ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ
УПУЋУЈУ СЕ
СРП. ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ
У БЕОГРАДУ

ПРЕТПЛАТУ ПРИМАЈУ И СВЕ ПОШТЕ

НА ОСНОВУ НАЈВИШЕГ РЕШЕЊА ОД АПРИЛА 1869. ГОДИНЕ № 204. ПРЕПИСКУ ДРУШТВЕНУ НОСИ ПОШТА БЕСПЛАТНО.

Цена огласима изложена је на последњој страни.

ПОД МОЋНОМ ЗАШТИТОМ ЊЕГОВОГ ВЕЛИЧАНСТВА КРАЉА
АЛЕКСАНДРА I

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869. ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ

ЗА СРБИЈУ:
НА ГОДИНУ 8 ДИН. НА ПОЛА ГОДИНЕ 4 ДИН. ЧЛАНОВИ ПОМАГАЧИ, ЧЛАНОВИ СВИХ ДРУШТВ. ПОДРУЖИНА, ОСНОВ. ШКОЛЕ, ВОЈНИЦИ СТАЛ. КАДРА, ЂАЦИ, МАНАСТИРИ, ЗЕМЉОРАДНИЧКЕ ЗАДРУГЕ И ЧУВАРИ ШУМА ДОБИЈАЈУ ЛИСТ У ПОЛА ЦЕНЕ, АКО ПОЛОЖЕ ПРЕТПЛАТУ УНАПРЕД ЗА ЦЕЛУ ГОДИНУ.

ВАН СРБИЈЕ:
НА ГОД. 10 ФРАН. ИЛИ 5 ФОР. А. ВРЕД.; ПО СРП. ПОЉОПРИВ. УДРУЖЕЊА И ЊИХОВИ ЧЛАНОВИ КАО И СРПСКЕ ЗЕМЉОРАД. ЗАДРУГЕ И ЧИТАОНИЦЕ, ДОБИЈАЈУ ЛИСТ ЗА 6 ФР. ИЛИ 3 ФОР. А. ВРЕД. КАД УНАПРЕД ПОЛОЖЕ ПРЕТПЛАТУ И КАД СЕ ПРЕТПЛАТИ КОД СВОГ УДРУЖЕЊА ПРЕКО КОГА ЋЕ ИМ СЕ И ЛИСТ СЛАТИ.

ИЛУСТРОВАНИ ГЛАСНИК СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

ВЛАСНИК И ИЗДАВАЛАЦ
СРПСКО ПОЉОПРИВРЕДНО ДРУШТВО

КЊИЖЕВНИ ОДБОР:
ДР. М. Т. ЛЕКО, М. М. САВИЋ, Д. М. СПАСИЋ, П. Т. ТОДОРОВИЋ, А. ЖИВАНОВИЋ и Б. Д. ТОДОРОВИЋ.

ОДГОВОРНИ УРЕДНИК
АЛЕКСАНДАР М. СЕКУЛИЋ

БРОЈ 1. У БЕОГРАДУ, НЕДЕЉА 9. ЈАНУАРА 1900. ГОДИНЕ ГОДИНА XXXI.

ПОЗИВ

СРПСКО ПОЉОПРИВРЕДНО ДРУШТВО

ДРЖАЋЕ СВОЈ

XXXI. ГЛАВНИ ГОДИШЊИ ЗБОР

НА ТРИ ЈЕРАРХА (30 ЈАНУАРА) ОВЕ ГОДИНЕ У 9. ЧАСОВА ПРЕ ПОДНЕ У СВОМЕ ДОМУ (НЕМАЊИНА УЛИЦА БР. 11.).

ДНЕВНИ ЈЕ РЕД ПРЕМА ЧЛ. 45. ДРУШТВЕНИХ ПРАВИЛА ОВАЈ:

1. Председник или његов заменик (чл. 24.) отвара Збор;
2. Подноси се извештај о радњи Управног Одбора, у који улази и годишњи рачун о приходу и расходу;
3. Председник подноси на решење писмене предлоге Одбора, Подружина и појединих чланова а затим долазе предлози појединих чланова на самоме Збору;
4. Бирају се чланови Управе према чл. 20 .и 21. друштвених Правила;
5. Подноси се предрачун прихода и расхода за идућу годину, која почиње 1. Јануара; и
6. Бирају се редовни и почасни чланови.

Позивају се друштвени чланови, Пољопривредне Подружине и њихови чланови и сви остали пријатељи Друштва и српске пољске привреде да дођу на овај Збор.

Бр. 11712/99 год. Из канцеларије Српског Пољопривредног Друштва 1. Јануара 1900. год. у Београду.

ИЗВЕШТАЈ
О раду Српског Пољопривредног Друштва за 1899 г.

Одазивајући се пропису члана 40. Правила Српског Пољопривредног Друштва, Управи друштвеној част је поднети Збору *Извештај о раду Друштва и његових Подружина у 1899. год.* у овоме што иде:

Да би рад друштвене Управе одговарао друштвеним Правилима, сваке године је парочити Одбор састављао Програм друштвеног рада и подносио га Управном Одбору на одобрење. Тако је и за 1899. годину састављен Програм најпре, и кад га је Управни Одбор усвојио изабрани су, према члану 9. друштвеног Пословника, ужи одбори, који су у извршивању предвиђених послова као саветодавна тела помагали Управном Одбору.

Уколико је, на овај начин, извршен Програм друштвеног рада, који је у целини штампан на страни 119 броја 15. *Тежака* од ове године, види се из овог Извештаја, у коме је рад изложен истим редом као и прошлих година.

I. Практични радови

1. На друштвеном добру у Шапцу.

Како Министарство Народне Привреде није могло примити уступљено имање друштвено у Шапцу за пољопривредну школу, то је и ове године одржавано на њему пређашње стање, јер би свако увођење нових начина рада, изазвало промену већ попи-саног стања кретног и некретног инвентара.

Шта је на имању рађено и са каквим успехом види се из извештаја управитеља друштвеног добра. (вид 1 Прилог)

2. Друштвени врт и пчеланик.

У врту ове године нису предузимани никакви нови послови. Сва пажња обраћена је неговању засађених воћака и одржавању парцела у чистом стању. Парцеле нису засејаване. Воћака није принављано јер није било спремљених садница, а места има само за кордоне. Засађених воћака има високкх 25, једно високо дрво — трешња осушило се због неподесног земљишта) 36 ниских пирамида, 122 једно и двокраких кордона и 86 џбуњића јагодастог воћа — огрозда и рибизла, свега дакле 219 разних

2. Кад треба отпочети а кад престати са каламљењем зелених ластара.

3. На шта треба пазити при избору домаће — калам — лозе и како се припрема калем лоза и подлога;

4. О прибору (алату) и материјалу за зелено каламљење;

5. Главнији начин зеленог каламљења и како се сваки врши;

6. Како треба неговати зелене калеме преко лета до дозревања;

7. Потапање и полагање зеленог калама (на месту где се окаламе).

8. Како се чувају зелени калами;

9. Кад треба садити лозу зелено окаламљену и како се спремају при сађењу;

10. Одгајивање и орезивање лозе зелено окаламљене на сталном месту до навршетка треће године;

11. Познавање пероноспоре.

Из практичког дела рађено је:

1. Припремање подлоге;

2. Припремање калем лозе;

3. Каламљење на показане начине;

4. Справљање „бордовске чорбе," руковање прскалицом, и прскање лозе.

Општи распоред извршен је овако: Првог дана: теорија и показивање, другог дана, вежбање, а трећег, четвртог и петог дана — рад.

Обреновачка. Приредила је калемарски курс о каламљењу воћака. Курс је трајао од 25 маја па до 2. јуна ове 1899. год. Слушалаца пријавило се само 6 због тога што је среска власт доцно објавила држање курса. Предавањима руководио је подружински економ г. Вујица Ђорђевић по овоме програму:

1. Производња дивљака из семена и коштица;

2. Спремање коштичавог воћа до клијања — стратифицирање

3. Извођење дивљака и лоза, положницама, потопницама, резницама и изданцима;

4. Каламљење воћа и лозе очењем и простим спајањем;

5. Споредно каламљење зрелом гранчицом.

Слушаоци курса окаламели су око 1500 воћака и око 1000 лоза. — ластара. Успех је врло добар.

(НАСТАВИЋЕ СЕ)

СРЕДЊА ПОЉОПРИВРЕДНА ШКОЛА У ХРУЂИМУ

(СВРШЕТАК)

Наставни програм појединих предмета

I. Година

1. ***Морал*** (поуке) један час недељно.

2. ***Чешки језик.*** Понављање, с времена на време, науке о језику. — Читање и објашњавање за то подесних чланака из Читанке. Основа и план прозе и главни јој циљ; епско песништво. — Најважнији појави из књижевности старога века; читање и објашњавање изабраних чланака из старогрчке књижевности. — За пољопривредну писменост узето је: Општа припрема за дописивање; приватна писма; најпотребније ствари за живот из поште, телеграфа и железничког реда. О удруженьима и скуповима. — Задаци школски и домаћи увек треће недеље. — 2 часа недељно.

3. ***Немачки језик.*** Читање узорних чланака из I дела Пољопривредне читанке *Маркалусове* и објашњење онога, што се прочита. Превођење и изучавање на памет краћих чланака. — Фразеологија, скупљање и уређивање фраза и друго испоређивање с чешким говором. — Понављање граматичног учења спојеног с правописом; разговори. Задаци домаћи или школски увек треће недеље. — 2 часа недељно.

4. ***Земљопис и местопис.*** а) *Земљопис математични;* б) *Физикални земљопис* свију делова земље. — в) *Прегледна слика* физикалног земљописа државе Аустро-Угарске — г) *Земљопис*: Немачке, Британије, Холандије, Белгије, Француске, Швајцарске, *Србије*, Румуније, Русије и Сједињених Североамеричких држава. — д) *Израда мапа.* — 2 часа недељно.

5. ***Математика.*** а) *Аритметика и Алгебра:* четири вида рачуна; рачунање с разломцима десетним и простим. Размере и сразмере. Рачунање с једном и више непознатих; логаритми. Сложено правило интереса с особитим обзиром на пољопривредну задаћу.

б) *Планиметрија.* Тачка, права линија, угао, троугао, четвороугао и многоугао. Подобност и подударност, круг; премеравање површина у опште; промена и дељење површина. Обим кружног лука. — У I и II полг. 3 часа недељно.

6. ***Физика и Метеорологија.*** а) *Физика.* Увод. Природне силе. Опште особине тела. Густина и мерна тежина тела, силе молекуларне; наука о топлоти, најважнији део о електрицитету. Употреба електрицитета у пољопривреди. Механика тела чврстих. течних и ваздушастих.

б) *Метеорологија.* Важност метеорологије. Дељење топлоте у ваздуху и на земној површини. Ветрови. Притисак ваздушни и влага; облаци и кише. Други разни појави у ваздуху. Карактерни знаци о времену. — У I полгођу 5 часова а у II полгођу 2 часа недељно.

7. ***Хемија општа.*** а) *Из неорганске хемије.* Задаћа хемије и њезин значај за пољопривреду и индустрију. Прикази хемиски. Сједињења, елементи и смесе. Хемиски закони; молекули, атоми и јачина атома. Кисеоник, хидрати, киселине и соли. — Затим пробрани елементи, потребни пољопривреднику, пољопривредној индустрији и за обичан живот.

б) *Из органске хемије.* Увод; унутрашње слагање и анализа органских једињења. Угљен-водоник и петролеј, алкохоли, киселине, етери, масти, сапуни, восак. Угљо-хидрат; ароматична једињења; балсами и смоле. Танин, беланчевина и материје смоласте, квасасте и алкалоиди. — У I полгођу 6 часова, у II полгођу 3 часа недељно.

8. ***Минералогија и геологија.*** а) *Минералогија.* Особине минерала. Описивање и распознавање минерала, нарочито пољопривредно важних.

б) *Петрографија.* Висински значај земљишта с погледом на пољопривреду. Особине његове.

в) *Геологија.* Како утиче ваздух и вода на кору земљине површине. О вулканским појавама и ледењацима. — Преглед формација земљиних, нарочито заступљених у Чешкој и Моравској — У II полгођу 4 часа недељно.

9. ***Ботаника.*** а) *Морфологија.* Наука о саставу биљака и њихов развитак.

б) *Систематика.* Подела биљака у редове и врсте. Из пописне ботанике преглед најважнијег растиња са особитим погледом на биљке од пољопривредне важности, нарочито на траве и кукољ. — У I полгођу 3 часа, у II полгођу 2 часа недељно.

10. ***Анатомија, физиологија, и патологија биљана.*** а) *Анатомија.* Микроскопско градиво биља. Ћелије, судови, ткања. Унутрашња организација лишћа, стабла, корена и других органа, — Развитак органа, њихова различност и јачање. — Спољашње и унутрашње погодбе биљног живота.

б) *Физиологија биља.* Нацрт живота и храна биља.

в) *Патологија или болести пољопривредних биљака*, проузроковане самом природом. — У II полгођу 3 часа недељно.

11. ***Зоологија.*** Подела животиња. Основни знаци свију врста њихових. Подробни опис животиња пољопривреднику корисних и штетних и то: сисаваца, птица, пузаваца и водоземаца, риба, инсеката и њихног утамањивања, затим паукова и црва. Код сваке врсте описује се живот и даје поука, како да се пољопривредник понаша наспрам корисних а како опет најлакше утамањује штеточине и како да ограничава штетну радњу њихову. — У I полгођу 3 часа, а у II полгођу 1 час недељно.

12. ***Анатомија животиња.*** Општа анатомија. Поједина ткања животињског тела. — У II полгођу 2 часа недељно.

13. ***Цртање топографско.*** Познавање уобичајених знакова на плановима ситуационим са особитим погледом на планове пољопривредне. Копирање, увећавање и умањавање планова. Планови градина и паркова; планови читавих пољопривредних добара.

14. ***Краснопис.*** Писмена курсивна, латинска, округла и француска. — Недељно по 1 час.

II. Година

1. ***Морал.*** (поуке). — 1 час недељно.

2. ***Чешки језик.*** Читање и објашњавање подесних чланака из Читанке. — Песништво лирско и дидактично. — Из књижевности средњег века и новог до Јунгмана. Читање и објаш-

ћење. Цртање парних машина према моделима. Цртање машина у профилу. — У првом течају 2 часа недељно.

III Година

1. ***Морал.*** — 1 час недељно.

2. ***Чешки језик.*** Карактер драмског песништва на основу прочитане драме. — Из нове књижевности почевши од Јунгмана. Читање и објашњавање или читавих дела или појединих чланака из списа новога века. — Говорничка вежбања. — Из пољопривредне књижевности: исправе, службени извештаји и захтеви у опште. — Задаци као и у првој години. — 2 часа недељно.

3. ***Немачки језик.*** У првоме течају: Вежбање у дописном стилу и превођење тежих чланака с немачког на чешки. У другом течају: Писање и састављање писама приватних и службених и превођење тежих чланака с чешког на немачки. При избору тема обраћа се нарочита пажња на пољопривредне науке. — 2 часа недељно.

4. ***Општа статистика*** аустро-угарске државе са поређењем других држава културних. — Земљиште. — Становништво, насељеност, прираштај и покрет становништва. Народопис и вероисповед. — Земљорадња; пољопривредни производи. Из животињског и минералног царства. — Индустрија, трговина и саобраћајна средства (железница, путеви, поште, телеграфи и водени путеви). — Просвета и образованост. — Банкарство и кредит. — Државна управа. — Државна економија и ратовање. — Преглед појединих држава. — У првом течају 2 часа недељно.

5. ***Пољопривредна статистика.*** Каквим се средствима уздиже народна пољопривреда. — Преглед у појединим државама, плодност и неплодност земљишта; гајење жита и индустријских производа; градинарство; винодеље; ливадарство; подизање стоке; добивање гвожђа, соли, угља и тресети. — Преглед развитка и садањег стања светске трговине с раном, стоком и другим земаљским производима. — У другом течају један час недељно.

6. ***Законодавство.*** Важност те науке за пољопривредника. Појам породице, општине и државе. — Уређење државно, земаљско, окружно и општинско. — Значај самоуправе, самоуправна тела и објашњење самоуправе. Општине и њихова управа, изборни ред, грађанско право. — Окружно заступништво. — Експропријација земљишта; ништење поседништва; службеност. — Закони о чувању поља, о храни птица и корисних животиња, о уништавању инсеката и кукоља. Закон о уништавању вилине косице. — Правила слугу. — Подизање путева и њихна полиција. Закон о говеђој кузи и о лечењу кужних болести сточних. Закон шумски и закон о лову. — Закон о подизању вотњих садница покрај путева и друмова. — Закон о ослобођењу пореза на земљиште. — Закон о груписавању и уједињавању имања. — Осигуравање радника. — У првом и другом течају по 2 часа недељно.

7. ***Градинарство.*** а) *Воћарство.* Важност воћарства. Особине и услови за напредовање појединих вотњих садница. Подела воћа. Избор земљишта за воћни расадник, одгајивање добрих садница у расаднику и њихово чување. О оснивању воћњака и начину расађивања. Избор положаја и земљишта за поједине воћне врсте; сађење воћа и чување посађених младица. Опште чување и предохрана воћњака. Употреба воћа. — Штеточине и разне болести вотњих дрвета и рода.

б) *Повртарство.* Избор положаја и земљишта за гајење поврћа. Подизање врта за поврће; грађење клила. Гајење разних врста поврћа у слободном простору; потанко о гајењу појединих врста поврћа.

в) *Виноделе.* Природописне особине винове лозе; гајење лозе у винограду и на чардаклијама; избор врста за сађење у винограду, градини и за чардаклије. Болести лозе и њезини непријатељи.

г) *Цветарство.* — У првом течају по 3, у другом по 2 часа недељно.

8. ***Аналитична хемија.*** Задатак и циљ. Испитавања; испитивање материја пламеном на жици од платине и на угљу. Испитивање киселина мокрим путем. Вежбања у познавању хемиских једињења и најважнијих почетних радова. Одређивање хранивих материја биљних у вештачком ђубрету и храни; испитивање хране и врсте земљишта. — 2 часа недељно.

9. ***Технологија.*** Важност пољопривредне индустрије. Израда шећера; израла штирка (шкроба); винарство; употреба воћа; израда шпиритуса; израда пива; млекарство и сирарство; израда маргарина; прерада лана; справљање олаја; печење креча; добивање сирћета; спремање квасца; цигларство и млинарство; прерада костију и израда цикорије. — Код свију врста пољопривредне индустрије обраћа се пажња на израду сировине подесне за дотични завод, даље на практична израчунавања и калкулацију, оцењују се отпаци дотичне гране индустријске, одређује се вредност тих одпадака и опредељују се услови, под којима би завод најбоље напредовао. — У првом и другом полгођу по 4 часа недељно.

10 ***Наука о пољопривредном газдинству и таксација.*** а) *Значај и циљ те науке.* Природни односи, капитал и рад. — Пољопривредно добро, његови делови и прилике.

б) *Организација пољопривредног добра.* Циљ и важност. — Уживање орног земљишта. — Пољопривредни системи. — Гајење и припремање домаћих грла за тегљење и гојење. — Радови ручни и машински; вуча. Управљање и надзор. — Трошење и продавање пољопривредних производа. — Управно особље. — Оснивање пољопривредног капитала (капитал покретни и непокретни). Калкулација приноса појединих пољопривредних система. Ради практичног вежбања изведена је била потпуно таксација имања у величини 250 хект.

в) *Газдинство.* Руковање лично имањем и давање овог под закуп. Лица на имању: тежак, поседник и великопоседник-најамник и чиновник. Подела управе на извесне врсте; коре споденденција и надзор; потребна упуства; контрола над управом имања и рачуноводство; ревизија рачуна.

г) *Процена имања (таксација).* Израчунавање целокупног и чистог дохотка. — Процена поља, ливада, испасишта, градина, рибњака и осталих делова. — Начин процењивања; експропријација. — Недељно у оба течаја по 5 часова.

11. ***Пољопривредно рачуноводство.*** Важност рачуноводства. Подела рачунског рада. Инвентура и њезино извођење. Пољопривредни предрачуни, рачунски списи и књиге. Разлика између простог и двојног књиговодства. Књиге и начин њихова вођења и по простоме и по двојном књиговодству. Предрачуни, прорачуни и калкулације. — У првом течају по један а у другом по 3 часа недељно.

12. ***Мелиорација.*** а) *Пољопривредна мелиорација у опште.* Важност и задатак мелиорације. Мелиорачна удружења. Поорање неплодна земљишта, испасишта и лука; чишћење од камена, поравњавање земљишта, сагоревање; терасе и жива ограда.

б) *Ливадарство.* Пољопривредни значај ливада; њихова важност и однос према имању. Околности које имају утицаја на принос ливада. Гајење и хранивост трава; подсејавање и освежавање ливада. Разни начини наводњавања, и правила за то. Принос сена, разне врсте његове и продаја. Принос ливада како по количћи, тако и по каквоћи; пренос и пресовање.

в) *Техничка мелиорација.* Значај воде у пољопривреди. Пад реке и профил. — Мерење и израчунавање брзине и количине воде. — Јазови и уставе. — Поправка и уређење реке. Одводњавање отвореним прокопима и цевима; справе за извлачење и црпљење воде. — Наводњавање свима начинима; начин Петерсенов. Снабдевање водом. — Планови и предрачуни за наводњавање и одводњавање. — У првом и другом течају по 3 часа недељно.

13. ***Грађевинарство.*** а) *Општи део.* Грађевинарски материјал: камен, цигла, дрво, метал, материјал за спајање и предохрану. Грађевинарске конструкције: основа (темељ), зидови, веза дрвета, сводови, кров, гесимс и под. Распоређивање грађевинско у опште: прозори, врата, степенице, кров, нужници.

б) *Подробни део:* Постројавање појединих пољопривредних грађевина: подрума и леденице, гувна, житнице (амбара), стаја уопште, стаје за млада грла, за грла теглећа и она за гојење, ђубришта, свињца, кокошара итд. — Предрачун грађевина. — У првом полгођу по 2 часа недељно.

14. ***Наука о здрављу.*** а) *Важност марвенолекарства за пољопривредника.*

б) *Увод.* Ток, трајање и последице болести; подела болести. Узроци побољевања. Лекови и њихова употреба; — запаљење и грозница.

в) *Крвне болести и заразне;* болести мозга, мождине, органа за дисање, крвотока и органа за мокрење. Болести племенске, урођене и органа за кретање; болести кожне, очње и ушне.

г) *Познавање копите и поткивање коња.* Увод; анатомски и физиолошки део копите; разни начини поткивања здраве и болесне копите; поткивање волова.

д) *Порађање код стоке.* Увод. Анатомски и физиолошки део; полни органи; правилан и неправилан порођај и помоћ у овом другом случају.

15. ***Цртање грађевинско.*** Цртање пољопривредних грађевина, нарочито имања ђачких родитеља. — У другом полгођу по 2 часа недељно.

СИР РОКФОР

Рокфор је село у округу Аверон јужне Француске. Од Монпељеа се стигне за три часа брзе вожње до станице Турнемир одакле до села нема ни пуна три километра.

Није утврђено кад је то било кад се на северној страни простране висоравни Ларзака, која се завршивала каменитом литицом, опучила огромна маса камена и посрнули читави слојеви те се у нереду потрпали једни на друге остављајући дубоких пукотина, пећина, неправилних ходника и безброј гротла. Неједнакост температуре тих шупљина, њихова изукрштаност, потпомогнута кишницом која се цеди кроз замлађену кору површинску, отвара јаке и живе струје ваздуха које испаравањем те кишне воде своде температуру шупљина на 4° С. на устима а на 8° С у унутрашњости. Ту ниску температуру ваздуха и повољан ступањ постојане влажности употребили су мештани за подруме у којима префињују сир крштен именом села. Овој „краљ сирева" је толико цењен да Французи имају изреку: ручак без Рокфора је што и лепа девојка без једног ока. — У почетку тим су се рупама служили онаквима какве су, а данас су на њиховом месту у стени истесани засвођени петоспратни подруми осветљени електричном светлошћу, са парним машинама које олакшавају манипулацију грдних маса сира што ту преврe за 3—5 месеца.

Места на улазу тих рупа и око њих скупља су но плацеви у Паризу. И пре но што уђе у такав подрум, човек у пролазу улицом осети не свежу, но моћну ледену струју, а кад у јулу са загрејана спољ. ваздуха ступи унутра, почне му се набирати кожа а дуж кичме као да му се слевају крупне ледене капи воде. У подрумима све плени пажњу: огромност и чудноватост простор ија и њиховог распореда, грдна стоваришта сира, живост рада, разноврсност послова итд. У већим друштвеним подрумима девојке су скоро једине раднице. Њихов број лети, за време најживљег рада достиже до три стотине у једном подруму. Онако исто као што су на раду хитре послушне и веште, тако су на одмору, у чистом једнобразном радничком оделу са дрвеном спретном обућом на ногама, несташне брбљиве и умиљате.

Поред великих подрума који припадају јаким удружењима, постоје мањи појединачни подруми као саставни део кућа за становање. У селу, које се уз ту стрму падину припело као гнездо, све се живо бави негом сира. Па и оно неколико занатлија раде предмете који се односе на овај посао.

Ни друштва ни појединци не негују само свој сопствени производ. Сав свет што фабрицира Рокфор шаље га у подруме било као продан било да се о његовом трошку и ризику негује док узри. Сир се, као ово у нас ради по кућама и обично два пут недељно носи у подрум и предаје на књигу. Друштва уводе у обичај да купују млеко од појединаца или удружења и да га сама сире у нарочитим млекарима, који данас имају и по 80 километара удаљено од подрума. На тај начин добијани производи су једнообразнији и фабрикација редовнија. Поступак при сирењу има доста општег са сирењем осталих француских сирева; особено је код Рокфора што се при пуњењу калупа слојеви посиревине посоле прашином од исушеног пребуђалог хлеба од пшенична и јечмена брашна. Такав прах справља се у Рокфору и раздаје бесплатно становништву које доноси своје сиреве у подрум. То као и пробадање сира нарочитим шилима има за циљ да олакша појаву плавичастих тачака и линија које Рокфору дају особени изглед и толико цењени кус а које су у ствари споре биљног рода. Распростро веровање да су то нарочити црви који прераде сир, проста је бајка.

Овца која даје млеко за справљање овог фина сира чини засебну расу, и од досад покушаваних укрштања са мерино и другима, ниједно није одговорило очекивањима. То је, како се то каже, свилоруна овца, малог раста, фине главе и ушију, голог трбуха и ногу, широких груди, месната репа, веома издржљива на жеђи што је особито чини цењеном у овом крају где на пашама нема воде. Пре тако 100 година број оваца на Ларзаку износио је до 150.000, данас преко 700.000 комада. Мужа почиње у равници око Божића а на висини у фебруару, а завршује концем јула. Једна овца може дати годишње млека за 10 кграма сира. Справљање Рокфора се почиње ширити не само у оближње срезове и округе, но и у далеким областима. За крај у коме је поникао, тај је посао и данас не само најјачи извор прихода, но право богатство. Рокфор иде у све делове света. Обрт је у прошлој години износио до 30 милиона динара.

* * *

Наша три округа: тимочки, топлички и пиротски имају скоро толико исто оваца колико Ларзак, а паша Сићевачких клисура јако опомиње на његову. Истина, код нас се не зна за природне хладне подруме за негу сира ако би се ова покушала, али то више није неизоставно. Данас и у француској има пуно млекара где се вештачким путем добија колика се жели температура и где се чак и од крављег млека прави Рокфор с доста успеха. Овчег млека има доста у повооослобођеним крајевима Србије и радосна је појава што надлежни разбирају за начин којим ће се то млеко што рационалније употребити.

Овим се само хтело указати на један најкориснији начин његове употребе.

КЊИЖЕВНОСТ

Српска Књижевна Задруга штампала је у **осмом** колу својих књига и једну књигу пољопривредне садржине. Та је књига **Воћке и воће** од *Благоја Тодоровића.* Књига има 452 стране и 263 слике у слогу, а цена јој је, кад се купује за себе 4 дин. (Цело коло, добивају оснивачи за 10 а улагачи за 6 динара) У њој су обухваћени ови одељци:

I *Из историје воћарства*
II *Користи од воћака*
III *Којих материја има у воћки*
IV *Грађа и органи воћака:* 1. Грађа воћака 2. Органи у воћака: Корен, Стабло, Пупољци, Гране, Лишће, Цвет, Плод (род) и Семе.
V *Живот воћака:* 1 Клијање, 2 Храњење, 3 Растење воћака 4 цветање и оплођавање.
Спољашне погодбе за живот воћака: 1 Ваздух, 2 Светлост 3 Вода. 4 Топлота, 5 Положај и 6 Земља.
VII *Познавање воћака:* 1 Јабука, 2 Крушка, 3 Дуња (дгуња гуња, мркатуња) 4 Мушмула, 5 Оскоруша, 6 Трешње и Вишње, 7 Шљива, 8 Кајсија, (зерделија) 9 Бресква (проска, шефтелија) 10 Бадем (бајам, мендуо) 11 Орах, 12 Дрен, 13 Леска, 14 Кестен (костањ) 15 Дуд, (мурва) 16 Смоква, 17 Винова лоза, 18 Огроз, (морско грожђе, трн боба, шмањак) 19 Рибизла, (чмањци, бимберево грожђе) 20 Малина (суница) 21 Купина (остружа) 22 јагода.
VIII *Расадник:* 1 Семениште 2 Растило.
IX *Присађивање* (навртање, каламљење, калемљење) *воћака:* 1 О присађивању у опште. 2 Важнија искуства до којих се дошло присађивањем. 3. Користи које се постижу присађивањем. 4 Погодбе од којих зависи успех присађивања. 5 Избор подлоге. 6 Избор, чување и пренос вијока за пролетње присађивање. 7 Избор, чување и пренос вијока за летње и јесењо присађивање. 8 Подлоге и вијоке. 9 Време присађивања. 10 На ком се месту воћке присађују. 11 Оруђа за присађивање. 12 Воћарски восак. 13 Прибор за везивање присада.
X. *Разни начини присађивање воћака:* 1 Присађивање прљубљивањем — на припој (аблакторане). 2 Присађивање у процеп. 3 Присађивање под кору. 4 Присађивање спајањем. 5 Очење гранчицом. 6 Очење прутљиком.
XI. *На који начин и у које време треба присађивати поједине врсте воћака:* 1. Присађивање јабука. 2. Присађивање крушака, 3. Присађивање дуња, 4. Присађивање мушмула, 5 Присађивање оскоруша. 6. Присађивање трешања и вишања. 7. Присађивање шљива, 8. Присађивање кајсија, 9. Присађивање бресака, 10. Присађивање бадема, 11. Присађивање ораха 12. Присађивање дрена, 13. Присађивање леске, 14. Присађивање кестена, 15 Присађивање дуда, 16. Присађивање смокава, 17. Присађивање огроза и рибизле.

XII. *Поступање с воћкама у расаднику од присађивања до пресађивања на стално место:* 1. Обрађивање и ђубрење земље. 2. Привезивање и скрћивање младара и уклањање изданака, 3. Преприсађивање воћака, 4. Обележавање сората, 5. Произвођење високих воћака, 6. Произвођење високих воћака двогубим присађивањем, 7. Произвођење осредњих воћака, 8. Произвођење ниских воћака, 9. Ископавање воћака.

XIII. *Пресађивање воћака на стално место:* 1. Избор места, 2. Одређивање растојања, 3. Обележавање места за сађење воћака 4 .Копање јамића за високе и осредње воћке 5. Сађење воћака на хумиће, 6. Доба сађења, 7. Избор и спремање садница, 8. Побијање притака, 9. Сађење воћака, 10. Привезивање воћака. за притке, 11. Сађење воћака поред путова, 12. Сађење воћака на голим косама, 13. ископавање и сађење великих садница.

XIV. *Нега воћака:* 1. Нега скоро посађених воћака, 2. Накнадно дотеривање круне високих воћака, 3. Поступање с младим воћкама преко лета, 4. Прорећивање круне високих воћака 5. Чишћење воћака, 6. Крчење воћака, 7. Парање воћака, 8. Подмлађивање воћака, 9. Прсприсађивање воћака, 10. Обрађивање земље, 11. Ђубрење воћака, 12. Подупирање воћака, 13. Неродност воћака, 14. Заштићавање воћака од непогода, 15. Заштићавање воћака од непријатеља и болести.

XV. *Непријатељи воћа:* 1. Домаћа стока, 2. Глодари, 3. Бубе, 4. Пипе, 5. Смотавци, 6. Гусенице, 7. Гусенице зоља, 8. Ваши, 9. Мрави, 10. Зоље, и Стршљени.

XVI. *Пријатељи воћака.*

XVII. *Болести воћака:* 1. Болести на деблу, гранама и жилама, 2. Болести лишћа.

XVIII. *Берба воћа.*

XIX. Пренос воћа.

XX. Чување воћа.

При крају књиге је и *кључ* (регистар) ради бржег проналажења одељка који се жели читати. Техничка је израда како треба а слике су врло јасне, те се њима слог објашњава потпуно.

ДРУШТВЕНИ И ПОДРУЖИНСКИ ПОСЛОВИ

ЗАПИСНИК XIX. СЕДНИЦЕ

Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва

Држане 10 новембра 1899 год. у Београду.

Били су: Чланови одбора г.г. Др. Марко Леко, Александар М. Секулић, Аца Живановић, Милан Јованић, Илија Кремић и благајник г. Благоје Д. Тодоровић.

Председавао г. Др. Марко Леко члан одбора, бележио г. М. Јовановић секретар.

Председавајући саопштава да су се уписали за чланове утемељаче Српског Пољопривредног Друштва г. г. Др. Владан Ђорђевић Председник Министарског Савета и министар иностраних дела; Коста Николић трговац у „Кнез Михаиловој улици; Таса Банковић, заступник управника београдске задруге за помагање и штедњу; и Ђорђе Одавић мењач овдашњи; а за члана добротвора г. Франц Нехвил фабрикант из Беча. — Одбор прими к знању са захвалношћу.

Председавајући саопштава, да је 9-ог прош. месеца смрћу Милована Јанковића бив. председника главне контроле Друштво изгубило једног свог редовног члана. — Одбор изјави своје жаљење и устајањем указа последњу почаст. Бог да му души прости.

187. Прочитани Записник XVIII седнице — Одбор усвоји.

188. Сскретар прочита извештај друштвеног изасланика г. Ил. Кремића, о стању Подружина Пожешке и Драгачевске, у коме је изнео све што је учињеном истрагом сазнао — Одбор прими к знању и упућује друштвеној администрацији на даљи поступак у смислу друштвених правила с тим, да се у даној прилици обрати Одбору, ако би јој било потребно одборско решење, за коначно расправљање појављеног питања.

189. Секретар прочита извештај оцењивачког суда о утакмицама у раду плуговима дрљачама и ваљцима, које су извршене у Топчидеру 15 и 16-ог септембра ове године — Одбор прими к знању с тим

1. Да се извештај штампа у Тежаку;

2. Да се члановима оцењивачког суда и друштвеном особљу које је по дужности у овоме послу суделовало призна у име трошкова по 10 динара на дан;

3. Да се 370 динара, колико је претекло од суме, коју је Г. Министар Народне Привреде дао за награде, депонује и у идућој години изда у име награда у утакмици справа домаће израде.

190. По молби г. Димитрија Буринчића, да му Српско Пољопривредно Друштво одобри помоћ за годину дана, да у ланарској школи у Хумполцу (у Чешкој) продужи и доврши свестрано лане започето изучавање ланарства — Одбор одлучи:

1. Прима се молба г. Буринчића с тим, да у ратарско ланарској школи у Хумполцу (у Чешкој) доврши школовање које је лањске године о друштвеном трошку започео.

2. Да се с њим закључи уговор, по коме ће бити дужан, по свршеном школовању, које има трајати највише још једну годину дана, рачунајући од 1 нов. ове године донети сведоџбу о свршеном школовању, и провести у служби друштвеној или државној најмање три године. У противном да накнади Друштву сав новац, који је оно на његово школовање утрошило.

3. Да се г. Буринчићу на име месечног издржавања издаје по 180 динара у злату. Издатак овај до конца ове године да падне на терет ванредних трошкова; а од 1 јануара до 1 новембра идуће године да се стави у буџет друштвени за идућу годину.

4. Ову одлуку изнети у идућој седници, да се дефинитивно прими.

191. Према понуди г. Косте Главинића да му Друштво одкупи 200 књижица „Кратко упутство за орезивање винограда подигнутих каламљеном лозом — Одбор реши да се та понуда упути књижевном одбору на мишљење.

192. Секретар реферише да се, по пословнику Књижевног Одбора, Практичне пољопривредне Поуке, које Друштво издаје, могу само повезане раздавати, и да према томе треба да се реши питање о повезивању Практич. пољопр. Поука. — Одбор овласти: уредника Тежака, благајника и секретара друштвеног да ово расправе и са књиговесцем закључе погодбу о повезивању.

193. По питању секретара друштва, шта да се ради са воћем и осталим предметима, што је изложено било о слави друштвеној 30 октобра до 3 новембра ове год. — Одбор реши да се пшеница, пошље Одбору за париску изложбу према тражењу његову, а воће сирово и прерађено као и конзерве, да се прода. За извршење овога овлашћује се друштвени секретар.

194. Прочита се понуда г. Теодора Теодоровића за либерацију 7—8 вагона плава камена. — Одбор реши да се, набавка плава камена за идућу годину изврши путем офертне лицитације најдаље до 10 децембра т. год.

ЗАПИСНИК XX. СЕДНИЦЕ

Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва

Држане 15 новембра 1899 год. у Београду

Били су: Председник г. Раша Милошевић, благајник г. Благоје Д Тодоровић, чланови одбора г.г. Александар Секулић, Аца Живановић, Милан Јованић, Илија Кремић.

Председавао г. Раша Милошевић председник, бележио секретар г. М. Јовановић.

195. Прочитани записник XIX. седнице. — Одбор усвоји. Тако исто дефинитивно прима одлуку донету по молби г. Димитрија Буринчића с тиме да се г. Буринчићу на име прутног трошка за одлазак да 150 дин. у злату из партије на ванредне непредвиђене потребе, а за повратак да се сума у 150 дин. стави у буџет за идућу годину.

Уједно овлашћује се председник Друштва да са г. Буринчићем уговор закључи и подпише.

196. Благајник извештава да је до сада унесено у пољопривредни фонд 4190 дин., па пита хоће ли овај новац и даље остати код Управе Фондова, или ће се купити хартије од вредности — Одбор реши да се купи 20 акција Српског бродарског Друштва.

197. По молби Крајинске пољопривредне Подружине, да јој се одређена помоћ за ову годину, изда ако је икако могуће сва у новцу — Одбор одлучи да остаје при раније својој одлуци да јој се одређена помоћ изда пола у новцу а пола у пољопривредним справама.

198. По молби суда општине прокупачке од 9 п. м. Бр. 6101 да му Друштво одобри почек за исплату 608 кил. и 200 грама плава камена што је од Друштва набавио — Одбор реши: да се наплата тражи од Начелства окружног јер се оно обвезало да наплату изврши и новац пошље.

199. Секретар реферише да су и ове године на прављењу стелажа и уређењу локала за изложбу радили мајстор Топчидерске Економије Степан Катић и пет осуђеника беогр. казненог Завода, па предлаже да им се одреди на име награде по оно лико, колико је и лањске године за такав посао у име награде дато — Одбор реши да се Степану Катићу изда 12 а осуђеницима 10 динара на име награде из партије на прирећ. изложаба.

200. Чита се писмо Главне београдске поште од 28 пр. м. Бр. 3932 којим извештава Друштво да је пак семена детелине који је 5 априла ове год. одправљен у Косјерић, да се уз доплату преда Сретену Томићу, у путу повређен и штета утврђена па моли Друштво да повређени пакет — пак прими а оштета ће се исплатити кад се буде од одговорног лица наплатила — Одбор реши: Друштво не може да прими повређени пакет, и тражи да се од одговорног лица наплати цела означена вредност у 43·60 дин. а повређени пакет ставља се на расположење пошти да га преда одговорном лицу.

201. Секратар реферише да је Пољопривредна Подружина среза бољевачког, учинила измене у чл. 9 и 17. својих правила према примедбама Друштва па моли да је Друштво прими у састав — Одбор реши да се ова Подружина прими у састав Друштва и да јој се правила одобре.

202. Чита се извештај Обреновачке пољопривредне Подружине о држаном калемарском курсу од 25 маја до 2 јула тек. године — Одбор прими к знању.

203. Чита се писмо друштвеног питомца г. Павла С. Петковића, којим извештава Друштво, да га је Управа школе у Гајзенхајму примила до 1 марта идуће год. као екстернисту да изучава практичну радњу: винодеља, воћарства прераду воћа и подрумарства а од 1 марта као редовног ђака за 2 године — Одбор прими к знању.

204. Чита се молба Милоја Р. Нешића сврш. ђака Виноделско-Воћарске школе у Букову, којим моли да га Друштво као свог питомца пошље на страну да продужи школовање у којој пољопривредној школи. Тако исто чита се и писмо г. Милосава Ж. Потровића друштвеног члана, којим молиоца препоручује Друштву — Одбор одлучи, да је немогуће Друштву молиоца да прими за свога питомца.

205. Чита се писмо Министраства Народне Привреде којим шаље 100 књига „Практично Коњарство“ да их Друштво бесплатно раздаје приликом утакмица изложба, предавања и т. под. — Одбор прими са захвалношћу.

206. По молби Стишке Пољопривредне Подружине, да јој Друштво поклони за њену књижицу по један примерак књига од свих досадањих друштвених издања — Одбор реши да јој се од свих друштвених издања, којих има пошље по један примерак, пошто по чл. 56 правила друштвене Подружине имају на то права.

207 Секретар реферише да је сваке године поклањано чиновницима и служитељима поштанским по један *Пољопривредни Календар*, и да су се и ове године пријавили њих 25 лица; да им се по један календар поклони — Одбор реши: Пошто је сваке године Уредник Календара предлагао, коме треба поклонити, то да се, и ове године, поклони оним лициа и надлештвима по један Пољопривредни Календар, које Уредник предложио буде. У тај рачун да се уврсте и пријављени чиновници и служитељи поштански.

208. Благајник реферише да је за банкет тридесетогодишње свечаности који је приређен о слави друштвеној 30-ог октобра ове тод. у вече, издато 106 дин. па моли да се овај издатак одобри — Одбор реши: Одобрава се учињени издатак за приређени банкет 30 пр. м.

ОБЗНАНЕ

Претплатници Тежака — моле се да пошљу претплату за *Тежак* за ову (1900.) годину, јер се *Тежак* неће слати ником на вересију. Ово важи и за општине, подружинске чланове и помажуће чланове.

Исто тако моле се сви дужници друштвени да ускоро измире сва своја дуговања, јер је Друштву потребан новац за разне набавке.

Од Српског Пољопривредног Друшта 1. јануара 1900. године у Београду.

Уредништво *Тежака, Пољоприв. Календара и Пољоприв. Гласника* налази се у **дому Српског Пољопривредног Друштва** Немањина улица бр. 11.

Седнице **Књижевног Одбора** држе се се сваке **среде** од 5 часова по подне, у друштвеном дому.

Сви радови, намењени било *Тежаку*, било *Пољопривредном Календару* или *Пољопривредном Гласнику* шиљу се увек **Срп. Пољопривредном Друштву** које их прима, у списак заводи и по списку предаје уреднику коме припадају.

Саднице облагорођених воћака и украсног шибља на продају. — На имању Срп. Пољопривредног Друштва у Шапцу има на продају велика количина садница облагорођених воћака, украсног шибља и четинара.

Који би желео набавити ове саднице нека се изволи обратити непосредно Управи друштвеног добра у Шапцу.

ЦЕНА ОГЛАСИМА:

Мањим од петит врсте једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупних писмена по 15 пара од врсте од ступца.
Већим огласима од целе стране 20 динара (10 фор. а. в.) пола стране 10 дин. (5 фор.) четврт стране 3 динара (2·50 фор.)
Поред тога за свако оглашавање по 20 пара дин. државне таксе.
За оглашавање више пута 10 од сто јевтиније.

Преглед 1. броја Тежака: Позив. — Извештај о раду Српског Пољопривредног Друштва за 1899. годину (наставиће се). *Чланци:* Средње пољопривредне школе у Хруђиму (свршетак). — Сир Рокфор. — *Књижевнос.* — *Друштвени и подружински послови.* — *Обзнане.* — *Цена огласима мањим.*

ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА КРАЉЕВИНЕ СРБИЈЕ

РП I
53

УНИВ. БИБЛИОТЕКА
И. Бр. 26689

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869 ГОДИНЕ

ИЛУСТРОВАНИ ОРГАН СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

ВЛАСНИК И ИЗДАВАЛАЦ

СРПСКО ПОЉОПРИВРЕДНО ДРУШТВО

КЊИЖЕВНИ ОДБОР:

ДР. М. Т. ЛЕКО, М. М. САВИЋ, П. Т. ТОДОРОВИЋ, А. ЖИВАНОВИЋ, Б. Д. ТОДОРОВИЋ

ОДГОВОРНИ УРЕДНИК

АЛЕКСАНДАР М. СЕКУЛИЋ

ПОКЛОН
УНИВЕРЗИТЕТСКОЈ БИБЛИОТЕЦИ
ОД
Г. Срп. Пољопр. Друштва

ГОДИНА XXXI

У БЕОГРАДУ

ШТАМПАНО У ДРЖАВНОЈ ШТАМПАРИЈИ КРАЉЕВИНЕ СРБИЈЕ

1900

ПРЕГЛЕД

САДРЖИНЕ „ТЕЖАКА“ ЗА 1900 ГОДИНУ

Објашњење; (гл.) значи да је рад штампан у Тежаку као *гласник*, (бел.) као *белешка*, (подл.) као *подлистак*, (искр.) као *искрице*, (пит. и одг.) као *питања и одговори*.

А. ПО ПИСЦИМА

I. САРАДНИЦИ

Администрација друштвена — Нов члан добротвор Српског Пољопривредног Друштва (гл.) 28 — Нови чланови утемељачи Српског Пољопривредног Друштва (гл.) 29, 38, 103 — Нова управа Српског Пољопривредног Друштва (гл.) 37 — Нова управа Медвеђске Подружине Српског Пољоприв. Друштва (гл.) 38 — Нова управа Тимочке Подружине Српског Пољопривр. Друштва (гл.) 38 — Нова управа Крушевачке Подружине Српског Пољопривредног Друштва (гл.) 52 — Нова управа Сићевачке Подружине Српског Пољопривредног Друштва (гл.) 52 — Нова управа Пиротске Подружине Срп. Пољопривредног Друштва (гл.) 52 — Нова управа Подружине Српског Пољопривредног Друштва за срез посавски и околину у Обреновцу (гл.) 52 — Нова управа Ститке Подружине Српског Пољопривредног Друштва (гл.) 52 — Нова управа Ресавске Подружине Српског Пољопривредног Друштва (гл.) 52 — Нова управа Жичке Подружине Српског Пољопривредног Друштва (гл.) 52 — Примљени у аудијенцију (гл.) 64 — Помоћ Српском Пољопривр. Друштву (гл.) 64 — Нова управа Гор. Милановачке Подружине Српског Пољопривредног Друштва (гл.) 85 — Награде за увођење напреднијих начина радње (гл.) 104 — Курс Медвеђске Подружине за зрело каламљење лозе (гл.) 157 — Нова управа Ужичке Подружине Српског Пољопривредног Друштва (гл.) 182 — Пети Конгрес земљорадничких задруга у Шапцу (гл.) 182 —

Андоновић Милан — Десето пољопривредно предавање за шири круг слушалаца (о груписању имања) 395, 404. — Милош Велики о комасацији и катастру 409 —

Бајић Ј. Милан — Анализа грожђа 22 — Шећерна репа у 1899 години 100 — Вина за париску изложбу 162 — Пољопривредна хемиска и огледна станица 212 — О кукурузу 338 — О пасуљу у Мађарској 339. —

Богавац Максим — Помажући члан (гл.) 280 — Изложба стоке (гл.) 280 — Помоћ Ужичкој Подружини Српског Пољопривредног Друштва (гл.) 280 — Изложба (гл.) 280 — Награде Српског Пољопривредног Друштва (гл.) 288 — О берби кукуруза 289 — Награђени излагачи на изложби говеда и оваца у Крагујевцу (гл.) 302 — Члан помагач Српског Пољопривредног Друштва (гл.) 303 — Награде (гл.) 303 — Комишање кукуруза 308 — Одликовани и унапређени чланови Српског Пољопривредног Друштва (гл.) 311 — Пажња привредницама (гл.) 311 — Пред сејидбу озиме пшенице 313 — Постављења по пољопривредној струци (гл.) 336 — Тријери (гл.) 336 — Плугови (гл.) 336 — Практична шумарска школа у Краљеву (гл.) 343 — Одликовани (гл.) 350 — Чланови утемељачи (гл.) 351 — Чланови помагачи (гл.) 351 — Одликовани чланови Српског Пољопривредног Друштва (гл.) 398 — Постављења и размештаји (гл.) 406. — Члан добротвор (гл.) 406 — Члан утемељач (гл.) 406.

Борисављевић Алекса — Девето пољопривредно предавање за шири круг слушалаца (противу штета од града) 381, 387. — Пописивање становништва и домаће стоке у Србији 412.

Буринчић Димитрије — Кратко упуство о гајењу и прерађивању лана 41. —

Валента Венцеслав — Стање шећерне репе у срезу рамском (гл.) 239 — Како се исплаћује гајење шећерне репе у нас наспрам других усева који су се досад гајили 34. —

Гавриловић Љ. Светозар — Свињарство и свињарска трговина Србије 362, 370, 378 — Шта не треба убијати (бел.) 406.

Драшковић Милорад — Сир Рокфор 6 — Музара 44 — Млекарске Задруге 49 — Посно млеко 59 — Српски сиреви 66 — Кефир (бел.) 71 — Млекарска индустрија у Угарској 108 — Маргарин 117 — Производња масла у Данској (гл.) 112 — Кондезовано млеко 131 — Холандски сиреви 138 — Млекарске задруге у Белгији 150 — Туберкулозно млеко 162 — Стерилизација млека 260, 267. —

Ђорђевић М. Живојин Др — О увођењу и побољшању неких привредних грана 60, 67 — Рибарство у слободним водама 163 — Осмо пољопривредно предавање (о рибама) 204. —

Зега Др — Пасуљ као храна 153. — Орашак 4 0.

Јекић М. Јован — Из закона о лову (гл.) 78 — Помоћ Ужичкој Подружини Српског Пољопривредног Друштва (гл.) 103, (гл.) 111 — У прилог унапређења шумарске струке у нас (гл.) 103 — Друштво за пошумљивање голети (гл.) 112 — Нешто о досадањем ограничавању шума у нас и сметње које су овоме на путу стајале 158 — Упуство за ограничавање државних шума (гл.) 175 — Комисија за ограничавање државних шума (гл.) 175 (гл.) 272 — Друштво за пошумљивање голети у голубачком срезу (гл.) 237 — Употреба буковине за железничке прагове у нас 258 — Последице самовласне горосече (бел.) 351. —

Јовановић Нинко — Напомена произвођачима дувана (гл.) 351. —

Кремић Н. Илија — Трошкови око гојења свиња у Немачкој 147 — † Рудолф Сак (искр.) 236 — Бели купусар 282 — Букарење крмача 297 — Неколико важних напомена одгајивачима стоке 369 — Живинарник треба чисто држати — 378.

Крсмановић С. Душан — Потапање зелених каламова лозе 90. —

Кучинарић Савко — Питање о уређењу утрине и о подели и ограничавању шума 68 — Пројект правила за уређење општинских и сеоских утрина и испуста 83 — Седмо Пољопривредно предавање (из млекарства) 189 и 195 — Један поглед на привредно стање у источном делу Србије 251, 259, и 269 — Шта треба предузети ради побољшања привредног стања у источном делу Србије 326, 334 — Како неки повртари ускоравају клијавост семена (бел.) 336. —

Лапчевић Н. Драгутин — Да се лук не бичи (бел.) 310 — Средство против црва у цветњаку (бел.) 310 — Сигуран и јевтин лек противу брадавице (бел.) 311 — Пернавска раж (бел.) 343 — Ђубрење ливада (бел.) 349 — Не бацајте кости (бел.) 349 — Да кокош не испија јајце (бел.) 349 — Где је срећа (подл.) 386. —

Леко Т. Марко Др — Четврто Пољопривредно Предаввње (о неисправном вину) 148 и 156. —

Лукић Милун — Летње или јесење потапање лозе 81. —

Лукићевић Н. Милош — Важност правилног избора семена за сејање 57 — Машине за сортирање и пречишћавање жита 65 — Кајзерова сортиралица жита или центрифуга за сортирање жита 81, 98, и 144 — Пролетњи радови 105 — Кратко упуство мађарског министра земљорадње о одбрани и предохранама од хесенске муве 243 — Гајење живине облагорођава (бел.) 247 — Међународни конгрес за исхрану стоке 281 — Румунске државне шуме 282 — Живинарство у Јапану 291 — Да се јаја дуго свежа одрже (бел.) 295 — Наслеђе 300 — Разне боје жуманцета у јајету (бел.) 301 — Коза као дојкиња деце (бел.) 335 — Да ли за време храњења ваља мусти (бел.) 335 — Које је време најзгодније за храњење стоке с обзиром на добро искоришћавање хране и на здравље домаћих животиња (бел.) 335 — Како коза плаћа своју храну (бел.) 349 — Нега коже код домаћих животиња (бел.) 350 — Јесења паша за млечну стоку (бел.) 350 — Сточна стаја (бел.) 350 — Пашњаци за стоку (бел.) 360 — Коза 372 — Жетва светска у овој години (бел.) 374 — Кретање и одмор домаћих животиња (бел.) 375 — Пољопривредна настава код војника (бел.) 375 — Какве користи имамо од држања свиња (бел.) 375 — Пољопривредна изложба у Темишвару (бел.) 375 Пољопривредна мађарска изложба — у Паризу у Будим-Пешти (бел.) 375 — Нови државни расадник америчке лозе у Хрватској (бел.) 375 — Вилина косица 385 — Утицај крупноће семена за сејање на принос 393 — Користи које имамо од теглећих волова (бел.) 397 — Кокошија јаја (бел.) 397 — Огледи са вијом (луцерком) (бел.) 397 — Животиње, које треба заштићавати и штедити (бел.) 399 — Пракила за сточне стаје 401 — Десет заповести за чување стајског ђубрета 402 — Шести међународни пољопривредни кон-

грес у Паризу 403 — Колико траје клијавост семена разнога поврћа (бел.) 406. —

Марковић Јован — Приплодни бикови 73 — Лакеов ливадски плуг 74.

Матић Вића — Зашто се колубарски сој говеди споро развија и како се та мана може поправити 137. — Још нешто о подизању багрена 361. —

Милојковић Кнез А. Др — Пасуљ као храна 153. — Орашак 410.

Петровић Ранко — Снага шумске земље 45· — Музарино виме 323, 331 —

Пешић С. М. Ранко — Коприва (бел.) 328 — Цвекла као салата за зиму (бел.) 374. —

Поповић А. Срета — Средња пољопривредна школа у Хрушиму 3 — Практични радови ученика средње пољопривредне школе у Хрушиму 25, 35, и 45 — Градинарска школа у Хрушиму и курсеви практични, девојачки, ливадарски и градинарски 117 — Наше народно школовање и пољска привреда 177 — Кратко упуство за утврђивање и пошумљивање живог песка у Русији 221 — Јевреји у земљорадњи 253 — О значају птица у пољопривреди 341 — У прилог гајењу свиња (бел.) 349 — Највећи живинарник на свету (гл.) 407 — Зимња петомесечна школа за домаћице у Хрушиму (гл.) 407 — Вртарски курс за учитељице у Хрушиму (гл.) 407. — Развитак млекарства у Угарској 413 — Голуби у пољопривреди (бел.) 413.

Радић Ђ. Др — Мелем за рањаве воћке (бел.) 390 — Дуван против гусеница и бувача (бел.) 390 — Како ћемо одбити кртице од топлих леја (бел.) 383 — Да ли је скорашње семе боље од старијега 378 — Вербена 394. — Да растераш жижак (бел.) 390 — Сода предупређује укисељавање млека (бел.) 390 — Које воћке захтевају и које подносе најјаче орезивање 412. —

Ранојевић Никола — Пламењача на нашим житима и средства за њено сузбијање 401. —

Ружић Добросав — Порцулански лепак (бел.) 302 — Зашто коприве жаре (бел.) 302 — Креч противу гусенице (бел.) 302 — Како се познају свежа јаја (бел.) 302 — Да се свеже месо одржи (бел.) 302 — Растеривање мрави (бел.) 302 — Голубарство (бел.) 302 — Издашност краве музаре (бел.) 302 — Цена краставаца у Чешкој (бел.) 302 — Сточарство у Швајцарској (бел.) 302 — Да се позна из ког ће се јајета излећи мужјак а из којег женка (бел.) 302 — Најпростија проба млека (бел.) 302. —

Савић Милутин — Прво Пољопривредно Предавање за шири круг слушалаца (о обнављању винограда) 91 — О преради воћа 219. 229 и 234. —

Секулић М. Александар — Воћке и Воће (књиж.) 6 — Одлука четвртог конгреса земљорадничких задруга у Србији 24 — Птице и пчеле у служби воћарства 33 — Цветање кајсија (гл.) 38 — Постављења по пољопривредној струци (гл.) 47 — Постављења по пољопривредно-ветеринарској струци (гл.) 52, (гл.) 71, (гл.) 85, (гл.) 174, (гл.) 206, (гл.) 246 — Школска башта 57 — Утакмица приплодних грла на светској изложби ове године у Паризу (гл.) 64 — Сточни комисије 73 — Пољопривредна и шумарска настава у Босни и Херцеговини 74 — Угледни живинарници по државним пољопривредним заводима (гл.) 76 — Правила за држање и гајење живине и за вођење рачунских књига по грани живинарства у пољопривредним државним заводима (гл.) 77 — Луцерка или вија 89, 97 — Упуство за вршење дужности путних учитеља у Далмацији 94 — Др. Билрат о пушењу дувана (искр.) 95 — Гајење кукуруза и пасуља 105 — Шести међународни пољопривредни конгрес 109 — Десет заповести о разумном гајењу кокошију (бел.) 111 — Одликовани редовни чланови Српског Пољопривредног Друштва (гл.) 111 — Вредност слачице (бел.) 119 — Пољска привреда у Србији (књиж.) 120 — Отварање светске изложбе у Паризу (гл.) 127 — Добар косач и добра коса нису никад скупи 145 — Полегање пшенице 161 — Задруге за продавање јаја у Германији 163 — Живинарство у Енглеској 171 — Ко у вотњаку траву коси тај ракију проси (бел.) 174 — Засађивање путева родним дрвећем у Луксенбургу (бел.) 174 — Значај сунчане светлости на биље (бел.) 174 — Унапређење пољопривредне наставе (гл.) 175 — Багрен, његово гајење и употреба 178 и 187 — Орнитолошки међународни конгрес у Паризу (гл.) 183 — Конгрес о предавању пшенице (гл.) 183 — Сено 186 — Киша и лепо време 186 Живина као људска храна 188 — Перната живина као предмет статистичког пописивања (гл.) 192 — Промет пољопривредних производа 194 — Поступање с млеком на месту производње 195 — Основи Шумарства (књиж.) 198 — Упуство за вршење дужности сталних пољопривредних путних учитеља у Моравској 203 — Нов члан утемељач Српског Пољопривредног Друштва (гл.) 207 — Прва пчеларчка изложба (гл.) 215 — Верење Његовог Величанства Краља 217 — Управни Одбор Српског Пољопривредног Друштва на честитању код Његовог Величанства Краља 218 — Нов министар народне привреде (гл.) 222 — Женидба Његовог Величанства Краља 225 — Разорављање стрњишта 126 — Диња 126 — Српска пољска привреда на париској изложби 233 — Честитка о рођен дану Његовог Величанства Краља 241 — Награда за домаћице у Француској 242 — Дубоко орање 249 — Житни магацини у Немачкој 253 — Пети конгрес српских земљорадничких задруга у Шапцу (гл.) 264 — Ласте и вранци (бел.) 271 — Гајење живине с привредног гледишта (књиж.) 304. — Србија на париској изложби 305 — Век земљорадње 313 — Вилморени (искр.) 316 — Шљива (књиж.) 320 — Извоз кукуруза из америчких сједињених држава (бел.) 328 — Чишћење ораха (бел.) 328 — Сер Џан Бенет Лаос (искр.) 335 — Управа добара (књиж.) 336 — Четврта слава Српскве Пољопривредног Друштва 345 — Четврта поучна изложба Српског Пољопривредног Друштва 353. —

Спасовић Радослав — Против говеђих ваши (бел.) 287 — Семе од сунцокрета као храна пернате живине (бел.) 287 — Како се грожђе дуже време може свежим одржати (бел.) 287 — Бог нека те награти (подл.) 354 —

Станојевић Милош — Један поглед на сечу и употребу дрва из шуме по закону о шумама и правилима за сечу дрва 92 и 99 —

Тодоровић Б. Борислав — Друго пољопривредно предавање за шири круг слушалаца (из Млекарства) 116 и 125 —

Тодоровић, Д. Благоје — Гундељ (мајска буба, кокица, жук, мољ) 51 — Станице за откупљивање мехурака (гл.) 71 — Одгајивачима свилених буба (гл.) 78 — Награде најбољим одгајивачима свилених буба (гл.) 78 — Тежња, да у овој години буде што већи број одгајивача свилених буба (гл.) 78 — Главинићева сушница награђена (гл.) 85 — Општине, које су прошле године (1899) произвеле и продале највећу количину мехурака (гл.) 85 — Количина откупљених мехурака 1898 и 1899 године (гл.) 86 — Гајење свилених буба у основним школама (гл.) 111 — Треће пољопривредно предавање за шири круг слушалаца (из Свиларства) 132 и 189 — Размишљања о прављењу птичјих гнезда (подл.) 212, 218 и 228 — Пастиле (бел.) 214 — Из правила о дужностима среских надзорника свиларства и управника коконијера у Мађарској 227 — Вашархељева патентована буњалица 231 — Штете коју земљорадњи причињавају инсекти 235 — Освећење свиларе (гл.) 239 — Општински буџети морају имати и позиција за извршење закона по пољопривредној струци (гл.) 239 — За све набавке у среским воћним расадницима брину се срески економи (гл.) 239 — Штете од инсеката често се приписују другим каквим узроцима 242 — Администрација и рачуноводство среских надзорника свиларства у Мађарској 244 — Дужности среских надзорника свиларства у Мађарској за време прво путовања 262, 278 и 286 — Вино од јагодастог воћа 265 — Преглед свежег воћа за извоз (гл.) 271 — Преглед сувих шљива (гл.) 271 — Стручна лица за преглед сувих шљива (гл.) 271 Правила о прегледу сувих шљива (гл.) 272 — Мера да наше суве шљиве буду што боље каквоће 283 — Кување компота 273 — Велики или путнички скакавац 277 и 283 — Раствор плава камена противу главнице (сењети) (бел.) 280 — Преглед грожђа за извоз (гл.) 280 — Примање питомаца у Ратарску школу (гл.) 280 — Извоз шљива за пециво ракије (бел.) 280 — Наредба за извоз грожђа (гл.) 288 — Припрема за сазнавање производње грожђа у земљи (гл.) 228 — Кување слатка 291 — Дужности среских надзорника свиларства у Мађарској за време другог путовања 294 — Припремање воћа за сушење (бел.) 295 — Непогоде у Мађарској (гл.) 296 — Хесенска мушица 298 и 309 — Награде најбољим одгајивачима свилених буба (гл.) 311 — Дужности среских надзорника свиларства за време трећег путовања 314 — Овогодишња берба грожђа у Србији (гл.) 318 — Укувало воће 422, 330 — Питије од воћа 340 — Скврља 346 — Дужности среских надзорника свиларства у Мађарској за време четвртог путовања 347 — Дужности среских надзорника свиларства у Мађарској за време откупљивања мехурака 356, 365 —

Тодоровић Т. Павле — Распис о набавци средстава противу пламењаче на виновој лози (гл.) 28 — Са међународног конгреса пушања у облаке у Казали (гл.) 28 — Поручен плави камен (гл.) 28 — Упуство надзорницима народних школа (гл.) 29 — Пут шампањера (гл.) 29 — Угледни учитељи народних школа (гл.) 29 — Домаће сорте грожђа на париској светској изложби (гл.) 48 — Приватни ученици у Винодељско-Воћарској школи (гл.) 48 — Измене у закону о обнављању и унапређењу виноградарства (гл.) 48 — Виноградарство Србије у 1898 години 50 — Курсеви за зрело каламљење и сађење лозе (гл.) 78 — Курсеви за зрело и зелено каламљење у Крушевцу (гл.) 78 — Пољска привреда Србије на париској светској изложби 101 — Из живота пок Светозара Милојевића (искр.) 102 — О резидби чокота на подлози рупестриса 107 — Топломер за одбрану слане и мраза 115 — Цикло вино (бел.) 136 — Међународни виноград. конгрес у Паризу (гл.) 143 — Антиоидијум (бел.) 151 — Димљење у одбрани од мраза и слане 155 — Калемарски курс зеленог каламљења лозе (гл.) 160 — Калемарски курс зеленог каламљења за свештенике и учитеље (гл.) 160 — Пуцање у облаке (гл.) 160 — Пето Пољопривредно Предавање за шири круг слушалаца (болести винове лозе) 164, 172 и 180 — Топломер за предсказивање непогоде (бел.) 167 — Слана у Угарској (гл.) 168 — Посета једне угледне школске баште (гл.) 198 — Плави камен у Угарској (гл.) 207 — Пуцање противу града (гл.) 215 — Воћњаци и производња воћа у 1897 години 250 — Рано сазревање грожђа (бел.) 254 — Овогодишњи калемарски курсеви (гл.) 254 — Свештеници и учитељи на курсевима за каламљење лозе (гл.) 254 — На виноградарском проучавању (гл.) 255 — Сазревање грожђа у лозним расадницима Винодељско-Воћарске школе (бел.) 263 — Оснивање плетарске школе у Топчидеру (гл.) 271 — Цена лози и издавање лозе из државних лозних расадника за идућу јесен и пролеће (гл.) 272 — Конференција виноградара у Смедереву (гл.) 272 — О извозу смедеревског грожђа 387 — Издржљивост сората лозе према слани (бел.) 374 — Бесплатна лоза из држав. расадника (гл.) 375 — † професор Емерих Ратај (гл.) 376 — За унапређење воћарства и прерађивање воћа у Мађарској (гл.) 383 — Мађарска пољска привреда (гл.) 390 — Виногради у Мађарској (гл.) 383 — Филоксера у округу подринчком (гл.) 383 Бесплатна лоза среским расадницима (гл.) 383 — Извоз грожђа из Смедерева (гл.) 568 — Награђени виногрдари (гл.) 398 — Плетарски курс у Смедереву (гл.) 407. —

Шокорац А. Живко — Заслужни поменик (искр) 214. —

Б. ПО АЗБУЧНОМ РЕДУ

СТРАНА

I. Од општега значаја

Бог нека те награди (подл.) . . . 354
Век земљорадње . . . 313
Верење Његовог Величанства Краља . . . 217
Голуби у пољопривреди (бел.) . . . 413
Женидба Његовог Величанства Краља . . . 225
Испуста општинских и сеоских, уређење пројекат правила за то . . . 83
Јевреји у земљорадњи . . . 253
Конгрес, међународни пољопривредни, шести у Паризу . . . 403
Мере за побољшање привредног стања у Источном делу Србије . 326, 334
Награда за домаћице у Француској . . . 242
Настава пољопривредна и шумарска у Босни и Херцеговири . . . 74
Наставе пољопривредне унапређење (гл.) . . . 175
Пољопривредна хемиска и огледна станица . . . 212
Пољопривредна хемиска и огледна станица . . . 214
Поменик заслужни (искр.) . . . 412
Пописивање становништва и домаће стоке у Србији . . . 395, 404
Предавање о груписању имања за шири круг слушалаца . . . 251, 259, 269
Привредно стање у Источном делу Србије . . . 341
Птица у пољопривреди, значај . . . 305
Србија на париској изложби . . . 386
Срећа где је (подл.) . . . 233
Сриска пољска привреда на париској изложби . . . 101, 233
Упуство за вршење дужности путних учитеља у Далмацији . . . 94
Утрина и испуста сеоских и општинских уређење . . . 83
Утрина уређење, подела и ограничавање шума . . . 68
Честитка о рођен-дану Његовог Величанства Краља . . . 241

II. Земљорадња

1. У опште

Бели купусар . . . 282
Век земљорадње . . . 313
Велики или путнички скакавац . . . 277, 283
Гнезда птичјих прављење (подл.) . . . 212, 218, 228
Гундељ (мајска буба, кокица, жук, мољ) . . . 51
Димљење у одбрани од мраза и слане . . . 155
Десет заповести за чување стајског ђубрета . . . 402
Ђубрета стајског чување . . . 402
Животање које треба заштићавати и штедити (бел.) . . . 398
Жетва светска у овој години (бел.) . . . 374
Избор семена за сејање . . . 57
Инсектима ситним причињене штете често се приписују другим каквим узроцима . . . 242
Јевреји у земљорадњи . . . 253
Кајзерова сортиралица жита или центрифуга за сортирање жита 81, 98, 145
Киша и лепо време . . . 1, 6
Комисије сточне . . . 73
Кости не бацајте (бел.) . . . 349
Мађарска пољска привреда (гл.) . . . 390
Машине за сортерање и пречишћавање жита . . . 65
Мере какве треба предузети за побољшање привредног стања у Источном делу Србије . . . 326, 334
Милош Велики о комасацији и катастру . . . 409
Мрави како се растерују (бел.) . . . 302
Настава пољопривредна и шумарска у Босни и Херцеговини . . . 74
Орање дубоко . . . 249
Плави камен противу главнице (сњети) (бел.) . . . 280
Пламењача на нашим житима и средство за њено сузбијање . . . 401
Плугови (гл.) . . . 336
Пољопривредна хемијска и огледна станица . . . 212
Предавање о обезбеђивању противу града . . . 381, 387
Привредно стање у Источном делу Србије . . . 251, 259, 269
Приплодних грла на светској изложби у Паризу, утакмица (гл.) . . . 64
Пролетњи радови . . . 106
Путнички или велики скакавац . . . 277, 283
Пуцање противу града (гл.) . . . 215
Разоравање стрњишта . . . 126
Размишљања о прављењу птичјих гнезда (подл.) . . . 212, 218, 228
Раствор плава камена противу главнице (сњети) (бел.) . . . 280
Светлости сунчане значај за биље (бел.) . . . 174
Семена за сејање избор . . . 57
Скврља . . . 346
Топломер за одбрану од слане и мраза . . . 115
Топломер за предсказивање непогода (бел.) . . . 167
Тријери нови патентовани (гл.) . . . 311, 336
Убијати шта не треба (бел.) . . . 406
Хесенска мушица . . . 243, 298, 309

2. Ратарство

Вија или луцерка . . . 89, 97 (бел.) 397
Вилина косица . . . 385
Дуван противу гусеница и бувача (бел.) . . . 390
Жита за париску изложбу . . . 124
Конгрес о продавању пшенице (гл.) . . . 183
Комишање кукуруза . . . 308
Коприва (бел.) . . . 328
Крупноће семена за сејање утицај на принос . . . 393
Кукуруз . . . 338
Кукуруза берба . . . 289
Кукуруза гајење . . . 105
Кукуруза извоз из америчких Сједињених Држава (бел.) . . . 328
Лана, гајење и прерађивање . . . 41
Луцерка или вија 89, 97, и огледи с њом (гл.) . . . 397
Орашак . . . 410
Пасуљ градиштански најбољи наградиће се (гл.) . . . 343
Пасуљ као храна . . . 150
Пасуљ мађарски . . . 339
Пасуља гајење . . . 105
Пшенице озиме — сејање . . . 313
Пшенице полегање . . . 161
Произвођачима дувана, напомена (гл.) . . . 351
Раж пернавска (бел.) . . . 343
Семе скорашње да ли је боље од старијег . . . 378
Слачице вредност (бел.) . . . 119
Шећерна репа у 1899 години . . . 100
Шећерне репе гајење, како се исплаћује у нас наспрам других усева који су досад гајени . . . 34
Шећерне репе стање у срезу рамском (гл.) . . . 239

3. Ливадарство

Ђубрење ливала (бел.) . . . 349
Косач добар и добра коса, нису никад скупи . . . 145
Плуг Лакеов, ливадски . . . 74
Сено . . . 186

4. Виноградарство

Анализа грожђа . . . 22
Антиоидијум (бел.) . . . 151
Берба грожђа, овогодишња у Србији (гл.) . . . 318
Вина за париску изложбу . . . 162
Виногради у Мађарској (гл.) . . . 383
Виноградарски, међународни конгрес у Паризу (гл.) . . . 143
Виноградарско проучавање (гл.) . . . 255
Виноградарство Србије у 1898 години . . . 50
Грожђа преглед за извоз (гл.) . . . 280
Грожђе, како се за дуже време може свежим одржати (бел.) . . . 287
Домаће сорте грожђа на париској светској изложби (гл.) . . . 48
Извоз смедеревског грожђа 307 (гл.) . . . 568
Издржљивост сората лозе према слани (бел.) . . . 374
Измене и допуне у закону о обнављању и унапређењу виноградарства (гл.) 48
Јесење или летње потапање лозе . . . 81
Конференција виноградара у Смедереву (гл.) . . . 272
Калемарски курс зеленог каламљења лозе (гл.) . . . 160
Калемарски курс зеленог каламљења лозе за свештенике и учитеље (гл.) 160
Калемарски курсеви, овогодишњи (гл.) . . . 254
Курс Медвеђске Пољопривредне Подружине за зрело каламљење лозе (гл.) 175
Курсеви за зрело и зелено каламљење лозе у Крушевцу (гл.) . . . 78
Курсеви за зрело каламљење и сађење лозе (гл.) . . . 78
Летње или јесење потапање лозе . . . 81
Лоза бесплатна, из државних расадника (гл.) . . . 375
Лоза бесплатна среским расадницима (гл.) . . . 383
Награђени виногради (гл.) . . . 398
Наредба за извоз грожђа (гл.) . . . 288
Одлуке међународног конгреса за пуцање у облаке, у Казали (гл.) . . . 28
Плави камен, поручен (гл.) . . . 28
Плави камен у Угарској (гл.) . . . 207
Потапање зелених каламова лозе . . . 90
Пољопривредно предавање о болестима винове лозе . . . 164, 172, 180
Пољопривредно предавање о неисправним винима . . . 148, 156
Пољопривредно предавање о обнављању винограда на америчкој подлози . . . 91
Припрема за сазнавање производње грожђа у земљи (гл.) . . . 288
Пуцање у облаке (гл.) . . . 160
Рано сазревање грожђа (бел.) . . . 254
Расадник америчке лозе у Хрватској, државни нови (бел.) . . . 375
Распис о набавци средстава противу пламењаче на виновој лози (гл.) . . . 28
Резидба чокота на подлози рупестриса . . . 107
Сазревање грожђа у лозним расадницима Винодељско-Воћарске школе (бел.) . . . 263
Свештеници и учитељи на курсевима за каламљење лозе (гл.) . . . 254
Филоксера у округу подринском (гл.) . . . 383
Цена лози и издавање лозе из државних лозних расадника за идућу јесен и пролеће (гл.) . . . 272

СТРАНА

Цикло вино (бел.) . . . 136
Шампањера, пут (гл.) . . . 29

5. Воћарство

Вино од јагодастог воћа . . . 265
Воће, како се припрема за сушење (бел.) . . . 295
Воће, укувано . . . 322, 330
Воћњаци и производња воћа у 1997 години . . . 250
Главинићева сушница награђена (гл.) . . . 85
Извоз шљива за печиво ракије (гл.) . . . 280
Кајсија — цветање (гл.) . . . 38
Компота — кување . . . 273
Креч противу гусеница (бел.) . . . 303
Мелем за рањаве воћке (бел.) . . . 390
Мера да наше суве шљиве буду што боље каквоће . . . 273
Мере за унапређење воћарства и прерађивање воћа у Мађарској (гл.) 383
Набавке у среским расадницима врше срески економи (гл.) . . . 239
Ораси како се чисте (бел.) . . . 328
Орезивање које воћке захтевају и које највише подносе . . . 412
Пастиле (колачи од воћа) (бел.) . . . 214
Питије од воћа . . . 340
Правила о прегледу сувих шљива (гл.) . . . 272
Преглед свежег воћа за извоз (гл.) . . . 271
Преглед сувих шљива за извоз (гл.) . . . 271
Прерада воћа . . . 219, 229, 234
Птице и пчеле у служби воћарства . . . 33
Путева, засађивање родним дрвећем у Луксембургу (бел.) . . . 174
Слатко како се кува од различнога воћа . . . 291
Стручна лица за преглед сувих шљива (гл.) . . . 271
Траву, ко у воћњаку коси, тај ракију проси (бел.) . . . 174

6. Градинарство и Цвећарство

Вербена . . . 394
Диња . . . 126
Жижак растерати (бел.) . . . 390
Клијавост повртарског семена како се ускорава (бел.) . . . 336
Клијавост разног повртарског семена колико траје (бел.) . . . 406
Кртице како се могу одбити од топлих леја (бел.) . . . 383
Курс вртарски за учитељице у Хрушиму (гл.) . . . 407
Лук да се не бичи (бел.) . . . 310
Школска башта . . . 57
Школска башта угледна (гл.) . . . 198
Цвекла као салата за зиму (бел.) . . . 374
Цена краставаца у Чешкој (бел.) . . . 302
Црви у цветњаку како се тамане (бел.) . . . 310

III. Сточарство

1. У опште

Виме музарино . . . 323, 331
Време најзгодније за храњење стоке с обзиром на добро искоришћавање хране и на здравље домаћих животиња (бел.) . . . 335
Јесења паша за млечну стоку (бел.) . . . 350
Кретање и одмор домаћих животиња (бел.) . . . 375
Конгрес међународни за исхрану стоке . . . 281
Мусти да ли ваља за време храњења (бел.) . . . 335
Напомена неколико важних одгајивачима стоке . . . 369
Наслеђе . . . 3 0
Паша јесења за млечну стоку (бел.) . . . 350
Пашњаци за стоку (бел.) . . . 360
Правила за сточне стаје . . . 401
Сточарство у Швајцарској (бел.) . . . 302
Сточна стаја (бел.) . . . 350

2. Говедарство

Бикови приплодни . . . 73
Ваши говеђе како се тамане (бел.) . . . 287
Виме музарино . . . 323, 331
Волови теглећи од колике су користи (бел.) . . . 397
Издашност краве музаре (бел.) . . . 302
Колубарски сој говеда зашто се споро развија и како се та мана може поправити . . . 137
Музара . . . 44

3. Козарство

Коза . . . 372
Коза, како плаћа своју храну (бел.) . . . 349
Коза као дојкиња деце (бел.) . . . 335

4. Свињарство

Букарење крмача . . . 297
Користи од држања свиња (бел.) . . . 375
Свиња гајење — прилог (бел.) . . . 349
Трошкови око гајења свиња у Немачкој . . . 147

5. Живинарство

Боје разне жуманцета у јајету (бел.) . . . 301
Гајење живине облагороћава (бел.) . . . 246

СТРАНА

Голубарство (бел.) . . . 302
Десет заповести о разумном гајењу кокошију (бел.) . . . 111
Живинарник највећи на свету (гл.) . . . 407
Живинарник треба чисто држати . . . 378
Живинарници угледни по државним пољопривредним заводима . . . 76
Живинарство у Енглеској . . . 171
Живинарство у Јапану . . . 291
Задруге за продавање јаја у Берманији . . . 163
Јаја за дуго свежим одржати (бел.) . . . 295
Јаја кокошиња (бел.) . . . 397
Јаја разликовати по томе да ли ће се из њих извести мужак или женка (бел.) . . . 302
Јаја свежа како се познају . . . 302
Јајце кокош да не испије (бел.) . . . 349
Правила за држање и гајење живине и за вођење рачунских књига по грани живинарства у пољопривредним државним заводима (гл.) . . . 77
Семе од сунцокрета као храна перната живине (бел.) . . . 287

6. Свиларство и Пчеларство

Администрација и рачуноводство среских надзорника свиларства у Мађарској . . . 244
Гајење свилених буба у основним школама (гл.) . . . 111
Дужности среских надзорника свиларства у Мађарској за време првог, другог, трећег и четвртог путовања и откупљивања мехурака . . . 262, 278, 286, 294. 314, 347, 356, 365
Количина откупљених мехурака у 1898 и 1899 години (гл.) . . . 86
Награде најбољим одгајивачима свилених буба (гл.) . . . 78, 311
Одгајивање свилених буба (гл.) . . . 78
Општине које су прошле године (1899) произвеле и продале највећу количину мехурака (гл.) . . . 85
Освећење свиларе (гл.) . . . 239
Правила о дужностима среских надзорника свиларства и управника коконијера у Мађарској . . . 227
Предавање из Свиларства за шири круг слушалаца . . . 132, 139
Пчеларска изложба прва (гл.) . . . 215
Пчеле и птице у служби воћарства . . . 33
Станице за откупљивање мехурака (гл.) . . . 71
Тежња, да у овој години буде што већи број одгајивача свилених буба (гл.) . . . 78

7. Рибарство

Предавање из рибарства за шири круг слушалаца . . . 204
Рибарство у слободним водама . . . 103
Увођење и побољшање неких привредних грана . . . 60, 67

9. Сточно лекарство

Брадавице, како се сигурно и јевтино лече (бел.) . . . 311
Ваши говеђе како се тамане (бел.) . . . 287
Коже домаћих животиња неговање (бел.) . . . 350

9. Млекарство

Буњкалица Вашерхељева, патентована . . . 231
Задруге млекарске . . . 49
Задруге млекарске у Белгији . . . 150
Кефир (бел.) . . . 71
Маргарин . . . 117
Масла производња у Данској (гл.) . . . 112
Млекарска индустрија у Угарској . . . 108
Млекарства разаитак у Угарској . . . 413
Млеко кондензовано . . . 131
Млеко посно . . . 59
Млеко туберкулозно . . . 162
Млеком, како треба поступати на месту производње . . . 195
Предавање из млекарства за шири круг слушалаца . . . 116, 125, 189, 195
Проба млека, најпростија (бел.) . . . 302
Сир Рокфор . . . 6
Сиреви српски . . . 66
Сиреви холандски . . . 138
Сода предупређује укисељавање млека . . . 390
Стерилизација млека . . . 260, 267

IV. Шумарство и лов

Багрена подизање и употреба . . . 178, 187, 361
Буковине употреба за железничке прагове . . . 258
Горосече самовласне, послёдице (гл.) . . . 351
Друштво за пошумљивање голети (гл.) 112, (гл.) . . . 237
Живог песка пошумљивање у Русији . . . 221
Закон о лову — извод (гл.) . . . 78
Земље шумске, снага . . . 45
Испусти општински . . . 83
Комисија за ограничавање државних шума (гл.) 272, (гл.) . . . 175
Лов — из закона (гл.) . . . 78
Настава шумарска и пољопривредна у Босни и Херцеговини . . . 74
Ограничавање шума . . . 68
Ограничавању шума у нас какве сметње постоје . . . 158
Подела шума . . . 68
Пројекат правила за уређење општинских и сеоских утрина и испуста 83
Румунске државне шуме . . . 282

СТРАНА

Сеча и употреба дрва из шуме по закону о шумама и правилима за сечу дрва 92, 99
Снага шумске земље 45
Упуство за ограничавање шума (гл.) 175
Упуство за утврђивање и пошумљивање живог песка у Русији 221
Утрина уређивање 68, 83
Утрина уређење 68
Шума уређење, подела и ограничавање 343
Шумарска школа, практична у Краљеву (гл.) 103
Шумарске струке у нас, унапређење, прилог (гл.) 103

V. Пољопривредна техника и примењене науке

1. Агрикултурна хемија

Грожђа анализа 22
Орашка анализа 410
Пасуљ као храна 153
Светлости сунчане значај за биљке (бел.) 174
Шећерна репа у 1899 години 100

2. Климатологија

Димљење у одбрани од мраза и слане 155
Киша и лепо време 186
Конгрес међународни за пуцање у облаке у Казали (гл.) 28
Непогоде у Мађарској (гл.) 296
Предавање за шири круг слушалаца о обезбеђењу противу града 381, 387
Пуцање у облаке противу града (гл.) 28, (гл.) 160, (гл.) 215
Слана у Угарској (гл.) 168
Топломер за предсказивање непогоде (бел.) 167

3. Технологија

Лепак порцелански (бел.) 302
Месо да се одржи свеже (бел.) 302
Сода предупређује укисељавање млека (бел.) 390

4. Хигијена и Медицина

Др. Биларот о пушењу дувана (искр.) 95
Живина, као људска храна 188

5. Природна историја

Бели купусар 282
Велики или путнички скакавац 277, 283
Вранци и ласте (бел.) 271
Гнезда птичјих прављења (подл.) 212, 218, 228
Голуби у пољопривреди (бел.) 413
Гундељ (мајска буба, жук, кокица, мољ) 51
Дуван противу гусеница и бувача (бел.) 390
Животиње које треба заштићавати и штедити (бел.) 398
Жижак растерати (бел.) 390
Инсекти, који штете причињавају земљорадњи 235
Инсеката ситних штете, често се приписују другим каквим узроцима . 243
Коприва (бел.) 328
Коприве, зашто жаре (бел.) 302
Кртице, како се одбијају од топлих леја (бел.) 383
Купусар бели 282
Ласте и вранци (бел.) 271
Мрави, како се растерују (бел.) 302
Птица у пољопривреди значај 341
Скакавац велики или путнички 277, 283
Скврља 346
Убијати шта не треба (бел.) 406
Филоксера у округу подринском (гл.) 383
Хесенска мушица 243, 298, 309

VI. Пољопривредно законодавство и установе

1. Пољопривредне школе

Градинарска Школа у Хрушиму и курсеви практични девојачки, ливадарски и градинарски с пчеларским 117
Зимња петомесечна школа за домаћице у Хрушиму (гл.) 407
Народне школе наше и пољска привреда 177
Настава пољопривредна и шумарска у Босни и Херцеговини 74
Настава пољопривредна код војника (бел.) 375
Наставе пољопривредне унапређење (гл.) 175
Практични радови ученика средње пољопривредне школе у Хрушиму 25, 35, 45
Питомаца ратарске школе примање (гл.) 280
Средња пољопривредна школа у Хрушиму 3
Угледни учитељи народних школа (гл.) 29
Упуство за вршење дужности путних учитеља у Далмацији 94
Упуство за вршење дужности сталних пољопривредних путних учитеља у Моравској 203
Упуство надзорницима народних школа (гл.) 29
Ученици приватни у Виноделско-Воћарској школи (гл.) 48
Шумарска практична школа у Краљеву (гл.) 343

2. Удружења

Говор Ђорђа П. Куртовића (подл.) 316
Добротвори Српског Пољопривредног Друштва нови . . . (гл.) 28, (гл.) 405
Друштво за пошумљивање голети (гл.) 112 (гл.) 237

СТРАНА

Задруге за продавање јаја у Ђерманџији 163
Записници Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва 7, 13. 15 16, 30, 31, 39, 52, 78, 86, 87, 95. 96, 127, 136, 143, 151, 175, 183, 198, 207, 215, 223, 240, 247, 255, 256. 303, 311, 312, 319, 343, 351, 390, 392, 414 и 415 —
Извештај о прослави треће славе Српског Пољопривредног Друштва и о поучној изложби на дан те славе 113, 221, 129
Извештај о раду Бољевачке Пољопривредне Подружине 22
Извештај о раду Крајинске Пољопривредне Подружине 22
Извештај о раду Моравске Пољопривредне Подружине 21
Извештај о раду Пиротске Пољопривредне Подружине 22
Извештај о раду Пожаревачке Пољопривредне Подружине 22
Извештај о раду Посавске Пољопривредне Подружине 21
Извештај о раду Сићевачке Пољопривредне Подружине 22
Извештај о раду Смедеревске Пољопривредне Подружине 22
Извештај о раду Српског Пољопривредног Друштва 1, 9, 17
Извештај о раду СтишкеПољопривредне Подружине 22
Извештај о раду Тимочке Пољопривредне Подружине 21
Изложба (гл.) 280
Изложба стоке (гл.) 280
Изложба, четврта, поучна Српског Пољопривредног Друштва 353
Конгрес пети Српских Земљорадничких Задруга у Шапцу (гл.) 182, (гл.) 264
Конгрес међународни, виноградарски у Паризу (гл.) 143
Конгрес међународни за исхрану стоке 281
Конгрес међународни орнитолошки у Паризу (гл.) 183
Конгрес међународни пољопривредни, шести 109
Конгрес међународни пољопривредни у Паризу 403
Конгрес о предавању пшенице (гл.) 183
Конгреса четвртог Земљорадничких Задруга у Србији, Одлуке . . . 24
Конференција виноградара у Смедереву (гл.) 272
Награде Српског Пољопривредног Друштва за увођење напреднијих начина радње (гл.) 104, (гл.) 280, (гл.) 303
Позив за XXXI главни годишњи збор Српског Пољопривредног Друштва 17
Помажући чланови Српског Пољопривредног Друштва, нови (гл.) 280 (гл.) 303 (гл.) 351
Примљени у аудијенцију (гл.) 64
Помоћ Српском Пољопривредном Друштву (гл.) 64
Помоћ Ужичкој Пољопривредној Подружини (гл.) 103 (гл.) 111 (гл.) . 280
Слава Српског Пољопривредног Друштва, четврта . . . 321, 329, 337, 335
Управа Горњо Милановачке Пољопривредне Подружине (гл.) 85
Управа Жичке Пољопривредне Подружине (гл.) 52
Управа Крушевачке Пољопривредне Подружине (гл.) 52
Управа Медвеђске Пољопривредне Подружине (гл.) 38
Управа Пиротске Пољопривредне Подружине (гл.) 52
Управа Посавске Пољопривредне Подружине (гл.) 52
Управа Ресавске Пољопривредне Подружине (гл.) 52
Управа Сићевачке Пољопривредне Подружине (гл.) 52
Управа Српског Пољопривредног Друштва (гл.) 37
Управа Стишке Пољопривредне Подружине (гл.) 52
Управа Тимочке Пољопривредне Подружине (гл.) 38
Управа Ужичке Пољопривредне Подружине (гл.) 182
Управни Одбор Српског Пољопривредног Друштва на честитању код Његовог Величанства Краља 218
Утемељачи Српског Пољопривредног Друштва, нови (гл.) 29, (гл.) 38 (гл.) 175, (гл.) 207 (гл.) 351 (гл.) 406

3. Закон, правила, расписи и предлози

Буџети општински морају имати и позиција за извршење закона по пољопривредној струци (гл.) 239
Измене и допуне у закону о обнављињу и унапређењу виноградарства (гл.) 48
Комисије сточне 73
Мера, да наше суве шљиве буду што боље каквоће 273
Мере за побољшање воћарства и прерађивање воћа у Мађарској (гл.) 383
Мере о побољшању привредног стања у Источном делу Србије . 326, 234
Набавке у среским воћним расадницима врше срески економи (гл.) . . 234
Наредба за извоз грожђа (гл.) 288
Правила о прегледу сувих шљива (гл.) 272
Пројекат правила за уређење општинских и сеоских утрина и испуста 83
Расиис Министра Народне Привреде свима окружним начелствима (гл.) 168
Распис о набавци средстава противу пламењаче на виновој лози (гл. . 28
Распис свима окружним начелствима и управи града Београда о извозу свиња 169
Шумарске струке у нас, прилог за унапређење (гл.) 103

4. Изложбе и утакмице

Вина за париску изложбу 162
Домаће сорте грожђа на парискоj изложби (гл.) 48
Жита за париску изложбу 124
Излагачи награђени на изложби говеди и оваца у Крагујевцу (гл) . . 302
Изложба летњег и јесењег воћа и грожђа у дому Српског Пољопривредног Друштва 177
Изложба пољопривредна мађарска у Паризу — у Будим-Пешти (бел.) . 375
Изложба пољопривредна у Темишвару (бел.) 375
Изложба пчеларска, прва (гл.) 215
Отварање светске изложбе у Паризу (гл.) 127
Пољска привреда Србије на париској светској изложби 101
Утакмица приплодних грла на светској изложби у Паризу (гл.) . . . 64
Србија на париској изложби 305
Српска пољска привреда на парискоj изложби 239

5. Статистика

Берба грожђа овогодишња у Србији (гл.) 318
Виноградарство Србије у 1898 години 50

СТРАНА

Воћњаци и производња воћа у 1897 години 250
Жетва светска у овој години (бел.) 374
Живина перната као предмет статистичког пописивања (гл.) 199
Пописивање становништва и домаће стоке у Србији 412
Припрема за сазнавање производње грожђа у Србији у овој години (гл.) 288

6. Аграрна политика

Житни магацини у Немачкој 254
Извоз грожђа из Смедерева 307 (гл.) 568
Извоз кукуруза из америчких Сједињених Држава (бел.) 328
Извоз шљива за печиво ракије (гл.) 280
Катастар — Види предавање . . . . . .
Милош Велики о комасацији и катастру 409
Преглед грожђа за извоз (гл.) 280
Преглед свежег воћа за извоз (гл.) 211
Преглед сувих шљива (гл.) 271
Предавање за шири круг слушалаца о комасацији имања 395, 404
Промет пољопривредних производа 194
Свињарство и свињарска трговина Србије 362, 370, 378

7. Радиност и занати

Курс плетарски у Смедереву (гл.) 407
Плетарске школе у Топчидеру оснивање (гл.) 271

VII. Књижевност

1. Прикази и књижевни огласи

Воћке и воће 6
Гајење живине с привредног гледишта 304
Извештај Министарства Народне Привреде по струци пољопривредној 30
Основи шумарства 198
Пољопривредни Гласник 72
Пољска привреда у Србији 120
Пољопривредне поуке 208
Пољопривредни Календар 384, 388, 416
Пољопрввредник 152
Управа добара 336
Шљива 320
Шуме у Краљевини Србији 152

СТРАНА

2. Од уредништва

Администрација тражи да јој се врате књиге 32. 48
Претплатници Тежака 8, 16, 32, 48
Радови за Тежак, Пољопривредни Календар и Пољопривредни Гласник где се шаљу 96, 120, 200, 208, 223, 248, 256, 312
Седнице Књиж. Одбора кад се држе . . 96, 120, 200, 208, 223, 248, 256, 312
Уредништво Тежака, Пољопривредног Календара и Пољопривредног Гласника, где се налази . . . 8, 16. 32, 56, 96, 200, 208, 228, 248, 256, 312

VIII. Дописи

Из Баталаге 288

IX. Личне вести

1. Одликовања чланова Српског Пољопривредног Друштва: 47, 52, 71, 85, 174, 206, 222. 246, 336, 406
2. Постављења и размештаји по пољопривредно-ветеринарској струци 111, 311, 350, 398

3. Разно

Вилморени (искр.) 316
Сер Џон Бенет Лаос (искр.) 335

X. Некрологија

† Емерих Ратај (гл.) 376
† Рудолф Сак (искр.) 236
† Светозар Милојевић (искр.) 102

XI. Стечаји, обзнане и позиви

1. *Стечаји:* 204, 272, 288, 296, 376
2. *Обзнане и огласи:* . 8, 16, 32, 33, 39, 48, 55, 56, 72, 79, 80, 88, 96, 103, 104, 112, 119, 120, 128, 136, 151, 153, 168, 176, 177, 185, 193, 201, 209, 223, 232, 240, 248, 256, 257, 280, 296, 312, 320, 416.
3. *Позиви:* 1, 9

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ
УПУЋУЈУ СЕ
СРП. ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ
У БЕОГРАДУ

ПРЕТПЛАТУ ПРИМАЈУ И СВЕ ПОШТЕ

НА ОСНОВУ НАЈВИШЕГ РЕШЕЊА ОД АПРИЛА 1869. ГОДИНЕ № 204. ПРЕПИСКУ ДРУШТВЕНУ НОСИ ПОШТА БЕСПЛАТНО.

Цена огласима изложена је на последњој страни.

ПОД МОЋНОМ ЗАШТИТОМ ЊЕГОВОГ ВЕЛИЧАНСТВА КРАЉА
АЛЕКСАНДРА I

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869. ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ

ЗА СРБИЈУ
НА ГОДИНУ 8 ДИН. НА ПОЛА ГОДИНЕ 4 ДИН. ЧЛАНОВИ ПОМАГАЧИ, ЧЛАНОВИ СВИХ ДРУШТВ. ПОДРУЖИНА, ОСНОВ. ШКОЛЕ, ВОЈНИЦИ СТАЛ. КАДРА, ЂАЦИ, МАНАСТИРИ, ЗЕМЉОРАДНИЧКЕ ЗАДРУГЕ И ЧУВАРИ ШУМА ДОБИЈАЈУ ЛИСТ У ПОЛА ЦЕНЕ, АКО ПОЛОЖЕ ПРЕТПЛАТУ УНАПРЕД ЗА ЦЕЛУ ГОДИНУ.

ВАН СРБИЈЕ
НА ГОД. 10 ФРАН. ИЛИ 5 ФОР. А. ВРЕД.; НО СРП. ПОЉОПРИВ. УДРУЖЕЊА И ЊИХОВИ ЧЛАНОВИ КАО И СРПСКЕ ЗЕМЉОРАД. ЗАДРУГЕ И ЧИТАОНИЦЕ, ДОБИЈАЈУ ЛИСТ ЗА 6 ФР. ИЛИ 3 ФОР. А. ВРЕД. КАД УНАПРЕД ПОЛОЖЕ ПРЕТПЛАТУ И КАД СЕ ПРЕТПЛАТИ КОД СВОГ УДРУЖЕЊА ПРЕКО КОГА ЋЕ ИМ СЕ И ЛИСТ СЛАТИ.

ИЛУСТРОВАНИ ГЛАСНИК СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

ВЛАСНИК И ИЗДАВАЛАЦ
СРПСКО ПОЉОПРИВРЕДНО ДРУШТВО

КЊИЖЕВНИ ОДБОР:
ДР. М. Т. ЛЕКО, М. М. САВИЋ, Д. М. СПАСИЋ, П. Т. ТОДОРОВИЋ, А. ЖИВАНОВИЋ и Б. Д. ТОДОРОВИЋ.

ОДГОВОРНИ УРЕДНИК
АЛЕКСАНДАР М. СЕКУЛИЋ

БРОЈ 2. У БЕОГРАДУ, НЕДЕЉА 16. ЈАНУАРА 1900. ГОДИНЕ ГОДИНА XXXI.

ПОЗИВ

СРПСКО ПОЉОПРИВРЕДНО ДРУШТВО

ДРЖАЋЕ СВОЈ

XXXI. ГЛАВНИ ГОДИШЊИ ЗБОР

НА ТРИ ЈЕРАРХА (30 ЈАНУАРА) ОВЕ ГОДИНЕ У 9. ЧАСОВА ПРЕ ПОДНЕ У СВОМЕ ДОМУ (НЕМАЊИНА УЛИЦА БР. 11.).

ДНЕВНИ ЈЕ РЕД ПРЕМА ЧЛ. 45. ДРУШТВЕНИХ ПРАВИЛА ОВАЈ:

1. Председник или његов заменик (чл. 24.) отвара Збор;
2. Подноси се извештај о радњи Управног Одбора, у који улази и годишњи рачун о приходу и расходу;
3. Председник подноси на решење писмене предлоге Одбора, Подружина и појединих чланова а затим долазе предлози појединих чланова на самоме Збору;
4. Бирају се чланови Управе према чл. 20 .и 21. друштвених Правила;
5. Подноси се предрачун прихода и расхода за идућу годину, која почиње 1. Јануара; и
6. Бирају се редовни и почасни чланови.

Позивају се друштвени чланови, Пољопривредне Подружине и њихови чланови и сви остали пријатељи Друштва и српске пољске привреде да дођу на овај Збор.

Бр. 11712/99 год. Из канцеларије Српског Пољопривредног Друштва 1. Јануара 1900. год. у Београду.

ИЗВЕШТАЈ
О раду Српског Пољопривредног Друштва за 1899 г.

(НАСТАВАК)

Крушевачка приредила је од 7. до 14. марта калемарски *курс о зрелом калемљењу лозе и воћака.* Прва два дана предавана је теорија о калемљењу и сађењу: затим вежбање у засецању -- заделавању и калемљењу на пруњу а друга 4 дана практичан рад у калемљењу лозе и воћака, припорењу и сађењу. Курзиста је било свега 55. Курс су свршили с одличним успехом 19; врло добрим 23 и добрим 13. Свима је дата награда: одличнима по 100 резница и књига *о Пероноспори*, врло добрима по 50 резница а добрима по 30 резница американске лозе. Курзисти су накалемили 2030 калема на резницама Монтиколе, а калемили су и воћкице са врло повољним успехом.

Од 21. до 30. маја приредила је ова Подружина калемарски *курс за зелено калемљење лозе* за срез расински и околину. Било је курзиста 15. Свршили су с одличним успехом 10, врло добрим 3. добрим 2. Окалемили су на Порталису 2.648 зелених калемова Рскавца и Зачинка. Проценат примања је 85%.

Сваки је курзиста још окалемио очењем по 5 воћака ради вежбања.

Од половине јануара до почетка марта подружински калемар и пчелар г. Љубомир Владисављевић држао је плетарски курс у грађанској школи крушевачкој за обучавање ђака у плетењу котарица и другах ствари од рогоза и пруња. Ђаци ма да је материјал давала Подружина и сваки је ђак оплео по једну плетеницу од рогоза од 5 метара дужине и по једну котарицу. Ученика је било 25. Успех задовољава.

Пожешка Подружина приредила је у марту петнаестодневни *калемарски курс* на своме расаднику. За све време трајања курса било је доста слушалаца.

У априлу приредила је ова Подружина, у споразуму са школским надзорником петнаестодневни *курс за учитеље из ужичког округа из илетарства и пољопривреде.* На курсу било је 30 учитеља, који су обучени у изради разних плетарских предмета. Из Пољске привреде држана су предавања: о уређењу школске баште, из градинарства, воћарства, и пчеларства. Осим тога

Пошто је био пријављен само један ваљак за утакмицу, то није у ствари ни било такмичења, због тога није за ову врсту справа никаква награда ни досуђивана.

Опширнији извештај о раду Оцењивачког суда штампан је у броју 50. *Тежака.*

9. Испитивање земље на калциметру.

У овој години испитивање земље калциметром било је незнатно, због тога, што сада сви државни расадници имају калциметре, па је многима угодније да се за ово обрате оном расаднику који им је најближи. Осим тога ова испитивања чини и Агрикултурно хемијска и огледна станица Министарства Народне Привреде.

10. Награде за напредније начине радње.

За награде:

1. Ко постигне најбољи успех у пошумљивању једног хектара живог песка пајасеном или багреном у току од три године. Награда 200 динара. Рок за пријаву до 1. марта 1899. године;

2. За стално производњење доброг сира у већем размеру, који би био маснији и укуснији но што је садашњи тврди сир и који ће поред тога да буде трајашан и подесан за пренос. Награда I. 500 а II. 200 динара. Могу се такмичити окрузи: крушевачки, руднички, ужички, пиротски и топлички. Рок за пријаву до 1 октобра 1899 год. (истиче по други пут). — до одређеног рока није се пријавио ниједан такмичар, те због тога у овој години није издата ниједна награда.

II. Посредовање

1. Набавка пољопривредних машина, справа и алата, семена и других потреба.

Од свога постанка Друштво се старало да у народ унесе што више савршенијих справа и алата, што бољег семена оних корисних биљака за које има услова у нас, и тај посао у последње време толико је развијен да долази међу прве друштвене послове.

И ове године посредовање Друштва у набавци пољопривредних справа, машина и алата а тако исто и семена и других потреба обилато је, што се може видети из нижеизлаженог извода.

Тако дакле, набављено је и протурено:

Кајзерових центрифуга са сортирање жита	2
Американских ножева за сечење сена	4
Преслица чешких	5
Ашова	2
Брусева	11
Котарица за воће	52
Вејалица Бакерових	1
Врањева за превирање вина	2
Стаклених цеви за испирање песка	1
Ареометара	2
Широмера	6
Калциметара	8
Трокара	2
Носних прстенова за бикове	2
Ножица (маказа) за стрижу оваца	10
Млекомера	1
Ланчева за краве	2
Маказа воћар. и виноградар. Дитмарових	54
„ „ „ „ Кундеових	58
„ „ „ „ простих	40
„ „ за мотку	1
„ „ за гусеничка гнезда	23
„ за сасецање ограде	4
Кундеових ножева разних модела	600
Дитмарових „ „ „	15
Ножева за калемљење ластара	67
Тестерица Кундеових	33
„ Дитмарових	16
Рихтерових чуњића	2
Револвера за клишење лозе	1
Четака за скидање маховине	5
Стругача за маховину	3
Справа за љуштење воћа	1
Берила за воће	20
Мехова за запрашивање лозе	39
Апарата за „ „	3
Лампица за спаљивање гусеница	7
Цедница за грожђе	4
Муљача „ „	6
Плужних трупина	3
Плугова Сакових	36
Раоника за плугове разне конструкције	30
Обичних плугова	2
Плугова прашача — огртача	17
„ обртача	8
Дрљача	6
Тријера Мајерових	16
Сецкалица за сламу и шашу	10
„ „ репу	4
Крунача за кукуруз	6
Прекрупача	2
Мотика и мотичица	55
Коса за кошење траве	1
Сејалица машина	1
Прскалица Нехвилових	965
Бодљаве жице и кукица	6502 кгр.
Плава камена	64193 „
Рафије	2769 „
Сумпора	542 „
Сумпорног угљеника	25 „
Плуте за каламљење лозе ком.	11400 —
Везе (гуме и фула) за везивање каламова	13 кгр.
Гледичије	191 „
Секлерског кукуруза	34 „
Чинквантина „	208 „
Краљ Филипа „	100 „
Луцерниске детелине	4104 „
Црвене детелине	74 „
Еспарзете	260 „
Грахорице	906 „
Мухара	2087 „
Енглеске траве	121 „
Сточне репе	195 „
Багреновог семена	86 „
Овса Тријумф	15 „
„ Канадског	83 „
Семена од сунцокрета	4 „
„ „ белог дуда	1 „
„ „ маклуре	1 „
„ „ ситне проје	101 „
Голог — јерусалимског јечма	10 „
Хана — јечма	30 „
Скорцонере	1 „
Ељде	91 „
Хелеровог сочива	165 „
Угарњаче	8 „

Сузбијање Пероноспоре и Еринозе.

Рад на сузбијању Пероноспоре, већ је толико ухватио корена, да се готово може рећи, да је и код наших виноградара прскање винограда постао редован посао који се, као и сви послови око обделавања и чувања винограда, мора предузимати и у своје време извршивати. Резултати, који су постигнути прскањем винограда, тако званом бордовском чорбом, у сузбијању Пероноспоре, толико су убедили виноградаре, да данас нема скоро ниједнога, који би у корисност овога посла посумњао. Због тога и у овој години Друштво је имало и сувише посла да савлада и одговори оном силном тражењу плава камена и прскалица. Нема сумње, да је ово огромно тражење плава камена и прскалица много изазвало и то што су виногради ове године врло добро били понели, па се свако старао да му тако богата берба не пропадне само с тога, што је пропуштено, да се прскање противу Пламењаче — Пероноспоре у своје време изврши.

Колики је напредак прскањем винограда учињен и колико се вере овоме послу — сузбијању Пероноспоре поклања, најбоље показује то, што је у овој години утрошено 64193 килограма плава камена и купљено 965 прскалица осим оних, које су преко приватних лица набављене.

Овај огроман посао, разуме се, да Друштво не би могло извести, да није имало обилату помоћ у позајмици од 20.000 динара, коју је добило од Управе Класне Лутрије према решењу Господина Министра Народне Привреде.

Како је у овој години објављена појава *Оидиума* у виноградима: смедеревским, крајинским па и жупским, Друштво је припремило за потребе виноградара извесну количину сумпорног прашка а тако исто и мехова за запрашивање.

Због тога што се Оидиум појавио доцно, у овој години није био тако јако развијен посао око сузбијања ове болести на виновој лози. Али, на сваки начин, у наступајућим годинама и овај ће се посао развити исто тако, као и сузбијање Пламењаче — Пероноспоре —, кад је већ утврђена појава Оидиума.

3. Рад с Подружинама

На крају ове 1899. године имало је Друштво 39 својих Подружина, од којих је само Бољевачка при крају године примљена у састав Друштва.

Друштво је, као што је на једном месту напред у овом Извештају казано, првенствено одређивало помоћ оним Подружинама, које су на време поднеле програм својих радова и које имају своју земљу — имање, или које су пројектовале изложбе или курсеве или практична предавања.

Колико је помоћи којој Подружини у овој години дато, види се из записника XIV. седнице Управног Одбора, који је штампан у *Тежаку* на 278 страни.

Према извештајима, уколико су од Подружина досада прибирани, даје се извести закључак: Оне Подружине, које имају своје земље а уз то и јачу интелигенцију на управама — долазе у први ред. Оне показују најбоље успехе. За овима долазе оне које на Управама имају енергичне људе, да изводе оне послове, којима својој околини непосредно користе. На жалост међу Подружинама има и таквих које постоје само на хартији.

III. Књижевни рад

Књижевни рад Српског Пољопривредног Друштва, као што је познато, сачињава:

1. Издавање *Тежака*, који је у смислу друштвених Правила, практичан лист Друштва;

2. Издавање *Пољопривредног Календара;*

3. Издавање *Повременог Списа*, који је научан часопис Друштва;

4. Издавање *Практичних пољопривредних поука;*

5. Откупљивање књига од пољопривредних писаца, кад их они понуде и кад се нађе, да се и тим путем може припомоћи ширењу знања о пољској привреди у земљи;

6. Обдржавање и попуњавање *библиотеке* с *читаоницом*, и

7. Прикупљање и чување *дворeза*, употребљених у горњим издањима друштвеним.

1. *Тежак* је и у 1899. години, која је 30. година његова излажења, излазио седмично на једном табаку с практичном садржином, онако како је предвиђено Правилником који о томе постоји.

Тежак се у 1899. години печатао у 2000 примераса, од којих се разашиљао:

а). Добротворима	22
б). Утемељачима	97
в). Редовним члановима	183
г). „ претплатницима	240
д). Претплатницима у пола цене	306
ђ). Бесплатно установама, удружењима итд.	8
е). У замену	58

ж). Остали примерци налазе се у библиотеци.

У 1899. години штампана је *Садржина радова у Тежаку за првих 25 година* његова излажења, која је у 1898. години била за штампу спремљена.

2. *Пољопривредни Календар* за 1899 годину штампан је у 10.000 примерака и од ове количине распродато је 8.890 а 1100 налази се у библиотеци.

3. У 1899. години изишла је, после дужег припремања, I свеска *Пољопривредног Гласника*, повременог списа Српског Пољопривредног Друштва и тиме испуњена тачка 7. друштвених Правила, која Друштву налаже да овај спис издаје.

4. Од *Практичних пољопривредних поука* у 1899. години штампане су две свеске, IV. и V. по реду и то *О одгајивању стоке* од Паје Т. Тодоровића-Баковчића и Пере Д. Тодоровића, и *Гајење пољских усева* од Паје Т. Тодоровића и Благоја Д. Тодоровића.

Сем тога у току 1899. године примљени су и прописно одобрени рукописи још за две свеске ових *Поука*, које ће се штампати у 1900 години као VI. и VII. свеска *Практичних пољопривредних поука* Српског Пољопривредног Друштва.

5. Српско Пољопривредно Друштво у току 1899. године *откупило* је и то:

Од Владимира Ђорђевића *Марвени Лекар* 50 комада.

6. *Библиотека друштвена* броји сада 611 дела на српском, руском, чешком, бугарском, немачком и француском језику.

Од листова и часописа Друштво је у 1899. години примало.

А. у претплати

Oesterr-landw. Wochenblatt, Fricks Rundschau, Der Prakt. Landwirth, Wiener Landw. Zeitung, Weinlaube, Ungarische Weinbau Journal d' agricullture pratique.

Б. у замену

Hrvatska Pčela, Gospodarski List, Školski Vrt, Šumarski List, Списанието на благарскато економическато дружество, Орало, Њива, Hospodarski List, Hospodar, Труды Императорскаго Вольнаго Економическаго Общества, Сельскохозяйственн Журналъ, Хуторянинъ, Земљорадничка Задруга, Привредник, Српски Пчелар, Пчелар, Витез, Учитељ, Просветни Гласник, Наставник, Војни лист, Весник Српске Цркве, Учитељски Весник, Српски Технички лист, Ловац, Српски Архив целокупног лекарства, Женски свет, Школски лист, Школски Вјесник, Просвјета, Луча, Благарка, Бранич, Домаћица, Ручни рад.

7. *Дрворези*, употребљени у издањима друштвеним у току 1899. године, прибрани су и сложени по полицама, које су за то удешене.

Напослетку напомиње се и то, да је *локал*, спремљен и подешен за уредништва *Тежака, Повременог списа, Пољопривредног Календара* и за *Библиотеку* ове године служио и за држање одборских седница и да је и тој сврси у пуној мери и на задовољство послужио.

IV. Трећа слава друштвена и поучна изложба на дан славе.

По Програму друштвеног рада у овој години предвиђено је да се ове године приликом друштвене славе приреди Изложба воћа и пшенице са њеним производима а још и то да се о слави, ове године, прослави и *тридесето-годишњица* друштвеног рада и опстанка. За извршење овога Управни Одбор усвојио је предложени програм и за извршање његово изабрао нарочити приређивачки Одбор у који су ушли: г.г. Раша Милошевић, председник; Благоје Д. Тодоровић, благајник; Паја Т. Тодоровић, члан управног одбора, Живко Шокорац и Милош Хаџи-Поповић, редовни чланови Друштва и Милутин М. Јовановић друштвени секрэтар.

Прва брага приређивачког Одбора била је, да се спреми локал за излагање предмета.

По усвојеном програму, требало је спремити нарочити павиљон. Сума, која је по предрачуну предузимача износила 8259·51 динар, била је и сувише велика, да би се одбор могао решити на прављење павилона, те је с тога усвојио комбинацију, да се најнужнијом преправком магацина добије угодан локал за излагање предмета. Али за оваку преправку требало је израдити план, по коме треба тражити одобрење од грађевинског одбора. Остало је било мало времена да би се све ово могло навреме посвршавати и због тога се није смело одугоклачити са осталим припремањима за Изложбу, и с тога се морало задовољити са онолико просторије, колико се могло добити у локалима друштвене зграде, а да се не ремети стално постављени канцеларијски намештај.

На дан славе било је богослужење у Вазнесенској цркви, коме су присуствовали чланови управног и приређивачког одбора

и остали пријатељи српске пољопривреде, који су се, у то време, у дому друштвеом затекли.

Водоосвећење и сечење колача у дому друштвеном извршио је Његово Високопреосвештенство Архијепископ и Митрополит Господин *Инокентије* у присуству Председника Министарског Савети и Минмстра Спољних Послова Г. Др. Владана Ђорђевића; Министра Финанција Г. Вукашина Петровића, Министра Народне Привреде Г. Живана Живановића, многих чланова добротвора и утемељача, изасланика Женског Друштва, Подружина, много почасних и редовних чланова Друштва, председника општине града Београда и много гостију из појединих округа.

По свршеном сечењу колача, председник Друштва, у своме свечаном говору изнео је рад Српског Пољопривредног Друштва од његовог постанка па за минулих 30 година и *овим је прослављена тридесето-годишњица друштвеног рада на унапређењу пољске привреде.*

Овај говор штампан је у 47, 48. и 49 броју *Тежака.*

После послужења, председник Друштва, на уласку у салу где је било изложено воће, кратким говором, који је штампан на стр. 375 *Тежака* изнео је важност воћа као извозног артикла и циљ приређивања ових поучних изложаба и умолио Г. Министра Народне Привреде да Изложбу изволи отворити. Г. Министар у своме говору, пуном дубоког схватања важности рада на унапређењу Пољске Привреде захвалио је Друштву на труду и истрајности и пожелео му да и даље са свом вољом продужи рад, а затим огласио да је *трећа поучна изложба* Српског Пољопривредног Друштва отворена. Говор г. Министра штампан је у 45. броју а говор г. Раше Милошевића у броју 47. Тежака.

Излагача на овој изложби било је 189 а изложено је 595 предмета.

Излагачи су по окрузима подељени овако:

Из врањског	5
„ ваљевског	13
„ крушевачког	10
„ моравског	45
„ пиротског	6
„ подринског	26
„ подунавског	11
„ пожаревачког	7
„ рудничког	16
„ тимочког	12
„ топличког	2
„ ужичког	19
„ крагујевачког	4
„ нишког	11
„ Београда	2
Свега	189

(свршиће се)

ДРУШТВЕНИ И ПОДРУЖИНСКИ ПОСЛОВИ

ЗАПИСНИК XXI. СЕДНИЦЕ

Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва

Држане 3. децембра 1899 год. у Београду

Били су: Председник г. Раша Милошевић, благајник г. Благоје Д. Тодоровић, чланови одбора: г.г. Др. Марко Леко, Коста Главинић, Паја Тодоровић, Александар М. Секулић и Милан Јованић.

Председавао председник г. Раша Милошевић, бележио секретар г. М. Јовановић.

209. Пре него што се отпочео рад по дневном реду, председник саопшти да су се уписали и то за члана добротвора Српског Пољопривредног Друштва г. Милутин Поповић протојерезвитер окр. моравског са својом супругом госпођом Софијом, а за чланове утемељаче г.г. Антон Коблишка марвени лекар из Смедерева и Божа Милановић трговац из Шапца — Одбор са захвалношћу прими к знању.

210. Прочитани записник XX. седнице — Одбор усвоји.

211. Секретар реферише да је г. Стевану Вилотијетићу књижару из Лесковца, послано 80 уверења зв подвоз посетилаца друштвене славе и изложбе по спуштеној цени, да их као и остали повереници друштвени издаје свима, који му се за уверења обрате.

Ни њему, као ни осталима повереницима, није наређено да ма какву таксу за уверења наплаћује, нити је тога ради такса за уверења одређена. Па ипак је г. Вилотијевић, на своју руку, наплаћивао за уверења, како он сам у свом писму вели, од неких 1 динар а од неких по 50 пара и у име прихода од продатих уверења послао Друштву 17 данара — Одбор саслушав ово, одлучи да се ова недозвољена радња г. Вилотијевићева достави срескоj полицијској власти и пошљу акти а тако исто и новац, да се по свршеној истрази врати онима од којих је и наплаћен.

212. Чита се писмо Г. Министра Народне Привреде од 12 пр. мес. ЗБр. 6410 којим извештава Друштво да је поставио за државног економа друге класе подринског округа г. Светолика А. Петковића, управитеља угледног друштвеног имања и моли да се г. Петковић упути да се дужности државног окружног економа што пре прими — Одбор прими к знању, с тим да г. Петковић дужност преда помоћнику г. Живку Јосиповићу. При предаји и пријему дужности да присуствује благајник друштвени г. Благ. Д. Тодоровић.

У исто време умолити г. Петковића да г. Јосиповића у раду упућује док се не изврши коначна предаја имања држави, по ранијој зборској одлуци.

213. Чита се писмо Г. Министра Народне Привреде од 14 пр. мес. ЗБр. 4094, којим извештава Друштво да ће ускоро следовати пријам друштвеног имања, о чему ће Министарство за најкраће време предузети све потребне мере — Одбор прими к знању.

214. По реферату уредника Пољопривредног Календара за 1900 год. о награди радова штампаних у календару, а тако исто и по предлогу његову о новчаној награди слагачима — Одбор одреди награде, а уједно овласти уредника г. Пају Т. Тодоровића да у једном списку именује сва лица и надлештва, којима треба и ове године поклонити по један календар за назначењем још и у каквом повезу, а слагачима одобри да се изда у име награде 30 динара.

215. Секретар реферише да у претпрошлој седници није одређено колику количину плава камена треба набавити, пошто та околност утиче јако на цену, па моли Одбор да се то сада учини — Одбор одлучи да се за идућу годину набави десет вагона плава камена. За набавку ове количине камена да се распише стечај за подношај оферата до конца овог месеца. Услови су: исплата у злату сваке примљене партије за шест недеља по пријему. Сва количина плава камена да се испоручи у три пута: I-ви пут 5 вагона до 30 марта, II-ги пут 3 вагона до 30 Априла и III-ћи пут 2 вагона до 30 Маја 1900 године. Примање у будадима на паробродској или железничкој станици у Београду. Каквоћа плава камена да буде најмање 98%; цена за нето сто кгр.

216. Поводом ове набавке плава камена, члан одбора, г. Павле Т. Тодоровић, предлаже да се за идућу 1900 годину набави 4000 килогр. сумпорног прашка и бар 20 запрашивача „Торпиља“ за сузбијање *Оидијума*, јер је ове године констатована његова појава у смедеревским, крајинским па и жупским виноградима — Одбор усвоји предлог с тим, да се пита Управа барутане у „Обилићеву“ може ли потребну количину сумпора у врло ситном прашку испоручити и по коју цену, па ако не може онда расписати стечај за подношај оферата.

217. Секретар реферише да су неколико страних семенара послали мустре семена детелинског — луцернског и препоручују се за лиферовање семена уопште, — па моли да се одреди начин за набавку семена за идућу годину — Одбор одлучи да се за набавку оних семена, која се троше у већим количинама распише стечај за подношај мустара и оферата, а она семена, која се троше у малим количинама, да се по потреби набављају по ценовнику као и досад што је рађено.

218. Благајник чита изводе о стању благајне за месеце септембар и октобар ове године који гласе: (види на 14. и 15. страни) — Одбор прими к знању.

СТАЊЕ БЛАГАЈНЕ

Српског Пољопривредног Друштва за месец Септембар 1899. године.

Ред. број	ПРИМАЊЕ	до септемб. дин.	до септемб. п.	за септемб. дин.	за септемб. п.	Свега дин.	Свега п.
1	По дневнику касе	136567	14	10737	96	147305	10
2	Депозит у новцу	—	—	28641	44	28641	44
3	Депозит у артијама	—	—	6159	50	6159	50
	Свега	136567	14	45538	90	182106	04

Ред. број	ИЗДАВАЊА	до септемб. дин.	до септемб. п.	за септемб. дин.	за септемб. п.	Свега дин.	Свега п.
1	По дневнику касе	130987	38	4834	10	135821	38
2	Капитал пољ. фон. код Упр. Фондова	19204	10	—	—	19204	24
3	Капит. пољопр. фонда у артијама	5539	50	—	—	5539	50
4	Депозит разних лица у харт.	620	—	—	—	620	—
5	На штедњу код Управе Фон.	1770	35	2000	—	3770	35
6	Готовина у новцу	—	—	6019	61	6019	93
7	Привремени издаци	—	—	11131	—	11131	30
	Свега	158121	33	23984	71	182106	04

Ред. број	ПРИХОД	до септемб. дин.	до септемб. п.	за септемб. дин.	за септемб. п.	Свега дин.	Свега п.
1	Остатак по днев. касе за 1898. год.	1855	08	—	—	1855	08
2	Државна помоћ	14251	—	—	—	14250	—
3	Од претплате „Тежака“	6098	95	1032	10	7131	05
4	„ улога чланова добротвора и утем.	3990	—	200	—	4190	
5	„ „ „ помагача	355	50	—	—	355	50
6	„ прихода на капитал пољ. фонда	74	90	552	66	928	56
7	„ продаје књига	553	62	94	-	647	62
8	„ „ календара	2765	90	63	50	2829	40
9	„ „ семена	10960	35	422	65	11383	—
10	„ „ справа	15509	75	2094	95	17604	70
11	„ наплате дуга за семе и справе	947	45	—	—	947	45
12	„ продаје плав. камена и прскалица.	77495	52	2304	—	79799	52
13	„ друштвеног добра у Шапцу	316	60	—	—	316	60
14	Ванредни приходи	1393	52	24	10	1417	62
15	Депоновано	—	—	3950	—	3950	—
	Свега прихода	136567	14	10737	96	147305	10
	По одбитку расхода	—	—	—	—	135821	48
	Остаје за 1 Октобар	—	—	—	—	11483	62

Ред. број	РАСХОД	до септемб. дин.	до септемб. п.	за септемб. дин.	за септемб. п.	Свега дин.	Свега п.
1	Пољопривредном фонду	—	—	—	—	—	—
2	Депозиту приход Пољопр. фонда	—	—	—	—	—	—
3	На награде по рас. стеч. за напредн. начине радње	—	—	—	—	—	—
4	На прирећ. и држање 1 окр. изложбе.	—	—	—	—	—	—
5	„ помагање Подруж. које имају свога земљиште	625	75	950	—	1575	75
6	На издржавање друштв. питомца	1150	80	213	60	1364	40
7	„ остала помагања пољопр. проучавање прилика у земљи и осматрање друштв. и подружин. послова	1198	95	417	15	1616	10
8	На трошкове око друштв. славе	—	—	—	—	—	—
9	„ прирећив. изложбе приликом друштвене славе	610	15	38	—	648	15
10	На набавку књига, новина, дрвореза и повез књига и календара	1046	92	86	95	1133	87
11	На издавање практ. пољоприв. поука	795		1022	50	1817	50
12	„ „ пољоприв. списа	—	—	—	—	—	—
13	„ „ 25-год садрж. „Тежака“	—	—	—	—	—	—
14	„ награде сарадн. Тежака и Календ.	1570	20	113	—	1683	20
15	На набавку и експедицију семена	13203	99	—	—	13203	99
16	„ „ „ „ справа	24924	29	449	—	25391	29
17	„ набавку и експедицију плавог камена и прскалица	73795	75	160	—	73955	75
18	На огрев, осветлење, канцеларијске потребе и намештај	1677	40	13	—	1690	40
19	На експед. Тежака Календ. и књига	253	30	—	—	253	30
20	„ плату управн. друшт. добра у Шапцу и издржавање добра у Шапцу	4174	06	—	—	4174	06
21	На плату секретара	935	—	200	—	1135	—
22	„ „ писара	800	—	125	—	925	-
23	„ „ експедитора	475	22	80	—	555	22
24	„ „ двојице послужитеља	1270	—	160	—	1430	—
25	„ награду благајнику	640	-	80	—	720	—
26	„ „ уреднику „Тежака“	560	—	70	—	630	—
27	На подизање павиљона изложбеног, претресање ограде, обрађ. друшт. врта, и поправку куће	259	40	—	—	259	40
28	На ванредне издатке	1003	20	25	90	1029	10
29	На утакмице справа	—	-	630	—	630	—
	Свега расхода	130987	38	4834	10	135821	48

СТАЊЕ БЛАГАЈНЕ

Српског Пољопривредног Друштва за месец Октобар 1899. године.

Ред. број	ПРИМАЊА	до октобра дин.	до октобра п.	за октобар дин.	за октобар п.	Свега дин.	Свега п.
1	По дневнику касе	147305	10	9494	42	156799	52
2	Депозит у новцу	—	—	28693	44	28693	40
3	Депозит у хартијама	—	—	6159	50	6159	50
	Свега	147305	10	44347	36	191652	46

Ред. број	ИЗДАВАЊА	до октобра дин.	до октобра п.	за октобар дин.	за октобар п.	Свега дин.	Свега п.
1	По дневнику касе	135821	48	5217	91	141039	39
2	Капитал. пољ. фон. код Упр. Ф.	19204	10	—	—	19204	10
3	Капит. пољ. ф. у артијама	5539	50	—	—	5539	50
4	Депозит разних лица у харт.	620	—	—	—	620	—
5	На штедњу код Управе Фон.	1770	35	3284	—	5055	—
6	Готова новца у каси	—	—	9063	47	9063	47
7	Привремени издатци	—	—	11131	—	11131	—
	Свега	162955	43	28697	03	191652	46

Ред. број	ПРИХОД	до октобра дин.	п.	за октобар дин.	п.	Свега дин.	п.
1	Остатак по днев. касе за 1898. год.	1855	08	—	—	1855	08
2	Државна помоћ	14250	—	4500	—	18750	—
3	Од претплате „Тежака“	7131	05	1155	22	8286	27
4	„ улога чланова добротвора и утем.	4190	—	—	—	4190	—
5	„ „ „ помагача	355	50	—	—	355	50
6	„ прихода на капитал пољ. фонда	627	56	—	—	627	56
7	„ продаје књига	647	62	8	60	656	22
8	„ „ календара	2829	40	271	80	3101	20
9	Од „ семена	11383	—	10	75	11393	75
10	„ „ справа	17604	70	1861	65	19466	35
11	„ наплате дуга за семе и справе	947	45	—	—	947	45
12	„ продаје плав. камена и прскалица	79799	52	650	—	80449	52
13	„ друштвеног добра у Шапцу	316	60	—	—	316	60
14	Ванредни приходи	1417	62	36	40	1454	02
15	Депоновано	3950	—	—	—	3950	—
16	Од мин. нар. привр. за утакм. справа	—	—	1000	—	1000	—
	Свега прихода	147305	10	9494	42	156799	52
	По одбитку издавања у	—	—	—	—	141039	39
	Остаје за 1 Новембар	—	—	—	—	15760	13

Ред. број	РАСХОД	до октобра дин.	п.	за октобар дин.	п.	Свега дин.	п.
1	Пољопривредном фонду	—	—	—	—	—	—
2	Депозиту приход пољопр. фонда	—	—	—	—	—	—
3	На награде по расписаним стечај. за напредније начине радње	—	—	—	—	—	—
4	На приређивање и држање једне окр. изложбе	—	—	—	—	—	—
5	На помаг. Подруж. које имају свога земљишта	1575	75	—	—	1575	75
6	На издржавање друштв. питомца	1364	40	—	—	1364	40
7	„ остала помагања пољопр. проучавања прилика у земљи и осматр. друштв. и подружин. послова	1616	10	206	85	1822	95
8	На трошкове око друштвене славе	—	—	—	—	—	—
9	„ прирећ. изложбе приликом друштвене славе	648	15	45	—	693	15
10	На набавку књига, новина, дворeза и повез књига и календара	1133	87	—	—	1133	87
11	„ издавање практ. пољоприв. поука	1767	50	—	—	1817	50
12	На издавање повремени списа	—	—	—	—	—	—
13	На издавање садржине „Тежака“ за првих 25 год. његова излажења	—	—	—	—	—	—
14	„ награде ради. Тежака и Календ.	1683	20	29	10	1712	30
15	На набавку и експедицију семена	13203	99	33	90	13237	89
16	„ „ „ „ справа	25391	29	1712	71	27104	—
17	„ набавку и експедицију плавог камена и прскалица	73953	75	231	—	74186	75
18	На огрев, осветлење, канцеларијске потребе и намештај	1690	40	155	—	1845	40
19	На експед. Тежака, Календ. и књига	253	30	18	—	271	30
20	„ плату управн. друштв. доб. у Шапцу и издржавање добра у Шапцу	4174	06	—	—	4174	06
21	На плату секретара	1135	—	200	—	1335	—
22	„ „ писара	925	—	125	—	1050	—
23	„ „ плату експедитора	555	22	80	—	635	22
24	„ плату двојице послужитеља	1430	—	160	—	1590	—
25	„ награду благајнику	720	—	80	—	800	—
26	„ „ уреднику „Тежака“	630	—	70		700	—
27	На подизање навиљона изложбеног, претресање ограде, обрађ. друштв. врта, и поправку куће	259	50	2	—	261	40
28	На ванредне издатке	1029	10	2069	35	3098	45
29	На утакмицу справа	630	—	—	—	630	—
	Свега расхода	135821	48	5217	91	141039	39

219. Чита се извештај друштвеног изасланика г. П. Т. Тодоровића о *изложби стоке и сточних производа* коју је приредила ужичка пољопривредна Подружина 14 септембра ове године — Одбор прими к знању, да се у целини штампа у *Тежаку*. Изасланику друштвеном г. П. Т. Тодоровићу признаје се у име дневнице по 10 дин. за проведена три дана.

ЗАПИСНИК XXII. СЕДНИЦЕ

Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва

Држане 16. децембра 1899. год. у Београду.

Били су: чланови одбора г.г. Милутин Савић, Др. Марко Леко, Коста Главинић, Паја Тодоровић, Александар Секулић, Илија Кремић и благајник г. Благоје Тодоровић.

Председавао члан одбора г. Милутин Савић, бележио секретар г. М. Јовановић.

220. Председавајући саопшти да је Друштво преко Крал. Српског Посланства у Бечу добило одговор — изјаву благодарности Његовог Величанства Краља Александра I Заштитника Српског Пољопривредног Друштва, на честитања која је Друштво изјавило о св. Николи, Његову крсном имену — Са усклином Живео! Одбор прими к знању.

221. Прочитани записник XXI седнице — Одбор усвоји са незнатним изменама.

222. По реферату уредника *Пољопривредног Гласника* о награди радова у I свесци *Гласника* од ове године — Одбор одреди награде како писцима тако и уреднику.

223. По реферату Уредника *Тежака* о награди радова штампаних у 45, 46, 47 и 48 броју *Тежака* — Одбор одреди награде.

224. По молби управитеља зимске продужне пољопривредне школе у Пољни, да школу Друштво потпомогне морално (потребним упутствима) и материјално (књигама, алатима и др. — Одбор одлучи: упутити управитеља ове школе, да се најпре за све потребе обрати школском одбору, који је дужан да подмири све потребе школске, у другом реду школском надзорнику, за тим Министарству Просвете и најзад Министарству Народне Привреде.

225. Чита се писмо Ресавске Пољопривредне Подружине, којим извештава Друштво, да је Управни Одбор њен у седници својој од 19 новембра ове год. Бр. 125 донео одлуку: да се сва земља под расадником преда општини, усаде, пољопривредне справе, сав расаднички прибор, књиге и сва остала имаовина подружинска, да се уступи срезу ресавском бесплатно, а готов новац и новац који ће се узети од овогодишње лозе да се поклони Друштву за регулисање Ресаве — Одбор реши: умолити г. Илију Кремића члана управног Одбора да по овоме предмету реферише с погледом на одредбе Правила друштвених а и подружинских.

226. Чита се молба Млекарске задруге, да јој Друштво у својој згради одреди једну собу за канцеларију Млекарске задруге — Одбор реши: Пошто постоји ранија одборска одлука, да се само за зборове појединих удружења може сала уступати, то је немогуће одазвати се овој молби Млекарске задруге.

227. По молби друштвеног особља, да им се поклони по један Календар, један Гласник и по једна књига овогодишњег друштвеног издања — Одбор одлучи да им се поклони у повезу.

228. По предлогу секретара друштвеног, да се старе неупотребљиве справе расходују и лицитацијом продаду — Одбор реши да се упути одбору за набавку справа, да поднесе своје мишљење.

229. Секретар извештава да је за пчеланик у овој години узето из магацина 600 грама вештачког саћа у вредности 3·60 дин. на моли за наређење да се ова количина вештачког саћа урасходује по магацинској књизи — Одбор одлучи да се 600

грама вештачког сађа у вредности 3·60 дин. по магац. књизи урасходује.

230. Секретар извештава, да је за потребу пчеланика узета из магацина.

1 истресаљка у вредности 40 динара и
1 светњак за земљење сађа 3 „
Свега 43 „

па моли да се по магацинској књизи ове ствари урасходују — Одбор реши да се истресаљка и светњак по магацинској књизи урасходују а затим у инвентар заведу.

231. Секретар извештава, да је по тражењу пожешке подружине набављено семена од скорцонере 1 килогр. у вредности 8·75 дин. па је остало. Моли, шта да се ради да не би пропало — Одбор реши да се ово семе пошље коме пољопривр. заводу бесплатно, да се изврши оглед у храњењу свил. буба лишћем ове биљке. Тога ради да се по магацинској књизи урасходује.

232. Секретар извештава да се у друштвеном магацину налази још из ранијих година разна семена која су већ изгубила клијавост, па моли да се урасходују по магацинској књизи и да се одреди начин како то да се учини — Одбор реши да се испод руке прода оно што се може продати а оно што не може да се избаци као неупотребљиво. Ово да се изврши пошто се вредност овога семена по магац. књизи урасходује.

233. Чита се извештај друштвеног питомца г. Павла С. Петковића о његовом практичном раду у школи за месец Октобар и Новембар ове год, — Одбор прими к знању.

234. Чита се писмо г. Дим. Буринчића друштв. питомца којим извештава да се уписао у „Rolnicko-Lnarsku“ школу да исту ове 1899/900 школске год. сврши — Одбор прими к знању.

235. Драгачевска Пољопривредна Подружина извештава, да је 30 нов. ове год. био сазван збор и тада је обновљена Подружина и изабрана нова управа у коју су ушли: за председника: Младен Брочић трговац. за потпредседника Лука Лукић учитељ школе вичке, за секретара и благајника Милош Гавриловић трг. из Гуче, за чланове одбора г.г. Јован С. Јовановић начални. среза драгачевског, Глиша Брочић земљорадник из Гуче, Савко Булија земљоридник из Виче, Светосар Ђорђевић трговац из Гуче и Витор Ђоловић земљорадник из Зеока. Тако исто изабран је и надзорни Одбор — Одбор прими к повољном знању.

236. Благајник реферише да се услед нагомиланих послова, показала потреба за преуређење благајничких књига, како би се посао упростио, и да је тога ради чињен корак код Главне Контроле, но да је добио одговор, да она непосредно са Друштвом у овоме питању није надлежна да се споразумева.

У исто време извештава благајник да је и за општинске благајне усвојен исти формулар књига, какав је пројектован и за друштвену благајну, па моли Одбор да га усвоји — Одбор реши: прима се предлог друштвеног благајника и усвоји пројектовани формулар благајничких књига, јер налази да је практичнији и прегледнији.

237. Секретар реферише да је добивен рукопис *„Млекарство“* са затвореним писмом под шифром *„млеко је прва храна новорођенчета“*. Овај спис намењен је за Практичне пољопривредне науке — Одбор реши да се упути Књижевном Одбору, да изјави своје мишљење: коме да се да на рецензију.

ЗАПИСНИК XXIII. СЕДНИЦЕ

Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва

Држане 26. децембра 1899 год. у Београду

Били су: чланови Одбора г.г. Милутин Савић, Паја Тодоровић, Александар М. Секулић, Милан Јованић, Илија Кремић, благајник Благоје Д. Тодоровић.

Председавао члан одбора г. Милутин Савић, бележио секретар г. М. Јовановић.

Председавајући саопштава да је првог дана Божића изјутра преминуо Светозар Милојевић, члан Главне Контроле, редовни члан и бив. Председник Српског Пољопривредног Друштва — Указујући последњу почаст уваженом покојнику, Одбор устајући изјави своје жаљење. У исто време реши да се седница прекине, а породици покојниковој да изјави саучешће цео Одбор и присуствује при погребу.

ОБЗНАНЕ

Претплатници Тежака — моле се да пошљу претплату за *Тежак* за ову (1900.) годину, јер се *Тежак* неће слати ником на вересију. Ово важи и за општине, подружинске чланове и помажуће чланове.

Исто тако моле се сви дужници друштвени да ускоро измире сва своја дуговања, јер је Друштву потребан новац за разне набавке.

Од Српског Пољопривредног Друшта 1. јануара 1900. године у Београду.

Уредништво *Тежака, Пољоирив. Календара и Пољоирив. Гласника* налази се у **дому Српског Пољопривредног Друштва** Немањина улица бр. 11.

Седнице **Књижевног Одбора** држе се се сваке **среде** од 5 часова по подне, у друштвеном дому.

Сви радови, намењени било *Тежаку*, било *Пољопривредном Календару* или *Пољопривредном Гласнику* шиљу се увек **Срп. Пољопривредном Друштву** које их прима, у списак заводи и по списку предаје уреднику коме припадају.

Саднице облагорођених воћака и украсног шибља на продају. — На имању Срп. Пољопривредног Друштва у Шапцу има на продају велика количина садница облагорођених воћака, украсног шибља и четинара.

Ко би желео набавити ове саднице нека се изволи обратити непосредно Управи друштвеног добра у Шапцу.

ЦЕНА ОГЛАСИМА:

Мањим од петит врсте једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупних писмена по 15 пара од врсте од ступца.
Већим огласима од целе стране 20 динара (10 фор. а. в.) пола стране 10 дин. (5 фор.) четврт стране 3 динара (2·50 фор.)
Поред тога за свако оглашавање по 20 пара дин. државне таксе.
За оглашавање више пута 10 од сто јевтиније.

Преглед 2. броја Тежака: Позив. — Извештај о раду Српског Пољопривредног Друштва за 1899. годину (свршиће се). — *Друштвени и подружински послови.* — *Обзнане.* — *Цена огласима мањим.*

ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА КРАЉЕВИНЕ СРБИЈЕ

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ
УПУЋУЈУ СЕ
СРП. ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ
У БЕОГРАДУ

ПРЕТПЛАТУ ПРИМАЈУ И СВЕ ПОШТЕ

НА ОСНОВУ НАЛВИШЕГ РЕШЕЊА ОД АПРИЛА 1869. ГОДИНЕ № 204. ПРЕПИСКУ ДРУШТВЕНУ НОСИ ПОШТА БЕСПЛАТНО.

Цена огласима изложена је на последњој страни.

ПОД МОЋНОМ ЗАШТИТОМ ЊЕГОВОГ ВЕЛИЧАНСТВА КРАЉА
АЛЕКСАНДРА I

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869. ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ

ЗА СРБИЈУ
НА ГОДИНУ 8 ДИН. НА ПОЛА ГОДИНЕ 4 ДИН. ЧЛАНОВИ ПОМАГАЧИ, ЧЛАНОВИ СВИХ ДРУШТВ. ПОДРУЖИНА, ОСНОВ. ШКОЛЕ, ВОЗНИЦИ СТАЛ. КАДРА, ЂАЦИ, МАНАСТИРИ, ЗЕМЉОРАДНИЧКЕ ЗАДРУГЕ И ЧУВАРИ ШУМА ДОБИЈАЈУ ЛИСТ У ПОЛА ЦЕНЕ, АКО ПОЛОЖЕ ПРЕТПЛАТУ УНАПРЕД ЗА ЦЕЛУ ГОДИНУ.

ВАН СРБИЈЕ
НА ГОД. 10 ФРАН. ИЛИ 5 ФОР. А. ВРЕД.; НО СРП. ПОЉОПРИВ. ДРУЖЕЊА И ЊИХОВИ ЧЛАНОВИ КАО И СРПСКЕ ЗЕМЉОРАД. ЗАДРУГЕ И ЧИТАОНИЦЕ, ДОБИЈАЈУ ЛИСТ ЗА 6 ФР. ИЛИ 3 ФОР. А. ВРЕД. КАД УНАПРЕД ПОЛОЖЕ ПРЕТПЛАТУ И КАД СЕ ПРЕТПЛАТИ КОД СВОГ УДРУЖЕЊА ПРЕКО КОГА ЋЕ ИМ СЕ И ЛИСТ СЛАТИ.

ИЛУСТРОВАНИ ГЛАСНИК СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

ВЛАСНИК И ИЗДАВАЛАЦ
СРПСКО ПОЉОПРИВРЕДНО ДРУШТВО

КЊИЖЕВНИ ОДБОР:
ДР. М. Т. ЛЕКО, М. М. САВИЋ, Д. М. СПАСИЋ, П. Т. ТОДОРОВИЋ, А. ЖИВАНОВИЋ и Б. Д. ТОДОРОВИЋ.

ОДГОВОРНИ УРЕДНИК
АЛЕКСАНДАР М. СЕКУЛИЋ

БРОЈ 3. и 4. У БЕОГРАДУ, НЕДЕЉА 30. ЈАНУАРА 1900. ГОДИНЕ ГОДИНА XXXI

ПОЗИВ

СРПСКО ПОЉОПРИВРЕДНО ДРУШТВО

ДРЖАЋЕ СВОЈ

XXXI ГЛАВНИ ГОДИШЊИ ЗБОР

НА ТРИ ЈЕРАРХА (30 ЈАНУАРА) ОВЕ ГОДИНЕ У 9. ЧАСОВА ПРЕ ПОДНЕ У СВОМЕ ДОМУ (НЕМАЊИНА УЛИЦА БР. 11.)

ДНЕВНИ ЈЕ РЕД ПРЕМА ЧЛ. 45. ДРУШТВЕНИХ ПРАВИЛА ОВАЈ:

1. Председник или његов заменик (чл. 24.) отвара Збор;
2. Подноси се извештај о радњи Управног одбора, у који улази и годишњи рачун о приходу и расходу;
3. Председник подноси на решење писмене предлоге Одбора, Подружина и појединих чланова а затим долазе предлози појединих чланова на самоме Збору;
4. Бирају се чланови Управе према чл. 20. и 21. друштвених Правила;
5. Подноси се предрачун прихода и расхода за идућу годину, која почиње 1. Јануара; и
6. Бирају се редовни и почасни чланови.

Позивају се друштвени чланови, Пољопривредне Подружине и њихови чланови и сви остали пријатељи Друштва и српске пољске привреде да дођу на овај Збор.

Бр. 11712/99 год. Из канцеларије Српског Пољопривредног Друштва 1. Јануара 1900. год. у Београду.

ИЗВЕШТАЈ
О раду Српског Пољопривредног Друштва за 1899 г.

(СВРШЕТАК)

Изложбених предмета било је:

Јабука домаћих сората	253
„ страних «	41
Крушака	59
Мушмула	49
Дуња	21
Оскоруша	1
Сарицаде жуте	1
Ораха обичних	13
« врло крупних	3
„ с танком љуском	1
Осушени јабука	2
Сувих шљива:	
Сушених на обичној домаћој пушници	19
„ « Главинићевој сушници	1
„ « промаји (Шелегриновом апарату)	1
Слатко:	
Од дуња	2
« шљива	1
„ ораха	1
Пекмез:	
Од шљива	5
« јабука	1
„ крушака	1
Пиће:	
Сок од малина	1
Јабуковаче	1
Шљивове ракије	1

Пшенице:

Обичне озиме	56
Белије	6
Мурејке	3
Голије	1
Раталије	1
Косовке	1
Америкапске	1
Осуље	1
Јарице (пролетње)	2
У целим биљкама (у влаћу)	16

Брашно:

Обично за хлеб	14
Млинско № 0	2
„ № 1	2
„ № 2	2
„ № 3	2
„ № 4	1
„ № 5	1
„ № 6	1
„ № 7	1
„ № 8	1
Гриза	3
Мекиња ситни	4
„ крупни	2
Паспаља	1

Уродице:

Кукоља	3
Слачице	1
Граора	1
Стокласа	1

и једна колекција млинарског производа за хлебно брашно.

Укупно дакле било је предмета 586.

Све изложене предмете ценио је *Оцењивачки суд* који је подељен био у две групе.

У првој групи *за воће* били су: Благоје Д. Тодоровић, друштвени благајник, Светолик Петковић. управитељ друштвеног добра у Шапцу; Антоније Мајеровић, баштован Виноделско-Воћарске школе, Војтех Бурјан, воћар Управе Топчидерске Економије и Антоније Целба, државни економ среза јасеничог.

У другој групи *за пшеницу и њене производе* Јаков И. Бајлони, индустријалац, Милан Јованић друштвени члан и Милан Бајић агрикултурни хемичар Министарства Народне Привреде.

И ове године одабране су боље сорте воћа, које су, како за јело тако и за прераду од већег значаја и послане ради моделисања.

Изложба је трајала и ове године *пет* дана и за то време било је посетилаца преко 5000. Петог дана у подне г. Министар Народне Привреде прикладним говором затворио је изложбу. Говори и г. Министра и Председника Друштва приликом затварања изложбе, штампани су у Тежаку.

Опширан извештај о *трећој слави и воучној изложби* предаће се јавности.

V. Бројно кретање друштвених чланова

И ове 1899 године знатно је увећан број чланова: добротвора, утемељача и редовних.

Приновљени су *добротвори:* Филип Јовановић, народни посланик из Крушевца;

А. С. Фаркић, повластичар за гајење свил. буба — Лапово.
Округ Крушевачки и
Франц Нехвил фабрикант из Беча.

Приновљени су *утемељачи:* Јосиф Алмули, трг. из Шапца.
Риста Дамњановић трговац из Шапца.
Игњат Винтерштајн „ „ „
Јаков Ранкл „ „ Сиска (Словонија)
Филип Павловић „ „ Шапца
† Нахман Аврамовић-Којен трговац, из Шапца.
† Љубомир Н. Стојановић судија окр. смедеревског суда у пенсији.
Срез посавски у округу подунавском.
Сава Ђ. Милановић и Браћа, пољопр. из Сараораца.
Миливој Ђурђевић учитељ макачки.
Пера М. Дамњановић економ из Смедерева.
Љуба Павковић трговац кз Шапца.
Ђорђе Милојевић трговац из Марковца.
Васа Свиларковић и синови бив. тргов. из Параћина.
Мијаило Јовичић винарски трговац из Београда.
Бела Мајер гостионичар из Београда.

Др. Владан Ђорђевић, председник Министарског Савета и Министар Спољних Послова.

Таса Банковић заступник Управника Београдске Задруге за штедњу и кредит.

Коста Николић трг. у Кназ Михаиловој улици — Београд.
Божа Милановић. трговац из Шапца.
Ђорђе Р. Одавић, мењач из Београда.

На прошлогодишњем Збору, који је држан 30. јануара 1899. год. изабрани су за почасне чланове Српског Пољопривредног Друштва: Никола Тесла, електротехничар у Америци, Јован Стојевић, прота из Неготина, Петар Лелековић, цариник из Београда, Павле Стојановић цариник из Шапца.

Према овоме Друштво сада има живих чланова:

Добротвора	22
Утемељача	97
Почасних	66
Редовних	188
Помажућих	132

У току 1899 год. Друштво је изгубило смрћу: Утемељача Нахмана Аврамовића-Којена; почасног члана Јана Улриха, пређашњег управитеља школе у Хрушиму, и Др. Лазу Димитријевића; и редовне: Димитрија Катића, Стевана Т. Јакшића, Милована Т. Јанковића и Светозара Милојевића. Бог да им душу прости.

VI. Друштвена зграда

Од како је у Друштву јаче развијен рад набављања и растурања справа, семена, плава камена и других потреба, а нарочито од како је Друштво отпочело славити своју славу и том приликом приређивати *воучне* изложбе, опажа се да су локали друштвене зграде недовољни да одговоре оној потреби, која се појавила.

На предлог једнога члана Управног Одбора, да се друштвена зграда прошири и повећа, изабран је нарочити Одбор који ће се старати о извршењу предлога, како у техничком тако и у финансијском погледу.

Пре него што се могло приступити пројектовану проширавању зграде, Одбор је, проучавајући ово питање, нашао, да треба тачно испитати: нагиб терена, просторност његову, распоред постојећих зграда а нарочито јачину и сигурност постојећих зграда; па према томе тражити на који ће се начин моћи по најповољније извршити проширење. Како је за ово нужно чути мишљење стручњака — техничара, Одбор је умолио г. Косту П. Јовановића инжињера да нужне техничке радове изврши а потом и испита шта треба урадити да овај посао испадне како ваља. И сада је рад по овоме питању остао на томе, да г. Јовановић инжињер изради нужне снимке и испита стање постојећих зграда, па према томе видеће се: може ли се и шта даље предузети.

VII. Друштвене финансије.

По буџету за 1899 годину предвиђено је прихода 109511·63 динара а толико исто и расхода. Но из приложеног рачуна Српског Пољопривредног Друштва, Збор се може уверити, да јестварно и примање и издавање у тој години било знатно веће:

Примање је било веће за 77897·18 динара, а издавање за 73982·27 динара.

По дневнику касе од 1 до закључно 4147 броја, примљено је 187408·18 динара, а издато, од 1 до закључно 883 броја 183·493·90 динара.

По томе обрт друштвени у 1899 години био је 370.902·71 динара.

Примања ова увећана су поглавито:

1) Од претплате Тежака.
2) „ улога чланова добротвора и утемељача.

3) Од продаје Календара.
4) „ „ семена.
5) „ „ справа.
6) „ „ плава камена и прскалица.

А према буџету. напротив приметно су подбациле партије од улога чланова помагача и наплате дуга за семе и справе.

Осем тога, из Депозитника унесена је у Дневник касе за штампање Практичних пољопривредних поука, Садржине Тежака за првих 25 година и штампање Пољопривредног Гласника сума у 3950 динара чиме је такође повећано примање.

Оволиком сумом, Друштво је било у могућности да учини оне издатке који су изложени у расходу рачуна, мотрећи строго да се креће у границама одобрених кредита, у чему је, највећим делом, то и постигло.

Више издате суме на набавку семена и справа, учињене су на основи тачке 2. буџета за поменуту 1899 годину, јер је том тачком одобрено, да благајна може учинити по овим партијама веће издатке за онолико, за колико је у 1898 години издато мање због набавке и исплате плава камена.

У 1898 години за семе и справе издато је због исплате плава камена за 10823·09 динара мање но што је примљено. Осем тога, ове године мање је издато по партији плава камена и прскалица 9849·12 динара, и те две суме, Друштво је употребило на потпуно одужење свога дуга за семе и справе.

Збору ће свакојако бити по вољи кад сазна, да је Друштво у овој години постигло исплатити преко 10000 динара за справе и семе по рачунима из ранијих година, и да сада нема никаква дуга.

Осем тога, у овој години, Друштво је исплатило и Управи Класне Лутрије половину позајмице (10000) а другу половину моћиће јој издати чим се буде продао плави камен који је остао од прошле године и чија вредност с непродатим прскалицама поклапа тај део позајмице.

Дакле, сем ових 10000 динара Управи Класне Лутрије, Друштво нема више никаква дуга.

Поред најбоље пажње, кредит по партији на Канцеларијске потребе, осветљење, огрев и намештај, није могао подмирити потребе друштвене у овој години, већ је прекрачен са 805·70 динара. Ово се морало учинити с тога, што је набављено нешто намештаја и што су послови у Друштву јако разгранати, да се у погледу администрације може потпуно равнати државним надлештвама. Сама друштвена благајна броји као што је поменуто 4147 примања а административни одсек прешао је у овој години 12000 нумера. — Управни Одбор у својој седници одобрио је овај издатак на основи чл. 33 друштвених Правила, а нада се, да ће то и Збор учинити, и то толико пре, што је по другим позицијама учињена знатна уштеда.

Сума у 1850 динара, показана у издавање на награде по расписаним стечајима, није стварно издата, што у овој години није било такмичара, а да би се у своје време могла употребити, депонована је, сообразно друштвеним правилима.

Од добивених 5140 динара, од улога чланова добротвора и утемељача, Друштво је у овој години набавило за 2000 дин. 20 акција Српског Бродарског Друштва, а остатак у 3140 дин. предало на приплод Управи Фондова.

Пољопривредни Фонд друштвени на крају ове (1899) износи:

1). У новцу . . . . . 17751·25 дин.
2). У држав. лозовима, 35 лозова купљени за 2959·50 „
3). У акцијама Срп. Бродарског Друштва. 26 акција купљени за . . . . . 2600·— „
4). У обвезницама 6% за грађење локалне железничке пруге 20 обвезниаа купљепи за 1980·— „

Свега 25291·75 дин.

У име интереса на Пољопривредни Фонд добивено је у овој (1899) години 1009·81 динар, и ова се сума чува у депозиту, а по друштвеним Правилима, она се, према решењу Управног Одбора може и трошити.

У Управи Фондова храни се и сума од 970·35 дин. колико је добивено од продаје кукуруза у 1897 години, који је Друштву ставило на расположење Министарство народне привреде за оне крајеве, који су те године страдали од поплаве. Ту суму, на овај начин, чува Друштво за сличне прилике.

И остали новац Друштво не чува у својој каси, већ га даје на приплод Управи Фондова, па, кад му и колика сума затреба, изузима је почесно.

У опште, чини се све, да друштвене финансије теку правилним током и на задовољство Одбора и Збора, па ипак и ове године био је један случај, који је друштвене финансије смањио за 1485·05 динара.

Управа државне штампарије и ове године није хтела штампати друштвени Календар, док јој се није положила горња сума, и тако сада Друштво има у привременим издацима од прошле године суму од 3.485·05 динара. Оно је и ове године изашло са својом скромном молбом пред Народно Представништво, да се и Тежак и Календар штампају бесплатно по закону који о томе постоји, да се Друштву не тражи у овом погледу никакав дуг, и да му се врате досада издате суме на тај циљ.

Готовина по рачуну у 3915·10 динара, која преостаје по одбитку издавања од примања, обухваћена је у буџет за 1900 годину. (Види биланс на стр. 20.)

VIII.

На завршетку овог Извештаја износи се још и то, да по чл. 21 друштвених Правила иступају из Управе:

Председник, г. Раша Милошевић.
Потпредседник, г. Мата Јовановић.
Благајник г. Благје Д. Тодоровић.

Чланови Одбора: г.г. Душан М. Спасић, Алекса М. Живановић, Коста Главинић, Вучко Богдановић и † Стеван Јакшић.

А остају у управном Одбору још годину дана: Милутин Савић, Др. Марко Т Леко, Александар Секулић, Паја Тодоровић, Драгутин Јовановић, Милан Јованић и Илија Кремић.

ПРИЛОЗИ ГОДИШЊЕМ ИЗВЕШТАЈУ СРП. ПОЉОПРИВ. ДРУШТВА

I.

ИЗВЕШТАЈ

Добра Српског Пољопривредног Друштва за 1899. годину

У овој години сви су усеви уопште на добру добро напредовали. Истина преко зиме изгледали су озими усеви ретки, али су се после избокорили тако, да су њиве доцније биле потпуне. Ова реткост усева на овом добру долази отуда, што се усеви сеју машином — врстачном сејалицом којом се баци у земљу само потребна количина семена и што се увек предузима позније сејање због бујности земљишта.

Но, поред свог овог красног напредовања свију усева, на један пут у другој половини месеца Јуна пао је јак град, који је падао само 12 минута. Истина је падао кратко време, али је усевима прилично велике штете. Пшеница озимица која је већ упола зрела била, доста је омлаћена, а исто тако овас и кукуруз. Род воћни који је био изванредно добар као никада досада, омлаћен у половину, а исто тако род винограда. Саднице пак у воћном расаднику које су старије биле, изубијане су а од једногодишњих калема многи су преломљени до места калемљења.

Кошнице су биле све изубијане од јаког удара града, због чега су пчеле јако узнемирене. На свима зградама излупано је прозора скоро на половину.

Одмах потом прегледани су сви усеви и расадник и нашло се, да штете неће бити веће од 1100—1500 динара, али, после неколико дана уверило се да је штета далеко већа. Тако код овса који је био изванредан штете има до на половину, код пшенице на четвртину, а код кукуруза штета је незнатна. Воћа је остало истина за половину но пошто је оно повређено, то је све мало по мало опадало тако, да су већ у септембру месецу остала дрвета без икаква рода. Исто тако је било и са грожђем, — оно мало рода што је остало, и то је опало.

Воћњак је стао на род у пуној снази и од њега би се имао леп приход, а после тога, управа овога добра имала је намеру да изађе на друштвену Изложбу са целим својим сорти-

РАЧУН ПРИХОДА И РАСХОДА

Српског Пољопривредног Друштва у 1899. години

РЕД. БРОЈ	ПРИХОДИ	БУЏЕТОМ ПРЕДВИЂ. дин.	п.	ПРИМЉЕНО дин.	п.	ВИШЕ ПРИМЉЕНО дин.	п.	МАЊЕ ПРИМЉЕНО дин.	п.
1	Остатак по днев. касе од 1898	1855	08	1855	08	—	—	—	—
2	Државна помоћ	25000	—	25000	—	—	—	—	—
3	Од претплате Тежака за 1899 и раније године	4000	—	9496	47	5496	47	—	—
4	Од улога доброт. и утемељ.	4000	—	5140	—	1140	—	—	—
5	» улога чланова помагача	1000	—	363	50	—	—	636	50
6	» камате на капитал Пољ. Ф.	956	55	1009	81	53	26	—	—
7	» продаје књига	200	—	884	72	684	72	—	—
8	Од продаје Пољ. Календара за 1899 и ранијих год.	3000	—	3590	60	590	60	—	—
9	Од продаје семена	10000	—	11436	95	1436	95	—	—
10	» продаје справа	20000	—	26491	15	6491	95	—	—
11	» наплате дуга за семе и справе	4000	—	947	45	—	15	3052	55
12	Од продаје плава камена и прскалица	25000	—	84853	57	59853	—	—	—
13	Од друштв. добра у Шапцу	9000	—	9784	84	784	84	—	—
14	» вапредна прихода	1500	—	1604	67	104	86	—	—
15	» Депоновано	—	—	3950	—	—	67	—	—
16	» Министарства Нар. Привр. за утакм. справа	—	—	1000	—	—	—	—	—
	Свега	109511	63	187408	81	76636	23	3689	95
	Примљено је више, но што је буџетом предвиђено							76636	23
	Примљено је ван буџета, бр. 15 и 16							4950	—
	Свега више примљено							81586	23
	По одбитку суме, која је мање примљена по буџету у							3689	05
	Стварно је више примљено							77897	18
	Додаје се сума предвиђена буџетом							109511	63
	Свега је дакле примљено							187408	81
	По одбитку издавања у							183493	90
	Остаје							3914	91
	Додаје се мање уведено у Партијалник							—	19
	Остаје за пренос у 1900							3915	10

РЕД. БРОЈ	РАСХОДИ	БУЏЕТОМ ПРЕДВИЂ. дин.	п.	ИЗДАТО дин.	п.	ВИШЕ ИЗДАТО дин.	п.	МАЊЕ ИЗДАТО дин.	п.
1	Пољопривредном фонду	4000	—	5140	—	1140	—	—	—
2	На награде по расписаном стеч. за напред. радње	1850	—	1850	—	—	—	—	—
3	На приређив. и држање једне окружне изложбе	3000	—	140	20	—	—	2859	80
4	На помаг. Подруж које имају свог земљишта	3000	—	2925	75	—	—	74	25
5	На издрж. друштв. питомца	1610	—	1478	30	—	—	131	70
6	На остала помагања, пољопр. проучавања итд.	3500	—	2366	25	—	—	1134	75
7	На трошкове око друшт. славе	150	—	145	10	—	—	3	90
8	На приређивање изложбе, приликом славе друштвене	1350	—	1266	45	—	—	83	55
9	На набавку новина, књига, дрвореза, повез књига и календ.	1500	—	1165	46	—	—	334	54
10	На издав. практ. пољоп. поука	1500	—	1897	50	397	50	—	—
11	На издавање поврем. списа	2000	—	1788	55	—	—	211	45
12	На садржине Тежака за првих 25 год.	800	—	2138	50	1338	50	—	—
13	На нагр. сарадниц. Тежака и Календара	3000	—	2220	75	—	—	779	25
14	На набавку и експедиц. семена	10000	—	13329	54	3329	54	—	—
15	На набавку и експед. справа	20000	—	42581	45	22581	45	—	—
16	На набавку и експедиц. плава камена и прскалица	25000	—	75004	45	50004	45	—	—
17	На огрев, осветлење, канцел. потребе и намештај	1600	—	2405	70	805	70	—	—
18	На експедиц. Тежака, Календ. и књига	500	—	361	25	—	—	138	75
19	На плату управника друштвен. доба у Шапцу и издрж. добра	9000	—	13471	52	4471	52	—	—
20	На плату секретара	3000	—	1735	—	—	—	1265	—
21	На плату писара	1500	—	1300	—	—	—	200	—
22	На плату експедитора	960	—	795	22	—	—	164	78
23	На плату двојице служитдља	1920	—	1910	—	—	—	10	—
24	На награду благајника	960	—	960	—	—	—	—	—
25	На награду уредн. Тежака	840	—	840	—	—	—	—	—
26	На поправку куће, подиз. навиљона, врт и т. д.	1600	—	301	40	—	—	1298	60
27	На вапредне издатке	4415	08	1965	75	—	—	2494	33
28	Депоновати, приход камату по чл. 38. правила	956	55	1009	81	53	26	—	—
29	На утакмицу справа	—	—	1000	—	—	—	—	—
	Свега	109511	63	183493	90	84121	91	11139	65
	Издато више но што је буџетом предвиђено							84121	91
	Издато ван буџета под бр. 29							1000	—
	Свега више издато							85121	92
	По одбитку суме, која је мање издата							11139	65
	Стварно више издато							73982	27
	Додаје се сума предвиђена буџетом							109511	63
	Стварно издато							183493	90

КВр. 431.
30. Јануара 1900 год.
Београд.

Благајник,
Благ. Д. Тодоровић

Председник,
Раша Милошевић

ментом, где би се виделе све сорте које су у овом расаднику гаје. Ово би било важно с те стране, што би посетиоци из других округа могли видети род од оних сората од којих су куповали саднице из расадника, те би на тај начин овај исти расадник стекао себи још лепшег гласа.

Према таквом стању култура после града видело се, да је штета од истог далеко већа, него што се првих дана могло оценити. Слободно се може узети, да најмања штета причињена градом износи 4000 динара.

После ове велике штете, на приход је упливисало много и то, што је Друштво отказало закуп земље г-ђе Магазиновићке коју је држало равних 10 година. Ово је земљиште првих година закупа било посве лоше снаге као и физичких особина; на њему је било силество корова и трња, који је јако отежавао рад; шанчева војничких још из српског-турског рата, била су огромна 2 као и преграде од мањих шанчева који су били обрасли трњем. Све је то за неколико година поправљено; трње искрчено, шанчеви војнички и прегради порушени и коров, које добрим усевним редом, које добром културом — уништен сасвим. Да се ова земља овако дотера у ред, стало је и Друштво доста материјалних жртава и сада би се тек могло да користи. Поред овога земљиште ово предало се новом закупнику за малу суму новаца (220) динара. Оно је све готово било посејано стрмним јесењим усевима, а једна парцела од 5 хектара била је и поугарена за окопавине. Од овако уређеног имања разуме се да би било и чистог дохотка који би приход целокупног имања побољшао.

Радна снага у овој години нарочито за време жетве била је веома скупа и морало се да ради и са лошијим радницима. Поред тога, усеви су од града тако искршени били и земљи оборени, да се косачица није могла никако да употреби, него се морало све то да изврши ручном радном снагом. Овако прибрате усеве оштећене од града, није хтео нико да врше парном вршалицом, те се једва једна добила у најам за овај посао.

Све ове незгоде напредпоменуте учиниле су, да је приход толико умањен, као никада досада. Још да није продаја воћних садница пребацила предвиђену суму, приход би био далеко мањи. На овакав лош приход утицала је и та околност, што је при оваком смањеном земљишту и плата управника добра стављена на терет истога, што других година није било.

Земљиште које је остало под управом овога добра овако је било распоређено.

I,	под воћњаком и расадником	5	хект.
II,	„ пшеницом озимицом	10	„
III,	„ овсем	8	„
IV,	„ кукурузом	8	„
V,	„ муваром	1	„
VI,	„ кромпиром	0·80	„
VII,	„ луцерком	0·75	„
VIII,	„ баштом за новрће, двориште путеви и сењак	2·50	„

Свега 36·05 хект.

Уколико је од прода остало, пожњевена је са ових парцела, следећа количина.

Са парцеле	II, пшенице озимице	10706	кгр.
„ „	III, овса	9625	„
„ „	IV, кукуруза у клипу	25079	„
„ „	V, мувари	4000	„
„ „	VI, кромпира	8103	„
„ „	VII, сена	1200	„

и храњена је стока узелено преко целог лета.

Сламе пшеничне добивено је	20000	„
„ овсене „ „	15000	„

Слама је рачуната од прилике.
Шаше је добивено 12 пластова.

Воћарство

У погледу воћарства ради се у оном истом правцу, у коме се и других година радило. Но због јаке тражње расадник треба да се прошири, како би се могла што већа количина садница да производи. Због тога се у овој години настало да се што више дивљака из семена и коштица произведе, како би се доцније имало довољно материјала за калемљење.

У семеништу је произведено:

Шљива џанарика	2000	садница
„ жути ранки	388	„
„ ранки црвени	70	„
Магриве (Prunus Machaleb)	3773	„
Трешања	600	„
Крушака	4000	„
Јабука	15.000	„
Багрема обичног	16.000	„
Гледичија	4000	„
Ораха	215	„

Свега 45046 садница

Сем овога има мале количине и у приришту, а наиме дивље рибизле, која служи за калемљење, платана и три сорте плетарске врбе.

Продаја воћних садница у овој години била је већа но у прошлој години а највише је распродато ван округа подринског.

По окрузима, овако је продаја распоређена:

			садница	шибља
1.	Округ подрински	купио је	1950	15700
2.	„ ваљевски	„ „	265	—
3.	„ подунавски	„ „	1038	5850
4.	„ крушевачки	„ „	354	—
5.	„ нишки	„ „	505	—
6.	„ моравски	„ „	9	—
7.	„ врањски	„ „	63	—
8.	„ топлички	„ „	—	400
9.	„ крајински	„ „	33	—
10.	„ пиротски	„ „	34	—
11.	„ крагујевачки	„ „	282	—
12.	„ Аустро-Угарска	„ „	48	—
		Свега	4581	21950

Остало је садница још у расаднику, али су оне младе, једно — и двогоде које ће се све у овој 1900-тој години распродати, те ће тако расадник остати празан, без благородних садница. Овоме је понајглавнији узрок, што се прве године кад је хтела држава да прими имање за пољопривредну школу није ништа обнављало у расаднику, те се тако та година није могла никако постићи.

Воћњак је стигао на род увелико, и ове године родио је изобилно. Да није било гарда и да се имала справа, могла је се знатна количина прерадити. У будуће, ако не би ово добро прешло у државне руке, требало би да се Друштво побрине за једну добру сушницу, једну казаницу и справе за прерађивање јабуковаче.

Сточарство

На овоме добру од стоке гаје се само коњи, свиње и пчеле. Коњи углавноме служе за орање и свршавање свију спрежних радова на овоме добру а кобиле од којих има 3 служе још и за приплод.

Од свиња на овоме добру налази се 9 комада, од којих се 6 комада хране за продају, а остало ће се задржати на овоме добру за приплод. Од пчела — кошница на овом добру налази се сада 22 комада, од којих су 14 комада остале од прошле 1898. године; 4 комада којих је још било услед јаке хладноће угинуло је, а у 1899. години приповљено је 8 комада. Берба меда била је ове године врло рђава, нешто услед града а нешто услед врло променљивог времена тако, да све што се могло добити од њих остављено им је за резервну храну — у пролеће. Восак који се добија приликом одбацивања старог и неупотребљивог сања на овоме добру употребљава се за прављење калем воска за калемљење воћа, а нешто се и продавало.

Бр. 19.
12 Јануара 1900. год.
у Шапцу.

Живко М. Јосиповић
економ добра.

II.
ИЗВОД ИЗ ИЗВЕШТАЈА

О раду оних Пољопривредних Подружина Српског Пољопривредног Друштва које су за 1899 годину досад поднеле своје извештаје и поред онога, што је већ о Подружинама напред речено.

Тимочка Пољопривредна Подружина. Ради живо на обнављању винограда, у коме послу предњачи и на свом земљишту подиже виноград на америчкој подлози, ради чега има и свога економа. Има свој расадник подељен на више табла. Сејала је семе од гледичије за живу ограду, а и семе од шећерне репе за пробу. Посредовала је у набавкама разног семена, справа, алата, плава камена, и рафије и утицала на сузбијање пероноспоре. Изјављује благодарност окружним началницима г.г. Божи Маршићанину и Сави Јанковићу, на заузимању и поклоњеној пажњи њеном развићу, и г. Милошу М. Миловићу учитељу у пензији за уступљене локале за подружинску канцеларију. Чланова има добротвора, утемељача и редовних. На расаднику је озидала кућу од тврдог материјала. Има разних пољопривредних справа, алата и књига. Прихода је имала 3590·80 дин. а расхода 3590·80 динара. Има да прима од обећане јој помоћи, чланова, и закупца имања још 892 динара која се сума рачуна као готовина подружинска.

Моравичка Пољопривредна Подружина. Радила је на ширењу пољске привреде и на рационалнијем обрађивању земље. Посредује у набавкама справа, семења и пољопривредних књига. Имања свога нема. Од чланова има добротвора 2, утемељача 10 а редовних чланова 49. Прихода је имала 81·20 дин. а расхода 40·56 динара. Имаовина јој се састоји из 90 разних пољопривредних книга и 38 килограма разног семења, вредност обојих износи 147·50 динара.

Посавска Пољопривредна Подружина у Обреновцу. Раздавала пољопривредне списе. У месецу мају и јуну држала је практичне поуке ради калемљења воћа и винове лозе. Слушаоци су награђени пољопривредним књигама. Посредовала је у набавци и растурању разних семења. Давала је обавештења пољопривредницима и упућивала их на рационалније начине радње и сејање оних усева од којих се већи принос добија. Производи и облагорођава воћне саднице. Имаовина јој се састоји из расадника и на њему 2 куће: једна од тврдог а друга од слабог материјала, коваилука са 14 кошница са пчелама и 30 без пчела, воћарског и пчеларског алата и канцеларијске спреме. Прихода је имала 2894.55 динара а расхода 2566·35 динара. У готовом новцу има 328·20 динара.

Бољевачка Пољопривредна Подружина. Радила је на прскању винограда против пероноспоре и растурању плава камена, разног семења, справа, и виноградарско воћарског алата. Приредила је једно практично предавање калемљења винове лозе и воћа. Издејствовала је да се прскање винограда бордовском чорбом у наступајућој (1900) години изврши по свима општинама онамошњег среза, из буџета, нарочито за ову циљ предвиђеног. Од чланова има добротвора 2 а редовних 121. Прихода је имала 406·70 динара, а расхода 210·30 динара. У готовом новцу има 196·40 динара. Свога земљишта нема.

Пожаревачка Пољопривредна Подружина. Радила је на унапређењу и подизању виноградарства, ради чега је шиљала о свом трошку питомца у смедеревски лозни расадник, ради изучавања. Посредовала је у набавци и растурању разног семења, плугова, прскалица, плавог камена и др. Утицала на пољопривреднике ради производње жутог кукуруза, пошто се овај више тражи и боље цени плаћа на свима трговима. Од чланова има добротвора 4, утемељача 52 редовних чланова 164 и помажућих 38. Прихода је имала 1989 динара а расхода 320·85 динара. Готовог новца има 1668·15 динара. Имаовина јој се састоји из пољопривредних справа и књига. Помоћи је добила од округа Пожаревачког и Српског Пољопривредног Друштва.

Пиротска Пољопривредна Подружина. Радила је да задобије што већи број чланова и ових има редовних 111 и 1 помажућег члана. Посредовала је у ширењу и распростирању савршенијих пољопривредних справа и разног семења. Знатно је радила на сузбијању пероноспоре, ради чега је растурила већи број прскалица и већу количину плава камена. Раздавала је за пробу семе од шећерне репе. Ради на унапређењу пчеларства, ради чега има свој рационални пчеланик са 20 ђерзонских кошница. Има већи део воћарског алата и ради на оснивању расадника. Помоћи је имала од Српског Пољопривредног Друштва, округа Пиротског и пиротске задруге за помоћ и штедњу. Примања је имала 1122·50 динара а издавања 991·80 динара. Готовине има 130·70 динара.

Крајинска Пољопривредна Подружина. Радила је на уношењу и распростирању савршенијих справа у народу и упућивала пољопривреднике на рационалније обрађивање земље. Знатно ради на унапређењу сточарства, ради чега на свом имању има 2 добра бика и 3 нераста за приплод. Раздавала је семе од шећерне репе и свилобуба. Издржава о свом трошку сваке зиме по 30 младића, које шаље у Виноделско Воћарску школу ради изучавања савршенијих радова у пољопривредним гранама: воћарства, и виноградарства. Ови пробаве у зимској школи по 3 месеца. Ради на сузбијању пероноспоре и уноси у народ већи број прскалица и већу количину плава камена. Ради на унапређењу пчеларства. Знатно утиче на обнављање и подизање винограда на америчкој подлози, ради чега је ове (1899) године расписала 6 награда, које се имају дати онима пољопривредницима који подигну најбољи виноград. Сума ових награда износи 3100 динара. Има своје имање на коме је подигла воћни расадник и виноград. Од чланова има утемељача 9 а редовних 15. Готовог новца има 1000 динара.

Сићевачка Пољопривредна Подружина. Ради на унапређењу виноградарства и воћарства, ради чега је основала расадник. Посредовала је у набавкама разног семења и савршенијих пољопривредних справа. Утицала је на сузбијање пероноспоре. Приредила је курс калемарски у селу Сићеву, на коме је било 18 курзиста и провели су на овоме 3 дана. Од чланова има утемељача 1 и редовних 132. Има воћарско винодељски алат за калемљење и разне друге пољопривредне справе и књиге. Прихода је имала 1167·95 динара, а расхода 951·05 динара. Готовине у каси има 206·90 динара.

Смедеревска Пољопривредна Подружина. Радила је на сузбијању пероноспоре и растурила је ради тога прскалице и плави камен. Посредовала је у набавкама разног семења, савршенијих справа и алата као и пољипривредних књига. Намерава да у наступајућој (1900) години отвори плетарску школу. Расадника свога нема пошто у Смедереву постоји државни расадник америчке лозе,

Ћупријска Пољопривредна Подружина. Радила је на бољитку пољске привреде. Држала је практична предавања по разним пољопривредним гранама. Уступа на читање пољопривргницима своје пољопривредне књиге. Радила је на подизању винограда на америчкој подлози, на унапређењу воћарства, сточарства у свима гранама и пчеларства. Има разне пољопривредне справе, алате и књиге. Од чланова има добротвора 1 утемељача 2 посних 4 редовних чланова 30. Прихода је имала 555·80 динара а расхода 190·30 динара. Готовог новца има 365·50 динара.

Из седнице Управног Одбора Срп. Пољопр. Друштва 10. јануара 1900 године.

АНАЛИЗА ГРОЖЂА

У циљу испитивања наших домаћих сората грожђа као и оцењивања оних страних сората грожђа, које су се код нас почеле одомаћивати, био сам ове године између 15. и 30. септембра по одобрењу Г. Министра Народне Привреде у Винодељско-воћарској школи у Букову, где сам из онамошњих сортиманских винограда аналисао већину сората грожђа.

Како су ова испитивања само почетак од започетог дела, и како се на основу једногодишњег испитивања и то са једног само места не могу извести никакви стални резултати, опет би се могло унеколико утврдити, које су сорте грожђа боље а које лошије за наше прилике, утолико више кад ова моја испитивања упоредимо са испитивањима, која су у другом свету са тим истим сортама грожђа вршена и закључцима, који су тамо добивени. Ево прегледа мојих анализа.

ТЕК. БРОЈ	СОРТА ГРОЖЂА	БОЈА	СПЕЦИФИЧНА ТЕЖИНА 15°	СУВЕ СУПСТ. % (ЕКСТРАТ)	ШЕЋЕРА %	КИСЕЛИНЕ %
1	Пловдина	црвена	1.0767	20.17	17.07	0.478
2	Плави Мускателер	црно плава	1.1059	27.97	24.78	0.594
3	Португизац (опорто)	црна	1.0860	22.65	19.49	0.525
4	Лаурент	црна	1.0859	22.63	20.04	0.840
5	Мадлен Рojал и Анжевен	бела	1.0847	22.30	20.12	0.479
6	Будимска зеленика	»	1.0729	19.17	16.16	0.802
7	Бакатор	црвено плава	1.0881	23.21	20.06	0.792
8	Ерезио (Шопронка)	—	1.0792	20.83	18.29	0.742
9	Сремска зеленика	бела	1.0795	20.91	18.14	0.726
10	Талијански Ризлинг	»	1.0803	21.12	18.29	0.501
11	Едеј бели	»	1.0727	19.11	16.63	0.760
12	Сланкаменка	»	1.0790	20.78	18.18	0.619
13	Аликанте Буше	црна	1.0633	16.62	13.33	0.840
14	Француски Кабарнет	»	1.0901	23.73	19.96	0.590
15	Малбек	»	1.0911	24.00	19.50	0.782
16	Вердо	»	1.0873	22.88	20.56	0.888
17	Зелени Силванац	бела	1.0953	25.12	20.44	0.728
18	Бели Ризлинг	»	1.0891	23.46	20.28	0.608
19	Рајнски Ризлинг	»	1.0958	25.26	20.98	0.604
20	Жути Мославинац	»	1.0879	23.16	19.96	0.712
21	Багрена	црвенкаста	1.0844	22.21	18.44	0.760
22	Арамон	црвена	1.0.04	18.50	15.60	0.852
23	Барбера	црна	1.0954	25.15	19.25	0.984
24	Мерло	»	1.0939	24.76	21.10	0.602
25	Блауфренкиш	»	1.0921	24.26	20.62	0.640
26	Лисичина	црвена	1.0871	22.93	19.83	0.546
27	Ситна Белина	бела	1.0766	20.12	17.11	0.568
28	Крупна Белина	»	1.0758	19.94	16.65	0.640
29	Бели Дренак	»	1.0721	18.85	15.33	0.498
30	Мускат Александринер	»	1.0870	22.91	20.28	0.690
31	Бели Мославинац	»	1.0807	21.25	18.21	0.960
32	Траминац	црвенкаста	1.0962	24.83	21.55	0.563
33	Харе Линел	—	1.0627	16.47	13.72	0.804
34	Теролдего	црна	1.0963	25.38	21.98	1.020
35	Бела Велтелинка	бела	1.0821	21.60	18.29	0.670
36	Бели Маћарат	»	1.0846	22.28	19.16	0.752
37	Марисино	црна	1.0866	22.80	20.20	0.830
38	Бели Ситниш (Несмелиде)	бела	1.0932	24.56	21.38	0.740
39	Скадарка	црна	1.0796	20.93	17.39	0.796
40	Смедеревка	бела	1.0766	20.13	16.86	0.840
41	Мускат Линел	»	1.1007	26.58	23.68	0.764
42	Шасла бели	»	1.0811	21.35	18.21	0.524
43	Шасла црвени	црвена	1.0778	20.47	17.30	0.512
44	Прокупац	црна	1.0858	22.60	20.36	0.630
45	Зачинак	»	1.0701	18.42	15.21	0.820
46	Нозиола	бела	1.0736	19.36	16.80	0.620
47	Мославинац фуминат	»	1.0837	22.04	19.72	0.850
48	Лагрен	црна	1.0879	23.16	20.60	0.712
49	Прокупац (живи песак)	»	1.0774	20.35	17.20	—

Из таблице у којој су изложене анализе грожђа, види се да су од наших домаћих сората грожђа имале највише шећера: *Прокупац*, *Лисичина* и *Багрена*, а најмање *Зачинак* и *Бели Дренак*.

За производњу вина наше су најбоље сорте грожђа за црно вино *Прокупац* и *Скадарка* а за бело вино *Багрена* и *Белина*.

Прокупац има превагу над Скадарком што готово није подлежан квару и трулењу, док Скадарка у кишним годинама, као што је био случај са овом, веома јако труди. Прокупац најзад даје мање шире од Скадарке.

Од страних сората грожђа највише су шећера имале: *Плави Мускателер*[1]) 24·8%, *Мускат Линел* 23,7%, *Теролдего* 22,0%, *Траминац* 21,5%, *Бели Ситниш* (Nessmèlyer) 21,4%, *Мерло* 21,1 *Рајнски Ризлинг* 21,0%, *Блауфренкиш* 20,0%, *Лагрен* 20,6%, *Мускат Александринер* 20,3 *Зелени Силванац* 20,4%, *Вердо* 20,6% *Бели Ризлинг* 20,3%, итд.

Најмање шећера имале су ове врсте грожђа: Аликанте Буше 13,3% Харс Линел 13,7%, Арамон 15,6%, идр.

Најмање киселине имали су: Пловдина 0,48%, Мадлен Роајал и Анжевен 0,40%, Бели Дренак 0,50% Талијански Ризлинг 0,50% Шасла црвени 0,51%, Шасла бели 0,52 Португизац 0,52%, идр. А највише киселине: Теролдего 1,02%, Бели Мославинац 0,96%, Вердо 0,89%, Мославинац фурминат, 0,85%, Аликанте Буше 0,84, Смедеревка 0,84, Лаурент 0,84 и Зачинак 0,82%.

Како наше домаће сорте грожђа дају често врло добро и јако вино, оне не дају готово никада типско вино, што долази унеколико и од самих сората, јер наше сорте не дају вину готово никакав *„буке“* а друго, што у нашим виноградима нема чистих садова, већ се у њима налази десетину а често и више сората грожђа. које кад се помешају, без икаквог одбирања, природно је да дају вино без икаковог одређеног типа.

Из тих разлога, *да би дакле добили вино са одређеним карактером сорте од које је ово, треба у винограду имати све сорте одвојено,* и то само оне сорте, за које се утврди, да за наше прилике уопште а специјално за ону околину у којој је виноград, — успевају добро и дају вино најбоље каквоће. С тога је довољно да у винограду имамо само 2—4 сорте грожђа за бело а толико исто и за црно вино, па приликом грађења вина сваку сорту одвојити за себе и само од ње градити вино. Најзад допуштено би било сличне сорте међусобом мешати. Велики број сората може имати само онај виноградар, који грожђе и не употребљава за вино, већ за јело и извоз. Како Мускателери (Тамњанике) дају ванредно добро вино, то ако их не можемо имати у великој количини, можемо ону количину коју већ имамо одвојити и њој додати два па и четир пута већу количину другог грожђа, те ћемо и на тај начин добити вино које ће имати доста типски карактер Мускателског вина.

Да би пак имали вина са лепим букеом треба, да извесне стране сорте грожђа, које су чувене са свога букеа, што је могуће више одомаћимо. Те сорте су Ризлинг, Траминац, Мускателери, Силванац идр.

Најзад, има доста страних сората, које би за наше прилике дале врло добро вино, шта више можда и боље, него што су наша домаћа вина.

Да би ово све могли учинити потребно је да са некојим сортама учинимо огледе у већем размеру, како би могли до стварнијих закључака доћи. Без пробе, не може се ништа учинити. *С тога би требали сви савеснији виноградари да предузму огледе са оним сортама, које ћу нарочито истаћи.* Па ако увиде, да су неке од тих сората за њихову околину погодне, да само те сорте и размноже. Ово се истина не може учинити за годину и две већ за мало већи низ година.

Кад узмемо у обзир, да су готово све оне поменуте сорте грожђа, које су ове године у Букову биле најбоље, т.ј. које су имале највише шећера — у исто време и најбоље сорте грожђа уопште: то сместо исте сорте и нарочито препоручити, да би се код нас што више одомаћиле. Из тога разлога држим да ће бити добро, ако се са тим сортама мало боље упознамо. С тога нека ми је допуштено, да те сорте по Бабу и Маху укратко опишем.

1. **Ризлинг.** Ово је најбоља сорта грожђа за бело вино. Има лишће средње величине, дубоко резано, доста мањаво. Грозд је мали, кратак а широк, просто гранат. Петељка и петељчице кратке. Зрно је ситно округло, зелено жуте боје, са кестењавим пегама, када презре изгледа црвенкасто. *Ризлинг* је порекла са Рајне, где се нарочито много и гаји, сем тога гаји се доста и у Горњој Аустрији, Штајерској, Тиролу па и у Италији. Ризлинга има више Фела: *бели, зелени, црвени, без семена* идр. Ризлинг није тако подлежан Оидиуму, али Антракнози прилично. Ризлинг зри доста доцкан, с тога га треба нарочито гајити на добрим положајима. *Ризлинг даје најбоље бело вино, које има ванредно леп „буке“* Како се материје, које му дају буке, находе нарочито у љуски, то треба измуљано грожђе оставити на комини неко време, (12—24 сата), па тек потом пресовати или оцедити. Нарочито се цени вино од ризлинговог суварка.

И ако је опажено, да што год се иде јужније, у толико вино од Ризлинга губи од свог карактеристичног буке-а, опет сам на основу двогодишњег испитивања вино од Ризлинга (у Букову), дошао до закључка, да је ово вино задржало јасно ризлингов буке. *У Букову се већ три године на овамо гради вино од Ризлинга и ово заслужује сваку похвалу, — много је боље но сва остала буковска вина.* Па кад све ово узмемо у обзир, и још додамо, да *Ризлинг добро рађа, то га треба код нас што је могуће више одомаћити.*

2. **Траминац.** Има Траминца *белог* и *црвеног.* Црвени Траминац је цењенији, њега сам и испитивао. Лишће му је мало, често шире него дуже, шапасто, горња је страна лишћа затворено зелена мало мањава, доња пак сиво зелена и јако мањава. Грозд је мали, кратак а широк, јако разгранат. Зрно је мало, дугуљасто, љуска врло чврста и дебела, сок љигав. *Садржи обично много шећера* 20% а често и до 26%, *а мало киселине.* Рађа осредње, даје истина мало ширê, али је *вино од њега врло добро са пуно буке-а. Буке му је сталан и карактеристичан.*

Поред Ризлинга Траминац је највише распрострањен на Рајни, сем тога има га у Аустрији, Француској, Тиролу идр.

После Ризлинга *Траминац је најцењеније грожђе за бело вино.* Траминац зри сразмерно доста рано. Траминац се одликује тиме, што готово никако не труди а и мало је подлежан Оидиуму.

При грађењу белог вина треба по муљању ширу одмах оцедити, да не би вино добило црвенкасту боју. Од Траминца се може градити и црно вино, само га тада треба са Зачинком помешати. *Траминац треба што је могуће више распространити.*

3. **Силванац.** Има га *зеленог* и *црвеног,* први је распрострањенији. После Ризлинга и Траминца, ово је најцењеније грожђе на Рајни. Лишће му је округло, тупо зупчасто, готово голо. Грозд је мали, широк, разгранат, збивен. Зрна су округла ну услед збијености мало нагњечена. Зелени Силванац зри рано, тражи јаку земљу, доста је подлежан болестима. Рађа врло добро и подједнако, даје врло добро вино, са доста екстракта, али без нарочитог буке-а.

4. **Бели ситниш.** (Несмелиер). Лишће му је велико, дубоко засечено, на доњој страни јако мањаво. Гроз је прилично велики, дугачак. Зрна су округла, средње величине, боје су жуте до златно жуте, са танком љуском. Имају арому сличну Ризлингу.

Бели ситниш има обично много шећера и *даје врло добро и јако вино са нарочитим букеом,* али са мало екстракта.

5. **Мускателери** (Тамњанике) има их више сората, све се одликују са мање више карактеристичним укусом и мирисом. Грозд им је обично велики, зрна округла.

Мускателери успевају добро и на лошем земљишту, сем тога нису много ни према клими осетљиви, т.ј. успевају и рађају добро у влажним а и у сушним годинама.

Вино од Мускателера је врло добро, има неки нарочити карактеристичан буке и мирис. Па не само што вино од чистог Мускателера има пријатну арому, већ и кад се у вину налази и мања количина мускателера, вино добива тај карактеристичан буке. С тога *Мускателере треба што је могуће више размножити* и то како за искључиву производњу, тако и за поправљање вина.

Једина је мана Мускателера, што врло подлежи Антракнози.

Мускателери су најзад и веома цењено столно грожђе.

Најцењенији од свих Мускателера је *Мускат Александринер.* Грозд му је јако гранат, прилично дугачак, зрна доста ситна, дугуљаста, боје жуте, на сунчаној страни са кестењавим пегама. Љуска му је дебела. Укуса је пријатног са врло јаким мускателерским мирисом (на тамјан).

Мускат Александринер сазрева доста позно. Рађа врло добро. *Даје вино са ванредно пријатним пуним укусом и букеом.*

6. **Велтелинке.** Има их више врста: *црвена, зелена* и *рана.* Дају вина осредње каквоће, али како добро рађају и рано сазревају, могу се препоручити. Нарочито је за препоруку црвена рана Велтелинка.

[1]) Ову сорту грожђа погрешно зову у Букову црвени Мускателер.

Досада смо се упознали са сортома грожђа, које дају бело вино а сад да пређемо на оне које дају *црно вино.*

1. **Плави Мускателер.** *Ово је најбоља сорта грожђа за црно вино.* Има лишће осредње, прилично рецкасто. Грозд је средње величине, дугачак, ваљкаст, ретко кад гранат, прилично збивен. Зрна су мала плаво црне боје, са прилично дебелом љуском. Укуса је врло пријатног са јасном мускателерском аромом. *Садржи обично много шећера*, до 28%. У Букову је ове године имао највише шећера око 25%. Зри доста рано. Рађа врло добро. Успева на најсувљим и топлим положајима. Задовољан је са сваком земљом. *Даје црно вино најбоље каквоће, са лепом бојом, мало киселине и ванредним укусом и букеом. Ову сорту грожђа требало би код нас од свију других сората највише распространити.*

2. **Мерло.** Лишће затворено зелене боје, шапасто, с доње стране вунасто. Грозд средње величине прилично дугачак, врло разгранат зрна округла, боје црне, љуска мека, садржи мало танина. Мана му је што трули. Рађа врло добро, даје добро вино. Ово је једна сорта бордовска.

3. **Вердо.** Нарочито је у Бордо-у распрострањен. Грозд је прилично мали, разгранат, зрна округла мала коре плаво-црне љуска дебела, петељчице црвенкасте боје. Рађа врло добро, зри најпозније од свих бордовских сората. Даје врло добро вино.

4. **Блауфренкиш.** Такође бордовска сорта. Има лишће врло велико, пљоснато, прилично зупчасто, с доње стране длакаво. Грозд је велики, пирамидалног облика. Зрна средње величине потпуно округла, боје црне, љуска танка, зри доста позно. Тражи топло и суво земљиште. Страда прилично од Антракнозе. Рађа врло добро. Даје јако и пуно вино ну нешто опоро. Како добро рађа, и даје за наше прилике добра вина требало би га код нас одомаћити, а исто тако и њему сличан *Португизац*, који је ове године, можда случајно показао мање шећера.

5. **Теролдего.** Грозд средње величине пирамидалан, збивен, зрна средње величине боје црне. Љуска садржи доста боје. Не сазрева тако доцкан. Не трули. Садржи обично доста шећера. Даје врло јако пуно вино, са врло пријатном аромом. Нарочито је ова сорта у Тиролу чувена. *Ова сорта заслужује да се код нас што је могуће више розмножи.*

6. **Логрен.** Грозд средње величине, дугачак, зрна дугуљасто округла, средње величине, боје црне љуска садржи врло много боје, с тога се може врло добро употребити за зачинак, т.ј. да дâ вину лепу боју. Зри позно. У добрим положајима *даје врло добро вино са карактеристичним укусом.*

М. Ј. Бајић.

ОДЛУКЕ IV. КОНГРЕСА ЗЕМЉОРАДНИЧКИХ ЗАДРУГА У СРБИЈИ

У броју Тежака за 1899. годину донели смо одлуке 1., 2. и 3. Конгреса Земљорадничких Задруга. Сад саопштавамо и Одлуке IV. Конгреса ових Задруга, како их налазимо у *Земљорадничкој Задрузи*, органу Главног Савеза Српских Земљорадничких Задруга, у свесци за децембар 1899. године.

I.

О расправи задругара *Војислава Ст. Шумкарца*, секретара Рготинске Земљорадничке Задруге: *Земљорадничка Задруга с националнога гледишта*, конгрес изјављује:

Да је поменутом расправом утврђен у уверењу о корисности расправљања тога питања и налази, да треба радити преко земљорадничких задруга на одржавању и чувању народних обичаја и свега онога што носи народно обележје.

II.

О расправи задругара *Илије Јовановића*, секретара Глибоначке Земљорадничке Задруге: конгрес налази:

Да је говорник ово питање лепо расправио, и мисли да треба радити преко учитеља у нашој отаџбини, да се главна мисао, коју је расправљач истакао, а то је мисао о штедњи код деце, особито код ученика основних школа, и у дело приводи.

III.

Поводом расправе задругара *Сретена Динића*, секретара Кладушничке Земљорадничке Задруге: *Исељавање сељака ван села — у поље, — с погледом на земљорадничке задруге*, конгрес налази:

Да је истакнуто питање врло важно и сувремено, ну да би га требало, на основи прикупљених података, боље и свестраније проучити.

Осим тога конгрес је мишљења, да би ваљало скренути пажњу Влади Његовог Величанства Краља на бољу заштиту пољске имовине увођењем пољске полиције — питање које стоји у вези са горњом расправом.

IV.

Поводом друге расправе задругара *Сретена Динића*, секретара Кладушничке Земљорадничке Задруге: *О најглавнијим узроцима слабога напретка у понеким земљорадничким задругама, као и шта би требало још радити, да да земљорадничке задруге боље напредују*, конгрес утврђује:

Да се оне сметње, које расправљач налази у унутрашњем поретку задруга, могу отклонити једино просвећивањем задругара' а особито приређивањем курсева за секретаре и остале посленике задруга, као и увођењем задружних читаоница.

А за спољне сметње, које расправљач помиње, конгрес ставља у дужност управном одбору Главнога Савеза да се свесрдно стара о њиховом отклањању,

V.

Поводом расправе задругара *Вукашина Ј. Петровића*, потпредседника управнога одбора Главнога Савеза: *Подаци о бројном, имовном и умном стању нашега народа*, конгрес:

Изјављује захвалност расправљачу на драгоценим подацима о бројном, имовном и умном стању нашега народа, и препоручује је топло пажњи свих задругара.

VI.

О расправи задругара *Вељка Поповића*, председника Кладовске Земљорадничке Задруге: *Спајање добара и организација заједничкога рада у пољопривреди*, конгрес:

Изјављује захвалност расправљачу и упућује расправу управноме одбору Главнога Савеза да о њој размисли и одлучи.

VII.

О расправи задругара *Михаила И. Поповића*, члана управнога одбора Азањске Земљорадничке Задруге: *О моралном утицају земљорадничких задруга*, конгрес:

Изјављује захвалност говорнику на исцрпном расправљању ове теме, а особито на изношењу лепих и поучних примера о благотворном утицају земљорадничких задруга у моралном погледу, и препоручује је топло свим задругарима.

VIII.

Осим тога конгрес је одлучио:

1. Да Земаљски Савез Земљорадничких Задруга узме стручно лице, које ће поучавати задругаре у руковању, склапању и расклапању пољопривредних справа, и вршити оправке истих.

2. Усвојио је нова правила Главнога Савеза Земљорадничких Задррга.

3. Усвојио је нова Правила Земаљскога Савеза Земљорадничких Задруга (пређе: Главна Земљорадничка Задруга).

4. Решио је и да земљорадничке задруге сносе неки део трошкова Главнога Савеза, који се стара о њихову правилну пословању и напретку. За 1900. годину тај део износи по 50 пара од задругара годишње.

5. Изабрао је чланове за управни одбор Главнога и за управни одбор Земаљскога Савеза Земљорадничких Задруга: Г. Г. *Стевана Р. Поповића*, државнога саветника у пенсији, *Љубомира Клерића*, министра на расположењу, *Симу М. Лозанића*, мин. на расположењу, *Вукашина Ј. Петровића*, министра финансија, *Живана Живановића*, министра народне привреде, *Др. Ми-*

хаила М. Поповића, управника Прометне Банке, *Милића Радовановића,* професора Велике Школе, *Тасу Банковића,* заступника управника Београдске Задруге, *Михаила М. Аврамовића,* управника Земаљскога Савеза Земљорадничких Задруга, *Станојла Драгуљевића,* свештеника, председника В. Поповачке Земљорадничке Задруго, *Атанасија Вучићевића,* свештеника, председника Грочанске Земљорадничке Задруге, *Милоша П. Марковића,* свештеника председника Звечанске Земљорадничке Задруге, *Милана Љ. Поповића,* свештеника, председника Коларске Земљорадничке Задруге, *Војислава Ст. Шумкарца,* учитеља, секрет. Ротинске Земљорадничке Задруге, и *Јосифа Бојиновића,* пољопривредника председника Иверске Земљорадничке Задруге.

6. Изабрао је чланове за надзорни одбор Земаљскога Савеза Земљорадничких Задруга: Г. Г. *Јована Станојевића,* проту, председника Неготинске Земљорадничке Задруге, *Јована Ђ. Павловића,* свештеника, председ. Кусадачке Земљорадничке Задруге, *Саву П. Марковића,* учитеља, председника Седларске Земљорадничке Задруге, *Милорада Ив. Протића,* свештеника, председника Каменичке Земљорадничке Задруге, *Грујицу Аџемовића,* учитеља, председника Трнавске Земљорадничке Задруге, *Милутина Симића,* свештеника, председника Бадњевачке Земљорадничке Задруге, *Војислава Катунца,* учитеља, секретара В. Дреновске Земљорадничке Задруге, *Павла М. Влајића,* пољопривредника, председника Жарковачке Земљорадничке Задруге и *Ђорђа Милошевића,* пољопривредника, председника Јелашничке Земљорадничке Задруге.

7. Изјавио је жељу, да се 5-ти конгрес држи у Шапцу.

ПРАКТИЧНИ РАДОВИ

УЧЕНИКА СРЕДЊЕ ПОЉОПРИВРЕДНЕ ШКОЛЕ У ХРУЂИМУ

Имали смо прилике, да се на овоме месту упознамо са теоријском обуком ученика средње пољопривредне школе, но неће бити на одмет, да сада разгледамо и практичне радове њихове, који су са теоријским у одвећ тесној, непосредној вези.

I. година

1. *Пољопривредна пракса уопште.* — При обуци у пољопривредној пракси иде се на то, да се ученици поступно привикну тачном, исправном раду свију пољопривредних послова. У првоме реду упознају се са руковањем и вредношћу разноврсног ручног пољопривредног алата и његовим утицајем на свеколике пољопривредне послове. Дакле узевши уопште, праксом у првој години иде се на то, да се ученици обуче *техничком познавању* и окретности у свима пољопривредним радовима.

Подела пољопривредне праксе извршена је у првој години на овај начин:

а). *Објашњавају се у школи* — када то не допушта време на њу — разни послови у практичном земљоделском раду, као о орању, прекопавању, риголовању, дрљању, сејању, вршењу и свима врстама обрађавања земље.

б). *На вршају ученици се вежбају:* У вршењу и млаћењу све врсте жита и плодова помоћу млаћења и разних машина; затим у пречишћању пољопривредних производа, крупљењу кукуруза ручно и помоћу машине; у чувању и држању хране у кошевима и амбаровима, подрумима и траповима.

в). *У земљорадњи уче се:* у справљању компоста и његовој употреби, у разноврсном орању (плитком, дубоком, заоравању и разоравању), у дрљању и поравнавању земљишта, у сејању жита, шећерне репе и кукуруза руком и машином, у сађењу кромпира; плевљењу; у радовима око обделавања репе.

г). *У њиву, одељеном за ученичку праксу,* одели се сваком ученику по један комад земље у величини ½ ара где у времену одређеном за ученичку праксу — прекопавају, сеју разноврсне усеве и раде све послове до жетве. О свему томе воде ученици у својим записницима опширну белешку.

д). *При екскурзијама ван места, у поља и луке* скреће се пажња ученицима на све важнње послове, који се том приликом уоче, што они такође заводе у свој дневник. Нарочито се упозоравају: на све пољопривредне радове тога доба, на презимљавање усева, њихов пораст итд. — У првом и другом течају по 4 часа недељно.

2. *Градинарска пракса.* — Ученици се вежбају у свима градинарским радовима, који се у разно доба године врше, било то у градини или у расаднику. Нарочито се вежбају у сејању семена у воћном расаднику свију вотњих врста. Даље се вежбају: у пресађивању младица, копању рупа, подрезивању дрвећа, ђубрењу и нагнојавању, у правилном постројавању вотњих садница у редове, гајењу живе ограде, скидању маховине и чишћењу од гусеница. — Недељно, према потреби, једновремено с пољопривредном праксом.

3. *Природописна пракса.* — а). *Из Минералогије.* Ученици се уче распознавати минерале и разне врсте земљишта; подела њихова према особинама њиховим. При излетима у околна места објашњавају се ученицима прилике геолошке и педолошке хрушимске околине. Осим тога ученици су основали минералне збирке свију врста,

б). *Из зоологије и ботанике.* Упознају се са микроскопом, његовим саставом и његовом употребом. Даље се уче да под микроскопом распознају све биљне органе, а на живим и осушеним биљкама опредељују се најважније болести њихове. Даље се демонстрирају предмети, које није могуће показати на биљкама. — Ученици узимају учешћа и у свима практичним радовима у ботаничкој градини. — Приликом чешћих излазака у околину ученици пажљиво проучавају примерке и из биљног и из животињског света. Нарочито вредно прикупљају и проучавају инсекте штетне и корисне, разни коров и расматрају штету коју усевима и растињу у опште причињавају разне њихне болести. — Осим тога ученици и сами прикупљају у хербаријум ливадске траве и састављају збирке разних штетних инсеката — 4 часа недељно.

4. *Метеоролошка пракса.* — У заводу се чине редовна посматрања количине пале кише; даље топломера, влаге и ваздушног притиска. — Сваки се ученик мора свестрано упознати са свима важнијим метеоролошким справама, како би био у стању да и сам састави прогнозу времена. Уз то води се тачна белешка о резултату чињених посматрања.

Царско-краљевски државни метеоролошки завод шаље школи дневне мапе времена ради тога, да их ученици науче читати и све из њих објашњавати.

Како су ученици правилно и разумно и у тај посао упућени, навешћемо, као резултат ученичких посматрања, ради примера, само ова факта.

Према ученичком мерењу пало је године 1898 кише у Хрушиму у милиметрима:

у јануару	34·1 mm	у јулу	55·9 mm
„ фебруару	25·3 „	„ августу	75·7 „
„ марту	27·6 „	„ септембру	33·5 „
„ априлу	76·5 „	„ октобру	82.9 „
„ мају	117·6 „	„ новембру	19·9 „
„ јуну	63·4 „	„ децембру	43·8 „

Свега 656·2 m m

У ранијим годинама, према посматрањима вршеним од стране ученика, износила је у Хрушиму количина пале воде m m. год. 1896 : 673·7, 1897 : 773·0,

II. година

1. *Пољопривредна пракса.* а). У другој години спремају се ученици да оцењују пољопривредне радове с погледом на доба године и погодбе, под којима поједине врсте пољопривредних производа најбоље напредују. Начела и становишта, која су у школи изношена и заступана, примењивана су свестрано у пракшици. Спољни дневни надзор над стајама вазда воде по двојица од ученика, те свакодневно заводе у књигу: колико је кога дана намужено млека. Осим тога свакоме се ученику одели по један део заводске земље, на коме он ради и о својим посматрањима, која редовно врши од сејања па до жетве, подноси реферат: о развитку усева, важнијим појавама и примећеним недостацима и болестима. С времена на време врше сами разноврсне ручне радове, о којима им се теоријски предаје у школи за све врсте пољопривредних послова. Објашњава им се усевни распоред опитног поља, као и начин сејања и поступање у чувању добивених усева.

б). У пракси пољопривредних усева и биљних производа уопште, вежбају се ученици у распознавању појединих биљних

врста и у познавању и разликовању корова и његова семена, и семена добрих и лоших ливадских биљака. Ради тога ученици праве збирку семена разног културног растиња и збирку семена разна корова, па и сами чине опите у погледу чистоте семена и његове клијавости. Осим тога вежбају се ученици у оцењивању земљишта и које је земљиште за коју врсту усева најподесније.

в). На школском имању ученици узимају учешћа у свима радовима: сеју усеве, гаје их и воде белешку о свима важнијим појавама.

г). Исто тако ученици воде белешку и о практичним предавањима, о свима радовима на школском имању, о изласцима ван места ради екскурзије.

д). О честим изласцима на велика и уређена пољопривредна добра у Хруђиму и околини, који се чине по могућству сваких 14 дана, ученицима се све потанко објашњава, на сваку околност скреће им се пажња, те све то и у свој дневник заводе.

ђ). На хмељишту демонстрирају се сви радови око гајења хмеља.

е). *При пракси у гајењу стоке* оцењују ученици у стајама домаћим, као и при изласцима у стајама других домаћина: спољне знакове домаће стоке, нарочито особине добрих крава музара, грла за гојење и вучу. О дневним оброцимм намужена млека воде ученици белешку и упознају се потанко са свима околностима, које су од утицаја на мужу и млечни принос. — Такође се ученици упознају са устројством стаја и са свима радовима у њима, одређују тежину урањених грла од ока, вагом и мерењем пантљиком и заводе у свој бележник количину дневне хране у оброцима, која се даје дотичним грлима.

ж). Ученици вредно походе и стална тржишта.

з). На пчеланицима првих хруђимских пчелара, као и на заводском пчеланику, демонстрирају се свеколики пчеларски радови. — Недељно у I течају 2 часа, у II течају 4 часа

2. *Градинарска пракса.* Наставља се у вежбању оплемењивања воћа у расаднику а затим у затвореном простору, као и у орезивању, гајењу и неговању воћа свију врста. Увијају се и спремају вотње саднице за пошиљку и припрема се хладно клило. — Недељно према потреби једновремено с пољопривредном праксом.

3. *Пракса у познавању пољопривредних справа и алата.* Ученици чешће похађају признате фабрике за израду пољопривредних справа у Хруђиму и у Пардубицу и међународно пољопривредно тржиште у Прагу. Том приликом упознају се са конструкцијом пољопривредних справа и појединих им делова. У пољу вежбају се ученици да рукују тим справама. Даље уче се да сваку справу знаду нацртати како у целини, тако и поједине јој делове. — Недељно 2 часа.

4. *Анатомска пракса.* Демонстрирају се микроскопски препарати и поједини органи сточјег тела. Осим тога ученици су присутни и свакој другој прилици, где се могу поучити анатомији појединих грла домаће стоке. Недељно 1 час.

5. *Шумарска пракса.* Чине се чести изласци у околне шуме и гајеве, где се ученици упознају са сејањем семена и пресађивањем младица и где разгледају разне културе. Даље чине се опити у клицавости семена разних шумских дрвета, опредељују се врсте и род дрвета оборених и необорених. Осим тога сваке године чини се већи излет на уређена шумска газдинства околних великопоседника, нарочито великопоседа храстецког. — У II години 1—2 пут месечно.

III. година

1. *Пољопривредна пракса.* Ученици се вежбају у распореду послова и раде заједнички на општем плану, који саставља дотични наставник. Дотле је сваки радио самостално само на једноме делу школског имања, а сада већ сваки добија за задаћу израду организационог плана свога домаћег пољопривредног добра и то на основу природних прилика и околности. — Зими се опет ученици поучавају: у продаји и куповини свеколике робе, у тржишном реду берзанском, у осигуравању против пожара и града; затим се упознају са дужностима канцеларијског чиновника и књиговође, са ревизијом рачуна, са пољопривредном контролом и индустријским заводима итд. Свакодневно по двојица од ученика врше хитне послове у управи пољоприв. добра. — Недељно по 2 часа.

2. *Градинарска пракса.* Ученици узимају учешћа у самосталном пресађивању вотњих садница и свима пословима те врсте. — Даље се вежбају у размножавању винове лозе, орезивању и свима другим пословима те врсте. — Раде све послове око гајења зелени. Ради тога одели се свакоме ученику по један део земље на школском имању за производњу разне зелени, коју сам окопава, плеви и залива. Ради познавања бољих врста воћа вежбају се ученици угледањем на Арнолдову збирку вештачки израђеног воћа. — Недељно по 1 час.

3. *Технолошка пракса.* Честим изласцима у индустријске заводе, — нарочито у фабрике шећера, шкроба, сирћета и шпиритуса, млекара, пивара и циглана, млинова и завода за сушење воћа — објашњава се и изучава хемијска технологија. — У хемиском лабораторију врше се све потребне анализе. Нарочито се опредељује вредност: кромпиру, шећерној репи, јечму, млеку, вештачком ђубрету итд. — Недељно по 2 часа,

4. *Пракса марвенолекарска.* — Према потреби воде се ученици на градску кланицу, где се демонстрирају разне болести. Исто тако ученици присуствују тежим порођајима и операцијама, које врши окружни марвени лекар. Вежбају се у поткивању коња и походе коњска тржишта. — Преко недеље по један час наизменце са шумском праксом.

5. *Пракса мерничка (геодеска).* Премеравају се површине ланцем и осталим справама, мерење висине дендрометром, нивелисање. — Све то преносити још и на хартију при изради угледних ситуационих планова. — У II течају 2 часа недељно.

6. *Пракса књиговодства.* Ученицима се објашњава како се оснивају књиге потребне за рачуноводство, како се у њих заводи, како се закључују и контролишу. За тај циљ изведе се потпун пример годишњег вођења књига на пољопривред. добру средње величине по начину простог књиговодства. — У III години један час недељно.

Помоћна уџбена средства

1. *Изласци.* Мимо кратке изласке у поља и луке, као и изласке природописне са ученицима I године у околину хруђимску; даље осим многобројних излазака у индустријске заводе (у шећерну фабрику, фабрику шпиритуса, слада и пивару, као и у градску кланицу); затим покрај излазака на уређена пољопривредна добра и радионице пољопривредних справа и алата. — вршене су ове екскурзије:

а). *Технолошке* (са ученицима III. године):
19 октобра у фабрику шећера у Слатинане.
7 новембра у фабрику шећера у Пардубицу,
14 новембра у фабрику шећера у Росице, код Пардубица.
21 новембра у фабрику шкроба у Сеземици.
26 новембра у фабрику шкроба у Тиништу и у Требеховици.
7 марта у индустријске заводе у Пардубицу, нарочито у фабрику шећера г. Вертхајма.
16 марта на циглану у Хруђиму.
5 априла у пивару у Медлешицу.
6 јуна у фабрику цигуре г. Франка у Пардубицу.
7 јуна у фабрику шпиритуса у Хробицу.
12 јуна у фабрику шпиритуса у Ждањицу.

б). *Пољопривредне екскурзије* (са ученицима II. и III. год.)
27 септембра у Праг ради прегледа изложбе јечма и градинарских производа.
7 и 8 октобра у Мјелњик. Прегледана је винарска и воћарска школа, винарски завод г. Викторина и великопосед J. J. кнеза Ђурђа од Лопковица.
10 новембра у Драшковицу ради прегледа изведене мелиорације и орања парном машином.
22 новембра у Пардубице, где је прегледано узорно гајење свиња јоркширске расе и гајење говеди.
26 и 27 марта у околину Литовла на Морави. Ученици су походили земљорадничку пивару у Литови, земљорадничке млекарнице у Хунчовицу и Приказу; осим тога прегледано је више угледних имања у тој околини.
5 априла ученици су походили великопосед у Медлешицу ради сејања.
12 априла ишли су на имање J. J. кнеза у Слатинанима.
15 априла на угледно добро у Стрибриху.

15 маја у Праг на међународно тржиште и пољопривредну изложбу. Осим тога ученици су разгледали величанствени млекарски завод на Смихову г. Кирхера.

19 маја ради прегледа радова репне културе у Медлешиц.

3 јуна опет на исто место, а у истом циљу.

13 јуна у Вејвановицу ради прегледа имања кнеза Ф. Кинског.

14 јуна ради прегледа регулације реке Лоучне и мелиорачних радова у Дашицу.

18 јуна у фабрику вештачког ђубрета у Лукавицу.

18 јуна у Тршиц код Олмица ради прегледа тамошњих хмељарских завода. Осим тога прегледана је и изложба стоке у Приказу.

26 јуна на имању Ј. Ј. кнеза у Зајечицу.

28 јуна у ергелу г. Вагнера у Часлави. Осим тога су ученици походили и Кутну Хору, где су разгледали фабрику дувана и величанствени храм у Седлици.

8 јуна у Драшковиц и Пардубице ради прегледа семенарнице г Бедриха Кабрела.

2. *Расправе, читаоница, певање и музика.* Сваких 14 дана ученици су, у управникову присуству, вршили разне расправе. За сваку је изабрат по један темат, о коме је вођена дебата: даље подношени су извештаји о чињеним екскурзијама а по каштo рецитиране су и по неке прикладне песме.

У таким приликама председава један од ученика, кога другови изаберу. Они у исто време бирају потпредседника и пословођу.

Циљ је таким састанцима и расправама да ученици привикну да о изабраном предмету јасно и у вези могу исказати јавно своје мишљење, да у дебати узимају учешћа и да се мирно и угледно понашају у таким приликама.

Годишње се изабере по двaестак разних пољопривредних питања, која ученици на поменути начин међусобно претресају.

У читаоници било је изложено 16 разних листова и часописа стручних и забавних.

Часови певања држани су 2 пут недељно. Наставник је био градски капелник, који је имао и свога помоћника. Те часове походило је 48 ученика, који су се тако у певању спремили, да су се с успехом и јавно могли приказати. Музични збор имао је 16 часова. Наставници су били исти, који и за певање.

30 ученика придружили су се, ради *гимнастике*, хрућимском „Соколу“.

У помоћна уџбена школска средства могу се уврстити још и ова:

А. Уџбена средства уложена у 7 кабинета и лабораторији.
Б. Књижница.
В. Газдовање на школском имању.
Г. Разне градине.

А. *Кабинети*

1. *Кабинет пољопривредни.* У томе је кабинету смештена збирка модела свију машина, које се употребљавају у пољопривреди као: плугова, дрљача, сечкалица, свију врста ваљака, плевача, грабаља, машина сечкалица, машина за млаћење, пречишћање, припрему пића, за прекрупу, тријера, машине Вајнцирлове за пречишћање семена од детелине; Махова справа за везивање, узорци разноврсних других справа, нарочито оних за дренирање земљишта. Даље ту су модели справа и алата ланарског, модел за наводњавање лу̀ка и модели разних конструкција за прераду хмеља. У прошлој школској години набављен је и модел прашке машине за црпљење и све врсте сечкалица и друге.

Од помоћних средстава за гајење стоке наводимо: збирку модела говеди свију раса, модела свију раса коња, оваца и свиња: даље збирку хране итд. — Од помоћних средстава за марвено лекарство наводимо: збирку разних врста потковица, разних справа и алата. — За пчеларство: збирка кошница, препарата, производа и алата пчеларског, збирка воска итд.

Свега садржи пољопривредни кабинет по инвентару: 157 комада разних машинских модела у цени 1734·30 фор., 64 ком. модела за гајење и неговање стоке у вредности 179·60 фор., 111 ком. помоћних средстава за марвено лекарство у вредности 63·30 фор., и 97 ком. пчеларских препарата у вредности 77·95 фор., — Свега, дакле, има предмета 429 у вредности 2055·15 форината.

2. *Кабинет градинарски и шумарски.* У овоме кабинету налази се помолошка збирка Арнолдова, збирка градинарског алата, алата за корисну употребу воћа, модели разних врста сушница, нарочито згодна сушница фирме А. Хмелик у Новој Бицови, преса за произвођење вина од воћа, збирка дрвета и атлас свију шумских дрвета. Најновије слике Лаухове помологије и т. д. Свега предмета има у овоме кабинету на 282 комада у вредности око 395·40 форината.

3. Кабинет за зоологију, ботанику и минералогију. У томе су кабинету:

А. Збирке зоолошке: Збирке костура — нарочито костур човека, свиње, овце и пса — велики модел краве, анатомски модели појединих делова људског тела, збирка испуњених сисаваца и птица, збирка буба — нарочито велика збирка штетних инсеката; — збирка риба, црва и рептилија. Збирка микроскопских препарата; Сарторијева машина за извођење живине, којом је руковалац кабинета проф. Хеслер чинио опите и пилад подгајио вештачком квочком. Познати афрички путник Др. Емил Холуб, многобројним даровима својим знатно је проширио ову збирку. — Инвентар показује 626 ком. у вредности 1418·65 фор.

В. *Збирка минералошка* садржава многобројне минерале и збирка палеонтолошку, нарочито из срезова хрућимског и пардубичког; цела збирка броји 366 ком. у вредности 122.41 фор. Осим тога завод је купио у прошлој години од прашке фирме Фрич збирку минерала и окаменотина од 265 ком. за 103 фор.

Г. *Збирка ботаничка:* Збирка модела цвећа појединих врста биљних; Хофманов атлас ботанички, атлас корова, велики, нов хербаријум; збирка семена од корова и др. Збирка броји 274 ком. у вредности 449·50 фор.

У кабинету природописном има свега 1310 предмета у вредности 12.04·26 фор.

4. *Лабораторија.* У кабинету хемијском налази се велика збирка разних хемијских једињења, збирка справа за експериментисање, збирка за мерење густине, аналитичне ваге, справе за хемијску анализу, справе за клијање семена, разне справе за плевљење; збирка свију врста земљишта; велика врста дијаграма из пољопривредне хемије.

Лабораторија је најмодерније уређена, тако да одговара свима потребама за радове професора и за аналитична вежбања 24 ученика, од којих сваки има за хемијска испитивања сав потребни прибор. Прошле године лабораторија је још проширена са једним одељењем у коме има 12 столова за радове ученика тако да сада 36 ученика могу ту радити. За тај циљ добијао је завод за последње 4 године просечно годишње по 400 фор., У све одаје лабораторије спроведено је гасно осветљење и водовод. За заједничку потребу свију ученика намештене су у лабораторији: четири ваге аналитичне, сушнице, дигесторијум, разне справе за одмеравање при анализи итд.

Поред лабораторије за ученике налази се кабинет за радове професора хемије за извођење свију радова квалитативних и квантитативних.

Тај кабинет с ученичком лабораторијом броји свега 1495 ком. у вредности 1138·65 фор. не рачунајући ту разне хемикалије.

5. *Кабинет хемијски и технолошки.* У овоме су кабинету збирке за опите технолошке и пољопривредне хемије, од којих нарочито наводимо: збирка справа и машина за испитивање млека; велика збирка млекарских справа уопште, нарочито: центрифугална ручна машина „Викторија“, центрифугална машина «Колибри“, справе за прераду масла и сира, Сокслетова машина за стерилизовање млека, дра. Гербера Ацетибутирометар итд. Даље, ту се налазе разни дестилациони апарати; збирка која представља поступно развитак рада у шећерној фабрици, фабрици шпиритуса и шкроба; збирка зејтина и средстава за подмазивање; опити са сировинама, које употребљавају у пољопривредној индустрији; мерила за одређивање шкроба у кромпиру; 2 полариметра; фаринатом; модел машине за израду сирћета, збирка вештачког ђубрета. Вагнерове дијаграме, таблица Др. Франка за физиологију растиња и др. Најновија збирка сирарских справа. У технолошком кабинету налази се свега 244 модела и препарата у вредности 1010·64 фор.

6. *Кабинет физички.* У томе су кабинету разне справе за механику, топлоту, електрицитет, и метеорологију. Нарочито вреди помена: парна машина са ¼ коњске снаге, сав прибор за електрицитет; микроскоп, телуријум, модели, пумпе, штрцаљке, најважније справе метеоролошке итд. — Цена свеколиких предмета кабинета износи 2191.31 фор. и броји 219 комада.

7. *Кабинет мернички и грађевински.* У томе су кабинету средства за цртање, мерење и грађевинарство, од којих нарочито помињемо: све врсте справа за мерење, крокирање и нивелисање, дендромере, угломере, геометријска тела, збирка градива и материјала за подизање грађевина, збирка асфалтова, спојнице дрвене и сва помоћна средства за цртање планова грађевинских и ситуационих. — У томе је кабинету смештено свега 155 предмета у вредности 712·84 фор.

8. *Кабинет семенарски* садржи велику збирку семена свију врста пољопривредних производа у теглицама; збирку семена корова; даље велику збирку класја разних жита: велику збирку трава, збирку семена шумских дрвета у стакленом орману; збирку врба; збирку израђена лана; моделе врста шећерне репе, моделе врста сточне репе — Цена овде наведених предмета представља по амортизацији 133·95 фор. а збирка износи 797 ком.

9. *У нарочитој згради* смештено је мноштво разноврсних пољопривредних справа. Поред осталог ручног алата наводимо — разне врсте плугова, ваљака, машина за плевљење и окопавање, сечкалице, машине за крушење и пречишћање хране итд. Све те справе употребљавају ученици при практичном вежбању, а осим тога њима се служе и при обделавању школског добра. Сваки ученик има за рад сав потребни ручни прибор, који му се преда у почетку школске године, а који је дужан вратити у исправном стању свршетком школске године. Вредност је тих справа, не узимајући у рачун справе ручне, 826·30 фор. а број 68 ком.

10. *Пчеланик* је подигнут на месту одређеном за ученичка вежбања. Ту је смештена збирка разних врста кошница и пчеларских справа.

11. *Слике и дијаграми.* Најзад завод има велику количину мапа, атланта, дијаграма, богатих слика из технологије, гајења стоке, статистике, градинарства итд. У најновије доба купљена су особито добри технолошки дијаграми проф. дра. Швакхефра. То одељење броји 798 ком. у вредности 900·70 фор.

Б. *Књижница*

Књижница има свега 3.087 свезака у вредности 5228·92 фор. Ту су заступљена најважнија дела чешких писаца не само пољопривредних, него и уопште. Има мноштво часописа стручних, домаћих и страних.

Вредност је свију помоћних уџбених средстава у кабинетима и књижнице на 16.582·69 фор. не рачунајући ту ручне пољоприв. справе, семена, хемикалије и намештај.

(НАСТАВИЋЕ СЕ)

ГЛАСНИК

Распис о набавци средстава противу Пламењаче на виновој лози (Пероноспори). — Да би општинске власти могле правилно да одговоре својим дужностима, које су им прописане чл. 3 и *Правилника о сузбијању Пламењаче на виновој лози*, Господин Министар Народне Привреде расписом позвао је сва окружна начелства, да она издаду наредбу, да општинске власт оних општина где има винограда изврше ово:

1, да у буџет свој безусловно ставе потребну суму за набавку плавог камена и прскалица према површини која је под виноградима, још здравим или обновљеним, на америчкој подлози:

2, да се за потребну количину *плавог камена* и потребног броја *прскалица* обрате Срп. Пољопривредном Друштву и поруџбину изврше најдаље до *20 јануара ове године.*

Саопштавајући ово и ми од наше стране позивамо општинске власти, да неодложно изврше што се овим расписом тражи. Данас је већ сваки уверен, да се употребом смеше плавог камена и креча сасвим поуздано виногради спашавају од *Пламењаче.* Према томе сваки ималац винограда, у интересу своме, треба да сматра *прскање* бордовском чорбом, двапут па и трипут преко лета, као неодољиви посао у винограду, исто тако као што су остали послови од којих зависи успевање лозе и доношење рода. Нека, дакле, сваки пријави одмах потребу плавог камена за површину коју има под виноградом, како би и општински суд могао, према пријавама свих ималаца винограда, израчунати, колико треба да има у приправности плавог камена и прскалица. Од тога много зависи да се прскања *на време* изврше, а од овога опет зависи успех прскања.

Нов члан добротвор Срп. Пољопривредног Друштва. — Срез Звишки у округу Пожаревачком изволео се уписати за члана добротвора Српског Пољопривредног Друштва са улогом од 500 динара. Новац је друштвена благајна примила.

Нека је од наше стране велика хвала поменутом Срезу, који на овај начин даје могућности Српском Пољопривредном Друштву да лакше свој циљ постизава.

Нов члан утемељач Срп. Пољопривредног Друштва. — Срез Црногорски у округу Ужичком изволео се уписати за члана утемељача Српског Пољопривредног Друштва. Улог утемељачки у 100 динара положио је друштвено, благајни.

Нека је од наше стране хвала именованом Срезу, који на овај начин даје могућности Друштву да лакше свој циљ постигне.

Са међународног конгреса пуцања у облаке у Казали. — Ми смо у *Тежаку* пр. године саопштили неколико тачака из извештаја о овоме веома интересном конгресу. Осем оних, има још неколико важнијих одлука, које су на конгресу донесене, с којима желимо упознати наше читаоце.

Тако, по питању *о одстојању станица за пуцање,* као и *о времену кад треба да отпочне пуцање и да се заврши,* донета је овака одлука:

1, Станице за пуцање треба да буду једна од друге удаљене највише 1000 м. и да се наместе у два правца; а према оној страни, од куда већином долазе олује.

2, У свакој групи станица треба да буде једна најстарија станица, која ће да руководи пуцање, т.ј. која ће да отпочиње пуцање, да даје брзину пуцања и да га завршује, и по којој се имају све остале станице равнати.

3, Пуцање треба да отпочиње, чим се облаци почну навлачити, но на сваки начин пре но што дођу у зениту места.

4, Пуцање треба да се одржава највише по 2 до 3 пуцња у минуту.

5, Пуцање треба да траје све док не ослаби олуја, јер тада опасност за место већ прелази. Није саветно прекидати пуцање докле год пада киша, која је са олујом; јер се из искуства зна да се олује са градом могу образовати одмах једна за другом.

У погледу *оснивања дружина* — консорција — *за пуцање у облаке* донета је одлука, да је жеља конгреса: да у свакој општини образованији пољопривредници и остала лица, која имају утицаја на народ, шире мисао о образовању оваквих дружина, као и да се више оближњих дружина здружују у *синдикате,* те да заједнички раде на одбрани од града и бележењу осматрања.

По питању *о опасности од пуцања* и *несретним случајевима,* који се том приликом могу десити, конгрес је изјавио жељу, да власти у погледу тога не чине никакве сметње. Пре свега опасност и несретни случајеви искључени су, ако се само вешто и присебно рукује, те с тога мере, које би власт имала предузимати, могу сасвим отпасти. Ради тога донесена је одлука:

1, Да се за послугу на станицама узимају само старији, присебни и умешни људи;

2, Да се узимају само апарати који су солидно направљени и опробани, као и од најбољега материјала;

3, Да се колибе поделе на два дела, тако да одељак за барут буде одвојен од апарата за пуцање;

4, Да се људи који се употребљавају на станицама за пуцање обезбеде од несретних случајева.

Изјављено је уједно, да је опасност веровитнија код апарата који се пале капсламa, као и код оних који се пуне одзади. Зато су у првом реду препоручуне прангије с пуцањем спреда и које се упаљују фитиљима.

Најзад се конгрес занимао и *трошковима око пуцања у облаке*. Изнесеви су подаци, да ови трошкови износе укупно 1·70 лира (динара) или 0·77 форинта од хектара годишње. Други један извео је рачун, да трошкови ови, заједно са амортизацином уложеног капитала, износе годишње око 2·40 фор. а, в. (око 5·50 дин.) по хектару.

Поручен плави камен. — Срп Пољопривредно Друштво закључило је повољну погодбу за набавку *плавог камена* за ову годину, тако да ће овога моћи имати и по умерену цену а и у времену кад треба да се разашиље. Но да би Друштво могло све своје поручиоце раније да снабде овим материјалом, те да се свакоме нађе у приправности кад затреба, поручиоци ваља *што пре* да јаве Друштву, колико им плава камена треба и да означе тачну адресу за пошиљање. Плави камен као и досада шиљаће се само *на доилату*, или кад се новац унапред пошаље. Ускоро ће се моћи објавити и овогодишња цена плавом камену.

Упутство надзорницима народних школа. — У *Сриским Новинама* (бр. 4 ове год.) изашло је упутство Господина Министра Просвете и Црквених Послова за надзорнике народних школа. У истоме се потанко прописују дужности школских надзорника, које се односе на преглед школа, одношаје надзорника према учитељима, дужности у окружном и месном школском одбору, држање курсева и др. Да на ово „упутство“ свратимо пажњу и ми разлог је, што смо тражили, да ли се и њиме прописује у дужност надзорника у погледу на извршење одредаба о пољопривредним поукама у народној школи и школској градини. У најлепшој жељи да видимо да упутство ово што детаљније обухвати прописе који се тичу и ових предмета у основној школи, ми од тога скоро ништа не нађосмо. Ево шта се само спомиње:

У чл. 16 под л. „има ли школа какво *имање* своје или фонд и у каквом је стању“.

У чл. 97 „О *школским градинама*, школским радницима за Ручни Рад, о продужним школама, о заслузи награда по чл. 61 као и о приватним школама и под надзорници подносе посебне извештаје.

У чл. 128 „Слично овим курсевама могу се приређивати и други крсрсеви, нарочито *пољопривредни* и за какво нарочито стручно усавршавање учитељско.“

Као што се види, у „упутству“ су остале опет велике празнине о предметима, који су за основну школу нóвúна. Док тако пољопривредним поукама и школским градинама скоро никаква пажња није свраћена, дотле се предмету *Ручни Рад* и школским *радионицама* и сувише пажња обратила. Тако о њима говоре чл. 16 (т. з.), 94, 97, 102, 110, 123. Без обзира на остале погледе, основа Ручном је Раду *занатска*. Па да ли он збиља, полазећи са те основице, заслужује *првенства* према пољопривредним поукама и школској градини, и да се за увођење Ручног Рада толико ангажују и надзорници и учитељи и школски одбори, а за пољопривредне поуке и школске градине да се овде никоме ништа у дужност не ставља....

Пут шампањера. — У једном француском месту изнесен је рачун о потрошњи познатог пенушавог вина, названог „шампањер“, у појединим земљама. По овоме, из Фрарцуске је предпрошле — 1898 — године продато за стране земље 19,682.000 литара шампањера и за то је добила 91,327.552 динара. Први је потрошач шампањера Енглеска, са 10,559.300 литара; после ње долази Немачка, са 1,859.200 литара, Русија са 498.500, Аустрија са 152.300 и Италија са 129.700 лит. Русија је дакле мањи потрошач; али зато је Руско царство, поред Енглеске и Сједињених америчких држава земља, где се сразмерно најскупље шампањер продаје. Цени се, да је просечна вредност једне боце шампањера у Русији, Енглеској и Сједињеним Државама 5 динара, док је ова у осталим извозним земљама 4 дин.

Угледни учитељи народних школа. — Ми смо у *Тежаку* прошле године саопштили, који су учитељи народних школа награђени *новчаним наградама* од Г. Министрр Народне Привреде, које су одређене за минулу школску 1898—9 годину.

Од интереса је знати, чиме су се ови учитељи одликовали. Зато ћемо навести податке о учитељима, који су добили две *прве награде*, по 300 динара у сребру. —

1. **Драгољуб Тодоровић, учитељ у Грбавчу**, (срез сврљишки округ нишки). — Свршио је учитељску школу у Београду. Учио је пољопривредни курс у Виноделско-воћарској школи 1897 године. Обилат радом како у школској башти, коју је засновао пре 2 године, тако и у месту и околини. Башта је поред школе и има површине 20 ара. Земљиште и положај не баш најудесниј, али је подела баште и уређење на рационалној основи. Већи је део плана за уређење баште проведен и с добрим успехом. Засада су најбоље заступљене гране: виноградарство, воћарство и пчеларство. У башти је *матичњак од америчке лозе* у добром избору и најбољем стању; исто тако и *приорипште*, у коме има упрпорених зрелих каламова и резница по начину прпорења у полубанкове. *Семениште воћно* је такође у добром стању, а *растило* је попуњено с окаламљеним воћкицама, које су бујнога пораста. За *градинарске усеве* нису добре погодбе, јер је оскудица у води за заливање; али ипак у башти је заступљен приличан број ових усева. *Огледно поље* за пољске усеве обилује довољним бројем ових усева, познатих у околини, а и непознатих. Сејане су и *медоносне биљке*. *Пчеланик* има 16 ђерзонака и 2 вршкаре; налази се у најбољем стању. Што је веома значајно, учитељ има особену кошницу за гајење матица, а то се ретко виђа и у покојим већим пчеланицима. У башти је, даље, укусно *одељење за цвеће* и каламљене руже, поред неколико ронделица које су по средини главнога пута. Најзад, има и *шумско семениште* и неколико представника *лековитог и отровног биља*. Накратко: башта ова, поред пријатног утиска, који чини на посматраоца, приближила се јако да одговара свима захтевима привредним и педагошким. У дворишту школском су засађене неколико *окаламљених воћака* и ове *окречене*. Гајио је и *свилене бубе*.

У школској је башти радио учитељ са својим ученицима, а и ђацима *продужне школе*, коју је имао. Продужна школа је трајала од 1 јануара па до 9 марта. Посећивали су је и неписмени људи, а поука је давана поглавито из пољске привреде и то: воћарства, виноградарства и пчеларства.

Изван школске баште и школе учитељ је био такође веома обилат радом. Он је са ученицима ишао те у месту и околини, *окалемио преко 1500 дивљака*. Набављао је калам гранчица из Топчидера и Букова, а размножавао је поглавито домаће сорте, којих има и у селу у добром избору. Посредовао је у *набавци гвоздених плугова*, који су у селу били непознати, ветрењача и осталих препоручљивих пољопривредних справа и алата. Сад у селу има преко 20 плугова боље конструкције, а спремљен је, настојавањем учитеља, и *мајстор* који оправља плугове, па и нове израђује. Успео је код сељака да *земљу угаре*, а прскао им је и *винограде иротиву пероносиоре*. Сад риголује земљу за подизање угледног *новог винограда* америчком лозом. Накратко: Учитељ је и изван школе био необично усталашан, имао је силног утицаја на завођење усавршица у пољопривредном раду, о чему постоје потпуни докази. Ради тога је код мештана веома поштован.

Ваља споменути још, да учитељ врши метеоролошка опажања на станици III. реда. На пољској привреди ради као активан од 1892. године, био је један од оснивалаца Медвеђске Подружине Срп. Пољопривредног Друштва и радио је на оснивању и подизању расадника и винограда исте Подружине.

2. **Светислав Јовановић, учитељ у Сепцима** (среза лепеничког округа крагујевачког). — Свршио је учитељску школу у Београду. Учио је 1897 године пољопривредни курс у Ратарској школи. Школска је башта уза школу. Основана је пре 2 године и потпуно по плану „угледне школске баште“ Ратарске школе. Има површине 10 ара. Путеви су посути, а окрајци парцела оперважени бусењем. У одељењу за воћарство има: *семениште* са лепо пониклим младицама, и *растило* од шумских дивљачица, од којих су неке окалемљење с добрим успехом. Около баште по рабатнама расађене су високе каламљење воћке, а између ових су жбунасте као: малине, рибизле итд. У одељењу *за лозу* има: *матичњак* од америчких лоза за подлогу, у бујном порасту, и *приорипште*, од резница каламова, такође у добром стању. У *Огледном пољу* од пољских усева обилато су заступљени сви важнији преставници пољских усева и пйћних биљака. *Градинарски усеви* су такође у обилатом и одабраном избору а уз то је и *подела леја медоносне биљке, лековите и отровне биљке*, имају својих важнијих представника. Има *пчеланик* са 3 ђерзонке, врло напредне код којих је вршено вештачко ројење. Учитељ се побринуо и за одабрани избор *цвећа* у засебним укусним лејицама и у овећој ронделн на средини баште, око које су и лепи жбунови окаламљених ружа. Најзад, у школској је башти и мало

шумско семениште. и у њему нарочито одваја, врбљак од *врба за плетарство.* Учитељ је гајио и *свилене бубе.* Накратко: тако систематски и складно уређење школске баште, па да је још и у таком бујном порасту и у брижљивој нези, није било ни у једног учитеља, који су у прошлој години препоручени за награду. Башта потпуно одговара привредним и педагошким захтевима.

Поред овако систематског рада у школској башти, учитељ је врло ревносан и на пословима изван баште. Тако, он је растурао семе од сточне репе. семе од поврћа и кошнице, које набавља од Српског Пчеларског Друштва. Упућивао је народ у подизању винограда америчком лозом; раздавао је калам гранчице од воћњака своје школске баште. Најзад учитељ је установио и *Земљорадничку Задругу,* којој је он председник и главни чинилац.

Свршио је прошле године курс *„ручнога рада“;* и по моделима, које је сам израдио, обећава да буде и овим радом користан за школу а посредно и околину.

Учитељ је у 1898 год. одликован од Г. Министра Народне Привреде *Похвалницом....*

Нека би ова два узор учитеља били довољан подстрек да се и други на њих угледају. А поред новчаних награда, које им предстоје, захвалност подмлатка им и народа неће им изостати; а *ова* је заиста и — највећа награда.

— — Ђ.

КЊИЖЕВНОСТ

Извештај о раду Министарства Народне Привреде по струци пољопривредној у 1898. години. — Изашао је као издање Министарства Народне Привреде, са овом садржином:

Приступ, (у коме је изложен задатак одељења за земљорадњу и сточарство, особље Одељења за 1898. годину; закони, који су те године обнародовани, и надлештва и установе, које су у 1898. стајале у подручју истог Одељења) . . . . . стр. 1

Управа државне ергеле:

Земљиште. — Зграде. — Приплодно стабло коња. — Говеда, овце и свиње. — Радна снага. — Сточна храна. — Приходи. — Расходи. — Новчана вредност заводске привреде . . . . . стр. 3

Управа топчидерске економије:

Ратарство. — Сточарство. — Воћарство. — Виноградарство. — Цвећаретво. — Радна снага. — Приходи. — Расходи . . . . . стр. 25

Управа ратарске школе:

Питомци и настава. — Бројно стање питомаца. — Теоријска настава. — Збирка и учила. — Школске просторије. — Здравствено стање питомаца.

Школско имање. — Башта и воћни расадник.

Сточарство: Говеда. — Теглећа стока. — Свиње. — Зравствено стање стоке. — Живинарство. — Пчеларство. — Свиларство.

Курсеви за учитеље основних школа . . . . . стр. 35

Управа школе за винодеље и воћарство . . . стр. 51

О школи:

Питомци настава. — Наставници и остало особље школско. — Зграде. — Књиге збирке и учила. — Здравље ученика. — Практична спрема ученика. —

Утицај школе на народ и његову привреду.

Учешће школе на изложбама.

Имање школско:

Извештај о економским радовима. — О пчеларству. — Свиларство — Живинарство. — Извештај о плетарским радовима.

Новчани приходи школе који се на концу године предају Министарству народне Привреде и Начелству окружном. — Метеоролошка станица. — Испитивање земаља . . . . . стр. 51

Извештај по грани виноградарства . . . . стр. 80

Послови вршени по закону о мерама против филоксерне заразе и Конвенцији о филоксери. — Лозни расадници и ресултати њихова рада. — Остали послови по Закону о обнављању и унапређењу виноградарства. Додатак.

Извештај по грани воћарства . . . . . стр. 144

Вотњи расадници. — Школске баште.

Извештај по грани свиларства . . . . . стр. 183

Рад по закону о општинским кошевима . . . стр. 193

Извештај о раду пољоп. хемијске и огледне станице . . . . . стр. 221

Извештају о раду Министарства Народне Привреде по пољопривредној струци за 1898. годину приложено је око 15. које табеларних прегледа које нацрта школских башта и лозних и вотњих расадника.

ДРУШТВЕНИ И ПОДРУЖИНСКИ ПОСЛОВИ

ЗАПИСНИК XXIV. СЕДНИЦЕ

Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва

Држане 28. децембра 1899 год. у Београду

Били су: Чланови одбора г.г. Милутин Савић, Паја Т. Тодоровић, Александар М. Секулић, Милан Јованић, Илија Кремић и благајник г. Благоје Тодоровић.

Председавао члан одбора г. Милутин Савић, бележио секретар г. М. Јовановић.

238. Прочитане записнике XXII и XXIII седнице — Одбор усвоји.

239. Секретар моли да се одреди дан за Годишњи Збор за 1899 годину сходно чл. 44. друштвених Правила — Одбор одлучи да се *Годишњи Збор* за 1899. годину држи 30 јануара 1900 год. са дневним редом који је прописан чл. 45. друштвених Правила.

240. Секретар извештава да треба, као и досада, да се изабере Одбор, који ће да изради предлог буџета за 1900 год. — Одбор изабра г.г. Аћу Живановића, Илију Кремића одборнике и Благ. Д. Тодоровића благајника.

241. Секретар извештава, да је потребно да се одреде лица која ће прегледати понуде — оферте семенара а тако исто и поднесене мустре и о томе известе Одбор ради управљања за набавку потребног семена. — Одбор одреди г.г. Др. Марка Леко, Милана Јованића чланове одбора и М. Јовановића секретара.

242. Секретар моли да се одреди, који ће отворити понуде — оферте за плави камен — Одбор одреди г.г. Мнлутина Савића, Др. Марка Леко и Пају Тодоровића чланове одбора.

243. Уредник *Тежака* предлаже да се Друштво и за 1900 годину претплати на све стране новине и часописе које је држало и у овој 1899. год. — Одбор усвоји овај предлог.

244. По реферату уредника *Тежака* о награди радова штамних у бр. 49, 50, 51 и 52 *Тежака* — Одбор одреди награде по предлогу.

245. Уредник *Тежака,* као референт за књижевне послове, реферише да је „Садржина Тежака за 25 година“ штампана. Сређена је азбучним редом и по писцима и по струкама и изнела је 16½ штампаних табака — Одбор прими к знању изјављујући своју захвалност уреднику г. Благ. Д. Тодоровићу на труду, који је око овога посла уложио с тим да му се награда исплати по раније донесеној одлуци.

246. Чита се представка Павловића и Стојановића овд. штампара о тешкоћама, које су имали око штампања садржине Тежака за 25 година, и да су овим послом изложени били ванредним издатцима, које нису могли предвидети, па моле да им се призна 100 динара као за плаћену коректуру на Садржину — Одбор налазећи да оваквом тражењу преко утврђене погодбе нема места одлучи да се не може по молби учиннти.

247. Секретар извештава да се у друштвеном магацину по магацинској књизи налази још из ранијих година неке пчеларске справе и остали предмети, од којих се није могло за последње 2 године ништа продати па предлаже да се сви пчеларски предмети понуде Пчеларском Друштву, било да их одкупи или на поклон, само да се и даље не повлаче по магацину — Одбор реши да се уступе или Пчеларском Друштву или Пчеларско-Воћарској Задрузи или најзад ма коме другом са попустом 25% од цене коштања.

248. Секретар извештава да се на друштвеном пчеларнику пчелари са 10 кошница и то 8 срп. почетнич. и 2 албертијеве, па предлаже да се задрже свих 10 кошница за пчеларење но само да све буду српске почетничке и подједнаких димензија, а павиљон да се задржи и преправи. Одбор усвоји предлог с тим да се Пчеларском Друштву понуде старе кошнице кад се испразне за нове са извесном доплатом.

249. Чита се рецензија г.г. Паје Тодоровића и Ранка Петровића на спис. *„Штетни и корисни инсекти“* Г.г. Рецезенти налазе да је дело непотпуно и да није за Практичну Пољопривредну Поуку — Одбор усвоји мишљење рецензената и кад је отворено писмо писца нађено је да је писац пок Др. Радмило Лазаревић.

Рецензентима у име награде Одбор реши да се изда по 40 динара.

250. По молби г. Срете А. Поповића да му Друштво откупи 500 примерака његових књижица „На мирисноме Златибору“ по 0·80 динара са рабатом 30% а на предлог референта г. Куртовића — Одбор одлучи да се откупи 200 примерака по означеној цени а са рабатом 30%.

251. Чита се извештај друштвеног изасланика г. Вел. Биторовића о *Изложби* коју је приредила Жупска пољопривредна Подружина у Александровцу 19, 20 и 21 септембра ове год. — Одбор прими к знању с тим да се пропусти кроз *Тежак* у изводу.

252. Секретар извештава да је тражено од Управе ратар. школе 50 колекција повртар. семења за чланове помагаче, и да их ова не може послати, па пита како да се набави потребно повртарско семе — Одбор одлучи да се потребно семе само за оне члановe помагаче који га затраже набави ако је могуће у земљи, у противном случају са стране.

523. Чита се писмо „Моравско алексиначке Подружине“ Срп. Пољопр. Друштва којим извештава да су на Збору од 12 децембра ове год. измењена и допуњена правила „Моравске Подружине“ у томе што је промењен назив и седиште, па моли да јој Друштво ово одобри и прими је у састав. Одбор реши да се умоли г. Благ. Д. Тодоровић друштвени благајник да о овоме реферише.

254. Чита се писмо Министарства Народне Привреде којим шаље Друштву на употребу 30 примерака *Извештаја о раду Министарства Нар. Привреде* по пољопривредној струци за 1898 годину — Одбор прими са захвалношћу и одлучи да се по један примерак пошље свима Подружинама.

ЗАПИСНИК XXV. СЕДНИЦЕ

Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва

Држане 2. јануара 1900 године у Београду

Били су председник г. Раша Милошевић, чланови Одбора г.г. Алекса М. Живановић, Паја Т. Тодоровић, Милан Јованић и Илија Кремић.

Председавао председник г. Раша Милошевић бележио секретар г. М. Јовановић.

255. Чита се протокол офертале лицитације за набавку 100.000 килограма плава камена, по коме је најнижа цена за 100 кгр. чистих 64·50 дин. у злату, а на почек за три месеца 65,50 динара у злату франко обала пли железничка станица — Одбор налазећи да су понуђене цене за набавку плава камена скупе, решио је: да се набавка плава камена не прими ни од једног понуђача.

256. Секретар реферише да ће, према прикупљеним податцима, бити доста ако се набави осам у место десет вагона плава камена, и то да се одмах набави не само због тога што за подвоз треба више од месец дана него из других разлога који јако утичу на цену плава камена.

Па како је Теодор Теодоровић зсступник куће Beer, Sondheimer & из Франкфурта, понудио 100 кгр. за 64·40 дин. у злату на почек за три месеца, предлаже да се с њим погодба закључи с тим да и за ову погодбу важе они исти услови који су предвиђени за офертални лицитацију — Одбор усвоји предлог друштвеног секретара под условима да се набавка 80.000 килограма сматра као обавезна за Друштво, а г. Теодоровић обвезује се да ће набавити под истим условима Друштву још (2 вагона) 20.000 килограма ако му буде потребно, о чему га је Друштво дужно известити на време.

ЗАПИСНИК XXVI. СЕДНИЦЕ

Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва

држане 15. јануара 1900. године у Београду

Били су председник г. Раша Милошевић, благајник г. Благ. Д. Тодоровић, чланови одбора: г.г. Милутин Савић, Александар М. Секулић, Паја Тодоровић и Илија Кремић.

Председавао председник г. Раша Милошевић, бележио секретар М. Јовановић.

257. Председник саопштава да је се за члана *добротвора* Српског Пољопривредног Друштва уписао срез звишки, заузимањем среског начелника, и да је послао и прописни улог у 500 динара — Одбор прими к знању са захвалношћу.

258. Председник саопштава да је се за члана *утемељача* Српског Пољопровредног Друштва уписао срез црноречки у окр. ужичком, заузимањем среског начелника и да је послао прописни улог у 100 динара — Одбор прими к знању са захвалношћу.

259. Прочитани записник XXIV. седнице — Одбор усвоји.

260. По питању хоће ли се обуставити шиљање *Тежака* онима, који нису обновили претплату за 1900. годину — Одбор реши да се обустави.

261. Секретар извештава да пошта није хтела примити на отправљање без таксе ни *Тежак* ни *Садржину Тежака*. Ову таксу тражи на основу решења Г. Министра Нар. Привреде од 28. децембра 1899. год. ПТБр. 48393.

Поводом овога, друштвена администрација известила је Поштанско-толеграфско одељење да је Друштво ослобођено плаћања такса поштанских високајшим решењем од 1869. године Бр. 204, али да још није по томе добивен одговор.

Извештавајући о свему овоме, моли Одбор дм изволи донети одлуку: хоће ли се обуставити шиљање листа док се ово питање не рашчисти, или ће се по тражењу поште плаћати такса прописана поменутим решењем — Одбор одлучи: да плаћање таксе не може важити за Друштво, кад је ослобођено од тога. Умолити г. М. Савића да у име Одбора лично подејствује где треба за што скорије повољно решење, а дотле да се са експедицијом причека.

262. Чита се реферат г. Илије Кремића члана Одбора о одлуци, коју је донео Управни Одбор ресавске Пољопривредне Подружине о уступању своје имовине. Налази да одлука Подружинске управе није правилна и да ово треба да расправи Збор — Одбор усвоји мишљење референта у погледу подружинске својине, а што се тиче земљишта на коме постоји подружински расадник, пошто је својина општанска, може урадити онако како се са Општином споразуме.

О овоме известити Ресавску Подружину ради њеног управљања.

263. Секретар чита акт кварта савамалског од 10. јануара 1900. год. Бр. 8112, којим моли да се плац друштвени огради

оградом, коју је грађевински закон предвидео — Одбор прими к знању с тим, да благајник друштвени прикупи цене и изнесе пред Одбор на одобрење.

264. Секретар извештава, да је поводом траженьи Одбора за Париску изложбу писано свими Подружинама да пошљу прикупљене изложбене предмете. Тако исто писано је и Управи друштвеног добра.

Неке Подружине су нешто мало предмета послале али већина њих извештавају, да је прикупљање предмета предузела опружна, среска или општинска власт уз суделовање Подружина.

Према томе Друштво ничим другим не би могло узети учешћа на Париској Изложби, кад Управа добра није могла ништа спремити због тога што је град потуко, до моделима воћа и књижевним радом Друштва — Одбор налазећи и сам да Друштво према оваком стању, а због краткоће времена не може ничим другим на ПарискојаИзложби учествовати до својим књижевним радом и моделима воћа реши: да се од свих друштвених издања а тако исто и од откупљених, по један примерак елегантно укориче. У колико их не би било да се позајме или откупе. Осим тога да се од свега моделисаног воћа по један модел спреми за изложбу, и да се графички и у дијаграмима представи развитак Друштва за свих 30 година по могућству у свима правцима његовог рада.

265. Секретар извештава да су неке Подружине поднеле извештаје о своме раду за 1899 годину. Па како се друштвени годишњи извештај већ штампа, моли да се реши хоће ли се подружински извештаји дати у штампу да се штампају у целини или у изводу имајући у виду да ли ће то моћи просторност *Тежака* да прими — Одбор одлучи да се у најкраћим изводима само имовно стање Подружина кроз Тежак пропусти.

266. Чита се оставка г. Косте Главинића, коју подноси на звање члана Управног Одбора — Одбор прими к знању с тим да се изнесе Збору на решење.

267. Председник изјављује да му је немогуће и даље остати на звању друштвеног Председника, јер је својом приватном дужношћу толико оптерећен да му је поред најбоље воље просто немогуће отправљати и дужност друштвеног Председника — Одбор прими к знању с тим да се изнесе Збору на решење.

268. Секретар извештава да је г. Др. Ђорђе Радић у своме спису. *„О производњи раног поврћа“* колорисане слике заменио црнима, па пита хоће ли се због израде клишета ово дело дати у израду Државној штампарији или којој другој — Одбор реши да се претходно умоли г. Радић, да набави, ако може, клишета за слике и онда дати оној штампарији која је израдила IV и V поуку а ако не може, онда изузетно дати израду овога дела Државној Штампарији.

269. По молби Г. Ст. М. Димитријевића свештеника да се од свију семена, које Друштво има на стоваришту а тако исто и од свију књига, које још има за продају пошље школи — Одбор реши да се од семена по малу количину а од књига по 1 примерак поклони Призренској Богословији.

270. По молби Танасија Марковића из Смедерева да му се дозволи да може на друштвену адресу преко Смедерева увести справе за Пастеризирање и претакање вина — Одбор реши да му се дозволи.

271. Стишка Пољопривредна Подрржина јавља да ће 27 јануара ове године држати *Главни годишњи Збор* — Примљено к знању.

272. Сићевачка Пољопривредна Подружина јавља да ће II *Главни годишњи Збор* држати 22 јануара ове год. — Примљено к знању.

ОБЗНАНЕ

Администрација друштвена моли сву ону господу, која су узела на читање и послугу књиге и часописе из друштвене библиотеке, да их изволе што пре а најдаље до 1. фебруара ове године вратити. Ово је потребно ради преуређења друштвене библиотеке и контролисања књижничког инвентара.

Претплатници Тежака. — моле се да пошљу претплату за *Тежак* за ову (1900.) годину, јер се *Тежак* неће слати ником на вересију. Ово важи и за општине, подружинске чланове и помажуће чланове.

Исто тако моле се сви дужници друштвени да ускоро измире сва своја дуговања, јер је Друштву потребан новац за разне набавке.

Од Српског Пољопривредног Друштва 1. јануара 1900. године у Београду.

Уредништво *Тежака, Пољопривредног Календара и Пољопривредног Гласника* налазе се у **дому Српског Пољопривредног Друштва** Немањина улица бр. 11.

Седнице **Књижевног Одбора** држе се **сваке среде** од 5 часова по подне, у друштвеном дому.

Сви радови, намењени било *Тежаку*, било *Пољопривредном Календару* или *Пољопривредном Гласнику* шиљу се увек **Српском Пољопривредном Друштву** које их прима, у списак заводи и по списку предаје уреднику коме припадају.

Саднице облагорођених воћака и украсног шибља на продају. — На имању Срп. Пољопривредног Друштва у Шапцу има на продају велика количина садница облагорођених воћака, украсног шибља и четинтра.

Ко би желео набавити ове саднице нека се изволи непосредно Управи друштвеног добра у Шапцу.

ЦЕНА ОГЛАСИМА:

Маљим од петит врсте једног ступца по 10 пара дин.; о осталих крупних писмена по 15 пара од врсте од ступца.
Већим огласима од целе стране 20 динара (10 фор. а. в.) ола стране 10 дин. (5 фор.) четврт стране 3 динара (2·50 фор.)
Поред тога за свако оглашавање по 20 пара дин. државне таксе.
За оглашавање више пута 10 од сто јевтиније.

Преглед 3. и 4. броја Тежака: Позив. — Извештај о раду Српског Пољопривредног Друштва за 1899 годину (свршетак). — Анализа грожђа. — Одлуке IV. Конгреса Земљорадничких Задруга у Србији. — Практични радови ученика средње пољопривредне школе у Хруђиму (наставиће се). — *Гласник — Друштвени и подружински послови. — Обзнане. — Цене огласима.*

ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА КРАЉЕВИНЕ СРБИЈЕ

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ
УПУЋУЈУ СЕ
СРП. ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ
У БЕОГРАДУ

ПРЕТПЛАТУ ПРИМАЈУ И СВЕ ПОШТЕ

НА ОСНОВУ НАЈВИШЕГ РЕШЕЊА ОД АПРИЛА 1869. ГОДИНЕ № 204. ПРЕПИСКУ ДРУШТВЕНУ НОСИ ПОШТА БЕСПЛАТНО.

Цена огласима изложена је на последњој страни.

ПОД МОЋНОМ ЗАШТИТОМ ЊЕГОВОГ ВЕЛИЧАНСТВА КРАЉА
АЛЕКСАНДРА I

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869. ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ

ЗА СРБИЈУ
НА ГОДИНУ 8 ДИН. НА ПОЛА ГОДИНЕ 4 ДИН. ЧЛАНОВИ ПОМАГАЧИ, ЧЛАНОВИ СВИХ ДРУШТВ. ПОДРУЖИНА, ОСНОВ. ШКОЛЕ, ВОЈНИЦИ СТАЛ. КАДРА, ЂАЦИ, МАНАСТИРИ, ЗЕМЉОРАДНИЧКЕ ЗАДРУГЕ И ЧУВАРИ ШУМА ДОБИЈАЛУ ЛИСТ У ПОЛА ЦЕНЕ, АКО ПОЛОЖЕ ПРЕТПЛАТУ УНАПРЕД ЗА ЦЕЛУ ГОДИНУ.

ВАН СРБИЈЕ
НА ГОД. 10 ФРАН. ИЛИ 5 ФОР. А. ВРЕД.; НО СРП. ПОЉОПРИВ. ЗДРУЖЕЊА И ЊИХОВИ ЧЛАНОВИ КАО И СРПСКЕ ЗЕМЉОРАД. ЗАДРУГЕ И ЧИТАОНИЦЕ, ДОБИЈАЛУ ЛИСТ ЗА 6 ФР. ИЛИ 3 ФОР. А. ВРЕД. КАД УНАПРЕД ПОЛОЖЕ ПРЕТПЛАТУ И КАД СЕ ПРЕТПЛАТИ КОД СВОГ УДРУЖЕЊА ПРЕКО КОГА ЋЕ ИМ СЕ И ЛИСТ СЛАТИ.

ИЛУСТРОВАНИ ГЛАСНИК СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

ВЛАСНИК И ИЗДАВАЛАЦ
СРПСКО ПОЉОПРИВРЕДНО ДРУШТВО

КЊИЖЕВНИ ОДБОР:
ДР. М. Т. ЛЕКО, М. М. САВИЋ, Д. М. СПАСИЋ, П. Т. ТОДОРОВИЋ, А. ЖИВАНОВИЋ и Б. Д. ТОДОРОВИЋ.

ОДГОВОРНИ УРЕДНИК
АЛЕКСАНДАР М. СЕКУЛИЋ

БРОЈ 5. У БЕОГРАДУ, НЕДЕЉА 6. ФЕБРУАРА 1900. ГОДИНЕ ГОДИНА XXXI

ПТИЦЕ И ПЧЕЛЕ У СЛУЖБИ ВОЋАРСТВА

Смишљено гајење воћака неоспорно је једна од најкорисније пољопривредних споредних грана, као што су то и напредни и увиђавни земљорадници већ одавно увидели. Али колико има таквих увиђавних земљорадника? Велика их се већина још и сада држи старих навика, да се напредовање једва и опажа....

Као што је познато, воћарство нам награду наших напора не доноси одмах, него тек после неколико година. „Зашто дакле, да се мучимо сађењем дрвећа, кад ипак за нас отуда нема никакве користи? Нека то раде деца ако им треба.... чује се још и сада на много места.

Али би и воћарство несразмерно већи принос давало, кад против себе не би имало безброј заклетих непријатеља. Остављајући на страну неваљалу децу која кварење суседног лепог воћњака сматрају за своју највећу радост, сетимо се овде само оних милиуна ситних природних непријатеља, који за најкраће време могу да упропасте читав воћњак и према којима је човек сасвим немоћан. Гусенице најразличитијих врста, ронци, жукови и како се већ сви не зову, ови ситни а опет тако силни непријатељи воћарства и пољске привреде, појављују се често у тако великој па чак и у невероватној множини, да се ми нехотице морамо питати, где је управ узрок њихову тако јаком множењу?

* * *

Свако, ко намерно не жмури, може на ово питање врло лако и сам да одговори.

Нестајање птица, које би ове штеточине таманиле, узрок је претераном множењу ових штеточина....

Ово сви добро знамо, али уместо да се што брже помажемо да злу завремена доскочимо, ми често седимо скрштених руку. Шуме се и сада свуда секу, старо дрвеће, у чијим су се дупљама корисне птице толико и толико година легле, и сада се свуда крчи, жбуње што га је пређе било око башта и по ливадама, све је ређе и ређе, и чак кад буде с јесени и с пролећа, неваљала деца и несавесни ловци шуњају се по гајевима и по шумама те растерују и оно мало птица, које су остале и које су наши неуморни помагачи.... Па, где ће се птице онда лећи?

Нека се не мисли да су птице у природној економији као нешто без чега се може бити и да су оне на свету само зато, да красе природу. Нека се не мисли ни то, да ће се марљивим скупљањем гусеница и намештањем лепљивих прстенова око воћних стабала ове штеточине успешно сузбијати. Најезда и ждерање гусеница равна се болести, која се лако завремена може предупредити, али која се тешко савлађује, кад се већ појавила. Ждерању пак гусеница може се доскочити само уништавањем јаја и то тамањење успешно не може да врши човек, него само — птице.

Пажљиви испитивачи природе предузимали су о корисности некојих врстâ птицâ потанка изучавања. Бројеви, које су они нашли, говоре врло гласним језиком. Неке од тих бројева хоћемо да наведемо овде. Посматрало се да краљић у средњу руку сваког дана поједе по 100 мравињих лутака. С тога потрошња хране краљића износи отприлике на 2850 грама. Уместо мравињих лутака ова птица у слободи тражи наравно јаја лептирова, лисне вашице, гусеничице и друге ситне бубице, од којих отприлике 20.000 комада иде у 20 грама. По том сваки краљић утамани годишње више но $3\frac{1}{2}$ милиуна штетних бубица и њихових јаја. Уз то ваља напоменути, да краљићи као год и царићи, сенице и друге сродне ситне птице изводе веома многобројно потомство. Један пар краљића излеже у години 16 до 20 младунаца полетараца. И како се, даље, посматрало да обе маторке у сваком сату 35 пута, дакле дневно по 567 пута доносе храну у гнездо, то се приближно може оценити, како грдан број шкодљивих бубица уништава мужак и женка ове врсте птица.... О плавићу сеници срачунало се да она свакодневно потроши бар по 20 грама лептирових јаја и да то у погледу на злогласну калуђеркову гусеницу износи 15.000 до 20.000 комада. На тај начин ова птичица уништи у години по $6\frac{1}{2}$ милиуна таквих шкодљивих бубица. Сваки пар плавића сеница излеже годишње по 12 до 16 младунаца. Ако се сада храна ових младунаца узме само упола хране за маторке, то се ипак показује грдна сума од 12 милиуна инсеката за једну породицу плавића сеницâ.... Једна кукавица потроши више но 100 гусеница у једноме сату; једна црвенперка око 600 мушица. И оваквих примера могло би се још небројено навести.

Али би био узалудан посао, ако би још више речи трошили дуказујући користи од птица. Само се морамо дивити, што се воћари још никако не могу да реше да у својим воћњацима намештају доста ковчежића за птичја гнезда, нарочито за сенице и њене сроднике....

* * *

Исти немар, који воћари и земљорадници показују према птицама, исти немар показују они и према *пчеларству*, које се, не без права, зове *пољезија пољске привреде.*

Па ипак су *пчеле,* као што је опште познато, воћарству толико исто неопходно потребне, као и птице, јер су то оне које у највише случајева врше оплођивање цветова. Ако се цветови наших воћака не би оплодили, ми би на обилат род воћа исто тако мало могли рачунати, као и кад би дрвеће оставили да га гусенице обрсте.

Поред тога пчеларство већ и по себи представља врло пријатно и у исто доба поучно занимање. Како велику корист оно може да доноси, ако се смишљено руководи, зна сваки, који се њиме бави.

У воћарству, у пчеларству и у заштити птица, у овоме дакле тројству, лежи спас шумске привреде.

* * *

Школи припада задатак да у овом правцу корисно утиче. Свакој школи општина мора уступити повећи простор земљишта за оснивање *школске баште;* али ту не треба гајити само зеље и шарено цвеће нити много некорисног шибља, него оснивати воћне расаднике и подизати пчеланике а тако исто намештати доста кућица за птичја гнезда ради довољне заштите птица. Чист приход у свима случајевима припада, разуме се, учитељу за његов труд. На овај начин извесно би се покренули многи учитељи да се упознају *с подизањем воћака, с гајењем пчела* и *са заштитом птица.* Мали новчани издатак од стране општине у току времена обилато би се исплатио у већем благостању општине, а колику би неизмерну корист отуда имала младеж, то се не да измерити.

КАКО СЕ ИСПЛАЋУЈЕ ГАЈЕЊЕ ШЕЋЕРНЕ РЕПЕ У НАС НАСПРАМ ДРУГИХ УСЕВА, КОЈИ СУ СЕ ДОСАДА ГАЈИЛИ?

Како је већ прва повлашћена фабрика шећера Голдшмита и Вајншенка објавила да ће плаћати 1·8—2·— дин. за 1 товар репе, то је време, да се цифрама уверимо, хоће ли се њено гајење рентирати или не, те да не радимо без рачуна, као што се досада већма код свију усева радило.

Цифре, којима се будемо служили с малим разликама имају вредност у целој земљи. Неке од њих утврђене су а неке треба да себи сваки сам израчуна. Зна се на пример колико кошта 1 надница мушка лети, колика је цена 1 ектара земље, колико треба платити камате на позајмљени новац, колико платимо за 1 двопрежни коњски дан другоме итд. но не зна се без претходног рачуна на пр. колико нас саме кошта 1 двоспрежни коњски дан, кад радимо себи својом стоком. Да би сваки научио, како се таке калкулације праве и због тога, што је то за израчунавање рентабилитета гајења шећерне репе потребно, следује овај рачун, колико кошта један радни двоспрежни коњски дан земљорадника, кад ради себи.

Храна као ствар на имању произведена и потрошена не рачуна се; рачунају се само готови издаци:

1. Капитал теглеће стоке:

За два коња по 300 дин. = 600·— дин.
Интерес од ових 600 дин. (6%) = · · · 36·—
Амортизација овог капитала 600 дин. 10% 60·—
Лекови и лечење · · · · · · · · · 5·— = 101·— дин.

2. Капитал грађевина:

Два ккоња траже простора 15 м², тако да штала кошта око 350 дин; интерес од 350 дин. као капитала грађевина 6% · · · 21·—
Амортизација и осигурање штале 2% · · 7·— = 28·— дин.

3. Капитал алата:

За један пар коња треба 1 кола за 300 дин.
1 плуг за 90 дин. 1 дрљача за 60 дин.
1 ваљак за 40 дин. амови за 120 дин.
укупно износи капитал за набавку потребног алата 610 дин. и од тога интерес 6% = · · · · · · · · · · · · · · 36·60
Амортизација и трошак за оправке износи од 610 дин. 25% = · · · · · · · · · 152·50 = 189·10 дин.

4. Капитал потрошни:

За коломаз и маст за амове · · · · · · · 10·—
Осветлење штале 3 кгр. гаса по 60 пара 1·80
За поткивање · · · · · · · · · · · · · 45·—
Разни издаци · · · · · · · · · · · · · 5·— = 61·80 дин.

5. Плата:

Сејис по 36 дин. месечно · · · · · · · · 432·— = 432·— дин.

6. За управу и надзор 5% од укупног расхода 811·90 дин. · · · · · · · · · · 40·60 = 40.60 дин.

Свега дин. 852·50 дин.

Расход за један дан, ако се ради у години 283 дана (дакле сваки дан сем недеље и празника) износи 3·— динара.

Кад се ради у години 250 дана, кошта 3·41 а кад се ради само 200 дана, износи дневни расход 4·26 динара.

Кад узмемо за наш случај вредност 1 двоспрежног коњског дана 3 дин., вредиће за гајење репе ове цифре:

1. Плитко орање стрњике $2^1/_2$ дана 2 спрежни дан коњски по 3 дин. = · · · · · · · · · 7·50 дин.
2. Дрљање угара 1 ектара 2 пут у место $^1/_2$ дана по 3 динара = · · · · · · · · · · · · 1·50 „
3. Дубоко орање у јесен $3^1/_2$ дана по 3 дин. = 10·50 „
4. Подривање у јесен $3^1/_2$ дана по 3 дин. = 10·50 „
5. Ђубрење: 80 кола шталског ђубрета = 80 дин; Товарење истог 8 дана = 8 дин; Растурање 6 дана по 1 дин = 6 дин; Загрњивање у бразду $3^1/_2$ дана = $3^1/_2$ динара; Свега 97·05 дин. А како шталско ђубре дејствује 3 год., то рачунамо за репу само 40% ове суме било за шталско, било за вештачко ђубре, дакле · · · · · · · · · · · · · 39·— „
6. Дрљање у пролеће $^1/_2$ дана по 3 дин. = 1·50 „
7. Орање пред сејањем 3 дана по 3 дин. = 9·— „
8. Дрљање и ваљање $4^1/_2$ дана, да се земља истроши и спреми за сејање по 3 дин. · · · · · 13·50 „
9. Сејање репе врстачном сејалицом $^1/_3$ дана по 3 динара = · · · · · · · · · · · · · 1·— „
10. Ваљање глатким, 2 м дугачким дрвеним ваљком $^1/_3$ дана по 3 дин. · · · · · · · · · · 1·— „
11. Прва копња ручна ђутуре од 1 ектара = 16·— „
12. Плевљење плевачем између редова 1 дан 3·— „
13. Прорећивање репе ђутуре по 1 ектару = 25·— „
14. Друга копња ручна ђутуре од 1 ектара = 16·— „
15. Плевљење плевачем између редова 1 дан 3·— „
16. Трећа копња као и прва и друга ђутуре по ектару · · · · · · · · · · · · · · · 16·— „
17. Плевљење плевачем између редова 1 дан 3·— „
18. Вађење репе по ектару 20 надница по 1 д. 20·— „
19. Товарење на кола 300—400 товара ђутуре или надницом · · · · · · · · · · · · 8·— „
20. Подвоз у фабрику или филијалну вагу 2 пут дневно; за 25—33 кола је потребно до 15 дана по 3 дин. дневно = · · · · · · · · · · · · 45·— „
21. Порез, прирез и др. државни, општ. итд, трошкови по ектару · · · · · · · · · · · 20·— дин.
22. Интерес за $^1/_2$ године од свију досада учињених трошкова = 270 дин. = · · · · · · · 13·50 „
23. Интерес 6% од 600 дин., која сума представља вредност 1 ект. земље = · · · · · · · 36·— „

Расхода свега 319·50 дин.

Напротив овим расходима има приход за 300 товара шећерне репе по 1·8 дин. = · · · · · · 540·— дин.

Одбије ли се расход од прихода, преостаје чист принос од 1 ектара шећерне репе · · · · *220·50 дин.*

Тражимо сада, колико донесе у истим приликама 1 ектар исте земље посејан кукурузом чистог прихода:

1. Угарење стрњике $2^1/_2$ дана · · · · · · 7·50 дин.
2. Дрљање 2 пут у место $^1/_2$ дана · · · · 1·50 „
3. Дубоко орање $3^1/_2$ дана · · · · · · · 10·50 „
4. Дрљање $^1/_2$ дана · · · · · · · · · · 1·50 „

5. Ђубрење као код репе	39·—	дин.
6. Орање за сејање 3 дана	9·—	„
7. Сејање руком 3 дана	3·—	„
8. Прашење плевачима 2 пут = 4 дана	12·—	„
9. Прашење руком 7 дана	7·—	„
10. 2 копње кукуруза руком по 10 дана	20·—	„
11. 2 копње кукуруза окопавачем 4 дана	12·—	„
12. Чупање заперака и прорећивање 4 дана	4·—	„
13. Берба кукуруза 22 дана	22·—	„
14. Превоз у кош 3 кола = $1^1/_2$ дана	4·50	„
15. Кош за овај кукуруз кошта 100 дин. и 6% интереса од те суме =	6·—	„
16. Крушење 30 товара кукуруза по 20 п. ручном крушачом	6·—	„
17. Пренос на пијацу 3 дана	9·—	„
18. Кошење тулузине 4 дана руч.	4·—	„
19. Пренос тулузине 2 дана коњ.	6·—	„
20. Порез као код шећ. репе	20·—	„
21. Интерес за $^1/_2$ године од свију досада учињених трошкова = 204·05 дин. по 10% =	10·20	„
22. Интерес 6% од 600 дин., која сума представља вредност 1 ект. земље =	36·—	„
Расхода свега	250·70	дин.
Напротив овим расходима има приход за 30 товара кукуруза по 8 динара =	240·—	дин.

По овоме се види, да је приход мањи од расхода за 10·70 дин., која сума представља штету, коју има земљорадник са гајењем кукуруза на 1 ектару.

На исти би начин израчунали чист приход од 1 ектара посејаног пшеницом на 66·05 динара.

Сравнимо ли дакле чист принос усева досада код нас гајених, са чистим приходом, који нам може донети шећерна репа, видимо да је овај куд и камо бољи. А кад узмемо у обзир још и многе друге користи, које нам гајење шећерне репе доноси, не можемо друкче но пожелети, да се ова корисна биљка што више рашири на место досада у сувише великој количини гајеног кукуруза, који се продаје у бесцење.

В. Валента
економ сре а рамског

ПРАКТИЧНИ РАДОВИ

УЧЕНИКА СРЕДЊЕ ПОЉОПРИВРЕДНЕ ШКОЛЕ У ХРУЂИМУ

(НАСТАВАК)

В. *Радови на школском имању.*

Да би се с једне стране намирила давно осећана потреба „да се ученици средње пољопривредне школе и практички спреме у свима врстама пољопривредних радова“, а с друге опет стране да би ученици при изучавању пољопривредне праксе били увек у раду: управа средње пољопривредне школе засновала је мало школско газдинство. У току школског распуста 1895 године подигнута је стаја за 6 грла говеди, на шта је утрошено 919.59 фор. Даље је узето под закуп 11 јутара и 333 □° земље, потребне за радове ученичке.

Таблице подигнуте на извесном растојању, казују величину појединих одељења и начин рада.

На свима тим појединим одељењима вежбају се ученици у свима културним радовима, нарочито: у орању, влачењу, сејању машином и руком, у обделавању репе, као и ђубрењу вештачким ђубретом. И у свима другим пољопривредним радовима ученици узимају жива учешћа.

Стока заводска састоји се из две краве музаре, једне јалове и једног пара волова за тегљење.

Свиње су држане од две расе: јоширске и бекширске. Ученици III године распоређују пољопривредне послове, врше куповину и продају и све заводе у рачунске књиге.

Г. *Градине.*

1. Поље за огледе. Ту се ученици вежбају у свима пољопривредним радовима и гајење усева ту је њихов самосталан рад. Величина поља са оним делом намењеним повртарству износи на 1·06 хект. Тај је део имања ограђен глоговом оградом и подељен на 8 делова и то за детелину, пшеницу, репу, јечам, сочиво, кукуруз, кромпир и овас.

2. Гајење хмеља. На нарочито одређеном делу имања врше се огледи за изналажење вредности разне врсте хмеља и начину његова обделавања. Величина је тога дела имања 1500 м².

3. Градина ботаничка. У овој је градини а за школску потребу одгајено на 400 разних ботаничких примерака. На тај начин ученици имају прилику да се упознаду са растињем, које се истина у Чешкој не гаји у већем размеру, но које је ипак од важности. Даље, ту добијају прилику да се упознаду и са украсним шибљем за домаће вртове и најзад са биљем лекарским, отровним итд. Ту се такође гаји збирка најразличнијих трава, одабраних ружа итд.

Уз ту градину подигнута је и дивна стаклена башта, која је коштала на 400 фор., те да ученици имају прилику да се познаду и са заграничним биљкама, гајеним по стакленим баштама.

4. Вотњи расадник. Он мери 60 ара. У њему се ученици вежбају у свеколиким практичним радовима око гајења вотњих младица. Да би се пак ученицима, који долазе с године у годину, дала прилика и могућност да се упознаду са свима врстама практичних радова, у расаднику је тако удешено, да се сваке године сеју семена, известан део земљишта риголује, воћке пресађују итд.

За обилнија практична вежбања у поткресавању и чишћењу вотњих дрвета, служи ученицима још и огроман вотњи расадник општински.

5. Повртарство. Једно нарочито одељење намењено је гајењу разна поврћа. Ту се ученици упознају са свима врстама рада и испитују: која врста поврћа најбоље напредује у там. приликама и даје највеће користи. У прошлој години гајено је на 50 врста поврћа.

6. Виноградарство. У једном одељку ботаничке баште подигнут је мали виноград, где се ученици вежбају у гајењу винове лозе. Ту имају најбоље врсте винове лозе.

Ради упознавања са виноградарским радовима у већем размеру, стављен је ученицима на расположење одлично уређен виноград на Јандерови, великопоседника Јос. Климеша. (Види таблицу на стр. 36).

Економски односи ученика и трошкови

Да би се похођење школе омогућило и сиромашнијим ученицима, гледа се поглавито на то, да би им бављење њихово у Хрушиму било што јевтиније.

Ученички трошак за целу годину у заводу износи без одела, и приватних издатака:

Храна, стан и прање за 10 месеци — месечно по 18—22 фор. — просечно по 20 фор.	200 фор.
Уписна такса 5 фор. школарина 40 фор. годишње улог за лабораторију 5 фор. годишње, на књижницу и певање 3 фор. годишње	53 фор.
Књиге и школске потребе око	30 „
Екскурзије око	20 „
Свега	303 фор.

Сиромашни а добри ученици могу бити ослобођени од школарине. — Молбу за ослобођење школарине подносе ученици II и III год. за првих 14 дана у почетку школске године, ученици I. год. истом по првом полгођу. — Уз молбу подноси се и прописно уверење о немаштини. — Од десеторице ученика увек се по један ослободи школарине.

Приликом екскурзија родитељи шаљу синовима трошак само тада и у оној количини, колико је и када назначено на писмену, које школска управа даје ученицима за те случајеве.

Школска управа располаже свима адресама, где би ученици могли наставати. То су солидни фамилијарни домови. За станове, које ученици сами изаберу, управа не одговара ни у ком погледу. Нарочита комисија састављена за тај циљ, испитује станове ученичке са здравственог гледишта, па ако се за који стан нађе да није здрав, ученик га мора одмах напустити.

Забрањено је ученицима становање по крчмама и гостионицама.

НАСТАВНИЧКО ОСОБЉЕ

РЕДНИ БРОЈ	ИМЕ И ПРЕЗИМЕ	ПРЕДМЕТ	ГОДИНА	НЕДЕЉНИ БРОЈ ЧАСОВА У ТЕЧАЈУ		ПРИМЕДБА
				ЗИМЊЕМ	ЛЕТЊЕМ	
1	*Адолф Екерт,* управник,	Повртарство	II^b	5	5	
		Усмена вежбања	—	1	1	
		Свега		6	6	
2	*Ант. Докоупил,*[1] професор.	Народ. пољопривреду	II^a	3	3	Заступа управника када овај осуствује
		„ „	II^b	3	3	
		Администрацију	III^a	5	5	
		„	III^b	5	5	
		Рачуноводство	III^a	2	3	
		„	III^b	2	3	
		Свега		20	22	
3	*Јан Тројан,*[2] професор.	Чешки језик	II^a	2	2	Разредни је старешина у III^b год. и управник кабинета технолошког и лабораторије.
		„ „	II^b	2	2	
		Хемија земљоделска	II^a	2	2	
		„ аналитична	III^a	2	2	
		„ „	III^b	2	2	
		Технологија	III^a	4	4	
		„	III^b	4	4	
		Технолошка пракса	III^a	2	2	
		„ „	III^b	2	2	
		Свега		22	22	
4	*Густ. Бугхаузер,* професор.	Ситуационо цртање	I	2	2	Разредни је старешина у III^a год. и управник кабинета машинског и за мерење.
		Механика и пракса	II^a	4	4	
		„ „	II^b	4	4	
		Мерење	II^a	3	2	
		„	II^b	3	2	
		Механичко цртање	II^a	2	—	
		„ „	II^b	2	—	
		Мелиорација	III^a	3	3	
		„	III^b	3	3	
		Мерење	III^a	—	2	
		„	III^b	—	2	
		Свега		26	24	
5	*Франц. Хеслер,*[3] редовни учитељ.	Зоологија	I	3	1	Разредни је старешина у II^b и управник кабинета природописног и књижнице.
		Минералогија	I	—	4	
		Анатомија стоке	I	—	2	
		Природн. пракса	I	6	4	
		Гајење стоке	II^b	5	5	
		Немачки језик	II^a	2	2	
		„ „	III^a	2	2	
		Књижница	—	2	2	
		Свега		20	22	
6	*Јозеф Стрителски,* редовни учитељ.	Ботаника	I	3	3	Разредни је старешина у II^a, управник заводске пољопривреде, поља за рад и семенарског кабинета.
		Пољопривр. пракса	I	8	8	
		„ „	II^a	2	4	
		„ „	II^b	2	4	
		„ „	III^a	2	2	
		„ „	III^b	2	2	
		Повртарство	II^a	5	5	
		Свега		24	28	
7	*Јос. Власт. Румл,* супл. професор.	Грађевинар. и цртање	III^a	2	2	Разредни је старешина I год. управник ботан. врта и физичког кабинета.
		„ „	III^b	2	2	
		Физика	I^a	4	3	
		Пољоприв. хемија	II^a	2	2	
		Краснопис	I	1	1	
		Анатомија биља	I	—	2	
		Немачки језик	I	2	2	
		„ „	II^b	2	2	
		Гајење стоке	II^a	5	5	
		Свега		20	21	

[1]) Осим тога имао је предавања и у школи за домаћице 4 часа.

[2]) И у школи за домаћице имао је 4 часа.

[3]) Осим тога имао је предавања и у вртарској школи зими 4 часа, лети један.

РЕДНИ БРОЈ	ИМЕ И ПРЕЗИМЕ	ПРЕДМЕТ	ГОДИНА	НЕДЕЉНИ БРОЈ ЧАСОВА У ТЕЧАЈУ		ПРИМЕДБА
				ЗИМЊЕМ	ЛЕТЊЕМ	
8	*Рудолф Павлер,* супл. професор.	Земљопис	I	2	2	
		Историја	II[a]	2	2	
		„	II[b]	2	2	
		Статистика	III[a]	2	1	
		„	III[b]	2	1	
		Математика	I	4	2	
		Општа хемија	I	6	3	
		Свега		20	13	
9	*Франт. Воралик,*[1]) градинар.	Шумарство	II[a]	2	2	
		„	II[b]	2	2	
		Градинарство	III[a]	3	2	
		„	III[b]	3	2	
		Градинар. пракса	III[a]	1	1	
		„ „	III[b]	1	1	
		Свега		10	12	
10	*Фр. Шкепанек,*[2]) марвени лекар.	Анатомија стоке	II[a]	1	—	
		„ „	II[b]	1	—	
		Марвено лекарство	III[a]	2	2	
		„ „	III[b]	2	2	
		Свега		6	4	
11	*Алоиз Галат,*	Познавање закона	III[a]	2	2	
		„ „	III[b]	2	2	
		Свега		4	4	
12	*П. Ј. Рубрингер,* вероучитељ.	Моралност	I—III	5	5	
		Поуке	I—III	1	1	
		Свега		6	6	
13	*Фр. Виликовски,* супл. проф. тргов. академије.	Чешки језик	I	2	2	
		„ „	III[a]	2	2	
		Свега		4	4	
14	*Олдрих Сикора,* професор тргов. академије.	Чешки језик	III[b]	2	2	
		Немачки језик	III[b]	2	2	
		Свега		4	4	
15	*Алоиз Тума,* учитељ грађанске школе.	Пчеларство	II[a]	—	1	
		„	II[b]	—	1	
		Свега		—	2	
16	*Јозеф Нешиор,* евангелиски свештеник.	Веронаука еванг.	I—III	1	1	

[1]) Осим тога је главни наставник градинарске школе и на курсу за домаћице и има 3 часа.
[2]) Осим тога предаје и на курсу за домаћице.

Многи срезови одредили су скромне суме као помоћ у име издржавања ученика свога краја. Тако је:

1	хруђимски	одредио	за	4	ученика	по	60	фор. годишње.
2	скутечски	„	„	2	„	„	50	„ „
3	чаславски	„	„	2	„	„	60	„ „
4	високомитски	„	„	2	„	„	80	„ „
5	полички	„	„	2	„	„	80	„ „
6	јаромјерски	„	„	2	„	„	100	„ „
7	прелучки	„	„	2	„	„	50	„ „
8	смиховски	„	„	1	„	„	100	„ „
9	холицки	„	„	1	„	„	50	„ „
10	њемец. брод.	„	„	1	„	„	50	„ „
11	чес. скалицки	„	„	1	„	„	50	„ „
12	збировски	„	„	1	„	„	50	„ „
13	новомјески	„	„	1	„	„	50	„ „
14	карлински	„	„	1	„	„	50	„ „
15	пардубицки	„	„	2	„	„	50	„ „
16	хлинецки	„	„	1	„	„	50	„ „

Свега 26 срезова

(свршиће се)

ГЛАСНИК

Нова управа Српског Пољопривредног Друштва. — На Главном годишњем Збору Српског Пољопривредног Друштва, који је држан 30 јануара ове год. изабрани су за 1900. и 1901. годину:

За председника г. Милутин М. Савић;

За потпредседника г. Александар М. Секулић;

За благајника г, Благоје Д. Тодоровић;

За чланове одбора: г.г. Душан М. Спасић, Алекса Љ. Поповић, Алекса М. Живановић, Мирко Миљковић и Јован Јекић.

Накнадно изабрани су г.г. Јаков А. Марковић и Нинко Јовановић; а остали су у Управи још за једну годину: г.г. Др. Марко Т. Леко, Паја Т. Тодоровић, Драгутин М. Јовановић, Милан Јованић и Илија Кремић.

Према томе Управу Српског Пољопривредног Друштва по чл. 20. Правила представљају:

Председник г. Милутин М. Савић;

Потпредседник г. Александар М. Секулић;

Одборници: г. г. Др. Марко Т. Леко, Паја Т. Тодоровић, Драгутин М. Јовановић, Милан Јованић, Илија Кремић, Душан

М. Спасић, Јаков А. Марковић, Алекса М. Живановић, Алекса Љ. Поповић, Јован М. Јекић, Нинко Јовановић и Мирко Миљковић:

Благајник г. Д. Тодоровић;

Секретар г. Милутин М. Јовановић.

Нов члан утемељач Српског Пољопривредног Друштва. — Срез нишавски у округу пиротском, уписао се за члана *утемељача* Српског Пољопривредног Друштва. Улог утемељачки у 100 динара положен је друштвеној благајни.

Нека је од наше стране хвала поменутом Срезу, кад и на овај начин даје могућности Друштву, да може лакше свој циљ постићи.

Нова Управа Медвеђске Подружине Срп. Пољопривредног Друштва. — На главном годишњем Збору Медвеђске Подружине, који је држан 27. децембра пр. године, изабрана је нова Управа у коју су ушли: за председника Алекса Стојановић; за потпредседника Јова Милошевић; за благајника Љубомир Градиштанац; за пословођу Драгутина Ђорђевића; за чланове одбора: Тодор Брадић, Петар А. Стојановић и Арса Ђукић; и за руководаоца баште Петар А. Стојановић члан одбора.

Нова Управа Тимочке Подружине Српског Пољопривредног Друштва. На главном годишњем Збору Тимочке Подружине, који је држан 16 јануара тек. године, изабрана је нова Управа у коју су ушли за председника Адам Ј. Пековић; за потпредседника Божа М. Милановић; за благајника Андра Валовић; за чланове одбора: Милан Т. Грковић, Љуба М. Стојановић, Цветко М. Николић, Васа Лазаревић, Васа Ницић, Милош М. Миленовић, Јован Недељковић, Илија Тодоровић и Илија Живановић.

Цветање кајсија. — Један пријатељ *Тежаков* јавља, да је на Савинцу у Београду о *Сретењу*, 2. овог месеца, видео кајсију, на којој је било 4—5 цветова. — Заиста, и сувише рано!

ПРОЈЕКАТ БУЏЕТА

Српског Пољопривредног Друштва за 1900. годину

БРОЈ	ПРИМАЊЕ	дин.	пр.
1	Остатак по дневнику касе из 1899 године	3915	10
2	Државна помоћ	27600	—
3	Од преплате Тежака за 1900 и раније године	6600	—
4	„ улога добротвора и утемељача	4000	—
5	„ „ чланова помагача	500	—
6	„ камата на капитал Пољоприв. Фонда	1363	—
7	„ продаје Практ. Пољопр. Поука и ост. књига	1500	—
8	„ „ Пољопривредног Гласника	500	—
9	„ „ Пољопр. Календара за 1900 и ран. год.	3500	—
10	„ „ семена	10000	—
11	„ „ справа	25000	—
12	„ наплате дуга за семе, справе и остале поручбине	1000	—
13	„ продаје прскалица и плава камена	80000	—
14	„ „ запрашљивача и сумпора	2000	—
15	„ друштвеног добра у Шапцу	7720	—
16	Ванредни приход	1504	93
	Свега	176703	03

т. ј. сто седамдесет шест хиљада седам стотина три динара и три паре.

Објашњење

1. По партији на приређивање окружне изложбе помагања Пољопривреде и приређивања изложбе приликом славе друштвене, може се утрошити и више но што се буџетом предвиђа ако стање друштв. прихода то дозвољава;

2. У колико буду већи приходи од набавке семена, справа; плава камена, прскалица, запрашљивача и сумпора, но што је буџетом предвиђено у толико могу бити и већи издаци.

3. Плата секретара не сме се делити.

БРОЈ	ИЗДАВАЊЕ	дин.	пр.
			—
1	Пољопривредном фонду	4000	—
2	Депоновати приход (камату) по послед. ставу чл. 38 Правила	1363	—
3	На награде по расписаним стечајима за напредне радње	1100	—
4	На приређивање и држање окружне изложбе	3000	—
5	На помагање Подружина	3900	—
6	На издржавање друштвеног питомца	4200	—
7	На остала помагања пољопр. проуч. прил. у земљи и осмат. Подруж. и друшт. послова	2500	—
8	На трошкове око друштвене славе	200	—
9	На трошкове око приређивања изложбе	1300	—
10	На набавку нов., књига, дрвореза, повез књига и Календара	4000	—
11	На штамп. и награде Практич. Пољопр. Поука	2500	—
12	На „ „ „ Повр. Списа (две свеске)	3500	—
13	На награде сарадницима Тежака и Пољопр. Календ. за 1900 и ран. година	2500	—
14	На набавку и експедицију семена	10000	—
15	На „ „ „ справа	25000	—
16	На „ „ „ прск. и плава кам.	80000	—
17	На „ „ „ запрашљив. и сумп.	2000	—
18	На огрев, осв., канцелар. потребе и намештај	1800	—
19	На експедиц. Тежака, осталих друштв. издања и књига	500	—
20	На издржавање друштвеног добра у Шапцу	7720	—
21	На плату секретара	3000	—
22	На плату два писара (1500 + 1000)	2500	—
23	На „ два експедитора по 1000 дин.	2000	—
24	На „ два послужитеља по 960	1920	—
25	На награду благајнику	960	—
26	На награду уреднику Тежака	840	—
27	На подизање зграда, ограда, опр. куће, обрађ. врта и прет. ограде	2600	—
28	На ванредне издатке	1800	03
	Свега	176703	03

т. ј. сто седамдесет шест хиљада седам стотина три динара и три паре.

Бр. 516. Из седнице управног одбора 27 јануара 1900 у Београду.

Благајник,
Благ. Д. Тодоровић

Председник,
Раша Милошевић

ДРУШТВЕНИ И ПОДРУЖИНСКИ ПОСЛОВИ

ЗАПИСНИК XXVII. СЕДНИЦЕ

Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва

Држане 25. јануара 1900 год. у Београду

Били су чланови одбора: г.г. Милутин Савић, Др. Марко Леко, Паја Тодоровић, Драгутин М. Јовановић, Александар М. Секулић, Илија Кремић и благајник г. Благ. Тодоровић.

Председавао члан одбора г. Милутин Савић. бележио секретар М. Јовановић.

273. Председавајући саопштава да је редовни члан Друштва Драгољуб Шајковић див. професор Виноделско-Воћарске школе умро и да је од стране Друштва телеграфским путем изјављено саучешће удови покојниковој — Одбор прими к знању и устајањем изјави своје жаљење. Бог да му душу прости.

274. Благајник реферише да су у току 1899. године прекорачени кредити и то:

1. На издавање практичних пољопривредних поука	397·50
2. Га издавање садржине *Тежака* за првих 25. г.	1338·50
3. На набавку и експедицију семена · · · · ·	3329·54
4. На набавку и експедицију справа · · · · ·	22581.45
5. На набавку плава камена и прскалице · · ·	50004·45
6. На огрев, осветлење канцеларијске потребе и намештај · · · · · · · · · · · · · · · · · ·	805·70
7. На плату Управника друштвеног добра и издржање добра у Шапцу · · · · · · · · · · · · · ·	4471·52

Објашњава се да су издаци под 1 и 2 подмирени из сума које су за те потребе депоноване од прошлих година; за издатке пак под 3, 4 и 5 овлашћена је Управа зборском одлуком да се могу учинити у колико приходи по тим партијама буду већи, и тиме да се исплате дуговања друштвена по тим партијама; за издатак на канцеларијске потребе правда се тиме што су увећани послови, увећане и потребе канцеларијске а сем тога што је набављен и најнужнији намештај што улази у инвентар као друштвена имаовина. Прекорачење кредита буџетског на издржавање добра у Шапцу учињено је с тога, што је на рачун кредита буџетског Управник добра изузимао из друштвене благајне и трошио на трошкове добра, а тако исто утрошено је и сав приход на одржавање добра. Овај утрошак треба да објасни Управитељ добра, пошто то није учинио ни по рачунима ни у свом годишњем извештају — Одбор усвајајући разлоге за прекорачене кредите који су напред побројани под 1, 2, 3, 4, 5 и 6 одобрава учињене издатке а за прекорачење кредита за суму изнету под бр. 7. решено да друштвени благајник са г. Светоликом Петковићем управитељем добра, који је издатке на добру чинио, ово расправи и нужно објашњење поднесе.

ЗАПИСНИК XXVIII. СЕДНИЦЕ

Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва

Држане 27. јануара 1900 године у Београду

Били су чланови одбора: г. г. Милутин Савић, Александар Секулић, Аца Живановић, Паја Тодоровић, Драгусин М. Јовановић, Илија Кремић, Милан Јованић и благајник г. Благоје Д. Тодоровић.

Председавао члан одбора г. Милутин Савић, бележио секретар М. Јовановић.

275. Прочитани записник XXVII седнице. — Одбор прими.

276. Чита се објашњење управитеља друштвеног добра г. Светолика А. Петковића о прекорачењу одређене суме кредита на издржање и трошкове друштвеног добра за 1899 годину за 4471·52 дин. — Одбор већином гласова прими објашњење и одобри више учињени издатак у 4471·52 динара с тим да се изнесе Главном Годишњем Збору на одобрење.

277. Изабрани ужи одбор за састав друштвеног буџета износи предлог друштвених прихода и расхода за 1900 годину. — Пошто су претрешене све позиције предложеног буџета прихода и расхода за 1900 годину. Одбор усвоји овакав буџет прихода и расхода, који ће се и Главном Год. Збору изнети на одобрење. (Види пројекат буџета на стр. 38).

278. Чита се предлог чланова секција који су били искључени у седницу 16 јануара ове год., којим се предлажу извесна лица за редовне чланове. — Одбор одлучи, да се овогодишњем Главном Збору не предлажу ни редовни ни почасни чланови, пошто предстоји измена друштвених Правила, којима ће се другче регулисати односи чланова.

279. Чита се предлог чланова секција да се распишу две нове награде за напредније начине радња и то:

1. За правилно подигнут јабучар (вотњак од самих јабука). првенствено од оних српских сората јабука, које су најпогодније за справљање јабуковаче с обзиром на избор пресадница, начин зрсаћивања и негу, на правилност растојања воћака и на површини најмање од пола хектара. Награда 300 динара. Могу се такмичити окрузи: Подрински и Ужички. Рок пријаве до 1 септембра 1904.

2. За стално произвођење доброг сира у већем размеру, који би био масније и укуснији но што је садашњи тврди сир и који ће поред тога да буде трајашан и подесан за пренос. Награда 500 динара. Могу се такмичити млекарска удружења из округа: крушевачког, рудничког, ужичког, пиротског, топличког, врањској и крајинског. Рок пријаве до 1. октобра 1903. год. — Одбор прими с тим да се изнесе Главном Годишњем Збору на одобрење.

280 Секретар извештава да је послане пчеларске справе у Скопље надлежно лице примило. — Одбор прими к знању.

281. Благајник подноси изводе о стању друштвене благајне за месец децембар ове год. који гласе: (Види стање благајне на стр. 40).

Одбор прима к знању.

ОБЗНАНЕ

Бесплатно раздавање лањеног семена. Поручени 5000 килограма лањеног семена, приспели су и Српско Пољопривредно Друштво раздаваће то семе, преко државних економа, само школованим пољопривредницима под условима, које је Министарство Народне Привреде прописало и који се могу од државних економа сазнати, ако их нису већ преко надлежних власти обзнанили.

Који би год хтео, од школованих економа, да гаји лан, нека се благовремено изволи пријавити државном економу било среском или окружоом где ови постоје; из среза пожаревачког, економу Државне Ергеле; из среза врачарског, економу Топчидерске економије; из среза жичког, економу Ратарске школе; и из среза неготинског економу виноделско-воћарске школе, јер је наређено да само они примају пријаве за лањено семе и они ће га у своје време и раздавати.

Благодарност. Г. Милош М. Миленовић учитељ у пензији из Зајечара уступио је бесплатно одају за канцеларију Тимочке Пољопривредне Подружине од 1. новембра 1899 па до Ђурђева-дна 1900. године.

Управа Тимочке Пољопривредне Подружине као своме члану утемељачу изјављује г. Миленовићу благодарност.

Председник
М. Н. Јагодинац

Саднице облагорођених воћака и украсног шибља на продају. — На имању Срп. Пољопривредног Друштва у Шапцу има на продају велика количина садница облагорођених воћака, украсног шибља и четинара.

Ко би желео набавити ове саднице нека се изволи непосредно Управи друштвеног добра у Шапцу.

СТАЊЕ БЛАГАЈНЕ

Српског Пољопривредног Друштва за месец декембар 1899. године.

Ред. број	ПРИМАЊА	до декембра дин.	п.	за декембар дин.	п.	Свега дин.	п.
1	По дневнику касе	162785	92	24625	89	187408	81
2	Депозит у новцу	—	—	32190	—	32190	—
3	Депозит у хартијама	—	—	8159	50	8159	50
	Свега	162785	92	64972	39	227758	31

Ред. број	ИЗДАВАЊА	до декембра дин.	п.	за декембар дин.	п.	Свега дин.	п.
1	По дневнику касе	143905	25	39488	61	183393	86
2	Капитал. пољ. фон. код Упр. Ф.	17751	15	—	—	17751	25
3	Капит. пољ. ф. у артијама	7539	50	—	—	7539	50
4	Депозит разних лица у харт.	620	—	—	—	620	—
5	На штедњу код Управе Фон.	1576	55	—	—	1576	55
6	Готова новца у каси	—	—	6768	65	6768	65
7	Привремени издатци	—	—	10108	50	10108	50
	Свега	171392	55	56365	72	227758	31

Ред. број	ПРИХОД	до декемб. дин.	п.	за декемб. дин.	п.	Свега дин.	п.
1	Остатак по днев. касе за 1898. год.	1855	08	—	—	1855	08
2	Државна помоћ	18750	—	6250	—	25000	—
3	Од претплате „Тежака“	8944	32	552	15	9496	47
4	„ улога чланова добротвора и утем.	5140	—	—	—	5140	
5	„ „ „ помагача	363	50	—	—	363	50
6	„ прихода на капитал пољ. фонда	560	26	449	55	1009	81
7	„ продаје књига	850	32	34	40	884	72
8	„ „ календара	3356	60	234		3590	60
9	„ „ семена	11422	95	14	—	11436	95
10	„ „ справа	22139	55	4351	60	26491	15
11	„ наплате дуга за семе и справе	947	45	—	—	947	45
12	„ продаје плав. камена и прскалица.	81608	37	3245	20	84853	57
13	„ друштвеног добра у Шапцу	408	60	9376	24	9784	84
14	Ванредни приходи	1488	92	115	75	1604	67
15	Депоновано	3950	—	—	—	3950	—
16	Од Мин. Нар. Привр. за укам. справа	1000	—	—	—	1000	—
	Свега прихода	162785	92	24622	89	187408	81
	По одбитку расхода	—	—	—	—	183493	90
	Остаје	—	—	—	—	3914	91

Ред. број	РАСХОД	до декемб. дин.	п.	за декемб. дин.	п.	свега дин.	п.
1	Пољопривредном фонду	—	—	5140	—	5140	—
2	Депозиту прихода Пољопр. фонда	—	—	1009	81	1009	81
3	На награде по расп. стеч. за напредн. начине радње	—	—	1850	—	1850	—
4	На прирећ. и држање 1 окр. изложбе.	140	20	—	—	140	20
5	„ помагање Подруж. које имају свога земљишта	2025	75	900	—	2925	75
6	На издржавање друштв. питомца	1364	40	113	90	1478	30
7	„ остала помагања пољопр. проучавање прилика у земљи и осматрање друштв. и подружин. послова	2142	55	222	70	2365	25
8	На трошкове око друштв. славе	146	10	—	—	146	10
9	„ прирећив. изложбе приликом друштвене славе	1176	40	90	05	1266	45
10	На набавку књигиа, новина, дрвореза и повез књига и календара	1133	87	31	59	1165	46
11	На издавање практ. пољоприв. поука	1817	50	80	—	1897	50
12	„ „ повремен. списа	—	—	1788	55	1788	55
13	„ „ 25-год. садрж. „Тежака“	—	—	2138	50	2138	50
14	„ награде сарадн. Тежака и Календ.	1832	50	388	25	2220	75
15	На набавку и експедицију семена	13237	89	91	65	13329	54
16	„ „ „ „ справа	27957	45	14624	—	42581	45
17	„ набавку и експедицију плавог камена и прскалица	74416	75	587	70	75004	45
18	На огрев, осветлење, канцеларијске потребе и намештај	1939	85	465	85	2405	70
19	На експед. Тежака, Календара и књига	336	45	24	80	361	25
20	„ плату управн. друштв. добра у Шапцу и издржавање добрау Шапцу	4192	26	8279	26	13471	52
21	На плату секретара	1635	—	200	—	1735	—
22	„ „ писара	1175	—	125	—	1300	—
23	„ „ експедитора	715	22	80	—	795	22
24	„ „ двојице послужитеља	1750	—	160	—	1910	—
25	„ награду благајнику	880	—	80	—	960	—
26	„ „ уреднику „Тежака“	770	—	70	—	840	—
27	„ подизање павиљона изложбеног, претресање ограде, обрађ. друштв. врта, и поправку куће	301	40	—	—	301	40
28	На ванредне издатке	1918	75	47	—	1965	75
29	На утакмице справа	1000	—	—	—	1000	—
	Свега расхода	143905	29	39488	61	183493	90

ЦЕНА ОГЛАСИМА:

Мањим од петит врсте једног ступца по 10 пара дин.; о осталих крупних писмена по 15 пара од врсте од ступца.
Већим огласима од целе стране 20 динара (10 фор. а. в.) ола стране 10 дин. (5 фор.) четврт стране 3 динара (2·50 фор.)
Поред тога за свако оглашавање по 20 пара дин. државне таксе.
За оглашавање више пута 10 од сто јевтиније.

Преглед 5. броја Тежака: Птице и пчеле у служби воћарства. — Како се исплаћује гајење шећерне репе у нас наспрам других усева, који су се досада гајили? — Практични радови ученика средње пољопривредне школе у Хруђиму (свршиће се). — *Гласник — Друштвени и подружински послови. — Обзнане. — Цене огласима.*

ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА КРАЉЕВИНЕ СРБИЈЕ

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ
УПУЋУЈУ СЕ
СРП. ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ
У БЕОГРАДУ

ПРЕТПЛАТУ ПРИМАЈУ И СВЕ ПОШТЕ

НА ОСНОВУ НАЈВИШЕГ РЕШЕЊА ОД АПРИЛА 1869. ГОДИНЕ № 204. ПРЕПИСКУ ДРУШТВЕНУ НОСИ ПОШТА БЕСПЛАТНО.

Цена огласима изложена је на последњој страни.

ПОД МОЋНОМ ЗАШТИТОМ ЊЕГОВОГ ВЕЛИЧАНСТВА КРАЉА
АЛЕКСАНДРА I

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869. ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ

ЗА СРБИЈУ
НА ГОДИНУ 8 ДИН. НА ПОЛА ГОДИНЕ 4 ДИН. ЧЛАНОВИ ПОМАГАЧИ, ЧЛАНОВИ СВИХ ДРУШТВ. ПОДРУЖИНА, ОСНОВ. ШКОЛЕ, ВОЈНИЦИ СТАЛ. КАДРА, ЂАЦИ, МАНАСТИРИ, ЗЕМЉОРАДНИЧКЕ ЗАДРУГЕ И ЧУВАРИ ШУМА ДОБИЈАЈУ ЛИСТ У ПОЛА ЦЕНЕ, АКО ПОЛОЖЕ ПРЕТПЛАТУ УНАПРЕД ЗА ЦЕЛУ ГОДИНУ.

ВАН СРБИЈЕ
НА ГОД. 10 ФРАН. ИЛИ 5 ФОР. А. ВРЕД.; НО СРП. ПОЉОПРИВ. ДРУЖЕЊА И ЊИХОВИ ЧЛАНОВИ КАО И СРПСКЕ ЗЕМЉОРАД. ЗАДРУГЕ И ЧИТАОНИЦЕ, ДОБИЈАЈУ ЛИСТ ЗА 6 ФР. ИЛИ 3 ФОР. А. ВРЕД. КАД УНАПРЕД ПОЛОЖЕ ПРЕТПЛАТУ И КАД СЕ ПРЕТПЛАТИ КОД СВОГ УДРУЖЕЊА ПРЕКО КОГА ЋЕ ИМ СЕ И ЛИСТ СЛАТИ.

ИЛУСТРОВАНИ ГЛАСНИК СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

ВЛАСНИК И ИЗДАВАЛАЦ
СРПСКО ПОЉОПРИВРЕДНО ДРУШТВО

КЊИЖЕВНИ ОДБОР:
ДР. М. Т. ЛЕКО, М. М. САВИЋ, Д. М. СПАСИЋ, П. Т. ТОДОРОВИЋ, А. ЖИВАНОВИЋ и Б. Д. ТОДОРОВИЋ.

ОДГОВОРНИ УРЕДНИК
АЛЕКСАНДАР М. СЕКУЛИЋ

БРОЈ 6. У БЕОГРАДУ, НЕДЕЉА 13. ФЕБРУАРА 1900. ГОДИНЕ ГОДИНА XXXI

КРАТКО УПУТСТВО О ГАЈЕЊУ И ПРЕРАЂИВАЊУ ЛАНА

А. ГАЈЕЊЕ

I. Земља и обрада њена.

1. *Положај* земље где се намерава сејати лан, треба да је раван и влажан, то јест да је подложан росама и испарењима а окренут сунцу; али ако таквог положаја нема, онда може и сваки други да поднесе.

2. *Земља* треба да је влажна и топла песковита иловача, али је главно да буде са дубоком подлогом. Тешке, хладне и пешчане земље, нису добре за лан. На кречној земљи нека нико лан не сеје.

3. *Обрада* земље треба да је марљиво извршена.

Орање да је што је могуће дубље. Орати треба с јесени и с пролећа пред сејидбу.

Дрљање гвозденом дрљачом неопходно је потребно, те да се земља добро иситни и уравна, а у исто време и корење од корова да се извуче.

II. Ђубрење.

1. Пошто лан успева добро на јакој земљи, то слабије земље ваља ђубрити.

2. Свежим стајским ђубретом не сме се за лан ђубрити. Прегорелим, по нужди, може.

3. Најбоље ће лан успевати на земљишту које је ђубрено за претходни усев.

4. Пепео дрвени, осока, кујинска со и мешано ђубре (мешанац) добра су ђубрива за лан. Још боље је иструлели поздер ланени, а најбоље је нарочито за лан спремљено вештачко ђубре; али пошто ми овог ђубрета немамо, то се задовољимо оним што имамо.

5. Ђубре треба да се равномерно по њиви растури тако, како на неким местима не би било више а на другим мање, јер онда лан неће израсти подједнаке висине, те ће и влакно бити рђаво.

III. Усевни ред.

1. Најбољи ће лан бити на ледини. Али ће добар бити и после: конопље, ражи, пшенице, детелине, кукуруза, овса и јечма, ако је за ове усеве прошле године њива ђубрена.

2. Тек после 6 година може лан на исту њиву да се сеје, али пре никако, пошто му онда влакно неће бити добро.

3. После лана може сваки усев добро успевати.

IV. Семе и сејање.

1. Ланено семе за сејање треба да је *добро зрело,* да је *тешко,* и да је *чисто* од сваке уродице.

2. *Добро зрело* семе познаје се по мркој сјајној боји; *тешко* семе одељује се кад се у добро засољену хладну воду наспе, па оно које је тешко падне на дно, а лако плива, а *чисто од уродице* познаје се самим погледом.

3. Неки праве разлику између старог и новог семена, али је искуство показало, да је добро и једно и друго. Двогодишње и трогодишње семе као да је најбоље.

4. Добро ланено семе треба да има клицавости по 96 од 100 семенака. Клицавост семена испитује се у нарочитим апаратима као што је Нобеов, али тај се оглед може извршити и на простој упијачи артији, кад се на половину табака нареде 100 семенака па се другом половином покрију и ова одозго непрестано влажи наквашеним сунђером. За 6 до 8 дана виде ће се, колико ће од 100 клијати.

5. Пошто се наше домаће семе од лана већ изродило, то је Српско Пољопривредно Друштво по захтеву Министарства Народне Привреде и за његов рачун набавило и бесплатно раздаје руско семе звано *пернавско.* Ово семе треба да се обнавља сваке треће године.

6. Од правог (оригиналног) руског семена добиће се код нас семе, које је свуд у свету познато под именом *„ружичасто семе“.* Од овог семена излази најбољи лан у даљем сејању, с тога прве године све добивено руско семе треба посејати ради „ружичастог семена“ и то ретко, па тек догодине од добивеног семена сејати лан ради влакна на већем простору.

Према овоме, влакно од посејаног руског семена прве године неће бити добро, (јер се мора оставити да добро сазре, а после и због гранања мора бити кратко) али ће се добити доста *ружичастог семена,* које ће тек догодине дати добро влакно.

7. Од нашег домаћег лана сеје се *озими* и *јари* лан. Од руског семена не саветујемо да се сеје *озими,* али се умаломе могу чинити огледи и о успесима Српско Пољопривредно Друштво известити и послати му ради опита кисељене (мочене, квашене топљене) и некисељене стабљике и семе.

8. Руско семе сеје се с пролећа и то што је могуће раније. Од позног сејања добија се рђаво влакно.

9. Пре сејања земља се преоре плиће и добро дрљачом уравња.

10. За семе лан се сеје ређе, најбоље у редове на 20 сантиметара или у сваку бразду, а за влакно гушће. *Што се лан ређе сеје, тим се добија боље и више семена, а што чешће, тим горе и мање семена, али одлично, лепо и дуго влакно.*

Према томе, на 1 *ар земље* треба засејавати:

а) за семе: 680 до 850 грама.

б). За влакно: 1·80 до 1·90 килограма.

11. Сејање мора бити равномерно т.ј. семе да падне свуд подједнако, па се затим лаком дрљачом повлачи и ваљком преваља да се збије.

V. Нега.

Сва даља нега лана после сејидбе састоји се:

1. У *плевљењу* од разног корова. Коров се у лану никако не сме трпити, и

2. У чувању од непријатеља а нарочито док је млад од бубе *бухача* (купусарка, конопљарка). Од ове се може сачувати сејањем пепела или прскањем „бордовском чорбом“ (она што се њом прскају виногради).

VI. Жетва.

1. Лан, сејан за семе чупа се онда *кад семе добро сазре*, без обзира какво ће му влакно бити.

2. Лан, сејан за влакно, чупа се онда, кад му се доњи листићи сасуше и стабљика зажути, без обзира на то, какво ће му семе бити.

3. Очупан лан оставља се да се просуши на њиви, уређен у редове од по 4 до 5 метра дуге. Ту остане дан два, а затим се везује у снопове који се дену у камару, где могу остати до мочења.

4. Семе са стабљика никако да се не млати, већ да се чупа на гребенцима (који могу бити и од дрвета) или на простим гвозденим којим се и вуна гребена, јер ако се млати, онда ће се стабљика тешко прерађивати у влакно и много ће влакна отпасти у кучине због тога, што ће се гужвати.

Б. МОЧЕЊЕ (киселење, квашење, топљење) ЛАНА

Лан се може мочити (киселити, квасити, топити):

1. *У текућим водама;*
2. *У стајаћим водама или у барама и мочилима;*
3. *На роси;*
4. *У топлој води;*
5. *На пари;* и
6. *На хемијски начин.*

За нас су важна прва три начина, и с тога ћемо дати упутства за мочење лана на та 3 начина.

I. Мочење лана у текућим водама.

1. У брзим текућим водама не сме се лан мочити, јер ће влакно бити лако и суво, (посно), и због тога неће вредити. Платно од таквог лана је оштро и слабо.

2. Само у водама које тихо и једва приметно теку, може се лан добро умочити, да му влакно буде тешко и масно.

3. Воде гвожђевите и кречовите нису добре за мочење лана и никако у таквим водама да се не мочи лан. Вода треба да је: чиста, мека и сунцу изложена.

4. Пре мочења ланене стабљике увежу се у мале снопиће од по 5 до 6 кгр. тежине са по 3 везе, једна на средини а две по крајевима.

5. Ако је могуће воду треба зајазити тако, да се може испуштати и задржавати. Ако то није могућно због дубине воде, онда од дасака и гредица треба начинити сплав који Белгијанци зову балон у коме ће се лан моћи наредити и мочити.

6. И у јаз и у сплав снопове лана треба наредити да стоје дупке а никако да се не полажу, јер кад се снопови лана нареде дупке, онда се добија влакно подједнаке боје, док кад се положи добија се влакно у разним бојама: бело, зелено и мрко.

Пошто се лан тако нареди у јазу или сплаву, онда се он одозго покрије сламом а више сламе поређају се унакрст даске на које се стави терет од камена да сав лан буде у води. Затим се у јаз пушта вода, а сплав се може камењем притиснути пошто се одгурне у воду, ако је лан у њему на суву ређан.

7. Ради мочења лан стоји у води према њеној топлоти. Ако је топла, онда 5 до 6 дана а ако је хладна 7 до 10 дана. Најлепша је вода кад је топла 15 до 20° Реомирових, и онда се лан петог или шестог дана може вадити из мочила.

8. Кад се лан мочи у текућим водама добро је, ако пре мочења подуже стоји у сноповима да се исуши. Што дуже стоји у сноповима, то ће влакно лепше бити.

9. Да је лан умочен познаје се по овим знацима:

а). Кад се стабљика савије па ова одмах прсне и преломи се;

б). Кад се међу два прста стабљика протрља па се од ње лика одвоји с краја на крај стабљике;

в). Кад се узме неколико стабљика па њима по врх воде удара, а ове се поломе и лика од њих одели;

г). Кад се неколико стабљика вежу у снопић па овај баци у воду и потоне;

д). Кад сплав или снопови у дубљој води почну да тону; и

ђ). Најсигуније је пак, кад се ручица лана извади, осуши, отрли и исперја. Онда ће се најбоље познати да ли је лан умочен и да ли га треба вадити или не.

10. Чим се опази по горњим знацима, једном или више, да је лан умочен, треба га одмах вадити из воде.

При вађењу не сме се лан прати ударањем о воду, већ се само пропере и горња нечистоћа скине.

11. Извађене снопове треба оставити 24 сата да се процеде, па лан онда распростети да се суши.

12. За време сушења треба га чувати од кише, да му ова не спере потребну масноћу. Онда се склони па кад се време пролепша, опет се износи на сушење.

II. Мочење лана у стајаћим водама.

1. Стајаће воде су: *баре, језера* и нарочито удешена *вештачка мочила* у која се вода спроводи.

2. Од уређења мочила зависи много доброта ланеног влакна. Мочило треба да буде:

а). Дубоко толико како би у њему снопови лана могли стати дупке, усправно а да их вода прелива;

б). Пространо толико, колико би било потребно за мочење произведеног лана.

У мочило од 1·20 до 1·80 мет. дубине, 2 метра ширине и 4 метра дужине, може стати 3 до 4 метарских товара сухих ланених ручица;

в). Да је по поду и са стране обложено даскама јер онда престаје опасност и бојазан од гвожђевите или кречовите — земље;

г) Да се у њ' пушта и из њега испушта вода, било текућа, било са стреха, по потреби. Изворска вода не сме се

употребити док не постоји у мочилу неколико недеља да се утицајем сунца и ваздуха умекша и поправи.

3. Снопови у мочила са стајаћом водом ређају се дуске као и код мочења у текућим водама, само се снопови везују једанпут и то лабаво, да вода свуда по снопу слободно продире.

4. У стајаћој води може се лан мочити одмах пошто се почупа, просуши и од семена одвоји.

5. Мочење у стајаћој води брже се свршава но у текућој. С тога треба пазити да се не премочи. У стајаћој води мочење се свршава за 4—5 дана кад је топло време.

6. Час кад је лан умочен, познаје се по истим знацима као и код текућих вода.

7. У новоископаним јамама, необложеним даскама, не сме се лан одмах мочити, већ у њима треба вода да постоји неколико недеља па онда да се лан мочи.

8. Било да се лан мочи у барама, било у вештачким мочилима, не сме се блатом одозго покривати, већ сламом или лишћем, па каменьем притиснути.

9. Умочен лан вади се из мочила, цеди и суши онако, као што смо казали и код мочења у текућим водама.

III. Мочење лана на роси.

1. У брдским пределима где нема ни текућих ни стајаћих вода, може се лан мочити на роси.

2. На роси умочен лан може дати тако исто добро и фино влакно, као и онај у води умочен. Само је лан, мочен на роси, по тежини лакши и боје неједнаке и неприметно пегаве.

3. Лан на роси мочи се: кад се на утрини, луки, ливади или стрњишту, врло танко, тако рећи стабљика до стабљике распростре и тако остави, да на њега роса и киша пада док се не умочи.

4. Лан се на роси кад је топло време умочи за 2—3 недеље а на хладном времену рошење траје и до 6 недеља.

5. За време мочења на роси треба лан превртати тачно у одређено време, т. ј. да и друга страна стоји на сунцу онолико колико и прва.

6. Да је лан на роси умочен познаје се:

а.) По мрко-пепељастој боји стабљика црним пегицама попрсканим;

б.) По томе, кад се неколико (3—4) стабљике узму, између прста на средини стрљају и поздер строши и отпадне а чисто влакно остане.

7. Лан који се мочи на роси не треба оставити да буде бео, јер ће онда бити сасвим труо, већ напротив баш та мрко-пепељаста боја се добро цени. Он се убели после као платно. *Дакле ниошто се не треба бојати што ће му боја бити мрко-пепељаста а не бела.*

8. Кад се увиди да је лан на роси умочен, онда се на сухом времену скупља, везује у снопова и оставља на каквом сухом месту, па кад се добије времена онда се трли.

Опште напомене при мочењу лана.

1. Честе грмљавине јако утичу на брзину мочења лана. С тога онда треба обратити пажњу да се не премочи.

2. Меко, фино, танко и бело влакно добија се, кад се лан дуже у води задржи но што су знаци показали, али је онда то влакно *слабо; јаче* влакно добија се, кад се лан извади из воде раније но што треба, али онда то влакно није тако меко, фино и танко. С тога је благословена **средина.**

3. Од премоченог или недомоченог лана добија се више опадине но влâси, те и у првом и у другом случају произвођач губи.

4. Од 100 кгр. сувих ланених стабљика без семена на мочењу се губи 20—30 кграма.

5. Танке ланене стабљике моче се дуже од дебелих.

6. У лаким, меким речним водама мочење се брже свршава но у тврдим бунарским и кречним.

7. Што лан дуже престоји од мочења до прераде, то је боље.

8. Вода од моченог лана добра је за ђубрење ливада, с тога није на одмет њоме се користити.

9. У *интересу здравља* воду из мочила треба одмах испуштати, а у интересу *рибарства* је, да се таква вода не испушта у реке и потоке. Шта је у коме месту претежније, одлучују месне прилике.

10. Удружујмо се и удружени подижимо вештачка и рационална мочила за лан, јер тиме не само да ћемо олакшати себи посао око мочења лана и распростирања ове корисне предивне биљке, већ ћемо спасти себе и од могуће штете коју нам могу причинити реке својим изненадним придоласком, кад у њима будемо мочили лан на досадашњи начин.

В. ПРЕРАЂИВАЊЕ ЛАНА РАДИ ВЛАКНА

1. Ако је лан добро одгајен и умочен, врло ће се лако прерадити и најпростијим справама. Рђаво одгајен и рђаво умочен лан, не могу добро прерадити ни најсавршеније машине.

2. Сва вештина у преради лана у влакно, састоји се у томе, да се од умочених ланених стабљика одвоји влакно тако чисто, да на њему не остане нимало поздера.

3. Прва прерада лана после мочења почиње на *трлици*. На њој се издробе дрвенасте честице ланених стабљика на најситније комаде који отпадну, а само влакно остане у *повесму*.

4. На трлици се може радити и преко зиме у кући или ма каквој стаји, кад престану сви послови; само та трлица треба да је на ногарама те да се преноси, а не као сада да је на поњу на кочевима у земљи, па се никуд не може преносити.

5. Сем мале ручне трлице на којој се мало лана може израдити, има и *америкáнска машинска ручна трлица*, на којој се и лакше и брже може млого више лана отрлити. Она се може добити преко Српског Пољопривредног Друштва.

6. После трлења повесмо лана *перја* се или опет на трлици или на белгијској перјајици. Перјајицом се од повесма перјају све заостале на влакну дрвенасте честице ланених стабљика или *поздер*. Ну не само то. Него се перјањем дели ланено влакно још и на најтања влаканца, из којих се може прести најтања прећа. Иначе би ланено влакно остало дебело.

7. На белгијској ручној перјајици не може се испердјати како треба више од 2—4 кгр. дневно. С тога је склопљена и начињена машинска ножна перјајица, на којој могу у једно исто време радити два човека ногом и испердјати 20 до 30 кгр. дневно. Може се и она добити преко Српског Пољопривредног Друштва.

8. После перјања повесмо се и даље прерађује и припрема за прећу и ткиво. Наше га домаћице гребенају, затим чешљају четком од чекиња, туцају, кувају и тек онда преду и тку.

Оставимо домаћицама нек засада продуже овај посао као што су га и досада радиле. Само ће им сада утолико лакше бити, уколико је који домаћин гајио, мочио, трлио и перјао лан по овом Упутству. Ну пошто наше домаћице неће моћи за домаћу потребу да преради сав лан који су им вредни домаћини произвели, и како наш домаћин треба за свој труд за сувишак произведеног лана да добије и нешто награде, то ћемо се вратити њему и дати му упутства:

Шта да ради с опердјаним ланом и како да га уновчи?

Старајући се непрекидно о народном благостању, Господин Министар народне привреде решио је да се за 1900 годину на-

бави и преко Српског Пољопривр. Друштва разда земљорадницима 5000 кгр. руског лањеног семена које ће они посејати и лан неговати по овом Упутству. Нема сумње да се Господин Министар неће зауставити на томе но ће се постарати још и за то, да ове године припреми и изнађе начин: *како да се произведени лан ставља у промет* т. ј. *да се од произвођача откупљује*. И кад то буде, онда ће наши домаћини, који се буду решили да гаје лан и у том циљу приме *руско семе*, лако моћи свој производ и уновчити. Само после перјања треба да припреме свој лан онако, како ће га моћи по добру цену продати.

Та припрема састоји се у овоме:

1. *У трговини се продаје само добро исперјани лан* и никакав више, јер даљу прераду од исперјаног лана врше саме фабрике, и ма како га произвођач после перјања гребенао, чистио и чешљао, то му ништа неће помоћи, него ће све то бити само на његову штету, пошто му се неће скупље платити, или и ако се плати, то врло мало.

Према томе, сву пажњу после гајења и мочења, треба обратити само на то, *да лан буде добро исперјан*.

2. Исперјана повесма лана треба после *добро сортирати: по боји, по сјајности, по масноћи, мекоћи, чистоти и по дужини*.

У I класу долазила би повесма која су: дугачка, пепељасто-сјајна, масна, мека и чиста;

У II класу повесма: кратка, боје црвенкасте или зеленкасте, сува (посна) и тамна;

У III класу опадина или кучина.

3. Сортирана повесма треба затим везати у дењкове. Дењци могу бити: или по целој дужини повесма или завршена и у пола пресавијена па у редове сложена тако да главице буду споља.

4. Дењци да буду добро утегнути са четири конопца упредена од лана, и то на средини и по крајевима.

5. Дењци да буду тешки тачно: или по 50 или по 100 кила.

6. Повесма лана не смеју бити влажна, већ добро осушена.

7. Да се овај посао најсавесније врши, без икаквих мешавина или нечасних подметања, јер ко би се ухватио у томе, биће најстрожије кажњен.

8. Опадина — кучина — такође да се веже у дењкове, пошто се претходно добро отресе од поздера. Опадина се може везивати у дењкеве са више конопаца, и то најлакше у каквом нарочито начињеном сандуку од дебелих дасака у коме може стати 50 или 100 кила. У сандуку том мора се добро набити и дењак утегнути.

Тако урађен и уређен оперјани лан може се после у своје време, кад се обзнани, износити на најближи трг и продавати.

Ну сем влакна, произвођач ће моћи продавати и *лањено семе*.

Семе мора бити добро очишћено и такође сортирано. Тако: *семе од лана густо сејаног за влакно и раније иожњевеног* мора се засебно одвајати од семена *ретко сејаног ради семена*. Ако би се помешало, онда би то било несавесно, и пошто се тако помешано семе лако може распознати, то ће таквог несавестника државна власт такође најстрожије казнити.

Српски земљорадници! Управљајте се по овом Упутству и будите савесни у свом послу, па знајте, да ћете од *Ланарства* имати велике користи, јер лан је биљка, која богато награђује произвођача.

МУЗАРА

Реч је о музној крави. У нас се није задовољно ни количином ни каквоћом музене стоке наше. Предлагане су и покушаване разне мере да се поправи и умножи сој рогате марве. Покушаји нису успели у мери у којој се желело. Укрштање наше стоке са однегванијим расама које је свеопште било примљено као поуздан пут поправке домаће расе, донело је многа разочарења а често и штете. Све те неостварене наде погрешно је ставити на терет самом начелу укрштања; ако оно није вршено под условима који заједчавају успех, кривица није до начела. Али, ниуколико неоспоравајући несумњиву научну основу укрштања и знатан удео који је оно имало у облагороћавању домаће стоке уопште, ваља напоменути да се у новије доба и у науци и у пракси поставља у том погледу више ограничења, но што је то чињено у почетку.

Поред осталих, тежња укрштања је и да повећа млечност стоке. Она није потпуно остварена. Први нараштај, који је произашао из таког укрштања и давао је наде у доста случајева, али се у току времена и у даљем низу покољења све изметнуло. И ти неиспали покушаји дали су повода потањем изучавању појава. Утврђено је да свака раса стоке има своју област у којој се најредовније појављују, најправилније ризвијају и најпотпуније у потомство преносе одлике те расе. Што друга која област већма оступа у погледу атмосферских и земљишних прилика, утолико ће бити теже пренети и одомаћити у њој расу стоке било путем укрштања, било одгајивања у чистој крви увезене расе. Италијани су на пр. уз холандске краве довели у земљу и холандске краваре, који су их неговали и хранили исто онако као и у Холандији па је ипак млечност њихова спала на половину и испод половине. И у нашој земљи, поред тога што је погодна за одгајивање стоке, сва нега и пажња не успева да код увезених крава стране расе одржи количину и каквоћу млека какву оне дају у својој отаџбини. —

Но питање о унапређењу домаћег сточарства неће се решити правилно све док се буде сматрало да се то чини самом поправком расе. Следствено ни повећање млечности стоке неће се постићи док постоје стари, ови данашњи односи млекарења. Појединац може, на пр. због својих изузетних прилика и нађи рачуна да купи и подиже скупе, млечније краве боље расе, народ у целини не може. Међутим ово је желети. Ова два питања: о поправци домаће расе стоке, и о млекарењу, у тако су тесној вези и тако се међусобно условљавају да тај однос заслужује највећу пажњу. Задатак је овог чланка и био да укаже на тај однос. Негов је оквир сувише узак да би се могло приступити излагању те узајамности у свему пространству. Може се само као на сјајан прилог за ово гледиште навести факт: да је сточарство најнапредније у оним земљама где је млекарење — израда млечних производа, као народни рад најбоље организовано. Сточарство на пр. Швајцарске не би никад достигло данашњу завидну висину без швајцарске индустрије млека. Тамо где је осигурана добра прођа каком производу, није бринути да ће тај производ бити занемарен. Нека се сутра у нашем коме селу, оснивањем млекара за савремену прераду млека свих сеоских крава створи овоме прођа, биће већ на крају прве године приметан напредак и у количини и у каквоћи крава. Једном кренут у том правцу одбирања и разумне неге своје стоке и *непосредно* уверен у стварну и брзу корист свог рада, произвођач ће наш исто као швајцарски, продужити ићи даље за својим интересом.

Тада ће и питање о поправци расе наше стоке почети бити решавано практиком и искуством производника, која, ако је нешто и спора, у накнаду је поуздана. Врло је вероватно да ће лепо подизан, добро храњен, одабиран, сам сој наших музара дати најрадоснијих резултата. Истиснути и путем увоза и одгајивања нове племенитије расе заменити стару домаћу, посао је огромно тежак, скуп и спор. Нас нису опити са домаћом кравом уверили да од ње немамо шта очекивати, па да би њеном истискивању приступили услед неопходности, па коштало шта коштало. Може се рећи како наша крава ма како одгајена, одабрана и храњена никад неће дати онолико млека колико холандска. То је истина, али она никад неће коштати ни трећину оног што кошта ова, а даће млека пуније но ова. У Швајцарској се признаје да је холандска крава млечнија, па се ипак остаје при домаћој раси. И с разлогом. И ми би исто тако с разлогом могли бити задовољни, бар за ово прелазно доба у нашој привреди, усавршавањем и разумнијим искоришћавањем овог што већ имамо.

СНАГА ШУМСКЕ ЗЕМЉЕ

У шумама редовно има један кат црне, растресите земље, коју наши земљорадини зову *црницом*. Ова је црница постала трулењем онога свакојаког зељастог биља, што је преко лета расло испод дрвећа и шибља шумског, и по окрајцима. Још више црница постаје трулењем онога лишћа што опада с дрвећа и шибља о јесени *(белогорица)*, или у пролеће и лети *(црногорица)*.

Црнице у разним шумама није никад подједнако, него у некој шуми ње је више а у некој мање. Тако ње је редовно више у старим *муклим* шумама а мање у млађу. А ни у једној истој шуми ње није на свима местима подједнако, него у *честама* и по заравњеним местима свагда је ње више, а по стрмёнима, у *редотачи* и на пропланцима свагда мање.

Црница даје снагу шумској земљи, она је управо шумска *живица* онако, као што је и ораници живица оно докле залази плуг, раоник или мотика. Сва земља испод црнице шуми је *мртвица* онако исто, као што је и ораници мртвица све оно што се не преврће орањем ни копањем; или косаници све оно докле не дохватају жиле ливадног биља, а то је управо донде докле продире ваздух и сунчана светлост. Црницом управо шума живи и развија се, опет онако исто као што и пољском црницом живи и развија се пољски усев и ливадно биље. По томе, што више црнице у шуми, тим је снажнија шумска земља.

Мртвицу испод црнице чини или сув камен, или земљани слој врло различита склопа и различите дебљине. И мртвица је у једној шуми готово свуда подједнака склопа и изгледа, на пр. у буковој шуми, и још уз то по кречним планинама, она је махом *бела (бёлā буковача*, врло слаба, бледо жута) *шескуша;* или је *зелена шескуша* по серпентинским брдима; или је *сива шескуша*, по планинама које су на мрко-сиву пешчару; или је *црвена шескуша*, по планинама на црвеном пешчару итд. У свима овим шескушама може бити подоста иловаче од најразноврснијих боја, и онда ће се те земље тада звати: *жута, зелена, сива, црвена иловача* итд.

Али ако црница даје снагу шумама, опет вредност земљишта шумског много зависи од онога слоја земљина што је испод ње, зависи од мртвице. Превиђајући то, дебели слојеви шумске црнице донели су многим шумама праву погибију. Они и данас често намаме лаковерног земљорадина те зађе секиром немилосрдно таманити муклу шуму, своју или сеоску, надајући се да ће после са шумске црнице за много, много година сносити тешке шеничне снопове и брати големе клипове кукурузне. Али многоме је шумска крчевина најпре сатирала снагу а после га врло брзо оставила и гладна и озебла. Јер примамљива шумска црница донела му је свега једном или два пута добар грах, па је нестало, а за њом често остане мрша која се једва и боцом заодети може.

Учени земљорадини утврдили су истину, да шумска црница никад није онака као што је црница у отвореном пољу, у ораници, у косаници итд. Шумска је црница растреситија и лакша него ли пољска; она је сувља и посније него ли ова. Затим да и најдубљи слојеви шумске црнице, чим се скине с њих шумски хлад, врло се брзо истроше, много брже него ли што би се истрошили да су постали на отвореноме пољу. Једно мало проматрање о томе ће нас брзо уверити. У свакој шуми има и пропланака, давнашњих или скорашњих. Кад зачепркамо земљу на пропланку, па је упоредимо са земљом под првим дрветом на шумскоме синору, одмах ћемо познати, како је много тањи слој црнице на пропланку него ли под дрветом. И он је све тањи што се више од шуме одмичемо; обрнуто он је све дебљи што дубље у шуму залазимо; и у чести је дебљи него ли у *ироредици*.

Учени шумари скоро су чинили оваке огледе: оборили су честу, те су изложили дебели слој црнице слободном утицању сунчане зраке, кишама и снеговима. Опазили су убрзо, да се снага честине земље јако мењала. Тако где је било више црнице, ту је она и много брже опадала и земља брже мршавила. Опазили су још, да је и брзина опадања различита за земље испод различитих шума. Тако најбрже опадање црнице испод *црногорице* (четинара), а спорије је у земљи испод *белогорице* (шума лиснатог дрвећа). Овде опет брже испод букове и брезове шуме, а спорије испод растове.

Нестајање црнице изазивају оштри сунчани зраци, појачана и променљивија топлота, и оно неспречено утицање кише и снегова. Од тих чинитеља почну се губити састојци црничини; запреминска тежина њезина све више и више опада; а она највећа количина воде, коју је могла у се упити шумска црница, све се мало по мало смањује на искрченоме пропланку, па с тога је та сва земља све мање воде упијала у се, и све више је воде отицало с ње, и сливало се у нижа места. А где је било угнутих места, па још ако је ту била и мртвица од иловаче, онда су се на крчевини полако стварала подводна и баровита места. А најгоре кварење земљишта, управо неупутним радом припремање најштетнијег земљишта у људском домашају, то су таква подводна и баровита места, којих у шуми није било, а крчењем шуме су постала.

Сада нам је лако унапред срачунати, где чинимо себи већу штету крчењем шуме, где ли опет мању. Лако ћемо познати, да су најмршавије њиве које су постале крчењем црногорице, на пр. по Златибору, Шаргану, Голији итд. а гора која је пре на тим њивама расла то је најскупоценија гора: бор, смрча, јела, оморика. Нису много снажније ни њиве које су постале крчењем букове и брезове шуме. А за земље на којима расте растова гора, особито лужник, то се већ не може рећи, јер испод ње су земље далеко снажније на пр. у Мачви, Посавини, у равном Подунављу. Али та се гора у нас друкчије и чува и мање пропасти него ли остале горе.

Врло је лако сада поставити себи правило, где се шума не сме никако сатаривати, а где се опет она паметно и може искрчити и у зиратну земљу претворити. Тако с каменита земљишта никако се не сме гора дићи, па ма каква била; сва места под црногорицом треба вечито тако и да остану, а колико се горе скине, толико треба и нове да се подгаји; сва места обрасла буковом гором врло се ретко кад могу корисно преокренути у зиратну земљу јер је махом земља и под овом гором толико слаба, да ничим не може корисније послужити него што би служила гором. Само земље под гором растовом, брестовом, јасеновом, донекле и грабовом могу се корисно употребити и у зирату, ако нису камените или много стрмените, али ту ваља добро прорачунати колико ће заиста бити корисније таку земљу обзиратити а ону врло скупу гору с ње скинути, него ли гору и даље гајити и паметно употребљивати.

Али пошто је врло тешко људе усаветовати, да чувају једном већ подигнуту гору, можда ће бити од неке вајде знати онима који су се већ једном опекли, како се може укварено поправити. Свима оголелим местима може се опет повратити њина изгубљена црница поновним засађивањем шуме. Јер засађујући шуму почиње се одмах испод ње стварати нови слој живе црнице која мршаву земљу полако поправља. До десете године то је поправљање слабо, али преко десете врло брзо.

ПРАКТИЧНИ РАДОВИ

УЧЕНИКА СРЕДЊЕ ПОЉОПРИВРЕДНЕ ШКОЛЕ У ХРУЂИМУ

(СВРШЕТАК)

Статистика ученика за школску год. 1898-1899 год.

	Год. I	Год. II		Год. III		Свега
		А.	Б.	А.	Б.	
а) Број ученика:						
У почетку године примљено је	65	30	30	25	36	186
У току године отпало	1	—	1	—	—	2
Касније примљено	2	—	1	—	—	3
На крају год. дакле остало	66	30	30	25	36	187
б) По вери је било ученика:						
Католика	56	25	23	20	31	155
Евангелика	5	4	7	3	3	22
Јевреја	2	1	—	1	1	5
Православних	3	—	—	1	1	5
в) По земљама:						
Рођених у Чешкој	53	27	25	22	34	161
„ „ Моравској	10	3	4	2	1	20
г) По народности:						
Чеха	63	30	30	24	35	182
Немаца	—	—	—	—	—	—
Друге народности	3	—	—	1	1	5

	Год. I	Год. II		Год. III		Свега
		А.	Б.	А.	Б.	
д) Занимање родитеља:						
Земљоделаца	50	20	21	11	29	131
Пољопривр. чиновника	1	—	—	3	—	4
Других чиновника	9	4	2	5	—	20
Учитеља	—	—	1	—	—	1
Индустријалаца	3	3	5	1	2	14
Разно	3	3	1	5	5	17
ђ) По годинама:						
Од 15—17 година	45	9	13	10	14	91
„ 17—20 „	19	17	15	12	17	80
Преко 20 година	2	4	2	3	5	16
е) С обзиром на будући позив:						
Остају на своме имању	27	13	15	6	20	81
Ићи ће у службу	36	14	14	12	15	91
Неодређено	3	3	1	7	1	15
ж) С обзиром на припремну школску спрему:						
Ђака из ниже средње школе	14	—	—	—	—	14
С грађанске школе	45	—	—	—	—	45
Понављајућих и других	7	1	3	—	—	11
Напреднијих	—	29	27	25	36	117
з) По успеху:						
С одликом	20	3	7	7	9	46
С врло добрим успехом	34	25	19	18	26	122
С понављањ. из једног предмета	9	2	3	—	1	15
С једва добрим успехом	3	—	1	—	—	4
Неиспитаних	—	—	—	—	—	—

Испит зрелости

У школској 1898-9 години испит зрелости полаган је у заводу по тринаести пут.

Писмени задаци решавају се увек 29., 30 и 31 маја, а усмени 4., 5., 6., 7. и 8 јула. У тој години за председника испитне комисије при испиту зрелости био је одређен земаљски инспектор пољопривредних школа, г. Др. Франт Сителски. Владин комесар био је царско краљевски дворски саветник, професор чешке технике и инспектор пољопривредних школа г. Др. Ј. Б. Ламбл.

Од 25 ученика III године А јавило се на крају године 22; из III године В од 36 ђака пријавило се 35.

За писмени испит зрелости одабирао је питања председник г. Др. Фр. Сителски. Између многих других питања пала су и ова:

1. *Из биљне области*: Разред А. У чему се састоји абсорпција земљишта и какав значај има та особина за гајење пољопривредног биља?

Разред Б.: Како се земљишту може дати дусик (азот) и како дејствује вештачко ђубре дусикасто?

2. *Из мелиорације*: Разред А.: Има да се исуши цевима подводно земљиште у облику паралелограма, чија дужина износи 220 м. ширина 125 м. пад је у правцу ширине 0·36%, у правцу дужине 0·2%; земљиште је теже, иловача.

а) Да се изради нацрт дренаже и предрачун израде.

б) Изнети цео ток рада при извођењу

Разред В.: Одводњивање земљишта, његов пољопривредни значај извођења уопште, нарочито:

а) Главна начела и користи исушивања цевима.

б) Израчунавање најмањег пада за цеви 5, 8 и 10 см.

в) Израчунавање површине, која се одводњава цевима 5 см. при паду 0·2%.

3. *Из администрације и науке о управљању*. Разред А.: Развитак пољопривредних система и које системе по својој важности ваља најпре упознати?

Разред Б.: Начини закупа и шта све ваља да садржи правилно састављени уговор о закупу?

Дисциплинарни ред

1. *Како се владање и понашање тражи од ученика*: 1. Понашање ученика и у школи и ван школе ваља да је пристојно.

2. Сваки је ученик дужан опходити се према својим претпостављеним увек учтиво, послушно и искрено.

3. У друштву су ученици дужни понашати се лепо и уљудно; *ако је према коме учињена неправда, ваља да се жали или управнику или разредном старешини.*

4. Као будући пољопривредници ученици су дужни одликовати се вредноћом и штедљивошћу, а нарочито чувати се излишних трошкова и прављења дугова.

5. Одело ваља да је просто, ма вазда чисто. Одело је вазда грађанско без сваких знакова.

6. Све недопуштене игре и забаве, нарочито игре у новац — забрањене су.

7. У колико би се ученицима с родитељским допуштењем могло дозволити да похађају пристојне гостионице -- али нигда не до по дне — о томе ће решавати наставнички збор и одредиће дотичне гостионице за сваку школску годину.

8). *За посећење јавних забава и позоришта потребно је вазда нарочито допуштење управниково;* исто тако и за учешће у таким приликама у суделовању. У колико ученици смеју учествовати у школи играња, о томе решава у појединим примерима наставнички савет у договору с родитељима.

9. Исто тако и на јавне претресе могу ученици одлазити само с нарочитим допуштењем управниковим.

10. Пушење је забрањено ученицима у школи и јавно на улици; млађима се у опште пушење забрањује а у најблажем случају с родитељским допуштењем.

11. Са стварима школским сваки је дужан смотрено поступати, у просторијама школе и при практичним вежбањима дужан је сваки ученик одржавати највећу чистоту. Таблице које се скидају са завода ради прецртавања, ваља опет на своје место оставити и у опште највећи поредак одржавати. За причињену штету одговоран је ученик заводу, а и сви су ученици сваког разреда солидарно одговорни за штету, која се учини у томе разреду, ако се учинилац не пронађе и када се јасно утврди, да је неко од ученика из тога разреда причинио ту штету. За накнаду тих штета сваки је ученик у почетку школ. године дужан дати заводу залогу, коју управник школе одреди.

12. Учионице се отварају вазда на четврт часа пре предавања. Када ученици долазе у школу или из ње излазе, то мора бити тихо и без галаме. Испред школе није ученицима допуштено стајати узалудно.

13. Ученике изазивати с предавања допуштено је само појединим наставницима; у школску зграду не сме нико са стране долазити без нарочитог допуштења.

14. На предавања дужни су ученици долазити тачно и на време. За време предавања нико од ученика не сме говорити, осим када га наставник буде питао. Осуствовати може ученик за један час када му то допусти наставник дотичног предмета; једнодневно осуство може дати разредни старешина, а на дуже време од два дана само управник.

15. Када се ученик поболи, те не може да походи школу, дужан је у року од 24 часа известити или управитеља или свога разреднога старешину. И у опште сваки недолазак ваља оправдати код разреднога старешине уверењем родитеља или старалаца, у коме се наводи узрок недоласка и време.

Ако се посумња у то, да је болест прави узрок честим изостанцима ученковим, наставнички збор има право да тражи, да ученик недоласке оправда лекарским уверењем.

16. Ако ко од ученика изостане од школе два дана а о узроку свога недоласка не извести управу школску, он се сматра као болестан и управник је власан да му о његову трошку пошље лекара, те да види: од чега и како болује.

17. Касно долажење у школу, као и немарно похођење школе уопште, казни се тиме, што се дотичном ученику даје мања оцена из приљежања и владања и број неизвињених изостанака уписује му се и у сведоџбу.

18. Ко не би походио завод узастопце и беспрекидно за осам дана, а не оправда ничим тај свој изостанак ни писмено, ни усмено, брише се из школских каталога, јер се сматра да је школу напустио и не може бити у школу примљен без одобрења највише просветне власти.

И због трајно немарљивог похођења школе може, када не помогну ни казне, ни опомене, ученик бити из школе искључен.

19. Оснивање друштава или учествовање у другим друштвима није ученицима допуштено.

20. Допуштено је ученицима искупљање ради литерарног образовања и племенитих забава у присуству наставника, као и научне изласке предузимати са својим учитељима.

21. Скупљање добротворних прилога за који му драго циљ допуштено је ученицима, када се за то добије од школске власти допуштење.

22. Школарина, пријемна такса и друге таксе морају се вазда увек у почетку школске године положити, као и у почетку другог течаја.

23. Потребу приватних студија и читања намирује књижница заводска. Књиге из ње позајмљене морају се вратити књижничару у одређено време. Ко том приликом учини штету, мора исту накнадити.

24. Сведочанства полугодишња, као и сведочанства испита зрелости сматрају се за јавне исправе; ко их хотимице уништи, кажњава се по дисциплинским правилима; ко их преправи и фалсификује осим тога одговара кривично.

25. О иступању из завода дужан је сваки ученик известити управитеља; но сведоџбу за одлазак може добити само тада, ако докаже да је то жеља његових родитеља.

26. Ко се пријави за изучавање каквог необавезног предмета, дужан је изучавати га преко целе школске године. Према томе недоласци на предавања тога предмета у свему су једнаки са онима из предмета обавезних.

27. Ишчекује се, да се ученици пристојно понашају за време школског распуста.

Домаћи ред

28. Промену стана ученикова може учинити само родитељ или старалац. Они су у исто време дужни извештавати школску управу о свакој такој промени.

29. Свакоме домаћину, код кога је ученик на стану, даје се по један примерак овога реда и позива се, да се стара како би се тај ред у свему тачно чувао и када види да је исти ма у чему повређен, дужан је одмах о томе известити школску управу.

30. Ако се примети, да се ученик огрешио о ова правила са знањем и пристанком свога кутњег домаћина, а овај то није јавио школској управи, управник школе има пуно право да ученику нареди да се из његова стана одмах исели.

31. Када управник добије уверење, да је стан, у коме ученици настављају, од штете по њихов морал или успех школски. има право да према потреби с места уклони ученика из таква стана; када ученик не би следовао наређењу управитељеву, може бити из завода искључен.

32. Само с нарочитим допуштењем управитељевим могу ученици становати код људи, који држе крчме и гостионице.

33. Хранити се у гостионици допушта ученицима само управник.

34. Вечерње доба ваља ученик да проведе код куће и лети треба да је у своме стану најдаље до 9 часова, а зими до 8. Нарочито нико се не сме наћи после тога доба у гостионици.

35. Ученици у свима уобичајеним приликама присуствују свима верозаконским обредима, а недељом и празником иду и у цркву на службу Божју.

Опомене и казне

36. Чување дисциплинарног реда за све ученике ствар је части. Преступљење тих наређења кажњиво је.

37. За мање, непромишљење иступе ученици бивају опоменути.

38. Ако при мањим иступима опомене нису дејствовале, као и ако се десе грубље погрешке, онда долази оштрија опомена, која се извршује на овај начин:

а). Саопштава је или наставник дотичног предмета или разредни старешина;

б) Заводи се у разредну књигу;

в) Саопштава се ученику укор пред друговима од стране управитељеве или и у самом наставничком савету;

г) Припрећује се ученику искључењем из завода.

Све казне, изузимајући приватне опомене, заводе се у разредну књигу и оне утичу на оцену из владања. Ако се ученик после казне у истини поправи, онда оцењује наставни збор: да ли да му се она лоша оцена из владања избрише из књиге.

39. У случају, да кажњени ученик добива од кога помоћ за своје школовање, онда наставни збор ако нађе за потребно извештава о томе онога, који ученику даје ту помоћ.

40, Ученици, који су више пута опоминьани, и кажњавани, па се код њих ипак не опази поправка, или код кога се примети ма каква неправилност, или који дуже од 8 дана без оправдања не дође у школу, или ако у оба течаја исте године добије лошу сведоџбу: отпушта се из завода.

41. Решење о отпуштању ученикову из завода само тада има вредности, када га утврди највиша просветна власт. И до тога доба може ученик остати у школи. — У случају да би по морал осталих ученика било убитачно даље седење таког ученика, може се у томе случају и одмах одлучити од школе.

42. Из завода искључени ученик губи право на сваку школску сведоџбу.

43. У случају да је кривица ученикова такога рода, да и у други какав завод не би могао бити примљен без уштрба по морал ученика, таког ученика може проф. збор предложити за искључење на свагда и из свију завода у земљи.

Делање наставничког особља ван завода. Дужност наставника средње пољопривредне школе у Хруђиму није само у школи, но се простире и ван ње. Наставнички збор гледа, да осим те своје редовне дужности у школи, шири и ван ње стручно знање у круговима земљоделским. То се чини путним предавањима из области пољопривреде и другим стручним курсевима.

Управитељ Ад. Екерт издаје недељни часопис „Хосподарски лист“, а поред тога уређује „Збирку ситнијих пољопривредних дела, од које је већ изашло 45 свезака. Он је члан земљоделског савета, члан управе средишног пољопривредног Друштва пардубичког, председник друштва за гајење домаће стоке и градинарства у источној Чешкој и члан комисије за полагање учитељских испита за земљоделске школе.

Професор А. Докоупил главни је сарадник „Хосподарског листа“.

Проф. Ј. Тројан је окружни царско-краљевски хемичар у Хруђиму, главни сарадник „Хосподарског листа“ и члан здравственог већа места Хруђима.

Проф. Г. Бургхаузер имао је учешћа једновремено са проф. Голехом у ливадарском курсу у Хруђиму.

Проф. Ј. Стрителски је пословоћа Хруђим. пољопривредног друштва.

Супл. проф. Ј. Рум је пословоћа друштва за гајење пољопривредна грла и градинарства у источној Чешкој.

Нарочита се пажња обраћа на путна предавања. У току последње школске године било је свега 46 таквих предавања од стране наставника средње пољопривредне хруђимске школе.

ГЛАСНИК

Постављења по пољопривредној струци. — Указом Његовог Величанства Краља од 1. овог месеца постављени су:

У Одељењу за пољску привреду и ветеринарство:

За секретаре треће класе: Благоје Д. Тодоровић и Илија Кремић, стручни економи министарства народне привреде.

У лозном расаднику у Јагодини:

За руковаоца друге класе, Петар Стојадиновић, руковаоц лозног расадника у Смедереву.

У лозном расаднику у Александровцу:

За руковаоца треће класе, Душан С. Крсмановић, руковаоц истог расадника.

У лозном расаднику у Нишу:

За руковаоца треће класе, Алекса Жарковић, руковаоц истог расадника.

У лозном расаднику у Смедереву:

За вапредног писара четврте класе министарства народне привреде а да врши дужност руковаоца, Цветан Гроздановић, калемар прве класе лозног расадника у Јагодини.

Приватни ученици у Виноделско-воћарској школи. — У овој школи има на школовању *36 ученика* који се о свом трошку издржавају. Од тих су:

У I разреду	18	ученика
У II „	11	„
У III „	7	„

Толико се, према простору којим управа школска располаже, могло највише примити. Пријаве су за I разред биле много веће, тако да је знатан број одбијен за ову годину

Измене и допуне у Закону о обнављању и унапређењу виноградарства. — Народна Скупштина решила је и Његово Величанство *Краљ* благоволео је потврдити Закон о изменама и допунама Закона о обнављању и унапређењу виноградарства. По овима утврђује се звање руковаоца лозних расадника као *указних* чиновника; а за расаднике, који стоје под управом школа и економних завода, остаје пређашње звање настојника, који ће се постављати претписом Министра Народ. Привреде. Важна је и допуна, да Министар Народне Привреде има право надзора и над приватним расадницима и свима онима, који народу продају лозу за подлогу. Смер је ове допуне: да се и приватни продавци лозе подвргну свима правилима, која важе у погледу на издавање лозе из државних расадника; као и да се стане на пут несавесној спекулацији лозом, која је прилично ухватила корена и у нас. Тиме ће се се уједно одговорити одлуци јесењашњег *виноградарског збора* у Смедереву, да Министар Нар. Привреде обрати пажњу на приватне продавце лозе, те да се и они при продаји лозе управљају по прописима као државни лозни расадници. Министар Нар. Привреде овлашћен је, да за извршење ове одредбе пропише Правила.

Домаће сорте грожђа на париској светској изложби. — Да би се главније домаће сорте грожђа, које страном свету нису познате, могле приказати на париској светској изложби, Господин Министар Народне Привреде одобрио је, да се у масним бојама и у моделима израде ове три сорте: *Прокупац* (каменичарка), *Зачинак* и *Смедеревка*. Скадарка, која је позната у страном свету под именом *„Кадарка“*, сади се доста и у другим земљама, нарочито у Мађарској, Хрватској и Славонији (где је зову и „Браничевка“), те, пошто се сматра као познатија сорта, неће бити приказана као наша домаћа сорта. Израда слика и модела поверена је нашим уметницима, и то: слике г. Кирилу Кутлику управитељу српске сликарске школе, модели г. Петру Убавкићу, вајару и професору моделисања. Како слике тако и модели веома су лепо и верно израђени.

ОБЗНАНЕ

Бесплатно раздавање ланеног семена. Поручени 5000 килограма ланеног семена, приспели су и Српско Пољопривредно Друштво раздаваће то семе, преко државних економа, само школованим пољопривредницима под условима, које је Министарство Народне Привреде прописало и који се могу од државних економа сазнати, ако их нису већ преко надлежних власти обзнанили.

Који би год хтео, од школованих економа, да гаји лан, нека се благовремено изволи пријавити државном економу било среском или окружоом где ови постоје; из среза пожаревачког, економу Државне Ергеле; из среза врачарског, економу Топчидерске економије; из среза жичког, економу Ратарске школе; и из среза неготинског економу виноделско-воћарске школе, јер је наређено да само они примају пријаве за ланено семе и они ће га у своје време и раздавати.

Благодарност. Г. Милош М. Миленовић учитељ у пензији из Зајечара уступио је бесплатно одају за канцеларију Тимочке Пољопривредне Подружине од 1. новембра 1899 па до Ђурђева-дна 1900. године.

Управа Тимочке Пољопривредне Подружине као своме члану утемељачу изјављује г. Миленовићу благодарност.

Председник
М. Н. Јагодинац

Саднице облагорођених воћака и украсног шибља на продају. — На имању Срп. Пољопривредног Друштва у Шапцу има на продају велика количина садница облагорођених воћака, украсног шибља и четинара.

Ко би желео набавити ове саднице нека се изволи непосредно Управи друштвеног добра у Шапцу.

Администрација друштвена моли сву ону господу, која су узела на читање и послугу књиге и часописе из друштвене библиотеке, да их изволе што пре а најдаље до 1. фебруара ове године вратити. Ово је потребно ради преуређења друштвене библиотеке и контролисања књижничког инвентара.

Претплатници Тежака. — моле се да пошљу претплату за *Тежак* за ову (1900.) годину, јер се *Тежак* неће слати ником на вересију. Ово важи и за општине, подружинске чланове и помажуће чланове.

Исто тако моле се сви дужници друштвени да ускоро измире сва своја дуговања, јер је Друштву потребан новац за разне набавке.

Од Српског Пољопривредног Друштва 1. јануара 1900. године у Београду.

ЦЕНА ОГЛАСИМА:

Мањим од петит врсте једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупних писмена по 15 пара од врсте од ступца.
Већим огласима од целе стране 20 динара (10 фор. а. в.) пола стране 10 дин. (5 фор.) четврт стране 3 динара (2·50 фор.)
Поред тога за свако оглашавање по 20 пара дин. државне таксе.
За оглашавање више пута 10 од сто јевтиније.

Преглед 6. броја Тежака: Кратко упутство о гајењу и прерађивању лана. — Музара. — Снага шумске земље. — Практични радови ученика средње пољопривредне школе у Хрушиму (свршетак). — *Гласник.* — *Обзнане.* — *Цене огласима.*

ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА КРАЉЕВИНЕ СРБИЈЕ

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ
УПУЋУЈУ СЕ
СРП. ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ
У БЕОГРАДУ

ПРЕТПЛАТУ ПРИМАЈУ И СВЕ ПОШТЕ

НА ОСНОВУ НАЈВИШЕГ РЕШЕЊА ОД АПРИЛА 1869. ГОДИНЕ № 204. ПРЕПИСКУ ДРУШТВЕНУ НОСИ ПОШТА БЕСПЛАТНО.

Цена огласима изложена је на последњој страни.

ПОД МОЋНОМ ЗАШТИТОМ ЊЕГОВОГ ВЕЛИЧАНСТВА КРАЉА
АЛЕКСАНДРА I

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869. ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ

ЗА СРБИЈУ

НА ГОДИНУ 8 ДИН. НА ПОЛА ГОДИНЕ 4 ДИН. ЧЛАНОВИ ПОМАГАЧИ, ЧЛАНОВИ СВИХ ДРУШТВ. ПОДРУЖИНА, ОСНОВ. ШКОЛЕ, ВОЈНИЦИ СТАЛ. КАДРА, ЂАЦИ, МАНАСТИРИ, ЗЕМЉОРАДНИЧКЕ ЗАДРУГЕ И ЧУВАРИ ШУМА ДОБИЈАЈУ ЛИСТ У ПОЛА ЦЕНЕ, АКО ПОЛОЖЕ ПРЕТПЛАТУ УНАПРЕД ЗА ЦЕЛУ ГОДИНУ.

ВАН СРБИЈЕ

НА ГОД. 10 ФРАН. ИЛИ 5 ФОР. А. ВРЕД.; НО СРП. ПОЉОПРИВ. ЗДРУЖЕЊА И ЊИХОВИ ЧЛАНОВИ КАО И СРПСКЕ ЗЕМЉОРАД. ЗАДРУГЕ И ЧИТАОНИЦЕ, ДОБИЈАЈУ ЛИСТ ЗА 6 ФР. ИЛИ 3 ФОР. А. ВРЕД. КАД УНАПРЕД ПОЛОЖЕ ПРЕТПЛАТУ И КАД СЕ ПРЕТПЛАТИ КОД СВОГ УДРУЖЕЊА ПРЕКО КОГА ЋЕ ИМ СЕ И ЛИСТ СЛАТИ.

ИЛУСТРОВАНИ ГЛАСНИК СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

ВЛАСНИК И ИЗДАВАЛАЦ
СРПСКО ПОЉОПРИВРЕДНО ДРУШТВО

КЊИЖЕВНИ ОДБОР:
ДР. М. Т. ЛЕКО, М. М. САВИЋ, Д. М. СПАСИЋ, П. Т. ТОДОРОВИЋ, А. ЖИВАНОВИЋ и Б. Д. ТОДОРОВИЋ.

ОДГОВОРНИ УРЕДНИК
АЛЕКСАНДАР М. СЕКУЛИЋ

БРОЈ 7. У БЕОГРАДУ, НЕДЕЉА 22. ФЕБРУАРА 1900. ГОДИНЕ ГОДИНА XXXI

МЛЕКАРСКЕ ЗАДРУГЕ

Овом чланку није намера да улази у историју постанка и развића млекарских заједница ни да опширније излаже њихов значај по народну пољску привреду. Поводом оснивања млекарских задруга у нашем најближем суседству, у Бачкој и Банату, жели се само скренути пажња наших пољопривредника на један посао колико лак толико користан.

Потрошња млека и млекарских производа и масла узима у свима образованим земљама све шире и шире размере и њихова је тражња нарочито на већим трговима стална. Већа имања, властелинства јужне Угарске редовно су слала своје израђевине ове врсте на бечки и пештански трг. Њиховом примеру сад почињу следовати сељаци. Немоћни да од своје сопствене стоке добију толико масла и сира, колико се исплаћује слати на прераду, а уверени да рад у већем обиму даје и бољи производ и већи приход, почели су се удруживати *ради заједничке прераде млека своје стоке*. Један разлог више упућује их на то. Из године у годину употреба сточног ђубрета постаје све неизоставнија, јер се земља све јаче испашта. Осим тога, принос неисцрпене земље да се појачати, ако се обилније ђубри. Од како на виноградарство одлази знатна количина ђубрета, потреба је за њим све већа и да се једино задовољити повећањем броја стоке. Као најпробитачнија показала се рогата марва, краве.

Покрет у оснивању млекарских задруга шири се у селима насељеним Немцима. Првих година у селу се унесу у задругу 80—120 крава и ради само масло, коме се претходно уговором са трговцем у Б. Пешти обезбеди редовна прођа и стална цена. Већ идуће године задрузи приступају и они који су у почетку били неприступни и не само то, но су сви стари задругари докупили и у заједницу уписали колико су могли више грла. Редовна је појава да већ у другој години рада бива више но удвојен број крава.

И код нас у Србији постоје исте побуде које су изазвале склапање млекарских задруга у поменутим местима. Шта више у нас су природни услови за то повољнији. Непознато нам је са којих су се узрока онамо зауставили на производњи масла, али ако је то са немогућности да се од њиховог млека због каквоће хране крава и других земљишних прилика израђује добар сир, та немогућност не постоји код нас. Наше траве и пашњаци нису барски, воде има доста и свеже, гориво је јевтиније. У том погледу ми смо у бољим приликама. Ну, израда масла посао је лакши и простији, не тражи нарочите скупо опремане просторје, машине; задругари могу уговорити да после скидања повлаке за израду масла, они могу односити натраг посно млеко да израњују телад, прасад, итд. Нека би се дакле и код нас за први мах рад задруга ограничио на масло. Ма колико да би у почетку трошкови и тешкоће да се производу уједмчи редовна прођа смањивали чист принос задруге, ипак би сваки задругар имао два пута више користи од своје стоке но незадругари од своје.

Узмимо пример из околине Београда. Први круг села око вароши доноси на продају млеко. Други круг, доноси лети мале ваљушке масла на којима се познају прсти који су их умесили и свеж бео сир још неоцеђен од сурутке. Масло је често неукусно замотано у ма какав биљни лист и по ништавну цену опет не може себи да прокрчи пута. Нека се десет њих из села завргну торбицама и каблицама у којима доносе у Београд свој производ, па то су већ десет скоро изгубљених надница за пољски рад. Додајте томе оно мало што сваки потроши на се тог дана, и ситне често потребне набавке које им се наметну у вароши, па се запитајте шта однесе кући такав човек или домаћица. Да ли нису изгубили остављајући пољски рад у време кад се послови сустигну?

Удружите сад те сељаке ради заједничке производње масла и истог сира који они данас знају радити. Сваки од њих имао би само јутром и вечером да однесе млеко до заједничког млекара и да месечно или недељно прими свој део у новцу. Онај коме је поверена израда масла, био задругар или био најмљен од друштва, имао би да се стара да прерада буде чиста угледна, продаја осигурана, рачуни у реду и друго. Једном или два пут у недељи он би слао у Београд своме трговцу сав производ и не би дангубио нудећи га по улицама. Сопственицима млека не само да би била уштеђена дангуба око израде и ношења на продају, трошкови око набавке и обнављања прибора за рад, но би производи задружних млекара неминовно били бољи, очуванији, те и боље плаћени. Ако се у том селу збуде што је правило код млекарских задруга да број млечне стоке одмах порасте, представимо себи колики мора наступити преображај у привредним приликама његовим. Више стоке значи више покретног капитала; више ђубрета нагнојења поља и удвојен род.

Од мера којима се стварно унапређује пољска привреда, најјевтинија, најпоузданија, и најтрајнија је стварање млекарских задруга, ког било типа. За пример је доста околина Београда, али сличне користи би од таког уређења односа видело ма

које село српско даље или ближе вароши. — Потребно је само одредити задруги према месним приликама право, уже поље рада најсаображеније њеном полóжају.

ВИНОГРАДАРСТВО СРБИЈЕ У 1898 ГОДИНИ

Из *Извештаја о раду Министарства Народне Привреде по струци пољопривредној у 1898 години,* који је приказан у *Тежаку* (бр. 3 и 4 ов. год.), отштампан је у засебној књизи *Извештај по струци виноградарства*[1]) за исту годину. Вредно је видети, како је ова пољопривредна грана стајала у поменутој години. Зато ћемо навести главније тачке из тог извештаја.

1, *Појава филоксере у крајевима који нису били заражени:*

У тој години извршен је преглед винограда у *Прокупљу*. По извештају изасланика, који је тај преглед вршио, нађено је заражених чокота и већ пропалих винограда у 8 сопственика. Зараза се шири на северној страни Прокупља, на тако званој Турској страни, док је на североисточнај страни, названој Црквени Поток, у мањој мери.

2, *Одобрења за увоз грожђа из других држава:*

Одобрења за увоз грожђа издало је Министарство Народне Привреде за 34 лица. По подацима, који су добивени из царинског одељења Министарства Финансија увезено је у нашу земљу *свежа грожђа:* преко царинарнице врањске 2,162.246 килограма, преко царинарнице београдске 23.865 килограма, тако да је укупни увоз износио 2,186.111 килограма, који представља вредност 434.673 динара, — скоро *пола милиона.*

Вина је увезено из страних држава свега 4,043.229 килограма, што чини вредност 944.142 динара, — дакле скоро *један милион.*

3, *Издавање лозе из државних лозних расадника у 1897 години:*

По окончаном рачуну за годину 1897/8 издато је из државних лозних расадника:

Зрело каламљене лозе (зрелих каламова)	99·540	ком.
Зелено каламљење лозе (зелених каламова)	74.794	„
Прпорака (ожиљење лозе)	289.400	„
Резница	564.925	„
Укупно	1,028.749	ком.

И за ту лозу добивено је укупно 19.121 дин. и 55 пара

4, *Издавање лозе бесплатно и по спуштеној цени:*

По решењу Г. Министра Народне Привреде издавана је из државних лозних расадника лоза бесплатно:

а, народним школама за *школске баште,* и то поглавито резница и прпорака, а каламова највише до 30 комада;

б, пољопривредницима округа крајинског, и то — *резница* првенствено од Рипарија Соваж, а *прпорака* по предлогу Управе Винодељско-воћарске школе, или путног наставника виноградарства за округ крајински.

На представку Управе Савеза Земљорадничких Задруга Г. Министар Народне Привреде решио је, да се члановима ових задруга из свих државних лозних расадника издаје лоза, ма које врсте, *у пола цене.*

У пола цене издавани су каламови из расадника крајинског (Винодељско-воћарске школе) и свима онима из округа крајинског, где је грàд упропастио зелене каламове.

5, *Државни лозни расадници и стање њихово у години 1898:*

Државних лозних расадника било је у тој години:

а, У *Крајини,* код Неготина (лозни расадник Винодељско-воћарске школе) с површином 38·61 хектар.

б, У *Топчидеру* (Топчидерске Екнономије) с површином 16 хоктара

в, У *Нишу* с површином 17·28 хектара.

г, У *Александровцу* (жупски лозни расадник) с површином 13·81 хектара;

д, У *Смедереву* с површином 11·64 хектара;

Осем тога основан је у тој години расадник у *Јагодини,* с површином од 36.08 хектара. Ио томе под расадницима има укупно *133·42 хектара.* Површина је ова доста велика; и по њој производња лозе у државним лозним расадницима могла би бити знатно већа, да се скоро сви расадници не налазе још у засађивању одељења, намењених за *матичњаке.* Кад се и то доврши онда ће производња свих врста лозе далеко одмаћи од досадашњег броја.

Чокотâ *издржљиве лозе* има у расадницима:

а, крајинском	108.816
б, топчидерском	32.541
в, нишком	70.068
г, смедеревском (на државном земљишту)	24.151
д, жупском	47.978
ђ, јагодинском (прва година)	14.674
Свега	298.228

У години 1898 *произведено* је у свима државним лозним расадницима укупно:

Зрело каламљене лозе	206.349	ком.
Зелено „ „	93.554	„
Прпорака	642.923	„
Резница	2,626.569	„
Свега	3,569.395	ком.

Према години 1897 произведено је: *мање* зелених каламова и резница, а *више* зрелих каламова и прпорака. По томе година 1998 била је погодна за прпорење лозе.

Највећи је произвођач лозе: Крајински расадник (са укупно 1,184.958 комада); после овога је: жупски расадник (са 826.278), па нишки (са 575.790), за овим је смедеревски (са 555.600) и најзад топчидерски (са 427.269).

Каламова, зрелих и зелених, произвео је највише крајински расадник (116.053 комада), после овога нишки расадник (74.790), па жупски (43.821), за овим смедеревски (40.900), и најзад топчидерски (24.329).

На зрелом каламљењу највише је рађено у крајинском расаднику, па онда у нишком, затим у жупском, после у смедеревском, и напослетку у топчидерском. На зеленом каламљењу највише је рађено у нишком расаднику, затим у смодеревском, па у крајинском, онда у жупском и најзад у топчидерском.

Чокотâ *каламљене лозе* има у расадницима:

а, крајинском	55.284
б, топчидерском	2.338
в, нишком	7.070
г, смедеревском	1.582
д, жупском	1.771
ђ, јагодинском (у првој години)	8.608
Свега	76.653

Крајинском расаднику припада још и *виноград на живом песку* у Радујевцу, у коме има чокотâ *домаће лозе* 40.000

6, *Проценат примања (срашћивања) каламова у расадницима:*

Проценат примања *зрелих каламова* био је 1898. године просечно код свих врста подлога и калама:

а, У крајинском расаднику 29·1%, (највећи 96% и то Смедеревка на Рипарију Соваж, на резницама, а најмања 9·0% на прпорцима Рупестрис Форворта);

б, У топчидерском расаднику 27·50% (највећи на Рипар. Портолису 50%, а најмањи на Рупестрис Монтиколн 10%, и то све на резницама);

в, У нишком расаднику 39·33% (највећи код Хибрид Фран са Смедеревком 90%, а најмања код Солониса 20%);

г, У смедеревском расаднику 26·77% (код раније каламљених 37%, а код позније каламљених 16·5%;[2])

д, У жупском расаднику 57%.

Проценат примања (срашћивања) код *зелених каламова* био је просечно:

а, У крајинском расаднику		77%
б, „ топчидерском	„	60%
в, „ нишком	„	56%
г, „ жупском	„	90%
д, „ смедеревском	„	?

[1]) Овај се *Извештај* може добити *бесплатно* у свима државним лозним расадницима.

[2]) Тукао је каламове грàд

По томе *просечно примање* било је у свима расадницима:

Зрелих каламова . . . . . 35·94%
Зелених каламова . . . . . 70·75%

7, *Путни наставници виноградарства:*

Путни наставници виноградарства врше дужност путних учитеља, који путујући дају поуке пољопривредницима у подизању винограда, врше испитивања земље односно садржине креча и уопште су при руци државним лозним расадницима.

Такав службеник био је у 1898 години *један*, и то за округ крајински.

8, *Ослобођења земљишта под виноградима од пореза:*

По члану 9 Закона о обнављању и унапређењу виноградарства земљишта која се засаде лозом, као виноград на издржљивој лози, или као расадник издржљиве лозе, ослобођавају се пореза за 10 година.

У току 1898 године ослобођено је на тај начин *40·87 хектара* и то:

У округу крајинском 22·67 хект.
„ „ крагујевачком 10·81 хект.
„ „ пожаревачком 7·39 хект.

9, *Виногради у округу крајинском:*

По подацима које је прикупио путни наставник виноградарства за округ крајински, површина обновљених виноградâ у целом округу крајинском износи 141·41 хект. На тој површини има:

каламљених чокота 785.775
некаламљених чокот 353.000

Чокотâ за непосредну производњу (који рађају без каламљења — Хибриди) 247.832.

Подаци су изложени у особеним таблицама, и по садржини веома су поучни,

— — **Ђ.**

ГУНДЕЉ

МАЈСКА БУБА КОКИЦА ЖУЉ МОЉ

(Melolontha vulgaris)

Општина негбинска у округу ужичком, послала је Министарству Народне Привреде преко начелства ужичког у једној кутији црвиће (ларве) инсекта који је онамо познат под именом *моль*, у циљу да Министарство одреди, како се зове тај инсекат и покаже мере како се уништава, жалећи се у исто време, да тај *моль* већ од десетак година причињава ужасне штете усевима.

Ми смо били у прилици видети црвиће (ларве) у поменутој кутији и инсекат је на жалост у нас, врло обичан. Зове се *гундељ, мајска буба, кокица* или *жук*, а има као што видимо и ново име — моль.

О њему, па и ако је многима познат, казаћемо неколико речи.

*

У *бубе* савршеног инсекта, глава изгледа као да је састављена из једног комада: груди имају три а трбух девет чланака, трбух се завршује у повијен шиљак. Покрилци (први пар крила) су тврди и рожасти и имају пет пруга по дужини; други је пар крила опнаст и ишаран танким и гранатим жилицама. Покрилци су црвено мрки с кратким длачицама које се могу и отирати, а остали део тела је црне боје. Уста имају два пара вилица (предње су горње а задње доње вилице). Пипци су сложени из више чланака и на врху су раширени у виду лепезе‘ Груди су обрасли сиво-белим длакама; са стране трбуха су по пет љускастих троуглића белих као креда. Очи су сложене из више очица. Дугачак је 25 мм. а највећа је ширина тела 13 мм. Јављ се у мају те се зато у неким местима зове најобичније: *мајска буба.*

Црвић (ларва) је скотурен. Има шест жутих ногу. Тело је пљаво-бело с појединим чекињама; последњи је прстен, дванаести на реду, најшири и више је мрко-плав. Прстенови су жути. Глава је жуто-мрка, рожаста и *без очију;* пипци су четворочлани а делови уста развијени су врло јако. Црвић је прве године врло мали но већ другог лета израсте за 2 до 2·5 см. а у дебљини гушчијег пёра. Трећег лета, ако су повољне прилике, израсте потпуно, но обично пораст постиже тек 4—5 године. Тада је дугачак 4—5 см. а дебео као писаљка (плајваз). За све време док је у земљи пресвлачи се по два пут сваке године, па се затим учаури, т.ј. претвори у лутку. Млади црвићи разликују се од старих, потпуно развијених, само у томе, што су окретнији и што су пише чекиња. Живе у земљи 3—5 година. У јесен укопају се у земљу нешто дубље да би лакше презимили а у априлу повлаче се на више ка површини земље.

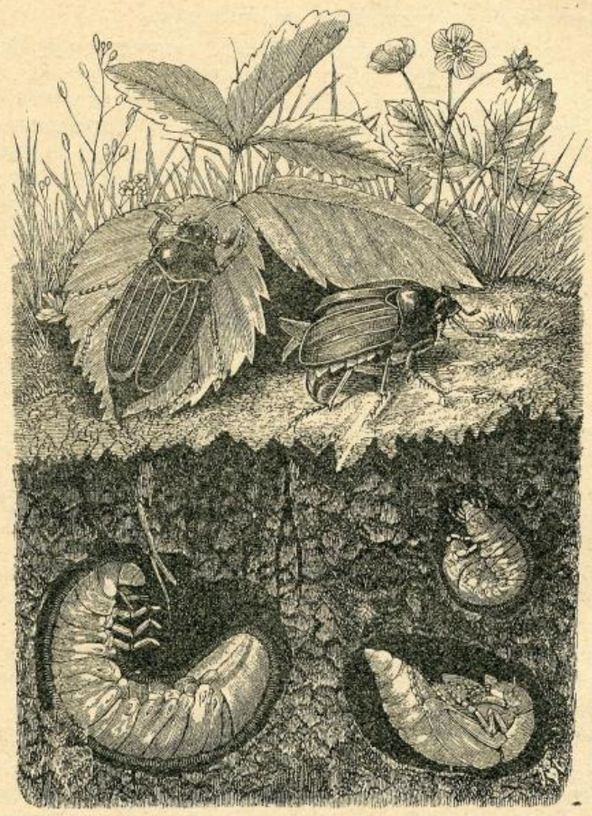

Слика 1.

Гундељ и његово преображавање (прир. величина). Боре 2 гундеља (мужјак и женка) доле у земљи два црвића један пола а други сасвим развијен и у углу с десне стране чаура — лутка.

Лутка је сиво-жута, личи доста на савршеног инсекта а налази се у земљи и то од *од јула до септембра.*

*

Савршен инсекат, *буба,* вића се у мају за време од 8 до 14 и више дана. Женка после 24 часа по спаривању снесе на 70 пљаво-белих кугластих јаја која по 12 до 30 заједно унесе у земљу дубоко на 10 дв 30 см. Након 4 до 6 недеља, дакле у јуну или јулу, измиле из јаја црвићи који, као што је поменуто, живе у земљи за 3 до 5 година, хранећи се за то време жилама усева, воћа и другог дрвећа. У јулу, августу или септембру, четврте односно пете године учауре се. Из чауре изађе после 4 до 8 недеља савршен инсекат — гундељ. Гундељи и презиме у земљи па се почевши од фебруара подижу поступно површини земље а у мају и сасвим излете из ње. За време док женка не снесе јаја, брсте лишће многих воћака па и шумског дрвећа; буково, растово. тополово, грабово и јаворово а причињавају штете и мајским младарима нарочито смрчевим, боровим и аришевим. По томе гундељи су велике штеточине, јер причињавају штете и мајским младарима нарочито смрчевим, боровим и аришевим. По томе гундељи су велике штеточине, јер причињавају штете и као савршени инсект и као црваћи, ларве. Штета је коју усевима и другим биљкама наносе црвићи знатно већа, с тога, што живе дуго времена у земљи, па где се настане чине пустош.

*

Да се овај штеточина уништи, препоручују се многа средства, но између свих највише се цене: *скупљање црвића* (ларва) и *скупљање савршених инсеката* — гундеља.

Да се ларве униште препоручује се:

1. Орање плугом у дубини у којој се налазе ларве, да се тиме избаце на новршину земље па затим покупе и униште;

2. Намештање разних мамаца на обрађеним земљама, нпр. ђубревите земље, ђубрета, буссења (које треба преокрепути), корова итд. да се ларве овде скрију, јер ча ове предмете радо наилазе, па их затим од времена на време проналазити и таманити;

3. Пуштање свиња по местима где их има да их ове ришкањем проналазе и ниште, и

4. Заштићавање птица које их стамањују.

А да се униште савршени инсекти, гундељи, потребно је у мају, нарочито пре док женке нису почеле носити јаја, стресати их сваког јутра с дрвећа па их затим или погазити, или попарити врућом водом у каквом суду, или их дати свињама и живини. Уништавање гундеља на овај начин ваља да је обвезна радња за све пољопривроднике, јер је радња појединаца у овом погледу сасвим ништавна. Рад треба понављати сваке године дотле, докле год има гундеља и једном их мора — нестати.

Б. Д. Т.

ГЛАСНИК

Постављења по пољопривредној струци. — Указом Његовог Величанства Краља од 10. овог месеца постављени су:

За среског економа друге класе за срез гружански округа крагујевачког Веселин Ћочић срески економ исте класе за срезове гружански и крагујевачки по потреби службе;

За писара друге класе министарства народне привреде, одељења за пољску привреду и ветеринарство Милош Н. Лукићевић, писар треће класе истог министарства и одељења;

За среског економа треће класе за срез јасенички округа крагујевачког, Милоје Петровић, срески економ исте класе за срез азбуковачки, округа подринског по молби;

За среског економа треће класе за срез бањски, округа нишког Јосиф Пуцаревић, срески економ исте класе и среза;

За среског економа треће класе, за срез ресавски, округа моравског, Станислав Симић, писар Српског Пољопривредног Друштва;

За ванредног писара четврте класе министарства народне привреде, а да врши дужност економа среза деспотовачког округа моравског, Огњан П. Луквоић, писар пете класе управе државне ергеле;

За писаре четврте класе управе државне ергеле, Милисав Ђорђевић, званичник среза ресавског округа моравског и Тира Змијанац економ, свршени ђаци ратарске школе;

За ванредног писара четврте класе министарства народне привреде, а да врши дужност економа среза голубачког округа пожаревачког Благоје Милановић, калемар прве класе државног лозног расадника у Букову;

За ванредног писара четврте класе министарства народне привреде, а да врши дужност економа среза беличког округа моравског, Софроније Партонић, калемар друге класе државног лозног расадника у Топчидеру; и

За ванредног писара четврте класе министарства народне привреде а да врши дужност економа среза расинског округа крушевачког, Стојан Петровић, калемар друге класе државног лозног расадника у Нишу.

Нова управа крушевачке Подружине Срп. Пољоприв. Друштва. — На Збору који је држан 2. фебруара т. год. изабрана је нова управа и то: За председника Велимир Виторовић, пензионар; за потпредседника Драгослав Кедровић, апотекар; за благајника Светозар Бабовић, трговац; за деловођу Љубомир Владисављевић, економ; за магационара Ђорђе Н. Качаник, трговац; за одборнике: г.г. Васа Терзић, учитељ; Светозар Каракушевић, сајџија; Лазар Николић, пивар; Димитрије Кожетинац, трговац и Мијаило П. Зојић, трговац. *За заменике г* г.г. Светислав Здравковић, судија; Стеван Стаменковић, трговац; Аранђел Ђокић, економ из Бивоље и Миленко Илић, економ из Мудраковца. За рачунопрегледаче: г.г. Миладин Ристић, трг.; Светислав Хајдуковић књиговођа, и Вучко Вучковић трговац.

Нова управа сићевачке Подружине Срп. Пољоприв. Друштва. — На Збору сићевачке Подружине на дан 23. јануара тек. год. изабрани су за председника: Ђорђе Раденковић; за потпредседника Коца Првуловић, за благајника Мита Ђ. Илић; за деловођу Благоје Ђ. Павловић; за одборнике г.г. Милан Станковић, Марко Раденковић, Маринко Петровић и Тодор С. Миленковић; *за заменике:* г.г. Мијаило Поповић, Симеун Првуловић и Петко Ранђеловић.

Нова управа пиротске Подружине Срп. Пољоприв. Друштва. — На дан Збора који је Подружина држала 30. јануара тек. год. изабрана је нова управа у коју су ушли за председника Војин Ћирковић; за благајника Ваца Манић; за чланове: г.г. Алекса Христић и Панајот Ћирић; и за секретара Мић. Ђ. Станојевић.

Нова управа Подружине Српског Пољопривредног Друштва за срез посавски и околину у Обреновцу. — На дан 30. јануара тек. године држала је Збор обреновачка Подружина на ком је поред осталих послова изабрала и нову управу у коју су ушли за председника Милош Марковић; за потпредседника Јов. Ж. Марковић; за благајника Владимир Савковић; за деловођу Милан С. Лукић: за чланове управе: г.г. Никола С. Николић, Никола Тошић, Милорад Васић, Милутин Кавандић, Петронијe Тешић, Петар Крстић, Васа Вујић и Митар Симовић, и за *заменике:* Ђура Мишковић, Милив. Спасојевић, Рад. Живковић, Станко Канчевић, Марко Д. Марковић и Драгољуб М. Ерић.

Нова управа стишке Подружине Срп. Пољоприв. Друштва. — На Збору стишке Подружине који је држан 27. јануара тек. год. изабрана је нова управа у коју су ушли: за председника Љубомир Симоничић учитељ: за потпредседника Светозар Ђукић, свештеник; за благајника Стојадин Лазаревић; за секретара Живан Марјановић; за чланове: г.г. Отокар А. Бајлони, Станојло Богићевић, Димитрије Радивојевић, Игњат Младеновић, Станојло С. Милаковић и Добросав Стевић; за контролни одбор: г.г. Стојан Обрадовић, Јован Милошевић, Милош Младеновић, Михајло Марјановић и Станко Стевић.

Нова управа ресавске Подружине Срп. Пољоприв. Друштва. — На VII. Глав. годишњем Збору ресавске пољопривредне Подружине 30. јануара тек. године изабрана је нова управа у коју су ушли: за председника Мита Исаковић; за чланове управе: г.г. Мита Исаковић, Јулиус Драш- коци, Љуба Ф. Поповић, Драгољуб С. Илић, Мата Костић, Лазар Ђ. Николић, Тодор Николић, Алекса Марјановић и Јевта Б. Мирковић: за контролни одбор: г.г. Мијајло С. Тодоровић, Драгутин М. Голубовић и Алекса Милчић.

Нова управа жичке Подружине Српског Пољопривредног Друштва. — На Главном Збору 2. фебруара тек. год. који је жичка Подружина држала изабрана је нова управа у коју су ушли: за председника г. Влад. Ђорђевић проф. ратар. школе; за потпредседника Божа Новаковић, економ; за благајника Јеврем Златић; за секретара Милорад Николић; за одборнике: г.г. Никола С. Белобрк, Петар Богавац, Милија Жарковић, Коста Мицић, Филип Цветић, Никола Дукић и Јосиф Сточес, баштован ратарски.

ДРУШТВЕНИ И ПОДРУЖИНСКИ ПОСЛОВИ

ЗАПИСНИК
XXXI. ГЛАВНОГ ГОДИШЊЕГ ЗБОРА
Српског Пољопривредног Друштва
ДРЖАНОГ 30. ЈАНУАРА 1900. ГОДИНЕ У БЕОГРАДУ.

На окупу било је 30 чланова с правом гласа.

Рад је отпочет у 10 часова пре подне.

Председник Друштва г. Раша Милошевић, пошто је утврдио да на окупу има довољан број чланова, који је потребан према чл. 16. друштвених Правила за пуноважно решавање, отворио је Збор.

Пре него што се прешло на дневни ред. Председник предложи Збору, да се депешом поздрави *Највиши друштвени Заштитник Његово Величанство Краљ* **Александар I.** овако:

„Главни Збор Српског Пољопривредног Друштва поздравља свога Највишег Заштитника Ваше Величанство са жељом, да дуго година поживи на срећу Свога народа и Српске Пољске Привреде, Живео!

Збор се одазва бурним живео, живео, живео!

Председник саопштава да је на реду читање Извештаја о раду Управног Одбора за 1899. годину и моли Збор да саслуша извештај. (Чује се није нужно да се чита кад је штампан). — *Председник* понова моли Збор, да саслуша бар финансијски део Извештаја.

Збор пристаје.

Благоје Д. Тодоровић, благајник друштвени чита финансијски део извештаја и објашњава све позиције и примања и издавања.

Председник пита: има ли ко од чланова да говори о финансијском делу извештаја. —

Борисав Тодоровић пита је ли управитељ друштвеног добра у Шапцу учинио већи издатак на издржавање добра са знањем Управног Одбора или је он то учинио без одобрења.

Благајник објашњава да је Одбор одобрио учињени издатак

Председник пита: Прима ли Збор Извештај о раду Управног Одбора и рачун о приходу и расходу за 1899. годину и одобрава ли прекорачене суме кредита — Збор прима.

Председник: оглашивам, да је примљен извештај о раду Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва а тако исто и рачун о приходу и расходу са прекорачењим сумама кредита за 1899. годину.

Председник саопштава да су на реду писмени предлози Одбора, Подружина и појединих чланова на самоме Збору и изјављује, да има да напомене само ради знања, да је конференција свих секција предложила извесну господу за чланове редовне, но да Управни Одбор није овај предлог усвојио па моли Збор да саслуша разлоге Управног Одбора.

Секретар чита: По предлогу конференције свих секција Управни Одбор у седници својој од 27 јануара ове године, решио је: да се овогодишњем Главном Збору не предлажу ни редовни ни почасни чланови, пошто предстоји измена друштвених Правила којима ће се друкше регулисати односи чланова.

Председник моли Збор да саслуша предлог за две награде за напредније начине радње.

Секретар чита: За напредније начине радње предлажу се две награде и то:

1. За правилно подигнут јабучар (воћњак од самих јабука) првенствено од оних српских сората јабука, које су најпогодније за справљање јабуковаче с обзиром на избор пресадница, начин засађивања и негу, на правилност растојања воћака а на површини од пола хектара. Награда 300 динара. Могу се такмичити окрузи подрински и ужички. Рок пријаве до 1 септембра 1904. године.

2. За стално производјење доброг сира у већем размеру, који би био маснији и укуснији но што је садашњи тврди сир и који ће поред тога да буде трајашан и подесан за пренос. Награда 500 динара. Могу се такмичити млекарска удружења из округа: крушевачког, рудничког, ужичког, пиротског, тимочког, врањског и крајинског. Рок пријаве до 1 октобра 1903 г.

Председник пита: Усваја ли Збор, да се по предлогу и ове две награде за напредније начина радње распишу.

Збор усваја.

Председник оглашавам, да је усвојен предлог да се расипшу и ове две награде за напредније начине радње које су прочитане.

Председник саопштава да је на реду предлог чланова на самоме Збору, и пита, има ли који од чланова да износе какав предлог Збору. — Пошто се нико не јавља Председник саопштава да се прелази даље на дневни ред, извештавајући да је на реду предрачун прихода и расхода за ову 1900 годину и моли Збор да саслуша овај предрачун.

Благајник чита: буџет прихода и расхода за 1900. годину. (Види предлог буџета на стр. 54.)

Г. Борисав Тодоровић, пита да ли за два експедитора има посла преко целе године.

Г. Аца Живановић. Мени као редовном члану и као члану Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва већ од толико година, познато је и уверен сам да је, према пословима који су се у Друштву развили, персонал што је у буџету предвиђен недовољан и налазим да бојазни г. Борисављевој нема места.

Г. Борисав. Ја тражим обавештења и налазим да Збор има права на то. Због тога г. Живановић нема права да се љути. Сад имам да предложим ово: Ако није потреба за два експедитора налазим да је умесније, да се боље плати један јер „весело срце кудељу преде," а нарочито овде у Београду, где је са тако малом платом тешко живети, нарочито фамилијарним људима.

Благајник објашњава да послови експедиторски теку један за другим кроз целу годину и извршују се кад је коме време. Тако сада настаје експедиција семена, затим плава камена и прскалица, па онда справа итд.

Секретар. Ја руководим свима канцеларијским и осталим пословима у Друштву, с тога ми је најбоље и познат цео друштвени рад. Истина је да су послови у Друштву тако умножени да је у предлогу буџета стављено најнужније особље за савлађивање истих на време. Ја мислим да се бар приближно и овде оценити може колики су послови у Друштву, кад изнесем, да је у прошлој години кроз деловодну књигу прошло једанаест хиљада седам стотина и неколико предмета, па нека се на сваком по неколико редова напише то је прилично повелик посао. Што се тиче експедитора у буџету је стављено 2 експедитора али један је од њих у ствари архивар и помаже експедитору.

Г. Борисав. Кад је тако ја предлажем да се плате овима повисе тако да им буде месечна плата бар по 100 динара.

Председник. Ја налазим да је још рано да се плате повишавају јер су то млади људи а мислим да су и нежењени, па засада може да се издржавају и са овом платом која је стављена у буџет а доцније ће им се повисити ако буду заслужили својим радом и приљежањем. Ја мислим да примимо буџет овако како је предложен (чује се да се прими).

Председник. Пошто већина изјављује да се прима, оглашавам да је усвојен предложени буџет прихода и расхода друштвених за 1900 годину.

Сада је на реду избор чланова Управе према чл. 20 и 21. Правила. По члану 21. Правила из Управе иступају: Потпредседник, благајник, и три члана Управе и поднели су оставке: г.г. Вучко Богдановић, Коста Главинић и ја. Према томе треба да се изабере: Председник, потпредседник, благајник и нет чланова одбора. Што се мене тиче ја и пред Збором изјављујем да ме на подношење оставке нагоне моји приватни послови јер сам толико оптерећен мојом службом у Бодарском Друштву да кроз целу годину једва да сам могао неколико пута доћи у седнице и ја благодарим члановима Одбора, благајнику и секретару што су послови посвршавани. Ја молим Збор да у интересу друштвеног рада прими ову моју изјаву и уважи оставку и моју и г. Главинићеву.

За избор кандидата дајем ¼ часа одмора. Изволте се споразумети.

После одмора, Председник позва Збор да приступи гласању. *За бележење гласова и оверавање записника предлаже г.г. Алексу Љ. Поповића, Илију Кремића и Димитрија Путниковића — Збор усваја.*

По свршеном гласању добили су:

За Председника:

Г. Милутин Савић 21 глас;

За потпредседника:

Г. Александар М. Секулић 19 гласова;
Г. Паја Т. Тодоровић 2 гласа;

За Благајника:

Г. Благоје Д. Тодоровић 19 гласова:
Г. Илија Кремић 2 гласа;

За одборнике:

Г. Душан М. Спасић 20 гласова;
Г. Мирко Миљковић 18 гласова:
Г. Алекса Љ. Поповић 17 гласова;
Г. Аца Живановић 16 гласова;
Г. Јован Јекић 9 гласова;

ПРОЈЕКАТ БУЏЕТА

Српског Пољопривредног Друштва за 1900. годину

БРОЈ	ПРИМАЊЕ	дин.	пр.
1	Остатак по дневнику касе из 1899 године	3915	10
2	Државна помоћ	27600	—
3	Од преплате Тежака за 1900 и раније године	6600	—
4	„ улога добротвора и утемељача	4000	—
5	„ „ чланова помагача	500	—
6	„ камата на капитал Пољопривр. Фонда	1363	—
7	„ продаје Практ. Пољопр. Поука и ост. књига	1500	—
8	„ „ Пољопривредног Гласника	500	—
9	„ „ Пољопр. Календара за 1900 и ран. год.	3500	—
10	„ „ семена	10000	—
11	„ „ справа	25000	—
12	„ наплате дуга за семе. справе и остале поручбине	1000	—
13	„ продаје прскалица и плава камена	80000	—
14	„ „ запрашивача и сумпора	2000	—
15	„ друштвеног добра у Шапцу	7720	—
16	Ванредни приход	1504	93
	Свега	176703	03

т. ј. сто седамдесет шест хиљада седам стотина три динара и три паре.

Објашњење

1. По партији на приређивање окружне изложбе помагања Пољопривреде и приређивања изложбе приликом славе друштвене, може се утрошити и више но што се буџетом предвиђа ако стање друштв. прихода то дозвољава;

2. У колико буду већи приходи од набавке семена, справа; плава камена, прскалица, запрашивача и сумпора, но што је буџетом предвиђено у толико могу бити и већи издаци.

3. Плата секретара не сме се делити.

БРОЈ	ИЗДАВАЊЕ	дин.	пр.
			—
1	Пољопривредном фонду	4000	—
2	Депоновати приход (камату) по послед. ставу чл. 38 Правила	1363	—
3	На награде по расписаним стечајима за напредне радње	1100	—
4	На приређивање и држање окружне изложбе	3000	—
5	На помагање Подружина	3900	—
6	На издржавање друштвеног питомца	4200	—
7	На остала помагања пољопр. проуч. прил. у земљи и осмат. Подруж. и друшт. послова	2500	—
8	На трошкове око друштвене славе	200	—
9	На трошкове око приређивања изложбе	1300	—
10	На набавку нов., књига, дрвореза, повез књига и Календара	4000	—
11	На штамп. и награде Практич. Пољопр. Поука	2500	—
12	На „ „ „ Повр. Списа (две свеске)	3500	—
13	На награде сарадницима Тежака и Пољопр. Календ. за 1900 и ран. година	2500	—
14	На набавку и експедицију семена	10000	—
15	На „ „ „ справа	25000	—
16	На „ „ „ прск. и плава кам.	80000	—
17	На „ „ „ запрашљив. и сумп.	2000	—
18	На огрев, осв., канцелар. потребе и намештај	1800	—
19	На експедиц. Тежака, осталих друштв. издања и књига	500	—
20	На издржавање друштвеног добра у Шапцу	7720	—
21	На плату секретара	3000	—
22	На плату два писара (1500 + 1000)	2500	—
23	На „ два експедитора по 1000 дин.	2000	—
24	На „ два послужитеља по 960	1920	—
25	На награду благајнику	960	—
26	На награду уреднику Тежака	840	—
27	На подизање зграда, ограда, опр. куће, обрађ. врта и прет. ограде	2600	—
28	На ванредне издатке	1800	03
	Свега	176703	03

т. ј. сто седамдесет шест хиљада седам стотина три динара и три паре.

Бр. 516. Из седнице управног одбора 27 јануара 1900 у Београду.

Благајник,
Благ. Д. Тодоровић

Председник,
Раша Милошевић

Г. Нинко Јовановић 8 гласова;
Г. Јаков Марковић 6 гласова;
Г. Никола Вељковић 4 гласа;
Г. Савко Кучинарић 4 гласа;
Г. Никола Стаменковић 2 гласа;
Г. Живојин Јуришић 1 глас.

Председник. Према оваквом ресултату добили су највише гласова и оглашавам да су изабрани: За Председника г. Милутин Савић; за потпредседника г. Александар М. Секулић; за благајника г. Благоје Д. Тодоровић; за одборнике: г.г. Душан М. Спасић, Мирко Миљковић, Алекса Љ. Поповић, Аца Живановић, и Јован Јекић.

Пошто су два члана одбора овим избором изабрани један за председника а други за потпредседника то треба њихова места у Одбору попунити.

Г. *Ранко М. С. Пешић.* Предлаже да на њихова места у Одбор уђу двојица, који после већ изабраних чланова по реду имају највише гласова — Збор усваја.

Председник. Кад Збор усваја предлог г. Пешићев, онда оглашавам да су накнадно у Одбор изабрани г.г. Нинко Јовановић и Јаков Марковић.

Изволте, господо, још саслушати поздраве који су Збору упућени.

Секретар чита:

Из Трстеника:

Српском Пољопривредном Друштву

Београд.

Честитам Друштву главни годишњи скуп са жељом, да дични српски пољопривредници стално греде оној мети, којој их је повео Највећи Заштитник српске привреде наш узвишени Господар и Краљ Александар I.

Моје је тврдо убеђење да ће Србија таквим радом заиста бити богата, напредна, сретна, снажна и угледна.

Радимо неуморно у овом правцу а све у славу Краља, Отаџбине и Велике Србије.

Председник,
трстеничке Пољопривр. Подружине
Драгољуб Д. Стевановић
учитељ и управитељ трстеничких основних школа.

Из Алексинца:

Српском Пољопривредном Друштву

Београд.

Моравско-Алексиначка Подружина, честита Друштву XXXI. годишњи Збор.

Председник Подружине
поп **Лаз. М. Мартиновић**
из Житковца

Секретар,
М. К. Прендић

Из Сурдулице:

Српском Пољопривредном Друштву

Београд.

Сакупљеним пољопривредницима и пријатељима Пољске Привреде честитамо Збор са жељом да истрају на своме часном али тешком задатку. Живео највиши Заштитник Друштва Његово Величанство Краљ Александар I. Живео његов узвишени отац Његово Величанство Краљ Милан. Живели пољопривредници

Мићић државни економ
Матејић помоћ. економа

Из Мијонице:

Српском Пољопривредном Друштву

Београд.

Корисноме раду Збора привредног честита

Вића Матић.

Из Мионице:

Српском Пољопривредном Друштву

Београд.

Данашњи Збор пољопривредника срдачно честитам

Миленовић.

Из Пирота:

Српском Пољопривредном Друштву

Београд.

Збор пиротске Подружине честита друштвени рад са жељом да буде од обилне користи за српску привреду.

Председник,
Војин Ћирковић.

Из Ивањице:

Збору Пољопривредног Друштва

Београд.

Желимо срећан рад поздрав

Председник Подружине,
Савић

Из Крушевца:

Пољопривредном Друштву

Београд.

Честитајући Друштву постојани рад на бољитку српске пољопривреде крушевачка Подружина жели и у будуће сјајне успехе.

Председник Подружине,
В. Виторовић.

Из Пирота:

Пољопривредном Друштву

Београд.

Данашњи рад сакупљених трудбеника и пријатеља пољопривреде честитају са жељом да Друштво под моћном Заштитом Његовог Величанства Краља Александра постигне сјајне успехе у пољској привреди и користи народу и мплој нам Отаџбини.

Трпезић начелник округа пиротског, Сп. П. Станковић, начелник ср. нишавског, Гавриловић, секретар начел. писари среза нишавског Мих. Мијовић, Видан Пилетић, Петар Кузмановић и Мих. П. Илић, писари начелства: Петар Ивановић и Јов. М. Илић, и срески економ Павле Радосављевић.

Из Пожаревца:

Пољопривредном Друштву

Београд.

Стишка Подружина жели срећан рад.

Председник
Љуб. Симоничић.
учитељ

Из Соко-Бање:

31. Збору Пољопривредног Друштва

Београд.

Срећан вам рад поштовани трудбеници са жељом да још пуно година дочекујете одличне успехе својих трудова.

Јосиф Пуцаревић.

Председник. Пошто је исцрпљен дневни ред ја вам, господо благодарим на пажњи коју указујете сложним радом српском пољопривредном напретку, и изјављујем да је Збор закључен.

Председник
Раша Милошевић

Секретар, Деловођа
М. Јовановић

Оверавају изабрани потписници:

Алекса Љ. Поповић
И. Кремић
Д. Ј. Путниковић,

ОБЗНАНЕ

Награде за увођење напреднијих начина радње. Српско Пољопривредно Друштво понавља и расписује награде за ове напредније радње.

1. За рационално подигнут виноград на песку, а на простору најмање од пола хектара с обзиром на припремање и

и правилно засађивање земљишта као и на избор подесних сората винове лозе за ову потребу. Награда 400 динара. Рок 1. Јула 1900 године.

2. Ко први с успехом засади на живоме песку у срезу рамском или голубачком округа пожаревачког 500 двогодих белих или црних борића и очува их у добром стању тако, да у времену оцењивања буду у 5-тој или 6-тој години. Награда 500 динара. Рок за пријаву 1. Јула 1901 године.

3. Ко на ма којој брдској страни у срезу нишком на усамљеној чистини удаљеној свуда унаоколо од ма какве шуме на 2500 метара, подигне из семена вештачким сејањем сâд на простору 1 хектара, и то помешан највише бељиком, буквом и јасеном. Награда 400 динара. Рок за пријаву до 1. Јула 1901 годино.

4. Ко се од одгајивача коњâ у Краљевини Србији са села пријави писменим уверењима Друштву да је сам одгајио и држави за војну потребу продао два рудна коња затворених боја за пољску артилерију. Награда I пријавнику 500, а II 400 динара. Рок за пријаву до конца 1903 године.

5. Који се од одгајивача коња у Краљевини Србији из вароши пријави писменим уверењима Друштву, да је сам одгајио и држави за војну потребу продао два рудна коња затворених боја за пољску артилерију. Награда 300 динара. Рок за пријаву до конца 1904 године. Право овог такмичења оснива се на чл. 22 тач. 7 под б, Правила друштвених које гласи: Сви они који се, уз друго занимање, баве једном или више грана пољске привреде, али у ширем обиму.

6. За правилно подигнут воћњак од једне или више врста воћака с обзиром на избор воћака и пресадница; даље на правилност растојање воћака, начин пресађивања и негу, а на површини најмање пола хектара. Награда 200 динара. Могу се такмичити срезови: нишки окр. нишког и белопаланачки окр. пиротског. Рок за пријаву до 1. Септембра 1900 године.

7. Ко подигне угледни живинарник за ове четири врсте пернате живине: кокошке, ћурке, гуске и пловке од најмање 300 комада, но тако, да једна или две преовлађују према месним приликама у којима одгајивач газдује, и према томе шта се на најближем тргу тражи и плаћа. Награда 300 динара. Могу се такмичити окрузи: подунавски, подрински и пожаревачки. Рок за пријаву до конца 1900 године.

8. За виноград засађен америчком лозом и окалемљен домаћом од најбољих врста, на површини најмање од 20 ара, с тим, да свака врста буде издвојена. Награда 200 динара. Могу се такмичити привредници из околине Ниша. Рок за пријаву до 1 Септембра 1901 године.

9. Првом удружењу у Србији са показаним успехом и резултатом за заједничку набавку и употребу пољопривредних справа. Награда 300 динара. Рок до конца 1901 године. и

10. За сталну употребу врстачне сејалице за стрмнине на неодређеној површини. Награда 200 динара. Могу се такмичити привредници из округа моравског и пожаревачког. Цениће се изникли усев. Рок за пријаву до 1. Априла 1900 године.

Нове награде за напредније начине радње.

11. За правилно подигнут јабучар (воћњак од самих јабука) првенствено од оних српских сората јабука, које су најпогодније за справљање јабуковаче с обзиром на избор пресадница, начин засађивања и негу, на правилност растојања воћака и на површини најмање од пола хектара. Награда 300 динара. Могу се такмичити окрузи Подрински и Ужички. Рок пријаве до 1. Септембра 1904 године. и

За стално произвођење доброг сира у већем размеру, који би био маснији и укуснији но што је садашњи тврди сир и који ће поред тога да буде трајашан и подесан за пренос. Награда 500 динара. Могу се такмичити млекарска удружења из округа крушевачког, рудничког, ужичког, пиротског, топличког, врањског и крајинског. Рок пријаве до 1. Октобра 1903 године.

Саднице облагорођених воћака и украсног шибља на продају. — На имању Срп. Пољопривредног Друштва у Шапцу има на продају велика количина садница облагорођених воћака, украсног шибља и четинара.

Ко би желео набавити ове саднице нека се изволи непосредно Управи друштвеног добра у Шапцу.

Уредништво *Тежака, Пољопривредног Календара и Пољопривредног Гласника* налазе се у **дому Српског Пољопривредног Друштва** Немањина улица бр. 11.

Седнице **Књижевног Одбора** држе се сваке **среде** од 5 часова по подне, у друштвеном дому.

Сви радови, намењени било *Тежаку*, било *Пољопривредном Календару* или *Пољопривредном Гласнику* шиљу се увек **Српском Пољопривредном Друштву** које их прима, у списак заводи и по списку предаје уреднику коме припадају.

ЦЕНА ОГЛАСИМА:

Мањим од петит врсте једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупних писмена по 15 пара од врсте од ступца.
Већим огласима од целе стране 20 динара (10 фор. а. в.) пола стране 10 дин. (5 фор.) четврт стране 3 динара (2·50 фор.)
Поред тога за свако оглашавање по 20 пара дин. државне таксе.
За оглашавање више пута 10 од сто јевтиније.

Преглед 7. броја Тежака: Млекарске задруге. — Виноградарство Србије у 1898. години. — Гундељ. — *Гласник.* — *Друштвени и подружински послови.* — *Обзнане.* — *Цене огласима.*

ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА КРАЉЕВИНЕ СРБИЈЕ

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ
УПУЋУЈУ СЕ
СРП. ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ
У БЕОГРАДУ

ПРЕТПЛАТУ ПРИМАЈУ И СВЕ ПОШТЕ

НА ОСНОВУ НАЈВИШЕГ РЕШЕЊА ОД АПРИЛА 1869. ГОДИНЕ № 204. ПРЕПИСКУ ДРУШТВЕНУ НОСИ ПОШТА БЕСПЛАТНО.

Цена огласима изложена је на последњој страни.

ПОД МОЋНОМ ЗАШТИТОМ ЊЕГОВОГ ВЕЛИЧАНСТВА КРАЉА
АЛЕКСАНДРА I

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869. ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ

ЗА СРБИЈУ

НА ГОДИНУ 8 ДИН. НА ПОЛА ГОДИНЕ 4 ДИН. ЧЛАНОВИ ПОМАГАЧИ, ЧЛАНОВИ СВИХ ДРУШТВ. ПОДРУЖИНА, ОСНОВ. ШКОЛЕ, ВОЈНИЦИ СТАЛ. КАДРА, ЂАЦИ, МАНАСТИРИ, ЗЕМЉОРАДНИЧКЕ ЗАДРУГЕ И ЧУВАРИ ШУМА ДОБИЈАЈУ ЛИСТ У ПОЛА ЦЕНЕ, АКО ПОЛОЖЕ ПРЕТПЛАТУ УНАПРЕД ЗА ЦЕЛУ ГОДИНУ.

ВАН СРБИЈЕ

НА ГОД. 10 ФРАН. ИЛИ 5 ФОР. А. ВРЕД.; НО СРП. ПОЉОПРИВ. ДРУЖЕЊА И ЊИХОВИ ЧЛАНОВИ КАО И СРПСКЕ ЗЕМЉОРАД. ЗАДРУГЕ И ЧИТАОНИЦЕ, ДОБИЈАЈУ ЛИСТ ЗА 6 ФР. ИЛИ 3 ФОР. А. ВРЕД. КАД УНАПРЕД ПОЛОЖЕ ПРЕТПЛАТУ И КАД СЕ ПРЕТПЛАТИ КОД СВОГ УДРУЖЕЊА ПРЕКО КОГА ЋЕ ИМ СЕ И ЛИСТ СЛАТИ

ИЛУСТРОВАНИ ГЛАСНИК СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

ВЛАСНИК И ИЗДАВАЛАЦ
СРПСКО ПОЉОПРИВРЕДНО ДРУШТВО

КЊИЖЕВНИ ОДБОР:
ДР. М. Т. ЛЕКО, М. М. САВИЋ, Д. М. СПАСИЋ, П. Т. ТОДОРОВИЋ, А. ЖИВАНОВИЋ и Б. Д. ТОДОРОВИЋ.

ОДГОВОРНИ УРЕДНИК
АЛЕКСАНДАР М. СЕКУЛИЋ

БРОЈ 8. У БЕОГРАДУ, НЕДЕЉА 27. ФЕБРУАРА 1900. ГОДИНЕ ГОДИНА XXXI

ШКОЛСКА БАШТА

Тешка је земља, коју земљорадник обрађује. Ако она и има своје године изобиља, има их када сасвим штедљиво подмерава своје дарове. Земљорадници без сваке двоумице проживљују тешке дане. И сем онога што нам од Бога долази, ми још страдамо и због своје несмотрености, својих старих навика. Ми од земље немамо оних користи, које би она могла да даје. Данас се производи за трг и ко на тај трг изиђе пре и на њ изнесе бољу робу, његова је победа. У тој пољопривредној борби за промет наших производа наши такмичари нас су претекли. То се виђа сваког дана и на свима трговима. Узмите промет пшенице, промет шљива, промет кукуруза, промет стоке — свуда наши супарници на међународном тргу добијају боље цене.... Откуд то, и зашто то? И шта управ да радимо?

И важно и тешко питање. Али ми морамо напред, јер натраг не смемо....

* * *

Треба преобразити своје нарави и озбиљније се окренути пољопривредним пословима.

Тај преображај нарави и тај прекрет у пољопривредним пословима није, опет, посао једног дана. Потребно је и више времена и више рада, али... где само да почнемо?

Од деце, од омладине.

* * *

Душа је детиња као од воска за прве утиске. Одвратно према укалупљеној строгој настави, дете с радозналошћу прима очигледне представе, које неизгладиво остају у његовој памети. Њега занима оно што оно види, оно што оно опипа а нарочито га привлачи посао, за који се и оно призива.

Пољски рад, који је одвећ заплетен, омиче му се. Да би му се отворила љубав према земљи, треба на маломе простору, који је сваког дана пред његовим очима, показивати му како се земља обрађује и како се снажи па да на њој напредују разнолики усеви, који се паметно негују. Ову земљу треба да припрема оно, да заседава оно, и кад се по њој заталаса златали пшеница, кад се окити воћем или цвећем, оно да се поноси успехом, за који ће оно поздраво веровати да је његово дело.

Као што се види, ми овим пружамо прст на *школске баште*, којих срећом већ имамо на доста али не још и на довољно места.

Министарство просвете и црквених послова узаконило је да свака народна школа има и своју школску башту а Министарство народне привреде одређивало је и за ову годину одредило награде оним учитељима народних школа, који би у томе погледу постигли најповољније успехе. Ми смо у *Тежаку* саопштавали стечаје за те награде као што смо објављивали и часна имена награђених трудбеника на том пољу. То ћемо то чинити и одсада *у уверењу, да од школских башта ваља почети с преображајем наших нарави и с прекретом у радовима пољопривредним, ако у међународној утакмици хоћемо да заузимамо и одржавамо оно часно место, које одговара нашем народном часто̀бљу и које обезбеђује нашу народну будућност.*

Како? — О том други пут.

ВАЖНОСТ ПРАВИЛНОГ ИЗБОРА СЕМЕНА ЗА СЕЈАЊЕ

„Од првога почетка клијања, од првога корена, који млада биљка у земљу пусти, зависи њено развијање, па с тога и јесте избор доброга семена за усев од највеће важности за будућу биљку.“

„Мешавина семена, које је неједнако у развићу или које садржи неједнаке количине скроба (штирка), лепка и органских материја, кад се посеје даје биљку која је такође у своме развићу неједнака као и она од које је произашла“.

Либиг.

То су две изреке славнога *Либига*. Оне садрже довољно, па да се лако може увидети од какве је важности избор семена за усев. Од доброте семена зависи напредак биљке, зависи потоња жетва. Порицати се не може да развиће биљке и њен принос зависи такође и од самога земљишта, ђубрења, начина обраде, временских прилика итд. Али све ово утиче и на сваки усев, било да је семе правилно изабрано или не, било да су сви радови извршени на време и онако како треба.

Припрема доброга семена за усев од неоцењене је важности. Поједини пределу културне Европе чувени су данас отуда што производе одлично семе. Не сме се тврдити, да је само онамо клима и земљиште тако подобно, да се може производити добро

семе, но ће много појимљивије бити ако напоменемо да се онамо *највећа брига и најбрижљивије старање води о припреми семена за усев.* Сваки пољопривредник може сигурно добро семе добити, само ако се буде старао да изабере *најбоље зрно* за усев.

Семе — зрно — од житâ није никада потпуно чисто; никада сва зрна нису потпуно једнаке величине; никада нису сва зрна потпуно здрава. — Бацимо ли овако зрно у земљу добићемо неједнак узраст биљке, развиће нам се коров — некорисне биљке, — добићемо много мањи принос но што бисмо имали, да смо семе сортирали, да смо га очистили од кварних и наједених зрна, да смо га ослободили од уродице итд.

„Како сејеш онако ћеш и жњети“ вели наш народ.

Хоћемо ли да се надамо доброј жетви, онда

1., *Морамо правилно и најбрижљивије изабрати семе за усев;*

2., *Морамо добро припремити земљиште и правилно семе посејати, и*

3., *Морамо усев добро неговати и на време производ сабрати.*

На шта треба да обратимо пажњу при избору семена за усев?

Покушаћемо да то у неколико кратких тачака покажемо. —

1., *Порекло семена.* — Свака клима даје биљци извесан и одређен карактер. Семе наслађује ове особине до извесне старости. Уколико се биљка развија под другом климом и другим приликама, утолико она губи од првобитних особина. Уколико семе више одступа од првобитних особина, утолико *јаче* наслеђује ова одступања. Ово *дегенерисање* семена утолико је брже уколико је оно само старије и уколико се земљиште и климатске прилике од првобитних разликују. Из овога се, дакле, види, да биљка своје особине губи, и да, ако се хоће да добије и одржи биљка са истим особинама, које има у месту одакле је добављена, мора се од времена на време *семе мењати,* мора се ново набављати. Ово дегенерисање семена може се опазити код многих усевних биљака, само ако се дуже времена семе не мења. Видео сам у Топчидеру кукуруз *Чинкватин* и *Секлерски* који само то име носе, а у ствари веома се мало или скоро никако не разликују од обичнога кукуруза.

2. *Крупноћа зрна.* — Свака врста жита има зрна разне величине. Она не могу бити сва једнака, јер се тако и у самоме класу образују.

Крупноћа зрна од врло је велике важности по развитак биљке. *Клица* није у стању у прво време свога развитка да узима потребну јој храну одмах из земље. Она је упућена на само зрно да из њега црпе храну све док не ојача и док се не оспособи да може храну из земље црпети. *Резервне материје у зрну* и јесу за то да хране клицу у првоме почетку њеногa развитка. Од количине резервних материја у зрну зависи јачина и брзина развитка клице, — јачина и брзина развитка биљке. Јасно је, да крупнија зрна имају више нагомилане резервне материје од ситнијих зрна. Из овога опет излази да ће се клица крупнога зрна брже и јаче развијати, нарочито у првоме добу растења, од клице ситнога зрна, која мора увек бити кржљавија.

„Ако посејемо крупно зрно и посматрамо развитак биљке, приметићемо: да се она много брже развија, да много брже пушта корен, а тако исто много се брже развијају и делови надземни, но што бива код ситног зрна. — Површина корена увећава се нагло, а тако исто и површина листа. Са овим увећањем иде упоредо а у правој размери увећање нове органске материје“.

Клијавци ситнијих зрна много брже изумиру од оних крупних зрна.

Свако дакле зрно носи у себи клицу из које ће се биљка развити, кад семе досне у прилике, које су за то повољне. *Појмљиво је, дакле, да крупнија зрна имају веће и развијеније клице, да ће произвести боље и снажније биљке.*

Ово је многобројним огледима потврђено, и сви ови огледи говорили су у прилог крупноће зрна.

Да наведемо неке од тих огледа:

1. ГРАШАК	КРУПНА ЗРНА	СИТНА ЗРНА
Сламе	4185 гр.	4074 гр.
Плеве и махуна	1519 „	1405 „
Зрна I врсте	1375 „	540 „
Зрна II врсте	554 „	1045 „
Свега	7633 гр.	7064 гр.

2. 188 гр. ситног зрна дало је 1590 гр. зрна
188 „ зрна средње крупноће дало је 2224 гр. зрна.
188 „ зрна крупног дало је 2307 гр. зрна.

Крупна зрна дају крупније биљке и доносе већи принос. Но крупнија зрна искоришћавају боље и земљиште од ситнијих, као што се то из овога огледа види:

ВИКТОРИЈА-ГРАШАК	КРУПНА ЗРНА	СРЕДЊА ЗРНА	СИТНА ЗРНА
На нећубреном земљишту	769,9	552,5	279,9
На јако нађубреном „	1083,9	623,9	295,1

Спољни утицаји утичу јако на развитак биљке. Доказано је, да су *клице крупнога зрна* далеко издржљивије према спољним утицајима од клицâ ситнијег зрна. Ово је појмљиво, јер су оне много развијеније код крупнога зрна. Клице крупнога зрна много брже развијају корен; овим много лакше продиру у земљу; много се боље учвршћују у земљи и осигуравају себи положај од клица ситнијег зрна.

Хемиском анализом нашло се:

1., да најкрупнија зрна садрже:
а) мање протејина;
б) више масти, и
в) екстрактних материја више од ситног зрна,

2., да ситна зрна имају:
а) више протејина;
б) више пепела (неорганских материја).

Где се, дакле, жели да се добије што више угљених хидрата и зејтина, треба бирати крупна зрна.

Ситна су зрна само добра за храну.

Из овога што смо досада навели, види се како је важно крупно зрно. *С тога пољопривредник треба да увек сеје најкрупнија зрна од оних која је жетвом сабрао* и онда се може више но сигурно надати доброј жетви, претпостављајући да је све радове извршио као што треба.

3., *Повређено зрно.* — Треба избацити и не употребљавати га за усев. Напред смо поменули, да од количине резервних материја зависи целокупан развитак биљке. Повређено зрно морало је изгубити од својих резервних материја и тиме је већ ометен правилан развитак клице. А, ако је и сама клица повређена, онда семе не може ни клијати, дакле биљка неће никада ни порасти.

Да би испитали уколико утиче губитак резервних материја на развиће биљке, научењаци су вештачким путем извадили из семена главну резервну материју (беланчевину) и то извесну количину и дошли су до оваквих ресултата:

	КРУПНО ЗРНО		СИТНО ЗРНО	
	цело	½ белапч. изваћено	цело	½ белапч. изваћ
Висина сламке	195 мм.	135 мм.	84 мм.	32 мм.
Дужина корена	496 „	310 „	200 „	115 „

Повређених зрна има у сваком житу, с тога их треба пажљиво издвајати.

4., *Аисолутна тежина зрна.* — Под апсолутном тежином разуме се тежина једнога зрна. Обично се узме 1000 зрна и испита тежина њихова и то се онда подразумева под апсолутном тежином.

Већ из онога, што смо напред напоменули, може се закључити да *најкрупнија и потпуно здрава* зрна имају и највећу тежину.

И у овоме погледу чињени су огледи, који су показали, да се најбоља жетва добија од *најтежих* односно *најкрупнијих* зрна.

Леман је узео по 528 зрна грашка од разне величине а исте врсте. Тежина је дакле била разна. Ово је посејао на једнак простор и све их је једнако гајио. Жетва је била оваква:

528 ситних зрна дало је 998 гр. зрна
528 средњих „ „ „ 1495 „ „
528 крупних „ „ „ 1814 „ „

Поука из овога огледа очевидна је.

5., *Запреминска тежина.* — То је тежина једнога хектолитра. Ова је тежина доста важна, јер се по њој може закључити на каквоћу зрна и семена. Запреминска тежина није уопште сразмерна са величином зрна. Много више тежина једнога хектолитра зависи од наслагана зрна једнога на друго и од његовог облика. — Запреминска тежина не̂ може, дакле, посигурно служити за оцену семена. Али код житâ ни њу не треба из вида губити. Код јечма, ражи и пшенице треба увек више ценити тежи хектолитар.

6., *Специфична тежина зрна.* — То је однос тежине једнога зрна исте запремине воде. Веза између специфичне тежине и величине зрна не постоји. Исто је тако са специфичном тежином и хемиским саставом. Специфична тежина зависи поглавито од стања ћелија и материја у њима.

На специфичну тежину има јака утицаја *садржина воде.* Што год зрно има више воде, тим му је мања специфична тежина. Зрно при клијању узима много воде, али у истој размери не бива теже.

Специфична тежина није, дакле, никакво мерило при одређивању каквоће семена за усев.

Ово не важи за кромпир и шећерну репу. Што је крупнији кромпир и што има више штирка (скроба) утолико је већа и његова спећифична тежина. Такав је отприлике и однос са шећером.

7., *Облик зрна* — врло је важан. Зрно треба да је што пуније, што трбушатије, јер ће такво, без сумње, бити и најтеже и највеће и садржаваће много резервних материја које су теко нужне за развиће клице.

Осим свега побројаног треба обратити пажњу при избору семена за усев

а). *На његову чистоту.* — Не сме имати никаквих страних примесака;

б). *На његову зрелост.* — Семе се не сме брати у незрелом стању;

в). *На старост семена.* — Старије семе не клија добро или ако већ клија, даје биљке врло слабе;

г). *На клицавост семена.* Овде се мора тачно испитати како семе клија, јер су спољашњи знаци несигурни. Чим се зна чистота семена и клицавост лако је одредити и његову *употребну вредност,* и

д). Најзад треба обратити пажњу и на *боју, сјајност, мирис,* итд. код семена изабраног за усев, што су чисто испитивања лична.

Из свега овога што смо досада навели излази: да доброту семена за усев условљава *његова крупноћа и његов облик* поред клицавости, старости, чистоте итд.

Ово се одавна научним огледима доказало, па се увек и старало, да се добије чисто семе за усев, и зрна да буду и *најкрупнија и најлепшега облика.*

М. Н. Лук.

ПОСНО МЛЕКО

Под посним млеком у техничком смислу речи разуме се млеко из кога је нарочитим машинама или простим плављењем после извесног стојања на миру извучен мастан део. Иначе, хоће да се каже да је посно и оно млеко које није нарочито опоштавано, али је пореклом мршаво, — са врло малим процентом масти. — У којој је мери млеко посно зависи од начина на који је опоштено; машином центрифугом се извуче више, плављењем много мање павлаке. Кад су задовољени сви услови рада центрифугом, маст у млеку може се свести на 3—5% првобитне јој количине, док при плављењу после извесног мировања под најповољнијим условима — природно плављење, не може се постићи ни приближно повољан резултат: масти ће остати у млеку још око 20%.

Зато је и питање о употреби посног млека добило много већи и нарочити значај од времена, од ког су машине снажније и свеопштијо почеле истискивати првобитни начин плављења.

Посно се млеко данас употребљава тројако: 1, прави се постан сир; 2, даје се стоци (теладма, свињама итд.) и 3, продаје се за непосредну потрошњу људи или онако како је, или кондензовано или као кефир. Као четврти начин употребе, нека је потпуности ради наведен почетак, да се од његове посиревине, примешивањем боракса, сулфата гвожђа, бакра и других соли, праве разни рожни предмети, дугмета и сл.

Сад ће бити реч само о *продаји посног млека таквог какво је за непосредну потрошњу.* Оваква продаја у нас не постоји. У страном свету, нарочито у Данској, Немачкој, Русији, продају га се огромне количине.

Посно млеко је нешто теже и ведрикастије од читавог. Специфична му је тежина (крављег) од 1032—1036 на топлоти од 10°Ц; средњи састав: воде 90, масти 0·50, казеина 4·30, шећера 4·40, соли 0·70.

Оно је мучно прокрчило себи пут, на тржиште. Требало је савладати неповерење света и забране власти. Обе су сметње долазиле са погрешног мишљења о хранивој вредности овог млека. Истина и добро схваћен рачун најзад су продрли и данас се старање власти своди на то да несавесни продавци не продају *водено* млеко уместо посног.

Већ по наведеном средњем саставу таквог млека, да̂ се врло повољно закључити на његову хранивост. Ко зна улогу масти у израни тела, томе је јасно да млеко плављењем није много изгубило у том обзиру. Др. *Гербер* рачуна да је изгубило само једну трећину своје снаге хранивости. Према томе, ако литар читавог, пуног млека, плаћамо 30 пара динарски литар, посног би вредио 20 пара. У самој ствари, у већини случајева он се плаћа по 8—10 пара. Јасан доказ о хранивости посног млека и о знатним користима које оно можэ донети нарочито оскуднијем реду становништва, може се извести овим рачуном: у нас је цена говеђем месу 1 динар од килограма. Средњи састав говеђине без кости је 72% воде, 21% албумина и 5·2% масти, што значи да у килограму меса има 210 грама албумина и 52 грама масти. Ако проценимо ових 52 грама масти са пет пара (што није мало) и тих пет пара одбијемо од цене меса, добићемо вредност свега албумина. У нашем рачуну, вредност 210 грама албумина износиће 95 пара. Међутим толика иста количина албумина добије се за *иола те цене* купујући је у облику посног млека по само 10 пара динарских литар. Поврх тога, у млеку има знатан проценат млечног шећера и нешто мало масти коју никад није могуће потпуно извући. Један писац француски који прави сличан рачун, налази: „да албумин млека стаје тек

трећину тога што стаје албумин меса," јер он у процену узима млечни шећер и маст коју смо ми занемарили, желећи упростити ствар. За све прилике резултат и није исти. У Швајцарској, на пример, где је месо скупо а млеко јевтино, албумин млека кошта свега четврти део онога што кошта албумин меса. Једно је и свуда истина да се у посном млеку јевтиније купује хранива материја но у ма ком другом предмету исране људске.

Да се и не додирује питање како се обиљем јевтиног а здравог млека може утицати на сузбијање алкохолизма, довољна је сама његова вредност у исрани сиротињег света да га препоручи пажњи.

Посно млеко чистије је од читавог и садржи сразмерно мање микроба. Ко је радио на машини за сплављање млека, зна да увек после 2—3 сахата рада ваља скидати са унутарње стране лопте читаву цицварицу образовану од честица било органског ткања музаре било других предмета доспалих у млеко, које због њихове мајушности никако цедило није у стању издвојити. Таквих честица нема у посном млеку.

Разуме се, чисто млеко боље је од посног, али је и скупље. Има сиротиње која својој деци није у стању понудити довољно читавог млека. Посног би могла.

Зато је желети да га буде на продаји бар у нашим насељенијим градовима.

Мил.

О УВОЂЕЊУ И ПОБОЉШАЊУ НЕКИХ ПРИВРЕДНИХ ГРАНА[1])

од

ДР. ЖИВОЈИНА М. ЂОРЂЕВИЋА.

ВАНР. ПРОФ. ЗООЛОГИЈЕ НА ВЕЛ. ШКОЛИ.

Намеран сам да у низу чланака изнесем и претресем неколика питања опште привредног значаја, која стоје у тесној вези с мојом струком, јер јој чине примењен, технички део т.ј. зоотехнику. И ако за ту струку има стручно спремних зоотехничара, ипак сам се решио да уђем у некоја зоотехничка питања, једино из жеље да користим општим интересима отаџбине, која ме је досада шкоковала.

Неке су од ових грана новина за нас, бар онако како држим да би их требало увести. Од њих мислим засада да одаберем само оне, које имају општи значај, било тиме што је корист коју нам пружају, дакле рентабилитет велики, било што доприносе бољој исхрани становништва. А међу тима отпочећу гајењем и размножавањем риба у малим, приватним добрима и у државним т.ј. рекама. Овај део у зоотехници носи назив писцикултура, т.ј. наука о гајењу (култури) риба. На ово ме још гони факт, што ме је Министарство привреде, увиђајући потребу исте у нашој земљи, почастовало својим поверењем и донекле потпомогло да у разним државицама Немачке и у Швајцарској проучим заводе, школе и законе о рибама и риболову, те да се користимо што боље искуством тих народа при увођењу исте код нас.

С обзиром на задатак који ова грана има код нас да постигне, ја сам међу многобројним заводима изабрао само оне, у којима сам имао прилике да проучим не само рибарство у великим размерама, а нарочито гајење шарана, већ и у малим размерама двојаког задатка; 1). за чисту културу младих, почев од икре па до пораста кад се убацују у рибњаке и 2). за гајење племенитих раса одређених за пијацу.

Ну пре но што бих почео да говорим о могућности остварења ове гране и њеним користима, изнећу врло кратак опис само неколиких завода, да би се јасно видело какве користи имају тамо људи од рибарства у малим и већим размерама. За тим ћу бацити кратак поглед на рибарство у Немачкој и тек за овим говорићу о користи које би имали, ако би се овој грани поклонила пажња коју заслужује, онако како је урађено код напреднијих народа.

I. Опис некојих завода у Немачкој.

1). *Завод Талмиле код Франкфурта на Одри.* Ово је један од најпрактичнијих изводила немачких и за наше прилике најзгоднији модел. Он је пример како се с мало трошкова, кад се рационално и интелигентно ради, може толика корист да извуче, да газда овог завода може врло лепо да живи од његовог прихода, који не заузима ни два хектара у површини.

Завод је са свију страна окружен малим брдашцима и тако заштићен од северних и источних ветрова. У њему се сваке године на лак начин изводе стотинама хиљада младих цандера и шарана, као и т. зв. регенсбоген форела; многе се од ових риба задрже до потпуног развића, већином се продаду по добру цену за настањивање разних рибњака било по Немачкој, било у иностранству.

Рибњак је углавном уређен по принципима Бурдеа. Само је важно споменути т. зв. пригрејаче, у којима се пригрева вода утицајем сунчане топлоте што је необично потребно за икрење шарана и осталих сличних риба.

Како сваки наш интелегентнији економ, пољопривредник, учитељ, свештеник и др. могу да овакве рибњаке имају, прецртао сам план и шематички удесио уређење једног дела тог рибњака.

Довољну воду доноси један поточић од 0·4—0·5 мет. шир. и 0·1—0·2 мет. дубине. Вода иде прво у пригрејаче, где остаје по неколико дана, па тек тако смлачена пусти у басене за икрење, у које се сад убаце мужјаци и женке шарана са зрелим млечцима и икром. Икрење и оплођење обично се свршава за један, два дана и тада је врло корисно, да се рибе одмах издвоје, јер је доказано да су они сами врло опасни затирачи властитих јаја, која по нарочито за то убаченим биљкама прилепљују.

После неколико дана излегу се млади а после три, четири дана затим пренесу се из ових у т. зв. басене за развиће.

Поједини басени не морају бити већи од 5 м. у дужину, два до три метра у ширину и 0·3—0·6 м. у дубину.

Још ваља споменути како се на врло рационалан начин употребљава иста вода из једног басена у други, пуштајући је да се оксидише претходно, т.ј. доводити је у тешњи додир с ваздухом. Иста се вода, пошто се филтрира употребљава за пастрмке и како се вода истим простим апаратом оксидише и таласа, и тиме учини, да се не награди скрамица по површини, што би худило развићу риба а нарочито пастрмкама. Исто су тако просте конструкције отпусти и валови, као и канал за сигурност, које сваки наш ирривредник може ма где био да сагради.

Поред овога налази се и једна кућица за становање рибара и мали завод за вештачко извођење форела по упрошћеним начелима М. Борнеа.

Многобројне су прилике за подизање оваквих завода код нас, нарочито у крајевима у којима је риба достигла скоро два пут већу цену од говеђег меса. Тамо су и изгледи на зараду скоро исти као у Немачкој!

Један овакав рибњак могу да сагради неколико људи за петнаест дана, а како је корист од доброг рибњака пет пута већа од ма каквог агрикултурног предузећа јасно је од колике би користи био имаоцу.

Овакви су заводи најзгоднији за заводе модела, које би наше пољопривредне дружине имале да подигну, како ћу у трећем делу у довољној светлости да изнесем.

2). *Шарански рибњаци књаза Хацфелда од Траxенберга и биолошка стаџија илеског рибарског друштва.* — Док је прво споменути рибњак модел за мало газдинство, овај је рибњак пример како се у воликим размерама треба да производи риба, јер он заузима више од 1500 хектара у ареалу. Он је имаовина књаза Хацфелда и доноси му годишње до 100.000 марака прихода. Терен на коме је једна је пиштољина, која му прође, док није рибњак подигнут, није никакве користи доносила већ штете. Рибњак је са шаранима, ческом и пољском расом, и то већином за пијацу.

Рибњак је тако удешен да сваке године до 1000 хектара стоје под водом а остатак је сух, како би се земља нагнојила и тако постала подобна да идућих година одржи многобројну вегетацију, а с њом и микроскопски, биљни и животињски свет, потребан за добро успевање риба. Овде је врло лепо примењено једно од врло важних начела модерног рибарства: и рибњак ваља ђубрити и његову земљу не испостити, исто онако као земљу намењену агрикултури.

Рибњак се може поделити на двоје. У првом много мањем делу су т. зв. зимски рибњаци, како за одрасле, непродате шаране, тако и за оне који се чувају за идуће икрење. У тим басенима презимљују и млађи шарани, који нису још за продају.

[1]) О овоме сам послао још 1 маја 1898 год. Извештај, који сад унеколико измењен штампам. Досад није штампан јер сам се доскоро бавио на страни ради стручних студија.

Овим се пословима занима један признат практичар, коме су придати стално још десет рибара и послуга. И тај управник и сви ти људи имају стан и остало на месту самог рибњака. И за овај део рибњака прилажем шематичан план. Доводни поток није шири од 1—1½ мет. доводи потребну воду за све басене. Он је нешто узвишенији над басенима, како би вода могла увек да силази било директно било подземним цевима прво у басене 3, 4, 5 и 6 а одатле пошто се претходно оксидише у басене 8—15. Подземним цевима доводи се вода у т. зв. просајне басене, 16, у којима се налази риба одабрана за продају, и у басене 1—2 који служе за оне шаране који су најбољи најздравији, најтежи и од најбоље расе одређене за икрење.

вода отиче награди се једно дубље место у које доводе многи споредни каналићи и један главни канал. Кад се хоће риба да ухвати онда се пусти да вода отиче отпустом а риба идући за струјом сама се скупи у дубље место, из које је лако црпцем извући.

По истом су плану и остали велики басени, у којима се једногодишњи, двогодишњи и трогодишњи шарани. Површина је оваквих басена по неколико десетина и стотина хектара, и за њих је потребно по 15—20 дана док се натопе потребном водом. За исцеђивање и ловљење риба потребно је двадесет и више дана; с тога се риба продаје из једног басена наједанпут па редом из другог итд.

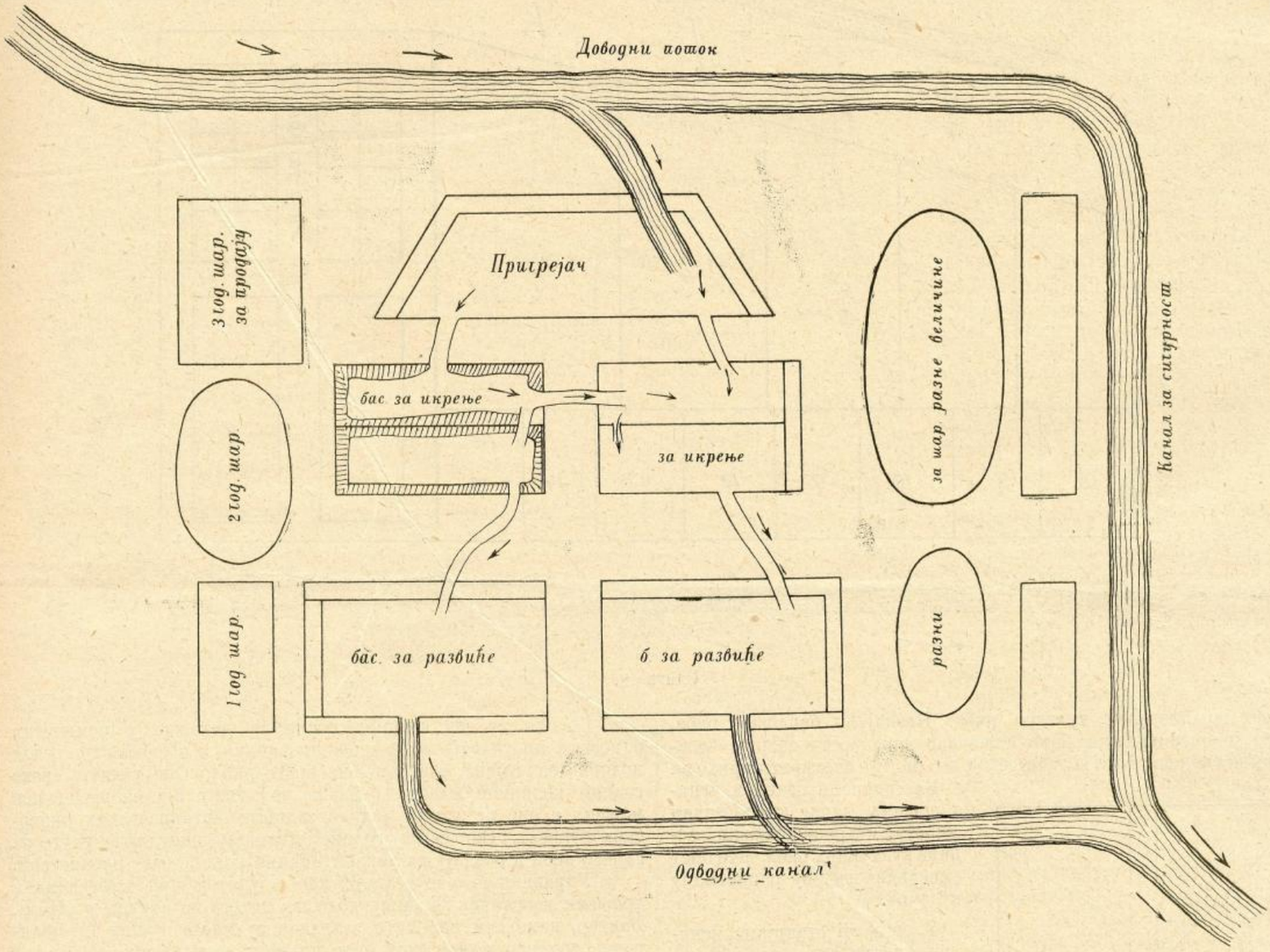

Слика 1.

Ови су басени 1 м.—1·50 мет. дубине и ови се изливају у један заједнички одводни канал. Цео овај део не заузима више од 1·5—2 хектара, Овим се многим а мањим басенима добија много, јер се риба исте старости и величине може у појединим да смести, принцип, који је дао практичне радове од кад се употребљује.

На неколико десетина метара од ових басена, пружају се велика поља која служе као одгајивачки рибњаци за шаране. Одмах поред зимских басена, налазе се неколико малих рибњака од 20, 50, 100 мет. који служе први да шаран при прповењу ирилепе оплођена јаја на за то убаченим биљкама; други за изведене младе; трећи за дво-тро месечнање. Кад настане знма одаберу се и те величине и убаце у већ споменуте зимске басене, који су дубљи и према томе не мрзну, те у њима налази риба довољно заклона од зиме и угушења.

Ово пренашање омогућава једна врло проста конструкција свију ових рибњака. На месту где је најнижи ниво, где дакле

На овом би се месту могли запитати, да ли радови око грађења и одржања ових огромних басена не стају више од прихода који нам могу да даду.? Обично се за рибњаке не употребљава добра земља за агрикултуру, већ таква, која је било својим саставом, било ма чим другим неподесна за исту. То су већином пиштољине или места, која стоје често под водом. Отуда није потребно овакве рибњаке ошанчавати до само на местима највећег притиска и навале воде. Знатнији послови иду на копање удубљења и шанчева око истог а сами рибњаци не морају бити дубљи по целој површини од 0·4—0·5 мет.

Биолошка станија у Трахенбергу. Има већ 15—20 год. од како се почело у већим размерама испитивање биолошких услова слатких вода. Али тек од пре десет година подигнута је уз државну и трошком холштајнске варошице Плена прва биолошка станија. Од тога су се времена подигле овакве станије по многим местима богатим рибњацима, и једна од тих јесте ова у Трахенбергу, подигнута поглавито субвенцијом Министарства при-

вреде, шлеског Рибарског Друштва и помоћи коју јој свакодневно даје кнез од Хацфелда.

Задатак је овим стацијама, да уз чисто научно испитивање животних услова слатких вода, воде нарочити рачун о биологији риба и на тај начин доприносе побољшању културе истих на рационалнијој основи. Тек од кад се почело овако да ради, могло је рибарство да уђе као засебни привредни део у програм Министарства привреде, јер је од тог времена постало сигурна и практична модерна писцикултура, која се битно разликује од

Тако:

1).	Субвенција Министарства привреде	6000 марака
2).	„ централног пољопривр. Друштва у Шлезији	600 марака
3).	Пољопривредне коморе профинције Шлезије	600 „
4).	Шлеског Рибарског Друштва	2470 „
5).	Књаза Хацфелда	1050 „
6).	Остали приходи	717 „
	Свега	11437 марака

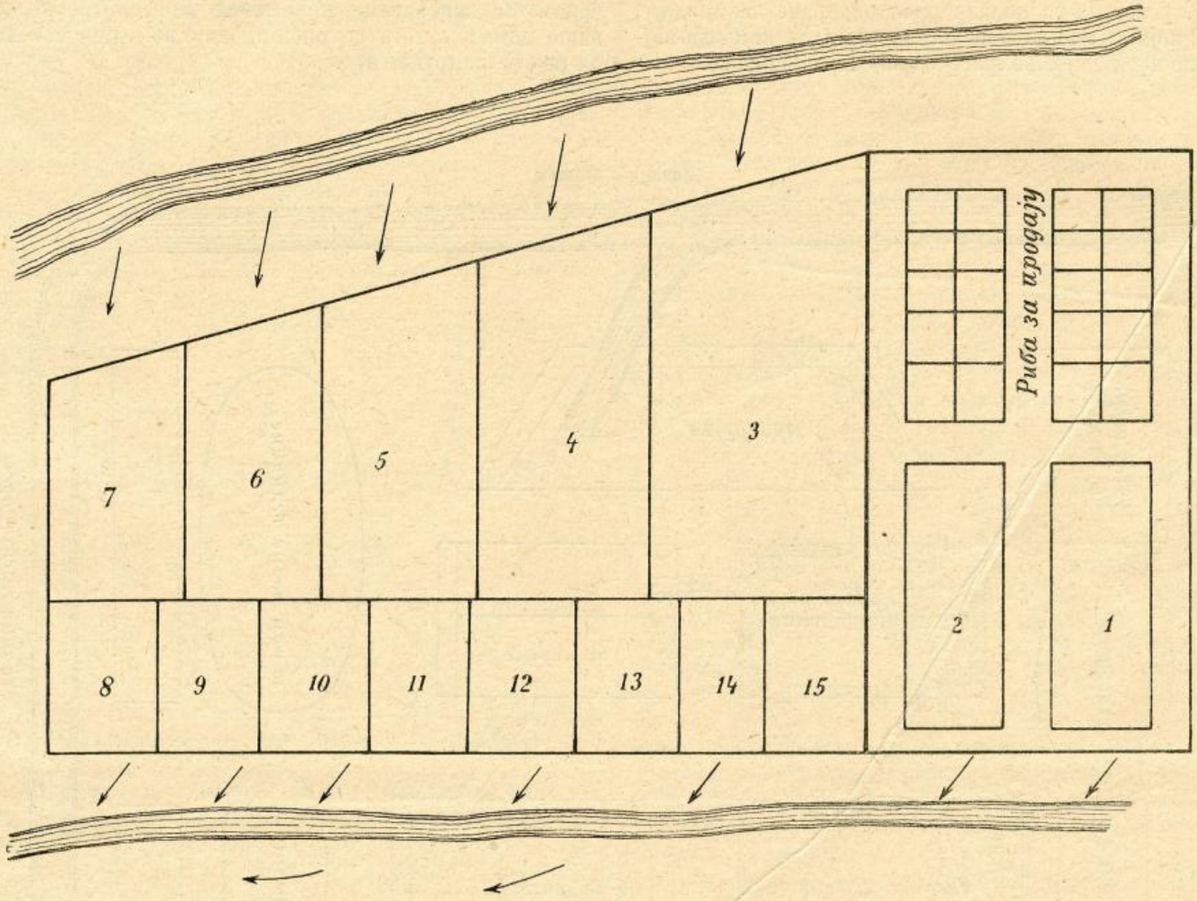

Слика 2.

старе, нерационалне културе риба. Незнајући биологију риба, стара је писцикултура била више као нека врста спорта, несигурна и скупља, него шта би се од ње могло очекивати прихода.

Благодарећи оваквим испитивањима, данас знамо начин живота, исхране и развића већине културних риба, што опет омогућава њихову рационалну културу.

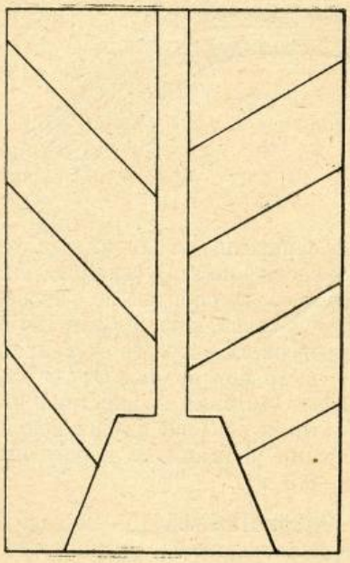

Слика 3.

У овим се стацијама испитују слатке воде, не само за себе саме, већ и у односима с биљним и животињским светом, који је настањује; испитују се даље сва жива бића од микроскопских планктола — па до најсавршенијих раса риба; траже се односи који постоје између ових разноликих бића у свима периодима годишњим и добима њихове старости; испитује се њихово развиће и засебна им биологија и као резултат свега тога тражи се, да се из свих тих дата извуку практичне користи за гајење риба. Од какве су важности ове стације видеће се најбоље, ако изнесем буџет за 1895-96 год. ове мале биолошке стације у Трахенбергу.

За то су ове стације дужне да детаљно у поменутим односима проучавају воде своје провинције и обележавају реале подобне за гајење ове или оне врсте риба. Оне убацују сваке године количине младих риба по водама, у којима је опажен мањак, и оне су засада једино седиште организованих рибарских курсева. Оне сваке године штампају популарне упуте за гајење риба и раздају их привредницима који се баве рибарством.

Управник је ове стације, као и учитељ при курсевима и државни изасланик за оцену вода мој колега по струци г. Др. Е. Валтер, коме сам нарочито захвалан за многа факта од практичне вредности, али која овде не могу да изнесем.

Тако благодарећи истом имам тачан план и распоред ових рибарских курсева, као и планове свију рибњака за испитивање, који су му стављени на расположење.

Већина слушаоца су људи више интелигенције и међу њима има великопоседника, стручно образованих економа, учитеља итд. План и начин извођења ових курсева, необично је подесан за наше прилике, како ћу да изложим у идућем делу мога извештаја.

Исто сам се тако користио и прегледом малог завода, необично примитивног у тарандској школи за шумарство. Тамошњи професор зоологије, г. Ниче предаје један курс за гајење пастрмака, нарочито вештачко им оплођење и гајење младих, јер се за даље може видети у више таквих завода у непосредној околини Таронда. По свршеном курсу слушаоци могу да добију за 16 марака цео прибор потребан за гајење и извођење форела, смештен у једној кутији с књижицом, која им служи као упут.

3). *Рибњак форела у Штарнбергу у Баварској.* У свима брдовитијим крајевима Немачке где се врло много пастрмака и то било нотоњих или што је много издашније т. зв, америчких регенбоген форела. Од свију тих завода спада међу најуређеније

ма да и најскупље овај завод у Штарнбергу. о коме хоћу сада да говорим.

Овај је завод својина баварског рибарског друштва и њиме се као и осталим заводима бави нарочити инспектор с неколико чиновника Министарства привреде. Ово је врло појамно за сваког, ко је само видео колики је део од Рајхенбаха па до Регенсбурга и даље до Минхена заузет многобројним рибњацима. Држим да се изузев Пруске нигде толико није урадило на овом пољу колико у Баварској.

Овај завод лежи у брдовитом делу на обали штарнбершког језера у близини Штарнберга. Снабдевен је необично бистром водом у толикој мери, да је у свако доба године има у изобиљу, што је за ову врсту риба од највеће вредности.

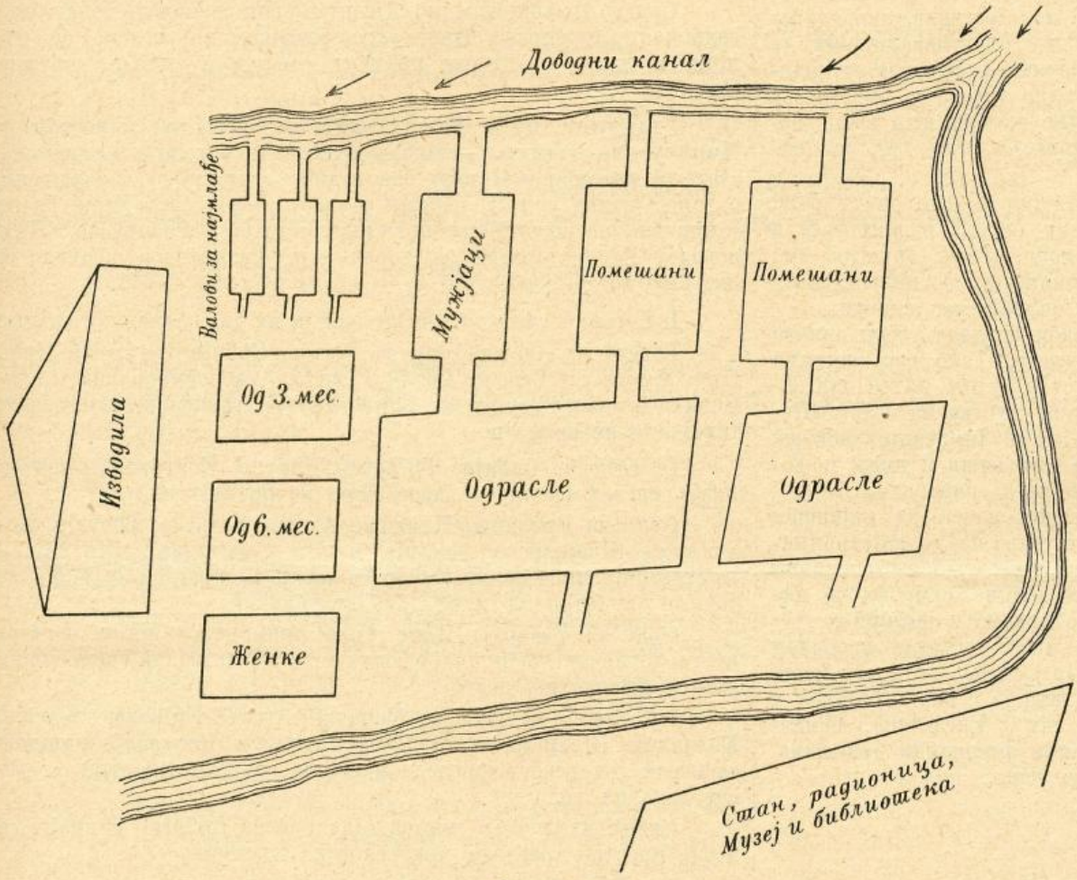

Слика 4.

Завод има три дела: 1) изводила, смештено у нарочитој кућици; 2) део са басенима обичним и од бетона за прве и најмлађе стадијуме, напред с басенима за пренос пастрмке; и 3) стан за надзорника у коме је још библиотека, музеј и сала баварског рибарског друштва.

Све се ово види из плана, који сам на лицу места шематички прецртао. Сл. 4

Милионима јаја чувају се по вештачком оплођењу у малој кућици у нарочитим апаратима најновијих система. Кад младе фореле изиђу из јајне опне, преносе се у спољне валове од бетона конструкције како се види из сл. 5. оксидишући се у путу на један точак система Бејерса из Ерфурта, окреће и тим чини да храна, која је у њ' смештена излази на мале отворе на поље у облику црвића. Рибице воле ову врсту исхране и тако је с необичним апетитом једу, мислећи да су то природни црви. Осем тога овај апарат гради непрестано таласе и тим одржава воду у свежем стању и не да да се нахватају алге и др. биљке или нечистоћа по површини, што би било од штетног утицаја по здравље младих рибица. Сваки је овакав валов дугачак по $1^1/_2$ мет.

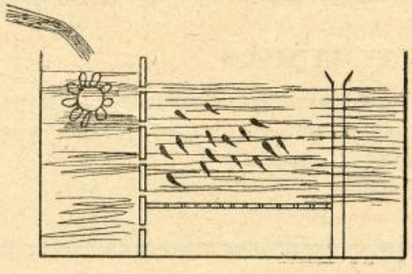

Слика 5.

Пастрмке од три месеца већ су достигле пораст да се из валова преместе у басене. Сваки је басен овако сграђен (види сл. 6.). Около је за 0·3 мет. трава, као зелена ограда по баштама. За тим долази речни шљунак све до средине. У средини је још један сточић од 1—$1^1/_2$ мет. одозго с биљкама а испод с вештачким пећиницама, пролазима и другим направама згодним за склониште риба за време одмора великих врућина.

Сваки је басен осим тога сграђен по модерним принципима, од којих сам неке већ споменуо. Дужина им варира од 4—10 мет., ширина од 3—5 мет. а дубина од 0·6—1 мет.

Нигде нисам видео тако згодне басене као овде, и држим, да кад би се код нас хтело да подигне један угледни завод за пастрмке, ваљало би га подићи по угледу на овај.

Од завода које сам по околини разгледао поменућу ради своје практичности и великог прихода рибњаке познатог практичара г. Рауха у Бернриду, који има огромне басене од 15 до 20 хектара искључно за млађе стадијуме шарана.

Начин како су уређени ови басени, скупљи је од трахенбершког, али су зато исти елегантнији и лакши за манипулацију.

Рибњаци у Хинингену. При завршетку овог побрајања завода треба да поменем један од најстаријих и највећих завода европских, у Хинингену у Лотрингији (Лорену). Овај је завод за време последњег царства француског био једини европски завод, а и данас се одржао на старој висини, благодарећи жртвама које је немачка влада учинила и интелигенцији најпризнатнијег немачког рибара г. Хака.

Као завод за извођење младих риба, ово је без сумње и сада највећи, док су га претекли многи други заводи за продајне рибе. Ово је мешовит завод, јер се у њему производе и гаје у првим стадијумима многе врсте риба у великим валовима Костеове конструкције, који су још за време Француза врло добро служили. Међутим г. Хак негује и рибе за пијацу, а нарочито шаране и америчке пастрмке, које је он у чистој раси или разним хибридима унео први у Европу.

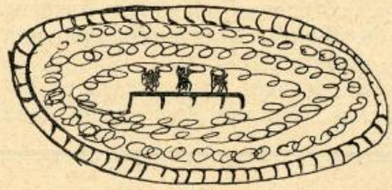

Слика 6.

Из једног форелског басена од 10 мет. дужине и 5 мет. ширине г. Хак ме је уверавао да има преко 1000 марака прихода, рачунајући средњу продајну цену пастрмака по 4 марке.

Басени за све ове врсте риба сграђени су по општим обрасцима, док су изводила унеколико застарела. — Ово долази одтуда, што су још Французи на овај завод необично много трошили, прилично зграда сградили и за исту сврху уредили, те их је сада тешко мењати.

II. Општи поглед на писцикултуру у Немачкој.

Нигде се у Европи писцикултура није толико развила и унапредила као у Немачкој. Скоро свака провинција има своје рибарске подружине и заводе, који су пре неколико година били на број 150, а сад су се удвостручили. Овај се напредак има нарочито да припише бризи позваних људи да народу дају што бољу и издашнију исхрану, даље необичној пажњи коју сва ми-

нистарства привреде указују овој грани и интелигенцији немачке аристократије и многобројних рибарских подружина, којима је на челу Немачко Рибарско Друштво.

Напори свију ових фактора могу се регулисати у ових 5 тачака: 1) истраживање начина, да се све воде настане максимумом риба; 2) проучавање начина, који омогућавају да се ово благо што више употребљава и увек неисцрпно одржи; 3) проучавање вештачког гајења риба; 4) увођење правилних закона о риболову; и 5) изучавање поред рибарства још и културе ракова, која леп приход доноси, али о којој ја не мислим да говорим из обзира на слабе изгледе које може имати код нас.

Сви су ови фактори силама радили да се: 1) забрани затирање седентерних риба за време прпорења и уреди риболов риба селица; 2) свуда где се могло подизали су и старали се о њиховом одржању нарочите заклоне или лествице тамо где су јаке струје или повећи водопади, те тим омогућавали рибу да нађе згодна места за избацивање своје икре; 3) свуда су подизали заклоне у којима рибе налазе згодне услове да сместе сву икру и 4) гледали су да на све могуће начине што више подигну културу племенитих раса, од којих сада знатан део рибара живи!

Тако Немачко Рибарско Друштво само за свој рачун баца годишње у воду преко 6,000.000 младих рибица разних раса и врста. Држава увидев велику корист, коју од овог Друштва има даје му годишње 25000 марака субвенције и све могуће олакшице на железницама, лађама и код полицијских власти.

Нарочито у Пруској постоје у овом погледу тесни односи између министарства привреде и просвете. Тако сва учитељи који рачунају на што год, треба да су у стању да се или занимају рибарством или дају елементарна упуства из истог. Шумари имају првенство, ако поред осталих квалификација покажу да умеју да подижу рибњаке. Готово сви виши и нижи пољопривредни заводи имају нарочите курсеве за рибарство.

Кад овоме дода, да се у Немачкој почев од највиших аристократа и великопоседнике, од научара па до најскромнијег рибара, све заузело за ову ствар, није чудо што немачко министарство привреде жртвује сваке године суму од по милиона марака на умножавање риба по рекама и језерима.

Отуда је индустрија и култура риба достигла необичан успех, те се још пре десет година било у стању да држи једна велика и прва изложба свега онога, што је с животом риба у вези. Такве су се изложбе низале затим у Енглеској, немачким државицама и нарочито у Сједињеним америчким државама, где је рибарство достигло невероватан успех.

(свршиће се)

ГЛАСНИК

Примљени у ауденцији. — Нова Управа Српског Пољопривродног Друштва имала је част бити примљена у ауденцији код Његовог Величанства Краља на дан 15. ов. м. пре подне а код Његовог Величанства Краља Милана Команданта Активне Војске на дан 18. ов. м. по подне. Њихова Величанства примила су Управу овога Друштва врло љубазно.

Тако исто нова Управа имала је част представити се Господину Председнику Министарства Министру Иностраних Дела и Господину Министру Народне Привреде где је врло љубазно дочекана.

Српско Пољопривредно Друштво које стоји под Највишом Заштитом Његовог Величанства Краља изјављује овим најтоплију своју благодарност меродавним факторима пољопривредног напредка, који неуморно раде на унапређењу пољске привреде и темељно помажу Друштво у остварењу његове племените задаће.

Помоћ Српском Пољопривредном Друштву. — Скупштина округа крагујевачког дала је видљивих доказа колико цени рад Српског Пољопривредног Друштва те је изволела у свом буџету одобрити и издати Друштву 2000 динара на име помоћи а тиме је указала Друштву велику олакшицу у остварењу његове тешке али племените задаће.

Српско Пољопривредно Друштво овим изјављује топлу благодарност Скупштини округа крагујевачког на указаној му помоћи и жели да њеном примеру следују и остале окружне Скупштине.

Утакмица приплодних грла на светској изложби у Паризу ове године. — Многе државе, које желе уделовати на светској изложби у Паризу ове године тражиле су обавештења о томе: каква уредба постоји о увозу *живих грла* која би се такмичила на изложбама приплодних грла у Француској. Тим поводом Министарство земљорадње у Француској објавило је ово што иде:

I. *Говеда степске расе* не примају се ни под каквим погодбама.

Говеда из Аустро-Угарске, Русије, **Србије**, Бугарске, Црне Горе, Румуније, Турске, Грчке, Египта, Североамеричких Сједињених држава, Африке и Азије, изузев француске насеобине, такође се не примају.

II. *Овце* из **Србије**, Бугарске, Турске, Египта, Африке и Азије, изузев француске насеобине, не примају се.

Овце из Румуније, Немачке, Аустро-Угарске, Белгије, Холандије, Швајцарске, Италије (изузев Сардиније), Шпаније и Португалије, примаће се пошто се лекарски прегледају и пошто издрже карантин од десет дана на граници.

Овце из Русије и Црне Горе примаће се после простог прегледа лекарског и имаће олакшице по особеној уредби која сада у Француској постоји.

III. *Свиње* из Данске, Немачке, Аустро-Угарске, Белгије, Холандије, Швајцарске, Италије, Шпаније и Потугалије примаће се после лекарског прегледа и пошто издрже карантин од десет дана на граници.

Свиње из *других* држава (дакле и из **Србије**) примаће се после простог прегледа лекарског на граници.

IV. *Коњи* ће се увозити као и досада.

Дакле, и ако би се ко решио да у Француску ради такмичења уводи грла *говеди* и *оваца*, то не би могао учинити, јер се та грла не пуштају.

Свиње се пуштају, пошто се само прегледају.

Ово треба да имамо на уму, па свуда **говеда** и **овце** боље да *чувамо*, а нема сумње да ће оваква *мера* од стране француске владе покренути и све остале чиниоце да о њој размишљају.

ЦЕНА ОГЛАСИМА:

Мањим од петит врсте једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупних писмена по 15 пара од врсте од ступца.
Већим огласима од целе стране 20 динара (10 фор. а. в.) пола стране 10 дин. (5 фор.) четврт стране 3 динара (2·50 фор.)
Поред тога за свако оглашавање по 20 пара дин. државне таксе.
За оглашавање више пута 10 од сто јевтиније.

Преглед 8. броја Тежака: Школска башта. — Важност правилног семена за сејање. — Посно млеко. — О увођењу и побољшању неких привредних грана (свршиће се). — *Гласник.* — *Цене огласима.*

ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА КРАЉЕВИНЕ СРБИЈЕ

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ
УПУЋУЈУ СЕ
СРП. ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ
У БЕОГРАДУ

ПРЕТПЛАТУ ПРИМАЈУ И СВЕ ПОШТЕ

НА ОСНОВУ НАЈВИШЕГ РЕШЕЊА ОД АПРИЛА 1869. ГОДИНЕ № 204. ПРЕПИСКУ ДРУШТВЕНУ НОСИ ПОШТА БЕСПЛАТНО.

Цена огласима изложена је на последњој страни.

ПОД МОЋНОМ ЗАШТИТОМ ЊЕГОВОГ ВЕЛИЧАНСТВА КРАЉА
АЛЕКСАНДРА I

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869. ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ

ЗА СРБИЈУ
НА ГОДИНУ 8 ДИН. НА ПОЛА ГОДИНЕ 4 ДИН. ЧЛАНОВИ ПОМАГАЧИ, ЧЛАНОВИ СВИХ ДРУШТВ. ПОДРУЖИНА, ОСНОВ. ШКОЛЕ, ВОЈНИЦИ СТАЛ. КАДРА, ЂАЦИ, МАНАСТИРИ, ЗЕМЉОРАДНИЧКЕ ЗАДРУГЕ И ЧУВАРИ ШУМА ДОБИЈАЈУ ЛИСТ У ПОЛА ЦЕНЕ, АКО ПОЛОЖЕ ПРЕТПЛАТУ УНАПРЕД ЗА ЦЕЛУ ГОДИНУ.

ВАН СРБИЈЕ
НА ГОД. 10 ФРАН. ИЛИ 5 ФОР. А. ВРЕД.; НО СРП. ПОЉОПРИВ. ЗДРУЖЕЊА И ЊИХОВИ ЧЛАНОВИ КАО И СРПСКЕ ЗЕМЉОРАД. ЗАДРУГЕ И ЧИТАОНИЦЕ, ДОБИЈАЈУ ЛИСТ ЗА 6 ФР. ИЛИ 3 ФОР. А. ВРЕД. КАД УНАПРЕД ПОЛОЖЕ ПРЕТПЛАТУ И КАД СЕ ПРЕТПЛАТИ КОД СВОГ УДРУЖЕЊА ПРЕКО КОГА ЋЕ ИМ СЕ И ЛИСТ СЛАТИ

ИЛУСТРОВАНИ ГЛАСНИК СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

ВЛАСНИК И ИЗДАВАЛАЦ
СРПСКО ПОЉОПРИВРЕДНО ДРУШТВО

КЊИЖЕВНИ ОДБОР:
ДР. М. Т. ЛЕКО, М. М. САВИЋ, Д. М. СПАСИЋ, П. Т. ТОДОРОВИЋ, А. ЖИВАНОВИЋ и Б. Д. ТОДОРОВИЋ.

ОДГОВОРНИ УРЕДНИК
АЛЕКСАНДАР М. СЕКУЛИЋ

БРОЈ 9. У БЕОГРАДУ, НЕДЕЉА 5. МАРТА 1900. ГОДИНЕ ГОДИНА XXXI

МАШИНЕ ЗА СОРТИРАЊЕ И ПРЕЧИШЋАВАЊЕ ЖИТА

У прошлом броју *Тежака* изнелисмо у најкраћим потезима на шта пољопривредник треба да обрати највећу пажњу при припреми семена за усев, а сад мислимо да покажемо пут и начин на који се то најлакше и најсигурније може постићи.

Ваљаност семена за усев зависи у првоме реду од *крупноће, тежине* и *облика зрна* претпостављајући још уз то, *чистоту, старост, клицавост* и *једнакост* семена. Ово се већ давно увидело и пољопривредник се вазда старао да за усев одабере најкрупнија и најбоља зрна. — Одабирање зрна по његовој крупноћи, тежини и једрини; ослобађање семена за усев од свих страних примесака (уродичног семена, плеве, класја, земље, прашине итд.), није могућно извршити руком, јер би тај посао толико времена одузео, да се не би ни у најбољим околностима могло нешто постићи. С тога је рад ручни убрзо заменила машина, која много брже и много сигурније тај посао врши. — Машинама су претходили разни други покушаји за одвајање зрна, а међу њима биће да је најстарији начин одвајања и пречишћавања зрна онај, који се још и данас код нашег народа на више места виђа, а тај је употреба природног чиниоца — *ветра*. Лопатама баца се зрнаста храна (овршена на гувну коњима) у правцу ветра, те овај односи плеву, прашину, класје итд. Услед тога што ветар удара истом јачином на сва зрна, он она која су лакша и ситнија даље тера, а остала по њиховој сопственој тежини падају ближе или даље од места, где је лопатом у вис бачено. Разуме се да је сигурност и вероватноћа пречишћавања и сортирања тако мала, да је овај начин пречишћавања морао отпасти. — После овога наступила је употреба разнолико направљених решета са мањим и већим рупицама, са отворима дугуљастим, округлим, четвртастим итд. док се најзад није увидело да се овим не постиже много и да је рад не само спор но и добивено зрно врло нечисто и за усев рђаво.

Комбиноване машине замениле су ручни рад. Оне су производиле ваздушну струју а зрна су имала да иду преко разноликих решета док се не прочисте и не сортирају.

Како ове машине врше свој задатак видећемо укратко из оцене о овим машинама у *Извештају саксонске станице за испитивање машина.*

Међу разним машинама, које служе за припрему семена за усев, могу се разликовати оне, које зрна сортирају поглавито по *тежини* (ветрењаче) и оне које зрно сортирају по *крупноћи,* или по *облику* (тријери).

Код ветрењача зрно пада у широком млазу — излаже се јакој струји вентилаторовој. Лакша зрна, услед незнатне тежине ваздушна струја истерује далеко а тежа и гушћа зрна падају у мањем удаљењу према својој већој тежини.

Каквоћа рада ових машина зависи у првоме реду од *равномерности* којом ваздушна струја удара на поједина зрна која су у ветрењачу пала.

Но, треба само да погледамо на све ове машине. Од њих се тражи да су што јефтиније па се зато врло просто и врло рђаво праве. Услед тога право сортирање рђаво направљеним вентилаторима изостаје много иза онога што би се теоријски очекивало. Произведена ваздушна струја врло је несигурна, јер њена јачина зависи од *равномерног обртања вентилаторовог.* Јачина струје мења се у квадратној сразмери при најмањој промени брзине окретања.

С друге стране *ваљаност* рада условљена је тиме што свако зрно треба да добије исти удар ваздушне струје. Ово се у пракси не може постићи, јер, прво, зрна нису уопште једне величине и облика, а затим, услед врло примитивних регулатора за пропуштање зрна, зрна падају врло неправилно и различито тако, да свако зрно удару ветра окреће другу површину па је с тога и само дејство ваздушне струје код свакога зрна друкчије.

У пракси се, дакле, овом машином не може досећи до оваквога сортирања какво је нужно за сирему ваљаног семена за усев — на пример, припреме једнообразнога јечма за производњу пива.

Ствар ни у колико не мењају разна решета (сита) за сортирање, која се у оваке машине умећу. У четвороугалним отворима (а увек су скоро два сита једно преко другог), наслажу се зрна убрзо тако јако, да их је немогућно, при ономе како је машина удешена, удаљити. Сортирање је потпуно беспредметно, јер пошто се прво напуни доње сито, могу се само две врсте одвајати, а кад се напуни и горње решето (сито), онда из машине излазе сва зрна несортирана и тешка и лака, и ситна и крупна.

Осем тога ваља имати на уму, да се при вршидби (била она парном вршалицом или вршалицом са витлом — геплом), добија зрно у коме се налази велика количина расеченог, разбијеног зрна и сваковрсног округлог семена од уродице. Ова страна зрна или она разлупана имају скоро исту тежину и гу-

стину као и здрава житна зрна, с тога их је немогућно издвојити помоћу ваздушне струје и решета ветрењачиних.

Ветрењаче (вејалице) су, дакле, неподесне да нам дају тако семе за усев, које би било чисто, потпуно очишћено од семена уродичног и чија би зрна имала приближно једнаку крупноћу и тежину, па је с тога и нужно да се ово још једном *кроз тријер* пропушта, да би се семе очистило од повређених и разлупаних зрна, од кукоља и разноврсних других уродица. Ово је, без сумње, свакоме земљораднику из искуства познато.

И *тријер* није у стању да жита правилно сортира и да најзад издвоји чиста, најкрупнија и најтежа зрна, која би била погодна за усев. Каквоћа рада зависи овде у првоме реду од тога, да површина слоја од зрна остаје увек тако ретка, да *свако зрно* добије времена, да пређе преко свију рупа цилиндера за сортирање како би напослетку пропало баш кроз ону рупу, која одговара потпуно његовој крупноћи и облику.

Чистилицама, пак, сва зрна, која из рупица вире (на цилиндеру који се у кругу креће) скупљају се на релативно мали простор на доњем крају цилиндерског огртача тако, да зрна леже у више слојева једно преко другог — никада, пак, не могу да леже једно поред другог. Врло би, пак, нужно било да зрна не дођу никада једно преко другога, јер је пут зрнâ релативно мали (јер је и дужина цилиндера мала) — *а она треба да нађу згодан отвор кроз који би испала.*

Потпуно сортирање и то тако да *најтежа* зрна буду за себе издвојена, искључено је. Исто тако немогућно је избећи, да се и зрна — доста шупља и врло рђава за усев — не издвоје са крупним зрнима и онима која имају чвршћи склоп. Ова зрна испадају или кроз отворе или на крају самога цилиндера.

Нарочито је код овса немогућно тријером одвојити најкрупнија зрна. Величина зрна код овса може долазити отуда што зрна врло овлаш седе међу листићима (нису срасла са кошуљицом), те тим изгледа да имају већи пречник од специфички тежих и најбољих зрна, која су са својим листићима потпуно срасла, дакле немају никаквога празнога простора. Према томе напред наведена зрна врло су лагана, дакле за усев потпуно рђава.

Најзад, ваља напоменути, да је тријером немогућно потпуно растављање житних зрна од уродичног семена. Може се, пак, удешеном направом губитак зрна повећати или умањити т.ј. испадање семена онде где се семе од уродице скупља. Али се овим не постиже много, јер у првом случају више семена од уродице остаје житу, а у другоме више доброга зрна житног иде у уродично семе. Из овога излази: *да нити је начело на коме је основан тријер; нити, пак, начело на коме су основане ветрењаче (вејалице), згодно да нам да такво семе за усев, које би се састојало из најлепших, најтежих, најкрупнијих и потпуно једнаких зрна, а које би још уз то било потпуно очишћено од разбијених зрна и семена од уродице.*

* * *

Врло је лако, после ове кратке оцене, утврдити којој врсти од ове две машине припада већа важност.

У истини ветрењачом се не постиже ништа друго до ослобођавању зрна од свих лаких делова као: сламе, класја, плеве, прашине итд. док сигурно сортирање није могућно.

Издвајање разбијених зрна, округлога семена од уродице и других страних тела, *може се постићи само тријером.*

Име *машине за пречишћавање хране* само је малим делом оправдано, па ове машине не могу се уопште узети као савршене машине за сортирање и пречишћавање житног зрна.

Ове две справе нису више нужне за припрему зрна за усев, јер већ имамо *тријер са вентилатором* (патент *Кригер*), којим се жито чисти од сламе, плеве, прашине итд. као што то чини и сама ветрењача. Није, дакле, нужно оно жито, које је тек овршено пуштати прво кроз ветрењачу у циљу ослобођања од лаких делова, но се одмах на чишћење може предати овом тријеру са вентилатором.

Али и сам рад тријеров није такав, према ономе, што смо напред казали, да нам дâ семе за усев, које би било потпуно једнако, најкрупније, најтеже и без икаквога уродичног семена, па отуда и настаје питање: *да ли не би било могућно да се то постигне којим другим путем?*

М. Н. Лукићевић.

СРПСКИ СИРЕВИ

У Србији постоје углавном две врсте сира. Оне се разликују како укусом тако и начином израде. По количини производње *качкаваљ* не стоји на првом месту, али стоји по својој одржљивости и значају у извозу. Он једини и заслужује с правом име сира од консерве. Међ *белим сиревима* који се производе у Шумадији, ужичком и др. округима постоји разлика али не велика, а нарочито не у погледу начина израде. Сва је готово у томе што су једни справљени од млека с кога је оплављен скоруп, те су посније а често и са свим посни, а други су од читавог млека. Различан укус добијају мешањем у овој или оној размери више млека међусобом: крављег, овчег и козјег, природи суда у коме се чувају, старости, добу године у ком се износе на трг итд.

Према начину справљања сиреви се данас у индустрији млекарској деле на:

1, *меке* где се посиревина не загрева и не пресује;

2, *тврде и барене* где се ова доводи и ради на извесној температури и ставља под пресу, и

3, *чврсте*, код којих се посиревина не загрева али пресује.

Наши бели сиреви дошли би у овај трећи ред. Али, они остају несазрели, непрефињени сиреви и то је узрок те сир у исхрани нашег варошког становништва не узима толико места колико у западним државама.

Сир садржи оне исте састојке које и млеко, само што је међусобни однос тих састојака промењен. Он може бити без масти — постан сир, али не без казеина. Казеин је тесто сира. Под префинавањем сира разуме се поглавито преображај — прерада тог казеина у датом правцу. Уколико је тај преображај мање одмакао, утолико је производ сировији те и несварљивији.

У чему се састоји тај преображај и уопште процес сазревања? — Наука даје овај одговор: *у суделовању микроорганизама.* Колико има врста тих преситних бића и које најживље учествују код појединих врста сирева, није тачно утврђено. Зна се да их има више и да се за потпун успех у изради извесног сира има захвалити превласти коју је једна врста одржала над осталима, исто као што неуспех долази отуда што су штетни микроби потиснули корисне.

Задатак је разумне фабрикације да олакшава победу тим корисним микробима стварањем најповољнијих услова за њихово развиће и множење. Било би много за један чланак улазити у набрајање средстава за то, нарочито што су ова различна код разних врста. Важно је код свију отклонити природну или стечену киселост коју има посиревина. Докле је год те киселости, квасац казеина, микроби његови, остају без дејства. Уколкко она слаби утолико ови заузимају све шири простор, док најзад не овладају целом масом казеина. Њиховим радом та се маса раствара, постаје уједначенија, глаткија, мекша, добија нешто жутињавију боју, пријатнији укус и нарочит мирис. Тај рад микроба није неограничен. Вештина фабрикације појединих врста сирева је у томе: да се прерада казеина, пептонизација, заустави на одређеном ступњу. Код мекших префињених сирева у том се погледу иде даље, код тврдих, сувих већ се постављају уже границе.

У исти мах, ступањ прерађености казеина мерило је при груписању сирева по сварљивости: најнесварљивији су они код којих се претварање казеина извршило најнепотпуније. Наш бели сир долази према томе у ред *најнесварљивијих* сирева. Његов казеин је најмање прерађен. Шта више, изгледа да је тежња фабрикације да он остане нетакнут. Ако сир није намењен продаји онако свеж, одмах пошто је посирен, наше станаре слажу га кришкама у качице или чаброве, налију т.з. соком и посоле. Тај је сок кисео и има да стане на пут развијању оних микроорганизама који прерађују казеин. Сир остаје сиров, неузрео, бео, крт, често преслан, накисео и несварљив: са свим особинама које прогони данашњи промет. *Према пречишћеном сиру он стоји од прилике као хлебни колач замешен без квасца према сомуну.*

Овако, разуме се, не може остати. Наше варошко становништво уколико се више упознаје са страним увезеним сиром утолико мање мари и тражи наш. Овај ће дакле изгубити и ово мало потрошача. Производња ће се ограничити на чисту домаћу потрошњу и штета ће се одазвати на целокупно сточарство услед смањења броја млечне стоке које неминовно наступа. — Један само поглед на прилике сточарења код наше браће преко Саве и Дунава где су српска села прошарана немачким убедиће нас у то. У немачким кућама се израђује масло што га на жалост и Београда троши, а у српскима пак сир који је на пијаци потиснут сиревима из Горње Аустрије. И зато у немачким селима видите рогате марве доста и добре, а у српским живе кравље костуре.

Нужно нам је почети што пре савремено млекарење. Што пре то боље. На прагу смо пролећа. Ако га пропустимо, пропустимо смо читаву годину а ми смо и иначе јако изостали.

Мил...

О УВОЂЕЊУ И ПОБОЉШАЊУ НЕКИХ ПРИВРЕДНИХ ГРАНА

ОД

ДР. ЖИВОЈИНА М. ЂОРЂЕВИЋА.

ВАНР. ПРОФ. ЗООЛОГИЈЕ НА ВЕЛ. ШКОЛИ.

(свршетак)

III. Рибарство У Србији

Још 1860 год. Панчић у свом делу Рибе у Србији помиње како је „риба у многима крајевима наше земље редка„[1]) а ово се на жалост сваким даном све више потврђивало. Опажања која сам у овоме правцу чинио екскурзирајући по Србији, а нарочито говор с нашим рибарима и привредницима, најзад у великом делу наше отаџбине необично висока цена рибљем месу, где је најбоље говеђе испод половине цене рибљег — факта су која јасно говоре, да је рибе сваким даном мање или да је недовољна да подмири потребу становништва за њом.

А како је највећи део нашег становништва упућен православном вером, да се сто три дана у години храни поред биљне и рибљом храном, ова се потреба подмиривала сланом рибом, која је у већини случајева неупутно спремљена и као таква повод многим случајевима тровања и неумереном пићу (Панчић нав. мес.)

Риба је ова већим делом довожена са стране, нарочито из Румуније, факт коме ваља поклонити нарочиту пажњу.

Наш народ показује нарочити укус за рибљом храном, па како њу може да употребљава за време постова, кад му падају најтежи радови и за време којих се великим делом храни пројом, луком и сирћетном водом, ређе пасуљем, сланином и другом издашнијом храном, то је сам тај факт довољан па да држава као најпозванија поклони најозбиљнију пажњу овом земаљском производу тим пре, што је факт, да су се наши стари боље хранили. А како су долазиле све теже прилике за живот, а нико се није старао да исхрану становништва одржи сразмерно већим напорима, то се утицај овога већ почиње јасно да опажа, како нам леп доказ даје регрутација наших младића.

Па кад се у Немачкој, где сваки радник има за обичну храну комад пшенична хлеба, путера и шунке и од стране државе и од стране научних и привредних друштава свима силама ради на умножавању рибе *за народну исхрану*, са колико се више права и дужности овај принцип треба да примени код нас!

Па да видимо да ли се ово може да оствари, и ако може како и на који начин?

Засада је код нас најпозваније Министарство Привреде, да се за ову ствар заузме, а оно то може да постигне уз мале новчане жртве, благодарећи своме ауторитету, на врло много начина. Ово умножавање риба у циљи народне исхране може да се постигне т.зв. природним размножавањем т.ј. убацивањем у водама, у којима је дотле није било у довољној количини. Ово се ради по правилима модерног рибарства и за ово треба да стоје Министарству на расположењу неколико спремних људи. Ну ово би било илузорно, кад Министарство не би својим угледом допринело да се оно што се добило и одржи.

Ну ово није довољно. Поред овог природног множења у великим размерама оних раса, које су понајзгодније за овај посао Министарство се има да стара да уведе т.зв. вештачко гајење риба у малим размерама, али које доноси највеће користи било општинама, било друштвима, било појединцима. Ове су две врсте културе у тесној и зависној вези једна с другом и ја бих рекао да једна без друге не иде.

Из овога излази да би Министарство Привреде имало да поради да се у земаљским водама, изузев Дунава и Саве, размножавају рибе и природним и вештачким путем. Оно то може да постигне: 1) својим ауторитетом, т.ј. бољим законима о риболову; 2) школом т.ј. спремањем људи у пољопривредној и учитељској школи, богословији и др. који ће се бавити овом струком и размножавати је у народу; 3) уз припомоћ пољопривредних и других сличних друштава, која у земљи постоје; 4) стварањем нарочитог друштва, било независног, било зависног од већ постојећих привредних, и које би у прво време уз припомоћ Министарства могло да уведе ову грану привреде и одреди најбоље услове за исту и 5) установом једне биолошке станије.

Намеран сам сада да поједине тачке што боље аргументима утврдим, како би им значај пао боље у очи.

1.) *Закони.* Ови закони што сада постоје, потпуно су илузорни, јер их се не држе баш они, који су најпозванији да се о њиховом одржању старају. У Србији доскоро су ловили рибу динамитом баш онда кад је забрањено било! На првом месту истиче се дакле потреба за законима које треба да израде људи који виде мало даље и који се умеју да користе и принципима модерне писцикултуре и законима, који су у напреднијим земљама већ написани по тим принципима.

Ну ма какви закони били, они ће све дотле бити илузорни, док у народу не буде свести о њиховом одржању и користи. Ово се може постићи, ако се у народу нађе довољан број људи, који ће се овом граном да баве, а ово се може постићи тако, ако се овим људима пружи прилика да ову грану изуче.

На овом би месту ваљало споменути и измену садањег закона са суседним државама, јер по њему наши суседи имају користи од риба у Дунаву и Сави.

2). *Пољопривредне школе и рибарски курсеви.* Ми смо данас прилично одмакли од принципа старе писцикултуре да „уређење не потребује ни особитог знања, ни великог капитала; три или четири, неколико хвати у четврт и у разну дубину ископане с једне бар стране камењем или колем ограђене јаме и т д.“ (Панчић нав. мес.). Док се овако радило били су рибњаци више на штету, него на корист имаоцу и могли су бити само код богатијих људи и по манастирима, којима није стало до трошкова, само да имају рибе у свако доба године.

И ако по принципима модерне писцикултуре не треба много капитала за исту, а оно треба прилично интелигенције и умешности, па да се од ње добију шест пута већи приходи, него што би се добили, кад би се исто земљиште употребило за агрикултуру. Има подоста ствари које садањи рибар има да упозна и да се њима користи, ако жели да му се рентира предузеће. Ове ствари сваки иоле образованији човек може лако да савлада и да их даље на свој начин експлоатише. С тога се у Немачкој држе сваке године млоги курсеви, које сам споменуо у првом делу ове расправе.

Ми данас имамо неколико привредних школа, једну учитељску и богословију, и у њима до данас није било ни речи о овој грани привреде. Уосталом Учитељска школа и Богословија биле су а још су и данас без осталих привредних знања!

[1]) Ово и сада као и пређе важи за крајеве по унутрашњости Србије. Дунав и Саву ваља изузети, јер нам гледећи на њихов гранични положај и величину они излазе из обима наше расправе. Уосталом овај је део и данас богат рибом, али која вајда кад то богатство ми не умемо да употребимо на своју корист, њим се користе наши суседи и добро би било, кад би се ово могло регулисати међународним рибарским законима, али тако да и ми видимо мало користи.

Отуда није чудо, што се нигде у Србији не види рибњак, или ако га има он стаје скупље него приход што га доноси.

С тога је моје мишљење да би требало основати нарочите рибарске курсеве и то *сталне* у свима нашим садањим и будућим школама и привремене у Учитељској школи и Богословији.

Ови би курсеви давали спремне људе за најглавнији и најекономнији део, за писцикултуру умалом, и добре учитеље народу за т.з.в. барску културу шарана. Ови су људи осем тога својом интелигенцијом и положајем најзгоднији да дају потребна обавештења и упутства околним привредним друштвима и да буду руковоље *модела рибњака*, о којима ћу мало даље говорити.

Нека ови људи упуте сиротније становништво на подизање т.зв. барске културе, т.ј. малих рибњака, у којима се сваке године убацују двогодишњи шарани, да их без брига и послова, после неколико месеца добијемо од 1 кгр. и више па би њихова мисија била корисно заступљена.

Додајмо к томе, да сваки учитељ може да добије од општине згодно место (које је и иначе општини без икаквог прихода), да сваки свештеник има такође и могућности и нарочите потребе за подизање истих — па би нам била јасна корист коју би нам ови фактори могли у том погледу да учине.

3). *Пољопривредна Друштва.* Ну највећу корист овом предузећу могла би учинити наша пољопривредна Друштва. Ми имамо сад скоро у сваком срезу и повећој општини пољопривредних подружина, које су баш као наручене тако организоване, како ће у овом погледу и себи и држави многе користи да донесу.

Да се досадањи, старији кадар привредника и економа заинтересује за ову корисну ствар, најбоље би било држати у центрима т.ј. среским или осталим већим подружинама, рибарске курсеве, који трају 10—15 дана и при којима би се исти у најкраћим потезима упутили овој грани привреде.

Свака би оваква Подружина требала потом да о свом трошку оснује рибњаке, које сад можемо назвати *рибњаци модели* по угледу на „речне моделе“ у Швајцарској и Француској. Из ових бих се рибњака раздавала добра раса економима и у њима би исти могли увек да нађу даља потребна обавештења.

4). *Биолошке станије и Рибарско удружење.* Ове су станије новине и за тако напредне земље као Немачка и Француска, па би се могло рећи, да је сувише рано да их ми сада добијемо. Међутим, оне би за нас биле од необично користи, не само по привреду, него и за наставу. С тога сам, док сам још био у најбољој садашњој станији, у Плењу (Холштајн) имао част да учиним предлоге г. Министру просвете и преко овога г. Министру привреде, али ми је непознато, да ли је ма шта у овом правцу рађено. Међутим идеја о овоме искрсла је још пређе и да је било мало више усталаштва и добре воље, она би била досад остварена.

У овој би се станији проучавала из основа биологија наших вода, која нам је готово сасвим непозната; одређивале би се воде удесне за поједине расе риба; одредиле би се наше домаће рибе подесне за културу и исте би се вештачки умножавале и раздавале осталима; она би уводила странске расе признате као најбоље. Она би издавала популарне пригодне расправе, као што раде њене друге у Немачкој, и на тај начин припомогла ширењу ове привредне гране. Она би била центар писцикултури за целу земљу и највиша школа, око које би се прикупили сви будући интелигентнији радници. Једном речи она би била мотор за све што треба у овом правцу а њена установа и одржање тако су незнатне према користи, да би је ваљало у интересу привреде што пре остварити.

Уосталом овај завод као важан просветни фактор треба да помогне Министарство просвете а и општина, у којој он буде подигнут. По мојим предрачунима трошкови око једне скромне станије и прве најнужније инсталације не би изнели више од 12—15.000 динара. Годишње одржање не би изнело више од 4000—5000 динара од којих би половина падала на терет Министарства привреде а половина Министарству просвете.

Да се што више наших грађана заинтересују за ову ствар, добро би било основати нарочито рибарско удружење са седиштем у будућој биолошкој станији и разним пододборима по пољопривредним друштвима у унутрашњости.

Из свега овога излази:

1). *Да је потребно установити сталне курсеве и сталне моделе завода у свима нашим привредним школама.*

2). *Основати привремене курсеве у Учитељској школи и Богословији.*

3). *Одређивати нарочите награде учитељима, економима и осталима, који би се у овом правцу одликовали, и*

4). *Основати у свима згодним местима рибњаке моделе који би имали да буду предмет старања пољопривредних подружина. Ове би издавале и старале се, да се што више издаду млади шарани за т.зв. барску културу.*

5). *Културу шарана нарочито подићи и отиочети природно размножавање риба у свима водама по унутрашњости.*

6). *Основати једну централну биолошку станију за целу земљу а нарочито рибарско удружење.*

7). *Изменити досадање законе о риболову и одредити боље право државе и појединаца на поједине воде.*

8). *Регулисати правилније законе о риболову с иогранпчним државама око Дунава и Саве.*

ПИТАЊЕ О УРЕЂЕЊУ УТРИНА И О ПОДЕЛИ И ОГРАНИЧАВАЊУ ШУМА

Одкако је извршен попис имаовине и заведен порез на земљу и одкако је ступио у живот нов закон о шумама, одтада се осетила више но икада потреба за уређењем утрина и за поделом и ограничењем шумâ.

Ова се потреба јавља углавном у два правца:

а, Да се сазна количина простора, каквоћа и употребна вредност земље на коју се порез разрезује, и

б, Да се издвоје и групишу за себе шуме од утрина, како би се могле завести засебна газдинства на истима.

Да је премер целокупне површине земље уопште површан и нетачан а посебице простори утринâ и шумâ, уколико је приликом пописа имаовина извршен, то је изван сваке сумње. Јер се та нетачност са многим другим недостатцима одмах осетила, чим се почео примењивати на делу закон о непосредној порези и закон о шумама.

И сва накнадна премеравања и исправке које су досад чињене како ради тога, да се дође до поузданијег основа за тачнији и правилнији разрез пореза, тако и ради потреба изазватих извршивањем закона о шумама, мало су помогле општој потреби; јер су ти премери и исправке чињене местимично од чести и без нарочитог плана намењеног за целину и општу потребу. Услед тога и после толико година по извршеном попису имаовина пописне нам књиге представљају само велику гомилу нетачних података, како о простору земље, о класама и распореду истих према стварној каквоћи земље и употребној вредности њеној; тако и према томе, колико у ствари има простора под шумом а колико под утрином. Па опет при свем том, ми немамо нигде на другом месту прикупљену целокупну количину тих података о простору и распореду земље но само у пописним књигама.

Узев само то у обзир — довољан би био разлог да се увиди, како је крајње време, да се тачнији премер и распоред земље по класама изврши, како ради потребе порезивања, тако и ради других привредних потреба, а уз то, да се и тачније књиге прибаве.

Ове напомене које су иначе сваком познате учинисмо овде само зато, да се зна како непоуздану основу имамо кад хоћемо ма какав пољопривредни рад да заснивамо ослањајући се на податке из пописних књига.

Уосталом предмет нашег расматрања овом приликом није са гледишта пореских потреба, ради чега је углавном попис имаовине и извршен; него нама је намера да расмотримо ово питање са гледишта уређења шума и утрина за потребе газдинства; с тога о овом нећемо даље у погледу порезе ни говорити; већ ћемо само напоменутп још то: да се у питању о уређењу утрина и шума не састоји сва тешкоћа само у томе, што ми не знамо тачно колико имамо простора под утринама а колико под шумама, већ завођењу уредњијег газдинства на једним или другим просторима земље сметају и други недостатци; а између ових највише *непричишћено питање о праву својине утрина и шума између државе и осталих сопственика.*

Да је потребно утрине уредити и да је то питање већ изашло на површину, истакнуто економским потребама, о томе су разлози изнешени у 23 и 24 броју Тежака од прошле 1899.

године, с тога ћемо доказе о том овом приликом изоставити напоминьући само то, да ова група — простор земље што представлаю утрине, у целини узета као једна економска јединица нимало није мање важна у народно-економном па и државном погледу, него што је важна у том погледу целокупна количина земље која се под шумом налази. Па поред свега тога *ми још немамо чисте и јасне законске одредбе шта је управо утрина и каква је задаћа овог општег имања у пољопривредном погледу* т.ј. немамо још ни закона о уређењу утрина, а камо ли да је што год с које стране досад порађено на томе, да нам велики простори земље што постоје под утринама буду производнији, па да од њих ма на који начин имаднемо већу корист него што је сад имамо.

Оно уколико се говори о утринама у закону о порези, у закону о општинама и у закону о шумама, — то су само посредне напомене уколико се тичу потреба са гледишта задаће тих закона. Премда на овом месту може се с правом замерити, зашто у закону о шумама ништа више и јасније није унесено него само оне непотпуне напомене (у 12, 15, 64 и др. члановима). А нарочито осетна је празнина (у Правилима о ограничању шума) зашто једновремено није унесена и одредба и о ограничавању општинских — сеоских утрина и шума, који се посао иначе не разликује од посла око ограничавања државних шума и утрина; те би се могао са врло мало више труда заједно извршити и овај посао уз ограничавање и поделу државних шума и утрина. Тим пре, што надзор и управа над утринама као и над шумама сеоским и општинским долазе под шумарску управу министарства народне привреде.

Али морамо напоменути да је и сам рад на ограничавању државних шума још тек у почетку, и да је на овом врло важном послу који је тако рећи основа за сваки даљи рад на унапређењу шумарства, сразмерно мало урађено према времену од кад је предузет да се ради.

Узрок овом спором напредовању посла изгледа да не стоји ни до оскудице у техничкој снази, ни до величине и тешкоће посла, него изгледа да је више узрок неко колебање и бојазан да се свом снагом и свом збиљом приступи овом послу. И заиста ако с једне стране узмемо у обзир то, да ми немамо у овом послу својег сопственог искуства; а с друге стране да је тешко овај посао — поделу шума извршити тако, да свака заинтересована страна буде задовољна, онда колебање и бојазан која — рекли бисмо да се осећа при овом послу, били би унеколико и оправдани. Нарочито ако се узме у обзир и то, да се тај посао у другим државама по негде није свршавао без озбиљних сукоба између заинтересованих страна а нарочито отпора од стране сеоског становништва. Из тога излази по себи питање, кад је тако замашан и озбиљан посао само ограничавање и поделa државних шума и утрина; онда каког смисла има предлагати и истицати могућност у исто време уз речени посао и ограничавање и поделу сеоских — општинских шума и утрина; кад овај други посао сам за себе узет није нимало мањи него што је за се посао поделa и ограничавање државних шума?

Да би одговорили на ово питање нужно је да напоменемо неке опште услове који стоје у вези са овим питањима, па ће се видети зашто ми предлажемо и износимо могућност заједничког рада.

Тако, односно питања тога, уколико се може постићи правда да се поделa шума изврши тако, да буду задовољене све заинтересоване стране, има се казати то, да у том питању уопште о некој идеалној правди која се само замишља не може ни говора бити; па макар и премер и поделу земље ма како тачно извршили. Не може бити говора зато, што земља није свуда подједнака по каквоћи, по употребној вредности итд. и што многе местне а и опште привредне околности стичу се и имају већу или мању вредност у решавању овог питања, а које околности ми не можемо овде потанко наводити.

Но велика тачност у погледу премера и поделе шумских и утринских простора земље у практици и не остварују се зато, што тако велика тачност није ни потребна нарочито код нас, а ево зашто:

Што ни у много јаче насељеним земљама — државама у којима је вредност земље уопште знатно већа него што је код нас, шумске и утринске земље немају велику вредност, нити се цене као и земље зиратне и др. па зато, и при премеру и подели утринске и шумске земље не тражи се тако велика тачност, као што се тражи при премеру зиратних баштенских и других врста скупљих земаља. Отуда држава и друге заинтересоване стране при подели шумских и утринских простора земаља не могу нити имају разлога тако јако заузимати се до граница међусобних сукоба и спорова при дељењу ових простора земље тим мање, ако су у питању окрајци и мањи простори земље који никад не засецају дубље у интерес ни једне ни друге заинтересоване стране.

То је опште економско правило које нам говори у прилог тога, да нема места великој бојазни да не дођу у сукоб заинтересоване стране при подели и ограничавању шума и утрина. Но и ако ово као опште правило вреди; опет у свима државама нису подједнаке остале околности и економске прилике које имају везе са овим питањем. Па ако и са овог гледишта ово питање расмотримо, онда ћемо углавном наћи овакво стање:

У оним државама у којима су шуме већим делом сопственост појединих великих поседника и државе а маса соског — земљорадничког света т.ј. општине и села само су у незнатном делу, или никако се и не јављају као сопственици шума и утрина; у таким приликама на сваки начин поделa и ограничавање шума и утрина нужно је да се врши са већом обазривошћу.

Зашто је то тако, лако је закључити и кад се зна, да је кроз сва времена главни предмет око чега се свет корио била земља, превласт и право својине над земљом.

И кад је то тако драгоцен предмет за владаоце, државе и народе, који тек посредно уживају корист од овог добра, то, колико мора да цени и уважава ово добро сам земљорадничи свет, који опстаје и живи једино радећи земљу. И заиста, не треба нам даље да тражимо већег доказа колико млого земљорадниьки свет цени земљу у опште, а нарочито зиратну земљу, него што ћемо то наћи код нашег зомљорадничкког света. Тако није ни мало редак пвимер видети код нас да земљорадничи свет више цени земљу него новац, а да је то тако, може свак закључити по томе, што прави наш земљорадник често пута млого скупље плаћа земљу него што она у ствари вреди; т.ј. улаже новац за земљу која никако не доноси толико приход кокило би могао доносити кад би уложио тај новац у какво друго предузеће а не за куповину зкмље и земљорадничи посао.

Кад тако цени земљу наш земљорадничи свет који уопште није оскудан са земљом и који млого лакше па шта више и бесплатно под извесним околностима може постати сопственик земље; то колико још већа жудња мора бити развијена за сопственошћу земље код оног земљорадничког света у оним државама, где је земља већином у рукама великопоседника. Отуда је сасвим природна појава та, да свет који је под оваквим условима живота, т.ј. нема земље а радећи земљу мора од тога да живи не може бити равнодушан кад се земља дели, и кад се у овом погледу ма каквој већој реформи приступа од стране државе; па било да се земљорадничком свету — односно општинама и селима земља одузима или додаје. — А напротив да свет земљорадничи у чијим је рукама земља, као што је то код нас нема узрока и оправданога разлога да буде неспокојан кад се приступи неком уређењу у погледу груписања, поделе, ограничавања итд. шума и утрина, — ако се с поделом нпр. где је случај да се од општине — села земља унеколико одузима и другом додаје, не одузме толико да се отежа опстанак — села општине.

Па да ли може код нас наступити такав случај да се неком селу одузме утрине или шуме толико да село због тога почне осећати оскудицу у подмиривању својих потреба с те стране.

Ми ћемо казати слободно да такав случај не може се десити и не треба да се деси код нас, ево зашто:

1, Зато што код нас има утрина и шума тако доста да их села — општине у чијим се атарима налазе не могу да изупотребе — разуме се рационално изупотребљавати.[1])

А да је то тако, знак је то, што је тако рећи општа појава код нас та, да села и при тако незнатној стопи пореза од хектара на шуме и утрине, одричу се плаћања пореза на знатне просторе ове врсте земље.

2, Што држава нема намеру нити јој је то задатак да у државне просторе узима оне просторе утрина и шума који су у домашају села, које просторе могу села да изопотребљују уживају и обдржавају плаћајући порез на њих; но само оне и онаке просторе, који величином својом премашају могућност чувања

[1]) У каквом се пак стању наше шуме налазе и како су распоређене а како би требало да су — то је засебно питање.

и обдржавања од стране дотичних села у чијим се атарима налазе.

Дакле држава у овом послу више има задаћу да заведе ред; да подели и групише шуме и утрине према потреби сопственика и употребној вредности ових простора с погледом на будућност газдинства на овим просторима земље; а мање јој је намера и задаћа да се истакне као сопственик шума и утрина и заступи свој сопствени интерес.

Држави је дакле као најмоћнијој чињеници задаћа да очува шуме и утрине као опште добро потребно народу за сва времена и да притекне у помоћ око опчувавања овог добра народу — селима и општинама уколико је њихова снага недовољна за овај посао. Даље да газдујући на оним просторијама шума и утрина које узме под своју управу заведе бољи ред и покаже бољи начин газдовања те да се суседни свет угледа па и сам прегне на бољи начин рада и газдинства на својим — сеоским просторима шума и утрина.

Ако се сопственици шума и утрина на које се ова добра деле држе оног правца који закон и правила у овом погледу прописују и ако имадну довољно узајамне тежње да скупа послуже оној општој задаћи која се има овим радом постићи; *онда свака бојазан и уздржљивост да се свом снагом приступи овом послу по нашем мишљењу нема довољно разлога.*

Али представимо да би држава и скренула са правца своје праве задаће да буде регулатор у газдинству над овим добрима; него би зажелела да се више истакне као сопственик ових добара и истакла своју тежњу да што више за се добије простора ове земље. — Настаје питање, докле би могла држава истаћи такову тежњу и има ли свог интереса да узима у својину просторе земље који по праву и из економских потреба и разлога треба да припадну селима — општинама.

На то се питање може одмах одговорити, да би такав захтев и поступак од стране државе био штетан за саму државу, јер чим би држава узела у својину оне просторе шума и утрина који по праву и из економских обзира треба да припадну селима — општинама, држава би таквим поступком чинила сама себи штету тиме, што би сузбијала напредак у газдинству своје сопствене грађане и посредно радила на осиромашавању њихном, а то би била и њена сопствена штета, *пошто се моћ и богатство државе састоји у моћи и богатству њених држављана.*

Неуместан корак у овом погледу од стране државе у пракгици још више показује рђаве последице. Јер кад држава узме у својину оне просторе земље, који су неопходно потребни селима за службеност и уживање, то се држава излаже излишном трошку око чувања тих на сваки начин за државу малих добара са којих од прихода ретко кад може да покрива трошкове. А осим тога на малим просторима држава не може никада тако интензивно газдовати као што то могу села — општине у чијим се домашају та добра назазе. И обратно, села — општине као што смо већ напред казали нису у стању обдржавати велика имања и завести на истима као што ваља газдинство, као што то држава може чинити. Отуда постоји граница између економске потребе села — општине и економске потребе државе у погледу својине над овим добрима; т.ј. има границе докле и колико треба да заузму простора утрина и шума према битној потреби својој села — општине, а одакле и колико треба од истих простора да заузмэ држава; само те су границе релативне и не могу се на први поглед уочити и оценити.

Умети изнаћи те границе и право поделити утринске и шумске просторе између сопственика тако, да не буде оправдане жалбе ни с једне ни с друге стране то стоји доста до увиђавности и практичне умешности комисије која на томе послу ради, уколико она умедне уочити и оценити разне економске прилике у разним местима као могућност изунотребе тих простора потребе службености и све остало што има значај у овом раду.

Али једну околност која је садашњим правилима о ограничавању шума превиђена и неупешена, на сваки начин комисија не би требала никада да напушта у раду и сматра за маловажну у решавању питања око поделе и ограничавања шума и утрина. А та је околност, да комисија мора и треба свој рад да заснива на постојаном основу т.ј. *на извесној утврђеној економској јединици;* а та се јединица не може произвољно узимати и стварати, већ она треба да постоји да је створена и утврђена, као што у ствари и јесте створена и утврђена не вештачки и по чијој заповести па ни законском одредбом већ традицијом обичајем и поделом коју је народ признао и усвојио; а та јединица *јесте онај простор шума и утрина који се налази у атару сваког појединог села.*

Питање о атарима — односно о простору земље што у атар једног села — општине долази у нас је пречишћено, те вероватно да нема тако рећи ниједног села у Србији које не би знало докле је његов атар. А сад је већ ретка и та појава да село једно другом спори границе атара.

Тај простор требало би да буде основ рада и полазна тачка комисији кад дође у једно место да дели и ограничава шуме и утрине. А величина простора требала би да буде мерило при оцени да ли ће се више или мање узети простора шума и утрина под државу или више или мање оставити селу, узимајући паравно у обзир при овој оцени и остале околности, као величину села, каквоћу земље, климатске односе, начин газдовања економске потребе мештана и остало што се мора узимати у оцену при овом раду.

Не ћемо спорити да постојећим законом и упутствима о ограничавању и подели државних шума није унешена одредба, да комисије при раду морају обраћати пажњу на то, колико ће ком селу остати утрина и шума, па према томе, да се крећу у свом раду и цене треба ли више или мање узети у својину државе или оставити селу. Та је одредба прописана *али није наређено обавезно премеравање простора и сазнање величине истих, а без тога нема поузданог основа за даљи успешан и тачан рад.*

Кад би комисија свагда пре него што приступи подели шума и утрина између појединих сопственика и утврђењу гранични белега најпре премерила шуме и утрине у атару дотичног села где има да ради, онда не би се десило да држава узме за се онај део што треба селу оставити, нити би се десило да се остави селу више простора него што исто може обдржавати.

Кад би се на овај начин рад око поделе и ограничавања шума и утрина државних вршио, природно је да се не би могао одвајати ни овај други део посла т.ј, морала би се у исто време вршити подела и ограничавање и сеоских — општинских шума и утрина коју смо могућност и потребу овом приликом истакли.

С тога, по нашем мишљењу кад би се на овај начин подела и ограничавање шума предузело, цео посао био би на ширем основу заснован и већег би јемства имало и за државу и за села, да би се овај посао тачније и на веће задовољство заинтересованих страна извршио него издвајањем једног посла од другог. Јер ма колико да се нема шта приметити на законске прописе и упутства за поделу и ограничавање шума односно обзира који се морају имати на уму при овом раду, те да држава — односно комисије не скрену са правца праве задаће у овом погледу и не узму у државну својину оно што не треба да се узме; опет ништа се не би изгубило, него само добило тиме, ако би се у исто време извршио и овај други не мање важан део посла.

Да то не би био заметан посао и млого већи, као што неки можда замишљаіу него што је сама подела и ограничавање државних шума, нека се узме у обзир то:

Што се на многим местима неби имало шта радити око поделе шума и утрина између државе и села (где год неби имало шта да се од простора за државу одваја); као што се неби имало шта да ради на подели шума и утрина и између појединих села, јер је та подела досад свуда већ извршена и утврђена посредством атара. Премеравање пак морало би се свуда извршити, и то кад се узме у обзир да се тај посао и иначе на сваки начин мора извршити т.ј. премер ограничавање и подела сеоских — општинских шума и утрина макар и засебно и одвојено од посла око поделе и ограничавања државних шума и утрина; онда на сваки начин боље би било, јевтиније и брже да је усвојен заједнички начин извршења овог посла.

Ми не можемо овде излагати како би се и на који начин премер простора извршио најбрже и најјевтиније, па ипак доста тачно за ове потребе, те да се добију потребне карте о величини простора утрина и шума појединих сопственика, без чега се у управи и газдинству под овим добрима ништа не може радити; али толико можемо напоменути да има начина и да би се могао овај посао доста брзо и јевтино извршити што би донело не само оне опште користи која се очекује од решења овог питања, него би у великој мери задовољило и наш земљоградднички свет који није без разбора у овом погледу и који би извесно са благодарношћу одазвао се томе предузећу од стране државе, којим се иде на то, да се и њему олакша један посао који се не може без његовог учешћа извршити а извршити се мора.

БЕЛЕШКЕ

Кефир. — Сад кад је у изгледу, да ће и наша земља. по примеру других напреднијих, добити завод за справљање кефира, прилика је рећи коју о том „млечном шампањцу кавкаском". Његов значај, истина, далеко је већи за народно здравље но за народну привреду, али то је један облик прераде млека и долази у област млекарења као грана пољопривредне индустрије, те је и читаоцима Тежака корисно да знају о њој.

Кефир као и кумис, као и норвешко отегљиво млеко, јесу млечна преврела пића. Кумис је само од кобиљег млека и ма да се укусом разликује од кефира, по саставу му је веома близак.

О обома постоји читава књижевност и на више језика.

Кефиру дају урођеници каквкаски око Елбруса, Казбека итд. божанско порекло. За њих је оно дар пророков вернима и начин његова справљања дуго је држан као племенска тајна. У ствари то је кравље млеко чије се превирање изводи данас нарочитим квасцем у виду зрна, зрна кефирова. Та зрна су на продају у трговини и цена им је око 80 дин. килограм.

Брижљивим испитивањем нашло се у њима квасца који доводе у врење млечни шећер и микроба који мењају природу казеина.

Превирање млечног шећера врши се у два правца: превирање млечно и превирање алкохолно. Но оба та врења не потроше сав млечни шећер; анализом налази се у кефиру поред алкохола, млечне киселине још и шећера. Ово превирање шећера даје кефиру поглавито укус, примамљивији изглед и питкост, чему још доприноси нешто етра кога бива при свим алкохоличним врењима. Али оно не би било довољно, да кефир учини пићем лековитим. Његов значај по здравље долази од промена које наступе код млечног казеина. У чему су те промене? — У томе, што казеин постаје непосирљив, не згрудвава се. Микроби казеина који се зрнима кефира посеју у млеко, разбију казеин у веома ситно прамење и толико га прераде да је он већ пола сварен, пептонизиран. Главни је недостатак слатког, свежег млека што се оно у стомаку згрудва, нарочито кад се пије нагло. Ту груду стомак истина изразбија у грумење, али му треба опет времена и напора док га се опрости. — *Кефир се не згрудвава, те зато не замара органе варења; исхрана је потпунија и много бржа.*

Кефир личи на густу пенушаву павлаку; укуса је накисела и пријатна.

Лекари који су у практици испитивали дејства кефира на разне болести, препоручују га одушевљено: један га француски научар означује као: потпуну храну, на највишем ступњу сварљивости. Србин Др. Динић на основу својих личних проматрања и искуства говори о њему у својој докторској расправи као о најбољем од свију познатих хранивих средстава. Професор Вис је опазио, да се при употреби кефира за 35 дана, број крвних зрнаца увећао скоро за трећину, сан је мирнији, болови утољавају, повраћа се прохтев за јело, живци су тиши и тежина тела расте. Нарочито се препоручује као изврсно средство за опорављање иза тешких болести. Као лековит прописује се за болести: органа за варење, хроничних катара, органа за дисање, малокрвности итд.

Према томе на коме се ступњу превирања налази, кефир се разликује на *слаб, обичан* и *јак*. Слаб се узима против тврде столице, а јак у обратном случају.

У осталом, та питања против које ће се болести употребити, да ли слаб или јак, да ли као искључива храна или уз другу, треба увек оставити лекару да реши.

Кефир треба пити на гутљаје, не на душак. Начету боцу не ваља остављати за сутра дан. При сипању у чашу, запушач не отварати широм, да се не би испуштала угљена киселина и слабио укус кефира.

У Русији постоји више завода за лечење кефиром, руски су га лекари почели први прописивати. У Швајцарској се израђује на више места нарочито тамо где на одмор или лечење долазе богати странци.

ГЛАСНИК

Постављења по пољопривредној струци. — Указом Његовог Величанства Краља од 19. фебруара ове године постављени су:

За ванредног економа треће класе а да врши дужност професора школе за винодеље и воћарство и прима плату из плате овога, Радомир Нешић, економ исте школе, по потреби службе.

За економа школе за винодеље и воћарство, Сава Јовановић, срески економ треће класе среза орашког с платом, коју је и досада имао, по потреби службе.

За среског економа треће класе среза колубарског округа ваљевског Вићентије Матић, економ, свршени ђак ратарске школе,

За ванредног писара четврте класе министарства народне привреде а да врши дужност економа среза орашког и прима плату из плате овога, Милен Миленовић, ванредни писар министарства народне привреде исте класе и вршиоц дужности економа среза колубарског округа ваљевског по потреби службе.

Станице за откупљивање мехурака. — Одгајивачи из округа београдског, крагујевачког, крушевачког, моравског, нишког, пожаревачког и смедеревског, који ће добити бесплатно потребну количину семена од г.г. Фаркића и Анђелковића свилара из Лапова, могу своје мехурке продати само у станицама за откупљивање мехурака.

Станице ове биће:

За округ београдски: у дому Српског Пољопривредног Друштва (у парку министарства финансија);

За округ крагујевачки: у Лапову, у свилари (код железничке станице) и у Крагујевцу, у општинској згради;

За округ крушевачки: у првој свилари у Крушевцу;

За округ моравски: у Јагодини и Параћину, у општинској згради;

За округ пожаревачки: у Пожаревцу и В. Градишту, у општинској згради;

За округ нишки: у Нишу, у општинској згради; и

За округ смедеревски: у Паланци, у општинској згради.

Свака станица има се уредити овако:

1. У станици (одељењу за примање мехурака) биће 1 сто (астал) за државне контролоре, 1 астал за писара и 1 за благајника;

2. Испред стола писарског наместиће се децимална вага, која ће бити тарирана (подмерена) према општинској ваги и на којој ће бити потврда надлежног општинског суда, да је вага тачна. За примање мехурака, на ваги ће бити лакши сандук од еспапа и тежина овог подмериће се гмизом (сачмом) која ће бити у ушивеној кеси. Кеса ће бити утврђена за вагу.

3. Пред станицом имају се наместити на зиду три кутије са стакленим поклопцем с мустрама прве, друге и треће класе, по којима треба сваки одгајивач да сортира своје мехурке. За сортирање мехурака биће намештене у дворишту на висини од пола метра изнад земље лесе на ногарама. Да сортирање иде брже, повластичар имаће више радница вештих овом послу и оне ће бити дужне, да у томе бесплатно обучавају одгајиваче па и саме да врше сортирање мехурака, ако би то који одгајивач захтевао.

4) На зиду испред стола писарског и ваге виси̇ће црна табла дужине 80 см. а ширине 60 см. на којој ће бити црвеном бојом исписано: име и презиме одгајивача, место одакле је и колико је продао мехурака I, II и III класе, као и колико је динара за њих добио.

Према решењу Господина Министра Народне Привреде од 26. јула пр. године, ЗБр. 4094. повластичари, г.г. Фаркић и Анђелковић дужни су платити одгајивачима за **сваки килограм неумртвљених** (живих) **мехурака:**

а) **Прве класе,** у коју се имају уврстити сви здрави (непрогрижени) тврди и чисти мехурци (не смеју бити нимало пржави) и сви тврди и чисти мехурци, чије су бубе боловале од *кречавице,* по **два динара и петнаест пара;**

б) **Друге класе,** у коју се имају уврстити сви мекани и мало пржави мехурци, као и они чије су бубе боловале од *сањивице* и тако зване *двојке,* т.ј. мехурци у којима има по две или више лутака, по **један динар;** и

в) **Треће класе,** у коју се имају увретити сви сасвим пржави и влажни мехурци, т.ј. у опште врло лоши мехурци, који могу упржати и друге мехурке по **двадесет и пет пара динарских.**

Откупљивање мехурака има се вршити у присуству државних контролора, који ће имати:

а) да пазе, да се мехурци сортирају по класама;

б) да мотре, да сваки одгајивач по списку, донесе на откуп **најмање половину** произведених мехурака а да другу половину,

ако је не би задржао за домаћу потребу, уступа такође повластичарима, по исту цену као и прву половину;

в) да пазе, да се откупљивање мехурака не врши ван станице;

г) да сваког дана за време откупљивања мехурака подносе извештај Министарству Народне Привреде: колико је кога дана откупљено мехурака од сваке класе на по се;

д) да о свакој неправилности за време откупљивања извештавају окружно начелство и Министарство Нар. Привреде;

ђ) да по свршеном откупљивању мехурака поднесу Министарству Народне Привреде извештај о целокупном раду и списак лица, која нису хтела продати прву половину мехурака повластичарима, који су другу половину или целу количину продали коме другом лицу; и

е) да Министарству Народне Привреде предлажу за награде најбоље одгајиваче свилених буба.

Само пак откупљивање мехурака има се вршити овако: Чим који одгајивач буде ступио по реду да прода своје мехурке има му се записати на табли име и презиме и место одакле је. Затим ће се мехурци I класе изручити у сандук, премерити и на табли забележити њихова тежина. На мехурке ове класе ставиће се затим застор (платно) па на овај сручити мехурци II класе, премерити, и записати на табли њихова тежина. Потом се на мехурке те класе има ставити други застор, на овај сручити мехурци III класе, премерити и забележити на табли њихова тежина. Кад се то уради, онда се овако јавно, има да израчуна: колико одгајивач има да прими динара (новаца) за сваку класу мехурака на по се, и за све укупно, и кад се то изврши, онда одгајивач има добити од писара признаницу (упутницу) по којој ће од благајника примити новац. Затим се табла има обрисати, из сандука изручити мехурци и пустити други одгајивач, по реду.

ОБЗНАНЕ

Пољопривредна Предавања у Дому Српског Пољопривредног Друштва у Београду. — Да би Српско Пољопривредно Друштво потпуније одговорило своме циљу те и ширењем усмене поуке олакшавало увођење бољих начина рада, решило је да преко својих чланова и пријатеља привреде приређује недељним данима пољопривредна предавања за ширу публику.

Ова предавања држаће се у дому Српског Пољопривредног Друштва недељом пре подне, и то с пролећа и зими. Преко лета и с јесени уступиће се место повременим и почесним изложбама, које понајуспешније износе резултате бољих начина рада.

Прво предавање ове године држаће се 12 Марта у 10 и по часова пре подне „О обнављању винограда америчком лозом и о важности разних врста винове лозе за околину великих вароши.“

Друго предавање држаће се 19. Марта О млеку, сиру и маслу.

За остала предавања јавиће се доцније, но свагда на време, како би то могли дознати сви који желе предавањима присуствовати.

Позивају се пољопривредници из ближе и даље околине, имаоци винограда у Београду, Ритопеку, Гроцкој и Смедереву, чланови Земљорад. Задруга чланови Срп. Пољоприв. Друштва и сви пријатељи привреде да овоме предавању присуствују.

Како у срезовима: врачарском, космајском, посавском и грочанском нема среских ни окружних економа да они држе ова предавања, то се надамо да ће пољопривредници нарочито из поменутих срезова похитати овоме предавању.

Из Српског Пољопривредног Друштва у Београду.

Књижевни оглас

Изашао је

ПОЉОПРИВРЕДНИ ГЛАСНИК

ПОВРЕМЕНИ СПИС

СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

СВЕСКА I.

УРЕДНИК

Александар М. Секулић

ЦЕНА 1·50

Садржај ове 1. свеске ово је:

	СТРАНА
Предговор	I.—XVI.
Чланци	
Кратак поглед на наше земљорадне односе и привреду ранијих година од Д-ра *Милована Спасића*	1
Пољопривредно или агрикултурно инжињерство, од *Н. И. Стаменковића*	8
О хранивим материјама биљним уопште и о азотном питању напосе, од *М. Т. Грковића*	22
Сађење воћака и другог дрвећа поред друмова и путева уопште, од *Н. И. Стаменковића*	32
Промене у животиња услед примитомљавања, од *М. Петровића*	49
Помолошки системи и њихов значај за развој воћарства од *Б. Д. Тодоровића*	32
О подизању шума на природан начин, од *М. Јовановића*	59
Историја домаћих сисара, од *Симе Тројанавића*	84
Свилени мехурак, од *Б. Д. Тодоровића*	96
О пиринчу, од *Ж. Ј. Јуришића*	101
Предео Тимока у области економској, од *Д. К. Јовановића*	135
Гајење змијака у циљу храњења свилених буба, од *Б. Д. Тодоровића*	154
	180
Пољопривредни преглед	
Белешке	
Инглеска пољска привреда	193
Гласник	
Српско Пољопривредно Друштво	195
Министарство Народне Привреде	199
Књижевност	
Horticulture dans les cinq parties du monde, par *Charles Baltet*, Paris 1895	202

Цена 1·50 динара. Може се добити од Српског Пољоприв. Друштва. Књажарима 20% рабата.

ЦЕНА ОГЛАСИМА:

Мањим од петит врсте једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупних писмена по 15 пара од врсте од ступца.
Већим огласима од целе стране 20 динара (10 фор. а. в.) пола стране 10 дин. (5 фор.) четврт стране 3 динара (2·50 фор.)
Поред тога за свако оглашавање по 20 пара дин. државне таксе.
За оглашавање више пута 10 од сто јевтиније.

Преглед 9. броја Тежака: *Чланци*: Машине за сортирање жита. — Српски сиреви. — О увођењу и побољшању неких привредних грана (свршетак). — Питање о уређењу утрина и о подели и ограничавању шума. — *Белешке.* — *Гласник.* — *Обзнане.* — *Књижевни оглас.* — *Цене огласима.*

ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА КРАЉЕВИНЕ СРБИЈЕ

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ
УПУЋУЈУ СЕ
СРП. ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ
У БЕОГРАДУ

ПРЕТПЛАТУ ПРИМАЈУ И СВЕ ПОШТЕ

НА ОСНОВУ НАЈВИШЕГ РЕШЕЊА ОД АПРИЛА 1869. ГОДИНЕ № 204. ПРЕПИСКУ ДРУШТВЕНУ НОСИ ПОШТА БЕСПЛАТНО.

Цена огласима изложена је на последњој страни.

ПОД МОЋНОМ ЗАШТИТОМ ЊЕГОВОГ ВЕЛИЧАНСТВА КРАЉА
АЛЕКСАНДРА I

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869. ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ

ЗА СРБИЈУ

НА ГОДИНУ 8 ДИН. НА ПОЛА ГОДИНЕ 4 ДИН. ЧЛАНОВИ ПОМАГАЧИ, ЧЛАНОВИ СВИХ ДРУШТВ. ПОДРУЖИНА, ОСНОВ. ШКОЛЕ, ВОЈНИЦИ СТАЛ. КАДРА, ЂАЦИ, МАНАСТИРИ, ЗЕМЉОРАДНИЧКЕ ЗАДРУГЕ И ЧУВАРИ ШУМА ДОБИЈАЈУ ЛИСТ У ПОЛА ЦЕНЕ, АКО ПОЛОЖЕ ПРЕТПЛАТУ УНАПРЕД ЗА ЦЕЛУ ГОДИНУ.

ВАН СРБИЈЕ

НА ГОД. 10 ФРАН. ИЛИ 5 ФОР. А. ВРЕД.; НО СРП. ПОЉОПРИВ. УДРУЖЕЊА И ЊИХОВИ ЧЛАНОВИ КАО И СРПСКЕ ЗЕМЉОРАД. ЗАДРУГЕ И ЧИТАОНИЦЕ, ДОБИЈАЈУ ЛИСТ ЗА 6 ФР. ИЛИ 3 ФОР. А. ВРЕД. КАД УНАПРЕД ПОЛОЖЕ ПРЕТПЛАТУ И КАД СЕ ПРЕТПЛАТИ КОД СВОГ УДРУЖЕЊА ПРЕКО КОГА ЋЕ ИМ СЕ И ЛИСТ СЛАТИ

ИЛУСТРОВАНИ ГЛАСНИК СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

ВЛАСНИК И ИЗДАВАЛАЦ
СРПСКО ПОЉОПРИВРЕДНО ДРУШТВО

КЊИЖЕВНИ ОДБОР:
ДР. М. Т. ЛЕКО, М. М. САВИЋ, Д. М. СПАСИЋ, П. Т. ТОДОРОВИЋ, А. ЖИВАНОВИЋ и Б. Д. ТОДОРОВИЋ.

ОДГОВОРНИ УРЕДНИК
АЛЕКСАНДАР М. СЕКУЛИЋ

БРОЈ 10. У БЕОГРАДУ, НЕДЕЉА 12. МАРТА 1900. ГОДИНЕ ГОДИНА XXXI

СТОЧНЕ КОМИСИЈЕ

По члану 6. Закона о унапређењу сточарства од 24. новембра 1898. године *„никоме није дозвољено употребити за приплод мушка грла домаће стоке, ако их пре тога није прегледала Сточна Комисија и огласила као способна за приплод“*.

Ову комисију састављају државни економ, марвени лекар и председник дотичне општине а деловођа јој је писар општински.

Грла, за приплод неспособна, обележаваће се видним знаком и та ће се грла, за месец дана од дана обележавања или за приплод онеспособити или касапници продати.

Правилник, прописан за извршење Закона о унапређењу сточарства 23, марта 1899. године ЗБр. 1687, у члану 15 садржи одредбе о *Дужностима* Сточне Комисије, које овако гласе:

1, да сваке године у месецу фебруару прегледа и оцени сва мушка приплодна грла домаће стоке у свима општинама у погледу њихове употребљивости за приплод;

2, да према броју женских грла способних за приплод одређује бројно стање мушких приплодних грла;

3, да недостатак мушких приплодних грла, ако га буде, (осим коња) изналази и општини писменим актом набавку у дужност ставља, и

4, да уопште контролише извршење Закона о унапређењу сточарства и Правилника.

За приплод неспособна грла по члану 17. Правилника јесу она:

1, која су према својој старости и раси остала довољно неразвијена;

2, која имају каквих телесних недостатака, који би могли утицати на њихову употребљивост за приплод, и

3, која имају какву наследнуману или болест.

Кад Сточне Комисије издвоје грла, која су способна за приплод, оне ће их увести у нарочити списак, па ће онда власницима тих грла издати *Дозволе* да их за приплођивање могу употребити.

Грла, способна за приплод а ванредне лепоте и употребљивости, Сточне ће Комисије тачно описивати и подносити предлог министру народне привреде, да се власницима тих грла изда *награда* или *похвала*.

* * *

Велики је задатак Сточних Комисија. Одабрана мушка грла, почев од овог првог прегледа па сваке године унапред све ће се више приближавати ономе облику, који се у сточарству према појединим расама и сојевима истиче као савршен облик. Не ће проћи много година па ће се овим поступним одабирањем све бољих и бољих мушких грла за приплод у свакој општини осетити не само бројно повећање но и побољшање и по висини и по обиму уопште по каквоћи домаће стоке. То ће стање наступити утолико пре, ако се и власници женских грла буду старали да своја приплодна грла не само воде под одабрана приплодна мушка грла, него да их и боље хране, и боље негују, и паметно употребљавају.

Чланови Подружина Српског Пољопривредног Друштва и сви пријатељи Српског Пољопривредног Друштва који живе у народу и који се баве одгајивањем стоке, нека свим својим силама припомогну послу одабирања приплодних грла кад Сточне Комисије кроз који дан отпочну рад и нек живо настану да се одсада и њихова приплодна мушка грла не само оглашавају као способна за приплод но још и истичу као грла ванредне лепоте и употребљивости, те да они, као власници тих грла, добијају уз то још и *награде* и *похвале*.

Српско Пољопривредно Друштво и његове Подружине уз обилату потпору Министарства народне привреде приредили су досада више сточних среских и окружних изложаба и на њима издали доста знатну суму награда. Таквих сточних изложаба биће и одсада са још обилатијим наградама. Нека одгајивачи, не забораве ни на ове часне мегдане, где се поред новчаних награда тече и — слава одгајивачка и надалеко проноси име онога, који је — бољи; а ко је бољи онога је и — будућност!

ПРИПЛОДНИ БИКОВИ

Да се добар бик дуже времена може употребити за приплод, треба се држати ових правила:

Бика не треба пре времена пуштати на краве. Када се бик млад пушта на краве, или када као такав одвећ много скокова учини, изгуби после кратког времена полну способност

па зато не може добре своје особине пренети на потомство. Исто тако не може се препоручити да се бик два пут једно за другим на краву пушта, јер је један добар скок потпуно довољан а други само слаби бика.

Бика не треба много и сувишно хранити. Главна храна треба да му је овас и добро сено. Мекиње, кукуруз и јарму од осталих жита треба избегавати. Лети је паша боља но хранење у стаји, и ако нема услова за испуст, тада је нужно хранити га зеленом сточном храном (детелином и травом) у смеши са добрим сеном.

Бик треба да се свакодневно креће у слободи. Кад нема прилике да бик борави на паши, онда се ваља побринути за већи ограђени простор (обор). Није шкодљиво већ корисно а и препоручује се употребљавати бика почешће у запрези за мање и лакше радове.

Треба настојавати да се са биком благо постуца и опходи. Док је млад треба га поверити мирном и разумном одгајивачу, који ће се њиме питомо опходити, јер немиран бик и неваљао чувар често се јављају тако, да је тешко погодити ко је кога покварио.

Ј. М.

ЛАКЕОВ ЛИВАДСКИ ПЛУГ

Подмлађивање ливада спада у главне радње пољопривредникове, па опет се оно ређе и непотпуно врши, и ако од тога зависи количина и доброта сена. Доскора није било савршене справе којом би се ова радња правилно и јефтиније вршила, па је сигурно и то узрок што се није овом начину неговања ливада обраћала већа пажња.

Инжињеру *Лакеу* пошло је за руком да састави нарочити плуг којим се брзо, јефтино и савршено ливадски бусен поправља и подмлађује. Гредељ и колечке овога плуга исте су као и оне на Саковом плугу. На гредељу учвршћена су у извесном размаку по ширини два цртала којима се ливадски бусен до потребне дубљине у отвесном правцу одсече. Раоник одреже бусен у водоравном правцу и преноси га на даску која има оквираст облик.

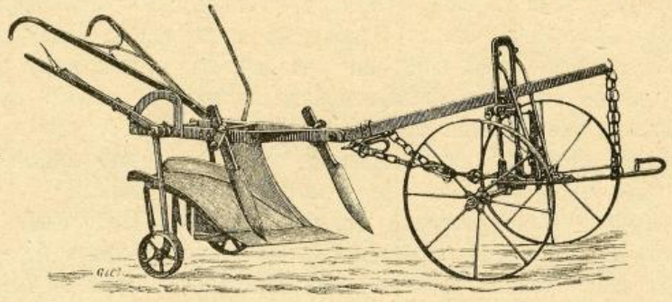

Даска бусен не преврће, већ га одсеченог спушта на исто место где је био и пређе. За доњу страну даске причвршћени су челични зупци који земљу испод одсеченог бусена уситне пре него што се бусен преко даске спусти на своје старо место. Дубина подмлађивања лако се удешава помоћу јастука на колечкама. За вучу довољна су два вола или три коња.

Рад овога плуга препоручују ове околности:

1, старо и дубоко у земљу пуштено корење трава сасеца се, тиме се бусен нагони на бокорење, и младе жилице трава кад испод бусена нађу на мекану земљу бујније напредују;

2, атмосферски ваздух боље улази у земљу те раствара земљине саставне делове и увећава плодност земљину на корист ливадских трава;

3, умерава се земљина влага те тада траве мање страдају од суше и претеране влаге;

4, најбрже и најлакше се очисти ливада од корова и шкодљивих инсеката;

5, ђубре се брже, јаче и потпуније изупотреби, и

6, Ливадски бусен не квари се, него се само подмлађује.

Солидан састав и потпуност рада Лакеовог плуга препоручује се свакоме који жели старе ливаде подмладити.

Јоца Марковић

ПОЉОПРИВРЕДНА И ШУМАРСКА НАСТАВА
У БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ

У реду установа за пољопривредну и шумарску наставу у Босни и Херцеговини прво место заузима шумарска настава, за коју на *Техничкој средњој школи* у Сарајеву, основаној 1889. године постоји нарочито одељење док се пољопривреда, као што ће се мало ниже видети, не предаје у нарочитим стручним школама, него у четири земаљске пољопривредне и двема станицама за воћарство и виноградарство, и то скоро искључно само практично.

I.
Шумарска Настава

Као што је горе поменуто, шумарство се предаје у *Техничкој средњој школи* у Сарајеву, о чијој су уредби, у администра тивном и дидактичном погледу, од значаја ови податци:

Општи циљ овога завода, који стоји непосредно под управом земаљске владе за Босну и Херцеговину, јесте: „Образовање технички школованих младића у грађевинарству, *шумарству* и рударству, и то у оним гранама, за које се не изискује свеучилиштна спрема".

Од ова три стручна одељења, која се по Правилима намеравају установити, створена су досада само два: за грађевинство и за шумарство.

Ко хоће да ступи у једно од ових стручних одељења, треба да је физички здрав и да је свршио трогразредну трговачку школу у Босни или Херцеговини, или нижу гимназију или нижу реалку. Да би доказао да има тражену спрему, мора поднети сведоџбу од дотичне школе, или мора полагати пријамни испит у *Техничкој средњој школи*. О коначноме примању одлучује земаљска влада а на основу предлога које подноси управитељ школе. За пријамни испит и пријам у школу не плаћа се никаква такса.

Настава у Техничкој средњој школи такође је бесплатна. Ученици, који имају уверења о сиротном стању, добивају још и благодејање, ако су примернога владања и ако се добро уче. За време практичних вежбања и путовања ученици добивају и извесну дневницу а, по потреби и нешто мало новчане помоћи за одело и обућу.

У *наставноме плану* завода према циљу самога завода, поред *теоријске* наставе, заузимају угледно место и *очигледна настава* и *практично вежбање* у стручним радовима.

Основни предмети предају се у оба стручна одељења заједнички; стручни предмети предају се засебно за свако одељење.

Грађа која се има прећи и у грађевинском и у шумарском одељењу распоређена је на *три године*.

У свакој години предавања почињу 1. октобра а завршују 31. августа, трају, дакле, по 11 месеци од којих првих 6 месеци (октобар до краја марта) долазе на зимски течај, осталих 5 месеци на летњи.

У зимскоме течају преовлађују теоријска предавања.

Летњи течај служи поглавито за практична вежбања у стручним радовима. Још у овоме течају ученици сваке године предузимају са својим стручним наставницима већа поучна путовања

Наставни језик је српски.

Предмете као и њихов *распоред* на три године и распоред недељних часова показује овај преглед:

ПРЕДМЕТИ	БРОЈ ЧАСОВА НЕДЕЉНО								
	заједничко предавање из основних предмета			посебна предавања из стручних предмета					
				грађевинско одељење			шумарско одељење		
	Р А З Р Е Д И								
	I	II	III	I	II	III	I	II	III
Наука хришћанска	2	2	2	—	—	—	—	—	—
Српски језик са стилским вежбањима	1	1	1	—	—	—	—	—	—
Немачки језик са стилским вежбањима	2	2	2	—	—	—	—	—	—
Алгебра и равна тригонометрија	4	3	2	—	—	—	—	—	—
Природне науке	2	2	—	—	—	—	—	—	—
Премеравање и цртање планова	—	3	5	—	—	—	—	—	—
Слободно цртање	—	—	—	4	4	—	—	—	—
Наука о пројекцији и пројекционо цртање	—	—	—	6	4	—	—	—	—
Грађевинско цртање	—	—	—	12	12	16	—	—	—
Наука о грађевинском материјалу	—	—	—	2	2	—	—	—	—
Наука о грађевинама	—	—	—	5	5	6	—	—	—
Грађевинска механика	—	—	—	—	—	5	—	—	—
Ботаника заједно са специјалном шумарском ботаником	—	—	—	—	—	5	10	—	—
Наука о земљишту	—	—	—	—	—	—	5	—	—
Наука о клими	—	—	—	—	—	—	5	—	—
О заштити шума	—	—	—	—	—	—	8	—	—
Подизање шума	—	—	—	—	—	—	—	8	8
Употреба шума и шумска технологија	—	—	—	—	—	—	—	10	8
Наука о премеравању дрва	—	—	—	—	—	—	—	5	2
Рачуноводство	—	—	—	—	—	—	—	3	3
Пољопривредна енциклопедија	—	—	—	—	—	—	—	—	6
Свега	11	13	12	29	27	27	28	26	27

Према задатку *шумарскога одељења* да за државну шумарску службу у Босни и Херцеговини спреми особље које ће управне шумарске органе потпомагати у раду и чувању шума, при настави из шумарства највише се полаже *на науку о производњи шума с особитим обзиром на особине и потребе земље и државних шума у Босни и Херцеговини.*

Циљ наставе за поједине шумарске гране углавноме је овако прописан:

Наука о биљу заједно са посебном шумарском ботаником. Грађа и живот дрвећа, уколико ове науке имају основа за гајење дрвећа и уз то још систематски опис важног шумског дрвећа у Босни и Херцеговини. Још се предаје познавање дрвећа и шибља, које се гаји у овим земљама, и растиња, које је важно с агрономског гледишта; исто тако познавање шкодљивог шумског с пољског корова и паразитских гљивâ.

Наука о земљишту. По краткоме геолошкоме опису прелази се на унутрашњу грађу земљине коре утолико, уколико је то потребно за разумевање односа између врста планина и образовања земљишта и уколико то стоји у вези са растењем дрвећа. — После тога треба земљиште тачније испитати (састав земљишта, физичке особине, стање земљишта, снага земљишта, оцењивање земљишта). Најзад треба изложити дотадашње искуство о дејству извесних културних метода (одводњивање, наводњивање, ђубрење, обрађивање земљишта итд.).

Наука о клими. Уз потребне поуке о метеоролошким елементима, ваља дати обавештења о клими, која одговарају нарочитим потребама шумаревим, а уз то још обележје климе у Босни и Херцеговини.

Заштита шума. Поуке на који је начин шума (од времена кад се засади па док не буде стигла за употребу) изложена квару и штети ,коју јој наносе човек, животиње, елементарне непогоде итд., и како се томе може стати на пут сасвим или бар унеколико. При томе ваља узети у обзир законе, који важе у Босни и Херцеговини. Животиња, које су особито штетне или корисне шуми.

Подизање шума. Науку о подизању шума треба опширно предавати, с изузетком оних делова из те науке, који су за шумарске и опште пољопривредне прилике у Босни и Херцеговини без важности. Нарочиту пажњу треба обратити на пошумљавање кршева.

Употреба шума и шумарска технологија. Употреба шуме с обзиром на употребу дрвета, предаје се опширно. Од споредних употреба предаје се само о онима, које се тичу Босне и Херцеговине, нарочито о употребљивању шумског лишћа за храну стоке. Уз ово треба предавати о употреби дивљачи, даље о риболову и гајењу риба, а и дотичне законе, који важе за Босну и Херцеговину. Шумарска технологија, изузев прављење дрвеног угља, ограничава се на кратак опис суштине те радиности.

Наука о премеравању. Наука о шумским мерама и теговима, израчунавање кубне садржине посеченог и непосеченог дрвећа и одређивање количине дрвета (од ока, мерењем и срачунавањем свигу стабала на целој површини или само у једноме делу те површине). Преглед о растењу дрвећа и шума и разне врсте прираштаја на једноме дрвету или шуми. Одређивање старости појединих дрвета и читавих шума.

Рачуноводство и канцеларијски рад. Ради разумевања у овим гранама треба пре свега предавати оно што је најпотребније о уређењу земаљске службе а нарочито шумарске службе и о уделовању разних службених органа, нарочито техничког помоћног особља. Из Рачуноводства, поред основних правила о општем обрачунавању које се примењује у сваком посебном газдинству, треба предавати и о нарочитим прописима за обрачунавање и за благајничке прописе за Босну и Херцеговину, и то за рачуноводну службу у земљи само уопште а за речуноводну службу при шумарским управама опширно.

Пољопривредна Енциклопедија. Најпотребније из пољопривредних знања, заједно са *воћарством, виноградарством* и *повртарством*, према земљишним, климатским, културним и саобраћајним приликама у Босни и Херцеговини, с обзиром на рационално обрађивање сеоских имања.

* * *

Као *научна средства* школи стоје на расположењу добро спремљена књижница и богате збирке научних средстава за основне и стручне предмете; поред тога школска шумска башта и ботаничка башта (у једноме делу градског парка у Сарајеву).

Целокупно *наставничко особље* Техничке средње школе састоји се — заједно са директором — из 10 редовних професора. Од њих су четворица искључно за шумарске предмете (заједно са рачуноводством и пољопривредном енциклопедијом). Осим тога има још два помоћна учитеља за опште предмете и три вероучитеља (један за мухамеданце, један за православне а један за католике).[1]

Испити ученика држе се и у току школског течаја и, обавезно, на крају сваког течаја.

Ученици, који су све три године свршили с добрим успехом, могу се, по својој молби, пустити на *стручни испит.* Ученици шумарског одељења, који хоће да полажу овај испит, не полажу прописани испит из Науке о заштити шума и из Правила службе за државне шумаре у Босни и Херцеговини.

* * *

О овоме „стручноме испиту“ рећићемо овде коју укратко.

Циљ је стручног испита да докаже стручну и општу спрему ученикову а врши се засебно за ђаке шумарског, а засебно за ђаке грађевинског одељења.

Право на овај испит имају ученици најстаријег (III) разреда Техничке средње школе, који су последњи разред свршили с добрим успехом.

Испитну комисију састављају:

а), владин изасланик, који је у исто доба и председник комисије (за грађевинско одељење виши технички, за шумарско виши шумарски чиновник земаљске владе);

б), управитељ завода или његов заступник;

в), дотични стручни учитељи завода, које за то буде одредила земаљска влада.

Испит се састоји из писменог (или цртања) и усменог.

Писмени испит, (клаузура), мора се полагати бар за 14 дана пре усменог испита.

Ученици шумарског одељења морају полагати испит из ових предмета: а) премеравање дрва; б), употребе шума; в) математике, и г), матерњег језика (опис каквог путовања или сличан састав, који има везе са струком, из које ученик испит полаже).

За израду ових писмених школских задатака предвиђено је по пет часова дневно за три дана узастопце.

[1]) Редовни професори рачунају се у земаљске чиновнике. Прво је постављење привремено и траје годину дана. Плата је управитељу 1600 фор. (и повишава се после пете године на 2000 фор; а после 20 на 2400 фор; са додатком од 700 фор. Плата учитељима је 1200 са повишицом као и горе 1600 и 2000 фор., и с додатком од 400 форината.

Дотични учитељ III разреда предлаже најмање троструки број задатака, па од ових владин изасланик изабере задатак који он хоће. Изасланик има још право да предложене задатке измени или да их другима замени.

Сви чланови испитне комисије имају право да прегледају и оцењују писмене задатке. Задаци са испитним записником морају се најдаље за недељу дана по писменом испиту послати владином изасланику.

Ученици који из два писмена зидатка добију оцену „слаб“ не пуштају се даље на испит.

Усмени испит ученици шумарског одељења полажу из: Науке о премеравању, Ботанике, Чувања шума, Подизања шума, Употребе шума, Шумарске технологије и Премеравања дрва, а оба одељења полажу још и испит из немачког језика (превођење лакших ствари са матерњег језика на немачки и читање немачког текста са препричавањем).

Из Рачуна, Пољопривредне енциклопедије, Физике, Климатологије, Науке о земљишту, Веронауке и Слободног цртања не полаже се испит. Из ових се предмета у сведоџбу заводи годишња оцена.

Из свакога предмета испитује углавноме опај наставник, који је тај предмет у последњем разреду предавао. У његову одсуству владин изасланик, у споразуму с управитељем, одређују му заменика. Председник има право да учествује у испитивању на начин, који не би убијао углед дотичноме наставнику.

Испит не може трајати дуже од 8 часова дневно (четири часа пре и четири после подне).

О резултатима усменог испита води се табеларни записник, у који имају да се заведу питања, која су задавана појединим испитаницима, и оцене, по предлогу дотичнога изасланика.

Као мерило по коме ће се одређивати питања за писмене и усмене испите и за оцењивање ученика, важе уопште прописи, који се налазе у наставноме плану Техничке средње школе.

Комисија одлучује, да ли ће испитаник добити сведоџбу „способан са одликом“, „способан“ или „неспособан“. „Способан са одликом“ добијају они ученици који немају ниједне тројке. Како за оцене из појединих предмета тако и за целокупан успех гласа се (с простом већином гласова). При подједнакој подели гласова одлучује глас председникова.

Резултат гласања заводи се у испитни записник, а одмах по збору испитаницима саопштава се резултат испита.

У сведоџбу се уноси кратак животопис испитаников, оцена о владању за време свеколиког школовања, оцена коју даје из предмета разредно веће и општа испитна оцена. Сведоба се издаје на матерњем језику. Ученици православне вере добивају сведоџбу написану ћирилицом, сви остали латиницом.

Ученици Техничке средње школе, који су родом из Босне или Херцеговине, имају (по § 26. војнога закона за Босну и Херцеговину) право на једногодишњу војну службу за босанско-херцеговачке резервне официре, што одговара потпуно једногодишњој-добровољачкој служби у Аустро-Угарској држави.

Осим тога сведоџба Техничке средње школе, у смислу §. 64 војног закона, има исту важност као и сведоџбе осталих аустријских школа, које су у рангу више гимназије или реалке. На основу ових повластица право на једногодишњу војну службу имају и они ученици, који су свршили Техничку средњу школу, па ма били родом из Аустрије или Угарске.[1])

II.

Пољопривредна Настава.

За пољопривредну наставу у Босни и Херцеговини не постоје никакве нарочите стручне школе, већ се пољопривреда предаје, и то скоро само практично, *на пољопривредним земаљским станицама* у *Гацку* и *Модрићу*, *Ливну* и *Илицама* и на *воћарским* и *винодељским станицама* у *Мостару* и *Дервенту*. У Гацку и Модрићу предаје се од 1887 год., у Ливну од 1890 год. у Илицама од 1894 год, а у Мостару и Дервенту од 1893 год.

Задатак је ових предавања, да практично образују младе земљораднике домородце у свима пословима који се односе на сточарство, неговање стоке, и пољорадњу, као год млекарство, воћарство, винодељство и вртарство, тако да је ученик (шегрт) по свршетку те школе, у стању да предузме очево имање или да буде самосталан земљорадник који ће се придржавати савремених начела.

За примање као шегрта у једну од земаљских пољопривредних односно воћарских и виноградарских станица, захтева се да ученици подносе уверење о свршетку основне школе, даље морају поднети уверење о своме владању, о здрављу а мора да су навршили 16 година. Они, који су прешли 24 годину не примају се. У изузетним случајевима који заслужују нарочита обзира могу се примити и ученици који нису свршили основну школу. *Учење* траје три године а почиње и завршује се 15. новембра.

Према задатку горе поменутих станица при образовању шегрта главна се пажња има обраћати на практичну ручну окретност и то како при неговању и храњењу стоке, при млекарству, при засађивању воћњака и винограда, при каламљењу и подизању свег корисног биља и око свију начина употребе, тако и око осталих пољопривредних радова (рад у пољу, на њиви, руковање пољопривредним справама итд.).

Према ступњу образовања ученичког држаће се с времена на време и *теоријска предавања;* недељом и празницима, а зими и радним даном ученици ће се с вечери вежбати по један до два часа у читању, писању и рачунању, а држаће им се и предавања о општим начелима пољопривреде и сточарства, или воћарства, виноделства и вртарства.

Предавања се држе на српском језику.

Као *научна средства* служе све справе, које се при станици буду налазиле као и земља, fundus instructus, пољопривредне зграде и постројења за поправку земаља.

Особље у пољопр. станици састоји се из по једног управника, једног помоћника, једног економа и два мајстора, према потреби, и из једног сирара а у Ливну и из једног млекара.

Особље у станицама, за воћарство и виноградарство састоји се из по једног управника станице и по једног баштована. Обојица имају целокупну управу над заводом у рукама, и дужност им је да дају практична и теоријска упуства ученицима.

Настава је за све време не само бесплатна, него још сваки ученик има у заводу и бесплатан стан а уз то још по 50 новчића дневно; при ступању у завод добије још ново одело и обућу. Ученици се хране заједнички у заводу и за то им се одбија од дневнице, коју примају у новцу. Али трошкови за храну не износе више од 20—25 новчића дневно на главу. Ученици II и III разреда имају поред дневнице још и месечни додатак од 3—5 фор. Сваки завод има свога лекара, који указује ученицима бесплатну помоћ. Прање рубља врши се о заводском трошку. Још се у току године указује ученицима унеколико помоћ у рубљу и оделу.

Испита нема; ипак сваки ученик по навршеном трећем разреду добија сведоџбу о својој марљивости и стеченој способности и о владању.

Одлични ученици добивају награде, које се састоје из пољопривредних справа, грла за приплод, жита за усев, каламљених воћака, семена од поврћа итд. и овим се практичним наградама ученици не мало подстичу да што корисније употребе време, проведено у школи.

[1]) Бројно стање ученика у шумарскоме одељењу у години 1889—90 до закључно 1896—97 види се из овог прегледа:

године 1889—90	(I година)	10 ученика
» 1890—91	(I и II год.	17 »
» 1891—92	(I, II и III.)	25 »
» 1892—93		24 »
» 1893—94		24 »
» 1894—95		19 »
» 1895—96		20 »
» 1896—97		20 »

ГЛАСНИК

Угледни живинарници по државним пољопривредним заводима. — У 9. и 10. броју *Тежака* за 1898. годину објављено је да је г. Министар Нар. Привреде наредио свима државним пољопривредним заводима и пољопривредним школама да уреде угледне живинарнике за све врсте домаће живине најбољих раса.

Државни пољопривредни заводи: управа државне ергеле и управа топчидерске економије и обе ниже пољопривредне школе подигли су ове живинарнике и приступили гајењу живине у њима.

Доцније ћемо у снимцима приказати живинарнике ових државних пољопривредних установа и изложити врсте домаће живине које се у њима гаје а сад ћемо да изнесемо *Правила* за држање и гајење живине и за вођење рачунских књига по грани живинарства од 29. децембра 1899. године ЗБр. 7381. и *Ценовник* за продају грла живине и јаја из државних завода у 1900. години од 29. фебруара ове године ПБр. 2099.

I
ПРАВИЛА

За држање и гајење живине и за вођење рачунских књига по грани живинарства у пољопривредним државним заводима

1. Која ће се врста живине и која раса њена у ком заводу држати одређује, на предлог Управе Завода, Министар Народне Привреде; бројно пак стање одређује сама Управа Завода према својој имућности и према циљу држања.

2. За вођење рачунских књига по грани живинарства у државним пољопривредним заводима постоји *Списак живине и Бележник о носиву и потрошњи јаја.*

3. Ове рачунске књиге спрема и заводима раздаје Министарство Народне Привреде свршетком сваке године за идућу годину.

4. *Списак живине и Бележник о носиву и потрошњи јаја* водиће се месечно и закључивати свршетком сваког месеца, тако да се сваког месеца свршава и примање и издавање и готовина преноси у идући месец.

5. Ове рачунске књиге водиће економи пољопривредних завода а оверавање их Управитељи тих завода.

На свршетку сваког месеца економи ће ове књиге закључивати овако: *Списак живине..... Бележник о носиву и потрошњи јаја.....* водио економ Управе.....

Овај потпис економа оверавање Управитељи дотичних завода овако:

а) Да је *Списак живине* уредно вођен, приход тачно унесен у касу и означена количина хране уредно давата и из *Магацинске књиге* расходована, тврди Управитељ.....

б) Да је *Бележник о носиву и потрошњи јаја* уредно вођен а приход тачно уведен у касу, тврди Управитељ.....

6. У *примедбе* како *Списка* тако и *Бележника* стављаће се свеколика објашњења, која би била потребна да се боље представе цифре, уписане у поједине рубрике *Списка* и *Бележника*

7. У *Списак живине* уводиће се сваког месеца количина хране, која се на живину изда и рефератом из *Магацинске књиге* разводити тако, да се види колико је од сваке врсте хране на живину утрошено (пшенице, јечма, овса, кукуруза итд.).

8. Грла живине приплођена у Заводу, заводе се у *Списак живине* у рубрику: *пилићи, гушчићи* или *иловчићи* десетог дана по извођењу, а одатле преводе у рубрику: *кокошке, гуске* или *иловке* кад наврше по шест месеци. Грла набављена као одрасла заводе се онда, кад се у живинарник унесу.

9. Расходовање грла, која угину, врше саме Управе Завода и назначавају, на основу извештаја свога сточног лекара, болест од које су или узрок због кога су угинула. У годишњем извештају, који подносе Министарству Народне Привреде, Управе су дужне и о томе поднети сва потребна објашњења.

10. Продавање грла живине за приплод врше саме Управе Завода, по ценама. које на предлог Управâ одређује Министар Народне Привреде почетком сваке године, али се и то све има у *Списак живине* уписивати и позивати на Ценовник, по коме је продаја извршена.

11. Продавање грла живине, која се због извесних мана не могу држати нити продати за приплод, врше Управе и о томе подносе извештај Министру Народне Правреде; добивени новац уносе у своју благајницу и у *Списку живине* означавају продају и цене.

12. Продавање јаја, уколико Заводу не би била потребна врше саме Управе Завода по ценама, које на предлог Управâ одређује Министар Народне Привреде почетком сваке године, и то све уписују у *Бележник о носиву и потрошњи јаја* и позивају се на Ценовник, по коме је продаја уступљена.

13. Количина хране, која се на једно грло живине разне врсте има дневно односно месечно из магацина издавати и по *Магацинској књизи* разводити, није одређена. Она зависи од доба године, од врсте и одраслости живине и од циља, у коме се живина држи. Али се никад и ни у ком случају храна не сме бацати без тачног повременог срачунавања, што ће се и у *Примедби* свагда и означавати.

14. Како *Списак живине* тако и *Бележник о носиву и потрошњи јаја* спроводиће се Главној Контроли уз остале годишње рачуне Завода.

II
ЦЕНОВНИК

За продају грла живине и јаја из државних пољопривредних Завода у 1900. год. од 29. фебруара 1900. год. ПБр. 2099.

А. Живина

I.	1 петао	4	динара
	1 кокошка	2	„
II.	1 плован	5	„
	1 пловка	3	„
III.	1 ћуран	4	„
	1 ћурка	3	„
IV.	1 гусан	10	„
	1 гуска	6	„

Б. — Јаја

а) — 1 јануара до 1. јула.

I.	кокошија	0·20	динара комад
II.	пловча	0·20	„ „
III.	ћуреће	0·30	„ „
IV.	гушча	0·50	„ „

б) — од 1. јула до 31. децембра

I.	кокошија	0·10	динара комад
II.	пловча	0·10	„ „
III.	ћуреће	0·10	„ „
IV.	гушча	0·20	„ „

Набавка семена свилених буба. — Решењем Господина Министра Народне Привреде од 26. јула пр. год. ЗБр. 4094. уступљена је набавка семена свилених буба и откупљивање мехурака г.г. Фаркићу и Анђелковићу свиларима из Лапова, под обавезом:

1, да за пет година и то о свом трошку врше набавку семена произведеног по Пастеровом начину за одгајиваче у округзима: београдском, крагујевачком, крушевачком, моравском, нишком, подринском, пожаревачком и смедеревском;

2, да сваке године буду дужни набавити између 100—200 килограма поменутог семена;

3, да у августу сваке године одреде количину семена коју имају набавити за сваки округ и да набавку семена изврше, пошто распоред о томе утврди Министарство Народне Привреде;

4, да набављену количину семена буду дужни предати Министарству Народне Привреде ради испитивања; и

5, да одгајивачима свилених буба буду дужни давати бесплатно потребну количину семена за гајење.

За ову годину, г.г. Фаркић и Анђелковић набавили су по одобрењу Господина Министра Народне Привреде 115 килограма семена свилених буба из Вáрâ у Француској и од ове количине раздаће бесплатно одгајивачима из округа:

крагујевачког	15 кгр.
крушевачког	25 „
моравског	20 „
нишког	10 „
подринског	10 „
пожаревачког	25 „
београдског и смедеревског	10 „
Свега	115 кгр.

Осем ове количине набавили су још 10 килограма, јер имају уверења, да ће сву набављену количину раздати брзо, пошто већ и сада имају за семе велики број пријава.

Сваки који жели гајити свилене бубе, а живи ма у коме од поменутих округа, ваља да похита с пријавом.

Обавезе одгајивача свилених буба. — Одгајивачи свилених буба из округа београдског, крагујевачког, моравског, нишког, подринског, пожаревачког и смедеревског, који желе добити семе свилених буба од г.г. Фракића и Анђелковића свилара из Лапова, којима је уступљена набавка семена свилених буба и откупљивање мехурака, дужни су од своје стране потписати обавезу:

1, да ће гајити свилене бубе по штампаном упуству Министарства Народне Привреде;

2, да неће ни од кога другог примити семе ради гајења;

3, да за гајење неће употребити домаће семе;

4, да добивено семе неће ником давати ради гајења;

5, да од добивених мехурака неће производити семе;

6, да ће најмање половину произведених мехурака продати г.г. Фаркићу и Анђелковићу;

7, да ће за сваку кутију семена (десет грама) ако г.г. Фаркићу и Анђелковићу не би хтео продати најмање половину произведених мехурака платити без икаква изговора 20 динара (16 за државу а 4 за повластичаре), а ако би задржану, другу, половину продао коме другом лицу, онда 10 динара (8 за државу а 2 за повластичаре).

Из закона о лову. — По чл. 31. закона о лову, пресуде полицијских власти изречене по овоме закону разматра Министар Народне Привреде. По томе, од како је овај закон ступио у живот па до краја прошле године било је на разматрању Министра народне привреде свега 102 пресуде, од којих су 78 одобрене, 22 поништене и две пресуде враћене неразмотрене. Међу кажњенима, поред осталих, било их је прилично и из реда државних службеника, од којих су се неки доста опекли за хватање и држање забрањене дивљачи. По томе, дакле, није слободно више ни под каквим изговорима држати и чувати срнчад и ланад затворену у својим авлијама и оборима.

Ј.

Награде најбољим одгајивачима свилених буба. — Откупљивање мехурака свилених буба, имају повластичари вршити у свиларским станицама у присуству државних контролора. Поред дужности контролора за тачно откупљивање, они имају још и то у делокруг свога рада: *„да Министарству Народне Привреде предлажу за награде најбоље одгајиваче свилених буба“.*

Да би се ово могло извести, Г. Министар Нар. Привреде изволео је решити:

1, да свака станица за откупљивање мехурака, којих ће ове године бити осам, може за одгајиваче своје околине предложити по **две награде**: *једну* од **сто** а *другу* од **педесет** *динара;*

2, да се поменуте награде могу издати одгајивачима:

а), из општине, у којој је, у том округу, раздата највећа количина семена свилених буба и у којој има најмање седам одгајивача пријављених за такмичење;

б), који се до првог маја пријаве својој општинској власти, да се желе такмичити за награду и том приликом изјаве: да ће гајење свилених буба вршити под надзором одређених лица; да ће у присуству тих лица мехурке скинути с чаурнице, спаковати и под печатом општинске власти однети у станицу, и, да ће станици односно повластичарима г.г. Фаркићу и Анђелковићу, продати целу количину произведених мехурака; и

3, који, између пријављених такмичара, добије, рачунајући на десет грама семена, највише новаца за мехурке прве класе.

Тежња, да у овој години буде што већи број одгајивача свилених буба. — Г. Министар Народне Привреде наредио је свима начелствима у чијим ће се окрузима гајити ове године свилене бубе (београдском, крагујевачком, крушевачком, моравском, подринском, нишком и смедеревском):

1, да преко среских и општинских власти упозна одгајиваче свилених буба с тим: да ће повластичари г.г. Фаркић и Анђелковић, свилари из Лапова отпочети раздавати семе свилених буба од 15 марта ов. године;

2, да повластичарима буде у свему на руци, да у округу могу раздати по могућству што већу количину семена;

3. да за овај циљ начелство задобије г.г. свештенике и учитеље, да се приме посредништва у раздавању семена и надзора над гајењем свилених буба у својој околини, како би сваки одгајивач добио што боље мехурке а с тим и више новаца;

4, да одгајивачима скрене пажњу на то: да се неће откупљивати они мехурци које су поједини произвели из домаћег семена (које су задржали од прошле године) већ само мехурци из семена које је прегледало Министарство Народне Привреде, а које *бесплатно* раздају поменути повластичари г.г. Фаркић и Анђелковић; и

5, да настане, да одгајивачи ни у ком случају не гаје свилене бубе из семена домаћег, једно зато, *што ће сваки добити бесплатно потребну количину семена*, а друго и поглавито с тога, *што су такви мехурци лоше каквоће и што су бубе из таквог семена подложне разним па често и заразним болестима.* Тога ради, као и да се болести ових буба не би пренеле на бубе које се гаје из семена које раздаје повластичар, захтевано је од Начелстава да настану: да сваки који жели гајити бубе ради продаје мехурака, претходно уништи домаће семе.

Надамо се, да ће се Начелства, г.г. свештеници, учитељи и остали пријатељи свиларства заузети, да у њиховој околини буде што већи број одгајивача, у ком је смислу и горње наређење.

Курсеви за зрело каламљење и сађење лозе. — У државним лозним расадницима држаће се курсеви за зрело каламљење лозе ове године овим редом:

1, *У лозном расаднику Крајинском* (Школе за Винодеље и Воћарство) у Букову и то два курса;

2, *У лозном расаднику Топчидерском* један курс;

3, *У лозном расаднику Смедеревском* један курс;

4, *У лозном расаднику Нишком,* два курса;

5, *У лозном расаднику Жупском,* у Александровцу, два курса;

6. *У лозном расаднику Јагодинском,* два курса.

Општински курсисти, по чл. 17. закона о обнављању виноградарства, одређени су:

За курсеве у крајинском расаднику, из округа крајинског и тимочког;

за курс у топчидертком расаднику, из округа подунавског и крагујевачког;

за курс у смедеревском расаднику, из округа подунавског и пожаревачког;

за курсеве у нишком расаднику, из округа нишког, топличког и врањског;

за курсеве у жупском расаднику, из округа крушевачког; и

за курсеве у јагодинском расаднику, из округа моравског.

Осем ових обавезних курсиста, биће допуштено да на свима курсевима суделују и *добровољни слушаоци*, који се пријаве управама расадника.

Курсеви за зрело и зелено каламљење у Крушевцу. — Крушевачка Подружина Српског Пољопривредног Друштва објавила је, да ће ове године држати калемарске курсеве за зрело и зелено каламљење лозе и каламљење воћака за срезове расински, ражањски и трстенички; и то за зрело каламљење: од 12 до 19 марта, а за зелено каламљење од 14 до 21 маја и од 21 до 28 маја о. г.

ДРУШТВЕНИ И ПОДРУЖИНСКИ ПОСЛОВИ

ЗАПИСНИК I. СЕДНИЦЕ

Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва

држане 5. фебруара 1900. године у Београду.

Били су: Председник г. Милутин Савић, потпредседник г. Александар М. Секулић, благајник г. Благоје Д. Тодоровић; чланови одбора: г.г. Др. Марко Леко, Паја Тодоровић, Алекса Живановић, Алекса Поповић, Милан Јованић, Јован Јекић и Нинко Јовановић.

Председавао председник г. Милутин Савић бележио секретар М. Јовановић.

1. *Председник.* Пошто нисам био онда на Збору, кад сам изабран за председника Срп. Пољопривредног Друштва, то бих ја барем данас пред вама имао, господо, да изјавим ово:

Ко цени рад пољопривредни и пожртвовање овога Друштва око унапређења наше пољске привреде, тај ће, као и ја, сматрати за највећу част да буде обичан редов на пољу за унапређење пољске привреде, толико већа част за онога који предводи редове.

Но који зна како се много очекује од онога који седи на овом одговорном месту, који је имао много пута прилике, као ја, да своју слабу снагу увиди, тај ће се пре склонити од толико почасти, колику доноси председништво у Српском Пољопривредном Друштву, но што ће се полакомити, да са пуном савешћу одговорности прими то тешко бреме, и ако само за половину рока колико то моји часни претходници издржаше.

Па ако се при свем том усудих да поред толиких одушевљених и опробаних бораца изађем пред вас и ако само као изабрани, а још не и као утврђени председник, мени ће се то опростити из ових разлога:

1. Што Друштву предстоји промена Правила а с њоме и сазивање новог Збора па и избор новог председника.

2. Што је Збор миловао изабрати ми у помоћ најистрајнијега међу нама за потпредседника; а за благајника човека који је не само примерном вредноћом, вештином и савешћу довео друштвене финанције до стања, које може свакога уредног човека само обрадовати.—Не мање и с тога што су они, који су на овом месту претходили толико пут прокрчили да се данас с половином труда може њиме ићи;

3. Што се Одбор попунио оним људима, који су и одушевљењем и истрајношћу и тако јаким везама познати са свима пољопривредницима и привредним крајевима у земљи;

4. Што је кадар службеника у бироу већ давно у томе послу, нарочито што је сваки већ толико ојачао у самосталном раду, да се надати да ће и даље отправљати своје послове, а да за то не очекује ни заповести и опомене, ни надзора и гоњења;

5. Што ме је највећма осоколити могло, да ће се нешто моћи постићи, то је, што се са Највећега места прокламовало *привредно доба*, кад ће се на рад привредника другаче гледати, и кад напоре друштвене има да потпомогне један угледан број *среских* и окружних економа.

Ето то су, другови и господо, оне побуде, које су ми улевале слободу и дрскост, да се, верујући у добру звезду водиљу, слушајући мудре савете ваше, руководећи се примером добрих претходника, примим ово бреме, које на сваки начин превазилази моју снагу, али је часно и онда кад му човек подлегне.

У свему осталоме да се ослонимо на помоћ Божију у чијој је руци успех нашег рада —

Одбор је пажљиво саслушао говор г. Председника и захвазивши му узвикну Живео!

2. *Потпредседник.* У свечаном тренутку, кад Управни Одбор Српског Пољопривредног Друштва приступа својим пословима, који му по Правилима у дужност спадају и када у томе Одбору стајем на ово место, на коме је досада тако часно и заслужно стајало девет потпредседника Српског Пољопривредног Друштва, ја сматрам за своју неодложну дужност изјавити своју најтоплију благодарност оним редовним члановима Српског Пољопривредног Друштва који су ми на 31. Главном Збору поклонили своје поверење и одредили ми ово часно место међу вама, Господо Одборници, који сте и заслужнији из поданији од мене да о друштвеним пословима одлучујете.

Уколико ме у овом тренутку испуњава осећање благодарности према гласачима, које по имену и не знам, јер у часу бирања чланова Управе нисам био на Збору, утолико ме више обузима осећање страха, да ли ћу с овога места одговорити њиховим очекивањима у оној мери, у којој су они замишљали, сад су ме за ово место бирали.

Послови у Српском Пољопривредном Друштву многобројни су и одговорни. Прилике, под којима оно има да развија своју послености, нису ни данас, после 30 година друштвеног опстанка, тако повољне, да се лична вредноћа и лично пожртвовање чланова Управе могу одмах да опазе на току друштвених послова.

У колико се те прилике, на корист Пољске Привреде, могу мењати радом друштвене Управе, ја ћу најревносније помагати поштованога председника и са своје стране живо настојавати, да се утицај Друштва и корисно и обилато осети на унапређењу Пољске Привреде о чијем се развијању и усавршавању Српско Пољопривредно Друштво има да стара.

Ако сам, као скоро 20 годишњи часник Српско Пољопривредно Друштво добро схватио и довољно оценио путеве, којима Српско Пољопривредно Друштво ваља да иде па да *и са своје стране* појачава развијање и унапређење пољске привреде у Србији, нашој лепој домовини, ја бих поштованоме Одбору, у коме имам част да будем потпредседник, ставио топло на срце ове три бриге:

1, да свој задатак и свој рад најбрже и најсмишљеније изменом садашњих Правила доведе у склад с погодбама, које су за унапређење и развијање пољске привреде створене најновијим законодавством по пољопривредној струци у Србији;

2, да свој дом и своје имање уреди како захтевају његов задатак и његово име, и

3, да и за извршење задатка, који по Правилима буде на се примило и за одржање дома и имања свога, обезбеди себи колико стручно толико и предано особље.

Благодарећи још једном бирачима и дајући пред Управним Одбором ову своју изјаву, ја и њима и вама желим срећан и користан рад.

Одбор и овај говор потпредседника пажљиво саслуша и захваливши му узвикну: Живео!

3. Секретар чита изјаву г. Јакова А. Марковића инспектора шумарског одељења Министарства Народне Привреде, којом извештава Друштво да му није могућно примити се избора за члана Управног Одбора Друштва, због тога што му службени послови не остављају ни најмање времена за рад у друштвеној Управи. — Већином гласова Одбор одлучи да се ова изјава прими к знању.

4. За састав програма друштвеног рада за 1900. годину. — Одбор изабра г. Милутина Савића, председника; г. Александра Секулића потпредседника, г. Благоја Д. Тодоровића благајника, г. Павла Тодоровића и г. Алексу Љ. Поповића одборнике, а за деловођу М. Јовановића секретара.

5. По питању о набавци семена — Одбор изабра г. Александра Секулића, Др. Марка Леко и М. Јовановића у комисију за преглед, и оцену поднесених понуда за набавку семена.

6. По молби г. Светолика Петковића досадашњег управитеља друштвеног добра у Шапцу да му се изда уверење о годинама службе; о владању и прилежању његову — Одбор овласти председништво да му у име Одбора изда уверење.

7. На предлог потпредседника, да се одреди и утврди један дан у недељи, кога ће се редовно сазивати седнице Управног Одбора — Одбор утврди да се седнице редовно сазивају суботом а што се тиче времена оставља се да га председништво одређује.

8. Секретар извештава да су јавиле да ће држати годишњи Збор и то Подружине Горњо Милановачка 13 фебр. о. г.; Жичка 2 фебруара ове год.; Пиротска 30 јануара ове год. и Крушевачка 30 јануара ове год. — Одбор прими к знању.

9. Секретар извештава да су изабрале нове управе ове Подружине: Стишка, Крушевачка, Пиротска, Медвеђска, Тимочка, Жичка, Обреновачка, Сићевачка и Ресавска. — Одбор прими к знању.

10. Секретар прочита писмо Управе државне штампарије којим извештава Друштво да је на основу члана 14 закона финансијског за 1900 год. обуставила сваки рад штампања за рачун Српског Пољопривредног Друштва из разлога што још нема никаква наређења од Господина Министра Просвете и црквених послова — Одбор реши: умолити Господина Министра да изволи наредити, да се штампање *Тежака* продужи у границама одређеног кредита.

ОБЗНАНЕ

Награде за увођење напреднијих начина радње. Српско Пољопривредно Друштво понавља и расписује награде за ове напредније радње.

1. За рационално подигнут виноград на песку, а на простору најмање од пола хектара с обзиром на припремање и и правилно засађивање земљишта као и на избор подесних сората винове лозе за ову потребу. Награда 400 динара. Рок 1. Јула 1900 године.

2. Ко први с успехом засади на живоме песку у срезу рамском или голубачком округа пожаревачког 500 двогодих белих или црних борића и очува их у добром стању тако, да у времену оцењивања буду у 5-тој или 6-тој години. Награда 500 динара. Рок за пријаву 1. Јула 1901 године.

3. Ко на ма којој брдској страни у срезу нишком на усамљеној чистини удаљеној свуда унаоколо од ма какве шуме на 2500 метара, подигне из семена вештачким сејањем сâд на простору 1 хектара, и то помешан највише бељиком, буквом и јасеном. Награда 400 динара. Рок за пријаву до 1. Јула 1901 годино.

4. Ко се од одгајивача коња у Краљевини Србији са села пријави писменим уверењима Друштву да је сам одгајио и држави за војну потребу продао два рудна коња затворених боја за пољску артилерију. Награда I пријавнику 500, а II 400 динара. Рок за пријаву до конца 1903 године.

5. Који се од одгајивача коња у Краљевини Србији из вароши пријави писменим уверењима Друштву, да је сам одгајио и држави за војну потребу продао два рудна коња затворених боја за пољску артилерију. Награда 300 динара. Рок за пријаву до конца 1904 године. Право овог такмичења оснива се на чл. 22 тач. 7 под б, Правила друштвених које гласи: Сви они који се, уз друго занимање, баве једном или више грана пољске привреде, али у ширем обиму.

6. За правилно подигнут воћњак од једне или више врста воћака с обзиром на избор воћака и пресадница; даље на правилност растојање воћака, начин пресађивања и негу, а на површини најмање пола хектара. Награда 200 динара. Могу се такмичити срезови: нишки окр. нишког и белопаланачки окр. пиротског. Рок за пријаву до 1. Септембра 1900 године.

7. Ко подигне угледни живинарник за ове четири врсте пернате живине: кокошке, ћурке, гуске и пловке од најмање 300 комада, но тако, да једна или две преовлађују према месним приликама у којима одгајивач газдује, и према томе шта се на најближем тргу тражи и плаћа. Награда 300 динара. Могу се такмичити окрузи: подунавски, подрински и пожаревачки. Рок за пријаву до конца 1900 године.

8. За виноград засађен америчком лозом и окалемљен домаћом од најбољих врста, на површини најмање од 20 ара, с тим, да свака врста буде издвојена. Награда 200 динара. Могу се такмичити привредници из околине Ниша. Рок за пријаву до 1 Септембра 1901 године.

9. Првом удружењу у Србији са показаним успехом и резултатом за заједничку набавку и употребу пољопривредних справа. Награда 300 динара. Рок до конца 1901 године. и

10. За сталну употребу вртачне сејалице за стрмнине на неодређеној површини. Награда 200 динара. Могу се такмичити привредници из округа моравског и пожаревачког. Цениће се изникли усев. Рок за пријаву до 1. Априла 1900 године.

Нове награде за напредније начине радње.

11. За правилно подигнут јабучар (воћњак од самих јабука) првенствено од оних српских сората јабука, које су најпогодније за справљање јабуковаче с обзиром на избор пресадница, начин засађивања и негу, на правилност растојања воћака и на површини најмање од пола хектара. Награда 300 динара. Могу се такмичити окрузи Подрински и Ужички. Рок пријаве до 1. Септембра 1904 године. и

За стално производење доброг сира у већем размеру, који би био маснији и укуснији но што је садашњи тврди сир и који ће поред тога да буде трајашан и подесан за пренос. Награда 500 динара. Могу се такмичити млекарска удружења из округа крушевачког, рудничког, ужичког, пиротског, топличког, врањског и крајинског. Рок пријаве до 1. Октобра 1903 године.

Продаја приплодне стоке из државне Ергеле. — Као сувишна и управи државне Ергеле непотребна, продаваће се ова стока:

15. Марта у Љубичеву: 5 кобила, 12 ждребица од 3 и 2 године и 3 ждрепца од 2 и 1 године старости.

17. Марта на сточноме тргу у Пожаревцу 7 крава, 5 јуница и 4 женска телета расе маријаховско-лаванталске;

18. Марта у Ћуприји: 4 краве и 1 теле колубарског соја, 12 оваца кривовирског соја, 2 крмаче и 2 прасета шумадиског соја и 2 петла расе брама.

Чине се пажљивим привредници на ову продају, нарочито пољопривредници на продају рогате стоке 17. марта у Пожаревцу.

Ближи податци о свој овој стоци изложени су у огласу у „Српским Новинама“; а потребна обавештења даје управа државне Ергеле.

Уз овај број шаљемо Садржину Тежака за 1899. израђену по писцима, по струкама и по азбучном реду.

ЦЕНА ОГЛАСИМА:

Мањим од петит врсте једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупних писмена по 15 пара од врсте од ступца.
Већим огласима од целе стране 20 динара (10 фор. а. в.) пола стране 10 дин. (5 фор.) четврт стране 3 динара (2·50 фор.)
Поред тога за свако оглашавање по 20 пара дин. државне таксе.
За оглашавање више пута 10 од сто јевтиније.

Преглед 10. броја Тежака: *Чланци*: Сточне комисије. — Приплодни бикови. — Лакеов ливадски плуг. — Пољопривредна и шумарска настава у Босни и Херцеговини. — *Гласник.* — *Друштвени и подружински послови.* — *Обзнане.* — *Цене огласима.*

ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА КРАЉЕВИНЕ СРБИЈЕ

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ
УПУЋУЈУ СЕ
СРП. ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ
У БЕОГРАДУ

ПРЕТПЛАТУ ПРИМАЈУ И СВЕ ПОШТЕ

НА ОСНОВУ НАЈВИШЕГ РЕШЕЊА ОД АПРИЛА 1869. ГОДИНЕ № 204. ПРЕПИСКУ ДРУШТВЕНУ НОСИ ПОШТА БЕСПЛАТНО.

Цена огласима изложена је на последњој страни.

ПОД МОЋНОМ ЗАШТИТОМ ЊЕГОВОГ ВЕЛИЧАНСТВА КРАЉА
АЛЕКСАНДРА I

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869. ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ

ЗА СРБИЈУ

НА ГОДИНУ 8 ДИН. НА ПОЛА ГОДИНЕ 4 ДИН. ЧЛАНОВИ ПОМАГАЧИ, ЧЛАНОВИ СВИХ ДРУШТВ. ПОДРУЖИНА, ОСНОВ. ШКОЛЕ, ВОЈНИЦИ СТАЛ. КАДРА, ЂАЦИ, МАНАСТИРИ, ЗЕМЉОРАДНИЧКЕ ЗАДРУГЕ И ЧУВАРИ ШУМА ДОБИЈАЛУ ЛИСТ У ПОЛА ЦЕНЕ, АКО ПОЛОЖЕ ПРЕТПЛАТУ УНАПРЕД ЗА ЦЕЛУ ГОДИНУ.

ВАН СРБИЈЕ

НА ГОД. 10 ФРАН. ИЛИ 5 ФОР. А. ВРЕД.; НО СРП. ПОЉОПРИВ. УДРУЖЕЊА И ЊИХОВИ ЧЛАНОВИ КАО И СРПСКЕ ЗЕМЉОРАД. ЗАДРУГЕ И ЧИТАОНИЦЕ, ДОБИЈАЛУ ЛИСТ ЗА 6 ФР. ИЛИ 3 ФОР. А. ВРЕД. КАД УНАПРЕД ПОЛОЖЕ ПРЕТПЛАТУ И КАД СЕ ПРЕТПЛАТИ КОД СВОГ УДРУЖЕЊА ПРЕКО КОГА ЋЕ ИМ СЕ И ЛИСТ СЛАТИ

ИЛУСТРОВАНИ ГЛАСНИК СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

ВЛАСНИК И ИЗДАВАЛАЦ
СРПСКО ПОЉОПРИВРЕДНО ДРУШТВО

КЊИЖЕВНИ ОДБОР:
ДР. М. Т. ЛЕКО, М. М. САВИЋ, Д. М. СПАСИЋ, П. Т. ТОДОРОВИЋ, А. ЖИВАНОВИЋ и Б. Д. ТОДОРОВИЋ.

ОДГОВОРНИ УРЕДНИК
АЛЕКСАНДАР М. СЕКУЛИЋ

БРОЈ 11. У БЕОГРАДУ, НЕДЕЉА 19. МАРТА 1900. ГОДИНЕ ГОДИНА XXXI

ЛЕТЊЕ ИЛИ ЈЕСЕЊЕ ПОТАПАЊЕ ЛОЗЕ?

Као што је познато потапање америчке лозе може се извршити лети зеленим ластаром или с јесени. Који је од ових начина бољи показаће доцније искуство.

Па пошто сам и сâм пробао то сам намеран да коју и сам о томе кажем са жељом, да и остали виноградари који су ово пробали, изнесу своје примедбе. Ја сам потапао мало, 400 чокота лети а остало до 2000 с јесени, и могу рећи да је потапање летње боље из ових узрока:

1), што се лоза не ломи као с јесени, већ се да савијати како се хоће;

2,) што се овај посао јевтиније може урадити, дан је дужи и има се на расположењу више и лепшег времена;

3,) што лоза пусти жилице до јесени не само на зеленом ластару већ и на основним жилама. Све ране произведене приликом потапања до јесени потпуно зарасту и основне се жиле лепо развију, па с пролећа чокот одмах креће, не болује нимало;

4), што идуће године има више рода;

5,) што се изданци на дивљој подлози не морају чистити, и

6,) што имамо калеме са стране са жилицама, који су свакојако бољи и сигурнији за нов сâд.

Потапати треба што пре. Чим су се калеми мало здвенили и одвезани, а то бива на 6 недеља по калемљењу, и тада треба приступити овоме послу. Ово обично бива у јулу.

Потапање у августу не би требало вршити из узрока што баш онај калем, који смо наменили за стални чокот, може да остане зелен испод спојног места, а то с јесени не можемо приметити кад је калем у земљи био. То се мени десило и исти калеми лепо су кренули с пролећа али свенуше.

Не могу, а да не споменем овде што противници летњег потапања вели: да је бујност чокота идуће године, који је лети потопљен, знак, да ће чокот пропасти. Ја држим да бујност долази отуда, што се чокот већ лепо прошлог лета ожилио па сад одмах креће, а никако у томе не видим знак за кратки век.

М. Лукић.

КАЈЗЕРОВА СОРТИРАЛИЦА ЖИТА ИЛИ ЦЕНТРИФУГА
ЗА СОРТИРАЊЕ ЖИТА

Кајзерова сортиралица основана је на ономе начелу на коме су основане многе машине које се данас с успехом употребљавају у фабрикацији шећера, у млекарству, пчеларству итд. т.ј. основана је на начелу центрифугалне снаге.

Швеђанин *Лунгвист* основао је и у *Гласу шведске Академије Наука* св. XIV. описао такву једну *центрифугу*, којом се жито сортира у више слојева по тежини и крупноћи, — па се може одвојити онолико врсти колико се жели.

Исти је пут и начин којим ради граф *Берг* са својом сортиралицом жита која је у новије време добро позната — центрифугом за сортирање житâ. — На отвесној основи налази се карличаст суд од белога лима. Он се покреће трансмисионим кретањем. Окретање је доста брзо. Жито из левкастог суда испада у карличасти и то у његову средину и на све се стране разбацује центрифугалном снагом.

Рад ове машине врло је добар. Овим сортирањем могу се добити *најкрупнија и најтежа зрна* на спољњем делу центрифуге, каква се за усев само пожелити могу.

Начело центрифугалне снаге заиста је згодно за сортирање житâ. Центрифугалној снази делују ови чиниоци у противноме правцу: *отпор околног ваздуха и тежина*, која је свакоме зрну својствена. Ова два чиниоца далеко су сигурнији и постојанији чиниоци за сортирање и пречишћавање зрна од онога потреса ваздуха, који се добија сразмерно спорим окретањем вентилатора ветрењаче или од онога лакога кружног кретања цилиндерових сита у тријеру. Свако зрно или свако страно тело, које се у житу налази, добија почетну брзину онога сталног тела, које се окреће, и по закону о тежи слаже се тако, да се најлакши састојци као: плева, прашина, слама итд. најпре у машини на дну слажу, — најкрупнија, најтежа зрна или страни састојци најдаље се одбацују.

Према овоме рад машине и ваљаност његова није ничим условљена, јер промена у брзини окретања није тако лако могућна као код тријера и ветрењача, — пошто центрифуга, која се у кругу креће увек тако делује да кретање изједначава, јер јој је то својствено по закону сталности.

На основу овога начела основао је *Науман* у Шелтави у новије доба једну центрифугу са водоравном осовином. Рад ове машине надмашује, што се сортирања тиче, све досадашње машине.

Да не помињемо друге тешкоће за примену ових машина, напоменућемо само *изискавање сувише великога простора* за расипање и сортирање жита — код *Берга* на све стране, а код *Наумана* на једну страну. Њихова је примена, дакле, врло ретко могућна, што је свакојако врло штетно, јер је рад ових машина одличан.

Кајзерова сортиралица жита (Хермана Кајзера у Лајпцигу) заузима исто толико простора као и ветрењача или тријер и

тако јој је одличан рад да у највећој мери мора пробудити пажњу и пољопривредника, и пивара, и трговаца — семенара.

Ми ћемо укратко навести:

I Опис Кајзерове сортиралице жита;

II Испитивање у раду; и

III Оцену о њој.

I., *Опис.* — Кајзер је направио две врсте ове сортиралице и то: а) Сортиралицу са тријером и вентилатором и б) Сортиралицу без тријера и вентилатора.

Пошто је сортиралица (центрифуга) са тријером и вентилатором много савршенија и за наше прилике згоднија описаћемо њу, а поменућемо и сортиралицу без вентилатора и без тријера, за коју опис важи исти као и за прву само она нема вентилатора и тријера.

а) *Сортиралица са вентилатором и тријером* (сл. 1. и 2.) — Жито, онако како се при вршидби добије, меће се у сандук *А*, који се налази на горњем делу машине.

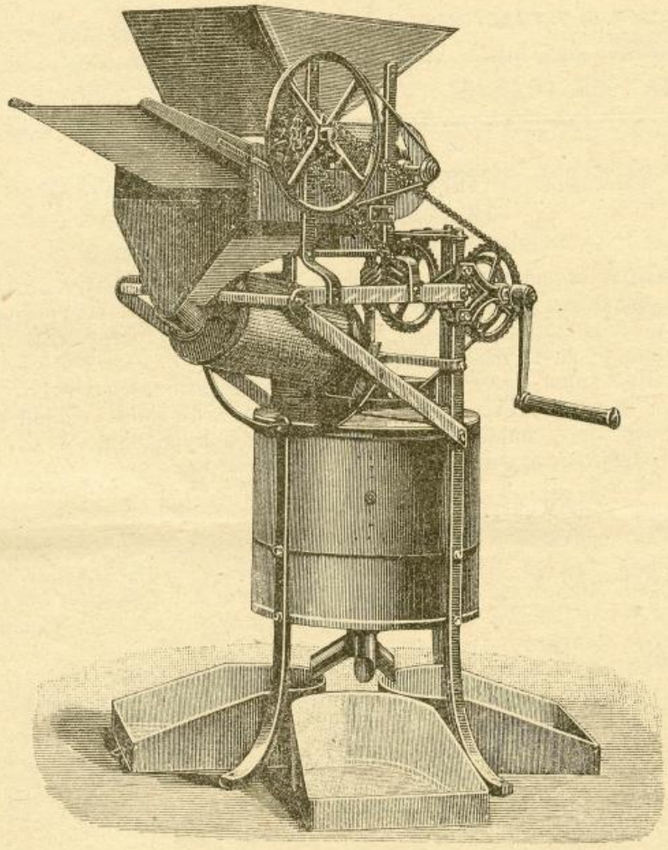

Сл. 1. Кајзерова сортиралица жита са вентилатором и тријером — спољни изглед,

Доњи отвор, који служи за пропуштање зрна, може се направом затворити. Жито, које излази из овог сандука, скупља се у левкасти простор а из овога широком пругом помоћу спужастог обртача *В*, долази на сито *С*. Већ на овоме ситу зрно подлежи дејству вентилатора *Е*, — састављено из 4 крила. — Овде се зрно ослобођава од свију лаких делова као: плеве, класја, сламе, шупљих зрна, прашине итд. и тада доспева на сито *Д*. Пречник вентилаторових крила велики је од прилике 215 мм, а правоугаони отвор за струју ваздушну дугачак је 450 мм, а висок 20 мм. Сито *Д* може се изменити, а уз сваку машину налазе се три таква сита, која се мењају по житу које се сортира. — Утицај ваздушне струје појачава се тиме, што се цело сито подиже за 6 мм, и тада брзо пада на подлогу — услед чега се, дакле, јако тресе. Ово тресење сита врши спужасти обртач (који зрно из сандука *А* на сита истерује) точком на коме имају узвишења и удубљења и која сито захватају и подижу, да га одмах спусте. Спужасти ваљак у непрестаном је окретању.

Тако пречишћено зрно пропада кроз доњи крај сита *Д* (а ово има дугачке правоугаоне рупе) дочим сва округла зрна и страна тела и остале примесе, које су веће од отвора самога сита као: пасуљ, кукуруз, грашак, камење, земља, итд. тако звани неваљали делови, доспевају у сандуче *F*. У тријер *Г* који стоји под углом од 14° доспевају зрна која пропадају кроз сито *Д*, и која су већ прилично очишћена. Тријер има задатак, да из жита издвоји још ситно уродично семе, разлупана зрна и друге стране примесе. За овај циљ на унутрашњем зиду тријеровом налази се полукугласта удубљења у која долазе кратка и округла зрна, песак итд., која треба да се излуче. Ова при окретању цилиндра дижу се и најзад у карличасти простор доспевају и, без помоћи спужастог ваљка или шрафова, крећу се стрмом равнином у лим Х. Њихово кретање потпомаже један мали чекић, који при сваком обртају цилиндеровом лупи једном на унутрашњи зид јако нагнутог коритастог простора. Тријер се може лако променути, а уз сваку машину долазе два: један за пречишћавање јечма и овса, а други за пшеницу и раж.

Што је сад очишћено од свих промесака и уродичног семена, доспева из тријера кроз отвор J на дно центрифуге К која има облик одрубљене кугле. Пречник горњега отвора је

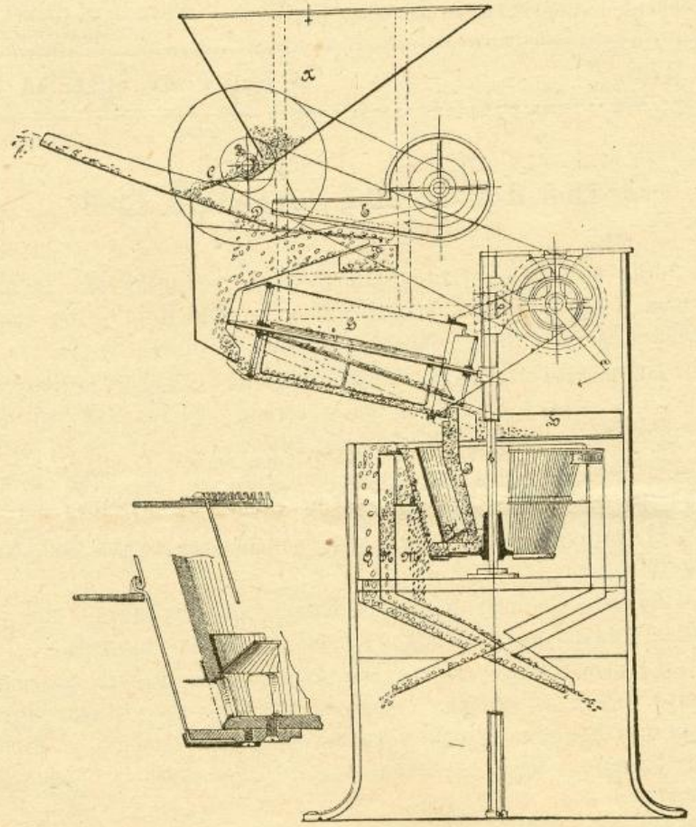

Сл, 2. Кајзерова сортиралица жита са тријером и вентилатором — уздужни пресек,

400 мм, пречник дна 270 мм, а дужина осовине 240 мм, конусна осовина са центрифугом опкољена је с поља челичним оквиром (ситом) од штапића *Л*. Ови челични штапићи — (пречник 2·4 мм) спојени су са дном оквира помоћу једне утврђене површине у средини и на горњем крају имају одговарајуће урезе, а на спољној страни ових утврђени су тако звани „прстенови за управљање“ — Простор између појединих штапића одговара постепеном ширењу кугласте центрифуге оздо па навише. На дну центрифуге овај је простор 1·8 мм, у средини 2·6 мм, па се онда идући навише шири до 3·4 мм.

„Прстенови за управљање“ образују истовремени и горњи затвор за коморе *М* и *Н*.

Жито кроз рупе, а услед цетрифугалне снаге, доспева на дно самога сита (оквира) састављеног из челичних штапића, који њиховој одбежној сили отпор дају тако, да зрна морају да се крећу дуж овога огртача од челичних штапића а увек навише. Она даље, услед својствене им ленивости морају да пролазе кроз просторе између штапића. Али пошто су ови отвори неједнаки — (од дна па навише бивају све већи и већи), то онда зрна само до извесне величине кроз отворе могу проћи и то: *најситнија зрна* пролазе доле, у средини *средње* крупноће, дакле *најкруинија* зрна на горњем делу, а и преко овога сйтнога

огртача беже на поље. Прво из овога сита од челичних штапића излазе она зрна која су најситнија и падају у одељење *M;* средним зрнима, II. врста, затворен је пут у одељак *M*, (нарочитим прстеном) с тога она и иду преко овога у одељак *H*. Овај је затворен горњим прстеном за управљање тако, да најкрупнија зрна, I врста, не могу доспети у одељак *H*, него преко овога морају да иду у одељак *Q*. Из ових одељења зрна потпуно сортирана доспевају нарочитим каналима у три врсте, у нарочито подметнуте судове.

Ово већ само по себи јако сортирање побољшава се већ тиме, што сва зрна, пре но што уђу у овај оквир од челичних штапића, морају проћи преко једног места, које им допушта улазак само једно за другим, дакле по реду.

Да би се спречило заустављање зрна у просторима између челичних штапића, намештена су два колута с прстеновима од гуме, који помоћу једнога пера притискују све штапиће на унутрашњу страну и на тај начин ове одржавају у непрекидном покрету.

Цела центрифуга са ситом од челичних штапића и одељењима за поједине врсте опкољена је потпуно јаким лиманим огртачем, тако да је свака опасност за прсте или друге делове тела онога који ради потпуно искључена.

На једној и другој страни овога оквира налазе се по једна врата, која кад се отворе може се лако до саме центрифуге доспети. Кад се врата отворе види се осим два прстена за управљање још један управни прстен (у сл. 2 као управна линија поред ограде одељења *M* и *O* и на одговарајућем месту у сл. 2. десно може се видети) који се за 2 см. нагоре или надоле може помицати, — према томе жели ли се — у првом случају више, у другом мање — више или мање I врсте жита добити.

Помоћу зупчастог точка, који улази у спужасто увијени део управне осовине, креће се цела машина и управна осовина *в* саме центрифуге. На овој управној осовини налази се и сама центрифуга *к*. Осовина центрифугина мора се у доњем своме лежишту увек *потпуно у зејтину окретати*, рупа за подмазивање може се наћи, кад се на лиманом огртачу врата отворе и кад се потражи на ономе лиманом полукугластом огртачу, који лежиште покрива. Ова рупа зи мазање има свој затвор да не би прашина унутра упадала.

Кретање се преноси Галеовим ланцем на спужасти регулатор испадања зрна, а увијеним кајишима на вентилатор *E*, и тријер *Г*.

Ако узмемо да је редовно обртање у минуту 50 пута — онда је за управну осовину формула обртања $в = \frac{40}{5}$ и тада се окрене центрифуга у минуту 400 пута.

Према томе је обртање спужасте направе за истеривање зрна из сандука $A = \frac{46}{21}$ обртање вентилатора $\frac{46}{21} \times \frac{81}{10}$, обртање тријера $\frac{6}{22}$ тако да се за сваки обртај главне осовине окрене:

Спужаста направа	2,19 пута
Вентилатор	17,74 „
Тријер	0,28 „

Цела машина висока је 1·80 м. Пречник центрифуге са лиманим огртачем ит.д. износи 600мм. Тријер и сандук *(A)* за примање хране пружају се напред (узев једну страну у обзир) још за 380 мм тако, да је цела дужина (највећа) 980 мм, или округло 1 м. — Ова машина не заузима, дакле, већи простор од обичног тријера или ветрењаче.

Машине са два тријера, ситима и осталим принадлежностима, преносом итд. кошта око 600 динара.

Ваља напоменути, да оваких машина има и са двогубо јачим радом, а простор им није увећан.

Тежина је целе машине 240 или 335 кгр. према томе за који је посао удешена — да ли за рад од 4—5 хетолитара у сахату или за 8—10 хектолитра.

б). *Кајзерова сортиралица жита без вентилатора и тријера.* — Из слике 3. види се спољни изглед ове центрифуге па је према њој лако видети да ова центрифуга нема ни вентилатора ни тријера.

Жито, које се меће у горње левкасто сандуче, по отвору затварача за пропуштање зрна, доспева право у центрифугу која се брзо окреће и исто се онако, као што је описано код Кајзерове сортиралице са тријером и вентилатором, сортира у три врсте. И овде важи исти опис. О пречишћавању зрна и излучивању кварног и страног семена овде не може ни говора бити. Жито, које се овом сортиралицом жели сортирати мора се по вршају добро изветрењати и претријерисати па се тек онда може сортирати. Иначе сортирање се изводи потпуно онако добро као и код прво описане Кајзерове сортиралице.

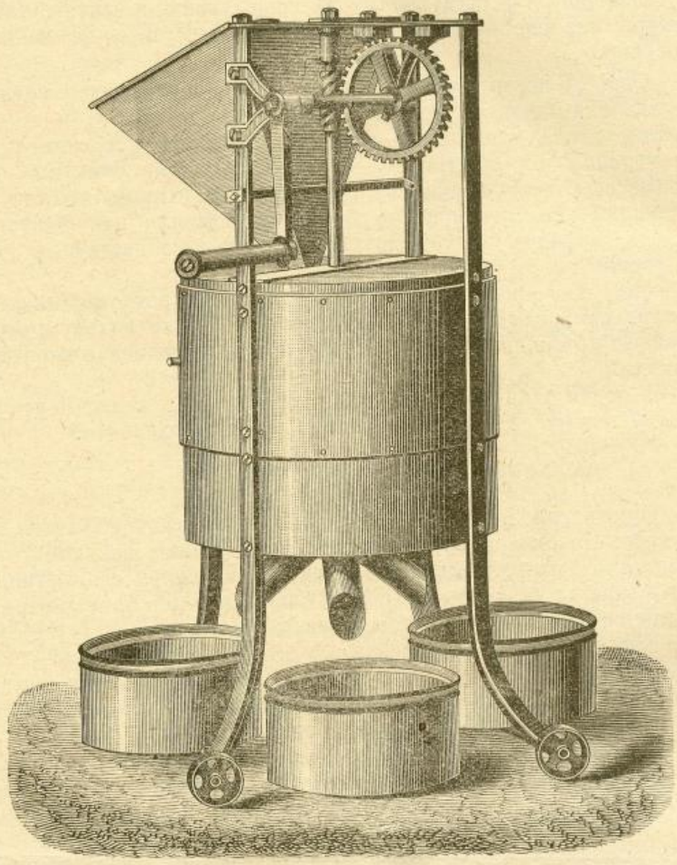

Сл. 3. Кајзерова сортиралица жита без тријера и вентилатора.

Кајзерова сортиралица без тријера и вентилатора употребљава се искључиво за сортирање већ пречишћеног зрна и прави се у две величине: са радом у сахату од 4—5 хектолитара или од 8—10 хект. а цена јој је упола мања него оне сортиралице са тријером и вентилатором.

Тежина је ове сортиралице од 130—170 кгр.

Пошто ова сортиралица без тријера и вентилатора захтева већ пречишћено зрно од свих страних тела, кварних зрна, плеве земље и прашине, за сортирање, то ћемо се ми при даљем опису испитивања и оцене Кајзерове сортиралице држати само сортиралице са вентилатором и тријером која је и много згоднија за наше прилике и којом се дају три посла у исто време свршити т.ј. и ветрењање, и тријерисање, и сортирање.

М. Н. Лукићевић.

ПРОЈЕКТ ПРАВИЛА

ЗА

УРЕЂЕЊЕ ОПШТИН. И СЕЛСКИХ УТРИНА И ИСПУСТА

Чл. 1.

Општинске и селске утрине и испусти јесу они простори земље, који служе као опште имање за заједничку изупотребу и уживање становништву дотичног села или општине а нису издвојени и за нарочиту потребу одређени. Тако:

У утрине долазе испусти и пашњаци за стоку, па били ти простори културна или апсолутно шумска земља, ако није нарочито као шумска земља за подизање шума узета; даље простори земље под спрудовима и речиштима, сточни прогони, појишта и одморишта за стоку, камењаци и песишта ако нису мајдани итд.

Чл. 2.

Општинске и селске утрине и испусти јесу својина дотичних општина или села.

Њима рукују општине и села самостално по одредбама закона о уређењу утрина.

Чл. 3.

Општине и села дужни су да своје утрине и испусте тачно премере, планове — карте од истих прибаве и да се на исте убаштине.

Овај су посао дужне извршити у времену од две године, од дана кад закон о уређењу утрина ступи у живот; и то оне општине и села у чијим се атарима не налази државних шума или утрина; а у општинама — селима у којима ових има, извршиће се у исто време кад се изврши подела и ограничење државних шума, ако општине за то изјаве жељу; или пошто се оделе и ограниче државне шуме и утрине, и то најдаље у току две године по свршетку овог посла.

Овај посао извршиће комисије које ће одредити Министар народне привреде на начин прописан законом за поделу и ограничавање државних шума; но за ову потребу прописаће нарочита Правила.

У један план могу ући и простори шумске земље и утринске али морају се засебно мерити и у плану означити.

Чл. 4.

Општинске и селске утрине имају се употребљавати за пашњаке. Но она села — општине које би биле оскудне у утринама а не би имале одкуда да докупе и прошире своје утрине, биће дужне да своје утрине све или по један део према потреби заједнички узирате и претворе у сеоска детелишта, која ће служити као резерва и допуна изхране стоке дотичног села — општине у оно доба године кад стока немадне довољно хране да нађе на утрини. Како ће се детелишта заснивати и храна делити о томе ће се нарочита Правила прописати.

Али ако која општина или село има довољно утрине или испуста за попашу стоке, онда може по решењу општинског односно селског збора и одобрењу Министра народне привреде, сувишан део утрине или испуста употребити за зирађење или подизање шуме и приход отуда добивени употребљавати на своју корист.

Но свагда пре него што се приступи обрађивању ма ког дела утрине дужна је свака општина — село своје утрине поделити у групе према употребној — културној вредности земље, — за себе земљу за пашњаке, за пољске усеве за шуме, воћњаке, винограде итд. па на истима заводити таква обрађивања, кад се за то осети потреба.

Сваки простор утрине кад се узме у обрађивање за ма коју привредну потребу, мора се тачно премерити, по могућству заградити или сталним белегама утврдити; па на истом завести по могућству што бољи начин обрађивања.

Са шумама које су подигнуте на овим просторима има се руковати по закону о шумама.

Простори утрина одређени за пашњаке морају се чисто држати и требити од боце, трња, камења, отровних трава и свега осталог што гуши и спречује пораст добре траве; а тако исто село — општина биће дужна доводити и изводити воду за појење стоке на пашњаку где буде потребно, садити дрва, подизати хладове заклоне од рђава времена и друге зграде потребне за чобане и стоку, бачије итд.

Пуштање стоке на пашу на утринама мора се вршити по извесном реду у извесно доба дана; али никада се не сме пуштати стока без чобана у санпас и да пасе по свој утрини, већ пашњак ће се делити на делове и део по део за пашу изупотребљавати; па чим се један део изупотреби и стока на други пусти, први ће се ставити под забрану да трава порасте и тако редом.

Чување стоке на утринама биће заједничко. Чобане погађаће свако село колико је коме потребно. Где су села планинска са израздвајаним засеоцима и где потреба изискује услед таквог распореда утрина може се стока на више места и утрина разделити и чувати, па према томе и чобани према потреби засеока погађати.

Где је год могуће неће се све врсте стоке изгонити на пашу заједно на један исти простор и у једно исто време; већ за сваку врсту стоке засебна ће се места одређивати и размењивати не само по врстама стоке, него и према потреби лучења и рада са стоком једне врсте стоке нпр. одвојено музна стока од јаловиња, одвојено један пол од другог итд.

Чл. 5.

На општинским — селским утринама и испустима има право да држи своју стоку житељ дотичне општине — односно села.

На којима ће се деловима општинских и селских утрина и испуста држати који род стоке, као и кад ће се стока на њих пуштати, а кад с њих уклањати, одређиваће одбори дотичних општина и села.

И житељи околних општина и села могу се користити утринама и испустима суседних општина и села, ако им одбори ових општина и села то дозволе и ако у корист касе дотичне општине или села плате таксу коју ови буду за то одредили.

Величина ове таксе има се управљати према роду стоке и броју грла, која се на попаши имају држати.

Ако више села имају заједничке — неподељене — утрине и испусте, онда ће они о начину уживања попаше поступити по претходном договору зборова дотичних села. Но ово не искључује дотична села да изврше прописе чл. 3. ових Правила.

Чл. 6.

Ако у којој општини или у коме селу има довољно утрине и испуста за попашу стоке а у њима има грађана земљорадничког сталежа, који су у земљи тако оскудни, да своју породицу не могу издржавати, а другог начипа зараде немају, онда се може по предлогу збора дотичне општине или села и одобрењу Министра народне привреде, пошто проучи разлоге збора, дати један део утрине или испуста бесплатно на уживање овим људма. Према броју чланова породице може се једном лицу на овај начин уступити највише пет хектара земље заједно са окућницом.

Но прављење кућа и насељавање по утринама изваи села неће се ником без разлике дозволити, већ у сваком селу за речену потребу одредиће се по један крај од утрине на подесном месту где ће се за окућнице земља издавати.

Исто тако одредиће се подесно место за насељавање на селској утрини и у оним селима у којима прети опасност од поплаве затрпавања и одношења појединих кућа и села због голог и незгодног положаја околине села.

Но ако у близини самог села утринске земље подесне за населење нема, онда ће село откупом или разменом за утрину на другом месту од приватних сопственика за ту селску потребу набавити нужан простор земље.

На овим просторима најбоља ће се места уступити за дворишта цркава, школа, општинских судница и за друге јавне грађевине и потребе селске и општинске.

Онај, коме се на овај начин земља уступи не постаје одмах њен сопственик, него добија на њу само право уживања, и по томе он је за 15 година нэ може продати, поклонити, у размену дати, задужити или другим начином отуђити. Но кад овај проведе 15 година у уживању исте, може захтевати да му надлежни првостепени суд изда на њу тапију, а суд ће по саслушању општине или села то учинити и тек по добивеној тапији он постаје од те земље прави сопственик.

Чл. 7.

Ако би у којој сеоској општини или у ком селу било довољно утрине и испуста, а у њима не би било грађана оскудних у земљи, онда се у случају какве велике и неодложене потребе по решењу збора дотичне општине односно села, и одобрењу државног савета, а по предлогу Министра народне привреде, може један део утрине или испуста одвојити и равним надметањем продати, па добивена сума новаца употребити за намирење указане потребе. Но ово може бити само у том случају, ако преостатак утрине и испуста износи најмање још по 5 хектара на сваку породицу исте општине односно села. Првенство куповине на овај начин продате земље од утрине имају суседна села оскудна у утринама па тек онда други купци ако прве не би надкупили.

Чл. 8.

Где би општинска или селска утрина и испуст износили сразмерно велики простор према броју становника и били би

општини односно селу на терету у погледу плаћања пореза, па би становници општине — села зажелели, да напусте уживање једног дела тога земљишта, да би се ослободили плаћања порезе, моћиће то да учине по решењу збора општине односно села, ако преостатак утрине и испуста износе најмање још по 5 хектара на сваку породицу те општине односно села. Ово вреди за сеоске општине.

Но простор земље кога се село — општина одриче има се премерити и оценити вредност истога па понудити суседном селу или општини која је оскудна у утрини — шуми или испусту да прими у својину и плаћа порез. Али ако исту не би нико од околних суседа хтео да прими а земља по месту где се налази, по својој величини и каквоћи не би имала економну вредност да би држава могла на истој засновати какво веће или мање газдинство, а не би се могла ни под закуп издати, онда ће се тај простор земље придати простору државне земље — шуме или утрине ако се таква државна земља налази у атару дотичног села или општине и граничи том земљом.

Но ако се не граничи том земљом државна земља а не би се без осетне штете за општину — село или државу могла разменом ни довести у везу са државном земљом; онда ће се та земља ослободити од порезе и сматрати као својина државна, па ма се на ком месту налазила; и свако ма чије уживање те земље престаће, а држава ако је не може на што друго употребити сматраће исту као апсолутно шумску земљу на којој ће шуму подићи.

Од дана кад се општина — село земље одрекне па за годину дана мора се донети од стране пореске управе решење чија остаје та земља у погледу плаћања пореза а од Министарства народне привреде решење на шта се иста земља одређује.

Чл. 9.

Општинске и селске утрине, пошто се изврши подела премер и убаштињење истих према члану 3. ових Правила, ни целе ни у појединостима не могу се давати у размену за друге просторе земље без претходног решења дотичног општинског односно селског збора и одобрења Министарства народне привреде и државног савета. Но у циљу њиховог уједињавања нужно је за размену појединих делова само решење општинског — селског збора и одобрење Министра народне привреде.

За увећавање општинских и селских утрина и испуста докупљивањем земљишта као и за уступање једног дела утрине и испуста у накнаду на заузете просторе земље јавним друмовима, нужно је само претходно решење општинског односно селског збора.

Чл. 10.

На општинским и селским утринама и испустима не могу се подизати никакве стално грађевине без претходног одобрења општинског — селског збора. Но подизање зграда на утринама и пашњацима по одредби чл. 4 став 6-ти ових Правила ако села — општине не би то извршиле не могу то забранити појединцима који би то хтели чинити а који имају своје стоке на паши.

Исто тако не може се забранити ни бесплатно преноћиште или одмарање пролазећој трговачкој стоци на општинским — селским утринама и испустима, ако то не траје дуже од 24 часа; ако се пак стока задржава више од овог времена, онда је сопственик стоке дужан положити у корист општинске односно селске касе таксу, коју за то општински суд сваке године у почетку месеца марта одређује по роду стоке и броју грла.

Чл. 11.

Текуће и стајаће воде као и бунаре што су на општинским и селским утринама и испустима, слободно је сваком употребљавати за пиће, појење стоке и намирење осталих потреба.

Чл 12.

Општинске и селске утрине и испусти могу се једним делом а на краће време употребити и на друге циљеве нпр. на држање панађура, за војено вежбање итд. ако то одобри општински односно селски збор или нареди надлежна војена власт. А за потребу пољопривредних — привредних удружења и установа које би радиле на општем добру, као што су пољопривредне подружине, млекарске задруге и друге, може им се уступити на употребу и на већи број година извесан део утрине бесплатно или под закуп кад се за то сагласи збор дотичног села или општине и одобри Министар народне привреде.

ГЛАСНИК

Постављења по пољопривредно-ветеринарској струци. — Указом Његовог Величанства Краља од 2. марта ове године постављени су:

За окружног марвеног лекара прве класе округа београдског, са седиштем у Београду Петар Тодоровић, марвени лекар исте класе округа крагујевачког по молби;

За окружног марвеног лекара друге класе округа смедеревског, са седиштем у Смедереву Аврам Петковић, марвени лекар исте класе округа врањског по потреби службе;

За окружног марвеног лекара друге класе округа београдског, са седиштем у Младеновцу, Антоније Коблишка, марвени лекар исте класе округа подунавског, по молби;

За окружног марвеног лекара друге класе округа крагујевачког, Љубомир Ђорђевић, марвени лекар исте класе округа ваљевског по молби;

За окружног марвеног лекара друге класе округа врањског, са седиштем у Лесковцу, Божидар Драгићевић, марвени лекар исте класе округа тимочког, по молби; и

За окружног марвеног лекара треће класе округа врањског, са седиштем у Врању, Јован Антић, марвени лекар исте класе округа подунавског, по молби.

Нова управа Пољопривредне Горњо-Милановачке Подружине. — Скупштина ове Подружине 13. фебруара ове године изабрала је управни одбор у који су ушли: Коста Борисављевић за председника, Тодор Тодоровић за благајника, Максим Сретеновић, Павле Анђелић, Владислав Милошевић, Миладин Ковачевић, Војслав Јовановић и Крста Салујић за чланове одбора.

Главинићева сушница награђена. — Господин Министар Народне Привреде од 6. т. м. изволео је решити: да се г. *Кости Д. Главинићу* професору В. Школе изда награда у 1200 динара, расписана стечајем од 31. маја 1889 за најбољу сушницу за сушење шљива, пошто је *Главинићева сушница* показала у раду ресултат којим је сваки задовољан.

Сви који суше шљиве треба да имају ову сушницу.

Општине, које су прошле године (1899) произвеле и продале највећу количину мехурака. — Прошле године повлашћени откупљивач свилених мехурака г. Мориц А. Тајтацак, садањи члан фирме Фаркић и Анђелковић, раздавао је семе свилених буба само у окрузима *крушевачком* и *моравском*, и у тим окрузима, према количини продатих мехурака, заузимају прво место и то у *округу крушевачком* општина јасичка а у *округу моравском* општина варваринска.

Општина јасичка продала је мехурака:

I класе	1020·100	кгр.
II „	516·800	„
III „	269·250	„
Свега	1806·150	кгр.

и за ову количину мехурака добила и то за мехурке

I класе	2348·20	дин.
II „	594·30	„
III „	67·30	„
Свега	3009·80	дин.

Општина варваринска продала је мехурака:

I класе	925·400	кгр.
II „	653·100	„
III „	235·300	„
Свега	1814·300	кгр.

и за ову количину мехурака добила јо и то за мехурке:

I класе	2129·55	дин.
II „	750·95	„
III „	58·75	„
Свега	2939·52	дин.

Цифре говоре да су одгајивачи свилених буба у првој општини привредили 3009·80 динара а у другој 2939·25 динара; да су обе општине продале готово подједнаку количину мехурака, но да су одгајивачи из општине јасичке били бољи одгајивачи, јер су произвели већу количину мехурака прве класе која се скупље плаћа, те зато добили и више новаца. — Видећемо, како ће се ове општине показати у овој години, кад се за овакав рад имају издавати и награде.

Количина откупљених мехурака 1898. и 1899. год. — Повлашћени откупљивач, откупљивао је мехурке (чауре) 1898. поглавито у *крушевачком* округу, а 1899 у *крушевачком и моравском* округу и за поменуте године откупио је и то:

1898. године

I класе	3847·2	килгр.	мехурака за	8754·45	динара
II „	5651·6	„	„ „	6181·30	„
III „	1029·5	„	„ „	302·60	„
Свега	10528·3	килгр.	мехурака за	15238·25	динара

1899. године

I класе	14556·5	килгр.	мехурака за	33479·95	динара
II „	8337·6	„	„ „	9587·12	„
III „	2832·2	„	„ „	707·85	„
Свега	25726·3	килгр.	мехурака за	43774·92	динара

Према томе:

1. **Проценат** откупљених мехурака износио је код мехурака

1898. години

I класе	36·5%
II класе	53·7
III класе	9·8

1899. године

I класе	56·8
II класе	32·4
III класе	10·8
Свега	100·0

Средња цена мехурака од 1 килограма била је:

1898	1·46 дин.
1899	1·70 „

Повластичар Еразмо откупио је кгр. мехурака;

1891	5135
1892	5891·75
1893	14735·80

ДРУШТВЕНИ И ПОДРУЖИНСКИ ПОСЛОВИ

ЗАПИСНИК II. СЕДНИЦЕ
Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва
Држане 12 фебруара 1900 год. у Београду

Били су: председник г. Милутин Савић, потпредседник г. Александар Секулић, благајник г. Благоје Д. Тодоровић, чланови одбора г.г. Павле Тодоровић, Милан Јованић, Алекса Љ. Поповић, Мирко Миљковић, Јован Јекић и Нинко Јовановић.

Председавао председник г. Милутин Савић бележио секретар М. Јовановић.

11. Чита се писмо Господина Министра Народне Привреде којим извештава да је Српском Пољопривредном Друштву одредио у име помоћи за 1900 годину 28000 динара у сребру — Одбор са изразима благодарности прими к знању.

12. Чита се писмо Начелства окр. крагујевачког којим шаље Друштву 2000 динара у сребру на име одређене помоћи од округа за 1899 год. за ширење пољско привредног знања — Одбор са великом благодарношћу прими к знању.

13. Чита се писмо Начелника среза нишавског којим шаље 100 динара као утемељачки улог среза нишавског — Одбор са захвалношћу прими к знању.

14. Приступљено је претресу Програма друштвеног рада за 1900 год, и — Усвојен је овакав Програм:

1. да се у овој години продуже радови на друштвеном добру у Шапцу до предаје имања Министарству Народне Привреде;

2. да се у друштвеном врту не предузимају никакви радови у погледу даљег засађивања воћака, него само да се одржава у добром и уредном стању;

3. да се приреди утакмица справа за прашење и окопавање кукуруза, пасуља, кромпира а по могућству и репе (шећерне и сточне) и то онда, кад је коме раду време;

4. да се приреди у Крагујевцу окружна изложба говеди и оваца на којој могу учествовати сви срезови округа крагујевачког и срезови јасенички и орашки окр. смедеревског. Дане изложбе да одреди ужи одбор за ову изложбу.

5. да се ове године, приликом друштвене славе приреди изложба воћа, кукуруза и пасуља;

6. да се настави рад око оснивања Подружине у околини Београда а од постојећих да се првенствено помажу оне Подружине, које буду приређивале изложбе, курсеве и практична предавања из појединих или више више грана пољске привреде и које поднесу програм радова за ову годину најдање до 10 марта ове године;

7. да се изради и спреми предлог за измену друштвених Правила.

8. да се продужи рад по питању о спречавању поплава а осим тога да се покрене питање о обезбеђивању усева од грáда;

9. да се приступи проучавању питања о уједињавању имања и питању о пољској полицији која су раније покренута;

10. да се посредује у набавци материјала и справа за сузбијање Пероноспоре и Оидиума.

11. да Друштво и даље *посредује* у набавци семена, савршенијих справа и машина и да размишља о начину да се справе у јачој мери употребљавају и у земљи израђују.

12. да се и ове године књижевни рад друштвени повери нарочитом одбору, који ће прерадити и допунити Правилник о књижевној радњи Друштва.

13. да се сазове повремени Збор,

14. Пошто је довољно доказано да друштвени дом нема довољно и удесних локала за потребе, које су се појавиле, то да се ове године размисли шта би се могло предузети у погледу прибављања и проширивања потребних локала и зграда за разне друштвене потребе.

15. да се одреди и одржава стална изложба виноделско-воћарских и повртарских справа и да се држе повремене (темпорерне) изложбе оних производа, који би били вредни да се овај начин приказују.

16. да се држе предавања у Београду из Пољске Привреде за шири круг слушалаца.

17. И ако је расписан стечај за сушење воћа, ипак да се и кроз *Тежак* и иначе на све згодне начине шири поука о потреби сушења воћа на начин, који ће задовољити трговинске захтеве.

18. Приступљено је избору чланова за уже одборе, који ће Управни Одбор помагати у узвршивању Програма рада — па су изабрани:

I. *У Одбор за Повремене Изложбе.*

Г.г. Милутин Савић, Александар Секулић, Благоје Тодоровић, Мирко Миљковић, Нинко Јовановић и Милан Јованић.

II. *У Одбор за Окружну Изложбу.*

Г.г. Александар М. Секулић, Паја Тодоровић, Алекса Љ. Поповић и Илија Кремић.

III. *У Одбор за измену Правила.*

Г.г. Александар М. Секулић, Паја Тодоровић и Др. М. Леко.

IV. *У Одбор за набавку семена и справа.*

Г.г. Александар М. Секулић, Др. Марко Леко, Благоје Тодоровић и Милан Јованић.

V. *У Одбор за Повремени Збор.*

Г.г. Милутин Савић, Александар М. Секулић и Мирко Миљковић.

VI. *У Одбор за дом.*

Г.г. Александар Секулић, Аца Живановић и Јован Јекић.

Књижевни Одбор, који ће бити и Одбор за предавања, да остане досадашњи.

19. Приступљено је избору уредника Пољопривредног Календара за 1901. год. а тако исто и уредника Пољопривредног Гласника — Одбор изабра: За уредника Пољопривредног Календара за 1901. г. Пају Т. Тодоровић, а за уредника Пољопривр. Гласника г. Александра М. Секулића.

20 Благајник чита извод о стању друштвене благајне за месец јануар ов. год. који гласи (види на стр. 87.) — Одбор прими к знању.

СТАЊЕ БЛАГАЈНЕ

Српског Пољопривредног Друштва за месец јануар 1899. године.

Ред. број	ПРИМАЊА	до јануара дин.	до јануара п.	за јануар дин.	за јануар п.	Свега дин.	Свега п.
1	По дневнику касе	—	—	9177	90	9177	90
2	Депозит у новцу	—	—	32198	—	32198	—
3	Депозит у хартијама	—	—	22659	50	22659	50
	Свега	—	—	64035	40	64035	40

Ред. број	ИЗДАВАЊА	до јануара дин.	до јануара п.	за јануар дин.	за јануар п.	Свега дин.	Свега п.
1	По дневнику касе	—	—	3209	60	3209	60
2	Капитал. пољ. фон. код Упр. Ф.	—	—	18451	25	18451	25
3	Капит. пољ. ф. у артијама	—	—	7539	50	7539	50
4	Депозит разних лица у харт.	—	—	15120	—	15120	—
5	На штедњу код Управе Фон.	—	—	7507	—	7507	—
6	Готова новца у каси	—	—	2270	85	2270	85
7	Привремени издатци	—	—	9937	20	64035	40
	Свега	—	—	64035	40	64035	40

Ред. број	ПРИХОД	до јануара дин.	до јануара п.	за јануар дин.	за јануар п.	Свега дин.	Свега п.
1	Остатак по днев. касе за 1899. год.	3915	—	—	—	3915	01
2	Државна помоћ	—	—	—	—	—	—
3	Од претплате Тежака за 1900. и ран. г.	—	—	1406	20	1406	20
4	» улога чланова добротвора и утем.	—	—	700	—	700	
5	» » » помагача	—	—	304	—	304	—
6	» прихода на капитал пољ. фонда	—	—	—	—	—	—
7	» продаје књига	—	—	—	—	25	40
8	» Пољопривредног Гласника	—	—	—	—	—	—
9	» » календара за 1900. и ран. г.	—	—	1414	55	1414	55
10	» » семена	—	—	1885	—	18	85
11	» » справа	—	—	1074	20	1074	20
12	» наплате дуга за семе и справе	—	—	—	—	—	—
13	» продаје плав. камена и прскалица.	—	—	316	30	316	30
14	продаје запрашљивача и сумпора	—	—	3	30	3	30
15	» друштвеног добра у Шапцу	—	—	—	—	—	—
16	Ванредни приходи	—	—	—	—	—	—
	Свега прихода	3915	10	5262	80	9177	90
	По одбитку расхода	—	—	—	—	3209	60
	Остаје за 1 фебруар	—	—	—	—	5968	30

Ред. број	РАСХОД	до јануара дин.	до јануара п.	за јануар дин.	за јануар п.	Свега дин.	Свега п.
1	Пољопривредном фонду	—	—	—	—	—	—
2	Депоновати приход (камату) по посл. тач. чл. 38. Правилника	—	—	—	—	—	—
3	На награде по расп. стеч. за напредн. начине радње	—	—	—	—	—	—
4	На прирећ. и држање 1 окр. изложбе.	—	—	—	—	—	—
5	» помагање Подруж. које имају свога земљишта	—	—	—	—	—	—
6	На издржавање друштв. питомца	—	—	634	40	634	40
7	» остала помагања пољопр. проучавање прилика у земљи и осматрање друштв. и подружин. послова	—	—	—	—	—	—
8	На трошкове око друштв. славе	—	—	—	—	—	—
9	» прирећив. изложбе приликом друштвене славе	—	—	—	—	—	—
10	На набавку књига, новина, дрвореза и повез књига и календара	—	—	768	80	768	80
11	На издавање практ. пољоприв. поука	—	—	—	—	—	—
12	» » повремен. списа (две свеске)	—		—	—	—	—
13	» награде саради. Тежака и Календара за 1900. и ран. године	—	—	418	75	418	75
14	На набавку и експедицију семена	—	—	—	—	—	—
15	» » » » справа	—	—	218	85	218	86
16	» набавку и експедицију плавог камена и прскалица	—	—	39	60	39	60
17	На наб. и експед. запрашљивача и сумп.	—	—	—	—	—	—
18	На огрев, осветлење, канцеларијске потребе и намештај	—	—	238	80	238	80
19	На експед. Тежака, Календара и књига	—		7	40	7	40
20	» издржавање добра у Шапцу	—	—	—	—	—	—
21	На плату секретара	—	—	200	—	290	—
22	» » писара	—	—	205	—	205	—
23	» » експедитора	—	—	160	—	160	—
24	» » двојице послужитеља	—	—	160	—	160	—
25	» награду благајнику	—	—	80	—	80	—
26	» » уреднику »Тежака«	—	—	70	—	70	—
27	» подизање павиљона изложбеног, претресање ограде, обрађ. друшт. врта, и поправку куће	—	—	—	—	—	—
28	На ванредне издатке	—	—	8	—	8	—
	Свега расхода	—	—	3209	60	3209	60

18. За стање магацина — Одбор овласти потпредседника г. А. М. Секулића и благајника г. Благ. Д. Тодоровића да присуствују при предаји дужности г. Ст. Симића, који је досада магацином руковао, па том приликом утврде право стање магацина, а убудуће да се преглед магацина врши шестомесечно.

19. Секретар извештава да је са извештајем о слави и изложби за 1899 годину готов — Одбор реши да се упути Одбору за славу и Изложбе да га прочита и учини предлог на који начин да се преда јавности.

20. Чита се изјава Г. Душана М. Спасића, да му је немогуће примити се избора за члана Управног Одбора — Одбор прими к знању.

21. Чита се писмо Министарства Народне Привреде од 6 фебруара о. г. ШБр. 672 којим извештава Друштво, на који ће се начин друштвено добро у Шапцу предати држави. Том приликом тражи да Друштво изабере чланове комисије за оцену стања друштвеног добра у часу кад се буде држави предавало — Одбор ово саопштење прими к знању, а за чланове комисије, која ће ценити стање добра изабра г.г. Алексу Љ. Поповића и Благоја Д. Тодоровића с тим да им се у име дневнице признаје по 12 дин. а осем тога и подвозни трошак. Издатак овај да се стави на терет добра.

ЗАПИСНИК III. СЕДНИЦЕ

Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва

Држане 19. фебруара 1900. године у Београду.

Били су: председник г. Милутин Савић, потпредседник г. Александар М. Секулић, благајник г. Благоје Д. Тодоровић, чланови одбора г.г. Др. Марко Леко, Паја Т. Тодоровић, Алекса Љ. Поповић, Јован Јекић и Нинко Јовановић.

22. Прочитани записник I-ве седнице — Одбор прими.

Председник поведе реч о предавањима из Пољске Привреде за ширу публику. Пошто је ово питање претрешено — Одбор одлучи да се са овим питањем, писменим путем, упознаду и остала г.г. чланови, и умоле да изјаве Председништву о чему желе држати предавања и кад, па према добивеним изјавама да се ово питање у првој идућој седници, на првом месту, узме поново у претрес и реши.

23. По молби моравско-Алексиначке Подружине да се њена нова Правила одобре и Подружина у састав прими — Одбор усвоји мишљење референта да се Правила одобре и Подружина прими у састав Друштва.

24. Чита се писмо новообразоване Подружине среза студеничког, којим шаље своја правила на одобрење с молбом да је Друштво прими у свој састав — Одбор реши: умолити г. Благоја Тодоровића да ова правила проучи и изјави своје мишљење.

25. Благајник извештава да је Подружини Стишкој издато у име помоћи за пр. год. 100 динара, па моли за одобрење да се овај издатак укњижи у овој години пошто су књиге за 1899 годину закључене — Одбор одобрава.

26. Благајник извештава. да је Управа Винод. Воћар. школе исплатила за рачун Друштва а по ранијој друштв. одлуци 33 динара учињеног трошка око прибирања паковања и експедовања изложбених предмета за изложбу о слави друштвеној у прошлој години, па моли за одобрење да ову суму може накнадити школи из кредита за изложбе одређеног за ову 1900 год. пошто су рачуни за пр. годину закључени — Одбор одобрава.

27. Благајник извештава да је од Управе државних дугова примљено на име исплате извучене обавезнице Бр. 08335 6% зајма — 100 динара у злату или претворено у сребро 112·25 дин Одбор прими к знању.

28. Благајник извештава да су се за прављење ограде пријавили само три мајстора два са допуном материјала колико је стари неупотребљив а један са новим материјалом.

Мишљења је да треба ограду правити од новог матерајала, па предлаже да се распише стечај — Одбор усвајајући предлог реши да се распише стечај за израду нове ограде са лица улице, а стари материјал да се у олакшицу плаћања за нову ограду, прода путем надметања, уколико се не би утрошило за подизање ограде између дворишта и врта.

29. Секретар извештава, да је од прошле године остало 142 килограма ланеног семена, па моли за одобрење да се ова количина бесплатно разда одгајивачима лана, као што је то и лањске године чињено — Одбор одобри да се бесплатно раздаје онима одгајивачима, који се буду пријавили.

30. По молби Грочанске Пољопривредне Подружиое да Друштво изашље једног свог члана коме би Подружина предала сву своју имаовину, јер даље не може да продужи свој рад — Одбор реши: Упутити Подружину да према Правилима сазове збор, да питање о престанку Подружине реши, а тако исто и шта да се уради и са подружинском имовином.

31. По молби Пиротске Пољопривредне Подружине да је Друштво помогне у набавци плава камена и прскалица тиме, што ће јој отворити кредит за 2000 динара с тим, да се обрачун врши на крају свака два месеца — Одбор реши: Постоји ранија одборска одлука, да се никоме и ништа на вересију не даје, но само за готов новац. Та одлука важи и за Подружине.

32. По молби Г. Јована С. Миловановића начелника Министарства унут. дела да му се одобри да може на друштвену адресу увести за потребу виноградарства.

10 килогр. лизола; и

25 килогр. креча анхидр. — Одбор одлучи, да се не може одобрити, док се ово средство не би опробало.

33. По молби Г. Др. В. Суботића оператора, да му се дозволи да може увести на друштвену адресу 6—7 хиљада притака за виноград — Одбор реши: Пошто се притке у земљи могу набавити, то се не може дозволити увоз са стране на друштвену адресу.

34. По молби Г. Љ. Градиштанца из Медвеђе, да му Друштво да једну прскалицу у пола цене — Одбор одлучи да му се не може по молби дати задовољења.

35. По молби Мих. С. Костића књиговесца који повезује Практичне Поуке да му се на рачун погођеног посла да 600 динара да набави потребне ствари — Одбор реши да му се плаћа по онолико колико кад буде израдио од погођеног посла.

36. По молби Тимочке Пољопривредне Подружине, да јој Друштво поклони од свих друштвених издања књижевних по 1 примерак а тако исто *Тежак* и Пољопр. Календар за све год. којих Друштво има — Одбор реши да јој се од свих књига, којих има на продају поклони по један примерак за књижицу с тим да их уведе у инвентар и стара се да се и сачувају.

37. По реферату председника Јовачке Пољопривредне Подружине о дојакошњем подружинском раду и даљем опстанку Подружине — Одбор одлучи да се упути овај предмет г. Благ. Д. Тодоровићу на референсање.

ОБЗНАНЕ

Пољопривредна предавања за шири круг слушалаца. — Друго и треће пољопривредно предавање за шири круг слушалаца биће у дому Српског Пољопривредног Друштва и то: У недељу 19 ов. мес. држаће друго предавање г. Борисав Тодоровић, управитељ Трговачке Академије *О млеку, сиру и маслу,* а 25-ог ов. месеца држаће треће предавање г. Благоје Д. Тодоровић секретар Министарства Народне Привреде *Из свиларства,* када ће се раздавати и семе од свилених буба свима, који би хтели ове године гајити свилену бубу.

Семе од луцерке и сточне репе. Српском Пољопривредном Друштву приспело је 5.000 кгр. семена француске луцерке I квалитета. Цена је овом семену 1·70 дин. од килограма.

Скреће се пажња пољопривредницима да је ово семе од луцерке потпуно чисто од вилине косице и сваке друге нечистоће и да има моћ клијања 95%. Коме треба нека се изволи обратити Српском Пољопривредном Друштву.

Има и семена од сточне репе (мамут и оберндорф). Цена је првој 1·50 а другој 1·40 дин. од килограма.

ЦЕНА ОГЛАСИМА:

Мањим од петит врсте једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупних писмена по 15 пара од врсте од ступца.
Већим огласима од целе стране 20 динара (10 фор. а. в.) пола стране 10 дин. (5 фор.) четврт стране 3 динара (2·50 фор.)
Поред тога за свако оглашавање по 20 пара дин. државне таксе.
За оглашавање више пута 10 од сто јевтиније.

Преглед 11. броја Тежака: *Чланци*: Летње или јесење потапање лозе? — Кајзерова сортиралица жита или центрифуга за сортирање жита. — Пројекат Правила за уређење општинских и селских утрина и испуста. — *Гласник.* — *Друштвени и подружински послови.* — *Обзнане.* — *Цене огласима.*

ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА КРАЉЕВИНЕ СРБИЈЕ

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ
УПУЋУЈУ СЕ
СРП. ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ
У БЕОГРАДУ

ПРЕТПЛАТУ ПРИМАЈУ И СВЕ ПОШТЕ

НА ОСНОВУ НАЛВИШЕГ РЕШЕЊА ОД АПРИЛА 1869. ГОДИНЕ № 204. ПРЕПИСКУ ДРУШТВЕНУ НОСИ ПОШТА БЕСПЛАТНО.

Цена огласима изложена је на последњој страни.

ПОД МОЋНОМ ЗАШТИТОМ ЊЕГОВОГ ВЕЛИЧАНСТВА КРАЉА
АЛЕКСАНДРА I

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869. ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ

ЗА СРБИЈУ
НА ГОДИНУ 8 ДИН. НА ПОЛА ГОДИНЕ 4 ДИН. ЧЛАНОВИ ПОМАГАЧИ, ЧЛАНОВИ СВИХ ДРУШТВ. ПОДРУЖИНА, ОСНОВ. ШКОЛЕ, ВОЈНИЦИ СТАЛ. КАДРА, ЂАЦИ, МАНАСТИРИ, ЗЕМЉОРАДНИЧКЕ ЗАДРУГЕ И ЧУВАРИ ШУМА ДОБИЈАЈУ ЛИСТ У ПОЛА ЦЕНЕ, АКО ПОЛОЖЕ ПРЕТПЛАТУ УНАПРЕД ЗА ЦЕЛУ ГОДИНУ.

ВАН СРБИЈЕ
НА ГОД. 10 ФРАН. ИЛИ 5 ФОР. А. ВРЕД.; НО СРП. ПОЉОПРИВ. УДРУЖЕЊА И ЊИХОВИ ЧЛАНОВИ КАО И СРПСКЕ ЗЕМЉОРАД. ЗАДРУГЕ И ЧИТАОНИЦЕ, ДОБИЈАЈУ ЛИСТ ЗА 6 ФР. ИЛИ 3 ФОР. А. ВРЕД. КАД УНАПРЕД ПОЛОЖЕ ПРЕТПЛАТУ И КАД СЕ ПРЕТПЛАТИ КОД СВОГ УДРУЖЕЊА ПРЕКО КОГА ЋЕ ИМ СЕ И ЛИСТ СЛАТИ

ИЛУСТРОВАНИ ГЛАСНИК СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

ВЛАСНИК И ИЗДАВАЛАЦ
СРПСКО ПОЉОПРИВРЕДНО ДРУШТВО

КЊИЖЕВНИ ОДБОР:
ДР. М. Т. ЛЕКО, М. М. САВИЋ, Д. М. СПАСИЋ, П. Т. ТОДОРОВИЋ, А. ЖИВАНОВИЋ и Б. Д. ТОДОРОВИЋ.

ОДГОВОРНИ УРЕДНИК
АЛЕКСАНДАР М. СЕКУЛИЋ

БРОЈ 12. У БЕОГРАДУ, НЕДЕЉА 26. МАРТА 1900. ГОДИНЕ ГОДИНА XXXI

ЛУЦЕРКА ИЛИ ВИЈА

Обична или усевна луцерка или вија *(Medicago sativa)* пореклом је из Средње Азије или Мидије. Налазили су је у дивљем стању у Анатолији, у Персији, у Авганистану, у Белуџистану и у Кашмиру (по Декандолу). Из Мидије унесена је у Грчку у време рата против Персијанаца, отприлике 470 година пре хришћанског доба; отуда и име *мидијска трава* које јој је дато и које су јој Римљани задржали, пошто су је и сами увели, вероватно у веку који је претходио хришћанском добу. *Варон Колумела и Виргил,* много говоре о користима које ова биљка може да даје римским земљорадницима. Мало времена после тога луцерка је продрла у Шпанију и у Грчку, где се јако раширила. Од седамнаестог века биљка се ова много цени, али су на много места падали у погрешку што су је чешће гајили на истом земљишту но што је требало.

У садашње доба луцерка има врло велики земљописни обим; она успева од југа Персије па до севера Немачке. Исто тако она успева и на врло разним висинама: док су, на пример, у Француској, лепа луцериште одмах на неколико метара над морским огледалом, у Швајцарској их има на висини од 1300 метара. — Али углавноме луцерка је биљка која успева онде где успева и кукуруз; изнад тога положаја она тек у повољним местима може додавати своје највеће приносе. Од суше бране је дугачке јој жиле, ако само суша није дуга; а ако баш и потраје она, задржана за тренут у порасту, крене одмах новом снагом чим атмосферске прилике буду повољније. Напротив влага јој видно шкоди. Мисли се да су за луцерку неподесни сви они предели, у којима пада више кише од једног метра висине.

Узима се да је 8 степени средње топлоте у ваздуху потребно па да луцерка почне да расте а цвета кад је упила 825 степени топлоте.

Зимски мразеви не шкоде луцерки само ако је земља добра; има примера да је луцерка издржала хладноћу и од 23 степена испод нуле. Напротив у влажним глиновитим земљама од јаких мразева она делимично страда.

Има лепих луцеришта на свима геолошким слојевима. Оранница у правом смислу игра тек споредну улогу, док је здравица овде од особитог значаја. Кадгод жиле луцерке могу да иду дубоко, земљорадник може скоро посигурно рачунати на успех. Али има две сметње које ометају развијање жила ове мехунасте биљке, а то су: *непропустљивост* или *влага у здравици.* Трошна или бар јако растресита здравица, једино је подесна за гајење луцерке. С тога, ако су земљишта плитка или влажна, треба их пре заснивања луцеришта подубити или одводнити.

Што се тиче хемиског састава земаља, повољним успесима ваља се надати само од оних, које су снажне. Изгледа да је потребна јака мера кречњака а тако исто да има изобила и фосфорне киселине и поташе.

Стајско ђубре даје, истина, све саставке, који су за растење потребни, али их не може давати у оним размерама у каквима их свака биљка тражи; дакле, не може се световати да се оно искључно употребљава. — Уосталом ваља приметити да стајско ђубре, употребљено баш пред само сејање луцерке, шкоди, јер потпомаже развијање коровских биљака. Ваља, дакле, бирати земљу која је пре неколико година ђубрена. Измешано на тај начин одавно са земљом и заорано дубоко, стајско ђубре игра важну улогу у снажењу потоњег луцеришта. И додавање кречњака на свом је месту онде, где тога саставка нема.

За луцерку треба да је земља потпуно припремљена, јер је младој луцерки потребна сасвим трошна, добро очишћена земља, а то се постиже, ако се она сеје после какве окопавине, или стрмнине, која је долазила после окопавине.

Једна од најзначајнијих тачака у гајењу луцерке јесте *избор семена.*

Добро семе сасвим је жуто, сјајно, једро, то јест што може бити крупније и што може бити правилније; један ектолитар (запремине) тежи отприлике 80 килограма (78 до 82 кгр.)

Најзад при гајењу луцерке преко је потребно да се зна *степен чистоће* њеног семена и његова *моћ клијања.*

Средња чистоћа усевне луцерке по продавницама јесте 97·2 од сто а моћ клијања 89 од сто. Семе *средње* доброте треба да има 98 од сто чистих зрна од којих су 90 од сто у стању клијати и развијати се, што чини 88·2 од сто добрих зрна; овај број 88·2 представља тада *усевну вредност* семена. Ваља приметити, да се при огледима клијања јавља велики број тврдих зрна а међутим у практици се зна да половина ових зрна ипак клија после дужег или краћег времена. Размера ових тврдих зрна утолико је већа што је семе млађе и с тога гледишта семе од једне или две године боље је од семена последње бербе, косидбе. Међутим ни у томе не треба претеривати а иначе и она сјајност која се од семена тражи, губи се ако семе дуже стоји.

Најобичнија нечистоћа у луцеркином семену, јесте *вилина косица*, а због велике цене луцеркиног семена, често се дешавају и свакојаке преваре, с тога је најбоље, ако сваки пољопривредник може сам себи да произведе потребну количину семена. — Ако то не може и док то не могадне нек семе купује само од оних продавница, које су семе испитале у Државној огледној хемиској и пољопривредној станици у Београду.

(свршиће се)

ПОТАПАЊЕ ЗЕЛЕНИХ КАЛАМОВА ЛОЗЕ

Поводом чланка *Летње или јесење потапање лозе* у 11. броју *Тежака* хоћу и сам да изнесем своје гледиште и да изложим своје огледе.

Потапање зелених каламова вршио сам и *преко лета*, а вршио сам и *с јесени*.

Да би добио што потпунију слику овога рада извршио сам три понаособна огледа, и то на овај начин:

Од 28 маја до 8 јуна 1897. године окалемио сам више разних сората америчких лоза и више сората домаћих лоза, високих и стоних. Као год што сам намеравао да имам од више разних подлога (амер. лоза) и калама (домаће лозе), тако исто гледао сам да то извршим и на разним земљама; како по положају, тако и по физичким особинама и хемијском саставу.

Први оглед извршен је на положају јако стрмом од прилике под углом од 35—38°, а који је окренут северној страни на земљи глинастој, иловачи, (смољница) са местимичним кречњаком од 10—15%, а на подлози (амер. лози) Новој мексикани, Рупестрис Монтиколи, Рупестрис Металики којој је било згодине, окалемљено је више разних врста домаћих лоза као: Скадарка, Зачинак, Смедеревка, Лисичина и т. под. и то овим редом:

На новој Мексикани окалемљено је 348 комада зелених калема, на Руп. Монтиколи окалемљено је 104 комадо, на Руп. Металики окалемљено је 92 комада и на Руп. Ганзину окалемљено је 54 комада зелених калема. Од свега окалемљених 598 комада зелених калема, једна половина т.ј. 275 комада зелених калема потопљена је тога лета, а друга половина остављена је да се потопи с јесени.

Други оглед извршен је на положају благо стрмом, од прилике под углом од 8—10°, који је окренут југо-источној страни, а на земљи песковитој иловачи са местимичним кречњаком од 1—8%, а на подлози; Рип. Порталису и Солонису којима је било две године окалемљено је више разних врста домаћих лоза и то овим редом. На Рип. Порталису окалемљено је 354 комада зелених калема. Од свега окаламљених 669 ком. зелених калема, једна половина т.ј. 325 комада зелених калема потопљена је истога лета, а друга половина остављена да се потопи с јесени, и

Трећи оглед извршен је на положају равном, који је окренут југо-источној страни на земљи црници са доста великом количином глине, која воду тешко упија а тешко и испушта, и при суши јако испуца, са кречњаком од 1%, а на подлози Рип. Соважу окалемљено је истим врстама домаће лозе 392 ком. зелених калема, једна половина т.ј. 169 ком. зелених калема потопљена истога лета, а друга половина остављена је да се потапа с јесени.

Потапање на свима положајима извршено је на овај начин:

Између редова, обично с јужне стране чокота или ако је положај на ту страну нагнут (стрм) онда са противне стране пре потапања повуку се каналом браздице и кочићима обележе редови, затим око чокота ископа се јама 70—80 см. у пречнику а 25—30 см. у дубину и до кочића. Горње (површне) жиле од чокота амер. лозе приликом копања јаме посеку се а оставе се неповређене најдоње жиле. На дно ископане јаме положи се чокот амер. лозе са северне стране к јужној т.ј. ка кочићу и један од најразвијенијих зелених калема изведе се до кочића, за сталан чокот, а остали калеми распореде се по јами у једном правцу, да као резерва послуже, а затим се јама загрне и чокот је — потопљен.

На овај начин потопљени зелени калеми нити се увијају нити ломе и пуцају, те се и најнежнији као и најчвршћи калеми могу без икакве штете правилно потопити.

После потапања опажено је код калема нагло развијање, тако, да је дужина ластара прешла преко 1·80 мет. висине. Калеми су преко лета двапут прскани раствором плавог камена и креча (бордовском чорбом) противу Пероноспоре, а у јесен кад је лишће са калема опало орезани су, на по једно окце (у главу), а главни калам који ће као главни чокот остати орезан је на један кондирић од 2 окца. По свршеном орезивању калеми су огрнути земљом и остављени да се у пролеће поваде.

У пролеће 1898. године потврђено је право стање ових калема и нађено ово: Од потопљених 275 комада зелених калема, на првом измрзло је и осушило се 47 комада, дакле 17·09% Од потопљених 325 комада зелених калема на другом положају измрзло је и осушило се 36 комада, дакле 11·05% и од потопљених 169 комада зелених калема на трећем положају, измрзло је и осушило се 32 комада, дакле 19·10%.

На преосталим зеленим калемима нађено је даљим истраживањем ово: Калем (домаће лозе) сразмерно развијенији од подлоге (амер. лозе) 1—2 пута, на чланцима амер. лозе нађене су танке а 10—30 см. дугачке жилице, од којих су већина, и то оних горњих (површних) измрзле и осушиле се, а остале су само оне доње; спољна покожица на подлози ових калема поцрнела, изумрла, љушти се и опада, дрво при пресеку крто, у унутрашњости боје бледо-суре, сржмрко-црна обојена, више водњикава и пиктијаста, дакле у свему личи као да су врућом водом попарени.

У пролеће те године кретање калема отпочело је доцније но код других, пораст лозе није био тако бујан, цветање је отпочело доцније него обично, плод се развијао споро, а кад је узрео личио је на грош (јагуриду), количина шећера била је мања а киселина већа.

У јесен калеми су орезани са по два кондирића од 2—3 екца а остали ластари на глави калемевој орезани су на по једно окце (у главу) а затим огрнути.

У пролеће 1899. године одгрнути су исти калеми и нађено је да се у свима положајима велики број калема сасвим осушио а на појединим калемими примећено је да је само известан део главе или цела једна страна подлоге сува. Преостали калеми отпочели су развијати ластаре много доцније и спорије од осталих калема, и што је најглавније не обећавају добру бербу.

Упоредо са овим летњим потапањем зелених калема чињени су огледи на истим положајима, на једнаким подлогама (амер. лоза) и са истом негом са другом половином зелених калема с јесењим потапањем и добивени су ови успеси:

Калеми су остављени да до јесени потпуно узру и да се здрвене, а преко лета указивана им је нега: у чешћем чишћењу заперака из подлоге (амер. лозе), у прскању бордовском чорбом противу Пероноспоре итд. итд.

У јесен 27. октобра, пошто су калеми потпуно зрели и здрвенили се, а лишће отпочело опадати, извршено је потапање на начин који је горе описан. По свршеном потапању калеми су орезани на онај исти начин као и зелени калеми летњег потапања, а затим огрнути.

У пролеће 1898. године калеми су одгрнути и нађено је ово: од потопљених 1659 комада зелених калема изумрло је и осушило се преко зиме свега 49 комада, дакле 3% и то оних калема где је на једном чокоту било више од 5 комада, јер због велике бујности ластара на домаћој лози унутрашњи калеми у средини-чокота остали су у засенку и без довољне свелости (топлоте) те нису могли потпуно узрети, и они су се преко зиме осушили, зато сам мишљења, а о томе сам доцније и уверења добио, да је потребно зелене калеме, а нарочито оне где на чокоту има више од 5 комада, у августу месецу ослободити од горње везе те да се ластари разреде, али да не падају по земљи већ да само висе, како би подлога и калем нарочито на спојеном месту што потпуније узрео.

После одгртања на неколико дана сви су калеми једновремно кренули и потерали снажне ластаре, а на остављеним кондирима било је и плода, који се развијао правилно и до јесени потпуно узрео.

У јесен 1898. године повађени су резервни калеми, и на њима нађени ови знаци: Калем код појединих врста домаће лозе као: Скадарке и Смедеревке, развијенији је од подлоге — Рип. Порталиса, Солониса и Руп. Ганзена, на чланцима подлоге нађене су лепо развијене жиле, спољна кожица испуцала је услед једрања (ширења) подлоге али није иструлила, дрво при пресеку жилаво и тврдо и боје беличасте, сржје сунђераста, мала и боје жуте пурпурне, дакле уопште здрави.

Они калеми који су остали као стални, орезани су на по 2 кондира са по 2—3 окца и затим су загрнути, а резервни калеми употребљени су за подизање нових винограда.

У пролеће 1899. године калеми су одгрнути и потерали бујне ластаре са доста плода, који обећава добру берву и одличне успехе рада.

Ако критички расмотримо оба ова рада и ако најстрожије одмеримо све мане и добре стране летњег и јесењег потапања а имајући у виду будућност калемљеног чокота, добићемо врло јасан резултат: *да је јесење потапање зелених калема много боље од летњег потапања.*

На пишчеве разлоге о летњем или јесењем потапању наводим ово:

1. Ако потапање извршимо на начин, као што горе описасмо, онда нема потребе да се калем при потапању савија нити пак увија као што то многи раде, а то се и не сме чинити, јер ако се калем (подлога) при потапању увије, онда на томе месту где је увијена у унутрашњости својој испуца а у пукотине кроз кору уђе вода и на томе месту образује се трулеж, а и правилно кружење сокова из корена у лист и обратно кроз увијени део спречен је, отежан и такав калем не расте бујно, а после неког времена лишће отпочне да жути, подлога (амер. лоза) почне избијати изданке који калем сасвим и осуше.

2. Кад је у питању будућност чокота онда и већи новчани издатак у неколико динара оправдан је, јер се доцније да лако и накнадити.

3. На жилице које летње потопнице за време од потапања до јесени развију, не полажемо тако много, јер у више случајева оне у првој години преко зиме измрзну и осуше се зато, што су зелене и нездрвљене, а ретко се, изузимајући кад је зима блага, дешава да оне доње жилице, које се на основним (главним) жилама развију сачувају да не измрзну и не осуше се. Што се тиче зарашћивања повреда на деблу амер. лозе у пракси је већ доказано, да било на зеленим било на зрелим калемима ране — повреде тешко зарашћују, а има више случајева где се калем од чешћих механичких повреда сасвим и осушио. На оном месту где је повреда извршена, сокови у свом кружењу наилазе на препреку, услед чега су приморани да се нагомилавају у крајњим ћелијама, или се враћају натраг у корен и нагомилавају у крајњим деловима жила. Услед нагомиљавања сокова ћелије се рашире испуцају, дакле изгубе моћ елстичности, те се цела једна страна чокотова осуши; а ако је прекид сокова — повреда, на надземном делу (врату) чокота, онда се ту образују неке црвенкасте кврге као брадавице услед којих се чокот осуши и изумре, а велика је реткост, да такав чокот понова испод калема избије ластаре.

4. Летње потопнице не могу дати више плода од јесењих, јер се оне непрестано боре са природом док под земљом потпуно не узру и док се не здрвене, и у тој природној борби за опстанак потопница и болује, па ако добије услове који су за њен опстанак потребни она се одржи у животу, а ако не, она изумре, и такав болесан чокот не може дати оно што здрав даје.

5. Истина је да је чишћење изданака скопчано са већим новчаним издацима, али кад се узме у обзир да један радник за један дан може да очисти изданке са 1000 чокота а плати му се 1 динар, а ових чишћења треба да буде највише 3, то и издатак од 3 динара за 1000 чокоти зелено каламљених лоза није велики; даље кад се узме у обзир да свака сеоска задруга има у својој кући деце, која се за тај посао могу корисно употребити, то и овај издатак отпада, и

6. Оним калемима не дајем тако велику важност, јер кад се оваки калеми посаде на стално место они болују исто онако као и посађени зелени калами без жилица, те због слабог примања остају празна места (шарепило у винограду). Зато их је потребно пре засађивања на стално место упрпорити да у прпоришту пуште жиле и приме се. Овде изузимам резервне зелене калеме од јесењих потопница, јер они остају у земљи годину дана, а овим радом уштеди се прпорење које би се иначе морало засебно извршити.

Душ. С. Крсмановић
руков. жуп. лоз. расадника

I. ПОЉОПРИВРЕДНО ПРЕДАВАЊЕ
ЗА ШИРИ КРУГ СЛУШАЛАЦА[1])

Дозволите ми, господо и браћо, пре свега, да вас овако искупљене у лепом броју и са разних страна у овоме дому поздравим од стране Српског Пољопривредног Друштва са искреним добро дошли!

Добро нам дошли сад и свакад кадкод се затекли под овим кровом и кад год се сетили земљорадње те најважније хранитељке наше!

У круг радње Српског Пољопривредног Друштва спада (чл. 2. тачка 13) „да приређује јавна пољопривредна предавања и да потпомаже оне стручњаке који би хтели да држе таква предавања по разним крајевима наше отаџбине.

Овогодишња управа друштвена примила је на се да и ову одредбу друштвених правила изврши. А мени је дужност као предавачу за данас одређеног предавања да најпре објасним побуде и разлоге као и начин извођења тих предавања па отуда да пређем на своје предавање.

Управа овогодишња жели да не остане ниједно слово неизвршено, од оних дужности које су Друштву Правилима његовим прописане, па ни ова, коју нарочито цени као потребну ради успешнијег извођења привредног програма Њ. В. Краља Највишег Заштитника овога Друштва које сматра за највећу срећу и част да и себе може уврстити у добровољне сараднике на извршењу тога привредног програма.

Овим предавањима у Београду Друштво нарочито жели да покаже боље начине рада оним становницима ближе и даље околине Београда који су у свакодневном додиру с Београдом те им није тешко долазити у Београд, а још немају своје Подружине.

И како Подружинама Пољопривредног Друштва у круг рада спада на првом месту да приређивањем предавања утичу на ширење пољопривредног знања у своју околину, то Друштво тиме мисли да постиже двоје: и заступа Подружину, докле се она не оснује, и даје пример осталим Подружинама, којих у земљи има преко 30 и где би по томе примеру могло данас на толико места да се ово ради што ми данас овде радимо.

Ова предавања овде држана не стају Друштво никаквих издатака, нити смета предаваче у редовним њиховим дужностима. Недељним данима може сваки жртвовати толико колико му за то треба, а чланови Срп. Пољопривредног Друштва и сада као и вазда досад, умели су да од свога времена, свога знања и труда одвоје и принесу као жртву на олтар привредног напретка, што сведочи њихов предани и несебични рад за ово 30 пуних година.

Ни долазак пољопривредника и земљорадника у Београд, држимо, неће стати особених издатака ни труда у ово доба, где поред поуке могу земљорадници себи да набаве од овог Друштва какве год потребне справе за рад, или прочишћено семе од детелине, шећерне репе, или др. какве биљке, која још није тако одомаћена, и где себи могу наћи и других обавештења сасвим искрених и савесних.

Друштву је утеха засада што не може слати своје другове у остале крајеве отаџбине та: што ти др. крајеви имају већ своје среске и окружне економе и своје пољопривредне школе, па неће остати без учешћа; сем тога, у ово доба године сви специјално спремни предавачи који би поједина стручна питања боље обрађивали у ово доба године у Министарству имају толико посла око извођења разних привредних закона, да се неби ни могли уступити Друштву, или би њихово осуствовање оставило у редовној служби њиховој осетне штете. Тако то иде где је „мало руку малена и снага, једна сламка међу вихорове". Све ово, ако да Бог може бити с јесени и зими боље. Онда ће се моћи слати специјалисте да бар по оним местима држе предавања, где има Подружина и где ће потом имати ко да и на даље разноси ту поуку по оној околини за коју је Подружина намењена.

Напослетку што се *у Београду* држе ова предавања нека за оправдање и то послужи, што су све престонице служиле као вође у многоме покрету, па нека то буде и Београд у овоме преображају наше земље. Уосталом има питања привредних која треба и Београд за се да расправља.

Снабдевање Београда храном за људе и стоку, нарочито за људе здравим млеком и правилно однегованим вином почиње озбиљно интересовати наше мисаоне људе, пријатеље привреде и све земље.

[1]) Ово предавање држао је 12. марта ове године у дому Српског Пољопривредног Друштва председник друштвени г. Милутин Савић.

Нека би Друштву испало за руком да пружи који користан приложак за решење овога питања, на оним предавањима, која ће доћи за овим, па ће и то оправдати што је Друштво за прво време изабрало Београд за држање ових предавања у своме дому, који се и онако поноси многим именима добротвора и др. чланова из редова београдских трговаца.

Помињем примера ради име † чика Арсе Лукића који је давао новчане прилоге да се израђују извесне поуке, затим Мијаила Павловића утемељача овог Друштва итд.

Како сам то објаснио откуд у Београду место овим предавањима, тако ћу поменути и то, како су одабране ове теме или питања која ће се расправљати на овим предавањима.

Друштво Пољопривредно није могло чинити у овај мах големе припреме за ова предавања, ни да бира теме ни предаваче, но је позвало чланове из своје најближе околине да се сами пријаве са својим предавањима и временом кад их могу држати. Тако их је и поређала како су се они јавили. Нити је циљ овим предавањима да износе неке нове научне проналаске нити да се предавачи ученошћу својом размећу. Они су сви тако заузети својим редовним дужностима да им не претиче времена нити имају средстава за какве научне проналаске и новине. Они много више полажу на то, да већ познате и опробане истине што чешће износе пред очи великога броја пољопривредника, како би се бољи начини рада што пре међу њих раширили и у свему народу одомаћили.

Може се десити да по неки од предавача изнесе и по неко ново или још непотврђено и у нас неопробано мишљење. Само предавач носи моралну обвезу да га доказује, а никако Друштво и овај дом. Зато докле се о томе не изради правилник треба избегавати она мишљења која су спорна, и остављати их за нарочите повремене зборове, кад ће се и такви предмети заједнички претресати и решавати. Овде пак, као што рекох, износиће се само оно што је несумњиво утврђено и у нас опробано.

То је о предавањима и предавачима.

А сад да приступимо нашем *данашњем* предавању, да на њему претресемо, шта вреди да знају земљорадници из околине Београда, па да се обнављање винограда убрза и довоз грожђа са стране умањи или престане.

Овде су сад следовале напомене о томе:

Колики је био извоз вина и каква цена земље у Крајини пре филоксере, —

а каква после?

Колики је сад увоз грожђа и колика отуда штета за земљу и народ?

Шта чини држава за обнављање винограда.

1. Лозу дивљу даје бесплатно а сву другу па и каламљену ванредно јевтино;

2 бесплатну анализу земље;

3 „ поуку на курсевима;

4 „ спрема учитеље основних школа за каламљење итд.

5, без таксене марке прима пријаву за лозу;

6, ослобођава засађено земљиште од порезе;

7, даје нарочите новчане награде учитељима који у добрим баштама нешто покажу;

8, даје нарочите награде оним пољопривредницима који одгаје лозу како ваља у понекој одређеној површини винограда.

Па и Друштво Пољопривредно и његове Подружине раде тим часним путем, и ево сем свега примаће и посредовање у зближавању трговаца и произвођача у томе што ће отварати изложбе и депо-е мустара у свом дому итд.

Крајње је време и потребно је да се и сам земљорадник руком маши за своје спасење, и кад се већ прими посла, да га ради како ваља и с разумевањем.

А то он не чини. Зато мислим да и треба *о правилном* раду у обнављању винограда држати што чешће предавања, те да се на добро упуте они који то раде или мисле да раде.

Овде је изнео предавач како наши привредници греше у избору места и лозе, греше у засађивању лозе и доцнијем раду. Затим је изнео како би то требало радити. Затим је наставио:

Има многих старих људи који ће одмах рећи: Откуд може то знати господин из канцеларије, кад то незнам ја, кога пали сунце и шиба ветар по брежуљцима виноградским.

И ја заиста признајем да онај наш пољопривредник који је досад домаћу лозу садио зна како треба с њоме радити, али ово што данас ваља чинити, то он не зна, то мора чути од кога који то боље зна.

Знали су они из Ритопека да изберу брежуљке за рад, али не знају да треба земљу испитати на садржину кречњака итд.

Овај је посао *нов* данас и свакоме старијем виноградару непознат ма колико он са ранијим начином рада био упознат.

— Тако је предавач додирнуо и важност избора домаћих и страних сорти грожђа које раније сазревају и завршио овим речма:

За олакшицу мога данашњега предавања нека послужи то: што сам ја све те важније напомене скупио у ову књижицу, коју можете у Друштву набавити, и о чему због краткоће времена неби могли колико треба говорити. Тако исто за тај циљ нека послужи и та олакшица, што су скоро држани, а и опет ће се држати курсеви у Топчидеру, где то може сваки радо видети и опробати, и где бих и ја најрадије на делу показао како ваља све те послове изводити. За данас нека је доста и оволико. А вас све молим од стране Српског Пољопривредног Друштва да дођете не само недељних дана, кад се држе ова предавања или изложбе, но и сваким др. радним даном, кад ће вас сви од најмањег до највећег радо дочекивати и свачим услужити што у делокруг рада друштвеног долази. Дођите и добри дошли!

(Како су предавања намењена широј публици, тако се и нашло почев од земљорадника до оних пријатеља пољске привреде који су се налазили и сада налазе на највишим местима држ. службе, или међу веома богатим трговцима који имају своје винограде, или се баве подизањем истих.

На предавању је могло бити око 180 душа, али и за тај се број видело да је недовољан простор у дому за повеће скупове, и да се неће моћи за дуже време одлагати проширење тога дома. Велики је број слушалаца стајао у ходнику.

Велики број редовних чланова друштвени, многи земљорадници из Ритопека и др. околних села, ученици практичне шум. школе, управитељ топчидерске економије и многи виноградари и имаоци винограда из Београда и околине били су присутни овоме предавању, а тако исто и велики број пријатеља привреде из реда учитеља и професора.

Нарочиту су пажњу обратили овом послу посетиоци из Смедерева, међу којима је био првак П. Дамјановић, затим краљев виноградар и изасланици пољопр. Подружине).

ЈЕДАН ПОГЛЕД НА СЕЧУ И УПОТРЕБУ ДРВА ИЗ ШУМА

ПО ЗАКОНУ О ШУМАМА И ПРАВИЛИМА ЗА СЕЧУ ДРВА

Законом о шумама од 30. марта 1891. године, и његовим изменама и допунама од 2. августа 1898., законодавство је прописало јаче и енергичније мере за подизање и чување шума. Државне, општинске и сеоске шуме, стављене су под јачи надзор; уређене су шумске управе и органи за чување и гајење шума, прописан је нов начин у поступању са шумама у опште, и узаконјене су строжије казне за нарушиоце правила која је прописао нови закон. И саме приватне шуме, које се налазе на извесним местима, стављене су под државни надзор, и чување — одржање — шума, у опште узев боље је осигурано.

Поступање са шумама, у опште, по новом закону, и правилима за сечу дрва, прописаним на основу овог закона, у многоме се разликује од поступања по уредби од 1861. г. коју је заменио нови закон, тако да је потрошња шума, у опште узев, сасвим друкчије уређена. Док је уредба од 1861. у погледу на сечу дрва, у главном, уређивала поступање са државним, опште народним, општинским и сеоским шумама, — ила тако званим *јавним* шумама, а за приватне шуме изрично прописивала: да њихови сопственици „за сечу дрва у својим забранима, *неће* ни од кога какво дозвољење тражити,“ нови закон наређује: „да су и сопственици приватних шума и шумских земљишта, при поступању са овима, дужни придржавати се правила и ограничења, која за њих пропише Министар Народне Привреде“. (Чл. 81. зак. о шумама).

Општа опасност од пропадања ове народне имовине, и јавни интерес, захтевали су све ове мере, и јаче посредовање државе, у заштити шума у опште, које је било и потребно, и законито. Право својине сопственицима приватних шума, овим није ни у колико повређено, јер је овим правилима уређена само упо-

треба шума, и сузбијена самовољна сеча, која је водила њиховој пропасти. Не познавајући ова правила о сечи дрва, нарочито што се, као што рекосмо, знатно разликују од старе уредбе, многи може лако погрешити при употреби шума, и учинити што противно закону, и онда, кад је свршено, далеко од намере да то учини, и због тога искусити казну, по овом закону. Ма да се исти, поодавно, већ у велико примењује, ипак је доста непознат, и често многи погреше, из самог непознавања његових правила, што, разуме се, никога не може извињавати. У циљу, да се што боље упозна начин, на који је закон уредио сечу и узимање дрва из шума, и сачувају од рђавих последица за кривице, које се чине из *незнања* и неразумевања *његових правила* они, који се непосредно служе шумом, изложићемо из овог закона и правила за сечу дрва, оно што се односи на исту. Претходно ћемо показати, које су то потребе, које је закон предвидео, за које се може уопште сећи гора у шумама; а по том показати: како треба при томе поступити, а да се не огреши о закон, и не учини кривица за коју се може искусити казна у колико је могуће све ово овде изложити према простору и циљу овога листа.

Три су у главном циља, које предвиђа закон у шумама, у којима се може узимати гора (сећи дубеће дрво, или оборено извлачити) из шума:

а) за *домаћу потребу* (чл. 48. зак. о шумама).

б) за *прерађевине дрвета* (чл. 50 истог зак.) којима се баве мајстори, који израђују виле, лопате, сејалице, и т. д. направе, побројане у овом члану (50). Овамо спадају и прерађевине, којима се баве занатлијска удружења, индустријска и рударска предузећа; и пољопривредни агати, као и прерада дрвета, којима се баве као кућном радњом извесни земљоделци; и

в) за *шпекулацију* (чл. 47. зак. о шумама).

У домаћу потребу долазе: дрва за огрев до 30 кубних метара на породицу, грађење кућа за своје лично становање, и зграде за смештај хране и домаће стоке; прављење воденице, качаре, пивнице, или кад се коме кућа или каква зграда услед дотрајности, ветра, снега или других елементарних непогода сруши или хоће да падне. У домаћу потребу рачуна се грађа потребна за грађење школа, цркава, мостова и утврђење путова, дрва за огрев школа и државних надлештава и жежење креча (чл. 48. пом. зак.). У ма ком од поменута три циља, да се хоће да узме дрво из шуме — приватне или јавне —, по правилима за сечу дрва и закону о шумама, треба овако поступити:

I. О сечи и уопште и узимању дрва у приватним шумама.

Као приватне шуме (забрани) по закону сматрају су оне, које каквом приватном лицу припадају по праву својине (чл. 1. зак. о шумама). Према томе, да се какво приватно лице може сматрати за сопственика какве шуме, потребно је да има тапију, потврђену првостепеним судом, или извршну судску пресуду. Прост упис у пописне књиге није по закону доказ за својину, и према томе, док се не изврши ограничавање шума, сваки који хоће да се служи шумом, коју сматра за своју, треба да је прво на чисто: да ли му је својина несумњива, или се спори, било од стране државе, општине, села или баш и приватних лица, јер свако такво оспоравање повлачи одговорност за сечу на случај да му својина не буде призната.

Приватне се шуме разликују на оне, које *подлеже* државном надзору, и оне које истом *не подлеже* (чл. 81. 82. 83. зак. о шум.). Ово је врло важна околност, коју треба имати у виду, за сечу дрва из ових шума, и на коју се мора пазити пре него што се хоће шума да употреби, јер не водећи рачуна о томе, може се лако упасти у кривицу.

Не подлеже државном надзору само оне приватне шуме, које се налазе у равницама, по потесима, између њива и осталих зиратних земљишта, по нижим планинским странама и обронцима, а чија земљишта нису плитка, песковита, ни каменита, и тако положена да им успртост — угао нагнућа — не износи више од 20 степени (чл. 43. I правила за сечу)

Подлеже државном надзору оне приватне шуме, које се налазе по планинским странама, и висовима, од куда долазе јаки ветрови и олујине; по каменитим брдима, странама и обронцима, на којима шума има да спречава нагло отицање воде, спирање и одношење земље, образовање вододерина и поплава, и по свима несталним и мочарним земљиштима, а нарочито по летећем песку (II одељак чл. 43. правила и чл. 81. зак.).

Сеча и уопште извлачење ма какве горе у првим приватним шумама, т.ј. онима, које *не подлеже* државном надзору, *потпуно је слободна, и сопственици ових шума нису ни у чему ограничени при употреби истих.* Као са својом својином могу располагати истом, по свом нахођењу, и у своју корист кад хоће и како хоће. За сечу горе у овим шумама није потребно никакво претходно одобрење ни од кога, само **у случају продаје дрва или грађе из ових шума**, дужан је сопственик *да узме уверење од свог општинског суда о томе:* да су дрва, или грађа, која су намењена за продају, заиста из његовог сопственог забрана. За ова уверења, која издају општински судови, *не плаћа се никаква такса* (распис Министра Народне Привреде од 26. фебруара 1899. год. ШБр. 3291 решење Министра Финансије од 19. ист. мес. ПБр. 1955). Без овог уверења дрва, или грађа не смеју се продавати, јер ће се иначе одузети и сопственик бити кажњен за овај поступак (чл. 127. т. 5. зак. чл. 43. 51. 53. правила за сечу). Ово је уверење доказ да гора није кријумчарска, и сваки је дужан да исто покаже шумском органу, и у опште власти, кад год му се затражи. Без овог уверења не пуштају се у саобраћај никаква дрва, ни грађа, а за сваку сечу намењену продаји, мора се узети особено уверење. Макар дакле, да је какво лице несумњив сопственик шуме, и у својој својини секао гору: макар да по положају његов забран не подлежи државном надзору, и није му потребно никакво претходно одобрење, за сечу дрва, ипак, код иста продаје, мора узети ово уверење. Чак и онда, кад дрва из ових забрана нису намењена за продају, већ сечена за своју личну домаћу потребу, *не мора се,* али је добро узети ово уверење, нарочито, ако је гора у већој количини, да би се отклонила сумња шумских органа о недопуштеној сечи, и месту сече, ма да они немају право и не смеју да оптужују сопственике у таквим случајевима, нити иначе праве сметње, кад се из свих околности да јасно видети: да дрва нису сечена на недопуштен начин, нити намењена за продају.

У оним пак приватним шумама, које по свом положају *подлеже* државном надзору, не сме се гора сећи, па ни сува оборена и по земљи лежећа дрва извлачити, ни за какву потребу, пре него што се прибави за то одобрење од Министра Народне Привреде. Поступак за тражење овог одобрења овакав је: молбу треба поднети Министру Народне Привреде, и у истој означити: име и презиме молиоца, место у коме живи, и општину, којој припада, место где се шума налази, и назив исте; на основу каквих доказа оснива право својине, на наведену шуму, у каквој цељи жели да сече шуму, колико му је дрвета и какве дебљине потребно. Молба се може поднети преко целе године, у свако доба, и по прибављеном извештају о положају и физичким особинама земљишта врсти, старости, густини и општем стању шуме, Министар решава: може ли се одобрити тражена сеча, о чему се извештава и молиоц. Пошто се сеча одобри окружни шумар или подшумар, а где ових нема чувар државних шума обележава дрвеће за сечу и даје потребна упутства. Сеча и извоз материјала из шуме мора се вршити на начин, и у оно доба године и до оног времена, како у одобрењу буде наређено, но, док надлежни шумски орган не изда објаву не сме се кретати. (чл. 45. 46. 47. 48. 49. Правила за сечу дрва.) Пре овог одобрења сеча се не сме почети, нити се сме осећи више, него што је одобрено. ни друго дрвеће сем онога, које је обележено за сечу. Ако сопственик ове овако осечене горе, т.ј. по прибављеном одобрењу хоће исту да прода, било сирову, или суву, или грађу од исте, мора тражити уверење од општинског суда, као што је изложено о продаји горе из приватних шума, које не подлеже државном надзору. У уверењу мора бити означено: шта је и колико продато или се тера на продају, да ли је сирово и суво, и да ли је дрво заиста осечено на приватном земљишту и поименце на ком месту. Ово важи и за продају дрва за сушење шљива, кување пекмеза, печење креча и цемента, воденице, руднике и остала фабрична предузећа. Разуме се, по себи, да ако је одобрење тражено за сечу за домаћу потребу, и у том циљу шума употребљује, ово уверење није потребно. Продаја горе *без овог уверења*, као и у оном првом случају, макар да је сечена на казани начин, није допуштена, и одузима се, а њен сопственик казни се.

(свршиће се)

УПУТСТВО ЗА ВРШЕЊЕ ДУЖНОСТИ ПУТНИХ УЧИТЕЉА У ДАЛМАЦИЈИ

Године 1898. издато је овако *Упутство* за вршење дужности путних учитеља у Далмацији.

Члан 1. Дужности пољопривредног путног учитеља побројане су у уговору, који је с њиме закључен, а ближе му се одредбе налазе у овоме *Упутству*.

Члан 2. Путноме учитељу спада у дужност:

1, да марљиво проучава пољопривредне прилике у Далмацији, нарочито у ономе крају, за који је постављен; ако би опазио какве неправилности, да их по могућству отклања упућујући становништво на разумнији рад и унапређујући пољску привреду у сваком погледу;

2, да о наредбама претпостављене власти даје стручно мишљење;

3, да одржава непрекидне везе са стручним пољопривредним заступништвима у својој области и са ц. к. пољопривредном школом и станицом, која би се имала подићи у Сплету или у Сењу;

4, да на своме путу ступа у везу са онима председницима општина, поседницима пољских имања, учитељима и свештеницима, од којих може очекивати нарочито разумевање у пољопривредним пословима и успешну потпору у своме наставничкоме раду; на њихова стручна питања треба по могућству да даје обавештења и савета, уопште да им развија вољу за пољопривредом у прилог саме пољске привреде;

5, да нарочиту пажњу обраћа на пољопривредну наставу у основним школама; да у договору са школским властима води надзор над њом и да обавештава дотичне учитеље, нарочито у одржавању школских башта.

Члан 3. Поред горњих општих задатака, дужност је путног учитеља да држи популарна предавања сеоскоме становништву, и то на језику којим народ говори. Предавања треба да буду:

а, из општег и посебног гајења биља;
б, о гајењу стоке, о млекарству и о сирарству;
в, о виноградарству и подрумарству;
г, о гајењу маслине и уљарству;
д, о воћарству и употреби воћа;
е, о повртарству и гајењу дувана;
ж, о шумарству;
з, о свиларству;
и, о пчеларству;
ј, о гајењу риба у слаткој води;
к, о задругама и кредитним установама.

Још спада у дужност путном учитељу, да проучава питања о филоксери, нарочито да упућује становништво, како ће најлакше запазити филоксеру, а и како ће гајити и каламити америчку лозу. А у случају нарочитог наређења, дужност му је да руководи и надгледа расаднике за америчку лозу.

Најзад путном учитељу спада у дужност да се особитом ревношћу заузима и поглавиту своју пажњу да управи, да се гдегод би било могућно, оснивају установе за кредит, подрумарске, уљарске и млекарске задруге; виногради и маслинари; огледи са гајењем разних биљака, и с разним плодоредом, као и огледи с ђубрењем; да се подижу вештачке ливаде, сточне станице и станице за спаривање стоке (нарочито за говеда, овце и свиње), па било да их подижу приватна лица или поједине општине, и да води бригу и о томе, да се закони о прегледу приплодних грла у интересу коњарства у свему тачно испуњавају.

Члан 4. Рад путнога учитеља свакога месеца распоређује Намесништво, на основу програма, који је путни учитељ дужан да подноси најдаље до 25 сваког месеца.

При изради овога програма путни учитељ ваља да има у виду и све радове, које ц. к. влада или далматински земаљски пољопривредни савет намерава да предузме у дотичном месецу, и да их по могућству у својој области потпомаже.

Члан 5. Путни учитељ просечно свакога месеца има 15 дана да посвети практичним предавањима и путовању по службеним пословима. При томе треба да гледа, да обиђе не само већа места него и најмања и најзабаченија села, и свуда да потражи боље и имућније домаћине, да их обавести и подстакне, да добрим примером предњаче у остварењу мера, које се предузимају ради подизања и побољшања разних пољопривредних грана.

Путни учитељ треба ваздa да има на уму, да, ако хоће успешно да утиче на већину пољопривредника, треба темељно да проучи не само аграрне и економне прилике у својој области, већ и навике, обичаје, тежње и празноверице у сеоског становништва. А то ће постићи, ако се што чешће састаје с народом и ако се потруди, да придобије поверење према себи, и ако земљорадницима буде верни саветодавац и искрени пријатељу њихову раду.

О своме доласку у какво место треба благовремено да извести представнике дотичне општине, ради договора и саопштења својих наредаба; а где има среских пољопривредних удружења, ту треба њихне представнике да извештава.

Члан 6. Путни учитељ треба да се стара да пронађе паметно уређена па ма то била и мања имања, и да при својим предавањима на њих указује као на угледна имања, па ма то било само у појединим гранама пољске привреде.

Ако би путни учитељ ма где наишао на знатне сметње у неговању ма које пољопривредне гране, дужност му је да становништву на то скрене пажњу и да га упути, како ће те сметње отклонити.

Исто тако треба да своју пажњу обраћа на појаву биљних болести.

Члан 7. За предавања треба да изабере већа, лако приступачна и иначе посећена места, (у којима је школа и где има свештеник) где у близини има више села, те да буде што већи број слушалаца. После сваког предавања треба слушаоце позвати да учитељу полажу нарочита питања, ако би им требало каквог обавештења.

Учитељ се може споразумети и са управитељима грађанских и народних школа, да у вишим разредима о нарочито важним пољопривредним питањима држи предавања.

При практичним огледима учитељ треба да потражи пољопривредника у самоме дому му и да му и делом и речју помогне при самоме раду. Практични огледи треба да се у присуству учитељеву у једноме крају распростиру на што већи број имања.

Ако учитељу устреба каква прибора за показивање, може га добити од Намесништва у Задру.

Члан 8. Учитељу се ставља у дужност, да при показивању и предавању јасно и разумљиво говори. Становништво треба при томе, као и сваком приликом, љубазно да предусреће и да у њему буди љубав к раду.

Члан 9. Учитељ има гдегод је могуће, и за становништво пробитачно, да посредује да се зиратна општинска земља уступа становништву, у смислу државних и земаљских закона.

Члан 10. Учитељ треба да ступа у везу са пољопривредним друштвима и среским задругама земљорадничким где их има; да на њихна питања као и на питања земаљског пољопривредног савета, даје обавештења и савете; уопште да пољопривредна друштва колико год може, потпомаже и да се свуда заузме око установљавања среских удружења пољопривредних, у смислу земаљских закона.

Члан 11. Учитељ стоји под влашћу Намесништва и у свакој прилици стручне природе потчињен је надзорнику земаљске пољске привреде, чијим се наредбама и упутствима има безусловно покоравати.

Сем тога он је помоћни службеник среске власти онога среза, у коме је са седиштем и има да извршује њене наредбе, уколико се оне односе на његов круг рада; ако би у ком посебном случају у извршивању наредаба које изда Намесништво или надзорник земаљске пољске привреде, било каквих сметња, путни учитељ дужан је ово изречно саопштити среској власти, која ће се у случају потребе обратити Намесништву за одлуку.

Кад год путни учитељ путује по службеној дужности па дође у какво место, у коме се налази политичка власт, увек се мора представити старешини те власти.

Члан 12. Путни учитељ мора увек, кад год се крене на пут по службеној дужности, или кад се отуд врати, на најпростији начин пријавити се надлежној ц. к. среској власти, а ако му је седиште у Задру, онда преко ц. к. надзорника земаљске пољске привреде а у случају његова одсуства онда непосредно Намесништву.

Члан 13. Путни учитељ дужан је да, ако се налази у месту, где му је седиште, долази свакога дана у канцеларију, и да за време радних часова свршава све послове, који се тичу његове струке.

Члан 14. Путни учитељ мора да прати надзорника за земаљску пољску привреду, ако би овај то захтевао и кад надзорник путује службеним послом по ономе срезу, који је путноме учитељу одређен. Том приликом треба да скреће пажњу надзорнику на своја посматрања и опаске у погледу поправака које би требало завести, или у погледу сузбијања болести или отклањања других каквих сметњи; даље, треба да га упознаје са пољопривредницима, и да му показује на лицу места радове, који су предузети ради унапређења ове или оне пољопривредне гране, и успехе, који су њима постигнути.

Члан 15. Путном учитељу ставља се у дужност да ради у споразуму са осталим путним учитељима, како би сви методички у истом правцу и једнообразно радили; с тога се путни учитељ нарочито строго има придржавати наредаба, које изда ц. к. надзорник земаљске пољске привреде, и да учествује у зборовима путних учитеља, који се и сазивају ради једнообразног рада путних учитеља.

Члан 16. Путни учитељ мора да води дневник о своме раду у који ће уносити свакога дана све што је радио. Овај дневник може у свако доба прегледати старешина онога среза, у коме путни учитељ врши своју дужност.

Члан 17. Путни учитељ дужан је слати недељни извештај ц. к. Намесништву, и кратак месечни преглед о своме раду. У томе извештају мора навести путовања, шта је на њима радио, места, дане и часове, кад је држао теоријска и практична предавања, и број слушалаца, који су предавањима присуствовали.

Заједно са овим чисто службеним извештајима треба путни учитељ да шаље и подесне описе, који се имају штампати у пољопривредноме листу (сада Poljodjelski Viestnik), који је Намесништво за то одредило. Ти описи треба да садрже важније податке, па у главноме и садржину предавања и садржину упутстава практичних предавања, као и опаске, које је учитељ чинио у области, по којој је путовао, а које се тичу пољске привреде уопште, и шта би требало учинити ради поправака у пољској привреди.

На крају године путни учитељ дужан је подносити главни извештај о своме раду и постигнутим успесима, и своје предлоге. Особито важне опаске путни учитељ треба одмах да саопшти Намесништву, заједно са предлозима, ако их буде; а где треба предузети какве мере без одлагања, онда то одмах саопштити среској па и општинској власти.

Члан 18. Путни учитељ треба у свакоме погледу да потпомаже пољопривредни лист (Poljodjelski Viestnik), и да га сматра као свој службени лист.

Члан 19. У случају преке потребе Намесништво путноме учитељу може дати одсуства највише 15 дана.

Члан 20. Ако путни учитељ болује дуже од 5 дана, мора о томе известити ц. к. Намесништво.

Члан 21. Путни се учитељ мора строго придржавати ових *Упутстава,* на што треба и да се закуне.

У случају да путни учитељ не испуњава у свему своју дужност, Намесништво је у праву да раскине уговор.

ИСКРИЦЕ

Доктор Билрот о пушењу дувана. — У Трговинском Гласнику од 18. ов. мес. Бр. 61 под насловом **Здравље** изишло је и писмо доктору *Ловинштајну* у Берлину од 31. октобра 1889 године, које и ми овде доносимо:

„Ја држим као несумљиво, да је пушење дувана и шмркање бурмута шкодљиво за здравље. Тим се изазивају и одржавају катари у устима, у гуши и у стомаку, и потпомаже се оболевање од рака, нарочито на језику. То је лако разумети по јакој садржини амонијака и карболне киселине у дуванском диму (по анализи професора др. Е. Лудвига). Осим тога никотин у дувану ван сваке сумње штетно утиче на нервни систем. Мука у стомаку, несвестица, лупање срца, напрасни хладни зној, уопште наступи већег или мањег тровања никотином, појављује се чешће но што се мисли код свих оних, који пуше цигаре или цигарете. Нарочито енглески и амерички лекари утврдили су као последице од пушења и нервну слабост очних мишића и очних нерава, па чак и слепило. Ове зле последице ограничене су у неколико кругом извесне спољашности и навике појединаца на дувански отров, као и на сваки други отров. Али се никада не може унапред одредити степен те личне издржљивости, и ја држим да ни по што не треба, као што на жалост обично бива, навикавати младеж на одвратни порок пушења неком врстом друштвеног присиљавања. У многим случајевима пушење је последица нерада и дуга времена (нарочито код сељака), с тога није лако искоренити ту навику, као ни алкохолна пића, јер људи се увек хватају за средства, којима могу да преваре досаду и време нерада и неспавања. Не треба се нимало чудити, што је све слабијих нерава потомство алкохолисаног и никотинисаног отменијег друштва. Огромно умножавање нервних и умних болести у наше доба без икоје сумње стоји у вези, поред осталога, и с пушењем дувана, и с употребом алкохолних пића, а нарочито с употребом ових отрова до крајњег раздражења нервнога система.

С одличним поштовањем

Др. Т. Билрот

ДРУШТВЕНИ И ПОДРУЖИНСКИ ПОСЛОВИ

ЗАПИСНИК IV. СЕДНИЦЕ
Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва

Држане 22 фебруара 1900 год. у Београду

Били су: Председник г. Милутин Савић, потпредседник г. Александар М. Секулић, благајник г. Благоје Д. Тодоровић, чланови одбора: г.г. Др. Марко Леко, Милан Јованић, Јован Јекић и Нинко Јовановић.

Председавао председник г. Милутин Савић, бележио секретар М. Јовановић.

39. Прочитане записнике II. и III. седнице — Одбор своји са малим изменама.

40. Приступљено је претресању питања о држању пољопривредних предавања за ширу публику, и пошто је свестрано претрешено — Одбор одлучи да се прво предавање из Пољске привреде о *обнављању винограда америчком лозом и о важности раних врста винове лозе за околину великих вароши*, држи у друштвеном дому 12. марта ове године, а у идућој седници да се реши које ће предавање бити друго на реду и у коме ће се месту држати.

41. По реферату уредника Тежака о награди радова штампаних у 1, 2, 3 и 4. броју *Тежака* од ове године — Одбор одреди награде.

42. Чита се писмо Подружине Горње-Милановачке, којим извештава о држаном збору и изабраној новој управи — Одбор прими к знању.

43. Чита се извештај о раду Подружине горњо-милановачке за 1896, 1897, 1898 и 1899. годину, који је био поднесен и збору подружинских чланова — Одбор прими к знању с тим да се из извештаја штмпа у *Тежаку* оно, што уредништво нађе да треба и да се може штампати.

44. Чита се писмо Горњо-Милановачке Подружине, којим извештава Друштво, да је скупштина њених чланова решила да се подружинско имање понуди срезу таковском за сремски расадник, па моли да то решење и Друштво одобри — Одбор прими к знању с тим да Друштво нема шта по овоме радити, кад је то питање расправила подружинска скупштина према својим Правилима.

45. Чита се писмо Министарства Народне Привреде од 24. фебруара ове године, ПБр. 1781. којим извештава Друштво да су, од стране Министарства Народне Привреде, одређени за чланове комисије, која ће ценити стање угледног имања друштвеног у Шапцу, г.г. Никола Вељковић секретар и Милош Н. Лукићевић писар министарства — Одбор прими к знању.

46. Чита се писмо Министарства просвете од 24. фебруара ове године, ПБр. 1653, којим се извештава Друштво, да је наређено Управи државне штампарије да на основу чл. 14. под з,

закона финансијског за ову годину продужи штампање *Тежака* у износу до 3000 динара годишње — Одбор прими к знању.

47. Тим поводом што су у комисији за оцену друштвеног добра у Шапцу при предаји Држави г.г. Благоје Д. Тодоровић, Алекса Поповић и Никола Вељковић, секретар предлаже да се за чланове комисије за оцену начина поткивања стоке пријављених такмичара поткивача за расписану награду Милована Бошњаковића и Мирка Војновића из Шапца, изаберу за чланове оцењивачког суда на место г. Пере Д. Тодоровића, Алекса Љ. Поповић; а на место М. Јовановића секретара, — г. Благоје Тодоровић, да са трећим чланом г. Вељковићем изврше оцењивање — Одбор усвоји предлог.

ЗАПИСНИК V. СЕДНИЦЕ

Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва

Држане 4. марта 1900. године у Београду.

Били су: Председник г. Милутин Савић, потпредседник г. Александар Секулић, благајник г. Благоје Тодоровић, чланови одбора г.г. Др. Марко Леко, Паја Тодоровић, Милан Јованић, Нинко Јовановић и Јован Јекић.

Председавао председник г. Милутин Савић бележио секретар М. Јовановић.

48. Председник саопштава да се уписао за члана утемељача Српског Пољопривредног Друштва г. Миливоје Пауновић учитељ из Мионице — Одбор са захвалношћу прими к знању.

49. Приступљено је претресању питања: хоће ли се предавања из пољске привреде држати и у другим местима осим Београда, и које ће предавање бити III-ће на реду. Пошто је претрешено и саслушано мишљење — Одбор одлучи да се предавања држе засада у Београду. Треће предавање да буде 25. Из *свиларства*, ако у то време предавач г. Благоје Тодоровић не буде ван Београда, у противном случају, тога дана да буде предавање О *неисправном вину* г. Др. Марка Т. Леко.

50. По питању у колико ће се примерака штампати *Тежак* с погледом на средства за то — Одбор одлучи да се *Тежак* штампа у 1500 примерака.

51. По питању о Друштвеној повластици за увоз семена, справа и осталих потреба — Одбор реши да секретар у идућој седници реферише.

52. По молби Сићевачке Подружине да јој се одреди помоћ према прорачуну, како би и она могла из свог расадника издавати лозу бесплатно, или да Министарство Народне Привреде подружински расадник узме у своје руке — Одбор реши, да се умоли г. Павле Тодоровић да ову молбу проучи и о њој реферише.

53. По молби школе бошњанске да јој се поклоне или бар у пола цене даду извесне воћарске алатке — Одбор реши да се не може по молби учинити јер је то, према средствима друштвеним, немогуће. Међутим школски одбори дужни су да за школе набаве све потребе.

54. По молби г. Мијаила Милошевића вишег учитеља грађанске школе у Нишу да му Друштво да једне добре маказе и један калемарски нож — Одбор реши да се не може по молби учинити, јер Друштво нема могућности за то.

ОБЗНАНЕ

Пољопривредна предавања. — Треће и четврто пољопривредно предавање за шири круг слушалаца биће у дому Српског Пољопривредног Друштва и то: у суботу 25-ог овог месеца држаће треће предавање г. Благоје Д. Тодоровић секретар Министарства Народне Привреде, Из *Свиларства*, када ће се раздавати и семе од свилених буба свима, који би хтели ове године гајити свилену бубу; — а 2-ог Априла тек. године држаће четврто предавање г. Др. Марко Леко, професор Велике Школе *О неисправном вину*.

Предавања ће почети и то: 25-ог овог месења у 10½ часова пре подне а 2-ог Априла у 3½ часа по подне.

Семе од луцерке и сточне репе. Српском Пољопривредном Друштву приспело је 5.000 кгр. семена француске луцерке I квалитета. Цена је овом семену 1·70 дин. од килограма.

Скреће се пажња пољопривредницима да је ово семе од луцерке потпуно чисто од вилине косице и сваке друге нечистоће и да има моћ клијања 95%. Коме треба нека се изволи обратити Српском Пољопривредном Друштву.

Има и семена од сточне репе (мамут и оберндорф). Цена је првој 1·50 а другој 1·40 дин. од килограма.

Прскалице Нехвилове и плави камен. — Може се добити код Српског Пољопривредног Друштва и то; Прскалице по 31 дин. комад, а плави камен по 80 пара килограм.

Уредништво *Тежака, Пољопривредног Календара и Пољопривредног Гласника* налазе се у **дому Српског Пољопривредног Друштва** Немањина улица бр. 11.

Седнице **Књижевног Одбора** држе се сваке **среде** од 5 часова по подне, у друштвеном дому.

Сви радови, намењени било *Тежаку*, било *Пољопривредном Календару* или *Пољопривредном Гласнику* шиљу се увек **Српском Пољопривредном Друштву** које их прима, у списак заводи и по списку предаје уреднику коме припадају.

ЦЕНА ОГЛАСИМА:

Мањим од петит врсте једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупних писмена по 15 пара од врсте од ступца.
Већим огласима од целе стране 20 динара (10 фор. а. в.) пола стране 10 дин. (5 фор.) четврт стране 3 динара (2·50 фор.)
Поред тога за свако оглашавање по 20 пара дин. државне таксе.
За оглашавање више пута 10 од сто јевтиније.

Преглед 12. броја Тежака: *Чланци*: Луцерка или вија (свршиће се). — Потапање зелених каламова лозе. — I. Пољопривредно предавање за шири круг слушалаца. — Један поглед на сечу и употребу дрва из шума по закону о шумама и Правилима за сечу дрва (свршиће се). — Упуство за вршење дужности путних учитеља у Далмацији. — *Друштвени и подружински послови. — Обзнане. — Цене огласима.*

ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА КРАЉЕВИНЕ СРБИЈЕ

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ
УПУЋУЈУ СЕ
СРП. ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ
У БЕОГРАДУ

ПРЕТПЛАТУ ПРИМАЈУ И СВЕ ПОШТЕ

НА ОСНОВУ НАЈВИШЕГ РЕШЕЊА ОД АПРИЛА 1869. ГОДИНЕ № 204. ПРЕПИСКУ ДРУШТВЕНУ НОСИ ПОШТА БЕСПЛАТНО.

Цена огласима изложена је на последњој страни.

ПОД МОЋНОМ ЗАШТИТОМ ЊЕГОВОГ ВЕЛИЧАНСТВА КРАЉА
АЛЕКСАНДРА I

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869. ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ

ЗА СРБИЈУ
НА ГОДИНУ 8 ДИН. НА ПОЛА ГОДИНЕ 4 ДИН. ЧЛАНОВИ ПОМАГАЧИ, ЧЛАНОВИ СВИХ ДРУШТВ. ПОДРУЖИНА, ОСНОВ. ШКОЛЕ, ВОЈНИЦИ СТАЛ. КАДРА, ЂАЦИ, МАНАСТИРИ, ЗЕМЉОРАДНИЧКЕ ЗАДРУГЕ И ЧУВАРИ ШУМА ДОБИЈАЛУ ЛИСТ У ПОЛА ЦЕНЕ, АКО ПОЛОЖЕ ПРЕТПЛАТУ УНАПРЕД ЗА ЦЕЛУ ГОДИНУ.

ВАН СРБИЈЕ
НА ГОД. 10 ФРАН. ИЛИ 5 ФОР. А. ВРЕД.; НО СРП. ПОЉОПРИВ. УДРУЖЕЊА И ЊИХОВИ ЧЛАНОВИ КАО И СРПСКЕ ЗЕМЉОРАД. ЗАДРУГЕ И ЧИТАОНИЦЕ, ДОБИЈАЛУ ЛИСТ ЗА 6 ФР. ИЛИ 3 ФОР. А. ВРЕД. КАД УНАПРЕД ПОЛОЖЕ ПРЕТПЛАТУ И КАД СЕ ПРЕТПЛАТИ КОД СВОГ УДРУЖЕЊА ПРЕКО КОГА ЋЕ ИМ СЕ И ЛИСТ СЛАТИ

ИЛУСТРОВАНИ ГЛАСНИК СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

ВЛАСНИК И ИЗДАВАЛАЦ
СРПСКО ПОЉОПРИВРЕДНО ДРУШТВО

КЊИЖЕВНИ ОДБОР:
ДР. М. Т. ЛЕКО, М. М. САВИЋ, Д. М. СПАСИЋ, П. Т. ТОДОРОВИЋ, А. ЖИВАНОВИЋ и Б. Д. ТОДОРОВИЋ.

ОДГОВОРНИ УРЕДНИК
АЛЕКСАНДАР М. СЕКУЛИЋ

БРОЈ 13. У БЕОГРАДУ, НЕДЕЉА 2. АПРИЛА 1900. ГОДИНЕ ГОДИНА XXXI

ЛУЦЕРКА ИЛИ ВИЈА

(СВРШЕТАК)

Луцерка се сеје *сама за себе*, или *заједно с другим усевом, с јесени* или *с пролећа, наомашке* или *врстачно*.

Тек после дугог проучавања места, у коме који земљорадник живи, може се рећи: који је начин сејања најбољи. — Свагда, кадгод атмосферске и минералошке прилике допуштају, сејање саме луцерке за се боље је.

Количина семена на ектар зависи од начина сејања. Наомашке сеје се од 25 килограма; врстачно од 15 килограма, па навише — све према томе је ли земља чиста од коровског семена.

Семе од луцерке треба да се врло мало покрије. Кад се сеје у сасвим трошну земљу, ваљање је довољно да се оно и затрпа. У сваком случају само се лако подрља. Ако се сеје врстачном сејалицом, ваља поскидати оне тегове који раоничиће притискују да у земљу залазе.

Пошто луцерка свој највећи принос даје тек у другој години, има се рачуна да се с њом сеју друге биљке које брже расту, које су дакле кадре да повећају прву косидбу.

Разна је нега, коју луцерка тражи и зависи од положаја. Где су земље камените, ваља је чистити од камења; то се ради обично зими. Где су земље збијене, ту дрљање с пролећа друге године изврсно дејствује, јер уситњава горњи слој земље и ослобођава га од корова, који се тек мало ужилио.

У свима скоро земљиштима, гипс много потпомаже пораст луцерке.

Луцерка своју храну црпе у дубоким слојевима, које изнурава и онда је јасно да је ђубриву, које се по површини разастре потребно извесно време да сиђе у здравицу, те се отуда и усвојило, да луцерка на исту земљу сме да дође тек после онолико година, колико је луцериште трајало.

Први откос почиње идућег лета по сејању. Луцерка се коси маја или јуна, т.ј. кад је у цвету. Троши се час *узелено*, или у виду *сена*, или се *стоком пасе*.

Трошење узелено захтева извесну смотреност, јер луцерка има особину да стоку надува. Тој се незгоди доскаче, ако се стоци зелена луцерка не даје пре док не поједе оброк суве хране, сена или сламе, и ако се даје пошто се провене.

Луцерку стока може и да пасе, само да се крупна стока припиње а овце држе у покретној огради, која се по потреби премешта, али овце се не смеју дуго по луцеришту задржавати, јер загризају и врат ове биљке.

Кад се луцерка хоће да коси за сено, то бива као и обично, косом или косилицом, па се затим суши.

Сушење луцерке при справљању сена нема никаквих тешкоћа, сем што колико се више може треба избегавати сувишно превртање и претурање покошене луцерке, јер јој лишће лако опада. Откоси се преврћу и пред вече навиљче; пошто сутрадан спадне роса, навиљци се разастру па опет пред вече у веће навиљке сложе. Кад су навиљци довољно суви, они се упласте и плашће остане на луцеришту још неко време, где сено лако преври.

Сви ови послови иду лако, кад је време лепо и кад луцериште није велико; али кад је простор за косидбу велики а време неподесно, сушење сена иде мучније а често се луцерка не може ни сушити. —

Принос луцеришта врло је разан. Он на првом месту зависи од доба ове биљке; у другој години принос је највећи. Није, дакле, ништа чудно, што има приноса од 3000 а и од 15.000 килограма сувог сена.

Луцерка сушењем губи отприлике 75 од 100 своје тежине. Кубни метар после природног слегања тежи 60—65 килограма

Сено од луцерке на великој је цени, али лако постаје прашљиво. Отава је осетно боља но први откос, али не на тргу но на самом газдинству; с тога отаву од луцерке не треба продавати.

Разоравање луцеришта није ни по чему тешко; бива с јесени или врло рано с пролећа.

Позната је особина мехунастих биљака да земљу поправљају азотним материјама и с тога се и зову *биљке које земљу поправљају*, као што се то види по усеву, који се *после* луцерке на луцеришту сеје.

Производња семена. — Луцерка за семе сеје се врстачно и доста ретко, по 24 сантиметара ред од реда. За семе се остављају младе и здраве стабљике а никако матора луцерка. *Други откос треће године ваља оставити да узри.* Махуне треба потпуно да сазру, јер нема опасности да ће им зрно само по себи поиспадати.

Кад је зрно потпуно зрело, луцерка се косом покоси и откоси после брзог сушења скупе у снопове и повежу па носе дома. Снопови ови смеју се под каквим наслоном наслагати без икакве зебње да ће се зрно покварити; оно се врло добро чува у својим махунама, у којима треба што дуже да остане.

Ако луцерке за семе има мало, онда се она *млати* а ако је има много, употребљавају се нарочите вршилице, које најпре одвајају махуне а затим зрно из махуна.

С једног ектара може да се добије од 400 до 700 килограма чистог зрна за семе.

КАЈЗЕРОВА СОРТИРАЛИЦА ЖИТА ИЛИ ЦЕНТРИФУГА
ЗА СОРТИРАЊЕ ЖИТА

II. Испитивање Кајзерове сортиралице у раду. — 1896. године испитана је Кајзерова сортиралица жита на једном имању близу Лајпцига. Чланови комисије били су: Управник опитне станице, затим г.г. великопоседник Девориц, Гонтрад, саветник Фолсак, млинар Цикмантел и Шмит и професор Штрекер.

За испитивање служила је пшеница, раж и овас онако како су добијени из парне вршалице. Од јечма је, пак, I врста била већ одвезена, с тога при сортирању његовом и било је мало прве врсте.

Код ветрењача и тријера зависи квалитет рада поглавито од брзине окретања вентилатора, односно цилиндера тријеровог. С тога се прво морало и код ове машине утврдити: *како се она понаша према различитом обртању у једној минути?*

Да би се то утврдило, отпочео је испит са јечмом и то тако, да се курбел једном 60, други пут 50, а трећи пут само 42 пута у минуту окренуо. Ресултат се види из ове таблице:

I. Рад житне центрифуге при разном броју обртања курбла.

	60 обртања				50 обртања				42 обртања			
	у минуту											
	врсте			укупно	врсте			укупно	врсте			укупно
	I	II	III		I	II	III		I	II	III	
Израдила у минуту кгр. · ·	0·84	3·01	0.62	4·47	0·80	2·79	0 52	4·11	0·78	2·80	0·46	404
Рад у % суме	18·80	67·33	13·87	—	19·45	67·90	12·65	—	19·30	69·06	11·64	
1 литар тежи грамова · ·	7·40	7·20	6·50	—	7·60	7·20	6·20	—	7·60	7·10	7·20	

Диференције су при овоме тако мале, да се може рећи, да је за одвајање појединих врсти потпуно једнако: да ли се курбел у минуту окрене 40, 50 или 60 пута. У свима случајевима бива сортирање помоћу центрифугалне снаге и на исти начин, потпуно равномерно. Ово је већ један доказ за преимућство центрифугалне снаге као средству за сортирање зрна према досада примењеним принципима за сортирање.

Али пошто је одвећ брзо окретање неповољно за чисто издвајање семена од уродице у тријеру, окретала се — по упуству г. Кајзера — при свима доцнијим покушајима курбла само 50 пута у минуту.

Од свакога жита пре него што је дошло на центрифугу, мерен је хектолитар; узимате су просечне пробе од 100 грама да се у њима нечистоћа одреди. Тек је тада тачно измерена количина узимата и сортирана а при томе се увек бележило време свршетка и почетка рада. По свршеном сортирању мерене су све сорте, а тако исто и излучене количине семена од уродице. Сваки је пут мерена тежина хектолитра од све три врсте, а тако исто узето је по 100 грама од сваке врсте и испитано колико зрна, односно колико још страних тела има. Од времена на време додаван је извесан број зрна грашка и мешан је са пробом.

Рад је био код свих врста жита потпуно задовољавајући и сигуран. За време свих опита машина је радила потпуно равномерно, без икаквога прекида и на сам рад не може се никаква примедба учинити. Из следећих таблица виде се податци:

II. Рад машине у 1 сахату времена.

ВРСТА ЖИТА	КОЛИЧИНА ЗА СОРТИРАЊЕ У КИЛГР.	ТРАЈАЊЕ		ЈЕДАН ХЕКТОЛИТАР ТЕЖИ КИЛГРАМА	РАДИ ЗА 1 С.	
		МИН.	СЕКУН.		КГР.	ХЕКЛ.
Пшеница · · · · · · · · ·	21	3	—	86	420	4,89
Раж · · · · · · · · · · ·	21	2	50	81	445	5,50
Јечам · · · · · · · · · ·	21	4	—	71	315	4,44
Овас · · · · · · · · · ·	14	3	30	54	240	4,44

III. Рад машине при чишћењу и одабирању.

ОД УЗЕТОГ ЖИТА ЗА СОРТИРАНЕ				ОЧИШЋЕНОЈЕ И ИЗДВОЈЕНО						
ВРСТА ЖИТА	КИЛОГРАМА	КОЈЕ САДРЖИ		плеве, прашине, сламе др. примеса		У САНДУЧЕ Г, ВЕЛИКО СЕМЕНА КОРОВА ГР.	ДОБРИХ ЗРНА	У сандуче Н: разлупана зрна, само од корова у сит. зрнима		СВЕГА 4+5+6 РЕД ГРАМА
		у 100 гр.	у цел. количини	ГР.	У ЊЕМУ			ГРАМА	ОД КОЈИХ ЈЕ	
1	2	3		4		5		6		7
Пшеница	21	0,5 гр. разлуп. зрна	105 гр.	10		40	1	140	већим делом разбијена зрна	190
Раж · ·	21	0,7 гр. разлуп. зрна 4 ком.	126 гр. 840 с.	10		90	—	140	већим делом разбијена зрна	240
Јечам ·	21	1,71 гр разбијен зрна	360 гр.	60		10	6	370	Скоро сама разбијена зрна	450
Овас · ·	14	1 гр. шупљих зрна	140 гр.	150	већим делом шупља зрна	25	3	20		195

IV. Рад машине при сортирању.

ОД УЗЕТЕ КОЛИЧИНЕ		ИЗДВОЈЕНОЈЕ							Свега таб. III ред 7 + из таб. IV ред 6
		I. ВРСТА		II. ВРСТА		III. ВРСТЕ		Свега 3+4+5	
ВРСТА	КГР.	КГР.	%	КГР.	%	КГР.	%	РЕД КГР	
1	2	3		4		5		6	7
Пшеница	21	13,49	64,82	5,65	27,15	1,67	8,03	20,81	21, кгр.
Раж · ·	24	11,87	57,18	5,21	25,09	3,68	17,73	20,76	21, кгр.
Јечам ·	21	4,30	20,92	12,05	58,19	4,20	20,44	20,55	21, кгр.
Овас · ·	14	6,215	45,02	4,03	29,64	3,56	25,79	13,805	14, кгр.

V. Добивене тежине 1 литра и број зрна у њему.

	ПШЕНИЦА		РАЖ		ЈЕЧАМ		ОВАС	
	ЈЕДАН ЛИТАР							
	ТЕЖИ ГР.	САДРЖ. ЗРНА	ТЕЖИ ГР.	САДРЖ. ЗРНА	ТЕЖИ ГР.	САДРЖ. ЗРНА	ТЕЖИ ГР.	САДРЖ. ЗРНА
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Узета кол. за сорт.	860		810		710		540	
III. Врста · ·	810	30680	780	55800	620	44120	540	47840
II. Врст · · ·	835	26400	810	35800	710	29600	560	32040
I. Врста · ·	860	20200	830	28960	760	24000	570	25680
Број зрна I. врсте у једном литру, смањио се према ономе броју зрна у 1 лит. III. врсте за ком.		10480	—	26840	—	20120	—	22160

VI. Средња тежина једнога зрна.

	ПШЕНИЦА			РАЖ			ЈЕЧАМ			ОВАС		
	I ВРСТА	II ВРСТА	III ВРСТА	I ВРСТА	II ВРСТА	III ВРСТА	I ВРСТА	II ВРСТА	III ВРСТА	I ВРСТА	II ВРСТА	III ВРСТА
100 зрна теже гр.	4,950	3788	3,259	3,453	2,787	1,792	3,766	3,378	2,266	3,894	3,121	2,090
Једно зрно теж мг.	49,50	37,88	3,259	34 53	28,86	17 92	47,66	33,78	22,66	38,94	31,21	2090
Диф. у милиграм.												
Између												
а) 1. зрна I и II врс.	11,62			6.65			13,88			7,73		
в) 1. зрна II и III »		5,29			9,95			11,12			10,31	
г) 1. зрна I и III »		16,91			16,61			19,00			18,04	

Овим одличним сортирањем нису још *најбоља зрна* излучена. Јер кад се I врста још једном пропусти кроз центрифугу, издваја ова и по други пут најбоља зрна тако, да се тада у истини добијају *најбоља и најкрупнија зрна*, што досада није могућно било.

Такав један опит извршен је са ражју.

Од 5,21 кгр. ражи I врсте добијено је: 3,360 кгр. I. врсте, 1,374 кгр. II врсте и 0,080 III врсте. Један литар овога I. квалитета тежио је 0,832 кгр. и имао је 25,640 зрна. 100 зрна I. квалитета тежила су 4,524 грама; једно зрно према томе 45,24 m.g. Дакле, даљим пропуштањем кроз центрифугу још се сортирање побољшало.

Да би се испитало шта може ова машина да уради код врло рђавог жита, узета је за опит ситна, рђава пшеница; она је била прилично чиста од страног семена, али по спољашњем изгледу није могла важити као пијачни еспап, јер је имала прилично количину разбијених и згњечених зрна.

Резултат сортирања и пречишћавања био је врло повољан.

Од 15 кгр. ове пшенице добило се:

I врсте . . . . . = 1,340 кгр = 8,93%
II „ . . . . . = 6,960 „ = 46.40%
III „ . . . . . = 3,820 „ = 25,47%
изломљених и згњечених зрна . . = 2,640 „ = 17,60%

Изломљена зрна састојала су се из $^9/_{10}$ разбијених и преломљених зрна и из $^1/_{10}$ семена од корова.

Као што се види из горњег прегледа: *из потпуно рђаве пшенице добио се не само један врло велики део пијачног есапа* (II врста) *него шта више и око 9% доброга семена за усев.*

Најзад узето је 10 кгр. јечма и овај је пречишћен тријером без вентилатора (систем Мајер и Холцах), па се онда узео на овај начин добијени добар продукат и пропустио кроз центрифугу. Центрифуга је још издвојила:

0,760 кгр. I врсте = 9,75%
5,700 „ II „ = 73,17%
1,010 „ III „ = 12.96%
а осим тога 320 грама = 4,72% разбијених (понајвише полутине зрна.)

Од појединих сората сваке врсте жита узете су пробе од 100 грама и брижљиво су испитане у погледу садржине семена од корова и разбијених зрна. Ресултат је и овде био врло добар, јер све сорте свију врста жита бејаху потпуно очишћене од уродичног семена и разбијених зрна. — Машиии је, дакле, пошло за руком да жито од примесака свих врста потпуно очисти и оно што је најбоље одабере. Код огледа са јечмом, коме се придодало 125 зрна грашка и код пшенице у коју се помешало 10 комада зрна грашка, нађен је грашак у истом броју у сандучету F.

М. Н. Лукићевић

ЈЕДАН ПОГЛЕД НА СЕЧУ И УПОТРЕБУ ДРВА ИЗ ШУМА

ПО ЗАКОНУ О ШУМАМА И ПРАВИЛИМА ЗА СЕЧУ ДРВА

(СВРШЕТАК)

II. О сечи дрва у државним, општинским и сеоским шумама.

Из државних, општинских и сеоских шума, дрва се дају по *такси* а и *бесплатно*. (Чл. 47. 51. 52. 68. 69. зак. о шумама).

У ма ком од оних циљева, који су побројани у почетку ових излагања, да се хоће да употреби гора из ових шума, мора се претходно тражити одобрење оним путем, и онако, како је прописано у закону о шумама. Сеча дрва у овим шумама, без овог одобрења, сматра се и казни као крађа, (чл. 114.) под који појам долази све што се уопште *без одобрења*, прописним путем, узме из ових шума, као: сокови са дрвета, смола, мезгра, ломљење и сеча грана са необореног дрвета, купљење сувин огранака, лишћа, сувог или зеленог, маховине, шишарке, жира и осталог шумског семена, рода, воћа, земље, камена, жиле и траве (чл. 115. 116. 117. зак. о шумама).

А) *О давању горе бесплатно из општинских, сеоских и државних шума;*

а) *из општинских и сеоских шума.* Сува дрва за домаћу потребу добијају грађани дотичне општине или села, бесплатно по одобрењу општинског одбора (чл. 68. зак. о шумама).

Сем тога на бесплатну гору, уопште, за грађу и огрев, из ових шума, имају право:

аа) општине и села за подмирење општинских и сеоских потреба, у које спадају: грађење цркава, школа, општинских и сеоских зграда, утврђивање путова, прављење ћуприја, општинских кошева, и потребна количина дрва за огрев школе, учитељских станова и општинске суднице.

бб) сиротни становници, а за такве се сматрају они, који плаћају испод 15 динара непосредне порезе, за домаћу потребу. (Чл. 68. зак. и чл. 25. правила за сечу).

б) *Из државних шума* бесплатно могу добити гору, само сиротне породице које плаћају испод 15 данара непосредне порезе, а и од пожара и поплаве пострадали, које општинским уверењем докажу, да неби могле новцем набавити потребну количину дрва за огрев и друге домаће потребе, но, и то само онде где нема општинских и сеоских шума, и оним лицима, која немају сопственог забрана. Само ова лица и у овом случају, који је поменут могу бесплатно купити сува по земљи ложења дрва у државним шумама, а тек у недостатку ових може им се одобрити и сечење сирових дрва.

Сем овог случаја, не могу се више никоме ни за какву потребу дати бесплатно дрва или саднице из државне шуме, изузимајући дрва за огрев шумарског особља и прављење станова за исто (чл. 52. зак. и чл. 6. правила за сечу дрва).

Б) *По такси* из општинских, сеоских и државних шума, дају се дрва свима осталим становницима, који плаћају преко 15 дин. непосредне порезе, т.ј. који немају право на бесплатну гору, а немају својих забрана.

Гора по такси из ових шума, даје се за домаћу потребу и прерађевину — грађу. Из државних шума по такси, коју одређује Министар Народне Привреде, а која не сме бити мања од таксе за домаћу потребу, могу се продавати и за шпекулацију дрва за огрев од сувог по земљи лежећег дрвећа, грања, клада, пањева и искорутина, као што се дрва из ових шума уопште могу продавати и оферталном лицитацијом, но, о овоме ћемо доцније говорити.

Поступак за добијање дрва из свих поменутих шума, по *такси* или *бесплатно*, овакав је:

1). Из општинских и сеоских шума.

Пријава за гору из ових шума подноси се председнику општинског суда односно сеоском кмету. У истој треба означити: колико се и каквих дрва тражи, за какву потребу, и тражили се бесплатно или по такси. Пријава се подноси најдаље до 1. октобра сваке године. На сува дрва за огрев, као што је напред наведено, имају право бесплатно сви становници дотичне општине или села. Но, у једној години не може се дати више од 30 кубних метара једној задруги за огрев, ни више од 30 дрвета разне дебљине за грађу. Ове пријаве прегледају окружни шумари или подшумари са председником општиоског суда, односно сеоским кметом, и одобравају сечу а општински суд издаје објаву. Место где ће се гора сећи одређује окружни шумар, или подшумар, а где ових нема општински председник или кмет сеоски. Само дакле одобрење општинских власти без шумског органа, није довољно, као што се не сме гора сећи пре него што се обележи, Обележавање горе врши општински подшумар, а где овога нема председник општинског суда или кмет дотичног села, са чуварем општинских шума. Пре него што се одсечена гора или грађа жигоше од стране одређеног лица, не сме се изнети из шуме.

Гора за шпекулацију из ових шума, може се добити само оферталном лицитацијом, (чл. 71. зак. чл. 32. правила за сечу) и предходном одобрењу Министра Народне Привреде.

2). *Из државних шума.* Пријава за сечу горе и изношење сувих по земљи лежећих дрва, за домаћу потребу, подноси се општинском суду. У пријави молиоц треба да означи: зашто су му потребна дрва, колико и каквих дрвета треба за грађу, а колико кубних метара за огрев. Општински суд дужан је да од пријављених лица за сечу, а који заиста немају сопственог забрана, направи списак, у коме ће тачно означити: колико је коме од пријављених лица и зашто потребно дрва, да заиста потребу не може да подмири ни из свог забрана, а ни из општинске или сеоске шуме, и колико плаћа годишње непосредне порезе. Ови се спискови подносе окружној шумској управи — шумару или подшумару — а где ових нема среској полицијској власти, најдаље до конца октобра сваке године. Доцније поднесене пријаве не важе, осим случаја да се тражи сува по земљи лежећа гора, грање, кладе и искорутине, која се може тражити преко целе године. Ови се спискови спроводе на одобрење сече Министарству Народне Привреде. По добивеном одобрењу, а пошто се плати такса, ако молиоц подлежи плаћању таксе, полицијска власт издаје објаву дотичном лицу, са којом се обраћа окружном шумару или подшумару, а где ових нема државном чувару шука, који одређује место сече, обележавају гору за сечу или купљење дрва. Док надлежни шумски орган не обележи сечу несме сећи, нити се уопште, без пријаве и знања окружних шумара, подшумара или чувара шума, смеју дрва купити. Противан поступак сматра се као као самовласна горосеча и казни се. Као таква — самовласна — горосеча, сматра се и сеча и купљење дрва на другом месту, а не на одређеном месту, без обзира на то, што дотично лице има шумску објаву. Док се осечена дрва не жигошу, не смеју се кретати са места где су сечена, а ако су дрва за огрев док се на њих не добије уверење. — Чл. 38. зак. о шумама.

Дрва, која су из државне шуме добивена, бесплатно или по такси, за домаћу потребу, не смеју се продавати, поклањати, давати у размену, или уопште употребити на друго што, но, на оно ради чега су узета.

По такси одређеној за домаћу потребу, гора из државних шума, даје се још и мајсторима, који еснафским писмом докажу да спадају у ред мајстора, а српски су поданици, и израђују: виле, лопате вејалице, држалице, косила, четке, дрвене клинце, обућарске лубове и ободе за сита, мерице, карлице, корита кашике, заструге, чабрице, каце, бурад, сељачка кола, колица чутуре, клупе, астале, столице и ормане; занатлијским удружењима, и индустријским и рударским предузећима; земљорадницима за нужне пољопривредне алате, као и оним планинцима који се поред земљорадње занимају још и прерадом дрвета, као кућевном радњом (чл. 50. зак. о шумама).

Сем изложених потреба — т.ј. домаће потребе и ових из члана 50. гора из државних шума по такси даје се и за *шпекулацију*, као што је напред наведено, и то дрва за огрев од сувог по земљи лежећег дрвећа, грања, клада, пањева, и искорутина, но, ова такса не сме бити мања од таксе за домаћу потребу, а продаје се и оферталном лицитацијом, у ком случају њена вредност не може бити мања од 2000 динара но, ако понуђена цена на две лицитације не би била повољна, као и у случају да је вредност горе мања од означене суме, продаје се на начин, на који се нађе да је најкорисније за државне интересе, као што се на овај начин — продајом путем оферталне лицитиције — може куповати гора, и из општинских и сеоских шума, но, у овом случају потребно је за ову продају одобрење надзорне шумске власти (Министра Народне Привреде).

ШЕЋЕРНА РЕПА У 1899 ГОДИНИ

Као што је познато раздато је прошле године семе шећерне репе да се ради огледа у разним крајевима Србије посеје. Многи привредници то су и учинили и засејали мањи или већи простор шећерном репом. Како пак приликом давања семена не беху давата никаква упутства, како се репа гаји, то су махом сви са неразумевања падали у разне погрешке, те су с тога ови претходни огледи испали доста лоше и не би могли никако бити од великог значаја за културу репе.

1. *Многи су посејали репу сувише доцкан,* чак у другој половини маја;

2. *Доста њих посејало је репу на незгодном земљишту* у винограду, кукурузу;

3. *Готово сви сејали су репу сувише раздалеко, понеки* шта више 1 метар у квадрату;

4. *Неки су репу расађивали;*

5. *Доста њих нису репу усамљивали* већ су често по две и више репе готово срасле;

6. *Било је и таквих који су реши лишће закидали;*

7. *Готово нико није репу,* која је из земље главу помолила *огрнуо* итд.

Да би се сазнали резултати и овако погрешног гајења репе, шиљате су пробе репе пољопривредној хемиској и огледној станици на анализу. Како држим, да ће резултати тих испитивања интересовати читаоце „Тежака", а нарочито оне који су репу гајили и исту на анализу шиљали, и да овим последњим не би морао посебице саопштавати, — то излажем у таблици резултате тих испитивања:

РЕДНИ БРОЈ	ЧИЈА ЈЕ	КАКВА ЈЕ	АНАЛИСАНА	ТЕЖИНА 1 РЕПЕ У ГРАМ.	ШЕЋЕРА %
1	Топчидер. економија Бањица		10|IX	363	11·3
2	Топчидер. економ. школ. башта		»	460	12·0
3	Топчидер. економ. окол. мајура		»	442	10·2
4	Топчидер. економ лоз. расад.		»	620	9·2
5	Станица		»	560	11·3
6	П. Николајевић Пожаревац		»	—	9·3
7	Станица		»	660	12·5
8	Франц Шмит Београд		25|X	—	11·4
9	Учитељ Жељезник		»	—	9·9
10	М. Радојевић Жељезник		»	—	8·4
11	М. Лазаревић		»	—	9·2
12	В. Бошковић башта Печко поље		крај X.	—	10·7
13	В. Бошковић виноград		»	—	13·1
14	В. Бошковић горњи виноград		»	—	11·3
15	В. Бошковић Печко поље		»	—	15·8
16	В. Бошковић њива горњи виног.		»	—	13·9
17	Гроцка		»	—	14·5
18	Николић Београд		12|XI	—	15·6
19	Алексинац		»	—	13·6
20	Алексинац		»	—	13·4
21	Опитно поље		»	—	14·2
22	Љубичево		10|XI	805	11·9
23	Добричево		»	1336	11·0
24	Глигорије Стефановић Параћин		»	443	15·9
25	Аранђеловац		»	2600	11·0
26	Рача (крагујевачка)		»	2850	9·
27	К. Гинић ново гробље Београд		16|XI	610	14·2
28	М. Теокаревић Лесковац		»	120	8·9
29	Жарковачка задруга		20|XI	810	13·7
30	М. Димитријевић Козјака (расађ.)		»	400	11·0
31	П. Бркић Бачевац Посавски		»	875	14·6
32	Ј. Матковић Београд		»	620	12·6
33	Пчелар. воћар. задруга Топчид.		»	710	13·5
34	Седларска задруга	глава прилична	26|XI	495	12·6
35	М. Марић Трстеник	корени прилични	»	463	12·1
36	Школа Миљковачка	ситне главе	»	203	12·5
37	Крњевска задруга	рђава, главе корена	»	840	9·6
38	Тимочка подружина	врло добра	»	787	14·1
39	С. Стефановић Крагујевац	добра	»	520	14·0
40	Крајинска подружина	добра	»	725	12·3
41	С. Бранковић Лагодина	добра	»	800	14·7
42	Н. Петковић Пожаревац	главе, корени, ситна	»	360	12·3
43	Љ. Вучетић Цветојевац	прилична	»	750	12·8
44	С. Данчевић Прокупље	крупна, добра	»	1300	14·3
45	Барска задруга	главе, корени	»	1366	9·8
46	Кушиљевачка задруга	главе, корени	27|XI	500	13·3
47	В. Прокић Аранђеловац	добра	»	800	14·4
48	Подружина Обреновац	круп. прилична	»	1100	12·3
49	В. Бркић Ботуња	прилична	»	600	12·3
50	Америћска задруга	добра	2|XII	430	13·6
51	Пиротска подружина	главе	»	550	11·9
52	Купиновачка задруга	прилична	»	900	12·5
53	С. Прокић Орашје	прилична	»	430	11·8
54	Дренска задруга	невања, главе	»	765	11·2
55	Ж. Жарковић Топола	прилична	»	730	14·6
56	М. Петковић Петровац	добра	»	650	12·9
57	Трстеничка задруга	крупна	13|XII	1750	11·0
58	Подружина Горњи Милановац	труло срце	»	975	9·7
59	Ј. Савковић Липовац		»	560	13·5
60	Пчелар. воћар. задруга Параћин	лепог облика	»	720	15·6
61	Књажевац		»	2330	10·9
62	Михаиловачка земљорад. задруга		»	675	13·7

Како се из таблице види било је 62 пробе репе и то:

4	пробе са преко	15%	шећера
10	„ „ „	14—15%	„
23	„ „ „	12—14%	„
15	„ „ „	10—12%	„
10	„ „ испод	10%	„

Репа преко 14% шећера сматра се уопште као врло добра репа. Репа са 12—14% шећера је обична добра репа, репа са 10—12% шећера лоша је, а репа испод 10% шећера и није шећерна репа већ сточна.

На овом месту да напоменем, да је и код самог семена било неисправности, јер је ово садржавало и семе од сточне репе, шта више и „Оберндорфа“, па су многи привредници мислили, да што год је већа репа, да је и боља, те су баш ове највеће репе на анализу шиљали, а ове су биле често сточне репе

Држим да неће бити на одмет да нарочито нагласим неке грешке и мане које су послате ми репе имале, као и то како би требало ове мане уклонити:

1. Било је *врло много репа са зеленом главом*. У зеленој глави има сразмерно мање шећера, но у осталој репи. Ове зелене главе долазиле су од *раздалеког сејања, од закидања лишћа и незагртања*.

Репа треба да је тако посејана, да ред од реда буде *35 до 40 см. далеко*, никако више, у редовима пак треба репу тако разредити да репа од репе буде *22—25 см. далеко*, и то рачунајући од средине репе:

2. Било је врло *много одвише крупне репе* чак до 5 кгр. Што год је репа крупнија утолико има мање шећера, а притом што год је репа већа, она више изнури земљу. Најбоље је да репа тежи $^1/_2$—1 кгр. Овако сувише крупне репе биле су такође услед *раздалеког сејања*, јер је у том случају репа сувише бујала.

3., Било је доста репа *неправилног облика* и са *разгранатим кореном*. Разгранат корен није добар, јер се у том случају репа врло тешко из земље вади а и гране корена лако ломе и пропадају. Најбоља је репа *вретенастог облика* и без споредних коренака. Разгранат корен и неправилан облик долазио је услед каменитог земљишта а нарочито због *расађивања*.

4., *Било је репе са заламаним лишћем*. Ово није добро с тога, што репа у том случају лако добије зелену главу, а нарочито пак с тога што тада *обично из репе избива ново младо лишће* и то на рачун шећера који се већ у репи образовао, а што је најглавније закидањем лишћа смета се репа у своме *порасту* и *образовању* шећера.

5., Било је и *сувише ситне репе*, што је дошло од *позног* а нарочито од *густог сејања*, можда и на сачму.

6., Било је репе које су једна у другу *срасле* и биле сувише *криве*, што је долазило од *неправилног разређивања*. Репа треба да је увек *усамљена*, а не да расту две једна поред друге или једна уз другу.;

6., Било је репе са *трулим срцем*, што је долазило од сејања репе у *влажној* и *мочарној земљи*, а и од држања репе по ваљењу у влажним местима.

Да из свега овога изведемо кратак закључак.

Кад узмемо у обзир све прилике под којима је репа гајена, почетнички рад неразумевање и немање упутства, излази: *да је репа у 1899 год дала добре и задовољавајуће резултате*.

Да би репа у будуће била боља, треба је на *време посејати* (у половини априла) на време *разредити* и *усамити* (и то тако да ред од реда буде 35—40 см. и да репе у реду буду 22—25 см.) на време и то бар *двапут опрашити*, и најзад по неку из земље помољену репу *огрнути*.

М. Ј. Бајић.

ПОЉСКА ПРИВРЕДА СРБИЈЕ НА ПАРИСКОЈ СВЕТСКОЈ ИЗЛОЖБИ

Познато је већ у целој земљи, да ћемо и ми имати учешћа на Париској Светској Изложби, која се ове године приређује, и која се, по најновијим извештајима, отвара нашег 1. априла.

Три године се ради на припремама, да и наша земља буде достојно заступљена на тој светској утакмици. Изабран је нарочити *Одбор* за то; дата су обилата средства и чињено је све, да изађемо светла образа. Сграђена је на изложби и нарочита зграда (павиљон), која носи име наше Отаџбине, и у коју ће се снети све оно, што се буде у нас одабрало и послало, те да покаже потпуну слику умнога рада и производње наше Отаџбине. Ту ће бити: пољска привреда, кућевна радиност, занати, индустрија, школе, уметност, књижевност, шумарство, рударство и све оно, што је наша земља кадра да понуди. Како појединци, тако и сви заводи и установе позвани су, да пошаљу производе и предмете за ту изложбу.

И ако се на припремама радило скоро 3 године, ипак ова *последња* година била је најважнија у томе. Нарочиту је радљивост развило било Министарство Народне Привреде, које је примило на себе задатак, да изнесе пред ту светску утакмицу производе земаљских *првих* производња: *пољске привреде*, *шумарства* и *рударства*, најбогатијих и најпоузданијих извора наше Отаџбине. Све су се снаге спрегле да ове гране народне нам привреде изађу на изложбу у потпуној слици својој, те да свет и интилигенција светска види неисцрпно благо, које наша земља даје на површини, и сакрива у дубинама својим. И нема сумње, *тиме* нећемо бити постиђени.....

Да прегледамо шта се за ту изложбу у нас прикупило из *пољске привреде*.

Пре свега има се напоменути, да су сви производи пољске привреде, који су намењени били за Париску Изложбу, претходно строго *комисијски* оцењивани. И само оно, што наша земља као *боље* може да да, и што нам служи као особеност, одабрано је и послато на изложбу. Али вредне руке наших пољопривредника постарале су се, те су комисије за оцењивање производа мало и имале шта да одбаце. Једино скучени простор у изложбеној згради и нарочито утврђени програм за излагање били су узрок, што су многи предмети излагача морали да отпадну.

Ради прегледности ми ћемо предмете поделити по гранама:

I. Земљорадња. По овој грани има:

Пшеница	60	излагача	са 60	предмета
Раж	16	„	„ 16	„
Јечам	18	„	„ 18	„
Овас	16	„	„ 16	„
Крупник	9	„	„ 9	„
Ситна проја	10	„	„ 10	„
Ељде	7	„	„ 7	„
Кукуруз у зрну	20	„	„ 20	„
Кукуруз у клипу	27	„	„ 27	„
Пасуљ	31	„	„ 31	„
Грашак	3	„	„ 3	„
Сочиво	8	„	„ 8	„
Боб	5	„	„ 5	„
Пиринач	1	„	„ 1	„
Лан у повесму	8	„	„ 8	„
Лан у семену	2	„	„ 2	„
Конопље у повесму	19	„	„ 19	„
Конопље у семену	3	„	„ 3	„
Биљке за бојење	6	„	„ 6	„
Паприке у венцима и туцана	21	„	„ 21	„

II Сточарство. По овој грани има:

Вуна	9	излагача	са 9	предмета
Козина	9	„	„ 9	„
Чекиње	2	„	„ 2	„
Лој	10	„	„ 10	„
Мехурци и свила	2	„	„ 8	„
Слике свиларског предузећа Фаркића и Анђелковића	1	„	„ 5	„

III. Воћарство. По овој је грани одабрано:

Ораси	11	излагача	са 11	предмета
Лешници	4	„	„ 4	„
Суве шљиве:				
у сандуцима	14	„	„ 34	„
у бурадима	1	„	„ 4	„
у џаковима	3	„	„ 12	„
Суве јабуке:				
(крижане)	1	„	„ 2	„

Суве крушке:
(такуше) . . . . . 1 излагача са 2 предмета

Пекмез:
у бурадима . . . . . 1 „ „ 2 „
у стаклетима . . . . . 2 „ „ 2 „

Слатко:
у стаклетима . . . . . 3 „ „ 22 „

Пиће:[1])
шљивовице (и од сувих шљива) . 43 „ „ 53 „
Остали дестилати (и лековите) . . 10 „ „ 12 „
клековача . . . . . 15 „ „ 16 „

Осит тога:
Модели воћа српског (од Српског Пољопривредног Друштва) . . 1 „ „ 32 „
Сушнице: модел Главинићеве . . 1 „ „ 1 „
Модел домаће . . . . . 1 „ „ 1 „
Нацрт Главинићеве . . . . . 1 „ „ 2 „
Ступа и цедн. за јабуковачу: модели 1 „ „ 2 „
Планови угледних шк. башта . . 1 „ „ 2 „

VI. Виноградарство. По овој грани има:

Вино: Бело . . . . . 25 излагача са 29 предмета
Црно . . . . . 23 „ „ 30 „
Комовица . . . . . 18 „ „ 18 „
Коњак . . . . . 2 „ „ 2 „

Осем тога:
Слике грожђа: Смедеревке, Прокупца и Зачинка (у боји) . . . 1 „ „ 3 „
Модели истог грожђа (у гипсу) . . 1 „ „ 3 „
Албуми слика фотографских: виноградâ у Смедереву, Параћину, Нишу и крагујевач. Јасеници 4 „ „ 4 „
Планови држав. лозних расадника: у Топчидеру, Смедереву, Јагодини, Александровцу и Нишу 1 „ „ 5 „

Збиркама *разних* предмета (колективним) суделују:

I. Пољопривредне школе и заводи

1, *Винодељска-воћарска Школа* из:

виноградарства са . . . . . 67 предмета
воћарства са . . . . . 41 „
земљорадње са . . . . . 116 „
сточарства са . . . . . 8 „
плетарства са . . . . . 27 „
фотофрафске слике имања школског (албум) . . . 15 „

2, *Ратарска школа*, из:

земљорадње са . . . . . 12 „
сточарства (свиларства) . . . . . 3 „

3, *Топчидерска Економија*, из:

земљорадње са . . . . . 13 „
воћарства[2]) . . . . . 2 „
виноградарства[3]) . . . . . 1 „

4, *Државна Ергела*, из:

земљорадње са . . . . . 11 „

II Приватни

5, *Шабачка Трговачка Банка* из:

земљорадње са . . . . . 5 „
воћарства[4]) са . . . . . 19 „
шум. производа (шишарке) . . . . . 1 „

[1]) Пиће је у боцама већином од 0·7 и 1 литра, и по 2 – 5 ком.

[2]) Суве шљиве и шљивовице ушле у општи списак.

[3]) Исто тако и комовица.

[4]) Суве шљиве и пекмез ушли у општи списак.

6, *Божа Милановић*, из Шапца, из:

земљорадње са . . . . . 25 предмета
воћарства са . . . . . 1 „
шум. производа (шишарка млевена) . . . . . 1 „

7, *Фаркић и Анђелковић*, из Крушевца — Лапова, српски грб од разне свиле и махурака . . . . . 1 предмет;

8, *Живко Давидовић*, из Београда: плуг с колечкама и један јарам . . . . . 3 предмета;

9, *Фабрика Р. Гођевца*, из Београда: решето за суве шљиве 2 крушача за кукуруз, муљача за грожђе, сецкалаца за сточну храну и прскалица за Пероноспору . . . . . 6 предмета.

Кад се сведу укупно сви предмети *по гранама*, који су наведени засебно и у збиркама, онда излази, да ће Србија својом пољском привредом бити заступљена на Париској Светској Изложби овако:

	ИЗЛАГАЧА	ПРЕДМЕТА
Из *Земљорадње*	296	472
„ *Сточарства*	34	55
„ *Воћарства*	118	259
„ *Виноградарства*	76	161

Пића биће:

Шљивовице . . . . . 215 боца[1])
Комовице . . . . . 80 „
Клековаче . . . . . 63 „
Пелиноваче и др. . . . . 44 „
Коњака . . . . . 7 „
Црна вина . . . . . 125 „
Бела вина . . . . . 125 „

Најзад имамо да додамо, да је Министарство Народне Привреде, поред других предмета који су ушли у општи списак, спремило и: *карту пољопривредних завода* у Србији за годину 1900; а као најглавније још штампало је, на српском и француском језику дело: **Пољска привреда у Србији** које је написао г. Л. Р. Јовановић, државни саветник.

— — Ђ.

ИСКРИЦЕ

Из живота † Светозара Милојевића. — Покојни Милојевић родио се у Краљеву. Свршио је у нас права, па је као државни питомац пробавио у свеучилиштима на страни учећи државне науке. Доцније, као државни чиновник Министарства Финансије изаслат је био у мање немачке државе (нарочито у Хесенску и Баденску) ради проучавања државног благајништва, којим знањем много је користио новом реду и новом уређењу државног благајништва у нас. Као државни чиновник служио је преко 28 година, и то: као финансијски преко 26 година, нешто мало (преко 7 месеца) као начелник Министарства Народне Привреде и, најзад, као члана Главне Контроле сустигла га је и смрт.

Као редовни члан Српског Пољопривредног Друштва покојни Милојевић је био 17 година. За то време он је у пословима друштвеним узимао свагда живог учешћа, и био је готов да све своје јако и богато знање, народно-економно и финансијско, уложи, кад су пред Друштвом била питања, која су изискавала потпору тако образованих људи. Због тога је он био неколико пута члан Управног Одбора друштвеног, па је био и подпредседник и председник Друштва.

Али најјáчи и најпресуднији био је покојни Милојевић у пословима *Секције за законодавство и пољопривредне установе*. Његова је прва мисао у Српском Пољопривредном Друштву, па слободно се може рећи и у Србији, о оснивању *Рајфајзенових задруга* у нас. Имајући прилике из литературе а и лично се уверити, какве користи пружа *малом* пољопривреднику тако *просто* удружење, и како огромни утицај оно врши према том малом пољопривреднику, бранећи га, с једне стране, од пропасти

[1]) Од 0·7—1 литра.

а подижући га с друге стране, материјално, умно и морално, својим проницавим и строго критичким умом пок. Милојевић видео је у том удружењу *замену нашим сеоским породичним задругама*. Од њега потиче и назив том удружењу „*Задруга* на модерној основи," који је назив, као и уређење првих задруга на таквој основи, примењен на првом *виноградарском збору у Нишу* године 1889. када су усвојена била „*Правила виноделских задруга*," као угледна за оснивање задруга за разумну прераду грожђа и неговање вина. Основе и склоп тим Правилима дао је пок. Милојевић, са још једним чланом Друштва; а основе и склоп „*Правилима за оснивање угледног подрума*," као средишног за све задруге, која су долазила такође на претрес на истом Збору, дао је опет он, у друштву са једним другим чланом друштвеним. „Угледни подрум" одговарао је Рајфазеновом уређењу „Главне касе" земљорадничких задруга; који би као год што је Главна каса регулатор новчаног стања земљорадничких кредитних задруга, био регулатор и скупљач производа виноградарских задруга.

По томе, први покретач практичне примене начела Рајфајзенових удружења у нас био је покојни Милојевић. Он је својим одлучним пристајањем уз та начела приномагао да се њему придруже сви они, којима су Рајфајзенова удружења позната била, са њиховога силнога утицаја на Западу; па да задобије и остале, који нису још имали чиста појма о тим удружењима, али су чезнули за обнављањем наших сеоских породичних задруга, или за завођењем сеоских удружења за узајамност, па макар на другим, савременим основама. Из тога се види: *када* је управо почетак примењивању начела „Рајфајзеновог уређења" у нас, и коме припада прва заслуга, што се доцније настало на оснивању удружења по начелима Рајфајзеновим у ширем размеру. Та је начела пок. Милојевић свагда, кад год је било у питању усавршавање какве радње, која изискује више трошкова и употребу савременијих средстава, истицао као искључиву меру за наше прилике. Само сувише оптерећен службеним пословима, није био кадар да се истакне и као плодан творац, као што је био одлучан мислилац; те би мисао, коју је као први практички покренуо, *много раније* могла да покаже тако повољне успехе, који се данас остварују.

Ми споменусмо једну, али вредну, цртицу из делања пок. Милојевића, као члана Српског Пољопривредног Друштва. Његова привржености пољској привреди, његова жива жеља, да пољској привреди и сам да практичкога примера рационалнога рада огледа се и у томе, што је једног од својих синова дао на школовање у нашој Ратарској школи и што је тежио, да он, по школовању буде и угледан практичан пољопривредник. У ту сврху је пок. Милојевић израније прикупљао земље, близу Београда, саставио имање и наместио сина да ради. Снабдео га је одабраном стоком, потребним модерним средствима, тако да је одиста постао угледан економ за околину.

Покојни Милојевић је био и члан *Привредног Савета*, који постоји у Министарству Народне Привреде, у коме је он био такође врло активан радом.

Накратко: живот Милојевићев, и као јавног посленика, и као службеника друштвеног, био је драгоцен, веома плодан и успешан, тако да му се мало који може испоредити. Свуда је показивао дубоку мисленост, јак разлог, одлучну вољу и трајну радљивост. Као јавном посленику и Београд има му бити много захвалан; нарочито врачарски крај за своје уређење дужан је да буде особито благодаран устаоштву Милојевићеву.

Покојни Милојевић се одужио достојно својој средини, својој Отаџбини. Нека би му остао вечити спомен међу нама.

— — Ђ.

ГЛАСНИК

Нови чланови утемељачи Српског Пољопривредног Друштва. — *Г. Миливоје Ж. Пауновић*, учитељ у Мијоници добио је 100 динара од Министарства просвете и црквених послова као награду за одличан рад у продужној школи мијоничкој, па желећи дати доказа колико цени рад Српског Пољопривредног Друштва изволео се уписати за члана утемељача и послати му добивених 100 динара на име чланског улога.

Г. Јован Огњановић економ из Смедерева изволео се уписати за члана утемељача Српског Пољопривредног Друштва и прву уплату од 50 динара на име улога положити.

Хвала г. Пауновићу и г. Огњановићу на лепом прилогу и великој пажњи, коју су овим Српском Пољопривредном Друштву указали и са своје стране обилато допринели, да му олакшају благотворни задатак на унапређењу пољске привреде у Србији!

Помоћ Ужичкој Пољопривред. Подружини. — Скупштина округа ужичког одредила је ужичкој Подружини Српског Пољопривредног Друштва 2000 динара на име помоћи за ову годину и то на име помоћи 500 дин. и за приређивање окружне изложбе 1500 динара.

Желети је да се и остали окрузи угледају на округ ужички у потпомагању пољске привреде.

У прилог унапређења шумарске струке у нас. — 1. За спрему стручног шумарског особља за уређење и управу шума изабрани су конкурсом и послати у иностранство још 6 питомаца, који се сада налазе на предходној пракси у разним местима на уређеним шумским доменама.

2. Отворене су две практичне школе у Београду и Краљеву са једногодишњим курсом за спрему ваљаних и поузданих чувара шума, на којима се до сада јако оскудевало. У овим се школама обучавају сада око 60 ученика.

3. Прописани су и штампани обрасци — формулари — за оптужне протоколе по чл. 136. зак. о шумама. Овим је уведена једно-образност, олакшан и убрзан поступак у оптуживању шумских преступника, знатно олакшано и убрзано ислеђивање и пресуђивање ових дела у законом року (чл. 139.), а што је најглавније, искључена је могућност да се невини оптуже или повини избегну заслужену казну.

4. Прописан је и оштампан „Дневник" цепна књига за чуваре шума, са упутством за вођење истог. У овај „Дневник" чувари заводе све своје дневне службене послове, као јаче јемство за контролу и озбиљнију шумарску службу.

5. Прописана су и оштампана „Правила за шумарско особље", у којима су изближе опредељене дужности свакоме државном службенику у овој струци. У исто време прописани су и сви остали обрасци за шумске управе, који иду уз ова правила. Овим је правилима боље учвршћен потребан ред и контрола у шумарској служби, надзор над шумама, и у опште јаче јемство за извршивање закона о шумама и на основу овога издатих наредаба. Оваква су правила особито потребна, пошто их досада није било.

6. Груписане су и подељене све шуме на извесне шумске округе. Ма да је ово привремено, ипак је оваква подела шума била потребна и од не мање важности по управу и бољу контролу над истима.

7. Но, што је најглавније, да би се започето ограничавање шума наставило и што пре успешно довршило, а са обзиром на досадање искуство, учињене су законодавним путем потребне измене у закону о шумама, којим је упрошћен поступак у саставу и раду комисија; и према томе прописана су и нова упутства за комисије, како ће се ове моћи наћи у свима разноврсним случајевима. Овим је посао самога ограничавања шума и расправљања правних односа у овима много олакшан и убрзан, тим више што је и рад комисијски извршан а изглед је да ће се приступити ограничавању још овог пролећа чим време допусти.

Ови радови, махом као резултати јесенашњег шумарског збора и договора у шумарском одељењу Министарства народне привреде, нема сумње, учинили су један корак више напред у шумарској струци у нас.

Јов. М. Јекић

ОБЗНАНЕ

Прскалице Нехвилове и плави камен. — Могу се добити код Српског Пољопривредног Друштва и то: Прскалице по 31 динар комад, а плави камен по 80 пара килограм.

Награде за увођење напреднијих начина радње. Српско Пољопривредно Друштво понавља и расписује награде за ове напредније радње.

1. За рационално подигнут виноград на песку, а на простору најмање од пола хектара с обзиром на припремање и и правилно засађивање земљишта као и на избор подесних сората винове лозе за ову потребу. Награда 400 динара. Рок 1. Јула 1900 године.

2. Ко први с успехом засади на живоме песку у срезу рамском или голубачком округа пожаревачког 500 двогодих белих или црних борића и очува их у добром стању тако, да у времену оцењивања буду у 5-тој или 6-тој години. Награда 500 динара. Рок за пријаву 1. Јула 1901 године.

3. Ко на ма којој брдској страни у срезу нишком на усамљеној чистини удаљеној свуда унаоколо од ма какве шуме на 2500 метара, подигне из семена вештачким сејањем сâд на простору 1 хектара, и то помешан највише бељиком, буквом и јасеном. Награда 400 динара. Рок за пријаву до 1. Јула 1901 годино.

4. Ко се од одгајивача коња у Краљевини Србији са села пријави писменим уверењима Друштву да је сам одгајио и држави за војну потребу продао два рудна коња затворених боја за пољску артилерију. Награда I пријавнику 500, а II 400 динара. Рок за пријаву до конца 1903 године.

5. Који се од одгајивача коња у Краљевини Србији из вароши пријави писменим уверењима Друштву, да је сам одгајио и држави за војну потребу продао два рудна коња затворених боја за пољску артилерију. Награда 300 динара. Рок за пријаву до конца 1904 године. Право овог такмичења оснива се на чл. 22 тач. 7 под б, Правила друштвених које гласи: Сви они који се, уз друго занимање, баве једном или више грана пољске привреде, али у ширем обиму.

6. За правилно подигнут воћњак од једне или више врста воћака с обзиром на избор воћака и пресадница; даље на правилност растојање воћака, начин пресађивања и негу, а на површини најмање пола хектара. Награда 200 динара. Могу се такмичити срезови: нишки окр. нишког и белопаланачки окр. пиротског. Рок за пријаву до 1. Септембра 1900 године.

7. Ко подигне угледни живинарник за ове четири врсте пернате живине: кокошке, ћурке, гуске и пловке од најмање 300 комада, но тако, да једна или две преовлађују према месним приликама у којима одгајивач газдује, и према томе шта се на најближем тргу тражи и плаћа. Награда 300 динара. Могу се такмичити окрузи: подунавски, подрински и пожаревачки. Рок за пријаву до конца 1900 године.

8. За виноград засађен америчком лозом и окалемљен домаћом од најбољих врста, на површини најмање од 20 ара, с тим, да свака врста буде издвојена. Награда 200 динара. Могу се такмичити привредници из околине Ниша. Рок за пријаву до 1 Септембра 1901 године.

9. Првом удружењу у Србији са показаним успехом и резултатом за заједничку набавку и употребу пољопривредних справа. Награда 300 динара. Рок до конца 1901 године. и

10. За сталну употребу врстачне сејалице за стрмнине на неодређеној површини. Награда 200 динара. Могу се такмичити привредници из округа моравског и пожаревачког. Цениће се изникли усев. Рок за пријаву до 1. Априла 1900 године.

Нове награде за напредније начине радње.

11. За правилно подигнут јабучар (воћњак од самих јабука) првенствено од оних српских сората јабука, које су најпогодније за справљање јабуковаче с обзиром на избор пресадница, начин засађивања и негу, на правилност растојања воћака и на површини најмање од пола хектара. Награда 300 динара. Могу се такмичити окрузи Подрински и Ужички. Рок пријаве до 1. Септембра 1904 године. и

За стално произвођење доброг сира у већем размеру, који би био маснији и укуснији но што је садашњи тврди сир и који ће поред тога да буде трајашан и подесан за пренос. Награда 500 динара. Могу се такмичити млекарска удружења из округа крушевачког, рудничког, ужичког, пиротског, топличког, врањског и крајинског. Рок пријаве до 1. Октобра 1903 године.

Пољопривредна предавања, за шири круг слушалаца. — Четврто и пето пољопривредно предавање за шири круг слушалаца биће у дому Српског Пољопривредног Друштва и то: 2. априла ове године држаће четврто предавање г. Др. Марко Т. Леко професор Велике Школе *О неисправном вину* а пето предавање држаће 10. априла ове године г. Павле Т. Тодоровић, секретар Министарства Народне Привреде *О главнијим болестима винове лозе.*

Предавања ће почети и то оно 2. априла у $3^1/_2$ часа по подне а 10 априла у $10^1/_2$ часова пре подне.

ЦЕНА ОГЛАСИМА:

Мањим од петит врсте једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупних писмена по 15 пара од врсте од ступца.
Већим огласима од целе стране 20 динара (10 фор. а. в.) пола стране 10 дин. (5 фор.) четврт стране 3 динара (2·50 фор.)
Поред тога за свако оглашавање по 20 пара дин. државне таксе.
За оглашавање више пута 10 од сто јевтиније.

Преглед 13. броја Тежака: *Чланци*: Луцерка или вија (свршетак). — Кајзерова сортиралица жита или центрифуга за сортирање жита. — Један поглед на сечу и употребу дрва из шума по закону о шумама и Правилима за сечу дрва (свршетак). — Шећерна репа у 1899 години. — Пољска привреда Србије на Париској Светској Изложби. — *Искрице.* — *Гласник.* — *Обзнане.* — *Цене огласима.*

ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА КРАЉЕВИНЕ СРБИЈЕ

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ
УПУЋУЈУ СЕ
СРП. ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ
У БЕОГРАДУ

ПРЕТПЛАТУ ПРИМАЈУ И СВЕ ПОШТЕ

НА ОСНОВУ НАЈВИШЕГ РЕШЕЊА ОД АПРИЛА 1869. ГОДИНЕ № 204. ПРЕПИСКУ ДРУШТВЕНУ НОСИ ПОШТА БЕСПЛАТНО.

Цена огласима изложена је на последњој страни.

ПОД МОЋНОМ ЗАШТИТОМ ЊЕГОВОГ ВЕЛИЧАНСТВА КРАЉА
АЛЕКСАНДРА I

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869. ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ

ЗА СРБИЈУ
НА ГОДИНУ 8 ДИН. НА ПОЛА ГОДИНЕ 4 ДИН. ЧЛАНОВИ ПОМАГАЧИ, ЧЛАНОВИ СВИХ ДРУШТВ. ПОДРУЖИНА, ОСНОВ. ШКОЛЕ, ВОЉНИЦИ СТАЛ. КАДРА, ЂАЦИ, МАНАСТИРИ, ЗЕМЉОРАДНИЧКЕ ЗАДРУГЕ И ЧУВАРИ ШУМА ДОБИЈАЈУ ЛИСТ У ПОЛА ЦЕНЕ, АКО ПОЛОЖЕ ПРЕТПЛАТУ УНАПРЕД ЗА ЦЕЛУ ГОДИНУ.

ВАН СРБИЈЕ
НА ГОД. 10 ФРАН. ИЛИ 5 ФОР. А. ВРЕД.; НО СРП. ПОЉОПРИВ. УДРУЖЕЊА И ЊИХОВИ ЧЛАНОВИ КАО И СРПСКЕ ЗЕМЉОРАД. ЗАДРУГЕ И ЧИТАОНИЦЕ, ДОБИЈАЈУ ЛИСТ ЗА 6 ФР. ИЛИ 3 ФОР. А. ВРЕД. КАД УНАПРЕД ПОЛОЖЕ ПРЕТПЛАТУ И КАД СЕ ПРЕТПЛАТИ КОД СВОГ УДРУЖЕЊА ПРЕКО КОГА ЋЕ ИМ СЕ И ЛИСТ СЛАТИ

ИЛУСТРОВАНИ ГЛАСНИК СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

ВЛАСНИК И ИЗДАВАЛАЦ
СРПСКО ПОЉОПРИВРЕДНО ДРУШТВО

КЊИЖЕВНИ ОДБОР:
ДР. М. Т. ЛЕКО, М. М. САВИЋ, Д. М. СПАСИЋ, П. Т. ТОДОРОВИЋ, А. ЖИВАНОВИЋ и Б. Д. ТОДОРОВИЋ.

ОДГОВОРНИ УРЕДНИК
АЛЕКСАНДАР М. СЕКУЛИЋ

БРОЈ 14. У БЕОГРАДУ, НЕДЕЉА 9. АПРИЛА 1900. ГОДИНЕ ГОДИНА XXXI

ГАЈЕЊЕ КУКУРУЗА И ПАСУЉА

Кукуруз и пасуљ, два су усева, који се у нас махом заједно гаје. Кукуруз је у овоме случају главни усев а пасуљ је узгредни, узродица.

По подацима, које је *Тежак* прошле године објавио ку куруза је 1897. у Србији било посејано на 448.334 ектара, принос с ектара био је 19·33 товара, свеколика производња 8,654.178 товара, а целокупна вредност производа износила је 81,482,691 динар.

Највише је кукуруза сејано у пожаревачком округу, где та површина износи 81.021 ектар а најмања у топличком, где није било више посејано но 9.882 ектара.

Пасуља је 1897. године било засејано и то самог за себе свега 4798 ектара, принос је с ектара износио 12 товара а вредност свеколике производње 59.223 динара.

С другим усевима, где кукуруз заузима прво место, пасуља је те године било засејано 45.318 ектара, принос је био 4 товара а вредност производа 199.456 динара, што износи свега 50.117 ектара, 258.579 товара и 4,477.037 динара.

У својој седници од 12. фебруара Управни Одбор Српског Пољопривредног Друштва одлучио је да се о слави друштвеној, 30. октобра ове године, приреди изложба *воћа, кукуруза и пасуља.*

Није непознат значај ових двају усева за храну становништва у Србији. Је ли добро или не, што народ највише живи од проје и пасуља, није овде питање, али је наша дужност да укажемо на то стање које постоји и на одлуку Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва, која је, с обзиром на то стање, донесена. Једно ћемо само рећи да проја сама по себи није тако рђава, као што је рђава тога што се — *сува* мора да једе. То исто вреди и о пасуљу.

* * *

Од сората кукуруза које се у нас гаје, без сумње је одвојила *жута* и *бела* сорта.

За храну људи бољи је жути кукуруз али народ гаји више белог јер му, вели, више роди.

Министарство Народне Привреде расписало је својим државним економима да народ упућују да гаји више *жута кукуруза,* јер му је цена боља и што је у изгледу да ће се само жути кукуруз на најближем тргу тражити.

При одабирању предмета за Светску Изложбу у Паризу, видело се да се кукуруз преко сваке мере изметнуо тако, да превлађују клипови, који су — шарени. То је тако отежавало избор, да се човек морао чудити; откуд то све у једној кукурузној земљи? И ми, дакле, светујемо, да се за продају, за храну људску и сточну у зрну гаји *жути* кукуруз, где год је то могућно а где би обичај и навика надвлађивала и где би земљорадници остајали и при гајењу *белог* кукуруза, нека гаје само *чисто бели кукуруз,* а никако шарен и изметнут, тако, да на једном клипу има зрна свију могућих боја. — Међу клиповима кукуруза, који су за Светску Изложбу у Паризу били послати, било је много клипова кукуруза *коњски зуб,* који су били тако неугледни и тако неједнаки и неправилни, да њихово и даље гајење прети да сасвим исквари наше две одличне, старе сорте кукуруза *жути и бели,* са сјајним једрим и једнаким зрном.

Коњски зуб препоручујемо само за сејање ради храњења стоке *зеленом стабљиком, тулузином.*

* * *

И пасуља има у нас више сората. Од свију тих сората ми би *за трговину* препручили *бели* а на своме дому нека троши свако ону сорту, коју хоће. Ми истичемо трговину на прво место, јер одавна кроз ступце *Тежака* истичемо правило: *да се производи за трг,* дакле оно што се највише плаћа.

У погледу гајења пасуља за трговину, радо овде износимо и ове напомене г. Јована Савића, трговца из Крушевца:

„До пре 3—4 године мало се што пасуља извозило за иностранство; кривица је за то само до произвођача; но од пре три године трговци су почели сами да ту произвођачеву грешку поправљају тиме што су прерађивали произвођачев пасуљ врло просто пребирајући га све зрно по зрно рукама, те је тиме сортиран тако да буде свако зрно потпуно подједнако и сасвим бело без иједног зрна шареног; такав какав се само продати може на светским трговима; овај је покушај трговачки учинио те се српска роба почела да тражи, и одмах се осетила измена извоза тако да је у години 1898. извезено 640.000 килограма, а у години 1899. сума 1,700.000 кила а насигурно у овој години биће и преко $2^1/_2$ милиона кила. Према овој грани производње трговац је у потпуној немогућности да сам преради у онолико колико би извести могао: I-во због времена за то утрошеног II-го због коштања по 2—3 динара од 100 кила за пре-

раду; ову суму од 2—3 динара могао би произвођач скупље продати само кад би хтео да пасуљ при сејању одвоји и да сваку сорту засебно сеје, обере и на пијацу посебно за продају донесе.

I. Највише се троши за извоз пасуљ бели, ситан лозан, да је свако зрно једне величине, међу којима не сме бити ни једно зрно црно ни шарено нити пак (буђаво) труло.

II. Округласти пасуљ бели чучавац (путер) засебно без иједног зрна друге које сорте.

III. Лозан округласти бео, засебно без иједног зрна другог и шареног.

IV. Пасуљ чучавац дугуљасти бели, засебно.

V. Пасуљ лозан бели крупан пљоснати.

* * *

Ово кратко подсећање о гајењу кукуруза и пасуља износимо читаоцима *Тежака* сад када је то време и с погледом на изложбу ових усева о слави друштвеној на дан 30. октобра ове године у Београду, позивајући их да гаје сорте, које смо горе поменули и да на изложбу о слави друштвеној пошљу своје тако однеговане сорте кукуруза и пасуља.

ПРОЛЕТЊИ РАДОВИ

Добар домаћин мора познавати своје имање скроз и скроз. Он мора знати све до најмањих ситницâ на своме имању. Мора бити вешт да одреди време кад треба шта да уради; мора знати распоредити своју радну снагу тако како ће све послове на време свршити. Он мора у пролеће своје имање обићи, не на коњу или колима но пешке; мора све своје њиве прећи уздуж и попреко; мора се уверити о стању својих озимих усева, ливада, пашњака, детелишта итд. и мора бити начисто с тим кад који посао треба да предузме.

Пољопривредник, који непрестано своје имање обилази истина да ће „у зноју свога лица јести свој хлеб“, али ће он увек боље проћи од онога, који то не чини. Вредан пољопривредник знаће шта треба да предузме па да поправи оно што је рђаво урађено и да нареди да се изврше они послови које је само могућно у пролеће извршити, а који ће учинити те ће му принос са његових њива бити већи.

Озими усеви добили су у пролеће довољну количину влаге; сунчана светлост и топлота — ти извори свега живота на земљи — отпочели су свој утицај на њих и они су кренули. Сва поља засејана озеленила су и човеку је милина погледати како се усеви почињу да развијају. Но прави пољопривредник не може и не сме само да ужива у зеленилу својих засејаних њива, јер он мора знати, да, ако мисли да му се рад плати и труд награди, мора још много на тим истим зеленим њивама да ради докле усеве не буде дотле однеговао да се сигурном успеху може надати. *Па у чему се састоји рад око озимах усева у пролеће?*

Пођимо по њивама засејаним озимим усевима. Немојмо да се задржавамо само на границама тих њива, но уђимо у њих и пређимо их с краја на крај — и уздуж и попреко. Видећемо како су нам жита никла; видећемо има ли празнина или не; видећемо како нам се жито почело да бокори; приметићемо да је усев или сувише густ или редак; приметићемо да није сувишна влага утицала на усев тако да је почео да трули итд.

За развитак биљке нужно је поред *хране* и *влаге* у земљи — још и *топлоте, светлости* и *ваздуха*. Ако је сувише бујан узраст биљака онда и оне убрзо јако убокорују и ако се оставе тако да даље напредују, онда сувише густе биљке спречавају приступ ваздуху и светлости а последица тога је закржљавање биљака, ако је земљиште испошћено. Ако је пак земљиште јако, онда ће биљке бујно напредовати све дотле док не полегну. *Полегле стрмнине* не само да отежавају рад земљораднику но *далеко мањи принос* дају од неполеглих.

Сувише густ усев не ваља. Пролеће је време кад га треба проредити и ниједан паметан пољопривредник не треба да заборави да обиђе своје њиве и да види да није сувише семена у земљу бацио и да му усев није сувише густ. Ако то примети, онда ваља такав усев *разредити* а то се дâ најлакше постићи *дрљачом*. Такве њиве ваља одмах, чим су се њиве толико просушиле, да се дрљати може и да стока штете гажењем не може учинити — *подрљати*. Шта се постиже дрљањем оних усева који су сувише густи? *Дрљањем прво разређујемо биљке* које би биле сувишне и на тај начин *потпомажемо брзо рашћење и развитак заосталих биљака*. Но није само то. *Дрљањем се разбија и кора земљишта*, која је постала, услед тога што је после велике влаге дошла сунчана топлота, која ју је тако спекла да она не дозвољава приступ ваздуха, топлоте и влаге у земљу у оној мери колико би то потребно било. Осим тога *дрљањем* се *уништи у пролеће добар део некорисних биљака* — корова, који има слабији и плићи корен — које такође с пролећа почињу да напредују и најзад *дрљањем се омогућава брже и лакше ширење корена у земљи*.

Сувише густи усеви могу се, дакле, разредити дрљањем и ово у пролеће не треба пропустити из горепоменутих разлога, ако желимо да осигурамо бољи и већи принос наших њива. Нарочито треба пшеницу и раж дрљати, без обзира на то како је земљиште на коме су посејани. Да је разређивање сувише густог стања усева нужно, познато је свакоме, јер биљка, као што смо већ поменули, за правилан развитак потребује поред хране и влаге, још и ваздуха светлости и топлоте, и ово све не може имати у густом стању кад биљке једна уз другу дођу. Исто онако као што је нужно, да се кукуруз, шећерна и сточна репа, итд. разреди, нужно је и разређивање стрмнина како не би биљке сувише близу једна до друге дошле, јер ће само тада моћи добро напредовати, боље се убокорити, имати више хране, светлости и ваздуха за развијање.

Поменули смо кад треба дрљати али још ваља имати на уму да се дрљати *не сме онда кад дува јак и хладан ветар*.

Ако је с пролећа стање усева слабо, биљке стоје ретко, и рђаво напредују, помоћи се може *ваљањем*. Ваљак раздробљава земљину кору — дозвољава, дакле, слободнији приступ ваздуха, утврђује боље биљку. *Ваљање не треба никад пропустити код усева на пескушама и на земљишту које је богато хумусом*. Овим се помаже много утврђивање корена биљног у таком земљишту.

Слабо стање усева долази отуда што је мало семена бачено или што је земљиште рђаво приуготовљено или од штеточина које су већи део семена уништиле и најзад од тога што је земљиште сувише испошћено, те нема хране за нови усев. У овоме, последњем, случају најлакше се може помоћи пролетњим ђубрењем и то вештачким, а најбоље је за то чилска шалитра.

Ако наступе пролетњи мразеви *ваљање је од ињеке потребе* јер оно чини те се земљиште збије, уравни; биљке се боље и сигурније укорене и тако се од мраза могу сачувати.

Често пута примети се, да је озими усев почео да трули. Ово долази од прекомерне влаге и јаког снега, који није дозвољавао приступ ваздуху. Ако се мало причека, приметиће се, да се усев опоравља или сасвим пропада. У последњем случају ваља њиве преорати и засејати другим којим пролетним усевом јер ћемо тим путем земљиште опет искористити — а штета ће нам бити само у баченом семену. Но и ова није тако велика, јер се земља обогатила биљним хранљивим деловима, који су остали у земљишту од озимих усева. Ово би било као нека врста *зеленог ђубрења*.

У напреднијим државама искоришћује се земља много боље но код нас. У стрмнине које су ретко посејане сеје се с пролећа, еспарзета (најбоља у пшеницу), луцерка (обично у овас) и смеса разних трава (обично у јечам). — Главни усеви, стрмнине, треба па су што ређе посејани како не би било полегања, те би луцерна, еспарзета или смеса разних трава могле имати довољно светлости, ваздухаи влаге — дакле све услове за напредак. Засејавање ових сточних биљака најлакше се врши врстачном сејалицом и то у противном правцу редова којим су стрмнине засејане. Ово не стаје много, а по свршеној косидби (зрелог или зеленог житâ) остаје нам еспарзета, луцериште, смеса разних трава, које, после, неколико година леп принос пољопривреднику дају. Ово не би требало губити из вида, јер се овим путем најлакше долази до добрих пашњака и доброг сена, које је сваком привреднику од неопходне потребе, а и земљиште се како у погледу физичком тако и хемијском много поправља и доцније засејани усеви дају нам много већи принос.

Вредан пољопривредник обилазећи посведневно своје имање рано с пролећа осмотри своје ливаде, пашњаке и детелишта

и стараће се да и на њима изврши све пролетне радове како би учинио да му и оне што већи принос дају. У пролеће има се на ливадама, пашњацима и детелиштима много што шта да уради. Све радове треба најтачније и најбрижљивије извршити, јер ће се само тако моћи осигурати бољи принос са њих.

Пролазећи преко ливада, пашњака и детелишта приметићемо многе *кртичњаке; ови не смеју никако остати, морају се потпуно растурити. Камење и све цбуње које* се на ливадама нађе мора се пажљиво уклонити. Тече ли какав поточић кроз ливаду или поред ње или је вештачким путем удешено наводњивање и одводњивање, *онда ваља све канале прочистити и у ред довести.*

Ако има каквих ћуприја или мостова преко којих се у ливаду доспева, ваља их прегледати и у исправно стање довести, јер за то доцније неће бити довољно времена, а оне ће од потребе бити. Сваку појаву *корова и отровних биљака* на ливадама и пашњацима треба још у почетку спречавати и такве биљке из корена уништавати. Ако се нађу празна места на ливадама, ваља их засејати, а то се најлакше може учинити тринама од сена или готовим семеном од смесе различних трава. На детелишту ово извршити семеном од детелине; на луцеришту семеном од луцерке итд.

Дрљање ливада ливадском дрљачом посао је који не треба никада пропустити. Дрљањем ћемо уништити маховину, почистићемо и донекле уравњати ливаду; површину земљишта разрићемо и тиме дозволити јачи приступ ваздуху и убрзати рашћење трава. Дрљање ваља предузети и на природним и на вештачким ливадама онда, кад се ливада довољно просушила те се дрљати може лако, а стога гажењем не може учинити никакве штете. Најзад ваља имати на уму и само *уравњивање* ливада, јер ће се тиме олакшати рад и косачу и машини — косилици. Ово уравњивање треба такође у пролеће предузети, а рад је најлакше и најзгодније извршити *ваљком.*

Детелишта, луцеришта, еспарзету итд. ваља такође с пролећа подрљати, јер ће се дрљањем уништити доста корова а осим тога и биљке донекле разредити и потпомоћи боље успевање заосталих биљака. Нарочито ваља имати на уму да се дрљање мора извршити од детелишта, луцеришта итд. онда кад су она стара преко 2— год.

Све путеве мора врдан земљорадник у ред довести, јер ће му они доцније од потребе бити, а ништа не баца гору сенку и не даје тако ружну и одвратну слику на једном имању но неуређени и запуштени путеви. *Двориште* своје ваља с пролећа у ред довести, очистити га и ограду прегледати и поправити како око дворишта тако и на целоме имању.

Нарочиту пажњу ваља поклонити својој *стоци.* Чистоћа је један од најбитнијих услова за напредак стоке. Сточне стаје треба у пролеће што је могуће боље чистити и изветравати, а стоку кад је лепо време терати испусте ограђене у близини стаја. *Теглећој стоци* побољшавати храну, јер она у ово доба има и највише и најтеже послове да изврши. Према стоци треба пажљив бити и чувати их од нагле промене топлоте, јер она у ово време мења длаку. Коње и жребад чувати од нагле расхладе, јер им то може проузроковати ге и тешке болести. *Овце* се могу терати на ливаде које су суве али тек онда, кад роса потпуно спадне.

Живинарнику мора се нарочита паља обратити. Сунчана топлота изазива излажење вашију, које справа напаст за пернату живину. Чистоћа је услов напретку од живине. Не само да се перната живина мучи услед нагомилаог гада, но је доказано да кокошке тада престају да носе и пе ови губе вољу за оплођавање. Прва, дакле, дужност у пролеће треба да је сваком привреенику, да очисти свој живинарник од сакога гада и вашију и да свој пернатој живини спреми чист тан. Ово може учинити у дане кад је лепо, сунчано време. Живина може за време чишћења бити на пољу, а живинарник треба најбрижљивије дезинфицирати. Зидове ваља остругати и све прљавштину уклонити, а затим живинарник и сумпорисати, т.ј. добро затворити и прозоре и врата и сагорети у унутрашњост живинарника сумпор. Пошто је сумпорисање довршено, ваља живинарник добро окречити а при томе врло је саветно у креч помешати креолина који уништава све шкодљиве материје.

Дрвене делове треба такође прво креолином, исолом или карболом намазати. Ова једињења продиру у дрво и служе као одбрана за настањивање разног гада.

За време сумпорисања самога живинарника, живина мора бити од њега далеко удаљена и тек пошто се потпуно изветрио, може се живина у њ' пустити.

На овај начин очистићемо потпуно живинарник од свега гада и свој живини даћемо чист и леп стан у коме ће нам она и боље напредовати и више користи доносити.

Рано с пролећа ваља насађизати живину и старати се да се што више младица изведу, јер не само да се живинарство код нас у последње време у напред почело да крета, но оно је врло важна привредна грана, која се ванредно добро рентира, а лако је живину и одгајити пошто трошкови нису велики; код правога привредника и радне снаге не треба му много, јер му то врши његова домаћица са децом.

М. Н. Лукићевић

О РЕЗИДБИ ЧОКОТА НА ПОДЛОЗИ РУПЕСТРИСА

Није непозната ствар, да се резидба каламљене лозе мора на други начин вршити, него што је у нас била. Шта више изгледа, да се резидба мора удешавати и према подлогама, без обзира каква је *вијока* (каламлоза), да управо свака подлога изискује друкчију резидбу.

У прилог овом важном питању, од којег много зависи принос од обновљених винограда, преносимо важнија места из чланака који је под горњим натписом изашао у стручном виноградарском листу „Угарском Виноградарству“ (Ungarischer Weinbau). —

— „Зашто управо желимо да пишемо о резидби каламова од Рупестриса, објашњавамо овим редовима.

Каламови на Рупестрису у свој северној половини јевропске виноградарске области, гдегод се употребљавају, неједнако и неправилно рађају. Ти каламови, ако се режу исто онако као и други, понесу често по 1—2 несавршена грозда, док каламљено чокоће на Рипарији или Солонису има по 5—6 великих гроздова.

Ма с којом се сортом Рупестрис калами, та се особина показује, само код неких у мањој а код других у већој мери. Код оних домаћих сората, које и некаламљене рђаво рађају, та се лоша особина појачава, а код оних које и непосредно обилато рађају родност се на овој подлози смањује.

Ова појава стоји у непосредној вези са познатом појавом; да лоза на чокоћу, каламљеном на Рупестрису, много лошије сазрева, него на чокоћу каламљеном на Рипарији, или на некаламљеном, од домаћих сората. Последица је тога, да се родна окца не развију на доњем делу лозе, где обично држимо да се налазе, него за 2—4, па некада и више, окаца даље навише.

Ако сад виноградар испусти из вида ову појаву, која стоји у вези са сазревањем лозе, па чокоће, каламљено и на Рупестрису, исто тако реже на кондире са 2,3 или 4 окца, као што реже и каламове на Рипарији, или јевропске лозе, то ће он одбацити тиме најважнији део лозе који би му рода понео.

По овоме што је речено сасвим је појмљиво, да код чокоћа на Рупестрису морамо применити начин *дуже* резидбе, који одступа од обичног, ако нећемо да будемо изложени штети. Колико високо треба резати то чокоће, каламљено са разним благородним сортама, не може се поуздано казати; то се може само у практици утврдити. Јер висина резања мора да се мења: по јачини пораста чокотовог, зрелости лозе, по пределу, години и сортама. Но, ако су предели близу, и ако између сората, некаламљених, нема знатног одступања, онда неће бити велике разлике.

Код чокота на Рупестрису ваља применити резидбу на 5, 6 до 8 окаца, по методи Енгелбрехтовој, или по другим старијим методама резидбе.

Тако и у Француској, у пределу Бургоњском (Бургунду), где се у последње доба у већој мери саде Рупестриси, и где је родност ових темељито проучена, нема образованијег виноградара, који не би чокоће на Рупестрису резао на роднице. Сваки је увидео, да каламови на Рупестрису не роде скоро ништа, када се режу по старој резидби која је примењивана код јевропских сората. Француз зна добро, да се чокот не гаји ради лишћа, него да даје грожђа за вино.

Прстеновање лозе препоручује се такође као особито добар рад да се повећа родност чокоћа на Рупестрису. У највише случајева то се примењује на родницима или на чокоту са високом резидбом. Циљ је: да се род који је на родницама лепше и боље развије.

Обе ове методе међусобно се допуњују.

У јесен 1899. бавећи се у Француској, у Бургоњу, имао сам доста прилике посматрати високу резидбу у вези с прстеновањем; па сам видео, како се тај рад успешно примењује на чокоћу на Рупестрису. Док је на таквим чокотима по обичној резидби било једва по једног до 2 грозда, дотле је на кокоћу, резаном високо, на родниче, и прстенованом, било по 3 до 4 лепо развијених и зрелих гроздова.

Прстеновање је веома прост посао. Високи кондири или роднице прстенују се изнад првог или другог видног развијенијег окца. На тај начин утицају прстеновања подлеже сва окца која су над прстеном. Поступак је дакле много простији, него када би се прстеновање морало извршити на свима младим ластарима. Па и из доњих окаца већином избије ластар, ако се нарочито раније овај посао предузима. А то се управо и жели, да би се и за идућу резидбу имало лозе, те да се не мора с резидбом ићи све више горе.

Најбоље би било да се прстенује за време саме резидбе; но, може и касније, само на сваки начин то мора бити пре цветања. Но ваља имати на уму, да се на чокоту не остављају више од две прстеноване лозе.

Једног таквог пролећа које је дошло после рђаве године, када лоза није могла довољно да узри, рад који је напред описан сасвим је на месту, нарочито — како је речено — за чокоће на подлози Рупестриса. Може се огледати и на чокоћу са другим подлогама; али свакојако обазривије код каламова на Рипарији и Солонису који су родњи, да се неби изнурили.

Бојазан је да услед прошлогодишњег лошег сазревања лозе и неугодне зиме нису промрзла непокривена окца. С тога неће згорега бити огледати и у нас описани начин резидбе. Разуме се, само на неколиким чокотима и редовима, како би се из искустна могла вредност оваквог рада извести."

Државним лозним расадницима и школованим људима у нас препоручујемо, да у овој години чине огледе са овим начином, који изискује мало више рада а и пажње, али се награђује обилатијим родом. Ако је и у нас за подлоге Рупестриса утврђено да су каламови на њима слабе родности, метода ова биће средство, да се родност регулише на праву меру.

— — Ђ.

МЛЕКАРСКА ИНДУСТРИЈА У УГАРСКОЈ

У Угарској се приметило брзо слабљење средњег пољопривредног сталежа, малих сопственика. Статистика је помогла да се утврди како се непокретност све више измиче из његових руку и како и онај мали покретни капитал није употребљен тако да даје корист која је могућа. Чести захтеви за исељавање чак и из оних крајева који се с правом зову житница Угарске и из реда становништва позната по својој радљивости и разборитости, дали су познати на још осетнији начин колико је тежак постао опстанак сељаков.

Од мера којима се угарско министарство привреде труди да поправи положај малог сопственика једна је: *стварање млекарске индустрије*. Колико су ти напори успели види се из ових бројева које вадимо из економног дела једног великог дневног листа будимпештанског:

Угарска је још 1894. год. увозила 200.000 килогр. масла, 1895 године основана су три млекара; годину по том било их је 10—15 а у трећој години 1897-ој већ 40 када је домаћа производња већ достигла количину потоњег увоза. Овај ход у бројном напредовању млекара задржава исту брзину и у годинама 1898-ој када их је било 70 и 1899. кад су порасли на 145.

Број сопственкка крава чије се млеко прерађивало у тим друштвеним млекарима, количина прерађеног млека, израђеног масла и вредност његова расли су у последњим трима годинама, како показују ове цифре:

ГОД.	БРОЈ ЗАДРУГ.	КРАВА	КОЛИЧ. МЛЕКА	МАСЛА	ВРЕДНОСТ
1897	2767	5937	4790132	191254	539281
1898	10402	19701	10581407	429838	1,153456
1899	15358	26917	22147144	878144	2,327202

Ове бројеве не треба ценити по њиховој апсолутној вредности. Тако би им се значај потценио. Сума од 2—2·5 милиона у целокупном привредном буџету једне велике земље не би заслуживала нарочите пажње, кад она не би значила један нов јак врутак народног прихода, који је већ за прве три године свог века залио и у живот повратио многи, већ до смрти клонули домазлук и да не обећава за кратко време срећно преобразити изглед читавих области.

Коликим средствима и како је у Угарској отворено ово ново поље рада и народне зараде можда ћемо говорити другом приликом. Засад ограничимо се на напомену, да, ма колико иначе слабија финансиски и оскуднија снагама, *Србија расколаже с толико средстава и с толико људи да код нас учини то исто.*

Пример Угарске доказује да се напори и жртве на то лакнађују обилато и брзо. Писац ових врста могао би се непосредно уверити како је само подстак енергичан и смишљен био довољан па да покрет за оснивање млекарских заједница расте и дан дањи све дубље и шире истом снагом и брзином којом и за првих дана. У пољопривреди не може се указати ни на једну другу област рада, у којој би се за краће време почели брати плодови нове установе.

Значај млекарске индустрије не треба ограничити просто на вредност млечних производа. Скоро толика ста, ако не већа је добит по целокупно сточарство земаљско. Слако исто као што се земљишта уз вароши боље обрађују зато што се са њих због близине трга збира већи принос, исто ће лако бити боље негована и боље храњена стока чијем се млеку савременом прерадом да повисити вредност. Данас у српским селима музену краву ретко је наћи у зиму. Тамо мужа тако рећи почиње и свршава се кад и рад у пољу, јер су млеко и сир намењени поглавито домаћој исхрани. Тако неће остати лако се путем стварања друштвених млекара, створи од млека и његових прерађевина трговински артикал. Да би му приход д млека био што већи и редовнији, сељак ће не само гледати да музе и зими како би му пара капала преко целе године, нег и да те капљице оснажи у моћан извор својих прихода на та начин, што ће одабрати, чувати и набављати само млечну сту и ону која задовољава што више услова за висину редовни прихода. Мужа зими условљава држање стоке у стајама и ршарама, а то је, да ничег другог не би било, далеко већи рак унапред у нашем сточарењу, но укрштање са одпегова ним сојевима под данашњим условима.

Према наведеним цифра добија се просечно од краве годишње око 90 динара зо са масло, а где је посно млеко, теле, где вредност ђубрета. Узмајући у рачун сав трошак хране и неге једне краве, може ли се указати на ма који други састојак имовине, који би ре вно давао толики проценат чисте добити? — Толики је прих по крави у Мађарској. По свему био би толики исти и у Србији. На краву у Мађарској долази нешто преко 800 литара млека годишње. Толико могу дати и наше краве. Вероватно би цена маслу у нас била испод цене у њих, али је код нас цена стоци нижа.

Но, претпостави да би наша крава дала само $^1/_3$ или чак половину оног по је дала мађарска: 45 динара годишње за масло. Који то пски сељак не би био пресрећан кад би му крава давала ишње 45 динара у новцу, 5—600 литара посног млека, тел још ђубрета? Колико добија ужички сељак по крави, саносе под зиму на самару свој скоруп чак у Београд? Да ли и ћину ове суме.

У нас је аше релативно више но у Угарској, више је свеже изворск и брзе текуће воде, ваздух је лакши, и наше масло, при ј аким условима произвађања, несумљиво би већ првом појав стало у ред добре робе. После би била ствар будног над а државна да српском маслу унапређује добар глас.

И т ије све. У Угарској су имали разлога зауставити се погла го на производњи масла. Тај разлог не би већ у нас важио с оне исте земљишне и атмосферске различности наше и њихо земље. Ми би имали свога рачуна да пригрлимо и индус ју сира. — Но то је већ друго питање.

Овом је чланку смер, да избегавајући све друго, укаже на један пример у нашем најближем суседству коме Србија може и треба да следује што пре!

Једна новина најбоље тим доказује своју животну снагу и истиче своју економну вредност што се пре почне ослањати слободно на своје ноге. Млекарска је индустрија дала доказ те своје способности.

ШЕСТИ МЕЂУНАРОДНИ ПОЉОПРИВРЕДНИ КОНГРЕС

На међународном пољопривредном Конгресу у Паризу 1889 године установљен је *Међународни Пољопривредни Одбор*, ком је стављено у дужност да ради на сазивању и руковођењу Међународних повремених Конгреса.

Тако се за ову установу везују Конгреси, који су држани: у **Хагу**, 1891; у **Бриселу**, 1895; у **Будапешти**, 1896; и у **Лозани** 1898. године.

Ма да је Конгрес у Будапешти сазвала и руководила искључно угарска влада, опет је министар земљорадње у Угарској молио Међународни Пољопривредни Одбор да се и он уврсти у ред Међународних Конгреса, које је тај Одбор од 1889. године припремао. Одбор се радо овој жељи одазвао.

Међународни Пољопривредни Конгрес у Лозани одлучио је да се идући Конгрес држи у Паризу, 1900 године.

Главни Одбор за Конгресе, који ће бити приликом Светске Изложбе у 1900. години, спојио је Међународни Пољопривредни Конгрес са нијзом Конгреса на Изложби и одлучио да француски Одсек Међународног Пољопривредног Одбора буде Приређивачки Одбор с неким другим члановима, које је он за тај циљ предложио.

Приређивачки Одбор: Председник: *Мелин*, потпредседник *Тисеран*, главни секретар *Сањије*, два секретара и 15 чланова.

Међународни пољопривредни Одбор:

Почасни председници: *Мелин*, председник Конгреса у Паризу 1889. године: *Бодиен*, председник извршног одбора на Конгресу у Хагу 1891; *Дебриен*, почасни председник Конгреса у Бриселу 1895; *Картивел*, председник извршног Одбора на Конгресу у Бриселу 1895; *Дарањи*, председник Конгреса у Будапешти 1896, и *Викера*, председник Конгреса у Лозани 1898. године.

Почасни чланови: *Холандско пољопривредно друштво и Угарско пољопривредно друштво.*

Чланови Одбора: Из Француске 10 чланова; Из Германије 3 члана; из Аустро-Угарске 5 чланова; из Белгије 4 члана; из Данске 1 члан; из Италије 3 члана; из Сједињених Северо-америчких држава 2 члана; из Велике Британије 3 члана; из Грчке 1 члан; из Италије 3 члана; из Луксенбурга 1 члан; из Холандије 4 члана; из Португалије 1 члан; из Румуније 3 члана; из Русије *Јермолов*, министар земљорадње и домена и још два члана; Шведске и Норвешке 2 члана, Швајцарске 2 члана.

Правилник Конгреса

Чл. 1. Шести међународни пољопривредни Конгрес држаће се у Паризу, за трајања Светске Изложбе 1900. године и то од 1 до 8 јула.

Чл. 2. Чланови су Конгреса све особе које своје пријаве буду послале секретару Приређивачког Одбора пре отварања Конгреса, или које се за време Конгреса упишу и уплате улог који износи по 20 динара.

Чл. 3. Пољопривредна друштва, подружине, синдикати и уопште свако удружење пољопривредне струке, могу уделовати на Конгресу и на њ шиљати изасланике. Улог се плаћа за сваког изасланика.

Чл. 4. Чланови Конгреса, пошто плате свој улог, добиће карту коју ће им издати Приређивачки Одбор.

Ове карте, које не дају никаква права за бесплатан улаз на Изложбу чисто су личне. Свака позајмљена карта одмах ће се одузимати.

Чл. 5. Чланови Конгреса добиће бесплатно издања, која потичу из Конгреса.

Чл. 6. Послове за Конгрес спрема Приређивачки Одбор.

Чл. 7. Конгрес ће држати јавне, опште и секцијске седнице, предузимаће екскурзије и походити пољопривредне заводе.

Чл. 8. Само чланови Конгреса имају права присуствовати седницама које нису јавне, и посетама које припрема Приређивачки Одбор, подносити радове и уделовати у претресу.

Изасланици француских и иностраних државних надлештава уживају иста права као и чланови Конгреса.

Чл. 9. Конгрес се дели на седам одсека:

1. одсек: *Пољопривредна економика* (Пољопривредни кредит, Пољопривредна удружења, Катастар, Аграрна питања итд.)

2. одсек: *Пољопривредна настава* (Агрономске станице, Огледна поља и поља за показивање, итд.).

3. одсек: *Агрономија* (Примена наука у пољској привреди, Пољопривредне поправке).

4. одсек *Сточарство и гајење коња.*

5. одсек *Пољопривредно грађевинство, Индустријске биљке и пољопривредне индустрије.*

6. одсек *Посебна привреда за топле пределе* (Свиларство, рано повр̃е, мирисно биље итд. и *Привреда по насеобинама.*

7. одсек *Борба против наметника (паразита), заштита корисних животиња* (Међународне мере).

Чл. 10. Послове сваког одсека припрема Секцијски Одбор. који одреди Приређивачки Одбор.

Секцијски Одбори спремиће Реферате о питањима која буду одредили за претрес на Конгресу. Реферати ће се предавати Приређивачком Одбору у року, који он буде одредио те да се ови Реферати штампају у целини или у изводу, пре Конгреса.

Ови претходни извештаји претресаће се у одсецима пре но што се поднесу општим седницама.

Чл. 11. Особе, које би желеле своје радове поднети Конгресу, ваља да их пре 1 марта 1900., предаду Приређивачком Одбору, који ће их доставити надлежном Одбору одсека.

Ниједно питање неће се претресати у општој седници пре но што се испита у одсеку.

Чл. 12. У првој седници при отварању Конгреса, Приређивачки Одбор предаје своју власт Управи Међународног Пољопривредног Одбора који врши дужност привремене управе.

Одмах се приступа бирању сталне управе, коју саставља председник, потпредседници и секретари.

Чл. 13. Одсеци ће, у својој првој седници, изабрати своје засебне управе које ће састављати председник, потпредседници и секретари.

Чл. 14. Језик француски усваја се за издања и записнике Конгреса.

Чл. 15. Управе одсека споразумевају се с Управом Конгреса за утврђивање дневног реда општих седница.

Чл. 16. Закључци, који се предлажу општим седницама, подносиће се увек написмено.

Беседници, који буду узимали реч у којој седници, предаваће секретару у року од 24 часа, извод из својих саопштења за записник. У случају ако се овај извод не би предао, слог који саставе секретари долази уместо тог извода.

Беседници не могу на говорници дуже говорити од петнаест минута, сем ако скуп, питан о томе, друкче одлучи.

Чл. 17. Извештај о радовима Конгреса издаће Приређивачки Одбор. Он задржава себи право да одреди колики ће простор заузимати споменици или саопштења, која у тај извештај буду ушла.

Чл. 18. Управа Конгреса решава у последњем степену о сваком случају, који овим Правилником није предвиђен.

Програм Конгреса.

1. **Одсек.** — *Пољопривредна економика, (Пољопривредни кредит, Пољопривредна удружења, Катастар, Аграрна питања итд.)*

Одбор: Председник, два потпредседника, два секретара и један помоћник секретара, и 29 чланова.

Програм питања поднетих Конгресу. — 1. Фискалне дажбине свију врста, које пољска привреда плаћа у свакој земљи. Проучавање начина по којима се ове дажбине оцењују; упоредно проучавање резултата. (Известилац).

2. Узајамни пољопривредни кредит. Његово развиће и његови резултати. (Известилац).

3. Практичка средства да се предупреди и сузбије скиташтво и просјаштво по селима. Упоредно проучавање законодавства,

јавног или приватног уређења и о резултатима у свакој земљи. (Известилац)

4. Законодавство и правилници о трговини пољопривредним производима и тргови с роком. Уређење и рад трговинских берза уколико се то тиче производа пољске привреде. Злоупотребе спекулације; средства да се оне предупреде и сузбију. (Изв·)

5. Разлике између продајних цена пољопривредникових и куповних цена потрошачевих. Колебања и узроци ових разлика; средства да се оне ублаже. (Известилац)

6. Узајамна обезбеђивања и са сталном премијом од грáда, помора у стоци. Обезбеђивања од несретних случајева при раду. (Известилац)

7. Синдикати и кооперативна удружења. Установе за помагање и за штедњу. Узајамност. (Известилац)

8. О Катастру у свакој земљи: садашње стање, делимична или целокупна измена, одржавање. (Известилац)

9. О вишку, који се на свршетку закупа има признати закупцу, који иступа. (Известилац)

10. Аграрна питања. (Известилац)

11. Средства да се олакша прибављање мале пољопривредне сопствености. (Известилац)

2. **Одсек.** — *Пољопривредна настава (Агрономске станице, Поља за огледе и за угледе итд.).*

Одбор — Председник, два потпредседника, два секретара и 37 чланова.

Програм питања поднетих Конгресу. — Одсек се ради проучавања овога програма, поделио у четири пододсека чија је надлежна улога одређена овако како стоји:

1. *Пододсек. — Пољопривредна настава у правом смислу те речи.*

1. Општа настава пољске привреде (више пољопривредне школе, и колежи за пољску привреду, практичке школе, школе на угледним имањима.) (Известилац).

2. Стручне (специјалне) школе и стручни (специјални) заводи за стручну наставу (школе ветеринарске, шумарске, коњарске, за разне пољопривредне индустрије, за баштованство, виноградарство, за пољску привреду по насеобинама. (Известиоца има четири).

3. Настава по универзитетским заводима (универзитети, лицеји, колежи, нормалне школе, основне школе). (Известилац)

4, Путна настава, предавања. (Известилац)

5. Стручна (специјална) настава за женскиње. (млекарске школе, школе за домаћице) Известилац госпођа *Боден.*

2. *Пододсек. — Заводи за агрономска истраживања.*

1. Агрономске станице. (Известилац)

2. Лабораторије за пољопривредне анализе и пољопривредна истраживања (кемија, физнологија, патологија, бактеорологија, зоотехника, енологија, огледи семењем, огледи машинама). (Известиоца има четири).

3. Контрола ђубрива и других производа, који се тичу пољске привреде. Угушивање преваре при продаји ђубрива, семена и других пољопривредних производа.

3. *Пододсек. — Поља за практичке огледе и за практичко угледање.*

1. Предмет и уређење (метод гајења, примена ђубрета, избор врста, справе за обрађивање) (Известилац).

2. Пољопривредно приказивање у основној школи. (Известилац *Гомо*, пређашњи министар земљорадње, сенатор.)

4. *Пододсек. — Ширење пољопривредних усавршица.*

1. Пољопривредне утакмице и изложбе, подружине и пољопривредна друштва, пољопривредни синдикати награде за напредније начине радње. Специјални Конгреси (Известилац).

2. Пољопривредне библиотеке и пољопривредне књиге. (Известилац).

3. **Одсек.** — *Агрономија (Примене наука у пољској привреди, пољопривредне поправке).*

Одбор — Председник, 4 потпредседника, 2 секретара и 32 члана.

Програм питања поднетих Конгресу. — Одсек се поделио у два пододсека, која су одредили програм као што иде:

1. *Пододсек. — Примена наука у пољској привреди.*

1. Одношај између геолошког састава земљишта и његове особине. Агрономске карте. (Известилац)

2. У којој се мери родност земље може изводити из физичких и кемијских анализа? (Известилац)

3. Обрађивање земље. (Известилац)

4. Гајење репе за сточну храну. (Известилац)

5. Гајење кромпира. (Известилац)

6. Полегање стрмнинâ. (Известилац)

7. Утицај избора семења; утицај начина сејања. (Известилац)

8. Утицај разатирања ђубрива. (Известилац)

9. Природне ливаде. Избор врста биљака (Известилац)

10. Употреба нитрагина у гајењу варива. (Известилац)

11. Други усев једне исте год. на истој земљи. (Известилац)

12. Одношај између метеоролошких прилика и изобиља жетава. (Известилац)

2. *Пододсек. — Пољопривредне поправке.*

1. О удруживању у пољској привреди. — Путеви и средства. — Законодавство. (Известилац).

2. Употреба воћâ с пољопривредног гледишта. Известилац

3. Исушивање. (Известилац).

4. Поправљање приморских и других неродних земљишта. (Известиоца 3)

5. Гајење биљака за сточну храну. Заједнички пашњаци и њихово уређење. Планинска паша. (Известилац)

4. **Одсек.** — *Сточарство и гајење коња.*

Одбор — Председник, 4 потпредседника, 2 секретара и 25 чланова.

Програм питања поднетих Конгресу. — Одсек се поделио у два пододсека, чији је програм овако утврђен:

I. *Пододсек — Сточарство.*

1. Развиће одгајивачких синдиката и развиће тргова за приплодна грла. (Известилац)

2. О ширењу поправљених раса. (Известилац)

3. Примена мерења при оцењивању приплодних грла. (Известилац)

4. Млекарска индустрија. — О удруживању у млекарству: његови напреци и његови резултати; подела производа члановима удружења по количини добивене повлаке или масних делова. Употреба отпадака у млекарству, могуће опасности по здравље домаће стоке, средства да се оне отклањају. — (Известилац)

5. Напредовање туберкулозе код говеди с гледишта производње говеди и средства да се ово напредовање заустави. (Известилац *Нокар*).

6. Истовремена производња и вуне и меса. (Известилац *Сансон*).

7. Храњење: о практичној вредности правила о хранивог одношаја. (Известилац)

II. *Пододсек. — Гајење коња.*

1. Утицај државе, приватне иницијативе на гајење коња и посебним друштвима. Пореклописне књиге; њихова корисност и њихово стварање. (Известилац)

2. Утицај механичких средстава за кретање на гајење коња. Привредни резултати. — Чему треба да се тежи при одгајивању коња. — (Известилац)

3. Проучавање потпора при гајењу коња: трке у галопу и у касу, награде на изложбама итд. (Известилац)

5. **Одсек.** — *Пољопривредно грађевинство. Индустријске биљке и Пољопривредне индустрије.*

Одбор — Председник, 5 потпредседника, 2 секретара и 34 члана.

Програм питања поднетих Конгресу. — 1. Производња семена од шећерне репе. (Известилац).

1. Производња семена од шећерне репе. (Известиоц).

2. Разни начини сејања шећерне репе. (Известилац).

3. Вађење шећерне репе из земље разним справама. (Известилац).

4. Утицај гајења шећерне репе на производњу пшенице. (Известилац).

5. Разни начини цеђења сока у дистилеријама: мацерација и дифузија. (Известилац).

6. О употреби нечистог (ненатурисаног) алкохола. (Извес.)

7. Воде у пољопривредним индустријама, па одатле отичу. (Известилац).

8. О садржини лепка у разних врста пшеницē које много рађају. — Утицај ђубрења, начина гајења и млевења на садржину лепка у брашну. (Известиоца 2).

9. Употреба дроздине и других отпадака шећерних фабрика у храњењу стоке.

10. Вредност отпадака, који се добијају при прављењу штирке и сировине за штирак. (Известиоца 2).

11. Примена електрицитета у пољопривредним пословима. (Известилац).

12. Везивање сламе справама и пресовање сламе.

13. Справе, које имају да штите раднике од несретних случајева при раду пољопривредним машинама. (Известилац).

14. Употреба воде из градских канала у пољској привреди. (Известилаца 3.)

6. **Одсек.** — *Посебна привреда за топле пределе (Свиларство, рано поврће, мирисно биље итд.) и пољска привреда по насеобинама.*

Одбор — Председник, 2 потпредседника, 2 секретара и 25 чланова.

Програм питања поднетих Конгресу. — 1. *Пододсек.* — *Посебна привреда за топле пределе.*

1. Напретци, који би се имали остварити у гајењу жбунастог дрвећа (маслинки, дуда, итд.). (Известилац).

2. Развиће гајења раног поврћа; његове последице за пољопривредно благостање. — Исто проучавање за украсне биљке. (Известилац).

3. Мирисно биље, гајење, употреба итд. (Известилац).

4. Напретци остварени у методама гајења свилених гусеница. (Известиоца 2.).

2. *Пододсек.* — *Привредо по насеобима:*

1. Садашње стање и скорашњи напретци пољске привреде по јевропским насеобинама и у топлим земљама уопште. — (Известиоца 9).

2. Упоредна статистика пољопривредне производње по насеобинама разних земаља. — Узроци нађеним разликама. (Извест).

3. Пољопривредна надница по насеобинама. (Извест.).

4. Пољопривредни кредит; његов утицај на развој пољске привреде. (Известиоц.)

5. Сточарство по насеобинама: месне тешкоће на које оно наилази; користи; резултати од остварених предузећа. (Известиоца 2.).

6. Биљке (кафа, какао, теј, памук, арашида, каучук итд.) које ваља ширити по тропским земљама. — Поређење резултата, (Известиоца 11.).

7. Насеобинске баште: њихов утицај на пољопривредни развој једне насеобине. (Известиоц).

8. Економска уредба насеобина и царинске тарифе, однос између престоница и њихових насеобина. (Известиоц).

7. **Одсек.** — *Борба против наметника (иаразита), заштита корисних животиња. (Међународне мере).*

Одбор: — Председник, 3 потпредседника, 2 секретара и 11 одборника.

Програм питања поднетах Конгресу. — 1. Међународни споразум за спречавање увозења наметника и њихово разношење, чим се опазе. (Известиоц).

2. Гљивице и инсекти који нападају на кафено дрво (Известиоц).

8. Гљивице и инсекти који нападају на шећерну трску.

4. Гљивице и инсекти који нападају родно дрвеће у великој привреди (јабуке, крушке, маслинке, кестен итд.).

5. Паразитне нематоде културних биљака. (Известиоц).

Опште напомене

Претходни програм обухвата питања, о којима ће се претходни извештаји, спремљени од стране Одбора, одсека поднети на саветовање Конгресу.

БЕЛЕШКЕ

Десет заповести о разумном гајењу кокошију. — Главни закетв за корисно гајење кокошију јесу ред и чистота. У томе погледу нека се пази на ових десет правила, од којих су она три прва најважнија:

1. Ваља се бринути о раном извођењу; после месеца маја ваља само онда насађивати јаја за лежење, кад се хоће да гаји живина за клање. Само пилићи који су изведени пре јуна месеца развиће се бољих година потпуно, биће снажни и здрави, и биће добре носиље у јесен и у зиму, када су јаја и најскупља;

2. Ваља клати све кокошке после треће, најдаље после навршене четврте године живота; такве маторе кокошке носењем јаја не исплаћују више храну, али још увек дају укусно месо или добру чорбу;

3. Ваља сваке друге или треће године остављати живахног, крепког петла, не млађег од две и не старијег од четири године, и на осам до десет кокошака рачунати по једног петла;

4. Јаја за извођење узимати само од најбољих и најснажнијих кокошака, којима је по две до четири године; јаја не треба да су старија више од четрнаест дана;

5. Од хладне влаге све кокошке ваља чувати, нарочито пилиће; суха хладноћа шкоди мање;

6. Кокоши напредују, као што је познато, најбоље по рудини; где рудине нема, потребно је свакодневно давати зелени, траве или салате;

7. Храњење ваља да је редовно; дневно два или три пута, код младих кокошака у првих шест недеља чешће и особито брижљиво; врло мокру храну ваља избегавати;

8. Свеже воде за пиће ваља сваког дана спремати;

8. Чисто држање судова из којих се живина храни и пои безусловно је потребно, и

10. Потпуна чистота у легалама; ова легала морају се безусловно сваких осам дана чистити и двапут у години сви зидови кокошарника кречом и гасом обелети, да се никакав гад не појави. Ако је мали простор за кретање, ваља пазити да се и тај простор временом много не загади. То се постиже ако се тај простор чешће прекопава и посипа средствима која гад уништавају.

ГЛАСНИК

Одликовани редовни чланови Српског Пољопривредног Друштва. — Указом Његовог Величанства Краља од 2. априла ове године одликовани су:

Орденом Белог Орла V. редом

г. Никола И. Стаменковић редовни члан Српског Пољопривредног Друштва и професор Велике Школе.

Орденом Таковског Крста III. редом

г. Коста Главинић, редовни члан Српског Пољопривредног Друштва и професор Велике Школе.

Орденом Таковског Крста V. редом:

г. Александар М. Секулић, редовни члан Српског Пољопривредног Друштва и уредник *Тежака*, листа овог Друштва.

г. Нинко Јовановић, редовни члан Српског Пољопривредног Друштва, члан Управног Одбора истог Друштва и, шеф одсека за производњу дувана у Монополској Управи.

Помоћ ужичкој Подружини. — Управа ужичке повлашћене акцинар. ткачке радионице одредила је ужичкој Подружини Српског Пољопривредног Друштва 200 динара помоћи ради награђивања на овогодишњој окр. Изложби оних привредника који се буду показали као најбољи *одгајивачи лана.*

Нека је велика хвала Управи ткачке радионице која се нашла побуђена да постакне и даде воље одгајивачима ове по све корисне биљке.

Гајење свилених буба у основним школама. — Школски надзорник окр. пожаревачког, издао је расниc свима управитељима основних школа у своме округу, да учитељи поучавају народ у гајењу свилених буба и да, ради угледа и сами гаје свилене бубе, са својим ученицима.

Том приликом захтевао је да учитељи настану, да ниједна ђачка кућа не остане без извесне количине семена свилених буба и да око школске баште подигну живу ограду од белога дуда.

С новцем од произведених мехурака, који се добију гајењем свилених буба у школским просторијама, има се поступити овако: једна половина има припасти учитељима који су радили на овоме послу, а друга се има употребити на набавку одела сиромашним ученицима.

Сазнали смо, да је овај распис, који је врло драгоцен за унапређење свиларства прихваћен једнодушно од свих учитеља основних школа поменутог округа.

Производња масла у Данској. — С нарочитом намером хоћемо да после прегледа стања млекарске индустрије у Угарској, говоримо о њеном стању у Данији. На Угарску указали смо као на пример, на Данију ради смо као на циљ. Прва успешно ствара једну нову грану народног рада, а друга ју је већ створила.

Данија је мала краљевина; становништвом од прилике колико наша, простором мања од ње, дакле насељенија. Сви тежачки послови тамо се раде боље и свршавају брже но у нас, али нас нигде није за собом толико оставила колико у млекарењу, т.ј. не само нас, но и толике образоване народе.

Код Угарске је била реч само о производњи масла, па ће само о том бити и овде.

По статистичким подацима недавно објављеним, (M. Ztg.) у Данској је до маја месеца 1897. године било *хиљаду сто четрдесет пет млекарских удружења*, (међу њима 47 се нису бавила производњом масла). По попису од 1898. године крава музара било је: *милион* и 67.000. Производња масла у тој години рачуна се на $70^1/_4$ милиона килограма, према чему се од једне краве добило масла нешто преко 66 килограма годишње. Целокупна маса годишње намуженог млека, да се, према горњој количини масла, даље сира (мрсног), непосредне потрошње становништва, исхране телади, — оценити на више од две милијарде и сто милиона литара (21.000.000 хектолитара). И то је, одмах напоменимо, само млеко оних сопственика стоке који су чланови млекарских удружења.

Година 1898. је била *изузетно* богата маслом, то је истина али узмимо који хоћете други размак времена за последњих 10—15 година, од како је производњи масла обраћена пуна цажња државна и појединачна, сретаћемо се увек с цифрама које нам се чине невероватним за једну малу земљу по само једној пољопривредној грани рада. За последњу рачунску годину од 1. октобра 1898. — 30. септембра 1899. њихов је *извоз* и то само њиховог сопственог масла, преко *сто четрдесет милиона* динара. И погрешно би било мислити да је ту врхунац. Кад се цифре производње последњих година пореде међу собом, свуда се види приметно и стално растење.

За само масло своје краве, Данац дакле узме годишње 150 динара и претекне му до 1700 литара оплављена млека. Поврх тога долази теле и кравље ђубре.

Где је тајна овог успеха коме се диве народи? *У млекарским задругама; у начелу удружења.* Девет десетина ($^9/_{10}$) сопственика стоке, носе своје млеко на прераду у задружне млекаре.

Израда масла у Данској, није као израда сирева у Швајцарској, вајкадање занимање пољопривредника. Она је тековина једног појаса људи, овог данашњег. Пре четрдесет година једва је заслуживала помена. У томе је доказ да се људским рукама ништа није отело кад се послује с прегнућем и вером у напредак. Јер, да је то последица неких природних преимућстава Данаца над осталим људма и над нама, остало би нам да слегнемо раменима, али кад је дело пажње, савесности и истрајна рада, онда не смемо слегнути, већ напротив кренути и раменима и духом те поћи по њихову трагу.

Мил.

Друштво за пошумљивање голети. — Дознајемо, да је ових дана у Голупцу образовано *„Друштво за пошумљивање голети“* заузимањем окружног шумара и увиђавних грађана града Голупца. Поздрављамо ову новину као корисну и сувремену у нас, са жељом на успех. *J.*

ОБЗНАНЕ

Пољопривредна предавања, за шири круг слушалаца. — Пето и шесто пољопривредно предавање за шири круг слушалаца биће у дому Српског Пољопривредног Друштва и то: Пето предавање држаће 11. априла ове године г. Павле Т. Тодоровић, секретар Министарства Народне Привреде *О главнијим болестима винове лозе*, а шесто предавање држаће г. Коста Д. Главинић, професор Велике Школе 16. априла ове године *О савршенијим сушницама за сушење воћа и њиховом значају за пољску привреду.*

Пето предавање ће почети у $10^1/_2$ часова пре подне, а шесто у $3^1/_2$ часа по подне.

Управа топчидерске економије. — Има за продају до 15.000 двогодишњих гледичијевих садница (бодљикав багрен) добро ожиљених; у порасту до 1 метра; врло подесне за ограђивање имања. Хиљада ових садница коште двадесет динара. — Могу се одмах добити.

Семе од луцерке и сточне репе. Српском Пољопривредном Друштву приспело је 5.000 кгр. семена француске луцерке I квалитета. Цена је овом семену 1·70 дин. од килограма.

Скреће се пажња пољопривредницима да је ово семе од луцерке потпуно чисто од вилине косице и сваке друге нечистоће и да има моћ клијања 95%. Коме треба нека се изволи обратити Српском Пољопривредном Друштву.

Има и семена од сточне репе (мамут и оберндорф). Цена је првој 1·50 а другој 1·40 дин. од килограма.

ЦЕНА ОГЛАСИМА:

Мањим од петит врсте једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупних писмена по 15 пара од врсте од ступца.
Већим огласима од целе стране 20 динара (10 фор. а. в.) пола стране 10 дин. (5 фор.) четврт стране 3 динара (2·50 фор.)
Поред тога за свако оглашавање по 20 пара дин. државне таксе.
За оглашавање више пута 10 од сто јевтиније.

Преглед 14. броја Тежака: *Чланци*: Гајење кукуруза и пасуља. — Пролетњи радови. — О резидби чокота на подлози Рупестриса. — Млекарска индустрија у Угарској. — Шести међународни пољопривредни Конгрес. — *Белешке.* — *Гласник.* — *Обзнане.* — *Цене огласима.*

ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА КРАЉЕВИНЕ СРБИЈЕ

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ
УПУЋУЈУ СЕ
СРП. ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ
У БЕОГРАДУ

ПРЕТПЛАТУ ПРИМАЈУ И СВЕ ПОШТЕ

НА ОСНОВУ НАЈВИШЕГ РЕШЕЊА ОД АПРИЛА 1869. ГОДИНЕ № 204. ПРЕПИСКУ ДРУШТВЕНУ НОСИ ПОШТА БЕСПЛАТНО.

Цена огласима изложена је на последњој страни.

ПОД МОЋНОМ ЗАШТИТОМ ЊЕГОВОГ ВЕЛИЧАНСТВА КРАЉА
АЛЕКСАНДРА I

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869. ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ

ЗА СРБИЈУ

НА ГОДИНУ 8 ДИН. НА ПОЛА ГОДИНЕ 4 ДИН. ЧЛАНОВИ ПОМАГАЧИ, ЧЛАНОВИ СВИХ ДРУШТВ. ПОДРУЖИНА, ОСНОВ. ШКОЛЕ, ВОЈНИЦИ СТАЛ. КАДРА, ЂАЦИ, МАНАСТИРИ, ЗЕМЉОРАДНИЧКЕ ЗАДРУГЕ И ЧУВАРИ ШУМА ДОБИЈАЈУ ЛИСТ У ПОЛА ЦЕНЕ, АКО ПОЛОЖЕ ПРЕТПЛАТУ УНАПРЕД ЗА ЦЕЛУ ГОДИНУ.

ВАН СРБИЈЕ

НА ГОД. 10 ФРАН. ИЛИ 5 ФОР. А. ВРЕД.; НО СРП. ПОЉОПРИВ. УДРУЖЕЊА И ЊИХОВИ ЧЛАНОВИ КАО И СРПСКЕ ЗЕМЉОРАД. ЗАДРУГЕ И ЧИТАОНИЦЕ, ДОБИЈАЈУ ЛИСТ ЗА 6 ФР. ИЛИ 3 ФОР. А. ВРЕД. КАД УНАПРЕД ПОЛОЖЕ ПРЕТПЛАТУ И КАД СЕ ПРЕТПЛАТИ КОД СВОГ УДРУЖЕЊА ПРЕКО КОГА ЋЕ ИМ СЕ И ЛИСТ СЛАТИ

ИЛУСТРОВАНИ ГЛАСНИК СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

ВЛАСНИК И ИЗДАВАЛАЦ
СРПСКО ПОЉОПРИВРЕДНО ДРУШТВО

КЊИЖЕВНИ ОДБОР:
ДР. М. Т. ЛЕКО, М. М. САВИЋ, Д. М. СПАСИЋ, П. Т. ТОДОРОВИЋ, А. ЖИВАНОВИЋ и Б. Д. ТОДОРОВИЋ.

ОДГОВОРНИ УРЕДНИК
АЛЕКСАНДАР М. СЕКУЛИЋ

БРОЈ 15. У БЕОГРАДУ, НЕДЕЉА 16. АПРИЛА 1900. ГОДИНЕ ГОДИНА XXXI

ИЗВЕШТАЈ

О прослави треће славе Српског Пољопривредног Друштва (30. октобра 1899.) и о поучној изложби на дан те славе

По програму друштвеног рада у овој години, који је у IV. седници Управног Одбора од 5. марта ове год. усвојен, предвиђено је да се ове године приликом друштвене славе приреди Изложба воћа и пшенице са њеним производима, а још и то да се о слави ове године прослави и 30. годишњица друштвеног рада и опстанка. За извршење овога Управни Одбор изабрао је нарочити ужи Одбор за Славу, Изложбе итд. Тај ужи Одбор утврдио је овакав програм Славе и Изложбе:

I. Програм Славе

Српског Пољопривредног Друштва које стоји под Највишом Заштитом Његовог Величанства Краља Србије ***Александра I.***

На дан Св. Краља Милутина 30. окробра ове год. Српско Пољопривредно Друштво слави своју славу у своме дому (Немањина улица бр. 11.) по овоме реду:

1. У 7 часова у јутру богослужење у Вазнесенској цркви, коме ће присуствовати Председник са Управним Одбором, члановима друштвеним, пољопривредницима и пријатељима пољске привреде.

2. У 8 и по часова скуп свих друштвених чланова, пољопривредника и осталих гостију у друштвеном дому, а затим

3. У 9 часова водоосвећење са сечењем колача. На молитве одговара умољени хор певача.

4. По свршеном сечењу колача, свечана прослава тридесето-годишњице: Председник у свечаном говору пропраћа цео друштвени рад, износи рад друштвеног самоопредељења, рад практични и рад књижевни за свих 30 година с погледом на стање пољопривреде од пре 30 година упоређујући га са садашњим стањем. За овај говор, секретаријат да спреми све о друштвеном практичном раду; Уредништво Тежака о књижевном раду, а благајник о средствима новчаним, којима је Друштво располагало и на који су начин прибављана.

5. По свршеном говору послуживање гостију уз свирање војне музике. Дочекивање гостију траје цео дан.

6. Свечано отварање изложбе воћа и пшенице са њеним производима. Изложба траје 5 дана са бесплатним уласком.

7. Истог дана у вече банкет тридесетогодишње свечаности. На овај банкет да се позову сви живи оснивачи, добротвори, утемељачи, помажући и редовни чланови.

8. Свечано затварање изложбе 3. новембра у 11 часова пре подне.

II. Програм Изложбе

1 Воће.

а. *јабучасто:* јабуке, крушке, дуње и мушмуле;
б. *коштичасто:* конзервисано и свеже очуване шљиве, бресквe, кајсије, трешње и вишње;
в. *језграсто:* ораси, лешњици, кестење и бадем; и
г. *јагодасто:* конзервисане малине, рибизле, огроз, смокве и тако даље.

2. Пшеница и њени производи

а. *Све сорте пшенице: Целе биљке* са жилама.
Зрно: са гувна (испод вејалице), пречишћено (тријерисано) за трг, и пречишћено за семе.;
б. *Брашно*: обично за сеоски хлеб; бело (млинско) по нумерама.
в. *Криз.*
г. *Мекиње.*
д. *Пасиаљ.*
ђ. *Уродице пшеничне.*

За излагање ових предмета да се спреми нарочити локал — павиљон.

За извршење овога програма да се изабере Приређивачки Одбор.

Овај програм у целини усвојен је у седници Управног Одбора од 26. јуна ов. год. и тада су у приређивачки одбор изабрани: г.г. Раша Милошевић, председник; Благоје Тодоровић, благајник; Паја Тодоровић, члан Управног Одбора, Живко Шокорац и Милош Хаџи Поповић ред. чланови друштва и Милутин М. Јовановић секретар.

Овако састављен приређивачки одбор предузео је одмах све послове око припремања. Прва брига била му је да се спреми локал за излагање предмета.

По већ усвојеном програму требало је спремити нарочити павиљон. Тога ради позван је био г. Фрања Фајхнер овд. предузимач да направи предрачун. Он је одмах изјавио да се тога посла не може примити прво с тога што нема плана по коме треба да се павиљон сагради, а друго што има пуне руке узетог посла. По његовој препоруци позван је г. Адолф Шток грађевинар који је према месту и изјављеној потреби направио скицу и предрачун. Сума, која је по предрачуну износила 8.259·51 динар и сувише је велика да би се Одбор могао одлучити на прављење павиљона, те је с тога прихватио комбинацију, да се најнужнијом преправком магацина добије угодан локал за излагање предмета. По најновијем закону о грађевинама за преправку магацина требало је да се направи план и да се поднесе на одобрење Грађевинском одбору. Па како је остало мало времена, није се смело више одуговлачити са осталим припремањем за изложбу, и с тога се морало задовољити са онолико простора колико се могло добити у локалима друштвене зграде, да се не ремете стално постављени ормани за књиге, каса итп.

У погледу припремања и прибирања предмета за изложбу:

1. Писано је друштвеним подружинама и повереницима, којима се и лањске године Друштво обратило било за прикупљање изложбених предмета, да у својим местима и околини свим силама настану и постарају се да што више предмета за изложбу прикупе и пошљу. Тога ради штампано је и разаслато им: Програм славе и изложбе; лист за потпуњавање подацима о изложбеном предмету; упут за паковање и пошиљање предмета за изложбу и образац натписа — етикета за сваки предмет.

2. За посетиоце Славе и Изложбе издејствовано код г. Министра Грађевина, Српског Бродарског Друштва, и Дунавског Паробродског Друштва, да могу путовати железницом за $^1/_4$ а лађама за $^1/_2$ подвозне цене по тарифи.

3. Умољене су Управе: Топчидерске Економије, Ратарске Школе, Виноделско-Воћарске школе да пошаљу не само своје производе и предмете на изложбу, него да се побрину да се и из оближњих места приберу и пошљу подесни предмети за изложбу.

4. Штампана су Уверења за подвоз посетилаца по спуштеној цени и разаслана свима подружинама, среским економима и друштвеним повереницима, да их бесплатно раздају свима онима, који би желели друштвену Славу и Изложбу да посете али да се при издавању ових обрати нарочита пажња, да се дата повластица не проиграва

5. Умољена је Управа Београдског Казненог Завода, да пошље неколико осуђеника за прављење стелажа и уређивање локала за изложбу.

9. Умољена је Управа Топчидерске Економије да упути свога столарског мајстора да руководи прављење стелажа. У исто време да изради и пошље венце и цвеће за декорисање.

7. Од Суда Општине Града Београда узето је на послугу потребан број барјачића већих и мањих и неколико грбова за декорисање локала.

8. Умољено Певачко Друштво Станковић, да при свећењу кољива и сечењу колача одговара на молитве.

9. Изабрани су Оцењивачки судови у које су ушли за чланове:

I. За воће: г.г. Благоје Д. Тодоровић стручни економ Министарства Народне Привреде, Светолик А. Петковић управитељ друштвеног добра у Шапцу, Антоније Мајеровић воћар-баштован Школе Виноделско-Воћарске, Антоније Целба економ среза јасеничког округа подунавског и Војтех Бурјан воћар Топчидерске Економије.

II. За пшеницу и њене производе: г.г. Јаков Бајлони индустријалац, Милан Јованић члан одбора Српског Пољопр. Друштва и Милан Бајић агрикултур. хемичар Министарства Народне Привреде.

10. Како се тада узвишени Заштитник друштвени *Његово Величанство Краљ* ***Александар I.*** налазио ван отаџбине, то је на сам дан славе депешом поздрављен. Тако исто извештени су и позвани да славу посете и изложбу разгледају узвишени почасни чланови: Његово Величанство Краљ ***Милан*** Командант Активне Војске и Њено Величанство Краљица ***Наталија.***

И Његово Врсокопреосвештенство Митрополит г. Инокентије извештен је нарочитим писмом о друштваној слави и изложби и умољен да је изволи посетити.

Извештени су о слави и изложби и позвани сви Чланови Краљевске Владе, Управитељ Града Београда, Председник Општире Града Београда, затим Управа Трговачког Удружења, Управа београдске Трговачке Омладине, Управа Учитељског Удружења, Управа Техничког Друштва, Управа млекарске Задруге, Управа Женског Друштва, Управа Ловачког Удружења, Управа Савеза Земљорадничких Задруга, Управа београдске Берзе, Управа Новинарског Удружења; па онда сви друштвени чланови: оснивачи, добротвори, утемељачи, почасни и редовни и најзад извештене су све Подружине и позване да за славу пошљу своје изасланике.

Са локалима друштвене зграде за ову свечаност учињен је овакав распоред:

За сечење колача дочекивање и послуживање гостију употребљене су канцеларије друштвене, а велика сала и главни ходник за изложбу и то сала за воће, а ходник за пшеницу и њене производе.

За распоређивање изложбених предмета спремљени су и у сали и у ходнику нарочити стелажи, застрвени црвеним и плавим платном.

До последњег дана за примање изложбених предмета пријавило се 189 излагача са 595 изложбених предмета.

Излагачи су по окрузима подељени овако:

Из врањског	5
„ ваљевског	13
„ крушевачког	10
„ моравског	45
„ пиротског	6
„ подринског	26
„ подунавског	11
„ пожаревачког	7
„ рудничког	16
„ тимочког	12
„ топличког	2
„ ужичког	19
„ крагујевачког	4
„ нишког	11
„ Београда	2
Свега	189

На *дан славе* у 7 часова изјутра отишли су на богослужење у Вазнесенској цркви чланови Управног и приређивачког одбора и остали пријатељи српске пољске привреде, који су се у то време у дому друштвеном затекли.

Око 10 часова пре подне, у присуству Председника Министарског Савета Министра Иностраних послова г. Др. Владана Ђорђевића; Министра Финансија г. Вукашина Петровића; Министра Народне Привреде г. Живана Живановића, многих чланова добротвора и утемељача, изасланика Подружина; много почасних и редовних чланова Друштва; Председника Општине Града Београда и много гостију из појединих округа; извршио је водоосвећење и сечење колача у дому друштвеном Његово Високопреосвештенство Архијепископ и Митрополит Господин Инокентије а чинодејствовали су из почасти Архимандрит Кирил, ректор богословије и прота Вићентије Поповић из Јежевице. На јектенија одговарао је мешовити хор певача *„Станковић“*.

По свршеном сечењу колача председник Друштва г. Раша Милошевић у свом свечаном говору, изнео је рад Српског Пољопривредног Друштва од његовог постанка па за минулих 30 година и овим је на начин врло скроман али пун значаја прослављена Тридесетогодишњица друштвеног рада на унапређењу Пољске Привреде.

Овај значајан говор председников штампан је у 47, 48 и 49 броју *Тежака* од ове године.

Пошто су Његово Преосвештенство Митрополит, г.г. Министри и остали одлични гости послужени кољивом и осталим понудума по обичају, Председник Друштва г. Милошевић на уласку у салу, где је изложено било воће, кратким говором који је штампан на стр. 375 у 47 броју Тежака од ове год. изнео је важност воћа, као извозног артикла и циљ приређивања ових поучних изложаба, и умолио г. Министра Народне Привреде да Изложбу изволи отворити.

Г. Министар у своме говору пуном дубоког схватања важности рада на унапређењу Пољске Привреде захвалио је Друштву на труду и истрајности и пожелео му да и даље у слози и миру са свом вољом продужи рад на унапређењу Пољске Привреде јер је ту темељ нашег материјалног богатства, а затим огласио да је трећа поучна изложба Пољопривредног Друштва отворена.

И Његово Високопреосвештенство Митрополит и г.г. Министри интересовали су се и распитивали о појединостима.

После свршених формалности водоосвећења, сечења колача и отварања изложбе настало је примање и послуживање гостију, и трајало је до у саму ноћ.

Осим г.г. Министара, који су присуствовали сечењу колача и отварању изложбе, лично су Друштву честитали Славу и разгледали изложбу: Министар унутрашњих дела г. Ђорђе Генчић, Управитељ Града Београда г. Риста Бадемлић, многи од пређашње господе министара и државних саветника: Управа Женског Друштва с председницом г-ђом Карамарковићком; изасланици удружења из Београда, многи чланови Друштва из Београда и унутрашности и остали пријатељи Пољске Привреде из места и унутрашности.

У вече био је у одвојеном локалу „Коларчеве пивнице“ банкет тридесетогодишње свечаности, у ужем кругу пријатеља — пољопривредника. Прву здравицу напио је председник Друштва Узвишеном Заштитнику друштвеном *Његовом Величанству Краљу* ***Александру I.*** истакнувши познато старање *Његовог Дома* за унапређење Пољске Привреде, и пажње које се Друштву указују. Здравица ова пропраћена је бурним *Живео* и *млога лета*. Другу здравицу напио је г. Живко Шокорац *Његовом Величанству Краљу* ***Милану*** Команданту Активне Војске, почасном члану Српског Пољопривредног Друштва, истакнувши заслуге Његове у постављењу темеља земаљској пољској привреди. И ова здравица пропраћена је бурним усклицима *Живео* а затим и са *многаја лета*. Остале здравице заслужним људима за постанак и опстанак Друштва текле су једна за другом уз весеље које је трајало до пола ноћи.

* * *

Напред је већ казано да су у друштвеној згради за излагање предмета спремљени у сали и главном ходнику нарочити стелажи. У сали било је распоређено воће по групама, као што је у програму означено, на четири нарочито удешена стелажа застрвена црвеним и плавим платном који су са свих страна били слободни. Овакав распоред стелажа усвојен је зато да се не би намештањем поред зидова кварили тапети и гулили дуварови. Због тога, може бити стелажи нису чинили баш најбољи утисак а осим тога и ограничени простор није дозвољавао да поред воћа буде више украсних предмета умешано, те и она збивеност изложеног воћа представљала је некако доста хладну монотону слику, која није довољно раздрагавала, колико би могло бити према материјалу у изложбеним предметима, само да је било простора довољно, да се раскошније распореди и декорише.

У ходнику на постављеним стелажима поред дуварова с једне и с друге стране, застрвеним црвеним и плавим платном, поређана је била у кесама пшеница у зрну, брашно, мекиње и разне уродице. У овом одељењу Хемијско пољопривредна огледна станица изложила је читаву серију испитане пшенице, коју је из свих скоро крајева Србије прибрала. Ту је изложена била и најсавршенија справа за одређивање специфичне тежине пшенице. Вредно је поменути да је у овом одељењу била изложена једна врло поучна колекција млинарске прераде пшенице у обично брашно, парног — вештачког млина „Захарија“ уважене овд. фирме Браће З. Поповића. Тако исто и колекција свих врста брашна, криза и мекиња, које израђује млин Браће Бајлони заслужује нарочиту пажњу. И ако је ово одељење било мало и скромно, ипак је могло бити занимљивије и пријатније и за око, да је било више просторије да се пшеница у влату и другим уресним предметима окити са онолико раскоши колико ова врста изложбеног предмета пружа.

И ове године и то још у јачој мери увидело се да локали друштвене зграде не дају могућности да се изложба и рељање предмета тако удеси да чини на посетиоце онако пријатан утисак какав може да буде, ако се уз то одреди довољна сума кредита, те да се не мора скомрачити и од старога правити ново,

За све време трајања изложбе демонстрирано је Кајзеровом центрифугалном справом за сортирање пшенице.

(наставиће се)

ТОПЛОМЕР ЗА ОДБРАНУ ОД СЛАНЕ И МРАЗА

Благодарећи неуморном истраживању и размишљању долазимо до све шире моћи, да можемо супротстати природним силама које штетно утичу на производе рада пољопривредниковог.

У *Тежаку* је било спомена о средству, које се употребљава у одбрани противу града. Употреба истога налази све ширег пријама, тако да неће проћи дуго, па ће наде које се данас полажу на „пуцање у облаке“ наћи у пракси свога оправдања.

Средство противу пролетњих позних мразева и слана већ је поодавно познато, само се још довољно не искористује. Димљење је и научно и практички доказано средство, да се виноград, воћке, поврће и све остало што може да подлегне пролетњем или јесењем мразу и слани, може од тога сачувати. Напреднији пољопривредници којима је то добро познато не пропуштају користити се њиме, и то махом успешно. Али као што је за сузбијање већине штеточина, с којима се пољопривредник бори у пракси, потребно *шире заједничке сарадње* у одбрани, тако је случај и у употреби овог средства. Широм и заједничком сарадњом успех је много поузданији, него кад се појединачно врши. У белешкама о раду конгреса приврженика „пуцања у облаке“ у Италији, које је *Тежак* донео,[1]) наведено је, да се у циљу употребе пуцања у облаке у одбрани противу града састављају удружења. На исти начин потребно је организовати и употребу средства противу мразева и слана, ако се већ не би законом огласила та радња као *обавезна* за сваког, који би корак био доиста веома оправдан. У нас је таква мера већ проведена за штетне животиње и биљке[2]) па сасвим слично томе може се учинити и за мразеве и слане у пролеће и у јесен, као и за град, две најшкодљивије и најчешће елементарне непогоде.

У одбрани противу мраза и слане врло је важно да се може за неко време раније знати, када се може очекивати. Нарочито је то потребно с тога, што се мраз и слана праве *ноћу*, те налазе пољопривреднике неспремне да се од штета сачувају. Ради тога врло је корисна справа *топломер за одбрану од мраза*, који је по упутству директора једне зимске пољопривредне школе у Аустрији израдио *Капелер* (H. Kappeller) у Бечу. По њему може се још *у вече* тачно знати, хоће ли те ноћи бити мраза или слане.

Ова справа (слика) састављена је из једне беле емаљиране (углачане) лимане плоче која је под кровићем, и два топломера, од којих је леви *суви*, а десни *влажни*. Цела справа дугачка је 15 сантиметара, а широка 10 сантиметара. Десни влажни топломер одржава се влажан помоћу стењика (фитиља), који је на другом крају замочен у стаклени судић с водом. Оба топломера напуњена су обојеним алкохолом (шпиртом) и показују степене од 0 до 16°C.

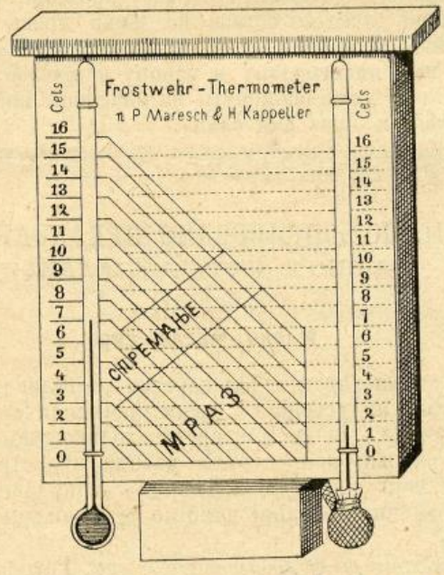

Равне црте левог топломера су црне и у продужењу на ломе се надоле; а црте десног топломера црвене су и управљене су равно на лево. На тај начин су на плочи која је између оба топломера, које стоје усправно ове црте укрштене, и то на пољима од три боје: белом, жутом и плавом.

Укрштене црте на горњем белом пољу означавају *безопасност;* црте на жутом пољу означавају *малу опасност*, у ком случају потребно је и даљег ноћног осматрања, и црте на плавом пољу значе *велику опасност.*

Правилна употреба овог топломера прописана је овако: Треба топломер, са подлогом од даске или без ње, закачити на каком слободном и усправном дирeку, који треба да је висок 1·5 м. За влажан топломер ваља у судић насути дестиловане и прекуване воде, а може и чисте кишнице. Ако се употребљава бунарска вода мора се цев влажног топломера чистити, од скраме

[1]) *Тежак* бр. 5 и 4. о. г.

[2]) Закон о уништавању штетних животиња и биљака и о заштити корисних животиња.

која се нахвата, сваких 4 или 5 дана. Капица и стењак на овом топломеру морају се на сваки начин мењати сваких 14 дана.

На топломер се гледа само у хладу, *око 5 или 6 часова у вече*, и тада поуздано казује. Кад се у то доба гледа, има се довољно времена, да се учине све потребне припреме за мраз или слану.

Ако се покаже осматрање на *жутом* пољу, онда тог вечера треба објавити спрему, и сву ноћ посматрати *сув* топломер; па ако пада, ноћу дати знак на посао. Падне ли осматрање на *плаво* поље, то онда још с вечери треба посигурно изнети материјал за димљење и спремно дочекати опасност.

Само један случај може бити, да се опасносг не показује а да мраз ипак наступи. То је онда, ако доцније увече, после осматрања, у околини буде олује с градом, и то буде узрок да се ваздух много расхлади, ма да у месту где се осматра ни киша не падне. Но падне ли ту киша, онда је и овде опасност отклоњена.

Ако који да себи труда па на топломеру чини осматрања после подне *сваког сата*, моћи ће да предвиди опасност и пре 5 часова. Добро ће бити, да се ради бележења осматрања испшартају табаци, па да се осматрања сваког дана бележе редовно.

Цена је овом топломеру код његовог изналазача 8 круна (око 10 дин.); а та цена, разуме се, сасвим је ништавна према огромној услузи коју топломер може да учини. Топломер се може набавити и преко Администрације листа *Weinlaube* (у Клостернајбургу код Беча). Који узажели набавити га, може се обратити и Срп. Пољопривредном Друштву.

Како је сад доба, када нас могу изненадити позни мразеви и слане, ове напомене биће сасвим умесне. А разуме се, справа ова може да буде на услузи и за јесење ране мразеве и слане, када плодови који могу страдати од њих, леже напољу недигнути, или необрани. Тај случај, између осталога, може бити, ако се на пример извађени плодови (кромпир, репа, итд.) не дигну с вечери, него се оставе на њиви преко ноћ за сутра. Али опет нигде и никоме од толике користи такав топломер не може бити, као виноградару и воћару *у пролеће*, кад их тако тачно и сигурно може опоменути на опасност. коју им може нанети један ноћни мраз или слана.

— — Ђ.

II. ПОЉОПРИВРЕДНО ПРЕДАВАЊЕ

ЗА ШИРИ КРУГ СЛУШАЛАЦА[1])

(у изводу)

Млеко, масло, сир

Важност млекарства. Млекарство се толико развило да је постала читава индустрија, а њени производи су опет предмет светске трговине. Да се млекарство толико унапреди учинили су велики градови, напредовање разних индустрија, имућност потрошача, који могу да подмирују свакидашње потребе у млеку. Савремени саобраћај помогао је пошиљању млека и белог смока.

До чега стоји да се добије више млека. Разне пасмине стоке разно су млечне, тако од крава холандских умузе се 3000 литара млека, од крава швајцарских 2600 литара, од крава алгајских 2500 литара. Ова количина млека измузе се за годину дана т.ј. у времену од једног тељења до другог. На другом месту долази храна (пи̏ћа, кр̀ма), појење, со̀љење и чистота. Стока се мора појити више пута преко дан. Со се додаје храни која се даје стоци. У лето је најбоља пића паша, а иначе полагање зелене пиће: вије (луцерке), граховине (еспарзете), црвене детелине, грахорице итд., јер кад се краве хране овим биљкама дају највише млека. У јесен када детелина изда даје се кравама музарама зелен кукуруз с мекињама или овсом, и напослетку лишће од шећерне репе. Зими се полаже сено и сецкана слама с додатком исецкане репе или мркве или резанаца од шећерне репе из шећерне фабрике. Од ове пиће не може да буде у млеку доста масла и сира, зато сэ мора додавати мекиња, пиварске дрождине (требера), клица од слада (малца). Све се ово меша с осталом сувом храном, а само за гојење стоке даје се у води као мећа.

Чистота што толико много годи човеку веома је потребна и музовној крави.

Количина млека. Према соју, храњењу и осталој нези одличне краве дају дневно 36 килограма млека, врло добре краве по 24 до 26 кгр. Али се ово ускоро смањи на 14 до 18 кгр. И ово је добро стање. Од целог млека што се помузе од једне краве долази на прву четвртину године 50 до 54%, на другу четврт године 26 до 30%, на трећу четврт 15 до 16% и на последњу четврт 0 до 9%. Престаје се мусти краве последњих недеља пред тељење, обично на шест недеља. Иза тељења почиње се мусти после 8 до 14 дана. У средњу руку музење траје код краве 300 дана, код коза 125 дана и код оваца 120 дана.

Мȕзење. Краве се музу обично трипут дневно; када су на паши музу се двапут, а веома млечне краве музу се дневно по четири или пет пута. Жена мȕзйља може помусти у сату десет крава. И како за велике краварнице треба доста руку старало се о томе да се изумеју машине за мȕзење, машине *мȕзйље*, и заиста има таквих машина али нема изгледа да ће се овде моћи заменити руке. Прво млеко у музењу има само 1% масла, последње 6 до 7%, а у последњим капљама има 10% масла; средња мера масла 3,8%. Из тога се види да ваља добро измузати и све млеко сипати уједно да се измеша. Пре музења треба опрати виме млаком водом, руке треба да су сасвим чисте, а разуме се да мора бити чиста и музлица. Помузено млеко цеди се кроз цедило.

Продавање свежег млека. У лето млеко лако ускисне, помодри, огорчи, развлачи се као расо и уопште рекавши лако се уквари. Ако је виме чисто, ако су чисте руке и музлице, онда се неће млеко тако брзо кварити. Да би се млеко мало дуже очувало мора се одмах по музењу охладити, јер се у хладну млеку не развија квасац што чини да се млеко квари. У великим краварницама имају нарочите хладионице за млеко. Кроз цеви тамо амо тече хладна вода, а из горњег олука (жлеба) разлева се млеко преко хладних цеви и слева се у доњи жлеб, одакле отиче у судове. Други је начин да се млеко угреје, да проври, те квасци угину а корица од скорупа чува да квасци не могу више нападати у млеко. То је онај обични добро познати начин варења млека. Други је начин грејање у флашама на 70° Ц., па се при том флаше тако затворе да ништа не може упасти у млеко. Овако спремљено млеко за децу одојчад каже со стерилно то ће рећи неплодно, бесклично, јер у њему нема клица од квасца, што би се развијао и чинио да се млеко уквари. Или се вари, греје млеко на 100° Ц. у затвореним судовима, па се и носи такође у добро затвореним судовима. То се зове пастеровано млеко.

Оне познате канте за ношење млека веома су добре, израђене су из једног комада. Затварају се потпунце помоћу натуреног прстена од каучука и притискивањем облучцем. Прстен од каучука може се и мењати кад се поквари. Ове канте требало би трљати (рибати) само мекињама и прати прво врућом водом, па исплакати хладном водом и оставити изврнуто да се вода оцеди и потпунце осуши. У ношењу морало би се гледати на то да се много не дрмусају, јер може почети да се одваја масло (бутер).

Огледање млека. Није свако млеко једнако добро, јер разне врсте крава, различна храна, разно време рачунајући од тељења, млађе и старије краве, све то чини да је млеко гушће и боље или жиће и слабије. Сем тога свет хоће јевтино млеко, млекари хоће што више да добију, па зато додају воде млеку. Појединци и надзорна власт старају се да се сачува од такве преваре, па огледају млеко. Начини огледања су различни. А све се своди на то да се одреди густина млека и количина масла (бутера). Густина млека или као што се друкчије каже специфична тежина млека одређује се опет различито. Најбрже је и најлакше је то учинити помоћу ареометра (градуса). Стаклена вретенаста цев тоне више у жићем млеку, а тоне мање у гушћем млеку. И према томе колико тоне зна се да је млеко жиће или гушће. Али и ту има тешкоћа, јер топлије млеко жиће је, а хладније млеко гушће је. Зато се мора топло млеко расхладити на 15° Ц. стављајући суд с млеком у хладну воду или хладно млеко узмлачити до 15° Ц. стављајући суд с млеком у топлу воду. Ну како је овај посао заметан, нађен је бржи и лакши начин, а то је да се читају гради густине млека и гради топлине, па да се у нарочитој таблици нађе права густина млека. (Та се таблица зове таблица за поправку — за корекцију, корекциона таблица).

[1]) Ово је предавање држао 19. марта ове године г. Борисав Тодоровић управитељ Трговачке Академије

Кад се млеку дода воде жиђе је, или мање је специфичне тежине, мање је гради. Кад се с млека скине павлака онда је веће специфичне тежине, с тога овај начин није баш свагда поуздан. Зато је поузданији начин да се одреди количина масла (бутера). Али опет овај начин је потежак и управо је могућан и лак за хемичара.

(свршиће се)

МАРГАРИН

Маргарин је погрешно звати вештачким маслом. Он уопште није никакво масло. То је једна врста масти, која се по природи својих састојака, по укусу мирису и неким физичким особинама разликује од масла.

Француски хемичар Меж-Мурије први је дошао на мисао и у практици почео справљати из говеђег лоја један мастан производ сличан маслу. Он је погрешно држао да маст у млеку, потиче из масти у органском ткању животиње која га даје, и да се у вимену изразбија у оне ситне масне куглице што пливају у млеку, па је на том засновао цео поступак при добијању маргарина.

Тај је поступак са изменама које су се у току времена наметнуле као корисне у овоме: говеђи лој што свежији очисти се од крви и жилица и испере добро рукама или машином у хладној води. Тада се сечком исече у кајише, који се потом иситне нарочитим жрвњевима у са свим фину и растреситу масу, која се баци у каду са засољеном врелом водом од 70—80° Целзијевих да се истопи. Истопљена претаче се у другу каду да мирује неко време, затим се разлива у калупе да се лагано стине када се исече у грумење од по једног килограма завије у грудњачице, полаже на металне дашчице и ставља под јаку хидрауличну пресу. Тим се начином од сто килограма сирова лоја исцеди око 50 кгр. олеомаргарина жутињаве боје. У грудњачицама заостаје стеарин који се употребљује за справљање свећа. Тачка топљења олеомаргина утолико је мање или више изнад тачке топљења масла уколико у њему има више стеарина. Та се тачка топљења да спустити примешивањем обичне масти или боље уља које нема истакнут мирис ни укус. Такав је олеомаргарин у погледу мекости и једноставности раван маслу. Недостаје му укус овога. мирис, зрнаст изглед и боја. И то се постиже у новије доба овако: растопи се тај олеомаргарин и заједно са извесном количином павлаке пропусти кроз центрифугалну машину да се што потпуније измешају. Удешено је да се та смеса нагло расхлади и ухвати чим је машина избаци. Тако се добија и онај изглед масла са онолико мириса овога, колико му је могла саопштити употребљена количина павлаке. Боја му се даје нарочитом течнашћу. Даљи рад је као и са маслом. — Ово су укратко главне радње а свака фабрика има неке појединости којима се одваја од осталих.

Ма да је израда маргарином уопште почета тек пре 30 година (1869.) достигла је до данас огромне размере како у Француској где се јавила, тако у Енглеској, Северној Америци, Холандији (где је релативно највећа у Европи) Данској, Немачкој, Русији, Аустрији и другим земљама.

Од прве своје појаве био је предусретнут неповерењем потрошача, али је себи упорно тражио право грађанства међ средствима за исхрану, позивајући се на своју јевтиноћу. То му је право у Француској признато у почетку под изричним условом, да се не сме звати маслом.

Овако брз развој и ширење индустрије маргарина не значи никако да су се потрошачи помирили са њим. У основу свог постанка, он има нечег недопуштеног, од другога присвојеног, како би се рекло, много туђег перја, па је тако и са његовом прођом. И ту се недозвољено, противправно, служио именом масла и као такво *по истој цени* улазио у промет. Петнаест година труде се законодавства свију земаља у којима се производи или у које се увози да учине крај штетној и вараличкој утакмици коју он чини маслу и нису ни данас задовољна резултатима. И данас се поред свих забрана, надзора, казнй, маргарин продаје под именом и што је најгоре по цену масла. Није немогуће, врло је вероватно шта више, да то бива у нашем Београду са маслом што га он троши са стране.

Његов постанак правдао се олакшицом коју ће пружити сиротном свету да јевтино дође до једног производа сличног маслу, кад право масло не може куповати због његове веће цене; међутим се на делу показало, да је баш та сиротиња истина јела маргарин али плаћала масло.

У 1894-тој години је савез померанских млекарских друштава у четири маха куповао и подвргавао испитивању пробе „масла“ у свима продавницама берлинским и тад се доказало да је просечно око 50% тих проба фалсификано масло т.j. или чист маргарин или смешан с нешто масла. И највећи проценат превара пао је баш на оне продавнице где купују радници и ситни, нижи чиновници.

Али сав грех и штета од маргарина није још у томе, што ће га под именом масла трошити сиротиња. Од тога трпи велики уштрб целокупна млекарска индустрија. Маргарин се данас не справља само од свежег лоја домаће поклане стоке, па да би његова производња била ограничена бројем те стоке, већ се из колонија довозе силне масе лоја и уља те прерађују у маргарин. Тиме је он изгубио и последње своје оправдање да повећава цену домаћег лоја.

Такву неравну утакмицу, разуме се, масло не може издржати.

Стање какво је данас не брани нико; само, једни су зато да контрола над производњом и продајом буде будница и спречи превару, а други су за меру одсудницу; кад се из обзира на слободу рада не може сасвим забранити производња маргарина, они траже, да му се забрани узимати боју и позајмљивати изглед масла.

Француски извоз масла у Енглеску има делом за свој узтук да зажали на маргарин. Данија је била увиђавнија и у интересу доброг гласа и будућности своје трговине маслом потпуно забранила извоз маргарина из земље.

И у Србији је на дневном реду стварање индустрије млекарске. У припремама за то, добро је знати и ко су њени непријатељи.

Мил.

ГРАДИНАРСКА ШКОЛА У ХРУЂИМУ И КУРСЕВИ

ПРАКТИЧНИ ДЕВОЈАЧКИ, ЛИВАДАРСКИ И ГРАДИНАРСКИ У ВЕЗИ С ПЧЕЛАРСКИМ

I. Градинарска школа

Увиђајући велику важност градинарства уопште, а нарочито у источној Чешкој, Чеси основаше, уз средњу пољопривредну школу у Хруђиму, и школу градинарску, која би отворена 1 новембра 1892 године.

До тога доба ученици градинарске школе имали су заједничка предавања са ученицима зимње пољопривредне школе: а пошто се зимња пољопривредна школа оделила од средње пољопривредне школе, градинарска школа буде организована као завод самосталан, спојен са средњом пољопривредном школом. И тако од дана самосталног делања те школе, ученици имају и сасвим сасебна, самостална предавања. Пређе се та школа издржавала само из средстава средње пољопривредне школе, а године 1896. царско-краљевски министарство народне привреде дало је школи нарочиту помоћ од 150 фор. годишње. Године 1897. добила је школа и земаљску потпору у 150 фор. која је у 1899. години повећана на 200 фоината. А поред тога и сама варошица Хруђим унела је у свој буџет и нову рубрику: помоћ градинарској школи.

Када је зимња пољопривредна школа била одељена од средње пољопривредне школе, онда је с надлежне стране донесена овака одлука:

1. Да градинарска школа остане при средњој пољопривредној школи;

2. Да буде организована у томе правцу, како ће ученици имати самостална предавања;

3. Да рок учењу буде и надаље двогодишњи.

Разлози, који су диктовали оваку одлуку, да градинарска школа и надаље остане при средњој пољопривредној школи, били су углавноме ови:

1. Средња пољопривредна школа има не само богата спомоћна уџбена средства, већ и потребне вртове, где се ученици градинарске школе могу у пуној мери занимати; на пример

градину за поврће, ботанички врт, стаклени врт, врт под лозом итд.

2. Учење биће равномерније подељено. Отпре се учило од 1. новембра до 30. марта по цео дан искључно теоријски, тако да ученици нису могли у то доба имати никакве праксе, ма да се и у то доба истичу важни радови; а опет од 1. априла до 30. октобра ученици уопште нису школу ни походили. С тога је предложена оваква подела: да зими учење теоријско траје до подне по три часа, а после подне практично учење; у летње пак доба теоријском учењу дају се свега 2 часа дневно.

3. Многобројније наставничко особље средње пољопривредне школе биће у већој и јачој могућности да држи самостална предавања иа школи градинарској.

Тако реорганизована школа беше отворена 1. новембра 1896. године.

Учење на њој овако је распоређено:

Градинар Ф. Вохралик предавао је: воћарство, помологију повртарство, винарство и украсно градинарство.

Ј. Бачковски, учитељ грађанске школе: чешки језик.

Б. Холас, учитељ грађанске школе: цртање.

И. Павечер, професор: мерење.

Ф. Хеслер, професор: природну историју.

Ј. Румл, професор: рачун и краснопис.

И. Ј. Рубрингер: морал.

Циљ је градинарској школи: да теоријски и практички васпита своје ученике у свима градинарским пословима, 2. да имућнијим породицама даде могућности, да своје синове, који хоће да се посвете градинарству, образују што боље и што савршеније и теоријски и практички, а не као до тога доба што су добијали само површна знања од појединих градинара. Учење, као што је напред казано, траје две године или четири полгођа, а распоред часова овако је утврђен:

У I години учи се:	У течају зимњем	У течају летњем
Чешки језик	1	1
Рачун	2	—
Мерење	1	2
Цртање и краснопис	3	2
Прсиродопис и испитивања	6	2
Воћарство	5	5
Винарство	1	1
Основна начела у гајењу растиња	1	1
	Свега 20 час.	14 час.

У II години учи се:	У течају зимњем	У течају летњем
Писмени задаци	2	1
Рачун и мерење	4	2
Цртање	2	—
Физиологија биљака	2	—
Воћарство (помологија и употреба воћа)	2	1
Повртарство	2	1
Семенарство	1	—
Украсно градинарство и наука о цвећу	1	2
Рачуноводство	1	1
Латински језик	1	1
Наука о биљу	—	1
Земљопис и историја	1	1
	Свега 19 час.	12 час.

Практичне радове распоређује наставник градинарства средње пољопривредне школе. То практично учење траје целе године и то у зимњем течају свако после подне а у летњем све оно време, које претиче од теоријског учења.

У доба од 15 јула до 15 октобра све је време посвећено практичном учењу. — Ученици поступно изводе све радове у вртовима. Ученици II године дужни су наизменично још водити и записку и одређивати распоред рада за сваку седмицу унапред.

Погодбе под којима се ученици примају у градинарску школу ове су:

а). Да имају 14 година;

б). Да су с добрим успехом свршили основну школу;

в). Да поднесу уверење родитеља да могу своје дете издржавати о своме трошку за све време учења.

Свеколика је настава потпуно бесплатоа.

Као помоћна уџбена средства служе:

а). Велики воћни расадник, где се негују све врсте воћа;

б). Вотњак потпуно развијен;

в). Клило;

г). Повртарска и ботаничка градина, као и виноград средње пољопривредне школе;

д). Помоћна учбена средства средње пољопривредне школе.

Пошто је средњу пољопривредну школу узела држава под своје окриље, то су чињени кораци, да прими и градинарску школу.

II. Практични девојачки курс.

Увиђајући, да је и чешким девојкама, као будућим домаћицама, од преке потребе темељно стручно образовање — ако се хоће да како ваља одговоре многобројним дужностима својим — Чеси су се постарали, на енергичан захтев пољопривредних кругова својих, да отворе *практични петомесечни курс за девојке, као будуће сеоске домаћице*. Од колике је важности овај курс лако је појмити, када се зна, како су разграната дужности једне сеоске домаћице; како од ње умногоме зависи не само породична срећа, но много пута баш и сама привредна самосталност домаћинова.

На томе курсу предавани су ови предмети:

Наука о здрављу стоке	2 часа недељно
Градинарство	3 „ „
Млекарство	2 „ „
Домаћи рад	4 „ „
Гајење стоке	2 „ „
Рачуноводство	2 „ „
Хемија	2 „ „
Наука о васпитању	2 „ „

Те предмете предавали су проф. Јан Тројан, млекарство и хемију; проф. А. Докоупил гајење стоке и рачуноводство, г-ђа Терезија Прашилова домаћи рад, а после премештаја њезина у Вис. Мит проф. Ј. Тројан; градинар Ф. Вихрачик градинарство; марвени лекар Ф. Шћепанек науку о здрављу стоке: г-ђа Терезија Прашилова науку о васпивању а касније професор Докоупил.

Време учењу било је до подне од 8—10 часова, а после подне од 2—5. Два пута недељно вежбале су се девојке у женском Друштву у разним ручним радовима.

На практичне радове одређено је 3 часа. У тим часовима вежбале су се девојке: у радовима око гајења зелени и гајења цвећа, даље у изради масла и разних сирева, као и у спремању воћа за зиму; затим је разгледано опитно поље, ботанички врт и кобинети средње пољопривредне школе. А једно после подне у недељи употребљавано је на изласке: у паркове и вртове у Херм. Мјесцу, у млекарнице на Високом Миту, у варошки музеј у Хрућиму, у фабрику за производњу цигуре у Пардубицу итд.

За наставу плаћале су девојке 20 фор. годишње, а школу су све примерно походиле. С почетка имало је ученица свега 10, јер су учионице биле веома тескобне, но тај је број доцније повећан.

Сада су предузете све мере, да се што скорије „оснује у Хрућиму самостална школа за домаћице,“ за неко време са једногодишњим курсом и интернатом, а доцније да се опет реорганизује и усаврши према потреби.

III Практични курс ливадарски

У низу разних курсева, које је средња пољопривредна школа приредила, истиче се својом практичном страном мелиорациони курс ливадарски, који траје од 1—28 августа.

То је већ двадесети курс, који се приређује у Чешкој заузимањем и трудом професора Фр. Болеха. А у истини мелиорација је данас једно од најважнијих средстава у Чешкој, за унапређење њиховог земљоделства у опште. Тим се путем у огромној мери повишава плодност земљишта, заједмчава корист и продужава доба вегетације.

Мелиорација је у ужем смислу речи циљ, да количину воде распореди према захтеву растиња. Вода — поред топлоте и

светлости — јесте најјачи и најмоћнији чинилац за развиће и пораст пољопривредних производа. Вода сачињава главни састојак биља (60—80%) и у исто време доноси храну биљу у раствореном стању. Разуме се да је сувишност воде од штсте растињу као и недостатак. А баш задаћа је мелиорације да сувишну воду одлучи с једнога краја и спроведе другоме, који ју је жељан.

Задаћа је, дакле, тим мелиорационим курсевима, да изазову и повећају интересовање зи мелиорацију земљишта, да на лак и појмљив начин дају поуке, како се мале мелиорације могу с успехом изводити и на основу тако добивених резултата, прокрчити пут за покушаје у већем размеру и за напредак у модерној пољорадњи. — На ливадарском курсу вежбају се на тај начин, да слушаоци на основу теоријских објашњења, изводе самостално на ливадама и лукама све мерничке и остале радове које захтева наводњавање и одводњавање земљишта.

Главни је предмет на томе курсу: *технички део*, који су заједнички предавали и у школи и на ливади проф. вишег пољопривредног завода таборског Франт. Болех и проф. Густав Бургхаузер. Пољопривредни део предавао је проф. Јозеф Стрителски а праксу на ливади учитељ земљ. лив. школе у Вис. Миту Лудвик Шпинка.

Предавано је и објашњавано:

а). *Из техничког дела:* најважније партије из практичног мерења, разни начини одводњавања и наводњавања ливада, одводњавање поља дренажом итд.

б). *Из пољопривредног дела:* о земљишту, начину обраде, ђубрењу и подмлађивању ливада и ливадских биљака.

На прошлогодишњем курску било је 37 слушалаца и то махом из редова свршених ђака свију пољопривредних школа: зимњих, средњих и виших као и учитеља школа грађанских и других. Теоријски часови држани су од 8—10 часова а практични од 10—12 пре подне од 2—6 часова после подне. То доба учења разуме се мењано је према потреби и времену.

Да би учешће на курсу било што живље, земаљски одбор одредио је 23 стипендије по 20, 25 и 30 фоината. Уписна такса за свакога износила је 5 форинти.

Земљиште, које је служило за опите, износи $^3/_5$ хект. и у згодном је положају између пута и железничког колосека и околним селима може послужити за углед.

IV Курс градинарски у вези с пчеларским

За учитеље народних школа приређује се у времену од 20—26 августа курс градинарски у вези с пчеларским. Циљ је томе курсу, да обучи народне учитеље како се воћке подижу и гаје и да познају: које су врсте за који крај најподесније с обзиром на месне прилике. Пре подне држана су увек теоријска предавања а после подне радило се практички у расаднику. Исто тако упознавали су се слушаоци и са разумним радом из пчеларства. Предавања из градинарства држао је Фр. Вохралик, наставник градинарства средње пољопривредне школе; предавања из пчеларства држао је Ал. Тума. На курсу је било у прошлој години 15 слушалаца

После свију ових курсева, са којима смо се упознали, вреде помена још и *шутна иредавања*, која приређују с времена на време наставничке снаге. Само за време трајања средње пољопривредне школе приређено је на 780 путних пољопривредних предавања, која су била од огромног утицаја по пољопривредни напредак онога краја. Тима се предавањима има управо захвалити, што је многи појединац задобијен за разумни начин пољорадње, што је изведено безброј мелиорација и што је у народу основано много пољопривредних друштава.

Из свега што је довде казано јасно се види: *да средња пољопривредна школа Хрушимска, заједно са својим ограницима, савесно и у пуној мери одговара својој задаћи, да стручно образовање неуморно шири како међу омладином, тако и међу старијим пољопривредницима и да је средиште свеколиког пољопривредног покрета у источној Чешкој.*

БЕЛЕШКЕ

Вредност слачице. — *Трговински Гласник* у своме 74 броју од 5. априла ове године донео је ову белешку о вредности слачице:

Велика је вредност ове биљко, коју би трезало наше Пољопривредно Друштво што више да распростарни у Србији. Јер данас наш народ зна само за ону обичну дивљу слачицу и употребљује је за лекове; о овој другој култивисаној нема ни појма већина нашег света. Док кад би се свима објаснила вредност и све користи од слачице, народ би је врло радо сејао, пошто јој не треба бог зна каква нарочита нега, а принос би био знатан.

Кад би то учинили не би морали вући са стране ни омиљени и укусни зачинак „сенф,“ који се прави од слачице, а и оне лекове по апотекама противу назеба и пробадања уопште, могли би овде израђивати од наше сопствене слачице. Осем ових има још и других вредности ова биљка, само то треба народу објаснити, те да је што више гаји.

ОБЗНАНЕ

Пољопривредна предавања за шири круг слушалаца. — Шесто, седмо и осмо пољопривредно предавање за шири круг слушалаца биће у дому Српског Пољопривредног Друштва и то:

Шесто предавање држаће 16. овог месеца г. Коста Д. Главинић, професор Велике Школе *О савршенијим сушницама за сушење воћа и о њиховом значају за пољску привреду.* Ово предавање почеће у $3^1/_2$ часа по подне;

Седмо предавање држаће 23. овог месеца г. Савко Кучпарић *О поправци кашкавања и осталог белог смока у нас.* Ово предавање почеће у $10^1/_2$ часова пре подне;

Осмо предавање држаће 30. овог месеца г. Др. Живојин Ђорђевић ван. професор Велике Школе *О вештачком и природном размножавању риба..* Ово предавање почеће у $10^1/_2$ часова пре подне.

У исто доба овим се обзнањује да је осмо пољопривредно предавање за шири круг слушалаца уједно и *закључно* предавање овога пролећа. Прво предавање идуће јесени обзнани ће се у своје доба.

По одлуци Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва, — имају се у *Пољопривредном Календару* за 1901. годину штампати чланци, који ће расправљати ове предмете:

Гајење живине;

Сувати као пашњаци за извозну рогату стоку;

Кромпир као сточна храна;

Рад кравама;

Поткивање коња;

Болест свилца;

Машина косилица и машина жетелица;

Ремонтски заводи као установе за унапређење коњарства;

Употреба меда;

Размештај пољопривредних зграда на осредњем сеоском имању;

Гајење овнова шкопаца;

Рана зелена ђубрења у пролеће;

Извоз дрва из стрменитих шумских положаја;

Стране сорте лозе, које би се могле препоручити за гајење у нас; (с нарочитим погледом на подобност грожђа за извоз);

Подизање винограда на живом песку;

Неговање високих воћака од пресађивања на стално место;

Пољопривредна приповетка;

Позивају се писци, да ове чланке израде и Српском Пољопривредном Друштву их пошаљу најдаље до 1. јула о. г.

Који чланци не буду могли ући у календар а употребљиви су, ти ће се штампати у *Тежаку*.

Величина чланака, а и награда за њих по дојакошњој норми.

Бр. 2351 Из Седнице Српског Пољопривредног Друштва 5. Априла 1900. год. у Београду.

Управа топчидерске економије. — Има за продају до 15.000 двогодишњих гледичијевих садница (бодљикав багрен) добро ожиљених; у порасту до 1 метра; врло подесне за ограђивање имања. Хиљада ових садница коште двадесет динара. — Могу се одмах добити.

Семе од луцерке и сточне репе. Српском Пољопривредном Друштву приспело је 5.000 кгр. семена француске луцерке I квалитета. Цена је овом семену 1·70 дин. од килограма.

Скреће се пажња пољопривредницима да је ово семе од луцерке потпуно чисто од вилине косице и сваке друге нечистоће и да има моћ клијања 95%. Коме треба нека се изволи обратити Српском Пољопривредном Друштву.

Има и семена од сточне репе (мамут и оберндорф). Цена је првој 1·50 а другој 1·40 дин. од килограма.

Уредништво *Тежака, Пољопривредног Календара и Пољопривредног Гласника* налазе се у **дому Српског Пољопривредног Друштва** Немањина улица бр. 11.

Седнице **Књижевног Одбора** држе се сваке **среде** од 5 часова по подне, у друштвеном дому.

Сви радови, намењени било *Тежаку*, било *Пољопривредном Календару* или *Пољопривредном Гласнику* шиљу се увек **Српском Пољопривредном Друштву** које их прима, у списак заводи и по списку предаје уреднику коме припадају.

Прскалице Нехвилове и плави камен. — Могу се добити код Српског Пољопривредног Друштва и то: Прскалице по 31 динар комад, а плави камен по 80 пара килограм.

КЊИЖЕВНИ ОГЛАСИ

Изишла је из штампе

ПОЉСКА ПРИВРЕДА У СРБИЈИ

СПОМЕНИЦА ЗА СВЕТСКУ ИЗЛОЖБУ У ПАРИЗУ 1900. ГОДИНЕ

НАПИСАО

М. Р. Јовановић

Садржина ове Споменице ова је:

СТРАНА

Увод 1

I. Општи услови за развитак пољске привреде у Србији

1. Клима 7
2. Земља 11
3. Насељеност 14
4. Саобраћај 17
5. Сигурност 24

II. Развитак земљорадње у Србији

1. Ратарство уопште 29
2. Пољски усеви 34
3. Ливадарство 44
4. Градинарство 47
5. Воћарство 49
6. Виноградарство 55

III. Развитак сточарства у Србији

1. Сточарство уопште 65
2. Коњарство 72
3. Говедарство 75
4. Овчарство 79
5. Свињарство 82
6. Живинарство 86
7. Рибарство 89
8. Пчеларство 92
9. Свиларство 94
10. Млекарство 97

IV. Развитак пољопривредних установа у Србији

1. Пољопривредна настава 103
2. Пољопривредна удружења 111
3. Пољопривредна огледна станица 119
4. Топчидерска економија 121
5. Окружни и срески економи 124
6. Општински кошеви 128

Ми ћемо, кад нам се за то укаже згодна прилика, својим читаоцима изложити и поједине податке из горњих одсека и тачака *Споменице*, коју овим само овде приказујемо.

ЦЕНА ОГЛАСИМА:

Мањим од петит врсте једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупних писмена по 15 пара од врсте од ступца.
Већим огласима од целе стране 20 динара (10 фор. а. в.) пола стране 10 дин. (5 фор.) четврт стране 3 динара (2·50 фор.)
Поред тога за свако оглашавање по 20 пара дин. државне таксе.
За оглашавање више пута 10 од сто јевтиније.

Преглед 15. броја Тежака: Извештај о прослави треће славе Српског Пољопривредног Друштва (30. октобра 1899.) и о поучној изложби на дан те славе (свршиће се). *Чланци*: Топломер за одбрану од слане и мраза. — Друго пољопривредно предавање за шири круг слушалаца (свршиће се). — Маргарин. — Градинарска школа у Хруђиму и курсеви практични, девојачки, ливадарски и градинарски у вези са пчеларским. — *Белешке. Обзнане. — Књижевни огласи. — Цене огласима.*

ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА КРАЉЕВИНЕ СРБИЈЕ

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ
УПУЋУЈУ СЕ
СРП. ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ
У БЕОГРАДУ

ПРЕТПЛАТУ ПРИМАЈУ И СВЕ ПОШТЕ

НА ОСНОВУ НАЈВИШЕГ РЕШЕЊА ОД АПРИЛА 1869. ГОДИНЕ № 204. ПРЕПИСКУ ДРУШТВЕНУ НОСИ ПОШТА БЕСПЛАТНО.

Цена огласима изложена је на последњој страни.

ПОД МОЋНОМ ЗАШТИТОМ ЊЕГОВОГ ВЕЛИЧАНСТВА КРАЉА
АЛЕКСАНДРА I

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869. ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ

ЗА СРБИЈУ
НА ГОДИНУ 8 ДИН. НА ПОЛА ГОДИНЕ 4 ДИН. ЧЛАНОВИ ПОМАГАЧИ, ЧЛАНОВИ СВИХ ДРУШТВ. ПОДРУЖИНА, ОСНОВ. ШКОЛЕ, ВОЈНИЦИ СТАЛ. КАДРА, ЂАЦИ, МАНАСТИРИ, ЗЕМЉОРАДНИЧКЕ ЗАДРУГЕ И ЧУВАРИ ШУМА ДОБИЈАЈУ ЛИСТ У ПОЛА ЦЕНЕ, АКО ПОЛОЖЕ ПРЕТПЛАТУ УНАПРЕД ЗА ЦЕЛУ ГОДИНУ.

ВАН СРБИЈЕ
НА ГОД. 10 ФРАН. ИЛИ 5 ФОР. А. ВРЕД.; НО СРП. ПОЉОПРИВ. ЗДРУЖЕЊА И ЊИХОВИ ЧЛАНОВИ КАО И СРПСКЕ ЗЕМЉОРАД. ЗАДРУГЕ И ЧИТАОНИЦЕ, ДОБИЈАЈУ ЛИСТ ЗА 6 ФР. ИЛИ 3 ФОР. А. ВРЕД. КАД УНАПРЕД ПОЛОЖЕ ПРЕТПЛАТУ И КАД СЕ ПРЕТПЛАТИ КОД СВОГ УДРУЖЕЊА ПРЕКО КОГА ЋЕ ИМ СЕ И ЛИСТ СЛАТИ

ИЛУСТРОВАНИ ГЛАСНИК СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

ВЛАСНИК И ИЗДАВАЛАЦ
СРПСКО ПОЉОПРИВРЕДНО ДРУШТВО

КЊИЖЕВНИ ОДБОР:
ДР. М. Т. ЛЕКО, М. М. САВИЋ, Д. М. СПАСИЋ, П. Т. ТОДОРОВИЋ, А. ЖИВАНОВИЋ и Б. Д. ТОДОРОВИЋ.

ОДГОВОРНИ УРЕДНИК
АЛЕКСАНДАР М. СЕКУЛИЋ

БРОЈ 16. У БЕОГРАДУ, НЕДЕЉА 23. АПРИЛА 1900. ГОДИНЕ ГОДИНА XXXI

ИЗВЕШТАЈ

О прослави треће славе Српског Пољопривредног Друштва (30. октобра 1899.) и о поучној изложби на дан те славе

(НАСТАВАК)

Како су на овој малој и ограниченој изложбици били заступљени предмети и које сорте види се из овог прегледа:

I. Воће сирово.

а, јабучасто.

1.	Јабука домаћих сората	253
2.	„ страних сората	41
3.	Крушака	59
4.	Мушмула	19
5.	Дуња	21
6.	Оскоруша	1
		= 394

б, језграсто.

1.	Ораха обичне крупноће	13
2.	„ врло крупних	3
3.	„ са врло танком љуском	1
		= 17

II. Воће прерађено.

а, јабучасто.

1.	Јабука сувих у кришкама	2
		= 2

б, коштичасто.

1.	Шљива сушених на обичној сушници	19
2.	„ „ „ Главинићевој сушници	1
3.	„ „ „ Пелегриновом апарату	1
4.	Сарицаде сушене	1
		= 22

в, конзерве

1.	Слатко од дуња	2
2.	„ „ шљива	1
3.	„ „ ораха	1
4.	Пекмез „ шљива	5
5.	„ „ јабука	1
6.	„ „ крушака	1
		= 11

г, пића.

1.	Сок од малина	1
2.	Јабуковаче старе и нове	6
3.	Шљивове ракије	1
		= 8

III. Пшеница и њени производи.

а, пшеница.

1.	Обичне озиме	56
2.	Белије	6
3.	Мурејске	3
4.	Голије	1
5.	Раталије	1
6.	Косовке	1
7.	Америкапске	1
8.	Осуље	1
9.	Јарице (пролетње пшенице)	2
10.	У целим биљкама (у влаћу)	16
		= 88

б, брашно.

1.	Брашна № 0	2
2.	„ № 1	2
3.	„ № 2	2
4.	„ № 3	2
5.	„ № 4	1
6.	„ № 5	1
7.	„ № 6	1
8.	„ № 7	1
9.	„ № 8	1
10.	„ сељачко обично	14
		= 27

в, гриз.

1.	Гриз № 1	1
2.	„ № 2	1
3.	„ № 3	1
		= 3

г, мекиње.

1.	Крупне	2
2.	Ситне	4
		= 6

д, пасиаљ

д.	Паспаљ	1

ђ, уродице.

1.	Кукоља	3
2.	Слачице	1
3.	Граора	1
4.	стокласа	1
и једна колекција млинарског производа за хлебно брашно		1
	Изложено свега	586

По окрузима изложени предмети распоређени су овако:

1.	Из округа врањског	5
2.	„ „ ваљевског	33

3.	Из округа крушевачког	46
4.	„ „ моравског	92
5.	„ „ пиротског	26
6.	„ „ подринског	101
7.	„ „ подунавског	45
8.	„ „ пожаревачког	33
9.	„ „ рудничког	73
10.	„ „ тимочког	27
11.	„ „ топличког	10
12.	„ „ ужичког	59
13.	„ „ крагујевачког	8
14.	„ „ нишког	26
15.	„ „ града Београда	2
	Свега	586

Све изложене предмете ценили су изабрани Оцењивачки судови. Оцењивачки суд нашао је да треба наградити похвалницама ове излагаче:

1. *Живојина Златића*, економа из Честина среза гружанског округа крагујевачког, за јабуке: *колачарке.*

2. *Милку Бабовић*, из Коцељеве среза Посавотамнавског округа подринског, за јабуке: *стрекње* и крушке: *аранка и шоповаче.*

3. *Милију Милошевића*, учитеља из Бољевца, среза бољевачког округа тимочког, за јабуке: *перајке.*

4. *Феликса Хофмана*, економа из Кучева среза звишког округа пожаревачког, за *стране јабуке.*

5. Проту *Вићентија Поповића*, из Јежевице среза трнавског округа рудничког за јабуке: *сенабије, ђуле, дановке, зукваче, тетовке*, крушке: *зимске караманке, зимске воденаче, мушмуле* и *шекмез.*

6. *Миладина Милекића*, земљоделца из Гуче, среза драгачевског округа рудничког, за јабуке: *ђуле* и *иранције.*

7. *Миливоја Прендића*, телеграфисту из Алексинца, за *јабуке* и *најбоље орахе.*

8. *Тодора Брадића*, свештеника из Медвеђе, среза трстеничког округа крушевачког, за *јабуке стране.*

9. *Мирчу Богојевића*, економа из Медвеђе среза трстеничког округа крушевачког, за јабуке: *ђуле* и *шекмез.*

10. *Ђорђа Раденковића*, земљоделца из Сићева среза нишког округа нишког, за јабуке: *ресавке.*

11. *Марка Петровића*, свештеника из Бранковине среза и округа ваљевског, за јабуке: *колачарке.*

12. *Љубомира Новаковића*, земљоделца из Костојевића округа ужичког за крушке: *аранке.*

13. *Манастир Каленић*, у срезу левачком округу моравском, за јбуке: *колачарке* и крушке: *аранке.*

14. *Милоја К. Спасића*, учитеља из Рековца у округу моравском, за јабуке: *зеленике* и *ђуле.*

15. *Милана Станојловића*, тежака из Рековца округа моравског за јабуке: *колачарке.*

16. *Косту Ракића*, тежака из Рековца округа моравског за јабуке: *стрекње.*

17. *Танаска Петровића*, земљоделца из Смоковца округа моравског за јабуке: *колачарке.*

18. *Косту Радовановића*, земљоделца из Богалинца округа моравског за јабуке: *колачарке.*

19. *Мику Милошевића*, земљоделца из Дубича у округу моравском, за јабуке: *сенабије.*

20. *Ивана Симића*, земљоделца из Мишара округа подринског за јабуке: *колачарке*, крушке: *шоповаче, орахе* и *шекмез.*

21. *Тому Јуришића*, земљоделца из Црне Баре округа подринског, за јабуке: *колачарке.*

22. *Чедомира Аксентијевића*, земљоделца из Трбосиља округа подринског за крушке: *озимаке.*

23. *Аџу Кнежевића*, земљоделца из Мишара округа подринског за јабуке: *шипине.*

24. *Милутина Тадића*, земљоделца из Дрљаче округа подринског, за јабуке: *колачарке* и *суве шљиве.*

25. *Саву М. Тодоровића*, земљоделца из Риљца округа моравског за јабуке: *сенабије* и крушке: *твердоваче.*

26. *Миленшија Арсенијевића*, земљоделца из Придворнице округа топличког, за јабуке: *ђуле.*

27. *Василија Јовића*, земљоделца из Коренте округа подринског, за крушке: *аранке* и *суве шљиве.*

28. *Петра Хаџи Манића*, економа из Прокупља округа топличког за јабуке: *лебанке* и *орахе.*

29. *Мијаила Миића*, свештеника из Мајдева округа крушевачког за јабуке: *колачарке,*

30. *Крушевачку Пољопривредну Подружину* за јабуке: *белонке, нарке, тетовке, расинке;* крушке: *ситне воденаје* и *аранке, дуње* и *мушмуле.*

31. *Вику Матића*, економа из Мионице округа ваљевског, за јабуке: *колачарке колубарке, аранке, стрекње*, и *шекерлије.*

32. *Радомира Марића*, земљоделца из Мионице округа ваљевског, за јабуке: *стрекње, аранке* и *зеленике.*

33. *Павла Дрића*, економа из Ђурђевца округа ваљевског за јабуке: *шекерлије, колачарке*, крушке: *аранке* и *дуње.*

34. *Велимира Стојановића*, земљоделца из Ђурђевца округа ваљевског, за јабуке: *колубарке.*

35. *Мијаила Јеринића*, земљоделца из Цветановца округа ваљевског за јабуке: *беле колачарке.*

36. *Станислава Јеринића*, земљоделца из Цветановца округа ваљевског, за јабуке: *шекерлије.*

37. *Миленка Мишића*, земљоделца из Лукова округа тимочког за јабуке: *сврљижанке.*

38. *Управу Ратарске Школе*, у Краљеву за *стране јабуке.*

39. *Светозара Трифунца*, окружног начелника у пензији из Алексинца за јабуке: *шуматовке, дуге* и *тетовке.*

40. *Ужичку Пољопривредну Подружину*, за јабуке: *сенабије* и *кадумане.*

41. *Борисава Пешића*, калемара из Крушевца за јабуке: *говеђаче.*

42. *Јосина Вујића*, земљоделца из Рогачице округа ужичког за јабуке: *колачарке* и крушке *твердаје.*

43. *Миладина Николића*, земљоделца из Рогачице округа ужичког за крушке: *аранке* и *орахе.*

44. *Атанасија Стевановића*, економа из Ушћа округа рудничког за јабуке: *сенабије.*

45. *Димитрија Поповића*, свештеника из Рогачице округа ужичког за јабуке: *колачарке.*

46. *Радосава Јовановића*, земљоделца из Рогачице округа ужичког за јабуке: *колачаре.*

47. *Лазара Јовановића*, економа из Рогачице округа ужичког за јабуке: *стрекње* и *колачаре* и крушке *аранке.*

48. *Јеврема Николића*, земљоделца из Вукање округа крушевачког за јабуке: *јастребчанке.*

49. *Госиоду проч. Др. Лазе Димитријевића*, из Смедерева за стране *крушке.*

50. *Тодора Јоцића* из Јагодине за *дуње.*

51. *Василија Антића*, из Врање за *дуње.*

52. *Алексу Поповића*, из Ужица за *дуње.*

53. *Бранислава Павловића*, земљоделца из Злакусе округа ужичког за *дуње.*

54. *Илију Јанковића*, свештеника из Добријевца округа нишког за *мушмуле.*

55. *Аврама Лукића*, економа из Рогачице округа ужичког за *мушмуле.*

56. *Милутина Жујевића*, из Боговађе округа ваљевског за *мушмуле.*

57. *Драгомира Тирића*, земљоделца из Мишара округа подринског за *орахе.*

58. *Михаила Поповића*, земљоделца из Сићева округа нишког за *орахе.*

59. *Јеротија Лукића*, земљоделца из Суботице округа подринског за *суве шљиве.*

60. *Мацана Тешића*, економа из Недељице окр. подринског за *суве шљиве* и *ракију од јабука.*

61. *Радована Јевтића*, земљоделца из Рогачице округа ужичког за *суве шљиве.*

62. *Стевана Дамњановића*, земљоделца из Синошевића округа подринског за *суве шљиве.*

63. *Фаркића и Анђелковића*, концесионаре за откуп свилених мехурака Лапово, за *суве шљиве.*

64. *Милоша Бајића*, земљоделца из Бакионице округа ужичког за *шекмез.*

65. *Косту Николића*, апотекара из Београда *за сок од малина.*

66. *Јована Илића*, свештеника из Дубља округа подринског *за јабуковачу.*

67. *Мијаила Туфегџића*, из Штипара округа подринског, за *јабуковачу*

68. *Саву Јовановића*, учитеља из Штитара округа подринског за *јабуковачу.*

69. *Илинку Главашевић*, из Шапца за *јабуковачу.*

Оцењивачки пак суд за пшеницу и њене производе нашао је да треба наградити похвалницама ове излагаче:

1. *Косту Бунарџића*, свештеника из Дедеваца у округу рудничком за *озиму пшеницу* у зрну.

2. *Управу Ратарске Школе* у Краљеву за *озиму пшеницу*, за *пшеницу голицу* и *колекцију брашна*.

3. *Николу Тодоровића*, трговца из Водица округа подунавског за *озиму пшеницу*.

4. *Обрада Вукашиновића*, земљоделца из Рогачице округа ужичког за *озиму пшеницу*.

5. *Василија Јовића*, земљоделца из Корените округа подринског за *озиму пшеницу*.

6. *Темнићску пољопривредну Подружину* у Варварину за *озиму пшеницу*.

7. *Милисава Драгачевца*, земљоделца из Бела Поља округа ваљевског за *озиму пшеницу*.

8. *Петра Миленковића*, земљоделца из Куприје за *озиму пшеницу*.

9. *Јеремију Томића*, земљоделца из Пољне округа моравског, за *озиму пшеницу*.

10. *Миту Јовановића*, земљоделца из Сићева округ нишки за *белицу пшеницу*.

11. *Сретена Рајића*, земљоделца из Бањице округа рудничког за *пшеницу озиму*.

12. *Луку Достаница*, економа из Турице округа рудничког за *пшеницу косовку*.

13. *Милоша Вилотијевића*, земљоделца из Бојића округа подринског за *озиму пшеницу*.

14. *Аџу Кнежевића*, земљоделца из Мишара округа подринског за обичну *озиму пшеницу*.

15. *Трифуна Лолића* економа из Причиновића округа подринског за *озиму пшеницу* и *непросејано брашно*.

16. *Јеврема Гајића*, земљоделца из Вражогрнаца округа тимочког, за *озиму пшеницу*.

17. *Љубомира Р. Вучетића*, учитеља из Цветојевца округа крагујевачког за *пшеницу*.

18. *Јована Велковића*, земљоделца из Сићева округа нишког за *пшеницу мурејку*.

19. *Стевана Микића*, земљоделца из Голобака округа подунавског за *озиму пшеницу у влаку*.

20. *С. Миливојевића*, земљоделца из Вел. Крсне за *озиму пшеницу у влаку*.

21. *М. Миливојевића*, земљоделца из Азање округа подунавског за *озиму пшеницу у влаку*.

22. *Т. Даниловића*, земљоделца из Азање округа подунавског за *белицу пшеницу у влаку*.

23. *И Бајлони и Синова*, из Малог Црнућа округа пожаревачког, за *колекцију брашна и продуката млинарских*.

24. *Млин Захарија*, Браће З. Поповића из Београда за *колекцију млинарских продуката за обично брашно*.

25. *Кнежевића и Радовановића*, из Краљева округа рудничког за *колекцију млинарских продуката и брашна*.

26. *Тому Јуришића* земљоделца из Црне Баре округа подринског за *просејано лебно брашно*.

И на овој трећој поучној изложби јабуке су заузимале и по количини и по каквоћи најугледније место, и међу њима је Оцењивачки суд и овом приликом нашао неколико особито добрих сората, које би ваљало моделисати и препоручити за размножавање.

Неким јабукама Оцењивачки суд дао је *нова имена* да би се према крају у коме се налазе могле лакше уочити и размножити.

Помолошки опис одабраног воћа за моделирање овај је:

Шуматовка (црвеника)

Род осредни, округла, према чашици сужена (издубљено купаста), правилна облика.

Чашица мала, неразвијена, отворена. Удубљење око чаше подубоко правилно левкасто.

Петељка кратка, танка. Удубљење око петељке подубоко, чисто и правилно левкасто.

Љуска карминаста, с присојне стране скерлетна, сјајна (лаштећа). Једна од најлепших облика — за око.

Месо бело чврсто с црвенастим жилицама, нарочито испод љуске; сочно, накисело, пријатна винска укуса.

Семена кућица затворена, правилно звездаста. У семеним собицама по 1 крупна семка.

Особито добра сорта за јело, трговину и прераду.

Из околине Алексинца, од г. Св. Трифунца, под именом *Црвеника*.

Јастребчаџка.

Род крупан, пљоште округао, колачаст, правилна облика.

Чашица мала, упола отворена. Удубљење око чаше плитко, правилно.

Петељка кратка, осредње дебљине. Удубљење око петељке плитко, правилно левкасто, чешто рђасто.

Љуска зелено жута, у зрењу карминаста, сјајна са сивим тачкицама, нарочито с присојне стране.

Месо бело, крто, рскаво, пријатно накисело, винског укуса,

Семена кућица упола затворена, правилна. У семеним собицама по 1 семка.

Сазрева новембра а траје до фебруара.

Одлична сорта за јело и трговину.

Од Јеврема Николића из Вукање, среза расинског округа крушевачког под именом — „Непознате“.

Сенабија.

Род осредњи, дугуљасто купаст, правилна облика.

Чашица мала, затворена. Удубљење око чаше плитко, правилно левкасто.

Петељка кратка, танка. Удубљење око петељке дубоко, и широко правилно левкасто, рђасто.

Љуска зелено жута, глатка, у зрењу прљаво карминаста, више од половине, с многим белим тачкицама и пегицама, а по који пут и с неколиким брадавицама.

Месо жућкасто бело, меко, сочно, пријатно накисело.

Семена кућица затворена, мала, правилна. У семеним собицама по 2 семке.

Сазрева новембра, а траје до пролећа.

Одлична сорта за јело и трговину.

Опште позната сорта.

Перајка.

Род осредњи, округао правилан.

Чашица мала, упола отворена. Удубљење око чаше плитко, мало ребрасто и неправилно.

Петељка кратка, танка. Удубљење око петељке плитко, правилно левкасто.

Љуска зелено жута, глатка у зрењу лимунаста, црвено пругаста (стрекњаста), са тачкицама према чаши.

Месо, чисто бело, чврсто, накисело, сочно.

Семена кућица затворена. У семеним собицама по 1 семка.

Сазрева новембра, а траје до пролећа.

Врло добра за сто, трговину и прераду.

Од Милоја Милошевића из Бољевца.

Колубарка.

Род крупан, дугуљаст, зарубљено купаст, неправилна облика.

Чашица омања, затворена. Удубљење око чаше плитко, нешто ребрасто и правилно левкасто.

Петељка подугачка, танка. Удубљење подубоко, неправилно; нешто рђасто.

Љуска зелено жута, у зрењу карминасто пругаста, чиста, сјајна.

Месо бело, меко, и пријатно накисело.

Семена кућица отворена. У семеним кућицама по 2 семке.

Сазрева новембра, а траје до јануара.

Врло добра сорта за јело и трговину.

Од Виће П. Матића из Мионице, под именом „Шареника“.

Сладунка.

Род крупан, пљоште округао, неправилан.

Чашица велика, упола отворена. Удубљење око чаше дубоко, ребрасто неправилно.

Петељка кратка, средње дебљине. Удубљење око петељке врло дубоко, неправилно левкасто и рђасто.

Љуска зелено жута, у зрењу лимунаста, с присојне стране карминасто пругаста, често више од половине, лаштећа.

Месо бело, сочно, меко, врло слатко.

Семена кућица отворена, правилна, звездаста. У семеним собицама по 1 семка.

Сазрева новембра, а траје до јануара.

Врло добра сорта за јело и трговину.

Од Петра Х. Манића из Прокупља, под именом „Слатка јабука".

Стрекиња.

Род крупан, дугуљасто ваљкаст, правилан.

Чашица омања, упола отворена. Удубљење око чаше по дубоко, доста неправилно левкасто.

Петељка кратка, танка. Удубљење око петељке обично. (плитко) и правилно левкасто.

Љуска зелена, у зрењу пругасто црвена с многим беличастим тачкама према чаши.

Месо жућкасто бело, једро, кисело, пријатна винска укуса.

Семена кућица затворена правилна, звездаста. У семеним кућицама по 1 семе.

Сазрева децембра и траје до марта.

Одлична сорта за јело и прераду.

Из Мионице од Радомира Марића

Ситни озимаци (туршијаре).

Род ситан, широко купаст правилан.

Чашица велика, отворена. Удубљење око чаше врло плитко, правилно.

Петељка танка и дугачка и усађена. Удубљење око петељке незнатно.

Љуска зелено жута, с присојне стране румена, с многим сивим тачкицама.

Месо жућкасто, крупно, зрнасто, опоро — слатко, сочно.

Семена кућица мала, упола отворена. У семеним собицама по 2 семке.

Сазрева новембра, траје до пролећа.

Врло добра за прераду,

Од крушевачке Пољопривредне подружине.

Арапка.

Род врло крупан, тиквичаст, правилан.

Чашица мала, затворена. Удубљење плитко, правилно левкасто.

Петељка подугачка, осредње дебљине, усађена. Удубљење око петељке неправилно.

Љуска зелена, у зрењу мрко рђаста, с многим сивим тачкицама и рђастом мрљом нарочито са осојне стране.

Месо жућкасто бело, ситно зрнасто, опоро слатко и сочно Семена кућица осредња, затворена. У семеним собицама по 2 семке.

Сазрева децембра а траје до пролећа.

Брло добра за сто и прераду.

Опште позната сорта.

Зимска Караманка.

Род крупан, дугуљасто купаст, правилан.

Чашица осредња, отворена. Удубљење око чаше плитко правилно левкасто.

Петељка кратка, осредње дебљине, усађена. Удубљење око петељке неравно.

Љуска зелено жута, с присојне стране осута лаким руменилом, с многим тачкицама и пегама.

Месо жућкасто бело, мекано сочно и слатко.

Семена кућица осредња, отворена. У семеним собицама по 2 семке.

Сазрева новембра, траје до марта.

Врло добра сорта за сто и трговину.

Од проте Виће Поповића из Јежевице, среза трнавског округа рудничког.

Зелени Озимаци.

Род осредњи, кугласт, правилан.

Чашица велика, отворена. Удубљење око чаше плитко, правилно.

Петељка кратка, дебела, усађена. Удубљење око петељке незнатно.

Љуска зелена, с присојне стране осута мало руменилом, нешто роава, с многим рђастим тачкицама.

Месо зеленкасто бело, крупно зрнасто, опоро слатко, сочно.

Семена кућица отворена, велика, правилна. У семеним собицама по 2 семке.

Сазрева децембра, траје до јануара.

Врло добра за прераду.

Од Чеде Аксентијевића, из Трбосиља, срез јадрански округ подрински.

(свршиће се)

ЖИТА ЗА ПАРИСКУ ИЗЛОЖБУ

Као што је познато,[1]) ради шиљања жита на париску Светску Изложбу, сакупљене су из целе Србије пробе жита. Ове пробе оцењивала је нарочита стручна комисија и после прве претходне оцене, ја сам предузео мереље хектолитарске тежине одабраних проба жита, по овоме тек дошло је коначно одбирање за Изложбу.

Ја сам мерио:

164 пробе пшенице;
73 „ јечма;
53 „ овса;
40 „ ражи;
5 „ крупника;
1 „ ситне проје.

Најтежа *пшеница* имала је 82·3 кгр. а најлакша 72·0 кгр.

Најтежи *јечам* имао је 69·2 кгр. а најлакши 53·1 Голи јечам најтежи имао је 75·3 кгр.

Најтежи *овас* имао је 64·5, а најлакши 38·2 кгр.

Најтежа *раж* имала је 76·0, а најлакша 92·5 кгр.

Најтежи *крупник* имао је 52·8, а најлакши 49·7 средња проба пак имала је 50·8 кгр.

Просо је имало 76·5 кгр.

Кад упоредимо тежину жита по окрузима имаћемо:

Пшеница:

1. Ваљевски 15 проба: најтежа 79·7 кгр.; најлакша 76·7 кгр.; средња 76·5 кгр.

2. Врањски са 2 пробе: најтежа 79·4 кгр.; најлакша 72·0 кгр.; средња 75·5 кгр.

3. Крагујевачки 14 проба: најтежа 82·3 кгр.; најлакша 76·7 кгр.; средња 79·1 кгр.

4. Крајински 5 проба: најтежа 80·8 кгр.; најлакша 78·1 кгр.; средња 79·4 кгр.

5. Моравски 9 проба: најтежа 78·9 кгр.; најлакша 75·0 кгр.; средња 76·7 кгр.

6. Подрински 11 проба: најтежа 79·7 кгр.; најлакша 75·2 кгр.; средња 77·1 кгр.

7. Пиротски 4 пробе: најтежа 79·6 кгр.; најлакша 76·3 кгр.; средња 78·0 кгр.

8. Подунавски 10 проба: најтежа 79·2 кгр.; најлакша 76·1 кгр.; средња 76·8 кгр.

9. Пожаревачки 29 проба: најтежа 78·5 кгр.; најлакша 72·0 кгр.; средња 75·7 кгр.

10. Руднички 9 проба: најтежа 80·4 кгр.; најлакша 75·8 кгр.; средња 78·4 кгр.

11. Тимочки 22 пробе: најтежа 80·2 кгр.; најлакша 74·4 кгр.; средња 77·8 кгр.

12. Тимочки 18 проба: најтежа 80·9 кгр.; најлакша 75·9 кгр.; средња 77·9 кгр.

13. Ужички 16 проба: најтежа 81·6 кгр.; најлакша 74·2 кгр.; средња 77·9 кгр.

Кад узмемо средњу тежину појединих округа за мерило излази да су *најтежу пшеницу* имали окрузи *крајински 79·4 крагујевачки 79·1, и руднички 78·4 кгр.* Најлакшу пак окрузи врањски 75·5 и пожаревачки 75·5 кгр.

У опште узев било је:

14 проба са преко 80 кгр.
52 „ „ „ 78—80 кгр.
86 „ „ „ 75—78 „
12 „ „ испод 75 „

[1]) Види *Тежак* за ову годину бр. 13.

Најтежу пшеницу имао је Р. Тиматијевић из Котраже окр. крагујевачки *82·3* кгр.; Д. Селаковић из окр. ужичког 81·6 кгр и Д. Стојановић из Треткова окр. ужички 81·0 кгр.

Јечам:

1. Ваљевски 7 проба: најтежа 64·9 кгр.; најлакша 59·7 кгр.; средња 62·4 кгр.
2. Крагујевачки 6 проба: најтежа 69·2 кгр.; најлакша 63·6 кгр.; средња 66·4 кгр.
3. Крајински 3 пробе: најтежа 65·6 кгр.; најлакша 54·7 средња 59·3 кгр.
4. Моравски 4 пробе: најтежа 66·9 кгр.; најлакша 64·2 кгр.; средња 65·7 кгр.
5. Подрински 5 проба: најтежа 65·4 кгр.; најлакша 61·7 кгр.; средња 63·1 кгр.
6. Подунавски 8 проба: најтежа 65·7 кгр.; најлакша 58·9 кгр.; средња 62·1 кгр.
7. Пожаревачки 8 проба: најтежа 76·2 кгр.; најлакша 57·2 кгр.; средња 61·4 кгр.
8. Тимочки 14 проба: најтежа 67·2 кгр.; најлакша 53·1 кгр.; средње 63·8 кгр.
9. Топлички 12 проба: најтежа 67·0 кгр.; најлакша 61·1 кгр.; средња 63·9 кгр.
10. Ужички 7 проба: најтежа 67·5 кгр.; најлакша 55·4 кгр. средња 65·4 кгр.

Најбољи јечам (по средњој тежини) *имали су* окрузи: *крагујевачки 66·4 кгр., моравски 65·7 и ужички 65·4 кгр.* а најлакши окрузи пожаревачки 61·4 кгр., подунавски 62·1 и ваљевски 62·4 кгр.

У опште било је:

3 пробе и то голог јечма преко 70
40 „ обичног јечма од 65—70 кгр.
9 „ „ „ испод 60 „

Кад не рачунамо голи јечам, онда је најтежи јечам имао Ђ. Симић из Блазнаве (крагујев.) *69·2* кгр., Ј. Бакарић, из Корена (ужички) *67·5* и С. Јоцић из Кожеља (тимочки) *67.2*

Овас:

1. Ваљевски 9 проба: најтежа 44·0 кгр.; најлакша 38·2 кгр.; средња 41·4 кгр.
2. Врањски 2 пробе: најтежа 48·2 кгр.; најлакша 40·9 кгр.
3. Крагујевачки 4 пробе: најтежа 50·9 кгр.; најлакша 41·2 кгр.; средња 45·7 кгр.
4. Крајински 1 проба: тежине 44·0 кгр.
5. Моравски 1 проба: тежине 43·6 кгр.
6. Подрински 7 проба: најтежа 64·5 кгр.; најлакша 40·5 кгр.; средња 51·8 кгр.
7. Пиротски 1 проба: тежина 41·1 кгр.
8. Подунавски 8 проба: најтежа 48·6 кгр.; најлакша 41·8 кгр.; средња 45·2 кгр.
9. Пожаревачки 4 пробе: најтежа 50·3 кгр.; најлакша 42·0 кгр.; средња 47·0 кгр.
10. Тимочки 3 пробе: најтежа 43·8 кгр.; најлакша 41·0 кгр.; средња 42·2 кгр.
11. Топлички 8 проба: најтежа 44·9 кгр.; најлакша 39·5 кгр.; средња 43·7 кгр.
12. Ужички 6 проба: најтежа 48·8 кгр.; најлакша 39·7 кгр.; средња 43·2 кгр.

Најтежи овас (по средњој проби) имали су окрузи: *подрински 51·8, пожаревачки 47·0 и крагујевачки 45·7 кгр.*

У опште било је:

3 пробе преко 60 кгр. (?)
2 „ од 50—60 кгр.
19 „ „ 44—50 „
26 „ „ 40—44 „
3 „ испод 40 кгр.

Најтежи овас имао је О. Андрић Жабаре (подрин.) *64·5 (?)* и још двојица из истог округа преко 60 (?) по том Ж. Павличевић, Топола, *50·9* и С. Ђурић, Бољевац, *50·3 кгр.*

Раж:

1. Врањски 4 пробе: најтежа 74·4 кгр; најлакша 62·5 кгр.; средња 68·6 кгр.
2. Крајински 1 проба: 73·7 кгр.
3. Моравски 4 пробе: најтежа 74·2 кгр.; најлакша 68·1 кгр.; средња 71·7 кгр.
4. Подрински 2 пробе: тежа 75·9 кгр.; лакша 72·7 кгр.; средња 74·3 кгр.
5. Пиротски 2 пробе: тежа 70·9 кгр.; лакша 70·2 кгр.
6. Подунавски 3 пробе: најтежа 73·4 кгр.; најлакша 68·8 кгр.; средња 71·8 кгр.
7. Пожаревачки 5 проба: најтежа 74·2 кгр.; најлакша 70·6 кгр.; средња 72·4 кгр.
8. Руднички 1 проба 69·4 кгр.
9. Тимочки 3 пробе: најтежа 76·0 кгр.; најлакша 71·1 кгр.; средња 74·1 кгр.
10. Топлички 10 проба: најтежа 74·2 кгр.; најлакша 71·3 кгр.; средња 72·7 кгр.
11. Ужички 4 пробе: најтежа 73·5 кгр.; најлакша 68·3 кгр.; средња 70·4 кгр.

Најтежу раж имао је окр. подрин. 74·3 и тимочки 74·1 кгр.

У опште било је:

3 пробе преко 75 кгр.
11 „ од 73—75 кгр.
19 „ „ 70—73 „
7 „ испод 70 кгр.

Најтежу раж имао је П. Јовановић из општ. селачке (тимочки) 76·0, општ. зајечарска 75·9 и М. Васиљевић из Васиља (тимоч.) 75·4 кгр.

М. Ј. Бајић.

II. ПОЉОПРИВРЕДНО ПРЕДАВАЊЕ
ЗА ШИРИ КРУГ СЛУШАЛАЦА

(СВРШЕТАК)

Састојци млека. 1-во *Масло.* У литару млека плива 100 до 200 милијуна капљица масла, и од ових масленех капљица долази млеку она бела боја. У процентима исказано у млеку има 2 до 6% масла, а у најбољем млеку може имати до 8% масла. Састојци су масла: стеарин, палмитин и олеин; у малој мери долази ту капронин и бутирин од којих опет долази онај пријатан мирис и укус што осећамо у маслу. Од ова два састојка у распадању постају киселине: маслена, капронска, капринска, каприлска, те се тако масло ужеже, уквари.

2-го *Сиревина, казеин.* Сир без масла и без других састојака каже се *казеин.* Има га у млеку 2 до 4½ %. Казеин је размућан у млеку, набубрио јо, те млеко изгледа љигаво. Кад се млеку дода киселине или кад постане киселина у млеку т.ј. када млеко ускисне, онда се угруша, прогруша млеко, од сиришта пак млеко се прогруша и угрудва се.

3-ће. *Албумин* (беланце) налик је на беланце јајиње, има га ½ % и растворен је у млеку.

4-то. *Шећер*, сласт у млеку, има га у крављем млеку 3—6% сасвим је растворен. Бактерија (бацил) млечне киселине чини да овај шећер пређе у млечну киселину и тако млеко ускисне и угруша се. Овај квасац млечне киселине ће развија се испод 10°Ц, млеко неће да прокисне, и зато се хлади чим се помузе. На 15°Ц. добро се развија овај квасац, а још најбоље на 32° до 45°Ц, и то је она подесна топлота за кисељење млека у лонцу у млаку пепелу. Млечни шећер вади се из слатке сурутке.

5-то. У крављем млеку има соли (минералних састојака) мало и то 0,7% до 0,8%. Али и ово мало минералних састојака веома је важно за развијање костију.

У овчјем млеку има масла 5,3%, сира 4,6%, шећера 4,6% и беланчевине 1,7%.

Павлака (пôвлака). Кад млеко мирно стоји маслене капљице пењу се на површину млека, јер су оне лакше од остале течности. Крупније маслене капљице пре се издигну, а врло ситне капљице остану доле по млеку. Најбоље је да млеко стоји на неком месту где је топлина 10—15°Ц., ако је топлота испод 10°Ц., млеко је гушће и маслене капљице теже се пењу. Ако је опет топлије од 15°Ц., онда млеко укисне. Плитким ожицама сплави се павлака и употреби се као *зачина* или *засмочак* (немачки; милерам, оберс, сане), или се бучкањем одвоји масло (бутер). Млеко испод павлаке подсири се и то је постан сир

(немачки: топфенкез). Разлевати млеко у судове, остављати да се ухвати павлака, скидати павлаку, то је посао заметан и дуготрајан, зато се машином одмах из млека одваја павлака, онако као што се машином из сања одваја мед. У млеку је павлака лакша а остало је теже. Кад се млеко у машини брзо обрће, онда павлака као лакша заузкма средину а остало млеко као теже бега као обиму (околишу). Ту кроз једну цев отиче павлака а кроз другу посно плеко (опавлачено млеко). Млеко се узмлачи 30°Ц., мећући у њ суд с топлом водом, јер из таког узмлаченог млека лакше и боље се одваја павлака у машини. (Машина се зове центрифуга или ова за павлаку зове се сепаратор т.ј. одвајалица).

У павлаци има 15 до 20% па и до 30% масла.

Масло. У павлаци има 15 до 20 па и до 3% масла, сем тога има млечног шећера, сира и соли. Маслене капљице течне су, у бучкању изгубе свој облик, стисну се, згрудвају се и тако се створи масло (бутер). Масло се може уготовити одмах из слатке павлаке, али се лакше одваја из киселе павлаке. Многи свет више воли баш ово масло од киселе павлаке. За ово оставља се павлака да стоји 12 до 24 часа како би ускисла, или се дода кисела млека да се убрза кисељење, или у садашње доба додаје се гајени квасац (гајење бактерије) за кисељење баш онако као што се купује квасац за мешење кисела теста. У Данској 90% млекарница употребљавају куповни квасац за подкисељавање павлаке. Павлака се бучка (буђка) у бучки (буђки, бучкалици) 30 до 45 минута. Направама може се бучкање убрзати, али је то овде непробитачно, јер масло буде љигаво и ружно изгледа. (Овде приказује две бучкалице, једну холштајску и једну врло просту и практичну америчку). Из практике се зна да је најудеснија температура за бучкање и то за киселу павлаку 12,5 до 20°Ц., а за слатку павлаку 11,25 до 15°Ц. За ово се удешава умећући суд с топлом или хладном водом да се павлака доведе на одређену температуру.

У маслу извађену из бучкалице има 30 до 40% млека, које се уклања гњечењем налик на мешење теста. Или се масло гњечи и пере у води више пута, при чему изгуби арому, али буде трајашније т.ј. дуже се може одржати а да се не уквари.

Масло се може одвајати и бучкањем млека, али се тада добија за 5% мање масла. Зато је пробитачније добијање из павлаке него из млека.

Вештачко масло. Да узгред споменемо и вештачко масло. Оно се справља из жићег дела лоја (олеомаргарина). То јест издвоји се гушћи, чвршћи део лоја, а онај жићи део пречисти се и меша се с памуковим уљем да буде још жићи и додаје се млека да добије укус и мирис.

Сир. Сир се справља од јомуже (помуженог млека), од млека с кога је скинута повлака, од повлаке и од млека иза масла. Млеко се узмлачи на 35 до 40°Ц., па се дода сириште. Сириште је квасац у желуцу сиришту, а одваја се из жлезда код сисанчета и то највише у телета. Желудац сириште осуши се и чува се док затреба. Сув желудац кваси се у млакој киселој сурутци, па се од те сурутке долије у узмлачено млеко да се подсири. Незгода је у томе што је сириште разне јачине, па се не може да удеси потребна количина. Отуда опет подсиравање не испада свакад добро, те станарице не знајући у чему је узрок нагађају да ће бити неки чудни узроци. Сада се готови у фабрикама сириште одређене јачине, и кад се једном зна колико треба узети за одређену количину млека, онда је лако узимати по мери. Значајно је да кад се узме повише сиришта и кад је температура млека 35 до 40°Ц., добиће се тврди сир; узме ли се мање сиришта и мање топло млеко биће меки сир. Подсирено млеко т. ј. угрудван сир и сурутка изруче се у цедило, које се обеси да се оцеди сурутка, па се затим стави између две даске и притисне се каменом, те се сурутка још оцеди а сир се сабије у сирац у облику погаче. После се сече у кришке, слаже се у чабрицу и соли се. То је обичан сир. Ну боље врсте сира друкчије се припремају. У Италији и Швајцарској сир се сече у комаде у самој сурутци затим се меша мешаљком и то испочетка лакше а после све јаче и брже. Одатле се вади сир и меће се у калупе. У Холандској, Данској, Шведској итд. сир се само у сурутци исече, иситни. После се извади из сурутке па се јако гњечи рукама или у сирном млину. Затим се сир ставља у калупе и долази под тијесак (пресу). Пресовање се постепено повећава а траје 24 сахата, и то у простору где је температура 12—15°.

Сољење сира различно је. Тако соли се при гњечењу рукама, или се после пресовања сирац остави да плива по сланој води неколико дана, а при том се озго посипа сољу. Ну најбоље је суво сољење, што се употребљава код финих врста сира. Сирац се после пресовања остави да се осуши и трља по површини со руком или влажном крпом. То се чешће понавља. Со се раствара у води коју извлачи на површину, па се полагано увлачи у унутрашњост од сирца. Они велики сирци швајцарски (ементалски) соле се т.ј. трљају се сољу по више недеља па и месеца. Испочетка соле се сваког другог дана, а доцније сваке недеље по једанпут.

Сазревање сира веома је важно. За време сољења и доцнијег становања у подруму сир зри. Скорашњи сир је бео, мек је и трошан, и има блутав укус; у сазревању постане скроз сир једнолик, боја буде загаситија, више или мање жута, укус пријатан. У томе сазревању сиревина (казеин) се мења налик на варење у желуцу. Отуда опет долази да је стари сир сварљивији дакле бољи за јело него млади сир. И млечни шећер што је у сиру прелази у врење, те постаје млечна и маслена киселина; угљенични диоксид при том врењу чини да сир нарасте налик на тесто. У овом сазревању сира делују ситни организми и квасци, што чине промене у сиру.

Швајцарски сир (ементалски) готови се из јомуже и то обично се меша млеко вечерње и јутрење. Млеко се узмлачи на 33 до 35°Ц., и дода се толико сиришта да се подсири за 30 минута. Дрвеним ножем исече се унакрст и преврне се т.ј. да доњи део дође горе. По том се нарочитом решетастом справицом дроби док се не уситни у комадиће као зрно грашка. Загреје се на 55 до 60° и меша се мешаљком 30 до 50 минута док не очврсне. Тада се извади из казана на цедвло разастрто и утврђено на обручу (колуту). Сир се завије у то цедило и стави се заједно у округли калуп и под тијесак (пресу). Притискање је у почетку мало, после 10 минута промени се цедило и сирац се преврне, што се после два до три часа понови, кроз 5 до 8 часова повећа се притисак до најјачега т.ј. притисак износи петнаест до двадесет пута онолико колико је сирац тежак. (Ако је сирац тежак 100 кгр. притисак ће бити 2000 кгр.) Под овим притиском остаје сирац обично 12 часова у преси. Затим се остави дванаест часова на промајном хладном месту, па се носи у сместиште за сазревање, где се трља и посипа сољу и за 4 до 5 месеца сазри. Ако је добро сазрео и преврео има крупне шупљике („крупне очи"), или многе ситне шупљике, или и нема никако шупљака и овај није пријатнога укуса. Швајцарски сирац има облик воденичног камена а тежак је 100 кгр. или и 200 кгр. и прода се за 1000 динара. Меки сир „Бри" продаје се 10 динара и то у кришкама од 100 грама по један динар. — Наш најбољи сир кашкаваљ стоји у цени по солунском тржишту (15—29 фебруара ове 1900 године) овако: „Из Србије 7000 ока сира кашкаваља, није имао већу цену од дин. 1,05 на оку. Још је довезено 1000 кгр. сира кашкаваља и није плаћано више од 0,70 на оку."

Има на 200 врста разних сирова, који се разликују по изгледу, по тврдини, по саставу, а нарочито по укусу.

Вештачки сир. У Америци готове и вештачки сир. За ово узима се жићи део лоја (олеомаргарин) меша се с млеком из кога је одвојена павлака на машини центрифуги (сепаратору, одвајалици), па се подсири сиришћем као обично млеко. Дакле пошто је одузео млеку масло дода лоја који замени масло. Овај је сир јевтин, а добро је при том што се употреби оно посно млеко иза павлаке и употреби се лој.

Кефир, вино од млека. На завршетку да поменемо и пиће од млека. Особити квасац (у коме су микробе и квасац) чини да се млечни шећер прометне *алкохолом* и *млечном киселином* са нешто *мало етара, сир постаје неподсирљив* то јест неће се у желуцу угрушати као у обичном млеку, те ће се много лакше и брже сварити и прећи у крв.

Додатак. *Ситне белешке из млекарства.* Речи: јёмужа, јӧмужа, млеко неварено, јёмужан, јомужан сир т.ј. сир усирен; од јомуже; варёника (ва́ревина) варено млеко, благо млеко; сӣр, сӣрац (2 п. сӣрца), сӣрӣште, сӣрёње, сӣрити, подсӣрити; сӣрнӣ, (сӣрна каца), млёкӑр и млёчӑр значи и зградицу и човека; киселити, подкиселити (млеко); мӯза, музӓра и мӯсо́вна кра́ва; мӯзӣља (жена); мӯзлица, вёдрица, кӑ́бао, кра́вљача, кӑ́блић, кӑ́блица, пуљёрица; мӯжа, мӯзёње; бӯчка, бӯчка, бучкалица, стӑ́п; стапа́ница онај штап с колом чим се бучка (прешира) масло; мӑ́сло, маслёнӣ

(лонац), маслѐњак т.ј. лонац или ћуп; љу̏ба она соха у коју се вата теле кад се крава музе; пàвлака, пȍвлака; скȏру̏п (кàјмак). За стоку се каже: сȏј, раса, врста, род, бàгра, пàсмина, пàсма, трàга. — Код нас се вари млеко у калајисану бакрачу, разлева се у плитке, дугуљасте карлице, у којима се охлади и ухвати скоруп. Обично јутрење млеко предањи а вечерње преноћи у карлици. Карлица се нагне, млеко отече а остане скоруп по карлици као лист. Скоруп се скида ожицом и меће се у чабрицу солећи добро сваки слој. Оно густо испод скорупа скине се прстом с карлице и зове се *зачин* (то је управо пàвлака, немачки: милерам, сане, оберс), којим се зачињају јела (зеља и варива). — У околини Београда подсиравају сириштем од јагњета Из јагњета сисанчета извади се цео желудац — сириште, у коме се млеко усирило, па се осуши. Од тога се одсече комадић и метне се у млеко за подсиравање. — Цедило за млеко и за сир јест ретко конопљано платно. Чабрица у којој је сложен сир налева се сурутком и млеком да сир не стоји сув. Сир се добро соли као и скоруп, а гледа се на то да је со лепа бела. — Стàн, бàчија бàчина где се стока држи; бàчица или станàрица, планѝнка; стàнар, бàч, планѝнар; тȏр, тȏрни (нпр. мађ, пас), стру̏га за затварање стоке; тȏрѐње т.ј. ђубрење њиве где се стока затвара, тȏрина је оно земљиште, тȏрити земљу (ђубрити).

ГЛАСНИК

Отварање Светске Изложбе у Паризу. — Светску Изложбу отворио је 2. априла ове године у Паризу Председник Републике у присуству посланика свију држава, министара и државних великодостојника

Светска Изложба је светковање рада, узајамности и мира. Ево шта је нарочито истакнуто у говору министра трговине и Председника Републике:

Министар трговине рекао је: „Што се више развијају међународни одношаји, који проистичу из многостручности потребâ и олакшица у промету, утолико више имамо разлога надати се и веровати да ће доћи дан када ће свет знати само за плодно такмичење у миру и часно борење у раду.

Рад је сила која ослобођава, рад је освећен; он је тај који оплемењава и који утешава. Под дахом рада незнање се растерује а зло одгони. Човечанство, радом ослобођено од ропства мрака, диже се, уздиже се без престанка ка оном светлом и видном циљу, где ће се једног дана остварити чежња и потпуна слога моћи, правде и доброте".

Председник Републике рекао је: „Француска је желела принети видни прилог слози између народâ. Она живи у уверењу да ради за добро света, на измаку овог племенитог столећа, које заблуду и мржњу истина још није потпуно победило али које нам у аманет оставља ваздa живу веру у напредовање.

С тога установе друштвене економије и заузимају овде најшире место. Упознајући нас с посебним напором сваке државе на путу усавршица у животу друштва, она своје суштаствено обележје дају овој Изложби, која треба да буде јасна и велика школа за узајамну поуку. Оне нам износе и открића науке, и ремек-дела уметности и радиности; оне нам изгледају као циљ цивилизације и оправдање посленост.

Диван је овај призор разума, који управља силама физичког света и који природу подвргава недогледним умишљајима из којих се повећава наше благостање и наше уживање лепоте, али и ако геније влада слепом материјом, он опет зависи од правде и доброте. Најузвишенији облик доброте није онај који се може исказати бројевима у каквом списку: тај је облик стваран, ако се виши умови, уједињујући своје напоре, крећу големим заједничким покречањем: *осећањем узајамности*".

ДРУШТВЕНИ И ПОДРУЖИНСКИ ПОСЛОВИ

ЗАПИСНИК VI. СЕДНИЦЕ
Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва
Држане 18. марта 1900 год. у Београду

Били су: Председник г. Милутин Савић, потпредседник г. Александар М. Секулић, чланови одбора г.г. Др. Марко Т. Леко, Паја Т. Тодоровић, Јован Јекић и Нинко Јовановић.

Председавао г. Милутин Савић председник бележио секретар М. Јовановић.

56. Прочитане Записнике IV. и V. седнице — Одбор усвоји.

57. Председник извештава да је смрћу Јована Екера Друштво изгубило једнога свога редовног члана, који је од првих дана друштвеног постанка ревносно помагао рад Друштва на унапређењу пољске привреде. Од стране Друштва учествовала је у спроводу већина чланова друштвене Управе — Одбор саслуша ову тужну вест одавајући последњу почаст устајањем. Бог да му душу прости.

58. Чита се писмо г. Ђоке С. Симића, председника Министарства у пенсији, којим шаље Друштву *пет* разних публикација о сузбијању филоксере и пероноспоре у Италији, за друштвену књижницу — Одбор прими са захвалношћу с тим, да се уведу у списак књига.

59. Секретар реферише да су за израду ограде поднесене четири понуде и то:

једна од подужног метра		15·—	дин.
друга	„ „ „	9·50	„
трећа	„ „ „	9·45	„
и четврта А. Лепчевића	„	8·50	„

— Одбор реши да се прими понуда Антонија Лепчевића по цени, коју је у понуди означио но с тим да одмах отпочне рад и што пре сврши.

60. Секретар реферише како је од неког времена ушло у обичај да многа приватна лица сама поручују разне предмете за своју потребу на страни па или јаве да су то учинила и да ће поруџбина доћи на друштвену адресу, или чак ни то не учине, те се отуда чине разне незгоде, које отежавају правилан рад Друштва, јер је такав поступак несагласан са повластицом коју Друштво има и која гласи *„да се од сваке бумручине и при увозу и при извозу ослободе оруђа и сираве за пољску привреду, биље, семење и уопште све што би Друштву за пољску Привреду са стране за његову потребу и цел долазило или од њега одилазило."*

Мишљења је да Друштво прима само оне пошиљке са стране, које је оно и поручило, а ко жели да своју потребу подмири поруџбином са стране и то од фирме, коју је изабрало, да буде дужан тражити од Друштва, да поруџбину за његов рачун изврши. Међутим да се са стране набавља само оно, што се у земљи не може никако или у довољној количини да набави а искључиво је предмет пољопривредних потреба — Одбор усвоји мишљење но с тим, да пријаве за поруџбине прима, цени и извршује председништво односно друштвена администрација, а по свом нахођењу може и Одбору изнети на решење.

61. По молби Шумарског Одељења Министарства Народне Привреде да може разне објекте из области шумарства сместити у друштвени магацин док се нарочита зграда или шупа за смештај не начини — Одбор одобри.

62. По молби г. Пере Дамњановића из Смедерева да му се дозволи да може на друштвену адресу поручити за своју потребу до 2 бале рафије — Одбор одлучи да се не може дозволити да сам то чини јер набавке само Друштво врши: а сем тога што није тачно у килограмима одређена количина, и најзад, што се поруџбине могу примати само у Београду под контролом Друштва.

63. По молби г. Милана А. Павловића трговца, да му се дозволи да може на друштвену адресу набавити четинаре, руже и дуд — Одбор реши да му се дозволи набавка четинара и дуда а ружа не, и то с тим да се обрати Друштву, да оно набавку изврши за његов рачун.

64. Чита се предлог Моравско алексиначке Подружине, да Друштво прихвати понуду општине Тешичке, којом нуди 40 хектара земљишта, пошто би и општина Туријска толико исто дала те би се на тај начин могло добити велико земљиште за угледно добро или за какав велики расадник — Одбор одлучи, да се овај предмет упути г. Благоју Д. Тодоровићу с молбом да га простудира и поднесе своје мишљење.

65. Секретар реферише да је г. Љуба Рајковић као изасланик смедеревске Подружине изјавио да ће за смедеревске и околне винограде ове године бити потребна велика количина плава камена, па је молио да се од стране Друштва омогући овој Подружини набавка бар 10.000 килограма плава камена тиме, што ће јој се ова количина дати у комисијон са месечним обрачунавањем — Одбор реши: Из разлога што је у Смедереву

и околини велика потреба у плавом камену, одобрава се да се Подружини смедеревској уступи на продају у комисијон до 2000 килограма плава камена ако положи кауцију у хартијама од вредности. Даља потраживања Подружине одмах ће се подмирити чим прву количину плава камена исплати готовим новцем, и тако редом, докле год буде имала потребу за плави камен.

66. О представци председника Јовачке Подружине о могућности даљег рада ове Подружине — Одбор усвоји мишљење благајника г. Благоја Д. Тодоровића да има могућности да Подружина ради са успехом и без свога земљишта, и зато препоручити Управном Одбору њеном да умоли свога председника да и даље остане у Управи, ако у томе не успе онда да поступи по својим Правилима.

67. По молби Студеничке Пољопривредне Подружине, да се одобре послана Правила и прими у састав Друштва — Одбор усвоји мишљење благајника друштвеног г. Благоја Д. Тодоровића и одлучи да се ова Подружина прими у састав Друштва, јер су јој Правила саобразна друштвеним Правилима.

68. По молби Жичке Пољопривредне Подружине да јој се дозволи да може сама непосредно са стране поручивати справе за своје чланове а на адресу Српског Пољопривредног Друштва — Одбор одлучи да се не може дозволити јер је противно одлуци, којом је расправљено ово питање.

69. По молби Лазара Станојевића из Смедерева да му се дозволи да може са стране набавити и на друштвену адресу упутити 300 килограма канапа простог за везивање винограда — Одбор одлучи да се не може дозволити.

70. Моравска Пољопривредна Подружина у Ореовици саопштава да је 27. фебруара ове године држала своју годишњу скупштину и да је тада изабрана и нова управа — Одбор прими к знању.

71. Смедеревска Пољопривредна Подружина саопштава да је 5. фебруара ове године држала свој годишњи збор и да је тада изабрана нова управа — Одбор прими к знању.

72. Секретар предлаже, да се школи мильковачкој а и осталима где је случај да су у прошлој години положили у име претплате за *Тежак* пошти 8 динара а имају права на лист у половину цене, да им се и за ову годину лист шаље а за убудуће да се саопшти на згодан начин свама који имају право на *Тежак* у половину цене да претплату шаљу непосредно Друштву — Одбор усвоји.

73. По предлогу да се удружењима: Побратимство, Будућност, Учитељској Школи у Јагодини, Ратарац, Читаоницама српским у Цириху и Минхену шаље *Тежак* бесплатно — Одбор усвоји мишљење Књижевног Одбора да се шиље као и прошле године бесплатно.

74. По предлогу: да се цена и укориценим Пољопривредним Поукама сведе на најнижу меру; да се у будуће корићи само по 500 примерака а остатак да се броширан продаје по најнижу цену; и да се државним среским економика пошље по известан број Поука а и осталих друштвених књига на распродају са рабатом 25% — Одбор усвоји мишљење Књижевног Одбора:

1. да се и укорицене Поуке продају као и пређе неукорицене по одређену цену.

2. да се кориче и одсада све.

3. да се економима државним уступи распродаја по 25% попуста.

75. На предлог Књижевног Одбора да се писцима чланака у Пољопривредном Гласнику поклони по известан број примерака Гласника — Одбор реши да се писцима поклони по 25 примерака Гласника на њихову употребу.

ОБЗНАНЕ

Пољопривредна предавања за шири круг слушалаца. — седмо и осмо пољопривредно предавање за шири круг слушалаца биће у дому Српског Пољоприв. Друштва и то:

Седмо предавање држаће 23. овог месеца г. Савко Кучпарић *О поправци кашкаваља и осталог белог смока у нас.* Ово предавање почеће у 10½ часова пре подне;

Осмо предавање држаће 30. овог месеца г. Др. Живојин Ђорђевић ван. професор Велике Школе *О вештачком и природном размножавању риба.* Ово предавање почеће у 10½ часова пре подне.

У исто доба овим се обзнањује да је осмо пољопривредно предавање за шири круг слушалаца уједно и *закључно* предавање овога пролећа. Прво предавање идуће јесени обзнани ће се у своје доба.

По одлуци Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва, — имају се у *Пољопривредном Календару* за 1901. годину штампати чланци, који ће расправљати ове предмете:

Гајење живине;

Сувати као пашњаци за извозну рогату стоку;

Кромпир као сточна храна;

Рад кравама;

Поткивање коња;

Болест свилца;

Машина косилица и машина жетелица;

Ремонтски заводи као установе за унапређење коњарства;

Употреба меда;

Размештај пољопривредних зграда на осредњем сеоском имању;

Гајење овнова шкопаца;

Рана зелена ђубрења у пролеће;

Извоз дрва из стрменитих шумских положаја;

Стране сорте лозе, које би се могле препоручити за гајење у нас; (с нарочитим погледом на подобност грожђа за извоз);

Подизање винограда на живом песку;

Неговање високих воћака од пресађивања на стално место;

Пољопривредна приповетка;

Позивају се писци, да ове чланке израде и Српском Пољопривредном Друштву их пошаљу најдаље до 1. јула о. г.

Који чланци не буду могли ући у календар а употребљиви су, ти ће се штампати у *Тежаку.*

Величина чланака, а и награда за њих по дојакошњој норми.

Бр. 2351 Из Седнице Српског Пољопривредног Друштва 5. Априла 1900. год. у Београду.

ЦЕНА ОГЛАСИМА:

Мањим од петит врсте једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупних писмена по 15 пара од врсте од ступца.

Већим огласима од целе стране 20 динара (10 фор. а. в.) пола стране 10 дин. (5 фор.) четврт стране 3 динара (2·50 фор.)

Поред тога за свако оглашавање по 20 пара дин. државне таксе.

За оглашавање више пута 10 од сто јевтиније.

Преглед 16. броја Тежака: Извештај о прослави треће славе Српског Пољопривредног Друштва (30. октобра 1899.) и о поучној изложби на дан те славе (свршиће се). *Чланци:* Жита за Париску Изложбу. — Друго пољопривредно предавање за шири круг слушалаца (свршетак). — *Гласник.* — *Друштвени и подружински послови.* — *Обзнане.* — *Цене огласима.*

ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА КРАЉЕВИНЕ СРБИЈЕ

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ
УПУЋУЈУ СЕ
СРП. ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ
У БЕОГРАДУ

ПРЕТПЛАТУ ПРИМАЈУ И СВЕ ПОШТЕ

НА ОСНОВУ НАЈВИШЕГ РЕШЕЊА ОД АПРИЛА 1869. ГОДИНЕ № 204. ПРЕПИСКУ ДРУШТВЕНУ НОСИ ПОШТА БЕСПЛАТНО.

Цена огласима изложена је на последњој страни.

ПОД МОЋНОМ ЗАШТИТОМ ЊЕГОВОГ ВЕЛИЧАНСТВА КРАЉА
АЛЕКСАНДРА I

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869. ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ

ЗА СРБИЈУ
НА ГОДИНУ 8 ДИН. НА ПОЛА ГОДИНЕ 4 ДИН. ЧЛАНОВИ ПОМАГАЧИ, ЧЛАНОВИ СВИХ ДРУШТВ. ПОДРУЖИНА, ОСНОВ. ШКОЛЕ, ВОЈНИЦИ СТАЛ. КАДРА, ЋАЦИ, МАНАСТИРИ, ЗЕМЉОРАДНИЧКЕ ЗАДРУГЕ И ЧУВАРИ ШУМА ДОБИЈАЈУ ЛИСТ У ПОЛА ЦЕНЕ, АКО ПОЛОЖЕ ПРЕТПЛАТУ УНАПРЕД ЗА ЦЕЛУ ГОДИНУ.

ВАН СРБИЈЕ
НА ГОД. 10 ФРАН. ИЛИ 5 ФОР. А. ВРЕД.; НО СРП. ПОЉОПРИВ. УДРУЖЕЊА И ЊИХОВИ ЧЛАНОВИ КАО И СРПСКЕ ЗЕМЉОРАД. ЗАДРУГЕ И ЧИТАОНИЦЕ, ДОБИЈАЈУ ЛИСТ ЗА 6 ФР. ИЛИ 3 ФОР. А. ВРЕД. КАД УНАПРЕД ПОЛОЖЕ ПРЕТПЛАТУ И КАД СЕ ПРЕТПЛАТИ КОД СВОГ УДРУЖЕЊА ПРЕКО КОГА ЋЕ ИМ СЕ И ЛИСТ СЛАТИ

ИЛУСТРОВАНИ ГЛАСНИК СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

ВЛАСНИК И ИЗДАВАЛАЦ
СРПСКО ПОЉОПРИВРЕДНО ДРУШТВО

КЊИЖЕВНИ ОДБОР:
ДР. М. Т. ЛЕКО, М. М. САВИЋ, Д. М. СПАСИЋ, П. Т. ТОДОРОВИЋ, А. ЖИВАНОВИЋ и Б. Д. ТОДОРОВИЋ.

ОДГОВОРНИ УРЕДНИК
АЛЕКСАНДАР М. СЕКУЛИЋ

БРОЈ 17. У БЕОГРАДУ, НЕДЕЉА 30. АПРИЛА 1900. ГОДИНЕ ГОДИНА XXXI

ИЗВЕШТАЈ

О прослави треће славе Српског Пољопривредног Друштва (30. октобра 1899) и о поучној изложби на дан те славе

(свршетак)

На позив Друштва, у подне 3. новембра дошао је доста велики број чланова оснивача, добротвора и утемељача, почасних и редовних чланова и гостију из унутрашњости. Тада је председник Друштва г. Раша Милошевић, обративши се господину Министру Народне Привреде, који се и тада изволео одазвати позиву Друштва, изнео податке о бројном стању изложених предмета и оцене Оцењивачких судова и у кратком говору изложио циљ приређивања поучних изложаба о друштвеној слави па изјавивши: да ће Друштво у овоме правцу истрајати на корист земљорадника а на славу Највишег Заштитника Српског Пољопривредног Друштва *Његовог Величанства Краља* ***Александра I.*** (бурно Живео, Живео, Живео) замолио је господина Министра да ову *трећу* поучну изложбу изволи закључити.

Министар Народне Привреде, г. Живан Живановић, одобравајући приређивање поучних изложаба и желећи да се то приређивање и даље изводи и признавајући и овом приликом заслуге како оних, који су ово Друштво основали тако и оних, који су га прихватили и рад корисно продужили изјавио је, да ће као члан Краљевске Владе, свагда кад буде требало, Српско Пољопривредно Друштво, снажно и обилато потпомагати, јер је уверен да ће се под кровом Српског Пољопривредног Друштва и одсада налазити људи, који ће на започетом послу истрајати предњачећи добром вољом слогом и љубављу, те тиме припомоћи да Друштво још много година приређује овакве и богатије поучне изложбе о својој слави Светом Краљу Милутину. На завршетку свога говора са узвиком Живео Највиши Заштитник Српског Пољопривредног Друштва *Његово Величанство Краљ* ***Александар I*** објавио је да је трећа поучна изложба Српског Пољопривредног Друштва службено закључена.

После тога настала је скромна закуска, при којој је Министар г. Живановић напио прву здравицу *Његовом Величанству Краљу* ***Александру I.*** под чијом моћном Заштитом Српско Пољопривредно Друштво вршећи свој благодатни утицај слави своју трећу славу и утешно погледа на своју трећу скромну али зато ипак поучну изложбу воћа и пшенице. Затим су се низале здравице редом, који је за ову малу гозбу утврђен: *Његовом Величанству Краљу* ***Милану,*** српским пољопривредницима, првоме председнику Српског Пољопривредног Друштва г. г. Миловану Спасићу, првоме Министру Народне Привреде г. Јеврему Гудовићу, Подружинама Српског Пољопривредног Друштва, које раде у правцу којим иде Српско Пољопривредно Друштво и које Друштво потпомаже и морално и материјално.

Посетилаца било је преко 3000. Тачан број није се могао сазнати јер је првог дана била велика навала.

На овом месту право је, да се помене да су овом приликом Друштву учинили велике услуге г. Максим Флајшер трговац што је Друштву бесплатно дао на послугу тањире и чаше, затим г. Јулијус Шпехер гостионичар код Бајлона што је бесплатно и врло услужно послужио Друштво својим прибором за постављање столова и потребним бројем столица, тако исто и г. Бајлони пивар, што је поклонио Друштву један сандук пива од 50 боца. Свима нека је велика хвала.

Издатака учињено је за славу и изложбу и то:

I. За Славу.

1. За свећу, колач и кољиво	25·10
2. За кафу, шећер и колаче	19·50
3. За пиће, пршуте и остало послуживање	97·50
4. За послугу	4·—
Свега	146·10

II. За Изложбу.

1. За прављење стелажа и декорисање локала	87·15
2. На подвоз изложбених предмета и осталих ствари	81·25
3. За штампање објава, уверења, пријава и осталог	224·—
4. Награда Оцењивачком суду	120·—
5. Пренос воћа у Дирфелд посланог на моделисање	15·90
6. Цркви за благодарење	16·20
7. За јело и пиће, набављено за закуску приликом затварања изложбе	212·45
8. За музику	45·—
9. За послугу	17·50
Свега	819·45

Укупан трошак за славу и изложбу за 1899. годину износи *965·55* динара.

* * *

На сам дан славе Друштво је поздравило депешама: *Највишег Заштитника Његово Величанство Краља* ***Александра I.*** а тако исто и *узвишеног почасног члана Његово Величанство Краља* ***Милана,*** Који су благоизволели захвалити се и честитати Друштву славу депешама ове садржине:

Председнику Пољопривредног Друштва.

БЕОГРАД

Благодарим Пољопривредном Друштву на поздраву и изјављеним осећањима љубави и оданости.

Александар

Српском Пољопривредном Друштву.

БЕОГРАД

Честитам славу, желећи Друштву да својим радом помогне Краља у пажњи коју обраћа народној привреди, основи државне моћи и напретка. **Милан**

Осим ових депеша Друштво је добило о слави и изложби још 82 телеграфске честитке и то:

СПИСАК

Лица и Друштава који су телеграмом честитали славу Српском Пољопривредном Друштву

ТЕК. БРОЈ	ИМЕ И ПРЕЗИМЕ	ОДАКЛЕ
1	Епископ Жички Саво	Чачак
2	Душан Спасић	Кучево
3	Вучко Богдановић	»
4	Тимочка Подружина	Зачејар
5	Српска Агенција	Будим Пеште
6	Крајинска Пољопривредна Подружина	Неготин
7	Љуба Новаковић	»
8	Драг. Шајковић	»
9	Алекса Ђорђевић	»
10	А. Храдецки	»
11	Славољуб Илић окружни шумар	Крушевац
12	Ћоћић	Крагујевац
13	Филип Јовановић народни посланик	Крушевац
14	Ђорђе П. Куртовић	Шабац
15	Пера Петковић	Јагодина
16	Јован И. Алексић окр. марвени лекар	Митровица
17	Илија Радовановић економ	Прокупље
18	Јован Живановић	Карловци
19	Васа Свиларковић и Синови	Параћин
20	Лазар Мартиновић свештеник	Житковац
21	Начелник округа топличког	Прокупље
22	Сретен Јевтић	Ћуприја
23	Милан Грковић	Зајечар
24	Петар Хаџи Манић	Прокупље
25	Димитрије Јовачевић	Пожега
26	Драшкоци	Свилајнац
27	Јован П. Јовановић учитељ	Крагујевац
28	Василије Терзић учитељ грађ. школе	Крушевац
29	Лазар Павловић учитељ грађ. школе	»
30	Павле Стојановић	Крагујевац
31	Тодосије Радичевић	Дервена
32	Петар Јовић	»
33	Сима Влашић	Крагујевац
34	Вића Матић	Мионице
35	Милан Јовановић окружни шумар	Трстеника
36	Срез поцерски	Шапца
37	Срез подгорски	Ваљево
38	Игњат. Мирковић окружни шумар	Рашка
39	Атанасије Стевановић	»
40	Радивојевић	Мостар
41	Сава Девић економ	Пожаревац
42	Милен	Мионица
43	Васа Н. Поповић свештеник	Чајетина
44	Владимир В. Поповић економ	»
45	Ђенерал Ђукнић	Крагујевац
46	Субић	Параћин
47	Милоје Петровић срески економ	Љубовија
48	Мил. Тадић	»
49	Миливоје Ђурђевић учитељ	Градиште
50	Милоје Спасић учитељ	Рековац
51	Александар Мијоковић	Краљева
52	Владимир Ђорђевић	»
53	Никола Белобрк	»
54	Крушевачка Подружина	Крушевац
55	Подружина драгачевска	Гуче
56	Трајко Поповић помоћник среског економа	Орашје
57	Матковић	Бајина Башта
58	Божа Милановић помоћник благајне	Зајечар
59	Милан Поповић свештеник	Чачка
60	Милош Поповић учитељ	»
61	Мика Милошевић економ	»
62	Павле М. Анђелић	»
63	Поп Мита	»
64	Антоније И. Бајлони	Пожаревац
65	Христодуловић	Градиште
66	Коста Црногорац	Смедерево
67	Вуђевац	Будим Пешта
68	Стојан Данчевић	Прокупље
69	Вран. Павловић	Пожега
70	Спаса Филиповић	Обреновац
71	Божа Јанковић пуковник	Зајечар
72	Јован Митровић	Крагујевца
73	Живко Јанићијевић	»
74	Павле Радосављевић економ	Ниш
75	Минх	Параћин
76	Петар Илић наставник учитељ. школе	Алексинац
77	Тихомир Ђорђевић наставник учит. школе	»
78	Владимир Стојановић настав. учит. школе	»
79	Милун Јовановић » » »	»
80	Благоје Илић	»
81	Јован Јекић	Дрекова
82	Јован Буковала	»

СПИСАК

Лица која су за време изложбе приложили разна воћа и предмете

ТЕК. БРОЈ	ИМЕ И ПРЕЗИМЕ	ОДАКЛЕ ЈЕ	ШТА ЈЕ ИЗЛОЖИО
1	Живојин Т. Златић	Грабовац	Јабуке и крушке
2	Гојковић и Новаковић	Крагујевац	Пекмез
3	Милутин Жујовић	Боговођа	Мушмуле
4	И. Бајлони и Синови	М. Црнуће	Пшенично брашно мекиње, грис и пшеницу.
5	Радован Ж. Ранковић	Рудовца	Озиму пшеницу
6	Лазар Петронијевић	Даросаве	» »
7	Радосав Мирковић	Рудовци	Јабуке
8	Милка Бабовића	Коцељево	»
9	Милија Милошевић	Бољевац	Јабуке и крушке
10	Живко Милосављевић	Добрујевац	Јабуке
11	Добросав М. Петровић	Бољевца	»
12	Милутин Живадиновић	Илина	»
13	Мијајло Милосављевић	»	»
14	Живојин М. Ристић	»	»
15	Славко Миладиновић	»	»
16	Милија Живановић	»	»
17	Саватије М. Грбић	Бољевац	Крушке и јабуке
18	Риста Н. Миљковић	»	Пшеницу
19	Милан Божић	Злакуса	Крушке, јабуке и пшен.
20	Бранислав Павловић	»	Дуње обичне
21	Феликс Хофман	Кучево	Јабуке
22	Мика П. Драгомировић	Кладурово	Пшеницу
23	Вићентије Поповић	Јежевице	Јабуке, крушке мушмуле и пекмез.
24	Сретен Рајић	Бањица	Пшеницу брашно
25	Милорад Јоксић	Јежевице	Пшеницу
26	Јоца Живковић	Балуге	»
27	Милоје Павић	Бањице	»
28	Миљко Перовић	Гуча	Јабуке
29	Миладин Милокић	»	»
30	Лука К. Достанић	Турица	»
31	Мило́ш Гавриловић	Гуча	Крушке
32	Мићо Гавриловић	»	Крушке, пшеницу
33	Миливоје Прендић	Алексинац	Ораха, дуње, јабуке
34	Илија Јанковић	Добрујевац	Мушмуле
35	Петар А. Стојадиновић	Медвеђе	Крушке и мушмуле
36	Тодор С. Брандић	»	Јабуке
37	Мирча Н. Богојевић	»	Јабуке, дуње, крушке пекмез и пшеницу
38	Рајко Николић	Сићево	Јабуке, дуње и крушке
39	Вучко Ђорђевић	»	Јабуке
40	Ђорђе Раденковић	»	Крушке и јабуке
41	Јеленко Ђокић	»	Јабуке и крушке
42	Живко Филиповић	»	Јабуке
43	Мијајло Поповић	»	Крушку, орах и мушмулу.
44	Јеротије М. Лукић	Суботице	Суве шљиве, пшеницу, мекиње, кукољ, грашак и пшенично брашно
45	Марко Петровић	Бранковине	Јабуке и орах.
46	Стеван Трифуновић	Смедерево	Јабуке и крушке
47	Милисав Драгачевац	Бело Поље	Пшеницу
48	Јеврем Гоић	Вражогрнца	»
49	Манастир св. Роман	Св. Роман	»
50	Аврам Јовић	Прасковче	»
51	Јован Вељковић	Сићево	»
52	Мита Јовановић	»	»
53	Драг. В. Симић	Кличевац	»
54	Кнежевић и Радовановић	Краљево	»
55	Јова Новаковић	»	Брашно мекиње и кукољ
56	Коста Бунарџић	Дедојевци	Пшеницу
57	Милан Миловановић	Краљево	»
58	Љубомир Новаковић	Костојевића	Крушке аранке
59	Темнић. пољоприв. Подруж.	Варварин	Пшеницу
60	Петар Хаџи Манић	Прокупље	Пшеницу озиму
61	Јован Марковић	Ћуприје	» »
62	Јеремија Томић	Пољне	» »
63	Петар Миленковић	Ћуприје	» »
64	Светозар С. Маринковић	»	Пшеницу мурејку
65	Добросав Петковић	»	» »
66	Стојко Стајковић	Ораховице	Крушке Гукавци
67	Ранђел Стојиљковић	»	Пшеницу
68	Вељко Николић	»	»
69	Василије Милосављевић	»	Пшеницу
70	Манастир Каленић	М. Каленић	Пшеницу, јабуке, крушке, дуње, и ораха
71	Стојан Радосављевић	Трешњевица	Јабуке и крушке
72	Петар Д. Поповић	Јовца	Јабуке и мушмуле
73	Данило Аћимовић	»	Крушке
74	Бранко Коцић	»	Јабуке
75	Мијајло Стевановић	»	Дуње
76	Светозар Ничић	»	Јабуке

ТЕК. БРОЈ	ИМЕ И ПРЕЗИМЕ	ОДАКЛЕ ЈЕ	ШТА ЈЕ ИЗЛОЖИО
77	Васа Малић	Јовца	Ораси
78	Тимотије Јовановић	»	Пшеницу
79	Тодосије Јовановић	Мајура	»
80	Живојин Аврамовић	Јовца	Ораси
81	Милоје К. Спасић	Рековца	Јабуке
82	Милан Станојловић	»	Јабуке, крушке
83	Мијајло К. Спасић	»	Крушке
84	Коста Ракић	»	Јабуке
85	Коста Спасић	»	Крушке
86	Милан Ћупић	»	»
87	Танаско Јешић	Ламница	Јабуке и крушке
88	Стеван Старчевић	Рикота	Јабуке
89	Јеврем Давинић	»	Јабуке и крушке
90	Гвозден Петровић	Ружника	Јабуке
91	Танаско Петровић	Смоковца	Крушке и јабуке
92	Јован Антић	Рековца	Јабуке
93	Мирча Јевтић	»	»
94	Ристивоје Жуњић	»	Крушке и јабуке
95	Мијајло Ђорђевић	Г. Љубић	Јабуке
96	Коста Радовановић	Богачница	»
97	Игњат Павловић	Г. Љубичо	Јабуке
98	Мика Милошевић	Дубоча	»
99	Славољуб Донић	Јагодина	Јабуке и мушмуле
100	Мијушко Симић	Рековац	Јабуке
101	Илинка Главашевичка	Шабац	Јабуковачу и јабуке
102	Мијајло Туфегџић	Штитари	Јабуке
103	Петар Дамњановић	Синошевић	Суве шљиве
104	Вељко Туфегџић	Штитари	Пшеницу
105	Мијајло Туфегџић	Штитари	Ораси и брашно
106	Аца Кнежевић	Мишара	Ораси и пшеницу
107	Трифун Лалић	Причиново	Пшеницу
108	Добросав Петровић	Меовина	Пшеницу, дуње, јабуке, и крушкз
109	Иван Симић	Мишара	Дуње, крушке, јабуке, ораси, пшенич. брашно, мушмуле, суве шљиве, мекиње и пшеницу
110	Степан Перинозић	Штитара	Јабуке
111	Тома Јуришић	Црна Бара	Јабуке и пшеницу
112	Милош Вигатић	Борић	Суве шљиве и пшеницу.
113	Јовчо Илић	Дубље	Јабуковачу стару.
114	Драгомир Тирић	Мишар	Суве шљиве, дуње и јабуке
115	Петар Перић	Борић	Јабуке и суве шљиве
116	Мацан Тешић	Недељице	Јабуке суве шљиве и јабуковаче
117	Петар Павловић	Рибарице	Јабуке, крушке, суве јабуке, суве шљиве и пшеницу.
118	Чедомир Аксентијевић	Трбосиље	Јабуке и крушке.
119	Сава Јовановић	Штитари	Јабуковаче
120	Живан Гашић	Меовина	Пшеницу.
121	Митар Николић	Штитара	Шљивове ракије
122	Милутин Тадић	Дрљаче	Пшенице, крушке, јабуке, суве шљиве, и јабуковаче.
123	Манастир Витовница	Витовница	Пшеницу.
124	Милосав Богдановић	Петровца	»
125	Ђорђе Секулић	Раље	»
126	Живко Ћертић	Кусадка	»
127	Сава М. Тодоровић	Риљца	Дуње, јабуке.
128	Светозар Марковић	Смедерево	Слачице и крушке.
129	Тодор Јоцић	Јагодина	Дуње крупне.
130	Живко Чолаковић	Рековац	Јабуке.
131	Јеврем Давинић	Цикоте	»
132	Милан Брашић	Опарића	Крушке.
133	Таса Марковић	В. Крушевар	Јабуке
134	Никола Тодоровић	Водице	Пшеницу.
135	Живан Марјановић	Батуше	»
136	Витомир Жуњић	Узића	Јабуке.
137	Љубомир Р. Вучетић	Цветоревца	Суве шљиве и пшеницу.
138	Вића Т. Радовановић	Водице	Пшеницу.
139	Виден Станковић	Бабушница	»
140	Пота Крстић	»	»
141	Милентије Арсенијевић	Придворице	Јабуке.
142	Манастир Троноша	Троноша	Суве шљиве и пшеницу.
143	Василије Јовић	Коренита	Пшеницу, суве шљиве, пшенич. брашно, јабуке крушке и мушмуле.
144	Петар М. Хаџи Манић	Прокупље	Орах, дуње, јабуке и пшеницу.
145	Мијајло Манић	Мајдево	Јабуке, крушке и суве шљиве.
146	Мијајло Микић	»	Пшенич. брашно, кукољ, пшеница, суве шљиве и пекмез.
147	Вићентије Матић	Мијоница	Јабуке, крушке, суве шљиве и ораси.
148	Радомир Марић	Мијоница.	Јабуке и крушке.
149	Павле Драгић	Ђурђевца	» »
150	Велимир Стојановић	»	» »
151	Милутин И. Поповић	Бабић	Мушмуле
152	Михајло Јеринић	Цветановац	Јабука
153	Милутин Стефановић	Ракара	»
154	Станислав Јеремић	Цветановце	»
155	Будимир Стојановић	Велишевац	»
156	Вићентије Средојевић	Бабаиња	Суве шљиве
157	Милосов Мишић	Луково	Јабуке
158	Ратарска Школа	Краљево	»
159	Светозар Трифунац	Алексинац	Јабуке и крушке.
160	Пољопривредна Подружина	Ужице	Јабуке
161	Алекса Ђ. Поповић	»	Дуње
162	Пољопривредна Подружина	Крушевац	»
163	Борисав Нешић	»	Јабуке
164	Подружина	»	Јабуке и крушке
165	Велимир Селинић	Рогачица	Крушке и јабуке
166	Јосип Вујић	»	» » »
167	Богосав Ђонић	»	Суве шљиве, пшенице и јабуке.
168	Ђорђе Јоксимовић	»	Крушке, јабуке, дуње и пшенице
169	Радован Јевтић	»	Пшеница
170	Обрад Вукашиновић	»	Пшеницу и ороси
171	Миладин Николић	»	Јабуке и ораси
172	Атанасије Стефановић	Студеница	Јабуке, пшенично бра-
173	Аврам Лукић	Рогачице	Крушке, јабуке и мушм.
174	Обрад Вукашиновић	»	Суве шљиве
175	Радован Јевтић	»	» »
176	Димитрије Поповић	»	Јабуке и дуње
177	Радосав Јовановић	»	Јабуке
178	Лазар Јовановић	»	»
179	Коста Богдановић	Баклонице	Дуње
180	Милан Бојић	»	Пекмез
181	Милан Крстић	Блата	Јабуке јаблан
182	Стамен Петровић	»	Јабуке, крушке и дуње
183	Александар М. Илић	Смрдан	Јабуке и дуње
184	Павле М. Радосављевић	Пирот	Слатко од дуња, дуње, јабуке, крушке, оскоруше, мушмуле сарицаде жуте
185	Јеврем Николић	Вукање	Јабуке непознате
186	Фаркић и Анђелковић	Круш. Лап.	Суве шљиве
187	Василије Х. Антић	Врање	Дуње врањске
188	Коста Николић	Београд	Сок од малина
189	Др. Лаза Димитријевић	Смедерево	Декантовка
190	Тоцчидерска Економија	Топчидер	Јабуке, дуње и мушмуле

КОНДЕНЗОВАНО МЛЕКО

Кондензовано је млеко храна добијена згушњавањем обичног млека. То се згушњавање врши под нарочитим условима који производу обезбеђују трајашност и неукварљивост, за дуг низ година. Оно је сведено на мању запремину и кад се разблажи обичном водом у размери коју означује фабрика на свакој кутији, даје млеко које је нешто слаље али са свима осталим особинама природног свежег млека. Кондензација је до данас најуспешнији начин одржавања млека са његовим редовним својствима; успешнији од оног, но коме се испаравањем млеко сведе само на суви остатак, који се доцније, размућивањем у води не дâ довести на природни укус и изглед млека.

Ова је индустрија америчка порекла а творац јој је Гаил Борден из Њујорка. У Европи је прва фабрика за згушњавање млека основана пре 34 године у Швајцарској варошици Каму, близу Луцерна. Предузеће је од почетка ишло необично добро и данас то акционарско друштво има, које у Швајцарској и осталој Европи, које у Америци десет фабрика. У Швајцарској има још једно снажно друштво за исти рад, а фабрике за конденсацију постоје већ и у Француској, Енглеској, Немачкој, Холандији, Белгији, Норвешкој, Данији и Сједињеним Америчким државама. Колика је годишња производња и потрошња тог млека у свим земљама мучно је сазнати, али да свуда расте и једна и друга, очевидна је ствар. Швајцарска је највећи произвођач а Енглеска највећи потрошач у свету. Прва узима годишње преко двадесет милиона динара, а друга издаје за њ око тридесет милиона за потребе своје велике трговачке и ратне мрнарнице, својих ко-

лонија у жарким пределима и потребе радника у насељенијим индустријским местима. Центрифугом испоштено па кондензовано млеко, радници енглески при јелу, размазују на хлеб онако неразблажено, као ми млад скоруп. — Велико питање у земљама које производе масло: како да се из оплављена млека извуче што већа корист, делом је нашло решење у овом производу који је врло снажна, а притом врло јевтина храна; два и три пута јевтинија од меса при истој храњивој снази.

Кондензовано неопоштено млеко употребљава се и за исхрану мале деце у свим земљама. Извоз иде за Аустралију, Кину, Јапан и Јужну Африку. У Трансвалу којим се данас занима цео свет троши га се такође за време зимњих месеца чак и на оним добрима која преко лета имају по стотину музених крава, с тога што питање о храњењу стоке у стајама стоји и код њих као и код нас још отворено.

Мало час речено је да је кондензовано млеко кад се по упутству фабрике разблажи водом слађе но обично. То долази од великог процента шећера од трске или репе који се додаје млеку приликом справљања. То додавање шећера сматрало се као неопходно за успех фабрикације, као услов за одржљивост производа. Међутим исти резултат постиже се од неколико година, без додавања шећера, јачим загревањем млека, услед чега је овај нови производ још и стерилизован. Само потрошачи су навикли на зашећерено млеко, те се ово незашећерено мање тражи.

На жалост „изопачавање је продрло и у ову грану индустрије“, као што вели француски професор Дикло. Кондензовано млеко не показује при анализама онолики проценат масти колики свеже. Фабриканти су уобичајили да га делимично опосте центрифугом те да из млека извуку два производа, па и две користи, на штету потрошача: масло и кондензовано млеко. Као што наставља поменути професор, кондензовано би млеко довољно било размутити само два пута равном количином воде, па да се у погледу садржине масти и казеина успостави средње редовно свеже млеко. Али кад би се само толико додало, млеко би било пресшећерено; мора се дакле размутити у четири пута већој количини воде. Тада се истина добије четири пута више млечне течности, али млека само онолико колико га је у ствари: Сваки види, да је прекомерно додавање шећера једино у себичном рачуну фабриканата и ни у чијем више.

Американци су отишли и даље на том кривом путу. Има их који оплаве млеко, па му, као оно при фабрикацији маргарина примесе олеомаргарина из лоја или другог каквог уља, па тада кондензују као пуно, масно мсеко.

Како се врши згушњавање, описаће се онако како је то писцу показано у Бушеу (у Швајцарској) у фабрици Нестле и комп.

Фабрика је у једном потоку, подалеко од села, а 2 до 3 километра од станице. У оно зимско време прерађивала је до 34.000 литара млека дневно, које ливерују око 40 ближњих села. Од станице до фабрике судови с млеком преносе се сандуцима који висе о металним ужетима на висини од 7—8 метара и крећу се у једном и другом правцу помоћу парне снаге која се из фабрике преноси на њих.

Пошто се млеко проба и испита загрева се паром у котловима са двојним платнима до 90°, тад се у њ успе 12—13% чиста шећера у кристалићима (не у главама ни велијама). Пошто се шећер истопио, настаје главни део посла: испаравање воде из млека, свођење њене запремине на четвртину или трећину првобитне. То бива у котловима, или правије рећи у огромним бакреним куглама од неколико акова, које као и котлови имају двојна платна и греју се паром. Да би се постигло испаравање воде из млека, ваља да ово кључа; али, кључање млека бива на топлоти нешто већој од 100° Ц. и млеко њиме добија укус куваног. — Ваља дакле извести кључање на температури нижој од стотине степени, да би се очувао укус свежине.

Као што се зна, појав кључања је у вези са ваздушним притиском. Што је већи тај притисак кључање је теже, и обратно. Сељаци знају да на планини (где је притисак ваздушни мањи) лонац пре проври но у долини (где је већи). Треба дакле смањити притисак ваздушни, па да се кључање добије и пре достигнутог стотог степена топлоте. Овај котао за испаравање млека зато и јесте затворена кугла: да се из њега парним шмрком да исцрпети и разредити ваздух. Разређени ваздух је лакши. Кад се овај толико разреди да кључање може наступити од прилике на 60° Ц. отвори се полако славина којом из котлова за заслађивање млеко покуља у овај котао за испаравање. Кад млеко задни већ котао, пушта се и пара на којој треба да испарава, и замало, оно у истини почне да кључа великим кључевима. Кад се котао напуни до извесне висине, затвори се славина за притицање млека, а оно што је у котлу остави да дотле кључа и испарава, док не постане густо као сируп. Надзорник котла има нарочит град којим одређује је ли достигнута потребна густина, и кад већ јесте, спречи се даљи приступ паре, пусти ваздух у казан и кроз нарочити отвор прима кондензовано млеко жућкасте боје, у металне судове, који се одмах спуштају у корито хладне воде која непрестано отиче. Читав систем малих кутлачица покретаних локомобилом, меша то млеко док се расхлади толико, да опет парним чекрком могне бити узнесено на први спрат, где се разлева и заварује у мале лимане кутије. — Котлови за испаравање имају по два стаклена прозорчића кроз које надзорник мотри на рад у казану или посетиоци задовољавају радозналост; осим тога снабдевен је манометром, термометром, цевљу за кондензовање развијене паре и отицање воде.

Разуме се, да треба бити особито спреман и искусан те избећи да се маса не ушећери, не прегори, не прекува или недокува, да се грејањем и притицањем млека влада како треба итд.

Кад не би излазило из размера обичног чланка, занимљиво би било дотаћи се дивне и до најмањих ситница изведене поделе рада у фабрици.

У близини је свињац где се сплачинама фабричким израњује повећи број свиња.

Ова је фабрика најмања од три (у Пајерну и Вевеју) које припадају истом друштву и у време најограниченије производње млека прерађивала га је 34.000 литара дневно. Узмимо само ту количину за просечну цифру дневне прераде преко целе године и одредимо цену по 10 п. д. литру млека, па ћемо наћи да фабрика издаје ратарској околини својој око 1,250.000 дин. год. Поврх тога из те околине, зарађују у њој преко 120 радника и раденица свој хлебац.

Тако је благодатна индустрија која прерађује земаљске сировине!

III. ПОЉОПРИВРЕДНО ПРЕДАВАЊЕ
ЗА ШИРИ КРУГ СЛУШАЛАЦА[1])

Из Свиларства

Поштавани слушаоци

Треће предавање у овоме дому пало је мени у део.

Ја се јављам после одличних професора и изврсних говорника, те вас зато молим, не замерите ни моме слабом говорништву, ни моме површном предавању.

Жеља ми је, да вам изнесем неколике напомене о нашем Свиларству, да би смо пригрлили и ту привредну грану, јер налазим, да би нам могла бити врло корисна. Тога ради, ја ћу бити слободан изнети вам користи које може имати привредник од ове гране; изнети вам у главноме слику нашег Свиларства, упознати вас с неколиким мерама које су предузимане у циљу, да би се и у нас Свиларство могло одомаћити; изнети вам главније незгоде које су ометале Свиларство у развијању и завршити неколиким напоменама намењеним привредницима који се желе занимати гајењем свилених буба.

*

Има доста разлога који говоре у прилог Свиларства. Тако:

1. Гајење свилених буба траје свега месец дана, а труда озбиљна, треба само за десетак дана, па да се тај труд, према другим гранама, пристојно награди;

2. Гајење свилених буба пада у оно доба године, када су пољски радови незнатни, те се може имати довољно радне снаге за савлађивање овог, иначе врло лаког, посла;

3. За гајење свилених буба нарочито где има дудова у изобиљу, могу се с користи употребити и деца и старији људи и жене, дакле оне снаге, које нису за теже пољопривредне радове.

4. Сиромашни, у доба гајења свилених буба, могу више привредити него надничењем у то доба, због тога, што су тада, као што је поменуто незнатни пољски радови па не могу имати сваког дана посла а с тим ни сталних надница;

[1]) Ово је предавање држао 25 марта г. Благоје Д. Тодоровић, секретар Министарства Народне Привреде.

5. Новац, који се добија од продаје мехурака то је *прва пара, први приход у години*, а пада у доба кад је за њ најјача потреба за многе закрпе, у кући и за многе послове у пољу који се јављају у то доба;

6. И у трговини осећа се у то доба знатно живљи покрет но обично, јер се добра половина суме добивене за мехурке одвоји за прешне намирнице у кући или да се њоме који понови.

7. У местима где су опустошени виногради и где је ограничена производња дувана, Свиларство је врло удесно да накнађује раније приносе и на тај начин чува привредника од дугова и многих непријатности;

8. У земљама, где је велика производња мехурака ничу различне свиларске установе као: радионице за одмотавање свиле, радионице за прераду свиле и радионице за производњу семена свилених буба, те у њима, као и у осталим фабрикама, може наћи знатан број радника и раденица сталну и повремену зараду.

Свиларство је, многи веле, ситна грана у пољској привреди, али у земљама где се она негује као што треба, даје она у истини сразмерно велике и сталне дохотке.

*

Нема података о томе, да ли је српски народ у ранијим вековима имао и какве користи од Свиларства, али, *да се свила прела и радила*, то нам казују наше народне песме. Оне веле, да је Краљевић Марко пио рујно вино под *свиленим шатором*, да су наши див-јунаци Милан Топлица и Иван Косанчић носили *свилени калпак*, да се златом везло *све по чистој свили* и да се као обичан девојачки дар сматрала *свилена кошуља*.

Наше народне песме у устима самога народа и његова гуслара, биле су уџбеник Српске Историје за време Турскога Ига; оне су Србину биле потсетник на стару славу и величину и потстрекач на борбу за ослобођење и независан живот, и, те тако дивне народне тековине да би биле лепше и поносније: проткане су *свилом и свиленим ткивом* а то се не би могло учинити *да гајење свилених буба није било познато, да свиле није било*.

Није овде место да истражујемо историјске податке о развијању Свиларства у Срба, да доказујемо, да су они били и у већој могућности занимати се озбиљно овом привредном граном, пошто се зна, да је гајење свилених буба започето најпре у Цариграду и то још у VI веку; главније је, да видимо *како смо стајали са Свиларством пре краткога времена и који је то узрок те се оно није могло одомаћити у оној мери као у другим земљама*.

*

Ретка је кућа била, у којој се по ослобођењу од Турака није могла наћи свила а поред ње и свилени дарови који су свакојако наслеђе старих лепих српских обичаја. То исто видимо и данас. Кад се томе дода да се и данас сматра за грехоту уништити свилене бубе и да се семе, да би се из њега извеле бубе што боље, повија и у сама недра, онда је то скоро довољно па да можемо рећи, да се Свиларство у нас ценило и цени и да се гајењу свилених буба прилази с највећом љубављу.

Даље је познато, да је Велики Милош издао наредбу, да општине подижу дударе на општинским утринама, како би женскиње ткало боље рубље.

Кнегиња Јулија, издавала је новчане награде оним домаћицама које су производиле највећу количину мехурака и вадиле највише свиле.

Држава је, као што се то види из званичних података и извештаја, раздавала бесплатно народу семе свилених буба, семе дудово и дудове саднице; утицала је на кретање ове гране и многобројним расписима; и сама је у својим заводима (Љубичеву и Топчидеру) и појединим добрима (у Шапцу на имању Шабачке пољопривредне Подружине) претходила у гајењу свилених буба, да би тај рад послужио околини за углед; издавала је и потпомагала издавање практичних поука о гајењу свилених буба и бесплатно их раздавала.

Има и предлога посвећених унапређењу Свиларства, и, уместо, да је ова грана, колико се за њу залагало, коракнула, она је тек једва животарила. Гајење свилених буба, ограничено је само на домаћу потребу, па се шта више, ни та потреба није подмиривала, нити се и сад подмирује.

Тако стање утврђује статистика. За време од 1884 до закључно 1895 године, Србија је издала на свилу и свилене производе 6,244.050 динара, издала је у средњу руку сваке године по 520.339 динара, а примила је за све то време само 14.041 динар, једва на годину по 1170 динара.

Зашто је то тако, могу бити у главномэ два узрока: или *да се због домаће потребе мехурци продају нерадо*, или *да се за мехурке нема правих и сталних купаца*.

*

Најживљег полета Свиларство је имало у нас пре 20 до 30 година, управо у доба, кад је у Италији и Француској беснила Пебрина, опасна болест свилених буба, јер су тада полетели у наше крајеве „Латини“ да из наших мехурака производе семе и ово затим односе у своју отаџбину. То је тако трајало дотле, док се није запазило да су Пебрину добиле и наше свилене бубе.

У *Тежаку* од 1885 године прибележен је један податак који говори о Свиларству у раније доба[1]), и ја ћу молити за дозволу да га могу приказати у онолико, колико је то потребно.

„Питао сам, прича *Харитон Микић*. - врањанац, једну бабу којој је било око 100 година, од када се у Врању гаје свилене бубе, па ми рече, *да се гаје од када памти*. Од 1859 године па до 1870, свила се употребљавала на одело. Тада су наше сељанке носиле од сукна дугачку, горњу хаљину, и ту хаљину, даје девојци момак који је испроси. Та је хаљина *била окићена свилом све кита до ките*. За једну хаљину требало је 70 до 200 грама свиле. Варошанке, трошили су свилу на чаршаве, пешкире и кошуље. Свила се производила у Врању, јер су гајене свилене бубе, но доносила се и из Скопља и то офарбана. Такву свилу продавали су бојаџије, а они су куповали и мехурке и точили с њих свилу. Године 1859 одем у Призрен и разговарајући се с једним из Скопља, упита ме: има ли у вас свиле, одакле је набављате и да ли гајите бубе. Ја му одговорим: да се код нас гаје бубе и да се чауре продају 7 до 9 гроша ока. Он ме одмах сковитли да начинимо уговор за 500 ока да му продам оку по 30 гроша. За мехурке, дошао је кад су се бубе завијале, и ја му продам 600 ока. Из тих мехурака извадио је семе и послао у Италију. Године 1860 уговорим с њим за 1200 ока. Тада дођоше у Велес два Талијана и један Скадарац те почеше куповати чауре по 40 до 50 гроша оку. Идуће 1861 године, састанемо се у једном месту тај трговац из Скадра, један Србин из Котора и ја, па сазнав да смо сви дошли за мехурке, сагласимо се на ортачину. Купимо 2400 ока, сваку оку по 25 гроша, од чаура добисмо семе које поделисмо, па ја онда с мојим делом одем у Италију где прођем срећно. Године 1862 најуриште Талијани и Скадарци по целој Старој Србији и Македонији као скакавци и у свакој вароши откупише све чауре. Плаћали су их и то у Велесу оку 80 до 100 гроша, у Скопљу по 50 до 60 а у Врању 30 до 40 Но те године у Италији се нађе да је и овамо у свиленим бубама упишла болест те нас то спречи да продамо семе из чаура које смо купили. Шта да радимо? Дадосмо некима семе на берићет, т.ј. њихов труд и лишће за храну а нама да припадне пети део. Тада се и сами уверисмо, да је семе било одиста болесно, јер бубе помањкаше а ми, који дадосмо семе на берићет, пропадосмо коначно. Од тада Свиларство овде поче да опада и сада се бубе гаје врло мало.“

Поменути примери утврђују да нема места оном узроку, као да наши одгајивачи нерадо продају мехурке. Њима се напротив утврђује, *да се радо приступало трговини мехурака, кад им је цена била повољна и кад је имало кога који ће их купити*. Да наше женскиње, које се највише и занима гајењем свилених буба, тражи у овој грани и *новчану добит* доказ је и тај, што се упредена и убељена свила и данас продаје по утврђеној цени: *грош драм*.

Отуда, да се Свиларство у нас покрене, из застоја, потребно је: *да се мехурци могу одмах продати, т.ј. да за њих имамо правих и сталних купаца*.

Наравно, да за развијање Свиларства не могу бити никако повољне погодбе, *кад се килограм мехурака продаје само по пола динара или и нешто више*, као што је до скора било, нити ће те погодбе бити повољне и онда, *кад се за куповину омање количине мехурака мора проћи десетину села па и тада купити роба врло неједнаке каквоће*. У том случају немају никаква ра-

[1]) Стр. 18 свеска за фебруар.

чуна ни одгајивачи ни трговци, а да га имају и један и други, потребно је: *осигурати цену мехурака и концетрисати рад на овој грани, т.ј. потребна је нарочита организација рада.*

Организацију рада за ову потребу у стању је извести како ваља једино држава, и с тога је налазимо њена дужност: да створи погодбе за развијање ове гране и да тражи и налази начине како да се она у нас у истини одомаћи. У овом погледу она може имати сигурна успеха *и кад би лично радила а исто тако и кад би у обележеном оквиру покретали и потпомагала приватну иницијативу.*

*

Државни рад у овом правцу почиње тек од 1891 године. Те је године као што је познато, дата нарочитим законом повластица г. Еразму Марију за 15 година на раздавање семена свилеиих буба и на фабричку (машинску) израду свиле — отпредање чаурица.

Том повластицом није било ограничено одмотавање свиле које се не врши фабричким (машинским) путем, нити је било спречено даље развијање и усавршавање овога начина израде свиле који у земљи већ постоји као кућевна радиност.

Исто тако том повластицом није било спречено право на повластицу за ткање и фарбање свилеиих материја ако би ко и такву повластицу потражио.

По том закону повластичар је био дужан испунити ове обавезе:

1. да подигне најмање једну угледну свилару у којој ће гајити сам свилене бубе. То је био дужан учинити још *у другој години* по добивању повластице;

2. да одгајивачима свилених буба даје бесплатно поуке о рационалном гајењу свилених буба и дудова;

3. да одгајивачима раздаје бесплатно и у довољној количини семе од свилених буба и то пошто се од стране Министарства Народне Привреде утврди да је семе здраво;

4. да откупљује мехурке по цени коју утврђује нарочита комисија одређена од стране Министарства Народне Привреде у споразуму с повластичаром;

5. да откупљује неумртвљене, живе мехурке, т.ј. чим се сврши завијање а ако их не би откупио у своје време, да је после тога рока дужан плаћати по пола динара скупље сваки килограм за сваки месец;

6. да за време докле траје повластица, плаћа државној благајни по 3 паре динарске од сваког килограма купљених мехурака;

7. да производњу мехурака не сме ограничити ни у ком случају;

8. да подигне фабрику за отпредање (одмотавање) свиле, чим годишња производња чаура достигне количину од 60.000 килограма;

9. да у фабрици за одмотавање свиле, од дана, кад је подигне, одржава непрекидну радњу а само у случају рата или каквих елементарних сметњи да тај рад може обуставити највише за годину дана и то по одобрењу Министра Народне Привреде;

10. да у својој фабрици занима првенствено српске раденике;

11. да повластицу може пренети на своје законе наследнике а по одобрењу Министра Народне Привреде и на друга лица;

12. да положи кауцију од 10.000 динара у повцу или у српским државним хартијама за сигурност испуњења наведених обавеза.

Повластичару пак, поменути закон давао је ове олакшице:

1. да за 10 година може увозити са стране без плаћања царине и узгредних такса: машине, машинске делове и алате за уређење и рад фабрике као и семе од свилених буба и дудова;

2. да се за 10 година ослободе плаћања извозне царине и узгредних такса: фабрикати, мехурци и семе свилених буба које буде извозно;

3. да се за све време док не подигне фабрику ослободи од плаћања непосредног пореза и за пет година, од када фабрику подигне;

4. да му се уступи на бесплатно уживање за подизање фабричких зграда и на месту који одреди Министар Народне Привреде до 1 хектара од државног земљишта, ако га буде било у месту где би се фабрика подигла;

5. да му се бесплатно уступи дудов лист с дудова на државним добрима;

6. да се за време трајања повластице неће давати ником другом повластица на производњу и раздавање семена свилених буба и да ће се сваки, који су у томе ухвати, казнити као кријумчар по царинским законима;

7. Да се за време трајања повластице неће дозволити никоме да купује мехурке произведене у земљи сем повластичару;

8. да се такса за експедицију мехурака, које се имају, експедовати брзим возом, рачуна у таксу за товар;

9. да се повластичару уступе бесплатно за вожњу на нашој државној железници једна годишња карта I класе, две годишње карте II класе а осем тога, за време сезоне гајења свилених буба и 20 карата III класе.

Даље, у поменутом закону предвиђено је да повластица престаје важити:

а) Кад јој истекне рок, и

б). Ако повластичар не подигне фабрику и не отпочне у њој радити и онда кад се утврди, да се у земљи производи 60.000 килограма мехурака. У том случају, заложена кауција има се предати државној благајни.

*

У закону су обухваћене у главноме све погодбе за развијање Свиларства: држава је ставила повластичару многе олакшице у овоме погледу, а повластичар је опет пристао на оне обавезе којима се постиже промет мехурака па и њихова прерада у земљи. Ипак неколике ствари изгубљене су из вида. Тако:

1. Није одређено која количина семена свилених буба може бити најмања, коју повластичар може раздати;

2. Није утврђено коју количину мехурака мора одгајивач продати повластичару;

3. Није утврђен начин откупљивања мехурака, т.ј. по закону се не зна да ли ће одгајивачи односити и где мехурке на продају или ће чекати повластичара да им тога ради лично дође;

4. Нема никаквих прописа у погледу надзора над радом повластичара, нити се овај обвезао давати Министарству какве податке о своме раду и успеху, па ни оне о количини откупљених мехурака; и

5. Није ујемчено, да ће повластичар плаћати мехурке ценом коју је одредила комисија, јер он од своје руке не даје ништа ни Министарству ни одгајивачу.

У осталом, ове су се ствари могле регулисати и доцније, да је повластичар због дошао био у тој намери да унапреди Свиларство у Србији и сам се њиме користи. Његов трогодишњи рад на овом послу, утврђује: *велику немар и неозбиљност.* То се најбоље може закључити по количини раздатога семена и то у свих 15 ондашњих округа, изузевши Београда и Ниша, где семе није ни раздавано.

Раздао је:

1891	године	6·000 кгр.
1892	„	13·395 „
1893	„	21·645 „

За озбиљно предузеће као што се види цифре су ове и врло незнатне и врло жалосне!

*

Нека ми буде дозвољено изнети овде и неколике захтеве повластичара за које се, да би тобож могао озбиљно радити, обраћао Министарству Народне Привреде. Тражио је:

1. да се свуда уништи домаће семе свилених буба и да се спречи употреба кришом унесенога семена са стране, које је, вели, узело огромне размере;

2. да се одреди количина мехурака коју одгајивачи могу задржати за домаћу потребу;

3. да му одгајивачи буду дужни продавати мехурке најбоље каквоће а не само шкарт;

4. да се стане на пут кријумчарењу мехурака, јер вели, више од $^4/_5$ од целе производње одлази кријумчарским путем из Србије;

5. да се не спречава одгајивачима брање лишћа с дудова на државним добрима; и

6. да се спречи извоз дудовога лишћа из пограничних места Србије.

Карактерно је, да су „*жалбе*“ у овом погледу, у којима се истичу и многе „повреде“ законске, поникле још прве године, и да се од стране повластичара износиле и такве ствари, којима никако није било места.

Истина је, да је у нас прилично раширена производња домаћега семена, али, зар се домаће семе могло уништити и поред најстрожих наредаба Министарства, које су у обилној мери и отпуштане, кад је повластичар раздавао онако незнатну количину семена?

Каква је то употреба кришом унесенога семена са стране? Ко је тај који је смео и који је имао рачуна поред жива повластичара раздавати семе и каква би рачуна имали одгајивачи куповати семе кад га од повластичара добивају бесплатно? И, зар наше власти не би томе ушле у траг?

Исто тако измишљен је и навод да се више од $^4/_5$ од целе производње извози кријумчарским путем из Србије, јер мехурци нису такав предмет да се могу лако прикрити. Осем тога, томе наводу није било места ни с тога, што се доказивало, како одгајивачи задржавају најбоље мехурке за продају а повластичару продају само шкарт, и онда, ко је тај, који је могао и кријумчарити?

Нема доказа да су управници наших привредних завода икада спречавали брање дудова лишћа за потребу гајења свилених буба, па вероватно ни за време рада повластичара. Али, откуда је то, да он тражи лист за одгајиваче а не за себе, јер такву повластицу има само он — за свилару?

Истина је, да се у неколико места са оне стране Дунава, према В. Градишту, извозе доста знатне количине дудова лишћа за храњене свилених буба. али, зар би било тога извоза, да је повластичар раздавао семе свилених буба у довољној количини?

У првом годишњем извештају повластичара *наглашене су* неке „сметње“, у другом, те су сметње *појачане*, а у трећем, кад је ваљда и сам себе уверио да оне постоје, пришао је кораку: да није вољан продужити даље вршење повластице, ако му Влада не одобри накнаду штете за *„неиспуњење уговора“*.

Важно је поменути, да је г. Еразмо кад је добио повластицу отишао из Србије у коју се није више враћао, и да се ни у једној прилици, како се то види из акта, није хтео ставити у споразум с Министарством Народне Привреде, а то је, нема сумње. највећи доказ, с коликом је збиљом ценио повластицу и у којој се мери решио чинити издатке на то своје предузеће. Цео његов рад у том погледу био је више у циљу: да експлоатише ову привредну грану него да јој користи. —

А какав је био у погледу испуњавања својих обавеза?

Ево одговора:

1. Није подигао никакве угледне свиларе, па ни ону једну једину, коју је имао подићи још у другој години по поменутој повластици;

2. Издао је само једну брошуру „Кратко упутство из Свиларства“ а друге какве поуке о рационалном гајењу свилених буба и дудова, није дао према обвези;

3. Откупљивао је мехурке по цени коју је сам одређивао, без обзира на то, што је цена била утврђена нарочитом комисијом, а у неким местима откупљивање није ни вршио;

4. Није раздавао семе свилених буба у довољној количини а 1894 године прекинуо је с раздавањем и сасвим: и

5. Није полагао државној каси предвиђену суму на откупљене количине мехурака. —

Ето, тако се изашло с разлозима и с једне и с друге стране, и последица тога била је, да се повластица одузме од повластичара. То је било 14 марта 1894 године.

Озбиљан покушај да се наше Свиларство унапреди, остао је дакле без успеха.

*

После овога настало је питање: *шта да се ради?*

Велики број одгајивача из целе земље обраћао се за семе, неки Министарству Народне Привреде а неки Српском Пољопривредном Друштву, а између њих већина је постављала питање: *ко ће откупљивати мехурке?*

У Српском Пољопривредном Друштву, Свиларство је било у то доба предмет озбиљна размишљања. Тога ради организован је у Друштву нарочити *Одбор* који се старао за пошиљање семена свилених буба оним одгајивачима који су изјавили да ће мехурке употребити за домаћу потребу. Овај се пристанак морао тражити од њих, с тога, што ни у Министарству, које је о своме трошку вршило набавку семена ни у Друштву, није било никакве организације у погледу откупљивања мехурака, а међутим неки одгајивачи то су поставили као погодбу самог гајења. По овом питању, саслушана је и надлежна секција друштвена, па се затим од стране Друштва сва размишљања послала у виду предлога Господину Министру Народне Привреде (1895). Друштво је тада предлагало, да у погледу развијања Свиларства у нас треба радити: *на ширењу поуке; на општем подизању дудова; на производњи и раздавању семена свилених буба; на инспекцији и на откупљивању произведених мехурака*, —

У погледу *ширења поуке*, Друштво је предложило, да би ваљало порадити на томе:

1. да ниже пољопривредне школе, сваке године у време гајења свилених буба, држе јавне курсеве из Свиларства упоредо с праксом;

2. да се према приликама и потреби потпомогну учитељи основних школа у гајењу свилених буба и да се ревносним учитељима у том раду издају награде и јавне похвалнице;

3. да се рационално гајење свилених буба потпомаже и код војске по градским посадама, војеним болницама и згодним приликама и да ради тога ревносним официрима и подофицирима треба издавати награде; и

4. да се поуке о рационалном гајењу свилених буба и о подизању белих дудова шире и популарним књижицама за које би се рукописи прибављали стечајем.

У циљу *подизања дудова* Друштво је изјавило да би требало:

1. Ставити у дужност подизање дудова оним општинама где зато има могућности, нарочито сеоским, на општинским и сеоским утринама и да потпомажу школе и цркве у засађивању дудова;

2. Ставити у дужност подизање дудова и производење саднице из семена старешинама црквеним и школским;

3. Ставити у дужност пољопривредним заводима да у својим воћним расадницима производе дудове саднице и ове раздају бесплатно, а исто тако да издају бесплатно и семе белог дуда;

4. Настати да и железничке инспекције засаде дудове поред железничких пруга, и

5. Настати, да се и двориштa касарни и логора засађуіу белим дудом.

У погледу *производње семена свилених буба*, Друштво је предложило:

1. да би производњу семена требало првенствено ставити у дужност нижим пољопривредним школама под руковањем наставника за сточарске науке;

2. да се производња семена врши по ћелиској системи и да се пре употребе семе подвргне научном испитивању;

3. да се потребна количина семена, у колико се не би могла произвести у школи, добавља из страних, реномираних завода за производњу и испитивање семена свилених буба;

4. да се производња овога семена може поверити и приватним привредницима и то оним, за које се има уверење, да тај посао могу стручно и савесно вршити но свакако под контролом стручних лица и завода и да се семе, произведено, на овај начин, пре употребе, испита у пољопривредним школама па овде и чува до раздавања; и

5. да се раздавање семена врши преко нарочитих повереника у свакој општини где се желе гајити свилене бубе. Повереници да се бирају у првом реду међу усталашнијим члановима Српског Пољопривредног Друштва и школованим економима, па онда и међу свештеницима, учитељима, виђенијим људима занатлијског и трговачког реда, с претпоставком, да се ови потпуно разуму у рационалном гајењу свилених буба и манипулацији мехурака до продаје.

У циљу, *да би се гајење свилених буба, вршило под надзором стручних лица*, нарочито у прво време, док поука о рационалном гајењу не продре у све слојеве оних који се занимају овим послом, Друштво је предложило:

1. да би за руковање и надзор свеколиких радња у гајењу свилених буба требало завести у Министарству Народне Привреде место државног инспектора за Свиларство у рангу секретара или најмање стручног економа више класе; и

2. да надзор над гајењем свилених буба врше повереници који се изаберу за раздавање семена.

*

Напослетку, *у погледу откупљивања мехурака*, Друштво је, уверено у то, да су покушаји, који су 1895 године предузимани да се прибаве приватни купци, остали без успеха, заступало гледиште:

1. да откупљивање мехурака врши сама држава;
2. да тога ради на средокрађи оних места, у којима се гаје свилене бубе, ваља подићи магацине (коконијере) за откуп мехурака и поставити лице које би управљало убијањем, сушењем и сортирањем мехурака; и
3. да се откупљивање врши готовим новцем, ради чега основати нарочити фонд из кога би се чинили сви издаци на ово и на организацију целе ове државне установе.

*

У Министарству Народне Привреде, требало је, да би се могле усвојити мере, које предлаже Српско Пољопривредно Друштво, бити одмах начисто с многим питањима која се у вези са извршењем тих мера — На име: Да ли се за то располаже потребним средствима? Која би количина семена свилених буба била довољна за све одгајиваче у земљи? Колико у земљи има дудова? Колико би требало подићи магацина (коконијера) за откупљивање мехурака? Шта стаје један такав магацин и на који начин да се то сазна? Како да се приступи оснивању фонда за откупљивање мехурака и организацију државне радње у овом погледу и да ли за ову *споредну* привредну грану треба подносити веће жртве но за оне привредне гране које су у пољској привреди *главне* и за које се има уверења, да земљи за сада доносе велике користи?

У Министарству Народне Привреде свакојако се морала истицати ова и слична питања, јер би иначе био нејасан рад Министарства у томе, што је 1896 и 1897 године набавило и преко Српског Пољопривредног Друштва раздало само по 16 кгр. семена свилених буба и ако је тражња била знатно већа. Да је мислило на тај предлог, доказује и то што је за то време прикупило и потребне податке о организацији рада по тој грани у Мађарској, где је Свиларство данас у великом полету и на чијој се организацији и наслањао поглавито друштвени предлог.

(свршиће се)

БЕЛЕШКЕ

Цикло вино. — У Француској је одавно у неким крајевима поступак, да се цикла вина поправљају кад им се дода неколико крижака *мркве* (шаргарепе), у величини од прилике као талир. У мркви има неких састојака, који се једине с киселином; осем тога даје и уље које има јаку антисептичну особину. Тако, вино, које је већ имало од 3 до 10 киселине а у коме се алкохол смањио готово за 2°, постало је по употреби овог домаћег средства опет добро. Но, и тако лечено вино треба убрзо потрошити; јер уље од мркве није кадро да сасвим поништи гљивицу која ствара цикло вино. По томе, не треба рачуната да се овим средством могу веће количине киселог вина поправити; него да се само по неколико хектолитара на брзо поправе — и без употребе креча, поташа и сличних средстава која имају својих мана — те да се могу пустити у потрошњу.

ДРУШТВЕНИ И ПОДРУЖИНСКИ ПОСЛОВИ

ЗАПИСНИК VII. СЕДНИЦЕ

Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва

Држане 5. априла 1900. године у Београду.

Били су: председник г. Милутин Савић; потпредседник г. Александар М. Секулић; благајник г. Благоје Д. Тодоровић; Чланови одбора: г.г. Паја Т. Тодоровић, Алекса Љ. Поповић, Јован Јекић и Нинко Јовановић.

Председавао председник г. Милутин Савић, бележио секретар М. Јовановић.

76. Председник извештава да је данас у подне, смрћу Јеврема П. Гудовића пређ. првог Министра Народне Привреде, Српско Пољопривредно Друштво изгубило још једнога свога редовног члана од првих дана друштвеног постанка; једнога великога пријатеља Пољске Привреде и Српског Пољопривредног Друштва — Одбор саслушавши ову тужну вест и указујући устајањем своју почаст сени покојниковој одлучи: да се у знак жалости данашња седница посвети покојнику и даљи рад прекине; да председник у име Друштва изјави саучешће породици покојниковој а цео Управни Одбор да присуствује погребу.

ОБЗНАНЕ

Пажња Пољопривредницима. — Дешавало се да су извесна лица а и установе сами непосредно поручивали са стране разне потребе за своја пољопривредна подузећа, и тамо наређивале да се поруџбине шаљу на адресу Српског Пољопривредног Друштва да би се користили увожењем без царине и узгредних такса. Оваким њиховим поступком Друштво је стављано у положај, да пошиљке враћа, за које није могло прибавити потребна уверења да су искључиво предмет пољопривредне потребе, те су на тај начин поручиоци излагани штети.

Да би се ово избегло Управни Одбор Српског Пољопривредног Друштва донео је одлуку, да само Друштво по пријавама врши наруџбине, а сваки који жели да се користи поменутом друштвеном повластицом дужан је од Друштва тражити, да му се извесна справа или семе или што друго, и то искључиво за његову потребу набави.

Ово не искључује да се то набави из оног места или фабрике, коју сам поручиоц означи као ни уговорену цену и начин исплате, ако се ко у томе нада повољнијим погодбама. Но да ли се по овим тражењима може поруџбина дозволити ценије председништво односно друштвена администрација а по потреби и Одбор. Решења Предсједништва или Одбора извршују се одмах. Међутим свакоме се ставља унапред до знања да ће се са стране набавити *само* оно, што се у земљи не може никако или у довољној количини да набави, а искључиво је предмет пољопривредних потреба.

Обраћа се пажња пољопривредницима на ову одлуку, да би се знали по њој управљати.

ЦЕНА ОГЛАСИМА:

Мањим од петит врсте једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупних писмена по 15 пара од врсте од ступца.
Већим огласима од целе стране 20 динара (10 фор. а. в.) пола стране 10 дин. (5 фор.) четврт стране 3 динара (2·50 фор.)
Поред тога за свако оглашавање по 20 пара дин. државне таксе.
За оглашавање више пута 10 од сто јевтиније.

Преглед 17. броја Тежака: Извештај о прослави треће славе Српског Пољопривредног Друштва (30. октобра 1899.) и о поучној изложби на дан те славе (свршетак). *Чланци*: — Кондензовано млеко. — Треће пољопривредно предавање за шири круг слушалаца (свршиће се). — *Белешке.* — *Друштвени и подружински послови.* — *Обзнане.* — *Цене огласима.*

ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА КРАЉЕВИНЕ СРБИЈЕ

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ
УПУЋУЈУ СЕ
СРП. ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ
У БЕОГРАДУ

ПРЕТПЛАТУ ПРИМАЈУ И СВЕ ПОШТЕ

НА ОСНОВУ НАЈВИШЕГ РЕШЕЊА ОД АПРИЛА 1869. ГОДИНЕ № 204. ПРЕПИСКУ ДРУШТВЕНУ НОСИ ПОШТА БЕСПЛАТНО.

Цена огласима изложена је на последњој страни.

ПОД МОЋНОМ ЗАШТИТОМ ЊЕГОВОГ ВЕЛИЧАНСТВА КРАЉА
АЛЕКСАНДРА I

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869. ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ

ЗА СРБИЈУ
НА ГОДИНУ 8 ДИН. НА ПОЛА ГОДИНЕ 4 ДИН. ЧЛАНОВИ ПОМАГАЧИ, ЧЛАНОВИ СВИХ ДРУШТВ. ПОДРУЖИНА, ОСНОВ. ШКОЛЕ, ВОЈНИЦИ СТАЛ. КАДРА, БАЦИ, МАНАСТИРИ, ЗЕМЉОРАДНИЧКЕ ЗАДРУГЕ И ЧУВАРИ ШУМА ДОБИЈАЈУ ЛИСТ У ПОЛА ЦЕНЕ, АКО ПОЛОЖЕ ПРЕТПЛАТУ УНАПРЕД ЗА ЦЕЛУ ГОДИНУ.

ВАН СРБИЈЕ
НА ГОД. 10 ФРАН. ИЛИ 5 ФОР. А. ВРЕД.; НО СРП. ПОЉОПРИВ. УДРУЖЕЊА И ЊИХОВИ ЧЛАНОВИ КАО И СРПСКЕ ЗЕМЉОРАД. ЗАДРУГЕ И ЧИТАОНИЦЕ, ДОБИЈАЈУ ЛИСТ ЗА 6 ФР. ИЛИ 3 ФОР. А. ВРЕД. КАД УНАПРЕД ПОЛОЖЕ ПРЕТПЛАТУ И КАД СЕ ПРЕТПЛАТИ КОД СВОГ УДРУЖЕЊА ПРЕКО КОГА ЋЕ ИМ СЕ И ЛИСТ СЛАТИ

ИЛУСТРОВАНИ ГЛАСНИК СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

ВЛАСНИК И ИЗДАВАЛАЦ
СРПСКО ПОЉОПРИВРЕДНО ДРУШТВО

КЊИЖЕВНИ ОДБОР:
ДР. М. Т. ЛЕКО, М. М. САВИЋ, Д. М. СПАСИЋ, П. Т. ТОДОРОВИЋ, А. ЖИВАНОВИЋ и Б. Д. ТОДОРОВИЋ.

ОДГОВОРНИ УРЕДНИК
АЛЕКСАНДАР М. СЕКУЛИЋ

БРОЈ 18. У БЕОГРАДУ, НЕДЕЉА 7. МАЈА 1900. ГОДИНЕ ГОДИНА XXXI

За што се колубарски сој говеди споро развија и како се та мана може поправити?

На основу новога закона о унапређењу сточарства, Сточне Комисије у нас, први пут ове године извршују одабирање приплодних грла домаће стоке, ради побољшања и унапређења нашега сточарства.

Поводом овога важнога посла сматрамо за дужност да проговоримо о поправци нашег колубарског соја говеди, од којег се остали крајеви наше Домовине могу снабдети добрим приплодним грлима.

Наш колубарски сој говеди у данашњем међувремену налази се у једноме прелазноме стању између природнога и вештачкога гајења. То и нагло куповање приплодних грла из овога места где је легло сој, узроци су те је он данас у важности сразмерно застао, јер, природне су му погодбе умањене а вештачке нису створене. Ево од куда то долази.

Пре тридесет година, у нас су биле обилате паше: сеоски и општински испусти и ограђени чаири, у којима стока слободно пландоваше и товљаше се. Пијаћа вода на текућим рекама: Бањи, Лепеници, Рибници, Топлици, Колубари и Љигу, била је стоци више приступачна, те се она снабдевала здравом и свежом водом. Шуме пређе беху у своме напону, те и оне јачим пречишћавањем ваздуха и заклоном од ветра и непогода такође добро годиште нашем колубарском сој говеди. Мања спрежна употреба, знатно је утицала на његово боље развиће. Најзад наше породичне задруге у то доба биле су у најбољем јеку и оне су са довољно радне снаге снабдевале стоку: добром храном па и негом, каква се тада за добру сматрала.

Ове су погодбе биле довољне да наш колубарски сој говеди добије светског гласа, који се према приликама и данас довољно одржава, а крајње је време да смишљено и озбиљно порадимо, да се он уздигне на степен, који му доликује.

„Ако сам ти продао бика и краву нисам моју Лепеницу“, рекао је пок. Мијаило Лаловић из Санковића једноме тамнавцу, кад га је овај при куповини запитао, да ли ће и његова говеда бити као Лаловића. Ово је најбољи доказ од каквога су утицаја природне погодбе на развитак нашег колубарског соја говеди.

Па и са оваквим природним погодбама, наш колубарски сој има особину да се споро развија. То опет долази отуда, што наши сточари из неразумевања а и нехата, користећи се тим богатим природним погодбама, нису се старали, *да вештачким гајењем ириномогну и са колена на колено пренашају и постепено достигну брже развиће у своме сој стоке.*

Противно споменутој изреци Лаловића, има живих примера да наш колубарски сој говеди може одлично напредовати у свима крајевима наше Домовине, док код страних раса и сојева није тај случај. Ово је и лако појмљиво, јер је свако место у нашој земљи по свему ближе и сличније Колубари, но местима из којих смо стране расе и сојеве добављали.

Да споменемо те живе примере.

1. Веса Варагић из Тометина Поља, среза пожешког округа ужичког, купио је од Милорада Радовановића из Радобића два јунца у другој години. Неговао их је и хранио нешто боље од остале своје стоке. Сада су у шестој години. Један од њих ове је величине;

обим груди и плећака	2·28	мет.
обим трупа преко кукова	2.22	„
дужина од рогова до репњаче	2.34	„
обим рога до главе	0.29	„
дужина једног рога	0.58	„
размак између врхова рогова	1.40	„

И зар се може пожелети боље грло *но ово*, које има овакву грађу тела, а одгајено је у ужичком округу. Хиљаду динара сигурно се може добити за ове волове да се добро угоје, а довољно су и гојазни.

2. Пољопривредна Подружина у Гор. Милановцу има врло лепих прилођених грла у околини од бикова, које је из Колубаре купила. Много су боља од оних, која су укрштањем са страним расама прилођена.

3. Пок. Панта Живковић трг. из Београда, послао је својој браћи у Паштриће овога среза једнога бика алгајског соја, ради спаривања са кравама колубарског соја. — Испали су жутомусани, који ни по чему не заслужују пажње.

Сличних примера има свуда где се са овим покушавало.

Резултат је, да чилоноги колубарски сој за приплод у нас односи победу.

Е, али њему су разорани природни пашњаци, а није му посејано довољно детелине; млађи је почео да вуче терете, а зрнасте хране, мекиња и јарме мање му се даје; распадањем задруга, сганарице су принуђене да му врло мало мајчинога

млека, те прве и најпотребније хране оставе; остављен је често без склоништа, јер инокосни одгајивачи мало имају снаге да му склониште подигну, или су неки нехатни, а неки немају свести да уоче, е су нега и храна нераздвојне и насушне потребе за напредовање њихова домазлука.

Зато је наш колубарски сој говеди данас у извесноме застоју. Па шта да предузмемо да тај сој поправимо? — Ево одговора:

1. Да разумно применимо закон о унапређењу сточарства. Разборитије сточаре да обавестимо а нехатне силом власти да натерамо да подигну склоништа за сву стоку, да преко зиме не сме остати ниједно грло без склоништа;

2. Да у идућој години свака општина мора ставити у буџет суму новаца за набавку прекрупача да одгајивачи стоке прекрупљују зрнасту храну и дају је стоци, јер се сада производња кукуруза савршенијим радом увећала, па се може извесан део стоци давати;

3. Детелине што више сејати и њоме лети стоку хранити, а постепено уводити и остале пићне биљке;

4. Наставити започето одабирање приплодних грла сваке године, са већом пажњом, и

5. Нарочиту пажњу обратити на то: *да се мушка и женска грла одојчад и двогочад што боље негују и хране да се овим путем иренашањем с колена на колено убрза развијање грла колубарског соја, те да му се та особина постепено придобије а остале усаврше.*

Кренимо рад у овоме правцу па ћемо ускоро осетити, а убудуће све више и више осећати богате користи од нашег колубарског соја говеди.

Вића Матић
ср. економ

ХОЛАНДСКИ СИРЕВИ

Две холандске вароши Едам на северу, недалеко од Амстердама и Гуда на југу, дале су име двама сиревима који су најако предмет трговински и долазе већ до нас. Читаоце смо ради упознати с начином њихове израде, још нарочито зато, што је ова могућа и тамо где се за рад немају велике количине млека, потребне нпр. за Ементал и Гријер, и, што Едам, или како га још у Француској зову Маврова глава, (tete de Maure) спада међ сиреве који се најдуже — више година, одрже непокварени.

Како се раде и негују, ова два сира се врло мало разликују међу собом, али немају ни исти облик, ни исти укус, ни исти проценат масти. Гуда је мастан сир од неоплављена крављег млека; облика оних лебова што се код нас пеку у лиманим судовима, само са још заобљенијим ивицама; — тежак обично 3—4 килограма највише 12; укуса благог; у пресеку показује ситне честе рупице — очи, које су отворили гасови развијени приликом превирања и зрења сира које се сврши за 2—3 месеца.

Едам је напротив, сир полумрсан, често сасвим постан; потпуно округао, као велика поморанџа (неранџа); коре обојено жуте, плаво или црвено; тежак 2—3 килограма, такође са ситним очима; укуса нешто накисела.

Плављење млека при изради Едама је услов за његову одржљивост. Масни сиреви се тешко пресушују и, кад се то већ хоће, постиже се кувањем; Едам је међутим некуван сир и почесно плављење млека је нужно, јер постан сир, истина спорије зри, али се зато држи боље и дуже.

Млеко се опашта како где: плављењем после неког времена лежања на миру, машином центрифугом; на половину, трећину или четвртину.

Пре но што ће се закиселити — пресећи, доведе се на 30—32° Ц. према добу године и својству млека. Да би се посиравање могло извести тачно за колико се времена хоће, употребљује се, како код овог сира, тако и код многих других, сириште концентрисано: течно или у прашку.

Течно сириште нпр. може за четрдесет минута закиселити на температури од 35° Ц. десет хиљада пута толику количину млека. У прашку још је снажније. При закисељавању у изради Едама, прорачуна се колико треба таквог сиришта на дану количину млека, па да се ово како треба ухвати за 20 или 30 минута, (како је обичај ког радника.) Сириште се разблажи у нешто мало млаке воде, саспе, и млеко узмути у свима правцима, како би киселина свуда подједнако допрла. У исти мах, или одмах пред тим, дода се 4—5 грама боје на сто литара млека, откуда сир добије своје познато жутињаво тесто, месо или како ће се већ рећи.

Кад је довољно измешано, заустави се даље кружење и таласање млека, покрије да се не хлади и остави на миру 20 односно 30 минута.

По истеку тог времена, млеко се обично довољно ухватило да се може сећи. За то се узима нарочити секач са више жица на облик лире и њиме, у почетку лакше, а затим брже и брже, исече што потпуније и што равномерније цела маса посиревине. Тим се пресецањем олакшава излучавање сурутке, те она зрна посиревине још боље очврсну. Кад су после 10—12 минута пресецања зрна доведена на величину ситног пасуља, остави се све на миру, да се посиревина слегне на дно котла или нарочитих нађава у којима је сирено; тада се црпи сурутка, шмрком или обичним судом.

Посиревина се сада наставља још једном на ватру, или се, ако су казан или нађве са двојним платнима, пусти пара, док се маса не загреје од 34°—36° Ц. Гдегде се у посиревину досипа загрејане сурутке док се не добије исти ступањ топлоте. Загревати на голој ватри — пламену — незгодно је што се врло лако може превазићи одређен степен топлоте, а то је на штету сира: зрна се пресуше и сир узрева спорије, губећи тим нешто и од укуса. Ако се опет не подгреје довољно, зрна остају мека, сир зри сувише брзо и не држи се колико иначе. Потребно је пипањем умети познати кад је зрно удешено. Посиревина се за овим устура на један крај притискујући, док се не поцрпе и онај остатак сурутке. За то време дрвени калупи избушени на три четири места, са поклопцима, лежали су у млакој сурутци како би између њихове топлоте и топлоте посиревине била што мања разлика.

Радник узима сада један такав калуп, мође га преда се у котао где је посиревина и пошто ову издроби и промеља међ прстима и длановима, баца је у калуп тако да га преврши. Други радник прима тај калуп, притискује посиревину, обрћући је у калупу да би добила његов кугласт облик и тако редом. Треба пазити те рупе на калупу отпушавати ако посиревина спречава отицање сурутке.

Пошто је посиревина примила облике калупа и не расипа се више, умота се у мале грудњачице ситна ткива, повраћа у калуп, покрива поклопцем и носи под пресу. Преса је удешена, да се снага притиска дâ постепено увећавати, од 2 на 4 пута толико колико је тежак сир. Највећи притисак даје се на крају пресовања и за сиреве којима се жели обезбедити дуга трајашност, пење се на осам и више пута тежину сира. Под пресом остаје како кад: 12—24 сахата, када се извади одвиј из грудњаче и носи да соли. Соли се или у истим калупима, кад се дно овог после крупније самлевеном сољу, а гола страна сира тако исто, или потапа у саламуру. Сољење траје 6—8 дана. У оба случаја ваља пазити да температура не буде сувише ниска; со треба да прожме целу главицу сира. Пошто су усољене, отру се и осуше па преносе у подрум, који не треба да је испод 12 ни изнад 18° Ц. и ту поређају на полице тако да не дотичу једна другу.

Нега у подруму састоји се у том, да се за првих три недеље дана преврћу с једне стране на другу, затим потопе у млаку воду за неколико минута, испере четком и опет поврате на своје место. Сад их је довољно превртати други или трећи дан. — За продају приспе лети раније но зими: после три месеца, шест, годину па и после две године дана, ако су посни и исушени.

Практикује се да се главице пре стављања под пресу пробањају 2—3 минута у сурутци врелој 50—55° Ц. како би се боље одржала и заварила зрна једно уз друго.

Остаје још да се сиреви *остружу* и *бојадишу*.

Прво се у фабрикама врши једном малом справом. Главица се постави на покретну плочу и на супротној страни притисне. Кад се плоча доведе у покрет врти се и сир с њоме; притом

му стружка која се олако наслони, лепо очисти кору од свију неравнина и рапавости, а не засече га нити заљушти.

Тако очишћен премаже се ланеним уљем обојеним жуто или црвено према томе на коју ће се страну извозити. Уљу је задатак да сир обложи лаким слојем који би одстрањивао спољне утицаје на сир и што дуже непромењено одржао стање које постоји у време бојадисања.

Пошто је млеко већ донекле опоштено то га је за један килограм сира потребно просечно 11—12 литара. Садања му је цена на берлинској пијаци 150—160 марака сто килограма.

Израда сирева у Холандији је и кућевна и фабричка. Кућевни се сир у кући ретко однегује до краја. Произвођач гледа да што раније сву бригу око тога и око тражења пијаце, пренесе на трговца. Зато је одређених дана у варошима холандским које леже у средишту производње, трг претоварен шареним хрпама главица још несазрела сира, које трговци, пошто их на свој начин опробају, купују и префињују у својим подрумима. То је опет и трговчев и произвођачев интерес. Једнообразно однегован и у великој маси понуђен производ лакше се прода и по бољу цену. Домаћи сир више је цењен но фабрички, зато што је овај други увек посније или сасвим постан. Врло често се опоштеном млеку дода олеомаргарина или уља на место избућканога масла. и такав сир продаје као природан и мастан. — Оваке и сличне злоупотребе јако су поколебале не само добар глас овог сира, но уопште млекарске индустрије холандске. Она је, као што се зна, највећи произвођач маргарина у свету и свој маргарин где може, продаје под именом масла. Зато њено масло, баш и кад је чисто и савесно израђено, нема поверења трговаца и не плаћа се никад као суседна: данско или француско масло.

Да напоменемо један потпроизвод ове фабрикације сира, нарочито маснијег. — При сирењу никад сва маст млека не оде у сир; 0·3—1% остане у сурутци. Ако се та сурутка расхлади и остави на миру, маст ће испливати и на површини образовати слој павлаке из које се да избућкати масло. Холанђани тако и раде, јер по њиховим навикама штеђења ништа не сме ићи у растур. Зато што се сир јако боји, и овс је масло обојено. Холанђани су савладали малу неугодност коју осим лица такво масло изазива и својим укусом и његова потрошња унутрашња врло је велика. У Швајцарској се масло из сурутке добија на против загревањем ове до 80—90° Ц. и додавањем нешто љуте сурутке.

Међудим ако се сурутка пропусти кроз центрифугу и из тако одвојене павлаке избије масло, оно се једва да разликовати од масла читавог млека. Колачари и мешаје нарочито га цене.

Случајно немамо при руци податке о количини и новчаној вредности извоза млекарских продуката Холандије, али при свем том, што су се у њену млекарску индустрију увукли недозвољени обичаји, *ова је један од најјачих извора богатства холандских пољопривредника.*

Томе је у осталом доказ, што се нигде у свету стока не држи боље и чистије. Стаје холандских крава нису само удобне, но *раскошне.* У многима порцелан претеже над бетоном — О том, други пут.

Мил...

III. ПОЉОПРИВРЕДНО ПРЕДАВАЊЕ
ЗА ШИРИ КРУГ СЛУШАЛАЦА

(свршетак)

Свакојако добивени подаци из Мађарске, нису били примамљиви. Њима је утврђено, да се на Свиларству не може и у нас радити на исти начин из простог разлога: *што су жртве које изискује ова грана за своје развијање, посве велике, толике, да их можда ниједно Представништво не би одобрило.*

Помислите: килограм семена свилених буба стаје на 200 динара. Треба купити најмање 100 кила, то је већ 20.000 динара. Тај издатак треба да буде сваком годином све већи и већи. Подизање завода за производњу семена, такође је скопчано великим трошковима. Па онда, да се откупе мехурци произведени само из 100 кгр. семена, треба одмах имати и издати на 200.000 динара, а ако би се откупила половина, произведених мехурака, онда на 100.000 дрнара што такође није мало. Затим, и за откупљивање треба у свакој години имати све више новаца, а може се десити, да се за мехурке мање добије, него што се изда. И магацини стају много, само за један треба 100.000 динара, а ваљало би их имати бар у сваком округу по један. Томе треба додати плату на особље, награде повереницима, одгајивачима и осталима који се заузимају за Свиларство, итд. итд. С тога се свакојако предложеној организацији рада као у Мађарској, није могло приступити, и зато је остало, да се па Свиларству ради као и за поменуте две године (1896 и 1897) тј. да Министарство набавља извесну количину семена за оне одгајиваче, који ће свилу употребити за домаћу потребу, и да им ово раздаје бесплатно преко Српског Пољопривредног Друштва.

*

Пријаве за семе расле су, и зато за 1898 годину би утврђено да се набави већа количина семена. Набављено је 25 кграма, више дакле за 9 кгр. но прошле године.

За ову набавку било је више понуда: из Француске, Италије а једна из земље. Сви они, као да се беху договорили тражаху једну цену, 200 динара у злату од килограма, и да би се сад могло решити од кога да се набави поменута количина, донесе се решење: *да се набавка уступи ономе, који буде пристао да откупљује мехурке по цени као што се ови плаћају у Мађарској.* Изнесена је, као што се види, једна погодба, за коју се, више но насигурно рачунало, да је ниједан од тих понуђача неће примити.

Али, ствар се окрену како треба. Понуђач из Србије, који се обвазао набавити семе из Француске, пристаде врло радо на ову погодбу, а уз то још, и да његов рад у раздавању семена и откупљивању мехурака, може држава контролисати на начин који она за то буде изабрала.

На тај начин ето, појавио се као свилар, откупљивач мехурака, г. А. Тајтацаковић, трговац из Крушевца.

*

Рад г. Тајтацаковића у погледу раздавања семена и у погледу откупљивања мехурака био је те (1898) године ограничен поглавито на крушеначки округ, јер је он само у том округу раздао преко 15·5 кгр. семена и откупио 8015 кграма мехурака.

На тај начин концетрисањем рада у једном округу, подстакло се већ прве године на 1364 породица да приступе гајењу свилених буба. То је свакојако била лепа појава, нарочито, кад се у овом погледу учини упоређење с Мађарском. У Мађарској приступило се гајењу свилених буба 1882 године, и те године у целој Угарској било је свега 1058 породица које се одазвале гајењу, а у нас, само један округ, и то округ који не обилује тако количином белих дудова, јер их према попису има само 12.770 комада, дао је, као што је речено 1364 породица.

Целокупни откуп мехурака у 1898 години изнео је 10528·300 килограма. За ову количину одгајивачи су добили 15.238·35 динара.

У тој количини било је мехурака:

I класе	3.847·2 кгр.	у вредности	8754·45	динара
II „	5.651·6 „	„ „	6181·30	„
III „	1.029·5 „	„ „	302·60	„

Проценат откупљених мехурака износио је и то код мехурака:

I класе	36·5%
II „	53·7%
III „	9·8%

Отуда, просечна цена свих класа од килограма изнела је по *1·43 динара.*

*

Покушај је, као што се види, дао доста повољне резултате. За килограм мехурака који се дотле продавао по 60 највише 80 пара, добило се 1·43 динара. Зато је Министарство било вољно да са истим откупљивачем настави рад и у идућој 1899 години.

За ту годину набављено је 34 кгр. семена, више за 8 кгр. но прошле године. Откупљивач је раздао семе бесплатно и то одгајивачима из округа крушевачког и моравског, од којих је био дужан откупити најмање половину произведених мехурака.

Министарство је од своје стране дало потребан штампан материјал за прибирање извесних података; штампало је о свом трошку упуство за гајење свилених буба, које је раздавало бесплатно, утицало је преко власти на одгајиваче, да приступе гајењу у већој мери, и израдило план по коме се има вршити цео овај посао.

Ресултат је био овај:

Откупљено је у оба округа мехурака

I класе	14.556·5	кгр. у вредности	33479·55	динара
II „	8.337·6	„ „ „	9587·12	„
III „	2.832·2	„ „ „	707·85	„
Свега	25.726·3	кгр. у вредности	43.774·92	динара

Проценат откупљених мехурака изнео је код

I класе 56·8%
II „ 32·4%
III „ 10·8%

Отуда, за килограм мехурака откупљивач је издао у средњу руку по *1·70 динара*, т.ј. по 27 пара више но сваком килограму но прошле године.

Успех је дакле био знатно повољнији но минуле године. За обе године није било жалбе ни откуда. Откупљивач је био задовољан а исто тако и одгајивачи.

*

Сад је требало настати да се у овом правцу продужи рад и на даље, па се и у томе успело.

Г. Тајтацак, који се презива и Анђелковић, и његов зет г. А. Фаркић, поднели су Министарству у овом погледу повољну понуду: да им се за неколико округа уступи набавка семена свилених буба и откупљивање мехурака.

Тако је поникла фирма: *Фаркић и Анђелковић*. Они су примили на се обавезе:

1. да код надлежног суда протоколишу своју фирму;

2. да за пет година и то о свом трошку врше набавку семена свилених буба произведеног по Пастеровом начину за одгајиваче у округзима београдском, крагујевачком, моравском, нишком, подринском, пожаревачком и смедеревском;

3. да сваке године буду дужни набавити између 100 до 200 кгр. семена;

4. да у августу сваке године пре поруџбине семена одреде количину семена коју имају набавити за сваки округ и да набавку семена изврше тек онда, пошто распоред о томе одобри Министарство Народне Привреде;

5. да набављену количину семена буду дужни предати одмах Министарству Народне Привреде ради испитивања;

6. да одгајивачима буду дужни давати бесплатно потребну количину семена свилених буба;

7. да буду дужни о раздатој количини семена поднети Министарству Народне Привреде најдаље до 20 маја свиларске листе, те да се према овима саставе спискови за откупљивање мехурака за сваки округ, како би им се најдаље до 10 јуна вратили, те да по њима врше откупљивање;

8. да ће у поменутим окрузима и за означен број година од сваког одгајивача купити најмање половину произведених и неумртвљених (живих) мехурака, а на случај, да би одгајивач хтео продати и другу половину мехурака, да су дужни откупити и те мехурке као и прве мехурке;

9. да ће неумртвљене мехурке плаћати и то мехурке:

Прве класе у коју се имају уврстити сви здрави (непрогрижени) тврди и чисти мехурци (не смеју бити нимало прљави) и сви тврди и чисти мехурци чије су бубе боловале од кречавице, килограм по *два динара и 15 пара;*

Друге класе, у коју се имају уврстити сви мекани и мало прљави мехурци као и они чије су бубе боловале од сањивице и тако зване *двојке*, т.ј. мехурци у којима има по две и више лутака килограм по *један динар*; и

Треће класе, у коју се имају уврстити сви сасвим прљави и влажни мехурци, који могу упрљати и друге мехурке, килограм по *25 пара дин.*

10. да буду дужни имати у сваком округу потребан број станица за откупљивање мехурака, узимајући за основу да на сваких 20 килограма раздатога семена буде по једна станица;

11. да сваку станицу за откупљивање мехурака уреде овако:

а). У станици (одељењу за примање мехурака) да буде 1 сто (астал) за контролоре, 1 астал за писара и 1 за благајника;

б). Испред стола писарског да буде децимална вага која се пре тога има тарирати (подмерити) према општинској ваги и на којој ће бити потврда општинскога суда да је вага тачна. За примање мехурака да буде на ваги намештен лакши сандук од еспапа и тежина овог да се подмери гмизом (сачмом) па гмиза да се изручи у платнену кесу и ова пошто се ушије утврди за вагу;

в). На зиду пред станицом да буду намештене три кутије са стакленим поклопцем у којима ће се изложити мустре мехурака I, II и III класе, по којима треба сваки одгајивач да сортира своје мехурке;

г. На зиду испред стола писарског и ваге, да буде намештена црна табла дужине 80 см. а ширине 60 см. на којој је црвеном бојом исписано име и презиме; количина мехурака I, II и III класе и сума која припада за откупљене мехурке сваке класе и за све укупно.

12. да ће приликом откупљивања мехурака бити дужни дати сваком одгајивачу потребну помоћ било у обучавању одгајивача у сортирању мехурака било у самом сортирању ако ову буде захтевао одгајивач;

13. да ће до 1 маја ове године бити дужни подићи у Лапову три Пелегринове пећи за умртвљивање и сушење мехурака, једну за 1000, једну за 2000 и једну за 3000 кгр. мехурака; и

14. да ће у вредећим државним хартијама давати сваке године у име кауције по 20% вредности набављеног семена и то одмах чим се семе преда Министарству.

*

Сваки одгајивач који добије семе свилених буба дужан је:

а) потписати купон свиларске листе ради потврде примања добивене количине семена и пристанка на све обавезе које се тичу одгајивача а свиларску листу задржати за уписивање осталих података ради предаје откупљивачима;

б). да гаји свилене бубе по упуству Министарства Народне Привреде и упуству органа које би за овај цељ одредило Министарство Народне Привреде;

в). да неће ни од кога другог примити семе ради гајења;

г). да добивено семе неће ником давати, делити;

д). да за гајење неће употребити домаће семе;

ђ). да од добивених мехурака неће производити семе;

е). да ће најмање половину мехурака продати г.г. Фаркићу и Анђелковићу и том приликом предати им свиларску листу, показати целокупну производњу мехурака и од њих узети признаницу на откупљену количину мехурака; и

ж. да ће за сваку кутију семена, ако г.г. Фаркићу и Анђелковићу не би могао продати најмање половину најмање половину произведених мехурака платити без икаква изговора *двадесет динара* и то 16 у корист државне касе а 4 за повластичаре, а *деесет динара* и то 8 за државу а 2 за повластичаре, ако би другу половину произведених мехурака продао коме другом лицу.

Министарство Народне Привреде обвезало се пак од своје стране:

1, да ће сваке године штампати потребан број поука о гајењу свилених буба ради раздавања одгајивачима без обзира, да ли ови такву поуку већ имају или не;

2, да ће штампати потребан материјал за сређивање података о количини раздатога семена одгајивачима и откупљених мехурака;

3, да ће порадити код Министра Финансија те да се приликом откупљивања мехурака не тражи од одгајивача наплата дуговне порезе нити да се произведена и откупљена количина мехурака порезује на одгајиваче и откупљиваче;

4, да ће порадити код Министра Грађевина:

а), да се неумртвљени (живи) мехурци који се буду експедовали државном железницом експедују брзим возом, а такса да се рачуна као товар — споровозна роба, и

б) да се откупљивачима ставе на расположење бесплатно две карте друге класе за све железничке пруге а за време од 15 децембра до 15 априла;

в), да ће израдити код Српског Пољопривредног Друштва те да на адресу овога могу увести без наплате царине и царинских трошкова одређену количину семена свилених буба, Пелегринове пећи, делове ових и остале потребе које су у вези са овом граном, и

г), да ће за откупљивање мехурака где је станица за откупљивање поставити нарочите контролоре и овима ставити у дужност:

аа), да мотре да сваки одгајивач по списку донесе на откуп најмање половину произведених мехурака и да другу половину ако је не би задржао за домаћу потребу уступа повластичарима по исту цену као и прву половину;

бб) да пазе, да се откупљивање мехурака не врши ван станице;

вв), да сваког дана за време откупљивања мехурака подносе извештај Министарству Народне Привреде колико је тога дана откупљено мехурака од сваке класе на по се;

гг), да о свакој неправилности за време откупљивања извештавају окружно начелство и Министарство Нар. Привреде;

дд), да по свршеном откупљичању мехурака поднесу Министарству Народне Привреде извештај о целокупном раду и списак лица која нису хтела продати прву половину мехурака овлашћеним откупљивачима ăао и списак оних лица која су другу половину или целу количину продала не надлежном лицу; и

ђђ), да Министарству Народне Привреде предлажу за награде најбоље одгајиваче свилених буба.

*

Између повластице коју је имао г. Еразмо и ове повластице коју имају г.г. Фаркић и Анђелковић, разлика је у главноме у томе: што је у овој повластици предвиђена најмања количина семена свилених буба коју могу раздавати; утврђена је количина мехурака коју су одгајивачи дужни продати, утврђен је начин откупљивања мехурака и место где се има вршити откупљивање; ујамчена је тачна мера и тачно сортирање мехурака по каквоћи и истакнута обавеза да повластичари извештавају Министарство о количини раздатога семена, о количини откупљених мехурака и о стварно издатој суми за мехурке за сваку класу на по се и за све укупно.

У тој повластици не говори се ништа да су повластичари дужни подићи и свилару т.ј. радионицу за одмотавање свиле коју је био обавезан подићи г. Еразмо а коју није подигао с тога, што није постигао имати годишњу производњу мехурака од 60.000 килограма.

*

Неће ми се, рачунам замерити, ако на овом месту упоредим поменуте две повластице и у погледу показанога успеха у самоме раду коме су и намењене.

Пре свега, повластица г. Еразмова је *закон*, а ова г.г. Фаркића и Анђелковића, *решење* Министра Народне Привреде. По томе, г. Еразмо, требао је, а нарочито као јак капиталиста. јер се за таквог сматра, да на томе послу буде издржљивији и тачнији.

Г. Еразмо је, као што је поменуто, за све три године (1891, 1892 и 1893) раздао само 41·040 кграма семена свилених буба, а г.г. Фаркић и Анђелковић, спремили су за ову као прву годину од када имају повластицу 130 килограма семена у вредности на 24.000 динара.

Г. Еразмо био је обвезан подићи свилеру по поменуом закону, и ту обавезу није испунио, међутим г.г. Фаркић и Анђелковић, подигли су зграду у Лапову за свилару и ако те погодбе немају у решењу; они за њу тек траже одобрење. У тој згради су према обвези подигли све три Пелегринове пећи, које су за сада најудесније за умртвљивање и сушење мехурака. Употребом ових пећи, није потребне имати ни подизати онако скупоцене магацине (коконијере) јер се мехурци могу спремити за извоз већ после 18 часова. Те се пећи у Италији употребљавају за сушење кукуруза, због чега је престала употреба кошева; удесне су за сушење пиринча и меса, а у нас показале су добар резултат и у сушењу шљива. Набавком ових пећи, они су створили себи погодбе да раде са успехом и на другим гранама. Од своје стране дакле испунили су тачно све обавезе па дали још и нешто више.

*

Кад знамо, да ће се ове године раздати одгајивачима 130 кграма семена свилених буба, онда да покажемо приближно *колико ће килограма мехурака имати да откупе повластичари ове године и колико ће новаца имати да добију одгајивачи за продате мехурке.*

Ако рачунамо да се од једног грама семена добије по 2 кгр, мехурака, што се лако постиже кад се бубе гаје као што треба, онда ће производња овогодишњих мехурака бити, ако не буде било каквих незгода на 260.000 кграма, и ако сваки одгајивач буде задржао половину мехурака за домаћу потребу, онда ће повластичари имати да откупе 130.000 кграма мехурака.

Прошле године плаћени су мехурци у средњу руку по 1·70 динара по килограму, те отуда да откупе свих 130.000 кгр. имаће да учине издатак на 221.000 динара. То је у случају кад им се прода само половина произведених мехурака, а ако откупе целу количину, онда два пут толико.

Како у 130 кгр. семена има 13000 кутија од по десет грама семена, то ће сваки одгајивач, који узме кутију семена, према прошлогодишњој средњој цени имати да добије у најмању руку 32·40 динара, ако би продао целу количину мехурака, или око *две банке*, ако би неку количину задржао и за домаћу потребу. То би било у случају, кад би се мехурци сортирали према средњој каквоћи мехурака од прошле године, т.ј. да од 20 кгр. мехурака дође у

I класу	11·360	× 2·15	динара	= 25·40
II „	6·500	× 1·—	„	= 6·50
III „	2·140	× 0·25	„	= 0·50
	Свега 20·00	кграма	„	= 32·40

Но ако одгајивач буде радио као што треба, тачно по упуству које ће добити кад и семе, онда ће добити знатно боље мехурке, а с тим и више новаца. Ко би имао све мехурке I класе, добио би 43 динара.

Но томе. *ако се свилене бубе боље гаје, биће више новаца, и обратно маље, ако се у томе не ради како треба.* Зато је у повластици и унесено, да се мехурци пре откупа морају сортирати.

Свакојако сиромашним породицама 3—4 банке од 1 кутије семена, неће бити на одмет, нарочито кад се узме, да је за гајење потребно мало више труда само за последњих 10 дана.

*

Ако желимо одомаћити Свиларство у нашој земљи и да од њега имамо оне користи које од шале можемо имати, онда је потребно да имамо дудова у изобиљу, и да их имамо свуда: по утринама, јавним местима, поред путева, друмова итд.

У новије доба препоручује се лишће неколиких биљака за храњење свилених буба, да би се тиме помогло Свиларству, у местима, где дуд не може успевати, али то су још само огледи. У нас дуд успева како се само пожелети може, па зато и у случају кад би било и таквих биљака чијим се лишћем дудово лишће могло и потпуно заменути у исхрани свилених буба, не би требало да се за њ не бринемо, с тога, што од дуда имамо и друге користи. Његов род, као што је познато изврсна је храна за живину и свиње; деци су дудиње права забава и задовољство, а дрво се употребљава на много што шта а нарочито за ракијску бурад.

Г. Еразмо Мари у једној књижици својој вели: „Заиста нема удеснije земље за дудове но што је Краљевина Србија. У њој они најлепше успевају.“ Она је, вели, то исто што и наша плодна Ломбардија, с којом од прилике и лежи у једној географској дужини и ширини.“

То је он добро уочио, јер је одиста ретко видети дудове старије од 30 година, а они су у нас — горостасни грмови.

То повољно напредовање дудова није се измакло из вида ни Великом Милошу, као што му се ни Свиларство није чинило тако ништавном привредном граном, те је зато и издао већ споменуту наредбу, да општине подижу дудове. Његова је свакојако највећа заслуга, што се у нас дуд одомаћио у тој мери, да и овом количином дудова којом данас располажемо можемо с приличним успехом радити на Свиларству.

Угарска живо ради на подизању дудова још од 1882 године, и после толиког напорног рада није имала више до 1897. године од 1,663.250 дудова, наравно осредње старости и младих, међутим у нас, најновији попис који је извршед по наређењу Министарства Народне Привреде у 1897 години показао је да имамо 772.837 дудова и то белих: 303.919 црних, 291,824 мургастих 169.285 и јалових 7819, и до свих тих дудова, ми смо дошли, неосетно, и сами незнамо како.

Тај попис казује нам:

1. да највише дудова имамо у окрузима подунавском (садањем београдском и смедеревском), моравском, подринском, крагујевачком и крушевачком;

2. да је бројно стање дудова у земљи врло повољно за гајење свилених буба у далеко већој мери но досада;

3. да је производња дудова у земљи могућна у свима крајевима у земљи, изузевши неколико општина у округу ужичком, те је отуда могућно да сваки крај има лепе користи од Свиларства;

4. да је могућно убрзати производњу дудова, јер се сваке године може из саме земље набавити потребна количина семена и садница, а нарочито, кад се у сваком срезу буду основали воћни расадници, којима је, као што је познато, стављено у дужност да издају бесплатно дудове саднице.

Али, и ако је бројно стање дудова такво да се за сам почетак гајења свилених буба у већој размери може имати довољно хране, ипак се не може рачунати на то, *да ће се сваке године моћи корисно употребити лишће свих дудова за гајење свилених буба*, зато: што су они највећим делом својина појединих привредника, те је вероватно, да лишће својих дудова кад не би гајили свилене бубе не би за овај циљ радо и бесплано уступали оним својим суседима који не би имали дудова.

Зато је потребно настати, да се дудови подигну по јавним местима, поред путова и друмова и поново захтевати од општина да подижу што веће дударе.

Наравно и појединци ваља за дудове да одвоје по које парче земље на своме имању, а зато им се даје и лепа прилика, јер је од стране Министарства Народне Привреде наређено свима државним привредним заводима: да сваке године сеју дудово семе у што већој количини; да сваке године прибирају што више семена белога дуда и ово бесплатно раздају свима који желе гајити дудове и да из својих расадника издају исто тако свима бесплатно и дудове саднице.

Осем тога, као што је наведено, и из среских воћних расадника, моћи ће сваки добити садница белога дуда колико му треба.

Ми смо дакле у повољним приликама да можемо имати дудова у изобиљу а с тим и истински радити на унапређењу домаћег Свиларства.

*

Да се произведу што бољи мехурци а с тим и да се добије више новаца, зависи много од вештине самога одгајивача т.ј. од тога, да ли се гајење свилених буба врши онако, како то захтева њихова природа.

У упуству Министарства Народне Привреде о гајењу свилених буба,* које ће добити сваки одгајивач, изложено је све о гајењу свилених буба и зато ћу вас замолити за дозволу, да овде, изнесем само неколике напомене.

1. *Сваки одгајивач треба да има топломер.* То је справа која показује колика је топлота у соби те да се према томе соба, ако је хладнија но што треба, загреје, или ако је топлија исхлади, колико треба. Свилена је буба нежна животињица, на хладноћи развија се споро а кад је сувише топло, разболи се, и ако не угине, завије се у мехурак који је много лакши но обично. Справица је ова по томе добар путевођа у раду, на њој нема ништа да се квари и зато ваља да је има сваки одгајивач а 2 до 3 гроша колико стаје, није бозна какав издатак.

2. *Семе свилених буба је скупо, свака кутија од 10 грама стаје на 3 динара и зато га треба чувати што боље до дана кад се има приступити извођењу буба, а само извођење извршити тачно као што је то речено у упуству.* — Семе је жив створ, па зато да се из њега развију здраве бубе, треба га чувати у соби у којој има довољно свежа и здрава ваздуха, и у којој је, мања топлота но што је потребно па да се бубе могу извести пре времена.

Остале начине извођења буба који су у нас познати не треба употребити. Тако:

Не ваља изводити бубе у недрима, као што то многи раде, јер је ту већа топлота но што је потребно и нема довољно ваздуха а и бубе је немогућно сортирати по њиховој старости.

Не ваља изводити бубе у постељи, јер кад се спава, онда се загрејy више но што треба, а обдан опет исхладне;

Неприродно је убрзавати извођење буба прегревањем собе, јер тада се бубе или не изведу, или и ако се изведу лако се побољевају. То исто вреди и за оне, који међу семе поред ватре, близу пећи или у оџаку!

Не ваља изводити бубе ни испод живине, јер су и ту исте незгоде као и кад се бубе изводе у недрима.

Никако не ваља посипати пепелом изведене бубе, што се чини из сујеверја, да их ко не урече. Бубе дишу кроз кожу и кад им се затворе шупљике, онда хоће ли имати ваздуха?

Угарска производи сама семе свилених буба, и да би избегла велике штете које је имала отуда што се много семе упропашћивало извођењем буба на недозвољен начин, избегла је те штете тиме *што одгајивачима раздаје у место семена изведене бубе.* Семе ради тога раздаје у свакој општини учитељу или другом ком који се раније одликовао као добар одгајивач. Овај изведе бубе за све одгајиваче и овима затим подели гусенице. Тај је начин врло згодан, а добит је од њега и у томе, што сваки одгајивач добије подједнако велике бубице, које с тога, што су подједнаког узраста, спавају у исто време па се у исто време и завију, међутим, кад бубе изводе сами одгајивачи, онда се и поред најбоље пажње добију бубе различне старости, па то доцније знатно отежава рад у гајењу.

У том случају, може се згодно употребити и *иеђ*, или тако звана „квочка“ коју видите. Пеђ има двоструки зид. У шупљину између зидова успесе вода која се затим загреје лампом колико је то потребно, пасе тако скоро све бубе изведу у исто време.

3. *Треба пазити да се бубе изведу у доба кад дуд иотера лист, а најбоље је, кад лист буде у величини никлова истиарца.* Ако се бубе изведу раније, угинуће од глади, а ако доцније, лишће може бити тврдо, па с тим и мање за њих подесно. Зато је у Свиларству и изведено правило: *бубе треба да расту упоредо с дудовим лишћем.*

4. *У соби, у којој се гаје свилене бубе, ваља да буде примерна чистота и увек да је онолико топла колико је потребно за који дан.* При том треба пазити, да се прашина с патоса и свих места у соби кўпи влажном крпом, т.ј. собу не треба чистити метлом као обично.

5. *Нарочиту пажњу ваља обратити на то, да бубе никад не гладују и да се оне најмање за ирвих 15 дана хране исецканим лишћем.* — Бубе, као што је познато, једу лист само са окрајака а никако од средине, те ће по томе у искрижаном листу бити више ивица, окрајака, него кад је цео лист. Лишће треба крижати на чистој дасци оштрим ножем онако као и зеље, само при том треба пазити, да се криже у толико ситније у колико су бубе мање и обратно крупније, у колико су веће.

6. *Треба пазити, да се бубама не даје влажно, хладно ни прашинаво лишће,* — Од влажног и хладног лишћа добију бубе пролив, који може изазвати разне болести нарочито сушицу, а прашинаво не једу и тако гладују.

7. *За време кад бубе спавају не треба их хранити нити узнемиравати,* јер ако се покрену с места, неће се моћи пресвући, јер тада немају заштa да запну, утврде кожу из које треба да се извуку. Док се бубе потпуно развију, оне морају пресвући четири пута стару кожу, јер им је ова тесна, и да то постигну морају провести у миру учвршћени за под по читав дан и више. Тада подигну главу у висину, т.ј. *спавају.*

8. *Да се бубе могу развијати, ваља им дати довољно места, т.ј. треба их разређивати,* а да би се могле завити у мехурке у исто време, треба их том приликом и *уједначавати* т.ј. сортирати тако, да на табацима чисте хартије буду *највеће* бубе за себе, *осредње* за себе и *најмање* за себе.

9. *Кад год се бубе разређују и уједначују ваља избацити стару иостељу, иа том приликом и све бубе које су заостале на иостељи, јер су то болесне бубе.* Здраве бубе пређу одмах на свеже лишће.

10. *Треба пазити да се чаурница сиреми на време,* да се свила не би губила, а при самом прављењу чаурница обратити пажњу на то, *да место за завијање буба не буде тескобно,* јер би се тада добијале *двојке* т.ј. мехурци у којима су по две лутке и који се, као лошија роба, плаћају у пола јевтиније.

11. *Не треба с чаурице скидати мехурке ире док се не сазна да ли се буба иотиуно завила.* Ако лутка у мехурку клопара, може се скинути, а ако не, онда још причекати, и

12. *Скинуте мехурке треба затим сортирати по каквоћи, иа половину или целу количину однети иовластичару.* Повластичар откупљује само неумртвљене т.ј. живе мехурке, а они су и најтежи. Да се у путу мехурци не би гњечили, најбоље је преносити их у котарицама.

*

Да завршим.

Гајење свилених буба, је врло пријатна забава, а при том врло корисна.

Од те ситне привредне гране, Италија нпр. добија годишње у средњу руку по 100 милиуна динара а Француска 30 милиуна.

Суме ове као што се види нису малене и баш зато што су тако велике, оправдано је, да и ми приђемо Свиларству са више збиље и више оданости, и то у толико пре, што смо и за ту привредну грану у тако повољним приликама, да би нам многе државе наскоро позавиделе.

Зато, одазовимо се послу који нас зове. Учинимо сваки од своје стране што можемо за унапређење домаћег нам Свиларства.

---

*) *Кратка иоука о гајењу свилених буба* са 38 слика у тексту написао *Благ. Д. Тодоровић*, друго издање, Београд штампано у државној штампарији Краљев. Србије 1900. Издање Министарства Нар. Привреде.

ГЛАСНИК

Међународни виноградарски конгрес у Паризу. — Осем пољопривредног конгреса у Паризу, о коме смо већ донели програм рада,[1]) биће у Паризу особени међународни виноградарски конгрес, који ће трајати од 31 маја па до 4 јуна. Предмети за разговоре биће ови: 1, *Обнављање винограда* (реконструкција): подлога, прилагођавање (адаптација), сроћавање (афинитет), лозе које рађају без каламљења, референат Проспер Жерве; 2, *Болести винове лозе:* болести које проузрокују гљивице, болести које проузрокују животиње, референат Петар Вијала; 3, *Винске болести:* напреци у области винарства, референат Н. Гајон; 4, *Вино и санитетске установе:* референат Др. Шари; 5, *Да се одреди један општи начин описивања сората*, референат Куанон. С конгресом биће у вези *четири* екскурсије у важније виноградерске области Француске. Тако: прва екскурсија водиће се у *Бордо;* полазак из Париза последњег дана конгреса (4 јуна), у 10 часова у вече, а повратак 8 јуна у вече. Друга екскурсија иде у *Средњу Француску* с додиривањем Марсеља и Монпелија; полазак 7 јуна у вече, а повртак 11 јуна. Трећа екскурсија иде у *Бургунд* (Бургоњ); полазак 7 јуна у 8 часова у вече, повратак 14 јуна. Четврта екскурсија иде у *Шампањ;* полазак 14 јуна у вече, а повратак 16 јуна. Полазак и повратак ових екскурсија тако су удешени, да се може узети учешћа у свима. Цена је за саучешће: у I. екскурсији 65 франака, у II. 70, у III. 50, у IV. 40. Ту се разуме: железница, гостионица, храна, вођа и све остало. Примање пријава до закључно 12. маја (25 по нов. календару).

ДРУШТВЕНИ И ПОДРУЖИНСКИ ПОСЛОВИ

ЗАПИСНИК VIII. СЕДНИЦЕ

Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва

Држане 6. априла 1900 год. у Београду

Били су: Председник г. Милутин Савић, потпредседник г. Александар М. Секулић, благајник г. Благоје Д. Тодоровић; чланови одбора г.г. Паја Т. Тодоровић, Алекса Љ. Поповић, Јован Јекић и Нинко Јовановић.

Председавао г. Милутин Савић председник бележио секретар М.Јовановић.

77. Прочитани записник VI. седнице — Одбор усвоји.

78. Благајник прочита извод утрошених сума на канцеларијске трошкове у 1899. години — Одбор прими к знању.

79. Прочитани извод о стању благајне друштвене за месец фебруар о. г. који гласи: (Види таб. на стр. 144).

Одбор прими к знању.

80. Приступљено је одређивању помоћи Подружинама за ову годину, и ценећи поднесене програме радова и прилике у којима се поједине Подружине налазе — Одбор одлучи да се у име помоћи за ову годину дâ:

Подруж.	крушевачкој	200	динара
„	тимочкој	200	„
„	љубићској	50	„
„	бољевачкој	150	„
„	пиротској	250	„
„	крајинској	200	„
„	жупској	200	„
„	моравичкој	100	„
„	трстеничкој	50	„
„	медвеђској	100	„
Подруж.	обреновачкој	100	динара
„	сићевачкој у новцу	250	„
„	пожаревачкој	150	„
„	драгачевској	100	„
„	стишкој	150	„
„	књажевачкој	150	„
„	моравско-алексиначкој	200	„
„	ужичкој	250	„
„	жичкој	200	„

81. Приступљено је одређивању награде писцу VII Пољопривредне поуке о подизању винограда америчком лозом — Одбор одлучи да со у име награде писцу дâ по (70) седамдесет динара од штампаног табака и 25 комада књига за његову личну потребу.

82. По реферату уреднике Тежака за награду радова штампаних у 5, 6, и 7 бр. Тежака од ове године — Одбор одреди награде.

83. По предлогу уредника Пољопривредног Календара за 1901. годину — Одбор усвоји да Пољопривредни Календар за ту годину буде оваке садржине:

I. *Календарски део.* Осем црквеног дела све исто као и у 1900. годину.

II. *Пољопривредни подсетник.* Исто као у 1900. год.

III. *Пољопривредни заводи и установе.* Исто као у 1900 г. с потребним изменама и допунама.

IV. *Додаци:* Стечај, ценовник, књиге исто као у 1900. с потребним изменама и допунама.

V. *Поучни део.* Теме од прошле године:

Гајење живине;
Сувати као пашњаци за извозну рогату стоку;
Кромпир као сточна храна;
Рад кравама;
Поткивање коња;
Болест свилца;
Машина косилица и машина жетелица;
Ремонтски заводи као установе за унапређење коњарства;
Употреба меда;
Размештај пољопривредних зграда на осредњем сеоском имању;
Гајење овнова шкопаца.

Теме нове:

Рана зелена пића у пролеће;
Извоз дрва из стрменитих шумских положаја;
Стране сорте лозе, које би се могле препоручити за гајење у нас (с нарочитим погледом на подобност грожђа за извоз);
Подизање винограда на живом песку;
Неговање високих воћака од пресађивања на стално место;
Пољопривредна приповетка.
Величина Календара да буде 10 табака.
Награде од 60—80 динара од табака.
Да се израде нова клишета за корице и мосеце.
Месечни радови да се попуне и измене колико је потребно.

84. Чита се предлог благајника друштвеног да се издате суме на штампање Календара за 1899 и 1900. годину, које су вођене као привремени издатак, унесу у дневник касе, ради чега отворити нарочиту позицију на штампање Календара и Тежака, исплата да падне на терет друштвених прихода — Одбор усвоји.

85. По тражењу друштвеног благајника, да се учињени издатак на коричење књига и прављење кутије за моделе спремљене за Париску Изложбу стави на терет ванредних издатака — Одбор одобрава.

86. На предлог председника друштвеног — Одбор реши да се г. Миловану Миљковићу експедитору повиси плата на 120 динара на месец и да је прима из плате старијег писара, пошто посао старијег писара и отправља. Повишица да му се рачуна од 1. априла ове године.

[1]) Види *Тежак* о. г. бр. 24. страна 109.

СТАЊЕ БЛАГАЈНЕ

Српског Пољопривредног Друштва за месец фебруар 1900. године.

Ред. број	ПРИМАЊА	до фебруара дин.	п.	за фебруар дин.	п.	Свега дин.	п.
1	По дневнику касе	9177	90	7389	25	16567	15
2	Депозит у новцу	—	—	34205	40	34205	40
3	Депозит у хартијама	—	—	22560	50	22560	50
	Свега	9177	90	64155	15	73333	05

Ред. број	ИЗДАВАЊА	до фебруара дин.	п.	за фебруар дин.	п.	Свега дин.	п.
1	По дневнику касе	3209	60	2804	16	6013	76
2	Капитал. пољ. фон. код Упр. Ф.	18451	30	212	27	18663	55
3	Капит. пољ. ф. у артијама	7440	50	—	—	7440	50
4	Депозит разних лица у харт.	15120	—	—	—	15120	—
5	На штедњу код Управе Фонд.	7507	—	6500	—	14007	—
6	Готова новца у каси	—	—	1890	44	1890	44
7	Привремени издатци	9937	20	260	60	10197	80
	Свега	61665	60	11667	45	73333	05

Ред. број	ПРИХОД	до фебруара дин.	п.	за фебруар дин.	п.	Свега дин.	п.
1	Остатак по днев. касе за 1899. год.	3915	10	—	—	3915	10
2	Државна помоћ	—	—	—	—	—	—
3	Од претплате Тежака за 1900. и ран. г.	1406	20	1142	70	2548	90
4	» улога чланова добротвора и утем.	700	—	212	25	912	25
5	» » » помагача	304	—	36	—	340	—
6	» прихода на капитал пољ. фонда	—	—	146	—	146	—
7	» продаје књига	25	40	74	95	100	35
8	» Пољопривредног Гласника	—	—	—	—	—	—
9	» » календара за 1900. и ран. г.	1414	55	504	80	1919	35
10	» » семена	18	85	331	45	350	30
11	» » справа	1074	20	1870	75	2944	95
12	» наплате дуга за семе и справе	—	—	235	80	235	80
13	» продаје плав. камена и прскалица.	316	30	2774	55	3090	85
14	продаје запрашивача и сумпора	3	30	26	50	29	80
15	» друштвеног добра у Шапцу	—	—	—	—	—	—
16	Ванредни приходи	—	—	33	50	33	50
	Свега прихода	9177	90	7389	25	16567	15
	По одбитку расхода	3209	60	2804	16	6013	76
	Остаје за 1 март	5968	30	4585	09	10553	39

Ред. број	РАСХОД	до фебруара дин.	п.	за фебруар дин.	п.	Свега дин.	п.
1	Пољопривредном фонду	—	—	—	—	—	—
2	Депоновати приход (камату) по посл. тач. чл. 38. Правилника	—	—	—	—	—	—
3	На награде по расп. стеч. за напредначине раније	—	—	—	—	—	—
4	На прирећ. и држање 1 окр. изложбе.	—	—	—	—	—	—
5	» помагање Пољопривредних Подружина	—	—	100	—	100	—
6	На издржавање друштв. питомаца	634	40	630	95	1265	35
7	» остала помагања пољопр. проучавање прилика у земљи и осматрање друштв. и подружин. послова	—	—	—	—	—	—
8	На трошкове око друштв. славе	—	—	2	40	2	40
9	» приређив. изложбе приликом друштвене славе	—	—	99	85	99	85
10	На набавку књига, новина, дрвореза и повез књига и календара	768	80	—	—	768	80
11	На издавање практ. пољоприв. поука	—	—	245	50	245	50
12	» » повремен. списа (две свеске)	—	—	—	—	—	—
13	» награде сарадн. Тежака и Календара за 1900. и ран. године	418	75	147	95	566	70
14	На набавку и експедицију семена	—	—	37	40	37	40
15	» » » » справа	218	85	327	51	546	36
16	» набавку и експедицију плавог камена и прскалица	39	60	36	55	76	15
17	На паб. и експед. запрашивача и сумп.	—	—	—	—	—	—
18	На огрев, осветлење, канцеларијске потребе и намештај	238	80	212	80	451	60
19	На експед. Тежака, Календара и књига	7	40	8	95	16	35
20	» издржавање добра у Шапцу	—	—	19	30	19	30
21	На плату секретара	200	—	200	—	400	—
22	» » писара	205	—	102	50	307	50
23	» » експедитора	160	—	160	—	320	—
24	» » двојице послужитеља	160	—	160	—	320	—
25	» награду благајнику	80	—	80	—	160	—
26	» » уреднику „Тежака“	70	—	70	—	140	—
27	» подизање навиљона изложбеног, претресање ограде, обрађ. друштв. врта, и поправку куће	—	—	—	—	—	—
28	На ванредне издатке	8	—	162	50	170	50
	Свега расхода	3209	60	2804	16	6013	76

ЦЕНА ОГЛАСИМА:

Мањим од петит врсте једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупних писмена по 15 пара од врсте од ступца.
Већим огласима од целе стране 20 динара (10 фор. а. в.) пола стране 10 дин. (5 фор.) четврт стране 3 динара (2·50 фор.)
Поред тога за свако оглашавање по 20 пара дин. државне таксе.
За оглашавање више пута 10 од сто јевтиније.

Преглед 18. броја Тежака: *Чланци*: — Зашто се колубарски сој говеди споро развија и како се та мана може поправити? — Холандски сиреви. — Треће пољопривредно предавање за шири круг слушалаца (свршетак). — *Гласник.* — *Друштвени и подружински послови.* — *Цене огласима.*

ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА КРАЉЕВИНЕ СРБИЈЕ

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ
УПУЋУЈУ СЕ
СРП. ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ
У БЕОГРАДУ

ПРЕТПЛАТУ ПРИМАЈУ И СВЕ ПОШТЕ

НА ОСНОВУ НАЈВИШЕГ РЕШЕЊА ОД АПРИЛА 1869. ГОДИНЕ № 204. ПРЕПИСКУ ДРУШТВЕНУ НОСИ ПОШТА БЕСПЛАТНО.

Цена огласима изложена је на последњој страни.

ПОД МОЋНОМ ЗАШТИТОМ ЊЕГОВОГ ВЕЛИЧАНСТВА КРАЉА
АЛЕКСАНДРА I

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869. ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ

ЗА СРБИЈУ

НА ГОДИНУ 8 ДИН. НА ПОЛА ГОДИНЕ 4 ДИН. ЧЛАНОВИ ПОМАГАЧИ, ЧЛАНОВИ СВИХ ДРУШТВ. ПОДРУЖИНА, ОСНОВ. ШКОЛЕ, ВОЈНИЦИ СТАЛ. КАДРА, ЂАЦИ, МАНАСТИРИ, ЗЕМЉОРАДНИЧКЕ ЗАДРУГЕ И ЧУВАРИ ШУМА ДОБИЈАЈУ ЛИСТ У ПОЛА ЦЕНЕ, АКО ПОЛОЖЕ ПРЕТПЛАТУ УНАПРЕД ЗА ЦЕЛУ ГОДИНУ.

ВАН СРБИЈЕ

НА ГОД. 10 ФРАН. ИЛИ 5 ФОР. А. ВРЕД.; ПО СРП. ПОЉОПРИВ. УДРУЖЕЊА И ЊИХОВИ ЧЛАНОВИ КАО И СРПСКЕ ЗЕМЉОРАД. ЗАДРУГЕ И ЧИТАОНИЦЕ, ДОБИЈАЈУ ЛИСТ ЗА 6 ФР. ИЛИ 3 ФОР. А. ВРЕД. КАД УНАПРЕД ПОЛОЖЕ ПРЕТПЛАТУ И КАД СЕ ПРЕТПЛАТИ КОД СВОГ УДРУЖЕЊА ПРЕКО КОГА ЋЕ ИМ СЕ И ЛИСТ СЛАТИ

ИЛУСТРОВАНИ ГЛАСНИК СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

ВЛАСНИК И ИЗДАВАЛАЦ
СРПСКО ПОЉОПРИВРЕДНО ДРУШТВО

КЊИЖЕВНИ ОДБОР:
ДР. М. Т. ЛЕКО, М. М. САВИЋ, Д. М. СПАСИЋ, П. Т. ТОДОРОВИЋ, А. ЖИВАНОВИЋ и Б. Д. ТОДОРОВИЋ.

ОДГОВОРНИ УРЕДНИК
АЛЕКСАНДАР М. СЕКУЛИЋ

БРОЈ 19. У БЕОГРАДУ, НЕДЕЉА 14. МАЈА 1900. ГОДИНЕ ГОДИНА XXXI

ДОБАР КОСАЧ И ДОБРА КОСА НИКАД НИСУ — СКУПИ

Нема занимања у коме се сваког дана и сваког часа на толико начина и на толико страна толико дангуби, као што то бива у земљорадњи; оно што се у овом погледу земљораднику чини да је најмање и најситније, опет је и страшно и опасно, јер се на много страна дешава и врло се тешко може да избегне.

У такве послове спада косидба ливада, која нам се приближава и за коју нам израније ваља спремити и добре косаче и добре косе.

Значај ливада у једном пољопривредном имању опште је познат; земља под ливадом двапута је скупља но свака друга земља. Сваки, дакле, земљорадник треба да тежи да од својих ливада вуче што више може користи; ради тога он их чисти од трња, корова и кртичњака, ђубри, ограђује, наводњава итд.

Па опет све то није довољно да себи обезбедимо принос, ако се још пре косидбе ливада нисмо постарали за добре косаче и добре косе.

У чланку *Ко је добар косач*, штампаном у 21. броју *Тежака* за 1899. годину, ми смо поменули да „велика тајна доброг кошења траве лежи у вештини косачевој да добро спреми и одржава своју косу“, — и изложили најпотребније напомене о: насађивању, откивању и оштрењу косе.

Што се тиче избора добре косе, ми изјављујемо потребу, да сваки косач лично сам себи избира косу, којом ће траву да коси, јер искуство и наука још нису у овом погледу поставили стална правила, те да, држећи се тих правила, овај избор врше и они, који косом неће радити.

Коса се бира по звеку, кад се узме за петицу па врхом удара о камен или о гвожђе. То бирање није рђаво, али се ипак косач и по звеку косе може да превари. Зато и најискуснији косач, често пута поред звека косе тражи да који пут челиком превуче по резу косе, да тим сазна где и која места на коси ваља овако или онако откивати.

Ливадско сено добра је а у нас готово још и једина храна за домаћу стоку преко зиме. Већ и само то довољно је да косидби ливада обратимо своју највећу пажњу. Сваки земљорадник у свом властитом рачуну, треба, дакле, да се сад пред косидбу ливада побрине да онога дана, кад ливадске траве за кошење стасају, има и добрих косача и с добрим косама. Нека још сада припреми све што је за овај тежак и толико важан посао потребно, да у очи дана косидбе не трчи по селу сад за једну ствар сад за другу. Он тиме много дангуби а доба косидбе не чека. Измакну му најбољи косачи и протекну најподеснији дани..... па онда ето невоље и оскудице....

Кад треба приступити косидби ливада?

Онда, кад је већина ливадских трава у цвету.

КАЈЗЕРОВА СОРТИРАЛИЦА ЖИТА ИЛИ ЦЕНТРИФУГА
ЗА СОРТИРАЊЕ ЖИТА

III. Оцена Кајзерове сортиралице. — Кајзерова сортиралица (комбинована) сложена је машина. Из одређеног жита за сортирање издваја она, *помоћу ваздушне струје*, све лакше примесе као: сламне делове, плеву, класје, шупља зрна, прашину итд. а затим, *помоћу тријера*, чисти жито од сваковрсног семена од корова, од разбијених зрна, страних тела итд. и најзад сортира жито у три врсте *помоћу праве центрифуге*.

Све ово извршује Кајзерова сортиралица само како се пожелети може. Излучивање лаких примеса помоћу вентилатора врло је јако и правилно. Ово много потпомаже правилно падање жита (које се регулише регулатором В.) и положај и конструкција сита С, јер већи део лаких делова излучује се већ на ситу С.

Како добро машина чисти жито, најбоље се види из таблице III, ако само упоредимо ред 3 и 4 код ражи и овса. Раж је била ослобођена од свих уродичних зрна, а овас од свих шупљих зрна. Боље пречишћавање није у стању извести ни најбоље конструисана ветрењача.

Из исте таблице може се видети да машина тако исто добро одваја из жита разбијена зрна и семе од уродице, само треба да упоредимо редове 3 и 6. Сва разбијена зрна код пшенице и ражи, а нарочито код јечма излучена су и сабрана у сандуче Н. — Најбрижљивије издвајање разбијених и покварених зрна мора бити код јечма, јер је то од највеће важности за припрему слада. Ова разбијена и наједена зрна баш су право гнездо за развијање разних гљивица, које сав слад коначно упропашћују. Што која машина боље издваја разбијена зрна у толико јој је већа вредност у пивоварству, *јер само најбрижљивије изабрано зрно од јечма може дати добар слад*. По одличним резултатима при испитивању, мора се признати, да Кајзерова сортиралица жита не може бити у овоме погледу надмашена тријерима. Видели смо, да је она из онога јечма, који је био пречишћен на Мајеровом и Холцаховом тријеру, издвојила још 5% разбијених зрна а раније смо напоменули, да је потпуно издвајање семена уродичног од чистог зрна тријери немогућно ако нећемо да нам и сувише доброга зрна иде у штету. — Јер

или се има жито потпуно чисто од семена уродице и корова, али за то доста доброга семена у суду где се скупља и издваја страно семе, или у поменутом суду нема доброга зрна, али зато има страног семења у зрну за усев. С тога се већ данас праве тријери којима се мора оно зрно опет пречишћавати које је отишло у онај суд где се скупља страно семе.

Кајзерова сортиралица показала се у овоме погледу потпуно добра. У пробама од појединих врста није се могло наћи никакво страно семе, али зато у сандучету Н. није било ни једнога доброга зрна. У сандучету F код пшенице нађено је само 5, код овса само 3, код јечма само 2, а код ражи ниједно добро зрно. С тога се може тврдити *да је Кајзерова сортиралица идеална машина, која одваја из жита свако страно семење, а притоме се не губи скоро ништа од доброга зрна и чије је сортирање и пречишћавање потпуно и много савршеније него код тријера.*

И, ако, најзад, пређемо и на трећи рад — *сортирање* — морамо констатовати да су сва господа, присутна при испитивању, била пријатно изненађена и обрадована кад су видели све сорте од све 4 врсте жита распрострте на земљи. То су биле одлично сортиране масе. Зрна су била са највећом тежином и величином и потпун пијачан производ. Свакоме се отео суд, да се тако једнообразна маса зрна, потпуно очишћена од свих других примеса, без и једнога зрна — тешко може којом другом машином добити. Да ова оцена није претерана види се из резултата у таблицама IV—VI, а морамо приметити да су сва пребројавања најсавесније вршена, јер се много полагало на то пошто су она од великог значаја.

Ако означимо I врсту као семе за усев, а II. као пијачан еспап, онда би могли, ради испитивања каквоће рада извући упоређење из таб. IV. у односу са другим машинама и количинама добивенога семена за усев.

И ако тежина литра (у таб. V) бива већа у колико је зрно бољег квалитета, ипак на то не треба полагати велику вредност, јер највећа тежина не зависи од велике количине једнообразних и потпуно једнаких зрна. Тежина литра увек је већа при мешавини зрна разне крупноће јер код зрна различите крупноће не остају многи међупростори као што је то случај код једноликих зрна.

Ако се тражи мерило побољшања еспапа сортирањем, онда се опо може утврдити само бројањем зрна, која се у једном литру налазе. *Што је год мање зрна у једном литру, утолико је боље сортирано семе.* Па и из резултата — таб. V. види се, да се број зрна од врсте до врсте постепено умањава, али ипак тежина литра расте од једне врсте до друге — а то је, без сумње, очити доказ за ваљаност сортирања, јер овде најмањи број крупних зрна (који многе међупросторе остављају) више тежи но највећи број ситних зрна (која се у литру тако наслажу да скоро никакви међупростори не остају). — Да I врста у истини садржи најкрупнија и најпотпунија зрна види се из таб. VI јер једно зрно II врсте теже је за 5—11 милиграма од једног зрна III врсте, а једно зрно I врсте теже је за 6—11 милигр. од једног зрна II врсте и, најзад, једно зрно I врсте теже је од једног зрна III врсте за 16—19 милиграма.

Овом житном сортиралицом без сумње је постигнут врло велики успех тако, да I квалитет даје једнолико и потпуно савршено семе за усев. Поједине врсте тако су изједначене, нарочито код јечма, да је апсолутно немогућно другом којом машином добити такав производ који био подесан за справљање слада као што је то случај код ове сортиралице житне.

Прегледају ли се још једном резултати постигнути Кајзеровом сортиралицом долази се до правилнога суда: *да је Кајзерова сортиралица жита — машина која пречишћавање, издвајање и сортирање врши тако добро, да јој се друга ниједна машина не може равњати.*

Добар рад јамчи, да је машина добро конструисана и добро израђена. Ово је доиста тако. Само точкови и лежишта ливени су. Све је остало од кованога гвожђа. Зупци и осовине направљене су од челика. Конструкција је врло добро смишљена. На први поглед сито од челичних штапића изгледа слабо али раденик нема никаква посла с њим. Он не треба никада да га дира и чисти, јер то врши сама машина до последњега зрна, само кад се мало с њом престане радити и после неколико секунада опет неколико пута окрене. Прстенови за управљање направљени су од месинга, а штапићи су од челика и сигурно су утврђени са самом центрифугом тако, да кварење није ни на овоме делу веће но на другоме. Трајашност машине, дакле, доста је велика.

Услед тога што се машина сама чисти, сам рад с њом веома је прост јер се и улаз жита може потпуно регулисати. Машина је тако удешена, да се само имају уметути одговарајућа сита, сва лежишта намазати и онда се нема шта удешавати за време целога рада. Испадање зрна и улаз у тријер тако су удешени, да се никада не може центрифуга препунити и рад јој је према томе увек равномеран и једнако добар. Још једна добра особина машине та је, да се зрна не могу нахватати и застати на ситу од челичних штапића као што је то случај са ветрењачом и њеним ситима, одакле се сама не могу издвојити.

Машина се лако креће и није нужна велика снага. Пусти ли се курбла, она остаје сама, а машина се и даље креће. На овај начин избегнута је опасност, која би се могла десити онда, кад би се и курбла окретала.

Ваља још напоменути, да је принос машине с места на место исто тако лак као и пренос тријера. Пренос је још тиме олакшан што се тријер, сита, кајиши Галеов ланац и точкови могу лако скинути и машина се може доста лако пренети. Скидање ових делова при преносу машине не треба никад изоставити.

Кад се узме у обзир одличан рад ове машине, онда јој није ни цена велика. На жалост, пољопривредници траже увек оно што је јевтиније не обзирући се често на квалитет и квантитет рада дотичне машине. А зар може бити машина скупа, која нам пружа тако семе за усев, које је не само најбоље но и *потпуно* чисто од свих страних примесака?

Из таб. III. видимо колико још има нечистоће у житу овршеном на парној вршалици. Узмемо ли зрно у руку одмах по вршидби, нећемо моћи приметити толику нечистоћу.

Парна вршалица не може да нам да жељено семе за усев. Саме ветрењаче нису такође у могућности да нам дају добро семе за усев и онда нам не остаје ништа друго но да га пречишћавамо тријером. Али којим тријером? Обичан тријер, који одваја само једну врсту, није згодан за одвајање доброга семена за усев — морали бисмо, дакле, узети тријер Кригеров, а један такав стаје без вентилатора (овај и није потребан онда, кад се парном вршалицом врше) на месту око 450 дин., а изради за 1 сахат 4—5 ектолитара дакле таман онолико колико и обична Кајзерова сортиралица.

Ако се, пак, врше вршалицом са витлом — геплом, онда треба и плеву, прашину итд. издвојити, па се с тога, да би се добило приближно добро семе за усев, морамо послужити или,

I. а) ветрењачом за одвајање лаких делова, стаје . . 70 дин.
б) тријером без вентилатора и то обичним, који сортира у 2 врсте, а стаје . . . . . 380 дин.

Свега . . 450 дин.

Таква машина уради за 1 сах. око 7 хектолитара, али кад се узме, да се морају две машине употребљавати, онда Кајзерова сортиралица са вентилатором и тријер (II. величине) уради ако не више а оно сигурно толико; или,

II. Морамо ветрењачу заменити тријером са вентилатором, који чисти, одваја и сортира зрно (патент Кригер), а један такав стаје са резевним цилиндерима преко 500 дин. Но при раду с њим морамо употребити још један тријер да оно пречисти што је отишло у сандуче где се скупља уродично семе и тек тада могли би ово поредити са Кајзеровом сортиралицом жита.

Вредност Кајзерове сортиралице жита са вентилатором и тријером израчуната је са свима трошковима, а све горенаведене машине рачунате су по коштању на лицу места. Кад се ово узме у обзир, поред квалитета и квантитета рада, радо ће се дати Кајзеровој сортиралици првенство.

* * *

Из свега овога, што смо досада навели излази, да је Кајзерова сортиралица жита са тријером и вентилатором одлична машина и да у упоређењу са другим машинама није ни скупа. За појединца можда би ова машина била и скупа, али сваки не мора ју ни имати. Далеко је лакше набавити исту у друштву и тада не би много трошкова пало на поједине. Општине, пољопривредне подружине, земљорадничке задруге итд. могле би ову машину набавити и пружити могућности својим члановима да

дођу до одличнога семена за сејање. — Ово могу учинити тим пре што машина ради доста брзо и што се преко целе године може спремати семе за усев, те ће увек бити доста времена за свакога члана да себи потребну количину доброга семена припреми. Рад машином веома је прост и лак. Кварење појединих делова није тако лако могућно — а, ако баш и буде, резервних делова увек има.

Довољно се не може препоручити како је важан посао око припреме семена за сејање. У једном чланку у „Тежаку“ изнели смо то, а на овоме месту још једном понављамо, да је то код земљорадника један најважнији посао, посао који је услов за већи успех. Семе које је најбоље и потпуно чисто, не само да осигурава земљораднику највећи принос но уштеђује му многе излишне послове око плевљења стрмнина. — које, кад се не би извршило, отежава све доцније радове и умањује принос. Колико стаје плевљење стрмних усева, познато је свакоме, а брдемо ли припремили семе за усев онако као што треба, биће и на нашим њивама корова и некорисних биљака много мање, тако да ће то из године у годину опадати док их скоро сасвим не истребимо. Принос земљишта јако увећава семе које је чисто и најлепше изабрано.

Кајзерова сортиралица жита са тријером и вентилатором не би требала да и дуже остане нашем земљораднику непозната. Ми немамо довољно речи којим би препоручили ову у сваком погледу одличну машину.

Министарство Народне Привреде набавило је две Кајзерове сортиралице (са струјом и вентилатором и без тријера и вентилатора) и предало их на употребу Управи Топчидерске Економије. Оне су у Топчидеру комисијски испитане и о њима је најбоље мишљење добијено. Нарочито је згодна за наше прилике Кајзерова сортиралица жита са тријером и вентилатором.

Кајзерова сортиралица жита са тријером и вентилатором незамењива је и за наше прилике неопходно нужна машина, *и желети је, да се она што пре одомаћи у нашем народу; да му буде у помоћи при извршивању једног од најважнијих послова — спремању семена за сејање; — да му донесе користи и да га привуче на употребу машина, које су заиста врло добре и по све корисне.*

Па и сами житарски трговци и пивари требало би да се послуже овом машином, а уверени смо да ће се сви врло брзо уверити о целисходном раду Кајзерове сортиралице.

М. Н. Лукићевић

ТРОШКОВИ ОКО ГОЈЕЊА СВИЊА У НЕМАЧКОЈ

У тридесетом броју *Немачке Пољопривредне Пресе* од ове године извео је један немачки одгајивач и гојач рачун о трошковима које је учинио око гојења свиња.

Овај рачун, по начину извођења, доста је прост, те би према њему и наши трговци и одгајивачи који свиње гоје, могли рачунати и видети: да ли им се посао плаћа или не.

Ми ћемо тај рачун овде изнети онако како је у поменутим новинама изнесен:

Немачки гојач вели: „На дан 1. јуна 1899. године имао сам:

2 старе крмаче (раније биле приплодне) у вредности	100·00 м.[1]	
13 свиња просечне вредности по 25 м.	325·00	„
5 свиња „ „ „ 18 м.	90·00	„
Свега	515·00	м.

Свиње су храњене од 1. Јуна 1899. до 1. Марта 1900 године и утрошено је на њих:

10	центи пшенице лошије каквоће у вредности	71·00	м.
13·5	„ ражи у вредности	86·00	„
37·5	„ озимог јечма у вредности	255·00	„
52	„ јарога јечма	351·83	„
46	„ смеше боба и грашка	281·25	„
00	„ зелене детелине	14·75	„
50	„ хране од кромпира по 1 марку	50·00	„
70	„ репе по 0·5 марке	35·00	„
180	литара млека	13·50	„
750	литара обраног млека	19·53	„
	Свега	1177·86	м.

Остали трошкови:

За носење у воденицу, доношење детелине и одлазак на пијацу, утрошено је 15 запрежних дана, рачунајући на дан по 3 марке, чини	45·00	м.
За чување и храњење за 8 месеци по 15 марака месечно	120·00	„
За рабаћење свињаца по 1·5 проценат на 2000 марака	30·00	„
За рабаћење прибора, намештаја, на вредност од 100 марака по 10 процента	10·00	„
Свега	205·00	м.

На гајење свиња издато је:

а. 1 јуна за свиње	515·00	м.
б. за утрошену храну	1178·00	„
в. други трошкови износе	205·00	„
Свега издато	1898·00	м.

За угојене браве добивено је и то:

а. за продатих 10 брава од 2338 фунти[1]) живе тежине	841·00	м.
б. за кућевну потребу задржато је 8 брава од 1635 фунти тежине у вредности	944·00	м.
в. две свиње задржате за запат вреде	135·00	„
Свега добивено	1920·000	м.

Као што се види, за свиње добивено је 1920 а утрошено 1898 марака; добивено је свега 22 марке.

Да видимо сад колико нам је просечно плаћена 1 фунта живе телесне тежине.

Продате свиње, и оне, које су за кућевну потребу задржате, тежиле су 4973 фунте и за њих је добивено 1785 марака. Једна фунта дакле, плаћена је отприлике 0·36 марке, а толика је била и пијачна цена.

Као што је горепоменуто сума трошкова износи 1898 марака а добивено је од:

10 продатих брава	2338	фунти	живе тежине
8 заклатих за кућу	2635	„	„ „
2 задржатих за приплод	350	„	„ „
Свега живе тежине	5323	фунте	

Према овој тежини, једна фунта кошта: 036 марке, а ово је уједно и овогодишња пијачна цена. Може ли дакле бити речи о каквој заради?

Да бих нашао право коштање, извршићу обрачун још једном, али нећу узимати у рачун и остале послове при гојењу свиња.

Дакле:

Вредност свиња 1 Јуна била је:	515·00	м.
За утрошену храну издато је	1178·00	м.
Свега	1693·00	м.

За ових 1693 марке добивено је 5323 фунте живе тежине, што значи да нас једна фунта кошта 32 пфенига.

Овде, као што се види, није урачуната људска и сточна радна снага, рабаћење свињца и прибора, па ипак је једна фунта коштала јевтиније за 4 пфенига, но што се могла продати.

Противу овога мога рачунања могло би се можда рећи, да би било јевтиније, кад би се уместо јечма давао помало и кукуруз. Признајем, да би храњење ове године било и јевтиније, с погледом на ниску цену кукуруза; но због извесног разлога ја га нисам могао давати. Храну, с мога имања, употребио сам за хранење, а као што се из података види, нисам јој дао високу цену, нити сам пак вредност свиња прецењивао. Због тога, не верујем, да би се за њих много више добило, па баш да су другом храном храњене. За потврду овога позивам се на податке економског саветника Упмајера из Миндена, које је приликом једнога свога предавања саопштио. Он увелико гоји свиње и о том прошле зиме дао је ове податке:

Једна фунта живе тежине не рачунајући рад, кад се храни:

Самим зрном кошта	42	пфенига
Пшеницом и јечмом	40	„
Зрном и пресованом храном	33	„

На завршетку овога рачунања, хоћу да кажем још и то: колико ми је интереса донео новац који је у гојење свиња утрошен, само ако још уопште може бити речи о каквом интересу;

[1]) Једна немачка марка равна је 1·25 динара нашег новца а 10 пфенига вреди колико наших 12·5 пара.

[1]) Једна фунта равна је половини килограма.

У свињац уложено	2000 марака
„ прибору и посуђу	100 „
„ свиње уложено	515 „
Свега	2615 марака

Овај капитал од 2615 марака, донео је интереса 22 марке као што је и горе речено, што одговара проценту 0·84.

Овај интерес, као што се види, чак ни ово име не заслужује. Дакле, пољопривредник, који сад гоји свиње не заслужује ниједан пун проценат! — Шта веле на то господа индустријалци и трговци чије радње доносе по 10 и 20 процената, а који сад устају да спрече извршење закона који штити немачког пољопривредника од предузимача и великих капиталиста с оне стране океана.

* * *

Наши пољопривредници и гојачи, ретко кад да воде тачна рачуна о свима трошковима које чине при гојењу свиња, па ваљда отуда и бива тако често губљене капитала и пропадање наших свињарских трговаца. И, баш с тога, што они долазе врло често у положај немачких пољопривредника услед сметњи при извозу, добро би било да бар обрате већу пажњу на трошкове те да они буду мањи, а напред изнети начин рачунања казаће да ли им се рад плаћа или не.

IV. ПОЉОПРИВРЕДНО ПРЕДАВАЊЕ

ЗА ШИРИ КРУГ СЛУШАЛАЦА [1])

О неисправном вину

Поштовани Зборе!

Тек кад сам почео размишљати о предмету, о коме треба данас да говорим, видео сам, да сам се примио једне, у извесном погледу, доста тешке дужности.

Не с тога, што би можда тешко било говорити о неисправном вину, — оно нам је данас на жалост боље, познато, но исправно, — већ што није лако и о једном таквом опште познатом питању држати предавање, које би све поштоване слушаоце могло до краја да занима.

Није свакоме дато, да располаже оном вештином у говору, која се у оваквим приликама обично тражи.

И заиста, да је за ова наша предавања, у своје време било довољно пријављених предавача, на мене не би још дошао ред.

Али овако, и кад сам се већ ту нашао, као члан Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва сматрао сам за дужност да и ја допринесем колико могу задатку, који се овим нашим предавањима жели да постигне.

*

Ма да има и пречих и важнијих питања, о којима би у овом дому требало говорити, исказана је жеља, да говорим *о неисправном вину*.

Прво предавање било је намењено виновој лози и већ у данашњем, које је по реду четврто, опет се поклања пажња истина не виновој лози, већ једном и то главном производу плода винове лозе, — вину, — производу, који као што се види, у опште има на људе неку особиту привлачну моћ, производу, који се као пиће, место воде, у огромним количинама троши.

Вода је на сваки начин најздравије пиће, али ипак, радо се пије и вино, јер „и вино весели срце човеково."

Навикнути више мање на то уживање, незадовољни смо, што данас није баш тако лако наћи доброга и у свему исправнога вина.

Поштовани председник Српског Пољопривредног Друштва г. *Милутин Савић* мислећи ваљда, да ћу моћи допринети што год побољшавању прилика у промету вина, почаствовао ме је позивом, да *о неисправнам вину* данас говорим.

Ослањајући се на своју вишегодишњу праксу у испитивању и оцени вина, примио сам се те почасти и држим, да ће најбоље бити, ако овом приликом укратко изнесем *оне неисправности у промету вина, које сам у нас имао прилике да докажем.*

За време мога бављења у Држ. Хемијској Лабораторији имао сам прилике да прегледам и оценим преко *две хиљаде разних проба вина*, од којих, и поред најблаже оцене, било је *409 неисправних проба.*

Од прегледаних 2254 проба било је:

137 јако сумпорисанога вина;
110 проба вина таквих, које су биле с водом мешане;
55 укварених вина;
40 проба гипсованог вина;
31 „ фабрикованог вина;
14 „ аналинским бојама обојена и иначе по боји сумњива вина;
9 проба вина, која су са шпиритусом мешана;
8 проба са сахарином заслађена вина, и
5 проба вина, у којима је било олова.

Свега дакле 409 неисправних проба, или приближно свака пета, од прегледаних проба вина, била је неисправна.

То на сваки начин није мало, мање је можда но што се обично мисли а и вероватно је, да је у ствари било више, јер није баш тако лако за хемијска испитивања добавити праве сумњиве пробе вина. Обично, кад се зна, да се проба вина узима за хемијско испитивање, онда се на све могуће начине гледа, да се ради анализе пошље најбоље вино, које потрошачи можда никад и не виде.

Од појединих врста неисправних вина, било је као што се види највише *сумпорисаних* и то нешто мало више од $^1/_3$ или тачније $33^1/_2$ % од целокупнога броја неисправних проба. Ако ради бољега прегледа, за све пробе, израчунамо проценат појединих врста неисправних вина, онда изилази да је нађено:

сумпорисаних	33·5 %
„крштених"	27·0 „
укварених	13·5 „
гипсованих	9·7 „
фабрикованих	7·5 „
вештачко обојених	3·4 „
са шпиритусом мешаних	2·2 „
сахариноваих	2·0 „
с оловом	1·2 „
	100·0 %

Да узмемо сад, те да се мало ближе упознамо с тим разним врстама неисправних вина. —

У начину израде и неговању вина имамо један веома важан извор неисправних вина. Поред тога, што се у изради вина због непажње и немарности много греши, и из *незнања* често се поквари и добро вино.

Пошто овом приликом не мислимо говорити и *о исправном вину*, то се засада нећемо ни упуштати у расправљање додирнутога питања, т.ј. какве се погрешке чине из незнања и давању поуке о правилној производњи и неговању вина. О томе одвећ важном питању може бити говора у другом једном предавању а сад се имамо ограничити само на неисправна вина, јер и о таквом вину имали би много више да кажемо, но што се у једном једином предавању казати може. —

Да би се поправиле многе грешке, које су у изради и неговању вина почињене и да би се поред свију мана, које вино има и наклоности, да се лако уквари, ипак бар привидно у исправном стању одржало, оно се *сумпорише.*

Сумпорисана вина зову се она, у којима се налази продукат горећег сумпора. Кад сумпор сагорева, онда се развија нека пара, која има врло непријатан загушљив мирис и веома је шкодљива и кад се удише а и кад се пије с вином, које је ту пару упило.

(Даје присутнима да осете како мирише раствор сумпордиоксида у води).

Кад не би тога било, т.ј. кад она пара, која се сагоревањем сумпора ствара не би била по здравље шкодљива, онда би се можда и могло допустити, да се у вину налази, јер има ту добру особину да чува вино, не да му да се квари па ни онда, кад и у већој мери има наклоности, да се преврне.

Али пошто је доказано, да су претерано сумпорисана вина шкодљива за пиће и пошто се вина врло често сумпоришу поглавито с тога, да би се, као што поменух, прикриле многе грешке,

[1]) Ово је предавање држао 2. Априла 1900. г. Др. Марко Т. Леко проф. Велике Школе.

које су у изради вина почињене, да би се поред свију мана, које вино има и поред наклоности, да се лако уквари, ипак бар привидно одржало у исправном стању и скупље но што вреди продавало, то се сумпорисана вина ие могу никако сматрати као исправна.

Међутим не само, да не треба бранити, већ се шта више и препоручује, па се бурад чисте паром горећег сумпора, јер није увек лако како ваља очистити винску бурад. Најмања клица нечистоће, која би у бурадима заостала а и иначе, може да уквари вино. За уништавање те штетне клице, пара горећег сумпора изврсно је средство.

При свем том, средства, која су добра за чишћење буради, не морају бити добра и за правилно чишћење вина. Сапун и цеђ врло су добра средства за прање маснога посуђа, рубља и других таквих предмета, али ко пере салату сапуном и цеђем?!

Добро опрану бурад ради веће сигурности корисно је дакле окадити паром горећег сумпора и затим их поновa чистом водом опрати. Али, тако се обично не ради, већ се у бурад запали сумпор и буре још онако пуно паре, која се приликом сагоревања сумпора ствара, напуни се вином и то се приликом свакога претакања понавља, тако, да вино може толико те паре да упије, да постане одвеч шкодљиво за пиће.

Имао сам прилике да испитам и такве пробе сумпорисанога вина, које су ударале на пару запаљенога сумпора. Па и она, која немају толико те паре, да се осети, ипак могу бити шкодљива. Код таквих неисправних вина, може се осетити мирис на запаљени сумпор, тек кад се вино онако као ракија препече. Она пара од запаљенога сумпора лакше ветри од вина и зато ће се одмах у почетку печења — у тако званом *„првенцу“* — појавити, и ту се може по мирису познати.

(Показује такав „првенац“ сумпорисанога вина, у коме се сумпордиоксид по мирису јасно осећа и „првенац“ несумпорисанога вина, у коме тога мириса нема).

Не само по мирису, сумпорисана вина можемо лако и поуздано познати хемијским путем.

(Показује опитом како се помоћу раствора јодне киселине и хлороформа у дестилату вина може не само познати, већ и приближно оценити количина паре сагорелога сумпора код сумпорисаних вина).

И онда кад се у вину налазе и тако незнатне количине оне паре од запаљенога сумпора, да не може бити од штетнога утицаја по здравље људско и онда се она хемијским путем може лако познати. Приликом сумпорисања буради може случајно незнатна количина паре од запаљеног сумпора да пређе у вино. Вино, које услед тога, сасвим незнатне количине те паре садржи, а зна се у опште, који је количина те паре допуштена, да се у вину налази, — таква вина не сматрају се као шкодљива и као неисправна.

Тако исто не сматрају се као шкодљива и неисправна и она умерено сумпорисана вина, која су старија. Доказано је, да дужим стајањем, дакле код старијих вина, она пара горећег сумпора толико се измени или се споји с једним другим телом, које се у старом вину ствара, да се у том случају таква, умерено сумпорисана вина, такође не сматрају као шкодљива. —

Сумпорисање вина у колико ми је познато, није у нас одомаћено, јер већим делом била су страна она вина, која сам због претераног сумпорисања морао као неисправна огласити.

*

После сумпорисаних имао сам највише оних неисправних вина, која су с *водом* била мешана, тако звана *„крштена вина.“*

То је најобичнији и најпростији начин фалсификовања вина. Истина није шкодљиво по здравље људско мешати вино с најздравијим пићем водом, то често и ми сами радимо и многи обично пију само мешано вино с водом. Али, по правилу то несме да чини продавац вина, јер купац хоће чисто не мешано вино и превара је под именом вина, за скупе новце продавати воду.

Веле а и познато је, да се обично тражи јевтино вино и многи винарски трговци, да би одговорили тој тражњи а и да би што већу добит имали, они према потреби и приликама већу или мању количину воде у вино сипају.

Вино од природе има доста, а по кад-кад и сувише воде.

Вода је по количини најглавнији саставни део вина. У 1000 делова вина има 800 до 940 делова воде. Вода, која се од природе у вину налази, одржава у раствору она тела, која карактеришу вино. Вино карактерише као што знамо *алкохол* или *шпиритус*, који даје вину јачину и друга тела, која дају вину лепу боју, пријатан мирис, укус итд. и која су позната под именом *екстракта* вина.

Вино, које нпр. у 1000 делова има 855 делова воде може имати: до 120 делова алкохола, и до 25 делова екстракта.

У оних 25 делова екстракта налазе се различна тела приближно у овим количинама: око $5^1/_2$ делова разних киселина: као јабучне, винске ћилибарне, сирћетне идр.

око 2 дела соли: стрепа идр.
„ 2 „ танина и боје.
„ 2 „ беланчевинастих тела.
„ 9 делова глицерина.
„ $2^1/_2$ дела пепела.

(Показује поједине саставне делове вина и у каквом односу по количини стоје међу собом).

У томе вину, које смо за пример узели, и које у 1000 делова има 855 делова воде, у томе вину има дакле свега 145 делова других материја, које карактеришу вино а то је приближно само $^1/_7$ део од целокупне количине вина т.ј. у 7 делова таквога вина имала би 6 делова воде и само 1 део других винских материја.

Кад у вину од природе има тако много воде, онда би се могла запитати, па како је могућно познати, да је вино вештачки мешано с водом с једним телом, које је дакле природни и по количини најглавнији саставни део вина.

И заиста обично и није лако поуздано доказати, да је вино „крштено.“ Лако би било познати таква фалсификована вина, кад би свако вино било сталнога састава или нпр. приближно онаквог, као што је оно, које смо за пример узели. У том случају, свако оно вино, које би у 1000 делова имало знатно више од 855 делова воде, могли би дакле огласити као вино, које је мешано с водом. Али и од природе има слабих вина, која имају и знатно више воде, па ипак нису „крштена,“ има чистих природних вина. која као што поменусмо у 1000 делова имају и 940 делова воде. У један литар онога вина, за које рекосмо, да у 1000 делова има 855 делова воде могли би усути један литар воде, па опет да имамо вино, које би било јаче, т.ј. које би имало мање воде но најслабије природно вино.

Многи винарски трговци, кавеџије и у опште продавци вина знајући, да није лако доказати, да ли је вино од природе слабо или је „крштено,» у толикој мери (не сви већ многи) злоупотребљавају ту околност, т.ј. без икаквих обзира повећавају количину вина водом, да се морало најенергичније тражити, како да се тој злоупотреби доскочи.

Свестраним хемијским испитивањем многобројних вина из разних крајева и из разних година, нашло се ипак, која се вина могу сматрати као вина, која су вештачки с водом мешана. Сазнало се, да у обичном природном вину постоји извесан однос у количинама појединих састојака вина и према томе добивени су подаци, који нам у извесним приликама могу послужити за распознавање вина, које је с водом мешано. Утврђено је, каквога састава према томе морају бити она вина, која се на продају износе и вина, која том саставу не одговарају, оглашавају се као неисправна, оглашавају се као вина, која су с водом мешана.

Истина, може се десити, да се на тај начин и неко вино, које је од природе необично слабо, огласи као неисправно. Али у том случају продавац вина мора бити у стању да докаже, да је оспорено вино заиста од природе тако слабо, т.ј. да су и остала вина из истога краја и од исте године, од које је оспорено вино, у опште испала необично слаба, дужност му је то да доказује једно с тога, што тако необично слаба вина не би требало износити на продају као вина, која су више мање обичнога састава и друго што се на рачун оних од природе слабих вина, а с намером на што већу добит, количина вина бездушно водом повећава.

Пре једно десет година, у оно доба још, када смо у земљи имали толико вина, да смо га могли и извозити, један наш суграђанин послао је повећу партију крајинскога вина у Швајцарску, да га тамо прода. При самом увозу у Швајцарску, на царинар-

ници, то је вино хемијски испитано и према добивеном резултату оглашено је као неисправно и то као вино, које је вештачки с водом мешано.

Наш извозник изненађен таквим непријатним гласом из Швајцарске, дојури у Министарство Народне Привреде и пожали се на неправду швајцарских хемичара, који су му његово у свему исправно вино огласили као неисправно.

Тим поводом позову ме у Министарство Народне Привреде и повере ми, да тај случај проучим и ја сам га проучио и нашао сам, да заиста вино нашега извозника није било „крштено," али и да је анализа швајцарских хемичара тачна.

Из Швајцарске добављена је службеним путем и мени на анализање упућена проба оспореног вина и резултати моје анализе слагали су се врло добро с резултатима анализе истога вина, која је у Швајцарској извршена. Према томе и ја сам могао извести закључак, да је прегледано вино неисправно. Али знајући, да је оне године, од које то вино беше (од 1889. г.) услед пероноспоре вино у Крајини испало одвећ слабо, умолим Министарство Народне Привреде, да се надлежним путем прибави неколико проба несумњиво чистих вина из тога краја и кад сам те пробе од Министарства добио и анализао, уврио сам се, да су и те у ствари исправне пробе вина биле такве, да би се према резултатима анализе могле огласити као неисправне, т.ј. као вина, која су с водом мешана.

Није ми познато и не сећам се, да ли је после тога и какве кораке предузимало наше Министарство Нар. Привреде да нашега извозника, ако не и од материјалне а оно од моралне штете заштити, само знам, да сам једноме моме колеги државном хемичару у Швајцарској, који је случајно био и мој школски друг и који ми се поводом тога догађаја обратио извесним питањима, тражећи поред осталога и податке о саставу српских вина, целу ту ствар објаснио и уверио га, да оспорено српско вино у Швајцарској није било фалсификовано, већ чисто вино, како га је Бог те године дао.

Све је то лепо и красно, али би се ипак могли запитати, па ко је у овом случају био крив, што је наш извозник при увозу српскога вина у Швајцарску имао онаквих неприлика?

Је ли крив онај швајцарски хемичар, који је огласио једно од природе слабо вино, као вино, које је „крштено," или је крив наш извозник, што је из незнања извезао тако вино, које се по саставу сматра као неисправно?

Поред све моје искрене симпатије према нашем извознику, не могу да осудим хемичара, који је у овом случају сасвим правилно извршио своју дужност.

Правило је, да се вино по саставу оцењује, и кад по саставу не одговара обичном вину, онда се без обзира на то, да ли је оно од природе тако слабо или је фалсификат, оглашава као неисправно вино. То је правило оправдано једно с тога што су такви случајеви ретки и изузетни и друго, што се због таквих случајева не могу оглашавати и она вина као исправна, која то у ствари нису. Онај пак, који се реши да тргује вином, треба добро да познаје правила, која на винарским трговима важе за оцену вина, те да се не излаже опасности, да му се и исправна роба огласи као неисправна.

Такве опасности сачуваћемо се, ако и на основи хемијске анализе робу познајемо, а и то није тако тешко као што можда изгледа.

Треба се тога ради обратити једном од наших хемијских завода, у којима се не само вина, већ и остали производи могу хемијски испитати и оценити. Уз припомоћ хемијске анализе биће мо у стању не само да сазнамо, да ли извесна роба одговара свима захтевима пијачне робе, већ и да јој одредимо правилнију цену.

Поред тога, што се према количини сталних састојака може сазнати, да ли је вино мешано с водом, има још и један други начин за распознавање „крштенога вина", који вам могу и показати.

У извесним водама налазе се неки састојци, који се иначе у вину не налазе, и кад се у вину нађе такав саставни део, онда је то такође један од знакова, да је вино „крштено".

(Показује, како се према дифениламину и конц. сумпорној киселини хемијски понаша вино, које је с извесном водом помешано и чисто вино без воде).

По броју неисправних проба вина, после сумпорисаних и „крштених", нашао сам највише неисправних вина, која су била *мутна, укварена* или *болесна.*

Вина, која су у тој мери укварена или болесна, да се не могу више сматрати као исправна, таква вина не би требало износити на продају.

Од те врсте неисправних вина било је највише *ускиснутих.* Имао сам од те врсте и таквих проба ускиснутога вина, да се од обичнога сирћета готово нису разликовала, и морамо се чудити, да и за таква назови вина има потрошача, који се место вином задовољавају сирћетом.

Изглед, мирис и укус вина казује нам већ, да ли је вино здраво или укварено.

И без хемијскога испитивања, могу се дакле уопште познати болесна и укварена вина. Помоћу хемијскога испитивања може се то само потврдити и поузданије одредити нпр. узрок болести и лакше наћи средство, те ако је могућно, да се вино поправи и излечи.

Да би се таква укварена, неисправна вина ипак могла протурити, дотерују се на разне допуштене и недопуштене начине. По себи се разуме, да је допуштено мутна и болесна вина правилно лечити, и излечена, исправна вина на продају износити, али не може се допустити и не могу се сматрати као исправна и она вина, која су нпр. да би им се забашурио кисео укус, заслађена *сахарином.*

За пример поменуо сам сахарин, јер међ нашим неисправним пробама вина било је и таквих, које су сахарином биле заслађене, и као што сам већ поменуо, овом приликом задржаћу се само код оних, које сам у мојој пракси, на основи стручне оцене, могао квалификовати као неисправне пробе вина.

(свршиће се)

МЛЕКАРСКЕ ЗАДРУГЕ У БЕЛГИЈИ

По Лимбургу, једној провинцији Белгије, зове се познати сир лимбург, који се одавна израђује и продаје на милионе, не само у Белгији, но нарочито у јужној Немачкој.

Но млекарство у Белгији добило је у свем пространству државе снажна полета тек од како је ојачао или боље од кад се појавио покрет за склапањем млекарских задруга.

Овде ће се укратко изложити, кад је и како изазван тај покрет; како се подржава; и, докле се већ развио.

Белгија је поодавна индустријска држава, али је тек десет година, како је стигла да млекарској индустрији поклони нарочиту пажњу; то задоцњење она надокнађава удвајањем жртава и снаге, да и у том погледу стане напоредо са својим суседима Већ је била код њих у школи; њени изасланици, пошто су добро проучили млекарске установе Француске и Данске, израдили су план, по коме се неуморним десетогодишњим радом већ положио здрав основ животу и напретку млекарске индустрије у Белгији.

То се успело извршити поглавито трима средствима: пољопривредним предавањима, покретним (амбулантним, летећим путничким) школама; и новчаном потпором: државе, округа, општина и пољопривредних друштава.

Предавања су обухватила сва питања у вези са млекарством, и за *шест* година, почев од 1891-ве, држано их је не мање од *хиљаду шест стотина педесет* у 292 *разна* места. У сваком од тих места држан је *низ* предавања, којим су се не само давале поуке у раду, но нарочито буђен интерес за њ' и за млекарске задруге. Тако је цело јавно мишљење земље усталасано и добијено за мисао млекарских заједница.

Покретне школе дошле су да по тако узораном земљишту, баце семе што потпуније практичког и теоријског знања. То су у неку руку били курсеви од *три месеца* (а гдегде и мање) приређивани у разним местима, нарочито за образовање женских радника. Настава је бесплатна, а ученице су по свршетку дневног рада одлазиле свака својој кући. Прерађивало се млеко родитеља ученичких, или целог оног места где је школа, увек за заједнички рачун свих који су га приносили. Испит се полагао при пријему у школу из општих, основних знања; а по свршетку из успеха у раду школском. О њему се дају сведоџбе, које тако спремљеној радници отварају врата за самостално плаћено место у ком малом млекару.

Пољопривредници из околине позивани су два пут недељно да присуствују раду.

У току од *шест* година држано је *оваких* путничких школа (без оних које су трајале мање од три месеца) *осамдесет пет* у *разним* местима. Оне су биле довољне да женскиње спреме за вичне раднице у малим млекарима са ручним радом и да у ширу масу унесу послове тачног познавања млека и његове разумне прераде. — За велике млекаре, фабрике, где је ручни рад недовољан; где је нужно више знања из механике, грађевинарства; рачуноводства, спремају се засебно стручни људи, у школама са ширим програмом и дужим трајањем учења. После строгог испита и неког времена праксе у којем већем млекару, они су озбиљно спремљени, да рукују фабрикама где се дневно стиче до десет м више хиљада литара млека. Извесно време праксе у фабрици, тражи се и од инжињера агронома, који би хтели предузети управу великог кооперативног млекара.

Таква једна школа постоји за фламански део Белгије, а за валонски одлучено је да се подигне и програм израђен.

Сви млекари не раде једнообразно. За нас је најпоучније како раде они, где је због мале количине млека у месту, немогуће подићи већи млекар: ту се у сваком селу, обична чиста зграда, у близини воде, приправи колико је могуће за млекарић, снабде ручном или мањом парном машином за сплављање млека (центрифуга) и најпотребнијим алатом. У одређено време, јутром и вечером, сељани доносе своје млеко, оплаве га, а посно млеко опет свеже односе натраг за своју домаћу потребу, исхрану телади, прасади итд. Павлаку (крем, милхрам) ће потом најмљен возар, по могућности за два или више суседних млекарића, превући још свежу и слатку, у велику средишну радионицу где се пастеризује, хлади, закисељава, избућка у масло и спрема за продају. Средишна радионица је дакле орган читаве једне области и зато се овај систем млекара зове регионалан.

Плод привредне наставе народа изведене на овако широком темељу су *две стотине двадесет пет задружних* млекара са *4000 машина* за сплављање млека за мање од 10 година дана.

Коликом брзином млекарске задруге освајају земљиште и стичу присталице, казују ови бројеви:

1, У Луксенбургу тек 1895 год. подигнута су три млекара, а у 1898-ој било их је педесет пет. „Већина ових млекара су регионални. Неки од њих обухватају више од по 40 сеоских млекарића, и, гранајући се на таком великом простору, доспели су до заиста огромне дневне производње; они су праве фабрике с најусавршенијом опремом..... Док је у 1895 год. било само три млекара за 330 чланова, било их је у септембру 1898 год. 55 са *више од 10.000* чланова; у 1895 год. производи су продати за 78.000 динара а у 1897-ој за више од *три милиона* динара; постигнута добит је сваке године дакле веома велика.“

2, У провинцији Лимбургу број задружних млекара порастао је за осам година од 2 на 77 и не само да је произведено више, но и бољег масла — цена му се од 1·80—2, попела на 2·60—3 динара по килограму.

Слични односи су и по другим областима.

Као год што су се пољопривредници једног места стекли у задругу, тако се и задруге извесног краја скупљају у савез. На Савезу су задаци, које ниједна задруга сама за се не може вршити, исто онако као што пољопривредници сваки за се, без задруге, нису свом производу могли дати праву вредност и уједначену продају. Савези задруга теже, да се такође прикупе у један даљи средишни савез, онако како су то урадиле наше Земљорадничке Задруге.

Тако распоређени послови у једној области рада осигуравају је од штета и изненађења. Средишни Савез имајући преглед свега што бива у његовом подручју и око овог, боље и пре умотри којим правцем треба ићи, и кад је време променити га, узети други. Он се дакле брине о општим интересима и користима свију задруга. Белгија и данас увози много страног масла, али од како је израда овог у њој постала задружна, увоз *не расте*, макар да је потрошња све већа. То значи да домаћа производња сузбија страну и да тежи за освојењем унутарњег трга пре но што се крене на страни. И тек кад то буде настаје велика задаћа савеза задруга. Он ће је и извршити, по закону неодољиве моћи кооперације.

Проф. Ж. Триго на колежу у Беншу из чијег су дела узети горњи подаци, вели на једном месту: „Министар који је предузео стварање млекарских задруга, може се данас дивити чудној плодности свог дела.“

И јесте дивотно и за пример!

БЕЛЕШКЕ

„Антиоидиум.“ — У Загребу од прошле године разнео се глас о неком новом леку противу *пепелнице винове лозе* (Оидиуму). Плаћао се по скупу цену, и мислило се да је много бољи лек од *сумпора* Али кад је анализован, нађено је да у њему, у 100 делова, има:

91 део обичног брашна,
5 делова обичне соли (морске),
1 део туцаног бибера и
3 дела прашине од опеке.

Све укупно да вреди 34 хелера, а продавано је килограм по 5 форината!

Враћамо пажњу и нашим имаоцима винограда, да не поверују одмах на препоруке нових лекова. Противу Оидиума најбољи је чист *сумпор*, ситно истуцан и просејан кроз честа сита. Употреба његова чини поуздан успех, само кад се употреби кад треба и како треба.

ДРУШТВЕНИ И ПОДРУЖИНСКИ ПОСЛОВИ

ЗАПИСНИК IX. СЕДНИЦЕ

Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва

Држане 15. априла 1900 год. у Београду

Били су: Председник г. Милутин Савић, потпредседник г. Александар М. Секулић, благајник г. Благоје Д. Тодоровић; чланови одбора: г.г. Аца Живановић, Паја Т. Тодоровић, Илија Кремић и Јован Јекић.

Председавао г. Милутин Савић председник бележио секретар М. Јовановић.

87. Прочитане записнике VII и VIII седнице — Одбор усвоји.

88. Чита се писмо Управе Државне Штампарије којим тражи да Друштво измири суму од 6953·62 динара, колико дугује за штампање Тежака и Пољопривредног Календара — Одбор одлучи да се овај предмет упути друштвеном благајнику да о њему поднесе исцрпан реферат.

89. Чита се писмо Министарства Просвете и црквених послова, којим се извештава Друштво, да се по молби Друштва од 9 марта ове године Бр 1541. у погледу штампања *Тежака* и *Пољопривредног Календара* за ову годину не може ништа више учинити него што је законом учињено и да је наређено да се штампање продужи у границама одређеног кредита — Одбор прими к знању.

90. Чита се молба Обреновачке Пољопривредне Подружине којом моли Друштво, да јој издејствује код г. Министра Нар. Привреде државну помоћ за ову годину — Одбор реши: Према програму рада ове Подружине, који је за ову годину предвидела, Друштво јој је из својих средстава одредило помоћ. А за државну помоћ чиниће се предлог, кад се Друштво увери на начин, који нађе за згодан, о постигнутим резултатима радом ове Подружине на унапређењу чисто Пољске Привреде. Тога ради овлашћује се потпредседник да изабере начин и учини распоред.

ОБЗНАНЕ

Важно за израђиваче плугова. — Српско Пољопривредно Друштво приређује у Топчидеру Наградне утакмице у раду справама за прашење и окопавање кукуруза, пасуља, кромпира а по могућству и (шећерне репе и сточне) под овим условима:

1. Право на такмичење имају они мајстори, који се баве израђивањем гореречених справа:

2. Све делове справа, у колико је то према њеном склопу могућно постићи, да буду ручна израда из радионице такмичара — мајстора.

3. Награђен такмичар дужан је дати Друштву писмену обавезу, ако се од њега затражи да ће и убрдуће израђивати справе исте доброте као што је справа за коју је награђен.

4. Такмичење ће се извршити ако се пријави најмање три такмичара. У противном случају извршиће се само пробе послапих справа за препоруку али без права на награду:

5. Пријаве прима Српско Пољопривредно Друштво а исрески или окружни економи, где ових има. Уз пријаве треба одмах слати и справе Српском Пољопривредном Друштву, у Београду.

У пријавама треба тачно казати:

а, име и презиме мајстора;

б, место становања (где справе израђује);

в, цену, по коју би справе за Друштво израђивао;

г, пристаје ли на услове под тач. 3. Стечаја;

д, марка — знак — жиг мајстора;

ђ, одкад се занима израдом пријављених справа; и

г, је ли српски поданик.

6. Оцену ће изрицати Оцењивачки Суд Српског Пољопривредног Друштва а цениће се поред јачине материјала чистота и лакоћа у раду а никако излишно глачање (полирање) и фарбање.

7. Награда има три: I 120, II 100, III 80 динара.

Награђенима издаваће се Уверење о добивеној награди.

8. Пренос справа железницом или лађом од ма које железничке или паробродске станице до Београда односно до Топчидера и натраг сноси Друштво а пренос до и од станице сноси дотични такмичар.

Пошто се не може унапред тачно да одреди време кад ће који усев стасати за прашење а кад за окопавање, није могуће ни одредити дан кад ће се утакмица извршити у присуству такмичара.

Ако буде икако могуће објавиће се дан такмичења преко домаћих листова, ако би који такмичар желео да присуствује, да би могао доћи.

Бр. 2545 Од Управе Српског Пољопривредоог Друштва 25. априла 1900 год у Београду.

КЊИЖЕВНИ ОГЛАСИ

ПОЉОПРИВРЕДНИК

Недељни лист, под власништвом *Пољопривредне Подружине* у Смедереву почео је излазити 23. априла ов. год. у Смедереву

Садржина 1. броја ова је:

Реч две читаоцима

Пољопривредни преглед.

Како се реже лоза каламљена на Рупестрису (Тежак).

Виноградарско-винарске задруге (писмо из Париза).

Штедите птице.

Када је где жетва.

Зрица

Белешке

Посетио Подружину.

Српско Пчеларско Друштво.

Друштво за пошумљивање голети.

Бујна киша с градом.

Подружински послови. (У реду ових послова објављена су и имена редакционог одбора, у који су изабрани: г.г. Влада Љотић, Милан Бранковић, Влада Петровић, који је одговорни уредник, Пера Митровић и Љуба Рајковић).

Књижевност

Смедеревски трг

Цене храни на светским трговима

Листак

Како се Кина користи водом.

Читаоцима Пољопривредника.

Обзнане.

Лист излази недељно на табаку осмине, а до краја ове године стаје 4 динара.

Изишла је из штампе књига

ШУМЕ У КРАЉЕВИНИ СРБИЈИ

СПОМЕНИЦА ЗА СВЕТСКУ ИЗЛОЖБУ У ПАРИЗУ 1900. ГОДИНЕ

НАПИСАО

К. Ђ. Ђорђевић

БЕОГРАД

ШТАМПАНО У ДРЖАВНОЈ ШТАМПАРИЈИ КРАЉЕВИНЕ СРБИЈЕ

1900.

Спомеиица ова има ову садржину:

	СТРАНА
I. Положај и облик земље	
Планинска разграна и земљиште	6
Речна мрежа	8
Клима	10
II. Стање шума до 1891. године	
III. Опис шума	
Шумска управа	30
Шумске устенове	35
Експлоатација шума	36
IV. Лов	

Ово је друга *Спомеиица* која је штампана о пољопривредним гранама у Србији за објашење тих грана на Светској Изложби у Паризу 1900. године, и коју ми овде, засада, само приказујемо најпре својих поштованих читалаца.

ЦЕНА ОГЛАСИМА:

Мањим од петит врсте једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупних писмена по 15 пара од врсте од ступца.
Већим огласима од целе стране 20 динара (10 фор. а. в.) пола стране 10 дин. (5 фор.) четврт стране 3 динара (2·50 фор.)
Поред тога за свако оглашавање по 20 пара дин. државне таксе.
За оглашавање више пута 10 од сто јевтиније.

Преглед 19. броја Тежака: *Чланци*: — Добар косач и добра коса никад нису скупи. — Кајзерова сорсиралица жита или центрифуга за сортирање жита. — Трошкови око гојења свиња у Немачкој. — Четврто пољопривредно предавање за шири круг слушалаца (свршиће се). — Млекарске задруге у Белгији. — *Белешке. — Друштвени и подружински послови. — Књижевни огласи. — Цене огласима.*

ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА КРАЉЕВИНЕ СРБИЈЕ

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ
УПУЋУЈУ СЕ
СРП. ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ
У БЕОГРАДУ

ПРЕТПЛАТУ ПРИМАЈУ И СВЕ ПОШТЕ

НА ОСНОВУ НАЈВИШЕГ РЕШЕЊА ОД АПРИЛА 1869. ГОДИНЕ № 204. ПРЕПИСКУ ДРУШТВЕНУ НОСИ ПОШТА БЕСПЛАТНО.

Цена огласима изложена је на последњој страни.

ПОД МОЋНОМ ЗАШТИТОМ ЊЕГОВОГ ВЕЛИЧАНСТВА КРАЉА
АЛЕКСАНДРА I

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869. ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ

ЗА СРБИЈУ
НА ГОДИНУ 8 ДИН. НА ПОЛА ГОДИНЕ 4 ДИН. ЧЛАНОВИ ПОМАГАЧИ, ЧЛАНОВИ СВИХ ДРУШТВ. ПОДРУЖИНА, ОСНОВ. ШКОЛЕ, ВОЈНИЦИ СТАЛ. КАДРА, ЂАЦИ, МАНАСТИРИ, ЗЕМЉОРАДНИЧКЕ ЗАДРУГЕ И ЧУВАРИ ШУМА ДОБИЈАЈУ ЛИСТ У ПОЛА ЦЕНЕ, АКО ПОЛОЖЕ ПРЕТПЛАТУ УНАПРЕД ЗА ЦЕЛУ ГОДИНУ.

ВАН СРБИЈЕ
НА ГОД. 10 ФРАН. ИЛИ 5 ФОР. А. ВРЕД.; НО СРП. ПОЉОПРИВ. УДРУЖЕЊА И ЊИХОВИ ЧЛАНОВИ КАО И СРПСКЕ ЗЕМЉОРАД. ЗАДРУГЕ И ЧИТАОНИЦЕ, ДОБИЈАЈУ ЛИСТ ЗА 6 ФР. ИЛИ 3 ФОР. А. ВРЕД. КАД УНАПРЕД ПОЛОЖЕ ПРЕТПЛАТУ И КАД СЕ ПРЕТПЛАТИ КОД СВОГ УДРУЖЕЊА ПРЕКО КОГА ЋЕ ИМ СЕ И ЛИСТ СЛАТИ

ИЛУСТРОВАНИ ГЛАСНИК СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

ВЛАСНИК И ИЗДАВАЛАЦ
СРПСКО ПОЉОПРИВРЕДНО ДРУШТВО

КЊИЖЕВНИ ОДБОР:
ДР. М. Т. ЛЕКО, М. М. САВИЋ, Д. М. СПАСИЋ, П. Т. ТОДОРОВИЋ, А. ЖИВАНОВИЋ и Б. Д. ТОДОРОВИЋ.

ОДГОВОРНИ УРЕДНИК
АЛЕКСАНДАР М. СЕКУЛИЋ

БРОЈ 20. У БЕОГРАДУ, НЕДЕЉА 21. МАЈА 1900. ГОДИНЕ ГОДИНА XXXI

ИЗЛОЖБА

ЛЕТЊЕГ И ЈЕСЕЊЕГ ВОЋА И ГРОЖЂА

У ДОМУ СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

Српско Пољопривредно Друштво одлучило је да приреди изложбу *трешања, марела, вишања, кајсија,* затим *летњих* и *јесењих јабука,* и *крушака,* а доцније *бресака, грожђа* и *шљива* свих сората и то кад је коме воћу и грожђу време.

Главни циљ овога излагања јесте, да се на тај начин сазна и проучи: да ли воће, што га сада у Србији има, заслужује да га ваља размножавати, или за подмирење потреба треба тражити друге боље стране сорте.

Нема сумње да у Србији има доброга воћа свих врста и само због тога што није продрло на тржишта остало је и непознато. С тога се Друштво одлучило да овако, на овај начин, прикупи на једном месту све воће и да упоређујући га сазна у којим местима која врста воћа боље успева и да ли га и у којим местима треба што јаче размножавати те да се од гајења воћака добива она корист коју воће може да даје.

Већ се чине припреме за ову изложбу а кад ће се дана отворити и ставити посетиоцима на разгледање јавиће се доцније.

Сви пријатељи напретка пољопривредног у опште а воћарства и виноградарства посебице без сумње ће свим силама помоћи Друштву, да се ова његова намера што потпуније оствари и да се обезбеди успех у прикупљању сората воћа и грожђа за проучавање воћарства и виноградарства у земљи.

ПАСУЉ КАО ХРАНА

ПРЕДАВАНО НА XXVII. САСТАНКУ ХЕМИЈСКОГ ДРУШТВА 15. АПРИЛА 1900. У ВЕЛИКОЈ ШКОЛИ

Шта је главна храна народу у Србији?

Кукуруз.

Овај би одговор морао дати сваки, који иоле познаје наш народ и начин његовог живота. Наш народ иде у томе тако далеко, да многи радије дају пшеницу у размену за кукуруз, него да је сами једу. Кукуруз, дакле, у нашем народу има двоструку вредност: народу је поглавита храна, а као сточна храна, нарочито за гојење свиња, изврстан је и ненадмашан.

За кукурузом може доћи и пшеница, и раж, и јечам, па, по невољи, и са свима уродицама, што се, разуме се, мора узети као ванредан изузетак; али, све ове поменуте врсте жита веома се ретко троше као храна код нашега сељака, и то скоро искључиво као хлеб.

Међутим, други део хране нашега народа, нешто „нуз хлеб“ какво вариво, без чега скоро није ни једна кућа у Србији, није ништа друго до — пасуљ (Phaseolus — разне врсте).

И сочиво, и грашак, и боб, па и месо, могу се узети само као споредна варива, што би одговарало оним набројаним споредним врстама за хлеб.

Као хлеб проју, а као вариво пасуљ, наћи ћете скоро у свакој, и најсиромашнијој кући, у Србији.

Вредно је навести нешто из историје пасуља, као и то: за што се баш пасуљ тако одомаћио по целој Србији, кад се зна, да и остала варива веома добро успевају у њој.

Још на две хиљаде година пре Христова рођења, пасуљ је био познат народима око средземног мора. У Египту је било забрањено свештеницима да га једу, шта више, нису смели ни да погледају ове биљке, ако су били ради да се не оскврне. И сам Питагора, који је знатан део свога знања поцрпао из Египта, забрањивао је својим ученицима да једу пасуља. Вероватно да је то забрањивање потицало отуда, што је пасуљ у класично старо доба важио као „мртвачки плод“, који је у извесним свечаностима спреман као подушје сенима помрлих. Мислило се, да мртваци на оном свету једу пасуља. Ова одвратност према пасуљу, као јелу, ишчезавала је веома споро, па и сами европски народи дуго нису хтели ни да чују о њему.

У Немачкој је пасуљ упознат тек за време Карла Великог, који је наредио својим чиновницима, да настану да се што више сади. Из Немачке је пренесен пасуљ у Холандију, а отуда, тек у почетку 16. века, у Енглеску.

Али од када је познат Србима и како је у почетку код њих био примљен, на жалост, нисмо могли наћи никаквих података; али судећи по географском положају земаља, у којима су

се Срби од вајкада кретали, веома је вероватно, да је код Срба много раније био познат, него у Немачкој.[1]) Главно је, да га је српски народ некако инстинктивно примио и истакао међу осталим варивима, садећи га од незапамћених времена.

До некле је утицала и сама вера, да се варива у опште одомаће код Срба, јер се скоро половина године проведе у посту. Хранећи се махом вегетабилном храном, народ је сам, без икаквог стручног испитивања, веома правилно оценио, да му пасуљ служи као изврсна храна, а при том и сам начин сејања (поред кукуруза) и брања, све као узгредно, уздигао је вредност пасуљу изнад осталих варива.

Ну пасуљ се није одомаћио само код сељака, као кукуруз: пасуљ је примљен и по градовима, и данас је ретка кућа, у којој се, ако и ређе, вари и пасуљ, наравно, са зејтином, машћу, поред меса, сланине, пастрме и других додатака, што је код сељака ређе.

Али, код сељака је пасуљ као главно, а каткад и јединствено вариво, које се често понавља у разним варијацијама: жути пасуљ, бели, плави и т. д., па онда „претрљаник“,[2]) који се на врло прост начин справља, али даје врло укусну и добру храну. Нарочито овај „претрљаник“, који се обично справља из добро свареног пасуља, празог лука и соли, од велике је вредности за раднике, који га дан раније спреме, па се сутра дан зором крену на рад, поневши и „хлеб и с хлебом“.

Док је зелен, као боранија, и код сељака и код грађана укусна је храна, а код грађана троши се још и као салата, а врло често оставља и за зиму.

Милина је погледати разне врсте пасуља (зрнад), у разним бојама и облицима, којима се одликује. Тако исто му је и цвеће разноврсно и у ванредно лепим бојама, чиме се већином легуминозе, а нарочито папилионацеје одликују, због чега по која врста пасуља, у по гдекојим местима више служи као биљка за украс него за храну, као што су махом врло крупни пасуљи. Ови се пасуљи већином пужају, као ладолеж, окићени лептирастим цветовима у разним бојама.

Али, и ако су од њега добри хладњаци, лепо цвеће, украсне салате, укусна зимска остава бораније: зрнад пасуља разне врсте јесу и остаће као најбоља варива нашега народа, који му је дао највидније место међу варивима, наденувши му често и веома лепа имена.

Народ је са своје стране, све учинио и истакао пасуљ и са практичне и са корисне стране, а ми, накнадно, долазимо са анализама, да се види, да је народ потпуно оправдано истакао пасуљ, као изврсну храну. У азотним материјама пасуља има просечно око 80—94% чистих беланчевинастих састојака. Док се, на прилику, код цереалија азотне материје појављују као лепљиве протеинске материје (Kleberproteinstoffe), код легуминоза су као обични казеин. Због тога легуминозе се теже варе од цереалија, али за то што су тако богате азотним материјама, мора се узети да су врло важна и богата храна.

Таблица коју овде износимо, показује нам разне врсте пасуља, из разних крајева Србије, са напоменом и како изгледају зрнад дотичног пасуља, заједно са резултатима анализа појединих пасуља, поред којих имамо и четири „претрљаника“.

Као што се види, резултати анализа појединих пасуља варирају, али су разлике, сразмерно, незнатне. Нарочито код сличних пасуља скоро су исти резултати, и цела би се разлика могла свести само на земљиште, јер је неко боље неговано, па, према томе, и већи проценат протеина, док је код других мање.

Поред ових потпуних анализа, навешћемо још неколико непотпуних, из којих ће се видети, у главноме, односи протеина.

[1]) Код С. Трајановића, у исцрпном делу „Старинска српска јела и пића“, помињу се грах, сочиво и боб као варива, у доба чим се почело у историји писати о старим Словенима.

Г. М. Вукићевић, проф., ставио нам се на расположење ради тога истраживања, али ни сам није нашао никаквих података у старим споменицима; нашао је само да се у старом грчком језику зове *φασελος* (фазелос), а у прошлом веку *φασολι* (фасули), те је отуда закључак, да је наш израз пасуљ дошао од грчке речи. Међутим у Херцеговини, па и код нас у ужичком округу, пасуљ се назива грах, што је, по свој прилици, словенско име за пасуљ. Али, кад га је било у старих Грка још пре Христа, а било га је и после Христа, било га је, без сумње, и код Срба, у старој њиховој држави.

[2]) Овако справљени пасуљ у разним крајевима Србије има разне називе: претрљаник у алексиначкој околини, гњечен у рудничком округу, папула у крајинском и т. д.

ТАБЛИЦА I

НАЗИВ	МЕСТО ПОРЕКЛА	ТЕЖИНА СТОТИНЕ ЗРНА	ВОДА %	АЗОТНЕ МАТЕРИЈЕ %	МАСТ %	УГЉЕНИ ХИДРАТИ %	ЦЕЛУЛОЗА %	ПЕПЕО %	НАПОМЕНА
Кириловац	Манастир Манасија	45·20	11.96	21·76	1·19	59·78	1·87	3·45	Бео, лоптаст, као крупан грашак.
Бобаш	Гроцка	50·20	10·60	19·97	1·57	60·89	3·47	3·50	„ плоснатa зрна.
Чучавац бели	Грчка, окр. крушев. ср. жупски	49·16	13·01	20·46	1·76	61·29	2·36	3·12	„ ваљкаста зрна.
Приткаш градиштанац	Делиград, алек. нишки	45·46	9·15	24·43	1·56	57·64	3·47	3·75	„ плоснатаа зрна.
Бели ситан — пасуљица	Манастир Троноша	24·51	9·56	20·20	2·01	61·38	3·75	3·10	„ ситна зрна.
Лежак	Трстеник	46·67	9·28	21·68	1·65	61·22	3·21	2·96	„ ваљкаста зрна.
Шећерац — приткаш	Делиград	40·60	11·87	21·45	0·90	57·39	2·13	3·56	Мрко-плаве боје, округласт.
Лимунац	Манастир Манасија	21·40	11.44	16·51	1·79	65·69	2·66	2·21	Лимунасте боје, обл. као у пасуљице.
Пешак	Делиград	65·10	11·18	19·49	1·26	61·12	3·28	3·67	Зеленкасто жућкаст, округласт.
Бисерац	Медвеђе Ресава	34·00	11·28	22·24	1·38	57·78	3·78	3·54	Бледо црвенкасте боје, ситан.
Жувиран округли	Врање	41·60	10·75	20·06	1·60	61·76	2·53	3·30	Жуте боје са белом клицом.
Чучавац	Манасија	54·60	10·00	20·00	1·36	61·71	2·70	4·23	Бледо-црвенкасте боје, ваљкаст.
Високи	Врање	44·11	11·65	18·36	1·12	62·13	3·33	3·41	Бледо-жуте боје са белом клицом.
Жути рани	Медвеђе	43·36	10·13	15·14	1·41	67·28	2·40	3·64	Затворено жуте боје, дугуљаста зрна.
Модри	Делиград	41·71	10·01	22·81	1·15	58·83	2·97	4·23	Мрко-љубичасте боје, обичан.
Пешак ситан лимунаст	Кутлово	32·29	9·88	18·35	1·98	63·63	2·71	3·45	Лимунасте боје, округласт.
Жут округли	Врање	45·62	9·79	17·60	1·69	64·85	2·98	3·17	Мрко-жуте боје, округао.
Ниски вишњасти	Врање	69·09	8·98	21·27	1·80	60·44	3·52	3·99	Црвено-љубичасте боје, зрна плоснатa
Вишњак крупан	Вича-Село, Рудник	102·50	10·27	17·03	1·44	65·25	2·72	3·29	Црвено-љубичас. само знатно крупнији.
Пешак црни-бутерни	Велико Село, Београд	49·55	11·95	17·72	1·19	61·75	3·50	3·89	Скоро сасвим црне боје, округла зрна.
Лепи Јова	Делиград	45·40	11·79	20·57	1·10	61·00	3·16	3·38	Бео, са жутим венцем око клице.
Седласта трешња	Кутлово окр. краг.	51·30	10·86	18·95	0·80	63·55	2·33	3·51	Пола бео, пола црвен.
Кулаш	Кутлово	59·40	10·46	17·99	1·75	62·60	2·87	3·33	Куласте боје, са црвеним цртицама, дуг. зрна
Немак жути	Манастир Троноша	56·51	9·76	20·07	1·42	63·84	2·85	3·06	Бледо-црвенк. боје, са мрко-црвеним цртама
Шарени	Медвеђе	48·15	11·80	17·60	1·02	62·66	3·50	3·42	Половина љубич.-црвена, пол. бела, дугуљ.
Шарена трешња I	Кутлово крагујев.	52·48	9·62	20·46	1·23	61·83	3·18	3·68	Скоро округ. зрно, кул. боје са црв. цртицама
Мацарац	Турица, рудн.	43·58	9·98	18·36	1·29	63·43	3·07	3·87	Кул. боје са мање црв. црта, а дугуљ. зрна.
Шарена трешња II	Округ пожаревачки ср. звишки	41·34	10·10	20·64	1·45	61·12	3·13	3·56	Врло незнатна разлика од I
Сељачки претрљаник *	Алексинац	—	71·28	7·43	0·62	18·23	1·02	1·42	
Претрљаник *	Из Београда	—	70·00	6·68	3·15	17·06	1·05	1·96	

* Испитивали смо по две врсте и од једног и од другог претрљаника, па како су се показали скоро исти резултати, изнели смо само по једну врсту.

ТАБЛИЦА II.

НАЗИВ	МЕСТО ПОРЕКЛА	ТЕЖИНА СТО-ТИНЕ ЗРНА	ВОДА %	АЗОТНЕ МА-ТЕРИЈЕ %	МАСТ %	УГЉЕНИ ХИ-ДРАТИ %	ЦЕЛУЛОЗА %	ПЕПЕО %	НАПОМЕНА
Пасуљица	Београд	24·00	14·86	18·35	—	—	2·60	3·60	
Градиштанац	Градиште	56·00	15·32	22·51	—	—	—	3·37	
»	Чачак	31·00	14·48	19·79	—	—	—	3·73	
Жути	Београд	38·00	14·82	19·10	—	—	—	2·79	
	Параћин	27·00	13·64	18·27	—	—	—	3·70	
	Зајечар	28·00	14·28	15·71	—	—	—	3·45	
	Ужице	27·00	13·79	22·40	—	—	—	3·65	
	Ниш	30·00	14·44	18·73	—	—	—	3·32	
	Крушевац	28·00	13·47	20·80	—	—	—	3·55	

У опште узевши, све се врсте пасуља одликују знатним процентом протеинских материја, и, према томе, све би се врсте и могле препоручити. Али, кад се узме у обзир целулоза, дакле несварљива материја, онда би се бео пасуљ само у толико више истакао, што су резултати анализе показали да се код белог пасуља налази једна врста са најмањим процентом целулозе. У осталом, народ и иначе сеје знатно више бели пасуљ, и ако чешће вари и друге, можда само ради промене.

Претрљаници, које справљају по селима, махом дају исте резултате, док они други, што се справљају по градовима, према додацима, дају веома разноврсне резултате.

При завршетку, мишљења смо, да ће бити корисно поменути, да постоји извесна разлика између резултата нашег и страног пасуља: просечно, наш пасуљ даје овакве резултате: воде 10·58%, азотних материја 20·04%, масти 1·24%, угљених хидрата 61·52%, целулозе 2·92%, пепела 2·52%. Међутим, стран пасуљ, просечно, даје овакве резултате: воде 11·24%, азотних материја 23·66%, масти 1·96%, угљених хидрата 55·60%, целулозе 3·80%, пепела 3·66%.

Судећи по већем делу ових резултата, наш би пасуљ био погоднији за храњење од страног, али страни пасуљ даје већу количину протеина и масти, а то је, по свој прилици, само за то, што се тамо замља боље негује. Да на пасуљ, нарочито у погледу протеина, доиста утиче ђубрење, доказују бројеви које смо узели из Кенига, а ове је опите извршио Рудолфи, и ако није анализао врсту Phaseolus, већ Vicia Faba. Према његовој анализи излази, да исти плод на неђубреном земљишту даје 28·78% протеина, док земља ђубрена азотом и фосфорном киселином даје плод са 33·79% протеина; међутим, ако је земља ђубрена само азотом, испитивана врста плода има 36·10% протеина.

Све ово доказује, да је рационално гајење земље од неоцењене вредности и за пасуљ, као и за све остале усеве, јер је плод не само лепши, већ има много више састојака, који су главна храна.

Изневши ове податке о пасуљу, понављамо, да је народ сам нашао храну, коју ће као вариво употребити, онако исто мудро и са научне стране оправдано, као што је нашао и кукуруз, да му служи као хлеб.

Др. Александар Зега
Др. Добр. М. Кнез-Милојковић

ДИМЉЕЊЕ У ОДБРАНИ ОД МРАЗА И СЛАНЕ

Чувени метеоролог Dove био је први, који је у свом спису од године 1873 препоручио *прављење вештачких облака, у циљу одбране од мраза.*

У виноградарским областима Европе и Америке различно се поступа, да се димљењем виногради сачувају од мраза и слане. У главноме су четири начина, којима се то постиже; ти су: 1, помоћу *апарата* (справа) за производњење дима: 2, помоћу *већих ватра;* 3, помоћу *мањих ватра;* и 4, *покретним ватрама.*

1. *Апарати* за производњење дима новија су откровења и на томе се још ради. Тежи се, да се направи такав апарат, којим би се, као каквом локомотивом, производио дим и пара, и то што брже, како би се могли направити облаци у тренутку кад је то потребно, и за целе виноградске положаје. Први апарат огледан је године 1899 у Калифорнији (у Америци), и показао је добар успех.

Апарат стоји на једним двоколицама, а састављен је из огњишта, решетке, на коју се меће стајско ђубре, а над овим је буре с водом, из којега вода непрестано пада на ђубре, услед чега се прави магла и пара, кад се апарат стави у рад.

У Француској (округу орлеанском) граде од скоро зидане пећи ради тога.

У Доњој Аустрији неки Кнап (Knapp) начинио је апарат од гвожђа и мехова, који је такође на огледима произвео много дима и паре. Један други апарат који је поправљен од истога, и који се преноси на двоколицама, дао је такође на огледу лепе ресултате.

Нехвил, који прави добре прскалице, наградио је гвоздену покретну пећ, снабдевену решетком од жице, у коју се баца тресет, четине, струготине, поздер и др., па док гору поливају се водом, те се производи изврсно деловање.

Има у виноградима среза Кирхбершког (на Ваграму) зиданих пећи са цевима, а гради их неки Гмајнер (Gmeiner), које су такође врло употребљиве. Пале се катраном (од камена угља).

2. *Велике ватре* у употреби су нарочито у Доњој Аустрији. Као материјал служи: стара лоза, трава, суве и зелене гране, маховина, иверје, трње, четине, лишће, сламнато ђубре, па и разни коров. Све се ово, још влажно, скупи на велике гомиле, прелије катраном (тёром) и запали.

Гомиле се на случај потребе направе одмах за више дана.

3. *Мање ватре* већином су у употреби; и не само за винограде него и за воћњаке. Ватре су од прилике на 15—20 корака једна од друге, тако да се дим од њих може саставити. Материјал који је зато подесан помеша се с катрином, или сламом, па се осуши. Кад затреба припали се на каквим каменим плочама, или на старом лиму, или у старим лонцима и црепуљама, па и у плитким јамицама, које се ради тога по винограду ископају.

У Француској радо употребљавају као материјал за паљење: тресет и табачке отпатке (од чињења кожа); а може се употребити и: струготине, осје (плева) итд., који се збију у опеке, или кугле (просечна тежина 5—8 килограма), и тако се употребљавају. У Хајлигенштату (код Беча) године 1898. употребљене су ради тога старе неупотребљиве лимане кутије или канте.

У С. Дијегу (у Калифорнији) и другим местима употребљавају у циљу одбране од мраза и слане непречишћени петролеј и друге ствари које се пуше, са влажним стајским ђубретом, и постижу особите успехе.

Индијанци у Перуанској завели су потпуно уређену одбрану од мраза и слане још од године 1870, и раде са успехом. Често морају димити 6—8 дана узастопце, да се одбране.

У Пањи (Француској) постоји најбоље уређена одбрана од мраза и слане. Знак се даје звоњењем на узбуну. Хиљадама се кутија са катраном запале. Године 1887 било је на 4000 малих ватрица; топлота је сишла на 2° испод 0, и морало се димити 3 дана устопце. Циљ је потпуно постигнут; младар је остао поштеђен од квара.

У Горњој Италији употребљава се за димљење стара, трула слама, да би се после изласка сунца спречило нагло раскрављивање, што се свагда с успехом ради.

Уроћеници у Горњој Перуанској још у години 1818 постизали су лепе успехе, палећи по висовима много ватре од сламе, у које су бацали стајско ђубре, кад год су у мају биле ведре и звездане ноћи.

Први бољи резултати показали су се од димљења у Горњој Пинцгавској, Лунгавској, године 1869 и 1870. И сад се тамо изводе у потпуној војничкој организацији.

У Поатијеву (у Француској) употребљавају за паљење лишће и мање отпатке од дрвета зелене гранчице, да би произвели што више дима. па у години 1896 имали су најбоље успехе.

Сасвим је извесно, да пара на ма била готово и невидљива, знатно смањује зрачење топлоте земљине; јер се пара по својој природи већ као гас, брзо шири у хладним просторима.

У Француској у новије доба употребљавају други метод у одбрани од мраза и слане. Они влажно ђубре попрскају растопљеним катраном (тёром), набију га потом у џакове, па их понаметтају стотинама по међама и другим местима. Пре но што их потпале, полију их петролејом. Петролеј је у опште најбољи за потпаљивање ватре.

У С. Бернардини (у Калифорнији) постоји добро организована одбрана; тамо штите своје лимунове воћњаке већином паром. Наместе хиљадама котлова с водом над ватрама, и на тај начин чувају своје скупоцене воћњаке од мраза и слане.

Године 1897 и 1898 било је у Риверзиди (Америка) неколико дана априлских мразева. Мале ватре учиниле су велику услугу, те се мали труд богато наградио. Последњих дана употребили су само ватру од угља, коју су прскали водом.

Још би се имали напоменути успеси од малих ватра који су постигнути у Доњој Аустрији године 1898, и то по последњој методи.

4. *Покретне ватре* јесу средство новијега доба, и сматра се као веома употребљиво. У Визалији у (Америци) употребљено је на тај начин, да су у једном већем винограду радници вукли двадесет колица с ватрама. У сваким је колицима био суд са катраном или смолом, која је била запаљена.

У Француској се употребљавају двоколице, на којима су старе котарице од угља, па се запаљена терају по винограду; а вуку се место двоколица и саонице са ватром од запаљене смоле.

Од пре више година служе се у Француској за ниске и жбунасте воћке, у ограђеним градинама, старим *штитовима* (амфитеатрима), у одбрани од мраза и слане. Штитови се граде и од ретког платна (мусулина). Кад наступи опасност ноћу, штитови се отворе; утврде се на јачим воћкама, или на сојама изнад жбунова и чокота у винограду.

Кад се употреби димљење у циљу одбране од мраза и слане, онда је безусловно потребно изводити га с највећом пажњом, настојавањем и систематски; јер само тако може бити успех извесан. Зна се већ, да се димљењем унеколико и сусед заштићује; па зато оно треба да буде општи, заједнички посао, који ваља да буде под једним руковођењем. То се уређење у другим земљама зове: *одбрана од мраза и слане.*

По „W-be“ — — **Ђ.**

IV. ПОЉОПРИВРЕДНО ПРЕДАВАЊЕ
ЗА ШИРИ КРУГ СЛУШАЛАЦА

(свршетак)

Сахарин, (показује како изгледа сахарин у разним облицима, у којима се на продају износи), то је једно хемијско једињење, које се у фабрикама вештачки производи. Оно се одликује ванредно слатким укусом. Од шећера је на 300 пута слађе т.ј. извесна количина течности биће исто толико заслађена ако јој додамо 300 парчета обичнога шећера или само једно такво парче сахарина.

Вина заслађена сахарином не могу се сматрати као исправна поглавито с тога, што се додатком сахарина прикрива извесна мана, због које вино не може имати оне вредности, као кад те мане не би имало, и што многи потрошачи, кад би знали, не би можда пили вино, које је заслађено сахарином, ма да се оне количине сахарина, које се у вину обично налазе не сматрају да су шкодљиве. Превара је дакле под именом чистога природнога вина продавати вино, које је сахарином заслађено.

(Показује, како се из вина, које сахарина има одваја сахарин и то на овај начин: вино се измућка једном течношћу, која у већој мери но вино раствара сахарин, а која се с вином не меша већ се из вина као зејтин од воде одваја. Једна од таквих течности у опште је позната као лек у тако званим Хофмановим капљицама. Има особени опијајући мирис, врло лако ветри и зове се *етар*. Кад се етаром измућка вино, које има сахарина и остави се, да се етар из вина одвоји, па за тим етар, који по вину плива пажљиво од вина одвоји и остави у какав поширн плитак суд да изветри, у остатку наћићемо сахарина и познаћемо га по слатком укусу.

*

Да пређемо сад на тако звана *гипсована вина*, која сам у приличном броју међ неисправним пробама нашао.

У јужној Француској, Шпанији и на неким местима Италије производе се тако звана *гипсована вина*. Под именом *алчаја* служе се у *Македонији* минералом гипсом. (Показује разне врсте гипса и укратко их описује.)

Ситно истуцаним гипсом обично се посне грожђе пре но што се измуља и онда се с гипсом измуља и даље као обично прерађује.

Држи се, да се употребом гипса добива вино, које има лепшу и живљу боју и које се боље држи. Па и кад би се то у ствари гипсом могло постићи, ипак се данас у правилној производњи вина не допушта употреба тога минерала. Дејством гипса таложи се из вина стреш а на место стреша, долази у вино неко друго тело, које је шкодљиво а које слично као будимска горка вода на организам дејствује.

Да ли у вину има тога шкодљивога тела, које се *калијум-сулфат* зове, лако је хемијским путем познати. (Показује како се из оних вина, која су гипсована додатком раствора баријумхлорида и сóне киселине одваја бео талог у много већој мери, но из негипсованога вина и у колико је количина тога талога већа, у толико је вино јаче гипсовано.)

У колико ми је познато, наши произвођачи вина у опште не употребљавају гипс, и готово све пробе вина, које сам нашао, да су претерано гипсоване, биле су странога порекла.

Пошто је доказано, да гипсовање вина нема никакве практичне важности, за тим, да су претерано гипсована вина шкодљива и напослетку пошто се гипсована вина у опште као неисправна сматрају, то ни један савестан произвођач вина неће додавати гипс у вино а још мање у грожђе.

*

Остало нам је још да видимо, каква су била она „*фабрикована*“, „*фарбана „ширатована*“, и она вина, у којима сам нашао *олова*.

У *фабрикована вина* рачунају се обично она, која су у главном вештачким путем произведена, т.ј. не из грожђа, већ из другога каквог материјала, који кад се додатком или без додатка природнога вина измеша, даје неку течност, која је више мање слична вину.

И међ фабрикованим вином као и међ природним има велике разлике. Има фабрикованог вина, које је тако добро израђено, да га је тешко од природнога вина разликовати, а има опет и таквих фабриката који се толико од природнога вина разликују, да не заслужују ни назив фабрикованог вина. Такви су у главном били фабрикати, који су у нас похватани. Оне пробе фабрикованога вина, које сам имао прилике да прегледам, биле су у главном смеша *воде, сирћета, шећера* и *анилинске боје*. У некима од тих проба било је и по мало алкохола, ваљда од додатога вина а у некима пак није било ни трага, тога битног саставног дела вина.

Таквога фабрикованога вина или правилније таквога буђуриша нашли смо 1894. године у великим количинама у једном месту у Србији, које је чувено својим племенитим грожђем.

Слични буђуриши нађени су прошле године у једном нашем крају, који је опет као најславнији винарски крај познат.

Изгледа врло чудновато, да има у нас купаца, који под именом вина, могу куповати и пити и такве течности, које једино с тога што мирише на сирће, имају неке сличности с ускиснутим вином.

Наш народ у сретно доба, нити је имао прилике, нити је био навикнут, да пије фалсификована вина. Али кисела и то врло кисела вина у нас доста су распрострањена. Наша стара, по материјалу изврсна вина, због неумешности у неговању имају у већој или мањој мери клицу киселине. И ми смо се на таква вина у толикој мери навикли, да поједини чак и не сматрају, да је вино старо, ако на сирће не мирши. „Вештаци“ у производњу фабрикованог вина, знајући за тај у нас доста распро-

страњен изопачен укус, они се тиме користе и у фабрикат додају сирће као саставни део, не доброга, већ ускиснутога природнога вина.

Кад упоредимо чисто добро природно вино с таквим једним надри фабрикатом, какви су у нас похватани, онда се види, до каквих се граница дошло у фалсификовању вина. С једне стране имамо чисто добро природно вино а с друге, једну течност, која се под именом вина продаје а у којој нема ни траг правога вина, која чак није ни вештачко вино.

Дуго би се задржали, кад би се сад решио, да изнесем и распоредим све разне врсте исправних и неисправних вина, које се између тих крајњих граница налазе.

Сасвим чисто *немешано* природно вино, које је само од сока од грожђа без икаквих додатака произведено, сумњам да се данас где год у трговини може наћи. Или је природно вино разређено водом, или је лошије и укварено вино помешано с бољим вином, или је мешано с разним срествима за пречишћавање, или се у изради није обратила довољна пажња на чистоћу, или му је додават шећер, или шпиритус, или мермер, или поташа, или гипс, или танин, или винска или салицилна киселина, или сахарин, или вештачка боја, или какве есенције, мирисн итд.

У самој производњи вина уобичајено је и несматра се као грех ради побољшавања вина послужити се неким невиним додацима, који се нпр у шири или вину налазе.

Као год што је погрешно мишљење, да свако старо вино треба да мирише на сирће, исто тако погрешно је тражити апсолутно чисто вино и сматрати као неисправно свако оно вино, које је извесним допуштеним додацима у неколико дотеривано.

Није свака година подесна за грожђе и кад се нпр. добије одвећ слаба шира, која од природе нема довољно шећера, грех би био, такву ширу не појачати шећером.

Боље је и према приликама нашим лакше, додавати шири потребну количину шећера, но доцније вину шпиритус.

Велика одвратност у опште влада противу вина, за које се мисли, да је са шпиритусом мешано. Таква, да их назовемо *шпиритована вина*, сматрају се као неисправна. Међ неисправним пробама, које су у нас нађене, било је неколико и таквих. Зна се у главном, у каквом односу међу собом стоје поједини саставни делови вина. Додатком веће количине шпиритуса тај се однос поремети и тиме се а помоћу хемијскога испитивања, или већ и укусом, могу познати шпритована вина.

Кад и у природном вину, као што знамо има шпиритуса, и кад се зна, да се шпиритус у вино ни уколико не разликује од чистога фабричкога шпиритуса, онда зашто се толико плашимо вина, на које се сумња, да је вештачки са шпиритусом мешано.

Та плашња у главном оправдава се једно с тога, што сваки фабрички шпиритус није довољно чист, а други што се у додавању шпиритуса може и да претера.

Кад је у главном само то, онда би се дакле у извесним приликама ипак могло допустити разумно додавање ограничене количине сасвим чистога шпиритуса у вино.

(Показује како изгледа и каквим се особинама у главном одликује такав сасвим чист шпиритус).

Кад је вино од природе тако слабо, да се не би могло одржати и како ваља однеговати, у таквим изузетним приликама и допушта се разумно мешање вина, а још боље шире с извесном најпотребнијом количином сасвим чистога шпиритуса. Место шпиритуса разуме се, да је у таквим приликама боље употребити *коњак*, јер сасвим чистога шпиритуса не производи свака фабрика шпиритуса, а сваки шпиритус, као што поменусмо, несме се употребити за мешање с вином.

Да ли и у којој мери може се допустити мешање вина са шпиритусом, треба ругулисати нарочитим одредбама. Пошто таквих одредаба у нас још нема, то док их не добијемо, морамо сматрати свако вино као неисправно, за које се докаже, да је са шпиритусом мешано.

*

Међ разним врстама неисправних вина, *вештачки обојена вина* заузимају врло важно место. Не толико због тога, што је заиста доказано, да се у знатној мери износе на продају вештачки обојена вина, већ поглавито с тога, што се често код свакога мало јаче обојенога црнога вина посумња у боју.

Свега код 14 од 409 неисправних вина нађено је, да су била које обојена аналинским бојама, које по боји сумњива.

Лако је познати вина, која су обојена аналинским бојама.

Парче бешике, које је од масти сасвим ослобођено (прањем алкохолом и етаром) може да послужи за распознавање вина, која су аналинским бојама обојена. Такво парче бешике потопи се у вино и остави у вино једно 4 сата. Ако је вино обојено аналинском бојом, бешика ће се обојадисати. И од чистога вина бешика ће се обојадисати, али не тако јако и тако црвено као од аналинске боје. Од природне боје црнога вина може се бешика обојадисати само *слабо* и то не *црвено* већ *љубичасто црвено*.

(Показује ту и другу једну пробу за распознавање аналинске боје у вину и то помоћу олова-ацетата и амил-алкохола).

Има врло шкодљивих боја, које за бојење вина служе а има их и које нису шкодљиве. И једном и другом врстом боја обојена вина, не могу се сматрати као исправна, не само с тога што би могла бити шкодљива, већ и што је превара у опште, вештачким бојењем прикривати праву боју вина и бело вино нпр. вештачким бојама претварати у црно.

(Показује како се лако помоћу аналинских боја може из белога начинити лепо по боји црно вино).

Напослетку имамо још да поменемо неисправна вина, која су мешана с *„оловним шећером."* Таква неисправна вина налазе се данас врло ретко или готово никако. Од оних 409 наших неисправних проба, било је само пет, које су имале олова. Па и то је сувише, према ономе, како се у другим земљама таква неисправна вина налазе. У нас је прилично распрострањено мишљење, да у неисправном вину може бити и оловнога шећера, и несавесни и необразовани произвођачи вина можда с тога верују, да оловни шећер или оловни препарати могу дати вину привидно добре особине?!

Кад се већ неко одлучи да производи неисправна вина, не само да је грех, већ је и највећа глупост, поред сахарина па и обичнога шећера и других више мање невиних срестава ради ублажавања киселине, заслађивати вино једним таквим шкодљивим управо отровним среством, као што је олово.

(Показује како се хемијским путем помоћу сумпороводоника доказује олово у вино).

*

На вино је уопште врло велика повика, много већа но на друге потребније и важније предмете, који такође својом употребом могу шкодљиво утицати на здравље људско, а који се у тако неисправном стању на продају износе, да су и од најнеисправнијега вина куд и камо штетнији и шкодљивији по здравље потрошача.

Помињући олово у вино, сетих се нашега земљаног посуђа, које је, као што ми је из искуства познато, тако хрђаво глеђеисано, да се многи свет употребом таквога посуђа и незнајући постепено оловом трује.

*

Нашега санитета, те важне установе, која има да се брине о чувању народнога здравља дужност је, да предузима све мере, које су потребне ради спречавања продаје и употребе како неисправних вина, тако и свију осталих предмета, који би својом употребом могла шкодљиво утицати на здравље људско.

Али, санитетске власти и поред највеће заузимљивости, не могу се толико упуштати и у обавештавање произвођача других предмета, те да спрече, да се бар из незнања не греши и непроизводе неисправни и шкодљиви предмети.

Дужност је привредника и хемичара, да практичним поукама, на место тога штетнога незнања, распростиру корисна знања.

На томе великоме пољу рада требало би дакле узајамно да се помажу и заједнички да раде и лекари и пољопривредници и хемичари.

*

Говорећи о *неисправном вину*, показао сам, у коликој се мери и каква неисправна вина, према моме искуству на продају износе. Сад би на реду било да говоримо о мерама, које би требало предузети, да се спречи продавање неисправног вина, али, време је да завршим.

Кад се зна, да су наши стари чувени виногради већим делом од филоксере упропашћени, да је и пероноспора починила огромне штете а и да свака година није за винову лозу добра, онда није само незнање и несавесност, већ има и других важних узрока, због којих данас није лако наћи исправнога вина.

Кад се једном Божјом помоћи у нас опет стари виногради обнове и према новим искуствима развију, код добрих и сретних година, најмање ћемо имати прилике, да се на *наша* неисправна вина жалимо.

Нешто о досадањем ограничавању шума у нас и сметње које су овоме на путу стајале

Једно од најпречих питања из уређења наших шума то је ограничавање, којим се у исто време уређују и правни односи. Без овога се не може ништа са успехом у шумама предузимати. Али, ово је у исто време и једно од најтежих и најзамршенијих послова, поводом чега су у врло краткоме размаку до данас већ два пута чињене измене у закону о шумама. Прво ограничавање шума по закону о шумама почето је у 1891. и продужавано у 1892. и 1893. но само у почетку са три, затим са осам, и напослетку са десет комисија, и само са по 2—3 месеца годишњега рада. Како је пак овај комисијски рад текао видићемо из следећег.

I. Састав Комисија.

Комисију за ограничавање шума по закону о шумама пре садањих измена састављали су и то: три стручњака: правник, шумар и инжењер, који су постављани указом по предлогу Министра Народне Привреде, три лица од стране сваке општине, у којој се је ограничавање вршило, и једног лица, које је бирао Стални Окружни Одбор од стране округа. Овакав састав комисија био је врло гломазан и отежан разним формалностима, а у местима где су више општина и села били заинтересовани око једне шуме нису се комисије могле ни саставити, пошто се општине нису могле сложити у избору чланова, које су оне дакале у састав комисија.

Но, и кад је састављена, комисија је у своме раду наишла на многоврсне и несавладљиве препоне.

Наш се је народ навикао да са шумама неограничено поступа па је у ограничавању шума предвиђао у неколико и своје сопствено ограничавање, те зато је и комисије предусретао са већим или мањим неповерењем, особито у почетку рада докле још није био обавештен о потреби самог ограничавања, и, као сваку новину, тако је и ово ограничавање шума наопачке тумачио. Тако једни су мислили да држава тиме предузима отмицу туђих шума; други су опет држали: кад се извесна шума ограничи, да нико више неће смети пустити стоку ни набрати гранчице сувади у ограниченој шуми. Отуда је заступник једне општине и могао рећи комисији при ограничавању једне општинске шуме: „Та молим вас оставите нам бар један шумар [1]) да нам стока има где пландовати“! Многе су општине, шта више баш и намерно прикривале поједине веће или мање просторије шума, те ове остале неограничене, и то: нешто из напред наведене бојазни: „Да се нађе злу не требало“, а више из себичних рачуна и да би је доцније могли поделити без знања државне власти.

По томе и сами чланови комисије општином избрани нису могли мислити боље од своје околине и носити на себи карактер непристрасних судија и ако су иначе полагали заклетву на комисијски рад, већ су на сваком кораку гледали да државно право или сасвим оспоре или што више сузе; шта више истицали су се често и као адвокати и бранили себичне интересе самовласних заватинара, баш и онда, кад се је извесна шума досуђивала у својину њихове општине; а да би своје намере постигли често су напуштали и осујећавали правилан комисијски рад. Овако своје понашање они су правдали и тиме, што им је тако од стране бирача пропоручено, иначе да се немају куд натраг враћати, што је у осталом и вероватно с обзиром на сродничке везе и уплив околине у којој су.

Све ово дало је повода, да се у саставу комисија учине битне измене, какве су већ и учињене.

II. Технички део комисијског рада.

Састав комисија није био једина сметња њиховоме раду. Комисија је пре доцнијих измена морала ограничавати, како државне, тако и општинске, селске, манастирске и црквене шуме: а све ове шуме не престављају велике целине без спорова и заватина, већ напротив престављају остатке, иза извршенога па често и озаконьенога (тапијама, препродајама итд.) грабежа, престављају остатке шума, који се налазе на најнеприступачнијим местима, урвинама, потоцима и камењарима и који су једно од другога још и прилично удаљени. Па како у датим јој упуствима није била предвиђена најмања величина испод које не би требало ограничавати, то је комисија много дангубила ограничавајући поједине просторе и испод једног хектара, чак и од само неколико ари, чија је вредност куд и камо мања и од дневнога комисијскога трошка.

Поред тога ограничавањем удаљених и забачених шума, комисија је немајући потребних шатора за своје склониште морала по 5—10 километара путовати до најближег села ради преноћишта и обратно, услед чега је не само јако дангубила у своме раду, но и физички се сувише морила и напрезала.

Ма да су шанчеви најсигурнији гранични знакови, кад иначе нема других видијих и сталних природних белега, и ма да су исти копани само на угловима и на већим дужинама, ипак копање ових јако успорава комисијски рад.

Како су упуства издата комисијама за прве две 1891. и 1892. г. била непотпуна, то је још у почетку рада било запето питање, како ће се вршити само премеравање, т.ј. да ли ће се све шуме без разлике и са којом тачношћу премеравати? Питање је ово расправљено на разне начине, и напослетку је остало само на простом одмеравању дужина у обиму и снимању углова на већим скретањима, и то само око државних шума. Али, како све комисије нису биле снабдевене потребним справама ни за овако премеравање, то су ове вршиле само одмеравање дужина и обележавање граница државних шума у обиму и без снимања углова. Шта више неке комисије нису одмеравале ни ове дужине већ само ограничавале и крокирале.

Поред шанчева, комисија је како око државних тако и око општинских, сеоских, манастирских и црквених шума стављала белеге на затесаном дубећем дрвећу, стенама и побијеном колу на граничној линији обележавањем редних бројева и других знакова црвеном мрсном бојом.

Спрема потребнога кола, копање шанчева, потребно просецање и засецање дрва за стављање белега, вучење ланца и других послова при ограничавању и премеравању вршено је махом народном снагом (кулуком), што је сваки пут било тешко и на време добити, као и при свима осталим пословима, који се овим начином раде. Па и најновијим изменама и допунама у закону о шумама изриком је остављено да се овај посао врши кулуком, што ће нема сумње опет отежавати комисијски рад.

Комисије су имале задатак, да према упуствима образују и шумске округе, но овај су посао оставиле напослетку, кад потпуно доврше ограничавање у једноме крају, нарочито кад заокруже ограничавање већих планина, ради што бољег и правилнијег груписања ових у шумске округе. Само је комисија у округу крушевачком образовала шумски округ „Жељин — Гоч“ пошто је била довршила ограничавање ових планина. Поред тога, оне су имале дужност да врше и потребне размере, те да ограничене шуме остану што чистије од појединих сопственика. Овај иначе врло важан задатак, ретко је где могао бити извршен у духу закона и самим потребама једне и друге стране, јер су комисије у пракшци наилазиле на велике тешкоће. Сопственици су своје земље маом обрадили, за које траже у размену такође обрађене земље, какве нема, већ би се морале замењивати са већим просторијама под шумом. Међутим, врло је незгодно ради ових размена кварити границе једанпут већ ограничених шума и упућивати сопственике на нове крчевине, до које се они тешко могу издржати са храном, пошто су ови махом сиротнија класа. Из ових разлога а и да би се комисијски рад убрзао одустало се је од ових размена још у току ограничавања 1892. год.

III. Судски део комисијског рада.

Расправљање многобројних шумских спорова, које су комисије на свакоме кораку наилазиле, било је од најтежих задатака, а међу тим упуства су баш у овоме била најслабија, јер се нису могле ни предвидети све тешкоће, које су се у току рада показале. Комисије су се у почетку рада биле упустиле у формално судско испитивање, протоколарна саслушавања и доносиле су опширна решења по свачијем тражењу, што је јако успоравало рад и овоме не би могло бити краја, тим више што је комисијски рад подлегао расматрању првостепеног суда. Кад се је ово приметило, онда је накнадним упуствима наређено комисијама да свој рад у овоме погледу упросте и да једним решењем обухваћају што више спорова. Но ма да се је овим унеколико убрзао комисијски рад, али је опет с друге стране овакав рад имао за последицу ту рђаву страну, што је по закону пре његових измена незадовољена страна имала право жалити се суду, и онда кад суд поништи комисијско решење, које обухвата више спор-

[1]) „Шумар“, тако у неким крајевима у нас зову лиснато дрво.

них предмета, само зато што један спор између многих није расправљен по закону, онда је такво решење падало на суду и за оне спорове, који су иначе по закону расправљени, те тако сви постојећи спорови у ограниченој шуми враћају се у првобитно стање. Поред тога, незгода је била још и та, што у случају кад суд поништи комисијско решење о раду у једној општини, комисија се мора враћати из друге општине, да поново према судским примедбама извиђа и доноси ново решење, или остати да чека док јој се решење не одобри или не поништи, што би било немогуће с обзиром на огроман трошак и остављени рок за ограничавање.

Правници — чланови у комисијама шумским тешко су се могли мирити са одредбом у закону о шумама, по коме се комисија упушта у расправу чисто правних питања за што су надлежни само редовни судови са обзиром на ондашњи земаљски устав. Другим речма, правници су држали, да комисија нема права доносити судске одлуке о приватним споровима у државним, општинским, сеоским, манастирским и црквеним шумама, већ само да их тачно ограничи у циљу да их појединци у будуће не би присвајали, и да заинтересована лица упућује у извесноме року на царницу за доказ својине ако немају тапије или судске пресуде.

Многи наши правници, особито млађи, којима оскудева још и дужа судијска пракса, нису изближе посвећени у постанак и развиће нашег шумског законодавства, иначе би видели, да се шумско законодавство у нас развија скоро независно од општег грађанског права и да оно, што по грађанском законику може важити за пољска имања не може важити за планине и чисто шумска земљишта. У осталом подела и ограничавање шума не да се ни замислити а камо ли извршити без претходног решења о својини и границама спорних шума, кад иначе не постоје тапије или судске пресуде.

Поред тога, нити је у закону о шумама нити пак у упуствима од 1891. и 1892. год. било предвиђено: ко ће пред комисијом заступати државне интересе но тек у упуствима од 1893. год. наређено је да државне интересе заступају државни чланови у комисији, што је било незгодно да једно лице буде и заступник и судија. Незгоде су ове у толико биле веће што комисија у већини случајева није имала писмених доказа, нити је била довољно упућена, на које шуме држава полаже право сопствености, док међу тим општински заступник потпомогнут још, поред осталог, и са своја три члана у саставу комисије, држе у рукама пописну књигу и разноврсна писмена, која, ако ништа више, а оно доказују пред комисијом државину, по којој чланови — правници доводе јаче право онога у чијој се државини спорни предмет налази, те је, разуме се по томе ограничавање шума на више места извршено противно државним интересима, а с обзиром на многобројне завате и у општинским и у сеоским шумама, често противно и општинским интересима.

У овоме погледу највеће су погрешке учињене при ограничавању у округу врањском године 1892. и у округу моравском године 1893.

По упуствима издатим комисијама, оне су биле овлашћене да саме спорна земљишта процењују, у случају, ако се својина доказује сведоцима, па ако је вредност према § 242. грађ. суд. поступка до 200 динара онда да заинтересованима допусте доказивање сведоцима иначе не, већ да како у погледу граница тако и у погледу својине траже за то уредне тапије или судске пресуде. Ово наређење, које је провејавало у упуствима за све три године првога ограничавања било је од битног значаја за расправу многобројних спорова где нема тапија или судских пресуда. Но првостепени судови, који су имали да расматрају комисијска решења налазили су да комисија није надлежна да сама и процењује и суди, зато су у даним приликама ништили комисијска решења не обзирући се на §. 245. реченог судског поступка на коме се је горње упуство и оснивало, а по коме и суд може бити проценитељ.

Како је по чл. 11. закона о шумама, пре доцнијих измена незадовољна страна имала право жалбе, то је ових жалаба било где више где мање, а највише у окрузима подунавском, подринском и тимочком. Првостепени судови, који су ове жалбе расматрали у последњем степену, уважавајући закон о шумама и са овим законодавчеву намеру мање су били објективни у својим одлукама. Једино шабачки првостепени суд ставио се је сасвим на супрот и свако комисијско решење без разлике ништио у корист заватинара противно државним и општинским интересима, јер је сасвим порицао комисији суђење право по реченом чл. 11. зак. о шумама и ишао је на то, да рад комисијски подведе под одредбе прећашњег законика, не обзирући се на то да самовласном грабежу државних и општинских шума треба једанпута крај учинити пошто то забрањује и сам грађански законик (§. 248.)

Као год што у упуствима за прве две године ограничавања тако ни у једном упуству за све три године није било предвиђено коме ће се комисијска решења доставити ради употребе права на жалбу у остављеноме року од 15 дана, у случају ако би држава била оштећена. Услед тога, неке су комисије чак и двоумиле да ли држава у опште има право на жалоу кад у упуствима није било ништа предвиђено.

Саме половице „шумских објава“ по упуствима нису у свакој прилици могле бити пред комисијом сигуран доказ сопствености државне на спорну шуму; нити је у упуствима било предвиђено, шта ће комисија радити кад држава не би имала никаква документа, па ни саме половице „шумских објава“ за доказ свога права, а међу тим спорне шуме налазе се у државних суседних општина, заинтересованих села или појединих лица. Шта више, било је случајева да су и општине подносиле своје половице „шумских објава“ за доказ сопствености. Ово је био узрок што су неке шуме ограничене као општинске и ако су иначе по своме постанку, величини и планинском карактеру општенародне — сада државне — јер према поднесеним доказима и једне и друге стране ни комисија није могла другаче судити противно §§. 222. и 929—931. грађ. зак. и својој савести.

У упуствима за прве две године није било предвиђено ни то: оће ли комисија при ограничавању сваке поједине шуме претходно донети своје писмено решење о својини и онда приступити ограничавању извесне шуме и обратно најпре ограничити а по том донети решење о својини, што није било све једно. Исто тако није било предвиђено шта треба да садржи решење, а шта гранични протокол. Зато је свака комисија на свој начин састављала граничне протоколе и своја решења. Доцније пак упуствима од 1893. г. у неколико је постигнута једнообразност у овоме раду. Поред свега реченога што је комисији отежавало рад при ограничавању шума, приметила је се у понеким крајевима и једна врло велика иначе нехотично раније чињена погрешка од стране Министарства Финансија а доцније и Министарства Народне Привреде. Погрешка се ова састоји у томе: што се је, ослањајући се на додатак §. 26. шумске уредбе док је ова била у важности, дозвољавало појединим селима пошумљавање голети и издавала унапред писмена решења да та пошумљена места остану у својини дотичних села, а нису се предходно испитивали узроци и побуде, које су ово пошумљавање изазвале. Кад би се у духу шумске уредбе само постојавше голети пошумљавале онда би се наведена Министрова решења могла не само правдати, но и са похвалом предусретати и само предузеће оних села, која су се прихватила пошумљавања оваквих голети. Али кад поједина села намерно исеку и упропасте готову Богом-дану државну гору, а затим траже да исечени простор кобајаги пошуме, често још и за инат других суседних села, онда су оваква Министрова решења, којима се уз дозволу пошумљавања ових намерно исечених шума давало и право на својину, — могла бити с једне стране постицање на затирање и заузимање, а с друге стране и легло неприлика комисијском ограничавању ових шума.

Како је дакле ограничавање шума изукрштано разноврсним тежњама с једне стране правних, с друге стране уображених сопственика и с треће стране и других разних више мање до сада неограничених уживаоца, а при томе још од ваікада вођеним споровима скоро око сваке поједине шуме за доказ траженог права подносе се разноврсне често и супротне судске пресуде и решења административних власти. — то за овакав посао као нов није било ни лако прописати таква упуства, по којима би се комисије лакше могле наћи у овакоме сплету супротних рачуна. Отуда су се ова упуства сваке године па и у току самога комисијског рада мењала, допуњавала или на разне начине објашњавала. Но ове честе измене, допуне и тумачења издатих упустава, која су често и противу речила, нису сваки пут добро утицале на комисије, јер су их често доводиле у забуну и у малаксавање у раду. Упуства од 1893. год. издата на основу стеченог искуства првих двеју година, изгледа, као да су била и најпотпунија. У осталом у колико су где комисије баље разумевале дух и циљ закона о шумама у толико су и сама упуства са бољим разумевањем примењивала и обратно. Све ово зависило је од избора чланова, а особито од председника, који је руководио радом једне комисије.

IV. Време, трошкови и резултат ограничавања.

У почетку је речено, колико је у којој години радила комисија и по колико просечно, а овде ћемо из ближе навести, у којим су округима комисије колико свега радиле и укупно, колико су којих шума ограничиле. Тако: комисије у округу крајинском и крушевачком за све три године радиле су 8 месеци а комисија у округу подринском 10 месеци; комисије у округу врањском, топличком и тимочком за две године радиле су свега 6½ месеци; а у округу подунавском и рудничком 6¼ месеци; и напослетку комисије у округу ужичком и моравском, радиле су само 2½ месеца.

За све ово време ограничено је свега 107.508 хект. државних, 47.604 хект. општинских и сеоских, и 6.252 хектара манастирских и црквених шума, или укупно 161 364 хектара, у 585 засебних парцела, находећих се у 160 општина, односно у 302 разна села.

Доцно почињање и често прекидање комисијског рада, удило је јако самоме циљу, и то, како у материјалном, тако и у техничком, па шта више, и у моралном погледу. У првом случају, што су чињени толики излишни издаци; у другоме, што се није могла одржавати потребна веза у радовима, јер је често пута једна комисија поново предузимала и радила посао, који је једанпут био урађен; и, на послетку у трећем случају што се честим прекидањем овога рада, губи ауторитет комисија, важност самога посла и сама нада да ће се ово питање икад расправити, а особито у случајевима кад се је комисија на пречац морала разилазити. —

За све наведено време ограничавања издато је на комисијске и друге трошкове око 100.000 динара. —

Једно с тога што се комисијски рад није могао тако кретати како се је очекивало и што се је на више места ограничавање извело штетно по државне, а по где где, шта више, и по саме општинске интересе, с једне, и друго многе жалбе на комисијски рад с друге стране, доведен је у питање цео комисијски рад.

Но ипак за све је било лако, само за комисијске погрешке у окр. врањском, теже је било наћи излаза, и то тим теже, што су растиле и друге извесне сметње у законодавству, што је имало утицаја и на састав комисија по закону о шумама. Но томе се комисије за ограничвање нису могле више саставити да продуже рад и да оне саме поправе своје погрешке.

Остало је дакле на томе, да се и закон о шумама измени у погледу на састав комисија и упрости поступак при ограничавању. Чекајући, дакле, на ове измене и докле се је поново приступило ограничавању, протекло је скоро 6 година. За ово је време не само напуштен скоро цео комисијски рад, него је шта више, овда онда у даним приливама оглашаван у опште да не важи, и ако иначе о томе није донето никакво формално законо решење. Са ограниченим шумама управљало се је и поступало и даље као и пре тога ограничавања, нити су државном шумарском особљу издавање какве наредбе за чување граничних белега. Нису узимане у обзир ни комисијске одлуке по чл. 3. тач. б, зак. о шумама о најнужнијем стављању под забрану ради пошумљавања и утврђивања несталног земљишта, а напротив о овоме тражени су подаци од полицијских власти и неписмених чувара! Једном речју скоро васколики комисијски рад урађени за речено време сведен је на нулу.

Овако стање било је добро дошло по самовласне заватинаре и заинтересоване суседе државних и општинских шума, јер су се после тога ограничене државне, општинске и сеоске шуме, поново делиле, заузимале и убаштињавале, узимале у попис и излагале продаји под видом сопствених забрана.

Са обзиром на тешкоће, са којима се ограничавање шума у нас изводи, са обзиром на толике учињене трошкове, ауторитет државни и озбиљност самога посла, није требало тако олако напустити и омаловажити толики комисијски рад, већ га је требало у начелу прихватити, но са резервом потребних исправака као што се је тако у први мах и мислило. Иначе је тиме, што се комисијски рад није прихватио, неопростима погрешка на мучноме пољу уређења наших шума учињена баш од оне стране од које се овако што није могло очекивати.

Грехови овако неразмишљеног поступка, осећају се и у прошлогодишњем упуству, што се је морало прибећи и таквим мерама, по којима су комисије, поред и онако свога посве мрског (непопуларнога) посла, упућене још и да извесне тапије не примају за доказ сопствености.

Дај Боже, да се, према најновијим изменама у закону о шумама и прописаним новим упуствима, а на основу свију ранијих искустава, — ограничавању шума што пре приступи и ово што правилније изведе.

Јов. М. Јекић.

ГЛАСНИК

Калемарски курс зеленог калемљења лозе. — Курс зеленог калемљења приређује се и ове године за општинске и добровољне слушаоце у свима државним лозним расадницима; у ово доба:

1, *у лозном расаднику крајинском* (школе за винодеље и воћарство у Букову код Неготина) од 22 до 26 маја о. г.;

2, *у лозном расаднику топчидерском* (Топчидерске Економије) од 24 до 28 маја о. г.;

3. *у лозном расаднику нишком* од 22 до 26 маја о. г.;

4, *у лозном расаднину смедеревском* од 22 до 26 маја о. г.;

5, *у лозном расаднику жупском* од 22 до 26 маја о. г.;

6, *у лозном расаднику јагодинском* од 22 до 26 маја о. г.;

Калемарски курс зеленог калемљења за свештенике и учитеље. — За свештенике и учитеље народних школа биће приређен курс зеленог калемљења у свима државним лозним расадницима *30. и 31. маја о. г.* Ваља се пријавити до 22 маја управама расадника.

Пуцање у облаке. — Овај врло успешни начин у одбрани од гра̏да (тучe) *огледаће се и у нас.* Како смо сазнали, позвана је Управа Опсерваторије Велике Школе да да̏ мишљење у опште о научној вредности пуцања у облаке, и да прими на себе организацију и руковођење огледа у нас. И као што се могло очекивати, Управа Опсерваторије примила се да ступи у ближи споразум односно извођења огледа. Како је Смедерево и околина му, по терену, врло подесно за такав оглед, то је била намера, да се тамо прво отпочне. Али како су, по *Пољопривреднику*, Смедеревци већ одлучили да пуцање у облаке сами организују, то ће се на сву прилику први оглед, под научним и стручним руковођењем, предузети на околним висовима Топчидерским. Мило нам је, што ћемо у овом послу видети на челу један наш научни завод, који нашој пољској привреди, може много да користи.

ЦЕНА ОГЛАСИМА:

Мањим од петит врсте једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупних писмена по 15 пара од врсте од ступца.
Већим огласима од целе стране 20 динара (10 фор. а. в.) пола стране 10 дин. (5 фор.) четврт стране 3 динара (2·50 фор.)
Поред тога за свако оглашавање по 20 пара дин. државне таксе.
За оглашавање више пута 10 од сто јевтиније.

Преглед 20. броја Тежака: Изложба летњег и јесењег воћа и грожђа. *Чланци*: — Пасуљ као храна. — Димљење у одбрани од мраза и слане. — Четврто пољопривредно предавање за шири круг слушалаца (свршетак). — Нешто о досадањем ограничавању шума у нас и сметње које су овоме на путу стајале. — *Гласник.* — *Цене огласима.*

ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА КРАЉЕВИНЕ СРБИЈЕ

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ
УПУЋУЈУ СЕ
СРП. ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ
У БЕОГРАДУ

ПРЕТПЛАТУ ПРИМАЈУ И СВЕ ПОШТЕ

НА ОСНОВУ НАЈВИШЕГ РЕШЕЊА ОД АПРИЛА 1869. ГОДИНЕ № 204. ПРЕПИСКУ ДРУШТВЕНУ НОСИ ПОШТА БЕСПЛАТНО.

Цена огласима изложена је на последњој страни.

ПОД МОЋНОМ ЗАШТИТОМ ЊЕГОВОГ ВЕЛИЧАНСТВА КРАЉА
АЛЕКСАНДРА I

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869. ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ

ЗА СРБИЈУ

НА ГОДИНУ 8 ДИН. НА ПОЛА ГОДИНЕ 4 ДИН. ЧЛАНОВИ ПОМАГАЧИ, ЧЛАНОВИ СВИХ ДРУШТВ. ПОДРУЖИНА, ОСНОВ. ШКОЛЕ, ВОЈНИЦИ СТАЛ. КАДРА, ЂАЦИ, МАНАСТИРИ, ЗЕМЉОРАДНИЧКЕ ЗАДРУГЕ И ЧУВАРИ ШУМА ДОБИЈАЈУ ЛИСТ У ПОЛА ЦЕНЕ, АКО ПОЛОЖЕ ПРЕТПЛАТУ УНАПРЕД ЗА ЦЕЛУ ГОДИНУ.

ВАН СРБИЈЕ

НА ГОД. 10 ФРАН. ИЛИ 5 ФОР. А. ВРЕД.; НО СРП. ПОЉОПРИВ. ДРУЖЕЊА И ЊИХОВИ ЧЛАНОВИ КАО И СРПСКЕ ЗЕМЉОРАД. ЗАДРУГЕ И ЧИТАОНИЦЕ, ДОБИЈАЈУ ЛИСТ ЗА 6 ФР. ИЛИ 3 ФОР. А. ВРЕД. КАД УНАПРЕД ПОЛОЖЕ ПРЕТПЛАТУ И КАД СЕ ПРЕТПЛАТИ КОД СВОГ УДРУЖЕЊА ПРЕКО КОГА ЋЕ ИМ СЕ И ЛИСТ СЛАТИ

ИЛУСТРОВАНИ ГЛАСНИК СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

ВЛАСНИК И ИЗДАВАЛАЦ
СРПСКО ПОЉОПРИВРЕДНО ДРУШТВО

КЊИЖЕВНИ ОДБОР:
ДР. М. Т. ЛЕКО, М. М. САВИЋ, Д. М. СПАСИЋ, П. Т. ТОДОРОВИЋ, А. ЖИВАНОВИЋ и Б. Д. ТОДОРОВИЋ.

ОДГОВОРНИ УРЕДНИК
АЛЕКСАНДАР М. СЕКУЛИЋ

БРОЈ 21. У БЕОГРАДУ, НЕДЕЉА 28. МАЈА 1900. ГОДИНЕ ГОДИНА XXXI

ПОЛЕГАЊЕ ПШЕНИЦЕ

Земљорадници су одвајкада разбирали о полегању пшенице и о вероватним узроцима његовим исказивали многе претпоставке.

Кадкад се мислило, да сламка пшенице своју чврстину добија од силиције и да пшеница само онда полеже, кад влат нема довољно те материје. Силиције има у врло разним облицима: као тврди лепо провидан камен, она је кристал; у виду простог камења, то је кремен; претворен у прах, то је песак; уједињена с водом, она је час мека, час лепљива, раствара се у води у којој има карболне киселине и у том стању у знатној количини продире у влат пшенице, јер 100 делова пепела од сламе имају 70 делова силиције.

Замишљало се да ова силиција сушењем поново задобија тврдоћу кремена и да образује као некакав чврст костур, који држи онај тешки клас, којим се влат завршава.

Учени пољопривредници доказали су да изобиље силиције у влату нема савршено никаква утицаја на његову чврстоћу, јер силиције има нарочито у лишћу а не у влату. И ако доњи део листа, обавијајући влат, даје влату неку снагу, која га подржава и штити, то опет други део листа одваја се и лелује у ваздуху, те далеко од тога да влат штити он га напротив оптерећава; и управ у овом листићу, што се лелује и има највише силиције. По самом месту, на коме се налази, ова силиција не може, дакле, имати никаква утицаја на отпор, који влаће показује према полегању.

Уосталом непосредним огледима доказано је, да је и пшеница, којој је додавано силиката поташе, тако исто полегала као и друга којој силиката није додавано, ма да је прва имала више силиције но друга. Ова претпоставка о утицају силиције данас је сасвим напуштена и полегање треба приписивати сасвим другим узроцима.

*

Кад се добро посмотре пшенице, које су полегле, у њима се види много белог класја, које је унеколико суво, које је као што се обично каже, *иодусиарено*, *иодгорело*.

Из тога се изводи, да су се ти влатови слабо хранили, то јест да су се сокови, које жилице црпе у земљи, тешко пели до горњих делова. Ових подгорелих класова нема по пшеници, која усправно стоји, што значи да некакав месни узрок ствара ово болесно стање, — а сви могу видети да полегање не долази од силине ветра, јер ако би пшеница и могла од ветра полећи, она од ветра не може подгорети.

*

Тачнијим посматрањем виделе су се при дну влаћа полегле пшенице неке мрке пеге, што значи да ту живи каква гљивица готованка, — и ако се из дна таквог влаћа узму пресеци толико танки, да се могу посматрати под стаклом које увеличава, распознаје се да су стране ћелија искварене и да сржзамењују гљивични кончићи.

Више природњака проучавали су гљивицу, која проузрокује ову болести и о њој износили своја посматрања и своја мишљења.

Ова болест влада кад су услови влаге повољни; ако су с пролећа кише обилате, болест ова јавља се тиме, што квари судове биљке и што спречава сокове да се пењу до горњих делова влата, који се тако *иодусиари* и полегне.

*

Међутим све ово не објашњава још зашто на једном истом имању две деонице полегну а две не, што је особито важно за земљораднике.

Признато је да се овој или оној пшеници ова болест наметне, ако се земља на којој је пшеница посејана, заразила семкама ове гљивице и да та пшеница на тој деоници полеже док на другој не, с тога, што на овој другој није било семки од гљивице, која ову болест проузрокује, а на првој јесте.

Гљивице ове после жетве пшенице остају на стрњици њеној, ту сазревају, шире се по земљи, заражавају је и чекају да обузму стрмнине идућих година, чим услови топлоте и влаге за то буду повољни.

Уопште семке гљивица достижу своје потпуно развиће тек доцкан, те у доба жетве земља још није много заражена и због тога се препоручује, да се стрњика одмах после жетве загрева.

*

Наравно, да ником не пада на памет да тврди, да је ова болест једини узрок полегању. Не, стрмнине полежу и онда, кад достигну претерану висину, па им влаће не може да држи класје, које је, рецимо, због кише отежало; или и онда, кад владају јаки ветрови с олујином, но само што ово бива ређе и тек доцније у лето, те више отежава и поскупљује жетву, а не смањује много и сам принос, као што бива при полегању од гљивичне болести.

ВИНА ЗА ПАРИСКУ ИЗЛОЖБУ

Приликом спреме за париску изложбу сакупљена су вина из разних винарских крајева Србије. Ова вина оцењивала је нарочита стручна комисија, и само она за који је нашла да би могла за изложбу да поднесу одабрала. Ја сам анализао већину тих одабраних вина па како држим да ће те анализе интересовати и читаоце Тежака, то их излажем.

ТЕК. БРОЈ	ЧИЈЕ ЈЕ	ИЗ ГОДИНЕ	АЛКОХОЛА %	ЕКСТРАКТА %	КИСЕЛИНЕ %
	Бело вино				
1	Наталија Богдановић Параћин	1896	8·8	1·00	0·534
2		1896	11·2	1·45	0·762
3	Јеврем Ж. Марић Смедерево	1890	14·5	1·88	0·591
4	Атанасије Радојковић Сићево	1896	12·4	2·06	0·585
5		1888	15·9	2·06	0·615
6	Стојан Данчевић Прокупље	1896	13·2	3·12	0·807
7		1884	15·9	2·06	0·612
8	Ј. Ж. Поповић Вражогрнци	1896	11·3	1·67	0·624
9	Пет. Ј. Поповић Власотинци	1896	9·5	1·05	0·753
10	А. В. Параћанин Поље	1890	10·25	1·41	0·783
11	Лаза Митровић Д. Јовца	1888	9·7	1·15	0·894
12	Мата Радојковић Сићево	1891	11·4	1·75	0·861
13	Аврам Јовановић Јагодина	1890	10·2	1·75	0·879
14	Ђорђе Раденковић Сићево	1896	12·4	1·67	0·846
15	Тодор Цивцановић Прокупље	1896	11·2	1·72	0·831
16	Тома Ј. Борић Петровац	1883	9·0	1·80	0·804
17	Мата Радојковић Сићево	1884	12·0	3·50	0·888
18	Јован Коцић Ниш	1896	10·9	1·05	0·684
19	Јован Пеливановић Параћин	1885	7·5	1·93	0·813
20	Атанасије Радојковић Сићево	1880	11·9	3·53	0·927
21	Танча Куклић Пирот	1894	8·8	1·93	0·855
22	Ђорђе Милошевић Јелашница	1896	11·8	1·93	0·606
23	Атанасије Радојковић Сићево	1891	12·0	2·35	0·759
24	П. Станковић Локошница	1884	9·3	1·88	1·686
25	Благоје П. Стефановић Прокупље	1896	12·1	1·55	0·540
26	Марко Богдановић Александровац	1873	9·5	2·00	0·792
27	Владимир Милорадовић Деспотовац	1863	9·5	1·50	0·855
	Црно вино				
28	Јулије Драшковиће Свилајнац	1886	9·5	1·70	0·843
29	Вл. Ђорђевић Брус	1896	10·06	1·80	0·762
30	Јеврем Ж. Поповић Вражогрнце	1896	9·25	1·70	0·969
31	Мил. Ристић Куприја	1885	11·80	2·32	1·047
32	Јеврем Ж. Марић Смедерево	1891	14·10	3·10	0·804
33	Тодор Цивцановић Прокупље	1896	10·02	1·34	0·705
34	Атанасије Радивојевић Сићево	1896	12·82	2·00	0·537
35	Јак. Петровић Александровац	1896	9·90	1·45	0·849
36	Стеван Велоић Прокупље	1898	10·05	1·50	0·675
37	Мих. Марковић Александровац	1896	11·90	1·70	0·591
38	Танча Куклић Пирот	1889	9·45	1·60	0·846
39	П. Ж. Павловић Вражогрнци	—	13·20	2·20	0·816
40	Браћа Ракић Конџеља	—	12·30	2·35	0·531
41	Тодор Станковић Блаца	—	10·00	1·70	0·444
42	Стојан Ђукић Белољина	—	12·25	2·32	0·492
43	Прота Вићентије Јежевице	1882	11·80	2·06	1·272
44	Браћа Велићи Прокупље	1896	11·10	1·55	0·747
45	Славомир Метришић Неготин	1887	15·80	3·87	0·951
46	Стојан Данчевић Прокупље	1896	13·20	2·01	0·591
47	Мил. Станојевић Д. Речица	—	12·05	2·25	0·438
48	Јован Коцић Ниш	1896	10·10	1·70	0·771
49	Лаза Поповић	—	12·50	2·38	0·573
50	Сима Милић Александровац	1893	9·60	1·35	1·101
51	Вељко Милосављевић Блаца	—	11·00	1·76	0·381
52	Општина В. Орашка	—	11·10	2·58	0·549

Као што се из таблице види било је:

5 проба са преко 14% алкохола
13 „ „ 12—14% „
20 „ „ 10—12% „
14 „ „ испод 10% „

5 проба са преко 3% екстракта
15 „ „ 2—3% „
23 „ „ 1,5—2% „
9 „ „ испод 1·5% „

4 пробе испод 0·5% киселине
25 „ 0·5—0·8% „
19 „ 0·8—1·0% „
4 „ преко 1·0% „

М. Ј. Бајић.

ТУБЕРКУЛОЗНО МЛЕКО

Један престонички дневни лист, пре две три недеље изнео је, да према подацима о узроцима смртности у Београду, сваки четврти умире од сушице (сичије, туберкулозе) и за узрок томе наводи окуженост земљишта услед неизведене канализације и нерегулисаних улица.

Ми ћемо указати на још један узрок исто толико вероватан, а још снажнији и редовнији. Онај први извор болести позната је да затрпа техника, а овај други је у вези с питањима која улазе у програм Тежака, те ће се о њему рећи две три на овом месту.

Утврђено је одавна, има тридесет година, да је и млеко спроводник кужних болести. То се доказало у Енглеској и то са тифусном грозницом. Кад се већ наишло и на та врата којим се заразне болести увлаче и распростиру, обраћена је већа пажња и сад је ван сумње да су многи болесници добили своју болест употребом туберкулознога млека, млека у коме се находили туберкулозни бацили.

Веровало се да иначе туберкулозна крава може давати здраво млеко, ако јој виме није туберкулозно, а да је крава туберкулозна судило се по кашљању, мршављењу, кострешењу длаке, угибању од болова ако се притисне на извесно место итд. Захваљујући бактеоролошкој анализи млека и убризгивању туберкулина, данас се зна да спољни добар изглед краве и осуство свих знакова болести, нису поузданс јемство да је она здрава и њено млеко безопасно.

Туберкулин је маја (серум) коју је пре неколико година пропашао професор немачки Кох. За тај су проналазак везивали наде у спасење многи туберкулозни, верујући да је то за сушицу оно исто, што је серум од беснила за беснило, или данас серум против дифтерије. Међутим, пале су те наде и сад, у примени на туберкулозу код говеди, туберкулин је средство да се с доста вероватноће одреди је ли говече туберкулозно или не. Ту пробу врши лекар убризгивањем туберкулина под кожу говечета и о његовом здравственом стању суди по променама какве се јаве у топлоти тела. Сматра се да није туберкулозно опо на које то убризгивање не учини никакво дејство — Но, више о том други пут, сад је реч о туберкулозном млеку.

Ако се млеко крава које су туберкулином нађене за сичијаве или само сумњиве, подвргне бактереолошком испитивању, бива да се у њему не нађе бацила туберкулозе ако већ и виме није оболело, али бива и да се нађе. Један манчестарски професор, од 11 проба констатовао је туберкулозне бациле у млеку баш оне краве коју су држали за најздравију од свих које је туберкулин проказао као болесне. Тумачи се, да се у тим случајевима, бацил пробије кроз крвне судове или користи каквом прелином њиховом те се излучи у млеко.

Могуће је да бацил прође у виме с поља, механичким путем, али то је изузетак према *правилу:* да виме постаје туберкулозно услед намножености и навале бацила који су раније били обузели други неки део организма. Обично се настањују у задњем делу вимена у почетку. Ово одмах почиње отицати, отврдњава и постаје теже. Млеко из такве сисе или вимена и ако већ садржи бациле туберкулозе, изгледа је потпуно исправног. Могу да протекну читави месеци болести вимена, да оно буде цклокупно прожето болешћу, па тек да се на млеку појаве нередовни знаци: жутило, слузавост, водљикавост итд.

Којим се путевима дознаје је ли туберкулозан брав или виме; садржи ли млеко туберкулозних клица, није наше да излажемо. Наука је стручним људима то *иотшуно* омогућила.

Туберкулозне клице доспеће такође у иначе беспрекорно млеко, ако их садржи ваздух у коме се музе и држи или предмети с којима долази у додир. Исто тако, ако је туберкулозан онај који њиме ради.

Млеко само једне туберкулозне краве чини опасним велике количине млека здравих крава кад се са овима сапне у исте судове. Опасност дакле не треба ценити по броју болесних крава музара. Управо опасност заразе млеком општа је због његове свеопште употребе.

Срећа је те се она да одстранити поуздано и релативно јевтино. У нас је добар обичај прокувати млеко пре употребе. Бацил туберкулозе гине на високој температури. Но то прокувавање често се своди на просто загревање млека и пошто иначе

у потрошњу улази много млека и млечних производа који нису прошли кроз то чистилиште ватре, једна је веома итна дужност настати да се опасност заразе коренитије сузбије. У томе се мора прихватити мера чија се успешност доказала код вароши на западу.

Контрола млека састоји се у нашим варошима у мерењу густине млека. Ништа више. Ако млеко одговара прописаној мери на граду, добро је. — Таква је контрола уска и сувише недовољна. Ако ко прода водено млеко он купца штети материјално, али је далеко већа штета у оним људским жртвама нездравог млека које је прегледом нађено за добро. *Контрола млека не треба да се односи само на физичке особине његове.* Против водена и опоштена млека, потрошачи ће се на крају и сами умети бранити, али против болесног и опасног не ће знати. Потрошач не може улазити у кошаре призвођачеве, а не вреди му све и да може, а контрола може и њена посета кошара, преглед крава и подробнија анализа млека, одазвале би се најповољније на здравље грађана.

Рећи ће се: стране, културне расе крава дају тај велики проценат туберкулозних, на нашима је нема или је ретка. Тако тек прикривамо опасност од самих себе! Кравари око вароши махом држе краве стране расе због веће млечности и то у тако мрачним, тесним, влажним и непромајним просторијама да нема те расе која би могла одолети клицама болести које се ту лако запате.

Најзад, бољу и опширније изведену контролу није само желети у интересу потрошача. Она би имала за неминовну последицу повећање потрошње млека, а то је интерес произвођачев. Том би контролом и његове кошаре биле опроштене болесних брава, те здрави стављени ван опасности.

При доста високој цени млека у нашим већим местима, не би био никакав тежак намет ако би се од произвођача захтевало да стаје за млечну стоку подигну и одржавају по начелима савременог сточарења.

ЗАДРУГЕ ЗА ПРОДАВАЊЕ ЈАЈА У ЊЕРМАНИЈИ

У округу лингенском у Њерманији постоје четири задруге за продавање јаја. Пошто је ово једна нова грана задругарске пословности, то неколико саопштења о овим удружењима неће бити без користи и читаоцима *Тежака.*

Најстарије је удружење оно у Ленгериху, које је свој рад отпочело почетком марта 1899. године. При оснивању удружењу је приступило 64 испоручиоца, данас та задруга броји 95 испоручиоца. Како се пре оснивања Задруге за продавање јаја држању кокошију није обраћала никаква пажња, то није чудо, што је средња тежина јаја износила само 42 грама: (највећа тежина 60 грама, најмања 25 грама). Задруга јаја купује по тежини од испоручиоца а продаје их по комаду. Сва испоручена јаја продају се седморици, који их наситно продају. Као прибор за паковање служе бурад са исецканом сламом, сеном, итд. Цена јајима према пређашњој цени скочила је за добрих 50 постотака. Ово скакање цене јајима имало је, разуме се, и повољна утицаја на гајење живине. Тежи се да се домаћа кокош, која је несмишљеним гајењем у сопственој крви закржљала поправи како по крупноћи тако и по тежини јаја укрштањем с *талијанком* и *минорком,* а данас је већ и храна живине боља и нега брижљивија.

У половини прошле године основана је у Ветрупу код Ленгериха друга Задруга са 39 чланова, којима је досада приступило још 60 испоручиоца. И овде се јаја купују по тежини а продају по броју. Најтежа јаја теже 80 грама, најлакша 25 грама; средња је тежина 45—50 грама. Јаја се поглавито продају трговцима који наситно раде, овде онде и приватним купцима. Ако би било сувише јаја, њих прима трговац који на велико ради. Ако јајима нема пробе, онда се јаја испод 45 грама уступају повереницима са 2 постотка попуста, али тако, да се јаја не испоручују самим повереницима, него они достављају задрузи само име и презиме онога који јаја желе купити, па му Задруга сама наручену количину шиље. Као прибор за паковање служе овде дрвени ковчези с облогом од артије и нешто мало какве исецкане сламе. Раније се за једно јаје плаћало по 3·5, 4, највише 5 фенига. За једно кило јаја плаћано је:

У Марту	84	фенига
„ Априлу	84	„
„ Мају	84	„
„ Јуну	86	„
„ Јулу	94	„
„ Августу	104	„
„ Септембру	110	„
„ Октобру	130	„
„ Новембру	160	„

И овде је увођење Задруге знатно поправило гајење, негу и држање кокошију. Што се тиче расе, овде се поглавито држе талијанке.

Око половине марта прошле године удружење је отпочело свој рад у Бавинкелу са 117 чланова, којим је број скочио на 170.

Јаја се по испоруци одмах шиљу. Испоручивање се до 1. октобра вршило двапут недељно, од 1. октобра једанпут недељно. Купује се по тежини, продаје по броју. У средњу руку јаја су тежила 48·7 грама; највећа тежина износила је 70 грама; најмања 35 грама. Јаја се сортирају у три крупноће и то до 40 грама,, од 40—50 грама и изнад 50 грама. Купци су ситничари у Вестфалији и у Рајнској. Приватних купаца мало има. Паковање бива у дрвеним ковчезима с облогом од артије по 600, 400 и 200 јаја. Заступници за продају добијају за 100 јаја по 1 марку. И овде се има забележити видна поправка корисне живине. Држе се талијанке, миноркe и укрштања ових раса с домаћом кокошком.

Задруга за продавање јаја у Месингену основана је 1. јуна прошле године са 50 чланова. Данас јој припадају 62 члана. Јаја се купују по тежини а продају по броју. Средња тежина износи 55 грама. Продавање врше повереници. Јаја се пакују у ковчеге с облогом од артије. Раније су плаћана отприлике 4 фенига у средњу руку, док се данас плаћају по 7 фенига. Поправљање живинарства није ни овде изостало, и данас се углавноме држе талијанке.

Ми још објављујемо овај Пословник Задруге за продавање јаја у Ветрупу; он овако гласи:

Члан 1. Јаја, која се испоручују морају с поља бити чиста, сасвим скорашња и предају се оног дана, који одреди пословођа, станици за примање.

Члан 2. Јаја, која немају тежину коју је управа утврдила, не могу се примати.

Члан 3. Сваки испоручилац има у књизи примања одређену нумеру и печат, који носи исту нумеру; овим печатом мора испоручилац пре испоруке обележити свако јаје, да би пословођа Задруге могао контрилисати, ко је које јаје испоручио. Печате даје Задруга по наплати трошкова од испоручиоца.

Члан 4. Јаја, која су старија од пет дана, не смеју се испоручивати, јер таква јаја не могу вредити као свежа јаја и кварила би посао, ако би се мешала.

Члан 5. Да би испоручилац могао тачно контролисати, колико дана има јајима, која су на његовом имању добијена, тражи се ово што иде:

а). да се као полог употребљавају свуда јаја од порцулана;

б). да се сва јаја, која се при којој испоруци не донесу, потроше код куће:

в). да се сва јаја која кокошке носе по корову и која се случајно овда-онда нађу, избацују из испоруке.

г). ниједан испоручилац или члан не сме јаја других тако званих трећих лица, обележавати својим печатом и тада са јајима својих кокошију испоручивати.

д). за лупање јаја испоручених при станици одговара испоручилац; за свако покварено јаје испоручилац плаћа по 20 фенига. Свако се јаје испитује лампом за испитивање јаја.

Члан 6. Сваки члан испоручилац одговоран је према Задрузи за све штете. које настану његовим неизвршењем тачака, које су напредизложене.

РИБАРСТВО У СЛОБОДНИМ ВОДАМА

По нашим водама има још доста врста риба, које су безразложним затирањем сведене на најмању меру, тако да има крајева по нашој отаџбини где је риба ретка и с тога веома

скупа. Међутим кад би се разложније радило могле би се рибе да намноже а тим би се задовољила потреба народа за овом врстом исхране и дала прилика многима да што зараде.

Ми ћемо у овом чланку у најкраћим потезима изложити како ваља радити, па да се ово постигне.

Међу рибама разликујемо селице и сталне. Прве се, особито за време прпорења, селе из већих река, некад и мора у мање воде, некад доспевају и до извора и тамо у горњем току бацају икру. Такве су младице, пастрмке идр. Сталне рибе крећу се по једном ограниченом простору, некад већем некад мањем, према врсти риба, али која се никад не простире надалеко. Такве су шарани и њима сличне рибе.

Ако желимо да размножимо рибе по водама, онда ваља водити рачуна о том начину живота и условима под којима се подмладак развија, без чега би нам сваки покушај био узалудан. Радећи тако сазнало се тачно време кад се и где се која врста прпори као и начин исхране и самоодржања младих. А како је плодност риба необично велика, јер један икраш може да избаци по неколико десетина или стотину хиљада јаја, то као да се сама природа побринула да овом размножавању на руку иде и рибље врсте сачува од сувишног и безразложног затирања. Само би ваљало што више осигурати младе, који врло много непријатеља имају. Исто тако ваља осигурати и маторке од лова у доба кад бацају икру. Отуда свуда па и код нас постоје закони, који тачно одређују кад се која риба бије и према томе кад се сме а кад не сме ловити. А за заштиту младих прописана је величина окаца мрежа, како би млада риба могла кроз њих проћи и тако сачувати до пораста, кад се може да изикри и тим послужи размножавању.

Али ако би се ослонили на ове законе, па ма како их строго примењивали, ипак би још дуго чекали па да у нашим водама имамо толико риба, колико је потребно да подмири потребу становништва за овом врстом исхране. Отуда се поред строге примене закона још и вештачким путем ради, да се ово размножавање, што је могуће више осигура у водама, у којима већ живе маторке.

Ово се може да постигне ако се селицама које приликом сеобе имају велике препоне и тегобе да савладају олакшају исте и уравна пут до места икрења, како би у пуној снази и здрављу могле да избаце здраву и снажну икру и како би у што већем броју могле до жељених места доспети. А затим се и селицама и сталним врстама риба стварају згодна места зл икру, тзв. икришта, у којима налазе најзгодније услове да избаце своју икру.

Да би ово било јасније послужићемо се једним примером.

Многе од наших риба чије је месо највише цењено путују, кад време прпорења дође, из већих и дубљих река у плитке и брдске и тамо бацају икру. Кад време бијењу дође, онда се наједанпут по нашим планинским речицама виђају у већем броју икраши и млечнице, а свакоме је јасно колико су препона имале да савладају, док су до тих места дошле. Тако су се борише против речног тока и брзака, прескакале плитка места, водопаде, бране, уставе итд. Сваки ко познаје наше планинске реке лако ће појмити све тешкоће које риба има да савлада, док до згодних места за икрење доспе. Борећи се тако с разним незгодама. велики их број пропадне баш тада, кад их највише ваља чувати. Отуда су такве рибе врло ретке, и како им је месо веома укусно, врло цењење.

С тога су практични људи у другим земљама, много богатијим од наше, већ одавно законом одредили где се, како и које бране могу подићи те да се риба у том свом путу не омета. Тамо се по свима местима где има водопада или устава вештачких или природних, већ одавна начинили пролази за рибу. Сваки овакав пролаз треба да одговара неким условима од којих је најважнији, да је рибама улазак у исти и даљи прелаз олакшан. Риба увек покушава прелаз онде, где је вода најдубља, где је дакле највећи пад и брзина. Отуда прелазе по тим местима ваља постављати и умртвити уколико је више могуће брзину речног тока. С тога се разлога прелази праве у облику степеница (лествица) у облику брдских путева, на своје лево и десно; другде се вода претходно пропушта кроз решетке, уставе итд. Пожамно је да ће се на разним местима и према приликама ови пролази разно градити.

Други је услов, да је прелаз с доста воде а нарочито у почетку, како би се риба осмелила да кроз исти прође.

Друга помоћ коју би рибама у слободним водама могли указати јесте да им се подигну вештачка икришта по местима, по којима се у слободној природи икре. Има риба које икру бацају у низовима и лепе је за високе биљке; друге пак бацају икру у одељеним јајима по дну итд. Отуда ће за разне врсте риба и икришта бити разна. А и места по којима икришта ваља подизати такође су разна. Ова икришта могу наши пољопривредници сами да подижу или општине или срезови у својим водама.

Тако за врсте риба које као ширани бацају икру по обалским биљкама, ваља по странама изложеним југу или истоку ископати са стране корита благе обале и засадити их воденим биљкама. Још се могу да обичне котарице напуне земљом, по којој се засаде биљке и тако припремљене близу обале чувају. Ово је нарочито подесно за оне, који имају рибњаке и желе да шаране почев од јајета па даље изводе.

Ако је вода по тим местима брза, онда ваља заштитити икришта лесама које се за обалу конопцима или ма каквим другим начином утврде. За оне врсте риба које се икре по дубинама ваља икришта градити од нашироко испреплетаних дасака или леса у облику сандука, који се испуни трском, рогозом, воденим биљкама итд. пазећи при том да вода може слободно кроз икриште да пролази а с њом и риба. Према јачини воде оваква се икришта постављају напоредо току, или косо или управно. Да би се икриште одржало на жељеном месту ваља за конопац привезати камен и спустити га до дна тога места.

У сваком случају икришта ваља поставити бар на један до два месеца пре икрења, како би се риба на њих навикла.

Да напоменемо само да има разних икришта од метала и по врло скупу цену, ну како су прва простија и јевтинија и довољна, ми их једино за наше прилике и препоручујемо.

За врсте риба које се икре по дну на песку и шљунку ваља икришта по обалама градити како је већ речено или по средини и на повише места шљунак спуштати.

Али с овим још није све учињено и овако радећи често је труд безуспешан. Тако се ради да се запате само оне рибе, које су од веће користи укусним месом и великом пијачном ценом али се ваља старати исто тако и о мање цењеним врстама риба, које су познате под именом белих риба. Зна се да су најукусније рибе највеће грабљивице и да се хране највише овим белим рибама и ако нема довољно њих, биће нам сваки труд узалудан и племенитих риба неће бити, јер ће оне од глади поцркати. С тога ваља подједнаку бригу поклањати како белој риби, тако и племенитој, која се њоме храни.

Осем тога многи су наши предели оголићени и обешумљени тако, да ниједна вода није заштићена од прекомерних надолажења, што је понекад за рибе врло убитачно. С тога би без одлагања ваљало пошумљивати сва оголићена места, што би од велике благодети било не само за воде и рибе у њима већ и за побољшање климатских прилика у нашој земљи.

Др. Живојин Ђорђевић.

V. ПОЉОПРИВРЕДНО ПРЕДАВАЊЕ
ЗА ШИРИ КРУГ СЛУШАЛАЦА[1])

Главније болести винове лозе

Поштовани слушаоци,

Наш поштовани господин Председник отпочео је низ ових предавања у дому нашега Друштва — новим начином подизања винограда. Он је својим слушаоцима дао прву поуку, показао прве путове, који воде успешном савременом подизању винограда.

У једном предавању, допушће ми се рећи, не може се исцрпети све, што би слушаоцима потребно било да знају о једном предмету. Па и наш господин Председник није могао својим говором, и ако веома популарним, да скрене пажњу на све послове, које иште један виноград. Његова је намера била, да

[1]) Ово је предавање држао П. Т. Тодоровић, редовни члан Српског Пољопривредног Друштва, 11 априла 1900. г. у дому Друштвеном. — У опису болести, току развијања њиховог и начинима сузбијања прдаевач се поглавито користио делом Les maladies de la vigne par P. Viala.

укаже на онај део послова, који долази у *гајење*, подизање лозе, док се не добије потпун виноград. У виноградарству не мање је важан део — *неговање лозе;* а то је управо: да се очува оно што се подигне.

Ставио сам себи у задатак, да у овом предавању преврнем који лист из пауке о неговању лозе, што ће бити допуна говору нашега господина Председника. Одабрао сам из овог великог дела науке један не баш тако примамљив; јер има да потсети слушаоце на, може се рећи, најгоре недаће с којима се ималац винограда бори.

Намера ми је, дакле, да поштоване слушаоце моје проведем кроз један најсиђушнији свет, чији је значај, у природи и раду људском, онако лепо објаснио у свом предавању директор Трговачке академије, наш поштовани друг господин Борисав Тодоровић.[1]) То су — *ситне гљивице.* Ниједна врста људског рада нема толико посла са тим гљивицама, као пољопривредна. Ено једних где потпомажу труљење у земљи (сапрофите), услед чега се хумусни — црнични — делови распадају и састојци биљне хране се ослобођавају, те их жилице прихватају и биљке се њима хране. Ено других, где се закачиле за лишће и сламке пшенице, те производе врло познату „рђу", или како се обично зове пламењача"; опет треће ушле у клас, те производе „снет", или „гар", а названу обично „главница", и, најзад, четврте залегле се у класу ражаном; па направиле нека зрна, која стрче из класа, позната под именом „главице", итд. итд.

Од таквих непријатеља страда и наша винова лоза; и на њој неке производе болести, које се рачунају међу најопакије, јер се неприметно развијају и необичном се брзином шире, причињујући ужасно кварење и разорење.

„Старо добро време" постала је обична узречица, тако да се већ неки и љуте што се понавља. Али у суштини, она има свога оправдања. Наши стари нису имали да се боре с тако великим бројем биљних и животињских штеточина, с којима се има пољопривредник данас да бори. Савршенија и увећанија производња заводи благородније усеве, бољу стоку итд., а ови су осетљивији према штеточинама. Мимо то, и живи међународни саобраћај који постоји данас у свету, чини нам и ту услугу, да нам и те штеточине разноси, те се оне јављају брже, и онде, где их никада пре тога није било. Отуда и научници који се баве испитивањем разних животиња и биљака, данас муку муче, кад хоће да одреде границе, докле се која животиња или биљка на земљи шири. Зар нам није пример за то и злогласна *сушибуба* (филоксера), која беше негда искључиви становник Америке, а којој се данас доиста не знају границе. Као што се зна, први пут је пронађена у Енглеској 1863 године; 1867 године нађена је у Француској, а 1872 у Аустрији, 1874 у Немачкој, 1875 у Угарској, код нас 1882 и у Румунији 1884. Данас је има у свима земљама где има винограда, па не само у Европи, него и у Азији и Африци, ма да су државе филоксерном конвенцијом, закљученом 1881 године, склопиле формалан савез, да узајамним мерама спречавају њено разношење и ширење.

Па као год што је суши буба, тако су и неке *нове* гљивице врло нагло прелазиле велике просторе. И за чудо, управо најопасније болести, које данас имамо на виновој лози, дошле су нам од гљивица, којима је већином порекло земља, — завичај сушибубин.

Казао сам, да наши стари нису имали да се боре с толиким штеточинама, које силно уде биљу и животињама пољопривредним. Али и то је истина, да је вредност њихове производње била равна уложеном труду. Данас је производња већа, а и вредност је далеко одмакла. Принос од винограда услед бољег гајења, ђубрења итд., па онда — разумнијег неговања вина, може се толико подићи, да буде несравњено већи но некада, са истог простора земље. Но шта вреди рационалнији рад и свеколики труд, ако се најбољи изгледи на обилату бербу оставе на милост и немилост разних штеточина, којих има данас изобиља? — Излази то: да би се за наш свеколики рад могли да наградимо, потребно је усталашно стати на пут штеточинама, које ометају добру бербу. А то се може постићи, када се држимо ова два главна правила:

1, *познати добро штеточине и њихов начин кварења; и*

2, *употребити средства за спречавање и сузбијање, кад треба и како треба.*

---

[1]) Друго јавно пољопривредно предавање (*Тежак* о. г. бр. 15. стр. 116)

I. Пламењача на виновој лози.

(Пероноспора)

Пламењача, Пероноспора, Милдев, јесте болест на виновој лози, коју производи једна врста гљивица [названа од неких Peronospora viticola (Бари), а од других Plasmopora viticola (Шретер)]. Запажена је најпре у Француској године 1878. Суђено је ваљда било, да је први запази онај исти научник, који је, први у Француској, запазио сушибубу (Планшон). У Америци се о овој болести одавно зна, јер је има на дивљим америчким лозама, које расту по шумама. У Француској пронађена је најпре на лишћу Жакеза.

По томе пламењача нам је гост амерички, и пренета је америчким лозама. Она се по Европи врло нагло ширила. 1880 године већ је јављено о њој из Немачке, Аустрије, а 1881 из Угарске, Румуније, Турске и Русије. Тако данас има пламењаче свуда где има винограда: на старом и новом копну; али само различни положаји виноградски чине, да се она не јавља сваке године на свима местима с једнаком силином. При свем том, цела је истина, да је пламењача нашла погоднијег земљишта у Европи, на нашим европским лозама, него у Америци. Упоредно са сушибубом она је вршила и врши сталан утицај сатирања винограда; а сама за се утиче врло неповољно на принос винограда, како по количини тако и по каквоћи. Чокоће, које је заражено пламењачом, не може да дâ зрело грожђе; вино је оскудно јачине (алкохола), боје и сталности.

Од пламењаче оболе сви зелени делови (органи) лозини: *лист*, *ластар* и *грозд*. На површини ових начине се беличасте, млечне, пеге; и кад се гљивица потпуно развије, појаве се неке сôлне лучевине, или као кад се поспе ситним шећером.

Чини се, да се гљивица држи, од почетка још, само доње стране *листа*. Она се зачне на горњој страни, поред ребара (нерава) лисних, и на кривини лисној ближе дршци. Зато се, у почетку заразе, најпре покажу на горњој страни листа појединачне тачке, с малим веома *жутим* кружићима; па, потпомогнуте млаким и влажним ваздухом, избије испод њих, на доњој страни бели прашак. Пеге убрзо промене боју, постану отворено мрке, после угасуто мрке и закључно добију боју сувог лисга. У исто доба оне се шире, састављају, те услед тога и сав лист постане мрк, а оздо се покрије белим прашком (показује на сл.). И тако. лишће се згрчи (показује на сл.). сасвим поквари и рано опадне.

Ако за развијање пламењаче нису погодбе повољне, пеге се скупе, а ако постану нове, оне се ограниче само на место где су постале. То бива онда кад настане суша; или кад гљивица већ има слабију моћ за живот, а то је позније у лето, кад лист одебља, те не може да даје хране гљивици. Лист се на тим местима осуши, покадкад и пробуши, с рупом заокруженом мрким кругом; али чим наступи влага или јача роса, пеге се стану увећавати и оздо избије бели прашак. Мале мрке пеге налазе се у великом броју нарочито у јесен, са жутилом које лист у то доба већ има, и с врло слабим прашком који је сад сивасто бео (показује на сл.).

Бива да се пеге и рупе опазе на лишћу и услед квара од буба (инсеката); као и да жутило наступи услед влажног времена. Али у свима таквим случајевима — нема на доњој страни прашка, који постаје само од пламењаче.

Лист на коме има *прегља* (еринеум) (показује на сл.) добије пликове; но ови остају на једном месту и не шире се по лишћу. На доњој је страни бела навлака, али је ова вуната, а не као прашак. Даље и лист се од прегља не суши, те по томе болест коју изазива овај ситни штеточина, позната под именом *Ериноза;* не може се сматрати као опасна.

На *ластару* пламењача држи се само врхова, и то док је ластар још зелен, зељаст и нежан; никад пак не може пламењача досађивати ластару кад отврдне, а још мање зрелој лози. На ластару који је боловао од пламењаче остају модро-мрки трагови и утисци, али на лози нема никаквих повреда и раздеротина.

На *роду,* грожђу, може пламењача да буде, од како прецвета па до сазревања. И због тога, што се, према стањима развијања грожђа, пламењача јавља у разна доба, добила је разна имена. Тако разликује се: *Сива трулеж* (Gris rot или Rot gris) и *Мрка трулеж* (Brown rot или Rot brun.) Прва се јавља на млађем грожђу (грешу), а друга на старијем, пред сазревање.

Строго узевши, међу сивом и мрком трулежи нема велике разлике. Тако код *прве*, зрна се местимично или сасвим обложе

прашком, или зараза поквари петељке, те услед тога зрна се збрчкају, осуше и опадну. Осем тога, најчешће бива, да зрна почевши од петељке постану морасти, збрчкају се и најзад добију боју угасито сиву. Зрна се осуше и држе лабаво на грозду и, према врсти лозе, или су сиво румена или сиво ружична, а код сорте с црним грожђем, — угасито црвена. У средини су зрна мрка

Код *мрке трулежи* (показује на сл.) појави се модар појас око врха петељке, или на ком другом месту на зрну, па зрно добије боју мрко-црвену или сиво-модру, према врсти лозе, а средина му је мрка. Пега се увећава и обузме цело зрно; кожица се збрчка, и боре се скупе близу петељке; зрна коначно добију боју кестењаву (чоколадну) више или мање угаситију, — према врсти чокота и доба када се врши кварење, — и држе се лабаво на грозду. На тај начин се грожђе убрзо поквари скроз, или се на њему одржи по које здраво зрно. Тада мрка трулеж личи много на другу болест, названу „куга лозина“ (блек-рот); али пажљивије прегледање кроз стакло које увећава извешће из сумње, јер ова болест има особене своје знаке, по којима се распознаје.

Развијање пламењаче зависи од влаге и топлоте, које треба да су здружене. Услед тога и јављање пламењаче није свагда у једно исто доба. Некад се она јавља раније, а некад позније. По многим испитивањима потврдило се, да се гљивица налази на лози у *другој половини априла*, најдаље у почетку маја. Дознало се и то, да се пламењача свагда више развија по местима ниским и влажним, где има изобиљно влаге, јаке росе и довољно топлоте. Виногради близу већих река највише су изложени зарази; тако и они на обалама мањих река, поред бара, у низинама и влажним равницама. Много је ређа пламењача: по брежуљцима и стра̀нама, чистим долинама, кроз које провејавају ветрови, али и не на брежуљцима, окренутим водама.

Кад се уједини подесна влага: од киша, росе, магле, са подесном топлотом (око 20 до 25° С.), пламењача се може јавити као зараза за 48 часова. Но, у редовним приликама њено развијање траје 8 до 10 дана. Али ако је суво, постојано време, и ако је хладно, топлота ниска (испод 9° С.), зараза се сасвим задржи у развијању.

Има искустава, да се лоза могла сачувати од пламењаче, кад је покривана на вештачки начин, или је била заклоњена крунама од оближњих дрвета. То је побудило Американе да се баце на измишљање начина (система) за застирање чокота ради обезбеђења од пламењаче. Ови заклони не сметају доласку семена гљивице на лозу, него стају на пут падању росе на лишће.

Но, да погледамо мало изближе гљивицу која производи пламењачу.

Гљивица пламењачина размножава се семеном, од којега, кад на лист лозин падне, постаје нешто налик на корен (мицелиум,) који се пробије у средину листа, пусти сисаљке и сиса сок из листа. У исто доба, избије неко ситно влакнасто рашће (конидиофоре), на врховима којег налазе се гомиле *семака* (конидије). Ове служе за разношење заразе лети. Позно у лето развију се у лишћу друкчија тела за размножавање, која се зову *„зимска јаја“*; она могу да издрже све непогоде зиме, па да са кретањем лозе идућег пролећа и она крену.

Бели прашак који се излучи на доњој страни лишћа јесте управо споменуто влакнасто рашће, на коме су семке. Ове су врло лаке, те се с тога могу пренети на велике даљине. Њих може бити на једном месту до $^1/_2$ милиона. Зимска јаја пак опадну с лишћем у јесен; па кад се лишће, услед труљења, распадне, она се ослободе, и у пролеће су узрок *првој* зарази.

Овако се пламењача множи, развија и шири по свима одликама винове лозе: питоме и дивље, па се налази и на белој лози (Ampelopsis). Ниједна врста и сорта лозе није савршено безбедна од ње, ма да су неке издржљиве више, неке мање, а друге су према њој веома слабе. Тако америчке сорте, које се у нас гаје, све су издржљивије против пламењаче; веома су слабе на пламењачи: Жакез, Отело, Триумф и др. Међу нашим домаћим сортама лозе, најјуначније се држи *Каменичарка* (Прокупац); а најслабије су: Адакалка, Ранке, Тамњаника.

Кад се не могаше наћи ниједна лоза, која би савршено давала отпора пламењачи, онда је још остало било развити *одлучну борбу* противу пламењаче. Борба је, разуме се, управљена била непосредно *против гљивице*, као *правом узроку болести*.

Средства која су употребљена била у намери, да гљивицу униште, кад је већ у развијању, нису помагала. Поништити онај део гљивичин који се завукао у лист није било могућно а да се уједно не нашкоди и самом листу. Исто је тако било безуспешно уништавање зимских јаја — сабирањем лишћа у јесен по винограду. Али клице које се развију од семака веома су осетљиве; најмањи делићи од каквог лека, који делује отровно (токсично), у воденим капљицама, да прођу мимо њихово слабо биће, чине их немоћним за даље развијање. Тај начин — *поништавање клица*, отворио нам је пут за спашавање од пламењаче; а један случај, што је неколико чокота, попрсканих нузгред *смешом од плавог камена и креча* у једном пределу у Француској (у Жиронди), било поштеђено од пламењаче, показао нам је и *средство* с којим можемо одсудно да се бранимо од пламењаче. Утицај овог средства објаснио је француски научник Миљарде. Он је рекао: бакарне соли, које у главноме и поништују клице, треба да се нађу у капљицама воденим на лишћу пре оног тренутка, кад се семке спусте на лист и почну клијати. По томе, прво прскање треба неминовно да се изврши ***на 15 дана пре онога доба,*** када се у неком месту нађе пламењача. У нашим крајевима је доба јављање пламењаче: друга половина маја, изузетно прва половина истог месеца.

У плавом камену и кречу, помешаним у воденом раствору, имамо, дакле, поуздано средство противу пламењаче, — свуда и на сваком месту.

Да се задржимо мало на употреби овога лека.

Плави камен (назван и „сињи камен“, „коњски камен“, „плава галица“) за справљање смеше противу пламењаче треба да буде чист, у већим ледцима (кристалима). Кад се у раствор плавог камена успе кречно млеко, па је смеша чисто плава, онда је плави камен чист; а ако смеша преврне боју и запрља се, онда има у њему примеса (зелене галице и цинкове галице). Креч пак треба да је од врсте „масног“ креча; хидраулиски креч није за то. Место живог (жеженог) креча може се узети и раније угашен, из кречана, који је као тесто. Но тада количина треба да је два и по пута већа од количине негашеног креча. На раду показао се као најбољи овакав поступак: Жив креч се истуца, брижљиво просеје да се очисти од нечистоће, и онда се узима двапут толико, колико је прописано за справљање бордовске чорбе; а то је управо *толико, колико се узима плавог камена.*

После многих огледа, у Француској је утврђена оваква формула за справљање лека противу пламењаче:

плавог камена . . . . 2 килограма
живог креча . . . . . 1 „ (или *истученог* — 2 кгр.)
воде . . . . . 100 литара

За *прво* прскање, или кад је зараза слабија, постижу се добри резултати, ако се узме и мања количина плавог камена, ка: 1 килограм, 0·75 ($^3/_4$) килограма, па и 0·5 ($^1/_2$) килограма.

Смеша се овако справља: Од 100 литара обичне воде одвоји се 95 литара, те се у тој количини раствори плави камен; а у осталих 5 литара угаси се креч. Кречно млеко треба да изгледа онако као кад се кречи. Затим се кречно млеко сипа понајлак у раствор плавог камена, и за то се време непрестано меша, па и кад се раствори помешају за неко се време смеша још меша. Тако постаје *бордовска чорба*. Кад се погледа у чаши, она има лепу плаветну боју. Кад постоји, одлучи се талог; па зато свагда треба пре захватања промешати је, да се смеша изједначи.

Овакав начин справљања смеше даје већ преко 15 година изврсне резултате Али при свем том, то не треба да буде разлог, да се не огледа и други начин. Тако Американи справљају чорбу на један како веле подеснији начин.[1]) Тако они растворе плави камен у 50 литара воде и угасе креч такође у 50 литара воде. После обе течности сипају се *једновремено* у буре у коме се справља бордовска чорба чорба, и у *сипању* течности се мешају (показује сл.). Та радња, која није ни у колко заметнија од друге, има ту превагу што се добива чорба растворљивија.

Да се направи тако названа *неутрална* бордовска чорба, која је и најбоља за прскање противу пламењача, треба имати при руци лакмусову хартију, која се може добити у свакој апотеци[2]). Кад црвена лакмусова хартија замочена у смешу поплави, онда је смеша добра. Али ако немамо те хартије, можемо чорбу

[1]) *Le progres agricole viticole* № 14. пр. год стр. 422. — Испореди *Тежак* 1889. год. стр. 162.

[2]) А и код Српског Пољопривредног Друштва.

испитати на овај обичан начин: Захватимо плитком чашом озго од бистре течности, кад се чорба почне таложити, па је принесемо наспрам белог зида, или према табаку беле хартије. Ако је боја плавичаста или слабо зеленкаста, може се посигурно узети, да у чорби нема сувише слободног плавог камена, и онда неће лишће да прогори. А кад се дуне у чашу, па се на површини навуче танка скрамица, знак је да има више креча (базна чорба).

Бордовска се чорба справља у судовима које не једа плави камен; за то могу да послуже дрвени судови: чабрице и каце. Плави камен доста се брзо раствара; али ако се хоће да се још брже раствори, онда треба загрејати воду (2 литра воде на 2 килограма плавог камена), па у ову спустити комаде плавог камена. Док се спреми вода за чорбу и кречно млеко, и раствор плавог камена биће готов. Обешен плави камен, у кесици од ретког платна, у води, ближе површини, такође се брзо раствара.

Бордовску чорбу треба употребити по лепом и тихом времену. Употреба врши се справама, које чорбу распрскавају у ситним капљицама (показује на сл.). Главно је правило у овом послу:

1, да се прска на горњој страни лишћа;
2, да се понајвише прска доње, старије лишће;
3, да се поред лишћа прска и ластар и грожђе; и
4, да се ниједан чокот не остави не попрскан.

Мрље од чорбе осушиће се после 1 часа; али држаће се на лишћу само тако, ако је за један или два дана пре тога било лепо време, а спраће се већи део тих мрља, ако ускоро после прскања пада киша.

Но и без тога, мрље од бордовске чорбе не остају дуго. Зна се, да се оне држе на лишћу 1 до $1^1|_2$ месеца. И у томе лежи разлог, што за сузбијање пламењаче *није довољно само једно прскање.*

Мало пре смо видели, када треба први пут прскати противу пламењаче. Када управо треба почети тим радом одлучује и време (метеоролошке погодбе) које иде на руку развијању заразе. Но, свакојако с првим прскањем не треба одлагати, преко крајњега рока за то, *а тај је у нас половина маја, поред цветање лозе.*

Друго прскање је врло важно, јер пада у добо, када је пламењача најжешћа. По искуствима, досад стеченим, другипут треба прскати одмах пошто се заметне род, ускоро по цветању. Од првог прскања треба да прођу највише *три* недеље или месец дана.

Мимо ова два прскања потребно је и треће; а ако се зараза осили, онда још једанпут или двапут прскати, или двапут запрашивати прашком од плавог камена, ма да је, по огледима који су вршени у пољопривредној школи у Монтелију (Француској), прскање свагда претежније. Где у виноградима владају разне болести, као у јужној Француској, тамо се прска сваких 15 дана, почевши од првих дана маја. Последње прскање, у сваком случају, треба да буде најдаље за 20 дана пре бербе.

Рачуна се у средњу руку потреба бордовске чорбе по хектару: 200 литара за прво прскање, а по 400 до 500 литара за остала прскања.

Справе којима се прска бордовском чорбом зову се *прскалице.* Њих има данас у великом избору, и добрих. У Француској је на гласу „Eclair“ (Еклер), од Верморела; а у нас као практична усвојена је Нехвилова прскалица (показује на сл.) које има од две врсте. Боље су новије Нехвилове, које имају додатак, да се чорба меша, те да се спречи таложење....

Осем плавог камена и креча, у бордовској чорби, препоручивана су и препоручују се и друга средства противу пламењаче. Она се деле у главноме: на *течна* (чорбаста), и на *сува* (прашкове). Ја не мислим упуштати се да вас упознајем са тим средствима с тога, што су она готово сва отпала из употребе, према успешном деловању које показује бордовска чорба. Прошле године, нарочито у суседству, препоручиван је на јако *Ашенбрантов прашак* у раствору. О њему има повољних резултата; и по огледима употреба излази сразмерно јевтинија од бордовске чорбе. Ми ћемо сачекати на огледе, који ће се ове године у нас чинити у државним лозним расадницима.

Налазим, да не треба де пропустим скренути вам пажњу на тако зване *рђаве последице*, које долазе од прскања бордовском чорбом. Те се последице приписују утицају плавог камена; а то је: да он рђаво утиче на ток превирања, па и на доброту вина. Још се наводи, да је прскање бордовском чорбом и отровно за живот човеков. Многе су таква мишљења нагнала да изврше тачна испитивања и анализе. У вину које није бистрено нађена је једна врло незнатна количина бакра (испод пола милиграма у једном литру); а кад се талог слегао било је само трагова од бакра. Тако малене количине не могу бити ни од каквих рђавих последица по здравље.

Исто тако не може плави камен вршити никакав рђав утицај на превирање; јер, ако се и нађе што на грожђу кад је у кљуку, отиде већином с комином, или се одлучи у самом превирању.

У нашој је земљи први пут запажена пламењача на 2 године, пошто је пронађена сушибуба, а после 6 годнна, од кад је болест констатована у Француској. Вредни и веома пажљиви председник Крушевачке Подружине Српског Пољопривредног Друштва био је први, који ју је у августу 1884 године нашао на лишћу у виноградима *околине Крушевца* и у Жупи[1]). Исте је године, али само под сумњом, јављено о њој из Лапова[2]) У прво време прозвана је именом: „тоња“, „љута роса“, негде и „бастра“ и „мана“. Као обично и ова се појава узимала овлаш; јер јој се узрок доводио у везу са променама времена, кише и сунца, као што се обично објашњава свака „пламењача“. Но, људима од књиге јасно је било, да ми имамо посла са једном новом опасношћу за наше винограде. Наскоро беху заражени сви важнији виноградарски крајеви. И када се у туђем свету кренуше у одсудну борбу *бордовском чорбом*, и у нас Српско Пољопривредно Друштво, у почетку прошле десетине година, приступи одлучно послу. Уз обилату помоћ од Министарства Народне Привреде прихваћен је успешан начин непосредне практичне поуке; изашиљани су неколико година узастопце „прскачи“, који су имали да изврше две дужности: да очигледно поуче народ о употреби средства, и да га увере о истинској користи прскања.

(НАСТАВИЋЕ СЕ)

БЕЛЕШКЕ

Топломер за предсказивање непогоде. — У *Тежаку*[3]) ми смо упознали читаоце са једном врстом топломера, којим се може унапред знати. када ће бити мраза и слане. То је новйна, која је овог пролећа скренула на себе пажњу. Сад се опет јавља о другој новини, и то опет о топломеру којим се може предсказати непогода — олуја с градом. И овај топломер произлази од истог проналазача, управника једне зимске школе (П. Мареша).

Топломер за предсказање непогоде састављен је такође из 2 термометра: леви суви, а десни влажни. Подела је у обоје 0 до 25°C. Суви има црне линије, које се десно ломе на ниже, а влажни има плаве линије; обоје се секу на разно обојеним пољима: белом, жутом, отворено црвеном и угасито црвеном. Укрштене тачке на белом пољу показују непогоде које се ретко јављају у месецима септембру до априла, назване *зимске непогоде;* а укрштене тачке на другим пољима показују непогоде у месецима маја до августа, дакле — *летње непогоде.* Жуто поље значи „спремање“, а оба црвена „непогоду“. — Топломер се намешта у хладу, и то 1·5 м. над земљом. Влажан топломер треба поквасити бар на четврт часа пре осматрања, а сув добро обрисати. Гледа се зими после 8 часова, а лети између 7 и 8 часова *ујутру.* Када се осматрање покаже на *белом* пољу, значи да може бити непогоде, али не извесно. У то доба културе нису толико развијене, да се морају предузимати мере за одбрану. Врло ретко да дође на то поље каква мајска непогода. Ако се осматрање покаже на *жутом* пољу, онда треба тог дана даље осматрати, а уједно дати знак на спремање, ако се где предузимају мере за одбрану, као на станицама пуцања у облаке. Црвена поља показују да се приближују непогоде; а ако се на осматрању покаже угасито црвено поље, онда предстоје најопасније непогоде. — И ова справа, по својој важности, заслужује призрења. Израђује је фирма H. Kappeller у Бечу (V. Franzengasse № 13), а стаје 10 круна (око 12 динара).

[1]) *Тежак* за годину 1885 стр. 39.
[2]) *Тежак* за годину 1884 стр 658.
[3]) Број 15. страна 115. ове године.

ГЛАСНИК

Распис Министра Народне Привреде свима окружним Начелствима од 10. маја 1900 године ИБр. 4982. — Приметило се да наша земља с дана на дан све више оскудева у добрим приплодним грлима а нарочито у говедима, јер се неразложно из приплода издвајају и продају и она грла, која су у најбољој снази за приплод.

Овај непромишљен поступак могао би бити од недогледне штете по земаљско сточарство, ако му се што пре не би бар у неколико на пут стало.

Сем тога приметило се, да се много говеди на страну извози много пре, но што су довољно угојена, што убија добар глас нашој сточној трговини на страним трговима и уопште је од штете земаљској привреди.

Најзад утврђено је и то, да је знатан број волова, извезених на стране тргове, досада продават по нижу цену само с тога, што та грла као јунци нису благовремено и правилно штројени, већ су *туцани* или *увијани*, што утиче на каквоћу па и на цену меса. И овај поступак наших држављана не да се довољно правдати.

С тога сам решио да се забрани из земље извоз: *бикова* млађих од 4 године; *крава* млађих од 6 година и извоз *говеда уопште* која нису добро угојена.

Саопштавајући ово Начелству препоручујем му, да ову забрану обзнани у своме округу што пространије; тако исто да преко својих органа светује нашим имаоцима стоке, да своје јунце не *туцају* нити *увијају*, већ да их правилно *штроје*, с тим, да ће се у своје време забранити и извоз оних волова, који нису правилно штројени.

У исто време Начелство ће наредити свима држ. марвеним лекарима у своме округу, да о овој забрани строго воде рачуна и не одобравају товарења ни извоз говеди која се према предњем не смеју извозити.

Слана у Угарској. — Скоро у целој Угарској била је на крају априла јака слана, тако да су виногради сасвим пострадали. Угарски виноградарски лист Ungarischer Weinbau јавља, да највећи и најважнији виноградарски предели у Угарској као што су: Токај-Хеђаља, предео Блатног језера и Ермелек, ове године *неће имати бербе*. Саопштавајући ово, исти лист сврађа пажњу да услед ове опште несреће нико не напушта даље послове у винограду, „била би“, вели тај лист, „велика лакомисленост, да се чокот сад напусти самом себи, кад му је нега управо најпотребнија“. Пре свега препоручује се, да се чокоће унеколико опорави новољном резидбом. Понео чокот или не, дужност је свакога да настане, да чокот претрпљени квар што пре преболи, те да се спасава бар берба за идућу годину. После резидбе треба окопавати, прскати, запрашивати и све остало чинити тачно и брижљиво, као год кад би се очекивала најбоља берба. Ето тако се може за јесен добити зрела лоза, која може дати догодине добру бербу.

ОБЗНАНЕ

Важно за израђиваче плугова. — Српско Пољопривредно Друштво приређује у Топчидеру Наградне утакмице у раду справама за прашење и окопавање кукуруза, пасуља, кромпира а по могућству и (шећерне репе и сточне) под овим условима:

1. Право на такмичење имају они мајстори, који се баве израђивањем гореречених справа:

2. Све делове справа, у колико је то према њеном склопу могућно постићи, да буду ручна израда из радионице такмичара — мајстора.

3. Награђен такмичар дужан је дати Друштву писмену обавезу, ако се од њега затражи да ће и убрдуће израђивати справе исте доброте као што је справа за коју је награђен.

4. Такмичење ће се извршити ако се пријави најмање три такмичара. У противном случају извршиће се само пробе послaних справа за препоруку али без права на награду:

5. Пријаве прима Српско Пољопривредно Друштво а ирески или окружни економи, где ових има. Уз пријаве треба одмах слати и справе Српском Пољопривредном Друштву, у Београду.

У пријавама треба тачно казати:

а, име и презиме мајстора;

б, место становања (где справе израђује);

в, цену, по коју би справе за Друштво израђивао;

г, пристаје ли на услове под тач. 3. Стечаја;

д, марка — знак — жиг мајстора;

ђ, одкад се занима израдом пријављених справа; и

г, је ли српски поданик.

6. Оцену ће изрицати Оцењивачки Суд Српског Пољопривредног Друштва а цениће се поред јачине материјала чистота и лакоћа у раду а никако излишно глачање (полирање) и фарбање.

7. Награда има три: I 120, II 100, III 80 динара. Награђенима издаваће се Уверење о добивеној награди.

8. Пренос справа железницом или лађом од ма које железничке или паробродске станице до Београда односно до Топчидера и натраг сноси Друштво а пренос до и од станице сноси дотични такмичар.

Пошто се не може унапред тачно да одреди време кад ће који усев стасати за прашење а кад за окопавање, није могуће ни одредити дан кад ће се утакмица извршити у присуству такмичара.

Ако буде икако могуће објавиће се дан такмичења преко домаћих листова, ако би који такмичар желео да присуствује, да би могао доћи.

Бр. 2545 Од Управе Српског Пољопривредоог Друштва 25. априла 1900 год у Београду.

ЦЕНА ОГЛАСИМА:

Мањим од петит врсте једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупних писмена по 15 пара од врсте од ступца.
Већим огласима од целе стране 20 динара (10 фор. а. в.) пола стране 10 дин. (5 фор.) четврт стране 3 динара (2·50 фор.)
Поред тога за свако оглашавање по 20 пара дин. државне таксе.
За оглашавање више пута 10 од сто јевтиније.

Преглед 21. броја Тежака: *Чланци*: Полегање пшенице. — Вино за париску изложбу. — Туберкулозно млеко. — Задруге за продавање јаја у Берманији. — Рибарство у слободним водама. — V. Пољопривредно предавање за шири круг слушалаца (наставиће се). — *Белешке.* — *Гласник.* — *Обзнане.* — *Цене огласима.*

ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА КРАЉЕВИНЕ СРБИЈЕ

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ
УПУЋУЈУ СЕ
СРП. ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ
У БЕОГРАДУ

ПРЕТПЛАТУ ПРИМАЈУ И СВЕ ПОШТЕ

НА ОСНОВУ НАЈВИШЕГ РЕШЕЊА ОД АПРИЛА 1869. ГОДИНЕ № 204. ПРЕПИСКУ ДРУШТВЕНУ НОСИ ПОШТА БЕСПЛАТНО.

Цена огласима изложена је на последњој страни.

ПОД МОЋНОМ ЗАШТИТОМ ЊЕГОВОГ ВЕЛИЧАНСТВА КРАЉА
АЛЕКСАНДРА I

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869. ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ

ЗА СРБИЈУ

НА ГОДИНУ 8 ДИН. НА ПОЛА ГОДИНЕ 4 ДИН. ЧЛАНОВИ ПОМАГАЧИ, ЧЛАНОВИ СВИХ ДРУШТВ. ПОДРУЖИНА, ОСНОВ. ШКОЛЕ, ВОЈНИЦИ СТАЛ. КАДРА, ЂАЦИ, МАНАСТИРИ, ЗЕМЉОРАДНИЧКЕ ЗАДРУГЕ И ЧУВАРИ ШУМА ДОБИЈАЈУ ЛИСТ У ПОЛА ЦЕНЕ, АКО ПОЛОЖЕ ПРЕТПЛАТУ УНАПРЕД ЗА ЦЕЛУ ГОДИНУ.

ВАН СРБИЈЕ

НА ГОД. 10 ФРАН. ИЛИ 5 ФОР. А. ВРЕД.; ПО СРП. ПОЉОПРИВ. ЗДРУЖЕЊА И ЊИХОВИ ЧЛАНОВИ КАО И СРПСКЕ ЗЕМЉОРАД. ЗАДРУГЕ И ЧИТАОНИЦЕ, ДОБИЈАЈУ ЛИСТ ЗА 6 ФР. ИЛИ 3 ФОР. А. ВРЕД. КАД УНАПРЕД ПОЛОЖЕ ПРЕТПЛАТУ И КАД СЕ ПРЕТПЛАТИ КОД СВОГ УДРУЖЕЊА ПРЕКО КОГА ЋЕ ИМ СЕ И ЛИСТ СЛАТИ

ИЛУСТРОВАНИ ГЛАСНИК СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

ВЛАСНИК И ИЗДАВАЛАЦ
СРПСКО ПОЉОПРИВРЕДНО ДРУШТВО

КЊИЖЕВНИ ОДБОР:
ДР. М. Т. ЛЕКО, М. М. САВИЋ, Д. М. СПАСИЋ, П. Т. ТОДОРОВИЋ, А. ЖИВАНОВИЋ « Б. Д. ТОДОРОВИЋ.

ОДГОВОРНИ УРЕДНИК
АЛЕКСАНДАР М. СЕКУЛИЋ

БРОЈ 22. У БЕОГРАДУ, НЕДЕЉА 4. ЈУНА 1900. ГОДИНЕ ГОДИНА XXXI

РАСПИС

СВИМА ОКРУЖНИМ НАЧЕЛСТВИМА И УПРАВИ ГРАДА БЕОГРАДА

Расписима Господина Министра Унутрашњих Дела од: 10. августа 1896. г. СБр. 7655. 3. фебруара 1897. г. СБр. 1329., 8. августа 1897. г. СБр. 11396, прописано је под којим ће се погодбама моћи свиње извозити на Штајнбрушки трг.

Ну, приметио сам, да трговци извозници, а и власти — нарочито марвени лекари, не разумевају подједнако речене прописе, услед чега се они разно и врше.

Тим поводом, а и са потребе, да се досадашњи расписи у нечему објасне а и преиначе према савременој потреби, наређујем ово што иде:

I.

Законом о заштити од сточних зараза у опште и мерама за угушивање тих зараза а на име §-ом 8-им прописано је, *да сва стока која се гони из атара једне општине мора имати сточни пасош.*

Кад се сточни пасош издаје и ко је надлежан за то, прописано је у *Упутству о издавању и поступању са сточним пасошима* од 20. јуна 1894. год. СБр. 4901.

На основу овога, сваки трговац који купи свиње ради храњења или кочинаре ради извоза, мора имати уредне сточне пасоше, снабдевене прописном таксом, којима доказује:

1) да су свиње заиста његова својина, и

2) из ког су места купљене (како би се знало да ли су из здравог — несумњивог — места, или се неко од надлежних општинских власти о закон огрешио и на себе навукао одговорност из § 42. и 43. Закона о заштити од сточних зараза).

Но и ако трговац из свога запата свиња одвоји извесан број за храну, мора одмах узети од своје општине сточни пасош за њих. У овом пасошу ставиће се: сопствени домазлук.

II.

Овако састављен чопор свиња мора извозник одмах, а најдаље у року од 7 дана, писменом пријавом пријавити своме рејонском окружном — управином — марвеном лекару. Уз пријаву мора приложити и сточне пасоше за свиње које пријављује.

У пријави мора назначити:

1) укупан број свиња;

2) какве су свиње: дебеле (кочинари), полу-дебеле или мршаве;

3) колико има вепрова, а колико крмача; колико од којих има: белих, црних, сурих, шарених итд.; и

4) тачан опис места где се обори налазе, и да ли су свиње у једном или више обора и колико посебице у сваком обору има свиња.

III.

Кад марвени лекар прими оваку пријаву са пасошима, он ће је одмах завести у деловодник своје канцеларије, и подносиоцу ће на примљену пријаву издати *реверс*, у коме мора ставити: дан кад је пријаву примио и са колико приложених пасоша и број под којим је пријава заведена, па ће поред свога потписа ставити службени печат.

IV.

Одмах по пријему пријаве, а најдаље у року од пет дана, дужан је марвени лекар изаћи на оборе и свиње прегледати, и то било при јутарњем или вечерњем храњењу; па ако при томе нађе да су свиње потпуно здраве — несумњиве — и да се број свиња слаже са пријавом а свиње са описом у пасошима, он ће све то на пријави забележити, ставити датум прегледа и својим потписом и службеним печатом утврдити.

Ако марвени лекар нађе, да су свиње сумњиве, он ће то на пријави приметити и с рефератом, према § 16. Закона о заштити од сточних зараза, спровести надлежној полицијској власти на поступак, да се одмах отпочну вршити прописне ветеринарско-полицијске мере.

Ако ли пак нађе да је пријава неисправна, било да се број свиња на лицу места не слаже са бројем у пријави, било да се свиње не слажу с пасошима односно пола или боје, он ће то на пријави назначити и право стање констатовати под својим потписом и службеним печатом. Но у случају где се очигледно види, да је подносилац пријаве хтео да обмане власт, дужан је марвени лекар пријаву рефератом спровести надлежној полицијској власти и тражити да се дотични пријавник узме на одговор и казни за обману власти. — Кад овакав реферат прими полицијска власт, мора га као ствар хитне природе одмах узети у поступак и најдаље за три дана од пријема, дотичнога узети на одговор, пресуду изрећи и саопштити му, па о том одмах известити и марвеног лекара. — Ако марвени лекар у року од пет дана — по предаји реферата — не добије извештај полицијске власти, да је дотично лице узето на одговор и кажњено, он ће о томе непосредно мени поднети извештај. А ако марвени лекар ово пропусти да ми достави, пашће на њега сва одговорност.

V.

Пријаве, које марвени лекар нађе у свему за исправне и по којима су пријављене свиње здраве (несумњиве), завешће у списак, који ће водити као и досада, па ће их преко окр. начелства — управе — заједно са пасошима, најдаље у року од три дана од извршеног прегледа, спровести Одељењу за пољску привреду и ветеринарство подручног ми Министарства ради завођења у *Списак извоза свиња.*

VI.

Кад пријаве буду у Министарству заведене у *Списак извоза свиња*, означиће се на њима број списка, па ће се истим путем,

преко начелства, — управе — вратити марвеном лекару, заједно са пасошима, које ће марвени лекар чувати у својој архиви.

VII

Кад свиње за извоз сазру, извозник је дужан писменим актом о томе да извести рејонског марвеног лекара, а овај је дужан најдаље за пет дана од пријема акта изаћи на оборе и свиње прегледати на начин као што је под IV речено. Шта марвени лекар буде нашао овим прегледом, као и тежину свиња, њихов мањак и узроке и време истог, ако га је било, све ће то на овом акту забележити; па ако утврди несумњиво добро здравље свиња и прописну најмању тежину (130 кгр. бруто брав), назна чиће то на акту, као и број под којим је заведена и прва пријава у *Списак извоза свиња* у Министарству, па ће га одмах, а најдаље у року од три дана, преко окр. начелства — Управе — амо спровести ради давања дозволе за извоз. — За закашњен спровод овога акта, биће одговоран на првом месту марвени лекар, а затим и службеник, чијом би се кривицом закаснила експедиција акта.

VIII.

Од дана када су свиње састављене и пријава поднесена, не сме се више ниједан брав додавати.

Ако сопственик свиња, које је пријавно, примети да су му свиње оболеле од какве заразе, мора о томе, према §. 15. закона о заштити од сточних зараза, одмах да извести надлежну општинску власт, која је дужна да то одмах достави среској власти ради изашиљања марвеног лекара и констатовања заразе. Ко прикрије болест својих свиња казниће се према §. 42. и 43. Закона о заштити од сточних зараза уопште и мерама за њихово угушивање.

IX.

Исто тако ако би сопственик свиња хтео пре добивене дозволе за извоз, пријављене свиње да прода или да покоље ради извоза, може то учинити, али одмах, пре но што крене свиње из обора, мора писмено известити о томе дотичног марвеног лекара, који је дужан то да утврди, па преко начелства — управе — амо извештај поднесе, назначивши увек број под којим је прва пријава у Министарству била заведена у *Списак извоза свиња*.

X.

Кад се сопственику дозволи извоз свиња, марвени лекар мора одмах изаћи на лице места да изврши преглед свиња. Ако тим прегледом марвени лекар нађе да су свиње несумњиво здраве и да одговараiу осталим прописима, саопштиће сопственику да свиње мора извести у року означеном у дозволи, па ће одмах упутити надлежном општинском суду акт којим ће спровести старе пасоше свиња које се имају извести, с препоруком, да се одмах изда извознику један нов пасош на основу старих. У томе акту мора марвени лекар назначити број брава и то: колико вепрова а колико крмача и колико којих по боји длаке.

Општински суд дужан је истог дана кад прими акт марвеног лекара издати извознику сточни пасош онако како је актом наређено.

XI.

Расписом од 10. августа 1896. године СБр. 7655 у тач. 3., наређено је, да се *кочинари* имају држати под тридесето-дневном марвено-лекарском присмотром.

Прва пријава има се поднети марвеном лекару, свиње прегледати, пријаве с пасошима спровести Министарству и из Министарства вратити надлежном марвеном лекару, исто онако као што је напред наређено и за остале свиње.

На 12—15 дана после првог прегледа марвени лекар мора понова прегледати пријављене кочинаре, исто онако, као и први пут.

По извршеном овом прегледу, а најдаље у року од 5 дана, поднеће ми марвени лекар извештај по пропису друге алинеје тач. VII овога расписа, назначив кога је дана овај преглед извршен.

Кад се извоз одобри, има се поступити исто онако као што је под X наређено.

XII.

Ко би од извозника после поднесене пријаве кочинара, ма једног брава у чопор додао, томе марвени лекар нипошто не сме дозволити извоз, све да баш извозник и добије дозволу за извоз, већ тако несавесног извозника мора одмах референсати полицијској власти и тражити да се узме на одговор и казни за обману власти; а затим ће редовним путем и мени поднети извештај, на основу кога ће се у Министарству пријављени кочинари избрисати из Списка извоза. А пријављени кочинари имају се сматрати да су састављени тога дана, када је утврђено да је додат један или више нових брава, и као такви имају се понова редовним путем пријавити и као са новопријављенима даље поступити.

Чим Начелство — Управа — прими овај распис, наредиће, да се за све свиње, за које дотада није Министарству поднета пријава за извоз, убудуће подноси пријава по одредбама овога наређења.

Препоручујем Начелству — Управи — да овај распис у своме подручју обзнани ради чега му се под ·/. шаље потребан број примерака оштампаног расписа, и да се стара о његовом извршењу, а мене о пријему истог извести.

ПБр. 5.254
12 маја 1900 год.
у Београду

Министар Народне Привреде
Жив. Живановић С. Р.

О ПРСКАЊУ ЛОЗЕ

Прво прскање лозе противу *Пламењаче* (Пероноспоре) већ је јамачно свуда у нас довршено.

Данас нема већ ниједнога, који не би био савршено уверен о потреби и користи прскања. И дође ли само време томе послу, сваки се жури и оставља све друге послове, да би могао извршити *овај* посао, који му уjемчава поуздану бербу, ако га само мину друге неногоде, које могу да омету добар изглед на бербу.

Плави камен, бордовска чорба, прскалице итд., то су дневни разговори виноградарâ. Претреса се питање и о *другим лековима*, који се по новинама нашим, а нарочито стрáним препоручују. Тако: помиње се бургундска чорба, сапуњава чорба, додатак шећера и калафоније, разни прашкови итд.

Све су то мање више споредне ствари; главно је *бакар* (бакарни сулфат), који смета Пероноспори да живи; то је све, а не *разне мешавине*, што спречава развијање семена гљивице болести.

Огледано је да се нађу *друга средства*, можда и јевтинија или од јачег утицаја. Тако су чињена поређења: са чорбама од цинкове галице (цинковог сулфата), сулфата кадмиума итд. И док је успех са ооима бележен бројевима 1 и 2 дотле је успех од плавог камена био сталан на бројевима 6—9. Па и *начин справљања* бордовске чорбе остао је као најбољи са кречом. Огледано је да се додаје: калафонија, шећер идр. у намери да се течност боље лепи и дуже одржи, па се дошло до ресултата, да опет сâм креч дуже остаје на лишћу но остали лепљиви додаци.

И *апарати за прскање* — прскалице — већ су довољно усавршени, да потпуно задовољавају захтеве и обезбеђују успех. Само у погледу *броја* прскања не треба се држати једног сталног реда. Управо, број прскања преко године нека се управља: *према години која је више или мање погоднија за пламењачу, према сортама лозе које су више или мање наклоњене болести, па и према положајима винограда.* То значи: када је година кишнија и погодбе за Пламењачу подесније, треба *чешће* прскати. Исто тако треба *чешће* прскати оне сорте које су осетљивије од Пламењаче; као и оне винограде, који су више изложени болести.

У редовним приликама нека се свакојако одмах после цветања предузме *друго прскање;* и тада с јачим раствором плавог камена од првога. Ако је у првом прскању узет 1 килограм, онда у овом другом, нека се узме 1·5 килограма на 100 литара.

Но, *чешће прскати па ма и са слабјим раствором, но ређе па са јачим* корисније је у сваком случају. То се објашњава тиме: што на деловима које пламењача спопада, семе гљивице налази *трајно* честице бакра (од плавог камена), те не може да ухвати корена: док кад се ређе прска бакар, ма с каквим

се материјалом мешао, спадне и по најсувљем времену, и тада гњивица узме маха, па је пламењача готова.

Може се видети, како неко, у мислима да је учинио најбоље, нацмака чокоће бордовском чорбом толико да изгледа још издалека сасвим модро.

Чешћим прскањем и то се избегне; јер тада се може и *мања* количина бордовске чорбе употребити, па да буде опет добар успех.

Нека дакле, нико не жали што ће излазити чешће с прскалицом у виноград. Ако с једне стране утроши *више* рада, с друге стране ће *уштедити* у материјалу, па опет иде на једно; а уз то још има приде, што је таквим радом *обезбедио* себи успех.

— — Ђ.

ЖИВИНАРСТВО У ЕНГЛЕСКОЈ

Енглеска сваке године увози из иностранства огромне количине и јаја и живине. Овај увоз расте из године у годину у таквој размери, да се само природно морамо упитати: да ли оваквог напредак у спољној трговини не одговара извесном назатку у домаћој привреди, у домаћем живинарству. Међутим ствар стоји сасвим обратно. Јер у истини, од ово неколико година, живинарство у Енглеској само расте и напредује. Већи увоз, дакле, објашњава се већом потрошњом јаја и живине, а сама потрошња одговара и све већем становништву и богатству земље.

При свем том, ваља признати, да у земљи као што је Енглеска, где велика пољска добра преовлађују, живинарство стоји у слабијој сразмери према површини обрађене земље, но у земљама где је непокретна својина више раздељена. Велики поседници имања енглеских, у пркос кризи која притискује њихову привреду, још једнако живе господски — млоги међу њима још се одају лову идући тамо у црвеном руву, кожним панталонама и изврнутој обући; док ни сапутнице њихова живота иза њих у господству нимало не изостају, и као праве и отмене госпође кроз цвеће од свога летњиковца погледају на тај тамо доле кококошарник као на нешто сасвим испод свога достојанства.

Живина се, дакле, гаји у Енглеској тек на мањим имањима, па и то не на свима. И ту се она сматра као ситна пара женска; јер новац од продате живине иде на подмирење личних трошкова домаћице и њене дечице. Већ и та ситница, кажу, да се по који пут попне на крупну суму од 3000 динара на годину. Како пак, мужеви немају права на ову женску привреду, и не воде непосредне добити од ове зараде, својих домаћица, то се они за живину врло мало и брину, па често, кажу, на њу и попреко гледају. Дабоме, да је последња криза пољопривредна знатно ублажила и ову предрасуду; и данас се већ више у Енглеској не презиру ови споредни производи пољопривредни. Штета је само, што се у млого случајева, живина не гаји у повољним приликама, као и што се и продаја живине врши преко читавог роја од трговачких посредника. Утврђено је, међутим, да су у извесним крајевима југоисточне Енглеске и то баш у онима, у којима се, од векова, живинарство сматра као занат, и гајење и пролет живине достигли веома значајну висину. Тако, на пример у окрузима Сосекса и Сорија (колевци чувене расе кокошке *Доркинга*) као и у западноме делу Кента, живинарством се бави велики део и сељака и закупаца, који од тога имају велике добити. Гојење живине у пуном је јеку и даје посла великом броју људи. Живина се ту најпре одржава у савршеном миру, а храни се справом за клукање. Довољно је три недеље оваког гојења, па да пиле од једне фунте и пола дотера до три фунте у тежини. Нити ту изостају велике куће и радње; јер их има које кољу по двадесет, тридесет па и педесет хиљада пиладије на годину. Рачуна се да само ови окрузи шаљу годишње у Лондон живине на *тринаест милиуна* динара вредности. Трошак око подвоза ове живине до престонице износи просечно *десет пара дин.* од комада.

И у неким крајевима Ирске, чине се напори да се живинарство подигне; и човек се доиста изненађује каквоћом производа које је ова земља показала на последњој међународној изложби заклане живине у Лондону. Међутим, и у Ирској као у већини округа Велике Британије, има још млого да се за живинарство уради. Али ни дотле не треба затварати очи пред успесима постигнутим за двадесет година, ни пред полетом који је ова грана пољске привреде добила усвајањем покретних *кокошарника* (на точковима). Благодарећи, управо, овој покретној кући за живину у свакој од којих може да стане по двадесет и двадесет и пет комада, — живина, у место да се утерује у какав затворен простор, носи се, напротив, у поље, и тамо се пусти и да себе нахрани и да земљу нађубри[1]). И савршенство начина у извођењу јаја силно је допринело успеху ове радње. Справом за извођење јаја даје се и лако и просто руковати и она је данас драгоцен помоћник у гајењу живине.

Доскора, енглески произвођачи нису се довољно осврtали на избор расе. У југоисточним крајевима Енглеске, које мало час поменусмо а који се баве гајењем живине, све што се тражи од пилета, то је: да брзо расте, да има беле ноге и да даје доста меса. А из овог презирања спољних знакова настало је неко шаренило без једнообразности које јако шкоди. У осталом, већина закупаца у Великој Британији и Ирској, воле живину која је за све добра. Али, ове врсте кокошију, које у исто време и *носе* и *легу*, имају ту махну што им је месо жуто. Свет, међутим, тражи *белу* пилетину, и то је учинило да се данас одваја гајење живине која има да носи јаја од живине која има да задовољи укус јеловнички.

Од своје стране, одгајивачи *луксузне* живине подстакли су у неку руку произвођаче на ово савршенство уздигнув живинарство и у моралном погледу. Већ, зна се да у Енглеској, као и у другим земљама, љубитељи луксуза у живинарству не гледају на саму ствар са стране трговачке, па често и жртвују својој фантазији услове пијаце, али ипак зато, уопште узев, они доприносе усавршавању вештине у гајењу домаће живине, па следствено доприносе и општој народној привреди. Уосталом кад се узме да хиљадама становника предграђа у великим варошима Енглеске, па и хиљадама живинара који гаје живину у циљу излога на каквој изложби, да сви ти по рачуну г. Брауна, постижу годишњу производњу од стотину милиуна јаја и више, као и хиљаде и хиљаде кокошију, онда се мора признати да овај извор људске хране није за презирање. Сем тога, и при свим погрешкама које се праве с претераним покушајима да се постигне што већи успех, инглески одгајивачи луксузне живине ипак су успели да одгаје млогу веома корисну врсту живине. У истини, они се нису ограничили на брзо телесно развиће своје живине, него су пажљивом применом закона одбирања успели да добију и изврсне носиље јаја и стону пиладију огромне крупноће.

Једна друга важна грана живинарства јесте гајење *иловака*. Пре двадесет година, ова се производња скоро искључно ограничавала на долину *Елзберија* (на постојбину и пловака истога имена); затим и на округ *бокингамски*; али одтада се знатно раширила и по околним окрузима. Тако, на пример, у 1898. години, један је закупац из *Ланкашира* на свом добру одгајио неких *тринаест хиљада* пловака. Један други закупац из *Ист-Англије*, поодавно даје лондонском тргу, просечно, по десет хиљада пловака на годину. Уопште узев, закупци који гаје живину за приплод, немају млого промета за такав посао. Зато они налазе за пробитачно да одгајивачима пловака дају јаја за време ношења, и то од октобра до априла. Да би, пак, та живина што брже расла, одгајивачи хране пловке у заграђеном простору, и не дају им да се млого крећу, ни до воде долазе. На тај начин они доспевају да им за осам или девет недеља даду тежину од четири или пет фуната. Енглези тврде да *елзберска* пловка има искључну превагу у томе: што и веома брзо расте и даје најбоље месо. Пошто је закољу, одгајивачи шаљу своју живину право у Лондон, где добију по три шилинга и по или четири динара и 35 пара дин. од комада.

Окрузи Норфок, Софок и Кембриџшир од *векова* су чувени са својим *гускама* и својим *куркама*. О божићним празницима нарочито, некада су се из Норфока у Лондон слале огромне количине ове живине; а Инглези још тврде: да њихов округ (Норфок) и дан дањи даје најлепше ћурке на свету.

Низине Кембриџшира, па и Линконшира, познате под именом *баровитих крајева*, особито су погодни за гајење гусака. Од ових, бела врста *Емденка* и сива врста *Тулускиња* најраспрострањеније су. Али су ове врсте и сувише крупне за ширу

[1]) Као што се зна, нема ока оштријег од ока кокиног, које ће у пољу у пољској трави пронаћи и црва и бубицу, и зрно. Ако баш нема ове хране на површини, кока ће рашчепркати земљу, и тамо наћи што јој треба вршећи у исто време у пољу улогу *дрљаче*.

потрошњу; и зато је лондонска пијаца принуђена да се обраћа Французима, и француском округу *Сарте*, да јој даје ситније пловке, и као такве, приступније потрошњи мањих домова.

Ну, прави покушаји да се у Енглеској унапреди гајење живине почињу тек од 1885. Тада је, имено Краљевско Британско Пољопривредно Друштво, али и после силног колебања решило: да и живину пусти на своје Годишње Изложбе. Па како, је ово Одељење за живину тада побрало, и продужило брати, саме успехе, то се може рећи да је оно отворило и ново доба практичног гајења живине у Енглеској. Дабоме, да су се на њихово Пољопривредно Друштво угледала и друга слична удружења у земљи, и тако данас врсте домаће живине имају своје означено место у свима великим пољопривредним изложбама Велике Британије.

Ну, од свију живинарских изложаба најважнија је изложба *заклане живине*, коју је као додатак годишњој изложби *Смитфилдовог Клуба* у години 1894. установио *Сер Валтер Гиби*, барон енглески, врло добро познат и у Лондону и ван Лондона са свога великог богатства и са свога доброг срца.

Дакле, ове изложбе које се редовно држе у просторијама Пољопривредног Друштва у Лондону — биле су у почетку намењене искључно грлима енглеских одгајивача; али се одмах видело, да енглески одгајивачи нису урадили све што треба за живинарство, па да, следствено, и не сијају млого на таквим изложбама. Ово је учинило да ова изложба постане поље за *међународну* утакмицу, привлачно средиште за стране одгајиваче, нарочито за Французе, и тиме се створи прилика за узајамно усавршавање у истој вештини.

После овог осврта на међународну изложбу заклане живине ваља рећи коју реч о мерама које Енглези неуморно предузимају за развитак свога живинарства. Потреба *система* и на овом послу осетила се још у години 1891. Према томе, извесни одлични људи, као нпр. г. *Браун* — дали су се живо на посао. Пошто је из прва највећа оскудица била у *учитељима* живинарства, то се прво и прегло да се они добију. И тако, мало по мало образовао се сад тамо један ред учитеља живинарства који иду од села до села и обучавају сељаке у овој вештини. Најпре се ту почело са јавним предавањима и поучним сликама, а затим се са теорије прешло на практику; док међутим гимназије Рединга, Јоркшира, Лидса, Вика, и школа у Сосексу и Нотингамски млекарски завод, итд. не заведоше и читаве школске *течаје*, и сведоџбе и дипломе! Баш ту скоро, г. Браун је, под покровитељством гимназије Рединга основао и *угледни живинарник* у томе месту. Најзад, од своје стране, и Ирско Пољопривредно Друштво и Британско народно удружење за живинарство чине све могуће да покрену свет на образовање месних друштава, ради поправке каквоће и ради уређења промета производима живинарства у Енглеској.

V. ПОЉОПРИВРЕДНО ПРЕДАВАЊЕ

ЗА ШИРИ КРУГ СЛУШАЛАЦА

(НАСТАВАК)

Добре последице од овако организоване радње нису изостале. Али још није било уверења, да у том новом послу треба *заједнице;* да га требају безусловно сви виногради и имаоци винограда да врше, па да буде успеха. Ту је прискочило законодавство. Најпре на основи *Закона о обнављању и унапређењу виноградарства*, а доцније на основи *Закона о уништавању штетних животиња и биљака и о заштићавању корисних животиња* прописане су мере, којима се обезбеђује успех. Тако по *Правилнику о сузбијању ламењаче на виновој лози*, од 12 марта прошле године, ***дужни су***:

1, сви имаоци винограда, и појединог чокоња ма у ком броју. извршити редовно *два*, а по потреби и треће, прскање смешом од плавог камена и креча, и то на 100 литара воде 1 до 2 килограма плавог камена и толико креча;

2, да све општинске власти где има винограда, набаве према површини винограда потребну количину плавог камена и потребан број прскалица, те да ова средства имају свагда при руци они, који се не снабдевају непосредно за своју потребу.

Предвиђене су и казне за неизвршење ових прописа.

Могу додати, да овако повољне прилике, како су у нас створене, нема ни у једној другој држави.

*

Код пламењаче смо се задржали можда и сувише дуго. Али, зар и не заслужује? Упоредо са сушибубом, па и сама, она је била узрок, да од нашег чувеног виноградарства имамо данас право гробље од винограда. Где је некада био живот и богатство, ту је сада чама, и сиромаштво; и ми за вино, које је некада у нас имало вредност годишње преко 20 милиона динара, издајемо данас сувога злата преко 2 милиона.

Да се мало дуже зауставимо код ове болести узрок је и тај, што и у обновљеним виноградима имамо с њоме највише посла. Морамо добро да размислимо, смемо ли се и *сад* наћи неспремни пред једном таквом опаком болешћу, када трошкови за подизање винограда могу да се попну на 3000 па и до 4000 динара по хектару!....

Но, да пређемо на другу главну болест:

II. Плесан винове лозе

(Оидиум)

Плесан винове лозе, Грожђана плесан, Оидиум, Маћа (у Приморју), јесте болест коју производи такође једна врста гљивице (названа Oidium Tuckeri или Erysiphe Tuckeri). Запажена је најпре у Енглеској у лозној стаклари (топлој градини) 1845 године; а порекло јој је на сваки начин из Америке. 1847 године нађена је у Француској, и то опет најпре у стакларама; а 1851 заражени су били плесном сви француски виногради, па гдегде и виногради у оближњим земљама средоземног мора, до Угарске. За четири године после тога, зараза је била тако силна, да је то виноградаре бацило у бригу. Али већ је пронађен био и поуздан лек противу ње, те се стало на пут даљем затирању.

Плесан се на први поглед показује као једна сива рђа на свима зеленим деловима лозе, која даје неки особени задај. Спопада лозу чим крене *ластар;* а оболи и: *лишће*, *цвет* и *грожђе*.

На *младом ластару* покажу се најпре осредње беле пеге које се једва виде. Са развијањем ластара и оне бивају веће, па су најпре појединачне, а после се споје те постану повеће мрље, као плочице (паказује на сл.), које покрију готово сву површину ластара, а нарочито страну која је окренута сунцу. У исто доба, избије прашак тамно бео, и масан кад се;превуче руком; држи се слабо за своју основу, и одилази од њега јак задај на гњиве или плесан (по некима и на трулу рибу). Тај прашак најзад добије боју морасту, па заврши с бојом сиво плаветном. Испод прашка, који се лако скида, на зеленој површини ластара налазе се расејане модре тачкице, које се множе, увећавају, и, кад се споје, постану белеге, печати, који од жутомодре боје прелазе у мрку и све више тамнију. (Показује на сл.). Кад је зараза у јаком степену, млади ластар поцрни и угљениште се. У таквом стању ластар не може даље расти: увене и осуши се по целој дужини. Ма како било, сазревање лозе је непотпуно, и сушење наступа чим настану слане у јесен. Лоза остане кратка, и из пазуха избијају многи заперци; чокот застане у развијању добије жуто зеленило и изглед изнурености. Виноград, који је јако заражен плесном поиздаље још изгледа као задимљен и чађав.

Ако се плесан, из буди каквих узрока, није могао да развије раније, но се покаже у јесен, тада не оставља на лози трагове. Покажу се само модре или црне тачке, скупљене на појединим местима; али на *зрелој лози* гљивица у опште не може тако чврсто да се настани, као на површини ластара.

Када је ластар већ одмакао у развијању, онда се плесан окреће другим деловима лозиним. *Лишће* се може много јаче заразити, на горњој као и на доњој страни, и у свако добо развијања и доба у години. На лишћу твори болест исто онакве пеге као на ластару, и оставља истоветне трагове; али и то више на горњој страни, но на доњој која је рапава, па је горња страна свагда гушће покривена прашком но доња (показује на сл.) Кад се пажљиво прегледа, видеће се и овде црне тачке (д.), Млађе лишће увене и осуши се, а старије постане крто; у сваком случају, лишће које је заражено плесном не може да врши своју службу као здраво, те услед тога чокот ослаби, изнури се.

Често наиђе плесан и на *цвет*; и у том случају не може да се заметне род.

Но, најодсуднији утицај врши плесан на *грожђе*. Може да се зарази одмах чим се заметне, па све до доба док не узри. Зелена зрна се потпуно покрију белим прашком, масним кад се превуче руком. Кад се овај прашак на зрну испореди с прашком од пламењаче на зрну истог развића, прашак од пламењаче је беличастији. Зрна се збрчкају и опадну, пошто се осуше на својим петељкама. Задај код грожђа много је јачи. Дешава се, да се на грозду не заразе сва зрна подједнако; па зрна незаражена даље се развијају, а заражена остају ситна, обавијена прашком, и са задебљалом кожицом.

Кад зараза нађе пошто су зрна одмакла прилично у развијању, пред зрење, онда се зрна заражују само местимично. Прашак обавије обилато само заражене делове зрна, и испод овога могу се видети мале црне тачке или модре пеге, које не прелазе у црне, као на ластару. На тим местима кожа одебља и не расте више, док се зрна изван тих места даље развијају и крупнају. Услед тога, она испуцају, и то у оном правцу где су остала не развијена (показује на сл.). Мало доцније зрна се сасвим распуцају на два, три па и четири дела; и тако распукнута чезну, осуше се. Но, ако распрскавање зрна наступи у време зрења грожђа, онда се шећер скупи (концетрише), и вино може да буде доста јако, али му се боја промени. Место да се осуше и опадну, зрна могу и да иструну па да опадну, кад је време влажно и близу је зрења. У оваком случају у средини зрна наступи бућање и распадање.

Може да буде још и такав случај, да се зрна, заражена плесном, даље развијају, крупнају, а да не пуцају; али зрење се врло рђаво доврши: црно грожђе добије црвеномодру боју, и вино је у опште никакво.

Као што видимо, плесан поглавито иде на грожђе; и кад је ова болест у винограду, онда је берба сасвим изгубљена, или се добива нека мала количина вина лошег укуса, а још лошијег састава.

Ако је виноград старији од 3 године неће подлећи плесни; пошто се ореже, он идуће године опет бујно расте, само ако га поново плесан не спопада. Понови ли се болест устопце више година, чокоће попусти у родности; јер највећи део не може да заметне род. Услед недовољне зрелости лоза је и сувише осетљива од промена времена, а нарочито лако промрзне зими. По томе, плесан се по штетним последицама које оставља у винограду изједначује с пламењачом; и ми у њој имамо да гледамо једну опасност, од које се ваља најозбиљније бранити....

Кад је плесан први пут опажена у стакларама било је: топлоте и влаге. Влага је за развијање плесни мање потребна но топлота; управо за плесан је довољно оволико влаге, колико је има обично у ваздуху. Тако, на сувим странама које се брзо угреју, и у опште на земљи плићој, црвеној, кршевитој и песковитој, где је и за развијање лозе, услед довољне топлоте много погодније, и плесан много више штете наноси, но на осојним и равнијим, хладнијим местима. Доказано је у земљама где је плесан редован гост, да у винограде, који су на обалама река, у приморју и у опште под утицајем магле, тихе кише и обилате росе, плесан наилази тек *кад буде већа топлота*. Плахе кише, испирајући органе лозине, спречавају ширење плесни. Супротно, дакле, пламењачи, капљице водених талога (кише, росе) не потпомажу развијање плесни, него: влага, здружена с *већом* топлотом (средња 20° С. а највећа 25 и 30° С). Зато плесан не може да се развије пре маја и почетка јуна. Али и овде важи правило, да је боље не чекати да се болест потпуно развије; ма да лек који се употребљава противу Оидиума, има снаге да гљивицу сатре и у потпуном развићу њеном. Ако лоза уграби, те јој ластар изгуби зеленило, одебља и здрвени се, пре ове топлоте која је потребна за плесан, онда је она те године спашена од јачег напада болести. Исто тако плесан је слабија, кад у грожђу нестане зеленила; кад лишће одебља и кад настане време хладније, ниža топлота.

Гљивица плесни производи, као и гљивица пламењачина, влакнасто невидљиво рашће. Део овога који замењује корен, пружа се по површини зелених делова лозиних, па се квачи сисаљкама за покожицу. По томе, ова гљивица не продире у унутрашњост листа, него се држи површине. На рашћу се развију семке, које ветар лако откида те их разноси у далеке винограде. Семке плесни издрже боље сушу но семе пламењачине; те по томе оне могу дуго да чекају, док се не здруже погодбе за њено развијање.

Да напоменем — ради мале успехе! — како је опажено, да ова гљивица има свога природног непријатеља, који на њој живи готовански као она на лози. Али је размножавање гљивице плесни тако огромно, да је утицај те готованке готово без значаја.

Плесни подлеже све врсте лозе, но неке више неке мање. Врло слабо зараза успева на америчким врстама: Ринарији, Ру пестрису итд. Најјаче плесан заражује: Тамњанике, Ранке (Шасла), Малвасију, Рајнску грашевину (Ризлинг) итд.; а мање нпр. Арамон, Совињон, Мали Буше, Аликан-Буше, Шино (Бургундац), Мерло и др. О нашим сортама немамо још искустава: али по прошлој години, као да је Смедеревка доста наклоњена зарази....

Још 1846 године у Енглеској је употребљен први пут *сумпор* за сузбијање плесни. После извесних огледа, да се сумпор меша са кречом, као и да се сумпор размеша у води, 1852 године постало је запрашивање сувим сумпором у Француској општи поступак. Сумпор као ситан прашак, кад дође у додир са гљивицом, утиче на њу разоравајуће. Гљивица се згрчи, увене, и семке, ако их има, опадну и угину. Да се то изврши потребна је већа топлота (најмање 25° С.), управо *оволика*, колика је потребна за развијање саме гљивице. Што је топлота већа, то ће утицај бити успешнији; што се земља више загрејава, то је успех поузданији. Томе је знак: јак мирис сумпорни, који се осећа у винограду, ускоро запрашењом. За 4 до 5 дана, најдаље за 7 дана зараза је уклоњена; а за 10 дана може се зеленило опет повратити, и да лоза даље напредује.

Али и код најјачег деловања сумпора деси се, да на деловима, који су јаче заражени, остану комадићи рашћа гљивичиног, са семкама које нису угинуле; па кад сумпор ишчезне и наступе погодбе за развијање болести, лоза се опет зарази. Мимо то, може баш зараза да се пренесе из суседних винограда, који нису запрашивани. На кратко: *зараза може да се понови за 20 или 25 дана после првог запрашивања.*

Сумпор, ма какве природе био и ма од куд произлазио, делује једнако на плесан. Захтева се само да је *веома ситан;* јер као такав, не само што га мање треба, него покрива обилато и најситнија грожђана зрна.

Добива се *сумпор* у комадима (шипкама) и тако звани „*сумпорни цвет*“ (сублимисан). Сумпор је добар кад, пошто изгори, не оставља никакав остатак. Чистији је сумпорни цвет; али како кугличице његове хоће да склизе, те не могу да се задржавају на деловима лозиним који се запрашују, то је за запрашивање бољи тућани сумпор, или самлевен. Ситан сумпор боје је беложуте. Много жут сумпор биће да је помешан са жутом земљом (окером); а такав није добар. Исто тако није добар сиво жут сумпор, који је помешан са кречом, гипсом и др. Тражи се чистота код сумпора најмање 90 и 95%.

За запрашивање треба да је сумпор *сасвим ситан*, као ситан прашак, те да се може расејавати у најситнијим делићима. Где је плесан редовна болест у виноградима, *прво запрашивање* треба да буде кад ластар израсте за 10 сантиметара. Употребљен у ово доба, сумпор делује још на једног штеточину на лишћу, а то је напред споменути *прегаљ* (еринеум).

Друго запрашивање пада у доба цветања лозе; јер је тада топлота обично толика, да је подесно и за развијање заразе, а и за успешно деловање сумпора. Ретко кад деси се, да није потребно и *трећипут* запрашивати; и то се онда предузима на неколико дана (5 до 6) пред мекшање грожђа. Понекад је потребно извршити још неко споредно запрашивање, између споменутих главних.

Запрашивање треба свагда да се врши по мирном времену, кад је сунце, без ветра, и пошто се роса осуши. Све зелене делове на чокоту треба запрашити; но опет зато не треба ни сувише много засипати, јер тада сумпор може да прогори нежније делове.

За прво запрашивање узима се да је довољно сумпора по хектару 15 килограма; за друго 50 килограма, а за треће (пре мекшања) 60 до 70 килограма. Сумпорног цвета узима се нешто мање: за прво запрашивање 15 килограма, за друго 30, а за треће 40 килограма.

У новије доба највише се употребљавају за запрашивање: *ручни мехови* (показује справу) и савршеније справе: *запрашивачи* (машине за запрашивање), који наличе на прскалице. У Француској цени се као бољи: Верморелов запрашивач, назван „*Торнил*„ (показује справу). Са овим чиниће се ове године огледи у нашим државним лозним расадницима.

О употреби сумпора за запрашивање противу плесни да напоменем још и ово. — Говорило се, да сумпор утиче лоше на боју грожђа, па да се то преноси и на вино. Сви виноградари потврдили су, да боја код сората са црним и црвеним грожђем бива угаситија; а код неких сората столнога грожђа баш се и намерно слабије запрашује за време сазревања да се појача боја. Но, кад се позно запрашује, сумпор који остане на грожђу даје вину мало непријатан укус и мирис, а и боја губи мало од своје особитости. То такође није никако велико зло; јер после једног или два претакања, пошто се стеља слегне, вино често изгуби сваку непријатност. Најзад, и препоручује се, да се последње запрашивање изврши бар на месец дана пре бербе.

Осем сумпора, има још средстава која се препоручују за сузбијање плесни. Како се пламењача успешно сузбија течношћу, бордовском чорбом, то се тежи, да се и противу плесни употреби течност. Тако, између осталога, неки веле да помаже прскање цеђом, раствором соде и другим неким растворима. Но, употреба свих тих средстава, не само да је дангубнија од запрашивања сумпором, него је и непотпунија; јер лек, на овај начин употребљен, не може тако допрети до свих делова лозиних који га потребују.

Једино заслужује пажње прскање и противу плесни, кад се хоће да употреби: *противу пламењаче а и противу плесни.* У том случају може прилично да се заштеди рад. Али потсећам на предња објашњења: да је противу плесни потребно први пут запрашивати много раније, него што би потребно било прскати противу пламењаче. Зато би се ова два посла могла од прилике овако здружити: Првипут само запрашивати, а тако исто и само прскати; при другом и трећем прскању додати бордовској чорби сумпорног прашка, а доцније још једанпут само запрашивати. Ваља имати на уму при справљању бордовске чорбе, да у чорби не буде много креча; јер сумпор тада хоће да се скори кад се смеша осуши, па нема деловања.

Мешање сумпора бордовској чорби препоручено је било од неких претпрошле године. Прошле године чињени су којегде огледи по том упуту, па је нађено, да би такву смешу, која би била добра противу обе болести требало овако справљати:[1]) Узме се бордовске чорбе у једном суду од 3 хектолитра. На сваки хектолитар (100 литара) узме се по 2 килограма сумпора; дакле, на 3 хектолитара 6 килограма. Сумпорни прашак прелије се са 20 литара вреле сапуњиве воде (у којој је рузмућен сапун 1 на 100), и уз непрекидно мешање сумпор ће се разредити у води. У ту доста ретку кашу, и уз мешање, долије се још до 20 литара бордовске чорбе, па се онда ова течност сва излије у суд с бордовском чорбом, и опет добро промеша дрвеном лопатом. Кад год се од ове течности узима за прскање, треба је претходно увек промешати; па да се сумпор не би и у прскалицама таложио, зато се сада граде прскалице са мешаљком (Нехвил).

(свршиће се)

БЕЛЕШКЕ

Ко у вотњаку траву коси, тај ракију проси. — Тако гласи давнашња једна изрека српска, која хоће да каже, да у вотњаку не сме бити траве, корова, изданака итд., јер се све то прорашће храни на штету воћака, које рода доносе. Сад је *Р. Гете,* учени Немац у Гајзенхајму чинио огледе у томе, како се понашају воћке у баштама и вотњацима, који су травом обрасли и у детелишту, па је нашао и у новинама штампао ово што иде:

Детелина, еспарзета (граховина) а нарочито луцерка (вија) воћкама су врло шкодљиве, а луцерка се сматра још и као отров за воћке. Што је земљиште сувље, тим је штета већа.

У погледу растења траве видело се, да траве у обичним приликама воћкама одузимају воду и храну и тиме приносе воћа несумњиво смањују и да воћке због тога у порасту своме кржљају.

Ако се вотњак наводњава или ако има доста подземне влаге и ако се обилато ђубри течним ђубретом, онда се и у земљиштима, која су травом обрасла, могу постићи добри приноси воћа.

Где је родно дрвеће младо, ту се на травном земљишту око воћака морају правити велики чанкови и земља прекопавати; где је родно дрвеће старије ово није више од тако велике потребе, ма да је ипак добро често прекопавати и око тих воћака. Сасвим је добро, да се простор између воћака, који је обрасао травом, сваке пете године прекопава и да се засејава или засађује окопавинама, па онда да се нађубри зеленим ђубретом и тада опет травом засеје.

Засађивање путева родним дрвећем у Луксамбургу. — Године 1870 није било више но 30 родних дрвета по ивицама друмова луксамбуршких; од тога доба ово се дрвеће нагло размножавало; 1885 године било их је 3194 а 1899. било их је 12.300. Врста која при овом засађивању путева преовлађује јесте крушка; затим долази јабука, трешња итд. Пре потпуне зрелости, воће се продаје јавним надметањем у корист општина. Сума прихода, која је пре 30 година достизала једва око стотину динара, исносила је прошле године 45.966 динара.

Пре тога путеви су били засађени тополом и ради поређења прихода ваља знати, да је свака топола једва давала 50 до 70 пара годишње, дакле шест до седам пута мање но родно дрво, не рачунајући ту што тополове жиле кваре путеве док жиле родног дрвета не чине никакву штету путевима.

Значај сунчане светлости за биље. — Огледи *Џона Клејтона,* чињени с грахом, (пасуљом), износе големи значај који сунчана светлост има на биље. Пошто је једно поље засејао грахом, он је једну половину поља покрио тако, да сунчана светлост није нимало имала приступа. При брању он је видео да је тежина граха, браног у оној половини која је била у мраку, износила 29 килограма, док је у оној сунчаној достизала до 99 килогрлма. Оглед је понављан идуће године с грахом од претходне бербе, али тако, да је тада оставио слободан приступ сунчаној светлости на обе половине поља.

Грах, бран претходног лета са мрачне половине поља, дао је упола мањи принос но онај што произлази са озарене половине. Треће године размера је била још неповољнија. Најзад четврте године, грах с мрачне половине имао је само јалове цветове а ниједно једино зрно На тај начин, заклањање сунчане светлости првога лета имало је за собом ту последицу, да ослаби производну моћ и то толико, да учини те да биљка постане савршено јалова на измаку четврте године.

ГЛАСНИК

Постављења по пољоприв. и ветеринарској струци. — Указом Његовог Величанства Краља од 16. маја ове године постављени су:

За ванредног среског економа прве класе, а да врши дужност окружног економа за округ крагујевачки и прима плату из плате овога, Јоца Марковић, ванредни срески економ исте класе и врш. дужности окружног економа за округ тимочки, по молби;

За професора школе за винодеље и воћарство, Владимир Кушаковић, ванредни срески економ треће класе и врш. дужности професора исте школе;

За ванредног писара прве класе Министарства Народне Привреде, а да врши дужност среског економа за срезове прокупачки и добрички, округа топличког и прима плату из плате ових, Милоје Вучковић, економ друге класе управе топчидерске економаје, по потреби службе;

За ванредног писара друге класе Министарства Народне Привреде а да врши дужност економа управе топчидерске економије и прима плату из плате овога, Димитрије Миљковић, писар четврте класе управе топчидерске економије;

За писара треће класе Министарства Народне Привреде, Јован Брандић дипломирани ветеринар;

За шталмајстора треће класе управе државне ергеле, Миљко Јелић, дресер при истој управи;

За рачуновођу треће класе управе државне ергеле, Љубомир Ковачавић, писар четврте класе исте управе;

За економа треће класе управе државне ергеле, Јован Влајић, ванредни писар четврте класе Министарства Народне Привредэ и врш. дужности рачуновође исте управе;

[1]) Weinlaube № 8 стр. 87.

За писара четврте класе управе државне ергеле Милан Ј. Петровић економ, и Јован Радивојевић званичник, свршени ђаци ратарске школе; и

За писара четврте класе управе топчидерске економије, Митар Рајковић економ, свршени ђак ратарске школе.

Нови чланови утемељачи Српског Пољопривредног Друштва. — За чланове утемељаче Српског Пољопривредног Друштва изволели су се уписати:

1. *Ваљевски подгорски учитељски Збор;*
2. Индустриј. Банка г. *Владислава Костовића*, из Београда;
3. *Општина церовачка*, у срезу нишавском окр. пиротског;
4. Г. *Михило С. Костић*, књиговезац из Београда,
5. † *Никифор Мар. Удовичић*, бивши земљорадник из Чапра у срезу трстеничком округа крушевачког, — уписао га г. *Божо Н. Удовичић*, порезник у Трстенику.

Хвала и овим путем свима гореименованим *члановима утемељачима* а хвала и г. *Божи*, који је, желећи оставити трајан спомен своме покојноме оцу, био пријатељ Друштву те свога оца уписао за члана утемељача овога Друштва, које од толико година искрено и предано ради на општем добру: на унапређењу пољске привреде у Србији.

Упуства за ограничавање државних шума. — На основу закона о шумама и најновијих измена и допуна у закону од 26. јануара ове године. Г. Министар Нар. Привреде под IIБр. 6410 од 23. априла ове године прописао је Упуства за ограничавање шума, по којима ће се управљати зато одређене комисије, као и општине, села и приватна лица, којих би се ово ограничавање тицало. Упуства су детаљна на основу свију стечених искустава за време ранијег ограничавања, а оштампана су у засебне књижице од 28 страна на осмини. Ова Упуства могу користити и нашим правницима, који би се хтели изближе упознати, како се шумско законодавство у нас развијало, јер су на изради истих, поред стручњака из шумарске струке, суделовали још и неколико наших старијих и одличних правника, који су имали прилике да у пракси дуже време примењују и шумску уредбу и закон о шумама. **Ј.**

Комисије за ограничавање државних шума. — Указом Његовог Величанства Краља од 19. овог месеца одређене су четири комисије за ограничавање државних шума, и то: у округзима београдском и крајинском; за ограничавање државне шуме „Таре“ у округу ужичком и за ограничавање државних шума: „Рудничке Планине“ и „Јешевца“ на граници округа рудничког и крагујевачког. — Комисије ће се ускоро састати. Општине, села и поједина лица којих се ово ограничавање тиче треба да да буду спремни са својим документима на основу којих полажу право својине на ма који и колики део шумског земљишта, а уз то још да спреме и извод из пописних и пореских књига, оверен од стране пореског одељења, на шта све плаћају и колико годишње пореза и уверење општинског суда о бројном и поименичном стању задруге и породице. Ко ово не би припремио и на време комисији било сам или преко свога заступника поднео, не може после ни по каквом основу полагати право своине у ограниченоме простору (чл. 9. зак. о шум.).

Курс медвеђске Подружине за зрело калемљење лозе. — Био је 10, 11 и 12 марта у подружинском расаднику.

Руковаоци курса били су: Петар Стојадиновић, економ; Драгутин Ђорђевић и Милисав Дедовић учитељи.

Похођење курса од стране младића било је одлично, јер је на исти дошло 98 младића; на теориским предавањем присуствовало је повећи број старијих људи што је пало доста у очи а може Подружини послужити и за похвалу.

Програм теориског дела, који је после и у пракси извођен, био је овај:

1. Важност винодеља; 2. Филоксера и потреба америчке лозе; 3. Избор земљишта и положај; 4. Како се и кад врши риголовање; 5. Поравњавање и обележавање редова и набавка америчке лозе; 6. Калциметар и с њиме очигледни рад; 7. Припрема лозе за сађење и време кад се сади; 8. Калемљење лозе, припремање подлога и калемграничца и калемљење енглеским спајањем у пракси; 9. Сађење калемљење лозе и нега; 10. Прпорење калемљење лозе и нега; 11. Неговање младога сада од 3 године; 12. Алат и материјал; и 13. Болести винове лозе и прављење бордовске чорбе.

Курзисти су у раду били пријежни и необичном су вољом радили, што се јасно види да је у народу пробуђена свест о подизању нових винограда на америчкој подлози.

Успех је у свему био врло добар.

Награде никоме нису даване, јер Подружина није имала средства.

Унапређење пољопривредне наставе. — *Предавања на пољопривредном Конгресу у Паризу.*

14. јуна:

Отварање Конгреса, поздрав г. *Казимира Перија*, састав управе.

Тисеран: О вишој настави с пољопривредног гледишта;
Вери: О државним ратарницама у Француској;

15. јуна:

Тијери: О специјалним ратарницама;
Шарл Мартен: О настави из млекарства;
Рингелман: О настави из пољопривредног инжињерства;
Фор: О настави из наводњавања и одводњивања;
Лавалар: О пошкивачким школама;
Делонкл: О настави из рибарства и риболова;
Паист: О уређењу пољопривредне наставе за женскиње и за војнике.

16. јуна:

Дибовски: О настави из насеобинске пољске пољопривреде;
Рислер и Фран: О средствима за ширење пољопривредних знања;
Лагорс: О сарадњи штампе, друштава и подружина при пословима око ширења пољопривредних знања;
Марсел Ваше: О односу власти према пољопривредној настави.

17. јуна скуп конгресиста ради похођења највишег пољопривредног завода у Паризу, 18 и 19 јуна састанак директора пољопривредних огледних станица, 20. јуна закључна седница.

ДРУШТВЕНИ И ПОДРУЖИНСКИ ПОСЛОВИ

ЗАПИСНИК X. СЕДНИЦЕ

Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва

Држане 22. априла 1900 год. у Београду

Били су: председник г. Милутин Савић; потпредседник г. Александар М. Секулић, благајник г. Благоје Тодоровић, чланови одбора г.г. Др. Марко Т. Леко, Павле Т. Тодоровић, Милан Јованић, Илија Кремић и Нинко Јовановић.

Председавао председник г. Милутин Савић, бележио секретар М. Јовановић.

91. Прочитани Записник IX. седнице — Одбор усвоји.

92. Чита се реферат друштвеног секретара о свему раду око предаје друштвеног добра у Шапцу Држави за Пољопривредну школу.

Одбор саслушавши реферат секретаров и узимајући да су изасланици поред процене имања уједно и предали га Држави — одлучује:

1. Имање које је Српско Пољопривредно Друштво досад имало у Шапцу, од овог часа прелази у својину Српске Државе онако и под оним условима како је решио и одобрио Ванредни Збор од 20. новембра 1894. год. тач. 1, 2, и 3. зборске одлуке, с тим да се од државе очекује накнада на коју су се сагласили изасланици обеју страна;

2. Досадањи друштвени службеници: управитељ г. Светолик А. Петковић и економ г. Живко Јосиповић, који су своје дужности изаслиницима предали и примили се државне службе разрешавају се обавеза према Друштву а и Друштво према њима.

3. Питање о провизији, коју очекује г. Светолик од продаватих садница, решиће се доцније кад се прими накнада од Државе.

4. Како Друштво овим уступањем имања остаје без главног објекта којим је *практички* утицало на унапређење Пољске Привреде, то Управни Одбор ставља Председништву у дужност да ово питање ускоро изнесе Одбору на оцену и решење.

93. По предлогу г. Косте Д. Главинића, редовног члана, да се у дворишту Српског Пољопривредног Друштва сагради један модел Главинићеве сушнице у природној величини за показивање онима, који би се обраћали ради упутства како треба такве сушнице градити — Одбор усвоји предлог но с тим, да се сагради од новог материјала и засада без леса. Место у дворишту да изаберу г. председник Милутин Савић, одборник г. М. Јованић и секретар М. Јовановић. Издатак да се стави на терет одређене партије за остала помагања Пољске Привреде.

94. Чита се предлог друштвеног секретара, да се архивару г. Мих. Петрићу повиси плата од 960 на 1000 динара на годину и да му се повишица рачуна од 1. априла ове год. — Одбор реши: Пошто има буџетске могућности за повишицу, то се прима предлог друштвеног секретара.

95. Молбу друштвеног секретара за повишицу плате — Одбор упути председништву на оцену.

96. Чита се писмо Подунавске Окружне Задруге од 5. априла ов. год. Бр. 112, којим моли, да се на њено јемство пошље смедеревској Пољопривредној Подружини *двадесет* буради плавог камена, а она ће сваке недеље слати прикупљени новац до коначне исплате — Одбор реши: пошто је раније донесена одлука, да се смедеревској Подружини уступи на продају у комисијон до 2000 килограма плава камена, ако положи кауцију у вредећим хартијама — то се по овој молби Окружне Задруге не може доносити друго решење.

97. Секретар реферише да је Председништво одобрило понуду Антонија Лепчевића предузимача у износу 73·60 дин. за претрес и оправку целе ограде око друштвеног плаца и израду ограде између врта и дворишта од грађе која је добивена од дигнуте старе ограде с лица улице — Одбор прими к знању и одобри поступак председништва.

98. По молби Грочанске Пољопривредне Подружине да јој се да новчана помоћ, да би могла приредити курс за каламљење зелених ластара и платити два спремна калемара — Одбор реши: Пошто је у близини Грочанске Подружине државни лозни расадник у Смедереву, где се редовно приређују калемарски курсеви, то Подружина нема потребе да приређује курсеве за каламљење лозе. С тога јој се не може одредити помоћ а још и због тога што није у своје време поднела програм рада за ову годину.

99. По молби Ђорђа Нешића економа из Јелашнице да му Друштво да у пола цене прашач — окопач, јер је оскудан а дугује држави и аграрни дуг — Одбор реши: Друштвена средства нису тако обилата, да би могло чинити овакву помоћ, а поред тога у наводима молиочевим не налази довољно разлога овакој молби, с тога се и молиоцу не може по молби учинити.

100. По молби Милена С. Рајковића виноделца из Рајца да му Друштво поклони једну прскалицу или бар да му да у пола цене — Одбор реши, ду се молиоцу не може по молби учинити јер Друштво нема за то средстава.

101. По тражењу Начелства округа Подринског односно окружног екочома од 13 априла ов. год. ЕБр. 291 да се предмети, које поручује шаљу на отворен рачун — Одбор реши: Пошто постоји раније одборско решење, да се *никоме* и *ништа* не даје на вересију, него само за готово, то се не може по овој молби изузетно друкче решавати.

102. Секретар извештава да се Индустријска Банка г. Владислава Костовића уписала за члана утемељача и положила улог од 100 динара — Одбор прими к знању са захвалношћу.

103. Секретар извештава да је г. Божа Н. Удовичић порезник уписао за члана утемељача свога поч. оца Нићивора Мар. Удовичића бив. земљоделца из Чајира у срезу Трстеничком и да је послао на име улога 50 динара — Одбор прими к знању са захвалношћу.

ОБЗНАНЕ

Важно за израђиваче плугова. — Српско Пољопривредно Друштво приређује у Топчидеру Наградне утакмице у раду справама за прашење и окопавање кукуруза, пасуља, кромпира а по могућству и (шећерне репе и сточне) под овим условима:

1. Право на такмичење имају они мајстори, који се баве израђивањем горереченых справа:

2. Све делове справа, у колико је то према њеном склопу могућно постићи, да буду ручна израда из радионице такмичара — мајстора.

3. Награђен такмичар дужан је дати Друштву писмену обавезу, ако се од њега затражи да ће и убрдуће израђивати справе исте доброте као што је справа за коју је награђен.

4. Такмичење ће се извршити ако се пријави најмање три такмичара. У противном случају извршиће се само пробе послапих справа за препоруку али без права на награду:

5. Пријаве прима Српско Пољопривредно Друштво а исрески или окружни економи, где ових има. Уз пријаве треба одмах слати и справе Српском Пољопривредном Друштву, у Београду.

У пријавама треба тачно казати:

а, име и презиме мајстора;

б, место становања (где справе израђује);

в, цену, по коју би справе за Друштво израђивао;

г, пристаје ли на услове под тач. 3. Стечаја;

д, марка — знак — жиг мајстора;

ђ, одкад се занима израдом пријављених справа; и

г, је ли српски поданик.

6. Оцену ће изрицати Оцењивачки Суд Српског Пољопривредног Друштва а цениће се поред јачине материјала чистота и лакоћа у раду а никако излишно глачање (полирање) и фарбање.

7. Награда има три: I 120, II 100, III 80 динара. Награђенима издаваће се Уверење о добивеној награди.

8. Пренос справа железницом или лађом од ма које железничке или паробродске станице до Београда односно до Топчидера и натраг сноси Друштво а пренос до и од станице сноси дотични такмичар.

Пошто се не може унапред тачно да одреди време кад ће који усев стасати за прашење а кад за окопавање, није могуће ни одредити дан кад ће се утакмица извршити у присуству такмичара.

Ако буде икако могуће објавиће се дан такмичења преко домаћих листова, ако би који такмичар желео да присуствује, да би могао доћи.

Бр. 2545 Од Управе Српског Пољопривредоог Друштва 25. априла 1900 год у Београду.

Преглед 22. броја Тежака: Распис свима окружним начелствима и Управи града Београда. *Чланци*: О прскању лозе. — Живинарство у Енглеској. — V. Пољопривредно предавање за шири круг слушалаца (свршиће се). — *Белешке.* — *Гласник.* — *Друштвени и подружински послови — Обзнане. — Цене огласима.*

ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА КРАЉЕВИНЕ СРБИЈЕ

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ
УПУЋУЈУ СЕ
СРП. ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ
У БЕОГРАДУ

ПРЕТПЛАТУ ПРИМАЈУ И СВЕ ПОШТЕ

НА ОСНОВУ НАЈВИШЕГ РЕШЕЊА ОД АПРИЛА 1869. ГОДИНЕ № 204. ПРЕПИСКУ ДРУШТВЕНУ НОСИ ПОШТА БЕСПЛАТНО.

Цена огласима изложена је на последњој страни.

ПОД МОЋНОМ ЗАШТИТОМ ЊЕГОВОГ ВЕЛИЧАНСТВА КРАЉА
АЛЕКСАНДРА I

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869. ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ

ЗА СРБИЈУ

НА ГОДИНУ 8 ДИН. НА ПОЛА ГОДИНЕ 4 ДИН. ЧЛАНОВИ ПОМАГАЧИ, ЧЛАНОВИ СВИХ ДРУШТВ. ПОДРУЖИНА, ОСНОВ. ШКОЛЕ, ВОЈНИЦИ СТАЛ. КАДРА, ЂАЦИ, МАНАСТИРИ, ЗЕМЉОРАДНИЧКЕ ЗАДРУГЕ И ЧУВАРИ ШУМА ДОБИЈАЈУ ЛИСТ У ПОЛА ЦЕНЕ, АКО ПОЛОЖЕ ПРЕТПЛАТУ УНАПРЕД ЗА ЦЕЛУ ГОДИНУ.

ВАН СРБИЈЕ

НА ГОД. 10 ФРАН. ИЛИ 5 ФОР. А. ВРЕД.; НО СРП. ПОЉОПРИВ. УДРУЖЕЊА И ЊИХОВИ ЧЛАНОВИ КАО И СРПСКЕ ЗЕМЉОРАД. ЗАДРУГЕ И ЧИТАОНИЦЕ, ДОБИЈАЈУ ЛИСТ ЗА 6 ФР. ИЛИ 3 ФОР. А. ВРЕД. КАД УНАПРЕД ПОЛОЖЕ ПРЕТПЛАТУ И КАД СЕ ПРЕТПЛАТИ КОД СВОГ УДРУЖЕЊА ПРЕКО КОГА ЋЕ ИМ СЕ И ЛИСТ СЛАТИ

ИЛУСТРОВАНИ ГЛАСНИК СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

ВЛАСНИК И ИЗДАВАЛАЦ
СРПСКО ПОЉОПРИВРЕДНО ДРУШТВО

КЊИЖЕВНИ ОДБОР:
ДР. М. Т. ЛЕКО, М. М. САВИЋ, Д. М. СПАСИЋ, П. Т. ТОДОРОВИЋ, А. ЖИВАНОВИЋ и Б. Д. ТОДОРОВИЋ.

ОДГОВОРНИ УРЕДНИК
АЛЕКСАНДАР М. СЕКУЛИЋ

БРОЈ 23. У БЕОГРАДУ, НЕДЕЉА 11. ЈУНА 1900. ГОДИНЕ ГОДИНА XXXI

ИЗЛОЖБА

ЛЕТЊЕГ И ЈЕСЕЊЕГ ВОЋА И ГРОЖЂА

У ДОМУ СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

Српско Пољопривредно Друштво одлучило је да приреди изложбу *трешања, марела, вишања, кајсија*, затим *летњих* и *јесењих јабука*, и *крушака*, а доцније *бресака, грожђа* и *шљива* свих сората и то кад је коме воћу и грожђу време.

Главни циљ овога излагања јесте, да се на тај начин сазна и проучи: да ли воће, што га сада у Србији има, заслужује да га ваља размножавати, или за подмирење потреба треба тражити друге боље стране сорте.

Нема сумње да у Србији има доброга воћа свих врста и само због тога што није продрло на тржишта остало је и непознато. С тога се Друштво одлучило да овако, на овај начин, прикупи на једном месту све воће и да упоређујући га сазна у којим местима која врста воћа боље успева и да ли га и у којим местима треба што јаче размножавати те да се од гајења воћака добива она корист коју воће може да даје.

Већ се чине припреме за ову изложбу а кад ће се дана отворити и ставити посетиоцима на разгледање јавиће се доцније.

Сви пријатељи напретка пољопривредног у опште а воћарства и виноградарства посебице без сумње ће свим силама помоћи Друштву, да се ова његова намера што потпуније оствари и да се обезбеди успех у прикупљању сората воћа и грожђа за проучавање воћарства и виноградарства у земљи.

НАШЕ НАРОДНЕ ШКОЛЕ И ПОЉСКА ПРИВРЕДА

Наше основне школе, с обзиром на свој уџбени распоред, има својим ученицима да дају знање, које треба да буде основа за све потоње позиве у животу, или друкче речено, оне има да усађују она основна знања, која су неопходна човеку сваког занимања. И на тај начин оне има да одговарају своме истакнутом циљу. А да би се у томе правцу постигао што бољи и свестранији успех, од њих се с дана у дан све више тражи у погледу душевног и телесног образовања, а собзиром на развијене потребе практичног сувременог живота.

Остављајући на страну сва друга питања, која се данас претресају у погледу васпитања омладине по нашим народним школама, а која по својој природи испадају из оквира овога листа, ми ћемо се зауставити само на једном, које још није у довољној мери истакнуто нити му се поклања пажња у оноликој мери, колико оно по својој важности заслужује.

*

Реч је о образовању омладине на нашим народним школама у пољопривредном правцу.

Као што се зна, број наше сеоске омладине према градској у огромној је претежности. Према томе сасвим је природно и лако појмљиво, што и тежња за образовањем наше омладине мора бити поглавито управљена на ту страну.

Свима нам је врло добро познато, како се на селу сви радују приновку мушкога детета. А како се и не би сви радовали, када отац гледа у њему *своју замену, гледа своју потпору у старости и залогу, да му се свећа крсног имена неће угасити, ни домаће огњиште у коров зарасти;* задруга опет гледа у њему *радну снагу и јачање свога народа.*

Уколико просветне и друге прилике допуштају, дете у своје доба полази у основну школу, из које се опет, по свршетку, махом враћа кући и одаје земљорадничким пословима. Сада да се упитамо: зар не би било корисније и целисходније, да се оно у школи, поред опште писмености, *у јачој мери* упозна с пословима који га касније ишчекују у практичном животу? Место оних сувопарних и излишних описивања, која су уведена у природну историју наших народрих школа о томе, *како изгледа* коњ, во, коза, пас, и т. сл., што је нашој сеоској деци и без тога врло добро познато, куд и камо било би оправданије упознавати их са основама разумног гајења стоке, воћних дрвета, ђубрења и поправке земље, радње око поврћа, опхођења у пчеланику и у опште са основима свију оних послова, који им постају поглавито занимање, чим се из школе кући врате. Ради тога помоћна уџбена средства по нашим народним школама, и основним и продужним, а поглавито у овим другим, требало би

не само знатно проширити и умножити, већ и ове дојакошње наше *школске баште* тако удесити, да и у истини буду ***школске***, а не само да буду удешене ради форме и за око или намењене учитељским потребама. Оне треба да буду својим ученицима очигледна настава и живо упуство, те да касније могу што боље радити и привређивати на свом рођеном имању.

Додирујући укратко и овако општим потезима ово спремање наше мушке сеоске омладине, путем школе и наставе, за потоњи јој позив, ми морамо признати, да је у теме погледу према мушкоме подмлатку *ипак* нешто учињено, ма да ни приближно не у потребној мери. А баш да је и учињено све колико треба, то би ипак била *само половина* посла, који нас на томе пољу ишчекује. Јер, за образовање наше женске сеоске омладине још ни данас није ништа учињено, те је она потпуно самој себи остављена.

А стуб наше сеоске куће, душа свакоме послу — то је домаћица у нашем сеоском газдинству.

Па ко је најнадлежнији да сеоску женску омладину изведе из таме и просвети, да је што боље спреми за потоњу животну задаћу, како би што свестраније могла одговорити оној задаћи, која је касније у животу као мајку и домаћицу ишчекује?

А ко други, ако не школа.

У немачким учитељским листовима увелико се данас претреса питање о спремању женске деце за домаћице. А да то питање није важно и од пуна значаја, да није питање животно, зар би оно у толикој мери заузимало пажњу слободног и уједињеног народа, који је постигао свој народни идеал, који нама још једнако само лебди пред очима. Па не само у Немачкој, већ и у целоме свету, поједина питања привредна данас су предмет жива разговора у штампи, скупштинама и парламентима и јавним зборовима. И свуда се поглавита пажња обраћа *школи и омладини*, која много лакше да у народ може да унесе разумна привредна знања, као и свако разумно новачење но старији нараштај.

Тако је пре кратког времена Учитељско удружење у Берлину приредило нарочити скуп признатих посленика на питању о образовању женскиња за мајке и домаћице, па је на том скупу после дужег узајамног споразумевања донета ова одлука: „Са гледишта педагошког, спремање наших домаћица значи: 1. Знатно допунити дојакошње заведено учење у школама ради усавршавања девојчица у најосновнијим деловима домаћег газдинства. 2. У исто доба поправити општи план васпитавања женскиња с обзиром на његов потоњи позив као супруга и домаћица.“ И већина немачких школа за васпитање женске деце већ је у свој наставни програм унела: неопходне мере за поправку у васпитању с обзиром на њихов потоњи позив.

А шта би се могло учинити за наше сеоско женскиње у погледу његове спреме за практичан живот?

Искрено речено, од школе, којој ми придајемо велику важност и на овом послу, ми ишчекујемо *доста*, ма не можемо ишчекивати све. Разлог томе лежи колико у веома кратком времену, које наше сеоске основне и продужне школе могу имати на расположењу за ова стручна знања — а ту може бити речи само о мушкој деци по сеоским народним школама — толико и у самоме садањем устројству њиховом и уџбеном им распореду. Према томе, кад је реч о васпитању наше сеоске омладине, поглавито женскиња, онда се више но од садањих школа народних може очекивати *од Повремених курсева и јавне очигледне наставе Путних учитеља*. Сва питања о неговању и мужи стоке, преради бела мрса, о гајењу живине и поврћа, једном речју: сва питања, која обухватају целокупно домаће газдинство, могу се најкорисније и најцелисходније решавати и расправљати на тим повременим курсевима. Важност је њихова тако значајна, с које их год стране будемо посматрали, да би ми с правом од њих могли очекивати читав преображај у патријархалним односима наших сеоских газдинстава.

Само један пример из Корушке.

Једно онамошње пољско имање има 115 ехтара и то: 50 ектара шуме, 12 ектара ливаде, 37 ектара зиратне земље. На томе имању држе 14 крава, 12 волова за вучу, 8 волова за гојење и још 35—40 јунаца и јуница. Годишњи је приход око 10.000 динара; од којих више од половине долази од продате стоке, млека и масла. И, што је најважније, то имање обрађује *сам домаћин са својом женом и седморо деце, која су сва школована: син му је свршио пољопривредну школу, кћерке млекарске курсеве.*

Наш друштвени живот с дана у дан све се јаче развија. Задруге се преживљују, а разнолике потребе умножавају. И на нашу сеоску домаћицу пало је данас толико терета, да оне две радне руке њезине не могу свуд да стигну, ни да поред свију големих напора савладају све послове, који је ишчекују. Домаће прилике поправљати, кућу држати, децу гајити, укусна јела готовити, примерну чистоту одржавати, која је „половину здравља,“ стоку мусти и надгледати и стотину других ситнијих и крупнијих послова вршити — све то чека вредну сеоску домаћицу, која неимајући прилике да добије ни најосновније појмове из разумног домаћег газдинства, врши све то с великом дангубом, а често и штетом, на начин првобитан још онако, како је то од својих старијих остало из времена, када је све било друкче и када је још све то за оно доба можда и могло тако подоћи.

Према томе појамно је и лако појмљиво, зашто толику важност придајемо повременим курсевима и настави уопште, с обзиром на прилике појединих крајева наших. Јер, каква нам је корист од свију богастава и природна блага драге нам домовине каква нам је корист, рецимо, од бујних и раскошних сувата по Златибору, Дивчибарама, Маљену, Копаонику и другим пространим испашама, када немамо још ни основних појмова о преради млека и млечних производа на начин разуман, савремен и користан.

Кршевитоме ужичком округу, где се сточарство у јачој мери истиче мимо остале пољопривредне гране, највишим благовољењем дати су у својину богати сувати на Златибору. И нема сумње, да је то осетна и велика помоћ народу оне околине. Али, да би се отуда и све користи поцрпсле у пуној мери неопходно је потребно дати ономе свету прилике да се упозна са свима пословима око гајења стоке, заједничке муже, подизања стаја, задругарске прераде млека у већем размеру итд. А то би се све могло постићи *отварањем Млекарске школе и приређивањем Повремених курсева*. А по томе примеру поступити и у осталим крајевима, с обзиром на њихове природне особине и потребе.

Улазити у потању расправу није смер овим редовима, већ само да пријатеље народног напретка побуде на размишљање о предмету, који се по својој важности тако јако на дневни ред истиче.

БАГРЕН

ЊЕГОВО ГАЈЕЊЕ И УПОТРЕБА

Багрен, обично *Acacia, Pseudo-Acacia*, дрво је које може да нарасте од 20—25 метара у висину а да достигне $2^1/_2$ метара и више дебљине. Он је тако познато дрво да би опширнији опис овде био сврше излишан. Кад је млад и кад расте у склопу, стабло му је танко а врх слабо разгранат; али кад се одвојито развија или и кад је достигао извесно доба у склопу, онда му се врх често разграна и то прво и најпре у две дебеле гране, а ове после у мање, и тако даље. Зна се да је багреново грање трновито, а имено, са сваке стране пупољка налазе се по две јаке и оштре бедљике, што чини те је њима тешко руководити. Ове су бодљике утолико развијеније уколико је нарост дрвета јачи; док су гране и грапчице у старијих дрвета чак и без икаквих бодљика. Лишће багреново састоји се из великог броја травастих листића, и даје врло мало хлада. Цвет је бео и мирисљав и јавља се у мају у китама које завршују годишње изданке а дају плод који се састоји из једне црне пљоснате махуне, у којој има од 10—12 јајастих и сјајних зрна угасито мрке боје.

Порекло багрена. — Багрен, кога данас има доста поред путева и поред имања, пореклом је из источних покрајина Уједињених држава Северне Америке, а имено из планина *алегенских*, из Пенсилваније у Северној Ђурђији, а своју највећу важност има у западној Вирђинији. Семе багреново донео је у Француску, право из Америке, године 1601. *Жан Робен*, професор ботанике у париској Ботаничкој башти, у част кога је научар *Лине* род багренов прозвао *Робинија* (Robinia). Још и данас се може видети најстарије дрво багреново у Француској, а то је оно које је у природњачком музеју Париза 1636 године засадно *Веспазијан Робен*, (сл. 1.) и од кога је на сву прилику произишло све дрвеће ове врсте које се данас налази у Француској, па можда и у целој Јевроии, и од кога су многобројни потомци остали потпуно сличии оригиналном типу. Ово дрво, данас тако распрострањено,

јесте и најлепши пример климатског прилагођивања, који се уопште може поменути.

Услови гајења. — *Багрен*, и ако није дрво које пробира врсту земље и снагу земљишта, опет понајпре расте на свежем песковитом земљишту. Успева врло добро и на свежем а трошном *кречном* земљишту, затим на шљунковитој иловачи; али му не прија и не треба га садити на сувом кречњаку, на тврдој кредној иловачи, ни по баровитим и блатним земљама. Особито добро успева на железничким и уопште друмским насипима и на обалама река, као и на обронцима потока и островцима речним.

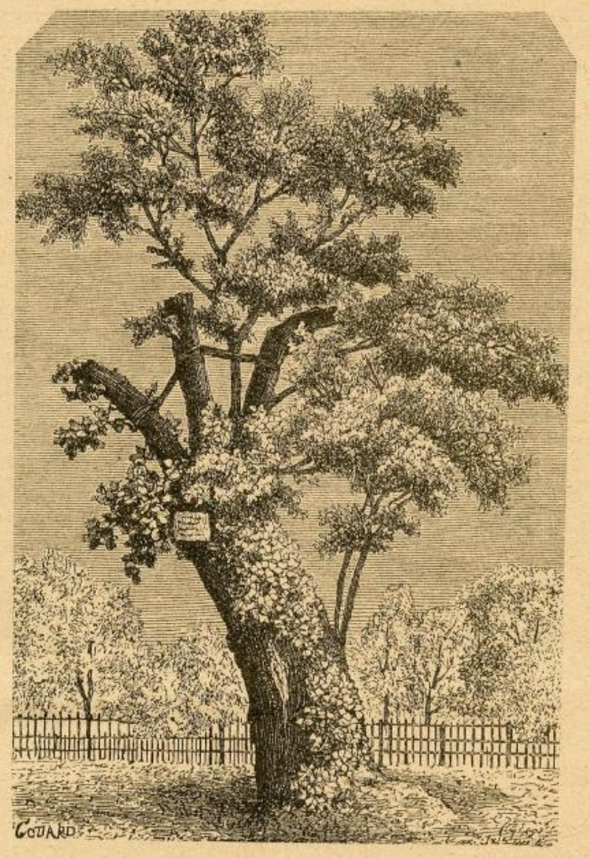

Рађање и размножавање. — Багрен рано доноси рода, још од саме десете или дванаесте године своје и рађа непрекидно; а семе му се може дуго сачувати, и сву моћ клицавости задржати, нарочито ако се чува на каквом сувом месту. Посејано с пролећа, семе багреново клија за десет и петнаест дана; и млада биљка јавља се тада са своја два цела, полу-јајаста, клицавска листа а још прве године израсте од 30—60 сантиметра у висину.

Пораст и издржљивост. — Ако је усамљено, дрво багреново нагло расте до шездесете и седамдесете године своје, нарочито између двадесете и четрдесете а може да живи више од сто година. У склопу, век је багренов много краћи. С почетка, корен његов иде право у земљу, али се убрзо искриви и од себе пушта жиле у разним правцима, које опет дају од себе многе изданке, и тиме чине те је ово дрво једна врста, која се веома шири. Млади пањеви избацују такође обилате и снажне изданке што чини те је ово дрво са својим многобројним семењем, — чија се моћ клицавости дуго одржава, са својим многим изданцима и великом издржљивошћу способно за силно размножавање. Овим се управо и објашњава његово чудесно распрострањење од доба његовог увођења. Једина околност која смета том ширењу, јесте та што то дрво не може да подноси заклон; и доиста, оно брзо и угине чим се заклони. С друге стране, његова је издржљивост сасвим доказана; хладноће од 30 степена као на пример оне у години 1879—1880 нису му могле нашкодити.

Дрво багреново. — Дрво багреново састоји се из бељике и правог дрвета отворено жуте боје, које с годинама бива све жуће док код старих дрвета не доспе до потпуно жуто-мрке боје. Годишњи прираштај обележен је најпре са два или три слоја дебелих судова; а сржне зраке су прилично дебеле, једнаке, мало збијене и не широке. Образовање правог дрвета (здрвењивање, дураменизација) почиње рано у багрена, одмах од пете и шесте године, и с погледом на бељику узима велики размер код зрелих дрвета. У овом дрвету кончасто ткање преовлађује; концн су истог фини, а унутарња облога им је јако задебљала и очврсла.

Дрво багреново веома је тврдо, упружно и јако. Густина му је између 0.660 и 0.770, према томе да ли је брже или спорије расло. Најтеже дрво добија се од примерака чији су годишњи прираштаји највећи, дакле од оних који су најбрже расли. Ово дрво, које се лако цепа, противстаје добро и суши, и влази, и под водом и под земљом његова бељика је такође врло отпорна; а највећи му непријатељи јесу инсекти *ксилофази* нарочито ларва апатије, која на његову стаблу копа дубоке ходнике. Багреново дрво особито је значајно са своје отпорне снаге одвесном притиску. Снага је ова у њега за трећину јача од снаге растовине и зато се оно тражи за грађење паоца на точковима. Оно прво место заузима у коларству (тешких и лаких кола); оно даје изврсне притке, дирекс за спалире и коље за ограду нарочито оне од сржи, срца, које вреде бар колико и оне од кестења и од срца растовине, ако не вреде и више. Столари и стругари употребљавају га за врло многе ствари; а кад је дебло довољне величине, употребљавају га и дрводељци.

По Хартигу, снага грејања багреновине упоређена са буковином, стоји као 94 према 100. Другим речма, багреновина је тако исто добро дрво за гориво као и буковина; док међутим има и ту особину, да гори добро и сирова.

Подизање и употреба багрена

Крупна гора. — Багрен се ретко кад гаји у виду крупне горе. Међутим, овај облик подизања био би користан, јер не би стаблу његову давао да се грана, а давао би изврсну грађу за бродарске и уопште за грађевинарске потребе. У овом случају, обрт крупне горе багренове на добром и осредњем земљишту не би смео премашати четрдесету до педесету, а највише шесету до седамдесету годину, а на слабом земљишту тридесет година.

Благодареци многим изданцима који избијају из површних жила багренових, као и благодареци великој количини семења које ово дрво рађа, природно подмлађивање ове крупне горе његове, лако се врши, одмах после сече, и без пролаза кроз сечу на семењаке. Сеча багренове горе олакшава избијање изданака из заосталих подземних делова, а тако исто и пораст младих биљака које су већ никле или ће тек нићи из семена и које захтевају много светлости.

Због брзог растења овог дрвета, као и због тога што оно не трпи заклон, мала али и вешта поткресивања и прорећивања шуме му треба почешће предузимати. Тако, прво прорећивање треба извршити у седмој или осмој години; а затим сваке пете или шесте године до десет или петнаест година пред свршетак обрта.

Стабло багреново почиње да служи крупној употреби кад достигне 0.60 метара у обиму у висини од једног метра земље.

Може се узети, да крупна гора багренова у педесетој години при коначној сечи, а у обичним приликама, даје две стотине кубних метера сирове грађе, од које сваки кубни метар вреди просечно по четрдесет динара; даље још и око шездесет кубних метара огранака и грања од којег добар део може послужити за коље, притке и за разну употребу и за гориво.

Према томе багреново дрво даје нечисто:

200	кубних метара грађе по 40 дин.	8000	динара
50	„ „ огранака и грања по 20 дин.	1000	„
2500	спопиња од грања по 10 дин. споп	250	„
	Свега	9250	динара

Од ове суме треба сад одузети на рачун:

Сече дрва по 2 дин. од кубног метра	400	динара
На спремање и преправљање огранака и грања по 2·50 дин. од кубног метра	125	динара
На слагање и везивање спопиња	250	„
Свега	775	динара
Чист добитак, дакле	8475	дин.
Ну рецимо	8400	„

Што значи принос на хектар и на годину $\frac{8400}{50} = 169$ дин.

С друге стране принос од проређивања за време обрта у пуној је мери подмирио разне трошкове, који су чињени за време обрта, узев ту и интерес на капитал који је у земљу уложен.

Багрен се успешно подиже и у мешовитој крупној гори. Меша се са растом, брезом и другом шумом лака хлада, и према приликама даје му се више или мање места. У овом случају, он долази у пропланке и појачава приход од њих докле год се има рачуна да се тако ради; једном речју, багрен игра улогу *помоћног дрвета*.

Ситна гора. — Али најобичнији начин подизања горе багренове јесте подизање просто ситне горе, са обртом који се управља према родности земљишта и према количини производа који се желе имати. Са обртом од осам до десет година већ се може добијати из багрена нешто грађе за шпалирске дирекс и мало притака облица. Са дванаест, петнаест година то дрво даје нарочито притке облице и коље за ограду; са осамнаест, двадесет година изврсних притака од срца, добивених цепањем и кола за ограду. Преко двадесет, до тридесет па и четрдесет година оно даје и бољу, и јачу и скупљу грађу; с овим другим обртима имало би се, сем тога, дрвета за коларе и за израђевине. У сваком случају, с обртима испод осамнаест или двадесет година моћи ће се добити само дрво за спалирске дирекс и за притке облице, пошто се притке добивене цепањем млађих дрвета састављених из више бељике и слабијег дела сржи, витопере и мање трају.

Подизање багренове шуме. — За подизање шуме багренове, па било она ситна или крупна, може се употребити и семе и саднице. Првом се начину, сејању, доста ретко прибегава; јер поред тога што је купљено семе често лоше, млада биљка страда од суше, заклона па и од позних мразева. Већ, ако смо сигурни у каквоћу семена — а то смо кад, рецимо, сами такво семе берем — па још ако је земљиште добро, свеже и чисто, онда се сејање може успешно употребити.

Да се дође до добра семена, махуне се багренове узберу чим сазру, а то бива у септембру месецу. Тада се простру где на тавану где се преко зиме саме отворе; а онда доста их је мало штапом протрести, па да испадне семе из махуна. Ово се семе, после, на згодном ситу сасвим одваја од мехуне; и може се очувати у гомили на тавану више година — једино ваља имати на уму да се од времена на време меша. Добро семе багреново мора бити споља угасито-мрке боје, а унутра бело, и мора бити брашњено и свеже. У једном килограму багренова семена треба да буде 52.000 до 56.000 зрна. Сејање се може извршити у какву стрмнину с пролећа, и то на омашке а може се бацити 20 до 25 килограма на хектар; али овај начин није за препоруку; јер осим расипања семена, младе биљке хоће да се у стрмнини угуше или да угину од сувише јаког сушења земље под стрмнином.

Најбоље је — ако се ради на обрађеној земљи — сејати после орања и дрљања у редовима од 1·33 м. до 1·66 м., или још боље у деоницама од 0·50 до 1 м. а удаљеним једна од друге 1·50 до 2 метра. На тај начин стиже 15 па и 14 килограма на хектар, семе се затрпава само по 10—15 милиметра у земљу, а преко његове површине благо превуче трновом браном. Ако је земља добра, онда се могу првих година између засејаних редова сејати окопавине, као на пример кромпир, сточна мрква, репа, грах итд. чија производња накнађава или олакшава прве трошкове око подизања багрена.

(свршиће се)

V. ПОЉОПРИВРЕДНО ПРЕДАВАЊЕ

ЗА ШИРИ КРУГ СЛУШАЛАЦА

(свршетак)

Тачније пак имала би се ова смеша, за свако прскање, овако справљати: За прво прскање, пре цветања узети бордовске чорбе од 0·5% плавог камена и 2% сумпора; за друго прскање после цветања, — бордовске чорбе од 0·75 (3/4)% плавог камена, и 2% сумпора; за треће и остала прскања, — чорбе од 1% плавог камена и 2% сумпора. Креча додати само толико, да црвена лакмусова хартија, кад се замочи, покаже чисту плаву боју.

Ово наводим само у намери да задовољим жељу неких и у нас, који распитују за средство које би се могло употребити противу *обе* болести; ма да увек остајем при томе, да је саветније употребити средства противу пламењаче и плесни и даље *засебно*, док се огледима добро не потврди и боља корист од *нових* лекова и нових начина употребе.

У нас се о плесну — оидиуму — још мало зна. Има података, да је опажена године 1879 дакле после 32 године, од кад је нађена у Француској, и то у једном крају наше отаџбине (западном), који није виноградарски.[1]) У знатнијем размеру није после тога нигде опажена до године 1898, а то је после 19 година од како је први пут у нас виђена. Те године је најпре уочена у крајинском лозном расаднику (Виноделско-воћарске школе)[2]). 15 јула опажени су знаци ове болести на ластару (зелених каламова), лишћу и грожђу. Веома слабо показала се болест и у расадницима: у Нишу, Топчидеру и Александровцу, и то на позњијем грожђу — грешу — и заперцима. Погдегде било је заразе и у крајинским виноградима.

Исте те године јављено је о појави плесни у суседним земљама аустро-угарским; а у јадранском Приморју, као и у осталим топлијим крајевима поред средоземног мора, болест је била у такој сили, како је забележено било само 1850 године.

Прошле — 1899 — године зараза је у нас већ била мало јача, и узела шире границе. У виноградима смедеревским, крајинским, па и жупским, било је плесни на грожђу и ово је осетно оштећено. Пало је у очи, да су од ове болести више страдали виногради, који су *гушће* сађени, и где је земља од природе *влажнија* и тежа. Запрашивало се сумпором, али жељеног успеха као да није било. Узрок овоме, нема сумње, много лежи у томе: *што је доцкан већ запрашивано, и што су честе кише спирале сумпорни прашак.*

Тврди се, да се, после једне благе зиме, штеточине у опште јављају у јачој мери. Кад се узме у поглед, да преносачи заразе код плесни до идућег пролећа нису довољно заштићени од зимске хладноће, као што је то случај код других гљивица, могло би се мислити, да ће већи део истих пострадати преко зиме. Услуге природине свагда су нам благодарне; али није никако саветно, ослонити се искључиво на те услуге, на ништа од своје стране не радити. Зато и сви они, који су минуле године имали оидиум у својим виноградима, нека ниподшто не пропусте употребити запрашивање сумпором, по правилу. Мимо то, ваља предузети: исушивање земље, где год је ова много влажна и мокра; проређивање густога сада, уредно везивање и заламање лозе, како би у винограду и око чокоћа било вазда довољно промаје, која спречава појаву заразе.

Како и плесан, после минуле две године, прети да узме маха и у нас, државна управа није пропустила, а да и од своје стране не предузме мере у циљу сузбијања заразе. Расписом најозбиљније је препоручено, да општинске влаети где има винограда приоаве и држе у приправности и *средства иротиву плесни*, као и противу пламењаче; а у току ове године предузеће се и одлучније мере, које су уједначене *законом о уништавању штетних животиња и биљака и о заштићавању корисних животиња*.....

*

Трећа главнија болест винове лозе, с којом сам намеран упознати вас, јесте:

III. Црњевина

(Антракноза)

Црњевина, Антракноза, Богиње, Црни рак, старија је болест у Европи. Као да су о њој знали још и Римљани. Од 1853 године зна се о њој потанко у Француској, а има је скоро у свој Европи.

Од ове болести могу да оболе сви важнији делови лозе: *ластар, лишће, цвет*, и *грожђе*. Гради поглавито црне пеге, па отуда је и добила име: Црњевина.

[1]) М. Савић. Пероноспора стр. 8. (год. 1898).

[2]) Извештај Министарства Народне Привреде по струци виноградарства за годину 1898, стр. 85.

Има у главноме две врсте црњевине: *Прљава црњевина* и *Тачкаста црњевина*. Постају од две разне врсте гљивица (прва названа Sphaceloma ampelinum, а друга Gleosporium ampelophagum). Гљивице живе и развијају се у унутрашњости оних делова лозиних које кваре.

Прљава црњевина спопада *ластар* још у првом развијању његову, па док не сазре. Најпре се на младим ластарима појаве појединачне тачкице, мрке или отворено модре. Ове се после увећавају, чим буде више влаге и топлоте, па постану црне пеге. Пеге се шире по дужини и ширини, и покрију сву површину коленцади; доцније оне у средини добију сиво црвенкасту боју, па такве буду после целе, а около су заокружене кругом, унутра боје мркомодрим и зеленим а споља угасито жутим. (Показује сл.).

Овако се црњевина јавља на ластару у мају месецу: и тада се производи огроман број тела́ којима се црњевина размножава, и која одржавају заразу за све време растења лозе.

Гдегод су ове пеге биле на ластару, ту на лози доцније постану *ране* (показује сл.) издубљене у средини. У том стању лоза изгледа као да је опаљена, кратка, као да је од туче побијена, неједнаке дебљине и усукана. Таква лоза се осуши, и од мањег ветра се обије и пада на земљу. Лишће на зараженој лози побледи или поцрни, стане у развијању и осуши се. Овај утицај болести преноси се на чокоту и идуће године, па макар ње и не било при избијању ластара; али бујност може се повратити, ако се виноград марљиво пољубри.

На *лишћу* има црњевине ређе, но на ластару. На дршкама лисним праве се онакве ране, као на лози; а на лишћу, највише око ребара (нерава), ако буду плитке јамице, около црне, или се појаве најпре црне округле пегице, у средини којих се лист осуши, те, од тога, лист изгледа прорешетан, са ситним шупљикама које около имају црни круг. Услед тога се сав лист осуши.

Ако црњевина наиђе на *цвет*, он се сав опрљи и осуши.

На рашљикама, шепурини и петељкама гради црњевина исто онакве ране, као на ластару. Кад оболи шепурина, грозд се осуши; или остане не развијен и дозре с мало шећера.

На *зрнима* се појављује црњевина у виду црних тачкица; ако се ове умножавају, знак је да болест узима маха. Развијеније пеге су у средини белосиве, а около црне (показује сл.). Зрна се услед тога покваре, осуше и опадају. —

По томе и црњевина може много да науди берби, како по квалитету тако и по количини.

Развијање ове болести потпомаже такође: топлота и влага; утицај влаге има превагу. У долинама и низинама, на земљи веома влажној, где има стајаће воде, на обалама текућих вода, опажена је чешће. На оваким местима чини много квара. Исто тако и оних се година развија црњевина више, када падају честе кише, има изобилно росе и јаке магле. Све док је овако време болест се јако шири; а ако наступи суша, она се тргне.

Друга врста црњевине, названа *Тачкаста Црњевина*, није од таквог значаја, као прва. Најчешће се може видети на сортама лозе Рипарије, Солонису, а и на Рупестрисима, па на Жакезу, Хербемону и др., ма да ниједна сорта лозе није сигурна од ње. На *ластару* се јавља као расејане тачке, и као бубуљице (чабуљице), величине као глава од чиоде (сл. 10.) Оне су мркоцрвенкасте боје. На зрелој лози изгледају као мале богиње, расуте по свој површини. — На *лишћу* налази се најчешће на Рипарији; развија се само по ребрима листа, у виду мркоцрвених пега, услед чега лист престане даље развијати се. — Најосетљивији је *цвет*, који сав поцрни од ове болести и пропада.

Противу црњевине у опште употребљавају се лекови: који *одбијају* заразу, и који је *сузбијају* кад се појави. За одбијање или предохрану поуздано је средство: *раствор зелене галице*. Управо за справљање лека препоручена је ова размера:

Зелена галица 50 килограма;
Сумпорна киселина (витријол)[1]) 1 литар;
Топла вода 100 литара

Зелену галицу ваља метнути у дрвени суд; затим се налије преко галице сумпорна киселина, и онда се долива понајлак топла вода. Овако топлим раствором треба премазати чокоће, које је страдало од црњевине, и то *у јесен*, на 8 до 15 дана пре огртања винограда. Ако је зараза била врло јака, треба мазати двапут у извесном размаку времена; или другипут мазати у пролеће.

[1]) Јачине 53°B.

За сузбијање црњевине, као средство које лечи препоручен је *сумпор*, сам или у мешавини са живим кречом, или сам креч. Бољи се успех показује, када се употребе обоје заједно, у мешавини. Првипут треба запрашивати, кад је ластар 8 до 10 сантиметара; а ако зараза не попушта, онда треба понављати запрашивање сваких 15 дана, додавајући свагда помало више креча. Тако:

За *прво* запрашивање треба узети
сумпора . . . . . 4 дела
креча . . . . . 1 део;

За *друго* запрашивање
сумпора . . . . . 3 дела
креча . . . . . 2 „

За *треће* запрашивање
сумпора . . . . . 2 дела
креча . . . . . 3 „

Успех ће од лечења бити поузданији, ако се уједине оба начина: премазивање у јесен, и запрашивање преко лета.

У нас црњевина није још позната као опака болест лозина. У крајинском лозном расаднику, где има и сувише погодаба за њено развијање, о њој се од неколико година бележи у извештајима. Тамо се појављује поглавито на америчким лозама и хибридима, но најјача је на Рипарија Порталису. На истој лози и на Солонису има је и у осталим расадницима америчке лозе; али свуда је она без значајне штете по лозу.

Прошле године јављено је о једном случају црњевине из Голупца, и то опет на Рипарија Порталису....

*

Од заразних болести на виновој лози имам да вас упознам укратко још с једном, која је прозвана

IV. Куга винове лозе

(Блек-рот)

Куга винове лозе, Црна трулеж, Блак-рот, Блек-рот, јесу имена једној врло опакој болести, која је поглавито у јужнозападном крају Француске нашла погодног земљишта, те је виноградаре јако узнемирила. — Узрок јој је гљивица (названа Guignardia Bidwelli).

У Француској је ова болест запажена 1885 године, а донета је тамо из Америке америчким лозама.

Као шкодљива нарочито се појављује на грожђу — зрнима; но спопада и младу, не дозрелу лозу, шепурину, петељке, дршке лисне, има је и на ребрима листа, али никад је нема на зрелој лози.

У пролеће показује се у исто доба као и пламењача, и то најпре на лишћу. На лишћу производи округле пеге (величине 3—4 м.м.), које наликују на пеге од црњевине; и кад се саставе дођу до величине од 2 до 3 сантиметара. Оне су боје сувог и изумрлог лишћа; но не проваљују се као код црњевине, те да се виде рупе. (Показује сл.).

Болест се разликује од других сличних, што у пегама има пуно ситних *црних бубуљица* (пикнида), расутих као чађ, или ситан барут; и ове се налазе на горњој и на доњој страни листа, али повише их има по ребрима лисним. Истих бубуљица има и у пегама на ластару, а поглавито око чворова.

На зрнима болест се појављује пред шарак; у Француској обично почетком јула. За 24—48 часова болест зарази зрна; а после 3 до 4 дана добију црну боју, која прелази у љубичасту, па се збрчкају, осуше и опадну (показује сл.).

За развијање болести потребно је топло поднебље (клима), умерена влага и топлота. Кишне године, близина мора и планина као да су јој подесније погодбе за развијање.

Средства противу куге иста су, као и противу пламењаче. Само се за прскање справља јача бордовска чорба, с већом садржином плавог камена (2 до 4%). Почиње се прскати кад и за пламењачу; али је обавезно прскати 5 пута.

Ми смо засада још поштеђени од ове болести; а вероватно је нећемо ни имати, јер, досада бар она се држала топлијих

крајева. Навео сам је само зато, што се рачуна међу најопасније болести винове лозе.

*

Напослетку имам да вам свратим пажњу још на једну болест, која није заразна, не постаје од гљивица, али се налази у виноградима, нарочито од кад се сади америчка лоза, те се сматра такође као главна болест. То је:

V. Жутица.

(Хлорова)

Жутица, жутило, Хлороза, није никаква нова болест. И пре је ње било у старим виноградима; од ње је чокоће пропадало, појединачно па и цели редови, али нико се није ради тога бацао у бригу. Нарочито се појављивала кад је пролеће било много кишно и хладно. Но, од како се почеше садити америчке лозе, болест је ова и чешћа и одсуднија. Већина америчких лоза подлеже овој болести, а нарочито кад су каламљење; јер оне као дивље у Америци расту на земљишту у коме нема креча. Виногради пак у Европи веома су кречни, — и отуда оне добивају жутицу.

И тако, ова болест, која је пре пропасти винограда од сушибубе била тако незначајна, постаде сада, када се виногради подижу каламљеним америчким лозама, озбиљна сметња обнављању винограда на понајважним старим виноградским положајима.

Знаци болести ови су: Лишће почне жутети с врхова ластара, и то понајпре по ивици, па онда све више ка ребрима лисним. Истим путем лишће се почне сушити, и коначно се сасвим осуши. Млади ластари такође ужуте као и лишће; и ако је болест много јака, врхови им се осуше и опадну. (Показује сл.).

Ако болест узме маха пре цветања, онда и цвет промени боју, род се позно заметне, зрна остану ситна, тако да и она пожуте, па често и опадну.

Жутица се приписује разним узроцима, као: влази, суши, поднебљу, оскудици гвожђа у земљи, изнурености земље, садржини креча (кречног карбоната) у земљи, погрешном каламљењу итд.

За нас је од веће важности *садржина креча* у земљи, јер је креч (кречни карбонат) и поглавити узрок жутици, као болести, код америчких подлога.

Напоменули смо, да америчке лозе, — изузев Берландијера — у свом завичају расту на бескречном земљишту. Кад се посаде на кречно земљиште, оне, сасвим природно, добивају за храну у воденом раствору *вите* креча но што могу поднети. Услед тога наступи жутица. Како је то притицање креча у пролеће много јаче, то се жутица махом тада и јавља; доцније, у јуну, кад настане већа топлота и вода више испарава из земље, чокоће добива мање креча, те се окрепи, лишће озелени, и чокот узме обичан ток развијања. Тако се ова појава понавља неколико година. Но, то опет може бити само код оних америчких лоза, које могу колико-толико поднети кречна земљишта; многе сорте угину већ друге године, кад истерају трећи лист на ластару.

По овој, већој или мањој *издржљивости према жутици*, односно кречу, одређен је, као што је познато, ред свима главнијим сортама америчких лоза. На тај начин, онај који хоће да подиже виноград каламљеном лозом, може да узме подлогу само такву која одговара садржини креча у његовом земљишту. И ако се сваки придржава тога правила: да најпре испита земљу, као што постоји и пропис зи издавање лозе из државних лозних расадника, избећи ће и појаву жутице у своме винограду.

Узроци жутице могу бити још: неправилно срашћивање каламова, нарочито зрелих, недовољно сазревање зелених каламова; затим: повреда чокота оштрим оруђем итд. И најзад жутица може бити последица пламењаче, филоксерне заразе итд....

На завршетку имам да додам и ово. —

Прилике су за пољопривреднике доиста веома незгодне. Али сваки их свагда сам себи више ствара, ако се од прве појаве каквог штеточина поплаши и добије уверење да ће све пропасти, те не употребљава средства која су препоручена; или, што је готово то исто, употребљава их овлаш. Треба хладнокрвности треба паметног рада. Не треба ни људе, који имају задатак и дужност да дају поуке и упута, грдити ако је био какав неуспех, јер узрок може лежати и *до начина извршивања;* а међутим повести се лако за каквом сеоском мудрицом, који хоће да је паметнији у сваком послу од других.....

Узео сам слободу, да овим усрдним саветом завршим ово предавање.

ГЛАСНИК

Нова управа ужичке Пољопривредне Подружине. — На годишњем Збору чланова ужичке Пољопривредне Подружине изабрана је нова управа у коју су ушли: за председника г. Алекса Ђ. Поповић адвокат; за потпредседника г. Живојин Хаџић школски надзорник; за благајника г. Петар Топаловић трговац; за деловођу г. Мих. О. Бугариновић учитељ; за чланове одбора: г.г. Риста Тешић сајџија; Радомир Кречковић ђакон; Станко Бошковић кафеџија; Мићо Симићевић трговац и Средоје Ловичић економ. За чланове надзорног одбора изабрани су: г.г. Михаило С. Зотовић адвокат; Паун Жиравац и Милутин Тошић трговци.

Пети Конгрес Српских Земљорадничких Задруга у Шанцу

ГЛАВНИ САВЕЗ
Српских Земљорадничких Задруга.
Београд

Господине,

Пета је година већ како се земљорадничке задруге састају сваке године у јесен на своје годишње састанке — конгрес —, на којима се договарају о пословима које ће предузети и на којима износе резултате послова, које су дотле извршиле.

Поред тога на овим се скуповима расправљају различита питања из области земљорада, кредита, штедње, обезбеђења и свега онога што интересује земљорадничко становништво, ради чега поједина лица, посвећена у ствари, спреме претходно особита предавања.

На овај начин земљорадницима се пружа прилика да се упознају са свима сувременим и важним питањима, која се тичу њихова живота и напретка, и да у решавању њихову у нас и сами суделују.

Ове године земљорадничке задруге ће држати свој годишњи конгрес у граду *Шанцу*, средишту најпитомијега и најнапреднијега пољопривреднога краја наше Отаџбине.

Господине,

И сувише су познате прилике и потребе, које су изазвале и које непрестано утичу на стварање земљорадничких задруга у нас.

С једне стране претерана распарчаност имања услед нагле деобе породичних задруга, с друге оскудица у радној снази — последица деобе и иностоштине — наш су сеоски народ биле довеле у тако незавидно стање, да је он морао да потражи поново лек у задружној снази, у задрузи. Осим тога на то је снажно утицала и неодољива потреба сувременога живота и будућности Србије: да се земљорад наш одржи и правилно развија у колу других напреднијих народа.

Израз те опште тежње јесу земљорадничке задруге, које су баш то и ставиле себи у задатак: да неговањем свести о самостарању, а на основама задружнога уређења, утичу на подизање моралнога и материјалнога стања сеоског живота у нашој земљи.

На том путу оне су до данас постигле сјајне успехе и показале се потпуно кадре свога преголема задатка, а то им је и задобило симпатије Владе Његовога Величанства Краља, која се, као што је познато, својски постарала о њихову правну и материјалну опстанку у нашој Отаџбини.

Колико су земљорадничке задруге потребне нашем сељаку као доказ нек послужи и то, што их сада већ има *преко две стотине* у раду, расејаних на све стране Србије.

На годишњи скуп ето тих установа ми Вас позивамо и молимо да позив наш примите.

Ваш одзив само може да допринесе ствари, коју земљорадничке задруге заступају, и с тога смо, надамо се, у праву рачунати на Вашу потпору.

У то име ми Вас срдачно поздрављамо, молећи Вас да узмете знању и оне две белешке, које се у дну овога писма налазе.

Приређивачки одбор:

Потпредседници:
Ђорђе П. Куртовић, трг.
Рајко Л. Стојићевић, трг.

Председник,
Лука Перишић,
Председ. општ. града Шапца,

Секретари:
Петар Ј. Цричевић, учитељ.
Петар Стокић, супленат.

Главни секретар,
Мих. П. Матић, адв.

Чланови:

Стева Ј. Паранос, трг. **Гавр. Ј. Гашић**, апотекар. **Коста Р. Паранос**, трг. **Мита Ј. Гановић**, трг. **Сима Ђ. Топузовић**, трг. **Светолик А. Петковић**, окр. економ. **Мих. М. Ђурђевић**, трг. **Светозар П. Самуровић**, трг. **П. Х. Поповић**, трг. **Б. М. Милановић**, трг. **Срећко Р. Јовичић**, трг. **Павле Софрић**, трг. **Јов. М. Солдатовић**, трг.

ГЛАВНИ САВЕЗ
Српских Земљорадничких Задруга

Секретар,
Мих. Аврамовић

Председник.
Ст. Р. Поцовић.

Белешке:

I. — Ради дневнога реда, који се мора објавити најмање на месец дана пре конгреса, потребно је да господа, која намеравају расправљати које питање или држати неко предавање на конгресу, јаве о томе *Главном Савезу Српских Земљорадничких Задруга у Београду* ***најдаље до краја јула т. г***

II. — Господа, која желе да суделују ма и као обични гости, треба такође ***најдаље до краја јула т. г.*** да јаве о томе, али не Главном Савезу, него *Приређивачком Одбору у Шапцу*, како би се Одбор овај могао на време постарати за станове.

Орнитолошки међународни Конгрес у Паризу. — На Конгресу у Будим Пешти одлучено је да се *Трећи међународни Орнитолошки Конгрес* држи у Паризу, и то од 26 до 30. јуна ове године.

Чланови Конгреса поделиће се у пет одбора и укупни програм радова сваког од тих одбора ово је:

1. Систематска орнитологија, Анатомија и ембриологија птица, Палеонтологија.
2. Географска подела птица. Сељење, итд.
3. Биологија. Нарав. Гнездење. Оологија или наука о јајету.
4. Привредна орнитологија. Лов. Аклиматизовање. Гајење птица.
5. Организација и рад међународног орнитолошког одбора.

Конгрес о продавању пшенице. — Конгрес од највећег значаја за Француску пољску привреду држаће се 28, 29 и 30. јула ове године у Версаљу. Овај Конгрес има за циљ да испита најпрактичније путеве и начине, како да се смањи број посредника и произвођач пшенице доведе у што непосреднији додир с потрошачем.

Конгрес овај прикупиће високе личности привредне. Мере, које су досада предузимане да се сузбију посреднице у трговини овом стрмнином, излагаће на Конгресу у Версаљу највеће економисте из Немачке, Енглеске, Уједињених Држава, Швајцарске, итд.

Улаћује се од 6 до 10 динара.

ДРУШТВЕНИ И ПОДРУЖИНСКИ ПОСЛОВИ

ЗАПИСНИК XI. СЕДНИЦЕ
Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва

Држане 6. маја 1900 год. у Београду

Били су: председник г. Милутин Савић; потпредседник г. Александар М. Секулић, благајник г. Благоје Тодоровић, чланови одбора г.г. Др. Марко Т. Леко, Павле Т. Тодоровић, Милан Јованић, и Нинко Јовановић.

Председавао председник г. Милутин Савић, бележио секретар М. Јовановић.

104. По питању о дуговању Државној штампарији за штампање *Тежака* и Пољопривредног Календара — Одбор усвоји предлог г. председника: да се пише Управи Државне Штампарије, да Друштво нема буџетске партије из које би могло измирити дуг, и да ће се старати да дуг измири, чим се прибави могућност за то.

105. Чита се писмо г. Министра Народне Привреде од 21 априла о. г. ПВр. 2268, којим тражи од Друштва мишљење по тражењу Начелника среза пожешког да се врати срезу оно земљиште што је уступљено пожешкој Пољопривредној Подружини за расадник — Одбор реши: Умолити г. Илију Кремића члана одбора да поднесе своје мишљење.

106. Чита се извештај медвеђске Пољопривредне Подружине о држаном курсу за калемљење зреле лозе 10, 11 и 12. марта о. г. — Одбор прими к знању с тим да се у изводу штампа у Тежаку.

107. Секретар извештава, да је председништво одобрило да се изда дин. 8·20 за ствари које су набављене за предавање г. Павла Т. Тодоровића — Одбор одобри поступак председништва с тим да се издатак стави на терет партије на остала помагања Пољске Привреде.

108. Благајник подноси извод о стању друштвене благајне за месец март о. г. који гласи: — Одбор прими к знању.

109, Чита се молба Милана Симића економа из Конатице, да му Друштво поклони прскалицу — Одбор одлучи, да му се не може по молби учинити, пошто Друштво нема средстава за то, а и што је доброг имовног стања.

110. Секретар реферише да су за окружну изложбу говеди и оваца у Крагујевцу одредили помоћ:

Министарство Народне Привреде 2500 динара.

Суд општине града Крагујевца 300 дин., и сву послугу а и иначе што је потребно за изложбу.

Крагујевачки Кредитни завод 100 динара.

Крагујевачка Задруга за кредит и штедњу 60 динара — Одбор са највећом захвалношћу прими к знању.

111. Чита се одговор г. Министра финанција по молби Друштва да му се и убудуће не ускраћује предусретљивост, коју је уживало при уносу набављених пољопривредних потреба са стране — Одбор са захвалношћу прими к новољном знању, с тим да председништво у вези са ранијим одлукама има на уму ишчекивања г. Министрова.

112. Чита се писмо председника привремене Управе за образовање Подружине за срез врачарски, којим извештава Друштво, да ће се држати Збор за претрес пројектованих Правила у друштвеном дому 9-ог ов. мес. а уједно моли да се одреде и друштвени изасланици за овај Збор — Одбор прими к знању и за своје изасланике изабра г.г. Александра Секулића, Пају Тодоровића, Алексу Поповића и Милутина Јовановића.

113. Чита се молба Рајка Димитријевића друштв. писара по којој му је председништво одобрило још месец дана осуства за лечење пошто плаћа замену — Одбор прими к знању и одобри поступак председништва.

114. По молби Милутина Милошевића из Јелашнице, да му Друштво да у пола цене комбиновани прашач са окопачем — Одбор одлучи да се не може по молби учинити, пошто Друштво нема средстава за то.

СТАЊЕ БЛАГАЈНЕ

Српског Пољопривредног Друштва за месец март 1900. године.

Ред. број	ПРИМАЊА	до марта дин.	до марта п.	за март дин.	за март п.	Свега дин.	Свега п.
1	По дневнику касе	16567	15	20906	80	37473	95
2	Депозит у новцу	—	—	34207	90	34207	90
3	Депозит у хартијама	—	—	22560	50	22560	50
	Свега	16567	15	77675	20	94242	35

Ред. број	ИЗДАВАЊА	до марта дин.	до марта п.	за март дин.	за март п.	Свега дин.	Свега п.
1	По дневнику касе	6013	76	8900	79	14914	55
2	Капитал. пољ. фон. код Упр. Ф.	18663	50	—	—	18663	50
3	Капит. пољ. ф. у артијама	7440	50	—	—	7440	50
4	Депозит разних лица у харт.	15120	—	—	—	15120	—
5	На штедњу код Управе Фонд.	14007	—	14000	—	28007	—
6	Готова новца у каси	—	—	944	—	944	—
7	Привремени издатци	—	—	9152	80	9152	80
	Свега	61244	76	32997	59	94242	35

Ред. број	ПРИХОД	до марта дин.	до марта п.	за март дин.	за март п.	Свега дин.	Свега п.
1	Остатак по днев. касе за 1899. год.	3915	10	—	—	3915	10
2	Државна помоћ	—	—	—	—	—	—
3	Од претплате Тежака за 1900. и ран. г.	2548	90	836	80	3385	70
4	» улога чланова добротвора и утем.	912	25	225	—	1137	25
5	» » » помагача	340	—	8	—	348	—
6	» прихода на капитал пољ. фонда	146	—	—	—	146	—
7	» продаје књига	100	35	69	10	169	45
8	» Пољопривредног Гласника	—	—	1	50	1	50
9	» » календара за 1900. и ран. г.	1919	35	461		2380	35
10	» » семена	350	30	8531	10	8881	40
11	» » справа	2944	95	4319	61	7264	56
12	» наплате дуга за семе и справе	235	80	196	10	431	90
13	» продаје плав. камена и прскалица.	3090	80	3921	35	7012	20
14	продаје запрашивача и сумпора	29	85	161	10	190	90
15	» друштвеног добра у Шапцу	—	—	2163	54	2163	54
16	Ванредни приходи	33	50	12	60	46	20
	Свега прихода	16567	15	20906	80	37473	95
	По одбитку расхода	6013	76	8900	79	14914	55
	Остаје за 1 април	10553	39	12006	01	22559	40

Ред. број	РАСХОД	до марта дин.	до марта п.	за март дин.	за март п.	Свега дин.	Свега п.
1	Пољопривредном фонду	—	—	—	—	—	—
2	Депоновати приход (камату) по посл. тач. чл. 38. Правилника	—	—	—	—	—	—
3	На награде по расп. стеч. за напредн. начине радње	—	—	—	—	—	—
4	На прирећ. и држање 1 окр. изложбе.	—	—	—	—	—	—
5	» помагање Пољопривредних Подружина	100	—	—	—	100	—
6	На издржавање друштв. питомаца	1265	35	—	95	1265	35
7	» остала помагања пољопр. проучавање прилика у земљи и осматрање друштв. и подружин. послова	—	—	12	50	12	50
8	На трошкове око друштв. славе	2	40	—		2	40
9	» прирећив. изложбе приликом друштвене славе	99	85	—	—	99	85
10	На набавку књига, новина, дрвореза и повез књига и календара	768	80	—	—	768	80
11	На издавање практ. пољоприв. поука	245	50	—	—	245	50
12	» » повремен. списа (две свеске)	—	—	—	—	—	—
13	» награде сарадн. Тежака и Календара за 1900. и ран. године	566	70	121	85	688	55
14	На набавку и експедицију семена	37	40	2895	75	2933	15
15	» » » » справа	546	36	1635	51	2181	87
16	» набавку и експедицију плавог камена и прскалица	76	15	207	30	283	45
17	На наб. и експед. запрашљивача и сумп.	—	—	455	90	455	90
18	На огрев, осветлење, канцеларијске потребе и намештај	451	60	38	80	490	40
19	На експед. Тежака, Календара и књига	16	35	28	60	44	95
20	» издржавање добра у Шапцу	19	30	2433	15	2452	45
21	На плату секретара	400	—	200	—	600	—
22	» » писара	307	50	160	—	467	50
23	» » експедитора	320	—	142	93	462	93
24	» » двојице послужитеља	320	—	160	—	480	—
25	» награду благајнику	160	—	80	—	240	—
26	» » уреднику „Тежака“	140	—	70	—	210	—
27	» подизање павиљона изложбеног, претресање ограде, обраћ. друшт. врта, и поправку куће	—	—	8	—	8	—
28	На ванредне издатке	170	50	250	50	421	—
	Свега расхода	6013	76	8900	79	14914	55

ЦЕНА ОГЛАСИМА:

Мањим од петит врсте једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупних писмена по 15 пара од врсте од ступца.
Већим огласима од целе стране 20 динара (10 фор. а. в.) пола стране 10 дин. (5 фор.) четврт стране 3 динара (2·50 фор.)
Поред тога за свако оглашавање по 20 пара дин. државне таксе.
За оглашавање више пута 10 од сто јевтиније.

Преглед 23. броја Тежака: Изложба летњег и јесењег воћа и грожђа. *Чланци*: Наше народне школе и пољска привреда. — Багрен, његово гајење и употреба (свршиће се). — V. Пољопривредно предавање за шири круг слушалаца (свршетак). — *Гласник.* — *Друштвени и подружински послови* — *Обзнане.* — *Цене огласима.*

ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА КРАЉЕВИНЕ СРБИЈЕ

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ
УПУЋУЈУ СЕ
СРП. ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ
У БЕОГРАДУ

ПРЕТПЛАТУ ПРИМАЈУ И СВЕ ПОШТЕ

НА ОСНОВУ НАЈВИШЕГ РЕШЕЊА ОД АПРИЛА 1869. ГОДИНЕ № 204. ПРЕПИСКУ ДРУШТВЕНУ НОСИ ПОШТА БЕСПЛАТНО.

Цена огласима изложена је на последњој страни.

ПОД МОЋНОМ ЗАШТИТОМ ЊЕГОВОГ ВЕЛИЧАНСТВА КРАЉА
АЛЕКСАНДРА I

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869. ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ

ЗА СРБИЈУ

НА ГОДИНУ 8 ДИН. НА ПОЛА ГОДИНЕ 4 ДИН. ЧЛАНОВИ ПОМАГАЧИ, ЧЛАНОВИ СВИХ ДРУШТВ. ПОДРУЖИНА, ОСНОВ. ШКОЛЕ, ВОЈНИЦИ СТАЛ. КАДРА, ЂАЦИ, МАНАСТИРИ, ЗЕМЉОРАДНИЧКЕ ЗАДРУГЕ И ЧУВАРИ ШУМА ДОБИЈАЈУ ЛИСТ У ПОЛА ЦЕНЕ, АКО ПОЛОЖЕ ПРЕТПЛАТУ УНАПРЕД ЗА ЦЕЛУ ГОДИНУ.

ВАН СРБИЈЕ

НА ГОД. 10 ФРАН. ИЛИ 5 ФОР. А. ВРЕД.; НО СРП. ПОЉОПРИВ. УДРУЖЕЊА И ЊИХОВИ ЧЛАНОВИ КАО И СРПСКЕ ЗЕМЉОРАД. ЗАДРУГЕ И ЧИТАОНИЦЕ, ДОБИЈАЈУ ЛИСТ ЗА 6 ФР. ИЛИ 3 ФОР. А. ВРЕД. КАД УНАПРЕД ПОЛОЖЕ ПРЕТПЛАТУ И КАД СЕ ПРЕТПЛАТИ КОД СВОГ УДРУЖЕЊА ПРЕКО КОГА ЋЕ ИМ СЕ И ЛИСТ СЛАТИ

ИЛУСТРОВАНИ ГЛАСНИК СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

ВЛАСНИК И ИЗДАВАЛАЦ
СРПСКО ПОЉОПРИВРЕДНО ДРУШТВО

КЊИЖЕВНИ ОДБОР:
ДР. М. Т. ЛЕКО, М. М. САВИЋ, Д. М. СПАСИЋ, П. Т. ТОДОРОВИЋ, А. ЖИВАНОВИЋ и Б. Д. ТОДОРОВИЋ.

ОДГОВОРНИ УРЕДНИК
АЛЕКСАНДАР М. СЕКУЛИЋ

БРОЈ 24. У БЕОГРАДУ, НЕДЕЉА 18. ЈУНА 1900. ГОДИНЕ ГОДИНА XXXI

ПОД НАЈВИШОМ ЗАШТИТОМ
ЊЕГОВОГ ВЕЛИЧАНСТВА КРАЉА
АЛЕКСАНДРА I.

СРПСКО ПОЉОПРИВРЕДНО ДРУШТВО

ПРИРЕЂУЈЕ У КРАГУЈЕВЦУ 8. 9 и 10. СЕПТЕМБРА ОВЕ ГОДИНЕ

ОКРУЖНУ ИЗЛОЖБУ ГОВЕДИ И ОВАЦА

На овој изложби имају права излагања сви одгајивачи из округа крагујевачког и они из срезова јасеничког и орашког округа смедеревског.

I. Група говеди: подељена је на пет одељења:

1. *Одељење за краве* са овогодишњим теладима. За ово одељење одређено је више награда.
2. *Одељење за јунице и јунце* испод 2 године који нису спаривани. И за ово одељење одређено је више награда.
3. *Одељење за краве и бикове* преко две године. Краве и бикови треба да су за домазлук. И за ово одељење одређено је више награда.
4. *Одељење за теглеће волове.* За ово одељење има више награда.
5. *Одељење за угојена говеда* за трговину. И за ово одељење одређено је више награда.

II. Група овце: За ову групу одређено је за овце и овнове за домазлук више а за шкопце — ујаловљене — овнове за трговину једна награда.

Награде ће се издавати у новцу и у пољопривредним справама. За справе које су одређене за награде, уредиће се нарочито одељење где ће бити изложене и уколико то буде могуће њима ће се и радити онде на месту.

Осим награда које су за свако одељење одређене, има две главне награде: и то једна за најбоље приплодно грло у изложби говеди и друга за најбоље стадо од најмање 40 одабраних брава оваца.

Позивају се сви одгајивачи говеди и оваца из округа крагујевачког а тако исто и они из срезова орашког и јасеничког округа смедеревског да се спреме и своја одабрана грла пријаве за ову изложбу среском економу, који ће уједно давати и обавештења о свему што се изложбе тиче.

У округу крагујевачком има доста врло добрих одгајивача, па се надамо да ће ова изложба и по броју и по каквоћи изложених грла бити најбоља од свију изложаба, које су досада приређиване.

У своје време разаслаћемо и Програм ове изложбе а данас овим ову Изложбу само обзнањујемо и на њу позивамо све одгајиваче из побројаних срезова.

У граду Крагујевцу образован је велики *Приређивачки Одбор*, који ће такође свакоме, ко му се обрати, давати сва потребна обавештења и бити свакоме на услузи у свима пословима око припреме за ову изложбу у старој престоници *Милоша Великог.*

СЕНО

Косидба ливада сада је у јеку. Траве ливадске махом су добре. Сена ће бити доста а грехота би било да га не буде и доброг.

Много је пута у овоме листу било говора и о косидби ливада и о прибирању и чувању сена. Али онда, кад је нарочитим законом, *законом о унапређењу сточарства*, тако видно истакнут значај сточарства у нашој земљи; онда, кад се свакојаке сметње стављају извозу српских свиња; онда кад приноси наших винограда ни издалека не могу да подмирују унутрашњу потребу а то ли да дају и вина за извоз; онда кад се српскоме житу на страним трговима јављају многи и страшни такмаци, онда кад се само на *шљиву* погледа хоће ли родити или оманути, — онда је оправдано помишљати на храну *говеди*, која су још једнако наш најглавнији *извозни предмет* и на храну *оваца*, које су још једнако *главни мрс* српскога земљорадника. Покошене на време и добро осушене, ливадске траве дају *сено*, које је главна а у нас на више места и једина сточна храна. Ето о том сену, о тој главној храни сточној, хоћемо и овом приликом да кажемо неколико речи.

*

По своме положају, ливаде се косе у разно доба. Траве брже расту по сувим местима, која се брже с пролећа загревају. Отуда долази да ће трава раније достићи своје правилно развиће на високим и сувим ливадама; ту ће дакле и косидба бити ранија.

Напротив, по ниским, влажним или мочарним ливадама, трава доцније стасава; она се тек онда развија, кад се земља, пошто се довољно ослободила сувишне влаге, могла загрејати после испарења или отицања воде. Ту се косидбом може доцније почети, јер ће топлота и влага обезбедити обилатију косидбу, и јер се трава, пресићена водом, теже суши. Али, у исто доба ниске ливаде једине су, за које се земљораднику не може пребацивати доцнија косидба, иначе на њ се управљају многи прекори.

*

Главно је, сад, знати када управо ваља косити ливадске траве?

Ако се имају чисте сточне траве, онда би их ваљало косити у добу општег цветања а још боље и у почетку тога цветања. Али ако је реч о природним ливадама, или вештачким трајним ливадама, с мешовитим биљем, то пошто све биљке не цветају у једно исто доба, треба изабрати друго доба. Пољопривредни писци сложни су у овој тачци и веле, да наповољнији тренут за кошење јесте доба кад цвета већина ливадскога биља. Али како је у то доба године пораст биљака брз а трајање цветања кратко, то ретко ко да сувише *поране*, но скоро увек *одоцни*.

Земљорадник нема рачуна да траву коси раније но што је у цвету, јер она онда још није достигла највишу границу свога развића, али то је и једина сметња раној косидби. Ако се при косидби чека да траве скоро прецветају, у очекивању да ће се добити више сена, то је празно надање. Доцна косидба има две незгоде, које ваља поменути:

1. Земља се без стварне користи слаби, и
2. Мења се јако састав ливадских трава.

1. *Слабљење земље.* — Биљка у добу цветања врло јако усисава храну која јој је неопходно потребна за образовање рода и семена. Доцна косидба, која допушта ово усисавање, слаби земљу, а пошто усисана храна потпомаже само образовање рода и семена, то сав тај утрошак хране нема никакве користи за сено, јер је биљка потпуно развијена. Род по оном сухом времену брзо сазрева и лако при разним пословима косидбе опада. Сено без цвета или рода има мање храниве вредности но оно, које има и цвета и семена. Из овог посматрања проистиче и друга незгода.

2. *Мењање састава ливадских трава.* — Семе ливадских трава оставља мајку биљку само кад је зрело. Зрелост достижу само ране врсте травâ, пошто друге једва цветају кад се косе. Дакле, ове ране врсте травâ једине су које ће се моћи обнављати својим семеном; доцна косидба била би истинско одабирање између многобројних трава ливадских. У томе може бити велике незгоде за будућност ливаде и за каквоћу сена.

Земљораднику зато и спада у дужност да на својим ливадама одржава стални састав биља; ранија косидба у томе ће му помагати одржавајући му земљу у бољој снази и задржавајући сену највећу му вредност.

Главно је, да се у ово доба године, у добу косидбе ливада, не оставља за сутра оно, што се може урадити данас.

КИША И ЛЕПО ВРЕМЕ

Атмосфера, ово гасовито тело, које са свију страна окружава земљу на којој живимо, седиште је многобројним појавама, које од вајкада изазивају пажњу земљорадника и занимају ум научара. Ови појави: ветрови, олује, облаци, киша, магла, роса, град, слана итд., својим присуством стварају извесно стање у атмосфери, које ми обично и једном речи зовемо *време*.

„Баш је лепо време, али ће бити кише.... Али после кише долази лепо време.... Топло је.... Мрзне се.... — То су обични предмети за почетак сваког разговора.

*

Са посебног пољопривредног гледишта време има дубока утицаја у пољској привреди, утицаја, који није потребно нарочито истицати. За добро напредовање наших усева, њима је у извесно доба потребно кише, у друго доба треба им жарка сунца или умерене топлоте. Слана, град, јаки ветрови, плаховите кише, громови, јесу појаве, које често у наша села доносе пустош и очајање.

Познавати узроке ових метеоролошких појава јесте прва брига земљорадникова, чији посматралачки ум никад не може бити равнодушан према овим разним појавама природе.

*

Познавати узроке појавама, то је тек прва тачка; забављати свој ум без сумње је похвална тежња, али се земљорадник не би смео задовољавати тако идеалним подацима. — Истраживати везу која везује разне појаве метеоролошке, примењивати многобројна посматрања, која су чињена о свакој тој појави ради њеног *предвиђања*, из скупа таквих појава у једном извесном положају изводити *вероватне* појаве у томе положају сутрашњег дана или идућих дана, то је друга тачка од претежног значаја за земљорадника.

И доиста, често би нам било веома корисно знати какво ће бити време, које ће доћи онда, кад свршавамо извесне послове на имању. Ливаде су, на пример, стигле за косидбу, али је по извесним знацима *вароватно* да ће бити више кишних дана, те онда, или нам се ваља журити и склонити летину док се претња времена не оствари, или нам тај посао ваља — одложити.... И тако редом за све послове у пољу.

*

Ваља признати да је овај задатак *предвиђања времена* један од најсмелијих, који су умовима научара истицани.

Требало је много и много посматрања, требало је и да се ова посматрања стичу у једне исте руке те да се оно што је мање важно одвоји од онога што је овде најважније. Тако се и усвојило једно главно начело: промене времена у једноме месту не долазе од промена атмосфере непосредно на тим местом; промене атмосфере бивају у даљини, на широком простору земље и постепено према многобројним законима природним.

Уопште: олује, кише, ветрови, град, прелазе читаву једну земљу, читаво једно копно, и постепено чине добра или зла разним пределима, изнад којих пролазе.

За предсказивање ових појава у неком извесном месту служи *барометар*, а о томе се суди и по силини и правцу ветра, по стању неба, итд. То су, дакле, све корисна посматрања за посебног посматрача, земљорадника.

Међутим овај посебни посматрач у већини случајева долази тек до слаба успеха, те је и *телеграф* узет у помоћ и он нам чини драгоцене услуге. Он олакшава да се на једно исто место прикупљају посматрања која су у истом тренутку чињена на великој површини земље, на пример у Јевропи, и да се у датом тренутку одреди стање ове земље.

Упоређивањем тога стања са стањем претходног дана добијају се подаци о току појава, виде се пределе који ће једно

за другим осетити утицај од тих појава и на тај начин закључује се на *вероватно време* за дуже или краће доба, за дванаест сати, за један дан, за један дан и по, покадкад и за два дана.

Такве податке прикупљају и таква поређења чине па и та предсказивања времена врше нарочити заводи а у нас *Опсерваторија Велике Школе*, али она још нема могућности да та своја посматрања у своје време и објављује. — Надајмо се да ће и то ускоро чинити.

*

И збиља, ово *предвиђање времена* макар и у кратком року чини велике услуге и предсказивања се најчешће и обистињавају. Међутим ваља напоменути да овде може бити говора само о *вероватноћи*, пошто многе и многе прилике мењају кретање метеора; ипак ова се предсказивања обистињавају по 78 пута од сто.

Но да ли ће се кадкод моћи предсказивати време и за *дужи рок*, да ли ће се кадгод моћи казивати какво ће углавноме бити једно читаво годишње доба? Тај нов задатак још је смелији од оног првог, јер се општи закони тешко издвајају од множине узрока. Међутим научари не очајавају да и до тога не ће доћи. То ће бити једна лепа тековина више у прилог науке.

*

Ум човечји, незадовољан да само посматра метеоре, да им најпре истражује узроке а после да предсказује њихово наступање, латио се да и њих мења, као што већ мења многе силе природне. Он хоће да *одбија* њихова пустошна дејства, или на супрот томе да по својој вољи *производи* њихове благодатне утицаје!

Тако, слане које чине толико штете извесноме биљу, а нарочито виновој лози, човек може избегавати прављењем *вештачких облакова*. Приметило се да слана не пада кад је небо облачно а да напротив јако шкоди кад су ноћи ведре. Зато, да би се сачували од слане, пале се катрањави предмет, ђубре итд., који изнад површине, коју ваља заклонити, шире читаве облаке дима.

Што се тиче појава, које земљорадник још непосредно не може да сузбија, као што је гром, који му убија стоку по пољу, град који му пустоши усеве, итд., он и из тих искушења може победнички излазити, ако се *удружи*. Показивати му тако изненадна и тако пустошна дејства ових појава, то значи прстом му указивати благодати *удруживања*, ради сузбијања и тих опасности.

С друге опет стране, човек је огледао и да производи *вештачку кишу*, да би се заштитио од претеране суше....

*

Поље, отворено метеорологији, сасвим је дакле пространо, као што показују ове опште напомене и ми ћемо се, овда-онда, свраћати на понекоје од ових метеоролошких појава и покушати да нашим земљорадницима објаснимо њихове узроке и њихове узајамне одношаје.

БАГРЕН

ЊЕГОВО ГАЈЕЊЕ И УПОТРЕБА

(свршетак)

На неравном или каменитом земљишту, или на земљишту које је обрасло травом или џбуњем, — и где би припремање земље било отежано, сејање је такође претежније. Онда се обично то и ради у малим кућицама или оџацима од којих се у сваку баци толико семена, колико се може да држи међу прстима, а ове кућице имају бити у растојању једна од друге по метар и по, до два метра. И за то ће бити доста пет до шест килограма семена.

Прве године главна је нега око багрена окопавање и плевљење, колико да се коров не појави. Под јесен се стабаоца прореде, тако да их не остане више од једног или два на усвојеном растојању, док она која су сувишна иду на попуњавање празнина. Друге године, већ се може сејати и неко поврће, али да се по могућству и ђубри. С почетком треће године, исто ће се учинити, но тако да не остане више од једне младице на једном истом месту.

Сађење је најобичнији начин подизања багрена и то не само зато што се сађењем може да подигне гора багренова на мање припремљеном земљишту, него и зато што је тај пут обично и сигурнији. Наравно, ако се може земља пре сађења поорати, тим боље али, ако не, онда је довољно извршити сађење пажљиво, и после недати корову и другим травама да багрен обузму.

За сађење багрена треба имати саднице од једне или највише две године; јер старије не само што су скупље, него се и теже примају. Саднице се, према приликама, могу добити из расадника али још боље из привременог расадника који сами можемо подићи годину или две раније. У овом последњем случају расадник се подиже на добром, лаком и свежем земљишту. Повуку се најпре бразде од 8—10 сантиметара ширине и толико дубине, па се онда по њима посеје семе доста густо, и покрије лаким слојем црнице. Бразде ће имати растојање од 0·33 а биће распоређене по три или четири на табли. На концу прве године, најлепше се саднице могу пресађивати на стално место док се сасвим слабе пресаде у расаднику, на растојању од 10 12 сантиметра, те да се идуће године пресаде.

Пошто је багрен дрво које се лако гаји и брзо расте, а способно је за избијање изданака од осамнаесте до двадесете године, то није нужно да се сади угусто. Два метра — у сваком правцу, или 2500 садница на хектар обично је довољно да осигура будућност ситне, па и крупне горе. Сађење се врши од октобра и новембра, на све према времену до марта и априла. Места где ће се саднице садити, треба да се у доба сађења очисте и мотиком или ашовом прекопају тако — да се земља око њих уситни и поништи коров, који би примању и напретку садница шкодио. Рупе за саднице могу тада бити врло просте, и често је довољно само једанпут ашовом у земљу ударити. Те тако ми можемо да утврдимо шта би коштало сађење:

2500 садница по 8 динара хиљада[1])	20·— динара
Сађење 15 дин. од хиљаде	37·50 „
Разни трошкови и попуњавање празнина	2·50 „
Свега	60 динара

Наравно, да, ако дотична земља допушта да се још што год од окопавина између багренова сеје, то ће сем тога производа, бити изврсан начин за добро напредовање садница.

Хтедне ли се подизати крупна гора багренова онда ће се, према овом начину сађења, у двадесетој години предузети прорећивање над половином дрвећа — а то је над 1250 комада од хектара, ако је склоп остао у целости. Петнаест година доцније може се предузети ново прорећивање оне друге половине али тако да отприлике 600 дрвета остане до краја обрта, дакле педесет или шездесет година.

Пошто после првог обрта правилан распоред отпада и пошто се јављају млогобројне биљчице из семена то ће се са склопом, шумом поступати онако како смо горе навели: како при чишћењу тако и при прорећивању.

Буде ли се, напротив, подизала ситна гора после треће или четврте године од сађења, онда ће се приступити поткресивању садница, а то значи, управо сасецању тих садница до на два или три сантиметра изнад земље. Поводом ове радње, на младом ће стаблу избити 1—3 изданка, од којих идуће године ваља задржати два најјача. У току обрта који, држимо, да треба да буде у средњу руку од двадесет година, нема ништа више да се ради, до да се уклањају излишни изданци, који би се осушили или који би угинули. Кад се дође до краја обрта, онда се стабла секу до саме земље, а подмлађивање врши као и код крупне горе изданцима из пањева и младицама.

Што се производње багренове тиче, то, по што она зависи не само од дужине обрта, него и од земљишта, то је врло тешко изнети сигурне цифре. Ево, међутим, оних на које се у средњим околностима може рачунати, на свршетку првог обрта, а затим у редовном добу, то јест од другог или трећег обрта. При обрту од двадесет година, могу се, при првој сечи, наћи 4000 добрих облица са просечном вредношћу од 0·20 динара комад дакле нечист приход од 800 дин, на хектар; при другој и идућим сечама 6000 облица са укупном вредношћу од 1800 динара, или 20 до 24.000 притака по избор, или колаца.

У четрдесетој години може се на истом земљишту имати 600 багренова са просечном дебљином од 0·20 метара у пречнику 7 метара дужине дрвета за грађу и од којих свако дрво може

[1]) Кад се за саднице постара сам газда, посредством расадника о коме смо говорили, онда се хиљада не хвата — више од три до четири динара.

да вреди 6 до 8 динара што значи 4200 дин. на целу сечу — без прихода од дрва за гориво, која могу платити све трошкове око сече.

Кад се помисли да се оваки успеси могу добити на земљишту, које је врло слабо за обично обрађивање, онда ће се признати: да подизање багрена, у виду ситне или у виду крупне горе, може бити врло корисно, ако само тржне прилике то допуштају.

Багрен нам тако исто даје могућности да искористимо земљишта од којих би иначе врло тешко било имати користи, као на пример, нагибе, насипе, одсеке и јаруге, али нарочито камењаре, провалије, и речне и поточне обале и острва. Благодарећи особини избијања изданака ситна гора багренова може дуго трајати, врло лако више и од сто година.

Багрен се јако употребљава и у изради украса, нарочито она суврста његова с ружичастим цветом, *без бодљика* и *пирамидални*, а која својим витим растом подсећа на јаблан; и најзад, *кугласти багрен* а то ће рећи, онај гранчасти и лиснати багрен који има круну као шубару, а који је и без цвета и без бодљика. Багрен као *украсно дрво*, врло је леп, у тренутку цветања и његово лишће не нападају инсекти: али му је хлад слаб, листа доцкан и лист му опада после првих слана јесењих: он је, сем тога, покашто штетан суседним усевима пуштањем својих жила и изданака.

Багрен нам даје и живе и непробојне ограде, које можемо одржавати на висини која нам је драга, али има ту незгодну страну, што обузима, осваја суседне усеве. Најзад, и лишће багреново, и суво и зелено, даје добру сточну храну, коју радо једе домаћа стока. По рачуну г. *А. Ч. Жирара* багреново лишће садржи:

	ЛИШЋЕ БАГРЕНОВО свеже	суво
Воде	74·57	12·00
Минералних састојака	1·85	7·26
Масних састојака	0·55	2·16
Азотних састојака	6·56	25·72
Неазотних екстрактивних материја	12·99	39·21
Целулозе	3·48	13·65

То другим речма значи да се лист багренов равна листу вије (луцерке). Кад се овај лист хоће да употреби као сточна храна, онда се подиже багрење без бодљика, или са што мање бодљика, или што је још боље, *накалами се* врста без бодљика на прост багрен.

Сок багренов има сладак укус и подсећа на укус госпиног биља али тај сок, бар онај у корену садржи и *отрова* који производи знаке као отров велебиља.

ЖИВИНА КАО ЉУДСКА ХРАНА

Наша домаћа живина један је од најбољих извора за људску храну. „Кад човек има добре живине, вели лекар *Делапорт*, он може бити и без лова и без месарнице; он код своје куће има чиме да замени свако друго месо, а ипак да му желудац не осећа од једне те једне хране, јер живина има и ту добру страну, што се никад не доједе онима, који је троше“. Исти писац додаје да наука о здрављу месо од живине ставља између дивљачи која је врло укусна и топла и меса с месарница, које је често тешко и неукусно.

Месо. — По боји меса од живине суди се о његовим особинама сварљивости с једне и хранивости с друге стране. Пловка, гуска, голуб, имају мрко, скоро црно месо; ово је месо врло храниво али је оно у желуцу тешко. Месо од кокошке, ћурке, морке (мисирке) бело је и лакше у желуцу, али је мање храниво. Према овоме живина се често дели у два раздела: у живину с белим и у живину с црним месом. Прва живина подноси за оне, који се опорављају од какве болести а и за оне особе, које су здраве; друга не подноси желуцима који немају свију сокова за варење.

Што се тиче разних начина справљања, они иду у бесконачност. Живина се износи на трпезу кувана, печена, врућа, хладна, цела или исечена, с умоцкцем или без умокца, без костију, одерана, испуњена.... и увек с добрим успехом.

Јаја, — Кад је реч о храни, коју домаћа живина даје треба имати на уму и производњу јаја. Значајној производњи јаја одговара значајна потрошња њихова.

Јаје је доиста једна од најдрагоценије хране, јер је у њему све храниво; оно у цревима не оставља никаквих отпадака: сва његова садржина прелази у крв. И лекари обично узимају да је јаје, после меса, најхранивије.

Уосталом, и справљање јаја сасвим је многоструко, било за слабе било за јаке желуце, од болесника до — ловца. Било за особе које много седе, било за путнике, јаја су скупоцена храна првог реда, која корисно допуњава другу слабију храну и која је саставни део сваке домаће кухиње.

Кокошка. — У погледу производње јаја, кокош због своје плодности заузима прво место међу домаћом живином. И у погледу меса њој из истог узрока припада то исто место. Слатка пилетина, укусно месо, од шкопаца и угојених пилића одговарају свима укусима и свима потребама, и само њихово изобиље осветшава њихову надмоћност.

Ћурка. — Дошав у Јевропу после открића Америке, ћурка се кокошки истакла као опасни такмац. Млада ћуретина највећа је посластица. Сви знају да је месо од ћуретине бело као и од пилетине, али је сочније и хранивије. И угојена ћурка, ма да се мало теже вари, није мање укусна. Сем тога, ћуретина има ту превагу, што је она најлепше парче, које икоји живинарник може дати.

Морка. (мисирка). — Месо од морке приближава се месу од пилета белином а месу од фазана укусом. Морка у овом погледу чини прелаз између домаће живине и дивљачи. Месо јој има неки особити укус, који јој задобија особено место и због кога се тражи нарочито кад је лов забрањен. Пилићи од морке особито се цене и траже док су млади, јер дају мекше и слађе месо.

Паун. — Пауи има само историјска значаја. Код старих и у средњем веку то је било јело велике раскоши и великог сјаја, које је играло значајну улогу при гозбама племства. Стари приповедачи очували су нам свечаности при изношењу печења од пауна, које је кићено перјем као и док је паун жив, и оно заклињање које је том приликом давано пре но што се печење исекло (*„жеље паунове“*), и она празновања, којима је он повода давао, итд. Данас, пропала сила и оборена величина, паун је своје место уступио ћурки. Његова неплодност искључила га је коначно из живинарника. Још се задржава само за украс градинâ. Месо паунића слатко је, али се тако ретко троши, да би ваљало питати сасвим много људи па да се нађе један, који би примио ово изузетно јело.

Гуска. — У разделу живине с црним месом, ми пре свега налазимо једну птицу, која је негда била исто тако у моди као и паун; то је гуска. Гали су читава јата гусака шиљали у Рим и вазда су је ценили. Док је паун заузимао прво место на трпезама племства, гуска се ширила по трпазама грађана и проста народа. Гушчетина је била најгоспственије јело; по продавницама печеног меса, само се скоро она продавала. Те су продавнице биле у једном реду и звале су се *продавнице гушчетине*....

Кад ћурка дође у Јевропу и кад поче да се шири, она јако потисну гуску, која мало по мало губљаше своје давнашње поштовање и задржа се само за породична весеља.

Месо од гуске није много фино али је укусно и храниво. Понекад се чује реч, да је *гуска свиња живинарника*. Изрека је умесна. Месо од гуске снажним желудцима пружа пријатну и здраву храну; али они који се опорављају и који имају слабе желудце треба да се уздржавају јести гушчетину или да је опрезно једу. Што се тиче зачина, они чине те је ово месо још несварљивије.

Сало гушче врло је пријатно и троши се по кухињама онде, где се не троши масло и свињска маст.

А већ познато је да се гуска узима за производњу *дебеле јетре* (црне цигерице), коју су још и Римљани врло радо јели. Као јело несварљиво, дебелу јетру лекари препоручују само с извесном опрезношћу. Ипак има неких случајева, где се ово јело претписује као лек; то је кад се пије уље од моруне (рибљи зејтин). Ово славно уље дејствује нарочито својом масном садржином. У данашње доба оно се често замењује другим масним материјама: маслом, павлаком, гушчим салом, дебелом јетром, сланином, итд.

Још се од гуске праве разне и много цењене и много тражене *конзерве*, због којих су неки јужни окрузи у Француској надалеко чувени....

Пловка. — Пловка се као јело много приближава гуски. Месо јој је мрко и врло укусно, али и врло несварљиво. Онима који се опорављају забрањује се јести пловче месо и, са још јачим разлогом, забрањује се и болесницима. Да би се лакше сваривала, пловка се справља као дивљач са разним зачинима. Али и овде, као и код све остале живине, печење је оно кухињско справљање, које месу најбоље очувава онај својствени му укус и сварљивост.

Сало од пловке равна се у кухињи салу од гуске а често је и боље од њега.

Голуб. — Питоми голуб припитомљавањем својим добио је боље месо но што га имају његови дивљи преци. Ово месо сматра се да је и мекше сварљивије но месо од гриваша или дупљаша. Голупчићи се нарочито врло цене. Кад не би било црно месо од голупчића извесни лекари радо би га одобравали онима, који се опорављају.

Ипак голубије месо сматра се да врло загрева и да врло брзо умори желудац. Много се прича до је неки богати Инглез нудио велику награду ономе, ко би сваког дана за тридесет дана узастопце јео по једно голупче.... Вели се, да се нико није јавио да добије опкладу.

Кад се голупчићи хоће да пеку, треба их изнабадати режњима сланине као оно јаребице. То је најбољи начин справљања.

VII. ПОЉОПРИВРЕДНО ПРЕДАВАЊЕ

ЗА ШИРИ КРУГ СЛУШАЛАЦА

I.

Да ли је могућна у нас савршенија прерада млека и на који начин.

У новије време осећа се у нас потреба, да се заведе савршенија прерада млека, да би се могао израђивати бољи бели смок него што је садашњи; а нарочито сир који би био трајнији, маснији и укуснији, него што је садањи *кашкаваљ* или *сир из саламуре*; и који би у исто време био способан за пренос као трговачка роба а да се не мора преносити у судовима.

Овај је захтев сасвим оправдан, јер наш сир кашкавал истина је подесан за пренос без судова, али има друге своје недостатке, који му сметају, те нема своју вредност као уопште призната добра врста сира, која би се тражила и могла продати свуда на трговима а нарочито западним.

Сир пак из саламуре — сока не само што нема продајну вредност ни колико кашкаваљ и потрошња му је ограничена на мањи круг, него кашкавању; већ не може се ни преносити без судова ни трајати више од једне године. — А такав нам је и остали бели смок са већим или мањим недостацима и махнама.

Ми дакле немамо ни једну врсту белога смока, која би имала општу вредност, т.ј. која би се свуда могла продавати и трошити; или другим речма која би могла важити као трговачка роба у већем размеру за извоз. — А да добар сир, масло или друга врста белог смока као извозна трговачка роба, може знатну новчану вредност представљати, то нек нам послужи за пример и доказ Швајцарска која годишње добија преко *сто милиона динара* за сир што прода и извезе се у стране земље; или Данска, која за само масло годишње добија око *сто милиона динара* што се прода и изведе у стране земље. А као што је познато, и Швајцарска и Данска мање су по простору од Србије.

Зашто нам бели смок заостаје иза бољег белог страног смока; у колико заостаје и шта би требало порадити да се тај недостатак поправи и да се преради млека као привредној грани дâ више полета у нас, те да отуда имаднемо веће користи; о томе ћемо укратко у овом предавању проговорити:

1. ***О млеку.*** Какво је млеко као материјал од кога се справља бели смок, од пресудног је значаја за оног који тај посао ради. Јер има млека поснијег има маснијег, има са више сиревине и са мање; уопште има бољег и лошијег млека, — по природи и особини брава који се музе, као и по врсти стоке која се музе; па према томе, од бољег млека бољи се смок сок може израдити и обратно.

Али, ми говорећи у опште о млеку, неможемо се у овом погледу на појединости обазирати. *Но у опште може се као извесно казати то, да млеко од наше стоке као материјал за израду белог смока, мора бити добро, или треба да је исто тако добро, као и млеко од стоке Швајцарске, Холандске, Данске итд:*

Јер кад се зна, да од здраве стоке по правилу треба да буде и здраво млеко, да се на доброј храни и обилној паши добија више и бољег млека; даље да наше траве, воде, ваздух и у опште природне погодбе за живот и напредак стоке, нису ни мало рђавије него што су у поменутим земљама, где је млекарство млого напредније, онда нема сумње, да ако би се где год у нас десило, да се у млеку покажу какви осетни недостатци, то се може десити изузетно само у стоци појединог домаћина, због рђаве хране неге или других каквих недостатака код стоке; што стоје до самог газде и његовог неумесног поступања, а никако или врло ретко до правог и трајног природног узрока

Ови пролазни узроци који би проузроковали какав недостатак у млеку, могу се лако и брзо отклонити; па с тога, не могу се као озбиљне сметње ни сматрати напретку млекарства и предузећима за израду белог смока.

Истина, овде се може приметити то, да у нас у већој количини из свију крајева нису научно испитана млека по саставу и каквоћи својој. Па ове наводе и не заснивамо на каквим научним податцима, — али и да су испитана, ти подаци могли би имати вредност само за опште сазнање, а практичну вредност нпр. за појединце који би се тиме хтели послужити у раду за израду белог смока, не би им ништа могли користити; јер сваки који хоће да зна, каквоћу млека које прерађује, мора да га испита и проучи, не једанпут него више пута у току рада.

2. ***О количини млека.*** Колико се у опште млека у нас налази, као материјала за израду белог смока, до тога доста стоји напредак млекарства и доброта израде белог смока. Јер ако нема довољно млека за прераду, израда белог смока не може постојати и одржати се као засебна радња, већ као узгредан посао поред осталих радова. А оно што се узгредно ради и израђује — познато је, да никад не може бити тако добро и савршено као оно, чему се човек нарочито ода, на чему непрестано ради и том приликом, што није добро бољим замени.

Па како је у нас у овом погледу?

— То можемо одмах видети свуда где се и у колико ради с млеком и ово троши ма у ком виду. Тако видећемо:

а, Да у великој већини скоро сваки дом — односно сваки домаћин на селу има по једну или више крава музара, или ако не то, оно по неколико коза или оваца музница, те сваки на свој начин млекари, подмирује кућевну потребу и по нешто и продаје у виду белог смока;

б, По варошима се редовно продаје млеко, како лети тако и зими, било да то чине околни сељаци или поједини подузетници овог посла, који стално држе по извесан број крава или привремено — обично лети док траје мужа стоке закупљују козе и овце иади млекарења;

в, У већини места у источном крају наше земље редовно удружују становници лети своју музну стоку ради заједничког млекарења т.ј. заједнички бачују;

г, На суватима планинским Црновунци — Ашани заједнички не само бачују, но и заједнички прерађују млеко од оваца, израђују сир кашкаваљ а од части и други бели смок; и

д, У пиротском округу поједини подузетници купују млеко од сељака по утврђеним погодбама лети, од чега израђују кашкаваљ и други бели смок; а сами стоку не држе или само од части.

У оваквим и оволиким облицима млекарења рекло би се, да у нас има доста млека за прераду, и да с те стране нема сметње изради бољег белог смока. Али, ми ћемо видети да има сметње и то знатне, ево! у чему:

3. ***Недостаци у нашим начинима прераде млека.*** а, Она количина млека што се добија на селу код појединих домаћина, у колико се не троши у виду млека већ преради у бели смок, ради се као узгредан посао поред осталих радова. — Ради се, и ако у главном на један уобичајени — пределни начин, али без икакве утврђене системе, у сваком дому са по неком већом

или мањом изменом, те отуда и бели смок код сваког је домаћина у нечему друкчији него код његовог суседа. А та разлика знатно смањује општу вредност нашег белог смока као трговачке робе. Јер бели смок ако се на тргу не може у већој количини као једно-образна роба — разуме се добра, да јави и понуди, онда не може ни имати значаја трговачке робе у ширем смислу. Па то се у ствари и види, да оно белог смока што се на дому произведе, подмирује у главном кућевну потребу; а тек од чести у мањим количинама износи се на продају. — Те отуда јасно је, да она количина млека што се на овај начин добије преради и потроши не може скоро никакав користан значај да има за општи напредак млекарства и бољу израду белог смока; пошто се мале количине млека прерађују;

б, Оно млека што се у градовима троши. То се у погледу израде белог смока не може ни узимати у обзир, јер се млеко не прерађује; или се прерађује тек у незнатној количини, колико претиче од свако-дневне продаје.

И овај дакле начин млекарења нема ближи и већи значај за унапређење млекарства у опште и израду белог смока за трговину у већој мери;

в, У местима где се бачује, сваки задругар, или како се тамо каже бач прима кад му ред дође од једанпут сву количину млека коју има добити за сво време муже од своје стоке; а већа количина млека једна је од најзнатнијих погодаба за бољу израду белог смока. Али у нашем бачијању недостаје појединцима довољна умешност и она знаначко-техничка страна око израде белог смока; недостаје подесан млекар за превирање и дозревање белог смока а нарочито сира; и недостаје то, што бачијање као млекарско удружење чини олакшицу и ограничено је, само на уштеду рада око муже и чувања стоке, и уштеду времена око свако-дневне прераде оне мале количине млека коју би сваки појединац морао прерађивати. — Али на бачијама нема заједничке прераде млека по једном утврђеном систему и начину, већ сваки бач на свој начин израђује бели смок, онако као што се ради и у појединим домовима изван бачије. Па отуда долази то, да и овај начин удруженог млекарења нема такође за сад никаквог осетног значаја за бољу израду белог смока;

г, Црновунци на суватима не само да заједнички бачују, него заједнички и прерађују млеко, а овакав начин млекарења већ је један савршенији вид удружења него само бачијање, јер се огледа и издваја справљање белог смока као засебна радња, а то је већ знатна погодност за бољу и савршенију израду белог смока. Али и у овом раду у нас недостаје умешност знаначко техничке потребе и недостаје подесан млекар за превирање и дозревање сира и осталог белог смока.

Отуда и овај начин млекарења не даје задовољавајући резултат и нема јачег и општег значаја за напредак млекарства и савршенију израду белог смока; и ако је млеко од оваца нарочито које се на суватима хране изврсан материјал у сваком погледу за израду белог смока; и

д, Онај начин млекарења који се понегде у Пиротском округу огледа, у коме појединци закупљују млеко; сличан је начину млекарења, који се у Немачкој и другим земљама где млека има у изобиљу одавно увелико ради. При чему подузетник ради са капиталом, т.ј. закупи млеко од појединаца и спреми судове и остало што му је за прераду млека потребно, а сам не држи стоку нити има имање — пашњаке и остало што иде уз домазлук. Овај је начин млекарења у основу и најподеснији да се радња око израде белог смока издвоји од осталих споредних послова и уреди; ако зато не оскудевају и остале погодбе; као савестност издаваоца млека добро хранење и нега музне стоке итд.

Али је у нас и овај начин млекарења са истим недостатцима у погледу умешности израде белог смока и срестава зато, као и остали споменути начини; те отуда нема већег значаја у опште за млекарство и израду белог смока у нас, него што имају и остали начини млекарења.

4. ***Општи поглед на стање млекарства у нас.*** Из овог разматрања колико се млека у нас у опште добија и како се оно прерађује, могао би се извести тај закључак, да у нас не састоји се толико тешкоћа око боље израде белог смока у оскудици млека; него више у начину како се та количина употреби и преради.

Али према неким приликама готово се поуздано може казати и то, да се у нас не само не држи толико музне стоке колико би се могло држати и не добија млека колико би се могло добијати; него не добија се ни толико, колико би требало да се добија. Ево зашто:

Наш свет по градовима млеко и бели смок не цени у опште и не троши колико ова врста јела вреди и заслужује. — Већ место тога више цени и троши месо, маст и вино. А на западу где је млекарство млого развијеније и где се сразмерно млека млого више добија, ова се врста јела млого више цени и троши. А да је то тако, може се увидети отуда: што поред толико велике количине млека што се у опште добија тамо, не подмирује се потпуно потрошња — односно тражња у белом смоку, већ прибегава се изради вештачког масла; и тиме надокнађује потреба природоог масла у потрошњи. Овај је рад тако развијен да многе фабрике постоје у Немачкој Француској и другим државама које само то раде, којима по нужди и закон признаје право рада са извесним обавезама и ограничењима у санитетском погледу.

А што у нас више или мање сваки сељак има млека у свом дому, то опет није баш тако завидно стање, кад се с друге стране зна, да је млеко и бели смок у нашег сеоског света готово једина јача т. зв. мрсна храна, а нарочито у летње време. И да поред подмирења кућевних потреба у опште не претиче млого и за продају.

У ранија времена докле земља није била узета у обрађивање у оволиком простору као сад, и држање стоке у опште — а посебице музне на испустима, није било ограничено као сада; кад је сточарство у опште било у превази над земљорадњом извесно је, да је и наш сеоски свет боље био снабдевен, овом важном врстом хране него у данашње време.

*

Као што смо из досадањег разматрања видели, ни један начин млекарења у нас нема све погодбе које су потребне за једну сталну уређену млекарску радњу за израду белог смока боље врсте.

Крајњи узрок овакоме стању без сумње је, опште привредно и културно стање у нас. То привредно стање ми морамо сматрати као природно, које је дошло општим током привредног развића; па се као такво, може *само постепено мењати и усавршавати* а никако од једанпут, каквим рецимо законом или каквом реформом озго.

Овим хоћемо да кажемо то, да се не може а и не треба на једанпут да мења затечен општи правац рада т.ј. да се неумесно новачи. Али заокретати млекарство као привредну грану бољим правцем, заводити бољи начин рада у преради млека и усавршавати израду белог смока, — то се може, и то је дужност како државе и привредних друштава, тако и појединаца који осећају потребу да се овај рад унапреди.

Ја ћу прећи тачку по тачку све описате начине прераде млека у нас и показати, шта би се код кога начина рада имало да поправи, те да се почне израђивати бољи бели смок него што се сада у нас израђује. Али пре тога, потребно је изложити, у чему су управо ти недостатци и махне нашег белог смока, а добре особине страног белог смока.

5. ***Недостаци нашег белог смока.*** Да узмемо у оцену сир и масло као главне предмете белог смока, па ћемо видети, да наш сир има ове недостатке.

а, *Кашкавал*, он је обично сувопаран, пресан, наместичав неподједнаког састава, подложан брзом кварењу сувише тврд, често ужежен, изветрео, помодрео, без природног мириса на млеко; и на други начин искварен.

Овде не можемо у појединостима излагати узроке свакој болести и недостатцима овог сира, него ћемо у опште казати то, да је главни узрок у неумешности при израђивању сира, а на име: недовољно набљудавање чистоте, рђаво сириште које се сипа без мере при подливању — подсиравању, а незна му се јачина; пресађање сира и превирање — зрење сира на отвореном ваздуху под наслоном.

б, *Сир из сока* је пресан, судован, кисео, често модар, непостојан, подложан брзом кварењу, посан и неподесан за пренос без судова. Узроци су они исти као и при изради, солењу и зрењу кашкавала, само на други начин.

в, *Масло* је наше наместичаво, неподједнако, непостојано, подлежно је брзом кварењу, по некад ускисло, судовно или изветрело; мало способно за оставку на дуже време и пренос у удаљена места као нетопљено.

Узроци су у неподесној изради, а нарочито, што се не одваја довољно од млечавине, што се справља обично од мешаног млека; а купљено за трговину у већој количини — што је неподједнако, услед куповине из разних места и од разних домаћина; и услед неподесних места за оставку, неподесних судова итд.

Ово што смо казали о маслу у главном вреди и за наш *скоруп*; само још и то, што је скоруп чешће кисео и преслан.

Овака оцена морала би се дати у главном нашем белом смоку кад се говори о њему као о предмету намењеном за трговину у већој мери. Но кад се говори о белом смоку као о једној врсти хране, којом се подмирује извесна домаћа потреба, онда на сваки начин наш бели смок заслужује много бољу оцену, а нарочито као јело за бржу потрошњу — док не постане оно, што кажу у нас стари сир, старо масло, скорун итд. а то је, док не преври, дозри и не добије какву махну услед дужег стајања. Тако може се добити местимично и из бољих кућа меког сира, младог скорупа слатке павлаке, масла итд., не само који је изврсан, него и права деликатеса између других јела. Па ако би се у овом погледу наш бели смок — разуме са боље врсте сравнио са страним белим смоком; извесно је, да би наш бели смок над многим врстама белог смока западног света био у превази, — као што је извесно и то, да је бели смок западног света — т.ј. боље и признате врсте, бољи од нашег белог смока као трговачка роба.

6. ***Укус и навике потрошача.*** Но за оцену белог смока постоји још једна врло важна погодба, коју сваки домаћин који справља бели смок у већој количини; или трговац који закупљује бели смок ради трговине, — морају имати на уму; а то је, избор и укус потрошача.

Тако познато је, да западни свет троши млеко већином некувано, а кувано само изузетно, кад је млеко под сумњом да није по чему за здравље штетно, па и онда нерадо. То исто вреди и за бели смок који већином справљају од некуваног млека. —

Напротив наш свет радије троши млеко кувано и свуда где се место масла справља скоруп, редовно се остали бели смок справља од куваног млека.

Западни свет једе масло не само као зачин, него и као обично јело, а то наш свет не чини, јер му је сувише масло отужно. — Као што и западни свет наш скоруп ни мало не цени, јер вели да удара на лој, као и кувано млеко — по њиховом укусу.

Међутим зна се, да скоруп за јело није тако отужан као масло, јер није толико масан као масло, а има у себи и извесну количину беланчевине — албумина које маслу недостаје.

Западни свет наш сир ни мало не цени, а и наш свет као и остали на истоку; изузев мали део света по градовима, страће ма и боље и признате врсте сира мање цени него домаћи сир.

*

Али опет с друге стране погрешно би било сматрати, овај тако да кажемо конзерватизам и разлику у укусу као неку вечиту и непроменљиву особину света, јер у образованом свету добре врсте белог смока добро су примљене макар откуда да су пореклом. За пример наводим, скоро пронађени начин справљања једне врсте сира коју израђују неки калуђери у Босни под именом „Трапистанског сира“ који се справља од куваног млека, па је добро примљен и признат на западу као добар сир те се радо тражи.

Да добар глас добивен једанпут у свету за ову врсту јела — бели смок много чини, за доказ навешћемо овај пример:

Ементалски сир који је пореклом из Ементала у Швајцарској одавно је познат као изврсан сир, који се свуда тражи и троши. Но ементалски сир у данашње време израђује се на онај исти начин као у Ементалу и у другим земљама; као нпр. на великим имањима у Русији и Мађарској. Па ипак, једно што се на другим местима не може баш тако добар ементалски сир да справи, а друго одавно прочувеан Швајцерски ементалер у свету, толико је прокрчио себи пут, да се Мађарски и Руски ементалер не могу да такмиче са Швајцарским ементалером ни на Мађарским и Руским трговима; а камо ли у другом иностраном свету.

Све дакле ове поменуте околности српски прерађквач млека треба да има на уму пре него што заснује млекарску радњу за израду белог смока у већем размеру т.ј. он мора да зна махне као и добре особине белог смока кеји се износи на трг где жели и сам робу своју понудити.

Треба да зна укус и потребе потрошача, па да справља у својој радњи ону и онакву врсту белог смока који се највише тражи и троши гледајући што је могуће више да усаврши домаћи тип белог смока и не упушта се без јаког узрока у израђивање белог смока по угледу на стране бели смок.

7. ***Шта треба још имати на уму при заснивању млекарске радње.*** Ако би неки домаћин имао изгледа на већи добит кад би завео израду белог смока у својој радњи по угледу на страну израду белог смока; онда то не треба да чини док добро не проучи ове околности:

а, Да ли ће бити са том изменом начина рада и већи издатци и колико? да ли ће се ти издатци покривати продајом израђеног смока? и да ли ће доносити пристојан проценат на уложени капитал? и

б, Да ли ће моћи издржати утакмицу са млекарским радњама које шаљу бели смок на наше тргове; које су радње засноване и уређене из ранијег времена, које имају своје сопствено искуство у раду и чији се капитал вероватно одавно одплатио.

Српски прерађивач млека који би хтео да заводи нов начин рада и усавршава израду белог смока, треба да зна и то, да не би могао рачунати за подуже време на добру проходњу своје робе на пијацама, на којима није стеко доброг гласа својој роби; из оних разлога, што сам их поменуо за израду ементалског сира на спахилуцима у Мађарској и Русији.

А тако исто не може много рачунати ни на продају у унутрашњости, због неподесног укуса за већу потрошњу и најезде страних врста белог смока, које су се у извесној количини код једног дела нашег света одомаћиле.

Да није добро упуштати се у новачење у овом погледу док се све околности добро не проуче и не испитају; може нам послужити за пример, покушај израђивања белог смока који је био заведен по угледу на израду — страног белог смока пре 20 година у Црној Гори, где су били дозвати и страни мајстори — сирари; па то предузеће није могло успевати.

*

Да се заснује једна самостална трајна млекарска радња за израду белог смока, осредње величине у којој би се дневно прерађивала количина млека, што дају 10 добрих крава музара или 1000 брава оваца, потребан је капитал од 25-30000 динара. И ако претпоставимо да би нам довољно било, кад би у сваком округу имали по једну такву радионицу па да се осети неки напредак у млекарству; онда би требало на то од једанпут уложити у округлој суми 4 до 500000 динара. — То није тако велика сума новаца да се не би могло веровати, да би се нашло појединих људи који би укупно могли уложити толику суму новаца у радње, које би им отплатиле капитал и донеле пристојну награду.

Али сваки појединац улаже капитал свој само у ону радњу у коју највише верује да ће имати зараде. А млекарске радње због несређености и заосталости у коме се у опште млекарство у нас налази, може се казати на жалост да још нису придобиле наклоност и обратиле пажњу озбиљнијих и богатијих људи, који би у овим радњама поред те пажње за добитком још радили и на унапређењу млекарства.

С тога не може се још у нас довољно рачунати у овом погледу на помоћ са стране приватне иницијативе. Тим пре, што делимична помоћ и средства која се од појединаца једино могу очекивати, не би довољна била, да се наше млекарство крене у напред. — Већ требало би из основа радити на повећању броја музне стоке — односно на добивању веће количине млека, на завођењу угледних млекара, на бољој храни и држању музне стоке, на набавци савршенијих справа и судова, на спреми млекарског особља, на упознавању добрих особина домаћег белог смока на страни, на побољшању цена белом смоку итд. А све то може се учинити само истрајним радом кроз подуже време по извесном плану; који је посао у стању само држава да изведе уз припомоћ млекарских задруга и других привредних установа и чињеница.

*

Шта би држава и поједине привредне установе требале у опште да предузму ради унапређења млекарства, то ћемо мало ниже изложити; а сад да се вратимо на излагање:

8, ***Шта би требало поправити код наших начина прераде млека.*** Да би се наши начини прераде млека могли поправити, да постану савремени начини, у којима би се могао израђивати сољи бели смок, требало би:

а, У оном начину прераде млека што се врши у појединим домовима на селу, при чему недостају довољне количине млека за прераду, издвојеност млекарских радњи, вештина прераде млека и подесни млекари са осталим прибором; требало би:

Да држава или јаче млекарске задруге у појединим местима подигну подесне млекаре, прибаве добре судове и остали прибор, набаве веште људе који би прерађивали млеко свију мештана, који би под рачун у општи млекар на преуаду доносили.

Овај би се посао имао уредити у виду удружења тако, да се према количини уложеног млека по сврштетку рада сваком изда део који му припада белог смока или новца, — како се удеси, и то пошто се извесан проценат задржи за рачун државе или Главне млекарске задруге, на име отплате издатака, учињених око овог предузећа.

Бели смок имао би се у овим радњама израђивати такав да подмирује домаће потребе на првом месту, а тек према потреби и за трговину. Како би се ово удружење имало у појединостима уредити, о томе не могу овде говорити, али да се може засновати о томе нема сумње, јер у Швајцарској највише а и по другим државама на западу на селима овај је начин удружења одавно уобичајен.

(свршиће се)

ГЛАСНИК

Перната живина као предмет статистичког пописивања. — Централни Статистични Одбор у својој седници од 19. априла ове године утврдио је Образац за попис становништва и домаће стоке на дан 31. децембра ове 1900 године.

Од домаће стоке том приликом има се пописати:

1. Коњи:
а. Ждребад испод једне године.
б. Ждребад (омад) од 1 до 4 године.
в. Коњи од 4 до 12 година.
г. Пастуви „ „ „ „
д. Кобиле „ „ „ „
ђ. Коњи старији од 12 година.
е. Пастуви „ „ „ „
ж. Кобиле „ „ „ „

2. Говеда:
а. Телад испод 6 месеци.
б. Телад изнад 6 месеци до 1 године.
в. Волови 1, за теглење 2, за гојење старијих од две године.
г. Бикови старијих од две године.
д. Краве „ „ „ „

3. Биволи:
а. Биволчад испод једне године.
б. Јунад — биволчади — од 1 до 2 године.
в. Биволи старији од 2 године.
г. Биволице „ „ „ „

4. Магарци: (Мушко и женско мало и велико)

5. Мазге: (Мушко и женско, мало и велико)

6. Свиње:
а. Прасад.
б. Назимад.
в. Вепрови.
г. Нерастови.
д. Крмаче.

7. Овце:
а. Јагањци (до једне године).
б. Овнови.
в. Овце.

8. Козе:
а. Јарићи (до једне године).
б. Јарци.
в. Козе.

9. Перната живина:
а. ћурке.
б. гуске.
в. пловке.
г. кокоши.

10 Кошнице:
а. Церзонове.
б. Вршкаре.

При пописивању домаће стоке на дан 31. децембра ове 1900, године пописиваће се, као што се види из предњег прегледа. и перната живина: *ћурке*, *гуске*, *иловке* и *кокошке*. То је за нашу пољску привреду једна новина и једна — добит.

Приказујемо својим поштованим читаоцима ову новину и очекујемо од овог пописа и ову добит, јер данас није слободно незнати своје стање као год што се без осетне штете не сме незнати ни стање свију оних држава, које се с нама боре на светском тргу. Није то гола парада водити рачуна о броју коња, говеди, оваца, свиња, живине, кошница, о броју дудова, о броју млинова, о стању ливада, о стању воћњака и винограда, о стању рудника и шума, о стању рибарства и о лову — јер све су то погодбе за напреднији живот народа, а већ, ваљда, нема никога ко ће одрицати да скуп и тих погодаба у првом реду решава и одлучује колико ће се душа родити, колико ће њих још пре пете године пропасти а колико стати на мушку снагу да живи на огњишту отаца својих и да се бори за пристојно место међу осталим народима.

Кад је посебно реч о пернатој домаћој живини, ми имамо да напоменемо да се последњих година опазио јак напредак у извозу како живине тако и јаја. Указујемо на извоз из Велике Плане, Митровице, Великог Градишта и Текије. Ту пре неки дан један пријатељ из Пожаревца рече нам: *Најлепша пара, коју сада за своје производе узимамо, јесте пара од живине.*

Извештавамо своје поштоване читаоце и пријатеље пољопривредног напретка о пописивању живине и очекујемо од њих да тај посао свате онако, како га свађа *Централни Статистички Одбор* и како су га појмиле и већ извршиле друге државе, па и наша сусетка Угарска. Међутим ми ћемо и одсада, кад год нам допусте друге гране, које се у *Тежаку* морају заступати, свраћати пажњу својих читалаца и пријатеља и на грану живинарства, која је последњих година свуда око нас добила велика полета и стала у ред других пољопривредних грана, иза којих је дуго изостајала и много изостала била.

ЦЕНА ОГЛАСИМА:

Мањим од петит врсте једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупних писмена по 15 пара од врсте од ступца.
Већим огласима од целе стране 20 динара (10 фор. а. в.) пола стране 10 дин. (5 фор.) четврт стране 3 динара (2·50 фор.)
Поред тога за свако оглашавање по 20 пара дин. државне таксе.
За оглашавање више пута 10 од сто јевтиније.

Преглед 24. броја Тежака: Окружна изложба говеди и оваца. *Чланци*: Сено. — Киша и лепо време. — Багрен, његово гајење и употреба (сврштетак). — Живина као људска храна. — VII. Пољопривредно предавање за шири круг слушалаца (свршиће се). — *Гласник.* — *Цене огласима.*

ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА КРАЉЕВИНЕ СРБИЈЕ

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ
УПУЋУЈУ СЕ
СРП. ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ
У БЕОГРАДУ

ПРЕТПЛАТУ ПРИМАЈУ И СВЕ ПОШТЕ

НА ОСНОВУ НАЈВИШЕГ РЕШЕЊА ОД АПРИЛА 1869. ГОДИНЕ № 204. ПРЕПИСКУ ДРУШТВЕНУ НОСИ ПОШТА БЕСПЛАТНО.

Цена огласима изложена је на последњој страни.

ПОД МОЋНОМ ЗАШТИТОМ ЊЕГОВОГ ВЕЛИЧАНСТВА КРАЉА
АЛЕКСАНДРА I

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869. ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ

ЗА СРБИЈУ
НА ГОДИНУ 8 ДИН. НА ПОЛА ГОДИНЕ 4 ДИН. ЧЛАНОВИ ПОМАГАЧИ, ЧЛАНОВИ СВИХ ДРУШТВ. ПОДРУЖИНА, ОСНОВ. ШКОЛЕ, ВОЈНИЦИ СТАЛ. КАДРА, ЂАЦИ, МАНАСТИРИ, ЗЕМЉОРАДНИЧКЕ ЗАДРУГЕ И ЧУВАРИ ШУМА ДОБИЈАЈУ ЛИСТ У ПОЛА ЦЕНЕ, АКО ПОЛОЖЕ ПРЕТПЛАТУ УНАПРЕД ЗА ЦЕЛУ ГОДИНУ.

ВАН СРБИЈЕ
НА ГОД. 10 ФРАН. ИЛИ 5 ФОР. А. ВРЕД.; НО СРП. ПОЉОПРИВ. УДРУЖЕЊА И ЊИХОВИ ЧЛАНОВИ КАО И СРПСКЕ ЗЕМЉОРАД. ЗАДРУГЕ И ЧИТАОНИЦЕ, ДОБИЈАЈУ ЛИСТ ЗА 6 ФР. ИЛИ 3 ФОР. А. ВРЕД. КАД УНАПРЕД ПОЛОЖЕ ПРЕТПЛАТУ И КАД СЕ ПРЕТПЛАТИ КОД СВОГ УДРУЖЕЊА ПРЕКО КОГА ЋЕ ИМ СЕ И ЛИСТ СЛАТИ

ИЛУСТРОВАНИ ГЛАСНИК СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

ВЛАСНИК И ИЗДАВАЛАЦ
СРПСКО ПОЉОПРИВРЕДНО ДРУШТВО

КЊИЖЕВНИ ОДБОР:
ДР. М. Т. ЛЕКО, М. М. САВИЋ, Д. М. СПАСИЋ, П. Т. ТОДОРОВИЋ, А. ЖИВАНОВИЋ и Б. Д. ТОДОРОВИЋ.

ОДГОВОРНИ УРЕДНИК
АЛЕКСАНДАР М. СЕКУЛИЋ

БРОЈ 25. У БЕОГРАДУ, НЕДЕЉА 25. ЈУНА 1900. ГОДИНЕ ГОДИНА XXXI

ПОД НАЈВИШОМ ЗАШТИТОМ
ЊЕГОВОГ ВЕЛИЧАНСТВА КРАЉА
АЛЕКСАНДРА I.

СРПСКО ПОЉОПРИВРЕДНО ДРУШТВО

ПРИРЕЂУЈЕ У КРАГУЈЕВЦУ 8. 9 и 10. СЕПТЕМБРА ОВЕ ГОДИНЕ

ОКРУЖНУ ИЗЛОЖБУ ГОВЕДИ И ОВАЦА

На овој изложби имају права излагања сви одгајивачи из округа крагујевачког и они из срезова јасеничког и орашког округа смедеревског.

I. Група говеди: подељена је на пет одељења:

1. *Одељење за краве* са овогодишњим теладима. За ово одељење одређено је више награда.
2. *Одељење за јунице и јунце* испод 2 године који нису спаривани. И за ово одељење одређено је више награда.
3. *Одељење за краве и бикове* преко две године. Краве и бикови треба да су за домазлук. И за ово одељење одређено је више награда.
4. *Одељење за теглеће волове.* За ово одељење има више награда.
5. *Одељење за угојена говеда* за трговину. И за ово одељење одређено је више награда.

II. Група овце: За ову групу одређено је за овце и овнове за домазлук више а за шкопце — ујаловљене — овнове за трговину једна награда.

Награде ће се издавати у новцу и у пољопривредним справама. За справе које су одређене за награде, уредиће се нарочито одељење где ће бити изложене и уколико то буде могуће њима ће се и радити онде на месту.

Осим награда које су за свако одељење одређене, има две главне награде: и то једна за најбоље приплодно грло у изложби говеди и друга за најбоље стадо од најмање 40 одабраних брава оваца.

Позивају се сви одгајивачи говеди и оваца из округа крагујевачког а тако исто и они из срезова орашког и јасеничког округа смедеревског да се спреме и своја одабрана грла пријаве за ову изложбу среском економу, који ће уједно давати и обавештења о свему што се изложбе тиче.

У округу крагујевачком има доста врло добрих одгајивача, па се надамо да ће ова изложба и по броју и по каквоћи изложених грла бити најбоља од свију изложаба, које су досада приређиване.

У своје време разаслаћемо и Програм ове изложбе а данас овим ову Изложбу само обзнањујемо и на њу позивамо све одгајиваче из побројаних срезова.

У граду Крагујевцу образован је велики *Приређивачки Одбор,* који ће такође свакоме, ко му се обрати, давати сва потребна обавештења и бити свакоме на услузи у свима пословима око припреме за ову изложбу у старој престоници *Милоша Великог.*

ПРОМЕТ ПОЉОПРИВРЕДНИХ ПРОИЗВОДА

Земљорадник производи за трг, то јест за размену оних производа које он добива са својих земаља за друге производе из других грана, који су њему потребни. Отуда, рад сваког пољопривредног имања има само једну сврху, *продају*. Једна, дакле, од главних брига земљорадникових јесте да истражује како ће *корисно* да продаје, јер и он ради у тежњи да добије правичну награду, а ову награду он не може друкче добити до само таквом продајом, при којој његови производи иду скупљом ценом но што износе трошкови, које је поднео док их је прибрао. Другим речма, он мора тражити *најбоље* тргове, дакле оне, који му обезбеђавају *највећу цену, највећу добит*. Тргови за пољопривредне производе владају, дакле, положајем сваког земљорадника и налажу му који начин привреде, који систем културе, да изабере и усвоји.

И да много не залазимо у прошлост земљорадње и у њене почетке, но ако само испитамо стање које је било пре једнога столећа у Јевропи, видећемо да су у оно доба тргови за већину пољопривредних производа били врло скучени. Путева је ретко где било, и где их је имало, били су тешко приступачни а чешће и слабо одржавани, изузев неколико великих друмова, који су спајали крајње делове најпросвећенијих народа. У то доба промет пољопривредних производа, који су махом врло тешки и кабасти, отежавали су приносни трошкови, који су спречавали сваки покушај за промет даље од места саме производње. Продаја, дакле, ових производа била је врло скучена; сваки је производио само оне производе за које је могао налазити промета у најближем кругу. Срећни су били земљорадници који су живели близу какве велике вароши; они су налазили многобројних потрошача за велики број производа, који би, на каквом мало даљем растојању, остајали без купаца и у погледу размене губили сваку вредност своју. И приморски предели нису били без промета и у бродарству су налазили снажну помоћ за продају својих производа.

Такво стање ствари повлачило је за собом претерано колебање цена пољопривредним производима, не само по пределима него и по местима: изобиље производа повлачило је опадање цена, док је на другим местима беснила глад са свима својим страхотама....

*

Деветнаести век потпуно је изменио то стање ствари. Подизање нових путева у већине просвећених земаља, подизање железница, ширење парног бродарства, преобразили су како услове пољопривредног промета тако исто и услове трговине уопште. У скоро целој Јевропи земљорадник од тога доба продаје своје производе не бринући се о месту где ће се они трошити; *тражња* га налази не само на панађурима и на трговима, којих је број знатно порастао, него често и на самом му имању. Производи сваке врсте преносе се на сто пута већу даљину са ценом мањом но што је пређе била. Отуда је настало *опште уједначавање цена*, које је достигло такве размере да између једног и другог места нема скоро никакве друге разлике до разлике у преносним трошковима од главних средишта производње. Трговина је постала свеопшта, светска, и сви делови земљиногa шара један другом плаћају данак за велику већину производа биљног или животињског порекла.

Овај развој иде све даље и даље уколико се све више и више развијају и усавршавају саобраћајна средства. Није могло бити а да овај развој за собом не повуче и потресе па понекад да не остави и читаву пустош. *Земљорадници, од давнашњих времена навикнути да се не брину ни о чем другом до о ономе, што се око њих самих дешавало, често су се изненађивали наглим променама, које неочекивано наступаху и за које они нису били припремни.* ***Они су тако на своју штету сазнали, да онај, који производи треба да се непрестано обавештава о свима променама у производњи, на ма ком то месту било.***

И други су чинитељи опет са своје стране допринели да се измену услови пољопривредног промета. То су напреци, постигнути у примени кемијских и физичких наука у извесним гранама производње. Некада је, на пример, већина боја добивана из биљног царства; тако је исто било и са осветљавањем; данас, и минералне боје и минерално уље за осветљавање у општој су употреби. С друге опет стране, гвожђе је у много прилика у грађевинарству заменило дрво, а то су све били тргови који су сада пресушили за пољопривредне производе.

Измене у преносним средствима нису свуда повлачиле исте последице. Има предела, који су пређе били најодвојенији и по томе најсиротнији, па су се овим променама највише користили. То долази од њихова прегнућа и њихова рада. Велике вароши изгубиле су ону искључиву повластицу да своју потрошњу из најближе околине подмирују; круг снабдевања повећао се у огромним размерама. Данас, чак свеже воће и поврће прелазе често хиљаде километара да нађу што боље тргове.....

Ширење, дакле, трговине повукло је за собом повећање привредних извора, па, томе доследно, и повећање општег богатства.

*

Улога, коју у питањима трговинским владе могу и требају да играју, има да се посматра с више гледишта.

Сви су сагласни у томе, да прављење и одржавање путева, који су главно оруђе трговине, да надзор који подјемчава безбедност на овим путевима, јесу искључно дужности владе. Ако у једној земљи има довољно путева, ако се они добро одржавају и ако су они безбедни, влада је испунила једну од својих *главних* дужности.....

Али треба ли влада да врши и каква непосредна утицаја *таксама*, које би на размењене предмете ударала било при увозу, било при извозу, или још и *наградама*, јавним или тајним, при извозу производа домаће производње?

Ово питање једно је од оних, која се најчешће полажу и претресају.

*

Постоје две системе, постоје два табора, за расправљање овога питања. Један табор проповеда да трговина између народа треба да буде савршено слободна и да све царинске таксе, које чине преграду између народа, треба оборити; други табор тврди да свака држава своје произвођаче треба да заштићује царинским таксама, које оптерећавају туђинске производе при улазу њихову на народно земљиште.

Први систем зове се *Слободна размена* а други систем познат је под именом *Заштитништва*.

У првом систему постоје нарочите *узајамне повластице*, које проистичу из олакшица у размени; у другом систему замишља се да свака држава може да производи све предмете, који су јој корисни или потребни.

Срећом, између ова два система, између ова два табора, има места и за један трећи систем, за један трећи табор, који води рачуна о свима потребним чињеницама, то јест, ***о посебном стању и положају у коме се свака држава налази.*** У овом систему царинске таксе сматрају се као *фискалне таксе*, потребне да повећавају и појачавају буџетске изворе једне државе а које таксе представљају безмало равну вредност пореза, који на народну домаћу производњу падају. То је најприродније и најправичније решење овог тешког питања.

Што се тиче размере, која се у царинским таксама може достизати и која се не сме премашати, то је чисто питање времена, питање прилика. *Једино начело, које у овим расирава ма превлађује, то је да је дужност влада да земљорадњу и друге гране једне државе увек стављају у исти положај, те да се у утакмици, коју једна другој чине у погледу капитала и надница,* ***подједнако могу борити.***

Што се тиче савршеног укидања царинских такса, оно би се могло правдати само у том случају, ако би сви народи били сагласни да их укину. То је нада, коју можемо неговати, којој можемо тежити; али то је нада, која, према садашњем стању у свету, не изгледа да је близу свога остварења.

*

Трговински уговори данас су, дакле, путеви, којима народи утврђују уредбе, под које се у погледу размене својих производа стављају једни наспрам других за неко одређено време. *Начело, које треба да служи као* ***основ*** *за ове уговоре, јесте* ***начело строге узајамности;*** *користи, које уговори одређују обема странама уговорницама, треба да су савршено подједнаке, и у повластицама, које се узајамно чине, никад не треба заборављати* ***порезе,*** *које домаћа производња илаћа.*

*

О трговинским уговорима Србије с иностранством и о таксама и повластицама у погледу промета пољопривредних производа, други пут.

ПОСТУПАЊЕ С МЛЕКОМ НА МЕСТУ ПРОИЗВОДЊЕ

Савез немачких млекарских друштава растурио је ту скоро једну малу књижицу о начелима којих се ваља придржавати при добивању млека и поступању с њим на месту производње. Углавном то су ова правила:

1. *Краве музаре и стаје.* — За добијање доброг, здравог и постојаног млека, потребно је пре свега здрава стока, као и њено држање у светлим, промајним и чистим стајама. Редовно кретање у слободи од особите је важности за здравље крава музарâ.

2. *Храна, судови за храну и појење.* — О храни се мора водити највећа брига. Укварену храну или ону која би шкодљиво утицала на доброту млека, особито на мирис и укус, а тако исто и на масноћу његову, не треба давати. Нарочито је неподесна храна: отпаци из кухиње, кисели предмети, пивски требер, нарочито ако се ова храна даје у великој количини и влажна, овсена слама (ако се много стоци полаже). Чаброве за храну, јасла, шафоље за појење, ваља увек чисто одржавати. За пиће је најбоља чиста вода. Бунар мора бити што дубљи и не сме бити близу ђубришта.

3. *Мужа.* — При мужењу мора се пазити на највећу чистоту. Мора се строго пазити да музар чистим рукама овај посао ради и да је музлица несумњиво чиста. Виме се мора редовно пре муже прати. Први млазеви из брадавица измузају се на простирку, напротив чист је рачун земљорадника да на добро измузање обрати пажњу, јер остаци млека у вимену могу лако да произведу болест вимена и краве.

Даље ваља пазити и на то, да се млеко од скоро отељених крава, које је, као што је познато, редовно слабије, што боље измеша с осталим млеком, било подесним држањем у стајама или нарочитим редом при мужи. За време мужења није у стајама слободно простирати под стоку или какве друге послове свршавати при којима се прашина диже. Стабљике од кромпира одсудно ваља одбацити.

4. *Време муже.* — Мусти стоку два пута дневно за препоруку је, а где је пак обичај да се стока и три пут музе, треба да је размак времена од једне муже до друге што је могуће једначији, да би се добијало што уједначеније млеко.

5. *Хлађење млека.* — Одмах по мужи млеко се мора из стаја износити и процедити, и тада одмах однети на место за хлађење, где га треба разхладити до на 10° Р. Хлађење бива најбоље у цевима за хлађење јер се млеко при томе проветрава од шкодљивих гасова. За то су најподеснији тако звани „округли разлађивачи“. Метање затворених судова са свеже помуженим млеком у судове с водом ради хлађења ваља одбацити. Даље је, ради веће једнакости млека потребно, да се млеко из судова за хлађење не пресипа одмах у судове за разношење, него прво у заједнички суд, одакле се млеко, пошто се добро измеша, кроз славину може да точи у судове за разношење.

6. *Чишћење судова.* — Сви судови у којима се млеко чува или разашиље, морају се пре употребе добро очистити и извртути на полицама добро на ваздуху просушити. За судове смеју се употребити само добро калаисани метални судови или судови од растовине. Метални судови чисте се најбоље врелом водом и содом а од растовине врелом водом и угашеним кречом.

7. *Чување млека.* — Ако се млеко по хлађењу не шиље одмах у град или на станицу, оно се до часа пошиљања мора чувати само у добро промајним и сувим стајама.

8. *Судови за пренос млека.* — Као судови за пренос млека узимају се судови од растовине, особито с тога што дрво као лош топлоноша дуже млеко чува а да се не поквари, јер се млеко у њима лети мање греје а зими мање мрзне. При затварању или запушавању судова, крпе, хартију и друге сличне предмете треба одбацити. Напротив препоручује се, гума без олова, као и запушачи од метала. Код судова од растовине може се, ако то израда суда допушта, употребити и глатка слама и то, разуме се, само једанпут.

9. *Разашиљање млека железницом.* — За саме произвођаче млека од великог је значаја да се старају да се млеко разашиље у чистим и добро проветреним железничким колима и да то бива што брже може.

VII. ПОЉОПРИВРЕДНО ПРЕДАВАЊЕ
ЗА ШИРИ КРУГ СЛУШАЛАЦА

(свршетак)

Па и у нас има један вид удружења т. зв. „Замена млека“ која се местимично вија у оним местима, где се највише посебице прерађује млеко, и иде на то, да уштеди време око свакодневне прераде оне мале количине млека. Али ја овај начин млекарења нисам навео зато, што је рђи и мање значајан. Но кад би се озбиљно приступило удружењу могућно је да би био од какве помоћи при склапању савременог удружења.

б, У градовима и околини где се највише троши млеко, меки сир масло и т д. треба заснивати Млекарска удружења са довољним бројем подружина и појачим новчаним средствима, која би откупљивала млеко од сељака и исплаћивала повремено — недељно или како се удеси, па откупљено млеко сама друштва разносила и продавала коме треба. — А што претекне израђивала оне врсте белог смока које се понајвише траже и троше.

Главна тежња ових удружења била би: да становнике градова снабдевају добрим млеком и свежим белим смоком; да изазову и помогну држање већег броја музне стоке — нарочито крава; као и бољу негу и храну стоке; и да олакшају околном сеоском свету да брзо продаје млеко, а да не мора ићи на пијаце, ради продаје малих количина и тако дангубити.

У овим радњама испитивање млека морало би се вршити по санитетским прописима.

в, У источним крајевима у местима где се бачује, требало би подићи подесне млекаре, прибавити подесне судове и остали прибор, набавити спремно и вешто особље, за израђивање белог смока и завести заједничку израду белог смока на начин као што сам у првој тачци навео, са тежњом, да се израђује бели смок на првом месту за подмирење домаће потребе а затим и за трговину.

г, Код Ашана требало би подићи подесне млекаре са осталим прибором; прибавити спремно и вешто особље за прераду млека и израду белог смока који би потпуно дозрео и добар био за трговину у већој мери.

д, У Пиротском округу у местима где се млеко откупљује ради прераде, требало би овај начин рада што више развити, радећи уз то и на повећању музне стоке, и потпомоћи озбиљније људе у томе, да подигну подесне млекаре са осталим прибором и набаве вешта лица, која би израђивала бели смок за трговину у већем размеру.

*

9, ***Шта би требала држава да предузме ради унапређења Млекарства.*** Да би се ово што изнесох постигло и наше Млекарство у напредак кренуло у свима правцима, држава би требала у први мах да предузме ове мере:

1, Да нареди да се код Пољопривредних школа, на државним добрима и Пољопривредним станицама подигну подесни млекари; у којима би се вршила савршенија прерада млека целе године, од стоке која би се зато држала на дотичним имањима.

У овим млекарима израђивао би се бели смок за подмирење домаће потребе, узимајући за основу начин како се код нас справља бели смок; али увек тежити да се усаврши и побољша. Поред тога, на сваком имању израђивала би се још по једна врста признатог доброг страног сира трајно, ради пробе и одомаћивања у нас у већој мери. — Но, на сваком имању засебне би се врсте израђивале.

За ову потребу у колико не би достало стручног особља за овај посао у нас, узело би сэ у службу са стране.

На овим имањима завело би се одмах стално практично обучавање питомаца у преради млека. Ови би питомци били доцније руководиоци прераде млека у млекарима, које ће заснивати у појединим местима Држава, Млекарске задруге, општине, појединци и на бачијама.

А за вишу спрему стручну у Млекарству, држава би требала да шаље довољан број питомаца на страну, који би стручно изучавали Млекарство уз потпуну праксу и техничку прераду млека.

По довршеној спреми ови би питомци заузимали места управника и руководиоца у државним млекарским радњама, при школама, пољопривредним станицама, државним имањима као и у радњама млекарским, већих Млекарских задруга, у којима би се испитивање млека и повремено практично обучавање особља завело, као и у млекарским радњама у државним установама.

2, Порадити преко духовних власти и окружних економа да се бар на већим манастирским имањима подигну подесни млекари са потребним прибором за израду белог смока; и да се заведе држање већег броја музне стоке него до сада, а најмање по 10 крава или 1000 оваца, како би се могле отворити засебне млекарске радње са ручном машинском прерадом млека;

3, Прописати правила или закон за уређење утрина у коме би била ујамчена могућност општинама и селима да могу за потребу држања већег броја музне стоке и завођења млекарских подружина и бачија по један део утрина издавати под закуп Млекарским задругама и другим удружењима, ради подизања детелишта и вештачких пашњака, ради веће производње сточне хране, ако то не би било кадро само село или општина;

4, На државним суватима и другим планинским испустима и пашњацима, чинити олакшице околном становништву које ступи у млекарску подружину у томе:

а, Да може бесплатно или по спуштеној цени како се одреди, пуштати музну стоку на пашу у државне просторе ради изхране за време попаше;

б, Давати бесплатно или по спуштеној цени дрва и остали материјал из државних шума млекарским задругама и подружинама за грађу млекара и друге потребе; и

в, Пољопривредним станицама, млекарским задругама и школама ако би имале потребу, да закупе веће сувати и пашњаке на дуже време и заведу на њима газдинства, уступање се њима свагда пре закуп, него другим закупцима, који закупљују ова имања да их само изупотребљују а никако газдинство не заводе.

5. Учинити попис музне стоке свију врста, па на основу тога, у којима се местима покаже највише и најбоље стоке, и покажу се и остале погодбе за заснивање Млекарских радњи, као: олакшан саобраћај, предузимљивост грађана, подесност места и околине за производност сточне хране и држање музне стоке итд. — у тима би се местима имале а на првом месту у окружним градовима, — ако су иначе погодбе зато, заснивати главне Млекарске задруге; које би биле засебна удружења, али под заштитом и надзором Министарства Народне Привреде као и остала удружења.

Ове Млекарске задруге биле би у даљем односу органи Министарства Народне Привреде преко којих би Министарство давало правац раду и развићу млекарства и одржавало везу посредством њих са Млекарским подружинама; у колико се то неби могло вршити по среством школа пољопривредних стапица и других државних установа и органа.

6. У буџет Министарства Народне Привреде одређивала би се сваке године, по извесна сума новаца намењена унапређењу Млекарства; одакле би се подмиривали издаци око заснивања млекарских радњи у поменутим државним установама.

Но и главне млекарске задруге могле би одавде добијати помоћ за заснивање Млекарских подружина; као и појединци који би показали повољне резултате у својим млекарским радњама, па би желили још више да унапреде и развију своје радње.

7, Посредством Српског Пољопривредног Друштва приређивале би се местне, среске, окружне и опште изложбе белог смока и музне стоке; којом приликом вршила би се и упоредна испитивања каквоће и количине млека од изложене стоке. Најбољи производи и стока увек би се награђивали.

Сваки појединац који има своју засебну радњу млекарску, свака млекарска подружина, млекарска задруга и све државне привредне установе које се позову да учествују у изложби са својом стоком и производима биће дужни учествовати. Исто тако сваки сопственик засебне млекарске радње као и подружине, задруге и остале управе млекарских радњи биће дужни, у своје радње дозволити приступ смотру и преглед од стране државне власти или стручног особља ако би се тражило. — И предузети измене и побољшање у својој радњи ако би се наредило.

8, За стално изучавање Млекарства — прераде млека у Пољопривредним школама и државним установама или повремено, у Млекарским задругама, узимала би се на првом месту сеоска младеж из отменијих кућа, које држе толико музне стоке да би могле заснивати зесебне Млекарске радње.

9, Израђивање вештачког масла у Србији као и увоз са стране потпуно би се забранило.

*

Ако би се изложеним начином или другим подобним начинима и погодбама успело, да се на првом месту у средини сеоског света који највише држи и чува музну стоку, развије већа наклоност млекарству; да се више музне стоке држи, више добија млека, више и боље белог смока справља; да се ова привредна грана колико корисна толико и деликатна више развије у нас, — врло је могућно, да би се не даље већ у току десетина година, белим смоком не само подмиривала обилато домаћа потреба, него би и извоз представљао вредност бар десетак милиона а не као сада 247.133 динара према увозу од 40.000 динара.

II

На који начин да се поправи у нас бели смоқ

Сад је на реду да кажемо, на који би се начин непосредно имала извршити сама поправка недостатака нашег белог смока. Но о овом питању док се не би учаниле оне измене и поправке, што сам их поменуо код појединих начина прераде млека — не би се могло, строго узев, говоритп. Али ипак ја ћу изнети своје мишљење и о овом питању у колико га сам имао прилике проучити.

1, ***При изради кашкавала.*** — Вероватно је да се при самој мужи стоке учини погрешка услед недовољног набљудавања чистоте, па се та погрешка после повећава и тек на сиру јавља у свој величини своје штетности. Тако:

Стока се музе у торовима, из којих се ђубре не избацује и у којима је велико блато кад падну кише. Према томе, лако је замислити, шта све може допрети у млеко — у овај тако да кажемо врло осетљиви божији дар; *кад се мете под овцу она ниска ведрица у блато ил музе.*

Ова се незгода повећава још и тиме, што су овце од 1 маја од кад почиње мужа па кроз цео месец непострижене, због тога, што је јака хладноћа на планинама; због чега се стока стриже тек друге половине јуна; *ил она сјера, вуна и остало отежавају како мужу тако и чистоту.*

Стока се музе три пута дневно до јула месеца, и изјутра је редовно росна, пошто се ноћу не затвара него произвољно пасе и путује са својим чобанима.

— Помужено млеко цеди се кроз двоструко троструко, или четвороструко платно и сипље у једну кацу; па одмах док му траје још она топлота подлива — подсирава.

По извршеном цеђењу оперу цедила овлашно и то обично у сурутци и оставе да се суше до даље употребе. Ово је већ довољно казати, па да се види, *да и цеђење није добро већ је наставак почетих погрешака при мужи.*

— Млеко подливају — сипају сириште справљено од сиришта младог јагњета или јарета сисанчета, али не гледа се млого на то, да ли је пасло траву или је само млеко доило. — Јер не одвајају саму јатку — усирено млеко што се затекло у сиришту брава, што се по правилу једино сме за подсиравање употребити; већ осушено цело сириште са свом унутрашњом масом; макар ту било и гриза од траве, истуцају у ступи, покупе истуцану масу у крпу завежу у виду кесуљице па потапају у млаку сурутку и цеде дуже време, док не начине раствор, од масе сиришта из кесе и сурутке којим раствором подливају млеко.

На овај се начин свуда у нас у источном крају справља сириште. А да је ово један од најгорих начина, то се одмах види; јер ова густа мутна а често и зелена течност не само што квари боју млека, него уноси собом често и страна тела, која су извесно шкодљива млеку. А кад се још дода то, да се оваквом сиришту не зна јачина и као такво сипа се без одређене мере према количини млека, већ од прилике, кад више кад мање; *онда је јасно, да се и подсиравање — овај судбоносан посао за каквоћу сира, сасвим погрешно врши.*

На овом месту дужност ми је да поменем да сам видео на једној бачији једну новину уведену од пре 4 године, да справљају сириште од осушеног говеђег сиришта, правећи раствор онако, као што се у Шумадији и западном крају справља сириште. Ову им је вештину показао један закупац кашкавала из Београда.

— Кроз $^3|_4$ до 1 часа млеко се усири и сурутка се приметно јави на површини груде. Кад то буде, измешају груду обичном дрвеном мешанцом у виду лопатице и оставе до пола часа још те се груда збере и сурутка још више одвоји. А по том узму грудњачу простру је озго поврх груде, и два радника почну прибирати груду у грудњачу и подвлачити груду под грудњачу, све више док се сва груда не прибере у грудњачу и ивице грудњаче

не саставе у руке ових раденика испод груде. — Кад то буде, преокрену груду и изваде је из каце са грудњачом, па мету на сто један који је мало нагнут, те се оцеди и остатак сурутке из груде, — *неопходно наравно, пошто се груда не ставља под пресу.*

За време док се сурутка на овај начин цеди, изаспу ону сурутку из каце у један котао и мету над ватру те се сурутка згреје одприлике на 80° С.

Кад ово буде онда секу део по део од груде онолике делове колики су потребни за поједине колаче — сирце кашкавала, мећу тако део по део у једну котарицу и потопе у ону врућу сурутку те се згреје; а потом гњече рукама оно тесто сира, које загревањем постане жилаво и еластично. — Докле то треба гњечити они знају из праксе.

— Пошто сврше са тим послом, метну онај део груде на један сто, и онако одприлике, као што се натире тесто за погачу, тако умесе колач — сирац кашкавала, који затим мету у калуп на стелаж, те док се излади, стврдне се и задржи облик колача.

Погрешке о овом раду састоје се у томе:

а, Што се сурутка потпуно не оцеди из груде јер се не ставља под пресу; што се груда не гњечи и не ситни ни уколико, па да се ставља у калупе и под пресу те да добије свој облик не загревајући исту, — већ се загрева, да би маса постала еластична и могла се месити; и то загрева се толико, *да је врло вероватно, да се овим загревањем умртви а можда и сасвим уништи онај ферменат — квасац који изазива превирање и зрење сира.*

б, Што се загревањем растопи један део масла из сира и остане у оној сурутци; а кад се зна, да су масни делови од врло великог значаја, не само за каквоћу и укус сира, него да масло чува сир од влаге, великог сасушивања, окоревања и другог кварења; *онда је јасно да ове две погрешке т.ј. прегревање сира и одузимање масла врло штетно утичу на превирање, зрење сира.*

— Постављен сир на стелажу престоји у калупу по јёдан дан или ноћ; а после се извади из калупа соли, крупно истуцаном сољу, превртући наизменично једну и другу страну — површину колача. Ово солење траје 7—10 дана а потом, слажу се колачи — сирци један на други и посоли добро површина сваког колача, па тако остави те стоји на полицама све док се не сврши бачијање или не прода сир и крене одатле. За време ово, с времена на време преокрену колаче и преместе на друго место ради веће промаје.

Од како се извади сир из калупа и почне солити па за време од 2 месеца одприлике, — може се узети да је то време *превирања — зрења сира*, ако се у опште и може казати да овај сир превире према значају овог процеса за друге врсте сира.

Јер услед оних погрешака које сам навео говорећи о појединим радовима у справљању сира и *погрешног солења при чему се сир редовно пресала; као и због неподесног места за превирање сира на отвореном ваздуху — под наслоном узрок су, те овај сир и не преври и не дозри као остали тврди сиреви већ се више сасуши и окори*, што се у осталом на први мах јасно види, по оскудици оних општих знакова дозрелог и добро очуваног тврдог сира, јер нема равномерних пора, глатког пресека, природно жућкасте боје, укуса, мириса итд.

*

2, ***Опште погодбе за чување, превирање и зрење белог смока.*** Ја сам господо, навео све главније махне и погрешке око справљања ове врсте сира; а тиме је већ само по себи казато, да би све ове погрешке требало отклонити — у ствари из основа изменити начин справљања овог сира; па шта више, изменити од чести и начин газдовања, па тек онда предузети поправку кашкавала и очекивати добар успех.

Да се могу отклонити погрешке које долазе од недовољне чистоте, погрешке при мужи стоке, при справљању сиришта, при подливању — подсиравању, при руковању са грудом, при солењу и при превирању; то је сваком јасно, то стоји у власти човека домаћина који ради на овом послу; и то више стоји до воље, знања и увиђавности, него до новчаних издатака. Па с правом могло би се замерити сваком домаћину, који не би хтео предузети те поправке у интересу напретка своје сопствене радње; кад би му неки показао бољи начин рада. — Треба му дакле показати и поучити га, и он ће извесно поуку и примити.

Но, ви може бити господо очекујете, да вам кажем, какав би био тај нови кашкавал који би се справио, под погодбама из којих би биле отклоњене све погрешке. То ја не могу казати, јер нисам радио да справим тај бољи кашкавал, и ако потпуно верујем, да се поправка може са успехом извршити. Не могу казати ни зато, што се у опште у напред и не може говорити о резултату какав ће бити у овом раду зато, што има много чинилаца, који кад се ставе под повољне погодбе они учине, — као што поштовани г. Директор Борисав каже, да се извесне промене у маси незрелог сира изврше, те сир постане зрео и добар. Али, како се баш тај процес превирања — зрења изврши, то се нез на. Па није ни нужно да се зна. За практичара довољно је да зна оне опште погодбе, које су познате и до сада у Млекарству опробане, па према приликама и потреби да их уме употребити и применити у својој радњи.

Те су погодбе за сваку врсту сира — односно за сваку врсту белог смока у неколико различите, па опет у главном једно су исто, јер се заснивају на једном основу.

Ми ћемо навести те главније погодбе које су потребне при превирању — зрењу сира у опште, а посебице и за остали бели смок. Тако:

Потребно је имати удесан млекар, са засебном одајом за превирање — зрење сира, а и осталог белог смока, која одаја треба да одговара овим потребама:

а, Да се у њој може према потреби одржавати равномерна топлота; која је за разне врсте сира различита; но у опште мења се од 7 до 12 па и 14° С. над пулом.

Ово је нужно подешавати зато, што ако је већа топлота него што треба, сир ће почети нагло превирати и прошумеће; а ако је топлота мања него што треба, онда ће се умртвити онај квасац што врење производи;

б, Треба да се може влага у ваздуху подешавати. Јер ако је ваздух у одаји више сув него што треба, сир ће да испуца и сасуши; а ако је сувише влажан, јавиће се каква шкодљива плесањ и трулеж;

в, Да буде одаја видна. Али сунчани зраци да не допиру непосредно на сир, јер ће се почети да квари масло у сиру — а тиме и укус сира;

г, Да буде ваздух потпуно чист и промајан, али нагла промајност ваздуха не треба да буде. Јер ако је ваздух у одаји загушљив залећиће се шкодљиве гљивице које ће смок кварити; а ако је нагла промајност реметиће се подједнако превирање — зрење смока.

Даље треба да је одаја удешена да се може према потреби загревати, кречити, прати итд.

Добар млекар треба да има још и засебну одају — кухињу за прераду млека; за тим одају за испитивање млека, смештај зрелог белог смока и испошиљање; и треба да има леденицу.

Треба имати добре судове и остали прибор, о чему се овде не може у појединостима говорити. И, млекар се сме подићи само на чистом, сувом — узвишеном месту, а никако близу ђубришта, кошара за стоку и других недовољно чистих и влажних места,

Све поменуте погодбе и потребе треба прибавити за своју млекарску радњу, па тек онда приступити преради млека и справљању бољег белог смока.

*

Исте погрешке које се огледају у справљању сира кашкавала, — огледају се и у справљању осталих врсти белог смока, само по негде у мањој мери. И пошто је немогућно све те погрешке овде набрајати, код свију врста белог смока, које се код нас справљају, у оној опширности као што сам их изложио при говору при справљању кашкавала; па ни посебице говорнти, шта би требало при сваком раду, мужи, цеђењу, справљању сиришта, подсиравању итд. поправљати, претпостављајући да је то већ познато, навешћу само укратко, у чему се греши и шта би требало поправити код које врсте белог смока за време зрења; подразумевајући тако, да је сирова маса смока у свему справљена као што треба, док није доспела у одају за превирање — зрење смока

3. ***Поправка сира у соку, који се справља од невареног млека.*** У источном крају где се бачује и сир справља од невареног млека, груда се не ставља под пресу него извађена из котла у ком је млеко подсирено, престоји по један час у грудњачи, те се оцеди сурутка и стегне сир; па одмах узме се и сече на кришке, слаже у каце и соли слој по слој редом; док се суд не напуни, а потом мете се озго какав дрвен круг и притисне.

Услед притиска и соли сир се још више стегне и учврсне; а онај остатак сурутке тргне се из сира и са сољу начини саламуру — сок у коме огрезне и потопи се сир, недосипајући никако сурутку или сок. Качицу у којој је овако наслаган сир повежу озго са повезачом да се не би трунило или што друго доспело у сир и тако оставе у млекар до времена потрошње или продаје.

Овакар сир ако је справљен од немућеног млека, од једног млека, ако није пресољен, ако је место промајно и чисто где се оставља да зри и стоји, ако је хладовипа у том месту и ако су чисти судови; он ће се очувати до зиме као једноставан — зрео сир бољи или лошији, — како је већ справљен и од каквог млека; али свагда употребљив.

Да се поправи овај сир а да задржи у основу особине нашег сира требало би:

Справљати га од пуног млека, а ако је могуће од једног млека и једне врсте стоке, тим боље; слагати га само у потпуно чисте судове; солити га само толико, колико је потребно за укус као слано јело; ставити га у одају за зрење где би топлота била равномерна и то не већа од + 7 до 9 C°; где би ваздух постојано био чист сув и свеж а да се нагло не промајава.

За време докле сир превире и избацује пену на површину, треба редовно скидати пену и то пажљиво, да се сок не мућка. Кад се сир уталожи и преври, треба пажљиво опрати круг и притисак па опет наместити тако, да увек површина сока буде над површином сира, а затим чистим повезачима повезати каце и оставити на миру, огледајући с времена на време да се није издиго на површину сока какав талог, који треба скидати; или да не усахне сок, кога треба досипати од бистре — прекуване и мало посољене сурутке пошто се добро охлади.

На овакав начин справљен и очуван сир био би добар и укусан па и за сваког употребљив; само би му у главном недостајало то, што се не би могао држати без сока на отвореном ваздуху и преносити без судова.

4. ***Поправка сира у соку који се справља од вареног млека.*** Иста поправка у главном имала би се предузети и код сира који се справља у шумадији и западном крају од вареног млека. Али морала би се отклонити најпре она сметња што се свакодневно у судове принавља свеж сир и тиме без сумње ремети равномерно превирање сира. А тако исто, морало би се одклонити или на други начин удесити оно прекувавање сока, чиме се заиста уклањају талози из сира што би му боју и укус кварили; али се у исто време у великој мери потпомаже укисељавање сира, пошто иети чешће остаје без сока; док се овај прекува избистри и охлади, па тек сипа у кацу.

Поправка масла. Код справљања масла у засебним млекарским радњама имала би се учинити та поправка, што би се домаћа усправна буђка, која је за већу количину млека готово неупотребљива због тешког и спорог рада, — заменила америкапском буђком званом „викторија“ која је најпростија и најјевтинија; а њом се најбрже, најлакше и најсавршеније ради.

Осим тога завело би се гњечење и испирање масла потпуније помоћу ручних гњечалица.

И оставка масла на дуже време до сачекивања продаје у местима мање саобраћајним; као и сама спрема и слагање у судове за пренос морала би се потпуније извршивати и у боље судове смештати; па држати само у млекарима у одајама које би имале оне погодбе које су потребне у одаји намењеној за превирање смока.

Поправка скорупа. При справљању скорупа требало би веће количине павлаке у што краћем времену да се у суд сложе; да би равномерније превирање и зрење скорупа било, *а тиме би се у извесној мери постигла и једнакост скорупа у маси што се особито добро цени.*

Дакле засебне млекарске радње у којима би се веће количине млека прерађивале иду у прилог савршенијој и бољој изради и *скорупа.*

Осим тога скоруп требало би млого мање солити него што се то у опште у нас чини. А да би се солење могло на мању меру свести и одстранити ону сувишну количину соли, што не служи укусу скорупа, него се по нужди више дотура да би се скоруп очувао од квара; требало би скоруп да превире у одајама удесним за превирање смока, као што је казато; и скоруп смештати у судове потпуно чисте.

ГЛАСНИК

Посета једне угледне школске баште. — Пријатно нам је јавити, да воља у учитеља све се јаче креће за правилним уређењем школских башта. Доказ нека је томе, што је само у прошлом месецу мају походило угледну школску башту управе Државне Ергеле у Љубичеву: *20 учитеља са 424 ученика.* Ова појава доиста изненађује; и ми јој се радујемо, јер у томе видимо једну озбиљну решеност наших учитеља, да својој дужности према школи и омладини, као и према околини својој, одговоре савесно. Постараћемо се да дознамо, како се посећују и остале угледне школске баште, којих има у Букову (код Неготина), Краљеву, Топчидеру и Добричеву (код Ћуприје).

ДРУШТВЕНИ И ПОДРУЖИНСКИ ПОСЛОВИ

ЗАПИСНИК XII. СЕДНИЦЕ

Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва

Држане 20. маја 1900 год. у Београду

Били су: председник г. Милутин Савић, потпредседник г. Александар Секулић, благајник г. Благоје Д. Тодоровић чланови одбора: г. г. Павле Т. Тодоровић, Илија Кремић и Јован Јекић.

Председавао председник г. Милутин Савић бележио секретар М. Јовановић.

115. Председник Управног Одбора г. Савић, одмах у почетку седнице саопшти Одбору тужну вест да је умро Коста Б. Ђорђевић, редован а раније извесно време и члан Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва. Уз ово напомену како је покојник имао неоспорних заслуга по ово Друштво, јер га је својом сарадњом у *Тежаку*, *Пољопривредном Календару* и иначе саветима све до своје смрти помагао а особито у питањима која су се тицала шумарства и у којима је он био не само теоријски спреман, но и као добар познавалац наших економних прилика умео је своје гледиште изнети и бранити. Околност, што је он по својој плаховитој нарави кад и кад у својим погледима можда и претеривао, не може му смањивати спрему и оданост јер су — истину ваља казати — и сами његови другови и савременици, омаловажавајући шумарство, често грешили и према њему и према овој важној грани привредној. Свакојако покојни Коста Ђорђевић, стари супленат Земљоделско-Шумарске школе, потоњи начелник шумарског одељења Министарства Народне Привреде и свагдашњи пријатељ важне шумарске струке, заслужио је да му Управни Одбор у име Српског Пољопривредног Друштва каже: Бог да му душу прости! — Управни Одбор одазва се устајањем са Бог да му душу прости! и реши да се данашња седница у знак жаљења за покојником — одложи.

КЊИЖЕВНИ ОГЛАСИ

Изашла је из штампе књига

ОСНОВИ ШУМАРСТВА

ЗА НИЖЕ ПОЉОРИВРЕДНЕ ШКОЛЕ У СРБИЈИ

(СА 71 СЛИКОМ У ТЕКСТУ)

ИЗРАДИО

Благ. Д. Торовић

ТРЕЋЕ ПОПРАВЉЕНО ИЗДАЊЕ

БЕОГРАД

ШТАМПАНО У ДРЖАВНОЈ ШТАМПАРИЈИ КРАЉЕВИНЕ СРБИЈЕ

1900.

Садржина ове књиге ова је:

	СТРАНА
I Задатак шумарства	1
II Користи од шума	2

	страна
1. Шуме умеравају жегу и цичу	3
2. Шуме нас заклањају од јаких ветрова	5
3. Шуме утичу на облаке и водене падеже	7
4. Од шума зависи родност земље — берићет	10
5. Шуме спречавају поплаве, праве врела и потоке, чувају земљу од спирања и одроњивања	12
6. Шуме утичу на пријатност и лепоту земље и околине	14
7. Шуме утичу на душевно и телесно развијање народа	15
III Опис најважнијег шумског дрвећа	19
1. Лишћари	19
Раст	19
а) Лужник, лужњак, дуб	19
б) Бељик, љутик, бјел, горун	22
в) Сладун, благун, крупна граница, слатка граница, лапуша	23
г) Ситна граница, какрик, магаричао, магарица	24
д) Цер	24
Буква	28
Граб	33
а. Бели граб	33
б. Црни граб, мачији граб	34
в. Црнограбић. црнограб	35
Бреза	36
Брест	40
а. Црни брест	40
б. Бели брест, вез. планински брест	42
Јасен	44
Јавори	
а. Јавор	48
б. Клен, кун	50
в. Жешља, жестина, жешљика, жеста, чешљика	50
г. Млеч	51
Кестен	52
а. Питоми кестен	52
б. Дивљи кестен	53
Јове	56
а. Црна јова, црна јоша, јал, јаховина, јелша	56
б. Бела јова	53
Тополе	59
а. Јагњеда јасика, трепетљика	59
б. Бела топола	61
в. Црна топола	62
г. Канадска топола	62
Врбе	65
а. Планинска ива	65
б. Бела врба	67
в. Жута врба	68
г. Крта врба	68
д. Црна врба	69
Багрен	70
Гледичија	72
Липе	73
а. Смрдљива липа	73
б. Црна липа	75
в. Липолист	75
г. Бела липа	75
Орах	77
а. Бели, обичан орах	77
б, Црни орах	79
Леска	79
а. Обична леска	79
б. Мечја леска	81
Оскоруше	82
а Оскоруша	82
б. Смрдљиковина, јерабика	84
в. Брекиња	86
г. Мукиња	86
Копривић, коприва, кошћела, ладоња	87
Пајасен	88
2. Четинари	89
Смрча, чам	89
Јела	93
Оморика, танка оморика, омора френа	97
Бели бор	99
Црни бор	103
Ариш, лиственица	103
Вења, клека, смрека	106
Обична клека	106
Црвена вења	107
Сомина, глува смрека	108
Тиса, тисељ	108
IV Подизање шума	110
А. Подизање шума у повољним приликама	110
1. Вештачки и природни начин подизања шума	110
2. Високе, средње и ниске шуме	111
3. Добре и лоше стране подизања шума на вештачки и на природан начин	111
I Подизање шума на вештачки начин	113
1. Кад шуму треба подизати на вештачки начин	113
2. Добре и лоше стране сејања и сађења	113
1. Сејање шума	115
1. Кад шуму треба подизати сејањем	115
2. Избор врста	115
3. Збирање семена	117
4. Оцењивање доброте семена	119
5. Потребна количина семена за засејавање 1 хектара	120
6. Обрађивање земљишта	121
7. Доба сетве	122
8. Начини сетве	124
9. Добре и лоше стране појединих начина сетве	125
10. Кад који начин треба употребити	126
11. Чиста и мешовита сетва	127
12. Нега пониклих биљака	127
2. Сађење шума	128
1. Кад шуму треба подизати сађењем	128
2. Избор врста	129
3. Саднице	129
4. Расадник	130
5. Начини сађења и њихове добре и лоше стране	134
6. Кад који начин сађења треба употребити	138
7. Доба сађења	139
8. У ком растојању треба садити	140
9. Количина садница на хектар	140
10. Копање јамића	141
11. Ископавање садница	143
12. Спремање садница за сађење	144
13. Чување садница до сађења	144
14. Пренос садница	145
15. Сађење у јамиће	146
16. Сађење садница с бусеном	147
17. Сађење на хумиће	147
18. Сађење на преокренут бусен	147
19. Сађење гранама	147
20. Размножавање шума положницама	148
21. Нега примљених садница	149
Б. Подизање шума у неповољним приликама	150
1. Пошумљивање земљишта подложних спирању и одроњивању	150
2. Пошумљивање земљишта изложених хладним и јаким ветровима	152
3. Пошумљивање одроњених и засутих места	154
4. Пошумљивање сувих, присојних и каменитих коса	150
5. Пошумљивање песковитих земљишта	158
6. Пошумљивање земљишта где владају усови и где се снег сурвава	159
II Подизање шума на природан начин	161
1. Кад треба употребити подизање шума на природан начин	161
2. Како се подиже шума на природан начин	161
а) Постепена сеча	162
б) Чиста сеча	164
в) Пробирна сеча	165

СТРАНА

3. Подмлађивање густих високих букових шума · · 165
4. Подмлађивање ретких високих шума · · · · · · 168
5. Подмлађивање високих буковнх шума различне старости · · · · · · · · · · · · · · · · · 168
6. Подмлађивање густих високих растових шума · · 169
7. Подмлађивање ретких растових шума · · · · · · 170
8. Подмлађивање густих високих мешовитих растових и буковних шума · · · · · · · · · · · · · · · 170
9. Подмлађивање високих мешовитих растових и буковних шума различне старости · · · · · · · · · 171
10. Подмлађивање високих грабових, јаворових, јасенових, брестових, брезових и јовових шума посебице и у смеси · · · · · · · · · · · · · · · · · · · 171
11. Подмлађивање густих смрчевих шума · · · · · 172
12. Подмлађивање ретких смрчевих шума · · · · · 172
13. Подмлађивање густих и ретких јелових шума · · 173
14. Подмлађивање густих и ретких борових шума · 173
15. Подмлађивање четинасте шуме различне старости · 173
16. Подмлађивање мешовите шуме из лишћа и четин. · 173

III Подизање изданачких шума · · · · · · · · · 175

1. Особина пањева да терају изданке · · · · · · · 175
2. Подизање растових изданачких шума · · · · · · 178
3. Подизање буковних изданачких шума · · · · · · 181
4. Подизање грабових, јаворових, јасенових и брестових изданачких шума · · · · · · · · · · · · · 183
5. Подизање јовових изданачких шума · · · · · · 184
6. Подизање шипрага · · · · · · · · · · · · · · 185

IV Подизање средњих шума · · · · · · · · · · · 186

1. Подмлађивање доњег дрвећа у средњој шуми изданцима из пањева и жила · · · · · · · · · · · · · 186
2. Број горњег дрвећа · · · · · · · · · · · · · · 186
3. Проређивање горњег дрвећа · · · · · · · · · · 188
4. Сеча и подизање горњег дрвећа · · · · · · · · 188
5. Нега доњег дрвећа · · · · · · · · · · · · · · 188
6. Нега шума · · · · · · · · · · · · · · · · · · 188

V Газдовање шума · · · · · · · · · · · · · · · · 190

1) Газдовање високим шумама · · · · · · · · · · 190
1. Чисте и мешовите шуме · · · · · · · · · · · · 191
2. Обрт шума · · · · · · · · · · · · · · · · · · 196
3. Сеча високе шуме · · · · · · · · · · · · · · · 197
4. Сечиште · · · · · · · · · · · · · · · · · · · 199
2) Газдовање изданачким шумама · · · · · · · · 201
3) Газдовање средњим шумама · · · · · · · · · 204
4) Шумско-пољско газдинство · · · · · · · · · 209
5) Подизање различних врста шумскога дрвећа на културним земљама · · · · · · · · · · · · · 212
6) Превршивање и скресивање · · · · · · · · · 212

VI Нега и заштита шума · · · · · · · · · · · · · 215

1. Поткресивање шума · · · · · · · · · · · · · · 215
2. Проређивање шума · · · · · · · · · · · · · · 222
3. Пожар · 223
4. Поплава · · · · · · · · · · · · · · · · · · · 234

СТРАНА

5. Мраз · 235
6. Суша · 235
7. Олуја · 235
8. Иње и снег (китина) · · · · · · · · · · · · · 235
9. Домаћа стока · · · · · · · · · · · · · · · · 236
10. Дивљач и глодари · · · · · · · · · · · · · · 238
11. Тице · 240
12. Инсекти · · · · · · · · · · · · · · · · · · · 240

а) *Лептири* · · · · · · · · · · · · · · · · · · 241

Боровац · 241
Борова вештица · · · · · · · · · · · · · · · · 243
Боров љиљак · · · · · · · · · · · · · · · · · · 246
Боров смотавац · · · · · · · · · · · · · · · · 247
Литијаш (растова преља) · · · · · · · · · · · · 248
Жутотрба · · · · · · · · · · · · · · · · · · · 250
Кукавичија суза · · · · · · · · · · · · · · · · 252
Главоња · 255
Дувна · 558

б) *Бубе* · 262

Гундељ · 262
Угарник · 265
Вороточац · · · · · · · · · · · · · · · · · · · 266
Мали кљунар · · · · · · · · · · · · · · · · · · 267
Велики кљунар · · · · · · · · · · · · · · · · · 269
Смрчев штампар · · · · · · · · · · · · · · · · 280
Граноточац · · · · · · · · · · · · · · · · · · 273

VII Употреба шума · · · · · · · · · · · · · · · · 276

1. Кад је шума зрела за употребу · · · · · · · · 276
2. На шта треба пазити при одређивању и рећању сечишта т.ј. пруга, по којима ће се извршити сеча · 278
3. Обарање, сортирање и преређивање дрвета · · · 281
4. Транспорт (пренос) дрвета · · · · · · · · · · 296
5. Чување дрвета · · · · · · · · · · · · · · · · 299
6. Употребна вредност дрвета · · · · · · · · · · 301

ОБЗНАНЕ

Уредништво *Тежака, Пољопривредног Календара и Пољопривредног Гласника* налазе се у **дому Српског Пољопривредног Друштва** Немањина улица бр. 11.

Седнице **Књижевног Одбора** држе се сваке **среде** од 5 часова по подне, у друштвеном дому.

Сви радови, намењени било *Тежаку*, било *Пољопривредном Календару* или *Пољопривредном Гласнику* шиљу се увек **Српском Пољопривредном Друштву** које их прима, у списак заводи и по списку предаје уреднику коме припадају.

ЦЕНА ОГЛАСИМА:

Мањим од петит врсте једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупних писмена по 15 пара од врсте од ступца.
Већим огласима од целе стране 20 динара (10 фор. а. в.) пола стране 10 дин. (5 фор.) четврт стране 3 динара (2·50 фор.)
Поред тога за свако оглашавање по 20 пара дин. државне таксе.
За оглашавање више пута 10 од сто јевтиније.

Преглед 25. броја Тежака: Окружна изложба говеди и оваца. *Чланци*: Промет пољопривредних производа. — Поступање с млеком на месту производње. — VII. Пољопривредно предавање за шири круг слушалаца (свршетак). — *Гласник.* — *Друштвени и подружински послови.* — *Књижевни оглас.* — *Цене огласима.*

ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА КРАЉЕВИНЕ СРБИЈЕ

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ
УПУЋУЈУ СЕ
СРП. ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ
У БЕОГРАДУ

ПРЕТПЛАТУ ПРИМАЈУ И СВЕ ПОШТЕ

НА ОСНОВУ НАЈВИШЕГ РЕШЕЊА ОД АПРИЛА 1869. ГОДИНЕ № 204. ПРЕПИСКУ ДРУШТВЕНУ НОСИ ПОШТА БЕСПЛАТНО.

Цена огласима изложена је на последњој страни.

ПОД МОЋНОМ ЗАШТИТОМ ЊЕГОВОГ ВЕЛИЧАНСТВА КРАЉА
АЛЕКСАНДРА I

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869. ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ

ЗА СРБИЈУ
НА ГОДИНУ 8 ДИН. НА ПОЛА ГОДИНЕ 4 ДИН. ЧЛАНОВИ ПОМАГАЧИ, ЧЛАНОВИ СВИХ ДРУШТВ. ПОДРУЖИНА, ОСНОВ. ШКОЛЕ, ВОЈНИЦИ СТАЛ. КАДРА, ЂАЦИ, МАНАСТИРИ, ЗЕМЉОРАДНИЧКЕ ЗАДРУГЕ И ЧУВАРИ ШУМА ДОБИЈАЈУ ЛИСТ У ПОЛА ЦЕНЕ, АКО ПОЛОЖЕ ПРЕТПЛАТУ УНАПРЕД ЗА ЦЕЛУ ГОДИНУ.

ВАН СРБИЈЕ
НА ГОД. 10 ФРАН. ИЛИ 5 ФОР. А. ВРЕД.; НО СРП. ПОЉОПРИВ. УДРУЖЕЊА И ЊИХОВИ ЧЛАНОВИ КАО И СРПСКЕ ЗЕМЉОРАД. ЗАДРУГЕ И ЧИТАОНИЦЕ, ДОБИЈАЈУ ЛИСТ ЗА 6 ФР. ИЛИ 3 ФОР. А. ВРЕД. КАД УНАПРЕД ПОЛОЖЕ ПРЕТПЛАТУ И КАД СЕ ПРЕТПЛАТИ КОД СВОГ УДРУЖЕЊА ПРЕКО КОГА ЋЕ ИМ СЕ И ЛИСТ СЛАТИ

ИЛУСТРОВАНИ ГЛАСНИК СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

ВЛАСНИК И ИЗДАВАЛАЦ
СРПСКО ПОЉОПРИВРЕДНО ДРУШТВО

КЊИЖЕВНИ ОДБОР:
ДР. М. Т. ЛЕКО, М. М. САВИЋ, Д. М. СПАСИЋ, П. Т. ТОДОРОВИЋ, А. ЖИВАНОВИЋ и Б. Д. ТОДОРОВИЋ.

ОДГОВОРНИ УРЕДНИК
АЛЕКСАНДАР М. СЕКУЛИЋ

БРОЈ 26. У БЕОГРАДУ, НЕДЕЉА 2. ЈУЛА 1900. ГОДИНЕ ГОДИНА XXXI

ПОД НАЈВИШОМ ЗАШТИТОМ
ЊЕГОВОГ ВЕЛИЧАНСТВА КРАЉА
АЛЕКСАНДРА I.
СРПСКО ПОЉОПРИВРЕДНО ДРУШТВО
ПРИРЕЂУЈЕ У КРАГУЈЕВЦУ 8. 9 и 10. СЕПТЕМБРА ОВЕ ГОДИНЕ

ОКРУЖНУ ИЗЛОЖБУ ГОВЕДИ И ОВАЦА

На овој изложби имају права излагања сви одгајивачи из округа крагујевачког и они из срезова јасеничког и орашког округа смедеревског, а за изложена ваљана грла издаће се 37 награда у новцу и у пољопривредним справама и алатима у вредности 4.270 динара. Осим тога као награде даваће се похвалнице а по могућству обдариће се и сваки излагач пољопривредним књигама.

Изложба има ова одељења и награде:

ИЗЛОЖБА ГОВЕДИ

Главна награда Министарства Народне Привреде за најбоље приплодно грло у новцу 300 динара.

А. Одељење за краве са овогодишњим теладима.

1.	Награда Министарства Народне Привреде у новцу								200	динара
2.	„	Општине града Крагујевца у новцу							150	„
3.	„	Српског Пољопривредног Друштва у справама	100	у новцу	20	свега			120	„
4.	„	„ „ „ „ „	80	„	20	„			100	„
5.	„	„ „ „ „ „	60	„	20	„			80	„
6.	„	„ „ „ „ „	50		20	„			70	„
7.	„	„ „ „ „ „	40	„	20	„			60	„
8.	„	„ „ „ „ „	30	„	20	„			50	„

Б. Одељење за јунце и јунице испод 2 године који нису спаривани.

I. Јунци.

1.	Награда Министарства Народне Привреде у новцу								200	динара
2.	„	Српског Пољопривредног Друштва у справама	120	у новцу	30	свега			150	„
3.	„	„ „ „ „ „	80	„	20	„			100	„
4.	„	„ „ „ „ „	40	„	20	„			60	„

II. Јунице.

1.	Награда Српског Пољопривредног Друштва у справама	120	у новцу	60	свега				180	динара
2.	„ „ „ „ „ „	100	„	20	„				120	„
3.	„ „ „ „ „ „	60	„	20	„				80	„
4.	„ „ „ „ „ „	30	„	20	„				50	„

В. Одељење за јунице и стеоне краве преко 2 године.

I. Бикови

1. Награда Министарства Народне Привреде у новцу . . . . . 200 динара
2. „ Српског Пољопривредног Друштва у справама 120 у новцу 30 свега . . . . . 150 „
3. „ „ „ „ „ „ 80 „ 20 „ . . . . . 100 „
4. „ Крагујевачке Задруге за кредит и штедњу у новцу . . . . . 60 „

II. Краве стеоне

1. Награда Српског Пољопривредног Друштва у справама 120 у новцу 80 свега . . . . . 200 динара
2. „ „ „ „ „ „ 100 „ 20 „ . . . . . 120 „
3. „ „ „ „ „ „ 60 „ 20 „ . . . . . 80 „
4. „ „ „ „ „ „ 30 „ 20 „ . . . . . 50 „

Г. Одељење за теглеће волове.

1. Награда Министарства Народне Привреде у новцу . . . . . 200 динара
2. „ Општине града Крагујевца у новцу . . . . . 100 „
3. „ Српског Пољопривредног Друштва у справама 30 у новцу 20 свега . . . . . 50 „

Д. Одељење за угојену стоку за трговину.

1. Награда Министарства Народне Привреде у новцу . . . . . 200 динара
2. „ Крагујевачког Кредитног завода у новцу . . . . . 100 „
3. „ Српског Пољопривредног Друштва у справама 30 у новцу 20 свега . . . . . 50 „

ИЗЛОЖБА ОВАЦА

Главна награда Министарства Народне Притреде за најбоље стадо од најмање 40 одабраних брава и оваца у новцу 200 динара.

1. Награда Српског Пољопривредног Друштва у справама 80 у новцу 20 свега . . . . . 100 динара
2. „ „ „ „ „ „ 60 „ 20 „ . . . . . 80 „
3. „ „ „ „ „ „ 40 „ 20 „ . . . . . 60 „
4. „ Општина града Крагујевца у новцу . . . . . 50 „

За шкопце — јалове овнове за трговину награда у новцу . . . . . 50 „

Све справе одређене за награде, биће изложене у нарочитом одељењу а по могућству и по потреби њима ће се онде у месту радити и показивати како се којом справом рукује.

НАПОМЕНЕ ИЗЛАГАЧИМА

1. Пријављивање говеди и оваца примаће срески економи онога среза из кога је дотични излагач.
2. Сваки излагач мора поднети доказ да је притежалац грла које пријављује бар од 1 марта ове године. За краве без телади још и доказ — билет да је водила и да је стеона. Доказ може бити потврђен — оверен — од месног кмета и среског економа.
3. Пријављивање траје до 15. августа ове године закључно.
4. За свако пријављено грло одредиће се место на изложби.
5. Један излагач може изложити у свима одељењима по једно, два или више грла ако међу њима има битне разлике.
6. Један излагач, који у једном истом одељењу излаже два три или више грла, може добити само једну награду, а у случају да један излагач излаже у више одељења по два три или више грла може добити по једну од одређених награда у сваком одељењу.
7. У одељењима: за краве са овогодишњим теладима, за јунце и јунице испод две године који још нису спаривани и за бикове и краве преко две године, свако грло мора имати свога чувара и поводник или улар за везивање; а у одељењима за теглеће волове и угојена говеда, један чувар може бити за највише два грла, која морају имати уларе или поводнике за везивање.
8. За бикове и јунце, чувари морају бити зрели и снажни људи, а за јунице, краве и волове чувари могу бити и младићи а и одрасло женскиње нарочито оно, које стоку и код куће чува, храни или музе. Ћудљиви јунци и бикови, који хоће да нападају, неће се примати.
9. Чувари морају бити чисто и пристојно одевени и обувени.
10. Излагачи оваца догониће за изложбу највише по четири овце и једног овна а понеће уверење месног кмета и среског економа од колико му је брава стадо и јесу ли све овце као оне, што их је на изложбу догнао.
11. Чувари оваца на изложби могу бити и дечаци или девојчице, чисто и уљудно одевени и обувени.
12. Сва стока на изложбу доведена мора бити здрава, чиста и отимарена. не сме бити улужена, учичкина, вашљива и шугава. Овце не смеју бити купане.
13. Излагачи музне стоке (крава и оваца) морају се побринути да стока буде навреме помужене да не прегори.
14. Сваки излагач говеди и оваца дужан је побринути се за потребну количину јарме — прекрупе или трица за своја грла, а сена ће добити на изложби. Изложена грла не смеју бити гладна.
15. У погледу одржавања реда на изложби, излагачи и чувари изложених грла, морају се безусловно покоравати наредбама редитеља, који ће имати значке, у противном биће заједно са стоком са изложбе уклоњени.
16. Она грла која буду награђена главним наградама, затим првим и другим наградама у појединим одељењима сликаће се и Друштво се нада да ће њихови сопственици по једну слику откупити унапред, која ће им се кад буде готова, послати преко среског економа.
17. Да би се знало шта бива са оним грлима, која су на изложби награђена, сваки излагач дужан је јавити среском економу или Српском Пољопривредном Друштву ако је награђено грло за запат оставио, је ли од њега имао подмлатка; а ако га прода: коме га је продао и по што, да ли за запат или за трговину.

18. Довођење грла на изложбу и распоређивање по одељењима трајаће 8. септембра цео дан и грла која нису тога дана доведена и пријављена на изложби неће се доцније ни под каквим изговорима примити.

19. Оцењивачки Суд отпочиње свој рад 9. септембра рано изјутра, с тога сва доведена и распоређена грла морају бити на својим местима пре 6 сати изјутра.

20. Оцењивање ће се вршити по прописаном Упутству за Оцењивачки Суд мерењем Лидтиновим штапом и поентирањем а по нахођењу Оцењивачког Суда и мерењем на сточној вази.

21. Стање здравља пријављене и доведене стоке цениће се по спољашњим знацима без нарочитог претходног осматрања и дубљег испитивања.

22. Код оваца ће се ценити на првом месту вуна — руно, затим крупноћа — тежина и најпосле млечност.

23. Свечано отварање изложбе биће 10. септембра после службе божије, и тога ће се дана раздавати досуђене награде. Награђена грла остаће на изложби до 3 сата по подне за осматрање. После раздавања награда биће пријатељски састанак чланова Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва, Приређивачког Одбора, Оцењивачког Суда и излагача за претресање питања о унапређењу сточарства у нас. Одатле иде се на банкет.

24. Похвалнице као знак највишег друштвеног одликовања даваће се: Установама и заводима, који излажу грла само на углед, даље Манистирима и оним излагачима, који су у одељењима: за краве са овогодишњим теладима; за јунце и јунице испод две године и за бикове и краве преко две године, — изложили грла, која су добила новчану награду и напослетку оним одгајивачима који по своме социјалном положају имају да добију ово одликовање а не новчану награду.

25. Путна уверења за подвоз железницом посетилаца ове изложбе неће се издавати.

Из седнице Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва 27. јуна 1900 године, у Београду.

ВИНОГРАДИ И ПРОИЗВОДЊА ВИНА У 1897. ГОДИНИ

По подацима који су добивени пописом у 1897. години, укупна површина винограда била је у тој год **68.330·28 хектара.**

Од тога долази на округе:

Моравски	8.911·99	хектара
Тимочки	8.095·77	„
Крајински	7.967·46	„
Нишки	6.583·26	„
Пиротски	6.070·03	„
Крагујевачки	5.196·83	„
Подунавски	3.919·87	„
Врањски	3.412·78	„
Пожаревачки	3.292·84	„
Руднички	1.927·29	„
Ваљевски	1.874·27	„
Топлички	1.764·73	„
Подрински	1.651·65	„
Ужички	25·98	„
Град Београд	32·60	„

По томе, највише је винограда у округу моравском а најмање у ужичком. Осем тога, из овога се прегледа види, да у нашој земљи *нема* округа, у коме не би било винограда, јер је и ужички округ, у коме преташња статистика није бележила винограде, сада овде заступљен, и ако једном незнатном површином.

Но у попису бележена је површина винограда у *четири* врсте, као:

а, добри виногради од домаће лозе;
б, млади виногради од домаће лозе;
в, млади виногради од *америчке лозе;*
г, оштећени виногради од филоксере; и
д, упарложени виногради.

Кад се према овоме одбије површина виноградâ, од којих не може бити користи, а то су „упарложени“ виногради којих је било у целој земљи 8.381·43 хектара, онда је укупна површина виноградâ била те године: **51.948·85 хектара.** Највише је *запарложених винограда* било у окрузима: моравском, крајинском и крагујевачком.

„Оштећених винограда од филоксере“ било је у окрузима:

Моравском	6.686·15	хектара
Крајинском	4.861·12	„
Крушевачком	4.530·29	„
Крагујевачком	3.447·74	„

а после ових: у подунавском, тимочком, пожаревачком, нишком итд. Једино је ужички округ, који је, по овом попису, слободан од филоксере. Но, ми бисмо приметили, да ће подаци о зараженим виноградима бити нетачни у толико, што су на многим местима уписивани виногради као „оштећени од филоксере,“ док су они знатним делом оштећени од *пероноспоре.*

Од наведене површине винограда има *здравих* винограда, старих и младих, од *домаће лозе*, укупно: *31.507·67 хектара.* Ових винограда има највише још у окрузима: тимочком, пиротском, нишком, врањском, ваљевском, рудничком и топличком (преко 1000 до 6000 хектара).

Нових винограда, од *америчке лозе* имало је те године укупно: *792·31 хектара.* По окрузима њих је било:

У подунавском	201·57	хектара
„ крајинском	157·19	„
„ нишком	150·93	„
„ пожарвачком	82·92	„
„ крагујевачком	22·28	„
„ пиротском	3·58	„
„ топличком	0·79	„
„ ваљевском	0·50	„
„ врањском	0·47	„
„ рудничкои	0·28	„
„ граду Београду	18·98	„

*

Од винограда у години 1897. износио је принос у *вину 941.198 товара* (по 100 килограма).

Од те количине долазило је на округе:

Нишки	198.874	товара
Врањски	124.346	„
Тимочки	113.309	„
Крајински	94.376	„
Пиротски	85.929	„
Крушевачки	72.504	„
Подунавски	56.347	„
Моравски	53.733	„
Топлички	36.443	„
Крагујевачки	27.476	„
Руднички	25.540	„
Пожаревачки	21.008	„
Ваљевски	17.277	„
Подрински	13.249	„
Ужички	361	„
Град Београд	426	„

*

Вредност ове производње вина износила је **39,230.207 динара.**

Упутство за вршење дужности сталних пољопривредних путних учитеља у Моравској

Члан 1. Немачки одсек Земаљскога пољопривреднога савета у Моравској поставља сталнога путног учитеља ради унапређења пољске привреде живом речи и делом. Путни учитељ у вршењу своје дужности потчињен је немачком одсеку Моравскога пољопривреднога савета и сматра се као његов службеник, исто онако као и други његови чиновници. Сем путнога учитеља ту исту дужност у појединим местима, која се имају унапред одредити, врше и професори и учитељи пољопривредних завода као срески путни учитељи. Њихов се програм рада подешава

према програму рада путних учитеља, да би се тако постигло јединство у раду.

Члан 2. Путни учитељ немачког одсека Моравског пољопривредног савета мора становати у Брну. Кад год би променио стан, мора о томе известити председништво.

Члан 3. Задатак је путнога учитеља да унапређује пољску привреду теоријским, а у случају потребе и практичним предавањима. При предавањима и у службеном вршењу дужности путни учитељ мора строго избегавати политичке страначке смерове. Нарочито је задатак путнога учитеља:

а) да учествује у зборовима и екскурзијама пољопривредних удружења, по њиховој жељи или по налогу председништва немачког Одсека; том приликом да држи поучно — популарна предавања. Предмет предавања одређује му удружење или га бира сам, али мора бити из ма које пољопривредне гране; даље, да по жељи појединих удружења, за време изложбе или смотре стоке, посредује између појединих удружења, или да по налогу председништва немачког Одсека, присуствује изложби или смотри;

б) да не пропусти ниједну прилику а да не унапређује пољопривредну наставу; да нарочито подстиче вољу за подизање стручних пољопривредних школа и да развија вољу да се такве школе и посећују;

в) да ради на оснивању пољопривредних среских и месних удружења, на приређивању пољопривредних вечери, и на развијању живљега рада код удружења, која већ постоје;

г) да у малопоседника буди вољу за удруживањем, за установљењем згодног система, за унапређењем пољске привреде у *разним* правцима, за уједињавањем имања, за подизањем пољопривредног грађевинарства и за увођењем потребних машина и справа, бољег семена, вештачког ђубрива итд. и да их потпомаже што боље може саветом и делом;

д) да ради на поправљању, рационалном неговању, храњењу и одгајивању стоке; да подстиче вољу и да руководи подизање угледних ђубришта;

ђ) да према месним приликама подстиче поједине општине на подизање воћњака, школских вртова, пчеланика, и да их у том свим силама помаже;

е) да прибира све могуће податке ради усавршења пољопривредне статистике Моравске;

ж) да за време свога путовања прегледа субвенционисана предузећа и уређења и да о својим опаскама подноси извештај председништву немачког Одсека;

з) да ради на листу, који буде издавао немачки Одсек.

Члан 4. Путни учитељ дужан је још:

а) да темељно проучи и испита привредне и саобраћајне прилике у својој области;

б) да врши пољопривредне огледе и да о томе подноси извештај немачком Одсеку;

в) да при установљавању и реорганизовању пољопривредних удружења посредује на захтев оних којих се ти послови тичу;

д) да ради на отклањању штете, коју би починили инсекти, бубе и друге елементарне непогоде;

ђ) да у опште све своје слободно време стави у службу немачком Одсеку, нарочито у наведеним правцима; по себи се разуме да се мора клонити сваке споредне зараде и сваког споредног занимања, које би стајало у опреци са овим Упуством и с његовим позивом;

ж) да у току године подноси извештај о своме раду председништву, односно референту, а на крају године да подноси главни извештај о целокупноме своме раду, са предлозима, који би ишли на подизање пољске привреде, с нарочитим обзиром на доношење и преиначавање пољопривредних закона;

з) да увек извештава секретаријат о своме месту бављења и своме раду. Напослетку желети је да путни учитељ преко пољопривредних часописа поучава сеоско становништво.

Члан 5. Ако пољопривредна удружења у Моравској желе какве услуге од путнога учитеља, он ће им указати колико год му је то могуће, али по реду пријава, које ће удружења подносити председништву немачког Одсека. Председништво ће, по саслушању путнога учитеља, издати му потребне наредбе, а удружења ће известити благовремено о његовоме доласку.

Члан 6. При вршењу своје дужности путни учитељ има се држати наредбе, коју му је председништво издало. Од тога може одступити само у случају, ако за време путовања добије какву молбу, коју би могао испунити а да се нимало не огреши о дужност. Али о томе мора одмах известити председништво.

Члан 7. Пре предавања путни учитељ треба да се преко добро обавештених привредника (заступника пољопривредних удружења) извести о местним или обласним пољопривредним приликама, па тек на основу тих испитивања, а у споразуму са управом удружења и сагласно са горњим одредбама да разради предмет свога предавања. При томе треба најочитије грешке и незгоде, које се најлакше могу отклонити, нарочито да истакне, а тек после тога треба да дође напомене за поправке, које би требало извршити. Предавања треба, наравно, да су удешена према моћи схватања слушалаца, а имају се ограничити на расправљања практичних питања. По могућству при практичним предавањима треба употребити и подесна наставна средства. Ако се укаже згода и потреба, после предавања треба о неким тачкама и разговарати се да би се слушаоцима дала прилика, да се боље обавесте о неким стварима, које нису добро разумели. Ако време и прилике допуштају врло би корисно било, кад би путни учитељ после предавања са сељацима изишао у поље на њихова имања, где би им одмах на лицу места ставио своје примедбе. Истина допуштено је да се опажене грешке и недостаци и преко јавних гласила претресају, само тада не треба наводити имена појединих домаћина, местâ или срезова, јер би се тиме нашкодило самој установи путних учитеља, и сељаци би их с неповерем гледали. Пошто се још велики део сеоскога становништва чврсто држи старих обичаја и пошто моћ навике толико отежава свако новачење, то је задатак путнога учитеља да и примером претходи. С тога путни учитељ у месту, где би нашао кога сељака, који нагиње напретку а у коме остали сељаци имају поверење, треба да га приволе да учини и ако и мали покушај са препорученим средствима и начинима, а путни учитељ при томе треба да му помогне речју и делом. Пође ли покушај за руком, онда се поуздано може очекивати, да ће уз довољну припомоћ путнога учитеља наћи подражавалаца. При поновном путовању учитељ треба да се увери, уколико се поступило по његовоме упуству и какав је успех постигнут. Нека даље, гледа да задобије интелигентне људе, који су ради да штогод жртвују за народно благостање (свештенике, учитеље, поседнике, закупце, чиновнике), да и они подстрекавањем, поучавањем и саветовањем доприносе унапређењу пољске привреде. Малопоседнике треба саветовати, да се у ванредним или сумњивим случајевима непосредно или преко Пољопривредног друштва обраћају немачком Одсеку.

Члан 8. Награде за предавање путни учитељ ни у којем случају не сме тражити, било да предавања држи на захтев немачког Одсека или кога пољопривредног удружења.

VIII. ПОЉОПРИВРЕДНО ПРЕДАВАЊЕ

ЗА ШИРИ КРУГ СЛУШАЛАЦА[1])

О природном и вештачком гајењу риба

Србија је испресецана таквом речном мрежом, да готово свако село или општина има какву барицу, поточић или речицу, удољице или пиштољине које већином служе као брлог домаћој живини али од којих се никаква корист не извлачи.

Међутим и у води лежи један велики део нарочитог блага и зависи само од вредних руку, па да се ово благо добије. А држим да никоме није до тога, да ово благо и даље у мутној води лежи, у добу кад сви осећамо да су нам животне потребе постале много веће и разноврсније а приходи нису у истој мери повећани. При свем том многи седе скрштених руку уздишући за леним прошлим временима. Ово је карактеристична црта нашег народа, да се држи старих навика и да ретко и тешко прима нове и напредније. Тако је и на онима где су нам најбитнији интереси, на земљорадњи, па није чудно да се по другим и мање важним гранама народног газдинства још већа нехат и неумешност лиђа. На овом истом месту су поштоване колеге изнеле неколико важнијих и битнијих грана и цифрама и статистиком потврдили немар којим као да је нарочито наш произвођач обдарен те тако ни себи ни својој земљи не користи

[1]) Ово предавање држао је 30. априла 1900. године у Пољопривредном Друштву, Др. Живојин Ђорђевић.

онолико, колико би могао. Колико нам само пропада сваке године на шљивама, на стоци или њиховим производима јасно се могло видети из предавања мојих поштованих претходника. Тамо је и утисак који смо добили био тежи, јер те гране постоје већ од толико година и битни су услови за наш економни развитак!

На овом предавању ја желим да вас, пошт. господо и браћо забавим једном новом, на први поглед мање важном привредном граном, о умешнијем гајењу риба, и да укажем на користи, које се од таквог рада могу да добију, било у економском погледу, било у погледу побољшања народне исхране, на шта Вам нарочито скрећем пажњу.

Што могу на јавном скупу интелегентних привредника и парламентарне синове ове земље ову грану предлажем и заступам нарочито сам благодаран предузимљивом председнику пољопривредног Друштва г. Мил. Савићу и пољопривредном Одбору који су се моме предлогу одмах одазвали и тиме указали велику част, да вас овом граном народног газдинства позабавим.

Ја велим народног газдинства, ма да се код нас за ову грану слабо ко старао, нити је у живот примењивао, изузев једине покушаје г. М. Савића за време док је био управник виноделске школе у Букову, други или нису познати или нису достојни помена. Међу тим у других напреднијих народа риба чини важан производ и тамо се у последње време, толико на том пољу урадило, да се сада риба гаји као и остала стока у већим или мањим размерама, према већој или мањој радној снази и потреби одгајивача или потрошача.

У тих срећнијих и богатијих народа не заузимају се за гајење риба само појединци или научни људи већ и држава, јер сматра рибу као важан део народне исхране. Отуда су воде предмет нарочите бриге државе и све се могуће чини да се рибе у што већој количини размноже у водама, које најбоље одговарају њиховим животним условима.

Тамо се по слободним, текућим водама чини све могуће, како би се риби олакшало размножавање и дало што више прилика да нађе довољно хране и згодна склоништа приликом икрења. Тамо се рибе хране и гоје у нарочитим рибњацима који много потсећају на гојење свиња по оборима. Тамо је утврђено да се из једног рибњака може да добије по 4 — 6 пута већи приход, него да се на истом земљишту ма какав земљораднички посао уради. Отуда код тих народа има врло интелегентних привредника, барона, грофова који су одлични одгајивачи риба, јер им је овакав рад увеличао по 4—5 пута више приход од пређашњих радова.

Па кад се тако ради код тих напредних народа, код Француза, Немаца, Енглеза, Американца и др. са колико више воље и дужности треба да ми ову ствар прихватимо. А за њу не треба ни особитог труда ни великих трошкова, па да се до добрих резултата дође. Осем тога и прилике су исте, ако не још и боље јер је цена рибљем месу и његова тражња, нарочито за време постова таква, да се сваком, ко само хоће, рентира да овај посао предузме, боље од многих других послова. Помислите само на жељу коју наш народ има за рибљим месом за време силних постова. Узмите у обзир да ниједан зимски свечар, нити празник не пролази а да наш сељак не заклотови рибу, у већини случајева усољену, смрдљиву и скупу, јер је свеже овоземаљске није могао да нађе. Узмите у обзир још многе наше најлепше крајеве, Шумадију на првом месту, у чијим је рекама потпуно утамањена риба и додајте к томе онај велики прохтев за рибљим месом у опште па ћете и сами појмити колико би прихода доносили добро уређени рибњаци тамошњим одгајивачима. Што важи за Шумадију, важи и за све остале наше крајеве изузев предела око Дунава и Саве. Свуда је риба безразложним затирањем утамањена и тек у најновије време покушало се увођењем закона да се овоме затирању на пут стане. Али закони као сви привредни закони, само су заштитници а не и произвођачи. И кад би се ослонили на ове законе, дуго би још чекали, па да у нашим водама видимо толико риба, колико је потребно за народну исхрану. И код у других народа постоје одавно закони, али они поред закона раде на размножавању риба како у слободним водама, за које важе закони, тако и у приватним малим водама или рибњацима.

Отуда би код нас ваљало отпочети размножавањем риба по нашим слободним водама, рекама и језерима и то по плану и искуству људи, који су то већ од дуго времена стекли. А по резултату тога искуства ваља пазити на известну размеру у количини риба, која најбоље одговара водама и њиховој природи Има риба које су прождрљиве и које се нарочито хране другим врстама риба. Ако се жели да однегују и размноже ове врсте риба, чије је месо највише цењено онда се ваља у исто време побринути за њихову храну, без чега би нам покушај био узалуд.

С тога прво ваља отпочети размножавањем мање тражених риба, т.зв. белим рибама које имају да послуже за исхрану племенитијим рибама.

Како је плодност риба необично велика, јер један икраш може да избаци по стотину хиљада јаја, то као да се сама природа постарала да их овом великом плодношћу осигура од прекомерног затирања. Само би ваљало осигурати будућност младим док се не развију до пијачне величине, и даље за време прпорења. Ово се може постићи строгом применом скоро издатих закона о рибелову; обавештавањем народа, да се то ради у његову корист, забраном заграђивања вода и подизања брана, где је коме воља, забраном извлачења водених биљаказа време прпорења тамошњих риба и бољом регулацијом вода.

Риба је од вајкада и свуда па и код нас сматрана као ствар коју треба само затирати без најмање помисли да ће може некад нестати. Отуда би наши привредници и економи велику корист учинили народу, ако би га у овом правцу почели обавештавати и речју и делом.

Наш народ без икаква обзира на рибе подиже бране за воденице, за прелазе за риболов итд. свуда, где се њему свиди. Међу тим има риба селица, које за време прпорења иду у плитке воде, горњег тока и које не могав да пређу ове силне бране баце икру тамо, где се не могу њихови млади да развију.

С тога паметни људи чине све могуће да таквој риби олакшају пут до места, у горњем речном току, где се она икри. Такви људи дају право на подизање брана само тамо, где то риби не смета а тамо где има водопада и скокова, подижу степенице, згодне пролазе, заклоне итд. Другој риби подижу се вештачки изводилишта било по средини било по обалама; другим се пак саде биљке по којима лепе семена јаја итд.

Како су многи наши предели обешумљени, воде су изложене прекомерним и честим поплавама. С тога би ваљало извести што пре пошумљавање оголићених места, што би од велике благодети било не само за воду и рибе у њима, већ и за побољшање климатских прилика у којима ми живимо.

Из овога излази да би за природно размножавање риба ваљало ово радити:

1). У свима нашим водама ваља прво размножити рибе које већ одавна у њима живе, без обзира на то, да ли су од веће или мање вредности. При том ваља пазити, да се прво размноже беле рибе па онда грабљиве, које се њима хране и чије је месо укусније. За тим ваља водити рачуна о размери која треба де постоји између ових двеју врста риба а то се може да регулише разложним ловом једних и других према њиховој већој или мањој појави.

2). Уредити воде за рибу, т. ј. поставити степенице, пролазе, згодна икришта итд. и забранити подизање брана, где би шкодиле рибама.

3). Пошумљивати оголићене пределе, што у интересу свију ваља што пре довршити.

* * *

Овај посао може држава преко својих органа пољопривредних дружина и школа да постигне. Међу тим други један посао, вештачко гајење риба могу поред државе и појединци да раде и како тај посао доноси бржу и очигледнију корист ономе ко га предузме, ми га препоручујеуо свима нашим привредницима, економима, свештеницима и учитељима. Гајење риба у рибњацима може да буде простије или сложеније, скупље или јевтиније према томе, колико се може да утроши, коликом количином воде располажемо и каквим квалитетом. У рибњацима се код нас могу да гаје шарани и шареновидне рибе, или младице и рибе њима сличне Ми за сада препоручујемо гајење шарана као најлакше и за нашеприлике најпробитачније. И ово гајење шарана може да буде двојако. Или нам на расположењу стоје обучени рибари, велике количине воде и земљишта, те можемо да их у затвореним басенима негујемо почев од икре па до рибе за пијацу, дакле за три године. Или пак готову рибу из оближњих вода, или угледних станица, убацујемо у наше мале рибњаке, негујемо их само

преко лета да их у јесен добијемо угојене од пијачног пораста дакле за продају.

Прва врста рибњака може да се одржи по већим добрима, а нарочито по пољопривредним окружним и среским станицама а другом врстом т.зв. сеоском културом, може се сваки економ, свештеник, и привредник занимати. За ову врсту гајења нити треба особитих трошкова, нити спреме, а приход је сразмерно већи од осталих врста одгајивања. За ову врсту — сеоских рибњака најзгоднији је шаран.

Он живи у топлијој, барској и речној води, а такве има у свима селима. За рибњаке ваља одабрати место које иначе за другу културу није подесно, пазећи при том да на вода не плави. У случају плављења, ваља га осигурати јачим насипом и нарочитим каналом за сигурност, којим се сувишна вода одводи пре него дође до рибњака.

Насип не треба да је виши од ½ метра. а дубина воде у у рибњаку до 3 дм.

Сваки рибњак ваља тако удесити, да му доводна и одводна вода буду у истом правцу и тако како ће се свакад кад потреба захте моћи да испразни. Ну и баре које се кишном водом пуне, могу шаранаским рибњацима да послуже. У близини одводног отвора ископа се од 1—1½ м. у дужину и 1 м. у ширину једна јама, брлог, у коју се скупља сва риба, кад се рибњак испразни. На тај је начин лако рибу ловити и правити избор међу њима. Дно рибњака треба да је с једним јарком за 2 дсм. дубље од осталог рибњака а тако исто и са стране од насипа па к овом јарку ваља направити повише паралелних јаркова. На тај начин вода брже одилази и рибњак се лакше празни а риба пре доспе до брлога. И доводну и одводну воду ваља кроз решетке пропуштати, како се не би страна риба увукла, или штеточине, или како не би риба из рибњака с одводном водом изишла. Мало водених биљака, али не толико да покрије целу површину рибњака ваља имати у рибњаку. Вода оваквих рибњака, нарочито кад слабије отиче и добро се пригреје, може да да довољну количину хране шаранима. Ну ако хоћемо да најбоље и најбрже резултати добијемо ваља овако радити. Сваког пролећ кад је риба најјефтинија ваља набавити извесну количину двогодишњих шарана у сразмерној величини рибњака и квалитету земљишта, т.ј. оних који у нашим водама теже око ½ кгр. Њих ваља најдаље до краја априла убацити у рибњак и то у правој количини, како не би било више него што их рибњак може да исхрани. Јер као што стока гладни и мршави ако нема довољну количину хране, тако и рибе делећи у већем броју извесну количину хране, довољну за мањи број, неће моћи да порасти и угоји се онако, како би било, да је хране у изобиљу. Обично се узима да према квалитету земљишта рибњака, које производи храну шарана, коју састављају ситни рачићи, алге, и остале једва голим оком видне животиње и биљке, 25 ара око 100—200 кгр. риба могу да исхране. Како се у оваквим рибњацима може при повољној исхрани и нези при крају истог лета скоро да удвоји тежина убачене рибе, можемо приближно рећи, да се у рибњак од 25 ара може да убаци од поменутих двогодишњака 40—50 кгр. па да се при крају истог лета добије до 100 кгр. Ова је цифра средња или испод средње и вероватно је, да ће се увек више користи извући, нарочито ако се природној храни додаје вештачка. Ову чине кухински отпаци, кухани кромпири, покварено брашно, помешано некад с исцеканим месом цркнутнх животиња, стврднут или убуђао хлеб или проја итд. Храну ваља толико убацивати колико је шарани могу да прождеру, јер ће сувишак да трули и тим поквари воду и производи разне болести од којих рибе цркавају. С тога важи као правило: мање количине хране ваља што — чешће три до четири пута преко дана убацивати.

Рибњак ваља што је могуће чистије и уредније држати и бар сваке године чистити, да га не би нанос затрпао. Питање је само, како би наши економи могли набављати потребан материјал за сеоску културу, кад у највећем делу наше отаџбине нема такве рибе. Пољопривредне станице требале би као и за остале гране и за ову да буду расадник. Уза свако друштвено окружно или општинско угледно добро, требало би подизати и рибњаке где би се риба по вештачком оплођавању само најбољих овоземаљских раса гајила, и који би снабдевале појединаца потребном количином. Ако би појединци отпочели овим, ја им предвиђам само сретан и сигуран успех. Како се риба може жива да преноси то би је у прво време могли набављати из Дунава и Саве, где је у извесно доба године има толико и по тако јевтиној цени да је не би требало у обзир узимати приликом срачунавања чистог прихода од рибњака.

Ми смо досада у најкраћим потезима изложили само ону врсту рибњака и риба који су најлакши за одржавање и исхрану. Сваки земљорадник може да буде и произвођач риба. Међутим и остале врсте наших риба, као младице а нарочито смуђеви и пастрмке, могу се исто тако гајити. Само је њихово гајење скопчано с више трошкова, умешности и воље те га за *општу примену* не би могли препоручити. Међутим појединци, државна угледна добра, манастири и др. могу их с великом користи гајити, ако се узме у обзир висока цена овим рибама на нашим пијацама, која је некад до 2½ пута већа од цене најбољег говеђег меса.

Да видимо сада да ли је рационално гајење и размножавање риба заиста потребно и да ли му има месара. До пре неколико година риба се великим делом увозила усољена из Аустро-Угарске а нарочито из Румуније. Од кад су закони у овом погледу пооштрени увоз је мањи, испод половине, тако да се може рећи, да је до пре неколико година, преко милион кгр. рибе увожено. Немам статистичких података али узимио од ока још два милиона кгр. колико све наше реке могу да даду па ће нам се потрошња рибе представити округлом цифром од 2—2½ милиона динара.

Ево статистичког прегледа увоза рибе после забране увоза сољених риба. Тако:

	1896		1897		1898	
УВОЗ	количина	вредност	количина	вредност	количина	вредност
Риба свежа	412093	122673	541304	117766	235453	75282
Риба усољена и осушена .	131919	94533	147888	93905	253106	133369

ИЗВОЗ	количина	вредност	количина	вредност	количина	вредност
Риба свежа	42749	45110	102806	80144	82518	—
Риба усољена и осушена .	—	—	40	1013	16221	—

Из цена риба наших, извезених и увезених види се, да смо од странаца добијали лошији и јевтинији квалитет! Онда није чудно, што се пређе и многи случајеви тровања и побољевања констатовали.

Ако узмемо да и најспротнија кућа наша има толико простора колико је потребно за сеоску културу, ако се узме шта се добија с такве мале површине, ако се узме у обзир и то, што ће сам домаћин моћи да потроши, онда нам јасно излази корист од подизања оваквих рибњака. Оно мало посла и трошкова тако је незнатно, да према користи ишчезава Њима ће народ добити нов извор за зараду и више и боље хране а осем тога добиће разноврсније занимање, те не ће имати кад, да се по сеоским механама задржава. Моје је дубоко убеђење да с разноврснијом употребом свога времена и народ постаје оштрији и интелигентнији и пружајући му ову грану привреде ми му ширимо круг рада а с њим и његову интелегенцију!

ГЛАСНИК

Постављења по пољоприв. и ветеринарској струци.— Његово Величанство Краљ, указом Својим од 15. ов. м. благоволео је на предлог Министра Народне Привреде поставити:

за економа треће класе Управе државне ергеле, Вићентија Матића, пређашњег среског економа исте класе; и

за среског економа за срез таковски округа рудничког, Јована Влајића, економа треће класе Управе државне ергеле, с платом од 1515·60 динара на годину, коју је и досада имао, — по потреби службе;

за окружног марвеног лекара прве класе округа нишког, са седиштем у Алексинцу, Павла Тодоровића, окр. марв. лекара

исте класе окр. тимочког, са седиштем у Зајечару, — по потреби службе;

за окр. марв. лекара прве класе округа тимочког, са седиштем у Зајечару Манојла Радовановића, окр. марв. лекара исте класе, окр. крушевачког са седиштем у Крушевцу, — по потреби службе;

за окр. марв. лекара прве класе окр. ваљевског, са седиштем у Ваљеву, Петра Бојића, окр. марв. лекара исте класе окр. рудничког, са седиштем у Чачку, — по потреби службе;

за окружног марв. лекара прве класе, окр. ваљевског, са седиштем у Обреновцу, Јована И. Алексића, окр. марв. лекара исте класе и округа, са седиштем у Ваљеву, — по потреби службе;

за окружног марв. лекара прве класе, окр. моравског, са седиштем у Ћуприји, Андреју Ђурашковића, окр. марв. лекара исте класе окр. ваљевског, са седиштем у Обреновцу, — по молби;

за окр. марв. лекара прве класе, окр. крајинског, са седиштем у Неготини, Димитрија Ђорђевића, окр. марв. лекара друге класе истог округа;

за окр. марв. лекара друге класе окр. крушевачког, са седиштем у Крушевцу, Косту Врбића окр. марв. лекара исте класе окр. моравског, са седиштем у Ћуприји, — по молби;

за окр. марв. лекара друге класе окр. врањског, са седиштем у Врању, Божидара Драгићевића, окр. марв. лекара исте класе и округа, са седиштем у Лесковцу, — по потреби службе;

за окр. марв. лекара друге класе, округа моравског, са седиштем у Параћину, Драгомира Илића, окр. марв. лекара треће класе, истог округа;

за окр. марв. лекара друге класе, окр. подринског, са седиштем у Митровици, Андреју Рашковића, окр. марв. лекара треће класе, истог округа;

за окр. марв. лекара друге класе, окр. топличког, са седиштем у Прокупљу, Живка Радивојевића, окр. марв. лекара треће класе, истог округа;

за окр. марв. лекара друге класе окр. ужичког, са седиштем у Ужицу, Марка Павловића. окр. марв. лекара треће класе окр. моравског;

за окр. марв. лекара треће класе, окр. рудничког, са седиштем у Чачку, Петра Димитријевића, окр. марв. лекара исте класе окр. ужичког, са седиштем у Ужицу, — по потреби службе. *без права на селидбину;*

за окр. марв. лекара треће класе, окр. крагујевачког, са седиштем у Аранђеловцу, Јована Антића, окр. марв. лекара исте класе, окр. врањског, — по молби;

за окр. марв, лекара треће класе, окр. врањског, са седиштем у Лесковцу, Јована Брандића, писара треће класе Министарства Народне Привреде, — по потреби службе, по пристанку;

за контрактуалног окр. марв. лекара треће класе, окр. тимочког, са седиштем у Књажевцу, Михаила Ренчевића, контрактуалног окр. марв. лекара исте класе, окр. нишког, са седиштем у Алексинцу, — по потреби службе, *без права на селидбину;* и

за окр. марв. лекара треће класе, окр. моравског, са седиштем у Свилајнцу, Тому Чупића, дипломисаног ветеринара.

за контрактуалне окр. марвене лекаре прве класе, Јозефа Рибнера и Пинкаса Ајзенштајна, дипломисане ветеринаре;

за контрактуалне окр. марв. лекаре друге класе, Антуна Сливнића и Самуила Прагера, дипломисане ветеринаре; и

за контрактуалне окр. марвене лекаре треће класе, Ернеста Јенкнера, Давида Бика, Михаила Бројаку, Хајнриха Шнајдера и Витолда Шмита, дипломисане ветеринаре.

Плави камен у Угарској. — Угарски министар пољске привреде наредио је, да се **плави камен** уврсти међу оне предмете трговинске, чије је кварење и фалсификовање, као и продаја у таквом стању, забрањена законом. Као плави камен допуштено је пустити у промет само такав фабрикат, који има најмање 98 одсто чистог кристалисаног бакарног сулфата, и у коме у оних 2 одсто, осем неизбежне количине воде, има највише 0·5 одсто металнога гвожђа. Ова наредба ступа у живот од 15 септембра по новом календару.

Налазимо да је ова мера, која се предузима у Угарској, врло умесна, с разлога што се купци чувају од преваре, а што је главно обезбеђује се поуздано деловање прскања бордовском чорбом. Радо би видели, да и у нас Министарство унутрашњих дела пропише такву наредбу.

Нов члан утемељач Српског Пољопривредног Друштва. — Чиновници Министарства Народне Привреде, да би оставили трајан спомен своме рано умрлом другу пок. **Радивоју Рад. Лазаревићу,** писару Министарства Народне Привреде, уписали су га за члана *утемељача* Српског Пољопривр. Друштва и положили прописни улог у 100 динара.

Пажња, коју другови покојног Радивоја указују овим начином заслужује сваку хвалу и с наше стране, јер остављајући трајан спомен своме умрлом другу помажу Српском Пољопривр. Друштву да ради на унапређењу *Пољске Привреде*, тог основног извора народног благостања.

ДРУШТВЕНИ И ПОДРУЖИНСКИ ПОСЛОВИ

ЗАПИСНИК XIII. СЕДНИЦЕ

Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва

Држане 21 маја 1900. године у Београду.

Били су: председник г. Милутин Савић, потпредседник г. Александар М. Секулић, благајник г. Благоје Д. Тодоровић чланови одбора: г. г. Павле Т. Тодоровић, Илија Кремић и Јован Јекић, као гост г. Велимир Виторовић редовни члан друштва.

Председавао председник г. Милутин Савић бележио секретар М. Јовановић.

116. Прочитане Записнике X, XI и XII седнице — Одбор си малим изменама усвоји.

115. Секретар реферише да би требало изабрати од стране Друштва изасланике, који ће у споразуму са општином града Крагујевца утврдити све шта треба за изложбу говеда и оваца, а што се не може постићи преписком, те да се према томе све што треба уради и благовремено набави и спреми — По овоме реферату Одбор усвоји предлог председника, да чланови ужег одбора за окружну изложбу буду друштвени изасланици, који ће у Крагујевцу утврдити споразум о свему, шта се има урадити за даље спремање. У име дневнице да им се рачуна по 12 динара а подвоз железницом II класе.

118. Чита се предлог Председника друштвеног о начину одржавања што боље, чвршће и непрекидне везе између Друштва и Подружина — Одбор усвоји предлог у начелу да треба Подружине обилазити, прегледати њихов рад и упућивати их у правилном даљем раду. Тога ради овласти председништво, да може с времена на време одређивати она лица којима то буде могућно да ово изврше уз други који посао.

119. Чита се писмо Господина Министра Народне Привреде од 15. т. м. ПБр. 5266 којим скреће пажњу Друштва, да би по нахођењу Министарства било много корисније, када би се сушница, која се намерава подићи у дворишту дома друштвеног, подигла на имању Управе Топчидерске Економије — Одбор одлучи:

1. да се умоли Министарство Народне Привреде, да изволи објаснити: да ли се подизање Главинићеве најновије сушнице у Топчидеру разуме из средстава друштвених или државних, којима Министарство Народне Привреде рукује. Ако се мисли да се подигне о трошку Друштва, онда како ће се у погледу својине сматрати та сушница, кад се подиже на државном земљишту.

2. да се о трошку друштвеном, приликом грађења ове сушнице позове неколико мајстора из неколико места у Србији, да се у грађењу ових сушница обуче. Издатак да падне на терет партије на остала помагања Пољ. Привреде.

120. Секретар реферише да је лиферант плавог камена по условима требао да испоручи: првих *шест* вагона до 30. марта, друга *три* вагона до 30. априла, и трећа *два* вагона ако устреба до 30. маја ов. год. по нашем календару; а он је до данас испоручио само 4 вагона а тек данас је примљен још један вагон дакле свега *шест* вагона. Тражња плава камена толика је, да се мора тражити и наћи начина да се што пре подмири јер је сад прскање винограда у највећем јеку. Пошто су исцрпљене све

мере, што их је друштвена администрација могла употребити, мишљења је да се ова ствар преда адвокату — Пошто је Одбор саслушао реферат друштвеног секретара одлучи: Овлашћује се председништво да даље ради по своме нахођењу.

КЊИЖЕВНИ ОГЛАСИ

Изашла је из штампе књига

ПОЉОПРИВРЕДНЕ ПОУКЕ

ПО ПРОГРАМУ НАПИСАО

ЈАЈА Ј. ЈОДОРОВИЋ — ЂАКОВЧИЋ

ЗА СЕОСКЕ ОСНОВНЕ И ПРОДУЖНЕ ШКОЛЕ

КЊИГА ПРВА: ЗА III РАЗРЕД ОСНОВНИХ ШКОЛА

СА СЛИКАМА У ТЕКСТУ

БЕОГРАД

ИЗДАЊЕ КЊИЖАРНИЦЕ В. ВАЛОЖИЋА

1900.

Садржина ових *Пољопривредних поука* ово је:

1. Главне врсте орађе земље

1. Глинуша. — 2. Пескуша. — 3. Кречуша. — 4. Хумуша.

2. Ораница и здравица

Дубље и плиће орање.
Орање пред зиму и у пролеће.

3. Плуг и ралица

Веће користи од орања плугом.

4. Брана, дрљача, ваљак

5. Потреба ђубрета

Разне врсте ђубрета и ђубрења. — Мешанац. — Начини ђубрења. — Торење. — Ђубрење усева.

6. Семе, избор и припремање семена за сејање

Припрема семена за сејање.

7. Прорећивање усева, плевљење и окопавање

Прорећивање. — Плевљње и окопавање. — Плуг за окопавање.

8. Корист од воћака, каква је сад и каква још може бити

9. Подизање воћака сада и како га треба подизати

10. Каламљење под кору, спајањем и пупољком.

Каламљење под кору. — Каламљење спајањем. — Каламљење пупољком (очење)

11. Користи од стоке

12. Храњење и благо поступање са стоком

Храњење у стаји и храњење на паши. — Појење. — Потреба соли. — Поступање са стоком.

13. Какве треба да су стаје за стоку

14. Користи од птица

Птичије кућице.

15. Жетва орпом и косом

16. Штетне и корисне животиње и истребљивање штетних.

Зец. — Миш
Гундељ. — Житни жижак. — Бувач. — Житна совица. — Бели глоговац. — Главоња. — Лисне ваши. — Сушибуба или филоксера. — Говеђи обад. — Сиви пољски пуж.
Ровац. — Кукавичја суза. — Јабучни смотавац.
Кртица. — Јеж. — Слепи миш. — Сова.
Жаба. — Гуштер. — Даждевњак.
Трчуљак. — Буба мара. — Мрави.

Питања за понављање

Исправке

Неколико напомена о предавању Пољопривредних поука

Цена је књизи 80 пара динарских

ОБЗНАНЕ

Уредништво *Тежака, Пољопривредног Календара и Пољопривредног Гласника* налазе се у **дому Српског Пољопривредног Друштва** Немањина улица бр. 11.

Седнице **Књижевног Одбора** држе се сваке **среде** од 5 часова по подне, у друштвеном дому.

Сви радови, намењени било *Тежаку,* било *Пољопривредном Календару* или *Пољопривредном Гласнику* шиљу се увек **Српском Пољопривредном Друштву** које их прима, у списак заводи и по списку предаје уреднику коме припадају.

ЦЕНА ОГЛАСИМА:

Мањим од петит врсте једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупних писмена по 15 пара од врсте од ступца.
Већим огласима од целе стране 20 динара (10 фор. а. в.) пола стране 10 дин. (5 фор.) четврт стране 3 динара (2·50 фор.)
Поред тога за свако оглашавање по 20 пара дин. државне таксе.
За оглашавање више пута 10 од сто јевтиније.

Преглед 26. броја Тежака: Окружна изложба говеди и оваца. *Чланци*: Виногради и производња вина у 1897. години. — Упутство за вршење дужности сталних пољопривредних путних учитеља у Моравској. — VIII. Пољопривредно предавање за шири круг слушалаца. — *Гласник.* — *Друштвени и подружински послови.* — *Књижевни оглас* — *Цене огласима.*

ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА КРАЉЕВИНЕ СРБИЈЕ

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ
УПУЋУЈУ СЕ
СРП. ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ
У БЕОГРАДУ

ПРЕТПЛАТУ ПРИМАЈУ И СВЕ ПОШТЕ

НА ОСНОВУ НАЈВИШЕГ РЕШЕЊА ОД АПРИЛА 1869. ГОДИНЕ № 204. ПРЕПИСКУ ДРУШТВЕНУ НОСИ ПОШТА БЕСПЛАТНО.

Цена огласима изложена је на последњој страни.

ПОД МОЋНОМ ЗАШТИТОМ ЊЕГОВОГ ВЕЛИЧАНСТВА КРАЉА
АЛЕКСАНДРА I

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869. ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ

ЗА СРБИЈУ
НА ГОДИНУ 8 ДИН. НА ПОЛА ГОДИНЕ 4 ДИН. ЧЛАНОВИ ПОМАГАЧИ, ЧЛАНОВИ СВИХ ДРУШТВ. ПОДРУЖИНА, ОСНОВ. ШКОЛЕ, ВОЈНИЦИ СТАЛ. КАДРА, ЂАЦИ, МАНАСТИРИ, ЗЕМЉОРАДНИЧКЕ ЗАДРУГЕ И ЧУВАРИ ШУМА ДОБИЈАЈУ ЛИСТ У ПОЛА ЦЕНЕ, АКО ПОЛОЖЕ ПРЕТПЛАТУ УНАПРЕД ЗА ЦЕЛУ ГОДИНУ.

ВАН СРБИЈЕ
НА ГОД. 10 ФРАН. ИЛИ 5 ФОР. А. ВРЕД.; НО СРП. ПОЉОПРИВ. УДРУЖЕЊА И ЊИХОВИ ЧЛАНОВИ КАО И СРПСКЕ ЗЕМЉОРАД. ЗАДРУГЕ И ЧИТАОНИЦЕ, ДОБИЈАЈУ ЛИСТ ЗА 6 ФР. ИЛИ 3 ФОР. А. ВРЕД. КАД УНАПРЕД ПОЛОЖЕ ПРЕТПЛАТУ И КАД СЕ ПРЕТПЛАТИ КОД СВОГ УДРУЖЕЊА ПРЕКО КОГА ЋЕ ИМ СЕ И ЛИСТ СЛАТИ

ИЛУСТРОВАНИ ГЛАСНИК СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

ВЛАСНИК И ИЗДАВАЛАЦ
СРПСКО ПОЉОПРИВРЕДНО ДРУШТВО

КЊИЖЕВНИ ОДБОР:
ДР. М. Т. ЛЕКО, М. М. САВИЋ, Д. М. СПАСИЋ, П. Т. ТОДОРОВИЋ, А. ЖИВАНОВИЋ и Б. Д. ТОДОРОВИЋ.

ОДГОВОРНИ УРЕДНИК
АЛЕКСАНДАР М. СЕКУЛИЋ

БРОЈ 27. У БЕОГРАДУ, НЕДЕЉА 9. ЈУЛА 1900. ГОДИНЕ ГОДИНА XXXI

ПОД НАЈВИШОМ ЗАШТИТОМ
ЊЕГОВОГ ВЕЛИЧАНСТВА КРАЉА
АЛЕКСАНДРА I.
СРПСКО ПОЉОПРИВРЕДНО ДРУШТВО
ПРИРЕЂУЈЕ У КРАГУЈЕВЦУ 8. 9 и 10. СЕПТЕМБРА ОВЕ ГОДИНЕ

ОКРУЖНУ ИЗЛОЖБУ ГОВЕДИ И ОВАЦА

На овој изложби имају права излагања сви одгајивачи из округа крагујевачког и они из срезова јасеничког и орашког округа смедеревског, а за изложена ваљана грла издаће се 37 награда у новцу и у пољопривредним справама и алатима у вредности 4.270 динара. Осим тога као награде даваће се похвалнице а по могућству обдариће се и сваки излагач пољопривредним књигама.

Изложба има ова одељења и награде:

ИЗЛОЖБА ГОВЕДИ

Главна награда Министарства Народне Привреде за најбоље приплодно грло у новцу 300 динара.

А. Одељење за краве са овогодишњим теладима.

1.	Награда	Министарства	Народне	Привреде	у новцу				200	динара
2.	„	Општине	града	Крагујевца	у новцу				150	„
3.	„	Српског	Пољопривредног	Друштва	у справама	100	у новцу	20 свега	120	„
4.	„	„	„	„	„	80	„	20 „	100	„
5.	„	„	„	„	„	60	„	20 „	80	„
6.	„	„	„	„	„	50		20 „	70	„
7.	„	„	„	„	„	40	„	20 „	60	„
8.	„	„	„	„	„	30	„	20 „	50	„

Б. Одељење за јунце и јунице испод 2 године који нису спаривани.

I. Јунци.

1.	Награда	Министарства	Народне	Привреде	у новцу				200	динара
2.	„	Српског	Пољопривредног	Друштва	у справама	120	у новцу	30 свега	150	„
3.	„	„	„	„	„	80	„	20 „	100	„
4.	„	„	„	„	„	40	„	20 „	60	„

II. Јунице.

1.	Награда	Српског	Пољопривредног	Друштва	у справама	120	у новцу	60 свега	180	динара
2.	„	„	„	„	„	100	„	20 „	120	„
3.	„	„	„	„	„	60	„	20 „	80	„
4.	„	„	„	„	„	30	„	20 „	50	„

В. Одељење за бикове и стеоне краве преко 2 године.

I. Бикови

1. Награда Министарства Народне Привреде у новцу . . . . . 200 динара
2. „ Српског Пољопривредног Друштва у справама 120 у новцу 30 свега . . . . . 150 „
3. „ „ „ „ „ „ 80 „ 20 „ . . . . . 100 „
4. „ Крагујевачке Задруге за кредит и штедњу у новцу . . . . . 60 „

II. Краве стеоне

1. Награда Српског Пољопривредног Друштва у справама 120 у новцу 80 свега . . . . . 200 динара
2. „ „ „ „ „ „ 100 „ 20 „ . . . . . 120 „
3. „ „ „ „ „ „ 60 „ 20 „ . . . . . 80 „
4. „ „ „ „ „ „ 30 „ 20 „ . . . . . 50 „

Г. Одељење за теглеће волове.

1. Награда Министарства Народне Привреде у новцу . . . . . 200 динара
2. „ Општине града Крагујевца у новцу . . . . . 100 „
3. „ Српског Пољопривредног Друштва у справама 30 у новцу 20 свега . . . . . 50 „

Д. Одељење за угојену стоку за трговину.

1. Награда Министарства Народне Привреде у новцу . . . . . 200 динара
2. „ Крагујевачког Кредитног завода у новцу . . . . . 100 „
3. „ Српског Пољопривредног Друштва у справама 30 у новцу 20 свега . . . . . 50 „

ИЗЛОЖБА ОВАЦА

Главна награда Министарства Народне Притреде за најбоље стадо од најмање 40 одабраних брава и оваца у новцу 200 динара.

1. Награда Српског Пољопривредног Друштва у справама 80 у новцу 20 свега . . . . . 100 динара
2. „ „ „ „ „ „ 60 „ 20 „ . . . . . 80 „
3. „ „ „ „ „ „ 40 „ 20 „ . . . . . 60 „
4. „ Општина града Крагујевца у новцу . . . . . 50 „

За шкопце — јалове овнове за трговину награда у новцу . . . . . 50 „

Све справе одређене за награде, биће изложене у парочитом одељењу а по могућству и по потреби њима ће се онде у месту радити и показивати како се којом справом рукује.

НАПОМЕНЕ ИЗЛАГАЧИМА

1. Пријављивање говеди и оваца примаће срески економи онога среза из кога је дотични излагач.

2. Сваки излагач мора поднети доказ да је притежалац грла које пријављује бар од 1 марта ове године. За краве без телади још и доказ — билет да је водила и да је стеона. Доказ може бити потврђен — оверен — од месног кмета и среског економа.

3. Пријављивање траје до 15. августа ове године закључно.

4. За свако пријављено грло одредиће се место на изложби.

5. Један излагач може изложити у свима одељењима по једно, два или више грла ако међу њима има битне разлике.

6. Један излагач, који у једном истом одељењу излаже два три или више грла, може добити само једну награду, а у случају да један излагач излаже у више одељења по два три или више грла може добити по једну од одређених награда у сваком одељењу.

7. У одељењима: за краве са овогодишњим теладима, за јунце и јунице испод две године који још нису спаривани и за бикове и краве преко две године, свако грло мора имати свога чувара и поводник или улар за везивање; а у одељењима за теглеће волове и угојена говеда, један чувар може бити за највише два грла, која морају имати уларе или поводнике за везивање.

8. За бикове и јунце, чувари морају бити зрели и снажни људи, а за јунице, краве и волове чувари могу бити и младићи а и одрасло женскиње нарочито оно, које стоку и код куће чува, храни или музе. Ћудљиви јунци и бикови, који хоће да нападају, неће се примати.

9. Чувари морају бити чисто и пристојно одевени и обувени.

10. Излагачи оваца догониће за изложбу највише по четири овце и једног овна а понеће уверење месног кмета и среског економа од колико му је брава стадо и јесу ли све овце као оне, што их је на изложбу догнао.

11. Чувари оваца на изложби могу бити и дечаци или девојчице, чисто и уљудно одевени и обувени.

12. Сва стока на изложбу доведена мора бити здрава, чиста и отимарена. не сме бити улужена, учичкина, вашљива и шугава. Овце не смеју бити купане.

13. Излагачи музне стоке (крава и оваца) морају се побринути да стока буде навреме помужене да не прегори.

14. Сваки излагач говеди и оваца дужан је побринути се за потребну количину јарме — прекрупе или трица за своја грла, а сена ће добити на изложби. Изложена грла не смеју бити гладна.

15. У погледу одржавања реда на изложби, излагачи и чувари изложених грла, морају се безусловно покоравати наредбама редитеља, који ће имати значке, у противном биће заједно са стоком са изложбе уклоњени.

16. Она грла која буду награђена главним наградама, затим првим и другим наградама у појединим одељењима сликаће се и Друштво се нада да ће њихови сопственици по једну слику откупити унапред, која ће им се кад буде готова, послати преко среског економа.

17. Да би се знало шта бива са оним грлима, која су на изложби награђена, сваки излагач дужан је јавити среском економу или Српском Пољопривредном Друштву ако је награђено грло за запат оставио, је ли од њега имао подмлатка; а ако га прода: коме га је продао и по што, да ли за запат или за трговину.

18. Довођење грла на изложбу и распоређивање по одељењима трајаће 8. септембра цео дан и грла која нису тога дана доведена и пријављена на изложби неће се доцније ни под каквим изговорима примити.

19. Оцењивачки Суд отпочиње свој рад 9. септембра рано изјутра, с тога сва доведена и распоређена грла морају бити на својим местима пре 6 сати изјутра.

20. Оцењивање ће се вршити по прописаном Упутству за Оцењивачки Суд мерењем Лидтиновим штапом и поентирањем а по нахођењу Оцењивачког Суда и мерењем на сточној вази.

21. Стање здравља пријављене и доведене стоке цениће се по спољашњим знацима без нарочитог претходног осматрања и дубљег испитивања.

22. Код оваца ће се ценити на првом месту вуна — руно, затим крупноћа — тежина и најпосле млечност.

23. Свечано отварање изложбе биће 10. септембра после службе божије, и тога ће се дана раздавати досуђене награде. Награђена грла остаће на изложби до 3 сата по подне за осматрање. После раздавања награда биће пријатељски састанак чланова Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва, Приређивачког Одбора, Оцењивачког Суда и излагача за претресање питања о унапређењу сточарства у нас. Одатле иде се на банкет.

24. Похвалнице као знак највишег друштвеног одликовања даваће се: Установама и заводима, који излажу грла само на углед, даље Манистирима и оним излагачима, који су у одељењима: за краве са овогодишњим теладима; за јунце и јунпце испод две године и за бикове и краве преко две године, — изложили грла, која су добила новчану награду и напослетку оним одгајивачима који по своме социјалном положају имају да добију ово одликовање а не новчану награду.

25. Путна уверења за подвоз железницом посетилаца ове изложбе неће се издавати.

Из седнице Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва 27. јуна 1900 године, у Београду.

*

ОБРАЗАЦ ПРИЈАВЕ

БРОЈ ПРИЈАВЕ

БРОЈ МЕСТА НА ИЗЛОЖБИ

Село . . . . . .

Општина . . . . . .

Срез . . . . . .

ПРИЈАВА

ЗА

ОКРУЖНУ ИЗЛОЖБУ ГОВЕДИ И ОВАЦА

У КРАГУЈЕВЦУ

1. Име и презиме излагача?	
2. Шта излаже? (Осим тога што код говеди треба казати излаже ли краву стеону или са овогодишњим телетом, бика или јунца, — потребно је да се каже име грла и колико му је година или месеци. Код ситне стоке треба казати број женских и број мушких грла).	
3. Је ли из излагачевог запата или је грло купљено? (Ако је купљено тачно записати: кад је купљено, од кога, одакле је продавац и по што?)	
4. Је ли грло досад ма где добило награду и колику?	
5. Да ли је Сточна комисија дотично грло предложила за премију или потпору?	
6. Је ли излагач какав члан Срп. Пољопривредног Друштва или које Пољопривредне Подружине, или Земљорадничке Задруге или кола Јахача или ма ког Пољопривредног Друштва?	
7. Има ли излагач засејане детелине и колико хектара, или има још засејаних и каквих других биљака за сточну храну и колико хектара?	
8. Има ли испуста и пашњака и колико хектара, а тако исто има ли и колико хектара ливада сенокоша?	
9. Има ли каквих справа за приправљање хране (н. пр. сецкалицу за сламу, сено и сламу, сецкалицу за сточну репу и дулеке, прекрупач итд.).	
10. Има ли стају за стоку, од каквог материјала и за колико грла?	
11. Да би се знало је ли излагач и добар домаћин и одгајивач добре стоке, потребно је казати: колико има крава, колико јунаца, колико јуница, колико бикова, колико теглећих волова, колико коња, колико кобила, колико оваца, а колико свиња; и да ли му је сва стока добро одгајена.	

. 1900

У . . . . . .

(Потпис излагачев)

. . . . . .

Ову пријаву попунио и за њену тачност и истинитост, јамчи

Срески економ

среза . . . . . .

ПОЉОПРИВРЕДНА ХЕМИСКА И ОГЛЕДНА СТАНИЦА

Претписом Господина Министра Народне Привреде од 1. маја 1898 год. Збр. 3021 установљена је, као саставни део одељења за пољску привреду и ветеринарство, *пољопривредна хемиска и огледна станица* са задатком:

1. Да врши све пољопривредне, научне и практичне огледе и испитивања;

2. Да врши све пољопривредно-хемиске анализе;

3. Да врши контролисање радња семеном, вештачким ђубретом и сточном пићом; и

4. Да даје одговоре и објашњења на разна научна и практична пољопривредна питања.

Ближи круг рада станице види се из Правила исте, која су штампана у Српским Новинама; Ручном Раду а и отштампана у засебну књигу.

Станица је привремено смештена у згради рударског одељења уз рударску хемиску лабораторију са којом има и неке просторе заједничке а и узајамно служење инвентаром, библиотеком и др.

Како рударска лабораторија не беше снабдевена за пољопривредно хемиска испитивања, то, поред преправака и допрвака, које су извршене, одмах је приступљено и набавци бар најпотребнијих апарата. Како за тај циљ није било нарочитог кредита, то је та прва набавка извршена из чистог прихода државне класне лутрије, око 2000 дин. — 1899 г. станица је имала свој нарочити кредит 2000 дин., али како и та сума не беше довољна, то јој је опет, по одобрењу г. Министра, извршена једна набавка, око 2000 дин., из прихода класне лутрије; тако да је у току 1898 и 1899 год. на потребу станице потрошено око 6000 дин. Ова сума истина није била довољна, да се станица потпуно уреди, али је она ипак почетком 1900 год. тако снабдевена да се у њој сад могу вршити готово сва агрикултурно хемиска испитивања. Оно што станици за сад недостаје, надамо се, да ће јој се набавити у току ове године.

Како се из овог што је речено види, да станица није још потпуно уређена, то она и није могла потпуно одговорити своме задатку, она се у опште у току 1898 и 1899 год. ограничила у главном на другу тачку свога задатка *да врши пољопривредно хемиске анализе*, и том задатку надамо се, да је *одговорила*. Прву тачку свога задатка *вршење пољопривредних, научних и практичних огледа и испитивања*, станица није могла потпуно извести, јер би јој за такве огледе требала нарочита зграда и земљиште а и много више материјалних средстава и радне снаге.

Трећу тачку свога задатка, *контролисање радњи семеном и др.* станица није могла извести, јер би за тај циљ требало најпре донети нарочите законе. У смислу тога задатка станица је једино вршила испитивање семена, које јој је Српско Пољопривредно Друштво шиљало.

Четврту тачку свог задатка станица је врло мало додиривала, јер јој таква питања нису много ни долазила.

Кад се станица буде једном потпуно уредила, кад добије своју нарочиту зграду, земљиште и др.; кад се за њу донесу нарочити закони итд.; тек тада моћи ће она потпуно одговорити своме задатку, а дотле мораће и у будуће трпети овда онда добачене јој неоправдане прекоре.

Да би се видело, шта је у току 1898 и 1899 год. у станици урађено, и да би се могла оценити њена корист, изнећу укратко, шта је све у станици извршено.

У 1898 год. кретао се рад станице на њено уређење, с тога је у њој у току те године извршен врло мали број анализа и других испитивања: *104 предмета* и то *77 хем. анализа и 27 микроскопских испитивања.*

У 1899 год. станица је била већ тако уређена, да су се у њој могла вршити разноврснија испитивања тако да је те године испитано *4484 предмета* и то:

350 хемиских анализа.
54 ботаничких испитивања.
42 микроскопских испитивања.
1038 испитивања жита.

Да би се видео боље рад станичин изнећу мало детаљније радове, који су у њој у току 1898 и 1899 г. извршени.

I. Хемиске анализе.

Извршено је:

29	целокупних анализа	вина
55	техничких анализа	вина
20	анализа	живих пескова
10	„	воска
7	„	меда
14	„	ракије
62	„	грожђа
15	„	шљива
5	„	трешања
8	„	јабука
8	„	млека
6	„	воде
70	„	шећерне репе
49	„	пшенице
10	„	јечма
13	„	овса
12	„	кукуруза

ПОДЛИСТАК

РАЗМИШЉАЊА О ПРАВЉЕЊУ ПТИЧЈИХ ГНЕЗДА

1. Чиме се руководе птице при прављењу својих гнезда: инстиктом или разумом — 2. Да ли људи своје станове подижу по свом сопственом разуму или у томе коме подражавају — 3. Чиме се одликују поједина гнезда разних птица — 4. Да ли младе птице уче правити своје гнездо — 5. Да ли птице певају по инстикту или ово чине подражањем — 6. Производи људског рада у највише случајева нису ништа друго до само подражавање — 7. Да ли птице мењају облик својих гнезда и да ли их подешавају према измењеним погодбама — Закључак.

ОД

АЛФРЕДА РУСЕЛА ЈЕЛСА

1. Чиме се руководе птице при прављењу својих гнезда: инстиктом или разумом. — Обично се вели да птице граде своја гнезда *по инстикту* а људи међутим, да своје станове подижу *по разуму*, да птице никад не мењају план построја својих гнезда т.ј. да ово граде увек по једном истом начину а људи напротив да увек мењају и удешавају своје станове и тако свој ум непрестано усавршавају а инстикат им остаје неизмењен.

Такво мишљење може се рећи да је свуда распрострањено па и свуда усвојено. Шта више и они који се сматрају као противници свачијих мишљења задовољавају се овде таквим гледиштем. Философи, песници, метафизичари, богослови, природњаци и сви светски људи, не само да се потпуно слажу с таквим назором већ га примају и у основи наводећи да оно не потребује никаквих нарочитих доказивања и да је оно управо подстрек за размишљање о инстикту и разуму.

Свакојако, такво гледиште, које је у тој мери раширено да је оно опште, требало би да се заснива на непобитним доказима и логичним закључцима, међутим, оно је не само сумњиво већ и сасвим нетачно, погрешно а одликује се и противречношћу. Краће речено: птице праве своја гнезда *не по инстикту* исто као што ни људи *не праве* своје станове *по разуму;* птице мењају и поправљају своја гнезда кад се на то побуде каквим узроком који се може појавити и код људи, и, људи, у своме поретку, не чине никакве измене и прекрајања у својим становима кад живе у сличним приликама у којима живе птице.

2. Да ли људи своје станове подижу по свом сопственом разуму или у томе коме подражавају — Обично се вели да људи као бића обдарена разумом редовно прекрајају и удешавају своје станове да би им били угоднији за живот. То се тако само вели, а у ствари је сасвим друкчије. У највише случајева људи се исто толико брину о својим становима као и птице о својим гнездима. За какве се боље удобности у својим становима брину нпр. дивља племена? Они заиста чине тако мало измена у својим становима као и птице у својим гнездима. Куће Арапа и сада

5	анализа	ражи
16	„	земаља
2	„	пићних биљака
1	„	хмеља и
10	„	разних предмета

Поред *обичне аналитичне вредности* резултат и *користи од свих ових анализа* јесу:

1. *Сазнао се састав наших живих пескова* и тиме је у неколико утврђена њихова релативна *вредност* за сађење домаће лозе;

2. *Добивени су податци за познавање наших домаћих сората грожђа*, а осем тога и *отпочето познавање оних страних сората*, које се у Србији почеле одомаћивати *и тиме у неколико оцењена релативна вредност тих страних сората:*

3. *Отпочета су тачнија испитивања наших садањих вина и тиме добивено доста података за утврђивање норми наших вина;*

4. *Испитана су тачно наша жита и тиме утврђен њихов квалитет;*

5. *Испитане су наше шљиве нарочито „Пожеге“;*

6. *Добивени су подаци за познавање наших јабука и трешања;*

7. *Испитана је шећерна репа и тиме утврђено да* и поред недовољног обавештења, која су пољопривредници имали *у Србији може да успева врло добро шећерна репа;* итд.

2. Ботаничка испитивања.

Испитивана је клијавост чистота и др. *54 предмета* и то:

31	проба	луцерке
8	„	мухари
7	„	сочива и
8	„	разног другог семена

Сва ова испитивања вршена су готово искључиво на захтев Српског Пољопривредног Друштва. *Корист* од тих испитивања била је та *што је* на основу њих *сазната вредност појединог семења а ово је било мерило при набавци ових.*

3. Микроскопска испитивања.

У ове се може рачунати поред одредбе паразитних бактерија и одредба животињских паразита.

Станици је послато *53 пробе* болесног лишћа и других биљних делова и том приликом констатоване су следеће болести. *Пероносиора, Антракноза, Оидиум, Ериноза, Polystigma rubrum* итд.

Животињских паразита било је *16 проба* и то: *Лисна Филоксера, Лисне Ваши, Крвава Ваш, Трешњева Зола, Увијач* и др.

Најзад испитиване су и две пробе јаја свилене бубе.

Корист од ових испитивања била је та, што је констатовањем болести у исто време пружена могућност, да се те болести лече или и отклоне. Испитивањем јаја свилене бубе било је утврђено, да су ова здрава, дакле, да их је било слободно раздати народу.

4. Испитивање пшенице и других жита.

Да би се прикупили што тачнији податци о нашој пшеници, т.ј. да би се сазнао квалитет наше пшенице у опште, а посебце да би се сазнало каква се пшеница у појединим крајевима Србије гаји, сакупљене су преко среских власти пробе пшенице из 1898 г. Пробе су сакупљене непосредно из амбарова, те су тако бар приближно представљале онакву пшеницу, каквом се наш народ рани. Овим пробама одређивана је релативна (хектолитарска) и апсолутна тежина, уродица у опште, кукољ, врат, гар, болесна зрна, плева, земља и нечистоћа у опште. Пробе је било готово из свих срезова и то *618*.

Резултат тих испитивања био је: да је пшеница 1898 г. квалитативно била *врло добра* нарочито у погледу релативне тежине. *Изузетак од овога чинили су окрузи врањски, нишки и пиротски.* Најзад констатовано је, који окрузи и срезови имају најбољу пшеницу а у којима би се требала нарочита пажња обратити, на чистоту семена, употребу ветрењаче и тријера, а то су поменути окрузи југоисточне Србије.

Корист од ових испитивања *поред богатих података за познавање наше пшенице и та је, што је тиме дата могућност, да се сузбију у јавности пронесени гласови, да је наша пшеница врло рђава.*

Приликом изложбе Српског Пољопривредног Друштва и приликом спреме за Париску Светску Изложбу, мерена је тежина разних врста жита и то:

250	проби	пшенице
74	„	јечма
53	„	овса
39	„	ражи
7	„	других жита (крупник, проја)

Корист од ових испитивања је прикупљање података, за познавање наших домаћих жита.

Да би се имала потпунија слика о раду станице напоменућу, да је потписати руковаоц станице приликом идења у Буково био од помоћи при петиотовању вина и употреби чистога квасца за врење вина; као и да му је дата могућност, да лечи два болесна вина.

Најзад, на земљишту које је било дато станици, гајене су неке врсте кукуруза (ове су и аналисане) и гајена је шећерна репа, која је дала врло добре резултате.

М. Ј. Бајић

су у свему онаке исте какве су биле пре две или три тисуће година, а исто тако и куће Ми праца које праве од земље нису данас ништа мало лепше од кућа из доба Фараонова. Да ли су и какве измене учињене на пастирским кућама од палмових дрвета јужно-америчких племена или становника Малајскога Архипелага од дана прве насеобине у тим местима? Тешко је и замислити, да су груби кућерци Патагонаца које граде од четинастог дрвећа, или бурдељи Бушмања сада што год-што год удобнији но у раније доба. А вероватно, да ни обиталишта Ирландаца које праве од тресета и камене кућа горњих Шотландаца нису ништа бољи но што беху пре две тисуће година.

Тако постојано подизање и одржавање станова у дивљих племена нико не приписује каквом инстикту већ сваки објашњава да то долази отуда што такву радњу прима ново колено, од старог *простим подражавањем* и да се за какву измену није имало узрока, побуда. Кад би се какво арапско дете пренело у Патагонију, насигурно је, да оно, као одрасао човек неће градити стан од коже по примеру својих родитеља.

Сасвим је појмљиво наравно, да физичке погодбе и извесан степен образованости изазивају, да се траже и проналазе извесни типови за постројавање обиталишта. Тресет, камен, палмово лишће, бамбус, и грање различнога дрвећа у многим местима служе као најбоље градиво за подизање станова, зато што се обилује тим градивом и што се овај с тога може лако имати и добити, а сиромашни Мисирци немају ни тако простих градива и онда од чега би другог своја обиталишта и могли правити до од земље. У тропским крајевима једина су градива за ово: бамбус и лишће хлебнога дрвећа (палама).

Исто тако и тип и начин постројавања станова, зависе у многоме од особина самога места т.ј. од климата да ли је овај топал или хладан, да ли је место влажно или суво, равно или брдовито, да ли је изложено нападу дивљих зверова или не итд. А кад се утврди какав план, што тако рећи, иде временом, онда се овај одржава за дуго, дотле, док се услед измењених прилика или чега другог не покаже као сасвим неупотребљив. Тако нпр. на целом копну Америке обиталишта су од дебелих масивних ниских зидова с ниским кровом, а на Малајским острвима напротив, све су куће високе, па и врло високе, а зидове праве од бамбуса да би цела кућа била што лакша Кад се узме, да су у тим местима врло сличне физичке погодбе, природни производи па и сам степен образованости становништва, онда настаје питање: чиме се може објаснити тако велика разлика у прављењу обиталишта у тим местима, какав је узрок томе? Свакојако кључ за ту загонетку не може се наћи на ком другом месту до само у првих становника и досељеника тих крајева. Становници тропске Америке, пресељени су ту, као што се у опште мисли, са севера, дакле из оних места, где су јаке зиме, и у којима би било немогућно опстати кад би се обиталишта правила од бамбусова дрвета. Пресељени на југ и настањени у низине планинских ланаца, наставили су и у том, топлом, климату градити истоветна обиталишта као и у раније завичају где беху сасвим друге погодбе, и једина је разлика у томе, што су овде употребили друго градиво. После дугог проучавања Индијанаца, *Бет* је дошао најпре до закључка, да су се они доселили из хладнијих климата. Он вели: „живећи с њима неко време није ми било могућно убедити најотменију Амазонку, да она може лако поднети и топал климат.... Загрејана им кожа не зноји се никако, а кад

ИСКРИЦЕ

Заслужни поменик. — Чиновници Министарства Народне Привреде створише трајан поменик своме преминулом колеги *Радивоју Р. Лазаревићу*, бив. писару Министарства Народне Привреде, уписав га за утемељача Српског Пољопривредног Друштва.

Пок. Радивоје заслужио је у пуној мери овако лепо другарско признање, јер он беше одличан и светао карактер, непоколебљив и веран родољуб, поштен и добродушан човек, савестан и спреман чиновник и одани пријатељ и помагач свега оног што је добро племенито и узвишено.

Пок. *Радивоје* родио се у Крагујевцу 11-ог марта 1875. године. Отац му је заслужни чиновник Радован Лазаревић, благајник Министарства Народне Привреде, а мати честита српкиња из признате породице Стојановића, — Фемка. Гимназију свршио је у Крагујевцу, а правне науке у Београду. У службу државну ступио је 7-ог новембра 1897. год. и достигао положај писара IV класе у Министарству Народне Привреде.

Покојник је оставио након себе и лепих превода с француског из своје струке, које због познате скромности није јавности предавао.

Своју млађану и племениту дужу испустио је 21-ог јануара 1900 години у најлепшем цвету младости и успешном почетку корисног и плодног рада за службу и отаџбину.

Ну поред врлина које су красиле душу овог врлог младог Србина он беше дубоки поштовалац пољопривредне науке и искрени пријатељ наше пољске привреде, јер беше прожет уверењем да је пољска привреда темељ снаге народне и извор моћи државне. С тога је он у свакој прилици с највећом готовошћу указивао услуге у служби и иначе радовима и трудбеницима за унапређење наше пољске привреде.

Кад овако раде пољопривредници, то они само врше своју дужност, али кад људи ван пољопривредне струке овако искрено и верно помажу пољску привреду, онда је то *заслуга* којој се треба вечитом захвалношћу одазвати.

Зато су и чиновници Министарства Народне Привреде били уверени, да ће најлепши поменик своме незаборављеном другу подићи ако га упишу за *утемељача* Српског Пољопривредног Друштва, па тако су и урадили. Хвала им.

Ж.

БЕЛЕШКЕ

Пастиле. — Тако зову Руси једну врсту колача које праве од воћних плодова: јабука, крушака, дуња, кајсија, бресака, вишања, јагода итд. Воће припремљено за овај циљ изгњече или измуљају, према томе какво је воће, добивену ширу, сок, оцеде затим у дрвени суд, прокувају је да буде као пекмез, додаду шећера или меда и саспу у „*форму*“ па пекмез осуше у пећи или сушници. „Форма“ је сандуче (без поклопца) начињено од липових или кленових дасака; сандуче има у дужину и ширину по 0·5 м. а у висину 0·4 м. изнутра је обложено платном које је пре тога натопљено медом. Од пекмеза метну у сандуче слој у дебљини 5 см. и овај потрусе шећером, унесу у пећ или сушницу и овде држе за 1 до 2 часа док се осуши. Затим метну други слој пекмеза, потрусе шећером, осуше и тако даље раде док не напуне сандуче.

Од појединог воћа пастиле праве овако:

Од *јабука:* Узму зреле накиселе јабуке, испеку их у пећи, изгњече, масу процеде кроз сито у дрвени суд (карлицу) додаду исто толико меда и дотле мешају док маса (каша) не буде густа и бела. Од каше затим метну у форму слој у дебљини 5 см. потрусе је ситним шећером и суше у пећи или у сушници за сат — два. На исти начин раде и даље док се форма — сандуче — не напуни. Место меда узимају често и шећер.

Од *крушака:* Узму зреле слатке крушке, ољуште их, изваде тврдину и с водом кувају док се потпуно не распадну. Затим их процеде кроз сито, па каши додаду исто толико шећера који се пре тога дотле меша док се не начини бела пена. На сваких десет водених чаша те пене узму по једно беланце, саспу ово у пену и добро измешају па затим пену измешају и с кашом крушака и онда кашу мећу у форму на исти начин као и кашу од јабука.

Од *дуња:* Зреле дуње очисте од маља исеку их у половине изваде семе, па кришке ставе у хладну воду где стоје до кувања, да не би поцрнеле. Затим парчад преруче у котао у који наспу толико воде да кришке буду тек њоме покривене и на огњу их кувају док добро не омекну, управо док се не распадну. Кашу потом процеде кроз сито, помешају је са шећером (на два дела каше узму један део шећера) и кувају док се добро не згусне. Пекмез мећу затим у форму као и пекмез од јабука и овај у пећи или сушници суше за $^1/_4$ часа.

Од *кајсија, бресака* и *јагода.* — Раде у свему као и код крушака. Разлика је само у томе што се овде узима увек најмање на један део каше један део шећера, док код крушака може бити шећера више или мање, према томе како се жели

је време суво и топло нису троме, већ мирне, а напротив кад су дани хладни и кад им киша орошава нага леђа, осећају се врло добро.“ И, затим изводи сасвим други закључак: „Како вели да ме то не потсети на Црнца, природнога становника тропских крајева! Мало по мало ја сам стекао то убеђење, да су се Индијанци морали доселити из тих, жарких, крајева, и да се они овде све досада, нису могли сродити с тим климатом.“

Исто тако имамо разлога веровати, да су и Малајска племена сасвим стари становници топлих крајева и да су они први пут досељени отуда, тражили насеобине своје на ушћу појединих река и залива т.ј. где има воде. Малајци воле јако морске пучине, на њима проведу они више од пола века свог а чунови су им насушна потреба за живот. Они никад не путују сувим онамо где могу доспети водом. Отуда, одликујући се том особином, они и своје станове подижу по примеру старих Јевропејаца на шиповима — колу. Такав је обичај и у оних Малајаца који живе у шуми, и један и други у подизању својих обиталишта траже заштиту у — висини.

3. Чиме се одликују појединa гнезда разних птица. — Можемо учинити више сравњења између главних црта у прављењу дивљачких станова и птичјих гнезда. Свака птица употребљава за своје гнездо таква градива до којих она може лако доћи а своме гнезду даје такав положај који најбоље одговара њеном животу. Тако се нпр. *царић* (Troglodites parvulus) вија обично по оградама и ниском шибљу па га зато и видимо да он у највише прилика прави своја гнезда од маховине т.ј. од таквог градива које он одмах налази и у коме, вероватно, пре налази за себе и много зарезника, а само покадшто додаје гнезду и понешто сена или перја. *Гачци* (Corvus pringilegus) скупљају се обично по пашама и њивама где траже ларве разних зарезника и како у томе наилазе редовно на корење и праменове вуне, то видимо, да оне та градива употребљавају и за своја гнезда. Да ли од тога може бити што природније? Вране се хране обично мрцинама, угинулим зечевима, овцама итд. и како оне радо посећују овча стада и зечја легла, то најрадије за своја гнезда и употребљавају вуну и длаку. *Шеве* (Alauda) се вијају обично по њивама а своја гнезда граде на земљи од траве коју мешају и са нешто коњске длаке. Длаку не мећу само у крајњој нужди т.ј. онда кад је не могу никако прибавити. *Ковач* (Alcedo ispida) гради своје гнездо од рибљих костију које му заостају на његовој трпези. Ласте (Hirundo) праве гнезда од глине и муља т.ј. градива које оне налазе лако по бреговима и обалама река над којима првенствено и лове разне зарезнике. Дакле птице при прављењу својих гнезда поступају у свему исто онако као и дивљаци т.ј. узимају за гнезда таква градива која су им најлакше приступна, и, кад је то тако у ствари, онда се ни за њих, као ни за дивљаке, не сме рећи да избор градива врше по каквом нарочитом инстинкту.

(НАСТАВИЋЕ СЕ)

да буду колачи. Наравно, да пре тога из кајсија и бресака треба извадити коштице а с јагода уклонити лиснате делове.

Од *вишања:* Из зрелих вишања уклоне коштице, метну их у земљану шерпењу, ову поклопе и кувају на тихом огњу док се не раскувају. Затим их изруче у какав чист суд, измуљају и кашу процеде кроз платнено цедило. Каши додаду потом исто толико шећера колико има каше и кувају је док се довољно не згусне и онда је мећу у форму на већ показана начин.

Пастиле, као што се види, није тешко спремити, па зато што се могу добро очувати, што су удесне за пренос и што се и у великим количинама извозе, не би било рђаво, кад би и наши пољопривредници пришли и овом начину прераде воћа.

ГЛАСНИК

Пуцање противу града. — Пуцање у облаке противу грâда постало је и у нас свршен чин. Како је у *Тежаку* јављено, испитивање овога и руковођење огледима пренесено је на Управу Опсерваторије наше Велике Школе. Да би се Опсерваторија могла одазвати томе позиву, директор њен, г. Ђ. М. Станојевић, по одобрењу г. Министра Народне Привреде пропутовао је по Мађарској и у оне крајеве у Штајерској где је поникао тај начин одбране противу грâда. Уверен потпуно о успех пуцања, г. Станојевић, у име Опсерваторије, ставља се на службу Министарству Народне Привреде, заводима, удружењима и свима појединцима, да прими организовање станицâ за пуцање, и да даје савете и упуте за руковање и извршење пуцања.

Како смо дознали, г. Станојевић је за рачун Министарства Народне Привреде поручио један топ (прангију) са свим прибором, као углед, који ће се, чим приспе, моћи видети у Опсерваторији на Врачару. По његовом упуту *ускоро* ће се организовати станица за пуцање у винограду Њ. В. *Краља* у Смедереву, за који су поручена 6 топова, једна потпуна „батерија“, како их назва г. Станојевић. Ту ће се извршити и први оглед у нас, а уз присуство многих који се за ову ствар интересују.

Нема сумње, да ће после овога огледа, који ће на сваки начин бити успешан, интересовање прећи у извршење. У крајевима, нарочито у Италији, као што је у *Тежаку* већ напомињато, састављају се *удружења* за пуцање. Тај би начин могли и ми примити; а у удружења имали би ући сви имаоци винограда на појединим положајима који би ушли у одбрану.

Најзад ваља нам напоменути, да се одбрана пуцањем предузима и за *усеве*, на равнијим местима. С тога неће бити, можда, далеко, када ће се овај начин моћи прогласити као једна *општа мера за обезбеду свих пољопривредних плодова.* Тако би то заступило *осигурање од града;* и онда би примењивање ове мере могло пасти у дужност *општинама.*

Прва пчеларска изложба — са наградама из области целокупног пчеларства и *први пчеларски повремени збор* (конгрес) Српског Пчеларског Друштва — држаће се у Београду у другој половини месеца септембра ове године.

Конгрес пчеларски расправљаће ова два питања:

1. Којих се мера ваља прихватити, поред дојакошњих, те да се наше пчеларство јаче развије и унапреди, и

2. Који систем кошнице са покретним саћем треба усвојити према нашим приликама и околностима.

Опширнији Програм изложбе и Програм конгреса објавиће се у своје време.

ДРУШТВЕНИ И ПОДРУЖИНСКИ ПОСЛОВИ

ЗАПИСНИК XVI. СЕДНИЦЕ
Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва

Држане 3. јуна 1900 год. у Београду

Били су: потпредседник г. Александар М. Секулић, благајник г. Благоје Д. Тодоровић, чланови одбора: г.г. Др. Марко Т. Леко, Павле Т. Тодоровић, Милан Јованић, Илија Кремић и Јован Јекић.

Председавао потпредседник г. Александар Секулић, бележио секретар М. Јовановић.

121. Прочитане записнике XII и XIII седнице — Одбор усвоји.

122. По молби Ресавске Пољопривредне Подружине да се за све привреднике њене околине шаљу само оне поруџбине које су преко Подружине учињене и које она од Друштва буде потраживала — Одбор усвајајући разлоге изнесене у молби Подружине одлучи да се за привреднике из среза ресавског примају и извршују само оне поруџбине, које су учињене преко ресавске Пољопривредне Подружине но с тим да Подружина ни за једну набавку не сме наплаћивати више од цене коштања.

123. По предлогу моравско-алексиначке Пољопривредне Подружине да Друштво прихвати понуду општине Тешичке, којом нуди своју утрину „Пласкију“ за лозни и воћни расадник или, ако би се добило и државно земљиште „Шаревац“ — за угледно добро — Одбор усвоји мишљење друштвеног благајника: да друштвено пољско имање треба да је у непосредној близини Београда, ако налази да треба да га има.

124. Чита се распис Министарства Народне Привреда од 28 априла ов. год. ПБр. 4704, о уређењу станице у дому друштвеном за откупљивање свилених мехурака за округ београдски — Одбор прими к знању.

125. Благајник чита извод о стању благајне друштвене за месец април т. г. који гласи — Одбор прими к знању.

126. По рефератима Уредника *Тежака* за награду радова штампаних у бр. 13, 14, 15, 16 и 17 а затим и у бр. 18, 19, 20 и 21. *Тежака* од ове године — Одбор одреди награде.

127. По тражењу начелника среза пожешког да се срезу врати земљиште, које је Подружини уступљено за расадник — Одбор усвоји мишљење свога члана г. Илије Кремића да би Подружина требала окаламљене воћке и дивљачице да уступи среском расаднику а земљиште да остави срезу на слободно руковање.

128. По молби тимочке Подружине да јој се плави камен који је још у марту узела, рачуна по 80 пара и да јој се, према томе, врати што је више наплаћено — Одбор одлучи да се не може по молби Подружине учинити зато, што је она узела од оног камена коме је цена била по 90 пара а тада другог у друштвеном магацину није било.

129. Чита се писмо ужичке Пољопривредне Подружине, којим саопштава да је на Збору од 30. априла ове год. изабрана нова Управа друштвена и надзорни одбор — Одбор прими к знању.

130. Чита се писмо ужичке Пољопривредне Подружине, којим моли Друштво да одобри измене и допуне, које је учинила у својим Правилима и које је одобрио Збор подружинских чланова — Одбор упути друштвеном благајнику г. Благ. Д. Тодоровићу на реферисање.

131. По предлогу г. Милосава П. Куртовића друштвеног члана, да се српском Друштву „Слога“ у Дубровнику шаље бесплатно *Тежак* и остала друштвена издања — Одбор одлучи да се упути Књижевном Одбору на мишљење.

132. Чита се писмо горњо-милановачке Подружине, којим извештава Друштво, да ће 11. ов. мес. бити Ванредан Збор и моли да се одреди друштвени изасланик, који ће примити имовину и све рачуне Подружине — Одбор одлучи да се не може изаћи нарочито лице, које ће примити имовину и рачуне, него нека Подружина своје рачуне пречисти, па ако што по пречишћеним рачунима од имовине преостане, Друштво ће, у смислу чл. 60 својих Правила, примити на чување.

133. Секретар извештава да су чиновници Министарства Народне Привреде уписали свога умрлог друга Радивоја Р. Лазаревића за члана утемељача Српског Пољопривредног Друштва и положили члански улог — Одбор са захвалношћу прими к знању.

134. Због тога, што на укупну количину плава камена, која се за једну годину има предвидети и набавити, јако утиче норма, по којој треба справљати смешу — „бордовску чорбу“ за прво, за друго и за треће прскање, а осим тога још и зато, да се виноградари, препоручивањем разног процента плава камена за справљање бордовске чорбе, не би доводили у недоумицу, који проценат трэба узети г. Др. Марко Т. Леко предлаже да се изаберу три стручна лица, који ће утврдити стално проценат плава камена и креча за прављање бордовске чорбе за прво, за друго и за треће прскање — Одбор усвоји предлог и у тај одбор изабра г.г. Милутина Савића председника, Др. Марка Т. Леко и Пају Т. Тодоровића чланове Одбора.

СТАЊЕ БЛАГАЈНЕ

Српског Пољопривредног Друштва за месец април 1900. године.

Ред. број	ПРИМАЊА	до априла дин.	п.	за април дин.	п.	Свега дин.	п.
1	По дневнику касе	37473	95	32913	05	70387	—
2	Депозит у новцу	—	—	34197	90	34197	90
3	Депозит у хартијама	—	—	17560	—	17560	—
	Свега	37473	95	84671	45	122144	90

Ред. број	ИЗДАВАЊА	до априла дин.	п.	за април дин.	п.	Свега дин.	п.
1	По дневнику касе	14914	55	22453	78	37368	33
2	Капитал. пољ. фон. код Упр. Ф.	18663	50	275	—	18938	50
3	Капит. пољ. ф. у артијама	7440	50	—	—	7440	50
4	Депозит разних лица у харт.	10120	—	—	—	10120	—
5	На штедњу код Управе Фонд.	28007	—	1000	—	29007	—
6	Готова новца у каси	—	—	14753	37	14753	37
7	Привремени издатци	4517	20	—	—	4517	20
	Свега	83662	75	38482	15	122144	90

Ред. број	ПРИХОД	до априла дин.	п.	за април дин.	п.	Свега дин.	п.
1	Остатак по днев. касе за 1899. год.	3915	10	—	—	3915	10
2	Државна помоћ	—	—	7000	—	7000	—
3	Од претплате Тежака за 1900. и ран. г.	3385	70	303	50	3689	20
4	» улога чланова добротвора и утем.	1137	25	150	—	1287	25
5	» » » помагача	348	—	—	—	348	—
6	» прихода на капитал пољ. фонда	146	—	—	—	146	—
7	» продаје књига	169	45	193	50	362	45
8	» Пољопривредног Гласника	1	50	2	20	3	70
9	» » календара за 1900. и ран. г.	2380	35	243	80	2624	15
10	» » семена	8881	40	4256	25	13137	65
11	» » справа	7264	56	10394	10	17658	66
12	» наплате дуга за семе и справе	431	90	96	-	527	90
13	» продаје плав. камена и прскалица.	7012	20	10004	45	17016	65
14	продаје запрашивача и сумпора	190	90	263	95	454	85
15	» друштвеног добра у Шанцу	2163	54	—	—	2163	54
16	Вапредни приходи	46	10	5	30	51	40
	Свега прихода	37473	95	32913	05	70387	—
	По одбитку расхода	14914	55	22453	78	37368	33
	Остаје за 1 мај	22559	40	10459	27	33018	67

Ред. број	РАСХОД	до априла дин.	п.	за април дин.	п.	Свега дин.	п.
1	Пољопривредном фонду	—	—	—	—	—	—
2	Депоновати приход (камату) по посл. тач. чл. 38. Правилника	—	—	—	—	—	—
3	На награде по расп. стеч. за напредначине радње	—	—	—	—	—	—
4	На прирећ. и држање 1 окр. изложбе	—	—	—	—	—	—
5	На помагање Пољопривред. Подружина	100	—	250	—	350	—
6	На издржавање друштв. питомаца	1265	35	617	40	1882	75
7	На остала помагања пољопр. проучавање прилика у земљи и осматрање друштв. и подружин. послова	12	50	145	40	157	90
8	На трошкове око друштв. славе	2	40	—		2	40
9	На прирећив. изложбе приликом друштвене славе	99	85	—	—	99	85
10	На набавку књига, новина, дворезаи повез књига и календара	768	80	—	—	768	80
11	На издавање практ. пољоприв. поука	245	50	297	50	543	—
12	На издавање повремен. списа (две свеске)	—	—	—	—	—	—
13	На награде сарадн. Тежака и Календара за 1900. и ран. године	688	55	212	70	901	25
14	На набавку и експедицију семена	2933	15	8343	05	11276	20
15	На набавку и експедицију справа	2181	87	6026	07	8207	94
16	На набавку и експедицију плавог камена и прскалица	283	45	210	80	494	25
17	На наб. и експед. запрашљивача и сумп.	455	90	1117	20	1573	10
18	На огрев, осветлење, канцеларијске потребе и намештај	490	40	139	60	630	—
19	На експед. Тежака, Календара и књига	44	95	45	—	89	95
20	На издржавање добра у Шанцу	2452	45	75	56	2528	01
21	На плату секретара	600	—	200	—	800	—
22	» » писара	467	50	203	—	670	50
23	» » експедитора	462	93	160	—	622	93
24	» » двојице послужитеља	480	—	160	—	640	—
25	» награду благајнику	240	—	80	—	320	—
26	» награду уреднику Тежака	210	—	70	—	280	—
27	» подизање павиљона изложбеног, претресање ограде, обрађ. друшт. врта, и поправку куће	8	—	570	—	578	95
28	На вапредне издатке	421	—	44	50	465	50
29	На штамп. Тежака и Пољ. Календара	—	—	3485	05	3485	05
	Свега расхода	14914	55	22453	78	37368	33

ЦЕНА ОГЛАСИМА:

Мањим од петит врсте једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупних писмена по 15 пара од врсте од ступца.
Већим огласима од целе стране 20 динара (10 фор. а. в.) пола стране 10 дин. (5 фор.) четврт стране 3 динара (2·50 фор.)
Поред тога за свако оглашавање по 20 пара дин. државне таксе.
За оглашавање више пута 10 од сто јевтиније.

Преглед 27. броја Тежака: Окружна изложба говеди и оваца. *Чланци*: Пољопривредна и хемијска станица. — *Подлистак:* Размишљања о пиправљењу птичијих гнезда (наставиће се). — *Искрице.* — *Белешке.* — *Гласник.* — *Друштвени и подружински послови.* — *Цене огласима.*

ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА КРАЉЕВИНЕ СРБИЈЕ

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ
УПУЋУЈУ СЕ
СРП. ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ
У БЕОГРАДУ

ПРЕТПЛАТУ ПРИМАЈУ И СВЕ ПОШТЕ

НА ОСНОВУ НАЛВИШЕГ РЕШЕЊА ОД АПРИЛА 1869. ГОДИНЕ № 204. ПРЕПИСКУ ДРУШТВЕНУ НОСИ ПОШТА БЕСПЛАТНО.

Цена огласима изложена је на последњој страни.

ПОД МОЋНОМ ЗАШТИТОМ ЊЕГОВОГ ВЕЛИЧАНСТВА КРАЉА
АЛЕКСАНДРА I

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869. ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ

ЗА СРБИЈУ
НА ГОДИНУ 8 ДИН. НА ПОЛА ГОДИНЕ 4 ДИН. ЧЛАНОВИ ПОМАГАЧИ, ЧЛАНОВИ СВИХ ДРУШТВ. ПОДРУЖИНА, ОСНОВ. ШКОЛЕ, ВОЈНИЦИ СТАЛ. КАДРА, ЂАЦИ, МАНАСТИРИ, ЗЕМЉОРАДНИЧКЕ ЗАДРУГЕ И ЧУВАРИ ШУМА ДОБИЈАЈУ ЛИСТ У ПОЛА ЦЕНЕ, АКО ПОЛОЖЕ ПРЕТПЛАТУ УНАПРЕД ЗА ЦЕЛУ ГОДИНУ.

ВАН СРБИЈЕ
НА ГОД. 10 ФРАН. ИЛИ 5 ФОР. А. ВРЕД.; НО СРП. ПОЉОПРИВ. ДРУЖЕЊА И ЊИХОВИ ЧЛАНОВИ КАО И СРПСКЕ ЗЕМЉОРАД. ЗАДРУГЕ И ЧИТАОНИЦЕ, ДОБИЈАЈУ ЛИСТ ЗА 6 ФР. ИЛИ 3 ФОР. А. ВРЕД. КАД УНАПРЕД ПОЛОЖЕ ПРЕТПЛАТУ И КАД СЕ ПРЕТПЛАТИ КОД СВОГ УДРУЖЕЊА ПРЕКО КОГА ЋЕ ИМ СЕ И ЛИСТ СЛАТИ

ИЛУСТРОВАНИ ГЛАСНИК СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

ВЛАСНИК И ИЗДАВАЛАЦ
СРПСКО ПОЉОПРИВРЕДНО ДРУШТВО

КЊИЖЕВНИ ОДБОР:
ДР. М. Т. ЛЕКО, М. М. САВИЋ, П. Т. ТОДОРОВИЋ,
А. ЖИВАНОВИЋ и Б. Д. ТОДОРОВИЋ.

ОДГОВОРНИ УРЕДНИК
АЛЕКСАНДАР М. СЕКУЛИЋ

БРОЈ 28. У БЕОГРАДУ, НЕДЕЉА 16. ЈУЛА 1900. ГОДИНЕ ГОДИНА XXXI

Српском Народу

Знајући да је давнашња жеља Мога народа да се оженим, Ја сам се решио да се тој жељи народној одазовем, јер сматрам да ми је дужност да оном народу, који је, и свима Мојим прецима и Мени, дао толико лепих и сјајних доказа љубави и оданости овим чином осигурам будућност дајући му сталност у Династији. Тој дужности према народу, Ја се у толико радије одзивам што, чинећи овај важан корак у Мом животу, у исто време следујем и осећајима својим узимајући жену, која ће Ми ујамчити, срећу, мир и задовољство у кући.

Србија је у кратком времену свога државнога живота издржала многе тржавице и прошла кроз разне тешке борбе, које су је јако изнуриле. Она је, тако рећи, тек у последње време почела да се опоравља и Ја се, у име Бога, уздам да ће се она ускоро и потпуно опоравити, ако се буде трајно и стално развијала правцем којим се упутила од онога дана када се Мој народ, следујући Моме позиву, сложио и збратимио. А Ја ћу чинити све да Своме народу, сложним животом у кући, примером претходим.

Наша династија изникла је из народа и у томе је факту њена дика и њена моћ. Народ српски, који има у себи толико мушких врлина да је сам, својом сопственом снагом и у најнеповољнијим околностима, умео себи створити државу, уредити је, појачати, увећати и водити путем напретка — тај народ мора изазивати поштовање у свију и свакога. С тога Ја сматрам да имам права да пре свега у томе народу себи тражим друга, који ће ми срећу обезбедити. То право Моје утолико је несумњивије што се данас политика владалаца и држава не управља више по сродничким везама, него по интересима народа. А Ја сам уверен да сав Мој мили народ на првом месту жели да му Краљ буде сретан и задовољан и да Краљица ваздa буде веран и искрен друг Краљев те да му љубављу и оданошћу својом ваздa даје нове воље и нове снаге да свом силом послужи Србији и милом народу Свом.

Уз име неумрлога творца данашње Србије, Милоша Великога, ваздa ће остати у народу име његове верне супруге Кнегиње Љубице, која је била жена из народа па ипак тако достојна прва Кнегиња српска.

Милош Велики често је говорио: „Народе снаго моја“. Тако су и сви Моји преци говорили, тако и Ја велим: Моја је снага у Моме народу. И за Мене и Моју земљу велика је срећа што сам у Моме народу, у тој снази Мога дома и Србије, Себи могао наћи жену која је достојна да буде Краљица Србије и која ће као таква ваздa вољно делити судбину Моју и Мога народа. Та је жена унука онога човека који је био један од главних помагача Милоша Великог при стварању данашње Србије а то је:

Г-ђа ДРАГА ћерка покојног г. Панте и г-ђе Анђе Луњевице

Ја вам објављујем да сам се данас с њоме верио и заветујем се да ћу тиме, што сам себи осигурао срећу Свога живота, помоћу божјом са највећом вољом и одушевљењем неуморно радити на снажењу и на срећи Моје миле Отаџбине.

8. Јула 1900. године
Београд.

АЛЕКСАНДАР С. Р.

УПРАВНИ ОДБОР
СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

НА ЧЕСТИТАЊУ КОД

ЊЕГОВОГ ВЕЛИЧАНСТВА КРАЉА

АЛЕКСАНДРА I

НАЈВИШЕГ ЗАШТИТНИКА СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

Његово Величанство Краљ, Највиши Заштитник Српског Пољопривредног Друштва, благоволео је примити 14-ог овог месеца после подне Управни Одбор Српског Пољопривредног Друштва, који Му је честитао верење и наступајуће венчање.

Том приликом на поздрав Председника друштвеног Његово Величанство Краљ благоволео је изјавити Своју топлу благодарност овоме Друштву које тако предано ради на данас најважнијем задатку у Србији, на јачању тако значајног привредног извора као што је пољска привреда. Решавајући се, рече, на овај корак Он је то чинио колико по расположењу Својега срца, толико по преданости народном послу, на коме се сви морамо много а највише Краљ Србије залагати, а то ће Он моћи најбоље урадити кад и Сам буде срећан, миран и задовољан, по оној народној речи *Весело срце кудељу преде*.

Р Е Ч

КОЈОМ ЈЕ ПРЕДСЕДНИК СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА ПОЗДРАВИО ЊЕГОВО ВЕЛИЧАНСТВО КРАЉА, ГЛАСИ ОВАКО:

Ваше Величанство,

Краљу Заштитниче,

Српско Пољопривредно Друштво сазнало је из прокламације Вашег Величанства да се решило оженити се, те и тиме дати Своме народу нову залогу трајности и сталности, а Себи залогу среће, мира и задовољства у кући.

Земљорадници српски, ти најмногобројнији поданици Вашег Величанства, управо онај народ, у коме Ваше Величанство са Својим великим прецима налази снагу Своју, — ти земљорадници, ради којих постоји Српско Пољопривредно Друштво, а које је Ваше Величанство узело у Своју високу заштиту, ти земљорадници радосно поздрављају верење и женидбу гледајући у томе залогу за умножавање задруге и јачање привредне и отпорне снаге.

*

Гледајући очима тих пољопривредника, а ценећи нову залогу трајности и сталности престола, залогу среће, мира и задовољства у Дому помазаника Божјег, Одбор Српског Пољопривредног Друштва радосно је похитао да своме Узвишеноме Заштитнику поднесе своје понизне честитке за верење и наступајуће венчање са жељом да то Вашем Величанству донесе жељени мир, срећу и задовољство, а Српском Народу трајну радост и сталну срећу.

У то име кличемо: Да Живи Ваше Величанство, Узвишени Заштитник Српског Пољопривредног Друштва; Да живи Узвишена Вереница Вашег Величанства.

ПОДЛИСТАК

РАЗМИШЉАЊА О ПРАВЉЕЊУ ПТИЧЈИХ ГНЕЗДА

1. Чиме се руководе птице при прављењу својих гнезда: инстиктом или разумом — 2. Да ли људи своје станове подижу по свом сопственом разуму или у томе коме подражавају — 3. Чиме се одликују поједина гнезда разних птица — 4. Да ли младе птице уче правити своје гнездо — 5. Да ли птице певају по инстикту или ово чине подражањем — 6. Производи људског рада у највише случајева нису ништа друго до само подражавање — 7. Да ли птице мењају облик својих гнезда и да ли их подешавају према измењеним погодбама — Закључак.

ОД

АЛФРЕДА РУСЕЛА ЈЕЛСА

(НАСТАВАК)

Може нам се приговорити да у овом случају нису тако важна градива од којих се праве гнезда колико сам положај и израда гнезда и њихова велика различност као и то што свако одговара потребама и навикама сваке врсте птица, и, да се све то не може објаснити чиме другим до једино инстинктом! По нашем мишљењу то се може највећим делом објаснити навикама сваке засебне врсте птица, особинама прибора (алата) који употребљавају при изради гнезда, каквоћом градива које је за овај циљ највише употребљено па и самим размишљањем птица у мешању различнога градива да би им гнезда била удобнија, јер су и све птице обдарене том особином — разумом. Савршенство каквог гнезда цени се по величини птице, начину израде и навикама птице. Но гнездо царића и колибрића не мора бити ништа мање и лошије од гнезда коса, дрозда, свраке или вране. Царић има танак кљун, дугачке ноге и креће се врло живахно те је отуда у могућности направити дивно гнездо од најситнијег градива које тога ради и наноси на ограде или у густе џбунове у којима налази и довољно плена за свој живот. *Сеница* (Parus) се понајчешће виђа на родном дрвећу и по зидинама у чијим пукотинама тражи и налази многе зарезнике и онда је за њу, напрородније да своја гнезда гради у дупљама дрвећа јер ће ту бити понајбоље заштићена. Окретност ове птице и савршенство њеног прибора (кљуна и ногу) дају јој могућности начинити изврсно гнездо за одгајивање својих младих. *Голуби* (Columba) су троми јер им је тело сразмерно тешко а слабе су им и ноге и кљун т.ј. тај им прибор није тако удесан за прављење лепих гнезда и зато их видимо да своја груба и равна гнезда праве од прућа и дебљих гранчица полажући их у крст, и то тако масивно, да ова могу одржати тежину њихова тела и тежину њихових младунаца. *Ноћни кобац* (Caprimulgus europeus) има сасвим неудесан прибор за прављење гнезда; ногама једва ходи по равној земљи а необично широк, кратак и слабачак кљун једва им се види из перја. Зато ове птице не могу као друге

О ПРЕРАДИ ВОЋА

Најбоље је кад се може одмах продати сирово воће, онако, како се убере и одмах чим узри. Ово с тога, што прво воће има најбољу цену; и што се око сировог воћа не залажу други капитали, но с воћке на трг. Али и то се зна, да се не може сво воће утрошити у свежем стању, ни продати одмах чим узри. Сирово воће не може да се добро очува, ни лако преноси, због многе воде и квара којем подлежи при преносу. С тога воће мора се сушити или иначе, тако прерађивати, да га можемо лакше преносити, дуже чувати и многоврсније употребљавати, те да се можемо њиме користити, нарочито оних година, кад добро роди, и кад је оно иначе најјевтиније, те по обичном нехату и незнању пропадне највећи део или оде у бесцење.

Кад се воће осуши или од њега ракија испече, или пекмез начини оно постане не само три — четири пута лакше за пренос, но може да се годинама чува, а да своју вредност не изгуби, шта више том прерадом оно добија већу вредност, јаче се тражи и троши, пошто тиме постаје пријатна храна и ономе који иначе воће у свежем стању не употребљује.

Србија има приличног воћа у свима пределима нарочито уз Саву и Дрину, и управо у свој западној половини Србије, како је Морава и жељезница дели. На гласу је у Мачви: јабуковача, у Подрињу: сува шљива, у Шумадији: суве крушке, у Старом Влаху: клековача и рецељ, у Гружи: суве кришке крушака и јабука, у Јасеници: пекмез и колачи од шљива. Све што жалимо то је, што се та роба тако мало плаћа, у сравњењу са ценама које се плаћају другоме свету нарочито у Француској, са којом се ми можемо поредити по изврсности материјала кога имамо за продају. Другим листовима задатак је да на широко све оно оцењују што на већу на цену утиче и претресају зашто се наше воће тако мало плаћа. Нашега листа задатак је да на очо укаже прстом што је у руци пољопривредника, а утиче на употребљивост и цену. По томе наша ће главна брига бити то: како би се могло пажљивије сушити и прерађивати воће, па да бољи производ добијемо, за који ћемо на сваки начин већу цену постићи.

I

По важности својој на прво место долази сушење воћа.

О сушењу писано је много, али је и грешено много. Отуда неће бити од штете да се и овде истакне барем оно што је најважније, да не би претрпали мање важним ситницама крупније погрешке.

За сушење треба одабрати шљиве потпуно развијене, дакле, најкрупније, здраве и сасвим зреле.

Суве шљиве разликују се ценом по крупноћи.

Само оне шљиве које нису препрсле могу се лепо осушити; а добро узреле добиће после сушења пријатну боју и сјајност, и остају теже на кантару.

Да би одабрали шљиве најкрупније за сушење, и да би се оне сушиле равномерније, треба сирове шљиве нарочитим решетом сортирати (тријерисати). Том приликом одвојити све препрсле и њих можемо употребити за пекмез, а тако исто зелене или иначе мањиве бацити у кацу, па и ако не буде јака ракија, неће јој бар шкодити, а можемо је и препећи ако треба јача.

Топлоту у сушници не треба пренаглити у почетку, да не би шљиве прскале. Коме се чује у пушници клокотање и врење као у казану, тај не треба своје шљиве ни да носи на пијацу; може их слободно бацити у казан. Тек после 6—7 часова кад су се шљиве провенуле до коштице, може се топлота повећати, и напослетку на четврт часа пре но што ће се вадити, може се повисити топлота, јер тада не може бити од штете та врелина но само од користи.

За време сушења треба лесе премештати да шљиве не прегору и премештати оне које су недосушене. Док се све не осуше, не смеју се уносити у сушнице сирове шљиве. Шљиве док су вруће не треба руком дирати

Кад кожица на шљиви постане модрикаста, тврда и сјајна, месо слатко и укусно, еластично и растегљиво. а језгра у коштици печена, онда су шљиве колико треба осушене.

Кад се у сушницама употребе лесе од гвоздених калајисаних жица, брже ће се сушити шљиве, а тако исто кад се „рауне“ или „бобуре“ праве од танког слоја земље, а не од цигље или ћерпича. Ако домаћин начини већ од гвожђа и одушке за пуштање паре из шљива, онда ће с мање дрва изаћи на крај, и може осушити већу количину шљива те јесени.

Кад се домаћа сушница, ако је већ имамо, преправи, по новом начину (Главинићевом), или ако старе немамо, онда је много корисније да је градимо по упуству како сушнице гради Главинић, па ће мо имати повише користи. Тако пре свега, више и тежих сувих шљива но на домаћој; за три четвртине мање се изгоре дрва но у домаћој; и за месец дана сушења, за трећину више можемо добити сувих шљива но на обичној.

Кад се шљиве добро охладе, треба их сместити у чисте суве каце на месту узвишеном и оцедном, или у каквој згради, која се може по сувом времену добро проветравати. Никако их не треба држати по земљаном патосу и у стајама где су дуварови блатом олепљени. Суве шљиве треба чувати од мишева, прашине и влаге.

Нове суве шљиве не треба мешати са старим, ни са коштицама појединих шљива, ни са прегорелим или недосушеним шљивама.

правити гнезда од грана ни длака или вуне и маховине, оне и не праве гнезда већ своја јаја носе на голу земљу, на пањеве или гране каквог било дрвећа. Здепасти кљун, кратке ноге, кратки врат и тешко тело *папагаја*, чине га исто тако као и ноћног конџа неспособним да праве себи гнездо. Без узајамне помоћи кљуна и ногу, они нису у стању испети се на врх какве гране нити се преокренути, ако се за то не придрже кљуном. И онда, на који би начин могле ове птице спремити градиво за своје гнездо и како да га начине? Зато папагаји и не граде гнездо већ своја јаја носе у дупље дрвећа, по врховима иструлих пањева, у мравињаке и у опште мекана градива којима могу лако руковати.

Многе *морске ласте* и *брегунице* носе јаја на голи песак по обалама мора, и херцог *Аграјил* свакојако право вели, да те птице то не чине с тога, што не би биле у стању саградити гнездо, већ зато, што би у таквим приликама свако гнездо падало јако у очи. Избор места зависи дакле и од навике птица које се при свакодневном излету око тражења хране придржавају обично пространих приморских обала.

Галеби избегавају прављење гнезда и кад се за њих помуче, види се, да су им она сасвим у складу с њиховим животом и грађом. Гнезда су им обично на голим стенама и спрудовима, у блату или у корову који ту расте. Градива су им за ову потребу морске траве, цветне траве, трсколике траве или производи стенских рушевина; гнезда граде без икаква реда и вештине, као што и доликује птицама с ногама удешеним за пливање и широким кљуном згодним за хватање риба а не и за прављење лепих гнезда. Дугоножни и ширококљуни *фламинго* (Phoenicopterus roseus) тражећи редовно плен на морском обалама које у доба прилива запљускују морски таласи, прави обично купасте гомиле па на врховима ових носи своја јаја. На тај начин птица лежи удобно на јајима потпуно заштићеним од морских прилива.

Наведено важи у опште за све птице. У највише случајева тако што може се и видети, а само кад-што изгледају по неки случаји нејаснији, према томе на који се начин посматрају и цене. У осталом има много таквих птица које због мајушне разлике грађе тела и начина живота праве врло разноврсна гнезда, но кад нам је познато какве су се битне измене учиниле за то време у климату или чему другом, онда нам свакојако не ће бити тешко пронаћи и узроке тих различности. Навика се, као што је познато, преноси с колена на колено и у колико су ове различније у птица једне врсте у толико се с поузданошћу може рећи, да ће и све те различности имати на њих такође врло различна утицаја. А често се опет дешава да се неколике од тих различности удружене међу собом стапају у нарочиту особину, која се наслеђена у своје време, јавља затим као карактерна навика, таква која је раније запажена у сасвим другим крајевима и под другим погодбама.

4. Да ли младе птице уче правити своје гнездо — Често се чује да птице и ако може бити не уче правити своје гнездо као људи своје станове, ово увек граде на исти начин као и све птице те врсте па шта више и онда, кад поједине од њих нису виделе строј таквог гнезда. И онда, из тога изводе закључак, да та наука у прављењу гнезда у тица долази по инстикту. Наравно, да би ту инстикат сасвим изостао кад би се за то захтевало и каквих доказа. Сва објашњења која се чине у овом погледу не могу без доказа имати никакве вредности и морају наилазити на противречности. Да видимо шта раде тице у ка-

Шљиве треба при преносу чувати од прашине, трења и кише. Најбоље у бурадима иле сандуцима боље но у џаковима.

Сем шљива суши се и остало воће, нарочито јабуке и крушке.

Неко воће суши се цело као и шљиве, али најчешће у кришке искрижано. Сушење је по себи тако исто просто, и лако, као и код шљива. Управо још простије, јер ту не морамо у почетку сушења бити опрезни на цурење, већ можемо одмах с јачом топлотом почињати. Највећа пажња има се обратити одабирању воћа за сушење и мочењу у нешто засољене воде, да би одржало осушено воће лепу белу боју.

Ову прераду јабука и крушака треба с планом, па ако треба и жртвама, још ове године извести у оним крајевима, где има за то подесног воћа а одакле се оно у сировом стању неможе лако преносити.

II

После сушења шљива најважнија је употреба воћа за *справљење јабуковаче*. Ово здраво пиће треба да замени вино у нашим западним крајевима, где нема винограда. Сем тога, јабуковача кад се правилно начини заиста је кориснија за здравље раденика но ракија, па како виногради пропадају, корисније је давати становништву, које је на вино навикнуто, добру јабуковачу но ракију којом се може покварити.

За добру јабуковачу треба пре свега изабрати подесне јабуке. Но које су добре, и по чему се то познаје? Јабука има слатких, накиселих и опорих или нагорких. По многогодишњем искуству сазнало се, да су опоре или нагорке најбоље за јабуковачу. Слатке се могу употребити такође у оскудици првих, но киселе или не треба никако узимати или једва четврти део њих, а три четвртине узети подесних јабука.

Још поузданије оценићемо јабуке за јабуковачу мерилом за ширу. Од ових подесних врста јабука узме се нека количина изгњечи и исцеди, па сок изложи проби и оцени са широмером. Кад оцеђен сок од јабука покаже на томе мерилу 5—8 процената шећера (или 50—80 екслових гради), онда можемо добити добру јабуковачу. Пријатна јабуковача треба да има и 4—5 на хиљаду делова пријатне воћне, јабучне каселине.

Јабуке за јабуковачу не треба бирати најкрупније; оне ситније и оне осредње дају још пријатнији укус и мирис јбауковачи.

За добру постојану јабуковачу најбоље је брати јабуке око половине октомбра. Тада су зрелије, а и време је хладније, те се може врење обустављати, да не буде сувише бурно.

Јабуке треба брати само по времену сувом, и то по могућству руком и пажљиво да се не гњечи. Убране јабуке ваља оставити у сувоти неко време на гомили, да дозру, да се „изноје“ т.ј. да усипшају.

Пре употребе треба издвојити јабуке труле, црвљиве, кржљаве и чворновате; и никако за јабуковачу не узимати, јер ће нам сав остали материјал покварити. Зна се да и јабуковача као и свако друго вино добија јачину и постојанство од сладости и шећера; а шећера нема у јабукама трулим и иначе кварним.

За добру јабуковачу могу се узети и крушке, и од таквог помешаног материјала најбоље буде пиће; боље, но кад су саме јабуке, а већ од самих крушака никад и не може бити доброг пића у овоме смислу и за онај циљ за који се јабуковача гради.

Да би се добило што више сока од јабука, оне се морају пре цеђења у ступи добро уситнити. За то има роштиља и других различних справа за муљање, које то чине помоћу зубаца или других направа, кроз које се воће уситњава, као на ренде.

Они роштиљи и ступе које се код нас употребљавају нису сасвим подесни за то, што се не могу лако чистити.

Куповне муљаче стају нешто новаца, истина је, али се помоћу њих ради брже и потпуније, и кад једном домаћину посао сврше, могу се позајмити те се киријом опет добро исплаћују.

Куповне муљаче нарочито оне, код којих се може подешавати ширина пролаза, за јабуке, за то су добре, и нарочито с тога препоручују што се тиме не распрскава семе. А ово је важно с тога, што у семену има материја (сличне као у горком бадему), од којих би јабуковача добила особени укус и мирис — мање пријатан но што га даје по себи фина јабуковача.

На то треба мотрити да се преко дан не измуља више но колико се може тога и идућег дана исцедити.

Овако уситњену комину треба оставити у соку преко ноћ, или прекодан, и то у додиру с ваздухом мешајући је, како би јабуковача лепшу боју добила, како би се лакше цедила, а и више сока давала. За тај циљ да би лепшу боју, а и пријатнији мирис и укус добила, нарочито и да би се брже бистрила измуља се и помеша и неколико дуња.

Између разних цедница ваља оне бирати које воће гњече и у ситније комаде кидају. Из гњечене јабуке ваља цеђењем помоћу ступа или цедница одвојити од сока т.ј. оне течности, од које се гради јабуковача.

Дрождина од летњих и јесењих јабука цеди се одмах; а она од зимских јабука оставља се у кацама неко време да извуче више укусних и мирисних материја. Колико ће тако остати зависи од топлоте. На топлоти од 12—15° Ц. доста је преко дан, или преко ноћ оставити је. А ако је хладније може остати и дуже.

(наставиће се)

везима? Оне, које се излегу из јаја, не праве у кавезу никад онако исто гнездо као птице исте врсте које живе у слободи, и, кад им се ставе за ту потребу сва потребна градива, оне не праве од њега гнезда, већ ова, и то само неки део, скупљају у у гомилице. Птице изведене у кавезима не живе слободним животом, и зато су у таквим погодбама лишене могућности научити како да праве своја гнезда.

5. Да ли птице певају по инстинкту или ово чине подражавањем — И за певање птица много веле да долази од инстикта но учињени огледи у овом погледу утврђују, да младе птице не певају онако као птице њихове врсте ако нису имале прилике чути то певање, и да у томе лако подражавају птицама с којима живе у друштву.

Барингтон говорећи о ресултатима до којих је дошао чињеним огледима о певању неких птица,[1]) између осталога вели: „Гајио сам малене конопљарке (Fringilla cannabina) а поред ових и три шеве (пољску, шумску и ливадску) које лепо певаху. Тада сам имао прилике уверити се, да је свака конопљарка примила певање од своје шеве, свога учитеља. Кад је затим једна конопљарка научила потпуно певати као и ливадска шева, ја сам је онда здружио с двема другим конопљаркама које беху изврсне певачице, па она, за време од пуна три месеца; живећи с њима у једној соби, не усвоји ни један глас из певања тих конопљарака, већ остаде при свом ранијем певању које беше примила од шеве“. Том приликом Барингтон помиње, да се птице већ после две до три недеље по извођењу свикну на певање својих родитеља па, да би се с њима могли чинити оваки огледи, треба их, вели, из гнезда извадити већ другог или трећег дана по извођењу. Он је, вели, имао прилике у Кнејтону уверити се како је *чешљикар*, *стиглиц* (Fringilla carduelis) певао исто као царић. Чешљикар тај уклоњен је из гнезда другог или трећег дана по извођењу и како му је кавез био на прозору према врту, где се није могао чути цвркут врабаца, то је он, вели, свакојако имао прилике слушати царића и научити се песми његовој“.

Дорингтон је видео такође једну конопљарку узету из свога гнезда након два-три дана по извођењу, која је, нашавши се у другим погодбама и немајући прилике слушати певање птица, научила изговарати лепо неколико енглеских речи.

Херберт тврди да се млади *чакани* (Saxicola) и *беле илиске* (говедарке (Motacila suecica) које иначе не певају лепо, могу у певању усавршити потпуно па и друкчије певати. *Сврачак* (Pyrrhula vulgaris) пева као што је познато слабо и грубо, а при том има јако развијен дар за музику и у стању је научити све музичке мелодије. Напротив *славуј* (Lusciola) који прекрасно пева, кад се лиши слободе често заборави певати а прими и певање других птица с којима је у друштву. *Бехштајн* у своме дневнику прича о двема *црним илискама* (Motacilla rubikola) ово: „Једна је од њих вели имала гнездо на крову испод чунка на источној страни моје куће а више кавеза у коме је била зеба (Fringilla coelebs) и у певању, подражавала је зеби, а друга је имала гнездо у врту а у певању подражавала је црноглави (Emberiza melanocephala) с којом беше у суседству“.

Сви ови и многи други примери који би се могли навести утврђују несумњиво: да се карактерно певање појединих врста птица преноси подражавањем, исто онако, као што и свако дете

[1]) 63 св. Philosophical Transaction (1873)

Кратко упуство за утврђивање и пошумљивање живог песка у Русији

Чл. 1. Летећи, живи песак, или песак који се преноси — назива се онај сухи и ситнозрнасти песак, који се због тога, што у свом горњем слоју нема материја које везују поједина пешчана зрнца и што је лишен готово сваког биљног покривача, при најмањем ветру преноси с једног места на друго.

Живи песак не само да не даје никакав приход, но се несумњиво као штетан појављује, јер својим преношењем он засипа све што на путу нађе: природне и вештачке изворе сваке врсте, зиратне земље (поља, ливаде итд.) и разне предмете привредне делатности човекове. Од пешчана наноса приход сеоских добара почиње брзо да опада, па чак може и потпуно да се изгуби, ако се не предузму потребне мере. Живи песак појављује се већим делом кривицом и самог човека, када овај предузима: 1. сечење шуме, која расти на песку, са каснијим вађењем пањева; 2 орање пешчаних земљишта за сејање жита без икаква удобравања земљишта, и 3, неупутну пашу стоком, која угази и уништи и последњу травку што на песку постоји.

Чл. 2. Штета, коју живи песак наноси, сама по себи не може престати, а када би то баш и било, то бива само по истеку веома дугог времена и само у оном случају, када се површина песка не буде на какав му драго начин дирала, то јест, ако се паша или прогон стоке потпуно забрани, путеви који воде преко таког земљишта потпуно затворе итд. С тога живи песак неопходно је потребно вештачки утврђивати.

Постоји много начина за утврђивање песка. Тако на пример утврђивање песка покривањем грањем дрвећа, бусом, сламом од вреси (травом која расти по пустарама). грањем брезе, стајским ђубретом, блатом и тресетном земљом, кречном земљом помешаном са иловачом или самом иловачом, подизањем заштитних ограда итд. Но сви ти начини утврђивања веома су скупи, спори и могу се применити на веома малим просторима. На већим пешчаним просторијама утврђивање се најбоље врши *сађењем врбе* (беле и црвене).

Чл. 3. Ако је пешчано земљиште велико, тако да се утврђивање не може извршити одједаннут, онда да би се штета брже прекратила, врбу треба засађивати свуда око пешчаног земљишта у ширини од 120—200 метара.

Чл. 4. За сађење врба треба узимати читаве резнице с побочним гранчицама а притом су најбоље оне од три године. Ако таквих резница нема при руци, онда се може употребити и старије, но само под том погодбом, да кора на тим старијим резницама буде глатка. Врбу за пролећње сађење треба сећи с пролећа, пре листања, док пупољци још нису кренули а за јесење сађење у јесен, пошто опадне лист и пошто престане кретање сокова.

Треба се постарати да се резнице не осуше, да се на њима не ољушти кора или пупољци и да се не изложе непосредно утицају мразева.

У случају потребе врба, сечена у јесен, може се очувати за пролећње сађење, но за то је треба сместити на заклоњено место и брижљиво покрити сламом.

Чл. 5. Сађење се врши или рано с пролећа. чим окопне снегови, то јест док се песак још не исуши, или позно у јесен, док није наступила зима. Не треба се прибојавати од тога, да се врба сади на југовини, када отопли, после изненадно наступелих мразева: врби то неће ништа наудити.

Сађење се врши у бразде начињене плугом или ралицом на овај начин:

Прво се повуку бразде супротно правцу главнога ветра. Дубина бразда мора бити 20—30 сантиметара. Ако се та дубина једном ралицом не може добити, онда ваља одмах за њом пустити другу. Растојање бразда једна од друге најбоље је да не буде веће од 2 метра. На дно спремљених бразда полажу се резнице од врбе, мећући их једну за другу без икаква растојања и окрећући им врхове на ону страну, на коју иде плуг или ралица. Доњи крај резнице треба забости у бразду, тако се цела резница боље полаже. Ако ли пак понека резница буде много крива, које смета полагању у бразде, онда је треба пресећи на месту кривине, па је затим полагати у бразде. При полагању резница у бразде, које су ралицом начињене, треба резнице мало јаче ногом утабати, да боље прилегну и то на неколико места.

Чим се резнице положе у бразду, задњи плуг (или ралица) повлачи одмах поред те бразде другу и прву бразду с положеним резницама песком засипа. При засипању те бразде, треба обратити поглавиту пажњу на то, да песком буде засута цела резница са свима гранчицама својим. С тога је при покривању бразда неопходно потребно положене резнице придржавати рачвастом палицом, док се озго добро не покрије.

Одмах после сађења треба бразду ногама утапкати, те да резнице боље песку прилегну, како би се овај у што мањој мери могао разносити.

Ако је сађење врбе извршено с пролећа, онда кроз две, три недеље треба бразде, у које су резнице полагане, прегледати, па оголићена места поново брижљиво покрити. Ако је сађење извршено у јесен, онда такав преглед не треба вршити пре пролећа, већ тек онда, пошто снег окопни. А после тога доба у течају две, три недеље, преглед треба поновити, па у случају потребе извршити накнадно покривање оголелих резница. Исто тако

учи говорити подражавајући говор својих родитеља а не — по инстикту.

При том треба имати на уму поменуту особину да је птице које бисмо желели обучити друкчијем певању, потребно уклонити из гнезда у коме су се извеле, већ после три до четири дана по извођењу, да не би слушале певање својих родитеља и у томе их доцније подражавале. Та особина птица у исто је време доказ да су у њих развијени у раној младости чуло слуха и памћење и да би зато било врло чудновато кад би оне пробавивши у своме гнезду целе дане и недеље биле тако нехатне упознати се с градивом гнезда у коме су, и начином прављена. У доба кад уче летети оне често сврађају у гнездо и онда имају прилике посматрати га и споља и то са свих страна. А приликом излетања ради намирница, плена, оне су у прилици видети сваког дана и сва градива која су употребљена за њихово гнездо, па и добро уочити места где се налазе та градива. И, кад су у таким приликама, и кад имају развијен слух и памћење, онда су свакојако у стању подражавати и саме у прављењу таквих гнезда, јер, како би у томе и другаче и могле поступити? Њихов рад у овом погледу био би чудноват само онда, кад би оне прибављале за гнездо сасвим друга градива и кад би та градива рећали на сасвим други начин. У том случају, наравно, могло би се изаћи и с таквим доказима, да у птица старање, подражавање и размишљање у прављењу гнезда нема никаква значаја и да би птице изведене нпр. у мају или јуну ове године, биле у стању начинити истоветно гнездо с гнездом својих родитеља у априлу или мају идуће године и онда, кад ово не би имале прилике видети. Али, кад не подлежи никаквој сумњи, да младе птице за време свога бављења у гнезду могу лепо проучити *облик гнезда, величину, положај на и сама градива, и начин израде*. онда је сасвим вероватно, да то што науче, могу памтити до идућег пролећа, и то у толико пре, што сваког дана, као што је поменуто, налазе у пољу на градива која као младе гледаху у гнезду. Осем тога, може бити, да старије птице почињу правити раније своја гнезда но младе птице и да младе птице, посматрајући како ове то раде, прилазе затим овом послу. Исто тако не може се претпоставити да се међу собом пáре само младе птице с младим птицама. Врло је вероватно, да се у сваком пару налази по једна птица од оних која је изведена у прошлој години и да она као већ вешта руководи прављењем гнезда. У сваком случају, док се нарочитим огледима не утврди, да би птице биле у стању начинити истоветно гнездо с гнездом својих родитеља и онда, кад ово не би никако виделе, ми немамо потребе узимати у помоћ какву билу несигурну и тајанствену способност за објашњење: да је прављење птичјих гнезда потпуно истоветно с подизањем дивљачких обиталишта. А на питање пак, да ли птице имају какве навике у прављењу својих гнезда, као и да ли се оне усавршују у томе послу свом, чувени амерички природњак *Вилсон* одговара: да се у прављењу гнезда једних врста птица запажа повећа разлика, нека су боља а нека лошија, и да су по његовом мишљењу *лошија гнезда младих птица а савршенија старијих птица.*

(свршиће се)

ваља и идућег пролећа, чим снег окопни, преглед извршити и потребне мере предузети.

Чл. 6. Ако нема довољно врба, а жели се да се количином која се има, засади што већи простор, онда сађење у плужне бразде треба вршити резницама при чему се побочне гранчице не одвајају од резнице. Резнице су дугачке око 60 сантиметара а дебеле нешто више од два палца. Међутим сађење на тај начин не полази сваки пут за руком.

Много је успешнији онај начин, код кога се резнице без гранчица забадају у дно бразде. Но због своје скупоће тај начин ваља употребити само онде, где се сађење врба читавим резницама не може извршити због јаке суше.

Чл. 7. На глаткој и равној површини песка треба сађење предузимати онако, како је речено у чл. 5. По брдима и странама, које се могу орати плугом, неопходно је потребно повлачити плужне бразде попречно положају земљишта, на растојању једна од друге за два метра.

На веома неравним површинама и окомцима, по којима се плужне бразде не могу повлачити, сађење треба вршити побадањем резница у доста дубоке јаме, које се праве на растојању једна од друге за два метра.

Високе и оштре ивице, као и стрмени, не треба засађивати врбом дотле, докле их ветар не заравни, јер ће у противном случају засађена врба морати пропасти.

Чл. 8. Сађење врба не треба предузимати на песковима, који су се учврстили уз припомоћ иловаче и због других каквих узрока, и у низинама, где се вода дуже задржава, пошто у таквим случајевима истом примљене резнице или ускоро угину или веома лоше напредују.

На сталним песковима треба одмах почети пошумљавање разним врстама дрвећа, које на пешчаном земљишту успешно расте. На песковитим земљиштима у низинама, где се вода стиче и неко време задржава, може се црна топола корисно садити.

Чл. 9. Посађена врба истерује у пролеће изданке, који при крају прве године достижу висину око једног метра. По истеку три године врба се већ може кресати за засађивање живог песка.

Врбу за засађивање најбоље је сасецати у петој или у шестој години, пошто у томе случају она даје одличне младаре. Што се врба чешће поткресује, то све боље расте и тиме ће све обилнији бити изданци из пања. Ако се врба у расаднику држи дуже од шест година, па се између редова њезиних подигне и трава, то обично тада почиње да се суши.

Чл. 10. Врба се може садити заједно са црном тополом. На сваке четири резнице врбе може се узети по једна резница тополе.

Затим могу се с врбом у већој или мањој или мањој мери мешати разноврсне врсте врбе, ракита, разне иве, као и топола канадска, каролинска итд. Све те врсте иве и тополе добро расту на живом песку и што је главно саде се исто онако као и врба и једновремено са њом. Поменуту тополу најбоље је полагати у дно бразда забадајући је.

Чл. 11. Када се живи песак утврди, то јест на три, четири године после сађења врба, онда се може приступити засађивању међуредова врба: бором обичним, брезом, јасиком, белом тополом, белим и жутим багреном, смреком и разним другим врстама шумска дрвећа а у низинама и на местима водоравним црном јовом. Из поменутих врсти треба извршити мешовито сађење.

Чл. 12. *Обичан бор* неопходно је потребно садити у пролеће. За сађење треба узимати поглавито двогодишње младице одгајене из семена. На један ектар земљишта треба засадити до 10.000 садница. Сађење треба вршити или садиљкама или клинастим ашовом. За засађивање земљишта од ектара треба 14 одраслих радника.

Сађење *борова* ваља вршити на овај начин:

Један радник забада клинасти ашов (или садиљку) у земљу и држећи је за дршку клати је по мало и све јаче удубљује. Од тога се у влажном песку направи клинаста рупа, чија дубина треба да је око 50 смет., а ширина око 15 смет. Други радник спушта у ту рупу умочен у густу иловачу и песком посути корен борића до самих грана. После тога први радник забадајући тако поменути ашов на растојању од 15 смет. од већ ископане рупе, полаже у земљу корен младице. Другу рупу радник засипа лопатом и напослетку трећу ногом заравњује. Затим одбројивши од засађене младице 50 сантиметара у правцу засађеног реда, радник поново клинастим ашовом припрема ред рупа итд.

Ако на дотичноме месту бивају велике суше, а сађење је борова извршено између редова врба на пешчаном земљишту покривеном бусом, онда одмах после сађења треба бус на засађеном земљишту мотикама прекопати а затим за све време године то земљиште, чим се почне травити, мотикама прашити. Тако неговање сађевине бора ваља предузимати у току прве четири године.

Чл. 13. *Брезу* треба садити рано с пролећа и то узимати двогодишње младице и садити у јаме, које су мотиком припремљене.

Јасику и то једногодишње резнице треба садити у јаме дубоке и широке око 20—25 сантиметара. У првом случају сађење се предузима у пролеће, у другом, у пролеће или у јесен.

Бела топола (сребрнаста) подиже се на исти начин као и јасика.

Бели багрен (амерички) треба засађивати с пролећа или јесени у јаме начињене ашовом или мотиком, чувајући брижљиво корен да се не сасуши.

Жути багрен (сибирски) сади се или једногодишњим младицама као и бели багрем или резницама.

Смреку треба садити у пролеће, у двогодишњим садницама и то клинастим ашовом.

Чл. 14. Ради тога, да би засађене врбе и друге врсте дрвета добро расле, неопходно је потребно чувати их од паше стоке а поглавито од оваца. Умерена паша стоке може се допустити само у овим случајевима: 1. у садовима врбе када се између редова њезиних појавила обилата трава и 2. у садовима других врста, када сад израсти изнад домашаја стоке.

Чл. 15. На добро утврђеном песку може се с великим успехом садити ***родно дрвеће*** а нарочито коштичаво: *кајсије*, *вишње* и *шљиве*. При избору места за сађење на песку, неопходно је потребно избегавати подводно земљиште и чврстину доњег слоја. Сађење у благом поднебљу најбоље је вршити у јесен, а где су сурове зиме, у пролеће. Јаме за сађење не граде се шире од пола метра. Сађење се врши гушће но обично. Све засађено дрвеће треба утврђивати за притке. За удобравање и поправку земљишта служи најбоље течно ђубре, које се сипа у рупе ископане око корена.

Чл. 16. У положајима где успевају ***виногради,*** за утврђивање песка могу се с успехом садити *разне врсте лозе*, које на пешчаном земљишту нимало не подлежу филоксерној зарази.

Чл. 17. Путеве, који воде преко живог песка треба утврђивати дебљим или тањим слојем иловаче, креча, стајског ђубрета, борових и јелових грана итд. с обзиром на то, шта ће и у коме случају бити јевтиније и подесније.

Чл. 18. Утврђивање живога песка врбом, а исто тако и његово пошумљивање разним врстама дрвећа може земљораднику и другим сопственицима живога песка доносити само користи: 1. Земљиште, које је до тога доба било непроизводно, даваће потребно градиво за плетење котарица, прућа за поплете, и ограде, дрво за огрев и друго крупније дрвено градиво; 2. Засипање удобних земаља песком спречиће се поступно и 3. Земљишта живога песка находе пореске олакшице.

*

По закону о непосредном порезу, у Србији дотични члан гласи: Земљишта под расадницима и виноградима, подигнута на издржљивој лози, ослобођавају се плаћања пореза за десет година, а виногради *подигнути на живоме песку, ма којом врстом винове лозе, ослобођавају се пореза за 20 година.*

ГЛАСНИК

Нов Министар Народне Привреде. — Указом Његовог Величанства Краља од 12. ов. м. постављен је за Министра Народне Привреде Г. Душан М. Спасић, начелник Министарства Нар. Привреде, редовни члан Српског Пољопривредног Друштва.

ДРУШТВЕНИ И ПОДРУЖИНСКИ ПОСЛОВИ

ЗАПИСНИК XV. СЕДНИЦЕ

Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва

Држане 10. јуна 1900. године у Београду.

Били су: Председник г. Милутин Савић, потпредседник г. Александар М. Секулић, благајник г. Благоје Д. Тодоровић, чланови одбора г.г. Др. Марко Т. Леко, Павле Т. Тодоровић, Јован Јекић. Нинко Јовановић и Илија Кремић, присуствовали као гости г.г. Јован Станојевић прота и председник крајинске Пољопривредне Подружине и Вићентије Матић из Мијонице редовни члан Друштва.

Председавао г. Милутин Савић председник, бележио М. Јовановић секретар.

135. Прочитани записник XIV седнице — Одбор усвоји.

136. Чита се писмо Управе Државне Штампарије од 2. т.м. Бр. 8398., којим извештава Друштво колико је досада исцрпљено кредита за штампање, и да ће се обуставити даље штампање *Тежака* ако се за даље штампање не би нашло начина. Пошто је ово питање довољно претресено — Одбор одлучи да председништво са Књижевним Одбором лично представе стање о бесплатном штампању *Тежака* и *Пољоприв. Календара* г. Министру Народне Привреде и г. Министру Просвете и умоле их да изволе наћи начина да се штампање Тежака не прекида, тим пре што је бесплатно штампање и *Тежака* и *Пољоприв. Календара* уједначено специјалним законмо, који још има законску силу.

137. Г. Александар М. Секулић потпредседник, реферише да су: он, г. Павле Тодоровић и г. Илија Кремић као изасланици друштвени, били у Крагујевцу и у споразуму са општином града Крагујевца изабрали место за изложбу и утврдили да се општина града Крагујевца постара за све што је потребно за уређење изложбеног места; даље изабран је приређивачки одбор, у који су ушли виђени трговци и грађани града Крагујевца :за оцењивачки суд од стране округа ужице окружни економ и марвени лекар и још два трговца; умољен је г. Ж. Јанићијевић да се прими дужности директора изложбе, најзад умољена је управа кола Јахача да уступи грађу и декорације за трибине — Одбор прими овај извештај к знању с тим да ужи Одбор за окружну изложбу продужи даљи рад, како би се све благовремено припремило и извршило.

138. Благајник чита извод о стању благајне друштвене за месец мај ове године који гласи — Одбор прими к знању.

(Види таб. на стр. 124.)

139. По питању о изласку у Обреновац на имање Подружине потпредседник г. Секулић по ранијој одлуци предлаже да као друштвени изасланици оду друштвени благајник и секретар и прегледају цео подружински рад и практични и административни а тако исто и стање рачуна и благајне па о тома да поднесу извештај — Одбор усвоји овај предлог.

140. По питању о другој свесци Пољопривредног Гласника — Одбор одлучи, да Књижевни Одбор поднесе у виду предлога своје мишљење.

141. По питању на који начин да се употреби сума од 2000 динара, коју је поклонио окрут крагујевачки за ширење пољопривредног знања у народу — Одбор одлучи да се ово питање изнесе пред конференцију свију секција да га претресе и учини свој предлог.

ЗАПИСНИК XVI. СЕДНИЦЕ

Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва

Држане 17. јуна 1900 год. у Београду

Били су: председник г. Милутин Савић, потпредседник г. Александар Секулић, чланови одбора: г.г. Павле Тодоровић, Илија Кремић, Јован Јекић и Нинко Јовановић. Присуствовали као гости г. Љуба Новаковић Управитељ Винодељско Воћарске Школе у Букову и г. Коста Борисављевић председник Горњо-Милановачке Подружине.

Председавао г. Милутин Савић председник, бележио М. Јовановић секретар.

142. Прочитани записник XV. седнице — Одбор усвоји.

143. Председник износи на дневни ред за саветовање питање о другом низу пољопривредних предавања у друштвеном дому за шири круг слушалаца. Пошто је ово питање претресено свестрано Одбор одлучи:

1. Да се приреди и други низ предавања — Зимска предавања;
2. Да ова зимска предавања почну почетком новембра па да трају до конца јануара идуће године;
3. Да се у томе времену држе најмање *осам* предавања;
4. Оставља се председништву да утврди известан ред, по коме ће се ова зимска предавања држати; и
5. Да се за овај циљ удесе и локали;
6. Да предавања буду само пре подне почев од 10 часова.

144. Чита се молба горњо-милановачке Пољопривведне Подружине да је Друштво узме у заштиту, код г. Министра Народне Привреде, да се на њу не примењује закон о акционарским удружењима пошто је она примљена у састав Друштва, и док своја Правила потпуно не саобрази Правилима друштвеним.

После потребних обавештења, која је председник Подружине г. Борисављевић лично изнео — Одбор одлучи: да се ова Подружина штити код г. Министра Народне Привреде утолико уколико је она пољопривредна установа. А што се тиче њеног акционарског обележја и рада, ако га има, Српско Пољоприв. Друштво нема у томе никакве солидарности са Подружином.

ОБЗНАНЕ

Уредништво *Тежака, Пољопривредног Календара и Пољопривредног Гласника* налазе се у **дому Српског Пољопривредног Друштва** Немањина улица бр. 11.

Седнице **Књижевног Одбора** држе се сваке **среде** од 5 часова по подне, у друштвеном дому.

Сви радови, намењени било *Тежаку*, било *Пољопривредном Календару* или *Пољопривредном Гласнику* шиљу се увек **Српском Пољопривредном Друштву** које их прима, у списак заводи и по списку предаје уреднику коме припадају.

ОГЛАСИ

ГВОЗДЕНЕ ПЕЋИ (ФУРУНЕ) ЗА ГЛАВИНИЋЕВЕ СУШНИЦЕ и све остале гвоздене делове израђујем по упуству г. Главинића од дебљег и тањег лима (плеха) и то:

Од дебљег лима по 73 динара а од тањег по 63 динара. У ову цену урачунато је и паковање и пренос на паробродску или железничку станицу у Београду.

Београд
Космајска улица бр. 51.

Марко Љ. Ивановић
бравар.

СТАЊЕ БЛАГАЈНЕ

Српског Пољопривредног Друштва за месец мај 1900. године.

Ред. број	ПРИМАЊА	до маја дин.	до маја п.	за мај дин.	за мај п.	Свега дин.	Свега п.
1	По дневнику касе	70387	—	39135	80	109522	80
2	Депозит у новцу	—	—	34345	—	34345	—
3	Депозит у хартијама	—	—	17560	50	17560	50
	Свега	70387	—	91041	30	161428	30

Ред. број	ИЗДАВАЊА	до маја дин.	до маја п.	за мај дин.	за мај п.	Свега дин.	Свега п.
1	По дневнику касе	37368	33	28291	22	65659	55
2	Капитал. пољ. фон. код Упр. Ф.	—	—	18938	50	18938	50
3	Капит. пољ. ф. у артијама	—	—	7440	50	7440	50
4	Депозит разних лица у харт.	—	—	10120	—	10120	—
5	На штедњу код Управе Фонд.	—	—	53007	—	53007	—
6	Готова новца у каси	—	—	1176	20	1176	20
7	Привремени издатци	—	—	5086	55	5086	55
	Свега	37368	33	124059	97	161428	30

Ред. број	ПРИХОД	до маја дин.	до маја п.	за мај дин.	за мај п.	Свега дин.	Свега п.
1	Остатак по днев. касе за 1899. год.	3915	10	—	—	3915	10
2	Државна помоћ	7000	—	—	—	7000	—
3	Од претплате Тежака за 1900. и ран. г.	3689	20	500	—	4189	20
4	» улога чланова добротвора и утем.	1287	25	225	—	1512	25
5	» » » помагача	348	—	16	—	364	—
6	» прихода на капитал пољ. фонда	146	—	—	—	146	—
7	» продаје књига	362	95	60	05	423	—
8	» Пољопривредног Гласника	3	70	—	—	3	70
9	» » календара за 1900. и ран. г.	2624	15	410	10	3034	25
10	» » семена	13137	65	148	60	13286	25
11	» » справа	17658	66	6295	30	23953	96
12	» наплате дуга за семе и справе	527	90	—	—	527	90
13	» продаје плав. камена и прскалица.	17016	65	30595	25	47611	90
14	продаје запрашивача и сумпора	454	85	877	40	1332	25
15	» друштвеног добра у Шанцу	2163	54	—	—	2163	54
16	Вапредни приходи	51	40	8	10	59	50
	Свега прихода	70387	—	39135	80	109522	80
	По одбитку расхода	37368	33	28291	22	65659	55
	Остаје за 1 јуни	33018	67	10844	58	43863	25

Ред. број	РАСХОД	до маја дин.	до маја п.	за мај дин.	за мај п.	Свега дин.	Свега п.
1	Пољопривредном фонду	—	—	—	—	—	—
2	Депоновати приход (камату) по посл. тач. чл. 38. Правилника	—	—	—	—	—	—
3	На награде по расп. стеч. за напредн. начине радње	—	—	—	—	—	—
4	На прирећ. и држање 1 окр. изложбе	—	—	—	—	—	—
5	На помагање Пољопривред. Подружина	350	—	450	—	800	—
6	На издржавање друштв. питомаца	1882	75	—	—	1882	75
7	На остала помагања пољопр. проучавање прилика у земљи и осматрање друштв. и подружин. послова	157	90	—	—	157	90
8	На трошкове око друштв. славе	2	40	—	—	2	40
9	На приређив. изложбе приликом друштвене славе	99	85	45	35	145	20
10	На набавку књига, новина, дрвореза и повез књига и календара	768	80	1901	99	2670	79
11	На издавање практ. пољоприв. поука	543	—	—	—	543	—
12	На издавање повремен. списа (две свеске)	—	—	—	—	—	—
13	На награде сарадн. Тежака и Календара за 1900. и ран. године	901	25	51	75	953	—
14	На набавку и експедицију семена	11276	20	1393	05	12669	25
15	На набавку и експедицију справа	8207	94	10962	88	19170	82
16	На набавку и експедицију плавог камена и прскалица	494	25	11743	70	12237	95
17	На наб. и експед. запрашљивача и сумп.	1573	10	791	30	2364	40
18	На огрев, осветљење, канцеларијске потребе и намештај	630	—	27	55	657	10 55
19	На експед. Тежака, Календара и књига	89	95	16	15	106	10
20	На издржавање добра у Шанцу	2528	01	—	—	2528	01
21	На плату секретара	800	—	200	—	1000	—
22	» » писара	670	50	203	—	873	50
23	» » експедитора	622	93	160	—	782	93
24	» » двојице послужитеља	640	—	160	—	800	—
25	» награду благајнику	320	—	80	—	400	—
26	» награду уреднику Тежака	280	—	70	—	350	—
27	» подизање павиљона изложбеног, претресање ограде, обрађ. друшт. врта, и поправку куће	578	95	10	50	589	45
28	На вапредне издатке	465	50	24	—	489	50
29	На штамп. Тежака и Пољ. Календара	3485	05	—	—	3485	05
	Свега расхода	37368	33	28291	22	65659	55

ЦЕНА ОГЛАСИМА:

Мањим од петит врсте једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупних писмена по 15 пара од врсте од ступца.
Већим огласима од целе стране 20 динара (10 фор. а. в.) пола стране 10 дин. (5 фор.) четврт стране 3 динара (2·50 фор.)
Поред тога за свако оглашавање по 20 пара дин. државне таксе.
За оглашавање више пута 10 од сто јевтиније.

Преглед 28. броја Тежака: Српском народу. — Управни Одбор Срп. Пољоприв. Друштва код Његовог Величанства Краља. — *Чланци:* О преради воћа (наставиће се). Кратко упуство за утврђивање и пошумљивање живог песка у Русији. — *Подлистак:* Размишљања о прављењу птичјих гнезда (свршиће се). — *Гласник.* — *Друштвени и подружински послови.* — *Обзнане.* — *Огласи.* — *Цене огласима.*

ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА КРАЉЕВИНЕ СРБИЈЕ

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ
УПУЋУЈУ СЕ
СРП. ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ
У БЕОГРАДУ

ПРЕТПЛАТУ ПРИМАЈУ И СВЕ ПОШТЕ

НА ОСНОВУ НАЈВИШЕГ РЕШЕЊА ОД АВГУСТА 1869. ГОДИНЕ № 204. ПРЕПИСКУ ДРУШТВЕНУ НОСИ ПОШТА БЕСПЛАТНО.

Цена огласима изложена је на последњој страни.

ПОД МОЋНОМ ЗАШТИТОМ ЊЕГОВОГ ВЕЛИЧАНСТВА КРАЉА
АЛЕКСАНДРА I

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869. ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ

ЗА СРБИЈУ
НА ГОДИНУ 8 ДИН. НА ПОЛА ГОДИНЕ 4 ДИН. ЗАДАНОВИ НОМАЋАЧИ, ЧЛАНОВИ СВИХ ДРУШТВ. ПОДРУЖИНА, ОСНОВ. ШКОЛЕ, ВОЈНИЦИ СТАЛ. КАДРА, ВАЦИ, МАНАСТИРИ, ЗЕМЉОРАДНИЧКЕ ЗАДРУГЕ И ЧУВАРИ ШУМА ДОБИЈАЈУ ЛИСТ У ПОЛА ЦЕНЕ, АКО ПОЛОЖЕ ПРЕТПЛАТУ УНАПРЕД ЗА ЦЕЛУ ГОДИНУ.

ВАН СРБИЈЕ
НА ГОД. 10 ФРАН. ИЛИ 5 ФОР. А. ВРЕД.; ПО СРП. ПОЉОПРИВ. ДРУЖЕЊА И ЊИХОВИ ЧЛАНОВИ КАО И СРПСКЕ ЗЕМЉОРАД. ЗАДРУГЕ И ЧИТАОНИЦЕ, ДОБИЈАЈУ ЛИСТ ЗА 6 ФР. ИЛИ 3 ФОР. А. ВРЕД. КАД УНАПРЕД ПОЛОЖЕ ПРЕТПЛАТУ И КАД СЕ ПРЕТПЛАТИ КОД СВОГ УДРУЖЕЊА ПРЕКО КОГА ЋЕ ИМ СЕ И ЛИСТ СЛАТИ

ИЛУСТРОВАНИ ГЛАСНИК СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

ВЛАСНИК И ИЗДАВАЛАЦ
СРПСКО ПОЉОПРИВРЕДНО ДРУШТВО

КЊИЖЕВНИ ОДБОР:
ДР. М. Т. ЛЕКО, М. М. САВИЋ, П. Т. ТОДОРОВИЋ, А. ЖИВАНОВИЋ и Б. Д. ТОДОРОВИЋ.

ОДГОВОРНИ УРЕДНИК
АЛЕКСАНДАР М. СЕКУЛИЋ

БРОЈ 29. У БЕОГРАДУ, НЕДЕЉА 23. ЈУЛА 1900. ГОДИНЕ ГОДИНА XXXI

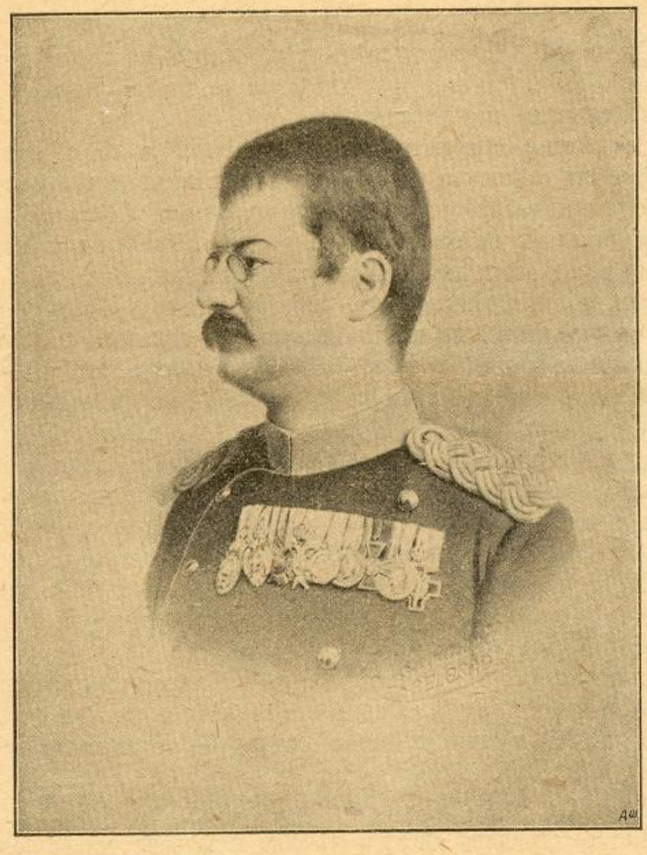

И Српско Пољопривредно Друштво на данашњи значајни дан у најдубљој понизности честита своме **Највишем Заштитнику, Његовом Величанству Краљу АЛЕКСАНДРУ I. и Његовој Светлој Вереници** данашње свечано ступање у Краљевски брак, придружујући своје најтоплије жеље жељама свеколиког Народа Српског, да та брачна веза Краљевским Супружницима и Краљевском Дому донесе жељени мир, слогу и задовољство а Народу Српском трајно напредовање и обилато благостање у свима правцима државнога и народнога живота.

Живео **Његово Величанство Краљ АЛЕКСАНДАР I Највиши Заштитник** Српског Пољопривредног Друштва!

Живело **Њено Величанство Краљица ДРАГА!**

Живео **Народ Српски!**

РАЗОРАВАЊЕ СТРЊИШТА

За сређивањем стрмнинâ: пшенице, ражи, овса, јечма, треба убрзо да следује други један пољопривредни посао, који се зове *разоравање стрњишта.*

Ово орање, ово разоравање стрњишта, као што му и сâмо казује, има за задатак да разоре стрњишта и да заоре стрњику, али тако исто и нарочито да уништи и *коровске траве,* које су за време растења стрмнина земљу обузеле, те да, ситнећи површни слој земљишта, олакша клијање семена од коровских биљака, које ће се после тога редом заоравати и уништавати новим орањем.

Ако би, место разоравања стрњиштâ, оставили онаку тврду, окорелу земљу, коровско семењо не би клијало, јер нема влаге, али оно би се развило доцније у исто доба кад и корисно семење, посејано у земљу и принос од потоњих усева јако би се од тог коровског семена смањивао.

Разоравање стрњиштâ јесте, дакле, посао од неоспорног значаја, који у исти мах доприноси и уситњавању и чишћењу зиратних земаља.

*

Стрњишта се увек плитко разоравају; не треба орати дубље од 5 до 6 сантиметара, иначе би се излагали опасности да не постигнемо намеравани циљ.

Разоравање стрњишта врши се плугом и то с једним раоником или са више раоника. Строго узев може се употребити ма који плуг, главно је да се може одржавати на сталној дубини и да одвеч дубоко не залази у земљу, иначе би се изгубила добит од овога посла. Али, у самој ствари, плуг с једним раоником, то јест обичан плуг, није за препоруку за ово разоравање стрњишта, за плитко заоравање стрњике. Рад није брз, снага запрежне стоке рђаво се искоришћује, треба много плугова да се има при руци па да се посао као што треба брзо и на време сврши. Много је боље служити се плугом с више раоника, на пример са два, са три итд. раоника, што зависи од каквоће земљишта, од његовог облика и од сточне запреге. Рад је у том случају и бржи и јевтинији; не само да се иста површина обради са мање спрежне стоке него и с мање радникâ.

Плугова с више раоника има у садашње доба веома много и могу се у свима облицима набавити преко Српског Пољопривредног Друштва у Београду.

Плугови с више раоника не употребљавају се искључно за разоравање стрњиштâ. Они могу служити и за сва остала плитка орања, којима се земља ситни, — и за затрпавање семена.

*

Клд се стрмнине дигну а стрњика незаорана остави, онда на њој читав безброј штеточинâ налази склоништа, и ту се даље развија како с јесени тако и идућег пролећа.

Ко хоће, а земљорадник и хоће и мора, да се брани од ових штеточина, тај треба одмах, чим је стрмнину с њиве дигао, стрњишта да разорава. Овим разоравањем стрњиштâ стрњика се не само у земљи брже распада, него се тиме угушују и све живе клице ових штеточина.

Зато нека свако и ове године **закачи плуг за кола,** кад с њима на гувно за храну пође.

ДИЊА

Диња је сада у ове топле летње дане предмет редовног разговора, а какав пробирач у јелу можда ће тврдити, да ових дана питање о дињи премаша сва остала питања.

Треба ли, или не треба, топлих летњих дана, о својим оброцима јести диње?

Треба, и може се јести, али пошто се буде решило једно питање, које нимало није лако: питање о избору диње.

Вештина изабрати дињу није оно што обичан свет мисли, и познаваоци су сасвим ређи но што се верује. Човек који уме купити дињу, прави је вештак свога рода. Може неко бити политичар првога реда, може познавати људе а не познавати — диње. Француски кардинал *Консалви,* који није био незналица у јавним пословима, поверовао је, вели, неку важну службу добром Транстеверену, о чијим се заслугама овако изражавао:

— То је славан службеник. *Он вам уме изабрати дињу.*

Умети изабрати диње јесте вештина која вреди толико колико и она управљати људма. Једне вечери, не зна се који собњи стратегичар објашњаваше Бонапарти који се враћао из Италије, шта би овај млади војсковођа имао да ради, да се, случајно, Мантова није предала.

Нестрпељив, Бонапарта запита:

— Ви сте ратовали, господине?

— Не, али сам читао *Полиба,* маршала *Сакса,* каваљера *Фолара*....

— О, о, ви сте неки научар, господине!.... Па разбирате ли се у вештини гајења диња?

— Господине ђенералу?

— Па читали сте баштованство од *Лакентинија,* не?

— Јесам, ђенералу.....

— И ви, који не би умели одгајити једну дињу док лепо не дозри, ма да сте читали Лакентинија, ви хоћете мени да говорите о рату, јер сте читали Полиба!... Ја вам, ево, салутирам!....

*

Смртни, који знају тајну разликовати добре диње, радо се тиме хвале. То је као оно вештина правити салату. *Александар Дима отац* пристајао је увек да га као драмског писца критикују; као *вештака* у прављењу салате — никад.

Љубитељ диње, познавалац диња, не поверава ником бригу да му бира или купи дињу, коју ће он понудити својим гостима или се сâм њоме послужити. Он на трг излази као оно војник на своју стражу, или још боље, он приспевши на трг заузме положај свештеничке озбиљности. Једним погледом ока он убрзо прегледа све оно мирисно обиље плодова, који се онако пуначки блистају на сунцу и сасвим је равнодушан према свима понудама и запиткивањима продавца, који слатким гласом тек би му дошануо на ухо: — Купите ову, ама је, верујте ми, као од шећера.... Он зна да је најчешће диња, која се толико хвали, прави правцати — дулек.

Он пушта да тако долазе и пролазе све препоруке и прибира своје памтење да у томе прегледању исцрпе сва стечена знања своја. Прва ствар коју посматра, јесте *облик;* он се не поверава сумњивој зрелости какве пљоснате диње која је расла без топлих зракова сунчаних; он зна да под сунчаним зрацима сасвим пуначка диња јесте добро зрела и као малко увенула због ваздуха, који онуда пролази; он се не осврће ни на дугуљасте, шиљасте и затубасте или увијене диње и свој избор своди на правилне, осредње, добро ишаране диње, чији се бокови све више спуштају једном и другом крају.

Али ово прегледање и испитивање не застаје само на облику и крупноћи; пре но што се изабере, диња подлежи много подробнијем испитивању; она се немилосрдно одбацује ако има неугледну и беличасту боју коре и недовољну тежину: *диња треба да је тешка.* Тако исто кад се куца па ослушне, она треба да даје потмуо звук, шупаљ и без одјека. Сасвим противно здравом човеку. Ако диња звони, то је знак да је празна и да, изложена сунцу, није имала времена да се развије. Али један од најбољих знакова при испитивању стања диње, то је ако јој се кора благо угиба под вештим прстом, нарочито онде где јој је врежа; угиба ли се, угиње ли се под најмањим притиском, она је добро зрела; противстаје ли дејству палца и треба ли запети целом судланицом па да јој се површина угне, она није зрела. Диња, лепо зрела, најпре се под прстом угне па после опет надође под прстом, који је испитује.

После испитивања слухом, долази *мирис.*

Ако прво испитивање зактева оштар слух каквог вештог лекара, испитивање мириса изискује финоћу мирисања каквог доброг оцењивача пића. Да се диња добро омирише, она се с доње стране подухвати руком по средини, па се полагано при-

носи носу, затим се опет од носа удали и тако још неколико пута примакне и измакне, али увек далеко од других диња.

Диња, која је издржала све ове испите и која уз то има кратку, дебелу тамнозелену петељку, реп, пре но што се изнесе на трпезу, спусти се у воду каквог дубоког бунара или у ледену воду. Два часа после тога њено месо. лепо руменикасто, стврдло се и кад се сече сјаји се од свежине.

Таква сасвим зрела диња, која се топи, сасвим слатка, шећераста, с пријатним мирисом, може се јести без бојазни. Истина је да би она сасвим мање годила слабим и малокрвним особама, онима који се опорављају, онима којих се желудац због слабости мора да надражује, но особама које имају јак желудац, пун соковима за варење но који је ипак добро могу варити, диња је благодарећи своме лепљивоме соку и своме особитоме уљу, добро средство за освежавање.

*

Не рачунајући *Плинија*, *Линеја* и *Ламарка*, диња је имала своје посебне историчаре, своје обожаваоце и своје песнике. *Жан Депон* посветио јој је нарочиту књижицу. *Ванијер* ју је отпевао на латинском језику, дајући драгоцених упута пробирачима у јелу, који хоће да изуче вештину распознавати и куповати добре диње: златали боја, мирис на винову лозу, буке скупоценог вина.... Све је то тако и у ствари и лакше би се разумело да је Исаија своје право прворођења продао пре за какву лепо дозрелу дињу но за тањир сочива.

Росе, писац велике једне појеме *О земљорадњи*, вели на једном месту: *Јерменија нам је послала омиљену дињу*. Али ма какво да је порекло освећене диње, неоспорно је да ју је у Француску донео Карло VIII, који је спазио како је она успевала у пољима око Рима и дошао на мисао да њено семе понесе кад се са свога пута у Италију, враћао. Таква једна услуга, учињена пробирачима у јелу са све четири стране света од стране *благога* краља, требало је да му је заслужила веће признање. Сигурно је да би му Римљани дали какав други придев, који би можда звучнији био....

Диња је било суђено да се рашири по целоме земноме шару. Из Француске она је прешла у Шпанију, из Старе Иберије у Инглеску, у Холандску, у Пруску. У историји свију ових земаља диња је играла своју улогу. Кад би се подухватили велике догађаје објашњавати малим узроцима, било, би, на пример, лако доказати, да је оно што је допринело да војвода *Мајен* изгуби битку у Арку, била његова неумерена страст према — дињи. На дан битке Мајен је био добро ручао. После ручка при посластицама, кад су му јавили, да се коњица кнеза *Беарна*, несмишљено сјурена у неку ситногорицу, лако може уништити, војвода који гуташе изврсну неку дињу и заливаше је прекрасним аликанг — вином, пре но што би се кренуо на пут, мољаше само за још један тренут, *да доврши своју дињу*. Весници, који су један за другим стизали, добијаху непроменљиво исти одговор. И кад, најзад, Мајен, задовољан што је *довршио* своју дињу, затражи свога коња, језгро протестанске војске беше већ заузело најбоље положаје....

И зар се тако исто не прича, да је страст према дињи *Мака* одвела на предају Улма и да су, благодареће некој добро дозрелој дињи, *Берни* и *Малвен*, два убога француска духовника, који нису ништа више своје имали до по једну антерију и по једне панталоне, доспели и то један до архијепископства у Лиону а други до посланства у Риму. Истину ваља рећи, да је Берни био тако исто изреднога духа, као што је изредна била и диња, коју је он маркизи Помпадур понудио.

Из правила о дужностима среских надзорника свиларства и управника коконијера (слагалишта мехурака) у Мађарској

У *Тежаку* од 1898 године описане су дужности окружних надзорника свиларства у Мађарској, но с тога, што највећи део послова за унапређење свиларства у овој земљи спада у дужност среских надзорника свиларства, и управника слагалишта мехурака (коконијера), налазамо за потребно приказати и важније њихове дужности и то у толико пре што је и у нас ова привредна грана на путу да од ње можемо имати лепе користи.

*

1. ***Постављења.*** — Среске надзорнике свиларства поставља претписом на годину дана министров пуномоћник (директор централног завода у Сегсарду). Један примерак тога претписа предаје се среском надзорнику а други окружном надзорнику свиларства.

Лица која нису потпуно испунила обавезе војске и која могу бити позвана на вежбање, имају то споменути у својој молби.

Срески надзорник дужан је одмах по постављењу, чим се позове, да иде на своју дужност, из свога среза не сме се удаљавати без одобрења централног завода за свиларство.

Онај срески надзорник, који би се удалио из свога среза без дозволе завода казниће се новчано а по потреби и из службе отпустити.

2. ***Веће надзорника.*** — Сваки срески надзорник, дужан је пре него ступи у службу, посетити годишње веће које сазива у своме округу, окружни надзорник.

Циљ је већа да се надзорници што боље спреме теоријски и практички, како би што потпуније одговорили својим дужностима и на тај начин задобили веће поверење завода.

Позвани на веће добивају поред накнаде путних трошкова још и одсеком по 15 фор. (Управници слагалишта чауре, исто тако).

Лица која нису добила службу, а при том ову очекују, ако су таква, да ову треба да добију, добиће поред накнаде путних трошкова још и 15 фор. а ако не би била погодна за службу, добиће поред путних трошкова по 10 фор.

Примедба. Они надзорници или лица која то желе бити, која живе у месту, где се држи веће или се ту налазе на одсуству, немају права на никакву накнаду.

Да би се имало свакад замена среским надзорницима, окружни надзорник дужан је спремити, обучити по три лица.

Време трајања већа одређује окр. надзорник и он је одговоран ако му не би испало за руком да за среске надзорнике спреми позвана лица. Од приљежања надзорника, зависи дакле, колико ће времена трајати веће. Слабије надзорнике који теже појимају поуке, као и они који се за то мање труде, могу окружни надзорници задржати ради обуке и више времена. Од тога, какав успех покажу, зависи, хоће ли бити постављени или не.

3. ***Подела надзорника.*** — *Срески надзорници и управници коконијера (слагалишта мехурака).* — Надзорници свиларства деле се у две групе.

У прву групу спадају срески надзорници, а у другу, управници коконијера

И једна и друга група надзорника има две класе. Централни завод свиларства одређује, да ли је надзорник прве или друге класе.

Примедба. Управник коконијера бира се обично од службеника прве групе (среских надзорника). Да би се обучили дужностима управника коконијера, окружни надзорник предлаже сваке године по извесан број среских надзорника, да се за време сортирања мехурака употребе у појединим коконијерима у којима имају пробавити око четири недеље.

Срески надзорници који се употребе на овај посао, добивају поред накнаде путних трошкова још и по 1·5 форинту у име дневнице за све време док су на том послу.

Плата надзорника. — Плата надзорника дели се на две групе.

У првој групи срески надзорници прве класе, добивају годишње по 600 фор. и у име канцеларијских трошкова одсеком по 10·50 фор. — Срески надзорници друге класе, добивају годишње по 500 фор. и у име канцеларијских трошкова по 10·5 фор.

У другој групи. Управник коконијера прве класе добива годишње 775 фор. у име канцеларијских трошкова одсеком 14·40 фор. затим стан или у новцу 120 фор. — Управник коконијера друге класе има годишње 600 фор. и у име канц. трошкова одсеком 14·40 фор. и стан или у новцу 120 фор.

Плату им издају окружни надзорници и то на овај начин:

Среским надзорницима I. класе.

пре већа . . . . . 20 фор.
крајем јануара . . . . . 70 „
„ фебруара . . . . . 60 „

крајем марта . . . . . 60 фор.
„ априла . . . . . 60 „
„ маја . . . . . 60 „
за остале месеце по . . . . . 40 „

Срескимъ надзорницима II. класе.

пре вѣча . . . . . 20 фор.
крајем јануара . . . . . 60 „
„ фебруара . . . . . 60 „
„ марта . . . . . 60 „
„ априла . . . . . 60 „
„ маја . . . . . 40 „
за остале месеце по . . . . . 30 „

Управницима коконијера I. класе.

пре вѣча . . . . . 25 фор.
крајем јануара . . . . . 90 „
за остале месеце по . . . . . 60 „

Управницима коконијера II класе — као и срескимъ надзорницима I класе.

4. ***Награде.*** — Осем плате и срески надзорници и управници коконијера добивају још и премије, ако одговоре овим погодбама и то:

1. 30 фор. ако су у њиховоме срезу дудови тако корисно употребљени, да на једну унцу семена, није више утрошено лишће но само са 10 дудова.

2. 30 фор. ако се од унце семена (25 грама) добило 25 кгр. мехурака, али само у том случају:

а) ако је та количина мехурака произведена из оног семена, која је захтевана од стране среског односно окр. надзорника и коју је завод послао. Ту ваља рачунати и уништене које се нису могле раздати.

б) ако је у свима срескимъ општинама у којима је свилена буба и дотле гајена ова и летос гајена, сем у случају, који би се нарочито могао правдати.

Управник коконијера II. класе, добија премију од 40 фор. под истим погодбама, а сем тога, ако се рад у коконијеру сваки пут врши на потпуно задовољство претпостављених, такође 40 форинти.

Но све ове награде, могу им се издати тада, ако назадак ма у ком погледу није био мањи 10% у сравњењу према прошлој години.

Ако надзорник у каквој општини која има дудове не би могао придобити никакве одгајиваче, или ако би ове и задобио, али не би на откуп донеле никакве мехурке, то ће се за сваку такву општину одузети од његове плате по 5 фор.

5. ***Одговорност.*** — Надзорници одговарају за новац који им се повери, т.ј. дужни су дати тачан рачун о новцу, а одговорни су и за све ствари и предмете које добију на употребу.

Надзорници добивају потребне предмете од чести од завода а од чести од својих окружних надзорника.

За покривање службених издатака добивају потребну суму новаца од својих окр. надзорника.

Надзорници имају се старати, да у сваком случају добију на време потребне предмете. Изговори, да један или други предмет нису добили, не ће се узимати у обзир, јер је њихова дужност да све што потребују захтевају у своје време.

6. ***Власт.*** — Надзорницима је забрањено давати властима или новинарима какве податке за које не би имали овлашћења од стране завода а исто тако није им дозвољено да с властима воде непосредну преписку.

Надзорници су дужни нарочито у почетку пословања, пријавити се општинској власти, да овој објасне свој позив укратко, и да од ње траже потпору.

Они, који пропусте ово урадити, казниће се новчано.

Надзорници у име завода не смеју чинити никаква обећања за које не би знао завод или окр. надзорник.

Ако који надзорник не би нашао у каквој општини довољно потпоре, има о томе одмах телеграфски известити завод, но то само тада, ако се стање на никакав начин не би могло поправити.

7. ***Путовање.*** — Надзорници су дужни путовати преко године по своме срезу у доба, у које им се нареди од стране централног завода.

8. ***План за путовање.*** — Путовање имају вршити по утврђеном плану. Кад ће отпочети путовати, одређују окр. надзорници.

Путовање које се врши у циљу раздавања семена, врши се колима која се узимају под закуп, а за остала путовања плаћа се подвознина по километру.

Примедба. Пошто надзорници могу најбоље знати, да ли би и у осталим путовањима ваљало употребити кола под закуп, то је потребно да о томе учине предлог своме окр. надзорнику до 25. марта.

Да се добије подвознина по километру, надзорник је дужан посећивати општине да би му ове утврдиле број километра.

Примедба. У појединим општинама надзорник се сме само дотле бавити, колико је то потребно за обављање његове дужности. Пре него сврши посао у општини не сме је оставити

ПОДЛИСТАК

РАЗМИШЉАЊА О ПРАВЉЕЊУ ПТИЧЈИХ ГНЕЗДА

1. Чиме се руководе птице при прављењу својих гнезда: инстиктом или разумом — 2. Да ли људи своје станове подижу по свом сопственом разуму или у томе коме подражавају — 3. Чиме се одликују поједина гнезда разних птица — 4. Да ли младе птице уче правити своје гнездо — 5. Да ли птице певају по инстикту или ово чине подражањем — 6. Производи људског рада у највише случајева нису ништа друго до само подражавање — 7. Да ли птице мењају облик својих гнезда и да ли их подешавају према измењеним погодбама — Закључак.

ОД

АЛФРЕДА РУСЕЛА ЈЕЛСА

(свршетак)

Обично се мисли, да је птицама судећи по грађи њихових гнезда потребно доста вештине и инстикта. Но при том се заборавља да птице, кад праве гнезда полажу гранчицу по гранчицу и влакно по влакно, да рад почињу овлаш, грубо, да шупљине и неравности које у њиховим очима морају бити јако приметне поступно испуњавају и исправљају танким кљуном и хитрим ногама и да ситна градива, длаку, перје итд. не мећу у гнезда од једанпут већ поступно једно по једно. И, кад је тако у ствари, онда зашто резултат таквог рада да не буде савршен зашто да не изгледа као груба кућа Индијанаца према обиталишту Бробдигнаганца?

Леваљон описује начин на који нека малена афричка птица прави своје гнездо. Птица ова, вели, отпочне основу гнезда од маховине и лана које измеша с травом и памуком. Гнездо је у почетку грубо и има у пречнику 10 до 15 см. и дебеле зидове око 8 см. Градива ова, птица затим сабија и гнечи дотле, док не постигне да буду као ћече — филц. Тога ради, она целом тежином свога тела збива та градива, а да притисак буде јачи, скаче и врти се озго, па, кад их умекша по вољи, упушта се и у прављење зидова са стране. Њих подиже полајлак од издвојених комадића које уз припомоћ крила и ногу слаже тако да личе као ћече. Унутрашње стране гнезда су тако равне као да су под конац зидане и тако мекане као да су од какве чохе.

6. ***Производи људског рада у највише случајева нису ништа друго до само подражавање*** — Може неко рећи, да би за решење овога питања било потребно обратити пажњу на Грке, Мисирце, Римљане и Готе т.ј. на образоване народе и на савремену архитектуру. Какав напредак! Какво савршенство! Дивота! Ту се ето огледа разум, а у птица је једно те једно. Али, ако би се у овоме прибегло што год и средствима за доказивање разлике између разума и инстикта, онда би нам се морало признати да и многи дивљи народи па и многи полуобразовани не делају по разуму, већ инстиктивно, слично раду птица.

Људи су расејани по целој површини земљине кугле; они живе у врло различним погодбама па се тако, природним путем изазивају у њих и врло различне навике. Те се навике у завојевачких и номадских народа мењају утицајем спољашњих погодаба. Образовано племе, које је освојило Мисир, живело је по

ни у ком случају. Ако у одређеном времену че би могао свршити посао у општини, за који је дошао, дужан је о томе известити окр. надзорника.

9. ***Одржавање плана путовања.*** — Путовање по одређеном плану, мора се вршити сасвим тачно, т.ј. не сме се од њега одступити. На случај да би путовања било ометено елементарном непогодом или каквим другим незгодама, дужан је надзорник известити о томе централни завод и окр. надзорника.

10. ***Пошта.*** — Чим надзорник дође у какво место, или отпутује из кога места, дужан је распитати у општини, пошти или телеграфу, да нема за њега какво службено писмо или телеграм. Ако не би имао никакво писмо, дужан је известити општину, односно пошту и телеграф где ће бити после 1—2 дана, те да му тамо пошљу писмо или телеграм.

Сваки надзорник који се не би придржавао ове наредбе, чије би се писмо или телеграм морали због тога вратити, казниће се новчано.

Надзорници су дужни сваког дана предавати пошти дневне извештаје о своме путовању. Ако у месту у које стигну не би било поште, онда ће такве извештаје предавати на потпис најближој општини.

11. ***Књига наредаба.*** — Надзорнике ће контролисати у вршењу њихове дужности централни завод и окр. надзорник.

Сваки надзорник мора имати књигу наредаба и ову увек собом носити.

У ту књигу бележиће органи који врше инспекцију (контролу) какво су стање затекли као и наредбе по којима се има даље радити.

Ако би орган који врши инспекцију издао какву незакону наредбу надзорник је дужан да о томе извести завод.

12. ***Путни табаци и дневни извештаји.*** — Надзорници су дожни да о своме службеном пословању шиљу дневне извештаје централном заводу и окр. надзорнику.

За време свога путовања, они ће за своје извештаје употребљавати штамнање путне табаке, од којих ће беле слати заводу а плаве окр. надзорнику.

Путни табаци морају се неизоставно попунити у оној општини на коју се односи то путовање.

Примедба. Ако је надзорник провео више дана у општини, нпр. три дана, онда ће првог и другог дана послати само дневни извештај а трећег дана, кад је рад завршио, послаће испуњен путни табак.

13. ***Лична одговорност.*** — Пошто је надзррник за своје службено пословање одговоран централном заводу, то и његово пословање у сваком погледу подлежи контроли. Ако би који орган који врши инспекцију, утврдио, да надзорник према извештају није учинио оне издатке које је тамо изложно, то ће се сваки такав надзорник, пошто се послужио неистином, удалити одмах са свога положаја.

14. ***Шиљање службених писама и телеграма.*** — У Мађарској сва службена писма и телеграме за надзорнике треба слати преко дотичне општине а у Хрватској — поштом. У већим градовима Мађарске могу се писма и телеграми слати и непосредно.

Пре но што срески надзорници предузму прво путовање, централни завод саопштиће сваком окружном надзорнику где ће пропутовати срески надзорници и где ће им се слати службена писма и телеграми. То ће наређење окружни надзорници саопштити свима својим среским надзорницима.

15. ***Оцењивање прегледача (ревизора)*** [1]) — Срески надзорници водиће нарочиту књигу у којој ће заводити какве је способности који прегледач, и колико је одгајивача посетио за време гајења свилених буба.

О ПРЕРАДИ ВОЋА

(НАСТАВАК)

И ако у јабукама и крушкама има много воде — преко 95% опет се не може добити више сока обичним цедницама но 30 до 35%, то ће рећи трећина, наравно, с најбољим цедницама може се добити још једном толико, дакле 70—80% али такве цеднице много су скупе, и радња с њима много заметнија.

Искуством се доказало, да се може добити више сока ако се при рељању јабука у цедници метне на слој од једне шаке или чеперка дебљине, по један ред сламе ражане или другог подесног материјала, кроз који би могао излазити сок из јабука, иначе би комина задржавала сок у себи као најјачи сунђер воду.

Ова слама или други слични материјал мора бити сасвим чист да јабуковача не прима од ње непријатан задах. Тако исто треба подметути сито или какав други прибор у суд у коме се сок прихвата да би се задржали они ситни делови, који вино муте.

Самоток не треба никад издвајати, него га пре врења помешати са оним соком који се добије под притиском из цеднице.

Но и најбољом цедницом не може се сав сок добити из јабука, зато се у новије доба много додавало воде, како би могле да се из воћа добију све употребљиве материје. Особито ако се

[1]) Прегледачи су нарочити органи који раздају одгајивачима изведене бубе и затим пазе да их гаје по штампаном упуству централног завода и упуствима среских и окружних надзорника.

свој прилици у крајевима где је било у изобиљу дрвета за грађу, и како је већ располагало чисто невероватном вештином у подизању зграда, могло је и доћи на мисао подизања обличастих пирамида у крајевима оскудним у дрвету. Пирамиде ове могло је, подићи и раније племе, али, храмови у Лукресу и Карнаку, никако се не може узети да је њихово дело. У грчкој архитектури свака карактерна црта, потсећа на развијање таквих грађевина од дрвета. Пирамиде, украси, кров, све то носе тип првобитних грађевина у јужним крајевима где шума беше у изобиљу и, мишљење филолога, да је Грчка била колонизована од становника северо-западне Индије, као да се тиме у велико утврђује. Ну радња пирамидама и намештање на њих оних огромних мраморних плоча и другог камења не може се узети да потиче од разума, он је само резултат нехотичног подражавања. Нама је за сада познат само један начин овакога рада у коме се истиче разум а тај је вешто зидање камена у облику свода, те с тога и можемо рећи, да је грчка архитектура, без обзира на њену лепоту, у основи лажна и да зато није подесна као прилог којим би се утврђивало да је она производ разума. Ми нисмо били у таквој могућности (вели *Уелес*) истаћи свој особени стил који би могао понајбоље одговарати нашим потребама. У нас нема карактерног националног грађевинског стила, и зато што га немамо, ми у том погледу стојимо *иза* птица, јер свака од њих прави своје гнездо према својим потребама и навикама.

7. ***Да ли птице измењују облик својих гнезда и да ли их подешавају према измењеним погодбама*** — Једнообразност птичјих гнезда једне врсте не потиче, према наведеном, од инстикта, као што се то обично мисли, већ од тога, што птице живе у подједнаким погодбама. Обично је ограничено ширење појединих врста и како оне ретко мењају свој завичај то су отуда и ретко у прилици навикавати се на нове погодбе. Али у случају, ако би се ма због чега појавиле какве било измене, то се оне у том случају умеју исто тако као и људи вешто наћи и брзо помоћи. Градске и сеоске ласте могу нам у томе дати најлепши пример од доба кад су почеле припремати чункове и правити гнезда, а у Америци таква измена запажена је у току последњих 300 година. Влакна и конци често се сада замењују у гнездима вуном и коњском длаком; *чавке* се међутим најрадије гнезде на звоницима а и једно и друго тешко је објаснити инстиктом. У јако насељеним местима Сједињених Држава, балтиморски дрозд употребљава за своје лепо висеће гнездо конце свих врста и отпадке свилене или лику баштенску, међутим, у местима мање насељеним задовољан је и простом длаком па и растињским влакнима. Вилсон, чувени природњак, мисли да се овај дрозд све више усавршава у прављењу свога гнезда и да по томе најстарији дроздови праве и најбоља гнезда.

Црвеналаста се угнезди вртове и котарице нарочито спремљене за њих, у многим селима Америке, а многи *амерички царићи* настане се и у саме дуваљаре ако имају удешен отвор за улаз и ако су и погодном месту. Дрозд, који живи по воћкама Сједињених Држава особито је подесан да послужи као пример за измењивање градива, свога гнезда према приликама. Кад гнездо прави на дебљим и густим гранама, онда му је оно више равно, а кад га прави на танким гранама жалосне врбе, онда је оно више удубљено, зато, да младе птице не би испале, кад се гране раздвајају једна од друге за време ветрова. У јужним местима и само преплетање градива у гнезду знатно је *ређе* него у севернијим (хладнијим) местима. И наш врабац удешава такође своје гнездо према приликама. Кад гнездо прави на дрвећу, на коме се раније свакојако једино и гнездио, онда му је гнездо сводаста облика да би се младунци довољно заштитили од непогоде, а

на то мотри, да се води дода потребна количина шећера, и ако се има за тај циљ лака вода чистог свежег укуса и без особеног мириса, заиста се можемо њоме послужити. Овај сок испод цедница по укусу своме веома је отужан и несварљив, и треба да преври, па да постане здрав и укусан крепећи напитак.

Кад је време топло ова течност одмах ће почети врети. И ако се може, најбоље је тако удесити да се врење сврши на месту које није много топло (најбоље између 15—18° Р.)

Тако исто треба мотрити на то, да јабуковача превире у великим затвореним бурадима, и да се употребе врањеви за врење, који чувају од квара.

А најважније је од свега, да су судови чисти, као и за вино, да се јабуковача одма чим се главно врење сврши преточи, јер се ничим тако не може покварити, као плеснивим судовима и дугим стајањем на стељи (која се с тога умесно зове „киселицом“). Французи веле, треба је претакати између две стеље, што ће рећи, без сумње, док још није сав шећер утрошен, јер он оживљава и ојачава јабуковачу.

После врења треба бурад напунити до врха и Французи који имају доброг маслиновог уља, додају озго неку повећу чашу, колико пивску на обично буре, а 2 литра на 30 акова, то јест 16 хектолитара, чиме се најбоље спречи усирћетавање јабуковаче.

Код нас то се мора чинити долевањем буради и снабдевањем стаклетом за допуњавање.

Но пошто се јабуковача не држи дуго, но потроши док је млада, а највише за време летњих радова, кад је она пријатна што резни, то треба сву пажњу обратити да се дотле не поквари.

О разливању јабуковаче у стакла и дозревање слично старењу вина, важи све што и за обично вино и може се наћи у науци *о нези вина.*[1]) Но о томе не може у нас бити речи све дотле, докле се ова важна прерада воћа у далеко већој мери не прошири.

Нека је дозвољено додати једну напомену посјетиоцима Француске о овогодишњој светској изложби. У Рену (чувеном са суђења Драјфуса), средини Бретање, чувене са јабуковаче (сидра), могу пријатељи ове индустрије проучити и разабрати на месту све што се на најбрижљивију прераду односи.

III

Од шљива пече се ракија поната под именом шљивовице, која је у Србији, а нарочито у неким крајевима шумадије јако на гласу, особито кад се дугим стајањем укрти. Није ретко да се у добрих домаћина наће шљивовице од 15, 20 и више година. Страни и домаћи трговци тражили су је и плаћали добро, догод нису посумљали у чистоту и старост. И заиста добра шљивовица својим благим укусом и пријатном аромом веома се приближава коњаку, тој најблагороднијој ракији, што је има, а бесумње се многа чашица старе шљивовице попије на страни под именом коњака[1])

Но прави се ракија и од осталог воћа, као вишања, трешања итд. Начин рада, у главноме је исти, као и код шљива, а од ових се у већој мери и ради, зато ћемо се поглавито на њих и осврнути.

При грађењу ракије треба да се у главноме обрати пажња на брање шљива и гњечење, на врење, на судове за печење ракије и само печење и хлађење ракије.

Шљиве за ракију не морају бити крупне ни целе, али морају бити добро зреле.

Нарочито неби требало узимати шљиве труле и покварене, јер не могу дати добру ракију, но ће се комина или џибра уплеснивити и покварити. Шљиве треба примити у каце за врење и ту их најпре изгњечити или измуљати. Ако се мету целе, онда не само да врење неће да буде брзо и правилно, већ неће сав шећер ни да се претвори у алкохол. Ако сав шећер не пређе у алкохол, слабија ће бити ракија, мања корист од шљива и тада узгред може од шећера да се начине друга тела, која ће и укус ракије да поквари.

Најбоље је шљиве муљати помоћу муљаче за грожђе. Ваљке ове муљаче треба тако удесити да буду подаље један од другога да се не би коштице ломиле. Ако немамо при руци муљачу, можемо у кади или чабру обичним дрвеним муљачем или мећгаљем измуљати шљиве што је могуће боље, и тако измуљане изложити врењу.

Каца напуњена шљивама и мало набијена може се опет затворити и умешеном земљом од даљег додира с ваздухом одвојити, јер више није потребан приступ. Може се оставити само мало одушке због излажења угљене киселине. Врење иде споро. Тиме се добија то, да се може ракија пећи онда кад имамо за то више времена, обично зими.

Из коштица дође у чорбу мирисно (етарско) и друго неко уље масно и благо, које спречава квар шљива, да не укисну у горњим слојевима, зато треба излупане коштице по наводу Петровића из неког дела шљива посути озго по џибри а не мешати са целом масом, но само разустрети озго по површини.

[1]) Од М. Савића, Издање Министарства Народне Привреде.

[1]) М. Петровић у Летопису 1889 год.

кад нађе удесно место у крову какве куће онда се не труди толико, јер тада прави врло просто гнездо.

За измену навика, свакојако је најлепши пример који се десио у Јамајци. Овде је до 1854 године нека ласта (Tachornis phaenicobea) живела само на палмама и то на неколиким острвима. Затим се из ових издвојило једно јато које се настани на двема кокосним палмама у Spanisch Towr и на овима је становало до 1857 године. Тада се једна палма осушила, а другу је извалио ветар. Јато се наравно морало иселити, но у место да се сад настани на другим таквим палмама, настане се на кров неке зграде и то неким делом у стреји а неким делом између рогова, где се веле и сада налази више тих примерака. И, на овом месту, гнезда су им свакојако лошије израде зато што ту имају веће заштите.

Па и маленн царић мења исто тако построј свога гнезда према приликама. Гнездо му је четвртасто и просто кад је заштићено зеленилом, а кад је на отвореном месту, онда је сводасто и на улазу има леп ходник. У птичјим гнездима има доиста доста којекаквих стварчица које се могу подвести лако под наведену теорију а која се баш никако не могу објаснити инстиктом. Путујући амерички голуби често у толикој мери оптерете гране дрвећа својим гнездима, да се ове од тежине њихове поломе и падају нр земљу заједно с пологом (јајима) и младунцима. *Гачци* често праве тако равно гнездо да се јаја ветром избаце и наравно, кад падну на земљу, разбију, а домаћа ласта је у овом погледу као што вели *Вајт* прави несрећни створ. Он је вели посматрао, како су неке ласте за више година правиле своја гнезда на таквим местима где су им младунци редовно страдали од силне кише.

8. ***Закључак.*** — Ако беспристрасно разматримо изложене податке, онда ћемо, нема сумње бити начисто с тим, да се умне способности птица у прављењу гнезда не разликују ниуколико од умних способности људи у прављењу обиталишта. И у једном и другом случају је главна ствар подражавање, а затим извесно подешавање ових према измењеним приликама. Нема сумње, да би било чудновато, кад бисмо рад птица сравњивали с бољим производима људске вештине и науке. Ми не тврдимо тиме да су птице обдарене таквим умним способностима којима би се могле приближити многим способностима људи. Ми желимо само то да без икаквог предубеђења размотримо различна птичја гнезда и да грађу ових сравнимо с грађом људских станова, и, у томе, као што смо поменули, наласимо, да између људи и птица нема тако битне разлике. Кад би у томе инстикат имао каква било значаја, то би смо ми под тим именом морали разумети неке укупне силе без претходног сазнања и огледа. Инстикат претпоставља присутност извесних способности задобивених рођењем, дакле способности врло одређеног карактера. и кад би се то могло доказати, онда би у том случају морала престати важити теорија *Миља* и других новијих философа. У другим случајима може се зар и доказати присутност каквог инстикта, али у погледу птичјих гнезда, чије је прављење оснивано обично на инстикту, ми неможемо наћи никаквих доказа, никакве особене силе, која би се разликовала од способности подражавања и нижег степена разума који уопште код животиња налазимо.

Благ. Д. Тодоровић

Понегде се шљиве пропуштају при потпуном приступу ваздуха, те се сврши за 2—4 недеље, и шљивовица може се пећи пре виноградске бербе, али је то штетно и за количину и каквоћу ракије.

Зато морамо на врење велику пажњу обраћати.

Ако је врење било правилно, добићемо не само бољу ракију него ћемо је добити и више. Измуљане шљиве треба изручити у какву подесну кацу или *бачву*. Но ни једну ни другу не треба до врха напунити, већ оставити празнине да се не би услед врења и издизања комине ова просипала. Чим смо метули шљиве у кацу, треба ову овлаш затворити. После два дана наступиће врење увелико, и тада треба комину или џибру с времена на време промешати, да се не би на површини скрама ватала и да би било врење што правилније, онда се неби градило много сирћетне киселине.

После 10—15 дана биће врење углавном завршено, а то ћемо познати по томе, што ће се маса умирити и што ће престати избијање клобукова угљене киселине, и кад чорба није више слатка но као вино. Када је врење довршено, треба бачву *добро затворити*. А ако смо радили у кади треба сву џибру изручити у неку згодну *бачву*, ову напунити до врха и затворити, у крајњем случају ако немамо бачве на расположењу, треба кацу у којој је џибра преврела, напунити до врха, у том циљу треба увек да имамо једну помоћну кацу, и да у овој метемо шљиве да преврe, како би из ње могли главну кацу допунити. Кад смо ово учинили треба кацу што је могуће боље *затворити*. А ово ћемо учинити ако преко каце метемо какву честу крпу а преко ове удесан капак. Можемо у осталом капак и земљом добро облепити да не би ваздух улазио. Ово затварање има задатак, да што је могуће боље спречи грађење сирћетне киселине а и буђање. И једно и друго врло је шкодљиво, јер једно што се тиме умањава количина алкохола (сирћетна киселина постаје из алкохола) и ракија добија неки нарочити кисео укус па и непријатан мирис. Ако у једној џибри има много сирћетне киселине, то ће ова приликом печења прећи у ракију, те пролазећи кроз бакарне цеви (кроз табарку) раствориће извесну количину бакра у толико више у колико је џибра била киселија, и на тај ће начин да добије ракија много бакра, а веће количине бакра не само да су шкодљиве, већ шта више и отровне.

Пошто је џибра преврела, може се из ње одмах пећи ракија. Ну боље је да џибра неко време остоји и да се пече после неколико месеци у зиму. Овим стајањем довршава се друго полагано врење, а ово има нарочитог утицаја на арому ракије. Ракија из разних шљива може се одмах после 3—4 недеље пећи, али је слабија, а може се на врућини џибра врло лако покварити, укиселити, и уплеснивити.

Приликом печења ракије најглавније је пазити да џибра не загори, да се ракија не надими, јер ће тада ракија добити неки нарочити укус, изглед и мирис. Друго на шта треба пазити, то је да се казан не препуни, те да приликом кључања не пређе мало џибре у ракију. Па најзад треба гледати да се сав алкохол и џибра предестилише, као и то, да кључање не буде из почетка сувише јако, како не би могао сав алкохол при пролазу кроз лулу, да се довољно разлади и пређе у течност.

Најглавније је пазити да нам џибра не загори. Од овога се може сачувати, ако казан не затворимо одмах, већ га оставимо отвореног и непрестано мешамо све док џибра не почне да кључа и тада тек казан затворимо. На овај начин се може само у неколико избећи опасност да џибра не загори, али што је најглавније, том се приликом изгуби један део ракије. Боље ћемо спречити да џибра не загори, ако на дно казана метемо један слој крупне чисте сламе, па преко ње сипамо џибру пажљиво. Најбоље ћемо спречити да џибра не загори, ако у казану на једно 10—15 см. од дна удесимо једну ситно избушену преграду која ће бити покретна. Ово је једна направа, која би врло мало стала, а била би нам од велике услуге. На тај ће начин на дно казана, где је највећа ватра, бити само течна џибра, а густиш ће бити горе и тиме смо отклонили опасност да овај загори. Добро је сипати у казан најпре мало воде. Још је боље ако у казан наместимо један мањи избушен казан, па у овај сипамо џибру, тако да ће бити у додиру тиме, са првим казаном само течност; сем тога добри су и казани, који су тако удешени да се џибра може мешати, а да се казан не отвара. Најбољи су пак за печење ракије они казани који се загревају воденом паром. Тада се добије финија ракија, комина не може да загори, а у џибри не остане ни мало алкохола.

При печењу ракије треба пазити да се често хлади вода у табарци. Најбоље је где воде има довољно, те се удеси непрестано долевање воде и то на дну табарке, а непрекидно одливање оне воде, са врха табарке која је загрејана и врела.

Даље, треба на то пазити да се одваја првенац, за се, а она друга ракија опет за се. Првенац треба остављати, а онај други део препећи. Ово препицање може се вршити за се, или се може додавати новој џибри за друго печење.

Последњи део „патока“ има много загушљивог алкохола, фузла. те је с тога непријатна за пиће, а и шкодљива.

И патока се може једном па и два пут препећи, да се одвоји оно што је боље и чистије.

Од хектолитра шљива рачуна се 45 литара обичне шљивовице.

Шљивовица обично има мање-више жуту боју, коју обично добија од бурета дужим стајањем. Но и кором од јабуке позајима се та боја и млађој ракији.

Више но боја увећава вредност шљивовице питкост, кртост и ароматична тела која временом и дужим лежањем постају. Но и то дуго лежање има својих незгода, јер се губи алкохол.

У Француској *Ним* препоручује да се коштица одваја па ће се добити производ неутралан, који се јаче тражи, но онај који има посебну арому и на „коштицу“ Течност треба одвојено пећи од густиша комине па да се добије финији производ.[1])

IV.

Пекмез од шљива кувао се раније само за домаћу потребу. Данас се кува за извоз на страну, и то фабрички са ловише казана.

1. Пекмез од шљива за малу кућевну потребу кува се[2]) овако:

Узму се потпуно зреле шљиве, и то оне, у којих је смежурана кожица око петељке, и које су чисте од земље, узимају се за добар пекмез; затим ваља извадити коштице и у казану кувати док се од њих не начини каша. Кашу треба затим процедити кроз прореће сито (решето) да се уклоне љуске, па је кувати дотле, док се не укува да мешалка може стајати усправно. Да пекмез неби загорео треба га марљиво мешати.

Кад се пекмез скува, онда док је још топао, напунити њиме омање земљано посуђе па га затопити маслом или медом да се плесањ неби хватала, и да би дуже трајао. Судове чувати на хладним и сувим местима.

На случај, да се пекмез нешто укисели, треба га прекувати и додати мало соде, па ће киселине сасвим нестати.

(свршиће се)

ВАШАРХЕЉЕВА ПАТЕНТОВАНА БУЋКАЛИЦА

Наше су бућкалице врло примитивне. Згода за бућкање, тако звано „бућкало,“ креће се у бућкалици озго на ниже и обратно, у вертикалном правцу, дакле кроз цео стуб млека, и зато је само бућкање врло заморан посао. Због напорнога рада бућкање масла губи се све више и више, а у појединим крајевима наше отаџбине, може се рећи, да га никако и нема, па и ако је масло таква роба која се добро плаћа па и брзо производи.

Где се млекарству обраћа пристојна пажња, онамо се велика пажња обраћа и справама потребним за млекарење а с тим и бућкалицама. Сада има на избору бућкалице којима и дечаци могу руковати само кад им се покаже и то врло лако, а масло — путер, добива се што но реч, док се човек окрене.

Такву бућкалицу показује приложена слика. То је Вашархељева патентована бућкалица.

Гради се од дебела лима. У горњем делу, лим је, као што слика показује раван, гладак, а у доњем ребраст, т.ј, испревијан од прилике онако, као кад деца праве лепезу од хартије. Ребрима овим постиже се већа површина суда и млеку се стављају веће сметње у кретању кад се „бућкало“ покреће, те тако добивајући ударце и од „бућкала“ и од зидова. и пре времена отпусти масне делиће: *масло, путер*. Основа бућкалице у вези је с крстом од дебелог лима, на чијим су крајевима виде, шра-

[1]) Додавање по неколико грама сумпорне киселине врућој води такође препоручује, уверавајући да је без опасности јер остаје у џибри а не пролази у дестилат, но то ми не светујемо.

[2]) „Тежак“ од 1898

фови, за утврђивање буђкалице за сто или клупу, кад се њоме жели да ради. У горњем делу је *вијук* т.ј. механизам који покреће вретено које је у унутрашњости буђкалице. Вретено пролази кроз средину поклопца којим се потпуно (херметично) затвара суд буђкалице. У горњем делу вретено је у вези с вијуком а у доњем залази оно у жлеб који је на поду буђкалице, те се тако, пошто није утврђено ни за под ни за вијук, може лако вртети око себе, кад се вијук стави у покрет. На вретену су у доњем делу и то докле су зидови ребрасти укрштена ли-

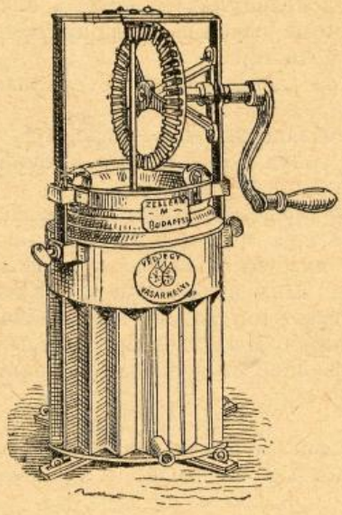

Вашархељева пантентована буђкалица

мана пераја с рупицама, која се, кад се вретено врти, окрећу у круг, потискујући у истом правцу и млеко. Поклопац се утврђује за суд ушицама које су при врху. На месту где пролази вретено, управо по средини, поклопац је левкаста облика и ту су четири рупице у циљу, да покажу треба ли млеко још буђкати или не. Ако кроз рупице изађу масни делићи млека — масло, путер, — онда је млеко избуђкано, а ако ових нема, онда треба још буђкати.

Буђкалица ова прави се у три валичине. Буђкалице прве величине (№ 1) удешене су за количину млека од 5 литра, друга (№ 2) за 10 литара трећа (№ 3) за 25 литара, а цене су им, заједно с топломером и то:

№ 1 = 21·25 дин.
№ 2 = 37·50 „
№ 3 = 95·— „

Сваки, ко би хтео, може их добавити преко Српског Пољопривредног Друштва.

Добре су и *данске буђкалице* но мана им је у томе, што нису удешене за мању количину млека од 15 литара, а та особина свакојако је и допринела што је Вашархељ добио патентат за своју буђкалицу, која је у главноме систем данских буђкалица.

При раду овом, Вашархељевом, буђкалицом, ваља се придржавати ових правила:

1. Буђкалицу утврдити за сто или клупу, помоћу вијда (шрафова) на крсту;

2. Буђкање млека и павлаке вршити кад је топлота ових 15° Ромирових. То треба сазнати топломером који се добива уз буђкалицу.

3. Најбоље је, да се млеко помужено у вече буђка рано изјутра сутра дан, а за време ноћи чувати га на што хладнијем месту и на миру.

4. У сваког млека, за време стајања масни делићи подижу се на површину, па зато је најбоље кад се буђка само горња половина млека, т.ј. кад се ово одлије и успе у буђкалицу.

5. Буђкалица не треба никад да је пуна млеком. Она најбоље ради кад се успе и то у буђкалицу.

№ 1, 2·5 литра млека
№ 2, 5· „ „
№ 3, 14· „ „

6. Кад се успе млеко, онда утврдити поклопац за ушице и вијук помоћу рукатке кретати подједнако брзо дотле, док се кроз рупице у левку поклопца не појаве масни делићи: масло, путер.

7. Затим отворити поклопац и оцедити масло од млека. Масло које је по боковима (зидовима) буђкалице, може се испрати хладним млеком или још боље водом која је расхлађена ледом.

8. Масло треба кашиком или нарочитом „формом“ за ову потребу добро изгњечити, да се уклони и најмањи делићи млека. То никако не треба радити руком.

9. Буђкалицу за ново буђкање што боље испрати, и

10. Кад се избуђка одређена количина млека, буђкалицу опрати мекињама испрати и обрисати сувом крпом, па је затим чувати на сувом месту, да не би захрђала.

ОГЛАСИ

ГВОЗДЕНЕ ПЕЋИ (ФУРУНЕ) ЗА ГЛАВИНИЋЕВЕ СУШНИЦЕ и све остале гвоздене делове израђујем по упуству г. Главинића од дебљег и тањег лима (плеха) и то:

Од дебљег лима по 73 динара а од тањег по 63 динара. У ову цену урачунато је и паковање и пренос на паробродску или железничку станицу у Београду.

Београд
Космајска улица бр. 51.

Марко Љ. Ивановић
бравар.

ЦЕНА ОГЛАСИМА:

Мањим од петит врсте једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупних писмена по 15 пара од врсте од ступца.
Већим огласима од целе стране 20 динара (10 фор. а. в.) пола стране 10 дин. (5 фор.) четврт стране 3 динара (2·50 фор.)
Поред тога за свако оглашавање по 20 пара дин. државне таксе.
За оглашавање више пута 10 од сто јевтиније.

Преглед 29. броја Тежака: Дан венчања Високих Вереника. — *Чланци*: Разоравање стрњишта. — Диња. — Из правила о дужностима среских надзорника свиларства и управника коконијера (слагалишта мехурака) у Мађарској. — О преради воћа (свршиће се). — Вашархељева патентована буђкалица. — *Подлистак:* Размишљања о прављењу птичјих гнезда (свршетак). *Огласи.* — *Цене огласима.*

ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА КРАЉЕВИНЕ СРБИЈЕ

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ
УПУЋУЈУ СЕ
СРП. ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ
У БЕОГРАДУ

ПРЕТПЛАТУ ПРИМАЈУ И СВЕ ПОШТЕ

НА ОСНОВУ НАЈВИШЕГ РЕШЕЊА ОД АПРИЛА 1869. ГОДИНЕ № 204. ПРЕПИСКУ ДРУШТВЕНУ НОСИ ПОШТА БЕСПЛАТНО.

Цена огласима изложена је на последњој страни.

ПОД МОЋНОМ ЗАШТИТОМ ЊЕГОВОГ ВЕЛИЧАНСТВА КРАЉА
АЛЕКСАНДРА I

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869. ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ

ЗА СРБИЈУ
НА ГОДИНУ 8 ДИН. НА ПОЛА ГОДИНЕ 4 ДИН. ЧЛАНОВИ ПОМАГАЧИ, ЧЛАНОВИ СВИХ ДРУШТВ. ПОДРУЖИНА, ОСНОВ. ШКОЛЕ, ВОЈНИЦИ СТАЛ КАДРА, ЋАЦИ, МАНАСТИРИ, ЗЕМЉОРАДНИЧКЕ ЗАДРУГЕ И ЧУВАРИ ШУМА ДОБИЈАЈУ ЛИСТ У ПОЛА ЦЕНЕ, АКО ПОЛОЖЕ ПРЕТПЛАТУ УНАПРЕД ЗА ЦЕЛУ ГОДИНУ.

ВАН СРБИЈЕ
НА ГОД. 10 ФРАН. ИЛИ 5 ФОР. А. ВРЕД.; НО СРП. ПОЉОПРИВ. УДРУЖЕЊА И ЊИХОВИ ЧЛАНОВИ КАО И СРПСКЕ ЗЕМЉОРАД. ЗАДРУГЕ И ЧИТАОНИЦЕ, ДОБИЈАЈУ ЛИСТ ЗА 6 ФР. ИЛИ 3 ФОР. А. ВРЕД. КАД УНАПРЕД ПОЛОЖЕ ПРЕТПЛАТУ И КАД СЕ ПРЕТПЛАТИ КОД СВОГ УДРУЖЕЊА ПРЕКО КОГА ЋЕ ИМ СЕ И ЛИСТ СЛАТИ

ИЛУСТРОВАНИ ГЛАСНИК СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

ВЛАСНИК И ИЗДАВАЛАЦ
СРПСКО ПОЉОПРИВРЕДНО ДРУШТВО

КЊИЖЕВНИ ОДБОР:
ДР. М. Т. ЛЕКО, М. М. САВИЋ, П. Т. ТОДОРОВИЋ, А. ЖИВАНОВИЋ и Б. Д. ТОДОРОВИЋ.

ОДГОВОРНИ УРЕДНИК
АЛЕКСАНДАР М. СЕКУЛИЋ

БРОЈ 30. У БЕОГРАДУ, НЕДЕЉА 30. ЈУЛА 1900. ГОДИНЕ ГОДИНА XXXI

СРПСКА ПОЉСКА ПРИВРЕДА
НА ПАРИСКОЈ ИЗЛОЖБИ

У најновијем броју француског пољопривредног листа *Journal d' agriculture Prtiqve* [1]) налазимо веома значајан извештај о пољској привреди наше отаџбине, а у слици коју је она дала дотичном стручњаку на парискоj изложби. Та надлежна оцена у српском преводу гласи овако:

„На крају *Улице Нација* а близу моста од Алме уздиже се изложбени павиљон Србије, — веома лепа зграда у лако ружичастим бојама помешаним са плавим шарама. У томе павиљону, поред ћилимова у живим бојама и женских везова, као и врло финих златарских радова, српски комесар г. *Милан Кашетановић*, постарао се за врло угледно место: пољским производима Србије. А тако доиста и треба да буде, јер је Србија пре свега тежачка земља. Пуних 83·6% њеног народа бави се искључно земљорадњом; а ако се узме просечна цифра њеног извоза за последњих пет година (од 1895—1900) онда се види: да сирови производи Србије ту фигуришу са сумом од 22,636.204 динара, или 41%; док извоз у живој стоци достиже 24,012.740 дин. или 43% од целокупне годишње цифре истог извоза.

Пољска привреда није, доиста, још доспела на онај ступањ развитка и производности, за који је способна, али ипак за то признати се мора да је она, за последњих двадесет и пет година нарочито, учинила огроман напредак. Пре свега закони земаљски, који су у тој земљи у последње време донешени у корист пољске привреде, показују у којој се мери држава тамо брине да дигне Србију на степен земље пољопривредне, какав она треба да има у Јевропи. Ми се, дакле, овде сусрећемо са нечим сличним ономе, што смо већ констатовали да се ради за унапређење пољске привреде у Босни и Херцеговини па с тога вреди да се неколико тренутака зауставимо на овом интересантном примеру српском.

Србија је земља јако брдовита и има планина чији се врхови пењу до висине од 2000 метара и више. Као таква, она, дабогме, располаже великом разнородошћу земљишта и уређених поља. Ако се на косама њених високих гора и налазе често сами *пашњаци*, у равницама и долинама њеним шире се богати и плодни слојеви алувијалне земље, на којој бујно расте: жито, кукуруз и пасуљ; док се на благим узвишицама њеним јављају родни *виногради* и велика маса *воћњака*. Међу пољским производима Србије, *кукуруз* заузима прво и најважније место; јер он не даје само *хлеб* којим се храни сеоска маса народна, него и служи гојењу огромног броја свиња. Чак и мимо тога, Србија је у последњој 1899-ој години извезла кукуруза на страну у мери од 257,726 метр. цената, или у вредности од **2,025.988** динара.

Жито — пшеница — долази у Србији на друго место по простору земљишта на коме се сеје; али, ако и јесте оно мањи производ по количини, опет је оно за то већи чинилац у извозној трговини. Јер, у години 1899-ој Србија је извезла на страну неких 775.421 мет. цената жита, или вредност од **11,100.472** динара. Од врстâ житâ које се данас у Србији сеју најобичнија је је *црвена* врста — *озимица* али се ради на томе да се уведу боље и савршеније сорте, и српска агрономска станица изложила је у овој прилици и своја истраживања, као и потпуне анализе свију врста жита која се на том имању сеју. Читаво чуђење буди у нама *значај* који је на овој изложби дат српском *пасуљу;* али треба знати да се ни једним варивом преко године српски сељак толико не храни, као баш тим истим пасуљем. Сем тога, од њега се редовно извезе сваке године извесна количина. У последњој 1899-ој години она је изнела **17.371** мет. цената или вредност од **266.490** динара.

И кудеља — која се такође извози у знатној количини — заступљена је на овој изложби веома лепим примерцима.

Међутим, оно што, можда, најбоље, карактерише ову пољопривредну изложбу српску — јесте извесно *српска шљива*, као и од ње направљена ракија *шљивовица*. Шљивовица је у Србији, као год у Румунији, народно пиће. Али има тридесет година како се шљива у Србији и вештачки *суши* и за извоз на страну преправља. У истини, она је данас и један од најважнијих артикала српске извозне трговине; и у прошлој 1899 извезено је од ње неких 405.295 мет. цената, или вредност од **11,198.107** динара. На изложби се може видети и један нов модел сушнице, у каквој се данас суше српске шљиве.

Увидев колики се извор народног богатства крије у *воћарству*, српска држава подигла је у земљи неких *десет* расадника, са задатком да пружају народу саднице по веома ниску цену. Па пошто ови расадници нису могли одмах задовољити потребе појединих, то је у 1898-ој години донесен на Скупштини *закон*, који има послужити унапређењу српског воћарства. Тако, на пример, овај закон обвезује све срезове српске, да, у року

[1]) Види бр. 31. истог листа од 2-ог Августа ове године по новом.

од пет година подигну на земљишту од пет хектара пространства угледне воћњаке. Саднице из тих воћњака даваће се најпре појединцима, који воће гаје, а затим ће служити засађивању простора дуж друмова, обичних путева, варошких улица, као и за то згодних *утрина* општинских.

Нити се овај рад, ово, тако рећи мешање државе у тежачке послове, ограничава на подстицање пољске производње. Још је, зар, жива улога њена на пољу у одгајивању и облагорођивању земаљског *сточарства*. Одавно и за дуго, и још у првој половини овога века, Србија се с пуним правом могла уврстити у земље у којима је сточарство, тако рећи, једина привреда. Тако, у 1895 она је бројала 5,619.030 грла стоке, или 116·3 грла од квадратног километра, што значи да Србија долази међу најјаче сточарске земље у Јевропи. На жалост, квалитет не одговара квантитету, јер је и гајење и одржавање стоке по српским селима још једнако лоше.

Још нешто. У години 1892 подигнут је, снагом закона, један велики државни сточни завод, а у 1898 донет је и још један закон за усавршавање саме вештине одгајивања — по коме закону свака општина мора имати, ради приплода, потребан број мушких грла. Ова ће се грла сваке године прегледати; па, ако се нађу да нису више способна за приплод, онда ће се шкопити итд. И опет велимо, ми говоримо о овом законодавству српском, зато, да покажемо: колико се у тој земљи брине држава о унапређењу народне привреде. Већ наравно, да такво мешање државе у привредничке послове не би поднело за нашу Француску. У Србији је оно савршено појмљиво, и зато, што тамо нема великих поседника земаља, који би могли дати пример напретка малима. У истини, Србија је земља где и влада и преовлађује мали поседник, јер, на **245.000** сопственика земље свега их је **148** који имају више од **50** хектара земље".

О ПРЕРАДИ ВОЋА

(свршетак)

По неки из шљива не ваде коштице, већ их до цеђења кувају с њима заједно. Такав је пекмез пријатна укуса, само цеђење не иде тако лако као кад се шљиве кувају без коштице. Странци, који у многим нашим крајевима кувају пекмез и у бурадма извозе у иностранство кувају га с коштицама.

У Ческој, где се пекмез (Povidel) производи у великим количинама ради трговине, беру руком и, наравно, потпуно зреле шљиве, и пошто их оперу, метну их на гомиле, па тако престоје више дана, што више то боље, при чему пазе да шљиве не пређу у труљење. Од таквих шљива пекмез је мирнијљав, може дуго да траје и трговци га купују врло радо.

У Шлезији, где се пекмез производи такође у великим количинама, додају пекмезу, да би био укуснији на два шефла (1 шефл има око 185 кграма) шљива по 16 грама анижа, коријандера, коморача, ђумбира, туцана цимета и циметове коре за тим 10—12 грама каранфила, мало лимунове коре и кашичицу истуцана орашчића.

Др. Лукас препоручује, да се пекмез кува овако: На сваки 40 кграма шљива узети треба литар винског сирћета, 8 грама цимета, толико каранфила и 10—12 комада жуте репе, осредње величине или толико мркава које исећи у што мању парчад. Из шљива извадити коштице, па кад у кувању омекну оцедити сок, и соку додати, поменуте зачине. Пекмез се скува за 6 до 7 часова. Укус репе изгуби се сасвим у кувању, а од ње пекмез добије лепу боју и чисто лашти. Такав пекмез вели, може дуго да се очува и врло је укусан. Од 40 кгр. шљива добије се 16 кгр. пекмеза.

2. Радња у великим размерама.

Овом се радњом не баве сами производници, сељаци, већ махом трговци или шпекуланти, тако звани пекмезари.

Пекмезари домаћи и они из Славоније, овако распоређују посао: једни стоварују шљиве с кола и мере, други измерене шљиве мећу у нарочите казане, и то целе са коштицама, трећи припремају дрва, ложе ватру, четврти мешају казане да неби шљиве загореле. Скуване шљиве, што обично бива после 1—1½ сата, скину с ватре мету решета на каце, куване шљиве цеде кроз решета и чорба одлази у каце, по овом коштице одбацају а чорбу из каца сипају у друге казане и сад настаје кување пекмеза.

При кувању пекмеза строго се пази да не загори, и за то се непрестано меша дрвеним лопатама и мотри да с почетка ватра буде јача, а при крају све слабија.

Да је пекмез довољно укуван дознаје се овом пробом:

С једним оштрим дрветом, на форму обичног ножа, расече се преко средине пекмез што је још на ватри, па ако се направљени траг ножем после једног минута познаје, т.ј. ако се две супротне стране пекмеза нису саставиле, значи да је пекмез довољно укуван, и одмах се скида с ватре, али ако се траг две супротне стране одмах за ножем састављају значи да пекмез још није добро укуван, и зато се још кува.

Кад се пекмез скува одмах се скида казан с ватре, и оставља за једно пола сата да се пекмез бар у неколико прохлади и после овог времена одмах сипа у бурад. Из казана вади се пекмез и сипа у бурад нарочитим великим бакарним кашикама, кад се бурад напуне оставе се онако незатворена једну ноћ или дан да се довољно охлади и после се затварају, нумеришу и превлаче гди треба на жељезничку станицу.

3. Стална фабрика за пекмез.

У Крагујевцу основао је г. Лицикас нарочиту сталну радионицу за израду пекмеза.

О Лицикасовој пекмезарници познато је ово: Он почиње кување шљива рано, ради брзо, помоћу паре која се спроводи из великог парног казана око казана за кување и укувавање. Ради дању и ноћу безпрекидно, и на смену. Шљиве довозе сељаци и мере их на згодној ваги, затим стоварују у циментирана оделења која стоје у непосредној вези са казанима, те се не губи ни мало од оне најбоље шире, која иначе пропада код других пекмезера где натоварена кола морају да чекају по два дана док дођу на ред. Код Лицикаса ради се у свакоме погледу рационалније. *Чистота је боља него код других пекмезара* и, без сумње, мора да је и *фабрикат бољи*.

Због утврђене цене, лаке приступачности, тачног мерења и брзе исплате наши сељаци из даљине од 30—40 километара, па чак и из рудничког округа радо продају своје шљиве Лицикасу. Није се ни једном чуло да се ко жали на начин трговања са шљивама код Лицикаса, док се често и многи туже на остале пекмезаре, нарочито због мере и исплате преко људи, обично домородаца, и што је најгоре преко носиоца месне општинске власти, који за своје тренутне рачуне и ради странаца штете привреднике, своје суседе па често и рођаке.

Природно је да ће свака *стална* радња више водити рачуна о својим редовним продавцима сирових и купцима прерађених шљива пекмеза, но превремени и селећи се пекмезари, који сваке године мењају место и „калаузе" преко којих купују шљиве и дрва. И отуда овакви повољни гласови о Лицикасовој радњи. Само је та једна потежа околност што се такав завод, само кратко време рада употребљује, а за сво остало време стоји без употребе. Или се мора спојити са заводом за сушење и прераду и осталог воћа и поврћа те да радња за дуже време може боље да се исплати.

Израда пекмеза у већим размерама расте из дана у дан.

У Шумадији може се рећи да три петине свих шљива иде на пекмез, једна петина се суши, а од једне петине пече се ракија. У Крушевачком округу превлађује ракијарство, а кад су боље цене, трећина до половине шљива оде на пекмез и сушење.

Јек пекмезарске радње пада у доба између 20 Августа и 5 Септембра, према години, кад мало пре, кад мало доцније.

У нас има пекмезара домаћих и страних. И једни и други доводе за важније послове раднике из Славоније, а за обичније послове узимају јаче домаће раднике.

Цена радницима јачим и боље извеџбаним 3 динара, а обичним 2—2·50 динара са храном. Овде се рачуна пола кграма меса и пола литра ракије. За сваки казан узимају се по 2 радника.

Казани за кување пекмеза у већим размерама стају много. Обично се узима већа гарнитура од 14 казана, и то два звана

чорбаша и дванајест за укувавање. Ова гарнитура стаје са прибором око 10.000 динара. Има и мања гарнитура од шест казана.

По извесним подацима прибор за пекмез стаје и то:

За мању врсту казана од 100—110 кгр.

а. казан 150—165 форинти.

б. два „гресла“ бакарна 6 форинти.

в. две решетке 8 форинти.

г. једна каца од 1—2000 кгр. 40—80 форинти, дакле цео прибор за ову врсту стао би 204—259 фор. за један казан а за 6 казана = 1024—1154 фор.

Извесни пекмезари узимају прибор за пекмез под кирију из Аустро-Угарске. Пренос до Крушевца и царина стаје од 6 казана до 1000 динара. А кирија за веће казане по 100 динара од комада, а за мање по 50 динара. Овде се подразумевају и „гресле“ и решета. Каце дају на позајмицу сељаци по 5—6 динара за све време рада.

Од 100 кграма сирових шљива добија се у Крушевачкој 28—32 кграма пекмеза а у Крагујевцу и до 35 кграма.

За вагон пекмеза, дакле 55 буради (9175 кгр. чистог пекмеза) треба око 30 куб. метара дрва. 1 куб. метар дрва стаје око 4 динара.

Бурад за пекмез хватају 180—200 кграма пекмеза. Обична им је тежина 15—18 кграма.

Цена је таквом бурету од комада, и то од букових дужица 2,60 динара, а од церових по 3 динара комад.

Бурад треба за пекмез да буду добра и солидна. За пештанску пијацу треба само растова, а за друге подноси и од лакшег дрвета, само ако могу издржати дужи пут.

Цене сирових шљива крећу се од 3—6 динара од сто кграма.

Они који мисле да раде пекмез зађу јуна месеца први пут да гледају род; затим после св. Илије или крајем јула и тада погађају дрва и од 18—25 Августа почну куповати шљиве. Кад куне 500—1000 товара одмах почну кување пекмеза.

Пекмезари треба да буду стручни и вешти у своме послу, да познају узанце који се траже за светске пијаце.

О овоме може државна власт да наређује шта треба, као и на томе да настојава, да се на местима где се пекмез пече одржава потребна чистота, пошто се пекмез као храна троши и употребљава. Нарочито дуже лежање и јако нагомилавање шљива чини да се сок исцеди и поквари.

V.

Воће се може и на други начин прерађивати.

Тако, од воћа се може правити добро сирће. По томе употреба сирћетне есенције, која је дала повода не само непотребним издацима, но често и несрећама са непажње, само се зато шири, што смо нехатни на сопствену корист.

И оно воће које пре времена опадне може се употребити за сирће. Треба воће очистити од земље, истуцати и у кади налити водом па притиснути даскама и оставити на топлом месту да преври. Пошто је преврело оточити и надолити разблаженим сирћетом и опет на топлом месту држати док не пређе сирћетно врење.

Суд не треба зачепљавати, но ипак покрити кесицом песка и чешће претакати.

*

Колачи од дуња, шљива и кајсија, слатко, компоти итд. то су давно познати кућевни производи.

Како се укувавају, то знају многе окретније домаћице.

Мање је познато, а вреди поменути да се од ораха гради изванредно укусан зејтин. Од различитог другог воћа граде се фини ликери, миришљава уља итд.

Познато је да бадем у нас успева као и питоми кестен. Да је плод од бадема свагда на великој цени, на то се обично не помишља, а не мање и лешници имају свагда добру цену, при свем том што не траже никакву особену негу ни труда ни трошка.

Воће прерађено има многобројне употребе, и земљиште воћем засађено двоином већу цену.

Треба воћу и преради његовој обратити још већу пажњу но досада.

ШТЕТЕ КОЈУ ЗЕМЉОРАДЊИ ПРИЧИЊАВАЈУ ИНСЕКТИ

Успевање културних биљак и њихов приноса зависи од тројаких чинилаца: *иогоде* (климатa), *особине земље* и *различних непријатеља*, међу којима на прво место долазе, нема сумње, *инсекти, зарезници*.

Жетва, коју пољопривредник збира са својих поља, зависи по томе од укупних односа свих тих трију чинилаца и од тога, с каквим се успехом водила борба противу њих.

Да успевање културних биљака зависи од *иогода, климата*, у то данас не сумња ни један пољопривредник. Сваки од њих има и сувише искустава, да су *киша, мраз, жега* и *суша* главни управо судбоносни чиниоци за пораст и развијање свеколиког растиња.

Исто тако јако је уочљиво да је и *особина земље* од пресудна значаја за каквоћу и количину жетвена приноса, јер је позната ствар да земља боље родности даје и бољу и већу жетву, и обратно лошију и мању, у колико је земља поснија и незгоднија за обрађивање.

Но, да успевање растиња зависи у истој мери и од *различни непријатеља* нарочито *инсеката, зарезника*, с тим нису на чисто ни пољопривредници у напреднијим земљама, па и ако би у томе требало да имају исто толико искуства као и за наведене чмиоце. Ово у главноме долази отуда:

1. Што је пољопривреднику због напорнога рада немогућно као природњаку упуштати се у познавање живота и малог а камо ли тако великог броја штетних инсеката;

2. Што он за то нема ни довољне спреме, и

3. Што се на оштећеним биљкама од различних инсеката јављају највећим делом исти или слични знаци као и кад лоше развијање биљака долази од неповољних погода, те се тако пољопривреднику и нехотично одстрањује истраживање правог узрока, инсеката, пошто рачуна да он долази од погода, противу које је његова борба малена и несигурна.

Али, да различни инсекти причињавају знатне штете културним биљкама, у то не треба ни мало сумњати, јер примера за то има и сувише. Да то утврдимо, биће довољно ако на овом месту покажемо величину штете и само неколиких инсеката.

Злогласна *филоксера* је за кратко време, за непуних двадесет година, уништила у Француској винограде на површини од преко милион хектара, а сем тога заразила је и винограде у даљем пространству на површини од преко пола милиона хектара. Величина штете нанесена виноградима у Француској тим мајушним инсектом, износи за тих двадесет година на седам милијарди динара, т.ј. на седам хиљада милиона динара. Тако је тај мајушни инсекат био узрок те је виноградарство у Француској изгубило своју ранију вредност т.ј. да се ова држава, која се поносила својим виноградима, лишни тако сигурних прихода. Фрэнцуска је, као што је познато, снабдевала вином пре појаве филоксере, целу Јевропу, а кад је у њој обладала филоксера, онда је била принуђена увозити суво грожђе и од овога правити вино. Само за то грожђе, издала је она за време од 18 година (од 1875—1887) више од пола милиона динара и увезла странога вина у вредности од преко три милиона динара.

У Русији, кад се филоксера појавила на виноградима у Криму, Бесарабији и Кавказу, утрошено је само из царских средстава за време од 1880—1890 године 61.155 рубаља и уништено на 75 хектара винограда у вреоности од 165000 рубаља.

Овај мајушни инсекат, није ни нас оставио на миру. И нама је учинио страшне пакости. Од 43.304·82 хектара, колико је по извештају Министарства Народне Привреде било винограда у Србији до 1892 године,[1]) утамањено је сасвим те године филоксером 9959·8 хектара а заражено 11259·5 хектара, а по *Годишњаку* за 1896 и 1897 годину од 68330·28 хектара под виноградима у нас, има *иарлога*, 8381·43 хектара и оштећених винограда од филоксере на 27648·87 хектара. Ширење се инсеката прострло као што се види на знатно већу површкну, и, отуда очекивати је, да ће за кратко време бити уништени и оних 26701·36 хектара на којима су још добри и здрави виногради од домаће лозе.

У неким државама, велику штету причињавају културним биљкама *иутнички скакавци* (Pachytilus migratorius). Тако су 1866 године опустошили сасвим околину Алгира. Тада су ми-

[1]) Извештај Министарства Народне Привреде о распростирању филоксере у Србији до 1892 године, стр. 10.

лијарде скакаваца јурили из једнога краја у други те, од оне лепе и богате земље алгирске, направили ужасну пустош и несрећу. Милијунима скакаваца прелазило је из једне њиве у другу и за тренут ока оставили за собом голу пустош. Услед тога у овој лепој земљи облада за кратко време таква глад, да је од ње страдала маса народа. Скакаваца вели, било је тако много да, кад не беше онолико богате жетве алгирске, они, јурећи даље да траже храну наиђоше масама у изворе, потоке и реке, па ту подављени, распадањем својим, окужише све воде и учинише те мирни становници алгирски падоше и с те стране у тешку беду и невољу.

Нарочито скакавци причињавају велику штету у Јужној Русији где они и поничу. Као гнездо, легло у овој земљи, где се скакавци стално и сигурно множе, сматрају се сва водоплавна места а нарочито она дуж обала већих река: Урала, Волге, Куме, Терске, Манича, Јероглике, Доне, Дубане, Дњепра, Дњестра и Дунава, и кад се крену из ових барских места онда учине огромне штете усевима у губернијама: Астраханској, Екатеринославској, Таврическој, Херонској и Бесарапској и у областима: Терској, Кубанској и Донској. На уништавање овога штеточине, чине се у овим местима не само велики издаци него се на то троши и многа радна снага. Тако за време од 1880—1885 године утрошено је у овим местима на 250.000 рубаља (близу 1,000.000 динара). А 1880 и 1881 године за уништавање скакаваца у Кавказу било је изведено у различна поља, њиве, на 100.000 људи који на овај рад жртвоваше више од 500.000 радних дана. Године 1883 у једном делу Таврическе губерније, у Дњепарском округу, на уништивање скакаваца било је употребљено преко 30.000 радника а за превожење ових људи на 4000 запрега.

И, као год што су неке године угодне за множење гусеница, тако су неке године угодне и за множење скакаваца. У том случају скакавци често допру и у оне крајеве где их редовно нема, а за последњих педесет година, наилазили су они, неколико пута, преко Румуније, и у наше крајеве па у овима допирали до Рудничких и Јеличких планина. Последњи пут појавили су се 1891 године у атару општине неготинске а те их је године било и у пределима око Приштине и у Мађарској где су починили знатне штете.

Од нашег воћа и то само оног што се извезе као сирово или као прерађено (суво, пекмез и ракија) добивамо годишње на 17,000000 динара и то оних година, кад из својих побуда или по наређењу власти прионемо да се с воћака униште гусенице. Од њих, у нас воћке често омаше у роду за једну и више година, а колико је то штета, то није тешко оценити.

У Северној и Средњој Русији, велику штету причињава стрмнинама а нарочито ражи тако звана *житна вештица, сова* (Agrotis segetum). Тако у Вајатској губернији упропастила је 1838 године раж на површини од 81200 десјатина (1 десјатине = 1,09250 хектара). Године 1846 уништила је раж у неких 28 губернија а 1826 до 1864 године, пропала је од овога инсекта раж у Чернишевској губернији на површини од 3000 десјатина. Године 1880 у Сербачком округу (Нижеградској губернији). упропастила је раж на површини од 4842 десјатина у вредности 60910 рубаља (243.640 динара). Године 1881 штета је била у неких десет губернија а 1882 сатрла је раж на површини од 52000 дсејатина!

У Западној Јевроии за пољопривреднике је права беда *житни скочац* (Agriotes segetis), који се ове године и у нас запазио у повећој множини а нарочито у окрузима крагујевачком и моравском где је познат и под именом: „црв.“ Највећу штету причињава за сада у Енглеској. Пре неколико година Лондонско Пољопривредно Друштво објавило је да је тај инсекат у неким крајевима уништио $^1/_8$, у неким $^1/_5$, у неким $^2/_3$ а у неким шта више $^1/_2$ жетвена приноса.

У Русији, у Сергачком округу (Нижеградској губернији) тако звани *ланени црв* (Thrips Lini) причинио је штете јарим усевима (лану, пасуљу и хељди) на површини од 1712 десјатина у вредности 95097 рубаља (380388 динара) и штете од овога инсекта понављају се онамо доста често.

У 1890. годинч, на хмељницама у Енглеској, *медљикара* (лисна уш), причинила је штете на читав милион фуната стерлинга, т.j. више од 20 милијуна динара.

У Јужној Русији, *житни жук* (Melolonha segetum), причинио је штете у вредности на 100 милиона рубаља (близу 400,000000 динара) и то за време од 1870 до 1880 године. Жук овај напао је био на жито у толикој мери, да га је само у једном округу (Ектаринском) било могућно скупити (1880 године) с класја на 10.000 пуда т.j. на 163.000 килограма.

Ништа мања није штета коју у равно 42 губерније у Русији наноси житу *хесенска мушица* (Cecidonya destructor) јер она у истини уполовачи жетвени принос.

У Бесарабији велике штете причињавају се и гајењу дувана и у тој су мери узрок, да се култура дувана морала одатле преселити у друге крајеве. Тако у једној области Оргесавског округа, где се до 1879 гајио дуван у 11 села, било је под дуваном сваке године на 650 десјатина, а кад навалише штеточине дунавске, онда се култура дувана напуштала све више и више, тако, да је већ 1886 било под том биљком само 6 десјатина.

У департману Приморских Алпа (близу Ницe) у Француској, где се у место винограда приступило гајењу поморанаца и маслинака, ондашњи пољопривредници навикли су на годишњи жетвени принос од овога растиња по 10 до 12 милијуна франака, а 1880 године не добише ни пребијене паре, само зато, што им те године упропасти бербу нека ситна мушица!

Из извештаја северо-американског Министарства Народне Привреде, види се, да годишња штета, коју онамошњи пољопривредници имају од различних инсеката износи на три стотине милиона долара т.j. на 1500 милиона динара.

Примери ови јасно утврђују да је врло велика штета коју имају пољопревредници од различних инсеката. По томе, и ***инсевекти су битна погодба за развијање културних биљака т.j. у колико се више ради на њиховом уништавању, у толико је жетвени принос већи и сигурнији.***

Зато треба настати да се наредбе, које у овом погледу отпушта Министарство Народне Привреде, по ***закону о уништавању штетних животиња и биљана,*** врше тачно и на време јер је то понајпре у интересу сопственика. А кад је пољопривредник новчан, онда је и држава имућна.

Министарство Народне Привреде даје упуства за уништавање свих инсеката који му се пошаљу или опишу и зато треба добро мотрити на све ситне непријатеље наших културних биљака, уверавати се о стварној величини штете коју причињавају и употребљавати средства која се препоруче за њихово уништавање.

Лица, која се одређују од стране општинских власти да воде надзор, да ли се поједине наредбе *о чишћењу гусенице и уништавању других штеточина,* врше или не, не чиие добро својим грађанима, кад и за неизвршене наредбе тврде *„да је по њима урађено све што треба“* јер је казна, коју би појединци имали поднети ништавна, према стварној штети њиховој а с тим и штети коју отуда има наша отаџбина. Ми непознајемо све штеточине нити имамо бројних података колике су штете, од њих али свакојако, велики је број штеточина и штете нису мале, а од нашег усталаштва зависи у многоме, да уочимо непријатеље и да штете сведемо на најмању меру.

Б. Д. Тодоровић.

ИСКРИЦЕ

† **Рудолф Сак.** — Стари мајстор за израду плугова Христијан Сак представио се ноћу између 24 и 25. овога месеца у Лајпцишком Плагвицу. Било му је 76 година а био је самониклица у правом смислу те речи. У младости својој био је као земљоделац средњега стања; но својим великим трудом и прилежањем он се и у техничким знањима високо усавршио. Са својих пет помоћника Сак је 1863 године отворио први пут ковачницу. Сад се на овом месту налази фабрика са простором од 35.000 квадратних метара, у којој ради до 1000 раденика и из које се сваки дан по целом свету шаље по 300 плугова, косачица итд. Он може, с поносом казати, да је своја оруђа сам израдио или их знатно поправио.

Сак је био херкулеског стаса и неуморни раденик. У млађим годинама дању је радио у фабрици а ноћу је отправљао канцеларијске послове, да ови не би стајали и спремао цртеже за свој ценовник. Његови су га раденици врло често налазили још за писаћим столом кад би изјутра на рад долазили. Па и у старости, кад је милионар постао, и кад је радњу предао својим синовима и зету, није се могао од ње одвојити и увек је био

на свом месту у канцеларији. Раденици његови поштовали су га као оца. Ко га је познавао и с њиме у ближи додир долазио, тај ће га се с поштовањем сећати. За земљоделство стекао је великих заслуга.

*

Како су и српски пољопривредници набављали његове изверне плугове, сматрамо за дужност да у име њихово кажемо: Слава *Рудолфу Саку!*

ГЛАСНИК

Друштво за пошумљивање голети у голубачком срезу.— Заузимањем окруж. шумара и осталих отменијих грађана града Голупца, установљено је „Друштво за пошумљавање голети у голубачком срезу.“ Правила овога Друштва потврдио је Министар Народне Привреде, и доносимо их овде у целости. Као што се из ових Правила види, Друштву је циљ, да пошумљава голети, приватне, сеоске и општинске, пешчана и мочарна земљишта у срезу голубачком с обзиром на месне прилике и привредне погледе; да постојеће шуме и забране штити од лакомислене сече; да потпомаже гајење шума, и у томе погледу да издаје потребне поуке народу, па шта више и да награђује поједине сопственике, који подигну гору на своме врлетном и лошем земљишту.

Установу овога Друштва нема сумње радосно ће поздравити сваки, коме је год познато, какав је појам о шумама у нашему народу, како је тешко очувати постојеће шуме и забране, а још теже изнова подићи. Корист овакога Друштва велика је а кад оно обећава потпомагати још и подизање воћњака на изветреним местима као и винограда на живим песковима онда је још и дупла корист.

Појава овога Друштва утолико је значајнија, што се оно јавља баш у данашње доба, кад као нека зараза ничу небројена укопна, удадбена и друга шпекулативна друштва са обећавањем баснословних премија.

Ову новину и као прво Друштво ове врсте у нас најтоплије поздрављa и *Тежак*, пошто је програм реченог Друштва упеколико и *Тежакова* задаћа.

Правила овог Друштва гласе овако:

ПРАВИЛА

Друштва за пошумљивање голети у голубачком срезу

I. Име, седиште и печат Друштва.

Чл. 1.

Друштву је име: „Друштво за пошумљивање голети у голубачком срезу“.

Чл. 2.

Седиште је Друштва у Голупцу.

Друштво има своју славу, а то је Ђурђев-дан, 23. априла сваке године.

Чл. 3.

Печат друштвени носи овакав наслов у наоколо: „Друштво за пошумљивање голети у голубачком срезу,“ — а у средини растово дрво.

II. Циљ Друштва.

Чл. 4.

Циљ је Друштва:

а, да изналази најбоље и најбрже начине, како да се пошумљавају у срезу голубачком све голети приватне, сеоске и општинске, као: брда, стране, кршеви, камењари, живи песак и мочарна земљишта, намењени за забране и шуме, нарочито из месних и привредних огледа, што ће одмах и у дело приводити.

Даље, да подигне и засади сва места где се људство креће и где обитава, као: шеталишта, паркове, друмове итд.

б, Друштво има да се стара, да се постојеће шуме и забрани у срезу голубачком без обзира на својину убудуће боље чувају и гаје, па ради тога да поучава народ о важности шума и опомиње га на рђаве последице лакомисленог поступања са истима, те да га тако поступно привикава на потребно чување, подизање и корисну употребу шума и забрана, што ће се чинити издавањем корисних списа, брошура, држањем јавних предавања у згодним приликама итд.

в, да заступа, потпомаже и тумачи народу закон о шумама и сва корисна наређења која потичу из Министарства Народне Привреде, односно шумарског одељења и окружне шумске управе, као и да открива и сузбија злоупотребе са државним, општинским и осталим шумама и утринама ма од кога ове долазиле;

г, да се заузума за сопственике шума и забрана уколико би ови по нахођењу друштвеном неправедно и против закона били спречени у поступању са својим шумама и забранима;

д, да у својој околини морално а по потреби и својој могућности и материјално потпомаже свакога који би желео постојеће шуме и забране чувати или нове подизати и гајити. Ради тога Друштво ће се старати да у околини подигне потребне расаднике за шумско дрвеће одакле ће се лако моћи набављати потребне саднице, по најнижој цени, а по могућсву и бесплатно.

Исто тако Друштво ће потпомагати своје чланове при пошумљивању њихових забрана или голети, потребним упуствима, алатима за пошумљавање семеном и садницама; расписиваће нарочите награде за оне, који подигну гору на своме врлетном и лошем земљишту која се спомињу у чл. 81. закона о шумама и стараће се на надлежном месту, да се на овај начин пошумљена земљишта ослобођавају порезе по закону о шумама и закону о непосредном порезу;

ђ, Друштво ће по могућству потпомагати и воћарство тиме, што ће сопственике упућивати да на прикладним местима саде воћке. На тај циљ определиће се десети део друштвеног расадника за гајење садница од разног воћа, које ће се давати члановима по најнижој цени, а по могућсву и бесплатно;

е, Друштво ће водити озбиљну бригу да се земљишта под живим песком засаде винотрадима, а где то из буди којих разлога не би било могуће, ту да се живи песак познатим начином веже, односно умири; и

ж, да заштићава корисну дивљач и птице у шумама и забранима да се не лове противно закону о лову а тако исто и рибе у рекама да се не трују и динамитом убијају.

III. Средства Друштва.

Чл. 5.

Срества су друштвена:
а, уписнина и месечни улози редовних чланова;
б, улози помажућих чланова;
в, улози чланова утемељача;
г, улози чланова добротвора; и
д, приходи од поклона, завештања, забава итд.

IV. Чланови Друштва њихова права и дужности.

Чл. 6.

Члан овог Друштва може бити сваки пријатељ шумарства који ужива грађанску част, домороци или странци, а деле се на: редовне, помажуће, утемељаче, добротворе и почасне.

Чл. 7.

а, редовни члан може бити само онај који живи у срезу голубачком било стално или привремено и плаћа друштвеној благајни: на име уписа 1 — један — динар а на име месечних улога 0·50 динара, што износи 6 — шест — динара годишње;

б, помажући члан може бити свако према чл. 6. ових правила, који потпомаже Друштво с улогом од 5 — пет — динара годишње;

в, утемељач је онај, који једанпут за свагда положи друштвеној благајни 20 — двадесет — динара;

г, добротвор је онај, који једанпут за свагда положи друштвеној благајни 30 — тридесет — динара; и

д, почасни члан је онај, кога Друштво на своме годишњем скупу на предлог управног одбора за то изабере, из каквих ванредних заслуга за ово Друштво.

Чл. 8.

Сви чланови без разлике од дана уписа, односно избора, имају право гласа на годишњим друштвеним скуповима; да бирају управу и у исту буду изабрани, но редовни чланови морају претходно платити свој улог за текући месец.

Чл. 9.

Сваки члан добија из друштвеног расадника потребне саднице по сасвим ниску цену, а по могућству и бесплатно, и уопште има права на моралну и материјалну помоћ друштвену за подизање и чување својих шума и забрана.

Чл. 10.

Редовни и помажући чланови добијају при упису друштвену карту а остали повељу.

Чл. 11.

Сваки је члан дужан да у својој околини распростире мисао о корисном пошумљивању голети, гајењу и чувању шума, а противстаје штетном сатирању шума и забрана; да хвата и проказује надлежној власти самовласне горосечце и заватинаре туђих а нарочито државних, општинских и сеоских шума и утрина, као и оне, који би противно закону ловили корисну дивљач и птице у шуми и тровали рибе у рекама. Даље, да редовно долази на друштвене зборове, и у опште да делом и речима потпомаже друштвени задатак.

Чл. 12.

Чланство престаје кад ко судским путем изгуби грађанску част а редован члан кад ни на писмену опомену не би за годину дана исплатио улог или кад то сам написмено изјави друштвеној управи.

Но из чланства може се нарочито искључити онај члан, који би био судски или полициски осуђен за самовласну горосечу или завату туђе шуме, забрана или утрине, учињене пошто је постао чланом овог Друштва или за кога се на годишњем збору докаже да ради противно друштвеној задаћи.

V. Управа Друштва.

Чл. 13.

Управу Друштва саставља Управни Одбор од девет лица, међу којима је по могућству, бар један стручан шумар, — а од којих су и то:

а, један преседник;
б, „ потпреседник;
в, „ деловођа — благајник;
г, „ референт; и
д, пет одборника, — а бирају се сваке године на редовном збору. Један пут изабрани могу бити и поново бирани.

Чл. 14.

Преседник преседава у одборским и зборским седницама, пази да се ради по овим Правилима, потписује акта заједно са деловођом односно благајником; сазива одборске седнице и зборове и извршује одлуке ових, и у опште настојава да ово Друштво одговара своме задатку.

Ако је преседник спречен за вршење ове дужности, онда га заступа потпреседник.

Чл. 15.

Деловођа — благајник води записник у седницама одборским и зборским; израђује и потписује друштвену преписку према потпису преседника; чува акта и рукује друштвеном архивом, књижницом, збирком и осталим стварима; прибира приходе и исплаћује одобрене друштвене издатке; саставља годишњи извештај и на крају сваког месеца подноси управном одбору биланс о стању благајне. Но удружење може ако се укаже потреба изабрати и засебно лице за вршење благајничке дужности.

Чл. 16.

Референта је дужност: да реферише управном одбору све што би требало предузимати према постављеном задатку у чл. 4. ових Правила, као и о постигнутим резултатима; да покреће и разрађује посебице све предмете који спадају у задатак удружења, а нарочито да се стара која места ваља пошумљивати, како и на који начин за свако место посебице; кад и шта би требало предузети да се стане на пут самовласној горосечи, заватинама и осталим шумским кривицама. Но овим се не искључују мишљења и реферати свију осталих чланова управе и других чланова удружења.

Чл. 17.

Одборници са преседником односно потпреседником деловођом — благајником и референтом састављају Управни Одбор, који ради ове послове: доноси решења што долазе у задатак овога Друштва (чл. 4.); прибира податке и проучава пределе у овоме срезу који се морају пошумити, како и на који начин; наређује издатке по предрачуну, који је на годишњем збору одобрен; саставља предрачун за главни збор и друге предлоге за заштиту и подизање шума; приређује бар по једну забаву годишње у корист друштвене касе, и ради уопште све оно чиме се може постићи друштвени задатак.

Чл. 18.

Све своје послове Управни Одбор ради у одборским седницама, које ће држати бар два пут месечно; а пуноважне су онда кад су присутни најмање 5 —пет — чланова Управе.

При гласању у одборским седницама предмети се решавају простом већином гласова. Но ако су гласови подељени онда решава она страна где је преседник.

VI. Зборови Друштва.

Чл. 19.

Зборови су главни годишњи и ванредни, и држе се јавно.

Први се држи сваке године у месецу јануару, а други према указаној потреби, кад Управни Одбор или кад то написмено затраже најмање $^1/_3$ — једна трећина — свију чланова у срезу, ван Управе.

Чл. 20.

На главном годишњем збору врше се ови послови и то:

а, преседник подноси извештај о целокупном одборском раду и постигнутим резултатима за прошлу годину, где долази и рачун прихода и расхода;

б, подноси се на одобрење предрачун прихода и расхода као и мишљење Управног Одбора, шта би требало радити у идућој години;

в, решавају се писмени предлози, који су бар на један дан раније поднети а и усмено изјављени предлози чланова на самом збору;

г, бира се нова управа; и

д, бирају се два извештача ван управе, који ће најдаље за 15 дана прегледати и поднети управном одбору извештај о прегледаним рачунима за прошлу годину.

Што се од ових послова не сврши на овом има се свршити на ванредном збору, који ће се ради тога сазвати најдаље за месец дана.

Чл. 21.

Одлуке зборске пуноважне су онда, кад је на истима присутно преко половине свију чланова, који живе у срезу голубачком, но ако толико не дође онда ће преседник у року од 15 дана сазвати други збор, који ће доносити пуноважне одлуке са оноликo чланова колико их дође.

VII. Престанак Друштва.

Чл. 22.

Друштво може престати само онда, кад на сазваном збору буде тако решено већином од $^3/_4$ свију чланова овога Друштва, пошто се оправда немогућност даљег опстанка.

Чл. 23.

На случај престанка овог Друштва сва његова имовина предаће се и то: новчана Управи Фондова на приплод, а она остала шумарском одељењу Министарства Народое Привреде, докле се ово или томе слично Друштво у Голупцу опет не обнови.

VIII. Измена правила.

Чл. 24.

Измена и допуна ових Правила може бити само на редовном главном годишњем збору, ако се тиме не мењају битни основи овог Друштва и ако се на то сагласе најмање $^3/_4$ свију присутни чланова на збору.

Чл. 25.

Правила ова важиће од дана кад их одобри господин Министар Народне Привреде.

На Цвети
2. априла 1900. год.
у Голупцу

Привремена управа

Деловођа
Ј. Буковала
окружни шумар
Благајник
Тома Благојевић

Председник
Риста С. Поповић
трговац
Потпредседник
Живан Ранковић
начелн. срески

Чланови:

Јеремија П. Бошковић телеграфиста, **Др. Максим Глигоровић** срески лекар, **Петар Јенић** трговац из Снеготина, **Живојин Марић** трг. из Клења, **Станоје Милосављевић** трг. из Добре, **Жив. Настасовић** трг. из Браничева, † **Спасоје Стевић** земљоделац из Браничева потписао **Жив. Стокић. Живко И. Јовановић** земљоделац из Винаца. † **Живко Станковић** земљоделац из Винаца † **Јанко Ђорђевић** земљоделац из Зеленика потписао **Ж. Ранковић.**

* * *

Ова правила *„Друштва за иошумљиваше голети у голубачком срезу“* Министар Народне Привреде, на основу чл. 2. тач. а закона за устројство Министарства за народну привреду, одобрава и својим потписом потврђује, с тим, да за ово није наплаћена такса на основу чл. 2. тач. 7. закона о таксама.

ШБр. 11.763
29. Јуна 1900 год.
у Београду.

Министар Народне Привреде
Жив. Живановић с. р.

Освећење Свиларе — Повлашћени откупљивачи свилених мехурака г.г. Фаркић и Анђелковић, подигли су према датој им повластици зграду у Лапову (спрам железничке станице) у којој су три Пелегринова апарата за умртвљивање и сушење мехурака. Ту своју зграду, коју иначе зову сви *Свилара*, осветили су они, по лепом српском обичају 25 прошлог месеца. Освећењу зграде присуствовали су два изасланика Министра Народне Привреде — начелник одељења за пољску привреду и ветеринарство и референат за свиларство — окружни економ округа крагујевачког, више среских економа, председник са целим одбором општине лаповске, четири уважена свештеника из Лапова и околине и преко 200 гостију, највише сељака, из округа крагујевачког и суседних округа.

Стање шећерне репе у срезу рамском 8. јула т.г. — Пошто је тек прва година како се сеје шећерна репа у Србији, то се надам да ће бити не само за одгајиваче шећерне репе у срезу рамском, но и за све пољопривреднике у нас интересно видети, како шећерна репа напредује. Ја ћу повремено саопштавати резултате предузетих анализа шећерне репе из појединих општина у срезу рамском, пошто мислим, да и у другим срезовима неће се репа много разликовати од ове:

МЕСТО	СЕЈАНА	ТЕЖИНА ЈЕДНЕ РЕПЕ ГРАМА	ПОЛАРИЗУРА СТЕПЕНА	ИМА НА САХАРОМЕТРУ СТЕПЕНА	КВОЦИЈЕНА	ШЕЋЕРА
В. Градиште	29 Марта	960	8·6	—	—	—
Царевац	1 Априла	870	8·4	—	—	—
Триброди	3 »	420	10·1	—	—	—
Средњево	8 »	730	6·6	—	—	—
Мајиловац	14 »	560	10·3	—	—	—
Макци	18 »	330	12·0	—	—	—
Расадник срески	19 »	936	8·1	—	—	—
Раброво	20 »	490	10·6	—	—	—
Десина	24 »	155	11·2	—	—	—
Просечно	има	606	9·9	13·—	76·—	3·1

По овоме се види, да је шећерна репа не само што се тиче крупноће, но и по каквоћи врло добра. Тежина је рачуната у таком облику, у којем се предаје фабрици, дакле прописно очишћена. С погледом на на то да од 8 јула до бербе има још $2^1/_2$ месеца у ком ће времену и каквоћа за много се поправити, мора се казати, да степени сахарометра врло задовољавају. Неке репе (Макце и Десина) већ поларизирају као репа лошег квалитета при преради у септембру и октобру.

Општински буџети морају имати и позиције за извршење закона по пољопривредној струци. — Да би општинске власти могле одговорити наређењима пољопривредних закона, а нарочито закона: о уништавању штетних животиња и биљака, о унапређењу воћарства и о унапређењу сточарства, потребно је, да у свој буџет уносе и потребне суме за извршење тих закона. Тога ради, да се ове потребе не би превиђале, Г. Министар Нар. Привреде, наредно је свима начелствима:

1, да не узимају у посао ниједан буџет општинске власти ако овај није прегледао надлежни државни економ и уверио се о томе, да су у буџет унесене потребне суме по наређењима Министарства Нар. Привреде, и

2, да исти распис саопште свима својим среским и општинским властима као и државним економима.

За све набавке у среским воћним расадницима бринуће се срески економи. — По чл. 3 закона о државним економима: државни економи постављају се Краљевим указом а и претписом Министра Народне Привреде.

И за једну и за другу врсту економа прописане су једне исте дужности, те се отуда у овом погледу не може између њих правити никаква разлика.

И једни и други економи могу бити и окружни и срески, па као такви они морају бити и то *први управници пољопривредних станица* а *други управници среских воћних расадника.*

У том случају:

Управник пољопривредне станице има према другом ставу чл. 5 закона о пољопривредним станицама потпуну слободу односно газдовања на имању, поступање с добивеним производима и руковања стоком, имајући при том увек и једино ите ресе станице у виду, но све ове манипулације морају бити проведене кроз рачунске књиге и оправдане нужним документима. Рачуне ове прегледају на крају године три члана окружне скупштине и за сваку неисправност у томе одговоран је управник станице, а управник среског воћног расадника, дужан је према трећем ставу чл. 11. закона о унапређењу воћарства водити прописне рачунске књиге и да на свршетку године подноси склопљене рачуне среској скупштини на преглед и одобрење, па је као и управник пољопривредне станице одговоран за неисправност својих рачуна ако би изабрана три члана среске скупштине опуномоћена за овај преглед (чл. 29 правилника за извршење закона о унапређењу воћарства) то утврдила.

Да би се као управници речених установа могли старати о успеху тих установа и да би у овима могли извршити сваки посао тачно и у своје време, они морају имати при руци и новчана средства за то. С тога је у поменутом ставу чл. 28. правилника за извршење закона о државним економима и поменуто: „Кад је окружни економ у исто време и управник станице, онда се њему предају на руковање све суме покупљене за потребу станице и тада је он одговоран окружној скупштини за неисправност рачуна,“ а по трећем ставу чл. 26. Правилника за извршење закона о унапређењу воћарства: „Наплаћене суме предају се одмах среском економу, који их троши на буџетом одобрење сврхе.“

Све ово изазива потребу:

1. Да државни економи, као управници пољопривредних станица и воћних расадника па били они указни или неуказни морају руковати касом; и

2. Да се морају лично бринути за све набавке и потребе станице односно среских воћних расадника које имају вршити на начин којим се неће крњити интереси станице односно расадника.

Из тих разлога, а поводом питања неких среских начелника, једним расписом Г. Министра Народне Привреде саопштено је свима начелствима:

1. *да и неуказни државни економи као управници пољопривредних станица и среских воћних расадника имају руковати касом и о свима примањима и издавањима водити прописне рачунске књиге; и*

2. *да и указни и неуказни државни економи као управници речених установа имају вршити сами све набавке за потребе сво-*

јих установа на начин који им се укаже као најзгоднији, и то до 500 динара, а за набавке чија би вредност премашила ову суму — јавним надметањем, лицитацијом. Од овога имају одступити само у случају, ако им Министарство Народне Привреде друкчије нареди.

Од државних економа очекује се успех у пословању по свима њиховим дужностима у законима донесеним по пољопривредној струци, и зато не треба сумњати, да ће они у питањима која се тичу интереса установа којима управљају бити неисправни и то утолико мање:

а) што су државни економи по последњем ставу чл. 8. Правилника за извршење закона о државним економима у првом реду за свој рад одговорни својим претпостављеним старешинама (окружни економ, окружном начелнику, а срески економ среском начелнику), па тек онда Министру Народне Привреде; и

б) што Министар Народне Привреде, према другом ставу чл. 29 реченог Правилника а и иначе може увек наћи начина уверавати се тачно о исправности њихова рада у овом погледу.

ДРУШТВЕНИ И ПОДРУЖИНСКИ ПОСЛОВИ

ЗАПИСНИК XVII. СЕДНИЦЕ

Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва

Држане 27. јуна 1900. године у Београду.

Били су: Председник г. Милутин Савић, потпредседник г. Александар М. Секулић, благајник г. Благоје Д. Тодоровић, чланови одбора г.г. Др. Марко Т. Леко, Павле Т. Тодоровић, Јован Јекић, Нинко Јовановић и Илија Кремић.

Председавао г. Милутин Савић председник, бележио М. Јовановић секретар.

145. Прочитани записник XVI седнице — Одбор усвоји.

146. Председник извештава да је по овлашћењу Управног Одбора од 10. т. м. председништво са члановима Књижевног Одбора имало част бити примљено од г. Министра Нар. Привреде а тако исто и од г. Министра просвете и представило им стање о бесплатном штампању *Тежака* и *Пољопривредног Календара* у Државној штампарији, које је ујемчено законом од 20. априла 1890 године. Резултат ове представке је тај, што је г. Министар просвете тражио, да му се поднесе писмена представка о томе како би могао наредити Управи Државне Штампарије да продужи штампање *Тежака* и *Пољопривредног Календара* на почек док Српско Пољопривредно Друштво не нађе начина и средства да штампање исплати — Сдбор ово саопштење прими к знању.

147. Чита се програм за изложбу говеди и оваца, која ће се приредити 8, 9 и 10 септембра ове године у Крагујевцу — Одбор усвоји у целини, а уједно изабра за директора изложбе г. Жику Јанићијевића професора из Крагујевца а за помоћника директору г. Јоцу Марковића окружног економа.

148. Чита се писмо Горњо-милановачке Подружине, којим извештава да ће се 2 јула о. г. држати ванредна скупштина па моли да Друштво изашље свога изасланика — Пошто ће се на овој скупштини мењати подружинска Правила која ће затим доћи Друштву на одобрење то Одбор налази да тога ради не треба изашиљати изасланике. А за остале подружинске послове упућена је Подружна ранијом одборском одлуком, да своје послове сама посвршава.

149. Чита се молба г. Добривоја Томића царинника, да му се исплати по рачуну 300 динара за израду дијаграмских таблица за Париску Изложбу — Одбор одобри да се исплати из кредита одређеног буџетом на ванредне издатке.

150. Чита се реферат друштвеног секретара, којим моли за одобрење да се расходују књиге што су поклоњене господину Министру Просвете — Одбор одобрава да се урасходују по магацинској књизи.

151. Чита се реферат друштвеног секретара, којим моли за одобрење да се урасходује по магацинској књизи 16 килограма плава камена што се у путу до Књажевца просуло јер се џак поцепао — Одбор одобрава да се ова количина плава камена урасходује по магацинској књизи но с тим да се убудуће одмах трага и сазна до кога је кривица да се на пошти мањак показује.

152. Понуду Хофхера и Шранца фабриканата пољопривредних справа из Пеште за набавку њихових справа и машина за потребе Друштва — Одбор упути ужем Одбору за набавку семена и справа на мишљење.

ОБЗНАНЕ

Окружна изложба говеди и оваца у Крагујевцу. — Нехотично учињена је грешка приликом израђивања Програма за ову изложбу те је изостала награда од 100 динара *Крагујевачке трговачке Банке*, коју је послала још 4 маја ове године са изричном жељом да носи име Банке и да се изда у новцу.

Ова грешка исправља се тиме, што ће IV-та награда у одељењу за краве са овогодишњим теладима носити име Крагујевачке Трговачке Банке и издаће се у новцу приликом свечаног издавања награда.

Ово се саопштава ради знања онима, којих се ово тицало буде.

ОГЛАСИ

ГВОЗДЕНЕ ПЕЋИ (ФУРУНЕ) ЗА ГЛАВИНИЋЕВЕ СУШНИЦЕ и све остале гвоздене делове израђујем по упуству г. Главинића од дебљег и тањег лима (плеха) и то:

Од дебљег лима по 73 динара а од тањег по 63 динара. У ову цену урачунато је и паковање и пренос на паробродску или железничку станицу у Београду.

Београд
Космајска улица бр. 51.

Марија Љ. Ивановић
бравар.

ЦЕНА ОГЛАСИМА:

Мањим од петит врсте једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупних писмена по 15 пара од врсте од ступца.
Већим огласима од целе стране 20 динара (10 фор. а. в.) пола стране 10 дин. (5 фор.) четврт стране 3 динара (2·50 фор.)
Поред тога за свако оглашавање по 20 пара дин. државне таксе.
За оглашавање више пута 10 од сто јевтиније.

Преглед 30. броја Тежака: *Чланци*: Српска пољска привреда на париској изложби. — О преради воћа (свршетак). — Штета коју земљорадњи причињавају инсекти. — *Искрице.* — *Гласник.* — *Друштвени и подружински послови.* — *Обзнане.* — *Огласи.* — *Цене огласима.*

ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА КРАЉЕВИНЕ СРБИЈЕ

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ
УПУЋУЈУ СЕ
СРП. ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ
У БЕОГРАДУ

ПРЕТПЛАТУ ПРИМАЈУ И СВЕ ПОШТЕ

НА ОСНОВУ НАЈВИШЕГ РЕШЕЊА ОД АПРИЛА 1869. ГОДИНЕ № 204. ПРЕПИСКУ ДРУШТВЕНУ НОСИ ПОШТА БЕСПЛАТНО.

Цена огласима изложена је на последњој страни.

ПОД МОЋНОМ ЗАШТИТОМ ЊЕГОВОГ ВЕЛИЧАНСТВА КРАЉА
АЛЕКСАНДРА I

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869. ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ

ЗА СРБИЈУ
НА ГОДИНУ 8 ДИН. НА ПОЛА ГОДИНЕ 4 ДИН. ЧЛАНОВИ ПОМАГАЧИ, ЧЛАНОВИ СВИХ ДРУШТВ. ПОДРУЖИНА, ОСНОВ. ШКОЛЕ, ВОЈНИЦИ СТАЛ. КАДРА, ЂАЦИ, МАНАСТИРИ, ЗЕМЉОРАДНИЧКЕ ЗАДРУГЕ И ЧУВАРИ ШУМА ДОБИЈАЈУ ЛИСТ У ПОЛА ЦЕНЕ, АКО ПОЛОЖЕ ПРЕТПЛАТУ УНАПРЕД ЗА ЦЕЛУ ГОДИНУ.

ВАН СРБИЈЕ
НА ГОД. 10 ФРАН. ИЛИ 5 ФОР. А. ВРЕД.; НО СРП. ПОЉОПРИВ. УДРУЖЕЊА И ЊИХОВИ ЧЛАНОВИ КАО И СРПСКЕ ЗЕМЉОРАД. ЗАДРУГЕ И ЧИТАОНИЦЕ, ДОБИЈАЈУ ЛИСТ ЗА 6 ФР. ИЛИ 3 ФОР. А. ВРЕД. КАД УНАПРЕД ПОЛОЖЕ ПРЕТПЛАТУ И КАД СЕ ПРЕТПЛАТИ КОД СВОГ УДРУЖЕЊА ПРЕКО КОГА ЋЕ ИМ СЕ И ЛИСТ СЛАТИ

ИЛУСТРОВАНИ ГЛАСНИК СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

ВЛАСНИК И ИЗДАВАЛАЦ
СРПСКО ПОЉОПРИВРЕДНО ДРУШТВО

КЊИЖЕВНИ ОДБОР:
ДР. М. Т. ЛЕКО, М. М. САВИЋ, П. Т. ТОДОРОВИЋ, А. ЖИВАНОВИЋ и Б. Д. ТОДОРОВИЋ.

ОДГОВОРНИ УРЕДНИК
АЛЕКСАНДАР М. СЕКУЛИЋ

БРОЈ 31. У БЕОГРАДУ, НЕДЕЉА 6. АВГУСТА 1900. ГОДИНЕ ГОДИНА XXXI

ЧЕСТИТКА

Којом је Српско Пољопривредно Друштво честитало рођен-дан, *2. августа ове године*, Његовом Величанству Краљу АЛЕКСАНДРУ I, Највишем Заштитнику Српског Пољопривредног Друштва

ЊЕГОВОМ ВЕЛИЧАНСТВУ КРАЉУ

АЛЕКСАНДРУ I

Смедерево

Српско Пољопривредно Друштво које има ретку срећу да ужива Највишу Заштиту Вашег Величанства и на данашњи рођен-дан радује се срећи свога **Највишег Заштитника**, коју је засновао брачном везом са дичном Српкињом, **Њеним Величанством Краљицом ДРАГИЊОМ**, те Свој данашњи рођен-дан дочекује са пуно среће и домаћег спокојства и што своју радост дели са **Својом Узвишеном Сапутницом**, која осећајима искреног српског срца уме да љуби **Свога Узвишенога Друга и Свој Народ.**

Нека праведни Бог благослови и увелича ову срећу сретним подмлатком славних Обреновића, Којима Србија вечито дугује, како за своје државно уређење, тако и за своје привредно јачање.

Да живи **Највиши Заштитник** Српског Пољопривредног Друштва Његово Величанство Краљ АЛЕКСАНДАР I.

Да живи Њено Величанство Краљица ДРАГИЊА.

ПРЕДСЕДНИК
М. САВИЋ

ПОТПРЕДСЕДНИК
Александар Секулић

ВЛАГАЈНИК
Благ. Д. Тодоровић

СЕКРЕТАР
М. Јовановић

ЧЛАНОВИ ОДБОРА:

Алекса Поповић, Алекса М. Живановић, Др. Марко Т. Леко, Драгутин М. Јовановић, Паја Тодоровић, Милан Јованић, Нинко Јовановић, Јован Јекић, Илија Кремић, Мирко Миљковић

Штете од ситних инсеката често се приписују другим каквим узроцима

Наведеним примерима у чланку *Штете које земљорадњи причињавају инсекти* утврђује се потпуно, да културне биљке имају међу инсектима велике непријатеље и да ови утичу увелико на величину жетвена приноса. То је непобитна истина, па ипак, као што је поменуто у реченом чланку, многи пољопривредник није начисто с тиме да му толике штете могу причинити тако ситне животиње — инсекти, зарезници.

Онамо, где је земљорадња на ниском ступњу развијања, и пољопривредна знања ограничавају се само на извођење површних мера противу инсеката, т.ј. ове се не врше онако како то изискује природа штеточине, и зато, што се не зна природа штеточине и могућно је да се и јаче штете од инсеката приписују каквој другој недаћи а нарочито елементарним непогодама. Веровање у ово осваја поглавито у случају, кад су штеточине у почетку свога развијања, пораста, т.ј. кад се још не могу лако уочити и кад је најпотребније умети их пронаћи и уништити. Није наравно тешко уочити штеточину у случају, кад се нпр. скакавци крећу на њиву ради пустошења или кад гусенице брсте лишће и заметке рода воћака, али није лако пронаћи оне штеточине који су у самом растињу, као што су нпр. хесенска мушица, шведска мушица, лисне ваши, пипе, смотавци итд. јер је за њих, да би се могли пронаћи потребно знати место њихова пребивања, легла.

Неколико примера о штетама које појединим воћкама наносе извесни инсекти, такође су удесни да покажу како се и разборитији пољопривредник може у томе преварити, па да штету од инсеката пребаци на непогоде, и да затим, уверен, да ту не може ништа предузимати, буде скрштених рўкў.

На јабукама може се у пролеће запазити свењивање и опадање цветних пупољака. Цветни пупољци који тек што се појаве, на велико изненађење воћара, често онако неразвијени опадну исто као и кад их опрљи слана, мраз. Воћар, који се не упушта у даље испитивање, обично по овој сличности верује, да опадању тих пупољака није никакав други узрок до мраз, слана, али, ако се пусти у испитивање, може очас запазити у пупољцима читаву дружину (колонију) ситних и једва приметних инсеката, који сишу сокове из чашице цвета и који су по томе узрок опадању цветних пупољака. Такви су инсекти познати под именом *ваши* и врло су опасни непријатељи воћака.

По који пут дешава се, да цветни пупољци на јабуци истерују и главичице па да затим после неког времена ове отпочну венути и опадати. А бива, да многи, већ ризвијени цветни пупољци, на јабукама почну на исти начин опадати у толикој мери, да воћар за неколико дана изгуби сваку наду на бербу, и ако је на ову, судећи по лепом, обилном, цветању воћке, увелико рачунао. Узрок оваком опадању цветних пупољака није мраз нити друга каква погода већ инсекат познат под именом *јабучна пипа* (Rhinhites Baccus), јер кад се мало боље загледа опали пупољак, може се у њему наћи малени бели црвић тога инсекта.

У мају месецу може се по који пут приметити да из лисних пупољака на јабуци истиче неки мрко-сив сок и да ти пупољци након неког времена почну венути и опадати. Јабука се услед тога не заодене довољном количином лишћа и лишава се многих младара. Ако се осмотре такви пупољци, онда ће се у овоме наћи малена гусеница заклоњена неповређеним спољашњим листићима и љуспицама и која је у самом пупољку уништила све његове делове па шта више и саму грану.

Штете које воћкама причињавају разни инсекти често су врло велике а да би се инсекти пронашли морају се пажљиво прегледати оштећени делови. Такав је исти случај и код усева, кад је оштећен ларвама хесенске мушице, житне мушице, житног скочца итд.

По томе, да се штете које инсекти причињавају растињу не превиђају, т.ј. да им се зна прави узрок, потребно је да се оштећени делови осмотре што боље, а с тога, што се то обично не чини, праве штеточине инсекти, превиђају се, те им се тако даје маха да се из године у годину размножавају све више и више.

Свакојако у местима где се ради примитивно, штетним инсектима нарочито ситним, не придаје се скоро никакав значај, с тога, што се у тим приликама не може тачно да оцени стварна штета, јер се неуспех у жетви у овим местима приписује и другим погодбама, нарочито лошијем обрађивању земље због употребе несавршених справа. Отуда, и где је пољска привреда на ниском ступњу, могу се запазити још само крупне штеточине а за ситне, које је и иначе потеже пронаћи, налази се често изговор поред непогода и у лошем обрађивању земље.

С тога је, потребно ***добро*** упознати прави узрок штете т.ј. ***добро се уверити,*** да ли долази од *изазивања* инсеката или чега другог јер се само на тај начин неће превидети штете од инсеката а с тим ни потребна средства за њихово уништавање.

Б. Д. Т.

НАГРАДА ЗА ДОМАЋИЦЕ У ФРАНЦУСКОЈ

У Француској постоји један фонд, из кога се сваке године издаје награда у 500 динара домаћици која се нарочито и успешно на пољопривредним имањима бави гајењем живине и млекарством. Фонд овај установио је *Хамет* а награде издаје *Друштво за потпомагање пољске привреде.* Сума, одређена за ову награду, ове је године подељена у четири мање награде и досуђена домаћицама, које ћемо овде именовати.

За ову Хаметову награду пријавило се дванаест домаћица и од њих Оцењивачки суд предложио је њих четири за награде и то две за награде од по 150 а две за награде од по 100, свега 500 динара.

*

Прва награда од 150 динара, *домаћица* ***Х. Бодсон,*** *закупниковица.* — Домаћица Бодсон има у своме ***живинарнику*** 180 кокошака и 280 пилића које врло брижљиво и успешно гаји. Сваке године, поред живине која се потроши у дому, она продаје отприлике за суму од 620 динара, око стотину пилића и по 80 кокошака. Она, месеца марта, априла и маја, скупи отприлике 8000 јаја које продаје по 60 динара иљаду; затим, за идућа три месеца, она скупи 5000 јаја по цени од 72 динара иљада; у септембру, октобру и новембру добије 3000 јаја по 92 динара иљада; што укупно чини приход од јаја отприлике за 1200 динара.

Она сваке године гаји по 80 пловака, 20 мисирки и по 40 ћурака, што јој даје нечист приход од 570 динара. Она прода по 150 питомих зечева за суму од 340 динара отприлике.

Краварник има дванаест крава и пошто је Свети Стеван, где домаћица Бодсон живи, врло мало место, то се млеко скоро и не продаје (за 3 динара отприлике на дан); али домаћица Бодсон продаје по 6 килограма масла и за 4 до 5 динара сира недељно. За време шест топлијих месеца, ова паметна домаћица справља сир који она лако продаје по суседним селима. Најзад, сваке године, она прода по шест угојених телади за суму од 700 динара, што приход од краварника уздиже на суму од 3000 динара отприлике. С отпацима у млекару, домаћица Бодсон гаји и гоји свиње за потрошњу на имању а осем тога она их прода по шест сваке године за цену од 600 динара.

Велика ***градина*** уз само имање и врло добро обрађивана даје поврћа и воћа, колико га треба за чељад на дому. Домаћица Бодсон, сем тога, налази начина да сваке године прода за 600 динара *раног* воћа и *раног* кромпира.

Благодарећи подобности, вредноћи и разборитости ове усталачне закупниковице, која скоро све сама лично ради приход од живинарника и млекара, не рачунајући ту редовну потрошњу, износи близу 7000 динара.

Мишљење оцењивачког суда. — „Ви ћете, Господо, као и ми, судити да се домаћица Бодсон може навести као углед и ми вам и предлажемо да јој досудите прву награду од 150 динара".

Друга награда од 150 данара, *домаћица* ***Моро*** *закупниковица у Антенају.* — ***Живинарник*** домаћице *Моро* има 250 кокошака и 200 пилића. Она сваке године продаје отприлике по 200 кокошака по цени 2·50 динара комад, дакле за 500 динара, и скупи по 8000 јаја од којих добија по 1000 динара прихода. Она гаји по 25 ћурака које прода за 150 динара, по неколико пловки и голубова и око сто питомих зечева за потрошњу чељади на имању.

Гајење младих прасади даје јој лепе користи, јер 5 крмача опрасе јој сваке године 80 прасади које она прода за 200 динара; она, сем тога, угоји по 6 свиња убојница, које се потроше на имању.

Краварник има две јунице и 7 крава музара које дају по 9 килограма масла недељно, дакле на годину 1400 динара от-

прилике, сем тога још за 150 динара млека. Половина телади негују се а остала продају за суму отприлике за 300 динара.

Градина, врло добро одржавана, у исто доба за *поврће* као и за *цвеће*, чини највећу част домаћици Моро и даје јој поврћа и воћа колико треба за потрошњу у дому.

Мишљење оцењивачког суда — „Домаћица Моро води свакодневно ***рачун*** о примању и издавању свога живинарника. Њен дом, млекар, краварник, кокошарници држе се врло чисто. Њој у раду и у одржавању градине помаже само једна служавка. С тога смо уверени да ћете радо примити молбу коју вам подносимо да домаћици Моро досудите другу награду од 150 динара."

Трећа награда од 100 динара *удовица* ***Анше Тите*** *у Рији Ламонтан.* — Домаћица *Анше*, којој је муж умро пре неколико месеци, управља сама доста великим имањем а тако исто и једним предузећем преноса робе.

Њезин ***живинарник*** дивно се одржава и има 200 кокошака крупне расе које од марта до јуна дају у средњу руку по 90 јаја на дан, која се продају по 7 до 8 динара стотина, а за остатак године од 80 до 48 јаја која се продају по 0·10 динара комад. Она одгаји по 100 пилића и по толико питомих зечева.

Њезин ***краварник*** има 13 добрих крава музара, које јој дају сваког дана у средњу руку по 100 литара млека, од којих се 70 литара прода по 0·20 динара литар, а остатак преради у масло или у сир.

Поштo одузме све што је потребно за израну многобројне јој чељади, домаћица Анше-Тите добија као свакодневни приход од свог живинарника и од свога краварника, суму отприлике од 20 динара.

Мишљење оцењивачког суда. — „Домаћица Анше не само је угледна домаћица, него и јунак жена која се није подала да је обрва несрећа која ју је снашла, но одлучно упражњава предузећа свога мужа, како би их доцније предала своме сину. „Она, Господо, заслужује да се препоручи вашој просвећеној пажњи, и зато ми предлажемо за њу трећу награду од 100 динара."

Четврта награда од 100 динара *домаћица* ***Леду,*** *у Моронвилијеру.* — Имање у Моронвилијеру, од неких 800 ект. припада Жилу Тавернију, из Седана, и има више закупа који између себе стоје у вези и којима управља подобан управитељ Леду.

Његова домаћица има, наравно, под својом управом ***живинарник*** и она њиме управља с особитом вољом.

На закупима има отприлике 450 грла живине, која дају по 12.000 јаја на годину.

Домаћица Леду брине се сама о ***кравама,*** музе их, справља масло и сир; она се бави и ***гајењем свиња.*** Она справља храну за чељад и *води* ***рачуноводство*** *о живинарнику и о дому потпуно правилно.* Свуда влада беспрекорна чистоћа.

Мишљење оцењивачког суда. — „Домаћица Леду није може бити, баш домаћица у пуном значењу те речи, али ипак ми смо мислили да жена једног управитеља, која у пуној мери и сасвим видно потпомаже рад свога мужа, и која у корист сопственика, по својој вредности и по својој марљивости, приходује сразмерно знатне суме, заслужује да вам се препорручи за једну од Хамѣтових награда; с тога ми за њу и предлажемо четврту награду од 100 динара."

Кратко упуство мађарског министра земљорадње о одбрани и предохранама од хесенске муве[1])

Хесенска мува — Cecidomia destructor — мала је, комарцу сличиа мува, која како у Јевроии тако и у Америци на житу у појединим пределима, а често пута и у целим покрајинама чини ужасне штете. Инсекат, врло незнатан по изгледу, отуде је опасан, што ситни му црвићи нападају на младе стабљике стрмнинâ и потпуно их уништавају. У мањем је размеру овај инсекат штетан ражи и јечму.

Женка овога инсекта носи врло ситна јаја почетком јесени — у месецу септембру — и то на лишћу усева. Јаја се развијају и ситни црвићи почињу се кретати наниже и то увек између стабљике и оног дела листа који стабљику обмотава. Они се настањују на оном делу стабљике који је обмотан листом и овде сишу храниви сок младе стабљике. На овај начин у већем размеру заражене стабљике почињу да жуте, због чега увену и угину.

Хесенска мува има у јесен, — од почетка августа па до половиве октобра — ако је време довољно топло и кишовито, *две* а у неким случајевима и *више генерација* (јер прва или друга генерација може потпуно да се развије за 14—16 дана). Баш у овоме брзоме и многобројноме развијању и лежи опасност од хесенске муве. Није никакво чудо, дакле, што изникао усев већ после 2—3 недеље потпуно угине.

Црвићи хесенске муве — у потпуно развијеном стању дугачки су 3 милиметра — презимљују на стабљици под заштитом лисног огртача и ту се преображавају у дугуљасте мрке чаурице из којих се у месецу априлу излеже црна мува, која је дугачка 3 милиметра. Тек што је мала мува напустила чаурни огртач, она се пари и женка почиње да носи јаја. За ношење јаја она код озимих усева (који већ стабљику имају) тражи листиће, а код пролетњих усева корене листиће и на горњој површини њиховој оставља своја мрка јаја. Из сићушних јаја, која се једва голим оком могу видети, излегу се млади црвићи већ после неколико дана и селе се на стабло дотичних усева. Кад на стабло доспеју, ту се и задржавају, и, под заштитом лисног огртача, проведу све време свога преображаја.

Ако је пролеће топло и кишовито и ако је случајно жито слабије развијено онда хесенска мува *дâ и у пролеће две до три генерације.* Ове генерације не роје се одједном, него по групама како је кад којој време погодно. Један део чаура остаје преко целога лета, и муве се не развију; други део пак, који је роса и киша задесила, а време је топло било, развија се и још даље множи. Овим се објашњава оно јако заражавање овим инсектом код зелене стрњике у сред лета или после града она јака зараженост Bromus inermis-a (у месецу јулу и почетку августа).

Код озимих усева, који су у пролеће заражени, хесенска мува може се наћи на првом или другом зглавку оздо узевши, а код пролетњих усева такође, као што је у јесен код озимих усева примећено, она се задржава непосредно изнад корена. Докле оне слабе стабљике, које су у јесен заражене, — као што је већ поменуто — све угину, ово се не догађа у Пролеће, јер црвићи не могу да успеју, да већ ојачане стабљике упропасте. Стабљика расте, до душе, и даље, али слаби на ономе месту, где су се црвићи настанили и почели храниви сок да сишу. Ово слабљење тако је јако, да доцније не може тежину целе сламке да носи и ломи се. Таква њива изгледа тако као да ју је неко намерно овде-онде изгазио. Класје, које се слабо могло развити већим делом празно је.

Према овоме хесенска мува може причинити штете и у јесен и у пролеће, а која је од ове две већа зависи од тога кад је повољније време било за хесенску муву. Толико се зна поуздано, да штета може бити тако исто велика у пролеће као и у јесен.

И ако је хесенска мува у последње време у Мађарској мало штете чинила ипак се не сме допустити да дође до нове снаге, а с друге стране да би се овде или онде могућа зараза отклонила, безусловно је потребно, да се од времена на време примене у оним пределима где се стрмнине гаје, она средства против овог штеточине, која су најјефтинија, а у исто време и најбоља и која су досада најповољније успехе дала.

Примена тако званих међуусева потпуно је оправдана и удешена је према природи самога инсекта. Време, кад се ови међуусеви сеју, јесте између жетве и јесеног сејања, а сам начин извршења је *хватање* и *уништавање* овога инсекта.

Ово се састоји у томе: да се на свакој њиви, где су биле стрмнине или на оној поред које су стрмнине биле посејане — засеје неколико бразда озимих стрмнина или јечма и то још концем августа или почетком септембра. За ово се употребљава најлошија каквоћа семена, али потпуно чиста од корова а нарочито од гара (снети, главнице) а посебице не сме имати Tilenchus Angvilula.

Ови међуусеви употребљавају се зато, да хесенска мува на њих носи своја јаја. Пошто хесенска мува, као што смо раније напоменули, може имати у јесен (од августа месеца па до половине октобра) две, а понекад и више генерација, врло је са-

[1]) Ово упуство послао је г. Барловац, кр. српски генерални консул у Б. Пешти Министарству Нар. Привреде. Саопштавајући га овде у *Тежаку* у српском преводу, ми мислимо да се одужујемо и пажњи г. Барловца и бризи Министарства Народне Привреде.

Уредн. Тежака

ветно ово сејање међуусева више пута поновити. Ове међуусеве треба заорати одмах онда кад се већ могу приметити бели црви (ларве) или мрке чаурице, а безусловно још раније од времена кад нов усев треба сејати; најдоцније пак, пред наступање зиме. — При овом заоравању ваља добро пазити *да се сав усев и свака сламчица потпуно земљом покрије тако да рој ове мушице не може излетати нити за време јесени нити пак у почетку идућег пролећа, већ да мора под земљом да угине. Врло је добро ове усеве добро ваљати.*

Исту важност као и међуусеви има и зелена стрњика, која је постала од заосталих зрна после жетве, а која је или концем лета или почетком јесени заражена ројевима хесенске муве, на којој ова тако исто живи као и на засејаним усевима. С тога треба и зелену стрњику, пре обичнога времена засејавања озимих усева или још раније, тако заорати као што је речено за нарочито посејане усеве.

Пошто друга генерација хесенске муве носи јаја обично у септембру, добро је да се засејавање озимих усева што је могућно доцније (после прве половине новембра) изврши како би онда кад почне усев да ниче мува била потпуно уништена.

У већој мери оштећене или сасвим упропашћене усеве најпотробитачније је што је могућно раније с пролећа добро дубоко заорати. *Овим дубоким заоравањем не само да уништавамо чаурице хесенске муве, но можемо исту њиву засејати којим другим усевом (најбоље окопавином) и тиме искористити ону њиву са које би иначе имали врло рђаву жетву.*

За уништај летње генерације препоручује се *спаљивање стрњике,* но тада је врло корисно, кад су чаурице наслагане на доњим зглобовима стрњике, мало већу стрњику оставити, како би се могле све чаурице сагорети.

Ипак много је боље од сагоревања *стрњику одмах после жетве што је могућно дубље заорати.* Овим дубоким заоравањем спречава се даље ширење хесенске муве и јесењи усеви сачувани су од нападаја њенога.

Све ове мере имају само онда успеха кад их врше не само поједини но сви земљорадници зараженога краја.

Превео **М. И. Лук.**

АДМИНИСТРАЦИЈА И РАЧУНОВОДСТВО
СРЕСКИХ НАДЗОРНИКА СВИЛАРСТВА У МАЂАРСКОЈ

1. ***Деловодник.*** — Сваки надзорник водиће деловодник за који штампане табаке добија од окружних надзорника.

У деловодник дужан је заводити свако писмо које добија и које шиље, изузевши дневних извештаја.

Кад добије какав акт по коме треба послати одговор, то онда, одговор као концепат ваља написати на засебном табаку па га за архиву приложити акту, и то пошто се чисто концепат препише. Одговор, по себи се разуме, ваља да носи исти број под којим је у деловоднику заведен тај акт. Концепат одговара не треба дакле писати на полеђини акта. Ако се добије какав акт, који треба вратити, онда одговор ваља написати на засебном табаку и овоме приложити акт који треба вратити.

Ако надзорник добије какав важнији документат који треба да врати, то од њега ваља да узме препис па овој пошто га заведе у деловодник, остави на своје место у архиви.

2. ***Састављање извештаја.*** — За писање извештаја треба употребити обичну канцеларијску хартију и од њеног формата одступити само у изузетним случајевима.

Писма која се упућују на централни завод, ваља да носе кратку и читку адресу; сам акт ваља такође да је тако написан да се може лако читати и да је потпис читак.

Писма која износе више од једне стране као и она уз која иду прилози, морају се писати увек на целом табаку. На прилозима ваља да је увек број писма с којим се шиљу.

У једном извештају не смеју се помињати више предмета, јер се на тај начин отежава рад у централи.

Ако се у писму помиње каква наредба, решење, онда се мора увек исписати дан и број наредбе односно решења, а ако је наредба усмена, онда тако и споменути.

На сваком извешћу или предмету, мора се назначити на полеђини од кога долази, да ли од окружног или среског надзорника, затим, који га лично шаље, датум кад се шаље и кратак извод садржаја. Преписе (концепте) треба чувати у архиви.

3. ***Службена путовања.*** — Сваки дневни извештај мора се поднети у року од 48 часова. Ако се то не учини, мора се навести узрок.

Надзорници су дужни своје извештаје и преписку слати централном заводу преко својих окр. надзорника, који ће их пре тога прегледати и груписати. Изузимају се од овога само дневни извештаји и путни табаци као и она преписка, за коју постоји нарочита наредба.

Кад у таквом случају надзорник шаље непосредно заводу какав одговор, преписку, дужан је препис послати окр. надзорнику, да би и овоме та ствар била позната.

Ако би окр. надзорник приметио из такве преписке, да је одговор среског надзорника непотпун, онда је дужан сам послати заводу потребне допуне, позвавши се на број наредбе.

Срески надзорник добија све наредбе преко окр. надзорника. Ну ако би добио какву наредбу непосредно од завода, то је има, пшто је заведе у деловодник, послати у оригиналу окр. надзорнику, да би и овај знао за ту наредбу. Окр. надзорник, сваку такву наредбу вратиће среском надзорнику по прегледу.

Ако би пуномоћник министров односно директор завода за Свиларство издао среском надзорнику какву важнију усмену наредбу, онда је овај дужан о тој наредби известити окружног надзорника и централни завод, да и њима она буде позната.

4. ***Наредбе и заповести.*** — Централни завод издаје *наредбе*, а окр. надзорник *заповести.*

Окружни надзорници воде преписку и између себе.

Сва писма која шаљу срески надзорници окр. надзорнику као и она, која се од заводских чиновника упућују заводу, зову се: *извештаји.*

Опште наредбе литографишу се у централном заводу у потребном броју које се потом шаљу окр. надзорницима. Ови задржавају за се по један примерак који заводе у деловодник, а остале шиљу среским надзорницима.

Ако срески надзорник због краткоће времена, добије непосредно од завода какву општу наредбу, има то споменути у дневном извештају.

Опште наредбе ваља да су срећене по пумерама у засебним фасциклама и то засебно оне под словом К, (књиговодство) а засебно пак оне под словом С, (свиларство).

5. ***Дневни извештаји.*** — Срески надзорник дужан је сваког дана слати централном заводу дневни извештај. Такве извештаје неће слати само оних дана када шаље путне табаке и дневне исказе.

Дневни извештаји састављају се истог дана по свршеном послу и имају за циљ, да се њиме претпостављени известе о свему што се тога дана радило.

Извештаји ови нумеришу се почев од 1 у аритметичном реду, где треба уврстити и путне табаке. Тако нпр. ако данашњи путни табак носи број 17, то сутрашњи вама да носи 18, идући путни табак за овим или извештај треба да носи 19 број.

Изузетак од ових редних бројева може бити само тада, ако је срески надзорник за време откупа мехурака био као откупљивач, када треба да шаље дневне исказе, који такође почињу од бр. 1. Кад се сврши откупљивање, онда на дневном извештају ваља продужити бројеве од броја на ком се застало.

На полеђини дневних извештаја пише се стање касе. Тада ваља имати на уму, да издатке ве треба уцисивати испод остатка прошлог дана, него испред, у лево, т.ј. само збир појединих издатака записати испод остатка прошлог дана. Сума појединих издатака, може се лако одузети од остатка прошлог дана. Даље се још примећује, да цифре треба тачно исписивати једну испод друге, пошто би се у противном случају јако отежавало контролисање.

Овај исказ не може се сматрати као свршен рачун, пошто се он врши једино у циљу, да се њиме претпостављене власти увере о појединим издацима и колико им још преостаје, управо, да имају могућности вршити контролу.

Исказ о стању касе треба састављати пошто се издаци заведу у дневник касе, будући се исказ с дневником касе мора потпуно слагати.

Дневни извештаји морају се најдаље идућег дана предати пошти. На њима нема никакве нумере, пошто се они и не заводе у деловодник. За овај циљ има се ушити неколико табака хартије па извештаје заводити у ту књигу.

6. ***Путни табаци.*** — Сви путни табаци имају се попунити у оној општини где је на послу био срески надзорник и истог дана кад је вршио тај посао. На сва питања која су у њима морају надзорници дати тачан одговор, ако би који имао још што да напомене може то написати на полеђини тога табака. Табаци ови носе један број.

7. ***Преписка с властима.*** — Срески надзорник не може имати непосредну преписку, већ о свему, за шта би требало властима писати, треба да чини предлог централном заводу.

Од овога изузимају се случаји, кад надзорник сазна, да се забрањује брање дудова лишћа. Тада има послати извештај непосредно надлежној власти а препис тога извештаја централном заводу.

8. ***Преглед примљених аката.*** — О свима актима која се шиљу периодично као и онима, за које није утврђен нарочити рок, има се водити преглед.

9. ***Експедициона књига.*** — Да би се видело кад је какав акт експедован, срески надзорник дужан је водити експедициону књигу са овим рубрикама: 1, датум, кад је експедован (месец, дан); 2, коме је послан; 3, у које место, 4. број деловодника, и 5, потпис лица које је примило акт.

За писма за која је плаћена поштарина, затим за пакете и новчане пошиљке, водиће засебну књигу са овим рубрикама: 1. датум кад је послано (месеца, дана,); 2. ком се шаље: 3. у које место; 4. број деловодника, и колика је вредност пошиљке; 5. колико је плаћена поштарина; 6. број рецеписа; и 7. потпис чиновника који је примио пошиљку.

За таква писма као и за пакете за које је плаћена поштарина, има се водити *Аманетник* са овим рубрикама: 1. редни број; 2. датум, месец, дан; 3. ком се шаље; 4. у које место; 5. врста пошиљке; 6. број деловодника и кратак садржај о пошиљци; 7. колико је плаћено пошарине (фор. и крајц.); и 8. потпис чиновника који је примио аманет — пошиљку.

За остале пошиљке дужан је чиновник да изда рецепис а за телеграме потпис, којима се имају правдати издаци у аманетнику. За обична проста писма (за иностранство) довољан је само потпис у аманетнику.

Аманетник се закључује сваких 15 дана. Извод ваља завести у дневник касе коме приложити и сва документа по којима је учињен издатак ради оправдања.

Срески надзорник дужан је имати за личну потребу своју веран препис аманетника.

Канцеларија. — Срески надзорник има своју канцеларију, коју је дужан држати увек у пристојном реду.

Ако органи који врше инспекцију примете ма и најмању погрешку или попустљивост, дужни су известити о томе централни завод.

11. ***Организација централе.*** — Пошто се оргачизација завода дели у четири одељка, ради бржег решавања по свима предметима, то је потребно да срески надзорници и остали потчињени органи у једном писму јављају само о ономе што спада у делокруг одељења коме пишу.

12. ***Добивање потребне суме новца унапред.*** — За подмирење својих службених потреба, срески надзорник добиће од окр. надзорника по предрачуну потребну суму новаца на признанице које ће бити прописно таксиране. Срески надзорници кад добију коју суму за овај циљ, дужни су је увести у примање дневника касе.

13. ***Рачуни.*** — Срески надзорници ваља да воде тачан рачун о свакој суми новаца коју добију од окр. надзорника. Ради тога дужни су сваког 15. дана у месецу закључивати дневник касе и овом приложити сва потребна документа.

Издаци које чине окр. надзорници, имају се поправљати према стању ових закључивања (извода) и накнада тражити, у случају, ако би се приметило, да је такав рачун нетачан.

Ако се нађе, да какав издатак среског надзорника није тачан, то се има о томе у року од 14 дана известити Министров пуномоћник (директор завода за свиларство) који ће ствар извидети и решити.

14. ***Дневник касе.*** — За вођење дневника касе потребан штампани материјал добиваће ср. надзорници од окр. надзорника.

Овај дневник воде срески надзорници на исти начин као и окр. надзорници. Почиње се 1. јануара са 1 и затим теку бројеви редом до краја године. Број, под којим је заведен који документат, мора се исписати и на документу.

У рубрици „Датум", ваља записати онај месец и дан, ког се новац примио или издао. Објашњење о примљеном или издатом новцу, треба да је кратко но јасно, т.ј. да се свакад може одмах сазнати: коме је, зашто, колико, по коју цену и за које време (ако је и о томе реч) учињен какав издатак.

Сваку примљену суму, дужан је надзорник одмах завести у дневник касе. Исто тако он је дужан тачно заводити сваког дана и издатке које чини у путовању за кола која се узимају под закуп, као и суму коју добива за путовање по километру, да би тако, ако би му што год претпостављене власти приговарале, имао увек доказа о учињеним издацима.

Пошто надзорник не добива потребне суме са никоје друге стране до само од свога окр. надзорника, то се у његовом дневнику касе, не може налазити никакво друго примање до ово, које има од окр. надзорника. Иначе претекли новац нпр. од набављена материјала, за паковање, водиће засебно, т.ј. не сме га уводити у свој дневник касе. Тај новац има послати окружном надзорнику заједно с потребним објашњењем.

15. ***Полагање рачуна.*** — Срески надзорници као рачунополагачи дужни су имати препис свога дневника касе и извод примања и издавања. Обоје ваља да шиљу окр. надзорнику, да би се овај могао уверити, је ли извод тачан или не. Извод овај шаље се по том централном заводу. Да се састави извод, треба све једнородне издатке груписати нпр. засебно за надничаре, засебно за пошиљке, итд, и ове сабрати.

Код надничара имају се разликовати надничари за производњу семена, откупљивање мехурака, сортирање мехурака, паковање мехурака, чишћење локала за производњу семена, за откупљивање мехурака, коконијера и радови у расаднику дудова. Пошиљке пак деле се у ове групе: експедовање семена (семе празни сандуци) железницом и паробродом, експедовање мехурака, свиларске хартије, топломера, штампана материјала, празних котарица и џакова, трошкови за транспорт, за нове набавке итд. Једнородни издаци према наведеним групама имају се изложити посебно и сабрати приликом месечних закључивања рачуна. На насловној страни извода, ваља исписати све бројеве дневника касе који се односе на издатке сваке групе на по се. Срески надзорник дужан је уз месечни рачун послати и препис плана за путовања (маршруте) да се из овог може видети, колико је дана у току месеца провео на путу.

16. ***Исправност докумената.*** — Документи су исправни онда, кад су издаци чињени онима којима су стварно припадали, т.ј. кад у томе не постоји никаква сумња. Ради тога признанице треба исписивати и цифрама и речима пазећи при том да у свакој буде тачно изложено коме је шта и за шта издато. Признаницу треба својеручно да потпише лице које ју је и издало, но ако би оно било неписмено ваља да се закрсти а сем тога да се на признаници потпишу још и два сведока, од којих један може потписати и издаваоца признанице. Лице које врши исплату, не сме потписати издаваоца признанице, нити може бити сведок.

Признанице подлеже таксирању по скали II. т.ј, испод 2 фор. односно 1·99 фор. не плаћа се никаква такса. Таксене марке треба прилепити на признаници тако, да се преко њих може исписати цифрама исплаћена сума.

Издаци учињени за пошиљке, правдају се рецеписима који се добивају при предавању од железничких односно паробродских станица, а издаци за примљене ствари, правдају се товарним листом. Исплата носачу за пошиљке од железничких или паробродских станица до места, не сме се никад урачунавати на товарном листу или примљеном рецепису, већ се од носача мора узети признаница.

Издаци за пошиљке поштом, који се заводе у аманетник, правдају се добивеним рецеписом, а издаци за телеграме, преписом телеграма.

Рачуни који се добију од продаваца, морају бити прописно таксирани, и у њима ваља увек да се тачно означи количина и цена.

Најамници и сви који имају каква примања, дужни су подносити признанице прописно таксиране, у којима се мора исписати ради чега су примили означену суму, нпр. „за испоручених 100 котарица“ итд. Издаци за ово не смеју се чинити без одобрења министровог пуномоћника — директора завода.

17. ***Партијалник,*** — У овој књизи, дужни су сресни надзорници тачно попуњавати све рубрике, т.ј. издатке разређивати по партијама. Треба је закључивати кад и дневник касе. Тако нпр. издатке од 1. јануара до 15 фебруара, треба пренети у рубрику за фебруар, и у том случају пренесена сума мора се тачно слагати с дневником касе. Поједине издатке треба у ову књигу заводити одмах а не месечно.

18. ***Закључивање дневника касе по свршетку сезоне.*** — Сресни надзорник дужан је свој дневник касе закључити 15. новембра тако, да не буде никаква остатка. Примање у томе случају ваља да је равно издавању. То се врши овако: Ако је надзорник добио више новаца но што је издао, онда остатак треба да врати окр. надзорнику и ту суму да заведе у издавање а ако је више издао, онда ће толику суму, колико му је потребно, да подмири издатке, тражити на признаницу од окр. надзорника и ову завести у примање. Тако ће примање бити подједнико са издавањем.

19. ***Вођење инвентара.*** — Управник коконијера има да води инвентар дневни (Inventar — Journal) и инвентар удешен по групама. Од првог инвентара, дужан је сваког месеца слати окр. надзорнику препис у два примерка и то заједно с месечним обрачуном.

Сресни надзорник и станице за откупљивање мехурака, воде само један инвентар.

БЕЛЕШКЕ

Гајење живине облагороћава. — Гајење пернате живине корисно је ма с које стране узело. Ако не узимамо у обзир само новчане користи од гајења живине, видећемо, да при њему има неке користи и сам разум — дух. Ово је потпуно оправдано и заслужује пажњу, јер гајећи живину задовољни смо — налазимо душеван одмор после тешкога рада и напрезања при свакодневном занимању.

На самоме дому виђамо успехе гајења живине у овоме погледу. Без обзира на друго што, оно је веома поучљиво за децу јер се и она радују, — и она се брину за наше љубимце. Ово је нарочито лепо посматрати с пролећа у живинарнику, кад квочка своје пилиће учи свакодневном животу. Тада наша деца ово посматрају и радују се напретку малих пилића, пратећи бадрим оком све што раде и квочка и пилићи.

Лепа страна гајења живине заслужује нарочиту пажњу и где год има прилике да се деца у живинарник уведу, не треба ово никада пропустити, јер дечји дух прима све врло лако, а овде ће наћи доста градива. Деца не могу тако паметно ствари схватати као одрасли, али малишани се често диве појединим стварима, које у њиховој души остављају такве утиске, који у доцнијем животу могу да буду од предсудног значаја.

Посматрање природе оно је што нам може дати најлепши пример и баш птичји свет има тако много видних доказа љубави и верности, да би у њему леп пример могли наћи и они који су већ одавно изишли из дечије обуће.

Да љубав ка животињама усадимо у дечије срце ништа нам лепшу прилику не пружа од нашега живинарника. Зар није пуно поуке за дечији ум кад оно посматра са колико бриге и пажње квочка чува своје малишане; како их под своја топла крила узима или како их квоцањем прикупља да поједу најслађи залогај који им она може дати? Квочка, која би сама могла оно лепо парченце хлеба или зрно за се задржати, даје га радије својим малим, јер зна да су њени малишани немоћни, да од хране која им се даје, изаберу оно што је нужно за развиће тела.

Материнска љубав и брига за самоодржањем своје врсте показује се у таквим случајевима и у најпоучљивијем облику.

Кад дете толико одрасте, да може само живину да храни онда се у његово детињско срце усељава необична радост. Оно тада потпуно правилно сазна шта значи давање а шта примање. Па и само непрекидно занимање малих пилића веома је поучно за децу, јер ће их оно подсећати на живост и развијаће им вољу за радом, која им је као одраслим људма тако потребна.

И голубови дечијем оку пружају тако много поучних ствари које деца у своме срцу задржавају, али је марљив рад у живинарнику за њих много важнији.

Ми смо и увек ћемо бити да се нашој деци што више прилика да, да се упознају са птицама и њиховим животом јер ће им то облагородити и срце и разум — јер је природа најбоља и највернија учитељица.

Оне псовке и она мучења, која на жалост, још и данас бездушни људи наспрам животиња употребљују, а од којих није ни домаћа живина поштеђена, губили би се из дана у дан само кад би се у детиње срце уселило што више љубави наспрам животиња. Ово је могућно и ми нарочито молимо оне који у првоме реду имају и способности и прилике да утичу на душу малишана — *учитељи*, а нарочито оне који су у основним народним школама; молимо их да узму ову ствар у своје руке, јер би на тај начин не само раширили љубав према животињама, него би стекли заслугу да су се бринули да у омладини укорене и подстакну бригу за живинарством, што ће доцније на сваки начин бити од користи за гајење живине и птица.

ГЛАСНИК

Постављења по пољопривредној и ветеринар. струци. — Указом Његовог Величанства Краља од 16, 21, 22 и 28 јула ове године постављени су:

за ванредног инспектора прве класе Министарства Народне Привреде а да врши дужност управитеља винодељско-воћарске школе и да прима плату из плате овога, Љубомир Новаковић, ванредни инспектор друге класе Министарства Народне Привреде и вршиоц дужности управитеља исте школе;

за инспекторе треће класе Министарства Народне Привреде Александар М. Секулић и Павле Т. Тодоровић, секретари прве класе истог министарства;

за управитеља друге класе државне ергеле, Вучко С. Богдановић, управитељ треће класе исте управе;

за ванредног секретара друге класе Министарства Народне Привреде, а да врши дужност управника топчидерске економије, Мирко Миљковић, ванредни секретар треће класе истог министарства и вршиоц дужности управника исте управе;

за главног марвеног лекара, Алекса Љ. Поповић, главни марвени лекар у пензији, с платом од 3500 динара годишње колико је и пређе имао;

за окружног марвеног лекара округа нишког са седиштем у Нишу, Јован Васић, главни марвени лекар, с платом од 2500 динара годишње, колико је и досада имао, по потреби;

за окружног марвеног лекара прве класе округа пожаревачког са седиштем у В. Градишту, Таса Филиповић, окружни марвени лекар исте класе нишког округа, по потреби;

за окружног марвеног лекара прве класе са седиштем у Г. Милановцу, Ђорђе Христодуловић, окружни марвени лекар исте класе округа пожаревачког по потреби.

за државног економа треће класе округа врањског, Милутин Јовановић, секретар Српског Пољопривредног Друштва;

за државног економа треће класе округа пиротског, Милош Тодоровић, благајник окр. крајинског у пензији;

за државног економа треће класе округа крагујевачког, Јован Марковић, ванредни сресни економ и вршиоц дужности државног економа истог округа;

за државног економа треће класе округа тимочког, Милан Т. Грговић, ванредни сресни економ и вршиоц дужности државног економа истог округа;

за државног економа прве класе среза ужичког, округа ужичког, Савко Кучпарић, државни подшумар;

за државног економа прве класе среза трнавског округа рудничког, Димитрије Јосимовић, пређашњи порезник, свршени ђак земљоделско-шумарске школе;

за државног економа треће класе среза моравског округа рудничког, Милисав Ђорђевић, писар четврте класе управе државне ергеле;

за државног економа треће класе среза нишког, округа нишког Митар Рајковић, писар четврте класе управе топчидерске економије;

за државног економа треће класе, среза кључког округа крајинског, Милан Ј. Петровић, писар четврте класе управе државне ергеле;

за ванредног писара четврте класе Министарства Народне Привреде а да врши дужност државног економа среза посавотамнавског округа подринског, Милоје Ђорђевић, писар Српског Пољопривредног Друштва;

за ванредног писара четврте класе Министарства Народне Привреде а да врши дужност економа среза крагујевачког, Грујица Софронијевић, вршиоц дужности држ. економа истог среза;

за ванредног писара четврте класе Министарства Народне Привреде, а да врши дужност државног економа среза лепеничког, округа крагујевачког, Јеремија Грујић, вршиоц дужности државног економа истог среза;

за ванредног писара четврте класе Министарства Народне Привреде а да врши дужност државног екочома среза азбуковачког округа подринског, Вујица Ђорђевић, вршиоц дужности државног економа истог среза;

за ванредног писара четврте класе Министарства Народне Привреде а да врши дужност државног економа среза белопаланачког округа пиротског, Милован Миљковић, писар Српског Пољопривредног Друштва;

ва ванредног писара четврте класе Министарства Народне Привреде а да врши дужност државног економа среза колубарског округа ваљевског, Марко Глигоријевић, вршиоц дужности државног економа истог среза;

за ванредног писара четврте класе Министарства Народне Привреде а да врши дужност државног економа среза заглавског округа тимочког, Петар Матејић, вршиоц дужности државног економа истог среза;

за ванредног писара четврте класе Министарства Народне Привреде а да врши дужност државног економа среза посавског округа ваљевског, Петар Јовић, помоћник државног економа среза сврљишког, округа нишког;

за ванредног писара четврте класе Министарства Народне Привреде, а да врши дужност државног економа среза параћинског, Милан Ђ. Павловић, помоћник државног економа среза алексиначког округа нишког;

за ванредног писара четврте класе Министарства Народне Привреде а да врши дужност државног економа среза рачанског округа ужичког, Драгиша Пурић, вршиоц дужности државног економа истог среза;

за ванредног писара четврте класе Министарства Народне Привреде, а да врши дужност државног економа среза левачког округа моравског, Трајко Поповић, помоћник државног економа среза деспотовачког истог округа;

за ванредног писара четврте класе Министарства Народне Привреде а да врши дужност државног економа среза власотиначког округа врањског, Константин Николић, помоћник државног економа среза јасеничког, округа крагујевачког;

за ванредног писара четврте класе Министарства Народне Привреде а да врши дужност државног економа среза пољаничког округа врањског, Алекса Поповић, помоћник државног економа округа моравског;

за ванредног писара четврте класе Министарства Народне Привреде, а да врши дужност државног економа среза млавског, Милутин Ристић, помоћник државног економа среза пожешког округа ужичког;

за ванредног писара четврте класе Министарства Народне Привреде, а да врши дужност државног економа среза лесковачког округа врањског, Светислав Тешић, помоћник државног економа округа моравског;

за ванредног писара четврте класе Министарства Народне Привреде, а да врши дужност државног економа среза темнићског округа моравског, Милан Марковић, помоћник државног економа среза бањског округа нишког;

за ванредног писара четврте класе Министарства Народне Привреде, а да врши дужност државног економа среза маљанског округа подринског, Никола Милошевић, помоћник државног економа истог округа;

за ванредног писара четврте класе Министарства Народне Привреде а да врши дужност државног економа среза звишког округа пожаревачког, Драгутин Спремић, помоћник државног економа среза јадранског округа подринског;

за ванредног писара четврте класе Министарства Народне Привреде, а да врши дужност државног економа среза тимочког округа тимочког, Радомир Кораћ, економ пожешке пољопривредне подружине;

за ванредног писара четврте класе Министарства Народне Привреде а да врши дужност државног економа среза трстеничког округа крушевачког, Владимир Марковић, прећашњи руководитељ лозног расадника среза смедеревског; и

за ванредног писара четврте класе Министарства Народне Привреде, а да врши дужност државног економа среза поречког округа крајинског, Мајаило Павловић, сврш. питтмац ратарске школе;

за руководитеља прве класе лозног расадника у Јагодини, Петар Стојадиновић, руководитељ друге класе истог расадника;

за економа треће класе ратарске школе у Краљеву Никола Белобрк, економ исте класе исте школе под уговором;

за писара четврте класе управе државне ергеле, Радосав Живановић и Радојко Богојевић свршени питомце ратарске школе, и

за писара четврте класе управе топчидерске економије Милорад Јовановић, практикант Министарства Нар. Привреде.

ДРУШТВЕНИ И ПОДРУЖИНСКИ ПОСЛОВИ

ЗАПИСНИК XVIII. СЕДНИЦЕ

Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва

Држане 1. јула 1900 год. у Београду

Били су: председник г. Милутин Савић, потпредседник г. Александар М. Секулић, благајник г. Благоје Д. Тодоровић, чланови одбора: г.г. Др. Марко Т. Леко, Аца Живановић, Павле Т. Тодоровић, Милан Јованић, Илија Кремић, Јован Јекић и Нинко Јовановић; као гости присуствовали г.г. Ђорђе Глигоров чиновник бугарске опсерваторије; Јеленко Михаиловић професор а доцније и г. Милан Арсенијевић трговац — добротвор Српског Пољопривредног Друштва.

Председавао г. Милутин Савић председник, бележио М. Јовановић секретар.

153. На саопштење да је Друштво изгубило још једнога члана из кола својих редовних чланова смрћу Војслава Прљевића, хемичара царинарнице београдске — Одбор изјави своје жаљење указујући своју последњу почаст устајањем — Бог да му душу прости.

154. Прочитани записник XVII. седнице — Одбор усвоји.

155. Чита се мишљење друштвеног благајника г. Благоја Д. Тодоровића, да су правила Ужичке Пољопривредне Подружине са изменама саобразна друштвеним Правилима и да их треба одобрити — Одбор усвоји мишљење и правила одобрава.

156. Чита се извештај оцењивачног суда за оцену модерног начина поткивања стоке: Милована Бошњаковића и Мирка Војиновића поткивача из Шапца — Одбор прими извештај к знању с тим да исти чланови оцењивачког суда прегледају и оцене рад и ових пријављених такмичара:

1. Милана Стојановића поткивача из Мијонице;

2. Светозара Кајкановића поткивача из Доњ. Милиновца;

3. Вујице Антића из Краљева па кад се и то учини, онда да изрече дефинитиван суд коме да се изда расписана награда.

157. Чита се молба г. Свет. А. Хаџића учитеља, да се у половину цене уступи 200 књига „Грађа за пољопривредни речник“ од пок. Гаје Матића за ђаке дервенске, нишевачке, црнољевачке и изворске школе — Одбор одлучи:

1. Известити молиоца да нема тражени број књига, и

2. Да тражена књига није згодна за децу као ручна књига него му обратити пажњу на пољопривредне поуке, које су и згодне и врло јевтине а међутим укоричене.

158. Г. Јован Јекић члан одбора реферише да је у Голупцу, заузимањем г. Буковале окр. шумара и осталих виђених грађана града Голупца основано Друштво за пошумљивање голети. По правилима, која су већ одобрена и потврђена, овоме Друштву је главни циљ пошумљивање голети а и подизање воћњака и винограда према месним приликама — Одбор примајући ово к повољном знању одлучи да се од стране Српског Пољопривр. Друштва укаже помоћ на начин који се нађе за сходан, ако рад овога Друштва покаже добре ресултате и изгледе на сталан опстанак.

159. Г. Милан Арсенијевић трговац, као добротвор и велики пријатељ Српског Пољопривредног Друштва и пољопривредног напретка у нас нашао се побуђен да саопшти данашњој седници Управног Одбора опаске и изнесе утиске, које су на њега учинила она одељења Светске Париске Изложбе, која износе оне напретке, који су до данас постигнути у Пољској Привреди. Очаран тим напрецима пољопривредним, који се на данашњој Светској Изложби у Паризу, у појединим одељењима могу видети, као пријатељ Пољске Привреде и као искрени родољуб и Србин моли Управни Одбор, да употреби све мере, не били се нашло начина и прибавило средстава те да постигнуте и на данашњој Светској Изложби у Паризу изнесене напретке из Пољске Привреде, виде и прочу и изасланици Срп. Пољопривредног Друштва који треба да буду не само теоријски спремни људи, по свима гранама Пољске Привреде него и добри практичари, који ће моћи оценити оно што виде и што се може код нас применити, да одмах и примењују.

Познавајући танко материјално стање Друштва, од своје стране ставља му, за тај циљ, на расположење скромну суму од 500 динара — Одбор изјавивши г. Арсенијевићу најтоплију благодарност како на жељама и старању за напредак Пољске Привреде тако и на потпори коју Друштву за овај циљ ставља на расположење — одлучи: овлашћује се председништво да у једној од идућих седница изнесе формулисан предлог о изашиљању друштвених изасланика на Париску Изложбу и о начину прибављања средстава за то, уколико се из друштвених средстава не би могла потреба подмирити.

ОБЗНАНЕ

Окружна изложба говеди и оваца у Крагујевцу. — Нехотично учињена је грешка приликом израђивања Програма за ову изложбу те је изостала награда од 100 динара *Крагујевачке трговачке Банке,* коју је послала још 4 маја ове године са изричном жељом да поси име Банке и да се изда у новцу.

Ова грешка исправља се тиме, што ће IV-та награда у одељењу за краве са овогодишњим теладима носити име Крагујевачке Трговачке Банке и издаће се у новцу приликом свечаног издавања награда.

Ово се саопштава ради знања онима, којих се ово тицало буде.

Уредништво *Тежака, Пољопривредног Календара и Пољопривредног Гласника* налазе се у **дому Српског Пољопривредног Друштва** Немањина улица бр. 11.

Седнице **Књижевног Одбора** држе се сваке **среде** од 5 часова по подне, у друштвеном дому.

Сви радови, намењени било *Тежаку,* било *Пољопривредном Календару* или *Пољопривредном Гласнику* шиљу се увек **Српском Пољопривредном Друштву** које их прима, у списак заводи и по списку предаје уреднику коме припадају.

ОГЛАСИ

ГВОЗДЕНЕ ПЕЋИ (ФУРУНЕ) ЗА ГЛАВИНИЋЕВЕ СУШНИЦЕ и све остале гвоздене делове израђујем по упуству г. Главинића од дебљег и тањег лима (плеха) и то:

Од дебљег лима по 73 динара а од тањег по 63 динара. У ову цену урачунато је и паковање и пренос на паробродску или железничку станицу у Београду.

Београд
Космајска улица бр. 51.

Марија Љ. Ивановић
бравар.

ЦЕНА ОГЛАСИМА:

Маљим од петит врсте једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупних писмена по 15 пара од врсте од ступца.
Већим огласима од целе стране 20 динара (10 фор. а. в.) пола стране 10 дин. (5 фор.) четврт стране 3 динара (2·50 фор.)
Поред тога за свако оглашавање по 20 пара дин. државне таксе.
За оглашавање више пута 10 од сто јевтиније.

Преглед 31. броја Тежака: Честитка Његовом Величанству Краљу. *Чланци:* Штете од ситних инсеката често се приписују другим каквим узроцима. — Награда за домаћице у Француској. — Кратко упуство мађарског министра земљорадње о одбрани и предохранама од хесенске муве. — Администрација и рачуноводство среских надзорника свиларства у Мађарској. — *Белешке. — Гласник. — Друштвени и подружински пословц. — Обзнане. — Огласи. — Цене огласима.*

ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА КРАЉЕВИНЕ СРБИЈЕ

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ
УПУЋУЈУ СЕ
СРП. ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ
У БЕОГРАДУ

ПРЕТПЛАТУ ПРИМАЈУ И СВЕ ПОШТЕ

НА ОСНОВУ НАЈВИШЕГ РЕШЕЊА ОД АПРИЛА 1869. ГОДИНЕ № 204. ПРЕПИСКУ ДРУШТВЕНУ НОСИ ПОШТА БЕСПЛАТНО.

Цена огласима изложена је на последњој страни.

ПОД МОЋНОМ ЗАШТИТОМ ЊЕГОВОГ ВЕЛИЧАНСТВА КРАЉА
АЛЕКСАНДРА I

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869. ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ

ЗА СРБИЈУ
НА ГОДИНУ 8 ДИН. НА ПОЛА ГОДИНЕ 4 ДИН. ЧЛАНОВИ ПОМАГАЧИ, ЧЛАНОВИ СВИХ ДРУШТВ. ПОДРУЖИНА, ОСНОВ. ШКОЛЕ, ВОЈНИЦИ СТАЛ КАДРА, ЂАЦИ, МАНАСТИРИ, ЗЕМЉОРАДНИЧКЕ ЗАДРУГЕ И ЧУВАРИ ШУМА ДОБИЈАЛУ ЛИСТ У ПОЛА ЦЕНЕ, АКО ПОЛОЖЕ ПРЕТПЛАТУ УНАПРЕД ЗА ЦЕЛУ ГОДИНУ.

ВАН СРБИЈЕ
НА ГОД. 10 ФРАН. ИЛИ 5 ФОР. А. ВРЕД.; НО СРП. ПОЉОПРИВ. УДРУЖЕЊА И ЊИХОВИ ЧЛАНОВИ КАО И СРПСКЕ ЗЕМЉОРАД. ЗАДРУГЕ И ЧИТАОНИЦЕ, ДОБИЈАЛУ ЛИСТ ЗА 6 ФР. ИЛИ 3 ФОР. А. ВРЕД. КАД УНАПРЕД ПОЛОЖЕ ПРЕТПЛАТУ И КАД СЕ ПРЕТПЛАТИ КОД СВОГ УДРУЖЕЊА ПРЕКО КОГА ЋЕ ИМ СЕ И ЛИСТ СЛАТИ

ИЛУСТРОВАНИ ГЛАСНИК СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

ВЛАСНИК И ИЗДАВАЛАЦ
СРПСКО ПОЉОПРИВРЕДНО ДРУШТВО

КЊИЖЕВНИ ОДБОР:
ДР. М. Т. ЛЕКО, М. М. САВИЋ, П. Т. ТОДОРОВИЋ, А. ЖИВАНОВИЋ и Б. Д. ТОДОРОВИЋ.

ОДГОВОРНИ УРЕДНИК
АЛЕКСАНДАР М. СЕКУЛИЋ

БРОЈ 32. У БЕОГРАДУ, НЕДЕЉА 13. АВГУСТА 1900. ГОДИНЕ ГОДИНА XXXI

ДУБОКО ОРАЊЕ

Од неколико година природа као да хоће да нам сасвим ћудљиво распоређује годишња времена. Час обустави зиме или их сведе на најмању меру, час за више но месец дана убрза кретање растиња; други пут она до првих дана месеца маја задржи развијање пупољака. Најзад уместо да кише распоређује према потребама усевâ, она нам за неколико дана даде потопске кише да нас после тога за више месеци дави суша.

Пошто је извесно да ће се ове жарке топлоте које ни најмањи ветрић не ремети често враћати, но није ли у дужности или бар у интересу свакога да се спрема за ту борбу? Овде, као што сасвим често бива у пољопривредним пословима *предупредити* лакше је но *лечити*. Ми не можемо ни непосредно ни посредно да утичемо на ток годишњих временâ, а пуцњи из топова у Америци да измаме кишу из облака остали су без икаква успеха.

Понекад, ми можемо да штете од суше поправимо заливањем, али свако зна како је врло мали простор усева који се могу заливати према онима који не могу. Извесно је да овде предстоје велики напори и да има значајних радова да се предузму. Али и претпоставивши да се сви усеви могу заливати, воде би ускоро нестало, јер дејства суше осећају и велике реке тако, да и оне због суше скоро сасвим усану.

Било би много боље наоружати биљке за борбу коју морају издржати против суше а то је савршено у власти земљорадника.

Посматрање факата научило је земљораднике да су за време суша последњих година усеви на дубоком или дубоко уситњеном земљишту давали без мало своје обичне приносе. Видело се да су њиве засејане кукурузом три или четири дана после последњих пролетњих киша, а које нису добиле из неба ниједну кап воде пре почетка својег дозревања, дале по 50 ектолитара с ектара. Одмах до њих, у скоро суседној њиви, кукурузи су једва могли класати.

То је отуда, што је једна њива орана 25 или 30 сантиметара дубине а она друга њива једва 10 или 12 сантиметара. Слој уситњене земље брзо се био осушио у овом другом случају а слегнута земља није се пре тога ни прашила ни окопавала.

Из једног огледа, који је на огледном пољу у Венсену, у Француској, чинио *Грандо*, излази да је постотак воде садржане у разној дубини на уситњеној земљи, после месец дана суше, био:

на дубини од 5 сантиметара . . . . . 1% воде
на дубини од 15 сантиметара . . . . . 5% „
на дубини од 35 сантиметара . . . . . 9% „

Иста земља, али неситњена, показивала је ове постотке:

на 15 сантиметара . . . . . 2½% воде
на 30 сантиметара . . . . . 4% „

Дејство дубоког орања било је дакле да у земљи задржава двапутт толико воде колико је садржавало суседно земљиште које није ситњено и које је одавна слегнуто.

Али дејство које долази од дубоког уситњавања није само у сразмери коју горњи бројеви показују, јер ако неситњена земља и садржи још 4% воде на дубини од 30 сантиметара, ова вода је скоро без значаја за биљке, пошто њихове жилице у неуситњеној земљи не могу да иду да је онде доле црпу.

И доиста, испод гајнице, зиратног слоја, то јест испод дубине земље која се сваким орањем захвата, налази се здравица, која чини истински водоравни зид, који без мало ставља савршени отпор продирању жилица. Ограничене у горњем делу гајнице, жилице не могу онде наћи количину воде која је потребна за храњење биљке и она закржља.

Ако напротив жилица може да се удуби дубоко, она ће што се најдаље може црпети водене материје које ће биљки сачувати обичан јој изглед и допустити јој да се правилно развија.

Али има још нешто. Отварајући жилицама шире поља рада, њима се допушта да скупљају све храниве материје, које се садрже у доњим деловима, и, доследно тиме, биљка ће се боље хранити и даваће веће приносе. Јер здравица, па чак привидно и најмршавија, није савршено бесплодна; она је чак често наслагала знатне количине ђубрета које су из гајнице сишле у здравицу, одвучене онамо кишном водом.

Ситнити здравицу, то дакле значи често повраћати зајмове вађ дате земљи, али којима се усеви нису могли користити. То је једна од највећих тајни великих приноса на извесним имањима с великим приносима. Да су се у пределима интензивне културе задовољавали орањем од 10 и 12 сантиметара, принос усева био би далеко мањи од онога колики је он данас, ма колико да је земља ђубрена.

Па ипак већина земљорадника непрестано мисли само о том да увећавају своја имања. Једва што исплате једно, а они већ штеде динаре за друго имање.

Мало њих мисле да они код своје куће већ имају имање које и не познају и да *исиод њиве, коју обрађују имају још другу једну, која им такође припада али којом се они нису умели користити. Да увеличају своје годишње приносе нимало им није потребно захватати суседно земљиште; довољно је боље обрађивати оно што се већ има.*

Велики су напреци, који се у овоме погледу тек имају да остваравају. Ипак, ову истину данас сви познају и ништа није допринело да је рашири као најезда филексерна или боље рећи радови, који су потребни при обнављању винограда. То је већ јасно до те мере, да се отворено може рећи а да то мишљење не буде нимало чудновато, да је филоксера посредно учинила толико добра колико је непосредно учинила зла.

У земљиштима дубоко прекопаним, где се винова лоза није могла одмах садити, земља је употребљавана за обичне усеве и ту су приноси премашили сва очекивања и усеви пркосили највећим сушама.

Велики баснослов француски све је ово казао још у 17. веку. Али ако се и сетимо басне *Орач и његова деца,* ми не треба да заборавимо да дубећи, да подубљујући земљу, ми морамо у свакој од наших њива да нађемо блага, која су стари орачи онамо сакрили.

ВОЋЊАЦИ И ПРОИЗВОДЊА ВОЋА У 1897 ГОДИНИ

У *Тежаку* (бр. 26. о. г.) изнели смо податке о виноградима и производњи вина у нашој земљи, по статистичном попису од 1897 године.

Сад можемо, на основи пописа за исту годину, навести податке и о *воћњацима и производњи воћа.*

Тако, била је укупна *површина под воћњацима те године* **97.971·14 хектара.**

Од овога долази на округе:

подрински	14.220·65	хект.
подунавски	13.222·42	„
крагујевачки	12.035·45	„
руднички	11.379·14	„
ваљевски	10.465·84	„
моравски	7.843·55	„
ужички	7.812·78	„
пожаревачки	5.922·38	„
крушевачки	5.101·38	„
крајински	3.430·52	„
нишки	3.031·23	„
тимочки	2.315·81	„
пиротски	572·81	„
топлички	411·12	„
врањски	174·43	„
град Београд	32·23	„

Међу окрузима, дакле, *највише* воћњака имају: подрински, па онда подунавски, крагујевачки, руднички и ваљевски, после долази моравски и ужички; а *најмање* имају окрузи: врањски, па после топлички и пиротски.

*

Статистика показује и ***број воћних дрвета*** од главнијих врста воћака, као: шљива, јабука, крушака и ораха. И тако, по окрузима било је:

А. *Шљива*

у подринском	3,930.821	дрвета
„ крагујевачком	3,521.867	„
„ ваљевском	3,318.071	„
„ подунавском	3,271.630	„
„ моравском	3,194.931	„
„ рудничком	2,842.372	„
„ ужичком	1,941·060	„
„ крушевачком	1.254.353	„
„ пожаревачком	1,105.578	„
у нишком	667.102	дрвета
„ тимочком	498.160	„
„ пиротском	130.152	„
„ топличком	119.827	„
„ крајинском	119.601	„
„ врањском	37.394	„
„ граду Београду	3.353	„
Укупно	26,256.271	дрво

Највише, дакле, шљивових дрвета има у окрузима: подринском, па онда крагујевачком, ваљевском, подунавском, после рудничком, ужичком, крушевачком, и пожаревачком; а *најмање* у окрузима: врањском, па после крајинском, топличком и пиротском.

Б. *Јабука*

у подринском	55.465	дрвета
„ подунавском	40.344	„
„ рудничком	33.564	„
„ крагујевачком	33.016	„
„ моравском	31.756	„
„ ваљевском	31.160	„
„ ужичком	26.652	„
„ крушевачком	23.883	„
„ пожаревачком	23.462	„
„ тимочком	18.547	„
„ нишком	11.457	„
„ крајинском	7.943	„
„ топличком	6.628	„
„ врањском	4.621	„
„ пиротском	3.877	„
„ граду Београду	1.788	„
Укупно	348.163	дрвета

Највише јабукових дрвета има у окрузима: подринском, па онда подунавском, рудничком, крагујевачком, моравском, ваљевском, ужичком, крушевачком и пожаревачком; а *најмање* у окрузима: пиротском и врањском.

В. *Крушака*

у крагујевачком	39.309	дрвета
„ подринском	29.819	„
„ рудничком	29.295	„
„ подунавском	29.174	„
„ ваљевском	24.489	„
„ ужичком	23.747	„
„ моравском	22.319	„
„ крушевачком	20.327	„
„ врањском	17.218	„
„ тимочком	11.856	„
„ нишком	10.526	„
„ пожаревачком	10.038	„
„ пиротском	9.505	„
„ топличком	7.425	„
„ крајинском	6.047	„
„ граду Београду	1.451	„
Укупно	292.545	дрвета

Највише крушкових дрвета има у окрузима: крагујевачком, па онда подринском, рудничком, подунавском, ваљевском ужичком, моравском и крушевачком; а *најмање* у окрузима: крајинском и топличком.

Г. *Ораха*

у крагујевачком	40.065	дрвета
„ подунавском	37.072	„
„ подринском	24.307	„
„ моравском	21.216	„
„ рудничком	20.617	„
„ пожаревачком	19.383	„
„ тимочком	19.379	„
„ ваљевском	19.003	„
„ крушевачком	13.439	„
„ нишком	11.128	„
„ ужичком	8.031	„
„ пиротском	8.277	„

у крајинском	7.167	дрвета
„ врањском	3.549	„
„ топличком	766	„
„ граду Београду	562	„
Укупно	254.861	дрво

Орахових дрвета има, дакле, *највише* у округзима! крагујевачком, па онда у подунавском, подринском, моравском, рудничком, пожаревачком, тимочком, ваљевском, крушевачком, и нишком; а *најмање* у топличком и врањском.

По броју дрвета у Србији, дакле, на првом је месту: *шљива* (са 26,256.271 ком.); за тим у знатно мањем броју има: јабука (са 348.163 ком.), крушака (са 292.545 ком.), и ораха (са 254.861 ком.).

И, најзад, као *воћарски крајеви* у нас важнији су: западни, северо-западни и средњи; *веома су сиромашци у воћарству* крајеви: јужни и источни, а нема округа у коме неби имало никако воћака.

*

Годишња производња воћа исте године оцењена је на **17,046.264** *товара* (метарских центата).

Од тога долази на:

шљиве у	14,046.497	товара
јабуке у	1,244.767	„
крушке у	1,123.530	„
орахе	631.470	„

Вредност те производње била је укупно **109,310.207** дин.

И од овога долази на:

шљиве	71,951.143	динара
јабуке	11,757.356	„
крушке	10,559.791	„
орахе	15,041.917	„

На прво место, дакле, долази вредност шљива; па после ње вредност ораха, и онда јабука, па крушака.

— — **Ђ.**

ЈЕДАН ПОГЛЕД НА ПРИВРЕДНО СТАЊЕ У ИСТОЧНОМ ДЕЛУ СРБИЈЕ

I. О земљорадњи

На III конгресу савеза српских земљорадничких задруга држаном у Јагодини 1898 године изнето је питање, *зашто земљорадничко становништво у источном делу Србије заостаје у имовном стању иза других крајева....*

А на једном збору свију чланова секција Српског Пољопривредног Друштва те исте године изнето је питање, *зашто у Источном делу Србије уопште нема воћа а нарочито шљива колико у другим крајевима;* и том приликом признато, да би требало проучити та питања.

Пошто оба ова питања стоје у вези једно с другим као и са више других привредних погодаба то сам рад у овој расправи одговорити на постављена питања; а доцније изнети и своје мишљење шта би требало радити те да се поправи привредно стање у овом крају.

Да би се могло одговорити на ова питања потребно је сазнати општепривредне погодбе овог краја и општепривредно стање.

Опште привредне погодбе

Планине и Равнице

1. *Планине.* — Познато је да напредак земљорадње а с тиме и напредак целокупног привредног стања у сваком пределу уопште много стоји не само до тога каква је земља која се обрађује у погледу родности, него и каква је у погледу приступачности саобраћаја; т.ј. да ли је више брдовита или равна. Па ако са тога гледишта расмотримо какав је Источни део Србије видећемо: да су округи крајински, тимочки, пиротски, нишки, топлички и врањски, који углавном сачињавају Источни део Србије, више брдовити а мање равни.

У овом делу Србије налазе се и највеће, највише планине: Стара Планина, Копаоник, Бесна Кобила и Велики Стрешер са висином од 1700 метара над морем па на више, — на чијим највишим брдима, не само што престаје сваки земљорадднички посао, него и шуме нема; те осим што се у извесно доба године за краће време може пуштати стока на попашу, друге користи земљорадднички свет нема од ових високих планинских простора.

После ових планина долазе ниже планине испод 1700 мет. над морем, које су ипак доста високе, као што су: Штрбац, Мироч, Дели-Јован, Подгорачке Планине, Тупижница, Ртањ, Озрен, Тресибаба, Бабин-Зуб, Бабина-Глава, Сто, Сува-Планина, Селичевица, Крушевица, Чемерник, Црни Врх, Варденик, Кукавица, Козјак, Карпина, Вељa-Глава, Црни Камен, Пасјача, Кремен и многе друге, на чијим висовима налазе се само шуме или планински сувати — пашњаци.

Тек на ограницима ових и осталих мањих планина налазе се насеља чије се становништво упоредо са земљорадњом занима и сточарством, тако да простори земље који се употребљавају као испусти — утрине за испашу стоке и ливаде млого више износе од простора обрађене земље, што је знак да сточарство и ако можда није у превази над земљорадњом у овом кругу насеља, ипак извесно је, да земљорадничко становништво без држања стоке у већем броју не би могло на овим просторима земље опстати.

Испод ових насеља по ограницима планина налазе се насеља још на нижим местима по брежуљцима косама и у равницама. Становништво на овим просторима земље упућено је да се бави више земљорадњом а мање сточарством. Али пошто земљорадња не може напредовати без стоке и обратно, то јасно се не може повући одсечна граница између сточарства и земљорадње, где надмоћност једне пољопривредне гране престаје а друге настаје, јер је прелаз у томе сасвим постепен и неприметан.

Свет се необично вешто довија да у оном месту где је настањен на све могуће начине изупотреби сва природна блага у своју корист, као земљу за обрађивање и попашу, шуму за огрев, прераду и продају, воду за сваковрсну употребу итд. Па сасвим је оправдано што се свуда види, да људи највише цене и најпре пружају руку за оно добро које им је најближе и које им највећу корист може да да. Тако, ако је равна и родна земља свет гледа најпре да прибави то добро, па тек онда помишља на шуму и испусте у већој мери; и наравно да ће у таквом месту земљорадња бити најпречи посао а остали послови помоћна средства за живот.

Али опет с друге стране колико се људи довијају да сва средства употребе на своју корист не ограничавајући се само на она природна добра која се налазе у непосредној околини њихових насеља, види се по томе, што планинци нпр. Власинци и Црно-Травчани купују земљу за обрађивање и обдржавају имања у нижим местима у Масурици па чак и у Добричу, не гледећи на то, што су та места удаљено по 4 и више часова од њихових места становања.

А становништво нижих места — равница познато је, да свуда без разлике тежи, да има удела и уживања и у планинама, т.ј. да му се атари протежу и да захватају и планинске просторе. Па ако су тога уживања лишени, онда појединци који су у моћи, дају и изгоне своју стоку на попашу у планине макар да су ове по некокико часова удаљене од места им становања.

Отуда у Источном делу Србије изузев мали део градског становништва, које се бави земљорадњом а стоку не обдржава, нигде нема чистог сеоског земљорадничког становништва, па ни у равницамз, да стоку не држи, не само која му је потребна за запрегу у раду, него држи и ситну стоку више или мање.

2. *Равнице.* — У овом делу Србије има поред планина и равница и то:

У крајинском округу, равница Кључ и равница око Неготина са још више мањих равница и висоравни;

У тимочком округу равнице око Тимока и Заичара са подгорским висоравнима;

У пиротском округу равнице око Нишаве и Темшице а нарочито око Пирота и Беле-Паланке;

У нишком округу равнице око Ниша и Нишаве, па поред Јужне Мораве до Сталаћске Клисуре;

У топличком округу равница Добрич и равнице око Топлице и Јужне Мораве;

У врањском округу равница Лесковачко Поље Масурица, поједине луке око Јужне Мораве и висораван Власина.

3. *Величина и родност равница.* — Од свију поменутих равница највеће је Лесковачко Поље али ни ова равница по величини својој не заслужује право име равнице. Управо у нас у Србији и нема великих равница, које би биле неисцрпне житнице како се то разуме у правом смислу: али поменуте равнице

у Источном делу Србије не могу се у том погледу упоредити ни са нашим већим равницама у другим деловима Србије, као са Поморављем, Стигом, Мачвом, Посавином итд.

Па и ако је родност поменутих равница необично добра што се у осталом може ценити и по суду самог народа који нпр. за Лесковачко Поље каже: „Кад роди Лесковачко Поље, оно може да исхрани шест округа“ оваква је оцена углавном истинита; али са општепривредног гледишта, не може се ни једној равници па ни Лесковачком Пољу већа вредност дати, него што у ствари вреди.

Радо пристајемо да Лесковачко Поље колико држи простора, може храном подмирити шест толиких простора; али с друг странекад се зна, да је шира околина Лесковца — односно Лесковачког Поља све брдски предео, у коме становништво у већем делу не налази довољно хране са својих имања колико му је потребно за кућу, већ мора редовно да докупљује из Лесковачког Поља — односно са Лесковачког трга, онда је јасно да се у Лесковачком Пољу онај вишак жита, који становништву претекне преко кућевне потребе, и који оно одвоји за продају и прода, *не извезе на страну ван земље, да се за то узме новац, који би послужио општем бољитку привреде* већ се тим сувишком жита *подмири домаћа потреба становништва брдског краја.* А кад такво стање постоји у околини ове најродније и највеће равнице, онда без сумње од оваквог стања нису изузете ни околине осталих поменутих равница.

Према тој појави да ли неки земљорадник купује — докупљује храну или не купује, наш свет цени имовно стање тога домаћина. Тако, за онога који купује храну каже да сиромашни, а за онога који не купује да напредује. Ако се ова оцена која је уосталом доста тачна, примени у већем обиму на село, општину и предео, онда према томе може се доста поуздано оценити општепривредно стање дотичног села, општине и предела; тако, у коме селу, општини, пределу већина становништва купује храну то је место уопште сиромашно; а у коме месту већина становништва не купује храну знак је да је становништво у добром имовном стању.

4. *Начин рада и средства за рад.* — Да земља више да рода — приноса не стоји само до тога, колико је она сама по себи снажна — родна већ и до тога како се обрађује.

Говорећи уопште о снази — јачини ораће земље или оне земље што може да буде ораћа земља а још је неразрађена, може се поуздано казати, *да земља ораћа у овом делу Србије, у целини узета још није исцрпљена — исцрљена тако, да не може без ђубрета рађати;* па и ако се у овом крају одавно већ на извесан начин земља ђубрује, да је земља још уопште снажна — родна и да је још има доста за обрађивање, може се увидети по томе, што се још земља пушта на прележавање што се новине још разрађују, утрине зирате и лугови крче и у орању земљу претварају.

Ове су појаве опште појаве, и изузев можда незнатан део насеља у чистим равницама ближе и око градова где се овај начин газдовања земљом не примећава, иначе свуда; и то је општи знак по коме се види, *да се код нас уопште а посебице у овом делу Србије још првобитним начином привређује и земља обрађује.*

Да се уопште у овом делу земља невешто обрађује, може се и по томе сазнати, што гвозден плуг још није опште оруђе, усвојено свуда где се може употребити; а од савршенијих земљорадничких справа, осим ветрењаче и требила — тријера, других у овом крају нема. И ако је слободно на основу ових података о употреби савршенијих справа у земљорадњи ценити и имовно — привредно стање становништва у неком крају, онда према томе могло би се рећи, да округ подрински односно стари шабачки округ у овом погледу најбоље стоји; јер према подацима из ранијрх година, у овом је округу имало 36 парних вршалица; док у целом осталом делу Србије било их је само 30 комада. — У источном пак делу Србије није ми познато да има ових справа.

Према томе, што је досад наведено, сме се казати, *да стање земљорадње у овом крају не задовољава* и да земљорадднички свет уопште није ни приближно досад успео да примени сва средства којим се напреднији свет у земљорадњи служи, те да од земље што више користи добије. Овоме има више узрока. Ти су узроци: једни што долазе од *природних а други од привредних непогода.*

5. *Природне непогоде.* — Не могу се све непогоде знати и побројати које долазе од природе и отежавају рад земљорадницима а нарочито у појединим местима у овом делу Србије; с тога ја ћу само веће и од општег значаја непогоде напоменути, уколико сам их и сăм могао сазнати. Тако:

а, *У крајинском округу* у Кључу у равни поред Дунава јавља се живи — летећи песак кадгод дува ветар, а то, као што је познато, врло често бива.

У околини Неготина велики део равнице лежи под водом познатом под именом Неготиска Бара и то увек; а осим тога има поред Дунава повише места која дуже времена, — а нека и увек леже под водом која се излива кад придође Дунав;

У *тимочком округу* све луке и нижа места око Тимока и осталих река водоплавна су кад придођу реке;

У *пиротском округу* велики део најзнатније равнице око Пирота лежи неупотребљив под водом;

У *нишком округу* Нишава, Морава и друге реке често изливају се и чине штету поплавом;

У *топличком округу* Топлица и друге реке такође поплавом чине штету. А осим тога у равници Добричу због још слабог насеља већи део земље још је неразрађен и постоји као земља под утрином или ситном шумом, од које земље земљорадднички свет малу корист има;

У *врањском округу* већи део Власинског Поља лежи под водом тако званим Власинским Језером.

б, Источни део Србије много је више изложен ветру „кошави“ него остали део Србије, а колико овај ветар не само досађује и отежава рад у пољу, него и доприноси измрзњавању озимих усева, кад су зиме без снега, то је уопште познато у овом крају.

в, Млога су насеља у врлетним местима где се колима не може да ради; а то много отежава земљорадднички посао уопште.

г, Има доста места у врањском, пиротском а и у другим округзимо која су насељена на висинама изнад 1000 метара над морем, (Власина на 1300 метара) где је клима тако сурова да воће никакво не успева а од жита и варива само пролетња раж, јечам, овас, кромпир и грашак.

д, У врлетним местима где има много голих без шуме простора, земља је у подножју брда изложена затрпавању; а у странама одношењу приликом сваког већег поводња.

Штета коју подноси земљорадднички свет од оваквих појава врло је велика; као што је и питање о голетима у нас велико, зато ћу ја о том уколико спада у круг овог рада, нарочито на другом месту говорити.

6. *Привредне непогоде.* — Као што је познато, није довољно имати само добру родну земљу па отуда се надати успеху у земљорадњи, већ треба имати још и *снаге* и *средстава* па добро обрадити земљу и тек онда надати се успеху у раду и користи од рада. Накратко рећи *треба поред добре земље и снаге имати и потребан капитал у овом послу.* И ако се све што је потребно у земљорадничком послу као земља, стока, запрега, алати, стаје и радна снага цени шта стаје и представља у виду новца, — онда је, у сравњењу према потребним капиталима за друге нпр. занатлиске и остале послове, капитал у земљорадњи потребан знатно већи него у другим радовима.

Наш је свет уопште још сиромашан и оскудан у капиталу а нарочито земљорадднички свет у овом крају, па наравно да није у стању ни да разради толико колико би могао ни да обради земљу тако, како би требало, као кад би више и бољих средстава имао. А то долази од ових непогода:

а, *Зато што је наш народ дуже времена у Источном делу Србије остао неослобођен иссиод турске управе.* Турци су равнодушан свет и народ уопште незаузимљив за напредак, па извесно је, да се унеколико ћаве последице такве њихове особине а услед дуготрајне њихове управе над нашим народом и у привреди нашег света осећају;

б, Што су Турци и Арнаути најбоља имања — сву земљу што је била боља у својим рукама држали, а наш свет били потиснули у брда и врлети, где се земљорадња због природних непогода није могла развијати. А после ослобођења док је наш сеоски свет нарочито у ново-ослобођеном делу откупио и исплатио турска имања, издатком новаца на то природно је да се због тога осетио и мањак у капиталу и осталим средствима потребним за земљорадњу у овом крају, па услед тога и већи застој него у другим крајевима који су раније ослобођени.

в, Источни део Србије више је био изложен нападајима, пролазима и сукобима војске него други крајеви. А колико штете наносе и уопште ометају привреду сукоби и пролази војске, наш

је народ довољно обележио у изреци „Тешко селу куда војска прође“....

г, Земљораднички свет из Источног дела Србије у великом броју иде у зараду у унутрашњост земље а и изван границе највише у Влашку. Ова радна снага што се утроши на страни — а нарочито у иностранству а не код свога дома, великим делом мора се сматрати као изгубљена за привреду и напредак земљорадње за овај крај Србије, па и ако се овај губитак унеколико у виду зараде — у новцу надокнађава и враћа у тај крај

Осим ових напомена о узроцима слабог стања земљорадње у овом крају има још више посредних узрока који ће се у даљем разлагању видети.

(НАСТАВИЋЕ СЕ)

ЈЕВРЕЈИ У ЗЕМЉОРАДЊИ

У својој домовини јеврејски народ био је земљораднички, сам је земљу обделавао, не имајући робова. Његов ондањи карактер најбоље оцртава наређење њихових власти *„да с поља не треба грабуљама све покупити, већ нешто оставити и сиротињи“*. То старање о својој сиротињи, као племениту црту карактера, задржали су јевреји и дан-данји и оно је један од чинилаца њиховог необичног развитка.

Упоредо с тим старањем иде и узорна љубав наспрам родитеља. Да ли је когод видео јеврејског просјака на хришћанским вратима, или оца кога су деца напустила? Истина, о љубави наспрам хришћана не може бити речи, јер јој не достаје разлог, као што и љубави хришћанској наспрам Јевреја тај разлог оскудева. Лоше мишљење о Јеврејима створило је само хришћанство. Одлучени од поседа земаља, Јевреји су се окренули трговини. Познавши користи тога позива, њима однемиле сваки производни рад. Памет њихова, која се столећима напрезала у једноме правцу — у шпекулацији — тако се у томе правцу извештала, да је достигла велики степен.

Сваки је Јевреј рођен трговац, па се због тога чинило, да се он, тако упућен у трговачке послове, не може одати радовима земљоделским, који траже тихе одлучности и стрпљења. И збиља, са тих разлога Јевреје су и одбијали од земљорадничких послова.

Али примери, који су сваког изненађивали, јасно су доказали, да душевне способности Јевреја нису никако једностране.

Јевреји истина управља мањим и већим добрима, *ма да лично не учествује ни у каквом телесном раду*. Тај факт може и нама да послужи за поуку, како је и у земљорадњи веома важан душевни рад, који се тако мало цени.

Али и у земљорадњи Јевреји је остао сав *трговац* и као од такога имамо се чему од њега учити. Пре свега, Јевреји је постао закупац пољопривредних добара, па чак и онде, где просто није било могуће и даље водити успешну економију. Дао је закуп много већи од оних, који су пре њега били на томе месту, па је ипак успео да нагомила новац необјашњивим начином. Нарочито у гајењу стоке находи Јевреји велику корист. А баш то је понајтежа пољопривредна грана, јер захтева пре свега познавање посла и вођење строга рачуна, које већини пољопривредника не достаје. Па и производња шпиритуса, која је у тесној вези са исхраном стоке, поглавито је у рукама јеврејских закупника.

Један велики посед у Ческој подигао је фабрику шпиритуса, но већ после две године морао је затворити. Тада ту фабрику узме под закуп Јевреји и отпочне у њој рад. Последица је била сјајна, јер не само да је фабрика *добро радила* те се могла одржати, но је и закупац зарадио огроман новац.

Гледајући необичне успехе појединаца у пољопривреди, наш свет приписује то некој особитој „срећи“. Он вели, то и то иде томе од руке, док други не би у томе имао напретка. Па на тај исти начин гледа се и на напредовање Јевреја, с том само разликом, што се у много прилика успех њихов не само у пољопривреди, него и на свима пољима људске делатности. приписује још и непоштеној и несавесној радњи. Међутим, нема оправданих разлога ни за једно ни за друго.

Осим трговачких способности, напредовању Јевреја у пољопривреди у знатној мери помаже једна особина њихова, која се најмање предвиђа, а то је њихово *стручно знање*. Јевреји, који отпочиње своју каријеру продајом ма каквих споредних артикала, узима под закуп, чим се снабде довољним средствима, велико пољско имање. Многи сумњиво врти главом и поуздано се нада, да за Јевреји „нема ту меда“. Али је Јевреји ушао у тај посао са довољно *стручном спремом* макар да исту није добио у школи.

Нема покрета у пољопривредном свету, који би био од непосредног утицаја на производе, да за њ' не сазна Јевреји — да га правилно не схвати и одмах својим огледима не подвргне. Он прима све стручне листове и походи све пољопривредне скупове и састанке — јер мисли, да ће ту наћи за се ма што ново и корисно. Својом природном бистрином, схватљивошћу и *безграничном оданошћу* своме позиву, он у стручном самообразовању свом постиже већ и успех, од онога који школу тражи само за то, да би уопште само „имао школу“.

Многи пољопривредник мисли, да је за земљорадника излишно, да би куда даље ишао од куће; та свуда се у свету више мање једнако оре и сеје. Пољопривредник Јевреји не мисли тако. Био он поседник или држао земљу под најам, он не жали ни труда, ни новаца да нове ствари види *изблиза*. Што са свога становишта оцени као добро, он то одмах примењује у своме раду.

Ето, то је поглавито узрок успеху Јевреја у пољопривреди. Ниједна ствар, ма како изгледала ситна и незнатна, не измиче његовој пажњи, па ма како био он имућан. На тај начин штета се с непажње сасвим искључује. Познат је Јевреји, који је држао под закуп пољопривредно добро. Са великим трошком, он је испитивао воду, која је дренажом одвођена с њива, да и она не односи храну потребну растињу; испитивао је балегу волова, које је гојио, да се увери, да ли је прекрупа доста ситно самлевена, како би од ње волови имали што веће користи.

Овде би смо могли навести ваздан примера, који карактеришу Јевреји као доброг пољопривредника, али и наведени биће довољни за правилно обавештење и примање.

Антисемитизам међу пољопривредним радницима нигда не може ухватити корена. Јевреји плаћа добро надницe, не из какве великодушности, већ само из трговачке принцавости. Способан чиновник или надзорник није му ништа скуп. *Јевреји је у стању да способност својих људи добро оцени и да отуда извуче своју корист.*

Рекли смо напред, да Јевреји своју довитност у практичним пословима доноси собом на свет. То му је најскупоценије наслеђе од његових отаца и дедова. Остављамо на страну, лоше навике, мане и недостатке њихове, ми само износимо оно, што је код њих добро и чему би смо се могли од њих научити. Још из ране младости они показују оданост строгој рачуници и цифрама, као и велику вољу и разумевање у стварима, из којих се могу извући користи. Само тако може се разумети она њихова досетљивост у изналажењу *нових извора зараде* и вештина прилагођавања свима приликама и околностима. Јевреји нерадо подражавају друге, којима послови иду од руке, те се тако и искључују они случајеви, да или стигну касно за један посао или се толико конкурената нагомила у једној грани, да један другог убија.

Поред многостручности, појављује се код Јевреја и тежња, да своме раду даду што већу интензивност, да га прошире и разгранају, те да на тај начин доноси што више користи.

Излишно је нарочито наглашавати, да ови редови не потичу једино из намере, да пољопривредном свету изнесемо на видик узроке, који омогућавају напредак Јевреја у пољопривреди. Снага и моћ Јевреја не лежи у њиховом броју, већ у њиховој економској организацији, у њиховој материјалној снази и стручној образованости.

ЖИТНИ МАГАЦИНИ У НЕМАЧКОЈ

Док други народи још траже да трговински уреде продавање жита дотле су Немци ово питање већ решили. Не треба наравно, мислити да је оно и код Немаца, који су тако готови да се удружују и да у својој земљи развијају узајамни кредит, тако брзо до решења доведено. Од 1891. године, када је покојни *Кнебел* (Добевица), управитељ Главне Заједнице пољопривредних друштава за Поморанску главној скупштини у Килу, изнео питање о *заједничком продавању* жита, требало је много напора па да се дође до покрета, који се онамо сада

осећа. Тек 1893. после Збора у Штутгарту приступили су проучавању и тек 1895. године, на скупштини у Најштату решили да зидају магацине за жито. Наступа и 1896. година и у Штетину се објављује да је држава пруска дала зајам од 3 милијона марака, па га ускоро повећала на 5 милиона, за подизање великих житница, после чега *Мендел* (Штајнфелс) пријављује подизање једног магацина у Хали на Сали, на овим основама: Друштва сама собом управљају без мешања чиновништва и пољопривредних комора. Друштва се прилагођавају закону с ограниченом одговорношћу, друштвени улози од по 10 марака на 10 ектара, и одговорност од 150 до 300 марака. Друштва имају по једног управитеља стручњака који ће примати *пристојну плату*. Влада даје зајмове и позајмице из главне пруске касе. Држава закупљује магацине по потреби итд. итд.

Прелазимо брзо на период од 1895 досада и одмах приступамо скупштини од 1 децембра 1899 у Хали на Сали, где се скупило 77 представника из 44 немачких и аустријских друштава за житне магацине, у конференцију звану *конференција за житне магацине* те да ту размишљају о стању и о развијању ове установе. Конференцију је сазвао славни посланик, тајни саветник *Хас* из Офенбаха, па јој је он и председавао. Пруског министра земљорадње представљао је саветник *Конрад*, аустријског министра земљорадње доктор *Мориц Ертл*, а завод огледних житница у Берлину професор доктор *Делбрик*.

Саветовања су се односила на ове тачке: рад житних магацина уопште и ширење њихових послова при заједничкој куповини и продаји свију предмета пољске привреде. У којим приликама и под којим условима ваља саветовати стварање житног магацина? Како ће се вршити примање жита од стране чланова друштва или задругара и како одређивати цена житу? Треба ли препоручивати коначну куповину жита, које би задругари испоручивали по ценама онога дана или препоручивати просто позајмицу из фонда на жито унесено у магацин с коначним обрачунавањем на свршетку године? Ваља ли стварати округе у којима ће се вршити продаја? Испитивање кредита који имају давати главне касе задругарима житних магацина.

На овој конференцији препоручивано је стварање житницâ само онде, где већ постоји извесно искуство друштава, онде где је већ уређено куповање сировинâ, онде где су уверени да ће се житнице напунити испорукама задругара. Неосетно стварање се мрежа кооперативних друштава у целој земљи. Што се тиче тргова, ваља нарочито рачунати на помоћ друштава за потрошњу и на кооперацију малих и средњих млинова.

Саветовало се с више појединости још о одредбама главне пруске касе у погледу зајмова или позајмицâ на залогу и признало се да ниједно од пруских удружења, представљених на конференцији, није у стању да се користи позајмицама што их тај завод пружа, јер су му услови одвећ заплетени и тешки, да их није могућно извршивати.

На предлог Мендела (Штајнфелс) саставио се стални немачки Одбор и одлучио поново сазивање ових конференција. Последње одлуке у потпуној су сагласности с очакивањима која по свима измењаним саопштењима владају у свима друштвима за житне магацине. Надају се свуда брзом развићу и повољном успеху од ових друштава. Седамнаест области било је представљено на оном збору у Хали.

Поводом одлука, донесених на овом збору од 1 децембра, стални Одбор живо је радио. Привремена канцеларија у Офенбаху олакшавала је његове радове, а у Берлину, 3 марта ов. године, изнесени су ови предлози:

Пре свега стварање засебних течаја за све предмете који имају везе с уређењем житних магацина, — огледни завод Д-ра *Делбрика* у Берлину биће место где ће се с прва краја држати ови засебни течаји: — заједничка изложба ствари које се односе на житнице у Позену, то јест модели, правила, споменице, градива, статистика, модели машина и справа, итд. истраживање најбољих метода за слегање жита у слободном стању, без врећâ (џакова); проучавање непосредне куповине од стране државе, од стране државних ергела, државних завода, итд.; олакшице у преносима и проучавање других сличних питања. Наравно да ће се много говорити о питању, како да се жита суше.

Како су решена питања на конференцији у Позену ми ћемо у своје време овде јавити.

БЕЛЕШКЕ

Рано сазревање грожђа. — У винограду нишког лозног расадника нађен је *13, јула о. г.* први шарак, и то на црвеној Ранци (Шасла) а на подлози Рупестрис Монтикола. *16 истог месеца* опажен је шарак на Прокупцу, и то на подлози Рипарија Порталис, а до августа било је шарка на свима сортама грожђа, као и на свима врстама подлоге.

ГЛАСНИК

Овогодишњи калемарски курсеви. — У државним лозним расадницима били су и ове године курсеви за зрело и зелено каламљење лозе. Саучесници на овим курсевима били су, као и прошлих година: *обавезни* које су шиљале општине на позив г. Министра Нар. Привреде, и *добровољни*.

Тако на курсевима ***зрелог каламљења*** било је слушаоца:

У *расаднику крајинском* (Винодељско-Воћарске школе):
Обавезних 59
Добровољних . . . . . 11 = 70

У *расаднику смедеревском:*
обавезних 49
Добровољних . . . . . 50 = 99

У *расаднику топчидерском:*
Обавезних 35
Добровољних . . . . . 5 = 40

У *расаднику нишком:*
Обавезних 98
Добровољних . . . . . 16 = 114

У *расаднику жупском:*
Обавезних 71
Добровољних . . . . . 124 = 195

У *расаднику јагодинском:*
Обавезних 85
Добровољних . . . . . 17 = 102

Свега слушалаца . . 620

На курсевима ***зеленог каламљења*** било је слушалаца:

У *расаднику крајинском*:
Обавезних 49
Добровољних . . . . . 9 = 58

У *расаднику смедеревском:*
Обавезних 29
Добровољних . . . . . 68 = 97

У *расаднику топчидерском:*
Обавезних . . . . . 26 = 26

У *расаднику нишком:*
Обавезних 78
Добровољних . . . . . 1 = 79

У *расаднику жупском:*
Обавезних 46
Добровољних . . . . . 37 = 83

У *расаднику јагодинском:*
Обавезних . . . . . 84 = 84

Свега слушалаца . . 427

По томе укупно, на *свима* курсевима, било је слушалаца ове године *1047*.

Од овог броја било је слушалаца:
Обавезних 709
Добровољних 338

Најјача је посета била у расадницима: жупском и нишком.

Свештеници и учитељи на курсевима за каламљење лозе. За свештенике и учитеље народних школа приређени су

такође ове године калемарски курсеви у државним лозним расадницима, да би се и преко њих у народ преносило знање и вештина калемљења лозе.

Посетилаца ових курсева било је:

а, За *зрело калемљење*

У *расаднику смедеревском:*
Свештеника 0
Учитеља . . . . . 4 = 4

У *расаднику топчидерском:*
Свештеника 0
Учитеља . . . . . 18 = 18

У *расаднику нишком:*
Свештеника 1
Учитеља . . . . . 32 = 33

У *расаднику жупском:*
Свештеника 0
Учитеља . . . . . 3 = 3

У *расаднику јагодинском:*
Свештеника 13
Учитеља . . . . . 36 = 49

Свега . . 107

И то:
Свештеника 14
Учитеља 93

У расаднику крајинском није било ниједног свештеника ни учитеља.

б, За *зелено калемљење*

У *расаднику крајинском:*
Свештеника . . . . . 1 = 7
Учитеља 6

У *расаднику смедеревском:*
Свештеника 0
Учитеља . . . . . 4 = 4

У *расаднику топчидерском:*
Свештеника 0
Учитеља . . . . . 25 = 25

У *расаднику нишком:*
Свештеника 0
Учитеља . . . . . 56 = 56

У *расаднику жупском:*
Свештеника 0
Учитеља . . . . . 8 = 8

У *расаднику јагодинском:*
Свештеника 3
Учитеља . . . . . 41 = 44

Свега . . 142

И то:
Свештеника 4
Учитеља 138

Укупно посетилаца било је на *свима* курсевима 251.

Од тога броја било је:
Свештеника 18
Учитеља 233

На виноградарском проучавању. — Г. Министар Нар. Привреде одобрио је помоћ г. Павлу Т. Тодоревићу, секретару и шефу одсека за воћарство и виноградарство Министарства Нар. Привреде, да са руководиоцем смедеревског лозног расадника г. Цветаном Гроздановићем, пропутује јужне крајеве угарске ради виноградарског проучавања. Они су обишли: Саервалдову колонију на живом песку код Базјаша (спрам Рама), вршачке винограде, мађарске државне лозне расаднике у Барацкој и Чали код Арада, Менешку виноградарску школу, печујске и вилањске винограде и приватне лозне расаднике, државни лозни расадник у Загребу и државно угледно добро у Божјаковини код Загреба. Из овог занимљивог стручног проучавања донећемо у *Тежаку* неколико одломака.

ДРУШТВЕНИ И ПОДРУЖИНСКИ ПОСЛОВИ

ЗАПИСНИК XIX. СЕДНИЦЕ

Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва

Држане 15. јула 1900 год. у Београду

Били су: председник г. Милутин Савић, потпредседник г. Александар М. Секулић, благајник г. Благоје Д. Тодоровић, чланови одбора: г.г. Аца Живановић, Павле Т. Тодоровић, Нинко Јовановић, и Јован Јекић.

Председавао г. Милутин Савић председник, бележио М. Јовановић секретар.

160. Председник извештава Одбор, да је сматрао за дужност да изјави новоме г. Министру Народне Привреде г. Душану Спасићу, честитања од стране Српског Пољопривредног Друштва, што је и учинио и умолио га да не ускрати своју моћ и наклону пажњу Српском Пољопривредном Друштву, коме је и он члан, и да Одбору друштвеном што скорије код *Његовог Величанства* издејствује пријем, да би му могло поднети своју честитку о верењу и женидби.

Господин Министар благодарио је Председнику на честитки и изјавио да може Српско Пољопривредно Друштво и убудуће рачунати на његову потпору моралну и материјалну, да за то јамчи што је он члан овога Друштва и сам има њему да благодари много, а и везе, које има његов отац са тим Друштвом, и да је *Његово Величанство Краљ* обећао да ће одмах 14. ов. мес. примити Одбор да Му изјави своје честитање — Одбор одобравајући овај поступак г. Председника, прими извештај к знању.

161. Прочитани записник XVIII седнице — Одбор усвоји.

162. Чита се кратак извод шта је досада урађено по свима тачкама предвиђених послова у програму друштвеног рада за ову 1900 год. — Одбор прими к знању.

163. По реферату уредника *Тежака* о наградама за радове штампане у бр. 22, 23, 24, 25 и 26. *Тежака* од ове године — Одбор одреди награде.

164. Чита се молба Лужничке Пољопривредне Подружине да јој Друштво одреди новчану помоћ бар 250 динара за подизање зграде на имању, које јој је поклонио срез лужнички — Одбор одлучи, да се и овој Подружини саветује, да своје имање уступи за срески воћни расадник.

165. Чита се писмо Драгомира Симића економа, Лазара Марковића трговца, Стевана Самарџића свештеника, М. Јанковића, Стевана Брешканског колара, и Стојана Милошевића тежака свију из Кличевца, којим се пријављују као такмичари за награду расписану за рационално подигнут виноград на песку а на простору најмање од пола хектара — Пошто су се именовани такмичари пријавили у одређеном року Одбор изабра за чланове оцењивачког суда: г.г. Александра Секулића, Пају Тодоровића и Благоја Тодоровића.

166. Чита се писмо г. Милорада Карамарковића индустријалца из Братинца, којим се пријављује као такмичар за расписану награду за подигнути угледни живинарник — Одбор одлучи да пријављени живинарник прегледају и оцене г.г. Александар Секулић, Паја Тодоровић и Благоје Тодоровић.

167. Чита се писмо Горњо-Милановачке Пољопривредне Подружине, којим извештава Друштво да је заказани ванредни Збор за 2. т. м. одложен за 30 т. м. — Одбор прими к знању.

168. Благајник реферише да је Начелник среза лесковачког вратио Друштву 11 динара јер није могао пронаћи од кога су наплаћени за издата путна уверења о прошлогодишњој друштвеној слави и да је ова сума унесена као депозит у друштвену благајну — Одбор прими к знању.

ЗАПИСНИК XX. СЕДНИЦЕ

Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва

Држане 3. августа 1900. године у Београду.

Били су: потпредседник г. Александар М. Секулић, чланови Одбора г.г. Др. Марко Т. Леко, Паја Тодоровић, Аца Живановић, Алекса Поповић, Јован Јекић и Милан Јованић.

Председавао потпредседник г. А. М. Секулић, бележио секретар М. Јовановић.

169. Прочитани Записник XIX. седнице — Одбор усвоји.

170. Чита се реферат, којим се износи, која су пољопривредна питања досад претресана на јавним зборовима, и предлог ужег одбора:

1. да се ове године Повремени Збор сазове у Београду.
2. да се веже са друштвеном славом и изложбом;
3. да се на овоме Збору расправљају питања:

а. О пољској полицији;
б. О уједињавању имања; и
в. О начину поправљања наших говеди за извозну трговину.

После изнесених разлога у дебати — Одбор одлучи:

1. Прима се реферат у оној опширности у којој је написан.

2. Усваја се предлог ужег одбора: да се ове године Повремени Збор сазове у Београду и да сэ веже са друштвеном славом и изложбом.

3. На овоме Повременом Збору да се расправљају питања:

О пољској полицији;
О уједињавању имања, и
О обезбеђивању усева и плодова од града.

А питање, које је предложио члан одбора, г. Јов. Јекић, о пошумљивању голети, оставити за идуће Повремене Зборове да се изнесе на претресање;

4. да се за горња три питања одреде по два референта, и

5. Овлашћује се председништво, да на најзгоднији начин разабере: ко би био вољан да ова питања третира, па да што пре, а по могућству првој идућој седници, изнесе кандидате за референте.

171. По питању о предаји дужности садашњег друштвеног секретара, који је постављен за окружног економа — Одбор одлучи да садашњи секретар друштвени административни део своје дужности преда потпредседнику, а рачунски благајнику друштвеном.

При предаји и пријему дужности да присуствују г.г. Павле Т. Тодоровић и Илија Кремић чланови одбора.

Да се сходно Правилима распише стечај за секретара у свима српским листовима са ове и са оне стране Саве. Рок за пријаву да буде 2 месеца од дана огласа. За то време овлашћује се председништво да нађе и из плате секретара плаћа службено лице које ће привремено радити послове секретара који му се поделом рада у дужност ставе.

ОБЗНАНЕ

Окружна изложба говеди и оваца у Крагујевцу. — Нехотично учињена је грешка приликом израђивања Програма за ову изложбу те је изостала награда од 100 динара *Крагујевачке трговачке Банке*, коју је послала још 4 маја ове године са изричном жељом да носи име Банке и да се изда у новцу.

Ова грешка исправља се тиме, што ће IV-та награда у одељењу за краве са овогодишњим теладима носити име Крагујевачке Трговачке Банке и издаће се у новцу приликом свечаног издавања награда.

Ово се саопштава ради знања онима, којих се ово тицало буде.

Уредништво *Тежака, Пољопривредног Календара и Пољопривредног Гласника* налазе се у **дому Српског Пољопривредног Друштва** Немањина улица бр. 11.

Седнице **Књижевног Одбора** држе се сваке **среде** од 5 часова по подне, у друштвеном дому.

Сви радови, намењени било *Тежаку*, било *Пољопривредном Календару* или *Пољопривредном Гласнику* шиљу се увек **Српском Пољопривредном Друштву** које их прима, у списак заводи и по списку предаје уреднику коме припадају.

ОГЛАСИ

НОВИХ ТОПЛОМЕРА
НАРОЧИТО ИЗРАЂЕНИХ СА ЈАСНИМ ПОДЕЛАМА

За Главинићеве Сушнице

ДОБИЛА ЈЕ ТРГОВИНА
ЈЕВТЕ М. ПАВЛОВИЋА И КОМПАНИЈЕ
БЕОГРАД

ЦЕНА ОГЛАСИМА:

Мањим од петит врсте једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупних писмена по 15 пара од врсте од ступца.

Већим огласима од целе стране 20 динара (10 фор. а. в.) пола стране 10 дин. (5 фор.) четврт стране 3 динара (2·50 фор.)

Поред тога за свако оглашавање по 20 пара дин. државне таксе.

За оглашавање више пута 10 од сто јевтиније.

Преглед 32. броја Тежака: *Чланци*: Дубоко орање. — Воћњаци и производња воћа у 1896. години. — Један поглед на привредно стање у Источном делу Србије. — Јеврејн у земљорадњи. — Житни магацини у Немачкој. — *Белешке.* — *Гласник.* — *Друштвени и подружински пословц.* — *Обзнане.* — *Огласи.* — *Цене огласима.*

ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА КРАЉЕВИНЕ СРБИЈЕ

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ
УПУЋУЈУ СЕ
СРП. ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ
У БЕОГРАДУ

ПРЕТПЛАТУ ПРИМАЈУ И СВЕ ПОШТЕ

НА ОСНОВУ НАЈВИШЕГ РЕШЕЊА ОД АПРИЛА 1869. ГОДИНЕ № 204. ПРЕПИСКУ ДРУШТВЕНУ НОСИ ПОШТА БЕСПЛАТНО.

Цена огласима изложена је на последњој страни.

ПОД МОЋНОМ ЗАШТИТОМ ЊЕГОВОГ ВЕЛИЧАНСТВА КРАЉА
АЛЕКСАНДРА I

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869. ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ

ЗА СРБИЈУ
НА ГОДИНУ 8 ДИН. НА ПОЛА ГОДИНЕ 4 ДИН. ЧЛАНОВИ ПОМАГАЧИ, ЧЛАНОВИ СВИХ ДРУШТВ. ПОДРУЖИНА, ОСНОВ. ШКОЛЕ, ВОЈНИЦИ СТАЛ КАДРА, ЂАЦИ, МАНАСТИРИ, ЗЕМЉОРАДНИЧКЕ ЗАДРУГЕ И ЧУВАРИ ШУМА ДОБИЈАЈУ ЛИСТ У ПОЛА ЦЕНЕ, АКО ПОЛОЖЕ ПРЕТПЛАТУ УНАПРЕД ЗА ЦЕЛУ ГОДИНУ.

ВАН СРБИЈЕ
НА ГОД. 10 ФРАН. ИЛИ 5 ФОР. А. ВРЕД.; НО СРП. ПОЉОПРИВ. УДРУЖЕЊА И ЊИХОВИ ЧЛАНОВИ КАО И СРПСКЕ ЗЕМЉОРАД. ЗАДРУГЕ И ЧИТАОНИЦЕ, ДОБИЈАЈУ ЛИСТ ЗА 6 ФР. ИЛИ 3 ФОР. А. ВРЕД. КАД УНАПРЕД ПОЛОЖЕ ПРЕТПЛАТУ И КАД СЕ ПРЕТПЛАТИ КОД СВОГ УДРУЖЕЊА ПРЕКО КОГА ЋЕ ИМ СЕ И ЛИСТ СЛАТИ

ИЛУСТРОВАНИ ГЛАСНИК СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

ВЛАСНИК И ИЗДАВАЛАЦ
СРПСКО ПОЉОПРИВРЕДНО ДРУШТВО

КЊИЖЕВНИ ОДБОР:
ДР. М. Т. ЛЕКО, М. М. САВИЋ, П. Т. ТОДОРОВИЋ, А. ЖИВАНОВИЋ и Б. Д. ТОДОРОВИЋ.

ОДГОВОРНИ УРЕДНИК
АЛЕКСАНДАР М. СЕКУЛИЋ

БРОЈ 33. У БЕОГРАДУ, НЕДЕЉА 20. АВГУСТА 1900. ГОДИНЕ ГОДИНА XXXI

ПОД НАЈВИШОМ ЗАШТИТОМ
ЊЕГОВОГ ВЕЛИЧАНСТВА КРАЉА
АЛЕКСАНДРА I.

СРПСКО ПОЉОПРИВРЕДНО ДРУШТВО

ПРИРЕЂУЈЕ У КРАГУЈЕВЦУ 2, 3 И 4. СЕПТЕМБРА ОВЕ ГОДИНЕ

ОКРУЖНУ ИЗЛОЖБУ ГОВЕДИ И ОВАЦА

На овој Изложби имају права излагања сви одгајивачи из округа крагујевачког и они из срезова јасеничког и орашког округа смедеревског.

I. Група говеди: подељена је напет одељења:

1. *Одељење за краве* са овогодишњим теладима. За ово одељење одређено је више награда.
2. *Одељење за јунице и јунце* испод две године који нису спаривани. И за ово одељење одређено је више награда.
3. *Одељење за краве и бикове* преко две године. Краве и бикови треба да су за домазлук. И за ово одељење одређено је више награда.
4. *Одељење за теглеће волове.* За ово одељење има више награда.
5. *Одељење за угојена говеда* за трговину. И за ово одељење одређено је више награда.

II. Група овце: За ову групуо дређено је за овце и овнове за домазлук више а за шкопце — ујаловљене — овнове за трговину једна награда.

Награде ће се издавати у новцу и у пољопривредним справама. За справе које су одређене за награде, уредиће се нарочито одељење где ће бити изложене и уколико то буде могуће њима ће се радити онде на месту.

Осим награда које су за свако одељене одређене, има две главне награде: и то једна за најбоље приплодно грло у изложби говеди и друга за најбоље стадо од најмање 40 одабраних брава оваца.

Позивају се сви одгајивачи говеди и оваца из округа крагујевачког а тако исто и они из срезова орашког и јасеничког округа смедеревског да се спреме и своја одабрана грла пријаве за ову изложбу среском економу, који ће уједно давати и обавештења о свему што се изложбе тиче.

У округу крагујевачком има доста врло добрих одгајивача, па се надамо да ће ова изложба и по броју и по каквоћи изложених грла бити најбоља од свију изложаба, које су досада приређиване.

У своје време разаслаћемо и Програм ове Изложбе а данас овим ову Изложбу само обзнањујемо и на њу позивамо све одгајиваче из побројаних срезова.

У граду Крагујевцу образован је велики *Приређивачки Одбор*, који ће такође свакоме, ко му се обрати, давати сва потребна обавештења и бити свакоме на услузи у свима пословима око припреме за ову изложбу у старој престоници *Милоша Великог.*

УПОТРЕБА БУКОВИНЕ ЗА ЖЕЛЕЗНИЧКЕ ПРАГОВЕ У НАС

Дирекција Српских Државних Железница, желећи да предузме увелико употребу буковине за железничке прагове, позвала је шумарског стручњака г. Антона Ронаја крал. угарског вишег шумарског саветника да јој да мишљење о каквоћи и употреби наше буковине за техничке цељи, у Буковику и Рожањ-планини.

Г. Ронаји, пошто је у почетку месеца јуна ове године прегледао планине Буковик и Рожањ а унеколико и Јастребац, поднео је о томе опширан извештај са својим мишљењем. Одломак тога извештаја и његова мишљења уколико се односи на планине Буковик и Рожањ гласи овако:

„Шуме у области горње Големе и Скоричке Реке јесу са малим изузетком прастаре букове шуме, и према томе заступљена су дрвета разне старости. У подножју и у средњим деловима горе налази се местимице цер, угарски стабличасти (Stiel) и гроздасти (Traubeu) храст[1]), као и обични и шиљасти (Spiz) јавор[2]).

Земљиште сачињава махом кречњак, који је покривен дебелим слојем хумуса. Тој околности, као и умереном и благом поднебју има се благодарити, да је прираштај у висини и облику дрвећа веома повољан у пркос слободној паши и горосечи, чији се трагови свугде налазе.

Крајеви шума, не само да су у врло великом обиму — простору опљачкани, но и стабла која се ту налазе сва су скоро без разлике начета, шта више по где-где јако оштећена. Овако дакле доста сумњиво стање шуме, и што држави припадајући комплекс шуме није издвојен, отежавају оцену количине дрвећа у толикој мери, да се о постојећој количини дрвета може само условно изјаснити. О квалитету пак дрвета, извршено испитивање дало је врло повољне и ублажавајуће резултате, пошто нигде није била констатована престарелост или порозитет (лабава, гљиваста структура). Стабла дубоке старости т.ј. преко 200 година нађена су потпуно здрава. Polyporus tomentarius (Buchenschwamm) као сталан пратилац разних болести стабла, у овим шумама врло се ретко примећује.

Тако звано лажно (црвено) срце, констатовано је скоро свугде, али питање, да ли је овакво дрво употребљиво за прагове, још у књижевности (литератури) шумарства није изнесено на дневни ред.

Једно изузеће односно тога чинили су неколико француских инжењера, који су при пријему прагова за француске северне железнице, све прагове са лажним срцем одбили, ма да су само икакав знак од тога приметили. Није немогуће да су ови инжењери добили сазнања о исказу професора Др. Хартига, који је приликом решавања питања о употреби буковог дрвета, а за време држаног опита у Унгвару и Ајхендорфу дошао у противречје са дотичном комисијом и овако се изразио: „Да је црвено срце увек патологичног постанка, које води или од повреде гране или повреде корена, услед чега спољни ваздух и вода продиру у унутрашњост стабла и проузрокују гљиву. Овом појавом запуше се судови и продирање напајајуће (импрегнирајуће) течности није могуће. Зато буковина са црвеним срцем без напајања (импрегнације) није употребљива за железничке прагове и нарочито се одбацује."

Овај суд, који је пао од г. Дра Хартига, изгледа међутим да није постојан, јер чињена посматрања како од нас, тако и оних у Ајхендорфу несумњиво сведоче, да буково дрво црвенога срца свакако у себе прима и то знатну количину напајајуће течности. Према томе, могло би се сада само о томе говорити, да ли су букови прагови с црвеним срцем краћега века од оних са белим срцем; али о томе немамо засад потребних дата.

Према изложеном излази, да је квалитет дрва у гореименованим двема шумама потпуно способан за прагове.

Што се тиче количине дрвећа, која се тамо налази, скоро је немогуће дати позитиван суд, пошто још није извршено уређење имања, и према томе, недостају не само дате површине, но је чак непознато, који ће делови при ограничавању припасти суседним општинама.

На основу извршеног премеравања односно количине, мислим инак да могу утврдити: да ће један хектар дати 362 комада прагова, цепаница 218 куб. метара и облица 24 куб. метара претпостављајући да се производња врши искључиво тестером и да се иста простире и на она стабла, која су за прагове само делимично (појединн одсеци) способна и да се тако звани „јединичари" не искључују од пријема.

Експлоатација прагова може такође да се повиси на 10 до 15% у том случају ако се израда повери пажљивим и савесним стручњацима, који посао разуму.

Овде морам да приметим да се испитивање горе односно количиие вршило и у једноме делу шуме зв. „Дубравица", који је пошумљен растом и које је дало следеће резултате: сваки хектар даје 17 комада прагова првог реда, 76 комада прагова другог реда, 173 комада телеграфских дирека и 95 куб. метара дрва за гориво. Површина ове растове шуме такође је непозната и зато не може да се определи укупна количина дрвећа. —

Прелазећи на питања подмлађивања горе, морам пре свега приметити, да се попаша у тим пределима мора са највећом скрогошћу чувати, т.ј. стока се не сме пуштати на пашу у ове пределе, јер се види, да је шумски подмладак, који се у буковим шумама обично бујно развија, врло редак, што значи, да се стока безобзирно и неограничено пушта на пашу. Ова околност без сумње је судбоносна за подмлађивање шума,

Сеча прастарих шума, у којима има већ подмлатка, може да се изврши без штете за подмлађивање. У местима пак где нема подмлатка мора се овај остварити природним подсејавањем.

Пошто ће при нормалној изради прагова, да се употреби само 40% букових стабала, а остатак да се остави, то не треба водити нарочиту бригу за природно пошумљивање дотичног шумског комплекса. Али у цељи природног подсејавања не сме се нипошто дирати у остала стабла док не прође прва година сазрелог плода. Према томе ће се у првој години израђивати прагови а од подмладака дрво за гориво; исто тако обараће се са обзиром на плодна стабла још и неколико дрвета за гориво.

Прагови ће се још у истој години извести, а дрва за гориво тек идуће зиме. И тако ће се место — сечиште — оставити на миру до идуће наступајуће године, кад приспе семе. Ако би идућа година била година са зрелим плодом, онда се сеча има обуставити одма у јесен крајем октобра, иначе се мора са сечом чекати док не прође година са зрелим плодом.

Неоспорно је, да начин пошумљивања ове врсте рђаво утиче на експлоатисање, пошто се поново мора враћати са радом на места где су се израђивали прагови. Ако се на овим местима налазе хрпе већ сложених дрва није немогуће да се иста поновљеним радом растуре.

Покварени жљебови морају се понова поправити и обновити итд. Али ова се незгода засад не може избећи, јер се други начин за подмлађивање шума према околностима у Србији не може саветовати, пошто недостаје техничког персонала и школоване радне снаге и што нигде нема расадника.

Ове особите тешкоће нису напослетку трајне, и по свој прилици неће дуже трајати од 3 године, јер ако се забрана паше енергично предузме, онда се може насигурно надати, на основу повољних климатских прилика, да ће после сваке треће плодоносне године изнићи доста подмлатка, а чим то наступи, може се предузети сеча без даљег обзира. И баш због тога морам понова нагласити: да паше по свима деловима шуме морају бити забрањене.

С обзиром на околност, да ће по свој прилици у првим годинама подмладак бити врло редак морају се празнине у подмлатку попунити семеном или младим стабљикама. Попуњавање стабљикама било би на сваки начин пробитачније јер ће нежни изданци из семена бити у опасности, да их старији подмладак не угуши.

Уосталом је усев (жир) нарочито растовине згодан, пошто по шумама у Србији ретко има јелена, срна и дивљих свиња, те према томе дакле нема бојазни да би дивљач оштетила подмладак.

Што се тиче питања, каква дрвета треба за вештачка подмлађивања употребити, мишљења сам, да би требало подножје и средину страна као и све јужне стране пошумљивати растовином; међутим, требало би све врхове пошумити јеловином и аришевином (ову последњу искључиво на кречњастом земљишту).

На више лежећим тачкама могла би и смрча такође напредовати, само се бојим, да би услед повољног земљишта и климе смрча дала врло гљиваст (ретку) структуру дрвета и врло би рано (већ око 40 година) почела да труне.

[1]) Бељик и граница.

[2]) Млеч.

Напослетку примећујем, да треба да се саде раст и јела — нарочито последња — безусловно у јесен, остале пак врсте дрвећа у пролеће.

Што се засађивања тиче, треба да се врши особито у првој години под надзором и руковођењем главног шумара.“ —

Ово гледиште уваженога стручњака, о планини Буковику и Рожњу, колико по употребу самог буковог дрвета, које је главни представник наших шума, толико више и по само пошумљивање, Буковика и Рожња [1]) с малим изузетком важи и за остале планине.

Нема сумње да су досада многе наше шуме упропашћене уживањем неограничене службености попаше и жиропаше, а кад се томе дода и злокобна чобанска секира, која стоку свагда прати упркос постојећих наредаба, онда је већ и сасвим јасно, зашто су данас многе стране огољене, на којима је горе и доскора било.

Држање стоке и употреба паше и жиропаше мора се једном помирити на томе основу, како ће безусловно бити осигурано подмлађивање шума, особито по странама и апсолутно шумскоме земљишту, па ма се зато где-где бројно стање стоке у нас за време и умалило. Ово је неопходно нужно, ако не желимо, да нас чешће изненађују поплаве какве су биле ових дана у Пироту.

У исто време потребно је, да се ради на спреми довољног броја ваљаних и обучених чувара шума и техничко-стручног шумарског особља; а поред тога, да се и што пре уреде правни односи са нашим шумама. J.

ЈЕДАН ПОГЛЕД НА ПРИВРЕДНО СТАЊЕ У ИСТОЧНОМ ДЕЛУ СРБИЈЕ

(НАСТАВАК)

II. Поглед на сточарство

А. Природне погодбе

1. *Опште погодбе за напредак стоке.* — Свака врста стоке поред оних општих погодаба као хране, неге, избора у приплоду итд које погодбе стоци мора да прибави сопственик њен, потребује и природне погодбе за свој опстанак и напредак. Тако:

а, *Говеда* добро напредују у нижим заклоњеним плодним местима где је обилна и бујна паша и мека вода; али не подносе сасвим мочарна места. Тако исто не подносе места врлетна и ветробитна са сувом травом и хладном — оштром планинском водом.

б, *Коњи* добро напредују у великим равницама на обилним пашњацима где је више сува трава; али добро успевају и на висоравнима планинским; на добрим пашњацима где је оштра планинска вода. Под првим погодбама бивају крупнији и снажнији али и тромији коњи; а под другим погодбама мањег су пораста али ватренији. Мочарна места не подносе.

в, *Овце* траже висоравна осушна и промајна макар и ветробитна места, са чистом текућом водом и сувом травом; а не подносе ниска затворена места — рособитна и влажна, где би била бујна трава и мека — лежећа вода.

г, *Свиње* воле простране ниске пашњаке на којима преовлађују зељасте биљке, где су шумовита и воћна места; где је питома бухава земља са доста корења и инсеката. Подносе и доста висока места и оштру воду. Али суву камениту земљу, суву ретку траву, ветробитна и безводна места не подносе.

Ако је свиње одрасло на планинама у суровој клими и оштрој води биће окретније — дивљачно, мање ће се гојити али месо ће му бити слађе, него у свињчета из низине, које је тромије, боље се гоји али има месо неукусније.

д, *Биволу* годе уопште онаква места као и говечету само још више подноси мочарна места и мршавију храну; а висока и безводна места не подноси, ни толико колико говече.

ђ, *Мазге и магарци* подносе уопште онаква места као и коњи само још више подносе суве и мршаве пашњаке и суву и мршаву храну.

е, *Козе* најбоље успевају у местима брдским која су обрасла питомим ситним шумама; т.ј. где расте раст, клен, јасен, граб липа, млеч и друго дрвеће и шибље. Висока планинска места где искључиво расте буково дрво, где су оштре воде и сурова клима не подносе, ни ниска питома места где су ботуњави и мочарни пашњаци са бујном травом без шуме.

Висински облик површине земље у источном делу Србије врло је различит, брдовит, брежуљкаст, испреламан, раван, го, шумовит итд. а с тим, — природно је, да су и остали природни чиниоци као: ваздух, вода, трава, и други који укупно сачињавају природне погодбе за опстанак и напредак стоке различити, па према томе, да ће и врсте стоке према овим природним погодбама углавном различито распоређене бити. И заиста, и ако се углавном види, да су у сваком месту — крају више мање све врсте стоке заступљене, опет се с друге стране приметно види и то, која врста стоке у ком месту надмашује друге врсте стоке. Тако види се:

На огранцима и висоравнима Подгорачких Планина да онамошње становништво држи највише оваца, — чувени кривовирски сој оваца;

У Лесковачком Пољу око река Мораве, Власине, Ветернице, Јабланице и Топлице држе доста бивола;

Око Зајечара и Великог Извора држе доста коња;

У околини Врање и Прокупља држе доста магараца;

На Власини држе доста оваца и говеди;

На огранцима свију планина у просторима где има растове шуме и осталог шибља које стока брсти држе уопште много коза; а напротив на Власини, Кукавици, Црној Трави, Црвеној Јабуци и у другим високим местима нема коза;

У Каменици, Матејевцима, Сићеву и свој околини Ниша где преовлађује голет и онај суви кречни камен неподесан уопште за кретање говеди по њему осим теглећих волова које увек потковане морају држати, друга говеда за припатак уопште не држе.

На планинским висовима Старој Планини, Сувој Планини, Варденику, Чемернику, Кукавици итд. Црновунци држе само овце и коње.

Једна општа пак одлика у погледу држања стоке у Источном делу Србије огледа се у томе, што се уопште мало држи свиња; и што углавном ситна стока — овце и козе, стоје у превази над свом осталом стоком.

Са гледишта природних погодаба за држање стоке у нас поједина места у нас нису проучена, нити је штогод с које стране у том погледу рађено да се каква измена изврши, ако погрешака у чему има већ досада све је било остављено и сводило се на искуство које има народ — становништво појединих места у том погледу. Али, као што ће се у даљем току рада видети у овом погледу предстоје извесне измене, које се у интересу општепривредног бољитка морају предузети.

Б. Привредне погодбе

2, *Начин држања стоке.* — Мора се признати да земљорадничко становништво и не може боље стоку да држи него што му опште имовно стање одобрава; и кад се зна, да је имовно стање овамошњег света доста слабо, онда се не може ни очекивати неки изузетак и већи напредак у сточарству преко граница могућности и изван општег привредног стања становништва. *Стока је у Источном делу Србије доста ситна и кржљава.* И ако би се хтело радити на томе да стока постане боља, мора се најпре сазнати узрок кржљавости стоке на тек онда радити на отклањању тих узрока и поправци стоке.

С тога ћу ја изложити те узроке, уколико сам их могао и сам сазнати; тако познато је:

а, Да у овом крају, а нарочито у новоослобођеном делу Србије сеоски — земљораднички-свет уопште врло мало даје сена стоци преко зиме, већ је редовна храна за крупну стоку слама и кукурузовина а за ситну стоку лист, лисник.

Слама, кукурузовина и лист то је слаба храна и ако се не мења и не додаје редовно довољно оброка сена и друге јаче хране *стока мора да закржља и то даље преноси с колена на колено.*

б, Погрешно лучење јагњади од оваца и јаради од коза у пролеће кад наступи мужа стоке чини доста те ова закржљају; јер као што се зна лучење бива одједанпут а не постепено, те отуда, једно што млада стока млого тугује за сисом а друго што и најмањи гутљај млека кад добива младунче подуже времена, док му желудац сасвим не ојача и не навикне на траву и другу чвршћу храну, особито добро чини за развиће и напредак јагњади и јаради, то се у практици врло добро може да види;

[1]) Планине: Буковик и Рожањ на тромеђи су крушевачког, нишког и моравског округа. Од најближе железничке станице у Секирици удаљене су за 10 километара.

в, У Источном делу Србије као што је познато, појединци немају своје нарочите пашњаке за своју стоку, већ сваки се више мање ослања на опште пашњаке на утринама, а нарочито у пролеће и лето док се ливаде не покосе и жито не пожње те паша стоци не проширн. Исхрана стоке на утринама недовољна је а нарочито за музну и радну стоку, те отуда и то је поред осталог један узрок што је стока ситна и кржљава;

г, У Источном делу Србије увелико сеоско становништво преже краве у раду; а презање крава а нарочито младе и потпуно недорасле стоке доприноси кржљавости стоке;

д, У овом крају сеоски свет ретко држи више крава музара; и уопште не обраћа довољно пажњу на избор стоке у погледу млечности; нити пак рачуна довољно на добитак млека од крава, већ више од коза и оваца. А оваква појава знак је неразвијеног газдинства и назатка уопште.

3, *Зашто нема свиња у Источном делу Србије.* — Познато је да у Источном делу Србије сеоско становништво уопште не држи свиња колико се те врсте стоке држи у другим крајевима наше земље. Узрок овоме као да се састоји у томе: што у овом крају нема воћњака и природне растове горе.

Да је оскудица воћњака и унеколико и оскудица жирородне горе узрок оскудици свиња у овом крају, за доказ довољно је напоменути, како сеоско становништво у Шумадији и другим крајевима обдржава свиње и колико му у томе помажу воћњаци и жирородна гора. Тако познато је:

Да су наши воћњаци мешовити — засађени од више врста воћа раног и доцног, које почне дозревати почев од друге половине маја па се завршује крајем октобра. За све то време свиње налазе у воћњацима поред паше и храну од воћа што опада приликом брања и иначе Те с тога, велика се уштеда чини у житу које би се морало трошити на храну свиња за речено време.

Држање свиња у воћњацима *добро је и за воћњаке,* јер свиње ришкају земљу, утиру траву и требе кокице од инсеката, а иначе воћу не чине никакву штету као што то чине друге врсте стоке.

Кад нестане воћа у воћњацима тада настаје печење ракије, које се продужује више мање преко целе зиме; а с тим и хранење свиња џибром, уз припомоћ кукуруза или друге јаче хране. На овај се начин такође знатно уштеди житна храна што би се утрошила за свиње преко зиме до у пролеће кад већ стиже трава и наново воће.

Трава — паша, воће и џибра, која се свињама, без икакве штете може давати, што не бива код осталих врста стоке, уз припомоћ мале количине јаче хране кад се оброци паметно распоређују, на таквој храни свиње намењене за запат — уопште палоција врло се добро обдржавају и напредују; а тим начином одржавање свиња уопште не стаје много скупо, док не порасту за продају или за јачу храну и гојење.

Жирородне горе ни у Шумадији и осталом делу Србије нема ни приближно онолико колико је некада имало, те с тога жир као храна свиња изгубио је некадањи значај у привреди уопште. Али ипак излази једна значајна појава *да у Источном делу Србије уопште нема жирородне горе ни онолико колико је има у Шумадији и југо-западном делу Србије.* Откуда ово долази ја ћу мало ниже објаснити; а сад, - да се не би погрешно разумело, што ја говорим само о расту као жирородном дрвету а не и о букви, узрок је тај, што букова шума *уопште ретко несигурно рађа, па буков жир* који се и иначе не може по вредноста као храна упоредити са растовим жиром, држим *да буков жир и нема ошиту привредну вредност и зато не заслужује да се у овом погледу ни спомиње,* ма да букових шума уопште још свуда понајвише има.

4, *Зашто нема жирородне растове горе у Источном делу Србије.* — Изузев нешто крупне растове горе што се задржала у топличком округу и то у оном крају где је било слабо насеље и слаб саобраћај због превласти Арнаута, и осим тога, што има местимично у тимочком и крајинском округу по мало средњег узраста растове горе. *уопште у Источном делу нема крупне жирородне растове горе*; *већ је махом и великом већином изданачка растова шума, а нарочито у нишком, пиротском и врањском округу.*

Даље, које имао прилике да изближе у току повише година посматра ове шуме, могао је приметити *да врло сиоро расту и никако не могу да достигну ни величину средњег узраста растове шуме, да никад не рађају и да су млого старије него што на први поглед изгледају.*

Просечна дебљина пречника ових шума износи од 5, 10, 15, 20, 25 па највише до 30 см. у пречнику, дебљег дрвећа уопште нема и то тако готово вечито остаје. Међутим, ако се погледа на дебљину пања из кога је стабло као изданак израсло, види се, да дебљина пања износи 40, 50 па и 100 см. у пречнику; што значи да је шума стара 40, 60, 80, и 100 година па и ако на први поглед не изгледа старија од 10, 20 и 30 година.

Овако стање растових шума овамо долази отуда *што их крешу за лиснике сваке 3-ке или 5-те године. Отуду оне никад и не рађају и становништво овог краја о жиру, као помоћном средству за израну свиња скоро и не зна.* Међутим у Шумадији и југо-западном делу Србије где се повише свиња држи, и ако су растове шуме прорећене и исечене по планинама, остало је ипак доста приватних забрана у којима је шума већином мешовите старости, али која уопште с времена на време рађа а то је ипак доста велика помоћ за израну свиња.

5, *Држање ситне стоке и кресање лисника.* — Држање ситне стоке и кресање лисника у овом крају *редовна је и неопходна потреба становништва бар засад.* О томе није потребно наводити никакве доказе, кад се уопште зна да онамошње становништво највише држи ситне стоке — оваца и коза и да је редовно храни листом, а нарочито у ново-ослобођеном делу Србије.

Али са општенривредног гледишта, са гледишта будућности и опстанка овог рада и начина газдовања мора се признати *да је овај рад и погрешан и кратковечан — привремен.*

Ево зашто:

а, Што се кресањем лисника уопште кварн шума и спречава у порасту и природном развићу; а то се не може одобрити, нарочито у оволиком размеру, ни са гледишта општенривредног нити пак према самом закону о шумама;

б, Што су изданачке шуме, кратковечне, јер не трају више од 50, 80 до 120 година, стоји до тога уколико се чешће и више секу. Па отуда, ако се овај начин исхране стоке, то јест сеча брста и кресање лисника продужи у току речених година на целом простору растових шума, онда ће њих и нестати.

в, Што се намножавањем народа и напретком земљорадње шуме све више смањују и затиру у оним местима где је земља културна која се узима у обрађивање, и уопште употребљава за пољопривредне потребе, а шума све више потискује у просторе апсолутно шумске земље;

г, Са напретком земљорадње настаје временом потреба те се и утрине узимају у обрађивање а с тим смањују испусти за ситну стоку.

Натузијус је казао: „овца бежи испред културе". Што значи, тражи веће просторе за испашу јер нема места у тескоби, где је тако рећи свака стопа земље обрађена. А то исто вреди и за козе још и више, пошто за њих није довољна само паша већ поред тога треба им шуме.

д, Што се мора предузети пошумљивање голих места и стрмених камењара, и страна, ради заштите плодне земље, и да би се отклониле уопште штете што бујице и вододерине земљи наносе. Ради тога предузећа морају се знатни простори испуста и голети ставити под забрану од приступа стоке а с тим ће се ограничити и држање ситне стоке.

Да се не би до тога дошло, да наш сеоски свет наједанпут претрпи осетне штете губитком, смањивањем ситне стоке, кад настане теже време за њено држање, потребно би било израније порадити, да се овај начин газдовања бољим замени, уколико се то не би и иначе самим током, привредним развићем постигло.

Шта треба да поради држава те да се омогући држање ситне стоке и онда кад наступе речене измене, о томе ћу доцније проговорити. А сад да се вратим на *питање о голетима.*

(свршиће се)

СТЕРИЛИЗАЦИЈА МЛЕКА

Реч стерилизација је страна (sterilisation) и мени не може да падне на памет згодна српска реч којом би се дала заменити. Али, она је страна толико исто за друге словенске језике, као и за немачки, па је свуда усвојена као технички термин. Усвојимо је и ми.

*

Млеко се квари лако и брзо, утолико брже, уколико се мање пажње поклонило храни, нези и здрављу стоке, чистоћи

судова у које је умузено и у којима се држи, чистоћи планинке или кравара, температури млека и простора у коме је.

Француски научари: Пастер и Дикло, његов наследник и у положају (сада директор Пастеровог Института у Паризу) и у науци, обухватили су својим микробиолошким студијама и микробе, који су у млеку нашли најповољнију средину за своје развиће. Од њих знамо да се млеко зато поквари — укисели, прогруша, што у њему живот микроорганизама узме шире размере.

Има више врста тих микроба: једни живе о млечном шећеру млека, други о казеину, трећи о масном елементу његовом. Најбрже се развијају они, који живе о млечном шећеру, претварајући га у млечну киселину. Што их је више и што су активнији, тим млеко брже ускисава, док најзад не преврне, прогруша се. Под разним температурама њихово је развиће брже или спорије, ма да опстају на веома ниским и издржавају врло високе. Поред микроба ове врсте, који су редовни пратиоци млека најбрижљивије очуваног, у њ' досповају и *патогени* микроби, микроби болести: туберкулозе, тифуса, дифтерије итд. било што их садржи млеко краве заражене којом од тих болести, било што доспе другим путем.

Уништити микробе обе те врсте, учинити млеко апсолутно безопасним и неукварљивим зове се стерилизовати га. Тако исто се да стерилизовати павлака (crême „милерам“).

У вимену здраве краве нема ниједног микроба, ни млечног ни патогеног. Млеко које би се измузло стерилизованим апаратом и затворило у стерилизован суд, а да никако не дође у додир са спољним ваздухом ни другим предметом, не би се укварило неодређено дуго. Извести ту операцију могуће је, али није свакад могуће знати: је ли музара здрава и не садржи ли млеко клица њене болести. Зато је индустриски стерилизовано млеко, претпоставити тако намуженом млеку, баш кад би се и савладале све практичке тешкоће ове муже.

Речено је да има граница температуре, испод и изнад којих је живот микроба немогућ и да су те границе различне за разне микробе. Стерилизација, убијање микроба млека, може се дакле извести доводећи ово на потребну низину или висину температуре. Наука и пракса усвојиле су загревање уместо смржњавања.

Најповољнија температура за успевање микроба је око 35° Ц. Ако исто млеко у два разна суда држите на две разне температуре, пре ће се укварити оно које је било на температури ближој 35° Ц. Што се од те тачке иде навише или наниже, развој се микроба успорава. Једни гину већ на температури од 60° Ц. док други издржавају и до 120° Ц. Једни микроби имају *споре* које после неког времена клијају и обнављају врсту, и ове су споре издржљивије још на топлоти но сами бацили од којих су. Да стерилизација буде потпуна, ваља умртвити и њих.

Домаћице знају из искуства, да се пре поквари млеко непрекувано од прекуваног. Геј Лисак је доказао да се млеко може очувати прекувавањем неодређено дуго. Он је нпр. два пут дневно прокувавао млеко и ово је после два месеца било још једнако благо. Појав се објашњује тиме, што је микроб млечни, који се најбрже развија, био убијан високом температуром кувања. Али таква предохрана је само привремена, ферменти млечни предузимају набрзо потом свој рад претварања шећера у киселину млечну и млеко ускисне. Пастер је утврдио да је загревање до температуре од 107° Ц. једина и у највише случајева потпуна заштита млека. Сви скоро микроби гину на температури од 100° Ц и да њихове споре трпе с њима исту судбину, стерилизација би била лак посао. Да је могуће знати, који се и који микроби или споре њихове налазе у млеку које подвргавамо стерилизацији, не би увек било потребно ићи до толико високог ступња топлоте. Ну пошто их *може бити*, који се одржавају на температури од 120° Ц за време од једне минуте, опрезност налаже, стерилизовати свако млеко до краја, претпостављајући у њему најупорније клице. — Доводити опет млеко на температуру од 120° Ц. а нарочито подржати га на њој неко време, значи учинити га неупотребљивим. Већ од 70° Ц. млеко почиње да се неосетно мења, промена је све јача што се више пење изнад 100° Ц. а на 120° Ц. приметно црни; подржи ли се на њој или и јаче загрева, оно преврне, — усири се под утицајем угљене киселине која се тада развија у млеку држаном у затвореном суду.

Индустрија се труди да савлада тешкоће које представља задатак: потпуна стерилизација са што је могуће мање промене у изгледу, укусу и саставу млека. Резултатима до којих је дошла, може се бити задовољно, ма да није још речена последња реч.

Сви се фабриканти не држе истог поступка. Један само принцип руководи их *све: да продуженим грејањем млека на нижој температури добију исти резултат који и довођењем на вишу а без незгода које повлачи ова последња температура.* Млеко остављено на температури између 101—110° Ц. потребан размак времена, исто је тако потпуно стерилизовано као и оно доведено на 120, а није променило бојом и укусом колико ово, нити је бојазан да ће га угљена киселина прогрушати као што је за ово. За пет минути, на температури од 110° Ц. *сва* су млека стерилизована. То је потврдила наука; али већ на тој температури бела боја млека, прелази у боју беле кафе и све је затвореније што се дуже на њој одржава или што се више премаша; исто тако сувише се истакне укус куваног млека. Зато је стерилизација, у принципу прост, врло деликатан посао. За сва млека, у свако доба не пристаје исти поступак. Производи исте фабрике неретко су различни. Треба личног искуства и постојане пажње.

Метод стерилизације путем наизменичног загревања и расхлађивања млека, има за руководну мисао да загревањем убије микробе, а расхлађивањем да могућност спорама да клијају, па да и њих убије доводећи на температури од 70° Ц. Тако се то загрева за одређено време и температуру три пута. Четврти пут се загреје до 100° Ц. подржи тако $^3/_4$ часа, па расхлади на 10° или 12° Ц. — Метод као што се види не само сложен, но и непоуздан јер бацили tyrothrix одолевају температури од 100° Ц. и њихов утицај на млеко се јави тек после неколико месеци. Зато он није ни нашао шире примене у индустрији.

Најзад, нису сви услови успеха у срећном избору температуре и трајања загревања. Важно је тако исто питање о каквоћи употребљеног млека, врсти и облику судова у којима се стерилизује, систему запушача итд.

Млеко које на ацидиметру (киселомер, апарат за мерење киселости млека) показује 27° згрудва се већ на 101—101·5° Ц. које је његова тачка кључања; оно пак које је испод нормалне киселости — алкално, стерилизује се непотпуно и знатно мења бојом.

Суд чији материјал нема еластичности распрскава се ако је напуњен, услед ширења млека, а ако није, празнина која остане пошто се стерилизовано млеко олади и спреми за транспорт, узрок је те се непрестаним буњкањем у њему образују зрнца масла која испливавају на површину.

*

Мисао да се млеко очува топлотом није нова, у току последњих сто година чињено је више разних покушаја. Ну, индустриска стерилизација млека добила је полета у последње доба, када је у обим микробиолошких изучавања ушло и млеко, и кад су технички проналасци омогућили у практици ширу примену резултата научничке лабораторије.

I Апарати за индустриску стерилизацију млека

Ових апарата има различне конструкције с погледом на врсту топлоте — пару или воду употребљену за загревање.

Овде ће се дати опис апарата који је употребљен у већини радионица стерилизованог млека. Конструктер Боше, овако га описује:

„Апарат употребљен за овај циљ носи доста незгодно име аутоклава. Ови су аутоклави котлови од јаког лима који може одолети притиску од једног килограма на квадратни сантиметар, а затварају се капцима које држе завртке. Загревају се огњиштем или паром од казана. Носе метални термометар који показује притисак и температуру паре, и одушке сигурности. Боце или кутије с млеком које ће се стерилизовати сместе се у котарицу од галванизованог лима, која се подиже помоћу котура за дизање, да би се спустила у аутоклав, који се потом чврсто затвори капком са завртками.

Загревање се врши у води или у пари, према томе шта се употребљује: кутије од лима или судови стаклени. Грејање паром је много брже и економичније. Аутоклава има вертикалних — усправних и хоризонталних — положених. За ове последње непотребан је котур за дизање јер се боце или кутије положе на колица, али је вертикалан апарат згоднији за справљање стерилизованог млека.“ Пуњење стакала или кутија врши се брзо славином или просто левком.. Кутије од лима потпуно се напуне. Еластичност њихових зидова иде за ширењем млека. Затварају се малим капчићем плеханим који се завари на отвору за пуњење. Боце се не пуне до врха, да би се избегло прскавање

услед ширења течности. Затварају се машином, запушачима од плуте најбоље врсте. Ови се после стерилизовања и расхлађења обложе парафином".

Млеко у боцама претпостављају потрошачи по варошима, док се за извоз употребљују кутије као згодније, економичније и поузданије. —

Само индустриска стерилизација млека заслужује с правом то име. Тако звана домаћа стерилизација млека, у малим апаратима конструисаним искључиво за тај циљ, чини несумњиве услуге онима који је практикују, али тако стерилизовано млеко није још опроштено свију својих микроба ни спора.

II Домаћа стерилизација млека

Овака се стерилизација врши посведневно за потребу деце или болесника. Млеко се загрева до 100° Ц. јер се тежи да му се што потпуније очувају особине мириса и укуса, ма да и оно претрпи неке лаке измене.

Апарата за ову стерилизацију има више. Може се чак извести оним судовима које има у свакој кухињи, уз помоћ термометра.

Овде се даје превод описа једног од њих, колико подесног толико лаког за руковање:

„Апарат се састоји из једног стаклета у коме се, по вољи, може стерилизовати млеко или вода; о њему је Париској Академији медецинској поднесен повољан извештај 12/XII. 1893 год. и проналазач Г. Леге награђен бронзаном медаљом од стране министра унутрашњих послова.

То је управо боца термометрична у којој се течност што се пастеризује или стерилизује, шири под утицајем топлоте и дотичући један од двају потеза урезаних на грлићу, показује сама да је загрејана до тражене висине.

Два потеза на грлићу боце одговарају двема температурама од 85° Ц. за пастеризацију и 106 за стерилизацију."

Кад се млеко не жели очувати дуже од два дана, довољно је загрејавати стакло с млеком у врелој води, док ово, ширећи се, не досегне до првог зареза; хоће ли се да очува дуже, нужно је у обичној води растворити 350 грама кухинске соли по литру воде, јер оволико засићен раствор, кључа тек на температури од 106° Ц. таман дакле на оној, која је потребна да се млеко у боци попне до горњег потеза. Жели ли се имати *потпуно* стерилизовано млеко, треба га на тој температури држати бар 40 минути.

Начин употребе стерилизовина млека. — За одојчад.

Кад се стерилизовано млеко хоће да понуди одојчету, претходно се, онако у још затвореној боци, потопи у врућу воду и доведе на што приближнију температуру материног млека. Препоручује се 38° Ц. Пре но што се отвори и за време подгревања, стакло се протресе три четири пута, како би се павлака што се на врх попела, потпуно измешала с млеком. За 10 минута млеко прими температуру воде. Пошто се отвори, опроба је ли довољно умлачено итд. натакне се сиса на уста исте боце и овлаш нагне.

Цуцли с дугачком стакленом цеви која улази у стакло, замера се, што ју је тешко и заметно одржавати увек онолико чисту и слободну од микроба, колико је то важно у вештачкој исхрани деце.

Други систем цуцле, обична сиса, која се било натакне на стакло, било увуче у њ' има ту незгоду, што је без отвора за кружење ваздуха и што се одојчад често загрцавају, јер им на једанпут куљне у уста велика количина млека.

У француским заводима за новорођенчад, употребљује се цуцла која се зове галактофор и састоји се из фине месингане цеви од највише 10 сантиметара дужине кроз коју иду два олука: шири, за протицање млека, ужи, капиларан за пропуштање ваздуха. На један крај натакне се коштана сиса и све углави на грло стаклета у коме је стерилизовано млеко. Због омогућеног саобраћаја с ваздухом, млеко се пење већ на први потег усисавања.

Једна боца може служити за само једно надајање. — Ако што претекне, не може се већ сачувати до оброка затим, треба га одмах употребити или просути. Зато се млеко намењено исхрани одојчади и стерилизује већином у малим боцама од 50 до 150—300 грама.

Одрасле личности употребљују стерилизовано млеко као и обично, хладно или умлачено. Болесници, како им нареди лекар.

Одржљивост стерилизованог млека. — По теорији, она би била неодређено дуга. Али и најумешније стерилизовано млеко, не да се одржати вечито. Кад је операција изведена с разумевањем, млеко и после *шола године* дана, припремљено за употребу, има потпуно изглед свежег природног млека; укуса пријатног чак и кад се кува хладно, цеди се као и обично млеко и, као и ово да се употребити у справљању јела.

По подацима које је сопственик једног од најуређенијих млекара из околине париске ставио на расположење г. A. Pouriau, писцу првог систематисаног француског дела о млекарењу, неколико проба стерилизованог млека после дванаесто месечног путовања у Бразилију, испитана од стручњака лекара, нађена су за *потпуно добра* и без микроба. Млеко исте фабрике носио је за своју личну потребу француски изасланик на изложби у Чикагу и кад је по повратку једна од боца отворена и кушана млеко је било *без замерке* и ако му је било осамнајест месеци и у самом Чикагу провело осам.

Значај употребе стерилизованог млека и будућност ове индустрије. — Питање је скопчано с другим једним: од колике је уопште вредности млеко у исхрани људског организма? На то данас најнадлежнији писац француски Duclaux одговара овако:

„Млеко је храна од прве важности. Неопходно за одојчад у првим периодима њиховог живота, оно је и за човека, у свима добима, храна здрава, снажна и економична: у млеку и његовим производима, као сиру, најјевтиније се плаћа килограм хранљивог азота.

Знам добро да се толико пута покушавало доказати: како се прецењује његов значај и да је то супстанција која је најгоре искоришћена у исхрани. Указивало се на то, да су азотасте изметине веће за време млечне хране, него за време ма које друге, а да се онима који се њим стално хране, напослетку дотужи. Али храните коња само зоби, наскоро он је неће хтети више и његово ће опадање у тежини бити знатније, но кад би био само о сену или слами. Хоће ли се отуда закључити да је зоб слаба храна за њ'? — Тако бар неће бити његово мишљење.

Исти се разлог примењује и на млеко.

Ну ова *здрава, снажна економична* храна подложна је брзом кварењу. Чистоћа, разумна нега, у стању су одложити кварење за дуже или краће време, али ће оно неминовно наступити, јер *свако* млеко, добијено на редован начин, које се предаје саобраћају, садржи клице свог распада. У почетку је речено откуд оне ту. Неколико бројева даће појам о количини и њиховом брзом расплођавању.

У млеку које потпуно подноси за потрошњу, има *често* до 100.000 микроба по кубном сантиметру. Колико их ми трошимо посведневно у јутарњој чаши млека, лако је израчунати. Одржавано на температури од 35° Ц. и за 15 часова имаће их 165.000000 по куб. сантиметру. Утицај температуре на брзину расплођавања показују ове цифре: После једног часа, на температури од 34° Ц. првобитни број бактерија повећао се за 23 пута, а на температури од 12·5 само 4 пута. Диспропорција је још далеко већа што се дуже проматра.

(свршиће се)

ДУЖНОСТИ СРЕСКИХ НАДЗОРНИКА СВИЛАРСТВА У МАЂАРСКОЈ

ЗА ВРЕМЕ ПРВОГ ПУТОВАЊА

1. ***Почетак првог путовања.*** — Срески надзорник свиларства дужан је кренути се на овај пут, чим од окр. надзорника свиларства добије наређење за тај пут као и потребну суму новаца и штампани материјал.

За ово путовање срески надзорник ваља да понесе од штампана материјала и друге потребе:

а. Нацрт поделе среза;
б. Јавне наредбе;
в. Путне табаке (беле и плаве);
г. Преглед путовања;
д. Деловодник;
ђ. Дневник касе;
е. Упуство за гајење дудова;
ж. Извештај о стању дудова;
з. Правила за извођаче свилених буба и прегледаче;
и. Списак и квалификације прошлогодишњих извођача и прегледача;
ј. Путнички дневник. Затим,
к. Кесу, у којој су мехурци I. класе;

л. Извештај о оним одгајивачима чије су бубе прошле године боловале од кречавице и сањивице;

љ. Прошлогодишњи меморандум с примедбама окружног надзорника;

м. Табаке за овогодишњи меморандум;

н. Извештај потреба;

њ. План за I путовање;

о. Службених куверата разне величине за своју потребу и за прегледаче (адресоване);

п. Службене товарне листове;

р. Меру лиману за орезивање дудова, с прорезом од 8 см.;

с. Меру лиману за обележавање оних дудова, с којих се лишће не сме брати;

т. Меру лиману за обележавање удесних дудића за сађење (4 сантиметра);

ћ. Баштенске тестере и ножице за орезивање и чишћење дудова;

у. Штамбиљ од каучука;

ф. Књигу наредаба;

х. Списак оних лица, која су прошле године тражила дудове саднице, и

ц. Беле табаке о раздавању семена и неколико плавих као резерву.

2. ***Долазак у општину и пријава код општинске власти.*** — Срески надзорник почиње прво путовање по реду, који је изложен у његовом путном плану. Кад дође у какво место, има се одмах пријавити општинској власти, којој треба да покаже јавне наредбе, па затим да је замоли за потребан број радника и нужно оруђе (тестере, ножеве воћарске) за орезивање и чишћење дудова.

Пре свега дужан је да обрати пажњу на то, да се дудови не орезују, чисте и пресађују за време празника. Исто тако ови радови не ће се вршити и кад је време рђаво.

Ако у општини нема никаква писма за њега, има да пита пошту, да код ње нема какво писмо или телеграм.

3. ***Публиковање и шиљање табака за раздавање семена.*** — Од табака за раздавање семена, послаће централни завод по један плави табак свакој општини, а од белих табака потребан број сваком надзорнику.

Срески надзорник има се уверити, да ли је општина увела у поменути табак пријављене одгајиваче, колико их има, и јесу ли све публикације које се спомињу у табаку, тачно извршене.

Становнике ваља пажљивим да учине, да се ради гајења свилених буба обраћају (пријављују) у своје време или општинској власти или прегледачу. Плави табак треба општине у Мађарској да пошљу крајем марта непосредно центр. заводу, а општине из Хрватске и Славоније, срески (котарским) властима у истоме времену.

Ако која општина није до тога времена добила плави табак, нека јој такав табак преда срески надзорник из резерве коју собом носи.

Ако до означеног времена која општина није још послала плави табак, надзорник ће захтевати, да се то учини у његовом присуству.

Прегледач је дужан пазити, да се у општини потребне публикације из табака на време објаве, па о томе, кад надзор дође у општину, овога да извести.

Од белих табака које добија срески надзорник, има он по један табак предати сваком прегледачу, с том напоменом, да у исти упише све одгајиваче који му се буду пријавили, а њима стоји до воље, хоће ли се ради гајења обратити њему или општини.

Пре него што општине пошљу попуњен плави табак, дужан је прегледач из тога табака да препише све пријављене одгајиваче општини, у свој (бели) табак.

Бели табак остаје код прегледача (извођача) до поделе буба, када га предаје среском надзорнику.

4. ***Бројање дудова.*** — Приликом првог путовања, срески надзорник броји колико у којој општини, на јавним местима и поред друмова има дудова, пазећи при том, да води засебно рачун о дудовима, чије се лишће може употребити за храњење свилених буба од дудова, чије се лишће не сме брати за време гајења.

Лишће се не сме брати с младих дудова, који нису већи од 1 м. и чије дебло има мање у пречнику од 10 см. Да се тако стање утврди, има се за овај циљ употребити лимана мера.

Да би се извршило што тачније бројање дудова, надзорник је дужан у смислу наредбе од 9 децембра 1894. (Бр. 71743) тражити, да му се за овај циљ, одреди у помоћ један орган општински.

5. ***Обележавање дудова с којих се лишће не сме брати.*** — Централни завод постараће се, да пре разашиљања семена прегледачи обележе све оне дудове, с којих се не сме брати лишће за гајење. Обележавање има се вршити кречом и прскањем раствором плава камена (бордовском чорбом).

Лишће се не сме брати у текућој години са орезаних и младих дудова.

Приликом обележавања, прегледач је дужан пазити, да се окрече и попрскају само они дудови за које је речено, а да би то могао и као што треба извршити, потребно је, да се пре тога у томе што боље обучи.

6. ***Уклањање грана с дудова које сметају сабраћају.*** — Срески надзорник дужан је приликом првог путовања обратити пажњу на дудове поред путева да својим гранама не сметају саобраћају. Ако је такав случај, то се општине имају упозорити, да тестером сасеку све такве гране, али тако, да се дрво ни мало не оштети.

Срески надзорник ваља општинама да обрати пажњу на то, да се гране уклањају само тестером, а никако сикиром.

7. ***Орезивање дудова.*** — Између дудова с којих се већ бере лишће за гајење свилобубе, треба орезати само болесне и кржљаве, затим старе и оне, који и ако су здрави, расту тако високо, да је с њих врло тешко брати лишће.

Пре него се приступи орезивању, потребно је, да се радници обуче томе послу. За орезивање ваља узети у помоћ и лиману меру.

(НАСТАВИЋЕ СЕ)

БЕЛЕШКЕ

Сазревање грожђа у лозним расадницима Винодељско-воћарске школе. — Шарак се у расадницима Винодељско-воћарске школе у Букову (код Неготина) показао ове године овим редом:

КОД СОРТЕ ЛОЗЕ	У БРАТУЈЕВЦУ	У ВРЕЛСКОМ РАСАДНИКУ	У РАДУЈЕВЦУ
Мадлен Анжевин	3 јула	7 јула	
„ Ројал	7 „	— „	
Шасла бели и црвени	15 „	16 „	
Португизац	15 „	— „	
Чауш	18 „	20 „	
Тамњаника	18 „	20 „	
Скадарка	21 „	22 „	20 јула
Пловдина	21 „	22 „	
Бела Малвасија	— „	22 „	
Црвени Мускат	24 „	26 „	
Арамон	— „	26 „	
Павона	— „	27 „	
Лаурент	— „	27 „	
Црвена Велтелинка	— „	27 „	
Нозиола	— „	27 „	
Зелена Велтелинка	— „	28 „	
Блауфренкиш	— „	29 „	
Вернач	— „	29 „	
Малбек	— „	29 „	
Каберне Совињон	— „	30 „	
Смедеревка	27 „	30 „	
Прокупац	27 „	30 „	27 јула
Зачињак	26 „	28 „	26 „

ГЛАСНИК

Пети Конгрес Српских Земљорадничких Задруга, — у Шапцу од 17 и 19 септембра.

Дневни ред

1. Извештај управнога одбора Главнога Савеза о свом раду и о раду земљорадничких задруга у 1899—1900.

2. Избор три члана Главнога Савеза за преглед примања чланских прилога (котизације) за 1900. годину и издавања, које је управни одбор из тога новца учинио.

3. Одређивање величине котизације за 1901. годину.

4. Решавање о предлозима појединих чланова Главнога Савеза, ако их буде.

5. Решавање о молбама и жалбама, појединих чланова Главнога Савеза, ако их буде.

6. О узајамном обезбеђењу стоке. — Расправа Г. *Милића Радовановића*, професора Велике Школе, члана управнога одбора Главнога Савеза.

7. Значај задруге у прошлости народа српскога. — Расправа Г. *Петра Стокића*, професора гимназије Господара Јеврема Обреновића.

8. Патриотизам и земљорадничка задруга. — Расправа Г. *Милутина Симића*, свештеника, председника Бадњевачке Земљорадничке Задруге.

9. Шта су наше земљорадничке задруге урадиле у материјално-привредном правцу од свога постанка до данас. — Расправа Г. *Милана Љ. Поповића*, свештеника, председника Коларске Земљорадничке Задруге.

10. Просвета и земљорадничка задруга. — Расправа Г. *Димитрија Миловановића*, учитеља, председника надзорног одбора Ресничке Земљорадничке Задруге.

11. Земљорадничка задруга као школа за грађанско образовање. — Расправа Г. *Војислава Ст. Шумкарца*, учитеља секретара Рготинске Земљорадничке Задруге.

12. Један приложак за решење питања о породичним задругама. — Расправа Г. *Тривуна Томића*, земљорадника, секретара Бељинске Земљорадничке Задруге.

13. О поплави реке Тамнаве и Уба. — Узроци и последице, као и начин како да се поплава сузбије. — Расправа Г. *Милутина М. Поповића*, свештеника, председника бргулске Земљорадничке Задруге.

Пословник Конгреса

Члан 1. Пети конгрес српских земљорадничких задруга држаће се у Шапцу 17., 18. и 19 септембра 1900. године.

Члан 2. На конгресу могу присуствовати сви чланови Главнога Савеза и сва лица, која су позвана и која су добила карту за конгрес

Земљорадничке задруге представљају на конгресу њихови пуномоћници, који морају бити њихови задругари. Један пуномоћник не може представљати на конгресу више од једне задруге.

Члан 3. Послове конгреса руководи управа конгреса, која је састављена из председника, чланова и секретара Главнога Савеза Српских Земљорадничких Задруга, из председника и потпредседника Приређивачкога Одбора, из главнога секретара и секретара конгреса.

Члан 4. Управа конгреса руководи дебатама, одређује дневни ред за сваки дан понаособ, одређује састанке и може по употреби изменити часове рада на конгресу.

Члан 5. На конгресу се не сме говорити о политици, као ни о питањима, која нису на дневном реду.

Члан 6. Сви учесници на конгресу могу суделовати у дебатама, које се на конгресу воде. Ну право гласа имају само пуномоћници земљорадничких задруга, почасни чланови Главнога Савеза и чланови управнога одбора Главнога Савеза.

Једна земљорадничка задруга може послати на конгрес колико хоће задругара својих, али се за *пуномоћника* њезина сматра само онај задругар, коме она да писмено овлашћење да је на конгресу представља. (Ово овлашћење пуномоћници ће предати секретару Главнога Савеза на конгресу, од кога ће добити особиту карту, која даје право гласа.)

Свака земљорадничка задруга има право само на један глас на конгресу. То право употребљава пуномоћник њезин и то лично.

Тако исто и сваки почасни члан, као и сваки члан управнога одбора Главнога Савеза има само један глас на конгресу, који мора употребити лично. Ако је почасни члан или члан управнога одбора Главнога Савеза у исто време пуномоћник које земљорадничке задруге, онда он не може имати гласа и као пуномоћник, већ има само један глас.

Ну кад се решава о разрешници, коју треба дати неком члану, онда члан кога се то тиче не може суделовали у доношењу те одлуке, нити сме гласати. То важи и за одлуке које се односе на молбе и жалбе појединих чланова.

Члан 7. О питањима и расправама, које појединa лица читају или расправљају на конгресу, конгрес не може решавати, ну изјављује само своју жељу, која ће ући у општу одлуку. Од овога се изузима случај, кад расправљачи сами предложе да се о њиховим расправама решава и донесе одлука.

Члан 8. Како ће се о којем предлогу гласати решиће управа конгреса.

СТЕЧАЈ

Српском Пољопривредном Друштву потребан је *секретар*.

Плата је годишња секретару према способности од 2000 до 3000 динара.

Право на стечај за секретара имају према чл. 21. друштвених Правила редовни чланови друштвени, који докажу да поред стручне спреме познају и наше пољопривредне прилике, а примиће се пријаве за привременог секретара и оних који нису редовни чланови Друштва а уредним школским сведоџбама докажу стручну спрему.

Дужности су његове према чл. 25 друштвених Правила ове: да води записник у седницама одбора и зборова (осем повремених), да води друштвену коресподенцију, да рукује пољопривредним справама које Друштво наручује, да се стара о издавању и распростирању оних дела, која Друштво прими и награди, да потписује према председнику сва друштвена акта осем новчаних, да чува и одржава у реду пољопривредну збирку и књижницу друштвену; да израђује извештаје о друштвеној радњи, па да их пре збора на 20 дана предаје Управном Одбору, те да их он преко друштвеног органа, а по могућству и других новина предаје јавности — и за све то одговара морално и материјално.

Рок пријаве до 15. Октобра ове године.

Позивају се они који желе добити ово место да се до означеног рока пријаве Српском Пољопривредном Друштву у Београду и поднесу доказе о својој спреми.

Бр. 4297. Из седнице Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва 3. Августа 1900 год. у Београду.

Преглед 33. броја Тежака: Окружна изложба говеди и оваца. *Чланци*: Употреба буковине за железничке прагове у нас. — Један поглед на привредно стање у Источном делу Србије. (свршиће се). — Стерилизација млека (свршиће се). — Дужности среских надзорника свиларства у Мађарској за време првог путовања. — *Белешке.* —*Гласник.* — *Стечај.*

ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА КРАЉЕВИНЕ СРБИЈЕ

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ
УПУЋУЈУ СЕ
СРП. ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ
У БЕОГРАДУ

ПРЕТПЛАТУ ПРИМАЈУ И СВЕ ПОШТЕ

НА ОСНОВУ НАЈВИШЕГ РЕШЕЊА ОД АПРИЛА 1869. ГОДИНЕ № 204. ПРЕПИСКУ ДРУШТВЕНУ НОСИ ПОШТА БЕСПЛАТНО.

Цена огласима изложена је на последњој страни.

ПОД МОЋНОМ ЗАШТИТОМ ЊЕГОВОГ ВЕЛИЧАНСТВА КРАЉА
АЛЕКСАНДРА I

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869. ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ

ЗА СРБИЈУ
НА ГОДИНУ 8 ДИН. НА ПОЛА ГОДИНЕ 4 ДИН. ЧЛАНОВИ ПОМАГАЧИ, ЧЛАНОВИ СВИХ ДРУШТВ. ПОДРУЖИНА, ОСНОВ. ШКОЛЕ, ВОЈНИЦИ СТАЛ КАДРА, ЂАЦИ, МАНАСТИРИ, ЗЕМЉОРАДНИЧКЕ ЗАДРУГЕ И ЧУВАРИ ШУМА ДОБИЈАЈУ ЛИСТ У ПОЛА ЦЕНЕ, АКО ПОЛОЖЕ ПРЕТПЛАТУ УНАПРЕД ЗА ЦЕЛУ ГОДИНУ.

ВАН СРБИЈЕ
НА ГОД. 10 ФРАН. ИЛИ 5 ФОР. А. ВРЕД.; НО СРП. ПОЉОПРИВ. УДРУЖЕЊА И ЊИХОВИ ЧЛАНОВИ КАО И СРПСКЕ ЗЕМЉОРАД. ЗАДРУГЕ И ЧИТАОНИЦЕ, ДОБИЈАЈУ ЛИСТ ЗА 6 ФР. ИЛИ 3 ФОР. А. ВРЕД. КАД УНАПРЕД ПОЛОЖЕ ПРЕТПЛАТУ И КАД СЕ ПРЕТПЛАТИ КОД СВОГ УДРУЖЕЊА ПРЕКО КОГА ЋЕ ИМ СЕ И ЛИСТ СЛАТИ

ИЛУСТРОВАНИ ГЛАСНИК СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

ВЛАСНИК И ИЗДАВАЛАЦ
СРПСКО ПОЉОПРИВРЕДНО ДРУШТВО

КЊИЖЕВНИ ОДБОР:
ДР. М. Т. ЛЕКО, М. М. САВИЋ, П. Т. ТОДОРОВИЋ, А. ЖИВАНОВИЋ и Б. Д. ТОДОРОВИЋ.

ОДГОВОРНИ УРЕДНИК
АЛЕКСАНДАР М. СЕКУЛИЋ

БРОЈ 34. У БЕОГРАДУ, НЕДЕЉА 27. АВГУСТА 1900. ГОДИНЕ ГОДИНА XXXI

ВИНО ОД ЈАГОДАСТОГ ВОЋА

О прављењу вина уопште — Разни народи још у најстарије доба добивали су алкохолска пића превирањем сокова из слатког воћа. Од количине шећера што се налази у воћу или који се сокoвима накнадно додаје, зависи количина алкохола а с тим и јачина и трајаштност алкохолског пића, јер се шећер, као што је познато, претвара у алкохол и угљени двооксид.

Но сем алкохола, доброта и трајаштност вина која се добива од воћа зависи још и од количине киселине. Ако је у воћу подесан однос између шећера и киселине онда ће и вино добивено из таквог воћа бити ваљано и трајно. Али, тај је однос у воћа, не рачунајући ту и грожђе, уопште неподесан а нарочито у јагодастог воћа, те зато, ако и од њега желимо имати добро вино, морамо шири додати извесну количину шећера а у исто време и сувишну количину киселине разблажити водом.

Колико у ком воћу има шећера и киселине највише, најмање и у средњу руку, као и која се количина алкохола може добити превирањем шире код појединог воћа, може се сазнати из Пастерове таблице која је ниже изложена. Та је количина као што се види, различна и код једног и истог воћа, из чега излази, да ће и вина, која се од њих добију, бити неједнаке каквоће, па и ако се њима иначе подједнако поступа. Огроз у коме је 8% шећера и 0.1% киселине, природно је, да ће дати боље вино од огроза у коме је 6% шећера и 0.2% киселине.

При производњи оваких вина морамо бити начисто с тим: каква вина желимо имати т.ј. да ли *обична*, стона (асталска) или *јака* тако звана ликерска вина, па према томе, каква желимо имати тако ваља и да их правимо.

Количина алкохола, т.ј. јачина вина, зависи као што је поменуто од количине шећера и пошто је средња количина шећера у поједином воћу често недовољна, то је природно да у случају, ако желимо имати јака вина, морамо додати шири и већу количину шећера. У вину за *домаћу потребу* треба да има 7% алкохола, за *сто* а у ликерским 12 до 17%

У вину не треба да има више од 5‰ киселине (т.ј. на 1000 литара вина 5 литра киселине), јер је такво вино најтрајније за пиће, па зато у свакој шири у којој би била већа количина киселине, треба сувишну количину киселине разблажити водом, управо, свеколику количину киселине у њој подесити водом на 5% (промила).

Из наведеног излази, да пре него приступимо прављењу вина од воћа, морамо сазнати колико у шиши воћа има шећера а колико киселине те да према томе додамо потребну количину шећера и воде. Испитивање ово врши се на исти начин као и код шире из грожђа т.ј. широмером (Бабовим) одређује се количина шећера а киселина неутралисањем тако званим нормалним калијем [1]), али да би се у овоме олакшао рад, професор Неслер израдио је таблицу из које се види, колико литара воде треба усути у 10 литара шире или на 11 килограма воћа, па да се количина киселине разблажи на 5 промила (‰) и колико ваља додати килограма шећера па да се добије вино са 7, 9 и 12 до 17 процената алкохола.

ВОЋЕ	ИМА ШЕЋЕРА НАЈВИШЕ	ИМА ШЕЋЕРА НАЈМАЊЕ	ИМА ШЕЋЕРА У СРЕДЊУ РУКУ	ИМА КИСЕЛИНЕ НАЈВИШЕ	ИМА КИСЕЛИНЕ НАЈМАЊЕ	ИМА КИСЕЛИНЕ У СРЕДЊУ РУКУ	ОД ОВЕ КОЛИЧИНЕ ШЕЋЕРА У ШИРИ ДОБИЋЕ СЕ У ВИНУ АЛКОХОЛА	НА 10 ЛИТАРА ШИРЕ ДОДАТИ ШЕЋЕРА КАД СЕ ЖЕЛИ ДОБИТИ ВИНО СА 7% АЛКОХОЛА	9% АЛКОХОЛА	12% АЛКОХОЛА	17% АЛКОХОЛА	ЛИТАРА ВОДЕ
Рибизле	7·7	4·8	6·4	2·5	1·7	2·1	3·5	5·0	6·6	9·0	13·0	30
Огроз	8·2	6·0	7·0	2·4	1·0	1·4	4·0	3·2	4·3	6·0	8·8	18
Купине	—	—	4·0	—	—	0·2	2·2	1·0	1·4	2·0	3·0	—
Малине	4·7	2·8	3·9	2·0	1·0	1·4	2·1	3·2	4·3	6·0	8·8	18
Јагоде	3·1	9·1	6·3	1·6	0·5	0·9	3·5	2·0	2·6	3·7	5·5	8

Колико ће бити шећера а колико киселине у воћу то зависи од сората воћа а код једних и истих сората и од тога, да ли су потпуно зреле или не. У колико је воће зрелије у толико ће имати више и шећера а мање киселине те ће отуда и потпуно зрело воће бити најукусније а с тим и најудесније за прављење вина.

У презрелом воћу има често више киселине а мање шећера него у потпуно зрелог воћа, јер га после дужег лежања нагризе киселина а доцније пређе и у труљење, те зато овако

[1]) Види о овоме стр. 20 до 26 у III. практич. пољопр. поуци *Берба грожђа и прављење вина.*

воће треба што пре употребити, а ако то из буди ког узрока не би било могућно, онда га измуљати, помешати са шећером и што више изоловати од утицаја ваздуха. Рачуна се, да се од 11 килограма воћа добива 10 литаре шире.

Киселина ваља свакад да се разблажи водом колико је то потребно јер, кад се додаје мање воде у циљу да би вино било боље, као што се обично мисли, онда се и поред додавања шећера, може киселина осећати.

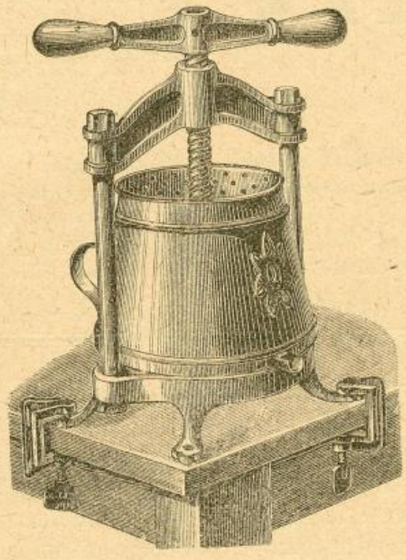

Слика 1.

Производња вина од јагодастог воћа врши се увелико у фабрикама а и у мањим количинама, за домаћу потребу и и продају. Кад се производи у мањим количинама, онда се ради лакшег муљања и цеђења употребљавају и нарочите справе а најобичније су *ручна муљача и цедница* као на слици 1 (стаје 12 марака у фабрици Fr. Flachs Nachfolger Tilly & Seifert — Seestrasse 2, Dresda) и дрвена *муљача с цедницом* коју показује слика 2. а коју може начинити сваки столар. Гротло на последњој цедници износи обично на 15 квадратних сантиметара.

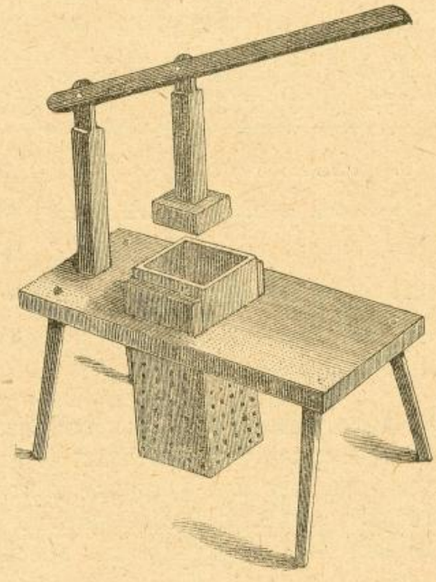

Слика 2.

По неки, кад раде у маломе не оцеђују ширу, већ је из воћа добивају луженьем, исплакањем. Воће најпре изгњече што боље па га затим ставе на чисту метлу која је положена на какав суд са славином. Шира проће кроз метлу и њу испусте кроз славину у подметнути суд, а дроздину која заостане на метли испирају дотле док се из ње не извуче сав сок т.ј. док на метли не остану само кожмуре и семе.

Да би вино било што укусније, додаје се на сваки хектолитар шире по неколико килограма сувих трешања (цибеба) или сувога грожђа које се пре тога раскисели и изгњечи. Рачуна се да у 4 килограма цибеба или сувога грожђа има 3 килограма шећера, те се према узетој количини смањује количина шећера која се има додати.

И код прављена вина, као и код прављења јабуковаче, потребна је велика чистоћа, па зато сви судови како они у којима ће вино превирати тако и они у којима ће се чувати добивено вино, ваља да су сасвим чисти. У нечистим судовима може се омести превирање а сем тога и вино добити непријатан укус и мирис. И овде, као и код јабуковаче ваља припазити да се вино не додирује са железним предметима јер у таквом случају и од најмањег предмета може одмах да поцрни т.ј. да добије мастиљаву боју и непријатан задах.

Кад се шири дода повећа количина шећера и воде, онда се може десити, да се тиме сувише разреде оне материје којима се хране гљивице, које производе превирање. У таком случају, шира неће моћи потпуно да преври, т.ј. остаће слатка а при том и слаба, јер се сва количина шећера није претворила у алкохол и остала тела која се добивају превирањем. Да се превирање потпомогне, треба у овакој прилици досути око 5% винске стеље или још боље непревреле грожђане шире.

Сирћетна киселина може превирање често тако да омете, да се ово продужи више но што треба, те зато ваља обратити пажњу да се она никако и не појави. Кад се шира изложи утицају ваздуха, онда се на њеној површини већ после неколико дана начини беличаста навлака која се састоји од сићушних биљчица (гљивица). Има их од две руке, једна је Micoderma vini, а друга Micoderma aceti. И једна и друга под утицајем ваздуха раздвајају алкохол, и то прва претвара га у угљеников двооксид који лапи, а друга у сирћетну киселину. Обе гљивице посве штетне (од прве постаје болест *вински цвет*, а од друге *цикнулост)* јер се смањивањем алкохола вино јако ослабљава и отеже, а осем тога и ускисне. Штета ова биће наравно у толико већа у колико је у вину било и иначе више киселине. Ну осем тога, сирћетна киселина није добра за вино ни с тога:

а) што алкохол врло брзо прелази у сирћетну киселину, чим се ова укаже, зато се у вино и меће сирћета кад се жели да се од њега добије сирће што пре; и

б) што се тада, и ако се сирћетном киселином не нарушава само превирање, стварају слузаве материје које затим сметају, те се вино не може лепо да избистри.

Само пак превирање шире врши се на исти начин као и код јабуковаче односно шире од грожђа, а и остале радње, као што су: претакање и чување вина у главноме су истоветне с радњама код јабуковаче и вина; зато овде наводимо само:

2. Општа правила о прављењу и чувању вина — При прављењу вина од јагодастог воћа, ваља имати на уму ова правила:

а) Воће мора бити добро зрело. Од незрелог или натрулог воћа, вино је непријатна укуса и лако се замути;

б) И најмања нечистота на воћу или у судовима, може изазвати лош укус а доцније и саму болест вина;

в) Воће треба по могућству употребити одмах по берби, но ако то не би било могућно из буди којег узрока, онда га измуљати, помешати са шећером и чувати од утицаја ваздуха;

г) Шира се може добити цеђењем кључа (дроздине) у цедницама а и луженьем (исплакањем) дроздине. Кад се цеди, онда с том радњом не одуговлачити;

д) Што је воће киселије, то га водом треба више разблажити. Јачина вина зависи од количине шећера којег има у воћу и који се још и накнадно додаје по потреби.

ђ) Да би вино било бољег укуса, ваља пре превирања на сваки хектолитар додати неколико килограма раскишељених и изгњечених сувих трешања (цибеба) или сувога грожђа. У 5 килограма овога грожђа или трешања има око 3 килограма шећера, што узети у обзир приликом додавања шећера.

е) Превирање испада најбоље за руком, кад се врши на топлоти од 15 до 20° Ц.

ж) Ако за време од два дана не наступи превирање, онда ширу оточити и поново је вратити у суд да се на тај начин измеша што више с ваздухом. Ако је могућно, додати том приликом и винске стеље;

з) Ако се превирање заврши а вино при том остане слатко, и недовољно јако, онда додати винске стеље или шире од грожђа која је у превирању;

и) Приликом лужења или муљања воћа као и у доба превирања шире пазити, да се дрождина односно шира не меша много с ваздухом, да се на површини не би настанила гљивица која изазива претварање алкохола у сирћетну киселину;

ј) Кад шира преври и кад се вино избистри, оточити га у буре које је што боље опрано и врло мало сумпорисано (1 парче сумпора на буре од 12 хектолитара).

к) Буре што боље напунити вином. Чепови ваља да су од багренова или растова дрвета и толико дугачки да по могућству додирују вино и онда, кад се буре одпражњава;

л) Умотавање чепова и славине крпама, ваља сасвим одбацити т.ј. пазити да отвори буду тачно округли у ком случају крпе не ће ни требати;

љ) Стакла напуњена вином затварити плутом, па грло загњурити у растопљен печатни восак, парафин или смолу. У таком случају, стакла се могу чувати „дупке“ у противном морају се положити; и

м) Да се добије пенушаво „музирајуће“ вино, ваља додати на свако стакло по 16 грама шећера и мало стеље. Вино треба да је преврело и бистро, а на случај да је остало слатко додати мање шећера.

3. **Прављење вина од појединог воћа** — Од појединог воћа вино се прави овако, и то од:

а) *Рибизла* — Потпуно зреле рибизле ваља мстнути у суд, измуљати их дрвеним тучком пазећи при том, да се семке не нагњече, јер би вино од њих било каштро (тупо) и ширу оцедити. На сваких 10 литара шире додати затим 20 до 30 литара чисте бунарске воде и на сваки литар шире по 1 килограм доброг и чистог шећера. Још је боље, да се израчуната количина воде према оцеђеној шири, измеша добро с дрождином, остави тако за неколико часова или и целу ноћ па затим шира оцеди и помеша с првом широм. Да се за то време раније оцеђена шира не би мешала с ваздухом, ваља је чувати у затвореном суду. Да би се шећер боље растворио, треба га изручити у неку количину воде и то од оне која ће се додати шири и затим на огњу растворити. Растворен шећер помешати затим са широм и водом и сручити у суд за превирање. На овом суду ваља да је врањ за превирање или најмање кеса с песком.

Да се добије ликерско вино, треба на сваких 10 литара шире узети 12 до 15 килограма шећера, па затим радити као што је горе поменуто.

Неки праве ово вино и овако: Ширу помешају са двапут толико воде и на сваких 10 литара шире узму затим по две кашике чисте винске стеље коју измешају са широм. На сваки литар шире узму по том по 500 грама шећера, растворе на огњу, помешају са широм и водом успу у суд за превирање и даље раде као и код првог начина.

Кад се сврши бурно превирање и вино избистри, ваља га преточити у други суд да се одвоји од стеље. После 4 до 5 месеца, вино ће бити потпуно зрело.

б) *Огроза* — У Инглеској прави се ово вино у знатним количинама а тврди се, да је то вино најбоље од свих врста јагодастог воћа. Потпуно зреле бобице треба изгњечити, па затим на сваких 11 килограма узети по 18 литара млаке воде, овом прелити измуљано воће и оставити тако да престоји 2 до 3 дана. Затим ширу оцедити или излужити и на сваких 11 килограма воћа додати по 6 килограма шећера и усути у суд за превирање.

в) *Јагода* — Крупне ананас — јагоде и шумске јагоде, од прилике по пола, ваља измуљати па на сваких 11 килограма јагода додати по 8 литара топле воде, усути у какав дрвени или земљани суд, покрити га што боље и оставити тако да престоји 2 до 3 дана. Затим ширу оцедити и на сваких 11 килограма јагода додати по 4 килограма шећера.

Неки то ради и овако: На сваки литар јагода узму по 1 литар добре јабуковаче, 1 литар воде и 500 грама шећера па све то помешају и изложе превирању. Кад вино по превирању оточе, онда на сваки 100 литара вина додаду по 2 литра што љуће ракије. Таквим вином напуне суд ради накнадног превирања, после којег је вино бистро и зрело.

г) *Купина* — Зреле купине ваља измуљати у какав дрвени суд и затим сваких 20 литара воћа прелити с 1 литром топле воде и оставити тако за 2 до 3 дана. После тога оцедити ширу, на сваких 10 килограма воћа додати по 2 килограма шећера па даље радити као и код наведених начина.

д) *Малина* — Зреле малине треба изгњечите на сваких 11 килограма малина прелити са 8 литара топле воде и оставити тако да престоји 6 до 7 часова. Затим оцедити ширу а дрождини додати на сваких 11 килограма још по 8 литара воде, што боље измешати, оточити после 4 сата, помешати са раније оточеном широм и на свака 3 литра воде додати по 1 килограм шећера и ширу изложити превирању.

На сличан начин може се добити вино и од *шљива* и *трешања*. Из воћа треба повадити коштице, затим га изгњечити; сваких 20 килограма воћа прелити са 1 литром топле воде и оставити тако да престоји 2 до 3 дана. После тога ширу оцедити, на сваки литар шире додати по 250 грама шећера, па затим усути у суд да преври. Да би вино било укусније додаје се од прилике $^1/_4$ истуцаних коштица пре превирања.

Како поменуто јагодасто воће (рибизле, огроз, малине и купине) стасава рано, то оно може лепо сазревати и у планинским крајевима т.ј. онамо, где лоза не може успевати, те се отуда и у овим крајевима може имати доброг вина, не само за кућу већ и за продају. Зато и гајење овога воћа треба да се и у нас одомаћи, а нарочито у планинским крајевима.

(Барт и др.)

Благ. Д. Тодоровић

СТЕРИЛИЗАЦИЈА МЛЕКА

(СВРШЕТАК)

Но по правилу, *није страховати* ни од броја ни од природе ових микроба, редовних пратилаца млека. Они не изазивају никакав поремећај у органима за варење, шта више, помажу у раду оне који су већ тамо. Опасност наступа кад их је више и множе се брже но обично, и кад има патогених. Та је опасност већа за децу но за одраслије, јер су она осетљивија и млеко им је искључива храна. Што је више микроба који нападају млечни шећер, то је већа количина произведене млечне киселине, која шкоди детињем стомаку. Отуда су код деце која не доје матер, поремећаји варења најчешћи баш у оно доба, када

је због врућина, најтеже одржати млеко. Зелени пролив код деце се излечи каткад само напуштањем обичног млека и употребом стерилизованог. То доказује да болест није била последица неког патогеног микроба, већ већег но обично броја оних редовних.

„Осим ових (редовних) микроба, — треба поменути оне који се јављају ретко и који, живећи у млеку дају отровне продукте.... „Нека се један од ових микроба развије у даној маси млека, он неће моћи причинити никакав видан преображај, не одати се ниједним приметним симптомом, а међутим учиниће га опасним за употребу.

„Најзад, треба ставити *праве патогене микробе*, т.ј. оне који су у стању утврдити се у организму, ту образовати колоније или га обузети цела и своје присуство истаћи на видело у којој нарочитој болести. То није као мало час, преко тровање већ права болесничка еволуција, са периодима зачетка, владе и опадања.“ „Није то давно како се приметило, да млеко може служити спроводником. 1870 год. Dr. Ballard је у Енглеској изнео историју једне мале тифусне грознице која је наишла само на муштерије једног млекара, у коме је неко време пре тог, био један тифусни болесник, и где је истрага потврдила могућност додира изметина људских и воде употребљаване у млекару.

Ови су се примери умножили од како је на њих обраћена пажња и сада их има много. Исто се тако открила читава серија сличних случајева за шарлах, дифтерију.“ Говорећи за овим како се на делу, нигде није могао пратити пут, којим је заразна лица дошла у млекар, а одатле прела по кућама клијената, Duclaux примећује да је природно што се то приписује млеку кад се има на уму, да су се *често пута* клијенти *иста млекара*, разболевали у великом броју *у исто време, од исте болести* заразне и онда кад су без икаквих међусобних односа.

„Може неко рећи, да је ова опасност сувише алеаторна, да би се и према њој требало предохрањивати. Али тако се већ не може рећи о туберкулози, кад сама болесна крава производи и уноси у млеко заразну клицу.

Је ли крава често туберкулозна? — Некад се мислило да је то врло ретко. Но откад се изближе загледало, и откад се употребом Коховог туберкулина може скоро поуздано одредити болест на живом браву, потврдило се да је туберкулоза врло честа. Размер туберкулозних крава мења се према областима, а иде каткад до 50%. Не треба мислити да она долази само због слабе пажње, јер се зна за чудан пример једне угледне кошаре у Карлсруу. Од 19 лепих крава чије је млеко било намењено деци и болесницима, прегледом варошког игијенског бироа нађено је 12 крава туберкулозних. Рећи ће се, крава може бити болесна, а да јој млеко не буде заразно. Али, многобројна искуства доказала су да има туберкулозних бацила у млеку туберкулозних крава, не само онда, кад је виме туберкулозно, но и онда, кад је ово здраво и по изгледу и у ствари, али је болест на другом месту. Хришбергер је убризгавао млеко 9 крава код којих је туберкулоза била локализована у плућа и три пута је успео прекалемити је. Размер је још већи кад се убризгава млеко крава код којих се болест проширила.“ Пошто је навео како је клиником утврђено да је туберкулозна крава уносила туберкулозу у куће, пансионате итд. исти писац завршује: „*Данас се може тврдити, да многи туберкулозни доводе своју болест од млека*, и ради предохране од опасности заразе, *много веће но што се обично мисли*, треба напустити употребу некуваног млека, кад год се није сигурно у краву, т.ј. кад се нема уверења да је с успехом поднела убризгавање туберкулина.“

Dr. H. Heine је чинио испитивања на варошкој клиници у Бромбергу у години 1888/9 и дошао до ових цифара: на 5289 грла говеди било је туберкулозних 1650, а од овог броја болесних на *саме краве долази 1261*, дакле три четвртине. Волови, а нарочито телад, јунци и јунице показују много мањи проценат (Milch Zeitung).

„Употреба консервирана млека,“ вели опет Duclaux,“ има толико добрих страна, да се може тврдити е ће ускоро стара практика трговања млеком бити па и прођи. Ова неизмерна организација довођења, ноћњег путовања млека, тако подесног за разне преваре, ово набављање код млекарки које ваља понављати свако јутро и које је прва брига сваке домаћице чим се пробуди, све ће се то свести на мању меру или сасвим ишчезнути, услед све веће и веће потрошње конзервираног млека у боцама или кутијама које ће се набављати онако исто, како се набавља вино или дрво. Обезбеђујући млеку оно што му је једино недостојало: трајашност, — загревање омогућава сачувати га у доба кад га има на претек, за доба кад је ретко и преносити из предела где га има много, у крајеве где недостаје. Трошкови око свега тог, мањи су но ови данашњи које ствара заплет у обрту млека и мноштво посредника. Произвођачи и потрошачи, сви ће имати интереса да се уопшти ова практика стерилизације млека.“

Колико је ово мишљење на добром основу доказује све већа и све општија употреба стерилизованог млека. Париз га дневно троши преко 20.000 литара, не рачунајући болнице и заводе за новорођену децу, где се врши домаћа стерилизација обичног млека, купљеног од набављача. Оно се данас налази на продају у апотекама, бакалницама, млекар. радњама; има дрогерија које га на захтев стерилизују саме. У вароши француској Греноблу, у почетку лета (1899 г.) општински одбор извештава грађанство, у којим ће и којим варошким радњама, свака мати, која не може собом надајати своје дете, нити му куповати стерилизовано млеко, моћи ово добити *бесплатно*. Одбор то чини с обзиром на искуство ранијих година с употребом стерилизованог млека — помор одојчади био је знатно смањен.

Уз сваку иоле већу варош Швајцарске и Француске находи се по која радионица стерилизованог млека. Извоз како млека тако и стерилизоване павлаке достиже знатну цифру. Оно допире на крајњи исток и афричке обале. Марине и бродарска друштва су почела претпостављати га кондензованом млеку и троше га све више и више. Свака година пружи по какав изналазак којим се било справљање било одржавање стерилизованог млека олакшава и ујемчава. Стерилизација млека стала је на своје ноге и сад напредује. Предвиђања наведеног научара Duclaux-а делом се већ остварују: у Данији је од првог јула 1899 г. забрањена продаја млека које није *пастеризовано*, т.ј. *привремено стерилизовано*.

Стерилизовано млеко осим разлога апсолутне сигурности, препоручује још и његова лакша сварљивост. Ова долази од промена које трпи казеин при довођењу на високу температуру. Лекари болница и других завода који су у пракси и на већем броју испитали утицај стерилизованог млека, једнодушно тврде то, као и ово: да тамо, где оскудева мајчино млеко и где се мора употребити млеко кравље, *ово треба да је стерилизовано*.

* * *

У нас је непознато стерилизовано млеко. И у престоници троши се онакво какво га донесу кравари којима је то главни посао, или сељаци, који то врше узгредно. Београд, па ни Србија нема угледан млекар и рационално руковање млеком такође је непознато. Потрошачи су на бог му и душа му, кравара.

Пре две године један уважен свештеник београдски, описао је неколико кошара с кравама у околини, које Београд снабдевају млеком. Оне су слика нереда, нечистоће, смрада, мрака, влаге, права легла клица заразних болести. Краве се ретко испуштају на светлост, неотимарене, леже зими по читаве дане у једној врсти трапа, јер се сви отвори држе добро запушени, како би се у кошари која је често неподадњена или је под иструлио од пиштавине, одржавала висока влажна температура која гони на млеко. Краве се купају у зноју, пригушене учесто без довољно простора за покрете и легало. Једина брига кравара је да што више помузе и што боље прода; каквог млека. то нека хвата полиција. У тој бризи, узима за храну кравама несразмерно велики део пиварских одметака (требер) само да што снажније гони на млеко, без обзира на доказану истину да „краве храњене отпацима индустрија: пиварске, дистилерија итд. дају велики контингенат туберкулозних“ (H. Gueux).

Раније су наведени докази о јакој распрострањености туберкулозе код крава, јачој но што би се веровало, и пример, да је од 19 крава у једној угледној кошари нађено 12 туберкулозних. Шта је природније но веровати да је тај проценат болесних још већи тамо где се одржавају сви услови за појаву и развој болести. Лекари одавно указују на огромну, несразмерну смртност мале деце у Београду. Он је скоро сваке године плен заразних болести: те дифтерије, те шарлаха и других.

Треба веровати да те болести не би ишчезле са изведеном канализацијом Београда. Несумњиво је да би тим каналима отекао један извор болести, али не би и једини. Бојазан је да оне не би притицале, као што вероватно и данас притичу оним

каналима који сваког јутра на „Ђермове“ унесу око 5000 литара млека за потрошњу свију редова грађанству у свима добима.— Прва је брига санитетске полиције да млеко што улази у потрошњу буде чисто и што боље очувано. Свуда где су потрошачи стекли веру у добар квалитет млека и жив надзор над његовим прометом, потрошња се стално увећава и апсолутно и релативно. За напредак вароши прва је погодба: добри здравствени односи. Ти односи неће и не могу бити на висини потребе без уређеног и обезбеђеног промета здравих животних намирница. Млеко улази у прва животна средства сваке породице, у Београду самом о њему искључиво живе неколико хиљада душа.

Ко зна, шта се све тражи, па да га потрошачи могу узимати с потпуним поверењем, мора бити незадовољан овим како је. Нуждан је читав преокрет у припреми млека и у организацији његове продаје, а он се не може извести тако брзо. *Што може*, и што је желети да се оствари у краћем времену, то је да матере које нису срећне, да сасвим или од части могу дојити својим грудма, могадну наћи својој деци *апсолутно безопасно стерилизовано млеко.*

Стерилизација се сматра за нужну и корисну у земљама, где су боље задовољени сви услови добре продукције и продаје млека; од колике је нужности и од колике ли би тек била користи у нас.?

ЈЕДАН ПОГЛЕД НА ПРИВРЕДНО СТАЊЕ У ИСТОЧНОМ ДЕЛУ СРБИЈЕ

(свршетак)

III. О голетима

Голети у нас сачињавају замашно питање. Рђаве последице уништене шуме на стрменим и каменитим местима, у великој се мери осећају, зато је и прописано законом о шумама шта се има у овом погледу радити, и држава већ и предузима неке послове око пошумљивања голети, па с тога о томе и нема места говорити, овде са шумарског гледишта *зато ћу неке напомене о голетима споменути само уколико су проузроковане привредним потребама и привредним односима уопште.*

1, *Постанак голети, последице закона о потесу* — Нема сумње да су неразложне сече дрва за огрев, грађу, крчење шуме и узимање простора под шумом за зиратну земљу и други начини сече за разне потребе највећи узрок што су голети постале.

Али и начин пуштања стоке на попашу — *односно начин извршивања закона о потесу у крајинском, тимочком и једном делу нишког округа не мање допринели су постанку голети у непосредној близини села.*

Под именом потеса — царине, разумевао се у овом крају извесан круг простора земље непосредно око села, које су дотични сељани у пролеће редовно заграђивали, кад наступи време пуштања стоке на попашу, према закону о потесу и то од Благовести — 25 марта, па до Крстовадне — 14 септембра.

За ово време стока сеоска у томе простору — потесу, или другим речма на том заједничком — општем имању — утрини, пасла је у сампас без чобана а остали део простора утрина, шума и зиратне земље итд., који је био изван потеса у атару дотичног села, тај је простор у главном сматран за поље у ком стока није смела да се пушта у сампас него само са чобанима на салашу.

Онај који је хтео стоку на попашу да пушта изван потеса у планину — утрину и ужива на општем имању, морао је да плати неку таксу за општинску или сеоску касу. А ако је у атару тога села — општине имало већих простора шума и утрина, оно што се сматрало за опште-народну планину, на којим просторима стока дотичног села — општине није могла сву попашу да изупотреби — да опасе траву, онда је дотично село или општина пуштала стоку на те планинске сувати; па и данас пушта и стоку из других села по такси; или одсеком издават је по један део сувата под закуп трговцима; или напослетку, одобравано је појединцима из тога места те су узимали стоку на чување преко лета и исхрану из оних места — села која немају довољно испуста и пашалука.

Овакав начин одржавања потеса — односно пуштања стоке на попашу, изазвана је потреба, што су у Источном делу Србије већином груписана села; а у Шумадији и југо-западном делу Србије где су већином, парочито у брдским крајевима села негруписана, одржавање потеса — односно начин пуштања стоке на испашу био је сасвим на други — управо супротан начин горњем описаном начину; но о томе овде се не може говорити.

Најглавнија последица оваквог начина потесивања и пуштања стоке на испашу у овом источном крају јесте та: *што је стока проузроковала голети у непосредној близини села.* А да је то заиста тако, јасно је сваком, кад помисли само на то, како су парочито овце у стању да опасу и опипају сваку тако рећи травчицу; а и козе пак да обрсте сваки листић на шуми докле дохвате, у месту где се свако-дневно на попашу изгоне. А таква је појава редовна била у потесима у овом крају преко целог пролећа и лета.

Додајмо томе још и иначе биваковање и четњи прогон стоке у непосредној околини села где стока табајући уништава траву и огољује земљу, па је онда јасно, колико је стока допринела — парочито ситна стока, да постану голети и у непосредној близини села.

Овде се узгредно може напоменути и то, да је закон о „потесу“ имао и неких добрих страна нпр. у томе: што се водио и одржавао неки заједнички ред и надзор у пуштању стоке на попашу а с тим у неколико и заједничко чување пољских добара. Али имао је више рђавих страна, поред осталог највише у томе, што се затирала гора за сечу грађе за заграду имања уопште а посебице потеса; и што се огромна радна снага трошила око сече грађе, заграђивања имања и уопште одржавања тих заграда. — А парочито штетне последице овог закона огледале су се у Шумадији и југо-западном делу Србије где је у време царовања овог закона општа одредба код кметова и општинских власти била *„ако је слаба ограда око имања потрица и оштета не може се досудити оштећеном, па макар сав усев био потрвен.“* Зато је закон о потесу и поништен и замењен законом „о чувању пољских добара.“

Али овде излази на површину само по себи питање откуда су постале голети и то још у већој мери него у другим крајевима у оном другом делу нишког округа, у пиротском, врањском и топличком округу где није било закона о потесу за време турске управе, па наравно ни оваквог начина испаше као у крајинском и другим окрузима у старим границама наше земље.

На ово питање може се овако одговорити:

а, За време турске управе козе су имале бољу цену него што имају сада, и то је изазвало држање већег броја коза које су тим више затирале шуму;

б, У градовима у ново-ослобођеном делу до последњег времена а и сада у неколико био је уобичајен огрев на дрвеном угљу — ћумуру а то је доста допринело затирању шуме и постанку голети.

в, Начин заграђивања дворишта и имања уопште плотом — прућем који је био одомаћен у овом крају такође поред осталог доста је допринео сатирању шуме и постанку голети;

г, По негде сечена је и затирана намерно гора ради тога да се не би имали где заклањати хајдуци;

д, Где су год радили самокови трошило се много ћумура и зато се опет горе млого секло и затирало.

ђ, По негде затирана је парочито паленьем гора ради стварања и проширења пашњака стоци.

Према овом што сам до сад казао јасно је, да се већ и према самом закону о шумама, голети морају пошумљивати — односно стављати под забрану од приступа стоке, и да ће с тим, на сваки начин појединим сопственицим ситне стоке бити унеколико ограничени бар за извесно време у држању ситне стоке; а с тим претрпети и извесоу штету, ако се не буде постарало да се то ограничење ублажи и штета отклони. Како и на који начин о томе ћу доцније говорити.

2. *Опадање коза* — Познато је да су козе најштетнија врста стоке за шуму па није ни чудо што је на козе и највећа повика у овом погледу, те изгледа да козама највише прети опасност за опстанак кад се приступи у већој мери забрани и пошумљивању голети. Али из следећих узрока које ћу изложити видеће се да опасност опстанку коза не долази једино са те стране што су оне штеточине шума, *већ козе су у току опадања због других важних привредних погодаба.* Ево зашто:

У врањском округу у коме према последњем попису има највише коза; у време турске управе а то је пре 20 година

цена је била једној кози са јаретом од 12 до 18 динара; а сада је цена од 8 па до 12 динара.

Овом опадању вредности коза није узрок какво опште економско опадање у нас, већ напротив пре се може узети општи економски напредак у нас. А зашто пак вредност коза опада долази отуда:

а, Што се козје месо не троши и не цени сада као у ранија времена; тако на западним пијацама козје месо нема готово никакву вредност а и код нас већи део становништва не троши козје месо.

Отуда трговина дебелим јарцима која је у ранија времена била јако развијена готово је у садашње време сасвим ограничена на мали део извоза за Турску и подмирење домаће потребе.

б, Што се лој у садање време неупотребљава за осветлење као некад док се није знало за петролеум и друга средства за осветлење;

Отуда су престале и оне многе топионице из ранијих времена којих је било у јесен готово у сваком селу; а сад се тек по где — где виђају.

Остали приноси од коза као, козина, рогови па и само млеко замењени су у привреди другим бољим материјалом. Зато се уопште сматрају као споредне користи и приноси.

Једино коже јареће и козје одржавају се још на цени ваљда зато, што се не могу другом врстом кожа да замену.

Истина, доказано је да је козје млеко за извесна грудне болести најздравије; даље да је коза на млеку, према трошку што се око њеног издржавања чини, у сравнењу према издржавању остале стоке најобилатија музара, због чега је неки називају „*сиротинска крава.*“

Али кад се узме у обзир то, да млеко од козе као материјал за израду белог смока далеко изостаје у каквоћи иза млека овчијег и крављег; и да се коза може у мањем броју држати а на бољој храни и нези, па опет да се од ње добије млека колико од већег броја коза и подмири потреба у млеку сиромашног света као и она потреба у здравственом погледу, и да се козе могу у мањем броју држати па да не буду од штете шуми и воћу, онда узев у оцену све поменуте околности може се слободно казати: *да се држање коза може слободно ограничити, уколико смета развићу воћа и шума;* а подизати на место коза воће, шуме и остале привредне гране које се у ком месту покажу подесне за развиће.

3, *Зашто нема воћњака у Источном делу Србије* — Какву вредност воће и воћњаци имају у привреди нашег земљорадничког света у Шумадији и осталом делу Србије где има воћњака, довољно се казује тиме, што наш свет у овом крају принос од воћа готово цени толико, колико и принос од жита; јер кад жито не роди а шљиве роде сеоски свет ипак не долази у сасвим несносно стање због неродице, јер га прихвата и спасава приход од воћа, као што се то најбоље видело у 1897. години кад беше жито издало због дуготрајне кише и поплаве.

Зашто воћа уопште нема у равницама нпр. у „Стигу“ а нарочито шљива које главну вредност воћа и представљају познато је, да долази отуда, што српске шљиве — пожеге не могу да успевају на тешким непропустљивим земљама какве су обично у равницама. Па тај општи узрок вреди и за равнице у овом погледу и у Источном делу Србије. Али зашто нема воћа у опште, а посебице шљива на брежуљцима и другим положајима удесним за воћњаке и шљиве у Источном делу Србије, томе треба тражити у другом чему узрок.

Ја ћу изнети неке напомене у том погледу у колико сам мого запазити да су узрок оскудици воћа — воћњака у овом крају; а не велим да ће то бити једини узроци које сам ја запазио. Тако, као природни узрок вероватно је:

а, Да кошава омета напредак воћа у овом крају, јер као што је познато, кошава много јаче дува и досуђује у овом крају него у осталом делу Србије; а познато је и то, да воће уопште боље успева у заклоњеним местима него у местима изложеним ветру;

б, Држање коза у већем броју смета воћњацима, а казато је већ да у овом крају држе људи доста коза;

в, Сва боља земља у Источном делу Србије, а нарочито у ново-ослобођеном крају била је у својини Турака. Турци који су имали доста земље нису имали увиђавности, а вероватно и због слабе проходње и ниске цене воћа нису имали ни рачуна да подижу воћњаке на већим просторима него што им је домаћа потреба била; а наш свет оскудан у земљи није могао на то ни мислити, поред пречих потреба које је гледао од обрађивања земље да подмири.

г, Као што је познато, Турци су наплаћивали порез на воће, — Од сваког дрвета воћа сопственик морао је да плати извесну суму и то по правилу само кад роди; али бездушни закупци пореза у ствари на то нису се обзирали него су од народа наплаћивали родило или не родило воће. Због тога су појединци уништавали и оно мало воћа ако му се затекло на имању.

д, Обично се признаје да Турци радо подижу и негују воће, и да радо троше воће за то, што уопште не пију пића. Али та њихова наклоност ка воћу није била у стању да воћарство као привредну грану крене у напредак и развије у већем размеру, већ она је остала увек на оном ступњу колико да подмири домаћу потребу. То се види по томе, што у ново-ослобођеном делу уопште нема воћа. Па и уколико га има по турским-беговским и арнаутским баштинама и воћњацима, види се, да је све врло невешто засађено, те обично воћњаци њихови више представљају парлоге него воћњаке; а то је знак, да Турци немају ни потребног знања ни вештине уопште за подизање воћњака.

ђ, Земљоделнички свет по урођеној навици тешко се решава да промени општи затечени начин рада; и једно то, а друго што и наш свет нема довољно знања и вештине за подизање воћа; и напослетку и зато, што је наш свет у ново-ослобођеном делу још жељан своје родне земље; па док је откупио земљу од Турака и онако доста га је мука стало, па се тешко решава да одвоји повеће парче земље нпр. какву њиву те да подигне воћњак. Међутим познато је, да су од ослобођења досад чинили местимично појединци покушаје и подизали у малом шљиваре, на онај начин, као што се то у Шумадији ради и свуда су добро успевали, што значи, да су природне погодбе углавном добре за подизање воћњака и у овом делу наше земље.

4, *Виноделе — У крајинском округу* а нарочито око Неготина били су чувени виногради и чувено крајинско вино које се у великој количини извозило у стране земље, а и у великој количини продавало у унутрашњост земље.

У тимочком округу око Зајечара и Књажевца а и по другим местима имамо доста винограда и особито доброг вина које није уступало по каквоћи ни крајинском вину. — Шта више на изложби вина држатој у Нишу 1889 године тимочко вино показало се као најбоље од свих изложених вина.

У нишком округу нарочито у околини Ниша чувени су виногради нишки, каменички, матејевачки, сићевачки и други из којих се места некад у великој количини извозило вино за Бугарску а и на друге стране изван земље.

У пиротском округу у околини Пирота и сада је сразмерно највише од осталих места простора засађених виноградима.

Исто тако чувени су виногради власотиначки, врањски — а нарочито тибушки, затим лесковачки, прокупачки и алексиначки виногради.

У свима поменутим а и другим местима, виногради и виноделе уопште било је развијено. И ова привредна грана може се узети, да је била више мање једна општепривредна грана у овом делу Србије, која је становништву била од велике помоћи.

Али од како је филоксера напала крајинске, тимочке и нишке винограде па и већи део уништила, и од како у последње време из године у годину пероноспора напада винограде, становништво је готово сасвим лишено доходка од винограда; а то погоршава и онако танко стање земљорадничког становништва у овом крају.

5, *Остале привредне гране као помоћна средства у привреди.* — У сваком готово месту, крају и предалу у нас има по нека одлика у привреди, чиме се то место, крај или предео разликује од осталих места крајева и предела. Те привредне одлике долазе услед повољнијих природних погодаба за поједине привредне гране које се у тим местима више и обављају него у другим местима. Ове привредне гране и ако су према главним привредним гранама — Земљорадњи и Сточарству, чиме се у главном маса становништва занима — споредне гране, ипак и као такве оне имају доста замашан значај за привреду становништва у оном месту где се обављају.

Ја ћу изнети познатије и истакнуте радове — односно поједине привредне гране које се у ком месту у Источном делу обављају и чине привредне одлике тих места. Тако:

У крајинском округу у свима местима поред Дунава свет се поред осталих послова у велико бави и риболовом.

У околини Кладова а и целом Кључу најбоље су од свих

других места у нас погодбе за успевање доброг дувана, који је у раније време доста и произвођен. А у околини Неготина као што смо казали чувени су били неготински виногради и крајинско вино.

У тимочком округу у околини Зајечара а нарочито у околини села Великог Извора гаје и подижу добре коње. А у целом заглавском срезу гаје и одржавају чувени кривовирски сој оваца.

У нишком округу у срезу бањском, сврљишком и нишком нарочито у Заплању орджавају много коза. — Осим тога у Заплању развијен је коструторски-мутавџиски и цигларски занат.

У пиротском округу у свима местима а нарочито у планинским крајевима гаји се доста оваца; а у Пироту и околини развијен је ткачки занат при чему се израђује доста сукна, платна а нарочито чувених пиротских ћилимова.

У овог округу доста се справља масла и сира кашкавала за извоз највише у Турску.

У Врању, Лесковцу и у околини ова два два града млого се конопља сеје и велика се трговина води с кучином а и израђеним предметима ужарским који се највише извозе за Бугарску. У ова два града ужарски занат необично је развијен а и у околинама.

У топличком округу због слабе насељености има још доста утрина и испуста за стоку, те из овог округа излази сразмерно више и боље стоке него из других округа у ново-ослобођеном делу Србије; а нарочито има један сој копаоничких оваца који се одликују крупноћом.

У овима планинским местима у ново-ослобођеном делу Србије свет се још у велико занима прављењем угља који носи и продаје преко целе године у околне градове и тиме често знатно крепи своје иначе танко стање.

6, *Како Ашани одржавају своју стоку* — Ашани или како их неки зову Црновунци чине изузетак од нашег света у начину држања стоке и то у томе: што они немају сталног насеља нити своје земље, на којој би издржавали своју стоку, већ закупљују од појединих општина или од државе сувате на Копаонику, Варденику, Чемернику, Сувој Планини, Старој Планини и другима где изгоне стоку на изхрану преко лета.

Ашани, као што сам казао држе само овце и коње и на планину изгоне их обично око 1 маја а концем септембра — како време допусти, нагоне стоку са планина у Добрич и друге равнице, и ту преко зиме закупљују сено и издржавају стоку, док не дође пролеће да се опет крену на планину.

Будућност оваквог начина одржавања стоке подлежи оним истим изменама што сам их изнео у чланку 5-ом „О држању стоке и кресању лисника“, — у II одељку „поглед на сточарство“; са додатком још и тим: да кретање стоке с једног места на друго, промена траве, воде и климе — ваздуха, — доста остављ рђаве последице на стоци. Јер стока се преко лета истина необично поправи и подгоји, али путовањем са планина у ниска места и обратно, — и држање стоке преко зиме на оскудној храни, пошто док год не падне снег не полажу сена стоци него ограничавају ју је на оно мршаве хране што нађе на утринама, те с тога, у толико већма стока без заклона и кошара преко зиме опадне и измршави. *Па с тога, престоји и мора се и код овог начина одржавања стоке завести извесна измена.*

Савко Кучпарић.

БЕЛЕШКЕ

Ласте и врапци. — Кад се ласте с пролећа враћају, оне често налазе да су им гнезда заузели врапци. Врапци, као јачи, не напуштају сопственост коју су непоштено стекли. Је ли истина да се у овом случају ласте свете тиме, што гнезда зазидају? Јесте, то се виђа, али нико још није имао стрпљења да се увери: је ли отвор гнезда сасвим затворен тако, да врапци поцркају у затвору. *Месечни спис,* лист *Немачког листа за заштиту птица,* донео је у овом погледу занимљиво једно саопштење једног од својих чланова, г. *Д. Шилбаха:*

Ове године ласте, што се по прозорима легу, опет су зазидале врапце у Битлштету. Зими и с пролећа врапци су били заузели неко ластино гнездо; у повратку ласта, целога дана трајаше упорна борба, која се свршила поразом ласта. Али после неколико дана, ласте поново дођоше у друштву са њих још 8 до 10 и отпочеше плашити врапце, наравно без успеха. После тога ласте ишчезоше као по некој заповести, да се ускоро врате, када свака од њих носаше пун кљун блата од иловаче, и затвориште гнездо за тили час. Још *Науман* говори о овој *освети ласта*, као о причању. И ова се прича понавља непрестано. Сваке године може човек гледати ове омирске битке које се воде с великом писком и врећањем, али без големог чупања перја. Међутим овде не може бити речи о потпуном зазиђавању и такав случај озбиљни посматрачи још нису забележили.

Али вероватно је да ласте, у својој журби за лежење и немајући ни времена да гнезда праве ни других у замену, сужавају улаз у гнезда која су врапци заузели и то иловачом коју су својом пљувачком овлажиле, и то с тога, што се иловача брзо суши. Онда врапци, налазећи да су им улази унеколико сужени, напослетку их и напуштају те их заузимају ласте као први сопственици. Може бити да су тачна посматрања забележена у овом погледу, али нису још објављена.

ГЛАСНИК

Преглед свежег воћа за извоз. — Услед тога, што многи извозници свежег воћа извозе зелено воће или тек у пола зрело, Господин Министар Народне Привреде издао је наређење:

1. да на извозним станицама, зрелост свежег воћа намењеног извозу, утврђује лекар; и

2. да царинарнице, без лекарског уверења не пропуштају извоз воћа.

Преглед сувих шљива. — Ни једна количина сувих шљива намењена извозу из земље, не може се извести докле се преходно над њима не изврши преглед.

Преглед овај врши комисија, коју бира тржишни одбор за преглед сувих шљива.

Тржишни одбори постојаће у Београду, Шапцу, Ваљеву, Обреновцу и Крагујевцу.

За преглед сувих шљива израђени су у Министарству Народне Привреде и нарочита правила а изабрана су и по шест лица за чланове тржишнога одбора.

У састав тржишнога одбора улазе: помоћник начелства или секретар (члан кварта или срески начелник) који је у исто време и председник одбора; четири извозника сувих шљива или два извозника и два произвођача које на годишњем скупу бирају сви извозници сувих шљива из места и једно стручно лице које поставља Министар Народне Привредс.

Стручна лица за преглед сувих шљива. — По правилима о прегледу сувих шљива, за стручне чланове тржишних одбора, изабрани су за преглед шљива у:

Београду: г. Милош Х. Поповић пређашњи секретар Министарства Народне Привреде;

Ваљеву: г. Мата Ненадовић економ из Ваљева;

Обреновцу: г. Петар Јовић, државни економ среза посавског округа ваљевског;

Шапцу: г. Светолик Петковић државни економ округа подринског, а њему за заменика: г. Живко Јосиповић помоћник државног економа истог округа;

Крагујевцу: г. Јован Марковић, државни економ округа крагујевачког а њему за заменика: г. Љубомир Недић, руководатељ лозног расадника истог округа.

Оснивање плетарске школе у Топчидеру. — Развијенији извоз сировог воћа и грожђа из наше земље повео је за собом и јачу тражњу *котарица за паковање и пренос воћа и грожђа на даља тржишта.* Мимо то, и у привредним пословима, као и у домовима, сваким се даном траже удесније котарице и остали предмети плетарства, а ови у нас или се производе тако примитивно да једва одговарају потребама, или се искључиво доносе са стране. Разлог тај, па и с тога, што у нас има и сада довољно материјала за успешно развијање овог рада, као *занатске радње,* те се многе залишне и мање производне руке могу скренути на то, побудило је г. Министра Народне Привреде да донесе одлуку: да се у Топчидеру, на добру Управе Топчидерске Економије, установи *Плетарска Школа.* Привремено школа ће се

сместити у једној згради Управе Економије, док се за школу на подигне особена зграда, вероватно још у току ове године. Досадашњи учитељ плетарства у Школи за Винодеље и Воћарство у Букову, г. Арн. Храдецки, познат већ довољно са своје потпуне и широке спреме за израду разноврсних, па и најфинијих плетарских предмета, са већим делом алата и прибора плетарске радионице Винодељско-воћарске школе, помоћним особљем и ученицима радионице, прелазе у нову Плетарску Школу. У изради су *Правила* за потпуно уређење те школе, која ће се ускоро обзнанити за шири круг. Из ових ће се видети, када ће отпочети примање нових ученика, колико ће трајати учење и каква ће права имати ученици када сврше ову школу.

Ми поздрављамо ову нову тековину мирнога, али и убрзаног привреднога развијања у нас.

Цена лози и издавање лозе из државних лозних расадника за идућу јесен и пролеће — Г. Министар Народне Привреде наредио је, да цена лози, која ће се ове јесени и идућег пролећа издавати из државних лозних расадника, буде иста, по којој се издавала прошле јесени и пролећа. А та је:

а, *резнице* свих сората лозе, 100 комада	0·50 дин.
б, *ириорци* свих сората 100 комада	1·— „
в, *зрели калемови* (зрело калам. лоза,) 100 ком. .	8·— „
г, *зелени калемови* (зелено каламљена лоза: непрпорени, 100 комада	4·— „
прпорени 100 комада	8·— „

По наређењу г. Министра, од ове године неће се никако више издавати лоза од *Хибрида*, који непосредно рађају, као: Отела, Жакеза, Јорк-Мадере, Хербемона, Вијале итд. те да се произвођници упуте на каламљење лозе, који је начин искључиво за производњу бољих вина.

Осим тога, по распису који је изашао у *Српским Новинама* (бр. 177. ов. г.), сваки који жели да добије лозу из државних лозних расадника треба:

1, да поднесе молбу *своме рејонском расаднику*, а не Министарству Народне Привреде, као што је досада било;

2, да молбу поднесе *најдаље до краја августа*, као што је прописано *Правилима и Упутствима* за извршење закона о обнављању и унапређењу виноградарства.

Уз молбу треба поднети: *Уверење* да је земља испитана односно количине кречњака, а то издаје сваки државни лозни расадник, или Српско Пољопривредно Друштво ако се њему пошаље земља на испитивање; *уверење* да је земља риголана, и *уверење* да се само за своју потребу лоза узима а та уверења дужне су издати општинске власти, и то *бесплатно* (чл. 15 Закона о обнављању и унапређењу виноградарства).

Рејони појединим државним расадницима одређени су овако:

1, *за лозни расадник крајински* (Школе за Винодеље и Воћарство) у Букову код Неготина, округи крајински и тимочки, и срезови голубачки, стишки и хомољски округа пожаревачког;

2, *за лозни расадник топчидерски* (Топчидерске Економије) град Београд и округи београдски, ваљевски, и подрински;

3, *за лозни расадник смедеревски*, округ смедеревски и срезови пожаревачки, моравски, млавски и рамски округа пожаревачког;

4, *за лозни расадник нишки*, округи нишки, топлички и врањски, а за последње — само места где су виногради заражени од филоксере;

5, *за лозни расадник жупски* (у Александровцу) округ крушевачки;

6. *за лозни расадник јагодински* округ моравски.

Конференција виноградара у Смедереву. — Да би се удесио правилан извоз смедеревског грожђа на страна тржишта сазвата је у Смедереву конференција власника виноградара који могу давати грожђа за извоз, и трговаца који могу прихватити извоз и изводити га на корист своју и производника.

Правила о прегледу сувих шљива — Г. Министар Народне Привреде прописао је *Правила о прегледу сувих шљива*, које се доносе на тржишта. Прегледање вршиће *Одбори* у Београду, Шапцу, Ваљеву, Обреновцу и Крагујевцу. Све шљиве цениће се: као *добра* роба и као *лоша* роба. Као лоша роба сматраће се оне шљиве: које су зелене сушене или пресушене (нагореле), које су квашене (водом), или мешане са старим шљивама, у којима има песка или чега другог што би шљиве учинило тежим. Лоше шљиве ће се упућивати у магацин, где ће се онеспособити за извоз и продати за ракију.

Комисија за ограничавање државних шума — Поред досадањих комисија, Указом од 28. прош. месеца састављена је још једна комисија за ограничавање државних шума: „Буковика“ „Рожња“ и „Често-бродице.“ Ова ће се комисија за који дан састати и отпочети рад и то прво у срезу ражањском почев од општине скоричке. J.

СТЕЧАЈ

Српском Пољопривредном Друштву потребан је *секретар*.

Плата је годишња секретару према способности од 2000 до 3000 динара.

Право на стечај за секретара имају према чл. 21. друштвених Правила редовни чланови друштвени, који докажу да поред стручне спреме познају и наше пољопривредне прилике, а примиће се пријаве за привременог секретара и оних који нису редовни чланови Друштва а уредним школским сведоџбама докажу стручну спрему.

Дужности су његове према чл. 25 друштвених Правила ове: да води записник у седницама одбора и зборова (осем повремених), да води друштвену кореспонденцију, да рукује пољопривредним справама које Друштво наручује, да се стара о издавању и распростирању оних дела, која Друштво прими и награди, да потписује према председнику сва друштвена акта осем новчаних, да чува и одржава у реду пољопривредну збирку и књижницу друштвену; да израђује извештаје о друштвеној радњи, па да их пре збора на 20 дана предаје Управном Одбору, те да их он преко друштвеног органа, а по могућству и других новина предаје јавности — и за све то одговара морално и материјално.

Рок пријаве до 15. октобра ове године.

Позивају се они који желе добити ово место да се до означеног рока пријаве Српском Пољопривредном Друштву у Београду и поднесу доказе о својој спреми.

Бр. 4297. Из седнице Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва 3. августа 1900 год. у Београду.

ЦЕНА ОГЛАСИМА:

Маљим од петит врсте једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупних писмена по 15 пара од врсте од ступца.
Већим огласима од целе стране 20 динара (10 фор. а. в.) пола стране 10 дин. (5 фор.) четврт стране 3 динара (2·50 фор.)
Поред тога за свако оглашавање по 20 пара дин. државне таксе.
За оглашавање више пута 10 од сто јевтиније.

Преглед 34. броја Тежака: *Чланци*: Вино од јагодастог воћа — Стерилизација млека (свршетак) — Један поглед на привредно стање у Источном делу Србије (свршетак) — *Белешке* — *Гласник* — *Стечај*.

ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА КРАЉЕВИНЕ СРБИЈЕ

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ
УПУЋУЈУ СЕ
СРП. ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ
У БЕОГРАДУ

ПРЕТПЛАТУ ПРИМАЈУ И СВЕ ПОШТЕ

НА ОСНОВУ НАЈВИШЕГ РЕШЕЊА ОД АПРИЛА 1869. ГОДИНЕ № 204. ПРЕПИСКУ ДРУШТВЕНУ НОСИ ПОШТА БЕСПЛАТНО.

Цена огласима изложена је на последњој страни.

ПОД МОЋНОМ ЗАШТИТОМ ЊЕГОВОГ ВЕЛИЧАНСТВА КРАЉА
АЛЕКСАНДРА I

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869. ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ

ЗА СРБИЈУ

НА ГОДИНУ 8 ДИН. НА ПОЛА ГОДИНЕ 4 ДИН. ЧЛАНОВИ ПОМАГАЧИ, ЧЛАНОВИ СВИХ ДРУШТВ. ПОДРУЖИНА, ОСНОВ. ШКОЛЕ, ВОЈНИЦИ СТАЛ КАДРА, ВАЦИ, МАНАСТИРИ, ЗЕМЉОРАДНИЧКЕ ЗАДРУГЕ И ЧУВАРИ ШУМА ДОБИЈАЈУ ЛИСТ У ПОЛА ЦЕНЕ, АКО ПОЛОЖЕ ПРЕТПЛАТУ УНАПРЕД ЗА ЦЕЛУ ГОДИНУ.

ВАН СРБИЈЕ

НА ГОД. 10 ФРАН. ИЛИ 5 ФОР. А. ВРЕД.; НО СРП. ПОЉОПРИВ. УДРУЖЕЊА И ЊИХОВИ ЧЛАНОВИ КАО И СРПСКЕ ЗЕМЉОРАД. ЗАДРУГЕ И ЧИТАОНИЦЕ, ДОБИЈАЈУ ЛИСТ ЗА 6 ФР. ИЛИ 3 ФОР. А. ВРЕД. КАД УНАПРЕД ПОЛОЖЕ ПРЕТПЛАТУ И КАД СЕ ПРЕТПЛАТИ КОД СВОГ УДРУЖЕЊА ПРЕКО КОГА ЋЕ ИМ СЕ И ЛИСТ СЛАТИ

ИЛУСТРОВАНИ ГЛАСНИК СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

ВЛАСНИК И ИЗДАВАЛАЦ
СРПСКО ПОЉОПРИВРЕДНО ДРУШТВО

КЊИЖЕВНИ ОДБОР:
ДР. М. Т. ЛЕКО, М. М. САВИЋ, П. Т. ТОДОРОВИЋ, А. ЖИВАНОВИЋ и Б. Д. ТОДОРОВИЋ.

ОДГОВОРНИ УРЕДНИК
АЛЕКСАНДАР М. СЕКУЛИЋ

БРОЈ 35. У БЕОГРАДУ, НЕДЕЉА 3. СЕПТЕМБРА 1900. ГОДИНЕ ГОДИНА XXXI

МЕРА ДА НАШЕ СУВЕ ШЉИВЕ БУДУ ШТО БОЉЕ КАКВОЋЕ

Неколики трговци са стране који купују наше суве шљиве жалили су се Господину Министру Народне Привреде, да из Србије добивају, нарочито последњих година, све лошију робу, изјављујући од своје стране, да ће наше шљиве, ако се и даље буду извозиле у тој каквоћи, бити сасвим потиснуте са светских тргова.

Раније се наше суве шљиве јако цениле и биле су обратиле на се пажњу целога света, с тога, што се тада пазило на брање и сушење шљива и што су сушењем шљива руководили људи вични овом послу. Сада пак мало који да не суши шљиве а међу њима има на жалост и таквих који се, како веле страни трговци, служе и недозвољеним средствима: да би им суве шљиве биле теже, па макар купац на њима и штетовао.

Отуда, жалба страних трговаца у овом погледу сасвим је оправдана, и с тога, што се наше суве шљиве урађене као што треба могу у истини такмичити са сувим шљивама свих држава које суве шљиве износе на тржишта, сасвим је на свом месту, што је Господин Министар Народне Привреде учинио од своје стране што је мого учинити: да се нашим сувим шљивама не убија углед на страни, већ да напротив приход од њих буде знатно већи но дојако.

Да то постигне, Господин Министар, наредио је свима начелствима, да ова преко државних економа и осталих полицијских власти обрате своју пажњу на то:

1. да нико, који суши шљиве, не бере за сушење зелене или у пола зреле шљиве. *За сушење имају се брати само потпуно зреле шљиве;*

2. да нико за сушење не узима шљиве које су саме опале, пошто су оне највећим делом црвљиве (а и недозреле);

3. да сваки који желе сушити шљиве, треба да има сортирачу (тријер за сортирање сирових шљива) те да на овој одабира за сушење само најкрупније шљиве. Ситне шљиве нису за сушење већ за пекмез и ракију;

4. да нико не оставља шљиве недосушене и да у магацинима где се чувају, буду потпуно суве, и

5. да нико не износи на трг влажне шљиве.

О свему овоме имају се уверити државни економи који ће тога ради обилазити почешће све сушнице у своме округу односно срезу за све време сушења шљива и контролисати како само брање и сушење тако и остало руковање са сувим шљивама док се не изнесу на тржиште.

Онима, код којих се нађе каква неисправност у овоме, забраниће се даље сушење шљива а лоше шљиве онеспособити за извоз.

КУВАЊЕ КОМПОТА

1. ***Зашто се воће кува*** — Воће се кува у циљу да се из њега уклоне ферменти (гљивице) који проузрокују превирање и да се затим, чувањем воћа у затвореним судовима спречи приступ гљивицама.

2. ***Избор судова*** — Пре него приступимо кувању воћа, компота, ваља да имамо удесне судове, такве, који се могу потпуно (херметично) затварати.

У опште се узима да су мањи судови бољи од већих, с тога, што се воће из њих брже утроши, док се воће из великих судова, ако се ускоро не утроши, може лако и да уквари.

Сем тога, што се судови морају потпуно затварати, они ваља да су и такви, да се могу лако чистити. За овај циљ најудесније су тегле т.ј. стаклени судови који су почевши озго па до дна једнаке ширине. Код таквих судова ивице су нешто старије и посувраћене (сл. 1.) да би се могли што боље повезати. Такви су судови у осталом сразмерно и најјевтинији а добра им је страна и у томе што их не могу нагризати киселине из воћа и што се може лако видети да су цели или напукли, па се зато и претпостављају осталим судовима.

У новије доба цене се јако и стаклени судови с поклопцем који се затвара помоћу завртња (сл. 2. и 3). На суду су завојице од гуме а на поклопцу урезане су увојице и кад се поклопац уврти за суд, онда гума испуни све шупљине тако да ваздух у суд не може ући никако.

Ређе се употребљавају лимани судови с тога, што се затварање мора вршити лемљењем па то иде доста тешко, а такви судови ни иначе нису згодни јер се често дешава да у њима има олова, нарочито у калајним судовима, ако се за то употребе нечисте руде, а бива, да се данце таквих судова често баш и лёми оловом. И у једном и у другом случају, с воћем би се уносила у стомак и отровна оловна једињења јер би се са оловом јединиле киселине из воћа, па се зато оваки судови ни у ком случају не могу препоручити. У Инглеској овакве судове облажу стакленом превлаком од креча, соде, поташе и белутка да воће не пада непосредно на лим и на тај им начин омогућавају употребу.

3. ***Затварање судова*** — Што се судови боље затварају у толико се више спречава продирање ваздуха те се зато и воће може за толико дуже очувати.

Од вајкада је познато затварање судова бешиком, па и данас, може се рећи, овај је начин највише у примени код судова који немају поклопца. Али с тога, што је за удесно припремање бешике потребно повише труда, т.ј. да се бешика потапа у млаку воду, затим, да се сољу што боље истаре и потом испира, у новије доба замењује се радо пергаментском хартијом. И, кад се то чини, онда је најбоље узети је двоструко, па је на кратко време пре употребе потопити у млаку воду да би се могла што боље увезати. Кад се осуши запеће се и затворити суд као што треба.

Слика 1.

Нешто је заметније али без сумње и боље затварање судова запушачима од плуте који се по том премазују парафином, лојем или печатним воском. Наравно, да запушачи за овај циљ морају бити сасвим добри т.ј. да нису скроз шупљикави. Пре употребе треба их потопити у кључалу воду, и кад се осуше, затворити њима судове тако, де буду за 1 см. испод ивице суда. Потом ову празнину од 1 см. испунити растопљеним парафином или лојем и кад се стйне, онда суд повезати платном, које је пре тога натопљено парафином или лојем или у место крпе узети истањен калај — стањол. На исти начин затвори се суд и кад се за превлаку жели употребити печатни восак који се преходно растопи у каквом суду, само у том случају није потребно повезивати платном или стањолом.

Између поменутих судова, најбрже се затварају судови с поклопцем на ком је завртањ, па се с тога и што нису тако скупи оваки судови сваким даном употребљавају све више и више.

4. ***Судови за кување*** — За кување воћа у пари („дунсту“) употребљавају се бакрени калајисани или железни емаљисани (глеђеисани) казани. И једни и други казани ваља да су увек посве чисти. Остали прибор нпр. кашике, мешаљке итд. ваља да су од дрвета, костију или порцелана а онамо где се увелико ради, такав је прибор обично од сребра. Уз ово ваља имати добро глеђеисане земљане шерпење, порцеланске или камене чиније и сличне судове за кување и прихватање воћа.

5. ***Избор воћа и како се припрема за кување*** — Воће за компоте ваља да је свеже, да је зрело али не и презрело, да је без икаквих мана и мрља, за тим да је слатко, миришљиво и са што тврђим месом. По томе између различних сората воћа нису за овај циљ уддесне многе сорте а нарочито оне које приликом кувања изгубе свој мирис, које се не кувају подједнако брзо и најзад све оне с меканим месом. Највише се цене и то од:

Слика 2.

Слика 3.

Јабука: све омање или осредње јабуке са слатким и тврдим месом. Ове треба преходно ољушити и из њих извадити семе с тврдином, а да би месо остало бело, потопити их одмах у хладну воду. Из воде их извадити пред само кување а да се вода с њих оцеди, поређати их на платнено или коситерно сито.

Крушака: све омање и осредње крушке са слатким, тврдим и миришљивим месом. И њих треба пажљиво ољуштити па даље поступити у свему као с јабукама. Многи не ваде тврдину пошто је мекша но код јабука, те се зато може јести.

Дуња: све сорте; с њима се поступа као и с јабукама и крушкама, а само се пре кувања исеку у велије (кришке) или у парчад.

Кајсија и бресака: најбоље су оне из којих се коштице лепо ваде и боље су оне с високих него с ниских воћака. Ваља их с дрвета обрати на 10 до 12 дана раније но што потпуно узру, потопити их у млаку воду, да би се што лакше љуштиле, па пошто се ољуште, пресећи сваку на пола, извадити коштицу и потопити их у хладну воду у којој их држати до кувања,

Шљива: највише се цене ренклоде, мирабеле, и пожеге (читловке, српске шљиве). Њих, ради овога, ваља обрати, док је месо још доста тврдо, па их затим избости иглом, трном или виљушком са свих страна, извадити коштицу и потопити у хладну воду. Пожеге (српске шљиве) могу се припремати и тако, да се из њих не вади коштица.

Трешања и вишања: цене се највише крупне сорте с тврдим месом а могу се прирећивати као и пожеге (читловке) с коштицом и без ње.

Јагода: нарочито ананас.

Малина: сорте с црвеним месом, а кувати их треба што пре по берби.

Огроза: сорте без маља цене се више но с маљама, затим што крупније и с тврђим месом.

Рибизла: радије се узимају црвене сорте од белих и осталих, а пре кувања ваља им очистити петељке и добро их испрати.

Кушина: све крупније сорте с потврђим месом, које пре кувања што боље испрати.

6. ***Бељење воћа*** — Да би воће имало што лепшу боју, треба га преходно избелити (бланширати). Ради тога ваља воће потопити у чисту воду па га дотле барити (кувати) док се вода добро не узмлачи (не сме кључати). Да јабуке и крушке буду сасвим беле, ваља додати и неколико капи лимунске киселине (лимунова сока).

7. ***Пречишћавање (кување) шећера и пуњење судова*** — Шећер за компоте (као и за слатко), треба да је најбоље каквоће. Такав је рафинисани (пречишћени) шећер, но и овај шећер треба још једном прокувати да буде чистији.

Ако је шећер у главама или крупнијем комаћу, онда га ваља иситнити у што мању парчад, метнути у шерпењу па на сваки килограм шећера додати по пола литра речне воде или кишнице и шерпењу приставити на огањ обичне јачине. Да шећер не би искипио, ваља додати по мало чисте воде и пену уклањати цедиљком или кашиком. Тако треба радити докле год шећер кипи и докле се пена издваја. У таком стању шећер се отеже у конце а по зидовима шерпење отпочиње и да се кристалише — шећери. Кад то буде онда је такав шећер довољно чист (неки додају и размућено беланце) па, кад се нешто исхлади, ваља га метути у воће и даље кувати. Шећера треба усути толико, да се њиме облије све воће и испуне све шупљине. Стаклене судове треба преходно нешто загрејати да не прсну кад се пуне шећерним раствором. Судове затим док су још врући затворити на један од поменутих начина и онда их метути у казан да се даљим кувањем у пари или води истера ваздух из воћа. Ако су за овај циљ употребљени лимани судови онда онај отвор на поклопцу (у величини грашкова зрна) не треба затварати пре, док се воће не ускува у пари, а чим то буде, залемити га одмах. Отвор је зато да кроз-а-њ одлази ваздух за време кувања.

8. ***Кување воћа у пари или води и потребни судови за то*** — Пошто се судови напуне воћем и затворе, а нарочито они који се затварају бешиком или пергаментском хартијом, ваља их неко време држати у пари или врелој води да се из воћа истера ваздух. Оваква радња зове се кување воћа у *пари* или *води*, према томе како се кува.

За кување воћа у пари, употребљавају се као што је поменуто бакрени или железни казани (или котлови). У казану ваља да је решетка од летвица. За две подебље летвице или за обруч дрвени, ваља уковати неколико тањих летвица, па кад се решетка начини и у казан умести, онда у казан усути воде за 4 до 6 см. управо толико, да казан не загори а да се при том може развити довољно паре. Вода не сме бити изнад решетке. На решетку ставити толико судова колико их може стати па се казан покрије каквим старим поњавама, џаковима, врећама итд. Што су застори дужи, то је боље, јер се на тај начин средина непрестано запиње и тако притиска на отвор казана. Казан се затим заложи. Пара која се ствара у казану од воде, удараће на судове који ће се због тога загревати подједнако, па наравно и ваздух који је у њима мораће се ширити и изаћи на поље. Топлота ваља да је најмање толика да вода прокључа (100°Ц) и кад то буде онда судове задржати на тој топлоти неколико минута и онда их извадити.

Колико ће се минута држати судови на поменутој топлоти, то зависи од природе воћа и од величине судова. Искуством је доказано да судове који имају у пречнику 12 см. ако су напуњени коштичавим воћем, затим јабукама и крушкама и тврђим сортама јагодастог воћа, треба извадити после 20 минута, а ако је то воће било потпуно зрело, онда нешто раније. Судове с мекшим сортама јагодастог воћа, ваља извадити из казана после 15 минута а судове с дуњама тек после 30 минута.

Ако судови имају у пречнику 15 см. онда их треба извадити из казана и то оне с јагодама, малинама и рибизлима после 15 минута; трешњама, вишњама, огрозом, крушкама и јабукама после 15 до 20 минута; с купинама и кајсијама после 20 минута и с дуњама после 30 минута. Рачуњање минута треба почети од тренутка кад водена пара отпочне пролазити кроз застирач у највећој мери.

Ако су судови стаклени или земљани, онда их на решетку поређати док је хладна вода јер би иначе попрскали, а ако су лимани онда се могу наместити и кад се вода загреје.

Многи не кувају воће у пари већ у води. Стаклене судове омотају сеном или сламом и потопе их у воду више од половине, јер би на судовима затвореним бешиком или пергаментском хартијом прсла и бешика и хартија, кад би били под водом. Ако су стаклени судови онда уклонити огањ из казана а судове не вадити т.ј. оставити их да се у води охладе, јер ако би се нагло извадили, могли би попрскати.

9. ***Начин кувања*** — Компоти се припремају на више начина а најважнији су: *компоти у шећеру*, *компоти у меду*, *компоти у заслађеној ракији*, *компоти у заслађеном сирћету* и *компоти којима се ништа не додаје*.

а) *Компоти у шећеру* — Између многих начина који се препоручују за кување компота у шећеру, поменућемо само оне који се највише цене. На овај начин готове се најобичније: кајсије, бресквe, шљиве, крушке, дуње, зелени ораси, огроз, јагоде, малине, рибизле и купине.

Кајсије по Апертовом начину — Кајсије ваља ољуштити, сваку преполовити, извадити коштицу и потопити их у топлу али не и кључалу воду; ту их држати док толико омекну да се сламком могу набадати. Затим воду одасути а кајсије пошто се осуше сложити у судове и прелити пречишћеним шећером да у њему огрезну, судове затворити и држати их у пари за 15—20 минута. — По другом, Апертовом, начину судови се одмах пуне половинама кајсија, прелију пречишћеним шећером и затим даље ради као по горњем начину.

Кајсије по старом начину — Кајсије ваља да су потпуно зреле али ипак нешто потврђе. Најпре их преполовити, извадити коштицу, потопити у хладну воду и у овој кувати док толико омекну, да се сламком могу набадати, пазећи при том, да вода не кључа. Извађене кајсије оцедити измерити и изручити у какав суд а потом узети толико шећера колико износи њихова тежина. Од ове количине шећера одвојити од ока од прилике половину и у шерпењи кувати док се пречисти и пошто се исхлади налити њиме кајсије па их оставити да тако преноће. Идућег дана оцедити шећер, пречистити га и кад се исхлади на 35—40°Ц прелити њиме кајсије па их као и првог дана, оставити да преноће. Трећег дана, као и другог дана одлити шећер, и овај са остатком шећера кувати док се добро пречисти и кад то буде, онда у шећер спустити и кајсије, па их сад први пут кувати са шећером. Кад се кајсије кувају, пошто се добро охладе, напунити њима судове, које затворити на један од описаних начина и паром истерати ваздух из њих. На овај начин могу се приредити и целе кајсије али је само пре тога потребно да се ољуште и да им се поваде коштице.

Бресквe кувају се на исти начин као и кајсије.

Зелене шљиве — Ваља их брати у доба кад су достигле своју величину, набости их је до коштице и затим их у врелој води барити док омекну. Кад одмекну потопити их у хладну воду из које их извадити чим се охладе, пошто се осуше, напунити њиме судове, прелити их шећерним раствором, затворити и из њих истерати ваздух паром или водом.

Зреле шљиве по Апертовом начину — Шљиве треба потопити у топлу воду да се лакше ољушге и коштице изваде, па кад се то уради, онда напунити судове, додати мало цимета и прелити пречишћеним шећером да у овоме огрезну; затворене судове држати у пари 20—30 минута. Могу се приредити и с коштицама а од њих шљиве добивају у осталом и врло пријатан мирис.

Ренклоде — Зреле но још тврде шљиве, ренклоде, ваља до коштице набости иглом или виљушком, обарити их да омекну, потопити у хладну воду да се исхладе па кад се изваде и оцеде, напунити њима судове. Затим их прелити пречишћеним шећером, затворити и у пари кувати 20—30 минута, да се ваздух истера.

Ренклоде по Апертовом начину — Зреле шљиве док су још тврде ваља најпре потопити у хладну воду а зелене пре тога набости до коштице; затим их извадити и спустити у топлу воду у којој их барити док одмекну т.ј. док не почну пливати (вода не сме кључати). Кад одмекну, уклонити их са огња и оставити тако да преноће. Сутра дан долити у суд нешто воде и шљиве кувати док довољно одмекну па их затим из суда извадити цедиљком (прорешетаном кашиком) и спуштати у хладну воду. Кад се исхладе оцедити воду а шљиве потопити у смлачен шећерни раствор, (пречишћени шећер) и оставити их да преноће. Сутра дан оцедити шећерни раствор кувати га за 10 минута и пену уклањати. Кад нестане пене, скинути га са огња и кад се смлачи (нешто исхлади) потопити у њ шљиве које кувати док се скувају. Шљивама напунити судове које мало загрејати и потом их налити нешто расхлађеним шећерним раствором, судове затворити и истерати ваздух из њих.

Мирабеле по Апертовом начину — За ово су удесне жуте и зреле но потврђе шљиве. Најпре их треба набости до коштице, па их затим потопити у топлу воду која не треба да кључа и у овој их барити док не почну пливати. Кад то буде онда их цедиљком извадити из воде и пошто се добро оцеде, напунити њима судове, прелити их шећерним раствором, судове затворити и искувати у пари да ваздух одиђе.

Мирабеле по старом начину — И код овога начина ваља одабрати зреле но још тврде шљиве које набости до коштице, потопити у хладну воду па их затим барити док одмекну. Одмекле шљиве потопити у хладну воду и пошто се исхладе и вода с њих оцеди метути их у какав суд, налити раствором шећера и оставити да тако преноће. Сутра дан оцедити шећерни раствор и кувати га док се сва пена не уклонн, па кад се исхади, прелити њиме шљиве и оставити их да још једном преноће. Идућег дана оцедити раствор као и прошлог дана, приставити на огањ и кад се узмлачи, спустити у њ шљиве, да се тек сада први пут у њему кувају. Кад се скуване шљиве расхладе на 30—40 Ц,, онда њима напунити судове, затворити их добро и истерати ваздух из њих.

Крушке — треба ољуштити но тако да буду с петељком и пошто се обаре, исхладе и од воде оцеде, напунити њима судове, прелити шећерним растворм коме додати мало коњака, па затворене судове држати у пари 20 минута.

Јабуке — Оне се ређе припремају са шећером а кад се то чини, ради се као и с крушкама.

Дуње — Лепе и чисте дуње без мрља ољуштити, исећи у кришке уклонити тврдину, па их затим заједно са отпацима потопити у воду и барити док у пола одмекну. Парчад затим повадити на сито и осушити а отпатке (љуске и тврдине) барити док сасвим не одмекну. Оцеђеном соку из љусака и тврдине додати од прилике половину шећера од потребне количине за парчад и на огњу кувати док се пена издвоји, па затим метути и парчад у раствор шећера и у њему их кувати док и она одмекну. Кад то буде разлити сок у плитке судове и у овима га држати 1—2 дана, па затим оцедити сок који поново кувати а ако се пени, уклањати и пену, и кад се нешто расхади, налити њиме судове напуњене парчадма. Пошто се из судова истера ваздух, чувати их у мрачним и хладним одајама.

Зелени ораси — За ово су најзгоднији ораси у величини голубијег јајета. Најпре их треба трном што боље набости па затим држати 8—10 дана у бунарској води да се из њих извуче горчина. Сваког дана ваља воду мењати док толико одмекну да се у њих могу забадати комадићи каранфила и цимета. Кад се то уради, онда узети толико шећера колико износи тежина ораха и пошто се шећер пречисти потрпати орахе у врео шећерни раствор и прекувати их неколико пута па их затим преручити у какав суд и оставити да тако престоје један дан. Сок потом одлити и кувати док се згнусне као сируп а орасима напунити судове. Кад се сок расхлади на 30—40°Ц онда њиме налити судове са орасима тако да у соку огрезну и судове што боље затворити.

Трешње и вишње — Њих на ситу треба најпре добро испрати и пошто се вода оцеди тако, да буду што збијеније. Затим

их прелити шећерним раствором и затворене судове држати у пари 15—20 минута, да се ваздух изгони.

Огроз — Одабрати зреле али још потврће бобице и са ових очистити петељку и чашицу, па их затим потопити у суд и воду загрејати близу тачке кључања. Кад то буде онда их изручити на сито да вода одиђе и кад се осуше напунити њима судове, прелити их шећерним раствором, судове затворити и кувати у пари 15—20 минута.

Јагоде, малине и рибизле — Сваким воћем на по се напунити судове, прелити шећерним раствором, затворити судове и кувати у пари 15 минута.

Купине — Зреле но потврће купине (бобице) треба што боље на ситу испрати па затим на свако кило купина узети 300 грама шећера који преходно укувати па купине кувати у шећеру док не одмекну. Сутра дан оцедити раствор и кувати га док се згусне као сируп па њиме налити судове напуњене купинама, затворити их добро и истерати ваздух из њих.

б ***Компоти у меду*** — Често се у место шећера употребљава мед, јер се и у њему може воће исто тако добро очувати као и у шећеру, само га пре тога треба подесити.

Ради тога мед треба помешати с половином воде па га што боље загрејати и потом процедити. Кад се цеди, ваља да је сасвим бистар, а на случај да није, онда га још који пут процедити.

Воће, које се жели кувати с медом, треба ољуштити (ако се иначе љушти), уклонити петељку, коштицу итд. затим га испрати, потопити у хладну воду и приставити на огањ. Тврће воће ваља задржати у кључалој води 20 минута, а мекше 5—10 минута и потом га изручкти у хладну воду.

На свики килограм воћа узети 200 грама меда припремљена на предњи начин и кувати га док се пена издваја, а кад ове нестане, онда спустити и воће. Воће с медом кувати 8—10 минута и док је још топло, напунити њиме судове.

Да се не би осећао мирис од меда, добро је, да се од воћа које се жели кувати с медом начине питије (сулц) и од питаја узети 500 грама на килограм воћа и на 200 грама меда. Питије и мед треба најпре прокувати и кад престане пена спустити и воће да се кува за 8—10 минута, па затим напунити судове и даље радити као и код начина без придавања питија — пâче.

в ***Компоти у заслађеној ракији*** — Чување воћа на овај начини могућно је из два узрока: Најпре се из воћа извуче вода физичко-хемијским процесом, а потом се одстрани (изолише) ваздух, те се тако спречи превирање а с тим и труљење воћа.

Успех је нема сумње у толико повољнији, ако се кувањем воћа убију и гљивице и то пре но што се ваздух одстрани и но што наступи превирање и труљење.

Утицај шећера или алкохола у конзервисању воћа у томе је, што убијају свеколике гљивице којих има с поља и у самом воћу, а уклањањем ових фермената, спречава се и труљење воћа.

Лоша је страна овога начина у томе, што воће више мање подлежи хемијским променама па на тај начин изгуби доста од свога природнога укуса и ароме. Зато, кад се воће жели кувати с ракијом, онда је пре свега потребно да у њој не буде много алкохола, јер би се у таком случају воће смежурало и било би више мање кожасто, с тога, што би му алкохол одузео знатну количину воде. За овај циљ најудесније су ракије: шљивовица, комовица, трешњевица и коњак, и то кад нису сувише љуте т.ј. да у њима не буде више од 30% алкохола.

Трешње и вишње у ракији — Лепе, зреле и потврће трешње и вишње треба што боље испрати, оцедити од воде, скратити им петељку до половине па њима напунити судове или ћупове. На литар ракије узети 250 грама шећера, прокувати га с ракијом и пошто се раствор смлачи, налити њиме воће. За време кувања раствор треба марљиво мешати.

Бресквe и кајсије у ракији — Зреле бресквe и кајсије припремити на исти начин као и трешње и вишње па шећер с ракијом 2 до 3 пут прекувати и њиме пошто се смлачи, налити воће.

Шљиве, ренклоде и мирабеле у ракији — Зреле но потврће шљиве набости иглом или виљушком до коштице и у врелој води кувати док одмекну. Кад се охладе одасути воду и пошто се шљиве осуше прелити их шећерним раствором кад се исхлади и тако их оставити да преноће. Сутра дан оцедити шећер и кувати док се пена издваја па кад се смлачи, њиме воће поново прелити. После 24 часа оцедити шећер, прекувати га још једном па затим додати шљиве и ове кувати докле треба. Кад је и то учињено, онда оцедити шећер, па кад се смлачи додати ракије (по 1 литар на 250 грама шећера), загрејати, и прелити њиме шљиве којима су напуњени судови.

Крушке у ракији — Крушке треба ољуштити и избелити, па затим радити као и са шљивама.

г. ***Компоти у заслађеном сирћету*** — Воће се ређе припрема са сирћетом, ну ако се оно ипак жели употребити, ваља употребити винско сирће, јер је оно најбоље. У сирћету ваља растворити одмерену количину шећера па раствором прелити воће, које затим кувати колико је потребно.

Трешње и вишње у сирћету — На литар сирћета треба узети 300 грама шећера и за време кувања марљиво уклањати пену и мешати. Кад нестане пене изручити раствор у какав чист суд, па кад се смлачи прелити њиме трешње и вишње којима су (свако за се) напуњени судови на начин као кад се припремају с ракијом, па том приликом додати и мало каранфила и цимета. После 5 до 6 дана одасути раствор, кувати га док се пена јавља и кад се смлачи налити судове које затим добро затворити. Воће у сирћету треба да огрезне.

Кајсије у сирћету — Зреле но потврће кајсије требд ољуштити, преполовити, повадити им коштице и потопити их у суд с хладном водом, па кувати док се не покаже први кључ. Чим то буде уклонити суд а кајсије преручити у хладну воду. Затим узети толико шећера колика је тежина кајсија и пречишћеним шећером прелити кајсије, па их оставити да тако преноће. Сутра дан оцедити шећер, прекувати га још једном, док се пена јавља па кад се смлачи прелити њиме кајсије и ове оставити тако још једну ноћ. Идућег дана оцедити шећер, додати неколико кашика живог сирћета и мало цимета, загрејати па затим налити судове напуњене кајсијама, затворити добро и истерати ваздух из њих.

Крушке у сирћету — За ове су најудесније омање и што укусније крушке правилнога облика. Не треба да су сасвим зреле. Најпре их ољуштити, исећи на половине, уклонити тврдињу и потопити у хладну воду, ту их што боље опрати па затим разредити на даске или што друго да се добро оцеде а да се не би прашиле или да на њих муве не би слетале, покрити их чиме. На 5 килограма тако спремљених крушака узети 500 грама шећера и литар живог сирћета. Шећер усути у сирће и што боље прокувати па тим раствором налити крушке и кувати од прилике 2 сата, пазећи при том, да се крушке не прекувају. Кад се исхладе, напунити воћем и соком судове и добро их затворити.

Ако је у кувању додано мало каранфила, цимета и лимунове коре онда ове зачине уклонити пре наливања воћа заслађеним сирћетом, јер ако и даље остану, онда се крушке неприродно бојадишу.

Шљиве у сирћету — Ове се могу приредити заједно с коштицама и без њих.

Кад се припремају, с коштицама, онда лепе, крупне и руком обране шљиве на којима је пепељак, треба поређати у припремљене судове. На 2 килограма шљива узети 600 грама шећера и 3 десилитра доброг винског сирћета, шећер прелити сирћетом и кувати док се пена јавља, па, кад се исхлади, налити њиме суд са шљивама. После 7 до 8 дана оцедити сок, прекувати га још једном и кад се исхлади, налити шљиве, судове добро затворити и истерати ваздух из њих.

Кад се шљиве припремају без коштице, онда их пошто се коштице изваде, треба прелити топлим заслађени сирћетом (узети шећера као и код првог начина) и оставити тако за 24 сата. Затим оцедити сок, кувати га док се пена издваја, додати шљиве и кувати док одмекну. Сок потом оцедити и кувати док се згусне и кад се исхлади налити њиме судове напуњене шљивама толико да шљиве у њему огрезну, судове затворити и истерати ваздух из њих.

Ако се жели додати мало цимета и каранфила ради бољег укуса, онда их додати пре кувања.

д) ***Компоти без икаквих додатака*** — Конзервисање воћа које се кува без шећера или каквих додатака, могућно је лако, ако се оно тако припреми, да се уклони подстрекач превирања и ако се спречи придолажење гљивичиних спора. Да се то постигне потребно је да се из воћа истера ваздух било кувањем у пари или кувањем воћа у води. Приликом употребе овога воћа, по неко се слади и шећером да би било укусније.

10. ***Чување компота*** — Компоте треба што боље чувати, јер се иначе могу укварити (уплеснивити, укиселити итд.) Нај-

дуже трају кад се чувају у сувим, хладним и мрачним местима. По томе, свако такво место, у коме би се испуниле све три ове погодбе, било би врло удесно за чување компота, али мало је таквих места.

Подруми су хладни и мрачни, али су често влажни, те зато мало кад одговарају поменутим погодбама. Спремнице (мутваци) нису опет мрачне ни хладне а често опет ни довољно суве, јер се од јела подиже испарина а често се у њима држе и такви предмети који су подложни превирању.

Ламерхирт чува компоте преко лета у димњацима и тврди да су ови посве згодни само ако су високи да се добро проветравају, ако не кисну и ако нису у вези с димњацима с којима се ради и преко лета.

Онамо опет где за чување компота не би били удесни ни подруми, ни спремници ни димњаци ваља их чувати у ковчезима. Тога ради треба под ковчега од еспапа обложити слојем песка у дебљини од 4 до 5 сантиметра, поређати судове па затим песком испунити све шупљине тако, да буде песка и изнад судова за 4 до 5 см. И у сувим траповима, могућно је компоте такође очувати ваљано.

Наравно, конзерве треба чешће прегледати па чувале се ма где. Ако се на воћу показала буђа (плесан) онда такво воће прекувати више пута, а том приликом може се додати и нешто шећера, сирћети итд. према томе са чиме је воће кувано. А ако се воће почело киселити, онда га прекувати такође више пута а у кувању додати на сваких пола литра сока на врх ножа попаше, да се тиме киселина како — тако неутралише. Воће у том случају изгубиће нешто од своје, природне, боје.

(Барт и др.)

Б. Д. Тодоровић

ВЕЛИКИ ИЛИ ПУТНИЧКИ СКАКАВАЦ

(Pachytilus — Acridius — migratorius)

од

БЛАГ. Д ТОДОРОВИЋА

Скакавци су бич за земљорадника — Где скакавци стално живе — Скакавци прелазе и у наше крајеве — У којим областима у Русији причињавају скакавци највеће штете — Крилати скакавац кад се јавља и како заснива потомство — Главна погодба за извођење ларава или бескрилних скакаваца — Доба извођења бескрилних скакаваца — Разлика између ларве и крилатог скакавца — Преображавање скакавца — Живот и путовање скакавца — Уништавања скакавца: уништавање јаја; уништавање ларава до другог узраста; уништавања одраслијих ларава; уништавање крилатих скакаваца.[1])

Скакавци су бич за земљорадника — Скакавци се убрајају у ред најштетнијих инсеката. У многим местима Јужне Русије, они почешће налећу у огромним јатима да се од њих и сунце често помрачи а где се настане, усеве опустоше сасвим. Као велике штеточине познати су још из најстаријег времена и о њима је већ давно укорењено мишљење, да на својим крилима имају тамним тачкицама исписане речи „*гнев божји*“. Ну и ако таквог написа у ствари нема, скакавци према штетама које чине, заслужују потпуно да се о њима тако мисли, јер су они у местима где се појаве, у истини бич за земљорадника. Штета је од њих у толико већа, што се незадовољавају извесним биљкама као многе друге штеточине, већ прождиру мекане и лиснате делове најразноврснијих биљака а нарочито кукуруз, јер је стабло овога у доба, кад се они јављају доста мекано и слатко; велику штету причињавају и житу, нарочито ражи и пшеници. По који пут слете и на какав шиб или осредње дрво и то у толиком броју, да се због тежине њихове поломе и многе гране. Куда год прођу, они опусте све. Ту не остане ништа од усева, остане само црна земља и глад је неизбежна. „Тако је 1886 године опустошена околина Алгира. Тада су милијарде скакаваца, јурили из једнога краја у други те, од оне лепе и богате земље алгирске, направили ужасну пустош и несрећу. Милијунима скакаваца, прелазило је из једне њиве у другу, и за тренут ока оставили за собом голу пустош. Услед тога што становници алгирски немадоше начина, да овим страшним и немилим непријатељима стану на пут, за кратко време облада у овој лепој земљи таква глад, да је од ње страдала маса народа. Скакаваца било је тако много, да, кад не беше онолике богате жетве алгирске, они, јурећи даље да траже храну, наиђоше масама у изворе, потоке и реке. Ту подављени распадањем својим окужиште све воде и учиниште те мирни становници алгирски падоше и с те стране у тешку беду и невољу“[1])

Где скакавци стално живе — Многи верују да је скакавцу право легло око Касписког мора; неки опет мисле да им је колевка Татарска, Турска и Мала Азија, а што се насигурно зна, то је, да они стално живе, и у неколиким местима Јужне Русије, овде се они појављују час у већем час у мањем броју, и одатле се затим крећу у већим јатима у места, где за њих има хране.

Као гнездо, легло, у коме се скакавци у Јужној Русији множе стално и сигурно, сматрају се водоплавна места нарочито она дуж обала већих река: Урала, Волге, Куме, Терека, Манича, Јероглике, Доне, Дубане, Дњепра, Дњестра и Дунава. У пролеће, равна и нижа места, обично су због излива река под водом, а сва влажна места обрасла су густом трском као и сви ритови. У тим ритовима, скакавци не само да налазе за себе обилну и изврсну храну већ и потребну заштиту од различних непријатеља, нарочито од птица, пошто их ове због трске не могу проналазити и таманити. И јаја, која скакавци носе на тим местима, такође су добро заштићена, јер се изливом река с пролећа спречава пролаз мишевима, кртицама и осталим непријатељима скакаваца. Водоплавна места поред поменутих река, заузимају огромне површине а изгледају или као блатаве баруштине или као ниска острва која су у пролеће од чести или сасвим под водом. По томе, за размножавање скакаваца и за стално становање њихово, Јужна Русија је, посве угодна.

Скакавци прелазе и у наше крајеве — Као год што су неке године угодне за множење гусеница, тако су неке године угодне и за размножавање скакаваца. У том случају скакавци често допру и у оне крајеве где их редовно нема. За последњих педесет година наилазили су скакавци неколико пута преко Румуније и у наше крајеве и допирали у овима до Рудничких и Јеличких планина. Последњи пут појавили су се 1891 године у атару општине неготинске а те их је године било и у пределима око Приштине и у Мађарској, где су починили знатне штете. Тада је наше Министарство Народне Привреде препоручило свима среским властима да најбрижљивије мотре на појаву великих скакаваца, и чим би се ма где, и ма било у мањим количинама и на мањим просторијама појавили, да одмах наређују општинским властима, те да слошки и удруженом снагом предузму најбрже и најенергичније тамањење појављених скакаваца, без обзира на то, што је неког грађанина усев још неповређен и ван опасности. У распису, изложен је и начин, како се скакавци тамане.[2])

У којим областима у Русији, причињавају скакавци највеће штете — Обично је то тако, да, докле су скакавци по ритовима, да власти а и сами сељаци у Русији не мисле на њих с тога, што они тада не причињавају никакву штету, јер се хране трском и осталим барским биљкама. Али, кад се скакавци крену из ових места, кад почну нападати и штетити усеве, онда су они предмет општег разговора а нарочито у губернијама: Астраханској, Ставропољској, Саратовској, Самарској, Екатеринославској, Таврическој, Херонској и Бесарабској и у областима: Терској, Кубанској и Донској. У овим пределима скакавци често наносе своја јаја и по степним местима, без обзира на то, што су водоплавна места тако погодна за њихсво размножавање, а бива, да, одавде, ако се јако намноже, одлазе и у места где се посве ретко јављају или и где су сасвим непознати. Но у тако удаљеним местима од водоплавних места, скакавци се не могу одржати тако дуго, као у местима поменутих река, те зато и нису у толикој мери штетни као они у Јужној Русији.

Према томе, у Русији су одређене тачно области у којима се скакавци стално настањују, затим, у којима повремено живе где се могу и размножавати и у којима се, кад се по који пут јаве, не могу одржати.

Крилати скакавац, доба кад се јавља и како заснива потомство — Савршени или тако звани крилати скакавац, јавља се почетком јула. С горње је стране мрко-зеленкаст, с доње жућкасто-црвенкаст а величине је као што га приказује сл. 1. и 2.

[1]) *К. Е Линдеманъ. Саранча и мѣры ея истребленія.*

[1]) Тежак од 1890 године, стр. 193.

[2]) Тежак од 1891 године, стр. 201.

Има трочлана стопала, кратке пипке и продужено тело. Таруђи своје голенице и покрилце производи цврку.

Женка отпочне носити јаја од јула па све до половине септембра. Из јаја измиле ларве (црвићи) тек у мају идуће године, дакле после 10 месеца, и за то време ако нису заштићена, многа пропадну од различних непријатеља.

Да би јаја била што боље скривена а тиме и у већој мери сачувана од штеточине, женка скакавца полаже их у земљу,

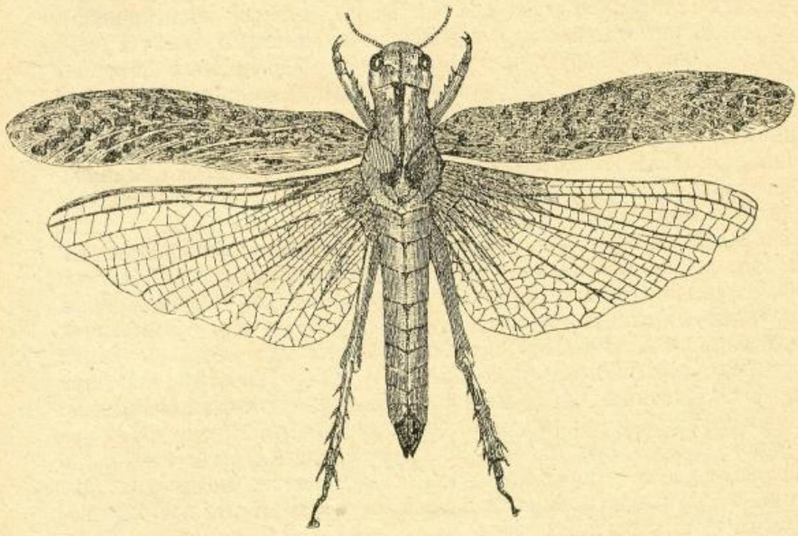

Сл. 1. Крилати скакавац у лету, прир. величина.

правећи од њик гомилице налик на корење трске и других барских биљика. Најрадије их оставља у водоплавна места, т.ј. где је спречен приступ птицама, мишевима и осталим њиховим непријатељима.

Да би женка могла унети у земљу гомилицу јаја, пескопа најпре легалицом која је на врху трбуха, јамицу, дубоку око 3 см. па затим облепи и зидове и дно те јамице извесном течношћу, која се, кад се осуши, окори у танак омотач мрко-сиве боје. Ја-

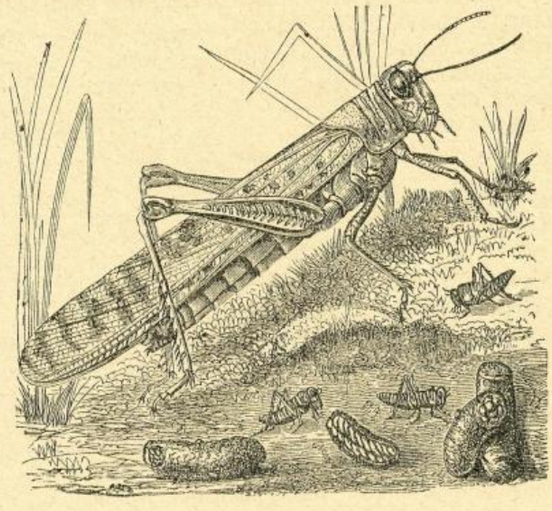

Сл. 2. Крилати скакавац у миру, с младунцима (ларвама) — јајима

мица заједно с тим омотачем личи тада на напрстак, чауру. У сваку чауру женка снесе по 50 до 100 јаја, но тако, да по 3 до 4 буду у једном реду. Јаја су међу собом чврсто сабивена, али нису спојена никаквом страном материјом. Кад женка остави у чаури означен број јаја, онда их озго покрије неком пенушавом течношћу, од које се, кад се осуши, начини нека сунђераста маса, те се тако њоме чаура озго затвори као каквим запушачем. Унутрашњи омотач јамице, служи само на то да би јамице изгледале као корење, трске, а запушач опет штити семе од различних прождрљивих инсеката и других штеточина.

(свршиће се)

ДУЖНОСТИ СРЕСКИХ НАДЗОРНИКА СВИЛАРСТВА У МАЂАРСКОЈ

ЗА ВРЕМЕ ПРВОГ ПУТОВАЊА

(наставак)

8. ***Чишћење дудова*** — Под чишћењем дудова разуме се уклањање; а) сувих грана; б) свих поломљених грана приликом брања лишћа; в) свих грана које се укрштају и тăру; и г) свих грана које су врло густе, да се лишће не може добро развити због недовољне светлости.

Орезане дудове треба идуће године очистити, т.ј. уклонити излишне гране, да би се заостале могле боље развијати.

При чишћењу мора се на то пазити, да се круна развије од спољашњих грана, а у унутрашњости разредити све густе гране.

Чишћење се мора извршити у присуству среског надзорника. Надзор коме другом лицу у овом послу, не дозвољава се.

Број дудова који се имају чистити у појединим општинама, зависи од количине дудова у општини, но ипак овај рад (чишћење), треба тако распоредити, да се за време од три године изврши чишћење свих дудова у општини.

Окружни надзорник дужан је према овоме да означи, колико се дудова у којој општини има очистити сваке године.

И при чишћењу и при орезивању дудова, дужан је и прегледач присуствовати, а срески надзорник ваља да настане, да тада буду свакојако и руковалац општинскога расадника дудова

9. ***Извештај о стању дудова*** — Нађени број дудова, као и број оштећених дудова, дужан је надзорник завести у штампани образац за то и то док је још у општини, пазећи на то да том приликом испуни тачно све рубрике.

10. ***Привољевање одгајивача и познавање прилика о стању свиларства*** — Сем бројања дудова, дужност је среског надзорника и да подстрекава ондашње становнике на гајење свилених буба као и да се уверава о томе, какви су односи у општини према свиларству. т.ј. да ли се становници радо одазивају овој привредној грани или не.

Он ваља да се труди, да се што чешће састаје с члановима општиноким и становницима, како би с њима могао што боље расправљати питања о свиларству.

Исто тако ваља да се постара наћи сигурна човека, који ће моћи да обавља дужност прегледача и извођача по упуствима која су за њих прописана.

Он ће се уверавати и о томе, да ли се дудови покрај путева и на јавним местима хотимично кваре и штете, и ако је такав случај, онда се има трудити, да пронађе штеточину и сведоке, па затим састави протокô и о томе извести општину.

Протоко (записник) ваља да пошље заједно с путним табаком централном заводу.

Напослетку, дужан је распитати о томе. да ли у обиму његова надзорништва нема когод већу количину својих дудова. Ако би био такав случај, ваља да га посети и на њ утиче, да лишће употреби за гајење свилених буба.

Извештај о овим ђудима, треба да пошље с путним табаком своме окружном надзорнику, који га по прегледу има послати централном заводу.

Нв случај, да је надзорник сазнао, да у месту, које не би припадало његовом или другом ком свиларском срезу, има дудова у изобиљу но да се онамо свилена буба не гаји, онда је дужан да оде у то место, и да се тамо код сопственика дудова и општине што енергичније заузме, да и они гаје свилене бубе.

О овом случају дужан је известити окружног надзорника, ради даљег делања код централног завода, како би и то место могао примити у састав свога надзорништва.

11. ***Постављање прегледача и извођача и кад ступају на дужност*** — Срески надзорник дужан је у сваком месту где има најмање по 5 одгајивача, поставити по једног прегледача, који ће у исто време извршити и извођење буба. Од овога изузимају се „Пусте“ „Салаши“ и „Мајури“.

У оном месту, где се рачуна број одгајивача на стотине, сме се у надзорништвима I класе поставити 1 прегтедач највише на 150 одгајивача, а у надзорништвима II класе, на 200 одгајивача.

У местима пак, у којима би било више од 150 односно 200 одгајивача, мора се поставити нов прегледач. Ни у ком случају није дозвољено, да један прегледач има више од 150 односно 200 одлајивача. Изузетно може један прегледач имати више од-

гајивача само у случају, ако у општини вишак одгајивача не прелази одређени број са 10%.

Прегледач мора у исто време бити и извођач.

У оној општини где има мање од 5 одгајивача, надзорник може условно поставити прегледаче, но на то се место има утврдити, ако се до раздавања семена буде повећао број одгајивача.

Прегледача (извођача) поставља срески надзорник по праву које му дају правила о прегледачима.

Надзорник при томе ваља да пази, да се прегледач, ако је то икако могућно, наименује из реда одгајивача.

Онај прегледач (извођач), који у прошлој години није добро одговорио својој дужности, и за кога је у кондујит — листи речено да је „неподесан", не сме се ни под каквим погодбама поставити за прегледача.

За сваког прегледача мора се наћи и лице, које би га могло заменути на случај потребе.

У оним општинама где је постављено више прегледача, може један прегледач заменути другог. Не дозвољава се, да се за заменика поставља лице које је сродник прегледачу, јер у случају, ако би прегледач био отпуштен, може се лако десити да ни овај не ће хтети да ради као што треба.

Највећа погрешка има се приписати среском надзорнику, ако би он поднео такво извешће, да у општини није могао наћи подесно лице за прегледача, нити лице за заменика. Ако срески надзорник није нашао такво лице, знак је, да није заложио довољно труда, па и ако је за то имао и сувише времена, да га је чак и писменим путем могао пронаћи и поставити.

Ако такво лице није нашао, које се као прегледач имало старати и за извођење буба, дужан је наћи какво лице коме би се овај важан посао могао поверитн.

Срески надзорник треба да зна, да је заједничко извођење свилених буба, по себи врло корисна ствар, но да оно може бити без усцеха, ако би извођач био такав човек, који није у тај посао добро упућен, јер се у таком случају може упропастити цела количина семена одређена за општину.

Исто тако не треба предвидети ни то, да се свуда онамо, где се бубе заједнички изводе па затим деле, одгајивачима, добија увек за једну трећину више мехурака од унце семена (25 грама), него у случају, кад се тако не ради.

12. ***Локал за извођење свилених буба*** — За време првог путовања, срески надзорник дужан је, да за заједничко извођење буба нађе према потреби један или више удесних локала. Локали ваља да су промајни, патосани и да имају земљану пећ.

Кад срески надзорник нађе такав локал, онда ваља одмах да постави прегледача (извођача).

За овај циљ треба да су, ако је то икако могућно, два локала, и то један за извођење, а други за разређивање и дељење буба. Ако се таква два локала могу добити уз малу закупнину, онда их треба закупити

13. ***Постављање прегледача (извођача) за две или више општина*** — Срески надзорник може прегледача (извођача) једне општине поставити и за другу општину, ако је ова у близини његове општине, т.ј. ако није удаљенија од 1—2 км. но то само у случају, ако је број одгајивача у тој другој општини мањи од 5.

Односно постављања једног извођача за више оближњих места у којими би било мање од пет одгајивача, напомиње се, да надзорник прегледача и у том случају треба да постави но с тим, да се извођење врши у једном месту, које одреде сами одгајивачи. У таком случају број одгајивача из свих тих места не може бити мањи од 10.

У оваким местима срески надзорник може и лично раздавати свилене бубе.

14. ***Правила за прегледаче (извођаче)*** — Кад срески надзорник постави прегледаче, дужан је прочитати му правила, објаснити му све тачке и у свему га добро обучити. Затим ће му дати један примерак тих правила за његову употребу. Други примерак истих правила на коме се прегледач потписује да их је прочитао, оставља такође код прегледача, а узима га тек пошто заврши прво путовање, и онда тај примерак има послати окружном надзорнику.

Не ће се узети у призрење изговор среског надзорника, да он није био у стању обучити прегледача (извођача). Пошто је избор и постављање ових људи поверено њему, то се он има старати, да такво место заузму они, који потпуно могу одговорити своме позиву.

15. ***Привољевање одгајивача и од стране прегледача (извођача.)*** — Кад је срески надзорник поставио прегледача, почиње с њиме заједнички утицати на одгајиваче да их буде у већој мери. Није довољно да срески надзорник утиче на одгајиваче само публикацијама, већ мора и лично да утиче. Он ваља у општини да посети сваки кутић, нарочито куће у којима станују сиромашни људи, и да их придобије за одгајиваче свилених буба. Он не сме напуштати ни једну општину дотле, док не нађе толико одгајивача, колико је то потребно према стању дудова, који се налазе у тој општини.

Број одгајивача не сме бити мањи но у прошлој години. У таквој општини у којој се раније гајила свилена буба, па се овај рад напустио, имају се и окружни и срески надзорник живо заузети и све од своје стране учинити, да се гајење поново предузме. Тада је дужан испитати и узроке, зашто се престало с гајењем свилене бубе.

Имена оних одгајивача, које је за свиларство придобио срески надзорник, имају се уписати у табак за раздавање семена који је код прегледача.

Ако је делање среског надзорнака у привољевању одгајивача било без успеха, онда је дужан да то спомене у путном табаку и да мотивише узрок, зашто у томе није могао имати успеха.

16. ***Кречавица која се примешила у прошлој години*** — Срески надзорник показаће свима одгајивачима, чије су бубе прошле године боловале од кречне болести и сањивице како треба да дезинфекују локале у којима ће гајити свилене бубе као и предмете који ће се употребити за овај посао.

Примедба. У сваком локалу где је прошле године владала кречавица, не би требало, ако је то икако могућно, гајити свилене бубе најмање за две године. Ну, ако се нема других локала, онда је потребно да се тај локал, пре него се отпочне гајење накади добро сумпором, при чему затворити врата и прозоре и ове држати тако за три дана и три ноћи.

Срески надзорник дужан је упозорити одгајиваче на то, да ће у овом погледу бити строго надзиравани, и да они, који се ове наредбе не би хтели придржавати, не ће добити семе за гајење.

17. Пре него што отпочне прво путовање, добија сваки срески надзорник од централног завода толико кесица у којима мехурци I. класе као мустра, колико има општина. У свакој таквој кеси има 100 грама мехурака.

Ова мустра има се послати поштом оним прегледачима који се и даље задрже, а новим прегледачима предаће сам срески надзорник у доба I путовања, кад их буде поставио. Приликом шиљања мехурака и преноса од стране среског надзорника, има се строго пазити на то, да се мехурци не нагњече, јер у том случају не би могла бити никаква мустра. Зато кесе треба добро упаковати.

Прегледачу треба ставити у дужност, да те мехурке добро чува, како се не би оштетили. Мустра служи за то, да прегледач касније покаже одгајивачима, какви морају бити мехурци I класе.

О класификацији и сортирању мехурака као и о пошиљању одгајивача станици за откупљивање чаура, дужан је срески надсорник прочитати прегледачу правила о томе и не сме га напуштати дотле, док се не увери да је овај све то лепо схватио.

Приликом закључивања откупљивања мехурака, дужан је прегледач предати станици за откупљивање мехурака мустру мехурака заједно с кесом. Станица ће о томе узети белешку и ову послати окружном надзорнику. Окружни надзорник из тих бележака знаће, да ли су и којим станицама враћене све мустре мехурака.

18. ***Подаци о дудовима и копање јама за сађење дудова*** — Среском надзорнику већ су познати подаци од конференције коју су пре тога имали надзорници, о томе, које ће општине и становници добити на пролеће дудове и саднице и колико комада. Те податке дужан је срески надзорник саопштити и прегледачу.

Срески надзорник дужан је све те општине и становнике упозорити на то, да потребне јаме што пре припреме а исто тако и земљу за живу ограду, како би се сађење могло предузети одмах, чим се добију саднице.

Прегледача треба добро обучити о сађењу дудова и подизању живе ограде.

(свршиће се)

БЕЛЕШКЕ

Раствор плава камена противу главнице (сњети) — Сваки који хоће, може имати пшеницу а да му не буде главничава. Да се то постигне, треба припремити семе за сејање т.ј. раствором плава камена уништити све гљивице које су узрок појави главнице. То се ради овако:

Од прилике на 400 килограма пшенице узети 1 килограм плава камена. Ту количину плава камена растворити, најбрже у топлој води, па раствор усути у 200 литара хладне воде. Жито сручити у какву кацу и онда ових 200 литара воде сипати у жито тако, да жито буде под водом са једне шаке. Затим жито што боље промешати, избацити ђубре и очинке који пливају и оставити тако да престоји 12 до 16 часова. После тога времена извадити жито, разастрти га да се просуши и одмах сејати.

Похвално је, да се на овај начин припрема пшеница у велико у околини Београда, и зато бисмо желели да се тај рад у нас потпуно одомаћи. Сваки који има ваноград треба да има плава камена ради сузбијања Пероноспоре (пламењаче) и онда, да овај употреби и као средство противу главнице на пшеници. У осталом, плави камен лако је набавити — од Српског Пољопривредног Друштва. Време сејидбе је ту и зато, не треба изгубити из вида овај начин припремања пшенице за сетву.

ГЛАСНИК

Помажући члан — Г. Др. Андра Михаиловић секретар Берзе уписао се за помажућег члана Српског Пољопривредног Друштва и члански улог положио друштвеном благајнику.

Изложба стоке — Управни Одбор Српског Пољопривредног Друштва, желећи да и *Њихова Величанства* посете окружну изложбу стоке у Крагујевцу у седници својој од 22 ов. месеца решио је да се изложба приреди 2, 3 и 4 септембра, у место 8, 9 и 10 септембра ове год.

Помоћ Ужичкој Подружини — Господин Министар Народне Привреде на молбу Ужичке Пољопривредне Подружине а на предлог Српског Пољопривредног Друштва, решио је: да се из државне касе изда 500 дин. на име помоћи за награђивање излагача стоке, воћа и осталих домаћих производа, приликом изложбе коју Подружина приређује на дан 14 септембра ове год. у Ужицу.

Изложба — Земунска Пољопривредна Подружрна приређује у своме дому од 3 до 6 септембра ове године изложбу: грожђа, воћа, поврћа и пољопривредних справа. На њен оглас о приређивању ове изложбе обраћамо пажњу нашим привредницима са жељом, да они, који су у могућности посете ову изложбу.

Улазак на изложбу је бесплтан.

Преглед грожђа за извоз — У циљу, да се не би извозило зелено грожђе, Господин Министар Народне Привреде наредио је: да лекари на свима станицама где се грожђе утоварује, а где ових не би било онда на извозним станицама, утврђују зрелост грожђа, па да сваком извознику као и при извозу свежег воћа, издају уверење о томе, *да ли је грожђе зрело или не.* Грожђе које није зрело, неће се пропустити.

Примање питомаца у Ратарску школу — Ове године неће се нарочито наређивати *узимање* младића за државне питомце ратарске школе у Краљеву, него ће се за државне питомце *бирати* они младићи који се сами јаве и који су синови земљоделнички, тако, да после школе остану код својих кућа и да раде своје имање.

Управа ратарске школе у Краљеву, примиће ове године до 30 младића *приватних ученика,* који ће учити школу о свом трошку и после школе тражити себи начин живота, било радећи код куће било тражећи приватну или државну службу.

Извоз шљива за пециво ракије — Господин Министар Народне Привреде објаснио је, да *рафузу* т.ј. шљиве које се извозе ради пецива ракије, не треба да прегледа надлежни лекар при утоваривању или на извозним станицама, као грожђе, шљиве и друго воће, које се извози ради јела.

ОБЗНАНЕ

Према наређењу Господина Министра Народне Привреде од 16-ог августа ове године, ПБр. 9368, Управа Ратарске Школе у Краљеву, примаће ове школ. године 30 младића као приватне питомце а под овим условима:

1. да нису млађи од 14 ни старији од 18 година;
2. да су свршили с добрим успехом 4 разреда основне школе;
3. Ако младићи не долазе непосредно из школе, онда морају поднети уверење о владању од општине;
4. при упису морају поднети крштеницу за доказ година старости и лекарско уверење да су здрави;
5. писмену обавезу родитеља, да ће их о своме трошку издржавати и трошак по рачуну у напред тромесечно плаћати;
6. Само ће се примати они младићи за приватне ученике који се буду лично или писмено јавили најдаље до конца септембра ове године;
7. За издржавање плаћаће се месечно по 15 динара сем одела, које ће се по рачуну наплаћивати;

Приватни ученик има са собом понети: 2 пара кошуља, 2 пара опанака, 2 пара чарапа, једно сукнено одело и један грудњак.

Из канцеларије Управе Ратарске Школе, Бр. 1037 21. августа 1900 год Краљево.

ОГЛАСИ

ИЗЛОЖБУ ГРОЖЂА, ВОЋА И ПОВРЋА ТЕ РАЗНОГ господарског оруђа, стројева и апарата приредити ће господерска подружина земунска од 16 до укључиво 19 (3 до 6 по старом) септембра у свом покушалишту уз бесплатан улаз.

Управни одбор господарске подружнице земунске.

ЦЕНА ОГЛАСИМА:

Мањим од петит врсте једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупних писмена по 15 пара од врсте од ступца.

Већим огласима од целе стране 20 динара (10 фор. а. в.) пола стране 10 дин. (5 фор.) четврт стране 3 динара (2·50 фор.)

Поред тога за свако оглашавање по 20 пара дин. државне таксе.

За оглашавање више пута 10 од сто јевтиније.

Преглед 35. броја Тежака: *Чланци*: Мера да наше суве шљиве буду што боље каквоће. — Кување компота. — Велики или путнички скакавац (свршиће се) — Дужности среских надзорника свиларства у Мађарској за време првог путовања (свршиће се) — *Белешке — Гласник — Обзнана — Оглас — Цена огласима.*

ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА КРАЉЕВИНЕ СРБИЈЕ

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ
УПУЋУЈУ СЕ
СРП. ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ
У БЕОГРАДУ

ПРЕТПЛАТУ ПРИМАЈУ И СВЕ ПОШТЕ

НА ОСНОВУ НАЈВИШЕГ РЕШЕЊА ОД АПРИЛА 1869. ГОДИНЕ № 204. ПРЕПИСКУ ДРУШТВЕНУ НОСИ ПОШТА БЕСПЛАТНО.

Цена огласима изложена је на последњој страни.

ПОД МОЋНОМ ЗАШТИТОМ ЊЕГОВОГ ВЕЛИЧАНСТВА КРАЉА
АЛЕКСАНДРА I

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869. ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ

ЗА СРБИЈУ
НА ГОДИНУ 8 ДИН. НА ПОЛА ГОДИНЕ 4 ДИН. ЧЛАНОВИ ПОМАГАЧИ, ЧЛАНОВИ СВИХ ДРУШТВ. ПОДРУЖИНА, ОСНОВ. ШКОЛЕ, ВОЈНИЦИ СТАЛ КАДРА, ЂАЦИ, МАНАСТИРИ, ЗЕМЉОРАДНИЧКЕ ЗАДРУГЕ И ЧУВАРИ ШУМА ДОБИЈАЈУ ЛИСТ У ПОЛА ЦЕНЕ, АКО ПОЛОЖЕ ПРЕТПЛАТУ УНАПРЕД ЗА ЦЕЛУ ГОДИНУ.

ВАН СРБИЈЕ
НА ГОД. 10 ФРАН. ИЛИ 5 ФОР. А. ВРЕД.; НО СРП. ПОЉОПРИВ. УДРУЖЕЊА И ЊИХОВИ ЧЛАНОВИ КАО И СРПСКЕ ЗЕМЉОРАД. ЗАДРУГЕ И ЧИТАОНИЦЕ, ДОБИЈАЈУ ЛИСТ ЗА 6 ФР. ИЛИ 3 ФОР. А. ВРЕД. КАД УНАПРЕД ПОЛОЖЕ ПРЕТПЛАТУ И КАД СЕ ПРЕТПЛАТИ КОД СВОГ УДРУЖЕЊА ПРЕКО КОГА ЋЕ ИМ СЕ И ЛИСТ СЛАТИ

ИЛУСТРОВАНИ ГЛАСНИК СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

ВЛАСНИК И ИЗДАВАЛАЦ
СРПСКО ПОЉОПРИВРЕДНО ДРУШТВО

КЊИЖЕВНИ ОДБОР:
ДР. М. Т. ЛЕКО, М. М. САВИЋ, П. Т. ТОДОРОВИЋ, А. ЖИВАНОВИЋ и Б. Д. ТОДОРОВИЋ.

ОДГОВОРНИ УРЕДНИК
АЛЕКСАНДАР М. СЕКУЛИЋ

БРОЈ 36. У БЕОГРАДУ, НЕДЕЉА 10. СЕПТЕМБРА 1900. ГОДИНЕ ГОДИНА XXXI

МЕЂУНАРОДНИ КОНГРЕС ЗА ИСХРАНУ СТОКЕ

I

Међународни конгрес за исхрану стоке био је отворен 21 јуна 1900 год. у Паризу под председништвом Жана Дупи-ја. После поздрава министровог, приступило се саставу одбора, који је овако склопљен: Сенатор Mir председник; потпредседници: Alword и Henri (Сједињене Државе), Lydtiu (Немачка) Nikoleano (Румунија), барон Peers (Белгија) v. Taugl (Аустрија), Санзон; секретари: Dechambre и Malle'vre.

Рад конгреса отпочет је извештајем Quin-a и Saint — Yves Ménarda о *„Улази млечних сурогата (додатака) при исхрани телади за приплод и за клање“* Quin се нарочито занимао питањем о додатку скроба (штирка) у млеко које је оплављено; Saint Yves Ménard расправљао је питања о додатку других материја у млеко као: брашна од пиринча, лањеног семена итд.

Обадва су утврдили економну корист, коју нам даје сплављање млека и замена скорупа лако сварљивим материјама.

Lydtin саопштава, да се у Бадену при одгајивању телади употребљава оплављено млеко помешано са штирком и лањеним семеном.

Cafhelineau обраћа пажњу на честу појаву туберкулозних бацила у талогу који остаје у центрифугама за сплављање млека, а у исто време указује на корист, коју даје клијави јечам при сваривању, кад се и он дода штирку и лањеном семену.

Martin говори о корисној употреби слатке сурутке у пределима, где се сир прави од куваног млека.

Други део седнице од 21 заузео је извештај Girard-ов о *„продаји и куповини хране по хемиској анализи“*. По водом овога извештаја отпочела је дуга дебата, која се тиме свршила, што је Girard-ов предлог био примљен — предлог, који, осим других важних ствари тражи и једноликост у начинима анализања и подизања станица за испитивање. Alword, вели, да су начини (методе) анализања у Сједињеним Државама, као и у Немачкој, потпуно једнолики услед тога, што су се споразумели хемичари огледних станица. Сваке године имају састанак на коме се утврде методе које ће се при анализи употребити.

Закон је нужан — тако је одлучио конгрес — *који би дао гаранције купцу против кварења (ареваре) хране, а било би добро да овај закон буде сличан ономе, који утврђује правила за продају вештачких ђубрета.*

II

У седници од 22 јуна председавао је Peers. Лавелорд тумачи закључке свога извештаја. *„о важности релативне сразмере материја које имају у себи азота и оних које у себи немају азота у дневним оброцима теглеће стоке“*. Он указује на потребу, да се споразуму и утврде пут и начин којим ће се ова сразмера хранивих делова рачунати, и закључује, да је најпогоднија сразмера између $^1/_6$ и $^1/_{10}$.

У току дебате упозорује на згодну улогу зрнасте хране у оброцима теглеће стоке и саветује, да се оним грлима, која су хранења већим делом зрнастом храном у дане кад не раде, од прилике оброк у пола смањи.

Sanson, Levelord, Mallérd обраћају пажњу на економну корист употребе зрнасте хране и показују пут, како да се упореде трошкови оброка.

„Задатак жита у исхрани“ претресао је Bacher. Резултат његовог излагања овај је: Жита (раж и пшеница) не треба употребљавати за исхрану онда, кад им је цена већа од 18 дин. Житâ су врло добра за гојење али њих треба добро кувати или у облику хлеба давати.

Mir саопштава из свога личнога искуства: да жита треба добро кувати и онда давати, али, тврди, да исхрана житом у облику хлеба у пределима где је ручни рад јевтин, боље резултате даје. Међутим он не дели одушевљење, које се показало за исхрану стоке житом.

Sanson показује, да се мора нарочито у виду имати квалитет меса, који се добија кад грла се гоје житом.

Tetard саветује, да се отпатци, 15% од жетве, употребе за исхрану. Ово би дало могућности да се на трг износи бољи квалитет, а у родним годинама, да се створи и други узрок за скакање цена.

III

У седници од 23 јуна председавао је прво Lydtin а за тим v. Taugl. У њој су се расправљала поглавито питања о *чувању (конзервисању) хранивих материја* Amdam извештава: *„о сушењу појединих фабричних отпадака“*. Тада је отпочела жива дебата о чувању пиће у подземним рупама (Einsilage — Silos).

Барон Peers, који ове покушаје често чини, опширно је разложио различне методе и начин по којима се пића може добро очувати и предупредити шкодљиво превирање материја.

Mir говори о чувању пиће у подземним јамама и о превирању које се свршава при великој топлоти.

Питање *„о утицају хране на количину масти у млеку“* расправљао је Dechambre. Говорник говори о најглавнијим узроцима промена и наглашује нарочито утицај индивидуалности. Пошто је испитао улогу трава, затим зрнасте хране, фабричних отпадака, који стварање масла потпомажу или спречавају, закључује, да се морају пре свега држати краве, чија индивидуална способност (способиост једног грла) јамчи да много масла у млеку дају; да се ове краве морају што је могућно боље хранити како би се с њима дошло до највише границе, (која њиховој индувидуалној способности одговара) до које се у опште у продукцији масла може доспети.

Sanson примећује, да храна утиче на целокупну количину сувих материја у млеку а не на количину масла, која је пре свега условљена индувидуалном способношћу.

Барон Peers указује на околност, да се куповина млека не управља по количини, већ по каквоћи и по количини масла, као што се то чини у свима сирарницама и задругама за производњу масла. Тиме је дебата свршена.

Најзад је решено, да се идући конгрес за исхрану стоке у години 1903 држи у Лијежу.

Пошто је сенатор Міг, председник, захвалио присутним изасланицима на њиховом учешћу, конгрес је закључен.

Превео **М. Н. Лук.**

БЕЛИ КУПУСАР

Са разних страна чује се, да се гусеница овога лептира појавила и да опустошава купус. Па с тога и износимо овде неколико напомена о њему и његовој гусеници, како би га привредници боље познали и противу њега лакше се борили.

Као што му већ и само име каже, овај је лептир бео. На крају сежњака нема оног задебљања које се налази код других лептирова. Има четири крила којима доста брзо лети, и од којих су два предња већа. Крила су им с крајева посута црним пепељком те изгледају црна. Од крајева предњих крила корену, полази 10—11 ребара од којих су осам сасвим кратка. Остала су већа и међусобом захватају веће беле просторе. На унутрашњој страни предњих крила, бела је, а крајеви су им посути жутим пепељком. Кад лептир лети распон крила износи до 65 милиметра, а кад мирује, крила су му дугачка 26 милиметара.

Овај се лептир вића од раног пролећа па до саме јесени. По томе, преко целога лета има његових јаја и гусеница. Али

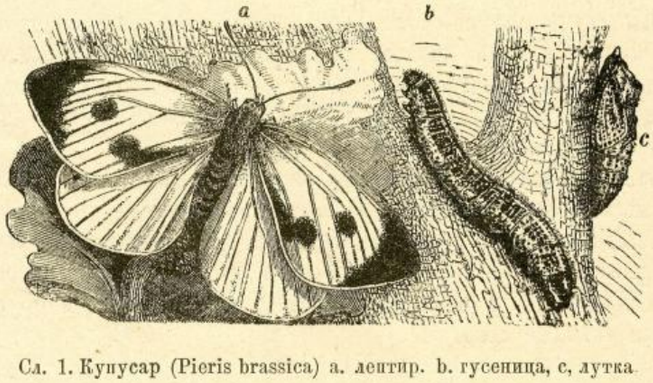

Сл. 1. Купусар (Pieris brassica) a. лептир. b. гусеница, c, лутка

највише га има од јула до септембра. Не налази се он само код нас. Познат је он скоро целој Европи.

Гусеница овога лептира нма 16 ногу. У почетку је зеленкасто бела са црним брадавицама, које су обрасле чекињастим длакама. Доцније постаје зелено-жута с већим или мањим црним тачкама. Ове су тачке по леђима одвојене једна од друге, а са стране и по ногама су састављене те изгледају као пруга. Код зелених је гусеница ова пруга жута. Глава јој је црна а тако и задњи део, на коме се налази једна плавкаста пега. Гусеница је дугачка до 33 а широка до 5 милиметара; а највише се вића месеца: јуна, августа и септембра.

Кад се гусеница завије у лутку, добије на прсима као неку малу грбицу, а на задњем делу с обе стране повише зубчића. Лутка је боје бело или жуто-зелене, а посута је црним тачкицама. На предњем делу има повелику црну пегу. Она се обично залепи за стабло, или грану а понеки пут се закачи још и кончићима те виси. Глава јој је увек горе обрнута. Лутка се вића у јулу и септембру а кад је лепо време и доцније.

Како се преко лета вића много лептира од ове гусенице, била би права напаст да свака његова лутка презими здрава. Ну срећа је, што их мали број остане у животу, те смо на тај начин само у неколико поштећени.

Из оних лутака које здраво презиме, чим наступе топли пролећњи дани, излете лептирови, који се спарују и носе јаја на доњој страни купуснога лишћа и других биљака које роду купуса припадају. Чудно је да биљке другога рода врло ретко нападају.

Гусенице друге генерације, која се јавља крајем месеца јула, врло су прождрљиве, и кад наиђу на купусно лишће остављају праву пустош.

Јаја овога лептира у почетку су зеленкаста а затим жута. Облика су дугуљасто-крушкастог збрчкана и у малим гомилицама поређана око листнога ребра с доње стране листа. После 12—14 дана измиле из њих мале гусеиице које остану уз ребро листа до трећега пресвлачена. После четвртога пресвлачења расту много брже. Свако пресвлачење траје по два дана, за које време гусенице не једу ништа. За време пресвлачења гусенице су веома осетљиве према влази и хладноћи. Кад се сврши последње пресвлачење тада су много прождрљиве и чим на једном месту обрсте лишће иду даље, остављајући оглодана листна ребра.

Кад дође време да се гусенице учауравају, пењу се на стабла и гране од дрва, ограду, зид, камење, па се ту учауравају.

Влажно и хладно лето не прија им, оно их убија. А напротив, влажно и топло лето особито им годи. Кад је септембар леп може и трећа генерецција да се изведе.

Као сваки лептир тако и овај има својих природних непријатеља, који га тамане. Ну, привредиик се не сме само на ту помоћ ослонити. Он мора сам све чинити да се овога свога непријатеља курталише. Најбоље је с јесени истраживати лутке и уништавати их. С пролећа и преко лета хватати лептирове, гњечити гнезда у којима се налазе јаја, скидати гусенице и газити их, а пуштати живину да их и она купи.

И. К.

РУМУНСКЕ ДРЖАВНЕ ШУМЕ

Шумарско одељење румунскога Министарства Привреде издало је статистику државних шума из које ово вадимо: Целокупан простор земље под шумом, који стоји под Управом Министарства Привреде, износи 1,085.033 хект. Од овога простора само се 55·5% или 599.084 правилно (на основу шумарске науке) искоришћује, докле 163.389 пусто лежи, а осталих 322.560 хект. или 30% целокуппе земље, под шумом су истина, али се за сада још не искоришћују. У последну категорију припадају у првом реду велике прашуме у Карпатима, које се због теренских тешкоћа или услед недовољних путева не експлоатишу. Такве су шуме нпр. у округу Аргешу 50.802 хект. Мусцел 50.479 хекг. Вилчеа 49.972 хект. и Горш 31.800 хек. итд. Али и у Добручи експлоатација шуме још је несавршена, јер докле округ Тулчеа има највеће шумске површине (26.660), дотле у округу Констанца има 18.147 хект. већим делом грмове шуме али која се стручњачки не експлоатише. Најбогатији округ шумом у целој земљи, то је Неамц са 150.827 хект. од којих су 128.169 хект у експоатацији. Ипак је десетогодишњи принос ових шума за време од 1889—1899 са 3,030.702 дин. или 2 динара за годину и по хектару, — изостао од оних у округу Илфов које у истом времену а само са 26.358 хект. од којих су у експлоатацији само 21.617 хект. донеле прихода 4,337.384 динара или 16·45 дин., за годину и по хектару. У погледу искоришћавана округу Илфов стоји најближе округ Блашка, који је са површине од 35.475 хект. од којих се искоришћује само, 31.416 хект., дао 4,222.872 дин. или 11·80 динара годишње и по хектару. Затим долазе окрузи Димбавица са десетогодишњим приносом од 3,171.348 динара са 45.725 хект. од којим се експлоатишу 25.050; Прахова са 3.082.340 дин. од 43.171 хект., од којих се експлоатишу

20.976 хект.; Долш са 1.774.054 дин. од 37.733 хект.; Бузе са 1,403.762 дин. од 37.422 хект.; Мусцел са 1,404.492 дин.; од 74.600 хект., Тулчеа са 1,342.939 дин. од 106.639 хект.; Телеорман са 1.224.344 дин. од 10.435 хект.; Романац са 1,131.846 дин. од 23.554 хект.; Аргеш са 1,094.835 дин. са 67.571 хект.; Римник-Сарат са 1,020.611 дин. од 20.163 хект.; Фалчију са 933.039 дин. од 11.900 хект.; Вачау са 914.146 дин. од 63.320 хект.; Балчеа са 897.695 дин. од 53.886 хект.; Олт са 847.426 дин. од 9462 хект.; Јаломица са 784.739 дин. од 13.675 хект.; Јаши са 780.937 динара од 17.573 хектара, Васлују са 706.104 динара, од 9944 хектара; Тутова са 695.273 динара, од 11.869 хектара; Мусцел са 660.745 динара, од 74.600 хектара; Путна са 606.254 дин. од 30.508 хект.; Суцеава са 600.724 дин. од 31.093 хектара; Ботошани са 465.153 дин. од 8065 хект.; Констанца са 430.377 дин. од 28.903 хект.; Текуч са 420.127 дин. од 11.048 хект.; Брајла са 361.587 дин. од 7764 хект.; Горш са 346.563 дин. од 46.125 хект.; Ковурлују са 345.153 динара, од 6461 хект.; Роман са 324.909 дин. од 6269 хект.; и најпосле Дорохој са 323.430 дин. од 5279 хект. Као што се из горњега прегледа види, принос је за десет година, од 1889—1899 са шумских просторија, само у три округа. преко 10 динара по хектару и за годину дана и то, као што је напоменуто, у округу: Илфов 16·45, Блашка 11·80, и Телорман 11·75. — Између 10 и 5 динара доноси: Олт 8·95, Романица 8·95, Фалчију 7·75, Прахова 7·15, Васлују 7·10, Димбовица 6·95, Јаломица 6·80, Дорохај 6·10, Тутова 5·85, Боточани 5·75, Ковурлују 5·35, Роман 5·20 Римниц-Серат 5·05, а за овим Долш 4·70, Браила 4·65, Јаши 4·45, Бузе и Текуч 3·80, Путна и Неамц 2, Суцеава, 1·95, Мусцел 1·90, Вилчеа 1·65, Аргеш 1·60, Мехединц и Констанца 1·55, Вачау 1·45, Тулчеа 1·20 и Горош 0·75 динара.

Из врло слабог прихода, који се из већине ових годишњих прихода види, јасно је колико још треба да се ради, да би се и на најскромнија потраживања повисио принос румунских државних шума.

Превео **М. Н. Лук.**

ВЕЛИКИ ИЛИ ПУТНИЧКИ СКАКАВАЦ

(Pachytilus — Acridius — migratorius)

од

БЛАГ. Д ТОДОРОВИЋА

Скакавци су бич за земљорадника — Где скакавци стално живе — Скакавци прелазе и у наше крајеве — У којим областима у Русији причињавају скакавци највеће штете — Крилати скакавац кад се јавља и како заснива потомство — Главна погодба за извођење ларава или бескрилних скакаваца — Доба извођења бескрилних скакаваца — Разлика између ларве и крилатог скакавца — Преображавање скакавца — Живот и путовање скакавца — Уништавања скакавца: уништавање јаја; уништавање ларава до другог узраста; уништавања одраслијих ларава; уништавање крилатих скакаваца.

(свршетак)

Јаја су налик на ражна зрна само су нешто дужа а покривена су жућкасто-белим, врло чврстим омотачем. Сложивши на поменути начин један део својих јаја, женка скакавца у непосредној близини прави још једну чауру за смештај друге половине јаја, и кад ова снесе, онда угине.

По томе, у јесен је могућно лако пронаћи места где је женка нанела јаја, од чести по многобројним рупама, а од чести и по лешевима самих женака — скакаваца.

И ако су јаја само у плавним местима потпуно заштићена од различних непријатеља због тога, што је овима немогућан приступ, ипак су скакавци по који пут приморани, а то је приликом путовања, оставити своја јаја и на другим местима, нпр. у поорану земљу, ледину, ливаду, угар, затим у пескушу, смоницу, кречушу и земљу под усевима. Према томе, како изгледа, скакавцима је свеједно, да ли је земља гола или покривена, јер се из јаја у свима приликмма, само ако их шта не оштети, могу на пролеће идуће године извести ларве т.ј. скакавци без крила, те се по томе може закључити, да извођење ларава не зависи ниуколико од места где су јаја остављена. Једина је дакле разлика што се јаја, кад су на водоплавним местима могу боље очувати од различних непријатеља, а од тога, нема сумње, зависи у многоме и јаче размножавање скакаваца. По томе, кад год су скакавци принуђени оставити своја јаја и на другим местима осем водоплавних, може се рећи, да над собом врше самоубиство, јер је више но сигурно, да ће им јаја пронаћи мишеви, пацови, свиње, зечеви и други непријатељи и на тај начин упропастити или у најмању руку десетковати њихово потомство. Напротив, друкчије стоји ствар у плавним местима, јер су јаја на овим местима, готово потпуно заштићена од свих незгода.

Главна погодба за извођење ларава или бескрилних скакаваца — Главна је погодба за извођење ларава да јаја сваког пролећа буду под водом за више времена, шта више и до два месеца. То се постиже изливом река на наплавним местима. Због излива воде морају се расселити све штеточине које тамане јаја скакаваца, међутим јајима, која су под водом, ништа не шкоди. Ова важна чињеница за опстанак скакаваца утврђена је тек у новије доба и то многобројним огледима, те се тако ушло ближе у сам живот скакаваца т.ј. сазнало право стање њихова размножавања. Јаја могу бити под водом и до половине лета па да ипак не пропадну, т.ј. да се из њих и тада могу извести ларве и да ове до почетка добију и крила.

Раније се, напротив, као сигурно држало, да ће се јаја уништити кад буду под водом, нарочито за дуже времена, јер се узимало „да неподносе влагу“, али многобројни огледи говоре томе супротно и утврђују, да је то, и у науци проткивано мишљење, сасвим погрешно. Зато се скакавци после ових посматрања с правом могу уврстити у ред барских инсеката, јер је њихово размножавање најсигурније у водоплавним местима. Они на овим местима остављају сигурно своја јаја, како на хумчицама, тако и између трсака на лиманима, т.ј. местима где вода слабо отиче.

Доба извођења бескрилних скакаваца — ларава — Као што је поменуто, ларве се изводе тек идућег пролећа. У Јужној Русији изводе се обично почетком маја, тако, између 6 до 10 маја, но по који пут извођење протегне се и на више дана па и за читав месец. Разлика ова дешава се често и у једном месту, што зависи од различних прилика. Највише је од значаја у овом то: на којим су местима јаја снесена, т.ј. да ли су и у колико изложена сунцу или не. Ако су на узвишенијим местима и на пригревици, онда извођење скакаваца бива брже, него кад су јаја на хладним местима или под водом. Шта више и из једне и исте чауре не излазе ларве односно скакавци у једно исто време, већ у размаку од 7 па и више дана.

Разлика између ларава и крилатог, савршеног скакавца — Ларва се у прво време битно разликује од савршеног инсекта, скакавца. Ноге и пипци припијени су у ње чврсто уз тело, како се при излазу из земље не би повредила. Да би то било још потпуније, цело тело и ноге покривене су белим, чврсто припијеним омотачем, т.ј. кошуљицом, која се одмах при излазу инсекта из земље одваја од тела, а личи као какво мало бело зрно. Такво се зрневље вија обично на оним местима где су се ларве тек извеле.

Чим се ларва ослободи кошуљице може одмах скакати. Док је ларва у кошуљици боје је беле са ситним бледо-рђастим мрљама по телу, а кад се ове ослободи, онда убрзо, након једног или два часа поцрни сасвим и тада личи на савршена инсекта, скакавца, од кога се у главноме разликује у томе што нема крила и што је мања. Зато се ларве зову врло често још и *бескрилни скакавци*.

Преображавање скакавца — Развијање ларве траје највише 30 до 40 дана, а после тога добије крила т.ј. буде савршени инсекат, *крилати скакавац*. До тог доба храни се биљкама из места где је настањена, чинећи далеко већу штету од крилатог скакавца, с тога што не може летети, та је више привезана за једно место, и што, да би се могла преобразити у крилата скакавца, потребује доста хране.

Да би ларве могле расти, пресвлаче се неколико пута, т.ј. стару, тесну кожу замењују новом, широм. По пресвлачењу расту тако рећи приметно а добивају и неке знаке по којима се може знати у којој су мени. По томе, њихово преображавање може се поделити на *пет различних доба или узраста*, а кад добију крила, т.ј. кад се преобразе у скакавца, онда је то *шести и последњи период, узраст*, њихова развијања.

За време сваког узраста, ларве, као што је поменуто, добивају извесне знаке, т.ј. друкчију боју. Оне су у почетку црне, затим буду више или мање црвене и кад добију крила буду зе-

ленкасто-сиве и тада имају тамно-мрке пеге. Упоредо с порастом ларве, расту поступно и крила.

Први узраст — Ларва већ после два часа (не дуже) пошто се изведе и остави кошуљицу, добије црну боју без икакве црвене мрље. У то доба има велику главу и кратке пипке. Дуж леђа пружа се беличаста пруга; на бутовима задњих ногу уочљива су три попречна полупрстена. Нема крила. Доба овог узраста траје обично око десет дана но по који пут и мање. Прелазећи у друго доба, други узраст, пресвуче своју црну кошуљицу. Кошуљице пресвучених ларава обично су у великом броју по врховима трава јер се ларве на овима најрадије налазе и пресвлаче.

Други узраст — У ово доба ларва осем тога што је већа, одликује се и црвеним мрљама на предњем делу тела, а леђа су јој више кадифаста. Због тога се у ово доба зове често и *кадифени скакавац*. По телу се виде још и неке беле мрље, међу којима је нарочито уочљива она иза очију и која затим остаје стална кроз све узрасте скакаваца. Доба овога узраста траје седам дана.

Трећи узраст — Ларва добије знатно веће црвенило по телу — Готово цела глава, доња страна трбуха и бокови грудни, осути су том бојом, црвенилом. Но врло често, особито у сувим степним местима, ларва је и зелено-жута с преливањем на црно. У ово доба на њој се виде и зачеци крила која изгледају као две мале листолике плочице, а леже одмах изнад другог и трећег пара ногу. У ово доба јавља се и зачетак органа за слух у виду округле покожице (мембране) која лежи више корена последњег пара ногу. Доба ово траје шест дана.

Четврти и пети узраст — У доба четвртог и петог узраста, ларва је знатно већа; крила су јој такође порасла и не више већ су врхови управљени више у назад. И једно и друго доба траје око петнаест дана.

Да се ларва претвори у савршена инсекта, крилата скакавца, потребно је да се она пресвуче и пети пут. Тога ради испуза се на стабљике биљака и овде се намести тако, да јој глава буде на ниже, тумбе! па у том положају збаци, скине, своју кошуљицу. Свуда на оним местима где је много скакаваца може се наћи мноштво кошуљица окачених о врхове различних стабљика.

Живот и путовање скакавца — Првог дана по извођењу, ларва, како изгледа, не једе ништа, али већ идућег дана тражи лишће трске, пиревине, мишјег репа (Phleum pratense) и других сличних биљака. Првих дана ларва је, може се рећи, велики пробирач, јер у то време тражи искључиво само неколике траве и ако ове не нађе, онда више воли и гладовати него да се храни буди каквим биљкама. То вероватно долази и отуда, што она у то доба још незна да се може хранити и лишћем биљака које имају други облик. На такве биљке ларва наилази тек доцније, тек пошто се на њих навикне. Слика 3. показује начин како ларве (млад скакавац) нагриза лишће трава.

Ларва најрадије једе и то за време свих узраста лишће трске, а затим и лишће других сличних трава, граминеја. Трска, која расте у изобиљу по плавним местима, нападнута великим бројем скакаваца (ларава), добије сасвим чудноват изглед т.ј. буде више или мање нага, без лишћа. Плавна места, где је таква трска, изгледају више као провидна и бледо-зелена, тако, да се још издалека могу разликовати од места у којима скакавца нема. Тако исто ларве брсте по њивама, као што је поменуто и лишће кукурузно, ражно и озиме пшенице и то, кад је ово зелено обрсти га до самог корена; клас у жита нагризе такође, те овај после неколико дана опадне. Њива тако обршћена изгледа врло жалосна, јер се на њој виде само бадрљице и црна земља. На трсци, ларве брсте само зелену покожицу а белу срж не дирају; због тога појединн део обори се на ниже, те изгледа као бич. Обељени део наскоро пожути и осуши се. Свуда где скакавци прођу, начине праву пустош.

Од прве младости па све до смрти своје, скакавци живе у друштву које се с дана у дан појачава, јер им се придружују и нова покољења и задруге. У првом и другом узрасту скакавци не мењају место становања, т.ј. ларве остају где су се и извеле. Оне су тада на извесном одстојању по травама и лишћу које нагризају а издаље посматране изгледају више као какве црне и непомичне мрље. То, што се тако слабо покрећу с места на место долази отуда, што им у то доба није још развијен слух те не могу да приме спољашне утицаје. У трећем узрасту добију и чулне органе и сад се траже и здружују у већа јата. Природно је, да за веће друштво треба и више хране, и зато су и јата ларава приморане прелазити из места где су омањили храном у места где ове има доста. При том скакавци у првим редовима брсте храну више на дохват исто као и овце у стаду, да би ове било и за скакавце који иду за њима. Најрадије тако путују уз ветар, вероватно с тога, што им ветар доноси мирис још недирнуте паше и што им проноси звуке јата скакаваца која су испред њих. Из места у место прелазе само преко дана, при чему се сваки скакавац успуза на биљку, нагризе је и затим иде даље. У вече око 8 часова, скакавци свих узраста испењу се на врхове биљака и на овима преспавају непомично до 6 часова изјутра. Па и ларве, које тек што се нису обретнуле у савршена, крилата, скакавца, спавају исто тако тврдо, да се пре 6 часова могу хватати и рукама. Приликом спавања, скакавци, нарочито старијег узраста, изгледају као црвене мрље, сличне црвенилу бокора трске у плавним местима. Та сличност вероватно је да им чини у многим приликама велику услугу: њоме се свакојако обмањују многи њихови непријатељи.

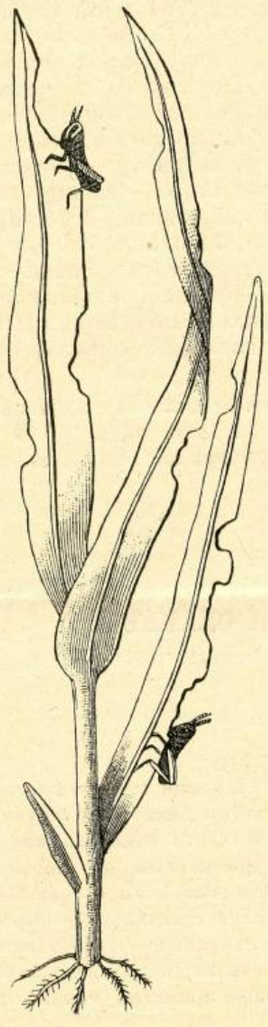

Сл. 3 Ларва скакавца у првом узрасту прир. величине.

Почетком јула ларве почињу добивати и крила, т.ј. преображавају се у савршена инсекта. С тога, што се све ларве не изводе у једно време, не могу оне добити ни крила у једно доба, те се зато у току целога јула могу видети у једноме јату двојаких скакаваца: бескрилних и крилатих. У осувљим местима ларве добивају крила нешто раније но на плавним местима. И крилати и бескрилни скакавци (ларве) живе заједно.

Крилати скакавци живе у прво доба на исти начин као и скакавци без крила, ларве. Но заплашени чиме прну у висину као и птице, али се не дижу тако високо, једва за 7 до 10 м. па се одмах затим спуштају на земљу, правећи том приликом лёт у виду дуге. Тако чине и при најмањем шушњу, те се по томе даје извести да имају врло оштар слух. Вероватно је, да и тај тако развијен слух у скакаваца, припомаже, те се они не могу да сврте на једно место, већ морају путовати.

Путовање скакаваца почиње по који пут још крајем јуна, у јачем степену у јулу а у јеку, тек у августу. Путовање им је урођена особина и њоме се користе раније у случају, кад има много крилатих скакаваца а при том недовољно хране. Путују само обдан и пред вече, а ноћу то не чине, јер и они као и ларве спавају ноћу. За време путовања, најчешће иду правцем тока реке, свакојако с тога, што су овде биљке у половини лета зеленије и бујнијег раста него на сушним местима. Том приликом слетају они на ливаде које се још зелене, нарочито по падинама где се вода слива, а исто тако падају и на њиве засејане кукурузом, бостаном и другим усевима које зеленило није још издало. Сем овога слећу и на зелено шибље а нарочито оно по међама њива.

Узроци јачег размножавања скакавца — Запажено је, да се скакавци размножавају у знатно већем броју ако је било суше прошлог лета наравно ако их у развијању што год не омете. Исто тако примећено је да се скакавци јављају у знатно већим количинама од како се приступило исушивању водоплавних места у областима Кубанској и Донској, где су они стални обитници. „Исушивање плавних места и пространих лимана, вели *Линдеман*, има за последицу, да се скакавци размножавају на ваљим површинама. Када је највећи део плавних места преко године или за више година под водом, онда скакавци не могу полагати јаја у таква места, и ако их положе, не могу се из њих извести скакавци, с тога, што су јаја под водом, муљутим, кад се плавна места осуше, под утицајем јаче суше, онда им се даје прилика да се размноже у великом броју и да се користе заштитом коју им пружају плавна места скривајући се у овима од својих не-

пријатеља. А испитујући плавна места Кубанске области, имао сам прилике уверити се, да се онамо у велико ради на исушивању плавних места. Ако даља испитивања утврде моју поставку, да размножавање скакаваца зависи од суше, онда судећи по времену прошлог лета, моћићемо знати унапред, да ли ће се скакавци појавити у већем или мањем броју".

Уништавање скакаваца — Да се скакавци униште треба проналазити и уништавати њихова јаја а исто тако и саме скакавце и то у доба, кад су као ларве и као савршени инсекти.

Јаја се могу уништити с јесени и у пролеће.

У јесен је, као што је наведено могућно лако наћи јаја, од чести по многобројним рупама а од чести по лешевима самих женака. За овај посао могу добро послужити и одрасниија деца, којима пре тога треба показати изглед рупа у којима су јаја и сама јаја.

Преоравање и дрљање земљишта заражених јајима скакаваца, који се начини најчешће препоручују, имају у највише случајева само тај значај, да изнесу јаја на површину земље, те да на тај начин буду приступачнија њиховим непријатељима.

За ове начине уништавања јаја, *Линдеман* вели: „Има врло много случајева где преоравање и дрљање оних места у којима су веће количине јаја скакаваца, није имало успеха, па и ако је тај посао извршен брижљиво: скакавци су се идућег пролећа ипак појавили. Шта више има примера, где се преоравањем није постигао никакав успех ни онда, кад су преорана места и наводњена па под водом била и за дуже доба. Напослетку има и таквих случајева којима се утврђује да од таквог рада има и штетних последица. Преоравањем односи се повећи број јаја у дубље слојеве. Тиме се они ометају у развијању толико, што се не изведу у пролеће већ доцније, после дужег или краћег времена. Таква се земљишта обично да не би лежала бескорисно засеју житом, а оно је скакавцима кад се изведу таман добродошло. А ако се не засеју, онда на њима поникну разни корови, који се одавде рашире по свима суседним њивама".

На конференцијама у Одеси (1884) и Харкову (1885), покренуо је у овом погледу питање: да ли треба преоравати и дрљати места заражена јајима скакаваца или не, и тада је утврђено: да не треба преоравати и дрљати земљишта заражена јајима скакаваца у Јужној Русији, с тога, што она обилује великим степама и што је у њој скакавац стално настањен, међутим, у Средњој Русији, где је скакавац дошљак, треба употребити и један и други начин, с тога, што је овде скакавац принуђен носити јаја и у поорану земљу. И један и други начин најбоље је извршити у септембру и октобру.

У пролеће треба употребити ове начине:

1. Пустити свиње на заражена места, те да их ова прерију и јаја униште;

2. Пустити стоку да земљу утаба те да се тиме униште јаја која су на површини земље и спречи извођење скакаваца (ларава) из јаја која су у земљи. Што се пусти више стоке, тим је сигурнији и успех.

Овај начин јако се цени од онда, од када се сазнало, да се ларве изводе сасвим добро кад су јаја на влажним местима. Пуштањем стоке по плавним местима утабаће се земља и јаја сабити у блато, и, кад се блато затим осуши, стврднуће се у толикој мери, да се скакавци неће моћи извести.

Да се то постигне и на сувим местима, таква се места, где је то могућно преходно наводне, па онда стока пусти.

На овај начин тамане се скакавци с великим успехом у Русији у Ростовском округу (на Дону) и у Кубанској области.

3. Где се не би могла пустити стока у довољном броју, онамо ваља употребити *ваљање* земље што тежим ваљцима.

За уништавање ларава до другог узраста кад се оне слабо крећу, употребљава се такође ваљање, да би се ваљцима згњечиле, но ако је земљиште неравно, да би од ваљака било слаба успеха, ваља употребити што гушћу *трнову брану*, па на ову ставити камења или земље, да буде тежа. И табање земље стоком, корисно је у овом случају, а исто тако води успеху и пуштање свиња и живине које ларве радо проналазе и тамане.

Велика количина ових ларава може се стресати с биљака и у чаршаве па и на тај начин потаманити. Тога ради четворица затегну повећи чаршав тако, да овај заузме кос положај и онда у чаршав стресају ларве с биљака на којима су, па ове кад се накупе као рибе у мрежи, згњече.

За уништавање одраслијих ларава т. ј. оних после другог узраста, које се лако покрећу с места на место, најбоље је употребити натеривање ларава у јендеке који се тога ради нарочито припремају. За овај посао треба да буде при руци више раденика и да се с њима учини распоред на начин који ће се доле споменути.

При копању самих јендека има се пазити на то:

1. да буду довољно дугачки, најмање 7—10 м, да би се у њ могли натерати сви скакавци.

2. да буде ширине 60—80 см.

3. да се земља из јендека баци на противну страну од оне, с које ће се скакавци натеривати у јендек.

4. да зидови јендека буду и то на песковитим земљама издубљени, поткопани, да скакавци не могу изаћи; и,

5. да се на ноду јендека ископају подубље рупе у растојању за 2—3 м.

Јендек треба ископати пре него се приступи гоњењу скакаваца — ларава. Тога ради; пред вече, кад скаквци почну дремати, треба осмотрити место које су посели и упознати се с размештајем скакаваца и према томе изабрати место на коме ће се ископати јендек. Копању јендека ваља затим приступити рано изјутра, док скаквци још спавају, па, кад се сунце подигне повисоко, прићи и самом гоњењу. За овај циљ ваља раденици, који треба да имају по једну метлу, да стану у полукруг испред места, које су скакавци посели, па лаганим корацима да се крећу унапред гонећи сваки за се и скакавце на које наилазе. Што се више приближују јендеку у толико ће се и они приближавати један другом и, кад стану један уз другог, онда ваља да се построје у два реда. При том има се пазити, да се радници крећу подједнако. како би полукруг био свакад правилан и да нико од њих не испусти коју гомилу скакаваца, већ да све скакавце гоне напред у — јендек.

Ако наступи случај, да се скакавци морају гонити и преко повеће траве, онда траву ваља покосити на неколико места у правцу према јендеку, т.ј. начинити путање. По тим путињама, скакавци ће отићи право у јендек.

С противне стране јендека треба да буде такође неколико раденика, да не даду скакавцима прећи преко јендека, ако би то могли учинити.

Викање је у овом послу, сасвим излишно.

Ако би се скакавци због умора задржали испред самог јендека, онда их у овај ваља ишчистити метлама.

У случају, ако би било немогућно копати јендеке, онда се за овај циљ може удесити и нарочито платно.[1]) За овај циљ узме се 50 м. обичног широког платна (умахије или американа) које се најпре добро увоштани (натопи растопљеним воском) па се разапне на подобије вршке која се прави за хватање рибе, као што слика показује:

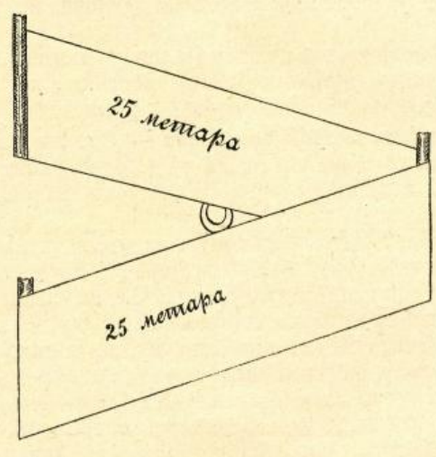

Сл. 4. Вршка од платна за хватање скакаваца

Крајеви платна прикују се или се иначе утврде за кочеве а тако исто и средина дужине платна. Кад треба да се начини вршка, побије се и утврди најпре средњи колац па се онда размакну и разапну крајеви платна и са овим кочићима утврде за земљу. Унутрашња страна платна намаже се зејтином а у самом углу (унутрашњем) ископа се дубока рупа у земљи. Таквих десетину вршака, а по потреби и више, наместе се једна до друге, па онда зађу људи с грањем у руци с друге стране те плаше

[1]) Овај је начин препоручило наше Министарство Народне Привреде 1891 године.

и терају скакавце на ону страну где су платна (вршке) разапета. Скакавци ниско лете и беже на напшав на платна не могу да их препузе због зејтина, и хиљадама попадају у рупу која је у углу платна. Сви скакавци натерају се да уђу у рупу и кад то буде, онда се рупа затрпа земљом а платна преместе на друга места за хватање скакаваца. Овај начин, свуда где год је употребљен, показао се као врло добар.

За уништавање крилатих скакаваца, који су врло окретни и који прелетају с места на место, ваља употребити метле и густо грање и њима их тући у лету и кад су на земљи. При том ваља удесити да наједанпут раде метлом и грањем сви радници у непарном броју а затим сви радници у парном броју, т.ј. да раде наизменично јер се у таквом случају скакавци потамане брже и радник радника не ће ударити. И овде вика није потребна.

Напослетку, важно је поменути, да у колико се више развлачи с тамањењем скакаваца, у толико ће бити већа штета од њих, па зато, и при најмањој појави њиховој треба удруженим снагама приступити једном или другом од ових начина, јер поред штете коју учине, они ће, ако се не униште оставити и јаја и на тај начин засновати потомство. А издатак на ово, ма колики да је, ишчезава према штетама, које скакавац причини месту где се настани.

ДУЖНОСТИ СРЕСКИХ НАДЗОРНИКА СВИЛАРСТВА У МАЂАРСКОЈ
ЗА ВРЕМЕ ПРВОГ ПУТОВАЊА

(свршетак)

19. ***Бележник за прегледача*** — Прегледач добија од среског надзорника књижицу, у коју уписује имена оних одгајивача. чије су бубе боловале од кречавице. У ову књижицу има срески надзорник да уписује све наредбе које буде издао прегледачима у погледу гајења свилених буба.

Прегледачима треба дати и потребан број куверата по таквих, на којима су адресе већ штампане.

Примедба. Ове бележнике (књижице) треба у своје време по лати на оцену окружном надзорнику.

Срески надзорник дужан је обратити прегледачу пажњу на то:

а) да прибави што више одгајивача;

б) да општинске власти објаве оне наредбе у табаку за раздавање семена;

в) да се у општини пресађени дудови не кваре и упропашћују;

г) да општинске власти објављују министрову наредбу о слободном брању лишћа по јавним местима; и

д) да одгајивачи врше издане им наредбе.

20. ***Утврђивање броја одгајивача*** — Срески надзорник треба прегледача да упозори на то, да му до одређенога времена може показати, на колико се одгајивача може рачунати у његовом месту.

Примедба. Пошто се за попуњавање извештаја потреба ваља да зна, колики ће број бити одгајивача, то ће срески надзорник одредити дан прегледачу, када ће он завршити прво путовање, служећи се зато планом совга путовања. Одређеног дана дужан је прегледач показати му, на колико се одгајивача може рачунати у његовом месту, те да се према томе одреди и количина семена за раздавање. Тај дан треба надзорник да прибележи у књижицу прегледачеву, с примедбом, да до тога дана, мора сазнати право бројно стање одгајивача.

Шиљање извештаја потреба врши се по свршеном првом путовању.

Ну да би централни завод могао послати одгајивачима потребну количину семена свилених буба и свиларске хартије, и срески надзорник дужан је, ако своје прво путовање не могадне завршити пре 25 марта, да у извештај потреба уносе приближне податке и о оним општинама које још није пропутовао и да тај извештај пошље поменутог дана окружном надзорнику.

21. ***Писмени послови и пут из општине*** — Кад срески надзорник сврши послове по горњим тачкама, тада треба да приступи писменом раду о свему ономе што се односи на тај пут, т.ј. треба да испуни путни табак, да заведе податке из истог у прегледни табак, да разведе издатке у дневнику касе, да попуни извештај о стању дудова и да све наредбе заведе у деловодни протокô.

Писма спремљена за експедовање да заведе у експедициону књигу, и лично их на потпис исте књиге преда пошти, или ако у селу нема поште, онда општинској власти.

Не сме заборавити, да му путнички дневник утврди потписом и печатом општина у којој је био а у исти ваља пре тога да заведе учињене издатке за кола, на, кад све то уради, да отпутује у даљу општину.

22. ***Контролисање рада среског надзорника*** — Окружни надзорник приликом инспекције, дужан је у погледу контроле ср. надзорника обратити поглавито пажњу на ово:

а, да ли је ср. надзорник извршио све послове у смислу правила о дужностима среских надзорника;

б, да ли је пребројао дудове тачно по упуству;

в, је ли предао прегледачу мустру мехурака I класе и да ли га је обучио у сортирању мехурака;

г, је ли утицао на оне који ће добити дудове и саднице за сађење да ископају рупе и припреме све што је потребно за сађење;

д, је ли орезивање и чишћење дудова извршено као што треба;

ђ, да ли је приволео одгајиваче и је ли ради тога ишао њиховим кућама;

е, је ли одгајиваче, које је придобио, уписао у табак за раздавање семена који се налазе код прегледача;

ж, да ли се трудио пронаћи штеточине дудова;

з, да ли су истинити уведени подаци у извештају о стању дудова и у путни табак;

и) је ли поставио прегледаче и заменике и да ли су та лица у свему као што треба;

ј, је ли прегледаче и заменике обучио као што треба и да ли им је прочитао правила и предао бележник (књижицу);

к, јесу ли добили потребна упуства опи одгајивачи, чије су бубе прошле године боловале од кречавице; да ли срески надзорник није штогод отишао из општине пре, него је у њој довршио цео посао, као и да ли је он општте одговорио свима својим дужностима.

Примедба. Кад окружни надзорник или његов заменик (адлатус) врши инспекцију у оној општини у којој станује срески надзорник, то је онда дужан извршити и преглед каса и преписке с којом рукује срески надзорник.

23, ***Прибележавање оних који желе добити дудове*** — У доба I путовања, срески надзорник дужан је записати сва она лица која у идућој години желе бесплатно добити дудове од завода и тај табак затим приложити путном табаку за I путовање.

24. ***Рад среског надзорника после првог путовања. Шиљање документата*** — Кад је срески надзорник пропутовао све општине у своме срезу које су биле предвиђене у путном плану, то се враћа у своје место седишта и одавде после 48 часова дужан је послати окр. надзорнику:

а) Извештај о стању дудова,

б) Пропис за прегледаче и извођаче и

в) Извештај потреба.

25. ***Локал за чување семена*** — Пре него што срески надзорник предузме друго путовање, дужан је да закупи локал за време од 1 априла до 15 маја у коме се има сместити одређена количина семена за раздавање.

Локал за овај циљ ваља да је промајан, чист, патосан и да није изложен сунцу, а као најглавније је, да топлота у локалу не прелази 10°R.

Ваља да се постара, да се тај локл, ако се не може добити бесплатно, закупи што јевтиније. До 1 априла локал се мора дезинфековати.

Дезинфекција се врши овако:

Пре свега собу треба добро помести од сваке нечистоте, прозоре, патос и врата опрати врелим цеђем, па кад је то учињено, затворити прозоре, запалити ½ кгр. сумпора и затворити врата. Тако затворен локал ваља да буде три дана и три ноћи. После тога треба га добро проветрити и окречити.

За овим наместити кревете који су пре тога такође добро опрани врелим цеђем.

Овај посао ваља да се врши у присуству среског надзорника, који је одговоран за рђаву дезинфекцију.

Потребне трошкове за дезинфекцију, наднице, набавке сумпора и креча, подноси завод.

26. ***Локал за откупљивање мехурана*** — Даље је срески надзорник дужан закупити локал за откупљивање мехурака. Закуп ће извршити под обичним погодбама од 1. јуча до 15. августа

Простран и удобан локал за откупљивање чаура, главна је погодба да се откупљивање може вршити без икаквих препона.

При закупу тога локала ваља пазити:

а) да буде што ближи железничкој односно паробродској станици, да би се мехурци могли даље лако експедовати;

б) да потпуно одговара циљу, обноћ да се може добро затворити и да се не може лако обити;

в) да је простран, како би се могло сместити колико треба кревета на којима се имају разастрти мехурци сортирани по класама;

г) да има простран таван или какво место под кровом, где би се чувале котарице и остали предмети;

д) да има пространо двориште, да би одгајивачи пре откупа могли своје мехурке разастрети.

Примедба. Срески надзорник ваља да се потруди, да се поменути локал, ако се не може добити бесплатно, закупи што јевтиније. Ако он општини објасни велике користи које она отуда има, пошто се за кратко време исплаћује неколико тисућа форинаата за мехурке и тиме ставља у обрт толика сума новаца, то се она тиме може покренути, да такав локал дâ бесплатно или га закупи за свој рачун.

Ако би надзорник нашао, да би за овај циљ требало директно утицање завода, онда завод ваља о томе одмах да извести.

Закупнину за овај локал има исплатити окружни надзорник но овај је може поверити и среском надзорнику.

27. ***Старање за кола за трећe путовање*** — Пошто се друго путовање не врши од километра него колима, која се имају закупити, то треба срески надзорник за време трећег путовања да има нарочитог кочијаша, који ће носити сандук са семеном и свиларску хартију.

Примедба. Таквог кочијаша може срески надзорник наћи за 3 форинте дневно, Ако не би могао наћи кочијаша за ову цену, то онда о томе има известити окр. надзорника, који ће потом тај извештај са својим примедбама послати централном заводу.

Све време док не почне друго путовање (раздавање дудових садница) треба срески надзорник да употреби у своме месту пребивања на придобивању одгајивача.

28. ***Предаја и примање семена, шоплотера и свиларске хартије*** — Свиларску хартију добива срески надзорник у потребној количини непосредно од фабрике хартија. Термометре добија од окружног надзорника. За смештај ових предмета дужан је побринути се израније. Семе добива од завода. Да му је семе послано, јавиће му се депешом истог дана.

Завод ће ставити до знања станицама железничким и паробродским, да за транспорт семена учине нужне припреме.

Да је семе стигло у стацију, дужан је о томе телеграфски известити завод.

Он ваља да је припрaван, да семе, ако би и ноћу стигло, одмах подигне са станице, пошто семе представља велику вредност, а у магацину железничком могућно је да се лако уквари.

Пре него изузме семе са станице (железничке или паробродске), има се лично уверити о томе, да ли се слаже број сандука у којима је семе с товарним листом и да сандуци нису штогод повређени. На случај да се не слаже, онда је дужан известити о томе одмах шефа станице, да овај ради тога састави потребни цертификат.

Тај цертификат треба послати одмах заводу са извештајем.

Онај надзорник који не поступи овако, казниће се новчано и одговараће за штету.

Кад се семе прими са станице, сандуци се имају добро покрити мушемом и затим пренети у локал за чување семена. Кад се унесу сандуци у овај локал, онда их пажљиво отворити. Тада надзорник ваља лично да се увери, да ли се садржине сандука слаже потпуно са спроводницом.

Примедба. На унутрашњој страни сандука, прилепљена је цедуља на којој је исписана нумера сандука као и раса семена. Сем тога и на свакој кутији исписан је број који означава, какве је расе семе у кутији.

29. ***Шиљање семена и потврда примања*** — Да је срески надзорник примио семе, дужан је потписати пријамну спроводницу и послати је у Сегсард главном заводу, у року од 48 часова.

Ако се ова пошиљка не би слала са спроводницом, то је дужан о томе поднети нарочити извештај. У спроводници не сме бити никаквих поправака.

О томе да је добио семе, дужан је известити и среског надзорника.

30. ***Смештање кутија са семеном*** — Код кутија старога система, треба уклонити фату која је испод поклопца кутије. Поклопац с фатом наместити испод кутује, а кутује сортирати према расама и наместити их тако сортиране на кревете.

Примедба. Има двојаких кутија, старог и новог система. Кутије старог система имају поклопац од круте хартије (од картона) а новог система, покривене су тилом. У кутији има 16 грама семена.

31. ***Проветравање локала за чување семена*** — Срески надзорник има пазити, да се прозори на локалу у коме се чува семе, отварају два пут преко дана на пола часа, и то изјутра рано и у вече по заходу сунца, пазећи при том, да се у локалу одржи топлота између 8—10 R.

32. ***План за дообу семена. И прегледачи треба да знају за тај план*** — Пошто ће срески надзорник моћи свој рад за време 3 путовања брзо и без икаквих сметња да обавља, то ће он пре него се крене на пут, послати по један извештај у свакој општини о дообн семена, т.ј. колико семепа и од које расе има сваки прегледач да добије. При том има да пази, да свака општина добије по две расе семена.

Ако је икако могућно, треба у исто време кад шиље извештај општини, да извести и прегледаче о томе колико ће и каквог семена добити, да би могли учинити извесне припреме за примање и извођење буба.

33. ***Заводски расадник дудова*** — Дужност је среског надзорника старати се о томе, да се за време његовог путовања изврше и најважнији послови у заводским расадницима дудова под његовим надзором.

Благ. Д. Тодоровић

БЕЛЕШКЕ

Против говеђих ваши — препоручује се вода кувана са кромпирима. Са том млаком водом окваси се вунена крпа и добро исперу места где се ваши налазе, као врат, горњи део леђа итд. Ако се тим ваши не затру, треба још једанпут то исто поновити. После извесног времена треба та места опрати врелом водом у којој је растворен зелени перући сапун, при чему неће длака опасти.

Семе од сунцокрета као храна пернате живине — Више пута је тврђено, да је семе од сунцокрета, најбоља храна за кокоши, које тим начином дају већу количину јаја и изводе изврсну пилад. Најбоље је семе од оне врсте сунцокрета, која се у већим размерама у Русији и Мађарској гаји, али и наша обична сорта даје добар принос. И у мање топлим пределима сунцокрет даје доста зрело семе, али се свакојако у заклонитијим местима и онде где је већа цена јајима, боље исплаћује. Сунцокрет се често сеје заједно с кукурузом, који даје и тада добру зрнасту храну.

Како се грожђе дуже време може свежим одржати — Пре свега нужно је да се из грожђа, које хоће дуже да се очува, поваде сва угњечена, натрула и плеснива зрна. Веже се појединн грозд канапом и умочи један часак у врелу воду, затим обеси на хоризонталну полугу, тако да се гроздови не додирују и ставе у какав хладан али не мразовит простор. Умакање у врелу воду, које не мења изглед грожђа чини се зато да се уништи плесан који може при прегледу да остане. Добро је да се простор после вешања грожђа насумпориште. Да ваздух буде довољно влажан потребно је да ту буде какво буре с водом. Грожђе се мора најмање два пута недељно разгледати, при чему треба сваки знак буће истребити, а ако је више, треба ваздух ишчистити сагоревањем сумпора. На овај начин може се грожђе дуже одржати.

ГЛАСНИК

Награде Српског Пољопривредног Друштва На изложбама стоке, које приређују: Пољопривредна Подружина Ужичка на дан 14 септембра ове год. у Ужицу и Пољопривредна Подружина Жичка на дан 7 и 8 октобра у Краљеву, издаће се и по једна награда од 150 динара од стране Српског Пољопривредног Двуштва.

Наредба за извоз грожђа — Да би се спречио извоз зеленога грожђа, Господин Министар Народне Привреде издао је наредбу:

1. да зрелост грожђа намењеног извозу утврђује лекар, који ће издавати уверење, да ли је грожђе зрело или не;
2. да се зелено грожђе не сме утоваривати, и
3. да царинарнице пропуштају за извоз само оно грожђе, за које се уверењем утврђује да је зрело.

Припрема за сазнавање производње грожђа у земљи — Услед тога, што многа лица траже увоз грожђа са стране, потребно је, пре него им се да одобрење за то, знати, која ће се количина грожђа добити у земљи, т.ј. да ли ће се њоме моћи подмирити потреба или не. Тога ради, Господин Министар Народне Привреде, наредио је свима начелствима, да преко државних економа, а где ових нема, преко полицијских власти, сазна:

1. Колико ће се грожђа добити у сваком срезу на по се
2. Колико у атарима окружних места, и
3. Колико, према томе у сваком округу.

Извештаји о томе имају се послати у што краћам року. Податке о томе објавићемо чим се буду добили.

ДОПИСИ

Баталале, 15 Августа 1900 год.[1])

Данас око пола 3 сата по подне показао се страшан облак од Босне и Цера и ишао је право к истоку и тачно у пола четири сата дунуо је јаки ветар и у 3·57 сати почео је падати град и ишао је равно 11 минута; и то са свим сув без кише, у величини ћуријег јајета и средњег патлиџана. — После 20 минута ударио је опет град мало ситнији с кишом; па опет пред саму ноћ ударио такође ситан град с кишом и најзад тачно у 12 сати ноћи падао је град и то град ситан али киша нешто неприродно просто провала облака, јер се није могло приметити капи кише но је ливало као из неки судова.

Овај елементаран случај учинио је штете и то: Род шљивани сав је на земљу стресао; па их онако по земљи све по распрскњавао и за сушидбу онеспособио; грање је на деблу шљива покршио и поломио да не изгледа да ће остати да се не посуше, а ако и остану срећом те се непосуше оне извесно неће за пет година родити.

Даље град је штету починио и то: Кукуруз је сав сатро, испребијао, тако да од позних кукуруза нема ништа. Грожђа што је било — а врло га мало и има — сем што је био виноград у Ивка Младеновића у Новацима то је било нешто изванредно и родило и род напредовао; тако као сретни година, било је управо милина погледати и то нам је свима као неко највеће уживање било; али сад жалосно је видети и нама а Ивку већ Бог зна како је, чујем да се услед ове пропасти и разболео. Исто тако град је починио штету и баштованском поврћу: купусу, паприци, патлиџану, и др. па и пашама, отавама и жиру.

Исто тако град је починио штете и у живом малу јер је потукао мале прасце и теоце, а било је и смртни случајева у народу јер се чује да је у Каоној окр. подринског погинула једна девојка; исто тако штету је град огромну починио у црепу и прозорима на зградама куд је год прошао.

Штета, кад би се правилно и праведно проценила за општину новачку изнела би 20.000 динара.

Мих. Д. Тодоровић
економ.

[1]) Примљен 31. августа Уред.

СТЕЧАЈ

Српском Пољопривредном Друштву потребан је *секретар*.

Плата је годишња секретару према способности од 2000 до 3000 динара.

Право на стечај за секретара имају према чл. 21. друштвених Правила редовни чланови друштвени, који докажу да поред стручне спреме познају и наше пољопривредне прилике, а примиће се пријаве за привременог секретара и оних који нису редовни чланови Друштва а уредним школским сведоџбама докажу стручну спрему.

Дужности су његове према чл. 25 друштвених Правила ове: да води записник у седницама одбора и зборова (осем повремених), да води друштвену коресподенцију, да рукује пољопривредним справама које Друштво наручује, да се стара о издавању и распростирању оних дела, која Друштво прими и награди, да потписује према председнику сва друштвена акта осем новчаних, да чува и одржава у реду пољопривредну збирку и књижницу друштвену; да израђује извештаје о друштвеној радњи, па да их пре збора на 20 дана предаје Управном Одбору, те да их он преко друштвеног органа, а по могућству и других новина предаје јавности — и за све то одговара морално и материјално.

Рок пријаве до 15. октобра ове године.

Позивају се они који желе добити ово место да се до означеног рока пријаве Српском Пољопривредном Друштву у Београду и поднесу доказе о својој спреми.

Бр. 4297. Из седнице Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва 3. августа 1900 год. у Београду.

ЦЕНА ОГЛАСИМА:

Мањим од петит врсте једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупних писмена по 15 пара од врсте од ступца.

Већим огласима од целе стране 20 динара (10 фор. а. в.) пола стране 10 дин. (5 фор.) четврт стране 3 динара (2·50 фор.)

Поред тога за свако оглашавање по 20 пара дин. државне таксе.

За оглашавање више пута 10 од сто јевтиније.

Преглед 36. броја Тежака: *Чланци*: Међународни конгрес за исхрану стоке. — Бели купусар. — Румунске државне шуме — Велики или путнички скакавац (свршетак) — Дужности среских надзорника свиларства у Мађарској за време првог путовања (свршетак) — *Белешке* — *Гласник* — *Дописи* — *Стечај* — *Цена огласима.*

ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА КРАЉЕВИНЕ СРБИЈЕ

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ
УПУЋУЈУ СЕ
СРП. ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ
У БЕОГРАДУ

ПРЕТПЛАТУ ПРИМАЈУ И СВЕ ПОШТЕ

НА ОСНОВУ НАЈВИШЕГ РЕШЕЊА ОД АПРИЛА 1869. ГОДИНЕ № 204. ПРЕПИСКУ ДРУШТВЕНУ НОСИ ПОШТА БЕСПЛАТНО.

Цена огласима изложена је на последњој страни.

ПОД МОЋНОМ ЗАШТИТОМ ЊЕГОВОГ ВЕЛИЧАНСТВА КРАЉА
АЛЕКСАНДРА I

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869. ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ

ЗА СРБИЈУ

НА ГОДИНУ 8 ДИН. НА ПОЛА ГОДИНЕ 4 ДИН. ЧЛАНОВИ ПОМАГАЧИ, ЧЛАНОВИ СВИХ ДРУШТВ. ПОДРУЖИНА, ОСНОВ. ШКОЛЕ, ВОЈНИЦИ СТАЛ КАДРА, ЂАЦИ, МАНАСТИРИ, ЗЕМЉОРАДНИЧКЕ ЗАДРУГЕ И ЧУВАРИ ШУМА ДОБИЈАЈУ ЛИСТ У ПОЛА ЦЕНЕ, АКО ПОЛОЖЕ ПРЕТПЛАТУ УНАПРЕД ЗА ЦЕЛУ ГОДИНУ.

ВАН СРБИЈЕ

НА ГОД. 10 ФРАН. ИЛИ 5 ФОР. А. ВРЕД.; НО СРП. ПОЉОПРИВ. УДРУЖЕЊА И ЊИХОВИ ЧЛАНОВИ КАО И СРПСКЕ ЗЕМЉОРАД. ЗАДРУГЕ И ЧИТАОНИЦЕ, ДОБИЈАЈУ ЛИСТ ЗА 6 ФР. ИЛИ 3 ФОР. А. ВРЕД. КАД УНАПРЕД ПОЛОЖЕ ПРЕТПЛАТУ И КАД СЕ ПРЕТПЛАТИ КОД СВОГ УДРУЖЕЊА ПРЕКО КОГА ЋЕ ИМ СЕ И ЛИСТ СЛАТИ

ИЛУСТРОВАНИ ГЛАСНИК СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

ВЛАСНИК И ИЗДАВАЛАЦ
СРПСКО ПОЉОПРИВРЕДНО ДРУШТВО

КЊИЖЕВНИ ОДБОР:
ДР. М. Т. ЛЕКО, М. М. САВИЋ, П. Т. ТОДОРОВИЋ, А. ЖИВАНОВИЋ и Б. Д. ТОДОРОВИЋ.

ОДГОВОРНИ УРЕДНИК
АЛЕКСАНДАР М. СЕКУЛИЋ

БРОЈ 37. У БЕОГРАДУ, НЕДЕЉА 17. СЕПТЕМБРА 1900. ГОДИНЕ ГОДИНА XXXI

О БЕРБИ КУКУРУЗА

„Тече песма, теку разговори
О чему се још не говори:
Онде кикот овде шапат неки,
Ту се смеје, ту се шали сваки.
Живље живље *на гомиле неста*,
И за мало *комешање иресга*.“

„Сећање“

Од свих наших жита што их сејемо било за исхрану људства или наше домаће стоке, па и продаје, кукуруз је једини, на који не морамо обраћати пажњу, да не презри. Но у колико је ово добра страна, у толико наш привредник баш у овом највише греши јер донде, докле стрмна жита оставља те му презревају, због чега губи квалитативно и квантитативно, он напротив кукуруз бере често и сувише зелен, те зато и није чудо што се често чује како се појединци жале, да им се кукуруз у кошу уплеснивио — укварио. Узрок је овој хитњи кукурузне бербе у неколико и недостатак старе хране, но већином је не промишљеност привредникова. Шта се може постићи брањем незрелог кукуруза? —

Време кад кукуруз треба брати, немогућно је у напред одредити, јер поред сорте самога кукуруза, берба још битно зависи од времена сетве — раније или позније, — поднебља, топлијег или хладнијег лета, па и самог положаја земљишта на коме је дотична сорта кукуруза посејана. Ну, према свему напред побројаном може се рећи, да кукурузна берба пада од 1 септембра па до половине месеца октобра.

Да је кукуруз зрео, и за бербу стасао познаје се по томе: што му је шаша — тулузина — пожутела и лишће клонуло к земљи; клипови, који док су зелени већином усправно стоје, такође повију се к земљи па често и са свим обесе — нарочито код нашег жутог осморедца и шашина на истима одвоји се од зрна; тад су зрна на клипу светла и толико тврда, да се ноктом не могу начети. Кукуруз сав на једној истој њиви и у једно исто време посејан, не стасава једновремено, већ једни клипови сазревају раније а други доцније. Узрок овоме су неједнакост плодности земљине и повољније место за правилно развијање и растење. Због овога с брањем кукуруза не треба хитати, већ чекати док и ови заостали не достигну потпуну зрелост.

Код кукуруза није случај као и код осталих наших жита, да морамо пазити на време кад жетву да извршимо, т.ј. да не презру. На против, код њега може се рећи ствар је обратна, јер ако га оставимо да добро дозри, само ако је још и лепо време, кукуруз не само што не губи у својој каквоћи па ни количини, већ и за доцније чување и одржавање истог у добром стању лакше је, јер неће се у кошу покварити, нећемо га по овоме често морати превртати, док међутим као што знамо, код стрмних жита, а нарочито пшенице морамо пазити тачно на дан кад је најбоље жњети, што ако пропустимо, и она презри ма и најмање, губимо и по каквоћи и по количини.

Но ипак, привредник као и свуда, тако и у кукурузној берби, треба и мора да буде обазрив и према времену и приликама да се управља. Кукурузу истина не шкоди ништа ако презри, само ако је лепа јесен и време чисто; али како јесења време код нас често бива кишевито, то у овоме случају мора се пазити, да се берба кукуруза мало раније и пре потпуне зрелости изврши, само се овом приликом мора пазити, да се ова изврши по лепом времену, и кукуруз сув у што уже кошеве унесе, — најбоље оне, који нису шири од 0·80 до 1 метра. Овакови уски кошеви потребни су нарочито у прво време, кад се кукуруз смести у кошеве зато, што га у овима ветар може скроз да промаје и тако се кукуруз од укваривања сачува.

Што се саме бербе кукуруза тиче, она се врши просто и не потребује никаква философирања. Берба се врши на два начина: или се приликом брања на самом струку одваја од комишине, па се одмах вуче и смешта у кошеве, или се бере с комишином, обично с вечери окомиша, осгавља за тмм дан два кад је време лепо да се просуши, затим у кошеве уноси. Први начин брања кукуруза препоручљив је, кад је време непостојано и често кишовито, а други опет, кад је вреие лепо, а нарочито кад морамо бербу кукуруза да извршимо пре потпуне зрелости, због тога што нам није остало старе хране. Овај други начин кукурузне бербе много је јевтиниј од првог. Приликом брања кукуруза и по једном и по другом начину морамо обратити пажњу, да од истог узгред уношењем у кошеве изберемо, оне најразвијеније клипове потпуно зреле за семе идућег пролећа, ово тим пре, што је овако узгред лакше изабрати најбоље клипове и за семе их оставити, но с пролећа кад исто затреба, кукуруз по кошу превртати и бирати, кад је добар избор семена немогућно добро извршити. Изабрато кукурузно семе на овај начин оставља се на каквом промајном месту, како се због влаге не би уплеснивило, и тиме зрно своју клијавост изгубило, а опет и на каквом склонитом месту од мишева. За овај посао најбољи су наши кућни тавани од дасака, под којима ватра често гори.

На оваквим местима остављено семе не само што ће очувати своју клијавост добро, већ ће и од *гагрице* и осталих непријатеља, који ону често ометају клијавост добро бити очувана.

Смештени кукуруз у кошеве нерочито за време јесењих мочарних времена треба чешће прегледати, па по потреби и превртати, нарочито ако добро дозрео није, и тиме од укваривања сачувати.

Макс. Т. Богавац

СПРАВЕ ЗА ПРИПРЕМАЊЕ ВОЋА

Кад се воће припрема руком, т.ј. кад се љушти, сече у кришке, кад се ваде коштице итд. онда је рад, као што је познато, доста дангубан, а сем тога приликом љуштења излаже се воће због споријег рада и јачем утицају ваздуха, па се на тај начин много воће оксидише, т.ј. изгуби своју боју.

Зато, да би се воће лакше припремило за сушење, кување и друге прераде, удешене су разне справе (машине) и то неке за љуштење, неке за вађење коштице, неке за сечење воћа у кришке, а неке за исецање тврдине. Таких справа има много, но ми ћемо између њих поменути само најбоље.

Рајнолдова машини за љуштење воћа (сл. 1) Овом машином ради се посве лако и брзо, тако да једно лице може за сат

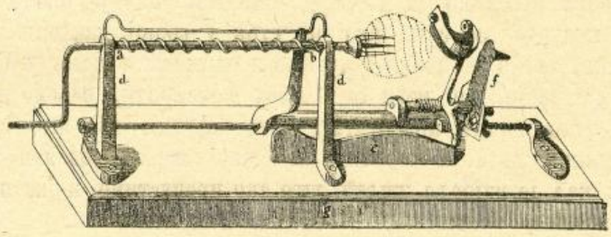

Слика 1.

Рајнолдова машини за љуштење јабука и крушака ab. вијук, на који се натакне (набоде) род, да се око себе може обртати; *c* полуга, за коју је утврђен нож, *d* ногари за вијук; *f* нож.

ољуштити око 15 кгр. јабука и крушака. Служи и за вађење тврдине и за сечење воћа у котуриће (јабука) па се према потреби нож тако и намешта. Код других машина отпаци могу бити мањи за 9—10% али се њима не може воће спремати за сушење тако лепо као овом машином, а сем тога тврдина из јабука мора се руком исецати, због чега се воће суши неједнако, па и кад се осуши, није тако лепо, а код бољих сората, исецање јабука у котуриће, свакад се претпоставља исецању јабука у кришке. Стаје око 25 динара.

Саутова и Бехтолдова универзална (сл. 2) Удешена је само за љуштење јабука и крушака већ и за љуштење кромпира,

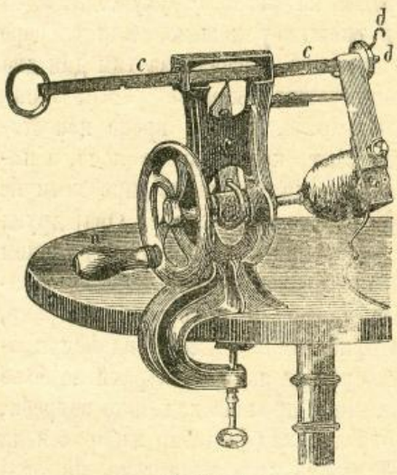

Слика 2.

Саутова и Бехтолдова универзална машина за љуштење крушака, јабука и кромпира; c зупчаста полуга, која се покреће напред и натраг, *d* прутло (федер) којим се јаче или слабије притиска род који се љушти.

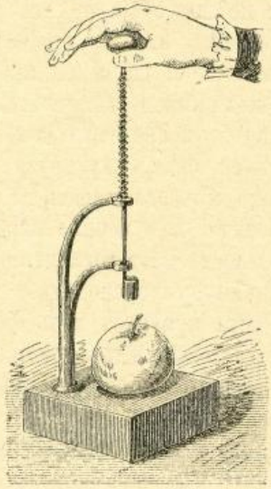

Слика 3.

Зумба за вађење тврдина из јабука.

па било да су ови округли, ваљкасти, глатки или неравни, те се зато јако цени. Стаје око 20 динара.

Брандова. Разликује се од наведене тиме што се код ње не набада род, те се тако ни мало не штети. И она стаје око 20 динара.

Кад се желе употребити последње две машине, онда је потребно, да се ради лакшег вађења тврдине из јабука има при руци и нарочита справа за то, јер се поменутим машинама не може вадити тврдина. У оваком случају највише се цени:

Зумба као на слици 3. Њоме се тврдина вади заједно са семеном и то врло брзо. Стаје око 6 динара.

За брзо сечење воћа у кришке, удешен је нож као на слици 4. Кад се јабуке секу на овај начин, онда се тврдина

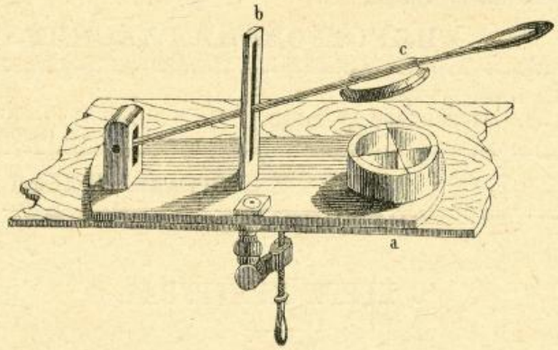

Слика 4.

Нож за сечење воћа у кришке; *a* четири усправна ножа, на које се меће род; *b* виљушка кроз коју пролази полуга, на којој је издубљени котур *c* којим се род притиска.

може вадити и обичним ножем, а може и поменутом зумбом, а вадити је ваља пре него се воће сече у кришке.

Машине за вађење коштице. Оваких машина има много, али већином не раде потпуно. Највећа им је мана што род нагњече. Највише се препоручују и то за трешње и вишње као на слици 5.

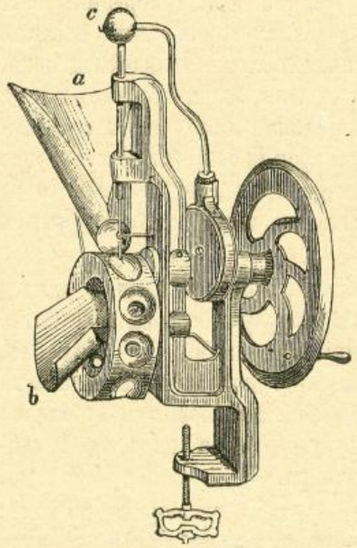

Слика 5.

Машина за вађење коштица из трешања и вишања; *a* левак у који се меће род, *b* отвор кроз који испадају коштице; *c* зумба којом се ваде коштице.

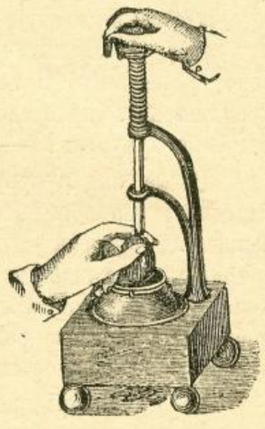

Слика 6.

Зумба, за вађење коштица из шљива.

(Каморцијева и Шлезова) а за шљиве, зумба, слична зумби за јабуке (сл. 6.) Ипак је најбоље вадити коштице руком т.ј. трном или иглом. Вађење коштица из шљива може се знатно олакшати, ако се прелију кључалом водом и у овој подрже неколико минута, или кад се држе у сушионици, док нешто не увену. У таком случају, коштица излази кад се шљива и омање притисне.

ЖИВИНАРСТВО У ЈАПАНУ

Заиста је врло уочљиво како се данас живо интересујемо за велико азијско царство на далеком Истоку, које је пре неколико десетина година било потпуно затворено за сваки саобраћај споља — као школька у своме оклопу. Једна нарочита чаробност почива у овој чудноватој земљи „где се сунце рађа“ за коју једна песникиња вели врло згодно: „У далини океана, који се само са сузама може пребродити; као звезда недостижан, изгледао си ти свету отргнут. Али изненада као зора, пробудио си се ти сјајан, и, све што си скривао, — открио си, — открио си твоје богатство, твоју велељепност, твоје шаренило итд.“

И ако Јапан гиганским корацима иде у сусрет својој потпуној цивилизацији; и ако су његови интелигентни становници присвојили скоро све јевропске новости, ипак се не сме држати, да је у прастаром времену овај народ био неразборит и суров, јер је он показао исто тако велике успехе као и суседно „небеско царство,“ а поглавито у индустрији. Зар нас нису зачудили на разним светским изложбама, а нарочито на оној у Чикагу 1893 год. Јапанци са својом бронзом, порцеланима и лакованим радовима, а нарочито са онима који су још из старијег времена? С тога је и појамно, да је Јапан услед тога тако рећи „мода“ постао.

Пошто јапански народ има развијено чуство за све природне лепоте како свога биљнога царства, тако и за богато животинско царство његове лепе домовине, природно је, да се његово интересовање простире и на пољопривреду у којој се са највећом љубављу бави гајењем живине где је створио најразличније и најчудноватије врсте.

Као што је познато, Јапанци су већим делом присталице Будине, који верују у пресељавање душе, а наше тврђење биће да је потпуно основано: да је обожавање животиња дало главни импулс за припитомљавање истих. Јер отуда, што су тице или четвороножне животиње оглашаване за „свете.“ отпочето је припитомљавање истих, па су тако упознате и њихове добре особине. На овај начин биће да су, без сумње, дивља кокош, дивљи голуб или патка идр. постале наше домаће животиње без којих данас не можемо бити.

Оснивалац Јапанске вере, Буда, кажу, да је био велики пријатељ животиња, а нарочито тица о чему нас уверавају врло многе лепе и дирљиве приче. Отуда је и његов самртнички одар на сликама врло карактеристично приказан. Он је опкољен не само људима. који га жале, већ и од свију могућних родова животиња, који оплакују смрт њиховог заштитника. За успомену на Буду, држи се сваке године светковина на којој се ухваћене тице у слободу пуштају. Ових дана препуна су дворишта црквена од тица, које сиромашни људи за горњи циљ на продају износе. Храна Јапанаца састоји се из биљнога царства, рибе и живине, па је појамно да на живину и њихово гајење Јапанци много полажу и да исто сматрају *као посао који добру заради даје*.

Обична кокош, коју у Јапану зову „Fitori,“ а која се држи користи ради, распрострањена је по имену Јапанске приморске вароши „Јокохама,“ и, због тога, што има елегантну телесну грађу, сјајно перје и реп, који на доле иде, украс је и наших живинарника. У луксузне и кокошке за газдинство рачунају Јапанци Chon vi Keii (Phönix) т.ј. петла са дугачким репом. У музеуму у Токију може се видета овај чудновати петао испуњен, кога је одгајио неки Порахај Шимановихи у Този. Петао има необично дугачак реп са 20 од прилике ½ цола широких пера од којих најдуже има 13½стопа. Јокохама имају тип Малајаца, а Фениксн имају тип енглеских сората. Петао зна дугачки реп с поносом да носи. Ситне кокошке (цверглови) тако зване „Chabo,“ које су љубимице жена, импортиране су скоро у свима варијететима од баронице Улм-Ербах. Од ових има једна врста која је најситнија, „Tsama“ по имену, која мало ако је већа од голуба. Један енглески природњак помиње у своме опису Јапана и „Chabo,“ о коме вели: „У Нагасаки видео сам их множину. Они праве утисак самих и предузимљивих малишана. Јапански народ има дечињско задовољство, да у својој околини све сједини у маломе а дивноме размеру, јер је и он сам мали и слабе телесне грађе.“

За свиласте кокошке имамо такође да захвалимо источњачком царству, где су оне под именом „Rekok keid“ познате. „Небеском царству“ има да захвали Јапан за једну врсту кокошака, чије је име „Pomaru“ — познате Кохинхина.

Не може се прећи да се не помене како су поверљиве и питоме већина од Јапанских кокошију, а нарочито „Chabo“ и „Chon vi Keii.“ Оне једу радо из руке, могу се лако ухватити и дозвољавају да се милују, — што је доказ да се Јапанац много бави са својом живином. Тежна многих разумних одгајивача, да се јаја по тежини продају, у Јапану је већ одавна у употреби.

Један колико оргиналан, толико и практичан, начин да се јаја дуго у свежем стању одрже, научили смо од интелагентних Јапанаца. Овај се састоји у томе, да Јапанци јајце са влажном иловачом обавију, која се брзо осуши и тако јајце омота, да ваздух никако приступа нема и на тај начин сачува јаје од трулежи.

Што се тиче водених тица, може се слободно за Јапан рећи, да је он њихова „изабрана земља.“ Тамо су оне, а нарочито патке, у најразноврснијим сортама у дивљем стању заступљене. Имају и домаће гуске а то оне, што на кључу имају од рожасте масе израстао.

Јапанска патка, коју тамо ради користи држе, због њене крупноће и због тога што добро носи, лако се аклиматизира. Она је врло питома и нема наклоности да лети. Међу паткама највидније место заузима лепа *Малдаринска* патка. Због њихове узајамне привремености, сматрају се оне у Јапану као пример брачне верности и тако су јако на цени, да их раније нису могли странци ни за баснословне цене купити. При свадбеним свечаностима играју ове мандаринске патке улогу, јер се младенцима увек даје пар од њих као знак који срећу доноси.

У Јапану има голубова у дивљем стању од разних врста.

Најзад да поменемо и фазане. Њих држе Јапанци у баштама и шумама а зову их „Kisi“ или „Tamatox“ (брдска тица) и верују, кад им глас чују, да ће бити земљотреса.

Златни и сребрни фазан донесен је из Кине и размножио се као подивљао, у шумама. Шарени фазан (Phasianus versicolor) врло је лепа тица и у Јапану налази се и питом и као дивљи.

Исто онако као што ждрал код Јапанаца значи срећну тицу, петао се сматра као весник мира.

Кинески философ Конфучије, чија се наука по Јапану целом раширила, каже: „Реч човекова равна је кукурекању петла који зору обзнанује; али реч женина таква је као квоцање кокошке, која цео дан кокоће, — њено квоцање не каже баш ништа!„

Нека се овим редовима пробуди интересовање читатеља за лепом и срећном земљом „сунчевог изласка.“

Прев. **М. Н. Лук.**

КУВАЊЕ СЛАТКА

1. ***Српски обичај послуживања слаткон*** — У Србији постоји од старина обичај код варошана у послуживању слатком. Ако гост дође пре подне или у вече, послуже га најпре слатким, затим два три пут ракијом и најзад црном кафом, а ако дође после подне или после вечере, онда га послуже неколико пута вином, затим слатким и најзад црном кафом.

Слатко се износи обично у стакленом, где што и у сребрном суду на послужавнику, на коме су још и „тацна“ с кашичицама и неколико повећих чаша с водом. Гост, кад му се принесе послужавник, узме најпре кашичицу слатка, па затим чашу воде. Странци у овом послуживању обично не уму да се нађу, али кад им се покаже или кад виде како се слатко узима, и кад га опробају, одмах им се допадне, па питају и како се кува. Слатко је одиста таква закуска, да се мора свакоме допасти, укусније је од свих компота, који су обратно у Србији мало познати.

Свака кућа у вароши спреми слатка колико је потребно за послужење о слави и преко целе године, па зато у свакој варошкој кући у Србији, има слатка у свако доба.

2. ***Избор воћа*** — Слатко се кува већим делом од зрела воћа, а само нека припремају се и од зелена воћа (бадема,

*) Благодарни смо поштованим госпођама, које нам помогоше израдити овај чланак а остале, које би имале шта приметити, молимо, да своје примедбе доставе уредништву овог листа. Писац.

кајсија и ораха). Презрело воће није удесно, најбоље је кад је потврђе, кад није изубијано и труло. Напомене о избору воћа за компоте (види прошли број *Тежака*) вреде у главноме и за избор воћа за слатко.

3. ***Кречница*** — Да припремљено воће за слатко буде што чвршће, потапа се у кречницу и у овој држи неко време (пола сата), Да се добије кречница, треба килограм негашена креча угасити у 4—5 литра воде у каквом земљаном или дрвеном суду и добро измешати, па, кад се после 1 сата издвоји талог, оцедити бистру воду. То је кречница. Најбоље је кад се креч погаси на 3—4 дана пре употребе и да стоји на талогу, само у том случају суд треба што боље затворити. У кречницу треба као што је речено, потопити ољуштено воће и ту га држати пола сата, па, кад се извади, испрати га у 3—4 хладне воде и метути на платно, да се вода оцеди.

4. ***Бељење воћа*** — Да би слатко имало што лепшу боју, т.ј. да ољуштено воће не би на ваздуху оксидисало, треба га избелити, а бели се, кад се накади сумпорном паром. Ради тога, треба ољуштено воће метути у платнено сито или у котарицу са оређим плетивом (од врбовог ољуштеног прућа) покрити озго и са стране чаршавом да сумпорна пара не одилази, и ставити изнад жари у којој сагорева парче сумпора. Тако воће држати 3—4 минута, па га затим испрати у 2—3 хладне воде.

5. ***Судови за кување и чување слатка*** — За кување слатка најбоље је употребити земљане судове, шерпење, јер тада слатко очува лепу боју, а ако се употребе лимани или бакрени судови, онда први ваља да су добро емаљисани, а други што боље калајисани.

За чување слатка употребљавају се најрадије стаклени судови *тегле* које се продају у разним величинама.

6. ***Кување (пречишћавање) шећера*** — Шећер за слатко (и компоте) треба да је најбоље каквоће. Такав је рафинисани (пречишћени) шећер, но и овај шећер треба још једном пречистити, прокувати.

Ако је шећер у главама или крупнијем комаћу, онда га ваља иситнити у што мању парчад, метути у шерпењу, па на свако кило шећера додати пола литра речне воде или кишнице и шерпењу приставити на огањ обичне јачине. Да шећер не би искипио, ваља додавати мало чисте воде и пену уклањати цедиљком или кашиком. Тако треба радити докле год шећер кипи и докле се пена издваја. У таком стању шећер се отеже у конце а по зидовима шерпење отпочне и да се кристалише, шећери. Кад то буде, онда је такав шећер довољно чист (неки додају и размућено беланце, кад је шећер нечист), и кад се нешто исхлади, ваља метути и воће и даље кувати.

7. ***Начини кувања*** — Слатка могу бити тројака: *обична* (у парчадма), *утрвена* и *шитијосана* („сулцеви“), па се према томе, која се желе имати, тако и кувају.

а) ***Обична слаткa*** — Кад се шећер пречисти (укува) и пошто се нешто исхлади, онда треба, као што је речено, спустити у њ очишћено воће и кувати на јачем огњу. Слатко ће се почети одмах пенити, па зато пену треба цедиљком уклањати. При том треба пазити да воће буде добро кувано али да свако парче или зрно остане читаво, да има лепу боју и да сок буде чист и укуван колико треба. Зато при даљем кувању треба чешће огледати, хоће ли слатко бити ускоро готово. Огледа се на овај начин: мала кашичица сока сипа се у чист и сув тањирић па остави за 1 минут на хладно место; кад се сок нешто исхлади, онда видети да ли је редак или је укуван. Ако је сувише редак треба га још кувати, а ако се отеже и ако се откида у капљице кад се кане на суво место тањирића, онда је укуван (ако се разлива, треба још кувати) па га зато уклонити са огња. На 2—3 минута, пре но што ће се слатко скинути с огња, т.ј. кад опазимо, да ће ускоро бити готово, ваља у слатко уцедити лимунова сока или лимунтоса и додати мириса који хоћемо, и то у она слатка којима је то потребно. Кад се у шерпењи слатко нешто исхлади, онда њиме напунити тегле које су преходно опране и добро избрисане, јер најмања влага може слатко да поквари. Кад се слатко у теглама потпуно охлади, онда тегле повезати чистом хартијом.

Колико ће се које слатко кувати, то зависи од воћа, да ли је више или мање сочно, затим од јачине огња и да ли су парчад већа или мања. При том треба пазити, да се слатко не прекува, а не ваља и кад се недокува, јер се прекувана слатка шећере, а не докувана ускисну.

На случај, да се слатко ушећерило треба му додати мало воде у којој је растворено зрнце лимунтоса (величине зрна пшеничног) и поново прекувати, а ако се примети да прокишњава онда га одмах прекувати уклањајући пену приликом кувања. Ако се прокисло слатко не би одмах прекувало, онда се доцније тешко поправља јер се осећа укус накисео и непријатан.

Ово су опште напомене о кувању овог слатка, а од појединог воћа кува се овако:

Од зелених бадема. Ово слатко кува се у мају. Сваки бадем ваља плетићом иглом пробости на два места и приставити с јаким цеђом да се обаре и да се с љуске скину оне мање. Кад цеђ прокључа, уклонити цеђ са огња па бадеме повадити из суда и метути у хладну воду. Затим сваки бадем избрисати крпом, да по површини буду глатки и зелени. Ако су тврди, онда их приставити с чистом водом и прокувати, пазећи при том да се не распукну. На свако кило обарена бадема узети 1 килограм и 750 грама шећера. Шећер пречистити на поменути начин и кад се нешто исхлади спустити бадеме, у коме ваља да постоји 1 сат, да се шећером напију, па онда приставити да се кува. Кад се пробањем оцени, да ће слатко бити скоро кувано, додати сока од 1 лимуна и $1^1/_4$ шипке ваниле, па, кад пребаце после тога 2—3 кључа, измаћи суд са огња.

Од зелених кајсија. Кува се од половине до краја маја. Ако су кајсије сасвим младе, онда сваку скроз пробости иглом, а ако нису, онда коштице извртити ножићем (перорезом), пазећи при том, да се не располове. Овако припремљене кајсије попарити кључалим цеђом, а после пола сата оцедити цеђ и попарити их кључалом чистом водом и суд поклопити. После пола сата оцедити воду, а кајсије испрати у 4—5 хладних водâ, па их разастрати по чаршаву или метути у платнено сито, да се оцеди вода са њих. На свако кило обарених кајсија узети 1·5 кгр. шећера и 0·5 литра воде. Шећер с водом кувати док се отпочне отезати, па затим измаћи суд са огња и кад се шећер нешто исхлади спустити у њ кајсије и држати их тако пола сата. Затим приставити суд да се кајсије скувају, и, кад се од сока праве на тањиру лепе капљице уцедити сока од лимуна или у води растопљена лимунтоса. Мириси нису потребни.

Од зелених ораха. Кува се од половине маја до јуна. Ораси треба да су глатки и једнаке величине и да нису градом изубивани. Са сваког ораха одсећи по мало од врха и сваки на два места пробости скроз плетићом иглом, па затим орахе прелити цеђом и приставити на обичном огњу, тако, да цеђ прокључа кроз 1 сат. Кад то буде, оцедити цеђ кроз ђевђир, орахе налити другим хладним цеђом, па кад и у овоме прокључају, онда их овако исто прокувати још у 4 чисте воде, пазећи при том, да се ни у једној води не кувају више од једног кључа. Обарене орахе на поменути начин, треба затим потопити у хладну воду и сваки орах истрти крпом, да се скине она танка кожица, и орахе потом испрати у 4—5 хладних вода. На свако кило таких ораха узети 250 грама шећера и додати толико воде да у том раствору, тако званом „шербету“ огрезну сви ораси. У шербету ораси ваља да се кувају док не омекну (од прилике $^1/_4$ сата), и кад то буде уклонити суд са огња и оставити га тако за сат-два или да преноћи. Затим извадити орахе, испрати их у 3— 4 воде и измерити, па на свако кило ораха узети 1·5 кгр. шећера, додати пола литра воде и спустити орахе које на обичном огњу кувати од прилике за 1 сат. Ако се после овог времена на соку у кашичици хвата скрамица, и ако се на тањиру праве округле капљице, онда одмах уцедити сока од једног лимуна или зрнца лимунтоса растворена у води, а у исто време спустити у ореље платно $^1/_4$ шипке ваниле и тако држати 1—2 минута, па суд измаћи, јер је слатко готово. Из тако врелог слатка вадити орах по орах и спуштати у чисту и суву теглу, па затим кроз чисто платно процедити у теглу и врела сока.

Неке домаћице кувају ово слатко нешто друкчије: Приреде их на исти начин па их пробаре толико, да се кожица може скинути, а затим орахе кувају у 10—15 вода, т.ј. чим вода прокључа, одаспу је и замену хладном. Тако дотле раде, док ораси добро не омекну и док се не извуче сва горчина, па их затим држе у кречници $^1/_4$ сата и на свако кило узму 1·5 кгр. шећера. Пре но што ће слатко бити готово, уцеде сока од 3 лимуна, па, кад се исхлади, налију њиме тегле.

Од јагода. Кува се у мају и првој половини јуна. Јагоде ваља да су ако је могућно свеже и обране по сувом времену. Треба узети само здраве јагоде, отребити их од петељака, измерити и сручити полако у чинију па затим уцедити сока од

повећег лимуна и оставити их тако да постоје за читав сат. На сваки пола кила јагода узети кило шећера, шећер укувати да се у конце отеже, измаћи са огња и кад престане кључ, спустити полако јагоде и приставити. Треба их кувати неколико минута, за које време шерпењу и примицати и измицати, да кључање буде истија, и кад нестане пене, коју уклањати, скинути са огња, јер је слатко готово. Јагоде не треба спуштати у шећер кад ври, јер се тада могу распасти.

Од трешања. Кува се у првој половини јуна. Из здравих трешања ваља подужом иглом (сребрном или позлаћеном) извадити коштице, трешње опрати у 2—3 хладне воде и метути их на платнено сито да откапљу, па их затим измерити. На свако кило трешања узети 1 кгр. и 250 грама шећера и кад се шећер укува да се отеже, онда спустити трешње и огањ појачати. За време кувања уклањати пену, и кад се пробом сазна да ће слатко бити скоро кувано, уцедити сока од 1 лимуна, додати мало ваниле и кувати још за 1—2 минута.

Од вишања. Кува се у другој половини јуна на исти начин као и од трешања, с том разликом, што се на свако кило вишања (и амарела) узима 1·5 кгр. шећера и што се не додају мириси, нити се уцеђује сока од лимуна.

Од малина. Кува се у јуну. На кило малина узети 2 кгр. шећера и 2 лимуна. Сок од лимуна уцедити у малине које оставити да стоје у чинији тако за 3—4 сата или бар док се шећер не скува. Кад се шећер у кувању отеже и згусне, уклонити га са огња и одмах лагано спустити малине, приставити их на огањ и пазити да се кувају истија за неколико минута и кад се притом покажу на тањиру крупне капље уклонити са огња шерпењу. После тога уклонити решетком семенке које пливају по површини, па кад се слатко прохлади, напунити њиме тегле и ове повезати хартијом.

Неке домаћице мећу малине и у кречницу да буду чврше То раде овако: поређају их полако на платнено сито па их заједно са ситом спусте у кречницу, у којој их држе пола сата, па затим заједно са ситом спуштају у неколико хладних вода. Са ситом мећу се у кречницу и у воду, што би иначе лако мељале, јер су врло нежне. У оваком случају не додаје се сок од лимуна, а кувају се као и малине које се не мећу у кречницу.

Од рибизла. Кува се у јуну. Рибизле ваља очистити од петељака, а ако је потребно извадити иглом и семе, но обично се семе не вади. На кило рибизла узме се 2 килограма шећера и кад се шећер укува, спусте се и рибизле, које се на тихом огњу кувају кратко време, и кад се пробом сазна да је кувано измаћи суд са огња, цедиљком покупити семе које се дигло по површини, и кад се исхлади, напунити њиме тегле.

Од кушина. Кува се почетком августа. Бобице ваља очистити од петељака и на свако кило узети 1·5 кило шећера. У шећер, кад се добро укува спустити купине, опенити и кад према проби буде готово, уцедити сока за пола лимуна, пустити још 3—4 кључа и измаћи суд са огња.

Од кајсија, бресака и шљива. Кува се, и то од кајсија у јулу, од бресака крајем августа и почетком септембра, а од шљива у септембру. Воће ово ваља да је зрело, али још потврђе. Кајсије ваља исећи на половине тако исто и брескве, ако су осредње, а ако су крупне, на четвртине; шљиве се узимају обично целе, а само се полове врло крупне. Из шљива се изваде коштице, а са њих и с половина кајсија и бресака, уклони се љуска (кожмура), исперу у 2—3 хладне воде, убеле сумпорном паром и опет исперу. На кило припремљеног воћа узме се 1 кгр. и 250 грама шећера, који се за то време кува, па кад се шећер отпочне отезати, уклони се са огња, а кад престане кључ, спусти се и воће. Најпре треба истија да ври, а затим појачати огањ и уклањати пену. Кад се на тањиру праве капљице, слатко је кувано. Шљивама и брескваму то доба додаје се на свако кило шећера сока од лимуна, а кајсијама сока од пола лимуна (а може и без овог). Шљивама додаје се и парче ваниле, да слатко буде мирнљивије.

Од дренъина. Кува се у септембру. Одаберу се што крупније, тврђе и зрелије дренъине, па се затим гушчјим или обичним (металним) пёром извади коштица тако, да буду скроз шупља а да се не распукну. На кило таких дренъина узме се 1 кгр. и 250 грама шећера, који се укува на поменути начин и у њ спусте дренъине. Кад се пробом сазна да је готово, оцеди се сока од пола лимуна, па кад се по том пребаци неколико кључа, слатко је кувано. Ово се слатко употребљава и као лек.

Од дуња. Кува се крајем септембра и почетком октобра. Крупне и зреле дуње ољуште се и исеку у подједнака коцкаста парчета. На кило дуња узме се 1·5 кгр. шећера, који се добро укува а за то време спусте се парчад у кључалу воду и суд поклопи и приставн да пребаци један кључ. Кад то буде, скине се суд са огња, почека нешто мало да парчад постоје у тој води, па се затим вода оцеди, а парчад налију хладном водом да се нагло исхладе. Вода се по том одаспе и парчад пошто се оцеде спусте у врео шећер и приставе да се кувају док се сок не почне отезати и док се на тањиру не почну правити округле капље. Ако се охлађен сок јако стипијоше, онда га приставити да прокључа, па се после тога неће толико спитијосати.

б). ***Устрвена слаткa*** — Да се добију ова слатка, ради се овако: Укува се шећер с водом што боље, толико, да се капљице на тањиру не разливају, т.ј. да буду округле и густе, па се у тако врео шећер успе сока од воћа од ког се жели имати слатко, и толико кува, док се у проби на капљицама хвата као кајмак. Не треба да је сок у оној мери густ као сам шећер, јер би у таком случају био прекуван, па се као такав не би могао ничим поправити. Кад је сок укуван колико треба, измакне се са огња и изручи у какву земљану или камену чинију, па дрвеним или каменим тучком или најзад и кашиком дотле меша, док се слатко не згусне, и кад то буде, напуне се њиме тегле.

Неки ово слатко кувају и овако: Некуван шећер налију соком од кога желе имати слатко, и кувају, док се капљице на тањиру не почну питијосати па затим сруче у чинију и на поменути начин мешају, док се сок не згусне.

Од појединог воћа кува се овако:

Од јагода. Јагоде метути у чисто платно на притискањем исцедити сок из њих. Затим 1 кгр. шећера прелити $^1/_4$ литра воде и наставити да се кува. Кад се шећер укува, сипати и $^1/_4$ литра исцеђена сока, кувати неколико минута (пробати је ли кувано), изручити у чинију и мешати, док се не згусне.

Од малина. Малине изгњечити у каквом земљаном суду, сок процедити кроз платнено сито а затим и кроз платно. Килограм шећера прелити са $^1/_4$ литра малиновог сока, кувати 7—8 минута, док се на тањиру не почне хватати кајмак, сручити у чинију и мешати док се добро не згусне.

Од вишања. Изгњечене вишње треба процедити кроз платнено сито или ореће платно, па кило шећера прелити са 3 десилитра сока и кувати за 7—10 минута, док се кајмак не почне хватати. Кад то буде сручити у чинију и мешати док се не згусне.

Од кајсија. Кајсије изгњечити и процедити сок најпре кроз сито а затим кроз ореће платно, па затим килограм шећера налити $^1/_4$ литра воде и кад се укува додати 2 десилитра сока, укувати колико треба, сипати у чинију и мешати док се не згусне.

в). ***Питијасто слаткo,*** *питије* („сулц“). Да ово слатко буде добро, нужно је да је воће сасвим зрело, јер се незрелом воћу мора додавати два пут већа количина шећера. Само кување врши се овако:

Од јабука, крушака, дуња и мушмула. Исећи у кришке па додати толико воде да воће огрезне и кувати док кришке толико омекну, да се сламком могу набадати; затим их изручити у тил или ореће платно (органтин), повезати и као кад се сири, чиме притиснути, да се сок оцеди. На литар и по сока узети кило шећера, шећер прелити соком и кувати, док се капљице на тањиру не почну питијосати, мешајући марљиво, да не би загорело, а да слатко буде провидно, додати на литар сока по једну кашичицу испрашене креде, која је пре тога у води добро пречишћена. Питијама, пошто се расхладе напунити судове и повезати хартијом.

На исти начин кувају се питије и од ољуштених јабука, крушака, дуња и мушмула, а тако исто и од њихових отпадака (љусака и тврдине).

Ако се питије готове од незрела воћа, онда треба, као што је наведено, узети два пут већу количину шећера.

Питије се могу зготовити и од јабуковаче док још није преврела, кад се дода наведена количина шећера и даље кува на исти начин.

Од јагодастог воћа. Ово воће треба прелити најпре врућом водом, да би се олакшало цеђење сока и по том га што боље испрати. Кад се вода охлади, метути га у тил и чиме притиснути да се сок исцеди. Соку додати потребну количину шећера (од малина, јагода и купина на кило и по сока, кило шећера, а од рибизла кило и по шећера) и кувати за 15 минута, затим

процедити и напунити судове. Питије су лепе за око јер су провидне а и врло су укусне.

Од коштичавог воћа. Из воћа извадити коштице, сручити га у суд (котао) за кување, налити воде и кад у кувању одмекну исцедити сок, па на сваки литар и по сока додати кило шећера. Већ после 20 минута кувања, имаћемо лепе и провидне питије.

Од грожђа. Из белог слатког и потпуно зрелог грожђа исцедити сок који пропедити кроз платро, па на сваки литар и по сока додати кило шећера и кувати док се довољно не згусне, уклањајући пену за време кувања, и кад се исхладе, напунити њима судове.

Ако се соку не додаје шећера, или ако се на литар сока не додаје више но до 500 грама, онда ће се добити *обичне питије*, које служе као закуска после обеда. Пошто су овде издаци врло незнатни, могућно је, да свака кућа припреми довољно питија.

Кад се праве обичне питије од грожђа, неки у место шећера додају сок од крушака. Сок овај најпре загреју па у њ успу сок од грожђа, добро промешају и кувају, док се довољно не згусне.

Благ. Д. Тодоровић

ДУЖНОСТИ СРЕСКИХ НАДЗОРНИКА СВИЛАРСТВА У МАЂАРСКОЈ

ЗА ВРЕМЕ ДРУГОГ ПУТОВАЊА

1. ***Циљ и важност овог путовања*** — За време другог путовања срески надзорник раздаје бесплатно дудове саднице затим даје поуке о сађењу дудова и подизању живе ограде од овога дрвета, и врше надзор над тим радовима. Даље, посећују општинске расаднике дудова и оне, који су од завода добили дудове саднице и семе, показује све што се односи на подизање и негу дудова, којом се приликом стара, да се и плакат о заштити свиларства поставља на угледним местима.

Дужности среских падзорника за време овога путовања врло су важне, јер ако се сађење дудова и садница не врши с довољно разумевања, онда не само да се неће моћи исплатити трошкови и труд који се чине око тога, него ће се показати и посредна штета у томе, што иза старих дудова, кад се осуше, неће бити подмлатка, младих дудова, а кад ових нема, онда се, као што је и по себи јасно, ни свиларство не може развијати, пошто тада неће имати лишћа за гајење свилених буба.

2. ***Шта надзорник треба собом да понесе*** — Чим се укаже време за овај пут, односно чим буде добио саднице за раздавање, ваља да се крене на пут и том приликом собом да понесе поред потребних наредаба, још и:

а) Путнички дневник;
б) Путне табаке за 2 путовање (беле и плаве);
в) Прегледни табак за ово путовање;
г) Извештај (штампан) о онима који желе добити дудове, саднице или семе дудова;
д) Извештај о онима који су у прошлој години тражили дудове саднице;
ђ) Штампани обризац А;
е) Извод XXV чланка законског од 1885 о заштити свиларства односно банову наредбу од 28 априла 1887 г. Бр. 15886 (плакат).
ж) Правила за прегледаче и извођаче;
и) све три лимане мере;
ј) баштенска тестере и
к) саднице дудове

3. ***Поступање с дудовима садницама пре раздавања*** — Одмах по завршивању првог путовања срески надзорник у своме месту становања наћиће какво удесно место на коме ће чувати саднице намењене за раздавање.

Приликом држане конференције надзорника, надзорници су обучени од окр. надзорника како треба да поступају са садницама кад их буду добили, а како за време транспорта.

Саднице се шаљу у дењкове, свежње; њих по примању не треба отварати, дрешити, већ им доњи део утрапити, па унаоколо земљу добро набити.

Дудове које ће раздавати ваља из земље да вади на кратко време пре путовања и да их тада спреми за сађење, т.ј. да им подреже жиле и гране. Пре тога треба ископати рупу у коју метути подрезане дудове, па им жиле покрити земљом.

Чувању и преносу садница и дудова, ваља обратити највећу пажњу.

4. ***Сазнавиње броја дудових садница*** — Цептвални завод послао је окр. надзорницима још пре надзорничке конференције списак оних лица који су у прошлој години тражили дудове саднице и ставио им до знања колико ће му се послати садница из заводских расадника.

Одмах по добивању списка овог, окр. надзорник извештава завод, колико саднпа треба послати појединим среским надзорницима и јавити сваком надзорнику одакле ће им се саднице послати.

Списак оних који желе добити дудове саднице предат је среским надзорницима приликом конференције надзорника и тада се одредило колико се дудових садница има дати појединим општинама.

За општине у којима по предлогу окр. односно среског надзорника треба заснивати живу ограду, послаће се саднице непосредно у место становања среског надзорника да их овај преда општини и онамо поради да се ограда подигне.

Завод ће известити окр. надзорнике о томе у којим општинама где и с колико саднице треба заснивати такве ограде а окр. надзорник дужан је одмах известити завод о томе, колико појединим надзорницима треба послати садница, да би се према томе одговору и броју садница који се имају, могло сазнати с које их стране треба тамо послати.

Приликом конференције, надзорници су добили потребна упуства о заснивању живе ограде, која народу служи као мустра. Надзорници приликом првог путовања јавиће о свима недостацима у општини у овом погледу, да би се за ову потребу могле благовремено учинити потребне припреме.

5. ***Начин извођења другог путовања*** — Ово путовање врши се на исти начин као и прво, које се чини ради раздавања семена. т.ј. срески надзорник станује у општини у којој раздаје дудове саднице. Потребно је да се враћа у место становања, да се саднице не би сасушиле у путу, што би било кад би собом кренуо саднице за више општина.

Ако је утврђено време овог путовања, онда ће надзорник известити прегледача, ког ће дана стићи у општину и наручити му, да јави свима онима који су се пријавили за дудове саднице (који су то за њих се већ знало приликом првог путовања кад им је речено и да припреме јаме за сађење), те да тога дана остану код куће ради примања дудових садница као и да би ове могли одмах усадити. Ако каква општина има да добије дудове саднице, онда срески надзорник има обратити пажњу општини још и на то, да за тај дан прибави и потребне раденике за сађење.

Ако надзорник не би могао понети на једна кола потребне садницэ за једну општину, то ће их он за ову општину послати прегледачима раније, тако, да ове буду тамо оног дана кад он има доћи у ту општину. Раздавање вршиће се тек по доласку срески надзорника.

6. ***Раздавање и сађење дудових садница*** — Кад срески надзорник приспе у општину има се постарати да се сађење изврши по могућству на један пут. Приликом раздавања садница дужан је показати како их треба посадити као и како ваља подизати живу ограду. На случај, да саднице нису још подрезане, дужан је сам орезати жиле и круну неколиким садницама да их тако упути, како ће тај рад моћи као што треба сами да изврше.

По раздавању садница, дужан је присуствовати и самом сађењу. За овај циљ ваља свакојако да гледа, да се сва лица која су добила саднице, скупе на једно место, те да им ту практично покаже како се врши сађење.

Ако се у којој општини (месту) има да засади много дудова онда је срески надзорник дужан да засади лично најмање 50 дудова, а онамо где се жели подизати жива ограда, онда и сађење дудића за ову потребу треба да изведе најмање на дужини од 50 хвати.

Прегледач има лична интереса да присуствује сађењу дудова, зато и он ваља да је ту и да се томе послу добро обучи, како би даље по одласку среског надзорника предузео сам надзирање. Срески надзорник треба поред тога да се постара, да и општински руковалац расадника буде присутан сађењу дудова и засађивању живе ограде.

Ако каква општина има своје дудове, те јој ради тога ови нису потребни из заводских расадника, то ће срески надзорник и у овом случају засадити лично најмање 50 дудова.

Свако лице итд. које је добило дудове од завода треба означити у списку од прошле године, т.ј. поред његова имена ставити колико је комада добио. Ако је неко лице тражило дудове, па ове не би хтело да узме онда се тај број може предати другом лицу и у том случају ваља у списку избрисати (прекрижати) име првог лица а на његово место записати име овог другог лицм. Исто тако треба прекрижати у том списку и имена оних лица, која нису могла добити саднице, зато, што ових није било. По свршеном раздавању ваља сабрати број разданих дудића па списак послати заводу с белим путним табаком. Од тога списка срески надзорник задржаће препис, да би се приликом доцнијег путовања могао уверити о томе, како та лица негују своје дудове.

7. ***Омотавање младих дудова сламом или рогозом*** — Сви, који су добили и засадили дудове, ваља да их по сађењу омотају сламом или рогозом. Срески надзорник објасниће им користи које се отуда имају.

8. ***Објављивање плаката о заштити свиларства*** — Кад срески надзорник дође у општину, ваља да се увери је ли на општини и др. местима где се лепе плакати, прилепљен и плакат на коме је одштампан XXV. законски чланак од 1885 године о заштити свиларства а у Хрватској и Славонији банова наредба од 28 априла 1887. Бр. 15886. Ако то није учињено, дужност је среског надзорника, да из своје резерве прилепи те плакате на поменутим местима.

9. ***Прегледање општинских расадника*** — Срески надзорник приликом доласка у општину, распитаће, да ли она има расадник дудова, и ако је тај скучај, онда ће захтевати, да с једним чланом општинским види тај расадник. На лицу места попуниће извештај А.

Ако општина не би имала расадника и тада ће спремити поменути извештај, с напоменом: „Општина нема расадник дудова“

Извештај о стању расадника треба свакад приложити путном табаку.

Среском надзорнику обраћа се пажња на то, да он није позван обучавати раденике општинскога расадника, нези и гајењу дудова, јер би се на тај начин могло наћи на противности т.ј. да наредбе среског надзорника буду у опреци с наредбама руковаоца тога расадника. Његова је дужност приликом посете тих расадника, да се увери само о њиховом стању и да према томе попуни све рубрике у извештају А.

Тај извештај саставиће у два примерка, од којих један послати заводу а други среском надзорнику.

Ако би му тај извештај доцније затребао, ваља да га тражи од окружног надзорника.

10. ***Прибележавање оних који желе добити дудове саднице и дудово семе*** — Срески надзорник побринуће се да напише имена свих оних, који идуће године желе бесплатно добити дудове саднице и дудово семе. Оригинал тога списка задржаће за се, а препис с белим путним табаком послати заводу. За тачно испуњавање тога списка као и давања одговора по питањима у истом списку, строго је одговоран.

Лица учинити пажљивим на то, да ће добити дудове и саднице само тада, ако их буде имало у заводским расадницима.

11. ***Остале дужности*** — Срески надзорник има се уверити какво је дрвеће засађено у општини покрај улица и друмова, као и како успевају дудови пресађени у прошлој години, затим да нису посечени здрави дудови, да ли су кажњени људи који су кварили дудове, о чему дати тачан одговор на сва питања путног табака.

12. ***Штете које се наносе дудовима*** — Срески надзорник питаће свакад општину да није који штетио или секао дудове, о чему ће се и сам уверавати.

13. ***Привољевање и контролисање прегледача*** — Код сваког овог рада има се срески надзорник трудити, да се увећава број одгајивача у чему има да подстиче и прегледача и да га у томе контролише.

14. ***Писмени рад. Даље путовање*** — Кад је срески надзорник поступио по свима горњим тачкама, онда ваља да сврши и писмени рад, па затим да се по истом послу, крене даље у најближу — општину.

БЕЛЕШКЕ

Да се јаја дуго свежа одрже — Познато је, да Турска извози велику количину свежих јаја, па с тога се не треба чудити, што се тамо нарочито на то мисли, да се изнађе згодан пут и начин, да се јаја могу што дуже свежим одржати и да им транспорт не може шкодити. Многа су средства опробана, али без успеха; тек сад, веле, да су пронашли сигурно средство. Начин како се ради веома је прост и тако добар, да ће се без сумње у свима земљама завести које су у могућности већу количину јаја да извозе. Пошиљање читавих јаја има користи и за продавца и за купца.

Ово ново искуство састоји се у томе, да се јаја узму што је могуће одмах пошто су снесена; она се брижљиво очисте са влажном лаченом крпом, да се сва нечистоћа са површине удали, а за тим избришу се сувом лаченом крпом. Сад се узме неколико капи куваног лаченог уља на длан и намаже се њиме јаје тако, да уље у поре од љуске прође. Овај рад најлакши је врши се просто брзим претурањем јајета из руке у руку и траје само неколико секунада. После овога остави се јаје на какву даску где нема прашине, друго се узме и са њим ради се то исто што и са првим. После два или највише три дана онај фини слој од лаченог уља стврдне се у фину, глатку покожицу. Сад ваља јаја само као обично упаковати и за пошиљку у умерено хладном простору чувати.

Рад с лаченим уљем може свако лице, које је мало извежбано, па и деца, вршити, а може без муке 600 јаја у сахату овако намазати.

Нарочито се мора на то пазити, да се уља не узме ни сувише много, ни сувише мало. Ако се узме сувише, то онај слој суши споре, залепи се за подлогу и лако пуца кад се јаје хоће са подлоге да скине, тако да љуска остане слободна приступу ваздуха. Ако се узме сувише мало уља, онда не продре у све поре од љуске. Вежбањем се може лако средина наћи.

Јаја овим начином конзервирана одржала су се 13 месеца и нису ни по тежини ни по укусу ништа изгубила и бејаху тако свежа као и на дан кад су конзервирана. Тек после 15 месеци наступиле су промене у унутрашњости, јер се беланце и жуманце помешало, али и ово се могаше за колаче употребити, који су били тако исто укусни као и од свежих јаја.

Припремање воћа за сушење — Само ситно воће, може се сушити онако као што се убере, а крупно у највише прилика треба нарочито припремати. То се чини или у циљу, да се из рода уклоне несварљиви делови или такви, који осушени дају одвратан задах или се сече у кришке да се брже суши, или се најзад сумпориште и држи неко време у сланој води, да добије лепу боју.

Да се *јабуке* што боље осуше, треба их по берби што боље провенути, па их затим, ако су крупне, исећи у кришке, а и из једних и других извадити тврдину, јер је она несварљива. Да ољуштене јабуке не би поцрнеле, треба их потопити или у слану воду која је нешто умлачена (50 грама соли на 10 литара воде) и у овој држати док се не почну рећати на лесе, или их сумпорисати т.ј. ставити ољуштене или искрижане јабуке у какав суд, који се може добро затворити, па у овоме запалити нешто сумпора. Сумпорастом киселином, која се развија том приликом, воће ће се избелити. Неки наводе да је сумпорисање воћа шкодљиво за здравље, али је новијим испитивањима доказано, да воће приликом сумпорисања на 10 минута пред сушење, може усисати само 0·005% сумпорасте киселине, дакле далеко мању количину но што ове има у многих вина, и да већ после 14 дана и та мала количина сасвим излази, те јој се траг и не примећава.

Крушке се припремају нешто друкчије но јабуке, јер је тврдина овог воћа сварљива, па се зато не мора ни уклањати. Ситне крушке могу се нпр. сушити ољуштене а и не ољуштене, а крупније треба ољуштити, па их према крупноћи исећи на 2—4 кришке. Сасвим је добро да се крушке које нису потпуно зреле, прокувију у пари пре сушења. Тиме се оне неће брже сушити но иначе, али добивају много лепши изглед. За овај циљ ваља крушке ољуштити, исећи у кришке, поређати у какву котарицу с поређим плетивом (од врбовог прућа) и ову оставити на казан у коме је воде од прилике за 15 см. Затим казан и котарицу треба чиме што боље покрити, да се тиме задржи што више паре, и крушке у пари дотле кувати, док толиоо не омекну,

да се сламком могу набадати. Према томе, да ли су кришке веће или мање, овако стање наступа доцније или раније, али у највише прилика крушке омекну колико треба, већ у року од пола сата. По себи се разуме, да огањ у казану ваља да је што јачи, и да у казану треба да има довољно воде да не би загорео.

Трешње, вишње, шљиве и трношљиве, обично се суше одмах т.ј. ни уколико се не припремају за сушење, али, ако се жели добити ваљан производ, потребно је, да се извади коштица. Неки их за овај циљ шта више и љуште.

Све ове радње ваља вршити што пажљивије и у највећој чистоти. Локал, у коме се ради, треба да је, ако је икако могућно што ближи сушници и да је чист, како се воће не би прашило.

ГЛАСНИК

Непогоде у Мађарској — У месецу јулу гром је у Мађарској починио грдне штете. Не зна се управо, колико је пута гром баш ударио, али се утврдило, да је у јулу погинуло од грома 33 човека и многи да су громом тешко били повређени. Од стоке највише су страдале овце, којих је убијено 286 грла. Пожар је гром причинио 50 пута, и то два пута запалио је цркву. Врло многа здања гром је само оштетио, међу њима 7 цркава и један жупански дом. На телеграфу и телефону гром је починио неописане штете. У два случаја гром је истопио громовод. Једанпут је гром ударио у 10 људи, од којих једнога је убио, а 9 опасно ранио; други пут гром је убио 4 човека. У Мурањхути у горњој Мађарској гром је ударио два пута у једну стену, па је одваљивао од стене комаће од 100—130 метарских цената.

СТЕЧАЈ

Српском Пољопривредном Друштву потребан је *секретар*.

Плата је годишња секретару према способности од 2000 до 3000 динара.

Право на стечај за секретара имају према чл. 21. друштвених Правила редовни чланови друштвени, који докажу да поред стручне спреме познају и наше пољопривредне прилике, а примиће се пријаве за привременог секретара и оних који нису редовни чланови Друштва а уредним школским сведоџбама докажу стручну спрему.

Дужности су његове према чл. 25 друштвених Правила ове: да води записник у седницама одбора и зборова (осем повремених), да води друштвену кореспонденцију, да рукује пољопривредним справама које Друштво наручује, да се стара о издавању и распростирању оних дела, која Друштво прими и награди, да потписује према председнику сва друштвена акта осем новчаних, да чува и одржава у реду пољопривредну збирку и књижницу друштвену; да израђује извештаје о друштвеној радњи, па да их пре збора на 20 дана предаје Управном Одбору, те да их он преко друштвеног органа, а по могућству и других новина предаје јавности — и за све то одговара морално и материјално.

Рок пријаве до 15. октобра ове године.

Позивају се они који желе добити ово место да се до означеног рока пријаве Српском Пољопривредном Друштву у Београду и поднесу доказе о својој спреми.

Бр. 4297. Из седнице Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва 3. августа 1900 год. у Београду.

ОБЗНАНЕ

Према наређењу Господина Министра Народне Привреде од 16-ог августа ове године, ПБр. 9368, Управа Ратарске Школе у Краљеву, примаће ове школ. године 30 младића као приватне питомце а под овим условима:

1. да нису млађи од 14 ни старији од 18 година;
2. да су свршили с добрим успехом 4 разреда основне школе;
3. Ако младићи не долазе непосредно из школе, онда морају поднети уверење о владању од општине;
4. при упису морају поднети крштеницу за доказ година старости и лекарско уверење да су здрави;
5. писмену обавезу родитеља, да ће их о своме трошку издржавати и трошак по рачуну у напред тромесечно плаћати;
6. Само ће се примати они младићи за приватне ученике који се буду лично или писмено јавили најдаље до конца септембра ове године;
7. За издржавање плаћаће се месечно по 15 динара сем одела, које ће се по рачуну наплаћивати;

Приватни ученик има са собом понети: 2 пара кошуља, 2 пара опанака, 2 пара чарапа, једно сукнено одело и један грудњак.

Из канцеларије Управе Ратарске Школе, Бр. 1037 21. августа 1900 год Краљево.

ОГЛАСИ

НОВИХ ТОПЛОМЕРА

НАРОЧИТО ИЗРАЂЕНИХ СА ЈАСНИМ ПОДЕЛАМА

За Главинићеве Сушнице

ДОБИЛА ЈЕ ТРГОВИНА

ЈЕВТЕ М. ПАВЛОВИЋА И КОМПАНИЈЕ

2—10 БЕОГРАД

ЦЕНА ОГЛАСИМА:

Мањим од петит врсте једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупних писмена по 15 пара од врсте од ступца.

Већим огласима од целе стране 20 динара (10 фор. а. в.) пола стране 10 дин. (5 фор.) четврт стране 3 динара (2·50 фор.)

Поред тога за свако оглашавање по 20 пара дин. државне таксе.

За оглашавање више пута 10 од сто јевтиније.

Преглед 37. броја Тежака: *Чланци*: О берби кукуруза — Справе за припремање воћа — Живинарство у Јапану — Кување слатка — Дужности среских надзорника свиларства у Мађарској за време другог путовања — *Белешке* — *Гласник* — *Стечај* — *Огласи* — *Цена огласима.*

ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА КРАЉЕВИНЕ СРБИЈЕ

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ
УПУЋУЈУ СЕ
СРП. ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ
У БЕОГРАДУ

ПРЕТПЛАТУ ПРИМАЈУ И СВЕ ПОШТЕ

НА ОСНОВУ НАЛВИШЕГ РЕШЕЊА ОД АПРИЛА 1869. ГОДИНЕ № 204. ПРЕПИСКУ ДРУШТВЕНУ НОСИ ПОШТА БЕСПЛАТНО.

Цена огласима изложена је на последњој страни.

ПОД МОЋНОМ ЗАШТИТОМ ЊЕГОВОГ ВЕЛИЧАНСТВА КРАЉА
АЛЕКСАНДРА I

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869. ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ

ЗА СРБИЈУ

НА ГОДИНУ 8 ДИН. НА ПОЛА ГОДИНЕ 4 ДИН. ЧЛАНОВИ ПОМАГАЧИ, ЧЛАНОВИ СВИХ ДРУШТВ. ПОДРУЖИНА, ОСНОВ. ШКОЛЕ, ВОЈНИЦИ СТАЛ КАДРА, ЂАЦИ, МАНАСТИРИ, ЗЕМЉОРАДНИЧКЕ ЗАДРУГЕ И ЧУВАРИ ШУМА ДОБИЈАЈУ ЛИСТ У ПОЛА ЦЕНЕ, АКО ПОЛОЖЕ ПРЕТПЛАТУ УНАПРЕД ЗА ЦЕЛУ ГОДИНУ.

ВАН СРБИЈЕ

НА ГОД. 10 ФРАН. ИЛИ 5 ФОР. А. ВРЕД.; НО СРП.. ПОЉОПРИВ. УДРУЖЕЊА И ЊИХОВИ ЧЛАНОВИ КАО И СРПСКЕ ЗЕМЉОРАД. ЗАДРУГЕ И ЧИТАОНИЦЕ, ДОБИЈАЈУ ЛИСТ ЗА 6 ФР. ИЛИ 3 ФОР. А. ВРЕД. КАД УНАПРЕД ПОЛОЖЕ ПРЕТПЛАТУ И КАД СЕ ПРЕТПЛАТИ КОД СВОГ УДРУЖЕЊА ПРЕКО КОГА ЋЕ ИМ СЕ И ЛИСТ СЛАТИ

ИЛУСТРОВАНИ ГЛАСНИК СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

ВЛАСНИК И ИЗДАВАЛАЦ
СРПСКО ПОЉОПРИВРЕДНО ДРУШТВО

КЊИЖЕВНИ ОДБОР:
ДР. М. Т. ЛЕКО, М. М. САВИЋ, П. Т. ТОДОРОВИЋ, А. ЖИВАНОВИЋ и Б. Д. ТОДОРОВИЋ.

ОДГОВОРНИ УРЕДНИК
АЛЕКСАНДАР М. СЕКУЛИЋ

БРОЈ 38. У БЕОГРАДУ, НЕДЕЉА 24. СЕПТЕМБРА 1900. ГОДИНЕ ГОДИНА XXXI

БУКАРАЊЕ КРМАЧА

Крмача носи своје младо обично 110—120 дана, после кога се времена опраси. Неке крмаче, после три до четири дана по прасењу, већ показују вољу за букарањем. Ну ово није правилно и може се сматрати као изузетак. Правилно јављање жара код крмача јесте оно, које се јавља после 5—7 недеља по прасењу.

Жар наступа сазревањем јаја у јајчанику. Отприлике после 16—24 часа кад жар наступи, издвајају се зрела јаја из јајчаника, па кроз јајни спроводник долазе у плодиште и ту се мушким семеном оплоде. Ако се у ово време, кад јаја дођу у плодиште, грла не спаре, онда јаја угину и жар се угаси, да се опет после неколико недеља појави.

С тога веома је потребно пазити на јављање жара код крмача, па их у половини истога пуштати под нерастове, како не би „прегореле“, јер после теже остају спрасне.

Кад жар наступи крмаче су немирне, трче тамо-амо, грокћу, не једу и обично имају светле очи и дивљачан поглед. Усне полного уда мало отекну и поцрвене услед навале крви. Тражећи нераста скачу на друге свиње, гоне их и узнемиравају. А ако се нераст не пусти, често постају и опасне. Жар се понајлак јавља а траје 36—48 часова. Најачи је после 12 до 18 часова, па после почне опадати и у то доба најбоље је пуштати нераста, јер тада крмаче добро примају и најлакше остају спрасне. Код крмача простијих сојева, које се слабијом храном хране а које притом имају довољно кретања, жар се много јаче јавља. Слаб жар махом се јавља код крмаче благороднијих раса и сојева, које су добро јешне и склоне брзом гојењу.

Ну и ако је код њих жар слабији, може се ипак приметити ако се боља пажња на њих обрати. И оне, кад их више у друштву има, скачу једна на другу и узнемиравају и остале свиње, мање једу но обично; али све ово бива у мањем степену. Много је теже приметити жар код крмаче кад се сама налази у свињцу, а особито ако у њему нема довољно светлости. И, ако се деси, да жар код ових крмача прође неколико пута неопажен, после тога све теже остају спрасне. С тога ваља на крмаче добро пазити, па кад се жар појави пустити их под нераста. А да би знаци жара били што приметнији, треба им у то време давати мање и слабије хране.

Најачи жар код крмача пада између друге и треће године старости. А доцније, кад отпочне јаче гојење, жар се све тише јавља, и кад се крмача потпуно угоји, онда и плодност опада докле се сасвим не угаси.

На назимице које се први пут пуштају под нераста, не треба пуштати тешке и нестрпљиве нерастове, јер их лако могу повредити. Много је боље пуштити лакше нерастове и који су већ употребљавани за букарење. Старији а притом флегматични нерастови могу се употребити али само изузетно.

Што се тога тиче кад назимице треба пустити под нераста, ваља пазити, да се пусте тако, како ће се испрасити с пролећа кад наступе топли дани, да би се прасад што боље могла развити. Зна се да су прва прасад слаба; па ако су још опрасена у зимско доба те их хладноћа омете у развијању, онда на њих не треба много рачунати.

Прасење зимских месеца ваља по могућству избегавати, јер прасад и у добром свињцу рђаво напредују, а у влажном и хладном она пропадају.

Прасењем крмача с пролећа, не само што се добијају доцније боља прасад, него се оне могу избукарити да се у јесен још једном испрасе. По себи се већ разуме да такве крмаче треба да су потпуно развијене и здраве. Слабе и неразвијене крмаче не треба по други пут пуштати под нерастове, јер оне иначе ослабе докле их прасад дође. Тако исто не треба пуштати да се два пута прасе младе крмаче, које се нису како треба развиле. Доста је, ако се оне опрасе једном, јер тада могу боље подићи своју прасад, а имаће времена да се што више развију и раскрупнају.

Ну, ако су крмаче добро развијене и потпуно здраве, могу се два пута преко године прасити и то у пролеће и у јесен. Пролетња прасад боља су од јесењих и с тога од њих треба узимати за запат.

Да би се крмаче могле испрасити концем фебруара или почетком марта, треба да су избукарене у другој половини месеца октобра или првој новембра, и у том случају јесење прасење пашће крајем августа или почетком септембра. Кад се удеси де прасење пада у означено време, онда ће и јесења прасад имати лепог времена, па се и она могу боље развити но кад би била испрасена доцкан у јесен.

Букарење се врши на пољу или у затвореном простору. Но било да се врши на једном или другом месту, не сме за то време имати више нерастова, јер тада један на другога напада и смета оплођавању. Чим се крмача избукари, треба је одмах од нераста уклонити, иначе он се почне раздраживати, те постаје љут и насртљив.

Нараст треба да је здрав и у пуној снази. Старог и исплаканога нерсата не треба на крмаче пуштати, јер их он не оплођава него мучи. А, ако која и остане спрасна, прасад су јој слаба и рђава. Тако исто ваља избегавати и сувише ватреног нараста, јер и он није добар, нарочито за назимице које се први пут пуштају под нараст.

И. К.

ХЕСЕНСКА МУШИЦА

(Cecidomyia destructor)[1])

Штете од хесенске мушице — Хесенска мушица убраја се у велике штеточине жита. Где се угнезди, може десетковати жетвени принос а по који пут може исти принос да сведе на трећине па шта више и на три четвртине. По томе сасвим је разложно што је у извесним местима и овај инсекат велика беда за земљорадника.

Где је домовина хесенској мушици — Американци тврде да им је овај штеточина дошао из Јевропе. Чињеним испитивањем утврђује се, да је хесенској мушици домовина око средоземног мора дакле Италија, Турска и М. Азија, и да се одатле шири по целој Јевропи, па и Сев. Америци. Уочена је још у прошлом веку, када је причињавала велике пустоши. У Русији први пут запажена је 1879 године, када је учинила пустоши житу у неких 42 губерније. У Мађарској, издато је ове године нарочито упутство за уништавање овог инсекта, по чему се даје извести да су тамо запажене већ и штете од тога инсекта[2])

Какве штете причињава — На усевима а поглавито на озимом житу, често се виде неке повреде које су за жито врло убитачне. На пшеници или ражи иначе лепог и правилног раста, може се видети да је појединo влаће у цвету подломљено у самој основи и с тога наниже оборено — полегло. Полегање оваквих влатова, појачава се знатно и омањом кишом и ветром и тада имају изглед као да су градом утучени или стоком оштећени. Но пажљивим посматрањем таквог влаћа може се сваки очас уверити, да су томе узрок или хесенска мушица (Cecidomyia destructor) или сквржа (Saperda gracilis).

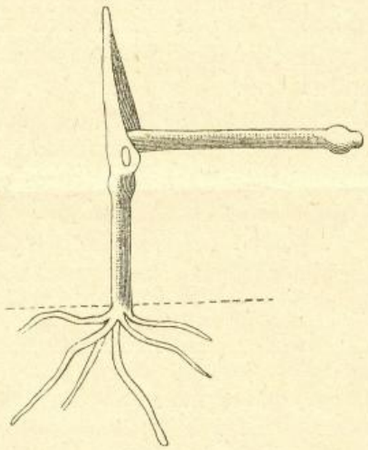

Сл. 1.
Влат ражи оштећен хесенском мушицом

Штете од хесенске мушице и сквржа по чему се разликују — Лако је уочити разлику између повреда причињених хесенском мушицом и повреда нанесених житу сквржом.

Ако је полегли влат ражи или пшенице засечен правилно и одмах изнад површине земље и ако је отвор испуњен белом црвоточином као брашно, онда је та повреда од сквржа. А ако полегли влат није сасвим одвојен од корена већ само повијен као и ако је прегиб на другом чланку (најчешћи је ту и под листом), онда је повреда од хесенске мушице. На самом месту прегиба влат изгледа огољен, нâг, неправилно истањен а по који пут и толико сушан, сув, да се на том месту лако прелама и при најмањем додиру. На прелому не може се запазити никаква црвоточина, а уместо ове могућно је увек пронаћи самог штеточину, т.ј. подугачка црвенкоста тела налик на лануо семе или црвиће без главе (сл. 2 и 3). Повреде ове јављају се најчешће у почетку цветања жита и пошто су узрок свењивању, увелости влаћа, то се обично у класу таквог влаћа зрна и не замеђу.

Познавање штеточине — Савршен инсекат, *мушица*, дужине је до 3 милиметра и има два крила. Женка је црна неким делом и шаролика, нарочито по трбуху, плећима и легалици. На трбуху су и неколике црне мрље. Пипци су црвенкасти, састоје се од 17 чланака и нешто су длакави. Ноге су танке и дугачке као и у комарца. Крила су сива с трима танким жилицама. Мужак има тање пипке и трбух а глава му је напротив нешто дужа но у женке.

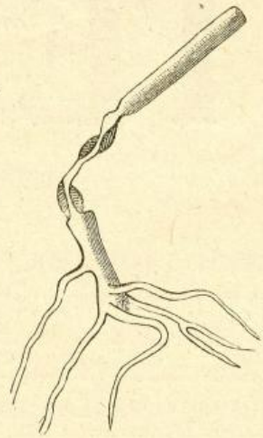

Сл. 2.
Влат ражи с четири чауре (кокона) хесенске мушице на месту прегиба. Лист који је покривао оштећено место, уклоњен је.

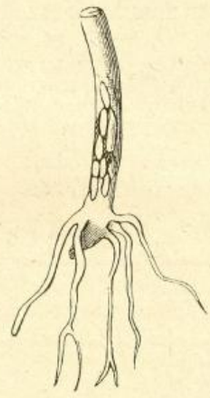

Сл. 3.
Влат озиме пшенице с чаурама хесенске мушице

Ларва (црвић) је здепаста, дугачка је око 3 милиметра и нема главе ни ногу. Предњи део је тањи од стражњег. Није маљава а састоји се из 13 прстенова.

Чаура (кокон) је прстенаста, црвенкасто-ђаштава и личи доста на лануо семе.

Мушица скрива јаја на више разних растиња. Из јаја измиле бели црвићи (ларве) који се за неко време хране соком тога растиња, па се затим учауре и преобразе у мушицу. Вића се на озимој и јарој пшеници, озимој и јарој ражи и на јечму. На овсу није запажена. Исто тако није уочено да се вића на каквим било дивљим биљкама, а само је толико испало за руком да неке дивље биљке као што су пиревина, мишји реп, и оштрељ (тресетуша Nardus stricta) могу, ако су за то повољне погодбе, послужити црвићима за храну, а овда-онда, и саме мушице, запажене су на тим биљама.

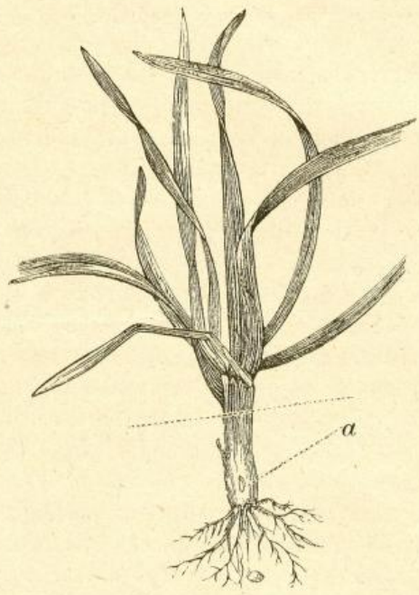

Сл. 4.
Влат заражен хесенском мушицом. Код *a* је чаура (кокон) исте мушице

У које се доба јавља на житу и на који га начин штети — Штете које хесенска мушица наноси житу, запажају се на њивама преко године у два маха: први пут у *пролеће*, крајем маја и у јуну, а други пут у *јесен*, септембра, онда, кад је у местима где се озимице рано сеју, жито већ добро обникло. Штете учињене у та два различна времена, разликују се између себе у толикој

[1]) Види *К. Е. Линдеманъ:* О поврежденіи хлѣбовъ гесенскою мухою и пильщикомъ и мѣры истребленія этихъ насѣкомыхъ.

[2]) Види 31 број *Тежака* од ове године.

мери, да се чисто не би могло веровати, да оне долазе од једног и истог инсекта. Разлика ова долази једино од стања жита које је наравно у једном и другом времену сасвим различно.

Повреде изазване овом мушицом у *јесен* на житу јављају се под овим знацима: У почетку је приметно слабије порашћивање поникла усева т.ј. овај расте од прилике исто онако као и за време суше. Тада, кад се у здравог влата види испод врхног листа врх *новог* листа доста бујног раста, на повређеном влату хесенском мушицом, тај је лист напротив или сасвим неприметан или врло закржљао, с тога, што је повредом ометен у порасту. Осем тога оштећено влаће и ако не ужутне замеће обично врло мало у цвет. У озиме пшенице примећава се по који пут, како баш једва одмиче у порасту. У оболелог влаћа лишће је приметно шире и затвореније боје, ближе је једно другом а и цео влат је здепастији, дебљи, но у здравог влаћа (сл. 4 и 5).

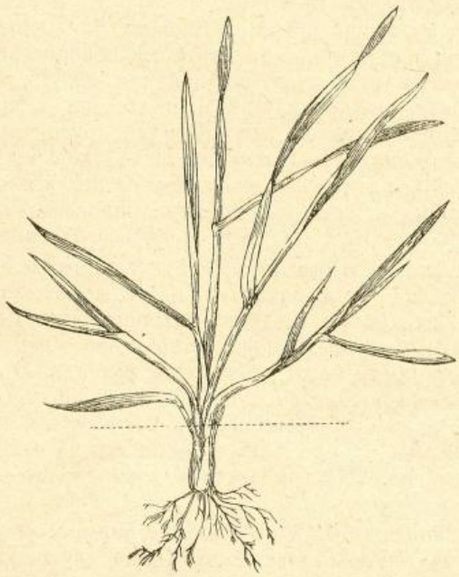

Сл. 5.
Здрав влат озиме пшенице у исто доба, кад има влаћа оштећеног хесенском мушицом.

Испитивањем тако оболелог влаћа, може се на први поглед видети, да им је лишће цело и да на влату ни на жилама нема повреда јер се не види никаква црвоточина, која обично указује на оболела, повређена места. Тако цела биљка изгледа на први поглед, да је у свему исправна, а овамо је толико увела, и сува, да је сасвим пропала. Али, кад се затим пажљивије осмотри, може се видети у основи влата неко задебљање, а одмах у близини овога и то под листићем, неки бели црвић дужине око 3 милиметра или црвенкасто-жућкаста телашца налик на лануо семе (сл. 3). Прво је црвић (ларва) а друго чаура (кокон) хесенске мушице. Ларве су узрок болести и смрти оштећеног влаћа јер им сишу сокове. Тога ради они се уврте у влат, и то кроз рупицу која је у доњем делу стабљике. Такво влаће малакше још у септембру, а у пролеће почне трулити, што бива у већим или мањим круговима — гумнима. На тим местима оболело влаће лако је уочити, јер је затворније боје. Пољопривредник који незна прави узрок томе, обично мисли па и верује у то да то долази од мраза и других непогода, јер се у тим приликама може најчешће чути како жита нису добра с тога: „што су измрзла“.

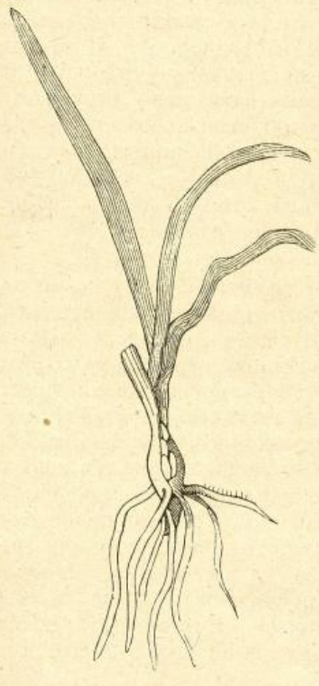

Сл. 6.

Повреде нанесене житу хесенском мушицом у *пролеће* имају као што је поменуто сасвим друкчији изглед. У доба кад отпочне цветање озимих жита, као и за време целог јуна, пада јако у очи полегање жита, слично полегању жита од кише и ветра. Озима жита која у мају месецу обећавају на обичну жетву јер у то доба беху прекрасна раста, након само неколико дана, изгледају као да су тућом убивена, те зато и — неродна. Влаће, које тек што није достигло своју висину и правилно развило свој клас, одједанпут се подломи (сл. 1.) обично изнад другог чланка и полегне; клас у место да се развија, угине често и пре цветања и буде празан. По које зрно и то неразвијено, штуро, налази се још само на озимој пшеници но и то ретко. Осматрањем подломљеног влаћа, запазићемо на месту прегиба, да је влат наг (огољен), неправилно сужен и у тој мери сушан, сув, да се врло лако ломи. Заостали (доњи) део тако подломљеног влата такође је неправилно сужен често и затворенније боје, но никад се на њему не могу наћи трагови какве било црвоточине. Штеточина се налази само под листом где је повреда т.ј. на том месту где је прегиб, могу се уочити црвенкасте дугуљасте чаурице налик на лануо семе или се налазе ларве хесенске мушице, црвићи, који се нису још учаурили.

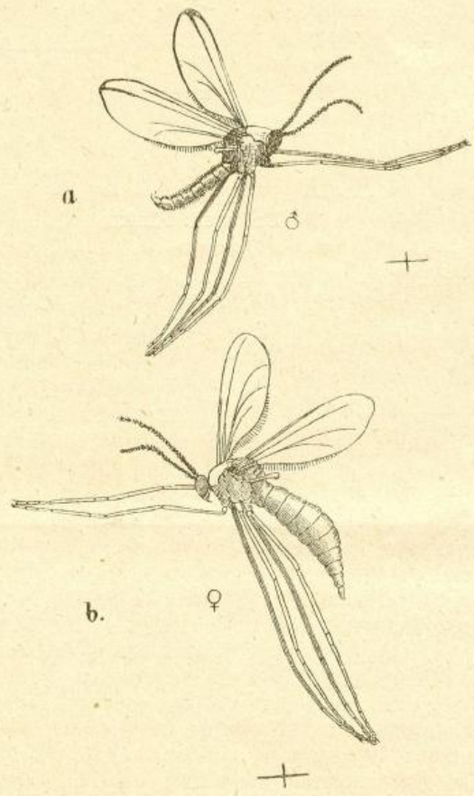

Сл. 7.
Хесенска мушица: a мужјак *b* женка обе јако увећане. Крстићи поред њих показују природну величину њихову.

Развијање хесенске мушице — Хесенска мушица чија ларва наноси штете житу, по себи је врло мајушна, доста слична комарцу (сл. 7). Као свршен инсекат, мушица, живи само 2 до 4 дана и у то доба свака женка снесе око 230 јаја на доњем лишћу стрмних жита. Јаја су тако мајушна да их је посве тешко пронаћи, боје су жуте и личе на малене штапиће. Након четири дана изведе се из јаја бели црвић (ларва) који се укрије под лист изнад зглавка на влату, па нашавши овде заштите и угодности за своје развијање, јер је на том месту влата најнежније ткање, отпочне причињавати штету тиме, што сише сок из влата.

Сл. 8.

Да се снабду довољном количином сока, имају прибор којим (сл. 8.) граде рупице на кожици влата. Ларва, као што је поменуто нема ногу, те по томе *и није у стању прелазити с једног влата на други*, т.ј. принуђена је провести цео свој живот на влату на који је женка ове мушице оставила своја јаја. Због тога што ларва не може прелазити с влата на влат, она мора да је задовољна и сразмерно малом количином хране (сока), и, да се брзо развија, јер би иначе усањивањем сокова морала гладовати па и угинути. Ларве се дакле развијају сразмерно врло брзо, јер већ после 28 дана по извођењу из јаја, достигну оне свој највећи пораст, престану јести и — учауре се. Раније танка и

бела кожица буде им рапава, отврдне, добија црвенкасту боју, па се најзад издвоји од површине тела, т.ј. овоме служи као омотач, оклоп, заштићавајући га од разних непогода. То је чаура, кокон. Она личи као што је поменуто на ланено семе. Од ње постане затим лутка а из ове савршен инсекат — хесенска мушица. Развијање чауре у лутку и ове у мушицу траје 14 дана и за то време не једе ништа. Само по који пут, кад је суша или хладно време, може се ово стање чауре и лутке протегнути и на дуже доба па и на више месеца. Због тога, често се велики број ларава које су биле на пониклим јесењим стрмнинама, учауре пре но што наступи хладно време и онда као чауре остану све до маја месеца идуће године. Кад затим у пролеће отопле дани, лутка од чауре претвори се у мушицу. Мушица начини отвор на предњем делу чауре и кроз овај изађе напоље да би што пре приступила ношењу јаја. Из чауре које се добију преко лета, изиђе мушица као што је поменуто већ после 14 дана. Отуда развијање хесенске мушице траје свега 46 дана, а посебице треба и то:

за развијање јаја	. . . . .	4 дана
„ „ ларве	. . . . .	28 „
„ „ чауре и лутке	. . . . .	14 „
	Свега	46 дана

(свршиће се)

НАСЛЕЂЕ

По Dr. med. Pinko

Сличност међу сродницима једна је од најпознатијих појава. Она је тако природна и изгледа тако лако разумљива, да јој ми у обичном животу скоро и не поклањамо никакву пажњу и тек ју примећујемо у нарочито карактеристичним случајевима. *Наслеђе* се састоји у томе, да родитељи своје особине преносе на своју децу тако, да је потомство уопште слично прецима. Родитељи преносе на своју децу све оне особине, које су они од својих родитеља наследили, јер они при оплођавању на своју децу преносе ону исту „наследну материју“ из које су и они сами постали. Сличност оних јединака које су оплођавањем постале и временом се засебно одвојиле, објашњава се, дакле, просто тиме, да оне увек постају *из исте основне материје*, која се преноси од јединке до јединке, од потомства до потомства као наследна материја. Ова истоветност наследне материје основ је наслеђу; ова непрекидност органскога развијања и органскога живота; ова једнакост појединих чланова у читавом нараштају, била је вазда саставни део теорије постанка и теорије о наслеђу. Уображење и празноверица, мудровање и мађионичарске вештине требале су ствар да објасне, али је она остала нерешен задатак све до половине прошлога столећа, кад је неуморни дух испитаваоца дошао до знања о *ћелији* — до једноча откровења, које у природно историском погледу има исто тако велики значај какав има откриће Америке у светско историском и народно историском.

Шта је то ћелија? Исто тако као биљну, тако и животинску ћелију ваља замишљати — и ако је она врло ситна — састављену из многобројних, најситнијих, разноликих делића. Према томе она је сама *елементарни организам*, јер има особине живота: она се креће; на разна надражења реагира на свој начин; она је састављена из многобројних материја, које имају разноврстан састав; она се може размножавати, може оболети угинути. Такве су ћелије и *јаје женке* и *семени кончић мужака чијим се спајањем образује основа за развијање новога организма*. Обадве ове ћелије морају, дакле, бити „наследне материје“ родитеља, који се оплођавају; оне морају имати безброј скривених особина, без којих се не би могао крајњи производ ни створити; оне морају бити састављене из многобројних, правилно уређених разноликих делића материје, који су — са само њима својственим особитим силама — не само *носиоци* но и *творци* наследних особина. Ове скривене особине, које ми тек у току процеса развијања постепено упознајемо, зову се *склоности*, које се у даним приликама развијају у исте особине, које су и сами родитељи имали. У збиру свих ових „склоности,“ потпуно развијени организам, у неку је руку унапред представљен. Ово згодно описује *Негели:* „Јајне ћелије садржавају све битне знаке исто онако као и потпуно развијени организам. Исто онолико разлике колико имају развијени организми међу собом имају и јајне ћелије т.ј .и као јајне ћелије не разликују се организми више једно од другог. У кокошињем јајету исто се тако потпуно налази врста као и у самој кокошки.“

Оплођењем две ћелије, јајна и семена, спајају се у један једини производ способан за живот. У њему се, дакле, и „наследне материје“ оплођених здружују, да се, непосредним делањем и различно сложеним, укрштеним радом безбројних особина разноликих по обиму и по важности у животу, — развију из којих доцније опажамо сличност између онога што је произведено и оних што су их произвели. Ако је полно оплођавање смеса особина обадве јединке које се оплођавају, онда и производ мора показивати смесу ових особина и по облику и по особинама. Ово се најочитије онда види, кад се родитељи у својој телесној грађи и развијености *најмање* разликују; производ је сталан и са истим особинама, које и сам даље наслеђује, онда кад су његови претци, а тако исто и више нараштаја, били изложени скоро истим погодбама за живот *(Раса) Моћ расилођавања* (сексуални афинитет) т.ј. особина ћелије за оплођавање, да се и даље могу сјединити и као једно једино ново биће развијати, по правилу умањује се, опада, код „наследних материја“ које су сувише сличне једна другој *(парење у сродству, парење у породици)* или код оних, које су по све разноликих особина *(кад се паре животиње разних класа или родова);* У другим мање нажним случајевима, производ заостаје у развитку и није способан да се расплођава *(бастарди)*.

Довде смо се занимали појавама у којима стоји оплођавање и наслеђе, а сад да се запитамо: *Шта се наслеђује?* У почетку видели смо шта је то „наследна материја“ али тим није ништа даље речено но да псето може само псето произвести и да се из кокошињег јајета може само кокош развити. Преношење особина предака на потомство иде често до најфинијих појединости. Не преносе се само телесни облици и боја већ и нарочите врсте кретања, држања, навике, умне способности па шта више и посве незнатне особине. Од ових доста велики део добија се и задржава *подражавањем*.

Најлепше видимо ово на човеку, јер нам се око за посматрање његово најбоље извежбало пошто нас он, пре свега, занима највише од свега што нас окружује. Обратимо ли своју пажњу извесним стварима као други, то ћемо на овима много више видети и моћи разликовати него други. У народу се чује за неке ствари: „једнаке као два јајета,“ али одгајивач живине зна да разликује јаја појединих својих кокошију, ако их нема сувише — тако добро једно од другог. Докле обичан човек вели, да су две кокошке потпуно једнаке, одгајивач — стручњак налази да је једна од њих одличан представник своје расе, а да друга за њега нема никакве вредности због великих јој недостатака — а баш могу бити обадве брат и сестра. Од куда долази то? Зашто у најбољим стаблима за запате не долази у потомству по правилу не више од 15% доброга? И зар није чудо, да обе малене ћелије не садрже толико, да стварају створења, која би могао ценити и разликовати само стручњак по својим погледима? Али ствар је одмах разумљива, само треба помислити да су у великом реду нараштаја приплодних грла били посигурно претци, који су овај или онај недостатак имали — јер иначе у овоме беломе свету не може се ништа без мане наћи. Нешто што је савршено без мане, налази се само у новинарским огласима!

Најсигурније наслеђују се оне особине које су код обадва родитеља у дугом низу нараштаја биле сталне. Ако је ово само код једног родитеља, ова особина влада и у потомству. На овај начин могу се мане (недостаци) једнога родитеља одговарајућим одликама другога родитеља, сигурно изравнати претпостављајући да су исте дугим низом нараштаја постале сталне, да су се укориниле. Ако ово није онда се она одлика неће наследити или бар врло ретко. Доћи ће разочарења и неочекивани појави, јер се на потомству појављују мане, које ниједан од родитеља нема, али које се могу код деде и прадеде већ наћи. Ово преношење особина од родитеља на другу или трећу генерацију са прескакањем прве зове се *повраћај* или *атавизам*. Сваки зна из искуства и својих посматрања за ове примере. Нпр. он и она плавооки и плавокоси, њихово дете потпуно црномањасто — молим ово није чудо и не треба ништа да се примећује!....

Слично нешто искуси и сваки баштован на културним биљкама, које су вештачки, постепеним оплемењивањем, постале од дивљих облика. Сваки, пак, сточар страда од атавизма, али и

с њиме мора рачунати, мора га у виду имати. На тај начин створила су се правила и закони, који су се показали од велике вредности у пракси, али о објашњењу истих није можда ни хиљадити човек премишљао. Тако нпр. *Л. Вригт* у своме „*Практичној гајењу живине*“ вели: „Дуго искуство уверило ме је, да петао има највећи утицај на боју расе, на кресту и на све оно што се зову „важне спортске тачке“ т.ј. на све оно што стручњак оцењује при прегледу једне расе кокошију. Облик, величина и корисне особине воде своје порекло понајвише од кокошке.“ Ово можемо данас овако објаснити: У целом животињском царству мушки је пол јачи и лепши т.ј. крупнији и раскошнији лепим бојама, од женскога пола. Само је човек тако галантан да нежни пол назива лепшим! Не поричем да се лепота огледа у развићу и у ономе што одликује поједине расе и зато се свака раса тако гаји да се допада. И зато се од вајкада пазило на лепоту и чистоту расе, па су то чиниле и чине најпростије сељанке код приплодних мушких грла, докле се код женских грла више полаже на економну корист, коју осим старости и здравља и крупноћа животиње условљава. — Осим тога младе се кокошке због тога што много носе ретко кољу, док се од петлова којих има увек доста, потребује мало, па се могу најлепши т.ј. најбољи представници расе изабрати. Зато се и све „најважније особине“ наслеђују од петла, а све „корисне особине“ од кокошке.

Наша нас посматрања приморавају да се на још једну важну тачку у гајењу живине и уопште у сточарењу, осврнемо. Ако је потребно да се *обнављање или иромена крви* изврши набавком приплодног мушког грла, то се онда исто тражи од онога који има материјал који је сталан; који исто то у гајењу жели да постигне што и ми, а чији запат живи под сличним условима за живот као и наш. Узмимо само последњу тачку. Једна тропска биљка не успева у мојој соби добро, а прави енглески приплодни петао не може — не узимајући друго шта у обзир — у моме живинарнику дуго и дуго да се исплати, јер му је моћ плођења одвећ мала, јер се она умањује кад грло дође да живи под другим приликама.

Ако још даље идемо наћи ћемо још један услов који је у практичном гајењу стоке и живине врло потребан. Ако ко год предузима *укрштања* с опредељеним циљом, мора употребити *тако исто добре представнике раса* као и за чисто гајење. Само тада може он свој циљ достићи и такву нову врсту створити, која му је још раније била пред очима у његовој души. Тада не би било могућно да производи истих укрштања бивају тако различити. При овоме укрштању може одгајивач, коме су познате научне истине и који тачно мотри и бележи наследност особина — до невероватности дотерати. Али једно је пре свега нужно а то је — *стриљење*.

Најзад мора се још код овога занимљивог питања: *Шта се наслеђује?* још нешто добро посматрати, што је продрло у први ред при решавању питања о наследности. Особина има *урођених и стечених*. Прве смо видели како се наслеђују а сад се запитајмо: *како се наслеђују стечене особине?* Да ли се особености, које су се за време самосталнога живота спољашним утицајима развиле као нпр. осакаћења, (одсецања појединих делова тела идр.) болести итд. преносе и на потомство или се само *урођене* особине т.ј. такве које се већ у самој „наследној маси“ као склоности налазе, преносе сигурно на потомство? Мора на први поглед изгледати чудновато да ово питање, на које изгледа да се лако може одговор дати, може бити предмет противних претпостављака и највеће научне распре. Један испитивалац, *Вајсман*, одсекао је дванаесторици мишева оба пола репове, гајио је од њих пет генерација, које је на исти начин онаказивао, скупа 849 мишева и сви они па и последни од њих опет имађаху реп и њиме владаху као и сви други мишеви. Ко је могао шта друго очекивати? Јер онда би морала и деца многих ранијих студената — буршева, чије су главе и лице украшени многим разрезима, долазити на овај свет као сирови, живи бифтеци.

Али како стоји са наследношћу стечених особина, које су се из урођених развиле услед сасвим противнога и ирипоранога начина живота и других животних прилика? Ф. Линдхајмер бавио се увелико гајењем и припитомљавањем дивљих ћурана и врло је занимљиво како се пред нашим очима развијају промене, како постепено од генерације до генерације од дивљег ћурана постаје наш обични ћуран. Облик, боја, навике могу се још тешко познати.

Свакоме је познато, да се нешто слично може посматрати код мачака и голубова у стању дивљем и припитомљеном. Да ли може бити сумње да се и стечене особине наслеђују? Ове особине морају тако постати, да се извесан орган преимућствено и за нарочити рад употребљује, — други се пак ни зашта не употребљују (навикавања услед употребе или неупотребе појединих органа). Ови органи морају бити од битног значаја за цео организам и телесни механизам и тада се дотичне особине и могу и морају примати у наследну масу. Не може се, пак, тачна представа имати о преносу стечених особина на ћелију, али да ли ово зато није могућно? Ко може овај појав, који се налази код урођених и стечених особина, да разуме, да објасни и да схвати? С тога се и не иде далеко него се, место да се испитују узроци и последице, и да се њима да важност; место да се природа непрестано посматра и проучава у њеном делању и стварању — прибегава нејасним, неодређеним и пуним значења изразима који се скоро увек у метафорском облику употребљују као: „Борба за опстанак,“ „Интраселекција,“ „Природни избор и приррдно парење“ итд. итд. Овако објашњавање не води ничему разумљивом но ствар све више заплиће. Противно свима овим високоученим теријама каже се с правом „*Искуство је најбољи и највернији учитељ.*“ С тога ваља оно што се с дана на дан опажа у истини као доказано посматрати: *да су унутрашњи и спољашњи чиниоци од великог утицаја на образовање облика и код биљака и код животиња; да се такође стечене особине — ико су оне за развијање целокупног организма од значаја — не само могу но* ***морају*** *наследити.*

Кад не би стечене особине правилним начином гајења постале стално (константне) како би могли тако много нових раса имати код стоке, живине итд.? До душе оправдано је донекле и неповерење према истима, али запитајмо се: Зар наше старе и најстарије расе кокошију не воде своје порекло од тако зване Банкива-кокоши? Најбедније кљусе ратарево и најплеменитији пунокрвни коњ енглески припадају једној истој прараси. Енглески хртови и њу-фундлендери имали су у почетку исте родитеље — невероватно, чудновато изгледа ово, па ипак је све то лако и просто разумети.

М. И. Лук.

БЕЛЕШКЕ

Разне боје жуманцета у јајету. — Свакоме је познато, да је жуманце разно обојено, нарочито онда кад се боја жуманцета упореди на јајима која су на разним местима купљена. Жута боја жуманцетова показује разне прелазе од бледо-сиво жућкасте боје до јако наранџасте. Ова разноликост у боји жуманцета објашњава се *храњењем* живине. Живини се даје разна храна, а она условљава и боју жуманцета. Много утиче на боју жуманцета и слободно кретање живине. Тако, код оне живине, која се потпуно слободно креће биће и јаја са чисто жутим жуманцетом, док код оне живине, која се у слободи мање креће, ова жута боја све више ишчезава и утолико брже и јаче уколико се живина мање у слободи креће. — Ово се објашњава тиме, што живина која се слободно креће, наилази на више хранивих материја које по вољи бира; што може више хранивих материја животинскога порекла узети и што може да изабере и из биљнога царства оне материје, чије су соли и др. састојци неопходно потребни за телесно развијање и правилно напредовање, због чега и жуманце добија природну и свежу боју. У ограђеним живинарницама и уопште у заграђеним просторима, живина је упућена једино на ону храну, која јој се даје, а која је тако и по облику и множини састављена, да кокоши ретко може оно заменити, што она јурећи по пољу сама себи нађе. Њу сам природни нагон упућује на то, да ону храну узима која је заиста телу потребна и за коју се с правом може рећи да је *потреба* и у свако доба и ма у које време развића. Пошто се уопште не може ни мислити о правилном развитку пернате живине у затворепом простору. не може се ни правилно образовање јајета претпоставити, — па и ако затворене кокоши носе јаја, боја жуманцета ових јаја показује, да није све у редовном стању, јер се боја жуманцета све више и више губи и најзад показује врло бледу боју.

Ова појава не налази се само код кокошака, већ се може видети на свој домаћој живини и њиховим јајима. *Храна има*

највећи утицај, па и код сасвим слободне живине може се посматрати утицај хране на боју жуманцета.

Често пута живина која се слободно креће узима и такве материје, које тако јако утичу на боју жуманцета, да оно често пута сасвим промени природну боју. Ако нпр. пловке пливају и тумарају по таквој води, поред чије обале има грмова, онда пловке узимају жир који опада и њиме се хране тако, да жуманце такву боју добије каква се не дâ ни којом другом материјом створити. Танин, који се налази у жиру, у стању је да жуманце тако јако црним направи, да се и сам укус јаја промени и на танин осећа.

Исто овако опажање учињено је на живини, која живи у води, која има много соли у себи. Јаја ове живине добијају врло јако жуто жуманце, које често, у појединим приликама, прелази у црвенкасто какво имају морске обалске тице.

Наша жита имају такође јак утицај на боју жуманцета. Овас проузрокује тамнију боју његову, а пшеницом храњена живина којој се животинском храном не могу накнадити оне материје, које пшеница нема, носи беложућкаста јаја.

Међу зеленом храном, која такође утиче на боју жуманцета, такође има разлике, која сигурно долази од разног хемиског састава разних соли, коју зелена храна има. Она зелена храна која мање ових соли има, слабије и утиче на боју жуманцета, док она, која много соли има (спанаћ и др. зеља) битно утичу на боју жуманцета.

Укус јаја такође је разан. Неоснорна је истина, да јаја са јако жутим или наранџастим жуманцетом, далеко свежија и пријатнији укус имају од оних код којих је жуманце бледо или слабо обојено. Geflügelzeitung

Порцулански лепак. — Јевтин и добар лепак можемо правити сами: узме се за 10 пара желатина, 15 пара сирћетне киселине, и кад се желатин сасвим раствори, може се онда слепљивати шта се хоће. Овакав лепак може се сасвим лепо употребити и за стакло. Друга врста прави се овако: узме се у дрогерији или апотеци ситно нстуцане шкољке остричине и помеша са стаклетом; такав леп постаје тврд као камен.

Зашто коприве жаре. — Кад руком превучемо преко коприве, осетићемо да нас оне пале, а то бива кад се крти длаке, којима је коприва покривена, на врху заломе, и у рану се проспе један део садржине која се налази у шупљој длаци. Професор *Хаберланд* у Грацу, изнео је занимљив факат да тај прелом длаке није прав, већ кос, и онај окрњен заостали део на длаци постаје оштар врх, који лако улази у месо. Ово је доста слично са отровним зубима код змија, а нарочито са убодном цевчицом морфијумове штрицаљке. Као отровна материја код коприва сматрала се обично мравија киселина, и кад би то било истина, то би мравија киселина морала бити веома јак отров, који врло мало уђе у рану. Професор *Хаберланд* је опитом доказао, да отровно дејство не производи мравија киселина него један хемијски фермент тако звани *енцим*, који се находи у длаци копривиној. По свој прилици он се находи у длакама тропских коприва. Какво ужасно дејство производи додир са овом опасном биљком показује писмо које је 1819 г. *Лешенол де ла Тур* писао директору ботаничке баште, познатом ботаничару *Жисију*. „Сасвим полако превукох левом руком, и то горњом површином прва три прста, преко једног листа, и у почетку осетих сасвим слабо палење, на које нисам обраћао пажњу. Беше 7 часова изјутра, болови бејаху све већи, и после једног сата нисам их могао издржати. Било ми је као да ми когод усијаним грожђем превлачи преко прстију, није се видео ни оток, ни краста нити се примећавало ма какво запаљење. Бол се брзо распростро по целој руци до рамена. Морао сам често кијати, из носа ми је цурила слуз, баш као при јакој кијавици. Око нодне осећао сам тако страховито грчење у задњем делу вилице да сам се морао бојати напада грча. Лежао сам, у нади да ће тада бити боље, али ме болови не оставише, већ су трајали целу идућу ноћ без прекида, само што је попустило грчење вилице око 8 часова у вече. Тек другог јутра осетило се приметно побољшање, и ја заспим. Оба идућа дана још сам трпео, и болови тренутно са највећом снагом поновише се кад сам метнуо руку у воду. Мало по мало болови бивaху све мањи, и престали су сасвим тек после девет дана.“ Urtica urentissima на Тимору, коју уроћеници зову „ђаволи лист“, кад ожари годину дана могу болови да трају, а покадшто може и смрт услед грчења да наступи.

Креч противу гусеница. — Један љубитељ воћа саопштава једним немачким новинама, како је он у близини засађеног поврћа имао стовариште креча, и док је код свију било гусеница по баштама па и код њега по поврћу које је било удаљено од креча, њих није било ту у близини кречног стоваришта, то га је нагнало на мисао, да је то због креча, с тога он почне да прска прашком кречним и остало поврће које су већ гусенице биле појеле и за три дана није се код њега могла наћи ниједна гусеница. Па како креч не шкоди биљкама, а помешан с водом добар је за ђубрење, то вреди са њим покушати.

Како се познају свежа јаја. — Најбоље је средство растворена со — 120 гр. соли растворене у 1 литар воде — у коју се метне јаје које хоћемо да испитамо. Ако је сасвим свеже, од истога дана то ће пасти на дно суда; ако је јучерање, до дна неће дохватити; ако је старо три дана пливаће у течности, и тако што год је старије то ће све даље бити од дна, а ближе површини.

Да се лети свеже месо одржи. — Јапанци то раде на овај начин: у један порцулански жљебаст суд метну месо, и прелију врелом водом тако, да месо сасвим потоне у води, па се озго залије зејтином, те ваздух не допире никако, и месо остаје потпуно свеже.

Растеривање мрави. — Мрави се растерују, кад се у просторијама где их има мање лишће од зове, а отворе кроз које пролазе мрави треба накадити сумпором, или у њих метнути терпентина. По сарачанама где се оставља јело, слатко и остало, треба у једном суду помешати поташе и шећера.

Голубарство. — Хановер спада међу оне који су најбогатији голубовима, у њему има 431 друштво за подизање и унапређење голубарства; у тим друштвима има близу 6000 чланова. Голуба поштоноша имају на 160000.

Издашност краве музаре. — Добра крава музара даје за годину пет до шест пута толико толико је тешка. *А Флајшман* рачуна да добра крава музара просечно дâ годишње 2350 литара млека.

Цена краставаца у Ческој. — Код нас се краставци сеју узгред поред осталог поврћа, а у Ческој има читавих крајева који се баве искључиво неговањем краставаца, али онамо је и цена млого већа но код нас. Са једног хектара засејаног краставцима добије се у Ческој до 2000 форинта.

Сточарство у Швајцарској. — Савезна влада у Швајцарској даје сваке године појединим кантонима по 900.000 динара помоћи ради побољшања стоке и унапређења сточарства.

Да се позна из којег ће се јаја излећи мужак из којег женка. — Јаје, из којег ће да се излеже мужак познаје се по томе што на заошиљастијем крају његовом, има мале наборе и ситне ожиљке, а јаје из којег ће женка да се излеже, оно је на оба краја глатко и зао кружено.

Најпростија проба млека. — Узме се чиста плетића игла и умочи у млеко, и извуче, ако нешто млека остане на игли, млеко је чисто, иначе је мешано, разуме се са водом.

ГЛАСНИК

Награђени излагачи на изложби говеди и оваца у Крагујевцу. — На изложби говеди и оваца, коју је Српско Пољопривредно Друштво уз новчану помоћ: Министарства Народне Привреде; Општине града Крагујевца; Крагујевачке Трговачке Кредитне Банке; Крагујевачког Кредитног Завода и Крагујевачке Задруге за кредит и штедњу, — приредило на дан 2., 3. и 4. септембра ове год. у Крагујевцу, за округ крагујевачки и срезове: јасенички и орашки округа смедеревског од пријављених преко 350 грла говеди и оваца награђени су и то:

А. За говеда

За најбоље грло на изложби Милосав Петровић из Лапова са 300 дин. у новцу, за јунца.

I. Одељење: Краве са ово-годишњим теладима:

Милан Арсић из Крагујевца са 200 дин. у новцу;
Маринко Милић из Крагујевца са 150 дин. у новцу;

Милосав Ђорђевић из Лапова са 100 дин. у пољопривредним справама и 20 дин. у новцу;

Радисав Шишковић из Лапова са 100 дин. у новцу;

Радисав Петковић из Лапова са 60 дин. у пољопривредним справама и 20 дин. у новцу;

Панта Весић из Ресника са 50 дин. у пољопривредним справама и 20 дин. у новцу;

Јован Гарић из Кикојевца са 40 дин. у пољопривредним справама и 20 дин. у новцу, и

Стеван Петровић из Крњева са 30 дин. у пољопривредним справама и 20 дин у новцу.

II. Одељење: За јунце испод две године:

Милош Петковић из Лапова са 200 дин. у новцу;

Митар Тодоровић из Кикојевца са 120 дин. у пољопривредним справама и 30 дин. у новцу;

Владимир Вуичић из Грбица са 80 дин. у пољопривредним справама и 20 дин, у новцу;

III. Одељење: За јунице испод две године:

Милоје Здравковић из Лапова са 120 дин. у пољопривредним справама и 60 дин. у новцу;

Милан Арсић из Крагујевца са 100 дин. у пољопривредним справама и 20 дин. у новцу;

Ђорђе Ђорђевић из Лапова са 60 дин. у пољопривредним справама и 20 дин. у новцу; и

Вељко Мијатовић из Сипића са 30 дин. у пољопривредним справама и 20 дин. у новцу.

IV. Одељење: За бикове старије од две године:

Љубисав Марјановић из Марковца са 200 дин. у новцу;

Јакша Божић из Бадњевца са 120 дин. у пољопривредним справама и 30 дин. у новцу;

Тодор Павловић из Брзана са 80 дин. у пољопривредним справама и 20 дин. у новцу; и

Јован Степановић из Лозовика са 60 дин. у новцу.

V. Одељење: За крове стеоне:

Јован Тодоровић из Лапова са 120 дин. у пољопривредним справама и 80 дин. у новцу;

Марко Видојевић из Крагујевца са 60 дин. у пољопривредним справама и 20 дин. у новцу; и

Сима Јанић из Лужнице са 30 дин. у пољопривредним справама и 20 дин. у новцу;

VI. Одељење: За теглеће волове:

Срећко Аксентијевић из Љуљака са 200 дин. у новцу;

Павле Петровић из Добраче са 100 дин. у новцу; и

Петар Савић из Белосаваца са 30 дин. у пољопривредним справама и 20 дин. у новцу.

VII. Одељење: За угојену стоку:

Марко Пешић из Церовца са 200 дин. у новцу;

Митар Тодоровић из Кикојевца са 100 дин. у новцу; и

Јован Марковић из Добраче са 30 дин. у пољоприврндним справама и 20 дин. у новцу.

Б. За овце

За стадо од најмање 40 брава оваца Стеван Вељковић из Лапова са 200 дин. у новцу.

За изложене овце:

Марко Милић из Крагујевца са 80 дин. у пољопривредним справама и 20 дин. у новцу;

Стојан Милојковић из Лапова са 60 дин. у пољопривредним и 20 дин. у новцу;

Риста Наумовић из Крагујевца са 40 дин. у пољопривредним справама и 20 динара у новцу;

Јован Лазаревић из Баничине са 50 дин. у новцу.

Награђено је свега *37 излагача*, и овима у име награде издато је: у готовом новцу *2690 дин.* и у пољопривредним справама *1584·51 дин.* ***Свега 4283·51 дин.***

За награде у пољопривредним справама на овој изложби Друштво је раздало одгајивачима одличних грла и то: 5 американских ножева за сечење сена; 4 флаше вештачког сириштa; 5 музлица од плеха; 4 канте овалне за ношење млека на леђима; 3 трокара за говеда и 1 трокар за овце; 3 штипа за нос (носни прстенови за бикове) 1 ланац за бика; 1 ланац за теле; 2 ланца за краве; 1 канту за прихватање и мерење млека од 30 литара; 2 маказе за шишање оваца; 1 канта за ношење млека од 5 литара; 8 кундеових ножева са 2 сечива; 8 воћарских маказа разног модела; 6 тестерица ручних са сапом; 1 тестерица никловања — џепна; 2 ножа кресаља; 1 кундеов нож од 9½ с.м.; 1 нож за каламљење на исечак; 1 лампица за спаљивање гусеничких гнезда; 1 саков плуг D. 8 M. с предплугом и колечкама; 2 кинеова крућача, 3 сецкалице за репу, 1 дво-дела дрљача; 1 сецкалица за сено, сламу и шашу; 1 плуг Planet Junior; 1 бућкалица: 1 гвоздени плуг J. 7; 5 прскалица патент „Аустрија"; 1 вејалица кинеова и 2 ливадске дрљаче.

И по каквоћи и по количини ова је изложба, према оцени познавалаца, надмашила све досадање приређиване изложбе.

Стока је већином била мелез разних страних раса са домаћом, затим чисте стране расе а ређе и наше домаће — колубарске расе.

Посетилаца ове изложбе било је доста, како из околине тако и са стране.

Ову изложбу изволели су удостојити својом посетом Изасланик Његовог Величанства Краља, господин *Наумовић* потпуковник, — Министар Нар. Привреде г. *Душан М. Спасић*, и присуствовали су раздавању награда одличним одгајивачима.

Члан помагач Српског Пољопривредног Друштва. — Г. *Риста Миленковић*, приватије из Београда, изволео се уписати за члана *помагача* Српског Пољопривредног Друштва и свој чланскн годишњи улог у 4 динара положити друштвеној благајници.

Члан помагач — Љубомир Димитријевић ковач из Пожеревца уписао се за члана помагача Српског Пољопривредног Друштва и свој годишњи улог положио друштвеној каси.

Награде — За утакмицу плугова за прашење и огртање, по предлогу Оцењивачког суда, Управни Одбор Српског Пољопривредног Друштва решио је: да се првом наградом у 120 дин. награди, за свој комбиновани прашач са огртачем Љуба Димитријевић ковач из Пожеревца, а другом наградом у 100 дин Максим Поповић ковач из Шапца.

ДРУШТВЕНИ И ПОДРУЖИНСКИ ПОСЛОВИ

ЗАПИСНИК XXI. СЕДНИЦЕ
Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва

Држане 5. августа 1900 год. у Београду

Били су: потпредседник г. Александар М. Секулић, чланови одбора г.г. Др. Марко Леко, Аца Живановић, Паја Тодоровић, Алекса Поповић, Илија Кремић и Јован Јекић.

Председавао потпредседник г. А. М. Секулић, бележио секретар М. Јовановић.

172. Прочитани Записник XX седнице — Одбор усвоји са извесном допуном.

173. Чита се предлог Програма за славу и изложбу друштвену за ову 1900 годину — Одбор одлучи:

1. Усваја се предлог Програма,

2. За извршење Програмз изабра у ужи одбор потпредседника г. А. М. Секулића, члана одбора г. П. Т. Тодоровића и редовног друштвеног члаиа г. Милоша Хаџи-Поповића.

3. Овлашћује се ужи одбор, да о могућности преправке локала за изложбу сазна мишљење стручног инжињера.

174. Потпредседник предлаже да Српско Пољопривредно Друштво обнови везе, које је имало са Пољопривредним Друштвом у Русији и Господарским Друштвом у Загребу. А осим тога да се потраже нове везе и са осталим Пољопривредним Друштвима у суседству — Одбор налази да је ово питање врло важно, с тога изабра г.г. Александра Секулића, Марка Леко, и Пају Тодоровића да проуче узроке, зашто су везе са напред поменутим друштвима занемарене и да предложе начин за обновљење а и изналажење нових веза са суседним страним Пољопривредним Друштвима.

175. Чита се извештај управитеља ческе ратарско-лапарске школе у Хумполцу о одличном владању и успевању у науци г. Дим. Буринчића друштвеног питомца — Одбор прими к повољном знању.

176. По молби Млекарске Задруге да јој се даду на руковање: 1 ручна буњкалица, 1 апарат за расхлађивање млека и 1 ручни сепаратор — Одбор усвоји мишљење секретара да се апарат за расхлађивање млека и ручни сепаратор све у вредности 337 динара поклони Млекарској Задрузи пошто ове справе леже неупотребљене а нема изгледа да ће се моћи продати.

177. По молби Драгутина Туфегџића испитаног учитеља, да га Друштво прими за свог питомца да на страни изучава Пољску Привреду — Одбор одлучи да се молитељ извести да Друштво нема буџетске могућности за издржавање још ког питомца, а кад би имало, онда би се за избор питомца отворио стечај

КЊИЖЕВНОСТ

Изишла је из штампе књига:

ГАЈЕЊЕ ЖИВИНЕ С ПРИВРЕДНОГ ГЛЕДИШТА

ИЗРАДИО

Д-Р ЂОРЂЕ РАДИЋ

СА СЛИКАМА У ТЕКСТУ

ИЗДАЊЕ МИНИСТАРСТВА НАРОДНЕ ПРИВРЕДЕ

У БЕОГРАДУ

ШТАМПАНО У ДРЖАВНОЈ ШТАМПАРИЈИ КРАЉЕВИНЕ СРБИЈЕ

1900.

Садржина је ове књиге:

	СТРАНА
Приступ	III
Први део	
О користи коју имамо од живине	3
На чему се оснива привредно гајење живине	7
Кокош по пореклу	9
Кокош по телесном саставу	11
а) *Костур*	11
б) *Унутарњи органи*	12
в) *Спољашњост*	13
Кокош по појединим спољним деловима	14
О избору кокошака за привредне циљи	21
Талијанка	23
Шпањолка	25
Хамбуржанка	29
Худанка	31
Крев-керка	34
Ла-Флешанка	36
Лангшанка	38
Плимес-рок	40
Вијандота	42
Головрата Ердељанка	44
Браманка	46
Кохинка	48
Домаћа кокош	50
О укрштању (мележењу) и обновљењу крви	52
О несиву	54
О јајету	59
О насађивању	60
О развитку пилета у јајету и пиљењу	66
После пиљења	69
Ћурка	75
Кембрица	75
Домаћа	77
Американска бронзаста	77
О избору приплодних грла	78
О несиву и насађивању	79
О нези ћурића	81
Гуска	84
Дивља	84
Домаћа	85
Емденка	86
Поморанка	87
Тулуска	89
О носиву и насађивању	91
О одхрањивању гушчића	93
Пловка	94
Дивља	94
Домаћа	95
Ајлсберка	95
Пекинкиња	97
Руанка	99
Јапанка	100
О несиву и насађивању	101
О одхрањивању пловчића	103
Други део	
О нези и храњењу одрасле живине	107
О гојењу живине	112
О сушењу гушчијег меса	115
О перуљању гусака	117
О остављању (чувању јаја)	118
О живинарницима	121
Трећи део	
Живинске болести	127
Бала — Бешикице. — Вашице. — Водена болест. — Глава, отечена. — Глисте. — Гнојници на тртици. — Грчеви и падавица. — Гуша отечена. — Дифтерија. — Жутица. — Затвор. — Јаја, мекана. — Јаја с иредебелом љуском. — Јаја „уроци“ или „змајева“. — Кашаљ. — Кост, иреломљена. — Костобоља. — Красте, жуте. — Креста, смрзнута. — Креста, бела. — Лудило. — Митарење. — Несвестица. — Ноге, гукасте. — Ноге иреломљене. — Обамрлост. — Окобоља. — Осипце. — Пипа. — Помор, куга. — Пролив. — Пролив, бели. — Тровање. — Туберкулоза. — Указивање шуика код курића. — Црвићи у грлу. — Црево, испадање. — Шуге. — Чупање иерја.	
Где је шта?	141

ЦЕНА ОГЛАСИМА:

Мањим од петит врсте једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупних писмена по 15 пара од врсте од ступца.

Већим огласима од целе стране 20 динара (10 фор. а. в.) пола стране 10 дин. (5 фор.) четврт стране 3 динара (2·50 фор.)

Поред тога за свако оглашавање по 20 пара дин. државне таксе.

За оглашавање више пута 10 од сто јевтиније.

Преглед 38. броја Тежака: *Чланци*: Букарење крмача. — Хесенска мушица (свршиће се). — Наслеђе. — *Белешке.* — *Гласник.* — *Друштвени и подружински послови.* — *Књижевност.* — *Цена огласима.*

ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА КРАЉЕВИНЕ СРБИЈЕ

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ
УПУЋУЈУ СЕ
СРП. ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ
У БЕОГРАДУ

ПРЕТПЛАТУ ПРИМАЈУ И СВЕ ПОШТЕ

НА ОСНОВУ НАЈВИШЕГ РЕШЕЊА ОД АПРИЛА 1869. ГОДИНЕ № 204. ПРЕПИСКУ ДРУШТВЕНУ НОСИ ПОШТА БЕСПЛАТНО.

Цена огласима изложена је на последњој страни.

ПОД МОЋНОМ ЗАШТИТОМ ЊЕГОВОГ ВЕЛИЧАНСТВА КРАЉА
АЛЕКСАНДРА I

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869. ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ

ЗА СРБИЈУ
НА ГОДИНУ 8 ДИН. НА ПОЛА ГОДИНЕ 4 ДИН. ЧЛАНОВИ ПОМАГАЧИ, ЧЛАНОВИ СВИХ ДРУШТВ. ПОДРУЖИНА, ОСНОВ. ШКОЛЕ, ВОЈНИЦИ СТАЛ. КАДРА, ЂАЦИ, МАНАСТИРИ, ЗЕМЉОРАДНИЧКЕ ЗАДРУГЕ И ЧУВАРИ ШУМА ДОБИЈАЈУ ЛИСТ У ПОЛА ЦЕНЕ, АКО ПОЛОЖЕ ПРЕТПЛАТУ УНАПРЕД ЗА ЦЕЛУ ГОДИНУ.

ВАН СРБИЈЕ
НА ГОД. 10 ФРАН. ИЛИ 5 ФОР. А. ВРЕД.; ПО СРП. ПОЉОПРИВ. УДРУЖЕЊА И ЊИХОВИ ЧЛАНОВИ КАО И СРПСКЕ ЗЕМЉОРАД. ЗАДРУГЕ И ЧИТАОНИЦЕ, ДОБИЈАЈУ ЛИСТ ЗА 6 ФР. ИЛИ 3 ФОР. А. ВРЕД. КАД УНАПРЕД ПОЛОЖЕ ПРЕТПЛАТУ И КАД СЕ ПРЕТПЛАТИ КОД СВОГ УДРУЖЕЊА ПРЕКО КОГА ЋЕ ИМ СЕ И ЛИСТ СЛАТИ

ИЛУСТРОВАНИ ГЛАСНИК СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

ВЛАСНИК И ИЗДАВАЛАЦ
СРПСКО ПОЉОПРИВРЕДНО ДРУШТВО

КЊИЖЕВНИ ОДБОР:
ДР. М. Т. ЛЕКО, М. М. САВИЋ, П. Т. ТОДОРОВИЋ, А. ЖИВАНОВИЋ и Б. Д. ТОДОРОВИЋ.

ОДГОВОРНИ УРЕДНИК
АЛЕКСАНДАР М. СЕКУЛИЋ

БРОЈ 39. У БЕОГРАДУ, НЕДЕЉА 1. ОКТОБРА 1900. ГОДИНЕ ГОДИНА XXXI

СРБИЈА НА ПАРИСКОЈ ИЗЛОЖБИ

У великом француском листу, париском „Temps-у“ — а у рубрици *Пољска привреда страних земаља на Изложби* налазимо оцену наше пољске привреде, из пера чувеног стручњака г. **А. Грандоа** која оцена овако гласи:

„Састав и подела имања на становништво као и дотично законодавство, јесу у разним земљама студије од великог значаја. Погодбе, тако разне код разних народа, под којима се упражњава право својине, битни су елементи благостања за сваки од тих народâ. А упоређења између њих, која можемо да чинимо на основу података којима обилују страна оделења на нашој Изложби, тада долазе у ред задатака који су достојни пажње како агронома тако и економиста. У овом погледу као и иначе у млогом другом особиту пажњу привлаче на се *Србија* и *Румунија*. За данас ућимо у *српску* изложбу.

Србија је, од заузећа Београда Турцима у години 1521 па све до 1815 изузев само оно неколико година устанка под Карађорђем — од 1804 до 1812 — била непрекидно под турским јармом. За потоњих шездесет година, од 1826 до 1877, њу су потресале унутрашње буне, као год и спољни ратови; а оваки догађаји, шкоде развитку пољске привреде као што шкоде и напретку трговине. У истини, Србија је дошла до своје независности и самоопределења тек пре двадесет и две године, а имено у год. 1878 када ју је берлински уговор за независну признао. Ну, од тада, и она је, као год и Босна и Херцеговина, Мађарска и Румунија, нагло корачала на путу свестраног материјалног напретка. Она данас заузима, нарочито у пољској привреди, врло часно место у групи оних тако интересантних земаља источне Јевропе.

На посетника који улази у елегантни павиљон српски — а он је подигнут на узводици моста Алме на кеју Орсејском, јак утисак чини и богатство унутарње декорације, и уметнички укус при распореду разних производа, и блесак разних тканина, од којих су млоге златом извезене и сјајним бојама ишаране. Поглед се његов заустављa и на значајној збирци *руда* — злата, живе и сребра, а затим мрамора итд. Али ја ћу, зар, изненадити већину својих читалаца — свакако већину оних који су посетили српски павиљон — ако им предочим *претежну* важност српске пољске пољске привреде над индустријским и рударским производима те земље. Да их у превагу српске пољске привреде и убедим, помоћи ће ми, у овако кратком прегледу, значајни спис бившег министра и саветника српског, г. *Јовановића*, која носи наслов *Пољска привреда у Србији* и која је издање српског Министарства Народне Привреде од год. 1900. Овај је спис неопходни тумач оних графичних и статистичких података, који, по нашем мишљењу, само и сувише скромно представљају пољску привреоу у средини уметничког богатства српске изложбе.

Србија је, пре свега, *пољопривредна* земља. Више од 83·6% њених становиика баве се искључно земљорадњом и сточарством; а више од четирм петине целокупног извоза те земље сачињавају пољски јој производи. Тако на пример за последњих пет година, а имено од 1895 до 1899, ми имамо ове цифре и проценте извозне:

	ВРЕДНОСТ У ДИНАРА	
Пољски производи	22,636.204	или 41%
Сточни производи	24,012.740	„ 43%
Руде и остали производи .	8,520.413	„ 16%
Целокупан извоз =	**55,169.357**	или 100

Као што видимо сточни производи Србије односе над пољским производима као таквим, а то се без сумње даје објаснити околношћу, што је сточарство било скоро једини извор богатства Србије у бурним временима кроз која је она пролазила. Сем тога, и оскудица добрих путева, несигурност у земљи, и недостатак школâ, што значи и неписменост сељака, све то неповољно је утицало на развитак српске пољске привреде. Далеко од тога да је могла извозити, земљорадња Србије, пре двадесет година, једва је хранила своје становништво. Ну, сад је све то другаче, и Србија сада из године у годину стално напредује.

Србија има укупну површину од 4,830.260 хектара, дакле више од четвртине, већу од оне у Белгији, која има 2,945.600 хектара, или Швајцарске која има 2,974.000 хектара. Њено становништво износи 2,312.000 душа, размештено у 82 вароши и 4277 села. То значи да у Србији 49·9 становника долази на квадратни километар, наспрам 226 у Белгији и 71 у Швајцарској.

Србија је, можда, једина земља где су велика имања, тако рећи, непознате ствари; јер она броји 395.000 кућа и кућишта, од којих су 99·3% приватна својина; док и државне и окружне и среске грађевине не броје више од 0·7%

Земљиште Србије састављено је овако:

Шуме . . . . . =	2,231.581 хект.	или 46·2%
Обрађена земља . . . . . =	1,805.943 „	„ 37·3%

Необрађено земљиште, путеви, реке итд. . . . . = 792.736 хект. или 16·5%

Свега = **4,830.260** хектара 100%

Приватна својина у Србији, која обухвата све плодне јој земље покрива површину од неких 2,707,068 хектара, или 56% од целокупне површине земаљске. Остатак, од 44%, састоји се из шума, путева, река итд. и припада држави. Србија броји 375.000 породица, са просечно 6·2 душе; док само сеоско становништво износи неких 1,993109 душа, или 86% од целокупног броја становништва.

Приватна својина у Србији подељена је између 244.000 породичних глава, и то у овој сразмери:

177.582	главе имају до 5 хект. земље, дакле, броје		72,60%
49.679	главa имају од 6—10 хек. земље, дакле, броје		20,31%
14.758	„ „ „ 11—20 „ „ „ „		6,03%
1,806	„ „ „ 21—30 „ „ „ „		0,74%
459	„ „ „ 31—40 „ „ „ „		0,19%
159	„ „ „ 41—50 „ „ „ „		0,07%
148	„ „ више од 50 „ „ „ „		0,06%

Дакле, уопште узев, у Србији сваки земљорадник је и сопственик земље коју обрађује. Наравна ствар, да ту онда има много мање бескућништва него ли у другим земљама. Својина је, дакле, у Србији и сувише распарчана, тако, да ретко има земљорадника и сопственика који би све своје земље имао под једном оградом.

Ова претерана распарчаност земље у Србији долази у главноме од два узрока, и то 1. од природе земљишта које је све испресецано рекама и потоцима, као и начичкано брдима и планинама. 2. од земаљског законодавства, које је веома погодно за овако парчање. У истини, српски је законодавац од српског земљорадника направио повлашћену личност, јер је донео законску одредбу, по којој се сељаку ни за какав приватан дуг не може продати кућа са 2,8 хектара му земље. На овај начин више од половине имања неких 177.000 српских земљорадника — а то су они који имају мање од пет хектара, — остаје неприсковано. Сем тога, сељаку земљораднику забрањено је задуживање по меницама. Ну, ако ове одредбе законске и не иду много у прилог тежачком кредиту, опет не изгледа да су оне сметале постанку *земљорадничких задруга,* по обрасцу Рајфајзена; јер од ових има сад у Србији неких 167 са средишном управом у Београду, а држава им је још одредила и неку своју помоћ од 25% прихода државне класне лутрије, — док се не намири сума од два милијуна динара.

Земља у Србији веома је разноврсна. Она је плитка и сиромашна у брдским крајевима, где и служи само за шуме и попаше. Роднија је на косама и благим падинама где се већ и даје обрађивати; а веома плодна је у долинама и равницама, где се налази богат слој алувијалног наноса, особито погодан за производњу свију врстâ хране. Као што нагласисмо, цело земљиште Србије испресецано је рекама и потоцима, које ју обилато квасе и напајају. Ну, и то стоји, да су многе планине оголеле, поводом неразложне горосече, што чини да се са њих сливају бујни потоци кишни, и у пролеће отопљеног снега, и плаве и даве сељака и његову имаовину у долини и равници.

Занимљива је и подела усева у Србији. Тако, на пример, и ситна и крупна храна тамо држи више од половине урађеног земљишта или 52%, а имено:

Кукуруз	покрива	24,88%	обрађеног земљишта и даје	12—20	мет. цен.
Пшеница	»	15,93%	» » » »	12—15	» »
Овас	»	5,53%	» » » »	10—14	» »
Јечам	»	4,15%	» » » »	10—14	» »
Раж	»	2,05%	» » » »	11—14	» »

Кукуруз је, према томе, најважнији усев, као што је и главна храна у Србији; и та земља, поред огромне количине коју сама потроши, *извози,* као на пример у години 1899, неких 256.000 метарских цената, или вредност од преко два милијуна динара. Што се пшенице тиче, она је у последњој години достигла извозну цифру од 775.000 метарских цената или вредност од 11 милијуна динара. Даље је извезено јечма за 175.000 мет. цената или 1,770.000 дин. и најзад овса за један милијон, или од прилике 104.000 мет. цената.

Говорећи у општим потезима, оних 1,805.943 хектара обрађених поља у Србији (37,3% од целокупног земљишта) расподељени су овако:

948.219	хектара засејани су		*житом и кукурузом*
27.177	„ „ „		*другим биљкама*
647.387	„ „ „		*ливаде и пашњаци*
97.971	„ засађени су .	*воћњацима*	(махом шљиварима)
68.330	„ „ „		*виноградима*
14.922	„ јесу		под *баштама*
1.937	„ „ „		*разним биљкама*

Србија је доста богата у природним ливадама и пашњацима мање више добрим — на којима пасе њена многобројна стока, док се траве за сточну храну, а нарочито *детелина,* сеју тек у врло малим размерима, па и то тек у околини градова, за храну крава музара.

Док је жито и друга храна у Србији сејана само за домаћу исхрану и потрошњу, а док је стока била једина извозна роба њена, донде су и утрине и пашњаци у Србији заузимале огроман простор земљишта. Али је са развитком земљорадње и трговине као и умножавањем саобраћајних средстава, и са утринама и са пашњацима ударило натраг. Њихова је површина уосталом још једнако знатна, јер износи више од трећине обрађеног земљишта, или неких 650.000 хектара.

Утрине се у Србији деле на пољске и планинске. Прве се налазе обично дуж речних корита, па су од времена на време изложене и поплавама; док су планинске у брдима, која су, зар и сувише стрма за какву другу потребу.

Исто тако и *пашњаци* се у Србији деле на пољске и планинске. Први се зову *чаири,* и то су управо мале ливаде обично добро ограђене у које се лети стока пушта. На тим се чаирима налази још и по који бунар, из којег се стока поји, па и по који *наслон* под који се стока за време непогоде склања. Они други, планински пашњаци зову се *сувати,* и јесу огромне брдске просторије на којима стока проводи и по неколико месеца. Ливаде се обично косе једанпут у години а затим се стока пушта да их пасе. Сено које српске ливаде просечно дају доста је обилато, јер се креће између 30 до 40 метарских цената од хектара у долинама, од 15 до 25 по брдима. Принос од хектара по *чаирима* цени се од 18—30 метарских цената, а по *суватима* од 8 до 10 метарских цената. Ну, осим утрина и пашњака, Србија има и огромне просторије земљишта, на коме храни своју ситну стоку, као на пример овце или свиње. То су, тако зване, *општинске утрине* којих је из године у годину све мање, јер се претварају у орању земљу, али којих још има на површини од неких 200.000 хектара. У години 1897 ливаде и приватни пашњаци и општинске утрине покривале су ову површину:

Ливаде	355.051 хектар
Чаири	61.845 „
Сувати	25.262 „
Општинске утрине	205.229 „
Свега	**647.387** хектара

Благодарећи, доиста, овој огромној просторији ливада и пашњака Србија је у стању да одгаји силну и разну стоку. Тако, на пример, у години 1895 она је бројала на

5,619.000 грла, које ситне које крупне стоке, што значи имала вредност у живоме мâлу од неких 140,000.000 динара или 60—70 динара сточна капитала на сваку душу своју. У истини, Србија је у стоци тако богата земља, да у Јевропи она у том погледу заузима *друго* место; и, као што ће наше упоредне цифре показати, долази одмах после Енглеске. Тако:

В. Британија (Енглеска са Ирском) има	117,4	грла	на	кв.	км.
Србија има	**116,3**	„	„	„	„
Данска „	106,0	„	„	„	„
Грчка „	104,2	„	„	„	„
Белгија „	99,4	„	„	„	„
Холандија има	96,6	„	„	„	„
Немачка „	93,0	„	„	„	„
Француска „	83,0	„	„	„	„
Аустрија „	73,7	„	„	„	„
Румунија „	71,3	„	„	„	„
Португалска „	62,6	„	„	„	„
Италија „	61,0	„	„	„	„
Швајцарска „	60,8	„	„	„	„
Шпанија „	45,4	„	„	„	„
Русија „	20,2	„	„	„	„
Шведска и Норвешка има	10,5	„	„	„	„

Г. Јовановић, од кога сам и позајмио ове цифре, признаје да у Србији сточни квалитет не одговара сточном квантитету, као ни вештини гајења ни потреби нашега времена, али излаже, у тој вези, и мере које је српска држава у последње време предузела да сточарство поправи, као и опште одгајивање сточарства у Србији. Заосталост српске стоке приписује се разним узроцима, од којих као главни могу се узети: *ситан* сој и слаба храна. Одабирање и добар избор грла за приплод, удружено с бољом храном и негом, савладаће, без сумње, горње недостатке код српске стоке. У осталом, и у пркос тим махнама, извоз српске стоке у стране земље веома је јак, па чак и расте из године у годину. Ево о томе и најновијих цифара статистичких:

У години 1899 извезено је из Србије на страну:

Коња	3.572	комада, у вредности	399.747	динара
Волова	73.623	„ „ „	13,941.955	„
Оваца	78.361	„ „ „	626.344	„
Свиња	87.465	„ „ „	9,126.792	„
Свега	241.021	комада у вредности	**24,094.838**	динара

Овој цифри ваља сад додати и извоз *живине,* која је у 1899-ој години скочила на **690.798** живих, и **658.550** заклани х грла, што представља укупну вредност од **1,335.233** дин. Најзад овој суми од 25 и по милијуна динара, колико износи *живи* извоз Србије, вреди додати још један пољопривредни производ, а то су *млечни* производи, сир и масло, који је дао 250.000 динара.

Као год у Босни и у Србији наилазимо на једну врсту производње која заслужује овде нашу пажњу. То је *воћарство,* нарочито *шљиварство* српско. Сад је шљива, управо, један од главних привредних извора српске земље; јер на сто хиљада хектара које шљивари заузимају, Србији шљива даје годишњег прихода извозног од 11 до 12 милијуна динара.

Србија, има најзад, и *вина,* које привлачи и својим финим укусом и својом лепом бојом. И клима и земља у Србији веома су погодне за виноградарство, и пре пустоши које је филаксера за собом оставила Србија је имала **68.300** хектара под виновом лозом. Та је напаст једва поштедила *трећи* део земаљских винограда (око 26.000 хектара) али је од тада још **6.000** хектара повраћено; па су и влада и власти пришли мерама које имају поравнити штету од филоксере. У том циљу држава је створила извесне *расаднике,* отворила школе винодељске итд. итд.

На завршетку имам да кажем — јер би за више и простора више у листу требало — да се у Србији, после приличног лутања — где је и *политика* била мало крива — најзад приступило преустројству пољопривредне *наставе.* Према томе, отвора се једна виша школа, за земљорадњу и шумарство у Топчидеру, близу Београда, а две ниже школе, једна у Неготини за воћарство и виноградарство а друга у Краљеву имају синовима српског сељака дати знање научно, које они а нису могли добити. Сем тога у 1898 донет је закон који обвезује сваки од петнаест округа Србије на подизање једне пољопривредне *станице,* док је у *Ћуприји* отворена таква једна станица за 60 хектара земље. Још су и четири друге такве у постању. Како му драго, ове творевине нам сведоче да српска држава придаје и велику важност и поклања озбиљне бриге најважнијем извору и снаге и напретка Србије, а то је *српској пољској привреди.*

А. Грандо

О ИЗВОЗУ СМЕДЕРЕВСКОГ ГРОЖЂА

Још прошле године, за време прве изложбе грожђа у Смедереву, покренута је мисао *о извозу грожђа смедеревског на страна тржишта.* И доиста први оглед испао је успешан.

Добар успех дао је повода, да се и ове године огледа са извозом. Најпре у Трговинском Гласнику, па и у Пољопривреднику том је питању скренута озбиљна пажња. Па и Министарство Народне Привреде, увиђајући корист од тога, приступило је радо, да обавештењем и потребним мерама потпомогне тај извоз. У ту сврху изаслати су у Смедерево два изасланика, који су на две конференције виноградара смедеревских питање о извозу потанко расправили, и до извесних закључака довели. Конференције су биле: прва 15, а друга 20 ов. месеца.

На првој конференцији било је до 27 саучесника. Конференција је отворена говором, у коме је истакнут задатак конференције. У говору су даље истакнуте особине *смедеревке,* подобност њена за извоз и на страна тржишта. Затим је свраћена пажња на то како треба спремати грожђе за пренос, на паковање и начине преноса до страних тржишта.

После тога је објашњено, како је испао оглед са извозом смедеревског грожђа прошле године, па је онда говорено о изгледу за продају у овој години. Свраћена је пажња на пренос лађом и железницама: у Ковини и Земун. Објашњено је како је корисније шиљање грожђа у *заједницама*; а не појединце, да би се избегла међусобна конкуренција и услед тога падање цене. И онда је у смислу овом предложено да ради извоза грожђа треба сви виногради смедеревски да се издвоје у *групе,* како би свака група могла давати грожђе по 1—2 вагона, како се буде тражило; а групама да буде представник *комите* (одбор) који ће стајати у вези са Трговинском Агентуром у Будим-Пешти и вршити све послове око извоза.

После се развила дебата, у којој се нарочито разбирало о томе: колики ће се провизион рачунати за посредовање Агентуре; о непосредном преносу на државним железницама из Смедерэва, и то као брзовоз; да ли би се могли купци довести у Смедерево за куповање грожђа итд.

На све је дато објашњење, и изјављено је: да ће Агентура рачунати провизију 20% по продајној ценп, а на име ситних трошкова по 20—24 fl. на вагон.

Како на овој првој конференцији није могло да се приступа састављању заједница (група) и избору извршног одбора то је изјављена жеља, да се држи друга конференција, на коју да се позове више виноградара.

На другој конференцији било је до 30 виноградара, од 120 колико их у Смедереву има. Опазило се, да је на ову конференцију *дошло врло мало оних, који су били на првој конференцији.* И с тога морало се, ради објашњења поновити и на овој конференцији све, о чему се говорило и радило на првој.

Разговор се водио о уређењу извоза, а то је: о подели на заједнице и о извршном одбору.

Осем тога говорило се: *о сиремању грожђа*, нарочито да ово не буде зелено, и да је у котарицама једнако од горе до дна; о преносу лађом и железницом, као брзовоз и у непосредном саобраћају; о обрачуњавању итд.

Важна су обавештења која су добивена од Агенције Дунавског Паробродског Друштва. Они обећавају, да ће грожђе моћи шиљати у Б. Пешту сваког другог дана (недељом средом и петком у 3 часа по подне); да пошиљка стигне са 36 часова у Б. Пешту, и да се истоварује код централне пијаце; да ће 100 килограма стати 3·40 дин., а ако се пошиљаоци обавежу да ће послати до 30 вагона, да ће се дати и попуст за 20—25%; да ће се празне котарице враћати; и да у сваком транспорту може да буде 1—5 вагона.

Односно обрачуњавања између Агентуре и продаваца — извозника — било је мишлења да буде по осмодневној просечној продајној цени; и друго да буде пошто се који вагон прода. Питање је ово остављено да га реши извршни одбор са Агентуром.

Приступљено је избору *извршног одбора*, и у овај су изабрани:

Председник г. Бранко Јевремовић.

За дунавски крај

Лазар Константиновић
Јеврем Марић
Јоца Нешић
Јеврем Гавриловић
Пера Тодоровић

За петријевачки поток (брдо)

Влада Љотић
Љубомир Рајковић
Стеван Арнаутовић
Паја Предраговић

За Кириловачко брдо

Пера Митровић
Милан Марковић

За катанско брдо

Петар Симић
Михајло Живковић
Пера Максимовић
Душан Митровић

За борачко брдо

Алекса Ћирић
Влада М. Петровић

Одбору овом био би овај задатак:

1, да прегледа грожђе по виноградским положајима и одређује бербу:

2, да организује заједнице (групе) за пуњење вагона грожђем, и даје ред за пуњење;

3, да набавља котарице и остали прибор за паковање грожђа;

4, да врши преглед спакованог грожђа, како би се увек добро и једнако грожђе шиљало;

5, да се брине о предаји грожђа на лађу или железницу; и

6, да чини обрачуне са Срп. Кр. Трговинском Агентуром у Б. Пешти о продатом грожђу или са другим посредником за продају на страним тржиштима.

Односно олакшица на српским домаћим железницама постигнуто је:

1, да се послатци из Смедерева шиљу до В. Плане мешовитим возом, а одатле путничким возом, те да тако сваки послатак грожђа стигне у Београд у 3 часа и 45 минута по подне;

2, да ће се порадити да ове послатке истог дана примају угарски возови, који полазе из Београда у 4 часа и 15 минута по подне а стижу у Б. Пешту у 7 часова изјутра.

Осем тога, за извоз грожђа из Смедерева дирекција срп. државних железница ставља не расположење 35 вагона, који су удешени за пренос свежег воћа; шта више ова су кола врло корисна за пошиљаоца и због тога, што се могу оптеретити до нормалног оптерећења.

И Министарство Нар. Привреде, као и Дирекција српских државних железница учинили су и у овој прилици своју дужност на смедеревским је виноградарима да се користе.

— — Ђ.

КОМИШАЊЕ КУКУРУЗА

У многим крајевима наше отаџбине, уз кукурузну бербу постоји и данас један посао међусобне помоћи који се рад зове комишање. Како је ова позајмица, или боље рећи моба, у раду, од користи по наш привредни ред, нарочито у оним местима, где се кукуруз тако рећи искључиво гаји; мислим да неће бити на одмет, да о овом послу изнесем неколике мисли у *Тежаку* ради оних читалаца, код којих тај обичај не постоји.

Као што је у чланку „Берба кукуруза“, у бр. 37 *Тежака* за ову год. описато, берба кукуруза врши се на два начина: или се кукуруз брањем са струка узгред и од шашине одваја. и одмах вуче и у кошеве смешта; или се кукурузни клипови с комишином ломе, на повеће гомиле, обично у близини самих кошева свлаче и ту с вечери, уз веселу песму и разговоре комиша, од шашине одваја.

Овај посао врши се по овом обичају: Домаћин код кога се дању врши берба кукуруза, пошаље једно од својих укућана, да по суседству јави, да ће тог вечера код њих бити комишање, и позове их на исто. Берачи кукуруза, који су обично позајмичари, разуме се, по вечери и сами остају на комишању. Кад буде од прилике 1 сат ноћи, (док берачи и домаћи вечерају), отпочне се из суседства скупљати нарочито млађа чељад, па како од оних, који су дошли почињу разне песме, то се за пола сахата скупи из суседства све, што је могло на комишање доћи, и ту радећи, остану често и до пола ноћи, већином довршавајући једне вечери комишање набраног и свученог кукуруза. Да се не би с комишањем одуговлачило, обично се суседи споразуму између себе, па не беру кукуруз њих више једног дана, већ разгоде редом, пазећи да се зрелији кукуруз или ком је нужније, прво бере, те како би се и комишање обратог кукуруза могло увек једне вечери свршити.

У случају потребе, да због оскудице у теглећој стоци, дотични домаћин у кога се врши дању берба кукуруза, не може да с њиве свуче кући сав обрати кукуруз, то се и у овом послу испомажу, довлачећи сваки бар по један пут на својим колима кукуруза, само да овај на њиви не би неокомишан остао.

Овим лепим обичајем међусобне помоћи, пољопривредник накнађава оно, што је деобом задруга изгубио, па како су овакви обичаји корисни за лакше савлађивање пољопривредних послова, јевтиније много стају но иначе, то по моме скромном мишљењу заслужују наше пажње, и не треба да их овлаш узимамо и ценимо.

Бива случајева, да се на неким местима, код овог позајмичења догоде и спорови, што један другом није могао повратити задужену помоћ, и власти овоме или су се невеште чиниле, или су од рамена по истима свој суд давале не ценећи претходно, куда циља тај њихов начин помиривања завађених. Због овога, све се више занемарава овај начин пољопривредне испомоћи, а тиме, нарочито инокосни, доводе до немогућности, да своје послове на време изврше.

С мало воље и труда од стране надлежних, овај стари обичај могао би се и даље у практици очувати код наших пољопривредника. Прво треба примером претходити, а у случају парбе ствар добро испитати, па ако се докаже какав инат, криву страну казнити и упутити је на правилно вршење своје суседске дужности. На више места овако није рађено. Негде су поједини па и саме власти сматрале, да један другом ове позајмице нису дужни враћати, јер се као мобе рачунају. Други опет досуђивали су жалиоцу за комишање надницу равну дневној. И један и други правац рада у овоме погледу неправилан је и произлази отуда што се о том није хтело зрело промислити па пресудити.

Обичај овакве испомоћи у кукурузној берби наследили смо од наших старих. Код њих је реч и част била светиња и сваки се трудио, да је као такву од своје стране неповредиму очува.

Данас тако већ није, и баш с тога, велим, надлежне власти, које су у свакодневном додиру са нашим пољопривредницима, најпозваније су да у колико не могу лепим начином, а оно значајем своје власти, у колико је могућно више одржавају наше старе *корисне* обичаје.

Макс. Т. Богавац

ХЕСЕНСКА МУШИЦА

(Cecidomyia destructor)

(свршетак)

Пролетње, летње и јесење генерације хесенске мушице — Због тога, што се хесенска мушица развија за тако кратко време, могућно је да се преко године појаве више њених генерација, колена, које теку једна за другом. У топлијим крајевима могућно је да буде три такве генерације и по времену кад се јављају зову се: пролетња, летња и јесења генерација. У топлим пак крајевима, вероватно, да таквих генерација има још и више.

Пролетња генерација не јавља се једновремено јер то зависи од тога како наступају топлији дани. У топлијим местима вића се према томе од 20 априла па до краја маја. Мушице се вићају на житу на коме остављају своја јаја, да би тако осигурале опстанак своме потомству — летњој генерацији.

Летња генерација јавља се 46 дана по излетању прве, пролетње, генерације. Мушице су ове потомци пролетње генерације јер су изведене из јаја која су оставиле мушице те генерације, а да се развију у савршена инсекта, мушицу, треба им, као што је поменуто 46 дана. Отуда излетање мушица ове, летње генерације почиње од 20 јуна и може се продуживати све до половине августа. Највећа множина мушица вића се крајем јуна и у првој половини јула. У августу вића се само незнатан број, и то оних мушица чије је преображавање било ометено због јаке суше — врућине. У ово доба, кад се јавља летња генерација мушица, сва озима жита већ су стасала за жетву или су шта више и пожњевена, и зато, пошто се мушице не могу на њих настанити потребно је да тога ради оставе своја јаја на жита која се у то време зелене, т.ј. која су и у то доба са сочним влађем. Тога ради, мушице остављају своја јаја на лишће јаре пшенице и јара јечма код којих је сетва у пролеће извршена касно, а исто тако остављају своја јаја и на лишће влаћа које је поникло од опалог жита. За овај циљ врло им је удесна и озима стрмнина ако је сетва ове извршена у то доба и, како се у топлијим крајевима због обичаја, а и веровања, да је рана сетва озимих жита дарежљивија од позне, стрмнине сеју у јулу, и августу, то су оне и најјачи расадник за разможавање потомака летње генерације хесенске мушице.

Јесења генерација јавља се, ако су повољне погодбе од половине августа, т.ј. 46 дана по излетању мушице летње генерације. Због тога, што се преображавање лутке у мушицу код средње, летње, генерације често задржава због велике врућине, и излетање мушице треће генерације повлачи се наравно за толико уназад. Зато, да се могадну појавити и мушице јесење генерације потребно је да се испуне нарочите погодбе, и, како то бива само у изузетним случајевима, то се онда најчешће и дешава: да се редовно јављају само две генерације пролетња и летања, а јесења — изузетно. Прва генерација штети жито у мају, друга заснива своје потомство крајем јула и почетком августа (јер тада оставља своја јаја), а за појаву треће генерације, потребно је, да у првој половини јула буде жита са зеленим влађем да би ларве могле наћи храну и на овоме пробавити читаних 28 дана. То могу да учине само онамо где се налази позно засејана јара пшенице или јечам или где се жёло презрело жито те од опалог зрневља има доста поникљих биљака. Но с тога, што се овако што ређе налази, летња генерација ове мушице, моћиће засновати своје потомство тада, ако још доспе, да своја јаја остави на лишће рано засејаних озимих жита и у топлијим крајевима, где се из буди којих узрока приступа раној сетви озимица, она то потпуно и постиже, и то у толико више, што се преображавање мушице у летњој генерацији и иначе омета због велике врућине и преноси баш у доба кад су поникла рано засејана озима жита. Пошто ларве на влаћу овога жита у највише прилика немају довољно времена (од друге половине јула и за неколико дана месеца августа) за потпуно преображавање, јер им за то треба најмање 42 дана, то се оне преображавају у мушицу, тек у пролеће идуће године и у том случају у место три генерације хесенске мушице, јављају се само две.

Све ово поменуто о времену у коме се појављује хесенска мушица, од великог је значаја јер има практичне вредности у самом сузбијању и уништавању штеточине. По ономе што знамо да као расадник за размножавање потомака летње генерације хесенске мушице служе рано посејана озима стрма жита, природно је, да ће се у случају, ако се озимице и у будуће буду сејале тако рано у местима где се појави овај штеточина, штете отуда појављивати све у већој мери. У топлијим крајевима, највише мушица вића се, као што је поменуто у доба од 25 јуна до почетка августа, те отуда, ако се сетва озимих стрмнина (пшенице, јечма и ражи) изврши у то доба, онда ће хесенска мушица ако та жита буду поникла, имати могућности да осигура опстанак свога потомства, тиме, што ће моћи на те усеве оставити своја јаја, и обратно, сузбиће се у томе, ако у то доба не буде било каквих стрмнина. И само зато, што се у нас, у највише места сејање озимих жита врши доцније, дакле од септембра, и јесте узрок те нам овај инсекат не причињава оне штете које су тако осетне у крајевима, у којих је уобичајена ранија сетва озимих стрмнина.

Подмуклице, као непријатељи хесенске мушице — Ларву хесенске мушице често спопадају инсекти, као на слици 9. и 10. женке ових ових инсеката снесу јаја у ларву хесенске мушице. Из тих јаја измиле црвићи који се хране самом ларвом, и која се с тога не може да претвори у мушицу већ угине. Неких година има ових подмуклица у толикој мери да хесенску мушицу десеткују па скоро и сасвим униште, но с тога, што је њихова појава случајна, и што пољопривредник није у стању потпомагати њихово размножавање, не може се увек ни рачунати на њихову помоћ. Зато у борби противу хесенске мушице треба да се лати других средстава.

Сл. 9.
Јако увећана подмуклица, инсекат чији црвић живи у ларви хесентке мушице

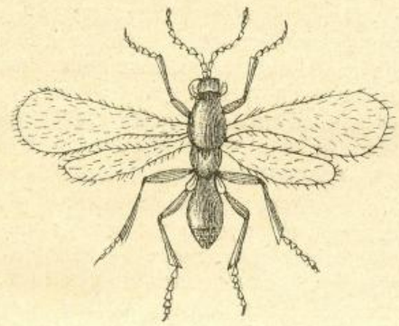

Сл. 10.
Јако увећана подмуклица друге врсте чији се црвићи такође развијају у ларви хесенске мушице. У једној ларви, често таквих црвића има по 10—12 комада.

Мере, које се препоручују за уништавање и сузбијање хесенске мушице — Има више средстава које се препоручују противу хесенске мушице. Између њих највише се истичу:

а) *Заоравање стрњике заражене хесенском мушицом* — Да се приступи овоме средству, потребно је, да се за време жетве жита налазе на стрњици чауре хесенске мушице. По ономе што знамо, да се мушица јавља, као што је поменуто већ у доба од 25 јуна, и да највећа множина мушице излета из чаура у првој половини јула, излази, да ће ово средство бити некорисно, ако се тиче заоравања озимих стрмних жита, с тога, што би се предузимало доцкан, т.ј. пошто су мушице излетеле из својих чаура. Обратно, заоравање стрњике јарих жита: пшенице, ражи и јечма, не треба изоставити, с тога, што на овим стрмнинама мушице летње генерације остављају своја јаја крајем јуна или јула, те се чауре хесенске мушице на стрњици ових жита могу запазити у августу. Заоравањем оваке стрњике, спречиће се извођење јесење генерације хесенске мушице. Исто тако треба заорати и оне стрмнине које су на њиви поникле од опалог семена, и то, као и стрњике јарих жита, у почетку августа, јер су и те стрмнине као што је поменуто један од врло значајних расадника хесенске мушице.

б) *Спаљивање стрњике* — По неки у место заоравања стрњике налазе, да је боље ако се спаљује стрњика која је заражена хесенском мушицом. По нашем мишљењу овај је рад теже извести кад је стрњика ретка, јер тада за потпалу треба повише сламе а у местима где дувају ветрови није га лако ни извести. Онамо пак где би се могао применити, ваља га као и при заоравању стрњике употрекити само на стрњици јарих жита и на поникљим стрмнинама из опалога семена прилком жетве стрмнина.

в) *Засејавање нарочитих стрмнина на кратко време пре но што ће се појавити мушице* — Кад се у јуну запази, да полегање озиме пшенице долази од тога што је ова у јачој мери

заражена хесенском мушицом т.ј. да би од ње могли спасти жита која су поникла с јесени, потребно је припремити нарочити *мамац* за ловљење мушица. Ради тога треба у близини њиве заражене хесенском мушицом или на њиви на којој ће се извршити сетва с јесени, засејати крајем јуна раж, пшеницу или јечам, на омањој површини. Жито ово ниће ће већ првих дана јула па ће као такво послужити као мамац за летњу генерацију мушица. Мушице ће, немајући у то доба (у првој половини јула) млада жита слетати на то жито у великом броју и на њ оставити своја јаја. У почетку августа треба затим то жито заорати па ће се тако уништити све ларве које се извеле из јаја а с тим и мушице које би постале од тих ларива. Ако би време било хладно и кишевито, онда се у место заоравања жита може постићи циљ и пуштањем стоке на то жито ради паше, која ће ларве уништавати од чести пашом а од чести гажењем.

г) *У пролеће треба подрљати усев док је земља влажна, а кад се просуши онда га лакшим ваљком и поваљати* — Ако је с јесени поникла пшеница јако заражена ларвама хесенске мушице, нарочито на тешким, глинастим земљама, па да се на том житу идуће године (у мају) не би појавиле мушице пролећне генерације и тиме дала прилика већем размножавању њеном у тој години, како на тој њиви, тако и на суседним, ваља у пролеће, чим се земља по отапању снега нешто просуши, прећи заражена места дрљачом а затим, и лаким ваљком, да се њиме ископане грудве начињене дрљањем. Земља разривена дрљачом засипаће многе чауре и на тај начин уништити их. Средство ово, поред наведеног корисно је још и зато, што се њиме потпомаже пораст жита, јер се дрљачом и ваљком разбија кора која се начинила на површини земље те се тако и жиле жита излажу утицају ваздуха, а осем тога влаће неће бити тако често као кад се не би дрљало, те ће једновремено сазревати, а као такво биће и мање угодно да мушици буде као расадник за њено размножавање.

д) *Сетву озимих стрмнина, у местима, где се јавља хесенска мушица, предузети што доцније, после, пошто излете мушице летње генерације.* — Ако је такав случај, да су жита у јуну заражена хесенском мушицом онда је потребно да се не приступа сетви озимих жита у доба извођења мушица, већ доцније. У топлијим крајевима сетву ову не треба почети пре 10 августа, а у нашим, нећемо погрешити, ако је предузмемо и доцније. Свакојако, за решење овога питања, потребно је тачно проучити, кад се у нашим крајевима јављају мушице летње генерације, ако се у опште и јављају, па према томе одредити тачно и време сетви озимих стрмнина. У упуству, које је у овом погледу издао мађарски министар земљорадње, тврди се, да друга генерација хесенске мушице ***носи обично своја јаја у септембру*** и да је зато добро да се сетва озимих усева (жита) изврши што је могућно доцније (после прве половине новембра), како би онда, кад почне усев да ниче, мува била потпуно уништена" [1]) Но нашем мишљењу овај је захтев неоправдан, с тога што верујемо, да се друга генерација ове мушице у Мађарској а с тим и у нашим крајевима мора јављати раније, најдаље до краја августа. Одлагањем сетве озимих стрмнина чак до друге половине новембра незгодно је, с једне стране с тога што је у питању, да ли би се због рђавог времена ова могла и савладати. а с друге стране и зато, што врло позна сетва озимице даје готово свакад слабији принос од раније сетве. Наши практичари према овоме треба да буду начисто с тим кад се јавља у нашим крајевима друга генерицација хесенске мушице, и да према томе утврде право време сетви озимих стрмнина.

Да би од овога средства било користи, потребно је наравно, да се приступа *раније сетви раних жита*, како би се ова жёла пре, но што се појаве мушице друге генерације, а из истих обзира треба и жетву свих стрмнина, дакле и јарих и озимих вршити у доба кад нису презрела, јер тада зрна неће опадати па с тога не ће бити ни поникдих биљака а с тим ни мушица неће имати могућности да на њих остави своја јаја, за извођење треће, јесење, генерације. Исто тако, потребно је, да се и стрњике јарих жита, као што је наведено, заору најдаље до почетка августа. Све ово не изискује никаквих нарочитих трошкова ни особена труда, те с тога, пошто је то *најбоље средство* противу хесенскке мушице, ваља на њ обратити и највећу пажњу.

е) *Ђубрење усева* — Запажено је да хесенска мушица наноси више штете стрмнинама слабијега раста но онима које се бујније развијају. Отуда на њивама са озимим житом, које су с јесени у већој мери заражене хесенском мушицом, треба у пролеће на неки начин потпомоћи пораст биљака. За овај циљ сасвим је добро ђубрити заражен усев: пепелом, чађи, компостом, ђубретом од живине итд. и то пре но што жито почне класати.

ж) *Плеву, заражених стрмнина хесенском мушицом, употребити што пре* — Примећено је, да се приликом вршидбе жита зараженог хесенском мушицом, многе чауре хесенске мушице издвајају, приликом вејања, заједно с плевом, и да су с тога њиве у близини гумна обично понајвише заражене овом мушицом, Зато је потребно да се таква плева дâ стоци или спал и пре но што мушице изађу из чауре.

Закључак — Хесенска је мушица, као што се види велики штеточина пшенице, ражи и јечма, те зато, да јој се стане на пут, треба противу ње употребити:

1. Ђубрење зараженог усева у марту или априлу, да би се тиме потпомогао пораст повређених биљака, а ако је усев оштећен у већој мери, онда га што дубље заорати, да се тиме униште чауре па затим засејати на истом месту који други усев најбоље какву окопавину;

2. Рано у пролеће прећи усев док је земља влажна дрљачом, а кад се просуши, лаким ваљком;

3. Не треба сејати јару пшеницу, јару раж и јечам у пролеће идуће године у местима где је прошле јесени примећена хесенска мушица а на случај да се њихова сетва не може изоставити, онда им стрњику заорати одмах по жетви;

4. Плеву, која се издваја приликом вејања жита, употребити што пре или је спалити;

5, Жетву жита вршити кад није презрело да се зрна из класа не би истресала и ницала, а где се примете ове биљке, опасати их стоком и стрњику им заорати пре но што се појави летња генерација мушице;

6. Пре но што ће се појавити летња генерација мушице засејати коју стрмнину, да мушица на њој, кад поникне, остави своја јаја, па је затим заорати; и

7) Сетву озимих стрмних жита, у местима где се хесенска мушица јавља предузети што доцније, после, пошто излете мушице летње генерације.

Благ. Д. Тодоровић

[1]) Види кратко упуство мађарског министра земљорадње о одбрани и предохранама од хесенске муве, у 31 броју *Тежака* од ове године.

БЕЛЕШКЕ

Да се лук не „бичи". — Учестано бива, да се црни лук „бичи." За кућу такав лук не ваља, јер су му главице мале и брзо подлежи трулењу.

Људи су се довијали како да доскоче да се лук не „бичи", па су та испитивања довела до ових резултата: *Арпаџик* (мале главичице црнога лука, изведене из семена) све до сађења у леје, не треба држати у хладноме простору, јер се лук више сили, више се „бичи", уколико му је више силе и снаге задржато у влажном и хладном простору. С друге стране, не треба га држати ни у топлој одаји, која се загрева пећи, јер губи своја преимућства и у пролеће рано потера пера. Најбоље је *арпаџик* држати у сухој одаји, у којој топлота не спада испод 3° ни прелази преко 4° R.

Даље, у том погледу опажено је још и то: да лук најбоље успева на земљи средње плодности измешаној с песком; земља треба да има довољно хранивих честица, но да није бујна; треба да је влажна, но не сувише. Свеже ђубрење лук не трпи, зато га треба садити тек друге или треће године.

Средство против црва у цветњаку. — Ако има много ситних црва у цветњаку, они су штетни, јер се увуку у цвет, те му дају рђав изглед, а могу и сасвим да их униште.

Црви и црвићи у цветњаку, па и у градини, могу се уништити и истребити на овај начин: још у јесен се прикупе они дивљи, љути и горки кестенови (род, плод) и сачува се до пролећа. На пролеће се ситно исеку и истроше у прах, као брашно, и саспу у какав суд, напуњен водом, и то тако, да по 8 кестенова дођу на 1 литар воде. То се остави 24 часа, док вода у се извуче сву опорост и горчину кестенову, која је отровна за црвиће.

Том се водом прска и полива сваки цвет и свако стабло, на којима има црвића. Она ништа не шкоди ни цвету, ни биљки, а црвићи брзо излазе на површину земље и одмах цркавају. Тако исто цркавају и црвићи, који су остали у земљи, само куда је кестенова вода допрла.

Како црвићи досађују много и у цветњаку и у градини, требало би се овим средством послужити, утолико пре, што нас оно ништа не кошта.

Сигуран и јевтин лек противу брадавица. — Азотна киселина (ћезап) најсигурнији је и, у исто време, најјевтиниј лек против брадавица.

Тај је лек испробан, и може се свакоме препоручити. Он се овако употребљава: памуком, који је умочен у ћезап, маже се брадавица, или се са сламке спусти кап ћезапа на брадавицу. То треба неколико пута поновити и брадавице ће сасвим нестати.

ГЛАСНИК

Одликовани и унапређени чланови Српског Пољопривредног Друштва. — Указом Његовог Величанства Краља од 11 ово месеца одликовани су:

Орденом Таковског Крста првим редом:

Г. Душан М. Спасић Министар Народне Привреде, редован члан Српског Пољопривредног Друштва; и

Г. Стеван Р. Поповић члан Државног Савета у пензији, редован члан Друштва.

Орденом Милоша Великог другим редом:

Г. Милован Спасић Државни Саветник у пензији, члан оснивач и редован Српског Пољопривредног Друштва;

Г. Милан Ђ. Милићевић члан Државног Савета у пензији, редован члан Српског Пољопривредног Друштва.

Орденом Милоша Великог четвртим редом:

Г. Никодије Стефановић пуковник редован члан Српског Пољопривредног Друштва.

Орденом Двоглавог Белог Орла четвртим редом:

Г. Лазар Јовановић члан Државног Савета, редован члан Српског Пољопривредног Друштва.

Орденом Таковског Крста другим редом:

Г. Раша Милошевић директор Паробродског Друштва редован члан Срп. Пољопривредног Друштва;

Г. Никола Крсмановић трг. из Београда, члан добротвор Српског Пољопривредног Друштва.

Орденом Таковског Крста трећим редом:

Г.г. Алекса Ћурчић благајник управе фондова у пензији; Коста Црногорац директор гимназије у пензији; и Живко Шокорац члан Пореске Управе у пензији; — редовни чланови Срп. Пољопривредног Друштва.

Орденом Таковског Крста четвртим редом:

Г.г. Сергије Станковић управник казненог завода у пензији члан оснивач и редовни Српског Пољопривредног Друштва; Милорад Павловић трг. из Београда; и Милан Арсенијевић трг. из Београда, — чланови добротвори Српског Пољопривредног Друштва.

Орденом Таковског Крста петим редом:

Г.г. Светозар Боторић гостионичар из Београда члан утемељач Српског Пољопривредног Друштва; Алекса Живановић председ. Срп. Пчеларског Друштва; Светолик Петковић државни економ округа подринског; и Милорад Тројановић државни економ окр. моравског — редовни чланови Српског Пољопривредног Друштва.

Орденом Св. Саве трећим редом:

Г. Милан Недељковић професор Велике Школе у пензији, редовни члан Српског Пољопривредног Друштва.

Орденом Св. Саве петим редом:

Г. Благоје Д. Тодоровић секретар Министарства Народне Привреде, редован члан и благајник Српског Пољопривредног Друштва.

Г. **Милутин Савић.** — Председник Српског Пољопривредног Друштва, постављен је за начелника прве класе истог Министарства.

Пажња привредницима. — Српско Пољопривредно Друштво добило је ових дана повећи број разних „нових патентираних фресованих тријера“, са вентилацијом и без ове на распродају. Цене ових су према величини од 130 до 260 динара Франко Београд.

Награде најбољим одгајивачима свилених буба. — Решењем Господина Министра Народне Привреде од 15 о. м. награђени су као најбољи одгајивачи свилених буба у овој години од стране Министарства Народне Привреде и то:

Са по 100 динара:

1). Госпођа *Христина* жена *А. Николића* учитеља из Белих Вода срез расински, округ крушевачки;

2). *Ученици основне школе* у Бошњаћима, срез темнићски округ моравски;

3). *Милосав Богдановић*, економ из Петровца, срез млавски, округ пожаревачки; и

4). *Живота Дрењаковић*, тежак из Голобока, срез јасенички округ смедеревски.

Са по 50 динара:

1). *Милан Крстић*, тежак из Лапова, срез лепенички, округ крагујевачки;

2). *Михаило С. Цветковић*, учитељ из Конуса, срез расински, округ крушевачки;

3). *Милан Петровић*, тежак из Бошњана, срез темнићски, округ моравски;

4). *Стојан Митровић*, тежак из Пожаревца; и

5). *Велимир Димитријевић*, учитељ из Селевца, срез јасенички, округ смедеревски.

ДРУШТВЕНИ И ПОДРУЖИНСКИ ПОСЛОВИ

ЗАПИСНИК XXII. СЕДНИЦЕ

Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва

Држане 12. августа 1900. године у Београду.

Били су: председник г. Милутин М. Савић, потпредседник г. Александар М. Секулић, благајник г. Благоје Д. Тодоровић чланови одбора г.г. Павле Тодоровић, Мирко Миљковић и Јован Јекић.

Председавао председник г. Милутин Савић, бележио секретар М. Јовановић.

178. Прочитан записник XXI седнице — Одбор усвоји са извесним изменама.

179. По извештају Пожешке Подружине о земљишту што јој је срез уступио за расадник — Одбор је одлучио да се упути на мишљење благајнику г. Благоју Д. Тодоровићу и члану г. Илији Кремићу

180. По представци Пожешке Подружине о одузимању расадника и могућности даљег опстанка њеног — Одбор је решио да се упути на мишљење благајнику г. Благоју Д. Тодоровићу и члану г. Илији Кремићу.

181. По молби Моравичке Пољопривредне Подружине, да јој се одређена помоћ да у новцу, да она сама набави потребне јој справе — Одбор је одлучио, да подружина може набавити справе у Чачку или Краљеву у износу до 100 дин. коју ће суму Друштво исплатити.

182. Чита се извештај чланова Оцењивачког суда, о извршеној утакмици плугова огртача и прашача на државном имању у Топчидеру и њихов предлог о награди такмичара — Одбор је усвојио предлог оцењивачког суда, да се плуг огртач и прашач Љубе Димитријевића из Пожаревца награди првом наградом од 120 дин. а плуг огртач и прашач Максима Поповића из Шапца другом од 100 дин.

183. По питању о плавом камену и извешћу друштвеног заступника г. Милана Марковића — Одбор је решио да се друштвеном заступнику г. Милану Марковићу повери даљи рад по

овој ствари до њеног окончања, изјављујући задовољство на досадашњем његовом раду.

184. Благајник г. Благоје Тодоровић предлаже, да се друштвеним служитељима изда новчана награда по 80 дин. за њихову ревносну службу — Одбор усвоји предлог благајников, с тим да се сума од 160 дин. изда из партије за ванредне издатке.

ЗАПИСНИК XXII. СЕДНИЦЕ

Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва

Држане 17. августа 1900 год. у Београду

Били су: Потпредседник г. Александар М. Секулић, благајник г. Благоје Д. Тодоровић, чланови одбора г.г. Павле Т. Тодоровић, Илија Кремић, Милан Јованић, Јован Јекић и Нинко Јовановић.

Председавао потпредседник г. Александар М. Секулић, бележио заступник секретара Радослав К. Спасовић.

185. Прочитан Записник XXII седнице — Одбор усвоји са извесним изменама.

186. Питање Жичке Пољопривредне Подружине, да ли ће Друштво од своје стране одредити какву награду, приликом њене изложбе 7 и 8 октобра ове године у Краљеву — Одбор упути на мишљење благајнику.

187. По питању промене дана изложбе у Крагујевцу — Одбор је решио:

Да се изложба која је била одређена за 8, 9 и 10 септембар ове године, отвори 4 а припреме да буду 2 и 3 септембра. Ова одлука одборска да се одмах саопшти свима економима и онима којих се ова изложба буде тицала.

Одбор овлашћује председништво, да од стране приређивачког одбора пошље једног изасланика, стављајући му у дужност да сврши претходне нужне послове.

188. По питању о изашиљању једног изасланика од стране Друштва на Париску Изложбу — Одбор је усвојио предлог благајников, да се пошље један изасланик од стране Друштва коме ће бити дужност, да нарочито проучи пољопривредне справе и њихову примену.

Већином гласова изабрат је за друштвеног изасланика г. Милан Јованић члан управног одбора. Поред суме од 500 дин. коју је одредио на тај циљ г. Милан Арсенијевић трг. овдашњи, Друштво даје 300 дин. с тим, да цела сума од 800 дин. буде у злату.

Изасланике Министарства Народне Привреде који су друштвени чланици, Друштво умољава, да на изложби заступају и Српско Пољопривредно Друштво.

189. Друштвени заступник г. Милан Марковић, извештава о условима које нуди заступник фирме Beer Sondheimer из Франкфурта на Мајни, за изравнање појављене диференције, на име:

1). Заступник фирме прима од диференције 1200 дин. а остатак да падне на терет друштвени.

2). Да Друштво исплати целу суму за плави камен, са интересом од одређеног рока до дана исплате.

3). Да са Друштвом закључи лиферовање плавог камена за идућу годину, под истим уловима — Одбор овлашћује друштвеног заступника, да у име Друштва изјави заступнику поменуте фирме:

1). Да Друштво не може примити ништа на себе од поменуте диференције.

2). Пристаје да исплати целу суму за плави камен, као и за последњи вагон који је приспео а још није примљен с тим, да не плати никакав интерес, пошто се према уговору последњи вагон пре одређеног рока плаћа.

3). Да Друштво не може сад закључиват лиферацију плавог камена, јер се увек практикује да се разне друштвене набавке офертално набављају.

190. Г. Милутин Јовановић досадашњи секретар друштвени извештава, да је се при предаји магацина нашао извесан мањак у семену, који је изазван услед растура и куповине бруто за нето — Одбор признаје овај мањак, који се има у магацинској књизи расходовати.

191. Уредништва „Заставе“ и „Нашег Доба“ у Новом Саду изјављују да немогу бесплатно штампати расписани стечај за с екрѐтара — Одбор одлучи, да се именованим уредништвима јави, да стечај штампају по 3 пута и рачун пошаљу.

192. Г. Младен Протић економ из Гуче извештава, да се у његовој околини продаје амерички обртач 10 дин. јевтиније него што га Друштво продаје, уверавајући да је сам гледао један Саков плуг са марком Kühne-овом, купљен од Веса Миљкића из Чачка, јевтиније но што Друштво продаје — Одбор одлучи да се прибаве ближа обавештења о могућности такве продаје, замоливши г. Протића да и он сам извести Друштво, што буде ближе о томе сазнао.

ОБЗНАНЕ

Уредништво *Тежака, Пољопривредног Календара и Пољопривредног Гласника* налазе се у **дому Српског Пољопривредног Друштва** Немањина улица бр. 11.

Седнице **Књижевног Одбора** држе се сваке **среде** од 5 часова по подне, у друштвеном дому.

Сви радови, намењени било *Тежаку,* било *Пољопривредном Календару* или *Пољопривредном Гласнику* шиљу се увек **Српском Пољопривредном Друштву** које их прима, у списак заводи и по списку предаје уреднику коме припадају.

ОГЛАСИ

НОВИХ ТОПЛОМЕРА

НАРОЧИТО ИЗРАЂЕНИХ СА ЈАСНИМ ПОДЕЛАМА

За Главинићеве Сушнице

ДОБИЛА ЈЕ ТРГОВИНА

ЈЕВТЕ М. ПАВЛОВИЋА И КОМПАНИЈЕ

3—10 БЕОГРАД

ЦЕНА ОГЛАСИМА:

Мањим од петит врсте једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупних писмена по 15 пара од врсте од ступца.

Већим огласима од целе стране 20 динара (10 фор. а. в.) пола стране 10 дин. (5 фор.) четврт стране 3 динара (2·50 фор.)

Поред тога за свако оглашавање по 20 пара дин. државне таксе.

За оглашавање више пута 10 од сто јевтиније.

Преглед 39. броја Тежака: *Чланци*: Србија на париској изложби. — О извозу смедеревског грожђа. — Комишање кукуруза. — Хесенска мушица (свршетак). — *Белешке.* — *Гласник.* — *Друштвени и подружински послови.* — *Обзнана.* — *Оглас,* — *Цена огласима.*

ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА КРАЉЕВИНЕ СРБИЈЕ

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ
УПУЋУЈУ СЕ
СРП. ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ
У БЕОГРАДУ

ПРЕТПЛАТУ ПРИМАЈУ И СВЕ ПОШТЕ

НА ОСНОВУ НАЈВИШЕГ РЕШЕЊА ОД АПРИЛА 1869. ГОДИНЕ № 204. ПРЕПИСКУ ДРУШТВЕНУ НОСИ ПОШТА БЕСПЛАТНО.

Цена огласима изложена је на последњој страни.

ПОД МОЋНОМ ЗАШТИТОМ ЊЕГОВОГ ВЕЛИЧАНСТВА КРАЉА
АЛЕКСАНДРА I

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869. ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ

ЗА СРБИЈУ

НА ГОДИНУ 8 ДИН. НА ПОЛА ГОДИНЕ 4 ДИН. ЧЛАНОВИ ПОМАГАЧИ, ЧЛАНОВИ СВИХ ДРУШТВ. ПОДРУЖИНА, ОСНОВ. ШКОЛЕ, ВОЈНИЦИ СТАЛ. КАДРА, ЂАЦИ, МАНАСТИРИ, ЗЕМЉОРАДНИЧКЕ ЗАДРУГЕ И ЧУВАРИ ШУМА ДОБИЈАЈУ ЛИСТ У ПОЛА ЦЕНЕ, АКО ПОЛОЖЕ ПРЕТПЛАТУ УНАПРЕД ЗА ЦЕЛУ ГОДИНУ.

ВАН СРБИЈЕ

НА ГОД. 10 ФРАН. ИЛИ 5 ФОР. А. ВРЕД.; НО СРП. ПОЉОПРИВ. УДРУЖЕЊА И ЊИХОВИ ЧЛАНОВИ КАО И СРПСКЕ ЗЕМЉОРАД. ЗАДРУГЕ И ЧИТАОНИЦЕ, ДОБИЈАЈУ ЛИСТ ЗА 6 ФР. ИЛИ 3 ФОР. А. ВРЕД. КАД УНАПРЕД ПОЛОЖЕ ПРЕТПЛАТУ И КАД СЕ ПРЕТПЛАТИ КОД СВОГ УДРУЖЕЊА ПРЕКО КОГА ЋЕ ИМ СЕ И ЛИСТ СЛАТИ

ИЛУСТРОВАНИ ГЛАСНИК СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

ВЛАСНИК И ИЗДАВАЛАЦ
СРПСКО ПОЉОПРИВРЕДНО ДРУШТВО

КЊИЖЕВНИ ОДБОР:
ДР. М. Т. ЛЕКО, М. М. САВИЋ, П. Т. ТОДОРОВИЋ, А. ЖИВАНОВИЋ и Б. Д. ТОДОРОВИЋ.

ОДГОВОРНИ УРЕДНИК
АЛЕКСАНДАР М. СЕКУЛИЋ

БРОЈ 40. У БЕОГРАДУ, НЕДЕЉА 8. ОКТОБРА 1900. ГОДИНЕ ГОДИНА XXXI

ВЕК ЗЕМЉОРАДЊЕ

Да би једном речи овековечили славу века који се свршава, — јер он није још изданую ма да су немачки научари већ огледали сахранити га, — многобројни кумови обасипали су га написним обележјем.

Сва велика изумења која су се у деветнаестом веку јавила: пара, електрицитет, телеграф, телефон..... постепено су му служила као име на знамењу. Тако исто називали су га: век микроба, век јапански, век англосаксонски, век министарских криза..... Кад се не би бојали увећавати забуну још и даљим ређањем ових написа, могли би га тако исто назвати: век земљорадње. И доиста ни у једном другом периоду вештина земљорадника није знала за измене тако обележне, тако дубоке и тако важне по својим резултатима као у веку који се примиче крају. И поред свеколиког конзервативног духа сељака, тврдо везаног за предања; који не прима новачења и који је мало осетљив према напретку; и поред препона што их напредовању стављају стари закони и обичаји, земљорадња је у току овога века остварила напретке који задивљују. Човек, управо, занеми кад пореди производну моћ земље у размаку од сто година, кад помисли да се принос на више места данас учетворостручио; да се за прошлих сто година невероватно увећао број пољопривредног оруђа и справа; да су се производња и потрошња меса више но удвојиле и да је, једном речи, пољска привреда, успела да данас упеторостручи производњу биљака и животиња.

Многобројни су чиниоци који су ова чуда створили: преврат у средствима саобраћајним, измене у законодавству, развој и продирање пољопривредне науке, ширење биљака за сточну храну, усавршице у справама и машинама, итд. јесу све узроци, који су изазивали ове напретке. Између ових узрока, има међутим један, најновији, који је још сада задобио голема значаја и који ће, по свима изгледима, бити обележно знамење пољопривредног живота у двадесетом веку: то је *дух удруживања*.

Развијањем удруживања, у многоструким облицима, земљорадник у будућности успеће да решава питања, која задају бриге савременој земљорадњи. Јер, увек ће бити питања која ће реметити ток напретку човечанства. Спољашња средина утичући на наше напоре, креће их као оно теразије: час горе час доле. Пре сто година свет се прибојавао оскудице у храни која је долазила од неродице; данас страда од *криза сувишне производње* које побијају пољопривреднена цене свима трговима. Значи ли то рећи да је производња земље достигла сву своју меру и да се треба усиљавати те пре сузбијати но повећавати ову издашност? Никако. Човечанство је кадро трошити много више но што у овоме тренутку земљорадња производи; само земљорадња мора боље уредити своје трговe, тражећи да под најбољим могућим приликама продаје своје производе и да се ослободи сувишних посредника који јој узимају највидније њене користи.

Ту је ето нов правац којим напори земљорадника ваља да иду. Пољопривредна штампа, стручна настава и разна пољопривредна удружења, која су толико услуга учинила делу производње, неће промашити а да земљораднику не помогну и на овом путу којим он треба одлучно и без оклевања да пође.

Али упоредо с овим трговинским уређењем мора се продужити и поправљање народне производње. Но ни то није све. Остаје много још да се ради и ништа друго до само *уједињавање* и *наводњивање*, као само најхитније мере, па би у значајним размерама могли увећати благостање земље. Уједињавање имања, спајајући ситне деонице, удвојило би а кад-кад чак и утројило принос испарчане земље, а с друге стране наводњивање би повећало како принос њива тако и ливада.

Али све ово моћи ће добити се само бројном снагом и ту *пољопривредно удруживање* има леп један задатак да врши и *пољопривредна настава* лепу једну улогу да игра.

ПРЕД СЕЈИДБУ ОЗИМЕ ПШЕНИЦЕ

Како од свију наших жита пшеница у трговини заузима прво место, то је оправдано да се сада у време сејања забавимо размишљањем о поправцн овог нашег важног усева. Ово тим пре, што нам је ова година дала по каквоћи врло рђаву жетву, те су и цене овогодишњој пшеници врло ниске.

Прошло лето било је више мање врло променљиво, нарочито у време цветања стрмнина, влажно више но суво, и врло подесно за развијање разних биљних уродица. С тога и овогодишња пшеница већином је слаба штура и има уродице што, поред осталог, јако смањује цену пшеници, ма да ни по количини нисмо задовољни овогодишњим жетвеним приносом.

Па, како каквоћа једног усева битно зависи и од чистоте семена за сејање, оправдано је да сада у време сејања озимих стрмнина обратимо пажњу на то какво ћемо семе посејати, јер није без разлога речено, „какво семе такав род“. Да добијемо добро зрно од стрмнина, поред осталога најпотребније је да

извршимо *добар избор семена.* Семе пре сејања треба добро очистити од свих уродица, па ћемо и род добити чистији и бољи.

Наши привредници већином сеју све усеве па и пшеницу. без претходног чишћења семена од уродице; мало их је, који издвојено зрно за сејање сматрају да је довољно очишћено, ако су исто поред чишћења на обичним ветрењачама, натопили раствором плавог камена; кречили (мешали са негашеним кречом) или жарили (посипили врућом жеравицом); а најмање их је, који увиђају потребу, да издвојено зрно за сејање чисте тријером који су за то нарочито направљени.

Натапање семена раствором плава камена и кречење негашеним кречом и може бити оправдано, кад је семе пре тога на каквој доброј ветрењачи очишћено од уродица, пошто ови начини чишћења семена уништавају клице житне сњети; али овај рад ниуколико нам не може добра донети, ако је семе уродичаво, јер се истим послом не може отклонити сва уродица, чије је семе рђаво и са семеном стрмнина измешано.

Не само на једној њиви, но и на једном истом класу сва зрна нису једнака. Једна су крупна и развијена а друга ситна и штура. Да за семе издвојимо само најбоље и најједрије зрно, једино се можемо послужити справама, које су за то нарочито удешене.

Искуством је доказано, да тријери поред издвајања разних уродица подвајају једро и здраво од ситног, штурог и неразвијеног зрна, сортирају зрно.

Српско Пољопривредно Друштво, познавајући добро пољопривредне прилике нашег пољопривредника и налазећи да је поред осталих справа неопходно нужно, да што више у народ унесе и разних тријера, обратило је своју пажњу избору ових за наше прилике, у ком циљу тражило је, да му се из разних крајева наше отаџбине пошаљу потребне количине зрна пшеничног, ради пробе, и овим извршеним пробама дошло је до закључка, да су за наше прилике најбољи и најпрактичнији „нови патентирани фресовани тријери“ јер су извршеним пробама показали, да најбоље издвајају и чисте зрно од уродица, па зато их је Друштво извесан број у разним величинама набавило и досад већи број у разне крајеве испослало.

Цене овим новим патентираним фресованим тријерима су према њиховим величинама ове:

ЗНАК	ДУЖИНА ТРИЈЕРА	ДУЖИНА ЦИЛИНДРА	ПРЕЧНИК ЦИЛИНДРА	ЦЕНА ТРИЈЕРА ФРАНКО БЕОГРАД	
са вентилацијом					
I в	1450	1000	250	130	—
I а	1625	1120	300	150	—
I	1825	1240	350	200	—
II	2100	1480	420	260	—
без вентилације					
I в	1450	1000	250	115	—
I а	1625	1120	300	135	—
I	1825	1240	350	180	—
II	2100	1480	420	240	—

Разашиљањем ових тријера уколико се то према новчаним средствима може учинити Српско Пољопривриднно Дриштво нада се, да ће дати могућности пољопривредницима да по јевтину цену дођу до добрих и опробаних тријера.

Наша је дакле жеља да ове напомене нађу топлог одзива код наших пољопривредника, те да ове јесени ниједан неби пропустио, да семе пре сејања добро не очисти и овим идућу жетву што више обезбедити.

Макс. Т. Богавац

ДУЖНОСТИ СРЕСКИХ НАДЗОРНИКА СВИЛАРСТВА
ЗА ВРЕМЕ ТРЕЋЕГ ПУТОВАЊА

1. ***Почетак трећег путовања*** — Да би срески надзорник свиларства могао предузети треће путовање, потребно је, да се пре тога снабде свима потребама. Тога ради, ваља собом да понесе:

1. Путни план за 3 путовање;
2. Путне табаке од другог путовања (беле и плаве);
3. Преглед за увођење путних табака од другог путовања;
4. Табаке за раздавање семена и за груписање по општинама;
5. Пријавне књижице одгајивача;
6. Упуство Болово о гајењу свилене бубе;
7. Кратка упуства за гајење свилене бубе на разним језицима;
8. Семе свилених буба;
9. Свиларску хартију;
10. Термометре;
11. Плакате, којима се сврађа пажња одгајивачима, да ће им се свилене бубе одузети, ако се не буду придржавали свих наредаба;
12. Црвене цедуље, које одгајивачи имају прилепити с лица својих станова;

Примедба. Осем горњих предмета, треба да понесе још и:

а) књигу наредаба,
б) деловодник,
в) дневник касе,
г) поделу среза.
д) извештај о стању дудова,
ђ) јавне наредбе,
е) меморандум од прошле и тек. године,
ж) извештај потреба,
з) неколико плаката о заштити свиларства,
и) неколико правила за прегледаче (извођаче);
ј) експедициону књигу, куверте итд.

На овај пут кренуће се чим буде за то добио заповест, а путовање изводиће по утврђеном плану.

2. ***Предавање семена прегледачима (извођачима)*** — Чим срески надзорник свиларства дође у општину, дужан је одмах предати прегледачу (извођачу) семе свилених буба, пошто се пре тога увери, да је локал за извођење у своме реду.

Тада има предати прегледачу (извођачу) и потребну количину свиларске хартије, затим термометре, табаке за раздање семена, пријавне књижице, црвене цедуље и кратка упуства о гајењу свилених буба.

Примедба. На сваки грам семена рачуна се по 3 табака свиларске хартије. Три табака ове картије стају 2 новчића (крајцаре).

Одгајивачи добивају потребан број табака свиларске хартије за коју плаћају суму колико за то припада приликом предаје својих чаура, т.ј. ова им се сума тада одузима. Да се тај рачун може извести, означиће се на пријавној књижици и на табаку за раздавање семена, колико је табака примио који одгајивач.

Извођачи добивају од среског надзорника потребне термометре. Одгајивачи могу добити термометре само за готов новац. Један термометар стаје 10 новчића.

Сваки одгајивач мора добити пријавну књнжмцу, упуства о гајењу свилених буба на своме (матерњем) језику и црвену цедуљу.

Црвену цедуљу има да прилепи на видном месту (с лица) свога стана, да би се лако могла уочити кућа у којој се гаји свилена буба. Прегледачи су дужни казати сваком одгајивачу, да ове цедуље морају прилепити.

3. ***Табак за обрачун*** — Предате предмете прегледачу, има срески надзорник уписати у табак одређен за ову потребу и од прегледача узети потпис да их је примио.

4. ***Утврђивање доба за извођење семена и дељење свилених буба*** — С тога, што ће срески надзорник водити надзор, да се извођење и дељење свилених буба изврши што тачније, то ће он сам утврдити дан, кад се у појединим општинама има предузети извођење и дељење свилених буба.

Срески надзорник II. класе, мора присуствовати при деоби свилених буба.

Надзорник од прегледача ваља да сазна, да ли су они одгајивачи чије су бубе у прошлој години боловале од кречавице (кречне болести) дезинфиковани локал у коме ће гајити бубе, и то по упуству које су од њега добили приликом 1 путовања.

Он је дужан прочитати прегледачу правила о прегледачима и извођачима и објаснити му како се врши извођење и дељење свилених буба.

5. ***Извођење и дељење свилених буба*** — Како се семе изводи и на који се начин врши деоба свилених буба, поменуто је у правилима о дужно тима прегледача и извођача. По себи се разуме, да та правила мора надзорник добро знати и да се тачно по њима управља.

Други какав начин извођења, може се вршити само по нарочитој дозволи окружног надзорника свиларства.

Сва упуства која надзорник буде дао прегледачу, уписаће у књижицу прегледачеву. При томе има обратити поглавиту пажњу:

а, да се утврди дан, кад ће се почети извођење свилених буба;

б, да се дељење свилених буба не отпочне пре, док се не изведу све бубе;

в, да у случају, ако извођач има две или више расе семена, најпре дели свилене бубе само од једне расе, па тек кад ову буде раздао, онда да приступи дељењу друге расе;

г, да сваки добије свилене бубе па и онај који се накнадно буде пријавио. Према томе не може наступити случај, да ко не добије свилене бубе. Обратно, прегледач не сме издати свилене бубе оним одгајивачима који нису дезинфиковали локал, као и онима који припадају другој општини;

д, у једној породици може дати свилене бубе само једном члану;

ђ, колико ће грама семена (односно коју количину буба из требованог грама семена) добити која општина, одређује окр. надзорник. Као правило при томе има да важи, да 1 одгајивач у средњу руку треба да добије 16 грама.

Окружни надзорник свиларства према мишљењу среских надзорника има да реши у којим ће се општинама послати више а у којим мање од 16 грама семена на 1 одгајивача. О овоме има јавити писмено среском надзорнику пре него овај отпочне треће путовање када се ове поделе има строго придржавати.

Окружном надзорнику свиларства оставља се ипак на вољу да онамо, где он мисли да је много по 16 грама у средњу руку на 1 одгајивача, може ову количину и смањити.

е, Ако је такав случај да у једној кући гаје свилене бубе две или три породице, онда укупно све ове породице могу добити највише до 24 грама семена;

ж, Сваки одгајивач добија на своме језику кратко упуство о гајењу свилених буба, пријавну књижицу, црвену цедуљу и потребан број табака свиларске хартије;

з, да одгајивач не даје какве поклоне, новац итд. и

и, да се табак за деобу семена тачно попуни.

6. ***Пријављивање општинској власти*** — Кад је урађено све што је горе поменуто, онда срески надзорник ваља да иде у општину, да ова објави погодбе о раздавању семена, односно изведених буба.

Даље, срески надзорник има се уверити, да ли је општина прилепила на својој кући плакат о заштити свиларства, и ако није, онда треба сам да га прилепи. Има се осведочити и о томе, да ли су потребни огласи у своје време уредно објављивани као и да ли је плави табак за пријаву семена исписан како треба.

На општинској кући и на другим удесним местима, ако то није учинила општина, ваља да прилепи што више од оних плаката, којима се обраћа пажња одгајивачима, да ће им се одузети свилепе бубе, ако се не хтедну придржавати изданих наредаба.

Срески надзорник и прегледач обратиће нарочиту пажњу на то, да се ови плакати налазе за све време гајења, па зато сваки подерани плакат, ваља заменути новим.

Тај плакат гласи:

„У свима земљама на целом свету, у којима се као што триба хране и негују свилене бубе, важи као прво правило, да се свиленим бубама док не претуре четврто спавање, даје само крижано (исечено) лишће; због тога смо све и сва чинили, да и наше одгајиваче приволемо, па да и сами тако раде.

У прво доба, док је свилена буба још млада, резанци морају бити што ужи, тањи. Што више бубе расту, то и резанци могу бити шири. Између 3 и 4 спавања, лишће се може сећи и тако широко, да су резанци ширине малога прста.

Па како одгајивачи при свем том не ће тако да раде, нити да се покоравају наредбама централнога завода свиларства, то је овај био приморан, обратити се општинској власти с молбом, да од сваког таквог одгајивача одузме свилене бубе који их до претуреног 4 спавања не би хтео хранити крижаним лишћем.

Ову молбу своју поткрепио је централни завод тиме, што је на сваком табаку за раздавање семена наштампано, да ће се одгајивачима раздавати семе, односно свилене бубе само тада, ако се хтедну придржавати свих наредаба које им за тај циљ буде издао централни завод свиларства, и да ће им се бубе одузети, ако по тим наредбама не буду радили.“

7. ***Кречење дудова*** — Срески надзорник има се уверити, да ли су општинске власти обелиле кречом оне дудове с којих се не сме брати лишће и да се у томе није учинила каква злоупотреба.

8. ***Писмени рад*** — Напослетку, срески надзорник дужан је свршити сав административни посао, т.ј. да испуни путни табак, да овај заведе у преглед, да издатке за тај дан заведе у дневник касе, да упише путовање у путни дневник итд. Кад с тим буде готов, онда се има кренути у другу општину.

9. Чим у своме срезу заврши дељење, раздавање, семена, дужан је саставити извештај о оним општинама у којима је број одгајивача мањи у сразмери према броју дудова, да би се могло утицати, те да сувишно лишће употребе оне општине у којима има сразмерно више одгајивача но што има лишћа.

Примедба. Срески надзорник има се старати, да се дудови искоришћују што боље по свима местима, тако, да се у средњу руку за 1 унцу (25 грама) семена употреби лишћа највише са 10 дудова, но при томе одгајивачи не смеју имати више свилених буба но ополико, колико је то окружни надзорник свиларства одредио просечно за сваког одгајивача.

На случај, да је утрошено лишћа са више од 10 дрвета, због чега би рендита била испод 20 кгр. срески надзорник свиларства биће отпуштен из службе, ако такав поступак не би могао оправдати јаким разлозима.

10. ***Контролисање извођења и раздавања свилених буба*** — Кад је срески надзорник завршио дељење семена, односно свилених буба онда ће затим предузети путовање у циљу инспицирања извођења свилених буба и дељења ових, а за овим посећиваће одгајиваче, пазећи при том, да за овај посао не изгуби ни један дан до четвртог путовања.

Приликом инспекције извођења свилених буба и дељења ових, има се уверити о томе, да ли су прегледачи (извођачи) поступили у свему по пропису.

11. ***Бележење топлоте*** — Прегледачима треба ставити у дужност да пре него што отпочну извођење, па све док се не заврши учауравање, бележе и спољашњу топлоту. За овај циљ, срески надзорник даће им нарочиту, наштампану таблицу, у којој ће прибележавати топлоту у 7 часова пре и у 3 часа по подне сваког дана. Топломер треба наместити негде у хладовини.

Срески надзорник узеће од прегледача ове таблице по свршеном откупљивању мехурака, и послати их преко окружног надзорника свиларства централном заводу.

12. ***Небрежљиво храњење свилених буба*** — Запажено је, да се извођење свилених буба не врши свуда правилно, чему може да служи као доказ то, што се на кутијама виђају мале свилене бубе које су ту угинуле зато, што нису храњене. Срески надзорник свиларства дужан је с тога обратити пажњу прегледачима да мале бубе не остављају на кутијама већ да их као и остале хране ситно искрижаним лишћем. Ако би срески надзорник приметио, да прегледач ни после опомене не би хтео да ради као што треба, срески надзорник одузеће му гусенице и предати их другом лицу, не плативши прегледачу ништа за ранији труд.

По свршеном извођењу, срески надзорник свиларства прегледаће кутије, да ли на њима има мртвих буба, па ако је тај случај, онда је дужан то показати у своме дневном извештају.

Окружни надзорник свиларства и његов помоћник (адлатус), контролисаће свуда извођење свилених буба и о свакој нетачности известити завод. За нетачности у овоме није крив само прегледач већ и срески надзорник свиларства с тога, што прегледача није обучио као што треба, па се зато за сваку такву погрешку има казнити са по 1 форинтом.

ИСКРИЦЕ

Вилморени. — Француски градинарски часопис *Revue Horticole* донео је у 19-ом броју свом од ове године биографију о заслужним *вртарима* Француске, *Вилморенима*, бацајући истом приликом веома поучну светлост на саму ту важну грану пољопривредну. Због значаја који овака једна појава у страној пољопривредној књижевности може имати и за читаоце *Тежака*, ми ју приказујемо овде у српском преводу, утолико пре, што писац ове биографије није нико мање но Г. *Хезе*, пољопривредник и књижевник, којим се Француска поноси и чије смо одличне радове ми и досада често у *Тежаку* помињали.

„Трговина семењем вртарским, и цветним и пољским и шумским, била је за дуго у Француској од мале вредности. Баште су мало цвећем засејаване. Већина их је, управо, давала слику распореда који се налази у цртежима *Клода Молеа* и *Жака Бојсоа*, баштована Лудвика XIII, и који су по речима *Оливијера Сера* служили као обрасци за вртове, у којима су украсно дрвеће кресано у лопте и зелена трава играли главну улогу. И ови су вртови били веома погодни за неговање пролетњега цвећа које је увек страсно привлачило мноштво вртара.

У то доба, годишње биљке цветне још су биле малобројне; и по књизи *Прави баштовански руковођа*, *Париз* све до краја XVII-ог века није имао цвећара, који би трговали страним биљкама. Као воћа у држању башта, тада је служила књига *Петра Морена Белешка о гајењу цвећа* као и дело *Даржанвил Десалијера*, које је угледало света године 1733, под именом: *Теорија и практика баштованства*. Тек управо, кад су *китњасти вртови* устукнули пред *француским и енглеским баштама*, тек тада се нашло за нужно да се мало напусте луковасте и дуговечне биљке, које су тада биле у моди, као што су биле лаке и за негу, а да се у већем броју негују цветне биљке *једногоде* па и *двогоде*. Уношење у Француску у год. 1733 цвета *Краљице Маргарите*, сретно је подупрло ово новачење. Већ зна се какву је улогу играла ова биљка ва великој свечаности, даваној у част Лудвика XV. у септембру 1772. у баштама Тријанонским (у Версаљу). Али, тада се још ни из далека није мислило, да ће доћи време, када ће добро уређене баште оку гледаоца, од пролећа до јесени, давати слику најбогатијих и најлепших боја цветних, а то и поглавито, низом *годишњих* биљака.

У броју оних неколико кућа које су помагале овоме напретку и допринеле да се по Француској распростране дотичне биљке, као лепше од оних које су се вековима гајиле — у броју тих кућа одликовала се једна која је имала знак: *Код шетла*. Овај завод припадао је тада *Јованци Дифто*, удовици *Петра Жофроа*, који је умро 2-ог јуна 1728 године, и чија је ћерка, *Клауда Жофроа*, у мају 1743 примљена за *надзорницу у трговачком семењарству*. Клауда Жофроа уда се марта 1-ог исте 1745 године, за „племића Петра Андрија,“ који је био веома јак ботаничар или, као што се тада говорило, упознат с *науком* која пружа знање о неговању биљака, но која је по речима цвећара париског од године 1658, *Морена*, вештина која потпада под *агрикултуру*.

Из брака Андријевог са Клаудом Жофром изађе у год. 1756, 30-ог марта *Аделаида Андрија*, која такође буде *примљена за надзорницу семењарства* (15-ог јула 1773), и која се 14 јула 1774, уда за Филипа-Виктоар-Левека од *Вилморена*.

Вилморенова породица је, дакле, једна од најстаријих породица у Лорену. У потврду овога могла би се навести *таиија*, од 1633, која гласи на *Карла Левека* од *Вилморена*, племића од Вилморена и од Војл-Ландркура, као и Јованке Корпелове, или Коспелове, његове супруге.

Филип-Виктоар-Левек од Вилморена, то је *десети* син Жака Левека од Вилморена, земљорадника, који се родио у Ландркуру 22-ог септембра 1746, но који је у тринаестој години смрћу свога оца остао сироче. Као такво, он дође у Париз да доврши своје школовање; али се доцније свом снагом ода на ботанику и медецину. У току тога свога школовања он се упозна са *Петром Андријем*, ботаничаром краља Лудвика XV, који је тада становао на кеју Межисерије, или као што се звао кеј Фајер.

Пошто је Андрије био човек, који је умео да цени људе од дара и од карактера, то он и уочи велику разборитост и особите врлине младог Вилморена, па га и узе и за помоћника у својим студијама, и за ортака у радњи, па најпосле и за зета, давши му руку своје ћерке *Аделаиде* 14-ог јула 1774.

Почев од 1775 године, када Вилморен по причању *Парманција*, уведе репу, ова трговачка радња узе име *Андрије и Вилморен*. Са смрћу Андрија, а то је било у године 1779, Филип Виктоар Левек од Вилморена остаде искључиви поседник куће и радње, и ова 1-ог јула 1780. доби име *Вилморен-Андрије*, које и данас носи. Од 1747—1793 фирма јој је била: *код краља итица*; а за време Револуције: *код народне итице*. Дакле, још ое 1771. године кућа Андрија поче, уз сарадњу *Дишена* професора природних наука, издавати на свет каталоге семења, биљака и дрвећа. Ови су каталози били прве појаве свога рода у Француској и вреде да се читају. Тако, на пример, каталог од год. 1778. броји 148 страна на *12* и имена биљака и дрва означена су у њему и на француском и на латинском. Ту долазе неке 184 биљке повртарске, 24 мирисљаве, 148 врсте цвећа, 200 воћака, 152 дрвета и украсног дрвећа, и списак свију трава употребљених у медецини. Сем тога ова књига садржи још и основна знања: о неговању сточних трава и биљака индустријских, које тада још нису биле веома раширене, о спремању топлих леја за рану зелен. Појединости, обухваћене изда-

ПОДЛИСТАК

ГОВОР ЂОРЂА П. КУРТОВИЋА

Држан 17. септембра 1900. године у Шапцу, при отварању V-ог Конгреса Савеза Земљорадничких Задруга

Ваше Високопреосвештенство,
Ваше Преосвештенство,
Високоуважена Господо Министри,
Поштовани Зборе,

Ево нас у име Бога на петом конгресу српских земљорадничких задруга у Шапцу.

И као син ове богате и културне напредне покрајине и као српски привредник и као пријатељ српских земљорадничких задруга, ја се и радујем и за особиту одлику сматрам, што је мени пала у део та ретка част, да моја скромност отвори први конгрес, који савез српских земљорадничких задруга из целе Краљевине држи у питому Дриносављу, у негдашњој области незаборављеног и многозаслужног Господара Јеврема а у милој прадедовини нашег узвишеног Господара.

Драги и одлични гости,

Ми смо у месту чија се околина не само поноси многим славним разбојиштима по којима су наши предци под мудрим и витешким предвођењем Оца Отаџбине крв лили: за српску самосталност и свету веру српску, већ и која се још од пре три деценије дичила угледним добром Српског Пољопривредног Друштва и најстаријим члановима утемељачима тога корисног и потребног удружења.

Ми смо, господо, у месту чија је околина богата не само разновсрним гвозденим плуговима и другим савременим пољопривредним алатима и справама, већ се поноси са више десетина парних вршалица. А, као члану оснивачу и утемељачу најстаријег Кола Јахача, нека ми је допуштено још споменути да смо у месту где је народном свешћу и пожртвовањем основано прво „Дриносавско Коло Јахача Кнез Михаило,“ и прво Обласно паступско станиште, и да смо у месту у чијој се околини развило коњарство знатно више него ли ма у коме другом крају миле нам Отачбине.

Нисам ове неколико појединости дотакао, господо, зато, да би пред вама хвалисао овај крај. У далоке племепитој и корисној намери учинио сам ја то. Хтео сам пред оваким одличним и ретким збором, да одам заслужно признање Дриносављанима, а уједно да пред Вас, просвећени родољуби, изнесем неоспорних доказа мојој тврдњи: да је народ овога краја стално тежио и тежи и за пољопривредним усавршавањем, те да ће несумњивом љубављу прихватити и оснивање земљорадничких задруга, које су моћне и неопходне да удруженом снагом окрепе и моралне и материјалне тековине сваког појединца, које ће заменути и допунити старе наше задруге, те извршити велику мисао Милоша Великог: да српски пољопривредник буде у исти самосталан, чврст и поуздан стуб а не роб своје самосталне отачбине као што је то по другим несрпским државама.

ним каталозима ове куће, од 1780—1804 дају нам права да кажемо: да је Филип Виктоар Левек Вилморен за Француску био истински творац научне трговине повртарским, ратарским, и шумским семењем. Својим огледним гајењем, својим списима, својом делатношћу и разборитошћу, као и својим млогобројним везама трговинским, он је млого допринео раширењу, код богатије класе, укуса према вртарству и пољској привреди. Размери пак, које узеше његови трговински послови кад он научи још и немачки и енглески, помогоше му да унесе и распростре по Француској мноштво корисних биљака, чија су имена донета на челу списа *Доброг баштована* који се спис одштампавао после сваке године од 1755, и у коме је Вилморен-Андрије постојано истицао све нове биљке у својој радњи.

При огледним истраживањима својим, Филип-Виктоар-Левек од Вилморена пронашао је да је *пренашање* семења са севера на југ корисније него ли са југа на север.

У години 1779, а благодарећи пријатељским односима својим са ботаничаром-путником Андријом *Мишоом,* који тада испитиваше шуме Северне Америке, као и благодарећи потпори славнога *Малзерба*, који га је веома уважавао, Вилморен је успео да сретно пресади у Франуску млогобројно дрвеће шумско са стране. Најзад, он је у народ унео оне добре биљке, које су се дотле гајиле само у околини Париза, као и оне, које су дотле биле скоро искључива својина неколико срезова у Анжују, Провансу, Лангдоку, итд.

Филип-Виктоар-Левек од Вилморена био је човек од књиге, просвећен, добродушан и милосрдан. Тако, у години 1788 (13-ог јула) кад страшан један *град* нанесе голему несрећу околини Париза, јер му уништи силан број вртова и усева, овај Вилморен раздаде бесплатно семење, и уз то кромпире, најоштећенијим баштованима. Као признање за ово доброчинство, Француско Пољопривредно Друштво обдари га својом медаљом: док држава, увидев да ни сва племенитотт овог дародавца не може да подмири потребе оштећених, повери њему самом набавку семена са стране и раздавање истог међу пострадале.

Филип-Виктоар де Вилморен био је, заједно са *Парманти-јом*, Селсом и другима, члан *Одбора за земљорадњу и веш-тине*, који је установљен био законом од 22-ог жерминала III године. И њему дугујемо за ону силесију бележака о неговању репе, плаве детелине, репице итд.

У години 1793 он се напрезао, али узалуд, да сачува *чу-вени расадник шартрески,* који је тада заузимао 38 хектара.

Дрва и дрвеће украсно, као и воћке, које је ова трговинска кућа издавала својим сарадницима размножава нису у расаднику, који је Вилморен имао у прегради Сен-Жака, а којим је управљао један вешт баштован.

Имајући прилично стање, Филип-Виктоар де Вилморен имао је и то велико задовољство да може прихватити и своју породицу, да изведе на пут своје сестрнће, па често и да притиче у помоћ несретним баштованима. У години 1794, тако несретној за многе породице француске, он је био добротвор свога еснафа, и утешилац *Граса*, једног од уредника *Доброг баштована*, као и Христофора *Хервеа*, старога руководатеља расадника у Шартру а које је Револуција упропастила.

Овај истинити родољуб умро је 6-ог марта 1804 у педесет осмој години свога живота, када га његов син, *Петар-Филип-Андје,* који је рођен 30-ог новембра 1776 наследи у управи трговачке радње. Путовања која је предузимао по Енглеској Петар Филип Андре од Вилморена у години 1810, 1814, и 1816, дала су му могућности да се упозна са напретком који је тада постигнут био у тој земљи на пољу градинарства и земљорадње као и да напише један велики број веома занимљивих бележака о *биљкама* које је тамо изучавао, отуда и пренео, и с њима огледе правио. Под јаким утиском примедаба које му је чинио *Џ. Синклер* у Воберну, о *травама* које су подесне за природне ливаде, он увиде и све неоспорне користи које се добијају од састављања ових биљака, кад се гаје одвојено, наспрам смеше семена које се добија са дна подине а које се тада употребљавало за стварање ливада и пашњака.

Петар-Филип-Андре био је сарадник Пармантија, Туена, Ивара. Боска, Поатоа Леклер-Туена, итд. С временом, као и снагом својих многобројних веза, он је успео да састави веома важне збирке стрмнина, поврћа, цвећа итд. Он је био тај коме је поверено било да оцени вртарски део *Позорница земљорадње* од Оливија Серског, а које је праштамало Француско Пољопривредно Друштво.

Изчештаји, које је он написао био између 1803 и 1805 о поврћу, о пољским и шумским биљкама јесу веома важни за проучавање, јер писац њихов био је човек обдарен одлично *практичним* духом. Године 1814 лондонско вртарско Друштво подари му своју велику медаљу у знак признања на многобројним прилозима научним које му је он упућивао.

У години 1815, а то ће рећи у времену кад трговина ове куће достиже велике размере, Филип-Андре узе себи неколико вредних и окретних помоћника, а радњи својој и име *Вилморен-Андрије* и *Кумпаније* које је име и до дан-дани сачувала.

Петар-Филип- Андре-Левек од Вилморена био је и дописни члан Академије наука, а умро је 21 марта 1862 — пошто је још 1-ог јула 1843 предао радњу своме сину, Петру-Лују-Франи Левеку од Вилморена, коме је тада било 27 година, јер се родио био 18 априла 1816.

Добро упознат са биљном физиологијом и хемијом, *Луји* од Вилморена са младићским одушевљењем — а у пркос болке

Сви знамо шта је све Милош Велики жртвовао био, да очува, да се Србија поново на спахилуке не подели, већ да обезбеди, да окући и убаштини сваког појединог српског пољопривредника, а сви увиђамо да савез земљорадничких задруга иде тим спасоносним путем. Сви признајемо да ћемо оснивањем земљорадничких задруга доћи брже и до потребних пољопривредних справа, без којих се привреда обделавати не може; да ћемо доћи до исушења главног дела наше историјске питоме Мачве, као и до многих других важних тековина, које се без удруживања имати не могу. Сви рачунамо да ће се тада одмах почети заснивати и, нарочито овоме крају тако потребни, *Заједнички пашњаци за ждребад*, пошто се само на тај начин може појачати и ојевтинити производња добрих коња, која је поглавиго *нашој* Отачбини *неопходна*. Сви се уздамо да ће се стварањем земљорадничких задруга створити моћна удружена извозничка снага, те привући најудаљеније потрошаче наших производа да долазе к нама, да не губимо и даље сваке године милионе само на томе, што наши извознички артикли, док дођу до потрошача, морају да пређу преко неколико посредничких руку.

Јесте, Господо, свега тога свестан је народ овога краја који је Србству дао Карађића Вука, Богићевић Анту, Чупића Стојана — Змаја од Ноћаја, Милоша Поцерца, Лазаревић Луку, Гуслара Вишњића, Проту Павловића, Др. Лазу Лазаревића, Милоша Милојевића, Митрополита Инокентија, Игњата Васића протојереја лозничког, Ранка Алимпића ђенерала из Накућана, Ћату Лазу Теодоровића Капућехају из Каоне, Симу Катића из Глоговца, Живана Чоњагу из Салаша, Пантелију Бановца, Аврама Станојчића из Клења, Јовицу Нинковића из Клења, Јована Латковића из Клења, Срдана Илију, Васу Шуманца, из Црне Баре, Проту Смиљанића из Белотића, Симу Милојевића учитеља из Црне Баре, Стојана Обрадовића председника из Шапца, Зеку Селаковића буљубашу, Поп Тешу Поповића из Бадовинаца, владику Никанора, изабраног скопског митрополита Фирмилијана, Стојана Новаковића. Стевана и Јанка Веселиновиће, и многе друге за цркву, књигу и народна права заслужне и знамените људе, — тај исти народ хтеће и умеће истаћи врле поборнике и на заснивању удруженог рада на економном напредовању своме.

Ја сам у то уверен и зато сам радостан при помисли на последице овога конгреса у чијој средини имамо срећу видети и Високопреосвећеног поглавара наше свете Цркве као и црквеног старешину наше епархије преосвећеног Архијера — пољопривредника.

Прожет тим уверењем ја вас поздрављам, мили и драги гости, срдачном српском добродошлицом и молим да приступимо раду а све што чинимо да буде у славу Његовог Величанства, нашег дичног Краља Господара и Светле Краљице Српкиње, којима поднесимо и овом приликом изразе нашег најдубљег и најоданијег поданичког поштовања.

Живела Њихова Величанства!

Владико свети благослови!

која му је сметала и мучила га, настави важне студије и огледе свога оца о стрмнинама. И на том путу он успе да на свет изда у години 1850 — дакле после десет година посматрања *Синонимични каталог пшенице* који је класичан постао.

Овом ученом истражиоцу дугује наука и усавршице беле *шећерне репе* шлеске, која је толико допринела развитку дотичне шећерне индустрије. После непрекидних студија кроз неких десет година, њему најзад испаде за руком да добије репу, у којој има 18% шећера, у место 10% или 12%. Наравно, да је он, бирајући репе после анализе, успео да добије врсту која се од тада зове: *бела репа шећерна усавршена од Вилморена.*

Луји Левек Вилморен уживао је целога свога века симпатије свију и био је увек окружен само пријатељима. Он је умро 22-ог марта 1860 год, или две године пре свога оца, а његова прерана смрт била је само велики губитак за земљорадњу. После његове смрти, његова удовица, г-ђа Елиза Бајн, предузме управу радње, и одржи је до 1869. но тада узме у исту и свог најстаријег сина Карла-Хенри-Филипа од Вилморена, коме је тада било 23 година јер је био рођен 26 фебруара 1843 па који постане и старешина радње у Јуну (21) 1873, остав у њој до смрти, а то ће рећи до 23-ћег августа 1899.

По смрти Хенрија од Вилморена, његов најстарији син, Филип, примио је радњу, али ју је примио и у друштву ортака које овде вреди да именујемо, а то су: његов ујак Август-Луји-Морис-Левек од Вилморена, и његов зет, гроф од Естијан Дорва.

Пошто је рођен у год. 1872 у Веријеру-ле-Бисону, то нови управник радње Вилморен-Андрије и Компаније, има данас 27 година. Означен још од детињства да прими бреме наслеђа, које га је, само и сувише рано снашло — ако се помисли на његово срце синовље — он је ипак за то прошао кроз школу која га је постојано спремала за послове које данас врши. После дубоког изучавања класика, које је почео у Француској а довршио у Енглеској, он положи испит одлично у год. 1895 из природних наука на научном факултету у Паризу. А ступив у радњу у години 1894 он већ у години 1897 постаде ортак свога оца, који га је одавно упознавао са својим личним радовима и опитима, и који га је, скоро десет година, водио као свог помоћника по научном му путовању по иностранству, нарочито по Америци.

Филип Л. од Вилморена је, дакле, из одавна спреман за своје нове и важне дужности. С правом поносећи се именом које носи, он ће умети и да га одржи, веран предањима која су му оставили сви *Вилморени*, чију историју овде испричасмо. Трговинска кућа ових људи увек је имала поред себе и једно поље, у ком се пробала моћ клијања семења, и изучавале нове биљке. Пре сто година, ово се огледно поље налазило у улици *Реји;* али, због одузимања земљишта потребног за булевар Мазас у год. 1881, она буде пресељена у улицу Ориљон у предграђу *Тамила.* По грађењу железнице *венсенске*, која општи са железницом варошком, а имено у години 1850. оно се опет врати у улицу *Реји*; где се, на једном огромном земљишту подигну сви потребни магацини за *пречишћавање и чување семена*, и њиховог отправљања. Још у години 1815 Филип-Андре купио је био једно имање у Веријер-ле-Бисону, близу Париза, те да би могао осигурати веће размерс својим огледима са семеном, као и својим огледним и научним радовима, А у години 1817 он купи и имање *Бар,* близу Ножана-код-Вернисона (Лоаре) а то ће рећи земљу од 400 хектара, на којој, одмах идуће године, поче дизати шуму, као и неговати ју и множити све до своје смрти. Ова велика *школа шумарска.* о чијој корисности никад није било спора, *јединствена* је у Јевроии. Она садржи већину шумских представника и Јевропе и Азије и Америке; она заузима неких 76 хектара земљишта и броји 500 разних шумских врста дрвећа. По жељи самога јој творца, овај је *арборетум* уступљен *држави*, која је ту после подигла *две* школе шумарске нижу и средњу и један *музеј шумарства.*

Имање *Бар* постало је одмах по куповини, право *огледно* поље. И на овом је пољу Филип-Андре Л. од Вилморена правио оне своје упоредне огледе са сточним травама и стрмнинама, које је гајио на знатном простору пре него што их је препоручивао земљорадницима, а тако исто на њему је обделавао оне нове врсте и суврсте биљне, до којих је студијом дошао, и које је налазио да су од велике вредиссти.

Велики напредак који, око 1850 године, учини трговина са градинарским и пољопривредним семењем наведе прво Луја од Вилморена да довриши вртарске му зграде у улици *Реји*, као за тим и оне у Веријеру, а потом да подигне и оне магацине, који се данас налазе у Маси-Палезоу, близу варошке железнице. Да боме, да су све ове грађевине и велнке и врло лепо распоређене.

Тако, на пример *лабораторија* у Веријеру, која је подигнуга год 1890, за *изучавање хемије, физиологије и биологије биљне*, та је лабораторија просто огромна, и јесте добро осветљена, као што је потпуно и уређена.

Са значајном вештином негују се сваке године млогобројне цветне биљке и у баштама улице *Реји*, и на пољу Веријера и Масија. И ове су баште праве цвећарске школе.

Али сва ова важна огледна гајења леже под небом Париза, које не трпи да на слободном простору расту, цветају и сазревају биљке којима треба топлија клима. Да би, дакле, могао продужити своје студије и над биљем *јужне* Јевропе, Хенри Л. од Вилморена купи и једно имање у *Амиелу,* на предгорју Антибе у *Приморским Алпима.* Ово имање он већ обрађује од више година на удивљење свију посетника.

Ну, од дужег времена, кућа Вилморен-Андрије броји у своју трговачку робу и дуговечне биљке, и саднице воћака и украсно биље. Благодарећи знатноме развоју трговине са семењем, као и размерима које она даде расадницима у околини Париза, кућа се ова престаде бавити дрвећем, — да би могла већу пажњу поклонити цвећу, (Број послуге коју има ова кућа у својој радњи, у Паризу, и дотичним принадлежностима, прелази 550 душа. А ту не долазе и надничари који обрађује баште и збирају семе).

Из напомена, дакле, које горе наведосмо, излази: да кућа *Вилморен Андрије*, постоји већ 117 година, Она је позната од 1745 па и 1774 нод именом *Андријевим;* од 1775 до 1779 под именом *Андрије* и *Вилморен*, а од 1780 под именом *Вилморен-Андрија;* док је, међутим, у ствари постојала још пре 172 године под именом *Жофроа.*

Вилморенова породица била је та, која је ову радњу семенарску довела до истинска јој степена савршенства. *Она* је та која је у наше баште, у наша поља и шуме, унела највећи број оних корисних биљака, које су добивене огледним опитом, гајењем, или унесене из далеких земаља. Ако прелистамо *Доброг баштована*, од почетка излажења му, ми ћемо се моћи уверити да су *Вилморени* дали Француској више од 450 врста или суврста истински *корисних* биљака. Лудон је, дакле, имао право кад је у години 1834 у лондонском часопису *Баштовански магацин* прогласио кућу *Вилморен-Андрије*, као свога рода *прву* у свету!

Вилморен од 1780 на овамо сви су били чланови Француског Пољопривредног Друштва и *Почасне Легије!*

Својим радом они су стекли права на свеопште поштовање, *народно признање;* јер је још *Бернарден де Сен-Пјер* рекао, да ко год распростре добру биљку, ил' засади корисно дрво, да је то добротвор своје отаџбине"!

ГЛАСНИК

Овогодишња берба грожђа у Србији. — По службеним подацима које је прикупило Министарство Народне Привреде преко државних економа и полицијских власти, овогодишња берба грожђа изнеће на 9,831.035 килограма.

По појединим окрузима, окружним местима и срезовима, та је количина распоређена овако:

Округ београдски:

Београд (атар)	—
срез врачарски	3000
„ грочански	80000
„ колубарски	—
„ космајски	22000
„ посавски	4000
Свега	109300

Округ ваљевски:

Ваљево	300
срез ваљевски	7500
„ колубарски	15000
„ подгорски	13925
„ посавски	—
„ тамнавски	18470
Свега	55195

Округ врањски:

Врање	300000
срез власотиначки	448100
„ јабланички	80000
„ лесковачки	26000
„ масурички	—
„ пољанички	—
„ пчињски	140000
Свега	994100

Округ крагујевачки:

Крагујевац	14000
срез гружански	28000
„ јасенички	84000
„ крагујевачки	36000
„ лепенички	17000
Свега	179000

Округ крајински:

Неготин	258000
срез брзопаланачки	250000
„ кључки	10150
„ крајински	34420
„ неготински	389020
„ поречки	11000
Свега	942590

Округ крушевачки:

Крушевац	—
срез жупски	42600
„ копаонички	—
„ ражањски	4200
„ расински	28100
„ трстенички	95000
Свега	169900

Округ моравски:

Ћуприја	50009
срез белички	129000
„ деспотовачки	4000
„ левачки	33380
„ параћински	23000
„ ресавски	15000
„ темнићски	140000
Свега	395480

Округ нишки:

Ниш	20000
срез алексиначки	45000
„ бањски	20000
„ моравски	10000
„ нишки	15000
„ сврљишки	—
Свега	110000

Округ пиротски:

Пирот	600000
срез белопаланачки	80000
„ лужнички	5000
„ нишавски	470000
Свега	1155000

Округ подрински:

Шабац	—
срез азбуковачки	1500
„ јадрански	—
„ мачвански	—
„ посаво-тамнавски	—
„ поцерски	44100
„ рађевски	8000
Свега	53600

Округ пожаревачки:

Пожаревац	89000
срез голубачки	100000
„ звишки	—
„ млавски	25000
срез моравски	80800
„ поморавски	100000
„ рамски	130000
„ хомољски	—
Свега	524900

Округ руднички:

Чачак	—
срез драгачевски	—
„ жички	74700
„ качерски	1170
„ љубићски	75000
„ моравички	—
„ студенички	—
„ таковски	2000
„ трнавски	700000
Свега	852870

Округ смедеревски:

Смедерево	1500000
срез јасенички	110000
„ орашки	160000
„ подунавски	61500
Свега	1831000

Округ тимочки:

Зајечар	20000
срез бољевачки	157000
„ заглавски	516000
„ зајечарски	104000
„ тимочки	222000
Свега	1019500

Округ топлички:

Прокупље	500000
срез добрички	88000
„ косанички	40000
„ прокупачки	800000
Свега	1428000

Округ ужички:

Ужице	1500
срез ариљски	7000
„ златиборски	—
„ пожешки	—
„ рачански	—
„ ужички	2100
„ црноречки	—
Свега	10600
Укупно	**9,831.035**

ДРУШТВЕНИ И ПОДРУЖНИЦКИ ПОСЛОВИ

ЗАПИСНИК XXIV СЕДНИЦЕ

Управног Одбора Српског Пољоправредног Друштва

држане 22. августа 1900. године у Београду.

Били су: Председник г. Милутин Савић, потпредседник г. Александар Секулић, благајник г. Благоје Тодоровић, чланови одбора г. Др. Марко Т. Леко, Паја Тодоровић, Илија Кремић, Нинко Јовановић и Јован Јекић.

Председавао председник г. Милутин Савић, бележио заступник секретара писар Радослав К. Спасовић.

193. По питању о изложби стоке у Крагујевцу, која је одређена за 2, 3 и 4 септембар ове године — Одбор је решио:

Да се саопшти депешом директору изложбе и окружном економу у Крагујевцу о промени дана изложбе, да се исто саопшти железничкој дирекцији, ради добивене повластице за пренос стоке и подвоз посетиоца, да се штампа на белој хартији, да ће изложба бити 2, 3 и 4 септембра и да се иста прилепи на већ штампаним плакатима.

Изложбу ће отворити председник г. Милутин Савић, пропративши тај акт говором.

Ако не буде набављена послуга и спремљена инсталација за изложбу Одбор овлашћује благајника да може у име тога учинити издатак.

У приређивачки одбор изабрати су: г.г Милутин Јовановић окр. економ, Владимир Ђорђевић проф. Ратарске школе, Милен Миленовић срески економ и сва четири економа из округа крагујевачког.

Ова горе именована господа имају бити у Крагујевцу 29 августа.

У оцењивачки суд изабрауи су: г.г. Алекса Поповић марвени лекар, Љуба Ђорђевић марвени лекар, Јоца Марковић окр. економ, Мплутин Јовановић окр. економ, Владимир Ђорђевић проф. Ратарске школе, Нинко Јовановић чин. фабрике дувана и један трговац из Крагујевца. Ови се имају поделити у две групе, једна за оцену говеди а друга оваца.

Свима изасланицима и члановима Управног Одбора признаће се по 12 динара дневницд и попутина, а среским економима ван Крагујевца 6 дин. и попутина.

104. Благајник чита извештај о стању благајне за месец јуни — Одбор прими к знању.

195. Чита се реферат благајников, односно одређивања награде Жичкој Пољопривредној Подружини, за изложбу, коју Подружина приређује у Краљеву — Пошто није утрошена цела сума, одређена за помоћ подружинама, одбор усвоји предлог благајников, да се одреди награда од 150 дин. која ће носити назив „Награда Српског Пољопривредног Друштва“.

196. По молби Ужичке Пољопривредне Подружине, да јој Друштво одреди помоћ за приређивање изложбе стоке у Ужицу — Одбор је решио да се и овој подружини одреди награда од 150 дин. која ће и овде носити назив „Награда Српског Пољопривредног Друштва“.

КЊИЖЕВНОСТ

Изишла је из штампе књига:

ШЉИВА

ГАЈЕЊЕ И УПОТРЕБА СА ПРЕДЛОЗИМА ЗА УНАПРЕЂЕЊЕ ШЉИВАРСТВА

и

ПРАВИЛИМА ЗА ПРЕГЛЕД СУВИХ ШЉИВА У СРБИЈИ

НАПИСАО

М. Савић

НАЧЕЛНИК МИНИСТАРСТВА НАР. ПРИВРЕДЕ И ПРЕДСЕДНИК СРП. ПОЉОПРИВР. ДРУШТВА

ДРУГО ПРЕГЛЕДАНО И ДОПУЊЕНО ИЗДАЊЕ

У БЕОГРАДУ

ШТАМПАНО У ДРЖАВНОЈ ШТАМПАРИЈИ КРАЉЕВИНЕ СРБИЈЕ

1900.

Садржина је ове књиге:

СТРАНА

Предговор

Први део

Порекло и производња шљива

Постојбина и врсте шљива 3
Клима, положај и земљиште за шљиву 7
Размножавање шљива 12
Расађивање и ђубрење шљива 23
Орезивање круне 26
Болести шљиве, оштете и повреде од штетних инсеката и гљивица 29
Смолоточина 30
Рогачи, криваци, пасуљаре 32
Пламењача на лишћу шљивином 32
Маховина и Лишаји 35
Штетни инсекти 35
Црвљив плод 39
Сипак 43

Други део

Употреба и прерада шљива, хемијски састав шљива и употреба 47
Трговина са сировим шљивама 52
Сушење шљива.
Берба шљива и правилно сушење 53
Француске сушнице:
Исартијева сушница 59
Распоред рада у њој 62
Рибова сушница 65
Маршронова и Казнилова 68
Америчке сушнице:
Алденове сушнице 70
Рајдерова сушница 76
Брзо сушење и Реслерова сушница 78
Запаравање шљива 81
Српске сушнице нарочито Главинићева 84
Сортирање шљива и справе за то 97
Чување и пренос шљива 102
Печење шљивовице 105
Справа за пециво шљивовице 110
Испитивање ракије 114
Киселина у ракији 116
Бакар у ракији 118
Какву ракију пије наш народ 120
Анализа ракије од М. Петровића 120
Анализа ракије од М. П. Бајића 122
Кување пекмеза 123

Трећи део

Предлози за унапређење шљиварства и правила за преглед шљива у Србији:
Потпомагање гајења и производње 131
Потпомагање прераде 131
„ промета 122
„ извоза 133
Правила о прегледу сувих шљива 137

ОГЛАСИ

НОВИХ ТОПЛОМЕРА

НАРОЧИТО ИЗРАЂЕНИХ СА ЈАСНИМ ПОДЕЛАМА

За Главинићеве Сушнице

ДОБИЛА ЈЕ ТРГОВИНА

ЈЕВТЕ М. ПАВЛОВИЋА И КОМПАНИЈЕ

4—10 БЕОГРАД

ЦЕНА ОГЛАСИМА:

Мањим од петит врсте једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупних писмена по 15 пара од врсте од ступца.
Већим огласима од целе стране 20 динара (10 фор. а. в.) пола стране 10 дин. (5 фор.) четврт стране 3 динара (2·50 фор.)
Поред тога за свако оглашавање по 20 пара дин. државне таксе.
За оглашавање више пута 10 од сто јевтиније.

Преглед 40. броја Тежака: *Чланци*: Век земљорадње. — Пред сејидбу озиме пшенице. — Дужности среских надзорника свиларства у Мађарској за време трећег путовања. — *Подлистак*: Говор Ђорђа П. Куртовића. — *Искрице.* — *Гласник.* — *Друштвени и подружински послови.* — *Књижевност.* — *Огласи.* — *Цена огласима.*

ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА КРАЉЕВИНЕ СРБИЈЕ

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ
УПУЋУЈУ СЕ
СРП. ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ
У БЕОГРАДУ

ПРЕТПЛАТУ ПРИМАЈУ И СВЕ ПОШТЕ

НА ОСНОВУ НАЈВИШЕГ РЕШЕЊА ОД АПРИЛА 1869. ГОДИНЕ № 204. ПРЕПИСКУ ДРУШТВЕНУ НОСИ ПОШТА БЕСПЛАТНО.

Цена огласима изложена је на последњој страни.

ПОД МОЋНОМ ЗАШТИТОМ ЊЕГОВОГ ВЕЛИЧАНСТВА КРАЉА
АЛЕКСАНДРА I

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869. ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ

ЗА СРБИЈУ
НА ГОДИНУ 8 ДИН. НА ПОЛА ГОДИНЕ 4 ДИН. ЧЛАНОВИ ПОМАГАЧИ, ЧЛАНОВИ СВИХ ДРУШТВ. ПОДРУЖИНА, ОСНОВ. ШКОЛЕ, ВОЈНИЦИ СТАЛ КАДРА, ЂАЦИ, МАНАСТИРИ, ЗЕМЉОРАДНИЧКЕ ЗАДРУГЕ И ЧУВАРИ ШУМА ДОБИЈАЈУ ЛИСТ У ПОЛА ЦЕНЕ, АКО ПОЛОЖЕ ПРЕТПЛАТУ УНАПРЕД ЗА ЦЕЛУ ГОДИНУ.

ВАН СРБИЈЕ
НА ГОД. 10 ФРАН. ИЛИ 5 ФОР. А. ВРЕД.; НО СРП. ПОЉОПРИВ. УДРУЖЕЊА И ЊИХОВИ ЧЛАНОВИ КАО И СРПСКЕ ЗЕМЉОРАД. ЗАДРУГЕ И ЧИТАОНИЦЕ, ДОБИЈАЈУ ЛИСТ ЗА 6 ФР. ИЛИ 3 ФОР. А. ВРЕД. КАД УНАПРЕД ПОЛОЖЕ ПРЕТПЛАТУ И КАД СЕ ПРЕТПЛАТИ КОД СВОГ УДРУЖЕЊА ПРЕКО КОГА ЋЕ ИМ СЕ И ЛИСТ СЛАТИ

ИЛУСТРОВАНИ ГЛАСНИК СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

ВЛАСНИК И ИЗДАВАЛАЦ
СРПСКО ПОЉОПРИВРЕДНО ДРУШТВО

КЊИЖЕВНИ ОДБОР:
ДР. М. Т. ЛЕКО, М. М. САВИЋ, П. Т. ТОДОРОВИЋ, А. ЖИВАНОВИЋ и Б. Д. ТОДОРОВИЋ.

ОДГОВОРНИ УРЕДНИК
АЛЕКСАНДАР М. СЕКУЛИЋ

БРОЈ 41. У БЕОГРАДУ, НЕДЕЉА 15. ОКТОБРА 1900. ГОДИНЕ ГОДИНА XXXI

СРПСКО ПОЉОПРИВРЕДНО ДРУШТВО
КОЈЕ СТОЈИ ПОД
НАЈВИШОМ ЗАШТИТОМ ЊЕГОВОГ ВЕЛИЧАНСТВА КРАЉА
АЛЕКСАНДРА I.

Славиће на дан Св. Краља Милутина 30 Октобра и ове године своју славу у своме дому, Немањина улица бр. 11. О слави друштвеној приредиће се и *Изложба воћа, кукуруза и пасуља.*

Слава ће се прославити по овоме реду:

1. У 7 часова изјутра богослужење у вазнесенској цркви коме ће присуствовати Управа Српског Пољопривредног Друштва с члановима дрштвеним, пољопривредницима и пријатељима пољске привреде.
2. У $8^1/_2$ скуп свих друштвених чланова, пољопривредника и осталих гостију у друштвеном дому, а затим:
3. Водоосвећење са сечењем колача. На молитве одговара умољени хор певача.
4. Свечан говор Председника као поздрав гостима.
5. По свршеном говору послуживење гостију уз свирање војне музике. Дочекивање гостију траје целог дана.
6. Свечано затварање изложбе *Воћа, Кукуруза и Пасуља.* Изложба траје 5 дана са бесплатним уласком.
7. Свечано затварање изложбе 4 новембра у 11 часова пре подне.

ПРОГРАМ ИЗЛОЖБЕ ОВАЈ ЈЕ:

I. ВОЋЕ

а. *Јабучасто:* јабуке, крушке, дуње и мушмуле.
б. *Коштичасто:* конзервисане (свеже очуване) шљиве, бресквe, кајсије. трешње и вишње.
в. *Језгричасто:* Ораси, лешници, кестење и бадем; и
г. *Јагодичасто:* конзервисане малине, рибизле, огроз, смокве итд.

II. КУКУРУЗ И ЊЕГОВИ ПРОИЗВОДИ

а. На струковима исчупаним заједно са жилама.
б. У клиповима неокруњен.
в. У зрну.
г. Кукурузно брашно за људску храну спремљено, и
д. Прекрупа — јарма за стоку.

III. ПАСУЉ

а. У мехунама неомлаћен.
б. Чист у зрну.

Предајући све ово јавности, Друштво има част позвати и умолити све чланове своје (осниваче, почасне, добротворе; утемељаче, редовне и помагаче) да изволе Друштво о слави његовој походити и изложбу разгледати.

Бр. 4261 из канцеларије Српског Пољопривредног Друштва 6 августа 1900 год. У Београду.

УКУВАНО ВОЋЕ

Под овим именом разуме се укувано воће у гушћи или ређи раствор пречишћена шећера (сируп). Тада плодови због тога што усишу сируп претрпе истина неке измене али се зато могу очувати на дуже доба.

Да ли ће се за ово употребити већа или мања количина шећера, зависи од врсте воћа која се жели за ово употребити, а нарочито од тога, да ли у том воћу има више или мање киселине. Киселина утиче, да из воћа прелази већи део кристалисана шећера у гликозу т.ј. врсту шећера који не кристалише и која се у води раствара у већој мери него кристалисан шећер. Зато се од воћа с више киселине (нпр. рибизле) кад се кува у сирупу извесне густине добива укувано воће са више сока, т.ј. ређе а с мање сласти, но у случају, кад се у раствору исте густине кува воће с мање киселине (нпр. вишње.[1]) Отуда је јасно, да ће у случају, ако се киселина из воћа неутралише каквом базом, нпр. содом, кречницом или чиме другим, укувано воће бити слађе и гушће него у случају, ако се киселина у том воћу остави у истој количини у којој и пре била. Обратно, ако се воћу дода нешто киселине ако је нема довољно, укувано воће биће сочније — ређе. У томе има велика удела и топлота за време кад киселина има да покаже свој утицај на шећер. На већој топлоти прећи ће већа количина кристалисана шећера у некристалисан (инверт) шећер и зато ће у том случају и кувано воће бити ређе и мање слатко.

Воће укувано у шећеру не подлежи квару, с тога, што се приликом кувања убију сви ферменти (гњивице) који изазивају труљење и што шећерни раствор (сируп) у коме се чувају, није тако удесан за развијање фермената. Ипак се по који пут деси, да се по које воће уквари. То се дешава или с тога што воће пређе у превирање због чега се укисели, или што се шећер скристалише, због чега се укувано воће ушећери. Први случај наступа онда, кад је раствор шећера сувише редак а воће није међутим добро укувано, а други је случај тада, кад је шећерни раствор сувише густ или кад се воће кува на неудесној топлоти. Да се укувано воће поправи треба га у првом случају прекувати, додати шећера и уклонити пёну која се тада појави, а у другом случају, умотати тегле сеном, поставити их у котао или какав други суд, налити у овај воде до висине воћа, загрејати воду до кључања, па затим уклонити суд са огња и кад се вода исхлади извадити тегле и повезати их бешиком или пергаментском хартијом.

Пре него се приступи самом кувању воћа ваља имати на уму ово:

а) да се кување не врши на пламену већ на жару;

б) да се за гориво, ако би се кување морало вршити на шпархерду, употребе сува дрва;

в) да воће буде што боље каквоће и да није презрело, као и да је убрано истог дана кад се жели укувати;

г) да се воће које се у преносу јако меља, где је то могућно, кува на „лицу места“. За овај циљ удешене су и нарочите покретне пећи а за то могу корисно послужити и земљани судови — шерпење.

д) да суд у коме ће се воће кувати, буде сасвим чист и да за друго што није употребљаван.

ђ) да се кување не врши *на један пут, већ у неколико пута*, т.ј. раствор шећера треба у почетку загрејати што више, до топлоте кључања, затим скидати суд с воћем сваких десет минута па кад се нешто исхлади пристављати опет на огањ. Тако треба радити пет пута и кад се то изврши, онда укувати воће до жељене густине. При том треба пазити да се мекано воће нпр. јагоде не меша кашиком место тога ваља протрескати суд, да би плодови остали цели, а и на тај начин помешани са сирупом стићи ће једновремено и

е) да се уклања пена, која се издваја за време кувања.

Неко воће потребво је по који пут кувати најпре у води од чести зато, да би добило бољи укус а од чести и с тога да би могло упити у већој мери шећерна раствора. Такво кување или још боље речено размекшавање воћа, врши се у мекој, речној води, којој по неки додају и нешто стипсе. Воће се кува постепено при чему се пази да се вода не загреје до кључања, и, кад воће омекне, онда се одатле извади и преручи у други суд с хладном водом.

Шећерни раствор треба да се припрема од доброг, рафинисаног шећера, а ако се жели употребити лошији шећер или ситан шећер, онда је потребно, да се преходно што боље пречисти. За ово неки употребљавају и беланце. Количина шећера треба да одговара количини воћа, а осем тога и да се за воће с више киселине употреби више шећера, јер је то према наведеном, потребно, па да се могадне добити сируп потребне густине.

У Немачкој, деле густину шећерна раствора на седам степена које разликују по јачини укуваваља. *Први* је *степен*, кад сируп спада с кашике у великим, дугуљастим капљама; *други* кад се сируп отеже у конце на којима су капљице нанизане као бисер; *трећи* кад капљице не падају с конаца, т.ј. кад на њима остају; *четврти* сазнаје се овако: треба дунути у кашику напуњену сирупом, па ако се на месту где је сируп раздуван појаве мали мехурићи, онда је то тај степен; *пети* је *степен* кад су на раздуваном месту у сирупу мехурићи величине грашка; *шести степен*, одређује се овако: сируп се укува до петог степена и у даљем кувању замаче се најпре у сируп чист прутић, а затим одмах у хладну воду; и, ако се том приликом чује неки слаб пуцањ, као кад се шећер туца, и ако шећер (сируп) не пријања за зубе, кад се грицка, онда је то шести степен; *седми* је *степен* кад шећер добије циметову боју, т.ј. кад прегори. — У Француској разликују неких 14 степена густине шећерна раствора.

У место шећера, може се употребити и мед, и ако би се овај хтео употребити, онда раствор меда (сируп), треба припремити на један од ових начина:

1. Два дела меда помешати с једним делом воде, смесу прокувати и процедити два-три пут кроз влажно и почешће ланено платно; или метути у смесу (раствор меда) комадиће од хартије за процеђивање (узети 2—3 листа те хартије) и кувати дотле док се од хартије не начине ситна влакна, затим измаћи суд са огња и кад се раствор нешто охлади процедити га кроз ланено платно које је пре тога замочено у кишницу; добивени раствор, меда, сируп, биће потпуно чист.

2 Загрејати мед истија до кључања па на сваких пола килограма меда додати по 32 грама млека, продужити кување и уклањати пену дотле док се буде јављала, затим скинути суд са огња и онда замочити у њ 3 до 4 пута усијано гвожђе (машице) додати на сваких пола килограма меда по кашику (којом се једе) коњака и добро промешати, па, кад се исхлади процедити га као и у првом случају кроз ланено платно. Овако припремљен сируп врло је удесан за укуваваље воћа.

Да се сазна је ли воће добро укувано треба од истог узети малу количину, сипати је у порцелански или стаклени тањирић (тацну) и овај држати над хладном водом. Ако је воће прозрачно а сируп густ и прозрачан и ако не спада с кашике, онда скинути са огња, преручити га у чист земљани суд, ставити га на промајно и хладно место па идућег дана разлити у тегле; тегле затворити котуром од хартије натопљен румом, увезати хартијом која је натопљена воском или пергаментом или бешиком и чувати их на сувом и што хладнијем месту. Судове у којима ће се чувати укувано воће треба пре тога искувати, добро испрати и исушити, а сасвим је добро ако се предострожности ради и сумпоришу. Преокренут суд треба држати изнад запаљеног сумпора или унети у суд запаљену траку натопљену сумпором.

Од појединога воћа се припремају овако:

1. *Од јабука припрема се на два начина:*

а) Узети 30 или више јабука, ољуштити их, извадити тврдину и потопити у врелу воду у којој их кувати док потпуно не одмекну, и, кад почну пливати скинути их са огња, метути на сито да се вода оцеди и онда их прелити сирупом скуваним од 2 килограма шећера до првог степена и укувати;

б) Зимске сорте јабука с дебелом љуском очистити, исећи у кришке и ове метнути у сируп припремљен од 2 килограма

[1]) То се може најбоље видети из приложене таблице која показује проценат кристалисана (трстеног) шећера и инверт шећера и проценат киселине у укуваном воћу:

ЗАЧИН (СИРУП) ОД	ИНВЕРТ ШЕЋЕР	ТРСТЕНИ ШЕЋЕР	ВОДА	ПРОЦЕНАТ СЛОБОДНЕ КИСЕЛИНЕ У УКУВАНОМ ВОЋУ
Малина	22·54	35.50	41·59	1·42
Рибизла	22·54	27·58	47·35	2·15
Вишања	15·26	37·44	46·18	0·91

(König Nahrungesmittel)

шећера и две чаше воде тако да се њима покрије дно шерпење, затим их кувати дотле док не буду прозрачне и кад то буде пренети их кашиком у тањир а у сируп ставити на исти начин друге кришке и кувати као и прве. Тако треба радити докле год има крижака. Затим кришке налити згуснутим сирупом и напунити тегле. Добро је да се у зачин метну и комадићи лимуна пошто се преходно ољуште.

2. *Од крушака* — Најбоље су за ово све слатке сорте крушака које се кувањем могу добро размекшати а могу се кувати и не ољуштене и ољуштене. Припрема се на три начина:

а) Узети пола килограма крушака које нису сасвим зреле, избости их иглом што чешће и потопити их у раствор шећера (сируп) који је припремљен од 375 грама шећера и једне и по чаше воде. Суд приставити на огањ и пошто се исхлади кувати опет до кључања и онда, пошто се исхлади напунити сирупом и крушкама тегле и ове за два дана чувати на хладном месту. Затим одасути сируп, додати му 125 грама шећера и кувати до кључања, спустити у сируп крушке, кувати их до кључања, затим оставити да се исхладе, па онда опет кувати до кључања, исхладити и напунити њима тегле. Кување понављати сваког трећег дана дотле, док се количина сирупа (шећерна раствора) не сведе на половину.

б) На килограм крушака узети један и по килограм шећера. Крушке које су лепе а које нису сасвим зреле, кувати у води док не одмекну па их затим ољуштити, напунити њима теглу и налити шећерна раствора који је укуван до првог степена. Идућег дана одасути сируп, додати му нешто шећера па кад на огњу прокључа и кад се исхлади, налити њиме крушке. То понављати дотле, док се сируп не згусне. Кад то буде кувати крушке заједно са сирупом до кључања и кад се исхладе, напунити њима тегле. Зачин је од крушака обично бео а да не би био црн, ваља крушке чим се ољуште потопити у хладну воду која је закишељена с нешто лимунова сока. Сируп се може обојити с мало кармина, ако се жели имати ружичаста боја.

в) На 5 килограма крушака узети 3·5 килограма шећера. Ољуштене крушке исећи у 2 или 4 кришке и потопити их у умлачени сируп и у овоме их на хладном месту (у подруму) држати за 6 часова и од времена на време промешати. Затим крушке заједно са сирупом кувати истија за један сахат и почешће мешати. За то време крушке ће постати прозрачне и кад то буде, скинути суд са огња, па кад се зачин исхлади напунити њиме (крушкама и сирупом) тегле и ове што боље затворити.

3. *Од дуња* — Дуње ће бити врло ароматне ако се приреде на овај начин: зреле дуње ољуштити, исећи на неколико крижака, уклонити из сваке тврдину и измерити. Затим узети за три пут већу количину воде но што је тежина крижака и кришке кувати у тој води толико док у пола не одмекну и кад то буде онда извадити кришке на сито да се с њих вода оцеди. У воду метути толико шећера у парчадма да упију сву количину воде и онда у тај шећер кад се загреје ставити кришке, кувати неколико пута, пажљиво мешати (стресањем шерпење) и уклањати пену. Кад кришке буду мекане, извадити их у какав суд (ћасу или тањир) и кад се исхладе напунити њима тегле и залити их сирупом. Кришке тако припремљене имаће ружичну боју а сируп затворену-жуту, сламасту боју.

4. *Од шљива:* Најбоље су за то ренклоде и мирабелке. С крупних шљива треба одсећи врх па иглом или трном који треба забости с противне стране (код петељке) истерати коштицу. Неки не ваде коштице, т.ј. припремају целе шљиве а задржавају и неки део петељке; у том случају, да би се на свакој шљиви очувала петељка, ређају шљиве у суд у коме ће се кувати у круг тако, да петељке буду једна до друге. Све шљиве треба затим избости иглом и у води барити их дотле док толико одмекну да им се месо под палцем угиба. Раствор шећера (сируп) треба укувати до првог степена. Обарене шљиве метути на сито да се вода оцеди и кад се шљиве просуше потопити их у сируп и на топлом месту чувати неколико часова, да за то време шљиве упију што више сирупа. Затим их кувати до кључања, скинути суд са огња и онда оставити да тако преноће. Идућег дана одлити сируп, укувати га до трећег степена, налити њиме шљиве док је још топал и оставити их тако неколико дана. Затим одлити сируп још један пут, укувати га до четвртог степена и у њему кувати шљиве до кључања, па кад се исхладе, напунити њима тегле. На сваки килограм шећера треба узети једну и по чашу воде.[1]) На тај начин треба припремати ренклоде.

[1]) Чаша за воду („водена“ чаша).

Мирабелке и остале шљиве кувају се овако: Узети шљиве које нису сасвим зреле спустити их у врелу воду па суд чиме покрити. Затим вадити једну по једну шљиву, ножићем је ољуштити и спустити у хладну воду. Кад се ољуште све шљиве преручити их у земљани суд који је добро глеђенсан и суд напунити хладном водом, однети га на хладно место (у подрум) и оставити тако да преноћи. Сутра дан пометати шљиве на сито да се вода оцеди и кад се нешто просуше потопити их у сируп. Да се начини сируп за пола килограма шљива, треба узети 750 грама шећера и чашу воде. Шљиве у сирупу треба кувати дотле, докле се год пена појављује.

И *зелене шљиве* могу се за ово употребити. Шљиве треба избости иглом што чешће и до коштице, барити их док не одмекну па кад се у кувању почну пети на површину, кад почну пливати, ручити их на сито да вода одиђе. Затим их потопити у хладну воду у коју метути мало соли и у овој их чувати, на хладном месту за 24 часа. После тога изручити воду, испрати их што боље свежом водом и њима напунити тегле па их залити погушћим сирупом. На пола килограма шљива треба узети 1 килограм шећера. У тегли шљиве треба да престоје 24 часа, затим одлити сируп, кувати га док не прокључа и њиме поново налити шљиве. Ову радњу треба поновити неколико пута но свакад ваља додати и понешто шећера да би сируп био ређи. Кад се шљиве напослетку налију сирупом, треба скувати и нова свежа, сирупа и њиме допунити тегле.

Врло укусне шљиве добивају се и кад се укувају у *мед*. Припремају се овако: Зреле шљиве истару се меком крпом, изваде из њих коштице и напуни њима чист суд с добрим затварачем. Тада треба метути и мало утуцана цимета и каранфила. Мед треба добро укувати и скинути сву пену па њиме залити шљиве тако, да се суд испуни медом до врха, суд затворити и положити га (не треба да стоји усправо). Тако положен ваља да остане неко време, а затим однети га у подрум и сваког дана преокретате га, да буде у друкчијем положају. Након неколико месеца добиће се изврсне шљиве у меду.

(свршиће се)

МУЗАРИНО ВИМЕ

У свему животињском свету, само се један мали део створова јавља *рађањем* на свет. Ти створови прве дане проводе негом и храном своје мајке, они сисају млеко мајчино и зову се *сисари*. А млеко је онај благословени сок, којим смо сви одхрањени. Неколике наше домаће животиње, одхрањујући млеком својим подмладак свој, дају млека још и нама и оно нам је понајглавнији део у нашој храни. Многа људска створења лишена су у првим данима мајчиног млека те се с почетка прихвате и доцније потпуно одхране млеком ових неколиких наших домаћих животиња. Од чобанске колебе па до краљевског двора млеко и његови производи не изостају на трпези.

Али о томе соку којим су сви сисари одхрањени у првим данима живота њина, нећемо сада нарочито говорити; нећемо говорити ни о млеку мајчином којим смо и сами одхрањени. ни о млеку домаће стоке наше, него ћемо само скренути пажњу *Тежакових* читатеља на извор млека у наше домаће млечне стоке, на оне жлезде у којима се справља млеко па се после измуза у наше судове те се потом узима као људска храна.

* * *

Наши домаћи сисари од којих узимамо млеко за нашу храну то су женске стране од три преживарска рода сисарска: крава, коза и овца. Те животиње док се музу зову се *музаре* нпр. *крава музара*, а у множини каже се још *музовна стока*, нпр. *музовне овце, музовне козе*.

Млеко у музара справља се у нарочитим органима који се у поменутих музара зову *вименом*. Тако у кратко рећи ће се: *кравље виме*, у овце и козе *овчије виме* и *козје виме*.

Музарино виме рачуна се у доње органе животињске, што се зову *жлездама*. А жлезде се зову опет све оне направе у животињском телу што луче ма какве сокове који требају самоме телу у радњама његовим, или пак сокове који су телу непотребни те се избацују напоље. Према томе, виме је жлезда онако исто,

као што су жлезде и они органи што луче пљувачку, што луче зној, крмељ на очима, жеључни сок у жељуцу, сириште итд. Животињски организам по томе има много разних жлезда. Највећа је жлезда црна џигерица (јетра) и она лучи жуч, па онда слезина, бубрези итд. После ових крупних жлезда има их и толико ситних да се немогу голим оком видити. Има их које су склопљене само из једне једине ћелије. Такве су нпр. оне многе жлезде у танким цревним дуварима а које се зову цревне жлезде; па оне у жеључним дуварима које се зову жеључне жлезде итд. А млечне жлезде у наших музара крупне су а особито у оно доба када се оне музу.

Узгред нам је рећи, да осим жлезда у телу је животињском мноштво још и других органа. Тако ту су кости и рибиљи (месо) што служе животињском кретању, па онда органи за примање и варење хране а то су уста, једњак, желудац и црева; затим органи за осећање и разум животињски, а то су мозак, мождина и живци. Све ове разне врсте органа имају своје нарочито порекло, сваки је нарочито склопљен па и нарочити задатак врше.

* * *

По своме изгледу све су животињске жлезде двојаке, једне су *цевасте* а друге *гроздасте*. Цевасте су оне, које личе на цев што је једним крајем отворена а другим затворена. Отворени крај зваћемо *уста* а затворени *дно*. Уста такве жлезде свакад су окренута на ону страну куда се излива оно што је жлезда излучила. Нпр. у спољашњој кожи нашој мноштво је таквих жлезда а луче зној, и свима су им уста окренута напоље а дно им је окренуто у дебљину коже.

Гроздасте су жлезде налик на грозд од винове лозе али само још када додамо, да је петељка изнутра шупља а тако су шупље и све њезине гране и гранчице све до оне последње петељчице на којој је пуце. Уста су у ових жлезда на брадавици вимена, а дно је у сваком пућету (acinus) гроздовом. У тој прилици када би што наточили у главну петељку, разлило би се и у све остале петељке и петељчице и испунило би исту пућад. Овако су склопљене оне жлезде у устима што справљају пљувачку а овако су склопљене и млечне жлезде.

Разлика је сада између ових двају врста жлезданих у томе, што су дна у гроздастих проширена (acinus) и што их је мноштво за једна општа уста. А у цевастих дно није тако раширено и никад их нема тако много за једна уста.

* * *

По својему пореклу жлезде су постале преиначавањем коже и то било коже спољашње или оне коже која се пресавија те облаже и унутрашње шупљине телесне. Млечне жлезде су од спољашње коже животињске. Да би некако лакше разумели како су то оне постале од спољашње коже, ваља нам се мало о овоме позабавити.

Кожа по дебљини својој има два слоја (ката): доњи подебео слој зове се *крзно (derma)*, а горњи различите је дебљине на разним местима тела и који препокрива сву спољашност телесну, зове се *покожица (epiderma)*..

Покожица постаје од крзна и непрестано се обнавља, докле тело живи. Ћелије се из крзна поступно мењају, и потискују се мало по мало ка површини тела и из тих ћелија постаје покожица. Док постане покожица у крзну се створе три врсте ћелија. Прво су *шипчасте ћелије* које се поређају као мноштво шипчица, усправно по површини крзна а врло збивено једна уз другу, тако да међу собом не остане никаких шупљина у које би се могло ставити ма шта друго (нема међућеличких простора); нити су саме ћелије ма шта друго између себе створиле, нема уметака (нема међућеличне садржине). Друге су ћелије опет шипчасте али на врху своме имају венчић од трепљавих израсли које непрестано трепере, то су трепљиве ћелије. И ове су ћелије јако збивене једна уз другу те нема ни међу њима никаквих шупљина ни уметака. Треће су *табличасте ћелије* које су такође збијене на површини али су стиљене и ширином својом леже по крзну. Ни међу овим ћелијама нема ни шупљина нити икаквих уметака.

Од ове три врсте ћелија постају и три врсте покожице. Покожица од шипчастих ћелија поставља унутрашње шупљине жељуца и црева; покожица од трепљавих ћелица поставља душник и његове гране, а покожица од табличастих ћелија сакрива спољашњу површину тела.

Лако је увидети, да су покожице од оваких ћелија врло чврсте па ма како да су танке. А гдешто су заиста врло танке јер су само од једног реда ћелија. Када су пак од више редова, наслаганих један на други, онда су чврстином својом премашиле многа друга ткива.

Спољашња покожица има понајвише два ката. Доњи кат је мекан: *Малигијева тела (Ptratum mucosum Malpigii)*, и у његовим ћелијама смештена су нарочита масна зрнца који су нарочите боје. То су *бојна тела (меланин)*, од којих површина појединих делова на телу има своју нарочиту боју. Нпр, наша бела кожна боја, па руменило на уснама и јагодицама, боја на младежима, брадавицама итд. Горњи спољашњи слој покожичин провидан је на много места као стакло, те крозањ и видимо боју у доњем кату. Спољашњи кат покожични претвори се у рожњату навлаку, негде дебљу, негде тању. и тада је она најбољи чувар телесни. Она чува кожу под собом те у њу не улазе разни отровни гасови ни отровне течности до којих се дотиче тело сваки час. Она чува тело и од разноврсних заразних клица којима је препуна околина и од чега ништа друго не би могао тако сигурно очувати. И на тело се могу вештачки *ирисадити* окалемити заразе једино пошто се најпре правила та покожица.

Ударом о разне ствари и то прво о ваздух па о све остало, рожњата се покожица непрестано круни и отпада. Кад чешљамо своју косу налазимо мноштво отпадака од рожнате покожице. а кад тимаримо стоку онда је налазимо у њезиној длаци далеко, далеко више (и ту се она зове перут). И све што од ње отпадне, брзо се замени новим слојевима испод ње. Ради тога се непрестано стварају нове покожичне ћелије из крзна.

Згодно је додати овде, да се од ове спољашње покожице гради и длака сисарска. нокти на нашим прстима, копита у копитара, папоњци и рогови у преживара, канџе у звериња, перје у тица, свлак гујин крљушти рибље. И зуби сисарски воде своје порекло од покожице.

Али за овај мах нама је понајважније утврдити да оно мноштво жлезда у животиња постаје од покожице, нпр. све знојне жлезде и масне у кожи; па пљувачне жлезде у устима, жеључне у жељуцу и цревне у цревима, мирисне жлезде на понеким местима у многих животиња. А опет од свију жлезда што постају од покожице најважније су млечне жлезде сисарске или посебице вимена наше музовне стоке.

* * *

Кад већ знамо облике жлездане и њено порекло, сад да загледамо још из ближе како баш оне постају од покожице. Постанак се њин гледа на створењима сисарским још првих дана од рођења а где што још и пре рођења.

На равноме месту покожичину најпре постане мало угибање, само једне покожичне ћелије и то угибање иде прво у доњи кат покожични па по том и у крзно. Од првог угибања ћелија се истегне у узану цев и то је онда потпуна жлезда. Други пут узана се цев на своме дну прошири у малу лопту те та направа изгледа као мала тиквица, бочица итд. а тада горња цев постане јој као грлић.

Оваке су жлезде најпростијег склопа, оне се зову *једноћеличне жлезде*.

Али може бити простих жлезда а да су склопљене од више ћелија. На прилику ако дотичу две или више ћелија док се угибањем начини цев жлездана, или ако се придружи још ћелија док постане на грлићу и боца, онда ће те жлезде ипак бити просте и ако је свака склопљена из подоста ћелија.

Овако су склопљене све жлезде за зној, па за маст на кожи, па жеључне, цревне итд.

Ако ли се од прве цеви одвоји више мањих цеви, ако се дакле цев жлездана разграна тако да све гране имају своје заједничко дебло а то је онај грлић, онда је то *сложена цеваста жлезда (glandula tubulosa)*. Ако ли се на овако сложеној жлезди крајње гранчице прошире на своме врху (који ми овде називамо дном) у мале бочице, онда је до друга врста сложених жлезда, то је *сложена гроздаста жлезда (glandula acinosa)*. Пљувачне су жлезде тако сложене жлезде.

И млечна жлезда у наших музара јесте така велика сложена жлезда. Она постаје на већ показани начин. На ономе месту где израсте виме, најпре се удуби покожично ткиво те начини мноштво разгранатих цеви (више од 20), па мало позније те се све цеви јако приближе једна другој грлићима својим. Од тога њиног скупљања постане на вимену брадавица. На брадавици наћи ћемо и уста за изливање онога што жлезда начини. У

незнатној дубини брадавичиној има један поширок ходник у који излазе уста свију разгранатих цеви жлезданих. Тако се из тога ходника излива млеко на брадавици само једним млазом. Ваља нам навести да је тако у наших музара, али у свију осталих сисара не излива се млеко на брадавици само једним млазем, него са више млазева. Нпр, у кобиле су два, у глодара и месоједа по 5, 6, а у слоница, мајмуница и жена сваки грлић излази устима својим непосредно на врх брадавичин, те се млеко излива на по 20 и више млазева,

* * *

Сва разгранивања млечних жлезда обично су пре рођења и још дуго после рођења подједнака и у мушком и у женском роду сисарском. Истом подоцкан почињу се жлезде у женскога рода јаче развијати и расти а у мушког још дуго остану на једној мери, док иза тога почну закржљавати. А у оно време када се почне лучити у њима млеко, то се каже код музара *зачне*, онда све гране и гранчице у жлездама особито набубре а последњи крајеви грања прошире се у праве лоптице, много налик на пуцета у грозда те тада све ово личи на сочан зрео грозд. Тада и све шупљине тога жлезданог млечног грозда поставе се једним редом нарочитих ћелија које можемо засад звати *млечним ћелијама*.

Најважнији део у свој млечној жлезди то су она најкрајња проширена места на гранама, то су она грожђана пуцета, јер се ту баш ствара жлездани производ, млеко. У пуцету (acinus) постану оне нарочите млечне ћелије из оних покожичних ћелија из којих је сва жлезда склопљена. Оне су и облика истога, т.ј. шипчасте су, и збијене су као и оне, али су само крупније, и имају у протоплазми својој доста крупну језгру и доста ћеличног сока *(протоплазме)*. Крупна језгра у овим ћелијама то је у ствари мноштво мањих језгра на које се једна изделила.

Кад треба да жлезда лучи млеко, онда ове млечне ћелије у пуцету набубре, постану провидне, језгре им се нагло множе и тада се почну издвајати из средине њина ћеличног сока масне капљице као врло ситна зрнца. Та зрнца нарочито некад на један крај ћелије из осталог сока и то на онај крај који је окренут у шупљину пуцета и прва она почну притискивати на ћеличну опну. Та страна ћелије одскаче све више и више и напослетку јој пукне опна, протоплазма јој се проспе и масна се зрнца ослободе, Пошто је ћелија прсла и просула сву своју садржину, отпао је и већи део њезине опне и сада плива по садржини. И то је млеко сисарско. На основици распрснуте ћелије почне се развијати нова ћелија, која ће исто онако проћи као и њена претходница. Ово обнављање бива врло брзо.

Из овога се види, да млеко сисарско постаје распадањем нарочитих млечних ћелија од унутрашње покожице у млечној жлезди. Млеко је протоплазта од тих ћелија, многа масна зрнца, многа зрнца из ћеличне језгре *(nucлëin)*, отпадци од преле ћелијне опне. У млеку се налазе још и друга масна зрнца *(leucocytu)* и неке бледе ћелице. По томе све млечне ћелије, кад се препуне соком, почну прскати и њин се сок збира најпре у пуцету грожђаном, па одатле испуњује све шупљине по гранчицама и гранама млечне жлезде.

Пре се мислило да се млеко лучи из крава непосредно. Али кад се сазнало чега све има у млеку, онда се у њему нашло и ствари којих никако нема у крви. Нпр. сиревине *(caseïn)* у крви никако нема; њу стварају саме млечне жлезде. Да се млеко не лучи из крви доказује се и другим путевима нпр. кад би се млеко лучило из крви, онда би пунокрвне музаре биле у исти мах и најмлечније, а малокрвне би биле и са мало млека и са слабим млеком. Искуством се у много прилика баш обрнуто уверавало. И тако је несумњиво утврђено, да је млеко резултат рада самих млечних жлезда, оно је њин властити производ и то производ самих покожичних ћелија у пуцету жлездину. Али своју храну млечне ћелије ипак примају из крви, и на крви оне заснивају свој живот. Око свију грана и гранчица, као и око жлезданих пуцета стоји густ сплет крвних судова. Из те крви узимају покожичне ћелије све што им треба за живот па онда примљено прерађују и стварају све оно што нам у млеку издају. Ради тога и крв музарина често придаје млеку своје особености. А како се опет крв животињска ствара из њезине хране, онда је, лако увидити, како је врло потребно пазити: каквом се храном храни музара.

Око млечних жлезда налази се и живчани сплет и то око проширених делова на дну, али нема живаца око жлезданих грлића; даље има их доста у брадавици. Али завршци свију ових живаца по жлездама нису се могли још тачно ухватити. Зна се да радња млечних жлезда стоји у вези и са радњом полних органа, али каква је била узајмица ни то још није добро познато физиолозима. Исто тако око млечних жлезда и то опет око оних пуцета налази се густ сплет, и лимфаних судова који јако набубре за време лучења млека у вимену.

Нећемо се овде питати какви су састојци у млеку од наших музара, каква је вредност тога сока у одржавању живота свију сисара. Нећемо додиравати ни то, колика је важност наших домаћих музара по наш људски живот; нећемо се питати кад је боља по нас *јеомуза* а кад *вареника*; кад *грушевина* а кад *кисело млеко;* када *сир* и груда, а кад опет *сурутка;* када *кајмак* а када *павлака;* када опет *благо масло*, или *топљено*. Али ваља нам напоменути, да прво млеко којим музара зачне на неколико дана пред порођај, а тако и оно што се лучи за прва 2 до 3 дана после порођаја, није онако каково је оно осталих дана. По своме склопу ово је прво млеко гушће него што је оно позније, право млеко; ако је и жућкасто *(colostrum)*. То би се могло назвати (*грозничаво млеко*, и не ваља га давати ни маломе музарину сисару ни људима.

* * *

Да оставимо сада ово ситно и тешко загледање у склоп и у радњу млечних ћелија сисарских, па да погледамо мало на читаво вime у наших музара.

У крава (и биволица) вime је састављено из четири сложене гроздасте жлезде које изливају своје производе на четири голе брадавице; у оваца и коза оно је састављено из по две жлезде и по две брадавице. А већ смо утврдили да су ове млечне жлезде кожнога порекла.

Многе животињске жлезде имају једну чудну особитост: оне могу своју радњу понекад зауставити па је опет наставити. Ето нпр. млечне жлезде луче млеко само у женског рода а у мушког су обуставиле тај рад и закржљале. У првим данима живота оне су подједнако развијене у оба рода али истом доцније закржљају у мушког рода, док у женскога, особито у доба парења, почну се нагло развијати. Али чудно је, што се ове жлезде могу кад што кренути на рад и у мушкога; у женскога опет могу проради снажно пре правог њиног времена за рад (пре парења). Тако су још пре 2000 година забележили посматрачи *(Аристотело)*, како је јарац јарио јаре, па то се потврдило и најновијим огледима. Када се телету (кравици) исисају неколико пута узастопце брадавице на вимену, почне теле давати млеко; а *јарића*, када јој се протре вime копривом, почне млеко давати и ако се није никако парила. А још чудније, врло старо казивање, које се истина ретко понављало, али се ипак кроз сва времена понављало, а наиме да и човек може на својим прсима дете одојити, потврђено је несумњиво и у нашем добу, и ако опет као голема реткост.

Ваља нам навести овде, како има и вештачких средстава, којима се могу кренути на живљи рад млечне жлезде. Огледи су утврдили како пресеком неких живаца жлезде почињу јаче лучити млеко, даље када се упрскају под кожу на вимену неке ствари нпр. *стрихнин* (сок из плода биљке *Strichnus nux vomica)*. Тако женама дојиљама обрезава лучење млека *мрки лук*, када га повишо једу. Веровање је у нашем народу (извесно не без основе), да неколике биљке, када се дају стоци у соли, или када их стока може изобила наћи у паши, оне појачавају лучење млека у музара. Нпр. *брзигавац (Prohonche), навала (Asplenium), повратич (Tanacechit), слатка папрат (Polypodium),* у Пчињи.... *(Penista.....)* итд.

Обрнуто има средстава која обустављају лучење у млечним жлездама нпр. када се упрска под кожу на вимену *атропин* (сок из плода нашег велебиља *(Atropa)*. Жене дојиље чувају се белог лука док доје, а када хоће да одбију одојче, онда нарочито једу белог лука и њиме мажу груди своје.

* * *

У сточарству се много полаже на добар сој, те се варочито одабирају грла за приплод, за мужу итд. И у нас се досад нешто трошило на куповину и довођење оваких грла из туђих земаља и особитих сточних сојева. Особито су се ценили швајцарске краве музаре и швајцарске козе. Али у нас је већ готово и пра-

вило створено, да и од најмлечнијих сојева доведене музаре где што одмах, где што у другом или трећем покољењу, јако стукну, сој се изметне и остану нам музаре много ниже вредности. Ово се у нас објашњава друкчијом климом, водом и другим разним спољашњим узроцима.

Несумњиво је, да ће од снажна коња пре постати снажан коњ, и од брсца брзац, али је несумњиво да и од најбољега може испасти рђав. Тако ће исто од добре музаре пре постати добра музара него ли што ће добра музара постати од лоше и ћудљиве чипавице. Наслеђе је важан чинитељ у животу органског света а особито у животу домаће стоке. Али уз наслеђе иде читав низ услова које треба паметним гајењем испунити те да се наслеђено одржи. Иначе ако их неиспунимо, од најбољег соја изметнуће се кржљави и ни за што неупотребљиви сој. Тада ће брав погубити све добре наслеђене особине, па ће се прилагодити новим рђавим приликама у који смо га оставили, прилагодиће се на лошу храну, на рђаву негу, а од тога ће стукнути и складна радња свију органа и нама ће од добра брава остати своја невоља.

(свршиће се)

Шта треба предузети ради побољшања привредног стања у источном делу Србије

У пређашњем чланку штампаном у 32, 33 и 34 броју Тежака од ове године, изнео сам у најкраћим потезима, какво је привредно стање у Источном делу Србије; а у овом чланку намеран сам изнети опет у најкраћим потезима, *шта би требало радити да се побољша привредно стање у Источном делу Србије.*

1. Рад на унапређењу привреде од стране државе

Од како су прописани закони о државним економима и узакоњено да се у сваком округу заснује окружна пољопривредна станица, а у сваком срезу срески расадник; даље закон о унапређењу сточарства, по коме сваки брав који није добар за приплод мора се из приплода искључити а за приплод само одабрана грла употребљавати; затим закон о уништавању штетних животиња и биља и више других привредних закона, — од тада је почето да се изближе у маси земљорадничког света ради од стране државе у већој мери на унапређењу привреде.

Овај је рад још у току увођења у живот, али је сталан и поуздан па према томе можемо се надати да ће се временом осетити добре последице за привреду од овог рада. Али добре последице рада ових установа и закона много брже и много јаче осетиће се у оним местима где више имадне пољопривредних подружина, земљорадничких задруга, увиђавних општинских судова, школованих економа и других пријатеља привреде који ће не само прихваћати оне привредне послове који би потицали од стране државе преко државних органа и ових установа, него који ће и сами у својим местима радити на унапређењу пољске привреде.

С тога треба радити да се ове пољопривредне подружине и задруге заснују и развију нарочито у Источном делу Србије.

Да би ово јасније показао како мислим шта би требало да раде ове подружине и задруге ја ћу овде навести један пример. Тако: познато је, да је у Источном делу Србије општа оскудица у воћњацима. Срески расадници установљени су да се из њих попуни тај недостатак, т.ј. да се у расаднику правилно одневате и окаламњене саднице подигну које ће се по јевтину цену давати појединцима из дотичног среза ради подизања воћњака.

Али претпоставимо, као што се врло лако може и десити, да у неком срезу сеоско становништво или нема могућности или нема увиђавности да узимље саднице и подиже воћњаке и ако се дају садница под тако повољним погодбама.

Да би се у оваком случају одклонио немар и свет живље покренуо на посао, — нађе се, да би било потребно да се у свакој општини подигне по један угледан воћњак.

Ове воћњаке држава, округ или срез не треба да подижу, већ општине, пољопривредне подружине, земљорадничке задруге или други ко из саме околине и места где се воћњак подиже; а државни органи само би руководили послом. Ето у таквим и подобним пословима састојала би се улога ових пољопривредних подружина и других органа.

2. Српско Пољопривредно Друштво и Подружине

Српско Пољопривредно Друштво ради на потпомагању и унапређењу целокупне пољске привреде више од 30 година.

Друштво ради непосредно и посреством својих подружина.

Ја не могу овде да ценим колико је ово по све корисно Друштво допринело унапређењу пољске привреде у нас за минулих 30 година разним начинима које је себи ставило у задаћу, као: приређивањем општих и посебних изложаба; награђивањем појединих удружења и привредника који су се у привреди одликовали; издавањем списа и пољопривредних поука, подизањем угледних добара; потпомагањем пољопривредних подружина; посредовањем у свима тежим и непознатим за наш свет привредним радовима; набавком савршенијих пољопривредних справа и машина; прибирањем података и проучавањем привредних прилика и погодаба у појединим местима у нашој земљи итд. — већ на реду је да се каже зашто је слаб успех рада пољопривредних подружина као органа друштвених који непосредно раде на унапређењу привреде свака у свом крају.

Без околишења може се казати, да је најглавнији узрок у томе, *што пољопривредне подружане немају довољно средстава за рад и остварење задаћа које себи у дужност стављају.* Тако обична је погрешка свију пољопривродних подружина што узимају на себе задаћу да раде на свима гранама пољске привреде у једно време; а то је тако велики посао, да често превазилази моћ много јачих удружења него што су пољопривредне подружине са скромним бројем својих чланова.

Купити земљу, завести на њој угледно газдинство, плаћати за рад и све остало за новац; макар то било и једно мало газдинство опет зато треба доста и новаца и постојаног рада по извесном плану кроз више година. А то обично недостаје нашим пољопривредним подружинама. Па с тога све готово које су се упуштале на ово практично поље рада, које — поље у осталом свагда остаје најглавнији део задаће сваке пољопривредне подружине, морале су да напусте убрзо рад, а с тиме обично и своју задаћу; и ако је Српско Пољопривведно Друштво по могућству највише потпомагало ове подружине које су имале своје имање и чиниле покушаје у практичном раду.

Много би боље било, да свака пољопривредна подружина одреди себи у задаћу много мањи круг рада, т.ј. да сазна шта би у својој околини најпре било завести или подићи у обиму њене опште задаће па на томе и порадити, остављајући на страну остале привредне гране и послове.

На овај начин што би се израдило било би угледно, а могло би се угледно израдити зато, што би сва снага подружине била употребљена на један посао, за који посао ипак не би тако млого труда ни новаца требало колико око обраћивања једног имања на коме је заведено трајно газдинство у више пољопривредних грана.

Напослетку и помоћ коју би Српско Пољопривредно Друштво на овакве појединe послове и пољопривредна предузећа давало, била би од веће практичне вредности, него помоћ која би се давала подружинама за рад и газдинство по свима гранама пољске привреде.

Кад подружина изведе предузети посао и оствари своју задаћу; не стоји јој на путу ништа да предузме и прошири даље круг рада у својој околини на томе истом послу, или да предузме други привредни посао који буде најпречи.

На овај начин и са оваквом задаћом образоване пољопривредне подружине могле би постати прави органи Српског Пољопривредног Друштва и њихов би рад могао имати много већу практичну вредност у средини земљорадничког света него што је имао досада.

Желети је да се на оваквом основу што више пољопривредних подружина образује у Источном делу Србије и нема сумње да би оне доста допринеле да привреда у овом крају увелико кораче и унапреди се.

Да се подобни пољопривредни послови могу остварити, за пример нек послужи рад *ужичког одбора за пошумљивање;* који је у току 7—8 година у тишини без икаквог хваљења од пусте и голе планине „Забучја“ која се налази у непосредној близини Ужица, подигао дивну и густу шуму која ће кроз кратко време представљати вредност милионима динара.

У једној страни где су биле највеће усовине и точила шљунка који се с брда спуштао, сада се подиже красан парк на коме

се види више хиљада орахових садница подигнутих из семена, затим велики простор засађен шљивама и другим воћем; простори засађени омориком, бором и другим четинарима прошарано са разним украсним шибљем и одабраним шумским дрвећем.

На томе некадањем пустом и голом камењару сада је од раног пролећа кроз цело лето и јесен дивно зеленило, које необично пријатан утисак чини на гледаоца као и сва околина Ужице, која се брижљиво чува од приступа стоке где би год ова могла штету учинити а нарочито где би голети таргањем проузроковала.

Ц што је најглавније сав овај тако велики и тако користан посао извршен је готово без икакве помоћи са друге стране него само од прихода што се добија од покошене траве са ливада подигнутих по овим странама и осталим просторима и пропланцима који су до пре забране били пусти и неупотребљиви.

На овакав и сличан начин могу се предузимати и у другим местима сваковрсни привредни послови и предузећа по свима пољопривредним гранама.

3. Земљорадничке задруге

У новије време установљен је *Савез земљорадничких задруга у нас*, који заснива и шири међу земљорадницима *Земљорадничке задруге*, помоћу којих тежи да потпогне и развије привреду у дотичном месту, и да потпомогне и развије међусобно и заједничко помагање између чланова задругара. С тога овај савез посредује и набавља савршеније пољопривредне справе за задруге и поједине чланове задруга као и бољу стоку, расправља поједина привредна и економна питања, изналази начина да земљораднички свет из прве руке добије цену за своје производе а да их не продаје преко прекупаца. А за међусобно помагање отвара кредит и чини позајмице појединим члановима задруга, — за које су наравно солидарно одговорни сви чланови задруге; даје помоћ појединим задругама итд.

Савез земљорадничких задруга изгледа да ће моћи доста учинити за унапређење и развитак пољске привреде у нас. С тога сеоско становништво — земљораднички свет у нас особито у Источном делу Србије треба да се одазива Савезу земљорадничких задруга и да са поверењем ступа у земљорадничке задруге.

Но при заснивању земљорадничких задруга требало би обратити пажњу на следеће околности:

а, Да је врло тешко у млогим местима наше земљораднике ослободити од шпекуланата и интересција нарочито оних који живе по селима, који су већ сељаке задужили, или на други начин обвезали да су зависни од њих; па везујући тако руке сељацима, наравно да они пазе на жетву и принос сељака својих обвезника, па се одмах први и наплаћују и сељаке на све могуће начине уцењују. Зато у таквом стању није ни замислити да земљорадник може тражити цену за своје производе из прве руке, — тим мање, што и Савез земљорадничких задруга има и друге млоге и озбиљне тешкоће да савлада док доведе послове у такав ред и дође до таквог стања да се могне земљорадницима понудити цена из прве руке за њихове производе.

Врло је мало места у Србији ма и у најудаљенијим крајевима од градова и других саобраћајних места где не би било ових сеоских шпекуланата, који се необично вешто додвре сељацима док не уплету своје интересе са интересима појединаца и не почну их подједати.

Они обично нису никакви земљорадници већ земљораднички посао — односно земљораднике на извесан начин штете и упропашћују; али су свагда готови ступити у земљорадничку и сваку другу задругу само да буду први међу сељацима; а после они већ знаду заокретати посао како њима годи.

Да овакви људи не би ступали у задругу земљорадничку где би они само од штете били *не треба их примати у задругу* па макар они и покретали тежњу и заузимали се за заснивање задруге, као што се то лако може десити;

б, Да би се земљорадничке задруге што више везале за земљораднички и уопште привредни посао, чија крајња намера и јесте унапређење овог посла, поред узајамне помоћи, — то би требало: као услов за сваку задругу ставити при образовању исте а нарочито при отварању кредита и давању позајмица, — да свака задруга буде дужна подићи задружни воћњак, или виноград, или детелиште, или дудару, или рибњак, или млекар за прераду млека, или заједнички магацин за смештај жита и других производа до продаје итд., шта где буде најпрече и најпотребније према местним природним и економским погодбама. Наравно да би за оваква предузећа требала појача снага и повише средстава с тога би задруге требале повише чланова да приберу;

в, Да се законом ујемчи и обезбеди, да се ова имања воћњак, виноград итд. могу подизати *бесплатно* на општинским — сеоским утринама; да се не би морала за то земља куповати. После пак изупотребе по извесном броју година уживања, земља остаје опет чија је и била.

Сиромашнији чланови задруге на овим имањима налазили би зараде, нпр. одрађивали би ону суму позајмице што су узајмили од Савеза — односно задруге, а управа платила би њихов дуг итд. Сви пак чланови — односно управа задруге били би дужни да се брину о задружним имању, у чему би их и Савез према потреби помагао и водио надзор како се поступа са имањем и како напредује.

На овај начин дат новац — позајмица, задругама — члановима задруга била би тек права помоћ, јер би поред непосредне помоћи и послуге био одчасти употребљен и у привредни посао од кога би се временом десетогубо исплатило и надокнадило.

4. Саобраћај

Снага земљорадника често је недовољна и за обичне повеће послове и предузећа нпр. исушивање бара, регулисање река, утврђивање живог песка итд. — уопште земљорадничка је снага недовољна за послове и предузећа за која су потребна повећа новчана средства и капитали. Зато такве послове и предузимају људи вешти послу који располажу још и са довољно новчаних средстава. Али прављење путова и одржавање у добром стању у кругу *то земљорадници могу* и то се од њих с правом може тражити и очекивати да раде у њиховом сопственом интересу.

Па какво је стање у овом погледу у Источном делу Србије? т.ј. какви су путеви они којима се сеоско становништво служи, које сеоско становништво само из своје побуде и потребе без постицања од стране власти треба да прави и обдржава?

Најнепристрасније говорећи мора се казати да није задовољавајуће стање у овом погледу. Али опет мора се признати и то, да није свуда подједнака наклоност сеоског света ка прављењу и обдржавању путева за своју службеност. Разлика се јавља углавном у два правца. Тако има места — села где се становништво више стара и брине за прављење и обдржавање својих путева; а има места — села где се становништво ни мало о томе не брине какви ће му бити путеви кроз села и у кругу села.

У првом случају виђа се да сељаци често из своје сопствене побуде просеку и направе кроз село бар по један главнији пут који саставе са најближим главним путем — насипом. Ако у том селу има црква школа или општинска судница — разуме се да ће те зграде и друга знатнија места у селу бити спојене са главним путем. Па и иначе споредни путеви кад се одроне, потконају услед кише или на други начин искваре, местни кмет наређује обично на какав мањи празник те сељаци кулуком пут поправе.

Али оволике увиђавности и заузимања за путеве као што сам казао у многим местима нема. И као да се у овом погледу најгоре стање огледа у Ново-ослобођеном делу Србије....

Ко је гледао првих година по ослобођењу како појединци у неким местима носе у бисазима на коњима а по неки и у торбама на рамену шљунак за резерву или за насипање своје деонице, на главном путу — насипу, то га је морала подићи језа и обузети нека туга, сећајући се из народних песама описатих мука и тешкоћа народних у средњем веку и за време турске управе, услед аргатлука — кулука на тешким пословима.

Хвала Богу! оваквих појава у садање време нема, јер као што се осећа за ових 20 година измена у духовном и сваком другом погледу, тако се осећа извесна измена и у привредном погледу. Тако нпр. за насипање путева служе се сад овако: који немају своју запрегу они или погоде за новац или одраде на каквом другом послу нпр. на копању или чишћењу откопа оним који имају запрегу, те им ови наспу и њихове деонице.

Али признати се мора, да има доста места где нема путева кроз села а требало би да их тамо има, — да има млого

места где би са направом путева могла радити запрега са 4 точка а оно не ради се ни двоколицом.

С тога на реду је, да се поради свим могућим средствима, да се развије наклоност код сеоског становништва ка прављењу и одржавању добрих путева кроз своја села.

Кад се укине кулук који има своје велике махне и држава — округ узме старање за путове у своје руке, онда ако би се и један незнатан део снаге која се сада троши у виду рада као кулук или у виду новца око прављења и обдржавања општих путева, употребио на прављење и обдржавање путева у кругу села — општина, којима се сеоско становништво непосредно служи; *онда би услед олакшаног саобраћаја и привреда осетно корачнула унапред у тим местима.*

(свршиће се)

БЕЛЕШКЕ

Извоз кукуруза из америчких Сједињених Држава. — Приметно пењање извоза кукуруза за последњих пет година била је знатна појава у извозној трговини Сједињених Држава. За последњих пет година кукуруза се просечно извозило 173,818.301 бушела годишње, док се за ранијих пет година просечно извозило 49,,054.663 бушела највиша тачка постигнута је године, која је протекла 30. јуна 1900. год., када се извезло, као никад дотле, 209,348.273 бушела.

Тражња америчког кукуруза врло је велика; он иде у северну половину јужне Америке, у Мексико, западне Инђије, средњу Америку, у енглеске насеобине у северној Америци па и у Африку и Аустралију. Осам до девет десетина целог извоза обично се преноси лађама за разне европске земље, поглавито у Енглеску, Немачку, Француску, Белгију, Данску и Холандију. У овим земљама, као и у Сједињеним Државама, употребљавају се скоро једино за храну стоци, а незнатан део и за варење пића и пециво као и за поправку хране.

Овој тражњи Европе треба у главном захвалити за ово поновно скакање извоза, и мисли се, да ће се тражња и одржати, пошто се кукуруз као јевтина храна за стоку све више цени.

Овај преглед показује целокупан извоз кукуруза (без кукурузног брашна) из Сједињених држава за последњих десет година као и део, који од њега пада на Јевропу:

ГОДИНА (1. јули до 1 јуна)	ЦЕЛОКУПАН ИЗВОЗ У БУШЕЛИМА	ИЗВОЗ У ЕВРОПУ У БУШЕЛИМА
1890|91	30,768.213	23,533.277
1891|92	75,451.749	69,591.177
1892|93	46,037.284	30,260.017
1893|94	65,324.841	52,158.579
1894|95	27,691.137	23,225.510
1895|96	99,992.835	88,856,848
1896|97	176,916.365	154,810.002
1897|98	208,744.939	181,799.811
1898|99	174,089.094	151,978.648
1899|1900	209,348.273	192,519.785

Што је раж за Немачку и Русију, просо за Инђије и пшеница за Француску, то је кукуруз за Сједињене Државе. Преко три четвртине кукурузне жетве на целој земљи добија се у Сједињеним Државама. У години 1870\|71 Сједињење Државе први пут су имале жетву кукуруза од 1000 милијона бушела, од чега се није извезло ни 1 постотак. Деветнаест година доцније производња је порасла за 100 постотака и први пут се пожњело 2000 милијона бушела, а извоз је износио само 48 постотка од укупне производње.

Чишћење ораха — Ораси се обично само окомињају па се тако оставе да се суше, уместо да се прво добро очисте. Међутим не очишћени ораси не само што нису лепи на око, него се при продаји мање и плаћају од ораха чија је љуска чиста и отворене боје. С тога не треба никад пропустити а да се ораси не очисте одмах после млаћења; ово треба тим пре учинити, што није скопчано са великим трудом. Кад хоће да се перу ораси, треба их одмах по комињању метнути у корито или иначе у какав већи суд, и то да не буде суд пун, већ до три четвртине. За тим ваљв орахе прелити водом, тако да буду потпуно покривени. Узети затим какву стару, тупу брезову метлу и добро промешати њоме по суду, због чега ће поодпадати влакна и остаци од љуске. Кад се вода замути, треба је променути, и то мењање треба да се врши дотле, док не почне да остаје бистра вода и док не поодпадају влакна са ораха. Кад се ораси буду потпуно очистили, треба их разредити на решетке од танких дашчица, или још боље, на врбове лесе, као што се употребљавају за сушење шљива. Лесе ваља метнути на сунце и чешће пута промешати орахе, док се са свих страна не осуше. За време кише и ноћу треба лесе са орасима склонити на какво суво место, где има довољно промаје, на пример под наслон где стоје кола; јер ораси кад покисну или кад их роса влажи поцрне. Никад их не треба сушити у пећи, као што то неки чине, јер се тако само с поља осуше, а изнутра остану влажни, па лако буђају и кваре се. Кад се пак суше на сунцу, остаје љуска отворене боје, исуше се скроз а језгра остаје укусна и може се држати целе године, ако се ораси метну где на промају. Овај се мали труд увек добро исплаћује, нарочито ако се ораси не морају продавати раније, до на неко време пред Божић, јер се тада много траже, а лепа се роба добро плаћа. Само онде, где се траже свежи ораси, чије се језгро лако љушти, треба их одмах по млаћењу продавати, јер се онда уштеди труд око чувања и пре дође до новаца.

Коприва — И амо се коприва сматра као коров, и ако ниче и роди и онде, где нам није ни мило ни драго, те тако гледамо, да је се што пре отресемо, — она нам је опет, од врло велике користи. Она у пролеће стиже раније од свега осталога биља и докле је још млада, у гладним годинама, она исхрани толико сиротних породица. Она се готови и у лонцу, којој се додаје, од прилике 7% пројног брашна, а прави и од ње зељаник као и од осталог зеља.

За нашу пернату живину и као зелена и као зрела ванредно је добра храна. Као зелена добро се обари у бакрачу, затим се извади, метне на даску, ситно исецка, метне се 6—7% пројног брашна, измеша се добро, па се докле је још вруће даје нашој пернатој живини, а нарочито ћуркама.

Као зрела и осушена, ванредно је добра храна и њоме се најбрже живина угоји, њено лишће и семе стрља се добро и помеша се пројним, ражаним брашном или мекињама. У ту смесу успе се вода, а још боље помија и тако се од тога направи тесто, које ваља умесити као за леб. Од тога теста одвајају се парчад, која се дају живини. Пре хранења овим тестом, добро је давати и понешто зоби. На овај начин угоји се живина за три недеље и месо јој је врло добро и укусно.

Пошто је ово и врло добра и јевтино храна, и што је још толико исто главно, што се живина брзо угоји и врло добро носи јаја, то би требало овом храном што више хранити нашу живину.

ЦЕНА ОГЛАСИМА:

Мањим од петит врсте једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупних писмена по 15 пара од врсте од ступца.
Већим огласима од целе стране 20 динара (10 фор. а. в.) пола стране 10 дин. (5 фор.) четврт стране 3 динара (2·50 фор.)
Поред тога за свако оглашавање по 20 пара дин. државне таксе.
За оглашавање више пута 10 од сто јевтиније.

Преглед 41. броја Тежака: Програм Славе Српског Пољопривредног Друштва: *Чланци*: Укувано воће (свршиће се). — Музарино виме (свршиће се). — Шта треба предузети ради побољшања привредног стања у Источном делу Србије (свршиће се). *Белешке.* — *Цена огласима.*

ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА КРАЉЕВИНЕ СРБИЈЕ

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ
УПУЋУЈУ СЕ
СРП. ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ
У БЕОГРАДУ

ПРЕТПЛАТУ ПРИМАЈУ И СВЕ ПОШТЕ

НА ОСНОВУ НАЈВИШЕГ РЕШЕЊА ОД АПРИЛА 1869. ГОДИНЕ № 204. ПРЕПИСКУ ДРУШТВЕНУ НОСИ ПОШТА БЕСПЛАТНО.

Цена огласима изложена је на последњој страни.

ПОД МОЋНОМ ЗАШТИТОМ ЊЕГОВОГ ВЕЛИЧАНСТВА КРАЉА
АЛЕКСАНДРА I

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869. ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ

ЗА СРБИЈУ
НА ГОДИНУ 8 ДИН. НА ПОЛА ГОДИНЕ 4 ДИН. ЧЛАНОВИ ПОМАГАЧИ, ЧЛАНОВИ СВИХ ДРУШТВ. ПОДРУЖИНА, ОСНОВ. ШКОЛЕ, ВОЈНИЦИ СТАЛ КАДРА, ЂАЦИ, МАНАСТИРИ, ЗЕМЉОРАДНИЧКЕ ЗАДРУГЕ И ЧУВАРИ ШУМА ДОБИЈАЈУ ЛИСТ У ПОЛА ЦЕНЕ, АКО ПОЛОЖЕ ПРЕТПЛАТУ УНАПРЕД ЗА ЦЕЛУ ГОДИНУ.

ВАН СРБИЈЕ
НА ГОД. 10 ФРАН. ИЛИ 5 ФОР. А. ВРЕД.; НО СРП. ПОЉОПРИВ. УДРУЖЕЊА И ЊИХОВИ ЧЛАНОВИ КАО И СРПСКЕ ЗЕМЉОРАД. ЗАДРУГЕ И ЧИТАОНИЦЕ, ДОБИЈАЈУ ЛИСТ ЗА 6 ФР. ИЛИ 3 ФОР. А. ВРЕД. КАД УНАПРЕД ПОЛОЖЕ ПРЕТПЛАТУ И КАД СЕ ПРЕТПЛАТИ КОД СВОГ УДРУЖЕЊА ПРЕКО КОГА ЋЕ ИМ СЕ И ЛИСТ СЛАТИ

ИЛУСТРОВАНИ ГЛАСНИК СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

ВЛАСНИК И ИЗДАВАЛАЦ
СРПСКО ПОЉОПРИВРЕДНО ДРУШТВО

КЊИЖЕВНИ ОДБОР:
ДР. М. Т. ЛЕКО, М. М. САВИЋ, П. Т. ТОДОРОВИЋ, А. ЖИВАНОВИЋ и Б. Д. ТОДОРОВИЋ.

ОДГОВОРНИ УРЕДНИК
АЛЕКСАНДАР М. СЕКУЛИЋ

БРОЈ 42. У БЕОГРАДУ, НЕДЕЉА 22. ОКТОБРА 1900. ГОДИНЕ ГОДИНА XXXI

СРПСКО ПОЉОПРИВРЕДНО ДРУШТВО
КОЈЕ СТОЈИ
ПОД НАЈВИШОМ ЗАШТИТОМ ЊЕГОВОГ ВЕЛИЧАНСТВА КРАЉА
АЛЕКСАНДРА I.

Славиће на дан Св. Краља Милутина 30 Октобра и ове године своју славу у своме дому, Немањина улица бр. 11.

О слави друштвеној приређује се и *Изложба воћа, кукуруза и пасуља.*

Слава ће се прославити по овоме реду:

1. У 7 часова изјутра богослужење у вазнесенској цркви коме ће присуствовати Управа Српског Пољопривредног Друштва с члановима друштвеним, пољопривредницима и пријатељима пољске привреде.
2. У 8½ скуп свих друштвених чланова, пољопривредника и осталих гостију у друштвеном дому, а затим:
3. Водоосвећење са сечењем колача. На молитве одговара умољени хор певача.
4. Свечан говор Председника као поздрав гостима.
5. По свршеном говору послуживање гостију. Дочекивање гостију траје целог дана.
6. Свечано отварање изложбе *Воћа, Кукуруза и Пасуља.* Изложба траје 5 дана са бесплатним уласком.
7. Свечано затварање изложбе 4 новембра у 11 часова пре подне.

ПРОГРАМ ИЗЛОЖБЕ ОВАЈ ЈЕ:

I. ВОЋЕ

а. *Јабучасто:* јабуке, крушке, дуње и мушмуле.
б. *Коштичасто:* конзервисане (свеже очуване) шљиве, бресквe, кајсије, трешње и вишње.
в. *Језгричасто:* Ораси, лешници, кестење и бадем; и
г. *Јагодичасто:* конзервисане малине, рибизле, огроз, смокве итд.

II. КУКУРУЗ И ЊЕГОВИ ПРОИЗВОДИ

а. На струковима исчупаним заједно са жилама.
б. У клиповима неокруњен.
в. У зрну.
г. Кукурузно брашно за људску храну спремљено, и
д. Прекрупа — јарма за стоку.

III. ПАСУЉ

а. У мехунама неомлаћен.
б. Чист у зрну.

Предајући све ово јавности, Друштво има част позвати и умолити све чланове своје (оснивaче, почасне, добротворе, утемељаче, редовне и помагаче) да изволе Друштво о слави његовој походити и изложбу разгледати.

Бр. 4261 из канцеларије Српског Пољопривредног Друштва, 6 августа 1900 год. У Београду.

УКУВАНО ВОЋЕ

(свршетак)

5. ***Од бресака*** — Могу се припремити на три начина:

а). Одабрати сасвим зреле брескве, избрисати их меком крпом и набости их иглом, нарочито на потврђим местима. Затим на пола килограма бресака узети 750 грама шећера и од овога начинити довољно густ сируп, у који спустити брескве, кувати до кључања, сручити у какав суд и оставити тако да престоји 24 часа. Потом кувати дотле док брескве не одмекну колико треба, пазећи при том да се уклони сва пена.

б). Ваља за сваки 10 бресака узети 750 грама шећера и пола литра воде; сируп кувати и уклањати пену а укувати га дотле, док капље у падању не добију изглед снежног прамења, па затим скинути сируп са огња, после пет минута спустити у њ брескве и кувати их на умереној топлоти. У кувању пазити да брескве буду подједнако мекане, извадити их из сирупа, метнути на сито, и кад се просуше, ставити их у чинију, налити их сирупом и тако чувати за 24 часа. Затим брескве заједно са сирупом кувати поступно до кључања и мешати, па онда поново извадити брескве, метнути их у чинију, налити их сирупом, чувати за 24 часа, и кувати. Ту радњу поновити још једном по истеку 48 часова. И напослетку брескве извадити из сирупа, сируп укувати докле год се охлађен не почне стврднавати, па њиме налити брескве и кад се охладе, напунити тегле, ове што боље повезати и чувати на сувом и похладном месту.

в). Узети брескве које нису потпуно зреле, прелити их кључалом водом, ољуштити а затим сваку, чим се која ољушти спуштати у хладну воду да не би поцрнеле. Сируп припремити од 750 грама шећера и две и по чаше воде на сваки пола килограма бресака и у њему кувути брескве док не омекну и онда их извадити и ставити на сито. Затим их поређати у чинију и у овој их држати до сутра дан на хладном месту. Сутра дан прокувати сируп и скинути пену, па кад се исхлади налити њиме брескве, а затим, после 24 сата укувати сируп с бресквама (треба да прокључа) и кад се исхладе напунити тегле.

6. ***Од кајсија*** — И оне се припремају на три начина:

а). Кајсије које нису потпуно зреле ољуштити што пажљивије, исећи их у полутине, извадити коштицу и одмах метати у суд с хладном водом. Затим их на огњу барити док не омекну, пазећи при том, да вода не прокључа. Обарене спустити у хладну воду, извадити их из ове и метути на сито па кад се просуше поређати у чинију. У исто време припремити и сируп, т.ј. овај укувати до другог степена и кад се исхлади. налити њиме кајсије па их чувати на топлом месту. Сутра дан одлити сируп додати му нешто шећера, укувати га до трећег степена и поново налити њиме кајсије. То исто поновити и после 24 часа с том разликом, што не треба више издвајати кајсије од сирупа већ ове у сирупу кувати до кључања. Измакнут суд са огња чувати тако за 48 часова, одлити сируп, додати му нешто шећера, кувати и уклањати пену и налити њиме кајсије. Тако их сад чувати за 3 до 4 дана и онда одлити сируп, укувати га до трећег степена, спустити у њ кајсије, приставити на огањ да прокључа и напунити тегле пошто се воће исхлади.

б). Кајсије ваља ољуштити и измерити па узети толико шећера колика је тежина кајсија и овај растворити у толико воде да шећер може потпуно усисати. У сируп треба спустити кајсије и прокувати, суд измаћи са огња и након сата — два опет кувати, то понављати све дотле докле се год пена јавља, суд скинути са огња и кад се воће исхлади, напунити њиме тегле.

в). Ко жели да има целе кајсије, тај треба да их припрема на овај, трећи, начин: Узети кајсије с глатком љуском, насећи их извадити коштицу и измерити. На сваких 1·875 килограма кајсија узети 1·250 килограма шећера, метути у шерпењу, налити на њ воде за половину тежине кајсија, па сируп укувати до петог степена. Затим спустити у сируп кајсије у тој количини да могу пливати и приставити их на што јачи огањ. Кајсије у кувању преокретати да би биле подједнако мекане са свих страна. Кад буду прозрачне, скинути суд са огња, извадити кашиком кајсије и метути их у омање тегле — које хватају око пола килограма — а у сирупу који је заостао у шерпењи, кувати остале кајсије, одлити у шерпењу из свих тегала сируп који се оцедио с кајсија, па га заједно са сирупом у шерпењи укувати до петог степена и њиме залити кајсије. Сируп ће се кад се исхлади згуснути — питијосати.

7. ***Од вишања*** — Припремају се на четири начина:

а). Узети крупне зреле вишње, уклонити им петељке и коштице и измерити 1·5 килограм. Затим спремити сируп од 1·250 килограма шећера у који пошто се укува до петог степена спустити вишње и кувати два до три пута до кључања, скинути са огња, преручити у какав повећи суд и оставити тако да преноће. Сутра дан оцедити сируп, укувати га до другог степена, за време кувања уклањати пену, налити њиме вишње и оставити тако да престоје два дана. После тога опет оцедити сируп, укувати га до трећег степена, спустити у њ вишње кувати до кључања и онда, пошто се исхладе напунити њима тегле.

б). Узети (по француском начину) 1·5 килограм потпуно зрелих вишања, извадити им коштице, метути их у чинију, додати им нешто сока од црвених рибизла или половину сока од малина, процеђена кроз платно, приставити на огањ, кувати за по часа, уклањати пену и додати шећера у тежини, да буде равна $^1/_3$ тежине јагода и сока. Затим кувати до кључања и то за време од пола часа, суд скинути са огња и кад се вишње исхладе напунити њима тегле.

в). Узети 1 килограм вишања и ове пошто им се поваде коштице и уклоне петељке, ставити у сируп припремљен од 750 грама шећера и две чаше речне (мекане) воде, кувати за један и по час, уклањати пену и кад се вишње напију сирупом скинути их са огња, сручити их у земљани суд, сачекати да се исхладе и напунити њиме тегле.

г). Узети 1 килограм целих вишања, из којих коштице нису извађене, измешати их с 1 килограмом истуцана шећера и оставити их да тако престоје 24 часа. Затим припремити сируп од 0·5 килограма шећера и две чаше воде и у овоме укувати вишње. Да се овако укуване вишње не би шећериле што бива чешће, треба их кад се у тегли исхладе, залити што топлијим питијама (чајем) од рибизла.

8). ***Од огроза*** — Узети непотпуно зреле бобице, извадити семке попарити их врелом чистом водом или одваром од вишњева лишћа и кад се исхлади, држати их 24 часа у хладној води; неки их држе у сланој води, а после 24 часа, кад их изваде, још сат-два и у шпиритусу. Сируп треба припремити од количине шећера која је већа за две до три тежине огроза и толико воде да ова може усисати сав шећер. Огроз треба кувати у сирупу до кључања, затим измаћи суд са огња и оставити га тако да престоји 24 часа, а потом оцедити сируп, укувати га и њиме прелити огроз. То треба поновити два-три пут, па напослетку кувати са сирупом и огроз и њиме пошто се исхлади, напунити тегле.

9). ***Од белих и црвених рибизла*** — Припремају се на три начина:

а). Зреле рибизле (узети и од белих и од црвених подједнаке количине), очистити и извадити семке па затим спремити сируп од два пут веће количине шећера (ако се узму само црвене рибизле, онда три пут више) и на сваки пола килограма шећера пола чаше воде. Сируп пажљиво очистити беланцетом и у кључању сручити у њ рибизле, шерпењу чешће протресати, скидати пену, па кад се колико треба укувају, измаћи са огња и пошто се исхладе, напунити спремљене судове.

б). Узети (по француском начину) на 1 килограм белих и црвених рибизла 1 килограм шећера. Шећер укувати до петог степена и усути у њ рибизле, кувати више пута до кључања, затим их изручити у чинију и оставити тако да преноће Сутра дан одасути сируп, укувати га до трећег степена, уклонити пену и метути у њ рибизле. Кад прокључа, измаћи суд са огња, сачекати да се воће исхлади и њиме напунити тегле. У сваку теглу сипати и по мало добра рума па тегле затворити тек после 24 часа.

в). У Француској, припремају се рибизле на начин, познат под именом: *Confiture de bar*. Непотпуно зреле и што крупније рибизле очисте, изваде семке нарочитим пером у виду зупца које убоду са стране где је петељка и њиме изваде семе. На 500 грама очишћених рибизла узму 750 грама шећера и 375 грама воде, па добивен сируп укувају до петог степена. Затим у сируп саспу рибизле и кувају их уз чешће мешање дотле, док сируп не почне силазити с кашике у виду густе жуте масе. Тада скину суд са огња, и кад се рибизле исхладе, ради чега се и понајлак мешају, напуне њима тегле. По неки припремају на овај начин и рибизле с петељкама т.ј. целе гроздиће.

10. ***Од црних рибизла*** — Са зрелих бобица треба уклонити чашице које су на вршном делу, па их онако са семкама кувати

у сирупу који се гради од 1 килограма шећера и две чаше воде рачунајући то на сваких 500 грама рибизла. Кувати их до кључања неколико пута и суд у кувању протресати да воће не би загорело, па кад се укува колико треба и исхлади, напунити њиме судове.

11. ***Од шумских јагода*** — Припремају се на два начина:

а). На 500 грама одабраних и очишћених рибизла узети 500 грама шећера и једну и по чашу воде, па кад сируп прокључа налити њиме јагоде. Затим, након 24 часа преручити јагоде и сируп у чинију, оцедити сируп, прокувати га, уклонити пену и њиме прелити јагоде. То исто поновити и после 24 сата, но тада сируп укувати што боље, да буде што гушћи, спустити у њ јагоде, прокувати два пут, скинути с огња и кад се исхладе, напунити њима судове.

б). Пола килограма зрелих јагода усути у густ сируп загрејан до кључања а спремљен од 275 грама шећера, кувати до кључања, скинути са огња и још два пут кувати тако до кључања после сваких пет минута. Последњи пут кувати за 10 минута при чему протресати шерпењу, па кад се суд измакне и јагоде исхладе, преручити их у чинију и сутра дан напунити тегле.

12. ***Од баштенских јагода*** — Могу се спремити на исти начин као и шумске, но с тога што су мекше од њих, те се лако у кувању раздробе, радије се припремају на један од ових начина:

а). Лепе, непрезреле јагоде очистити, попрскати румом, чувати неко време на хладном месту и затим кувати у сирупу припремљеном од 0·750 до 1 килограма шећера и једне чаше воде на сваки пола килограма јагода. Кувати врло пажљиво и после трогубог кувања до кључања, укувати јагоде сасвим, исхладити их и њима напунити тегле.

б). Крупне, не сасвим зреле јагоде поређати једну поред друге да се не би размељале, попрскати их добрим коњаком, потрусити их ситним шећером — на 1 килограм јагода, 1·5 килограм шећера — тако, да се њиме покрију. Идућег дана оцедити сок, укувати, скинути пену, спустити у њ јагоде, укувати их и пошто се исхладе напунити њима судове.

в). Узети (по енглеском начину) на 1 килограм јагода 1 килограм ситна шећера, јагоде сасути у чинију, додати половину одмерене количине шећера и јагоде измешати што боље са шећером. Сутра дан начинити оређи сируп од друге половине шећера, додати по пола литра сока од рибизла на сваки килограм и по јагода и у тај сируп кувати јагоде на умереној топлоти дотле, док се сируп не питијоше. У Инглеској овако укуване јагоде једу с павлаком или путером и печењем.

13. ***Од малина*** — Припремају се на три начина:

а). Зреле но потврђе малине, пажљиво убране и очишћене поређати у суд тако да буду једна поред друге, покропити их вином, потрусити шећером и оставити тако неколико часова на хладном месту; затим спремити сируп за 2 до 2·5 пута више но што је тежина малина и толико воде да може усисати сву количину шећера (по немачком начину, сируп се припрема од исте тежине шећера колика је тежина малина па се укува до петог степена), укувати га, спустити у њ малине, кувати до кључања још два пута (по немачком начину укувати га до 3 степена) и напунити тегле.

б). Узети (по француском начину) 1 килограм белих и црвених малина у подједнакој количини; половину од ове количине измешати са 250 грама белих и црвених рибизла, измуљати их, исцедити сок кроз платно, соку додати 500 грама шећера, кувати га за четврт часа, уклањати пену па затим сасути у њ целе малине, укувати колико треба и пошто се исхладе, напунити њима тегле.

в). Одабране малине метути на сито и прелити их водом којој је додано нешто сирћета (на 8 чаша воде узети 1 чашу сирћета), затим малине испрати хладном водом неколико пута док се не утре траг сирћета. Сируп спремити од 1·5 килограма шећера и 3 чаше воде и кад се згусне спустити у њ малине, кувати их док не буду прозрачне, па кад се исхладе, малине повадити иглом и њима напунити тегле а сируп прокувати, процедити кроз муселин и налити њиме малине.

14. ***Од купина*** — Кувају се на три начина:

а). Купине се кувају у сирупу који је припремљен од 0.750 до 1 килограма шећера и 1·5 чаше воде на сваких пола килограма купина. Купине су укуване, кад су прожмане сирупом.

б). Узети (по шотландском начину) 250 грама тек заруделих купина и 375 грама шећера. Од шећера начинити сируп, спустити у њ купине, шерпењу протресати да би купине потонуле у сируп, кувати до кључања и затим малине извадити из сирупа. Сируп поново приставити на огањ, кувати док прокључа, измаћи суд са огња и кад се исхлади, налити њиме малине. Сутра дан одлити сируп, кувати га, уклонити пену, па кад се исхлади сипати га на малине. После два дана опет сируп прокувати, метути у њ јагоде, кад прокључа измаћи суд, па кад се исхладе, напунити тегле.

в). На 250 грама малина узети 200 грама шећера, од шећера спремити сируп који укувати до првог степена, спустити у њ малине кувати пажљиво нарочито у почетку и уклањати пену; у прво доба мешати што мање а доцније све више. Кад малине отпочну падати на дно суда а пена се при том не јавља, скинути суд са огња па кад се исхладе, разлити у тегле.

15. ***Од зелених ораха*** — Орахе треба за ово обрати у првој половини јуна онда, кад им клапина још није отврдла т.ј. кад је сочна и мекана, да се могу ораси лако набадати виљушком. Обране орахе избости иглом што чешће а на два три места и скроз, потопити их у хладну воду, држати их у води 10 дана а воду мењати сваког дана по два пут. Ораси треба да су увек под водом. После тога ољуштити их, т.ј. скинути им зелени део, и у нешто сланој води кувати их дотле док толико не омекну да кроз њих игла може лако пролазити. Кад то буде извадити их из воде, сручити у хладну воду, извадити из ове, метути на сито и овде држати док се не просуше. Затим припремити сируп: узети толико шећера колика је тежина ораха, сируп укувати до трећег степена, спустити у њ орахе и кувати дотле док ораси добро не омекну, па онда по скидању суда са огња сачекати да се ораси исхладе, напунити њима тегле и залити их сирупом. Ако се након два до три дана примети да је сируп редак, то га одасути, укувати колико треба и усути у тегле. Тада се може метути у сируп и мало цимета или ваниле.

Кад се у место шећера жели употребити мед, онда сируп од меда припремити на поменути начин па радити овако:

1. *Од јагода баштенских и шумских, малина, рибизла и огроза* узети на 1 килограм воћа, четири чаше меда; воде не треба додавати меду нимало, затим воће кувати на исти начин као и у сирупу од шећера.

12. *Од јабука, крушака, бресака, кајсија и др. воћа,* узети исту количину као и за кување у сирупу од шећера; мед разблажити са толико речне воде колика је тежина меда, и воће кувати док толико омекне да се може сламком набадати. Воће потом извадити из сирупа, поређати на лесу подаље једно од другог да се не улепи и просушити у сушници или пећи умерено загрејаној; за то време укувати сируп, воће метути у тегле па сирупом залити воће.

С руског,

Благ. Д. Тодоровић

МУЗАРИНО ВИМЕ

(свршетак)

Нећемо за овај мах додиривати све спољашње услове за одржање и развијање добрих музара, него ћемо поред одабирања добра соја музовне стоке скренути пажњу читатеља на један, готово превиђен закон о радњи жлезде у живом телу и отуда ћемо потражити упута за одржање већ стечених добрих особина у музовне стоке и за њино развијање онде где их још нема за одгајивање добрих музара.

Утврђено је, да су многе жлезде у животињском телу стукнуле и сасвим закржљале *(рудименти)* а без особите штете по само тело и његов познији живот (нпр. млечне жлезде у волова, овнова, јарца итд.). Таких закржљалих жлезда има неколико и у људском телу. Жлезде пак које већ стоје и раде у животињском телу, могу од времена на време обуставити свој рад и опет га обновити (нпр. знојне и масне жлезде у кожи, жлезде у органима за варење). На томе се може засновати правилно очекивање, да је у многим жлездама могућно изазвати рад, према нашој потреби и онда да можемо већ једном отпочети рад и убрзати (нпр. млечне жлезде у телади и у јарића).

А за све време мўже у ствари се непрекидно и изазива радња у млечним жлездама музовне стоке, било дојењем младета било мўжом за нас. И за то се готово и не тражи с наше стране нарочитог изазивања, него се тражи да ми само не ометамо њину

радњу. Јер управо наше ометање поглавито и чини стукање у млеку најбољих наших музара. И у народу у нас има некога подсећања против ометања жлездане радње у вимену музовне стоке, али то је канда спало на само понеке врло ретке станарице. Тако те станарице чувају своју музовну стоку више свега од *препржавања* (гдешто кажу *препражавања*). Оно што већина станарица претура на *чинилицу* или *иоганицу* то прве понајпре објашњују препржавањем. Чобани чувајући стоку, особито кад се стока гони далеко од куће или колебе на пашу, дешава се да од ружна времена или чега другог, заноће са стоком у шуми или ма где ван редовнога својег преноћишта. Тада станарица не сматра да је ту сва штета у томе што ће се изгубити једна мўжа, него сматра да ће бити далеко већа штета што ће тиме непомуженој стоци *стукнути млеко*. Иза таквога случаја стока редовно даје мање млека, и то се зове: стока је *препржила*. Чобани добре станарице гледају у тој прилици да по што по то само стоку помузу, и ако немају суда да подхвате млеко, онда намузају просто на раван, само да стоци *вимену олакша*. Када ли се стока погуби, рецимо ако се нагнао преко дан бајук (курјак) на стоку, или ако су се чобани заборавили, те стока прсне на све стране, тада се с тешком муком и дангубом искупља стока по 2, 3 дана. Чим се тада који брав нађе, прво што се предузима јесте да се одмах помузе, на истом месту, наравно да тада нема ни помена да се тим млеком користи сопственик, него само да се вимену олакша, да *музара не препржи*. Нико не воли толико млеко, колико чобани; за њих је варениκа права царска част, али они то лако прегоревају, и измузају одмах на раван чим треба очувати музару да не препржи. А када већ стока, поред све оваке опрезности, опет остане непомужена, онда чим се добави предузимају се око ње разна пословања, ту се гата и баје, а дају се и извесне траве у соли (нпр. *повратич*, *срчаник*), гледа се како би се стока одмах иза тога што боље хранила е да би јој се тако млеко повратило.

Ово поступање потврђује, како се искуством осетила велика важност по количину а свакојако и по каквоћу млека. У правилној мужи стоке је врло важно одржати тачно онај ред у мужењу којим се већ иде. И у ствари сваки поремећај у томе реду изазива и поремећај у радњи млечних ћелија.

Да још погледамо мало на ред којим се управљају у мужи наше станарице. Стока се музе обично два пута у 24 часа, вечером кад се стока с паше догна станарици у стан, и јутром пошто стока устане, а то је обично по што сунце огреје на ведру дану а на облачну редовно доцније. У понајкраћим ноћима а ведрих дана стока се изјутра пушта на *иопас*, т.ј. стока се пусти из стана у први раѕвитак, па је чобани истерују на пашу у пашњак или у забран да се напасе, и после 2, 3 сахата враћају је с паше у стан и тада се музе. То напасање изјутра пре муже зове се *иопасковање*. Стока се попаскује лепих дана на кратким ноћима у мају па до Видовадне или најдаље до Петровадне. Нема сумње да је ово као обичај врло различито у разним крајевима нашег народа.

Још се може запазити, да станарице у прво време не измузају довољно стоку јер је „грехота“ све отети младету. Верује се да се понеке музаре и не дају сасвим помусти: „*устегну*“ млеко за своје мла̀де. Станарице обично заваравају таке музаре нпр. мету преда њих младе да га лижу, дају им соли или што тако док их музу.

Али готово редовно у јулу и августу музовна стока омањује млеком. Тада станарице не музу стоку изјутра чим сунце огране, него је оставе да још позадуго лежи у стану: „те да набризга“ јер иначе не ће се ништа намусти.

* * *

Сви досадашњи наводи могу нас донекле поучити од чега зависи млечност наше стоке музовне. Ради тога покушаћемо да средимо неколике упуте за своје поступање у томе:

1. Пошто су млечне жлезде у наше музовне стоке постале од коже, то је потребно прво старати се да у стоке буде здрава и чиста кожа па ће тако и жлезде бити здраве. Тимарење крава, често купање оваца а кадшто и коза треба да је стално правило домаћинско. Чистота и сувота лежишта а особито преноћишта утиче најпресудније на чистоту коже. А већ колико је важна чистота кожна по здравље сточно биће доста ако наведемо да се кроз кожу врше многе важне радње: испарава се многа вода, лучи се зној из крви (а ту је понајвише сирћетна и млечна киселина), и длаци потребна маст. Кад се ове радње обуставе, неминовно долази каква болест на животињу. С тога се и каже: *добро отимарено иола нахрањено*.

2. Како пак млечне жлезде, истом као један део коже имају непосредно саме лучити млеко, чистота самога вимена још је претежнија од чистоте остале коже. Виме у музовне стоке, пред сваком мужом ваља опрати млаком водом па убрисати сувом крпом. Делове око вимена треба особито чувати од балеге која се лако нахвата на пландусима вуне и длаке брављe. А у наших домаћица обичај је, да оперу виме у крава само када први пут одајају теле, које није само кадро било посати краву, а то већ никад не чине козама и овцама. Када се пак запирање вимена једном отпочне, оно се врло лако пренесе у обичај и лако се затим продужава. А *чипаве* музаре (тако се зову музаре које имају тврдо виме) готово је бескорисно и мусти друкчије, јер из њина тврда вимена само се на тај начин и може што намусти. Прањем вимена отклања се још једна тешкоћа у мужи. Тако многе су музаре, особито почетнице, јако осетљиве (*голичљиве*, како веле наше старице) кад им се дирне у виме, па се не дају помусти без велике муке. Та осетљивост долази од многих живаца у брадавицама вименовим. Млака вода понајпре отклања голичљивост у музара.

Прање вимена утиче на здравље музарино, на млечност вимена, на јачину и напослетку оно је веома потребно по саму здравственост млека сточног.

3. На лучење млечних жлезда јако утиче и добро расположење брава. За то у многим местима чине све, што ће боље расположити музару док се музе. Љуба за телад врши донекле тај задатак, јер теле стоји пред кравом те га она лиже док је станарица музе. Давање крави посољених мекиња или другог чега док се музе опет има тај смисао. А пошто краве воле песму и тепање, то им се гдешто пева и нарочито тепа и милује све док се музу.

4. Не треба нам нарочито наводити, да је и храна важан чинитељ од чега зависи и здравље музарино и њезино млеко.

Запажено је, да се добра музовна стока налази понајпре по планинским крајевима, тамо су подгајени и најбољи сојеви млечне стоке а тамо понајдуже траје и млечности у музара (време од како се почне брав мусти па док не пресуши). А запажено је, да музовна стока најволи зелену сочну храну биљну и да на таквој храни највише млека даје. Планинско сочно биље то је музарама омиљена храна. Лако је запазити откуда највећа млечност баш у планинским крајевима. Када се најпре јавља пролеће, снег копни понајпре по долинама и равницама и ту се најпре јавља бујна сочна трава, док су узвишенија брдашца, падине и врхови великих висова још под дебелим снегом. У првим окопнелим местима је и прва пролетња храна планинској стоци. Доцније копни снег на омањим висовима па на већим и већим, док се истом у половини лета не озелене и врхови. Док је биљна сочност у првим најнижим местима планинскпм већ прешла, и док је у средњим увелико потрошена, тада се истом на великим висинама развила. На тај начин стока, како изађе на зелену пролећну храну, остаје на њој непрекидно све до првог јесењег снега, до краја августа и до половине септембра. Зато је у планинске стоке и млечност најобилнија и најдуже траје. У равним местима то је другчије, ту сочна биљна храна опада још у почетку јула а у августу готово је стока спала на суву, и ако обилну и снажну храну. Али сува храна не подржава тако млечност у стоке. С тога и млечност сточна у рàвним а топлијим местима опада.

Из овог проматрања може се лако видети, да музовној стоци ваља друкчије удешавати храну него за јаловиње и потежну стоку. Ако је музовна стока на пашњаку, тада она обично има угодну храну чим је има доста у пашњаку. Тада остаје још да се нарочито побринемо за водопој и за редовно сољење. И тако може остати све до августа, када нам треба вештачки додавати сочне биљне хране нпр. по кад-што отаве од детелине или томе сличнога.

Ако ли нам је музовна стока на јаслама, онда ако је хранимо сувим сеном, то нам треба додавати кад-што и сочне хране нпр. сточне репе, или таког чега. Ако ли је хранимо сламом, шаровином, комишом итд. онда уз ту још сувљу храну ваља додавати редовно још више ма какве сочне хране нпр. сточне репе, бундева, кромпира, морске репе, комине или џибре, пиварског требера итд. А док је лето као додатак сувој храни може згодно послужити отава нпр. од детелине, кукуруз често

посејан на сачму као зоб итд. Хранећи овако музовну стоку ваља нам се старати да стока буде свагда сита, јер ваља знати да само од нахрањене стоке ми имамо добити а од нехрањене стоке очевидна је штета. Оно што дамо стоци тек „да душу држи“, или тек да „из зиме измахне на траву“ у пролеће, то је права штета по нас. Све што стока тако поједе, то је наш издатак без икакве накнаде, то је чиста штета. Брав тако храњен потрошиће нам ипак неки део хране, а ако срећно измахне на зелену траву, све до јесени нећемо имати од њега никакве накнаде и сва храна преко лета, у шуми или пашњаку, отићи ће на повраћање онога што је изгубио брав преко зиме рђавом храном. А добро храњен брав може нам дати у свако доба добру накнаду за све оно што смо потрошили на њега: музара ће нам се одужити обилним млеком, потежник у плугу или у колима, остали својим месом и другим производима. Ако ли дође до потребе, може добро храњена брава свагда и на пијац извести и за добре новце продати јер добру браву никад цена не пада.

Уопште, онај сувишак у храни преко онога што истом душу држи, у том је економска добит. С тога и стоји реч у домаћина: добра храна и паметна нега стоци то је богатство домаћиново.

5. Мужа музовне стоке врло је важан посао паметна сточара. Кад ће се преко дан мусти, колико ће се пута мусти, како ће се мусти, измерити колико се намузло — то су све питања која не обилази добар сточар.

Осим нешто мало варошких млекара у нас се свуда стока музе два пута на дан, јутром и вечером. Али се тада не држи тачно једног утврђеног времена. И јутро и вече заузимају доста времена; јутро од пре зоре па до велике ручанице (око 9 и 10 часова), а вече од мало пре смирења сунчева па до велике вечернице (до 2, 3 часа ноћи). Тако је ово време муже јако размакнуто. А рекосмо да у мужи треба се држати утврђена времена, готово на минуте. Кад се почне мужа јутром у 5 часова а вечером рецимо у 6 часова, треба је вршити свагда док се год брав музе само у то време. Дуже задржавање муже преко утврђеног времена у самоме почетку, утиче на музовну стоку као препржавање, само што би ово могли назвати *мало препржавање*. А тако и мора бити када се остави стока јутром или вечером по читаве сахате преко већ једном узета времена, да чека особито ако је преко дан била обилна храна, а преко ноћ добар одмор. Тада су вимена у добрих музара добро набризгала, могу бити препуна, па на време неолакшана морају трпити оно што доноси и преокрет у радњи млечних ћелија вименових. А правилност у мужи доноси ће и више млека и одржаће се млечност за дуже време.

Али ипак није ово најбоље време за мужу. У афричкој Нубији и у азијском Тибету музу стоку по три пута на дан: јутром, у подне и у вече. Ни добри сточари никад друкчије не раде. А кад се три пут музе, онда лакше можемо себи допустити оно померање преко утврђеног времена за мужу јутром и вечером, јер ће тада мање бити оног малог препржавања.

Како ће се мусти, то остаје да свака станарица учи од своје боље и вештије друге. Јер многи вештачки огледи, читаве машине што су нарочито измишљане за мужу, све је остало ниже од извежбане али и снажне руке станаричине. Кад се подавије палац па се притисне брадавица на вимену четири остала прста у песницу, производи се притисак од 100 и више килограма.

Измузање се препоручује што је могућно потпуније без обзира хоће ли што остати музарину одојчету. Стока добро мужена свагда је добро и своју млад одојала, и ту се не треба бојати никаке грехоте, која се уосталом не помиње само у нас. Китајци имају нарочиту секту која устаје против муже уопште онако, као што у нас вегетаријанци устају против узимања животињске хране (јер је грехота таманити толику стоку као божија створења). Најпосле можда би се нашла грехота баш у чувању од те грехоте, јер би се тиме ишло против оне божије узајмице која стоји између биљног и животињског организма у природи.

Где је мање музара, нпр. где су саме краве треба редовно мерити колико се намузе млека о свакој мужи и од сваке музаре. За ситну стоку не мери се за сваког брава него се мери укупно за сву стоку, али се ипак мери о свакој мужи. То се чини за то, да би се по томе знало како ће се даље стока хранити и неговати. Чим се опази да поједина музара омањује млеком, одмах се она нарочито проматра да јој није у чем здравље посрнуло. Ако ли се опази мањак у млеку на свима музарама, онда се истражује да ли није било што незгодно у храни сточној минулога дана нпр. да ли је није било недовољно, да није била одвише сува и да ли је стока била довољно појена. Кад се овака појава брзо запази одмах се незгода и отклони, а ако се одмах не запази, постане сасвим тачно и више се не може поправити.

За посебно мерење намуженог млека као и за укупно, не иде се једнако на кантар, јер би то било и сувише дангубно и сувишно тешко. За то се најпре подмери суд у који се музе. Управо ма какав кабао (музлица) ноже нам згодно казати колико је намужено млека и то оног часа чим смо намузли у њега, а без кантара. За то се удеси најпре једна шипка, било од тврда дрвета дреновине или од гвожђа али да је права и дужа него што је дубина кабла. Помоћу те шипке можемо сигурно подмерити свој суд у који муземо. Узећемо какву меру од читава литра, боцу или цименту (а у свакој кући има по који такав суд), стаћемо крај чесме или бунара, па ћемо сипати једну по једну меру (цименту или боцу) воде у наш суд, намењен за мужу, и за сваки литар насуте воде забележићемо на шипци докле се вода у суду попела. Само пре тога ваља нам суд поставити на равно место. Ако је шипка дрвена, урезаћемо на њој сваку белегу ножем, ако ли је гвоздена онда јегетом. Шипка ће после тога изгледати нашарана као рабош. Ако смо у овоме послу држали шипку на средини суда усправно тако ћемо је свагда постављати и доцније, а ако смо је прислонили уз бок суда онда можемо још и приковати за суд. На тај начин имаћемо подмерен суд и моћи ћемо на шипци избројати колико смо литара намузли, било од сваке краве посебице, било од све стоке укупно. Овако подмерени судови могу се и поручити код лимара и казанџија за мале паре.

Оваким судом можемо лако измерити намузено млеко за сваку музару посебице и непрекидајући мужу, дакле неизливајући кабла. Кад почнемо коју музару мусти, треба нам само запазити до којег зареза на шипци дохвата млеко од раније помужених музара, па онда мусти другу и после свршеног мужења опет погледати докле се млеко на шипци попело, а ту ћемо одмах сазнати колико је баш та музара дала млека. И тако радећи до на крај можемо сазнати колико млека даје свака музара посебице и сваке муже преко дан. Овако се може подмерити и суд у коме се вари млеко, котао или казан. Тада имамо и контролу за оно прво мерење у каблу.

Где има писмених у кући ваља водити белешку од сваке муже како за сваку музару посебице од крупних музара, тако и од свију укупно; од ситне стоке треба укупно бележити за сву стоку, и такође за сваку мужу преко дан. Користи од оваког бележења очевидне су. Тако ћемо сазнати која нам музара даје највише млека, којој млечност дуже траје те која у појединим месецима да више млека, а која годишње; у којим су месецима уопште музне понајмлечније, а опет по томе ћемо се упутити од којих музара да остављамо телад за приплод, које ћемо опет из стоке за раније уклањати, уопште тиме сазнавамо тачну вредност сваког брава својега.

* * *

Ваља нам овде наговестити да виме музарино може и оболети. Болести на вимену могу бити различите. Најобичнија је је болест *оток* једне или двеју брадавица, половина или свега вимена. Тај оток може доћи од невешта мужења; може од многог и јаког туцања младетова за време сисања; може ма од каква удара или огреботине, а може и од препржавања као и од назеба на влажном лежишту. Музара се тада брани кад дође на ред да се музе. Оток може бити тврд, или мек и као потпиреп. У тим приликама ваља брава издвојити од остале стоке, притворити га и оставити на миру; удесити му суво и чисто лежиште, а давати само зелену храну. Ако је оток мек онда треба брава само оставити на миру и почешће лако и пажљиво измузати (на сваки 2, 3 часа). Тврди оток ваља најпре намазати павлаком па лагано трљати док се тврдо место не растера и омекне. И тада ваља брава што чешће измузати, али подаљ не пуштати младета.

Некада се врхови брадавица смежурају и јако су врући, а млеко сасвим пресуши. Та је болест већ тежа. И тада ваља издвојити брава, брадавице му почесто мазати павлаком или благим (несољеним и нетопљеним) маслом. Треба га изводити да пасе само росну траву или давати лишће са винове лозе или каквог другог ма сочног и нежног лишћа. Брава ваља непрестано држати везана.

Још је тежа болест на вимену, када је на отоку модро црвенило и кад наступи гнојење. А најтежа је када виме не отиче али јако помодри, спласне и постане хладно и неосетљиво. Од ове болести брав може брзо и мањкати. За ове болести ваља одмах ићи по лекара.

Шта треба предузети ради побољшања привредног стања у источном делу Србије

(свршетак)

Поједине привредне гране

Пошто сам представио главне чиниоце који се према својим задаћама брину за привредни напредак, сад је на реду да се каже шта би код које привредне гране непосредно имало да поради за њено унапређење. Биће што краће.

1. Код земљорадње

Напредак и побољшање земљорадње као прве и најглавније пољопривредне гране треба очекивати од опште привредног побољшања, јер све стоји једно с другим у вези. — И као што појединац кад побољша своје стање и снабде се са бољим средствима — боље и више почне обрађивати земљу; тако исто осећа се сваки привредни напредак или назадак и у маси земљорадничког света кад наступи услед ма каквих повољних или неповољних погодаба за привреду уопште.

Но ипак за пољску привреду а посебице за земљорадњу доста би се могло учинити кад би се завела употреба гвозденог плуга свуда где се може употребити; кад би се узела у употребу ветрењача и требило (тријер); и кад би се завело одабирање и чишћење семена за сејање од уродице и корова.

Ако се никако не би друкчије могла увести у употребу ветрењача и требило, требало би општинама наредити да из својих средстава набаве бар приближно потребан број ових справа; и завести обавезу да нико не сме посејати глотно уродичаво и коровљиво семе па о томе и строг надзор водити.

Осим тога мешање семена за усев као јечма и крупника, крупника и пшенице овса и јечма итд. као што се то у неким местима чини требало би савсим забранити.

2. Побољшање стоке

Требало би:

а, Боље проучити природне погодбе појединих места за држање појединих врста стоке која заслужују пажњу па тамо посредством изложаба и награда а и другим начинима развијати и усавршавати ту врсту стоке која у том крају напредује.

б, Порадити да се повећа број крава музара. А то би се поред осталих начина могло постићи и тиме, ако би се подигли у појединим местима угледни млекари за савршенију прераду млека и порадило на стварању млекарских задруга.

в, Презање крава у раду требало би потпуно забранити.

г, Радити на томе да се заведе постепено лучење од сисе јагњади и јаради.

д, Кад се уреди питање о утринама треба поправљати пашњаке на утринама требљењем од камења, боце, трња и осталог корова што смета трави да расте; а затим завести постепено пуштање стоке на пашу коју ће чувати чобани заједнички селски погођени.

ђ, Завести заједничка детелишта подигнута на селској утрини и друге вештачке пашњаке у сваком селу где то потреба изискује; одакле ће се прихрањивати стока кад наступи случај да је треба због недовољне хране нпр. у време суше и у лето прихрањивати. — А нарочито да се са тих детелишта припреми резервна храна за зиму за стоку; а нарочито за случај дуготрајне зиме, кад се сва крма зимња храна стоке потроши и наш сеоски свет често пада због тога у велику неприлику.

Ове мере што сам напоменуо односе се више на побољшање говеди, оваца и друге врсте стоке осим свиња.

Да се појача држање свиња и побољша у Источном делу Србије могло би се очекивати само на тај начин, ако би се побољшало опште привредно стање; а нарочито, ако се подигну воћњаци у већој мери и жирородна гора; на чему се уосталом унеколико и ради од стране државе.

3. Подизање воћњака у Источном делу Србије

И ако је ово један од најозбиљнијих и најпречих послова који се нарочито у овом делу Србије има извршити, ипак поред оних мера које је држава узаконила и почела извршивати у погледу унапређења воћарства, истицати и препоручивати сада на овом месту друге мере нема смисла док се не сачека резултат започетог рада у овом погледу.

Исто тако и за обнављање и унапређење винограда учињено је све што треба од стране државе да се обезбеди и одржи ова важна привредна грана.

4. Повећање производње конопље

Поред ужарске конопље која се највише сеје и гаји у околини Врање и Лесковца и која има доста грубо влакно, требало би одомаћити и сејање оне врсте конопаља која има тање и боље влакно за конце и лепша ткива. Ово би требало тим пре учинити што у Лесковцу постоји и једна државна ткачница — ткачка школа и једна приватна фабрика ткива.

Исто тако за ову потребу требало би завести у већој мери, на чему се уосталом и ради, сејање лана — ћетена. Али за ово би требало, боље сазнати места где лан може успевати па га тамо више и уводити; јер познато је, да лану колико је потребно добра земља толико исто и подесна ваздушна влага. Због тога што је код нас уопште топлији и сувљи ваздух, лан не може да одрасте толико велики и да буде тако добар као нпр. у Пољској, Ческој и Русији; али има места појединих као што је нпр. околина Пожеге, Власина, местимично цео округ ужички и остала места на висовима у таквим окрузима где се земља потреви добра, може лан да одрасте и успева тако исто добро као и у поменутим земљама.

Уосталом место ткачница које су подигнуте у Лесковцу за израду скупоценијих ткива а које оскудевају у домаћем материјалу за прераду, пре би требало да постоје фабрике за израду ужарије и грубих конопљаних ткива као нпр. платна за џакове, за коју израду има довољно материјала.

5. Обнављање растове шуме

Подићи растову шуму уопште а нарочито у нишком, пиротском врањском и једном делу топличког округа, да постане шума средњег узраста и почне рађати жир, не би се могло на други начин док се не би:

а, *Забранило кресање шуме — лисника.* А то би се могло забранити само тако, ако би се подигло што више детелишта и других вештачких пашњака те да се повећа количина хране за стоку како у лето тако и у зиму, а с тиме да се повећава и број стоке, осим коза.

б, *Забранити потпуно приступ стоке како лети тако и зими у ситну растову шуму и осталу коју стока брсти док не одрасте толика да јој стока не може досађивати.*

Да би се ова забрана могла и остварити треба помагати се опет детелиштима, вештачким пашњацима и сточном храном; а где имадне државних сувата требало би одобрити попашу стоке оним становницима из околних села који ставе своје ситне шуме и голети под забрану од приступа стоке ради пошумљивања и учвршћивања земље. Попаша да буде бесплатна а ова повластица да траје док гора не одрасте толика да јој стока не може штету наносити, а голет не покрије шумом и зеленилом — травом да се земља и камење не осина и не рони.

6. Обустављање печалбе

Да би се у Источном делу Србије што више задржао земљораднички свет код свога дома на свом послу да не иде изван земље; требало би што је могуће више радника из овог краја примамити на државне и остале веће послове; као: у мајдане рудокопе, на железничке радове, при сечи шума у већој мери итд.

Напослетку где имадне услова за индустријска предузећа и веће пољопривредне и остале државне установе у овом крају треба их подизати и будити предузимљивост имућнијих људи у том правцу; те тако на поједине послове узети масу радника за извесно време док земљораднички свет не дође до могућности да се бави искључиво својим послом земљорадничким и од тога да живи.

Савко Кучпарић.

ИСКРИЦЕ

Сер Џан Бенет Лаос[1]) — Више недеља чекало се да на француску Изложбу из Ротамстеда дође *Сер Џан Бенет Лаос* и његов помоћник кроз више од половине века (од 1843) *Сер Хенри Гилберт*. Ну, овај последњи дошао је сам, овлашћен од Сер Џана Лаоса да изјави најдубље жаљење његово што није могао да му се придружи. Њега је задржао био у Ротамстеду један несретан случај, који и ако је био озбиљан по последицама, изгледало је да ће његовој породици и пријатељима уштедити жалост која их снађе. Повреда по глави, поводом пада једне греде спречила је Сер Џана Лаоса да изложбу походи у друштву Сер Хенрија Гилберта, као што је желео; али, као што мало час рекосмо, његово здравље није уливало никакве бриге о каквом несрећном исходу. Управо и у пркос својој великој старости, Сер Џан Лаос сачувао је био све до последњих му дана, сву своју умну свежину, и обилазио је и настојавао своја огледна поља и своје имање као год за свих ранијих *шездесет и шесет година*. Према томе његова смрт, 31 августа ове године, изненадила је, као што је ожалостила, све његове пријатеље и поштоваоце.

Сер Џан Бенет Лаос рођен је у Ротамстеду 28-ог децембра 1814. Отац му умре у 1822, а он као ђак сврши најпре школу у *Итону*, а затим ступи и на универзитет у *Оксфорду*. Једва му је било двадесет година, а он се већ врати своме дому и добру у Ротамстеду и прими у управу пољско имање од неких *сто и тридесет хектара* земље. Ревносно изучавање дела *Биљна истраживања* од *Томе Сосира* пробудило је у њему вољу за природним наукама; докле га је наклоност његова духа вукла више на поље научне примене и практике, него ли на стазу чисто философских наука. Разноврсни резултати које његов сусед и пријатељ, лорд *Дакр*, добијаше од употребе костиљу за ђубрење земље, ти резултати јако му падоше у очи; и он предузе да их себи објасни путем методичних огледа. И тај предузетак беше и почетак оних *огледних поља у Ротамстеду*, која су после стекла и светску славу, а где се, ево већ шездесет година, и методично и беспрекидно врше огледи у правцу, који допушта да се из сваког од тих огледа црпе закључци, који се у пракгици могу примењивати.

Жан Б. Бусенгол у Француској и *Јустус Либиг* у Немачкој показали су, готово једновремено, пут који земљорадњу старога света води тако сретном преображају, а чије се дејство данас осећа на све стране. Физиолошки закони растиња, основне погодбе за храну биља, средства за појачавање плодности земље, рационалним ђубрењем, правила за исхрану стоке, једном речју *агрономска наука*, у свој својој целини, рађала се у часу кад Сер Џан Бенет Лаос ступа у јаван живот. Ротамстед настави улогу француског огледног имања Бешелброна. Уз припомоћ свога одличног друга, Сер Хенрија Гилберта, Сер Џон Лаос прихвати се најпре решења најважнијих питања неге биљака и домаћих животиња, и предузе тај посао подвргавајући ове контролним пробама и у пољу и у стаји, а биљке огледима у пољу и анализама у лабораторији. У својим главним цртама *Ротамстед* је и сувише познат, те да би овде било потребно да његову горњу тековину читаоцу опширно описујемо. Нема управо ни два месеца, како је г. *А. Рона*, баш као да је предвиђао скору судбу оснивача Ротамстеда, подигао му читав споменик — књигом која носи име: *Пола века агрономских огледа г.г. Лаоса и Гилберта*. Али да се задржимо само на једној тачци истог рада па и то на оној, коју никад није на одмет истицати. Дакле, оно што радовима Лаоса и Гилберта даје особену важност, са гледишта практичне земљорадње, то је она *дуготрајност* сваког огледа, методички смишљеног и извршеног.

Јер, у овом низу огледа, који трају по двадесет, и двадесет и пет, година на истом пољу, на истом земљишту, а под јасно одређеним ђубрењем ишчезавају скоро сасвим оне *случајности*, које тако често ремете резултате обичних радова пољских, и уносе неизвесност у закључке, које практични земљорадници отуда треба да изводе. Сама она непрекидност огледа искључује, у рачуну просечног приноса жетве, у оцени вредности таквог и таквог плодореда, или таквих и таквих усеве искључује изворе погрешика или поремећаја, који би наступили због непогоде, штете од паразита итд. И баш због тога ће и пажљиво проучавање красне књиге г. *Рона* дати пољопривредницима могућности, да из огромних огледних истраживања Лаоса и Гилберта вуку драгоцене поуке за обраду својих рођених поља.

Што се Сер Џона Бенета Лаоса лично тиче, он је у пуној мери уживао оно што мало који од људи за живота дочека, а то је, *илод* свога труда, у овом случају и силнога и неуморнога труда, као и посвећености науци и земљорадњи. Нити су пок. Сер Џану Лаосу оскудевале за живота почасти, или оно и боље и ређе благо, *благодарност* земљака му на другој му каријери рада. Увршћен у *племиће* енглеске, указом краљичиним, он је у години 1855, на име апанаже, а из руку грофа од Чичестера, као и у присуству одабраних пољопривредника целе британске краљевине, добио на дар *лабораторију*, која је на његовом добру а за њега и његов рад, подигнута о јавноме трошку, а као признање за одличне услуге које је он учинио и науци и практичној земљорадњи.“

Од своје стране опет Сер Џан Бенет Лаос одужио се у години 1889 својој отаџбини, што јој је исте године јавно завештао и ту лабораторију и уз њу још суму од *два и по милијуна динара* — с тим да се интерес од те суме употреби после његове смрти на исплаћивање трошкова око огледа, који се већ од толико година врше у Ротамстеду.“ На тај је начин овековечено и дело одличних агронома, чија је полувековна дружба имала тако сретна утицаја на сувремену земљорадњу. И нека би само још за дуго дугогодишњи сарадник покојников, Сер Хенри Гилберт, наставио рад у Ротамстеду. То је жеља свију пријатеља земљорадње.

[1]) *(Journal d' Agriculture Pratique)* од 1/13 септембра ове године бр. 37).

БЕЛЕШКЕ

Коза као дојкиња деце — Париски лекар *Др. Бидар*, пре краткога времена издао је једну књигу *Коза дојиља* и на корицама те књиге налази се лепа коза, а под њеним задњим ногама лежи дете и сиса. Др. Бидар тврди, да је коза најбоља а поврх тога и најзгоднија дојиља. Од ње се не треба бојати због прилепчивих болести; на њу неће суха болест, туберкулоза; она даје једнако, лако сварљиво здраво млеко; није скупа, поуздана и увек при руци и дању и ноћу. Сви додаци при вештаком хранењу отпадају ако употребимо козу. Таква једна коза, обучена за дојење, стаје 100 динара онда кад је у пуној млечној снази а месечно потребује хране 15 динара. Шта је то према ономе колико коштају праве дојиље!? Коза је добра и паметна животиња а има једна раса белих кашмирских коза, које немају рогова, а млеко им нема скоро никаквог мириса. У корист је човечанства да се коза препоручи за дојиљу деце, која изгледа да је за то створена да нам замени врло јако изметнуле краве и њихово рђаво млеко.

Да ли за време храњена ваља мусти? — На многима имањима обичај је да се краве за време муже хране. Ово треба сасвим одбацити, јер тиме се умањава добитак млека. Познато је, да пуштање млека код краве стоји у извесној вези са њеним душевним животом. Ако се крава ма на који начин узнемири, наступа поремећај у излучивању млека. Хранење пак, никада није на миру. Свака крава завиди на храни својој други, јер мисли да је она боља и гледа да јој исту отме. Пажљивост краве, дакле, у највећем степену скреће пружена јој храна — а она треба да буде мирна и да отпушта млеко. Крава није скоро никада мирна; крава је обично немирна и зато што је она немирна и мужач постане немиран и нестрпљив, а ово често пута иде дотле, да мужач не сувише благо опомиње краву на њену дужност. С кравама треба мирно и благо поступати, јер узнемиравана ма кака она била, умањује давање млека. Ако је главни оброк свршен пре муже, краве се понашају мирно за време муже и онда отпадају сви узроци умањивања млечности.

Које је време најзгодније за храњене стоке с обзиром на добро искоришћавање хране и на здравље домаћих животиња? — Храњење само једанпут преко дана одбачено је јер би оно било повод многим недаћама и неправилном искоришћавању хране као и рђавом хранењу. Два оброка дневно може се узети као довољна код одрасле рогате стоке. Одвише често храњење (4—5 пута) утиче штетно на најглавнију радњу — *преживање*. Код млечне стоке мора се време хранења удешавати према времену муже.

Три су оброка дневно најзгоднија и то: 5 часова изјутра, пре подне у 11 часова и у вече т.ј. по подне у 5 часова. Хранење три пута на дан има превагу над осталим начинима хранења нарочито онде где се мало даје снажне а више кабасте хране. Код стеоне стоке најпрепоручљивије је хранење трипута дневно.

Како неки повртари ускоравају клијавост семена — Као што је познато, има извесних врста семена, која подуже трају у земљи док никну; као нпр. семе од паприке, лубеница, разних тикава итд. Ово семе које се уопште мора пре Ђурђевадне посејати па да се не задоцни, ако се деси пролеће позно и време кишевито и хладно, онда сејидба може у тој години да се задоцни; а за повртара млого то чини, да ли ће први плод свог усева за неколико дана пре или после па трг изнети. С тога неки повртари ускоравају клијавост семена на овај начин:

Узму семе и најпре наквасе водом. Затим наберу лишћа од коприва; (којих је свуда лако наћи јер се врло рано у пролеће јављају и брзо одрасту), завију семе у коприве, а коприве завију у какву подебљу пртену крпу, коју најпре наквасе водом; а потом метну то на какво топло место.

Уверавају, да на овај начин спремљено семе набубри за 4—5 дана и проклија, које одма после тога треба метнути пажљиво у спрмљене оџаке у земљу, те ће оно успешно растити и напредовати као и обично посејано семе кад су му повољне погодбе.

Ово прибележих по казивању неких повртара, а сам нисам пробао; међутим мислим да би било вредно овај начин рада изближе проучити; па ако се покаже добар и препоручити га, нарочито при сејању семена од лубеница, које је врло тешко одгајивати расађивањем и извођењем расада нпр. у топлим лејама, јер се тешко примају.

ГЛАСНИК

Постављења по пољопривредној струци — Указом Његовог Величанства Краља од 2. 4. и 6. октобра ове године постављени су:

за државног економа друге класе нишког округа, Владимир Ђорђевић, професор ниже школе за пољску привреду у Краљеву;

за ванредног писара четврте класе Министарства Народне Привреде а да врши дужност наставника ниже школе за пољску привреду у Краљеву и да прима плату из плате овога, Милутин Миличевић, агроном;

за ванредног секретара прве класе Министарства Народне Привреде а да врши дужност управитеља ниже школе за пољску привреду у Краљеву и да прима плату из плате овога, Александар Мијоковић, управитељ исте школе, и

за помоћника прве класе управе државне ергеле, Сретен Јевтић, помоћник друге класе исте управе.

Тријери — Како је прва партија нових патентираних фресованих тријера убрзо распродата, то је Српско Пољопривр. Друштво набавило другу партију ових тријера у разним величинама.

Плугови — Српско Пољопривредно Друштво, желећи да у народ унесе што савршеније плугове за орање, с погледом и на јевтинију цену њихову, набавило је повише плугова израђених по Саковом моделу, под нумерама D 7 M и D 8 M, са колечкама. Плугови ови израђени су од кованог и ливеног гвожђа и челика. Код ових плугова исто као и код сакових, дужина и ширина бразде удешава се по јастучићу на колечкама и за то удешенм ланцем, те се и орање овима по вољи удесити може, а да се правац лежишта плуговог не мења. Цене првима су 58 а другима 60 динара од комада, са гвозденим колечкама и резервним раоником.

КЊИЖЕВНОСТ

Изишла је из штампе књига

УПРАВА ДОБАРА

ЗА НИЖЕ ПОЉОПРИВРЕДНЕ СЕОСКЕ ПРОДУЖНЕ И ГРАЂАНСКЕ ШКОЛЕ

ПО СТРАНИМ ИЗВОРИМА

ИЗРАДИО

АЛЕКСАНДАР МИЈОКОВИЋ

УПРАВИТЕЉ РАТАРСКЕ ШКОЛЕ У КРАЉЕВУ

БЕОГРАД

ЕЛЕКТРИЧНА ШТАМПАРИЈА ПАВЛОВИЋА И СТОЈАНОВИЋА

1900

ЦЕНА 1·50

Садржина је ове књиге:

	СТРАНА
Увод	5
I. Потребе у газдинству	7
Средства за производњу	7
Капитали	7
1. Основни капитал	8
Пољско добро	8
Њиве	10
Ливаде и пашњаци	13
Баште — Градине	14
Шуме	14
Зграде	15
2. Инвентарни капитал	17
1. Живи капитал	17
2. Мртви капитал	18
3. Обртни капитал	21
Рад	25
1. Ручни рад	25
2. Запрежни рад	29
3. Рад машинама	30
Цена и потрошња производа	32
II. Уређење газдинства	34
Ратарство	36
Сточарство	38
Равнотежа илодности земље	41
Начини газдовања	51
Начини ратарства	52
1. Ливадско или пашњачко газдовање	53
2. Првобитно менимо газдовање	54
3. Менимо газдовање	54
4. Газдовање стрмнинама	56
5. Менимо газдовање стрмнинама	60
6. Слободно газдовање	67
Прелаз са илодореда на илодоред	68
Пољопривредни споредни радови	71
III. Газдовање	73
Куповина имања	74
Закуп имања	79
Пољопривредно рачуноводство	81

ЦЕНА ОГЛАСИМА:

Мањим од петит врсте једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупних писмена по 15 пара од врсте од ступца.
Већим огласима од целе стране 20 динара (10 фор. а. в.) пола стране 10 дин. (5 фор.) четврт стране 3 динара (2·50 фор.)
Поред тога за свако оглашавање по 20 пара дин. државне таксе.
За оглашавање више пута 10 од сто јевтиније.

Преглед 42. броја Тежака: Програм Славе Српског Пољопривредног Друштва: *Чланци*: Укувано воће (свршетак)— Музарино виме (свршетак). — Шта треба предузети ради побољшања привредног стања у Источном делу Србије (свршетак). — *Искрице. — Белешке. — Гласник. — Књижевност. — Цена огласима.*

ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА КРАЉЕВИНЕ СРБИЈЕ

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ
УПУЋУЈУ СЕ
СРП. ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ
У БЕОГРАДУ

ПРЕТПЛАТУ ПРИМАЈУ И СВЕ ПОШТЕ

НА ОСНОВУ НАЈВИШЕГ РЕШЕЊА ОД АПРИЛА 1869. ГОДИНЕ № 204. ПРЕПИСКУ ДРУШТВЕНУ НОСИ ПОШТА БЕСПЛАТНО.

Цена огласима изложена је на последњој страни.

ПОД МОЋНОМ ЗАШТИТОМ ЊЕГОВОГ ВЕЛИЧАНСТВА КРАЉА
АЛЕКСАНДРА I

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869. ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ

ЗА СРБИЈУ
НА ГОДИНУ 8 ДИН. НА ПОЛА ГОДИНЕ 4 ДИН. ЧЛАНОВИ ПОМАГАЧИ, ЧЛАНОВИ СВИХ ДРУШТВ. ПОДРУЖИНА, ОСНОВ. ШКОЛЕ, ВОЈНИЦИ СТАЛ КАДРА, ЂАЦИ, МАНАСТИРИ, ЗЕМЉОРАДНИЧКЕ ЗАДРУГЕ И ЧУВАРИ ШУМА ДОБИЈАЈУ ЛИСТ У ПОЛА ЦЕНЕ, АКО ПОЛОЖЕ ПРЕТПЛАТУ УНАПРЕД ЗА ЦЕЛУ ГОДИНУ.

ВАН СРБИЈЕ
НА ГОД. 10 ФРАН. ИЛИ 5 ФОР. А. ВРЕД.; НО СРП. ПОЉОПРИВ. УДРУЖЕЊА И ЊИХОВИ ЧЛАНОВИ КАО И СРПСКЕ ЗЕМЉОРАД. ЗАДРУГЕ И ЧИТАОНИЦЕ, ДОБИЈАЈУ ЛИСТ ЗА 6 ФР. ИЛИ 3 ФОР. А. ВРЕД. КАД УНАПРЕД ПОЛОЖЕ ПРЕТПЛАТУ И КАД СЕ ПРЕТПЛАТИ КОД СВОГ УДРУЖЕЊА ПРЕКО КОГА ЋЕ ИМ СЕ И ЛИСТ СЛАТИ

ИЛУСТРОВАНИ ГЛАСНИК СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

ВЛАСНИК И ИЗДАВАЛАЦ
СРПСКО ПОЉОПРИВРЕДНО ДРУШТВО

КЊИЖЕВНИ ОДБОР:
ДР. М. Т. ЛЕКО, М. М. САВИЋ, П. Т. ТОДОРОВИЋ, А. ЖИВАНОВИЋ и Б. Д. ТОДОРОВИЋ.

ОДГОВОРНИ УРЕДНИК
АЛЕКСАНДАР М. СЕКУЛИЋ

БРОЈ 43. У БЕОГРАДУ, НЕДЕЉА 29. ОКТОБРА 1900. ГОДИНЕ ГОДИНА XXXI

СРПСКО ПОЉОПРИВРЕДНО ДРУШТВО

КОЈЕ СТОЈИ

ПОД НАЈВИШОМ ЗАШТИТОМ ЊЕГОВОГ ВЕЛИЧАНСТВА КРАЉА

АЛЕКСАНДРА I.

Славиће на дан Св. Краља Милутина 30 Октобра и ове године своју славу у своме дому, Немањина улица бр. 11. О слави друштвеној приредиће се и *Изложба воћа, кукуруза и пасуља.*

Слава ће се прославити по овоме реду:

1. У 7 часова изјутра богослужење у вазнесенској цркви коме ће присуствовати Управа Српског Пољопривредног Друштва с члановима друштвеним, пољопривредницима и пријатељима пољске привреде.
2. У $8^1/_2$ скуп свих друштвених чланова, пољопривредника и осталих гостију у друштвеном дому, а затим:
3. Водоосвећење са сечењем колача. На молитве одговара умољени хор певача.
4. Свечан говор Председника као поздрав гостима.
5. По свршеном говору послуживање гостију. Дочекивање гостију траје целог дана.
6. Свечано отварање изложбе *Воћа, Кукуруза и Пасуља.* Изложба траје 5 дана са бесплатним уласком.
7. Свечано затварање изложбе 4 новембра у 11 часова пре подне.

ПРОГРАМ ИЗЛОЖБЕ ОВАЈ ЈЕ:

I. ВОЋЕ

а. *Јабучасто:* јабуке, крушке, дуње и мушмуле.
б. *Коштичасто:* конзервисане (свеже очуване) шљиве, бресквe, кајсије, трешње и вишње.
в. *Језгричасто:* Ораси, лешници, кестење и бадем; и
г. *Јагодичасто:* конзервисане малине, рибизле, огроз, смокве итд.

II. КУКУРУЗ И ЊЕГОВИ ПРОИЗВОДИ

а. На струковима исчупаним заједно са жилама.
б. У клиповима неокруњен.
в. У зрну.
г. Кукурузно брашно за људску храну спремљено, и
д. Прекрупа — јарма за стоку.

III. ПАСУЉ

а. У мехунама неомлаћен.
б. Чист у зрну.

Предајући све ово јавности, Друштво има част позвати и умолити све чланове своје (оснивaче, почасне, добротворе, утемељаче, редовне и помагаче) да изволе Друштво о слави његовој походити и изложбу разгледати.

Бр. 4261 из канцеларије Српског Пољопривредног Друштва, 6 августа 1900 год. У Београду.

О КУКУРУЗУ

Кукуруз је једна од најважнијих биљака за исхрану. Кукуруз се нарочито у југо-источној Европи и у Америци највише употребљава за исхрану људи, и то или се од њега меси и пече хлеб, или гради полента, кува нарочито млад и полузрео, граде кокице (нарочито у Америци). Уопште се може рећи да после пиринча кукуруз служи највећој маси људи за исхрану. Што је баш тако, што се кукуруз више од пшенице употребљава, узрок је свакако у његовој већој жетви (приносу) и што неће лако да омете, поред још других узрока.

За нас Србе кукуруз је од нарочитог значаја, он служи ваљда $^3/_4$ нашег народа, као свакодневни хлеб. У Србији се гаји кукуруз на скоро два пут већој површини од пшенице, тако 1897 год. засејано је било у Србији 448.334 хектара кукуруза а 279.743 хектара пшенице. Принос је био кукуруза скоро два и по пута већи, 8,654.178 товара, а пшенице 3,644.579 товара. Што се кукуруз тако много гаји, што он служи као хлеб у великој мери, узрок је, као што већ поменусмо с тога што он даје бољи принос, што неће тако лако да омете, што се мање за извоз тражи, што је мање подложан болестима, што је врло добра сточна храна, што лакше подноси влагу, што га је лакше чувати, и што је *најглавније, што је код нас засада кукуруз готово једина окопавина*, а као што је познато, *окопавине поправљају земљу, нарочито угушују коров*, итд. а уопште може се узети да се ни најнерационалнија *пољопривреда не може без окопавина замислити*. А код сваке рационалне пољопривреде једну од највећих улога игра *плодоред*. Код нас је плодоред прост: *кукуруз* и *пшеница* (или друга стрнина). Да још узгред напоменем, код наше инокоштине и простих алата кукуруз чини, да се земља после њега може лакше и на време урадити. И само то, па је довољно, да ми не напустимо наш кукуруз, и ако он стоји испод пшенице. Пшеница нека нам остане извознички производ. Једино што би требало, а то је да се упознамо са оним сортама, које су за исхрану најбоље и које дају најбољи принос и да те препоручујемо. И друго да поправимо начин грађења леба од кукуруза. Јер проја, каква се сада гради, и рђава је и није тако лако сварљива, а томе би се могло помоћи *када би пројном брашну додавали један део пшеничног брашна и кад би од тога месили хлеб са квасцем* па *најзад и мало рационалније пекли*.

Грађењем хлеба с квасцем не само да у овоме неки хемизам наступа, већ хлеб постане *буавији, добије већу површину и тиме је лакше сварљивији*. Да би овоме питању колико толико допринео предузео сам анализање наших сората кукуруза, као и оних страних, које су се почеле одомаћивати. Ну пре него што те моје резултате саопштим, да коју више о кукурузу напоменем.

Кукуруз је пореклом из Америке, одакле је у Европу у 16 веку и пренесен. Кукуруза има само једна фела, *Zea mais*, од које има врло много варијетета. Ови се разликују по *облику клипа* (кратак, широк и шпицаст), *по облику зрна* (широко-зрн, ситно-зрн, коњски зуб, шиљасто-зрн итд.) *по боји зрна* (бео, жут, црвен, наранџаст, кестењав, црн шарен итд.) *по пореклу* (мађарски, амерички итд.) *по величини стабла* (снисак и висок, и *по добу зрења* (рани, позни чинквантино итд).

Хемиски састав кукуруза на основу анализа врло великог броја сората јесте:

	НАЈМАЊЕ		НАЈВИШЕ	СРЕДЊЕ
Вода	8·1	—	22·4	12·6
Беланчевина	5·8	—	18·12	10·8
Маст	1·5	—	9·2	6·4
Угљени хидр.	49·0	—	75·2	65·5
Целулоза	0·5	—	12·7	3·0
Пепео	—	—	—	1·7

У кукурузу беланчевина се састоји углавном из *фибрина*, поред *албумина* (1·8%) и нешто *легумина* и других беланчевина (цеин и др.). У кукурузу нема *леика*. Поред штирка од угљених хидрата има шећера, гуме, декстрина и др.

Кад упоредимо средњу вредност кукуруза са средњом вредности пшенице — 13·2% беланчевине, 1·6% масти, 3·0% целулозе и 66·5 угљених хидрата — излази, да им је садржина целулозе иста, беланчевине има у кукурузу за 2·4% мање и угљених хидрата има за 1% мање, али зато има кукуруз 4·8% више масти. Кад по Кениговој формули израчунамо храниву вредност пшенице и кукуруза изашло би, да кукуруз према пшеници стоји као 138 : 137, дакле да су исте храниве вредности, али то не стоји у ствари, јер кукуруз није тако сварљив, као што је пшеница; тако од беланчевине сварљиво је око 80%, масти око 85% а угљених хидрата 94%. Од пшенице пак од беланчевине око 90% масти око 80% угљених хидрата око 96%. Према томе би излазило, да кукуруз стоји према пшеници као 120 : 126, дакле да је кукуруз по ранивој вредности нешто слабији од пшенице. Да се овај рачун тачно изведе недостаје још доста физиолошких опажања, нарочито код људи, он је тачан само за стоку. Свакако, да физиолошко дејство пасуља није исто као пшенично.

Сад да пређемо на моје анализе. Ја сам извршио 12 анализа кукуруза; види таблицу.

	СОРТА И МЕСТО	ИЗ ГОДИНЕ	ТЕЖИНА 1 ХЕКТЛ. У КГР.	ТЕЖИНА 100 ЗРНА У ГР.	ВОДА %	БЕЛАНЧЕВИНА %	МАСТ %	ЦЕЛУЛОЗА %	УГЉЕНИ ХИДРАТА %	ПЕПЕО
1	Жути домаћи Добричево	1898	75·0	36·30	14·00	10·46	4·46	1·73	67·81	1·54
2	Жути домаћи Љубичево	„	77·2	37·46	13·94	11·12	4·64	1·47	66·93	1·90
3	Жути домаћи Топчидер	„	76·7	34·64	13·22	10·31	4·84	1·97	68.00	1·56
4	Жути домаћи крупан Буково	„	75·8	46·00	13·46	10·56	3·64	2·66	68·20	1·48
5	Жути домаћи Топчидер	1899	—	34·48	13·46	10·62	4·14	—	—	1·64
6	Бели Љубичево	1898	76·5	41·84	13·58	10·50	4·54	2·90	66·84	1·64
7	Бели Пољопривредна станица	1899	—	35·26	15·10	9·50	5·10	—	—	—
8	Секлерски Љубичево	1898	81·7	14·39	13·26	10·94	4·58	3·05	66 27	1·54
9	Секлерски Буково	1898	80·9	22·55	13·90	10 05	4·64	1·80	67·81	1·80
10	Секлерски Топчидер	1898	79·2	19·58	13·16	10·00	4·62	1·83	68·99	1·40
11	Чинквантино Буково	1898	81·8	16·90	13·66	9·93	4·58	1·87	68·60	1·36
12	Црвени станица	1899	—	28·56	14·00	10·94	4·48	1·84	67·20	1·50

Из тих анализа види да наши кукурузи имају:

9·50—11·12% беланчевине.
3·64— 5·10% масти.
1·47— 3·05% целулозе.
66·27—68·99% угљених хидрата.

По хемијском саставу пак најбољи је жути кукуруз, нарочито онај из Љубичева, јер има највише беланчевине а најмање целулозе. Ово питање истина није још довршено, али се опет може рећи, да би тај жути кукуруз требало нарочито распростерти. Да би се коначно могло решити, треба предузети огледе са разним сортама кукуруза и то како у погледу приноса, тако и у трајању вегетације, у хемијском саставу и др.

М. Ј. Бајић

О ПАСУЉУ У МАЂАРСКОЈ

Приликом спреме за париску светску изложбу обраћена је у Мађарској велика пажња пасуљу. Нарочито се помишљало на што већи извоз пасуља у Француску.

Извоз пасуља из Мађарске био је 1895 год. 4,558.613 форинта и то за саму Француску 875292 fl. 1896 год. 2494241 fl. За Француску 401922 fl. 1897 год, 1,536.096 fl. За Француску 188.760. Као што се из тога види извоз пасуља из Мађарске почео је да опада, чему је вероватно узрок у томе, што мађарски пољопривредници не гаје више пасуљ у оној мери, као пређе, а то свакако с тога, што је опала тражња пасуља, а што је ваљада могло доћи с тога, што се у Мађарској не гаје оне сорте пасуља, које се на страни траже. Да би се овом злу помогло сматрано је за потребно, да се прво испитају захтеви француских пијаца за пасуљ, да се испитају француски и мађарски пасуљи, те да се на основу нађених резултата, препоруче за гајење оне сорте, које се највише траже, које највећи принос дају, те се тиме за гајење највише и рентирају. — Друго да се у што већој мери обрати пажња француским трговцима на мађарске пасуље, нарочито на оне сорте, које њиховим захтевима одговарају, па и показати им где се ове сорте могу добити.

Да би се и једном и другом што више допринело предузео је професор *Thomas Kosutany* у *Magyar Ovar-y* свестрану *студију о пасуљу*. Резултати тих испитивања штампани су у часопису Landwirt. Versuchsstationen LIV. Вредно је, да се са тим радом мало боље упознамо.

1. Сакупљене су преко семенарске радње Mautner-a и мађарског привредног потрошачког друштва, важније сорте француских и мађарских пасуља.

2. Сакупљене сорте пасуља посејане су у опитној башти.

3. Испитане су свестрано „оригиналне“ и ове на имању гајене сорте, које ћемо краткоће ради звати *„произведене“*. Овим последњим дознало се, од каквог је утицаја промена земљишта и поднебља на хемиски састав пасуља.

Сама студија састоји се прво из ботаничког и хемиског излагања досад познатих испитивања, други део њен износи резултате Kosutany-јевог испитивања. И један и други део студије интересантан је, с тога ћемо се са оба упознати.

Пасуљ припада фамилији лептирастих биљака.

Gustav Heuzé у своме делу Les plantes legumiéres итд. разликује три феле пасуља:

1. Phaseolus vulgaris L. (обичан пасуљ).
2. „ lunatus L. (бубрежаст пасуљ).
3. „ multiflorus („шпански“ пасуљ).

По *Heuzé*-у од ових три фела има 65 подфела и варијетета, које се међ собом разликују по величини и облику зрна, да ли се лозају или не, да ли им је мауна кончаста, једе ли се зрела или зелена и најзад по боји цвета.

König у Die menschlichen Nährungs und genusmittel помиње 5 фела пасуља.

1. Phaseolus multiflorus (арапски или турски Seuerbohne).
2. „ vulgaris (обичан или Schminkbohne).
3. „ gonospermus Schübl (ћошкасти Salatbohne).
4. „ oblongus Schübl (Dattelbohne урма пасуљ).
5. „ sphaericus (јајаст пасуљ).

Хемиски састав ових пасуља по König-у је: (у средњу руку)

Вода	11·24%
Протеин	23·66 „
Маст	1·96 „
Угљен хидр.	55·60 „
Целулоза	3·88 „
Пепео	3·66 „

Colier је нашао 24·28% протеина у пасуљу и то 20·27% легумина, 0·71% албумина и 3·10% других беланчевина.

Пепела у пасуљу по горњем има 3·22% а од овога има: 44·01% калијума, 1·49 натријума, 6·38 креча, 7·62 магнезије, 0·32 гвожђа оксида, 35·52 фосфорне киселине, 4·05% сумпорне киселине, 0·57% силиције, 0·86% хлора; из тога излази, да се у пепелу налази близу $^4/_5$ калијум фосфата.

Анализа пепела коју је Boussingault извршио унеколико се разликује од горње.

Поред поменутих анализа König-ових у најновије је време извршио *Balland* на захтев француског министра војног велики број анализа пасуља. Резултат тих испитивања је изложен у таблици I.

	БЕО ОБИЧАН ПАСУЉ Boussingault	БЕО ОБИЧАН ПАСУЉ Payon	ПАСУЉ flageolet Girardin	БЕО ОБИЧАН ПАСУЉ Stefandli
Угљених хидрата	48·8	55·7	60·00	58·9—61·13
Протеина	26·9	25·5	27·00	21·86—24·18
Масти	3·0	2·8	2·6	—
Целулозе	2·8	2·9	2·00	—
Пепела	3·5	3·2	3·3	2·04—3·64
Воде	15·0	9·9	5·1	12·68—14·6

Balland тврди, да што год су пасуљи ситнији садрже више протеина а мање љуске.

Kosutany је поред хемијске анализе, мерио тежину и запремину свију поменутих пасуља и најзад одређивао како се који пасуљ кува.

Хемиска анализа ових Kosutany-ових пасуља изложена је у таблици II; у тој таблици под „А“ налазе се анализе оргинал-

	СОРТА ПАСУЉА	ВОДА		ПРОТЕИН		МАСТ		ЦЕЛУЛОЗА		УГЉЕНИ ХИД.		ПЕПЕО	
		А	В	А	В	А	В	А	В	А	В	А	В
		%		%		%		%		%		%	
1	Пасуљ округао бео обичан (француски)	13·97	15·07	22·87	25·90	1·72	1·74	4·62	4·35	53·45	48·76	3·35	4·13
2	Пасуљ бео flageolet (фран.)	16·69	15·32	23·20	26·83	1·78	1·50	4·88	3·59	49·93	48·45	3·51	4·22
3	Мађарски крупни бели пасуљ	14·18	14 81	24·02	23·75	1·77	1·53	4·47	3·13	52·22	52·55	3·34	4·21
4	Пасуљ црвени сладак француски	14·83	15·17	21·88	26·68	1·76	1·30	4·28	3·40	54·00	49·48	3·23	3·95
5	Пасуљ de Prague á marbre á rames	16·21	15·25	21·25	21·63	1·56	1·34	4·22	3·62	53·26	54·70	3·48	3·44
6	Црвени пасуљ flageolet rognon á coq	16·10	15·63	21·13	25·44	1·61	1·26	3·75	3·77	54·05	50·29	3·34	3·58
7	Мађарски лозак Seregély	14·61	15·38	21·38	24·32	1·82	1·39	3·53	3·53	55·36	52·03	3·33	3·42
8	Пасуљ бели сладак	16·56	15·83	22·46	25·29	1·77	1·48	4·04	3·50	51·82	50·59	3·33	3·28
9	Бели лозак de soisson á rames	17·55	16·46	20·63	23·75	1·87	1·45	4·14	3·96	52·23	50·18	3·56	4·17
10	Бели обичан лозак (фран.)	14·37	15·67	20·82	26·22	1·66	1·43	4·62	3·68	55·13	49·46	3·37	3·51
11	Пасуљица из Ђура	15·02	14·86	21·11	25·86	1·50	1·61	3·65	3·18	54·91	51·98	3·78	3·48
12	Кестењав лозак из Дебрецина	14·58	15·71	21·25	22·83	1·27	1·32	4·48	3·56	55·20	54·19	3·19	3·72
13	Лозак из Nyireguhaza	17·28	15·44	22·17	24·30	1·52	1·35	4·43	3·81	55·22	52·84	3·78	3·62
14	Зелени лозак из Rackewehaza	15·06	14·78	23·05	22·62	1·50	1·46	4·06	3·56	52·94	53·85	3·36	3·70
15	Полупасуљица из Csongrada	15·66	15·34	22·56	24·56	1·55	1·64	4·41	3·67	52·11	50·81	3·68	3·96
16	Шећерац из Nyireguhaza	15·40	15·26	21·73	22·54	1·49	1·45	4·02	4·30	54·06	53·11	3·28	3·31
17	Бео пасуљ из Vacz-a	15·84	15·95	23·70	22·47	1·55	1·56	4·05	3·91	51·06	52·55	3·77	3·52
18	Крупан округао бео шећерац	—	15·97	—	23·66	—	1·42	—	3·97	—	51·63	—	3·31
19	Крупан руски Straucbohne	—	16·12	—	22·99	—	1·91	—	3·85	—	51·08	—	4·03
20	Ситан бео пасуљ из Sopron-a	—	15·45	—	23·20	—	1·45	—	3·80	—	54·19	—	3·40

них француских и мађарских пасуља а под „B“ произведених у Magyar—Ovar-у. Резултати ових његових испитивања јесу:

Кад упоредимо минимум и максимум Кошутанових анализа са Баландовим, видимо, да је по Кошутановим анализама садржина протеина већа, шта више и код самих француских пасуља, које је он анализао садржина целулозе мања је код мађарских пасуља него код француских. Максимум целулозе код Кошутанија јесте 4·88% а минимум 3·53% Баландов максимум је 6·65% а минимум 2·15%. Према томе Кошутанијеве се анализе приближују König-овој средњој вредности 3·88%.

Кад се анализе кошутанијеве групишу по средњој вредности минимуму и максимуму излази:

а. Да оргиналии мађарски пасуљи имају више протеина и угљених хидрата а мање целулозе од оргиналних мађарских, према томе да имају већу храниву моћ. Нарочито је важна околност, да имају мање целулозе. С тога излази, да су мађарски пасуљи бољи од фрaнцуских. Мађарски пасуљи имају истина нешто мање масти, али то је тако мало да не долази у обзир, а то је 1·7 грама на 1 кгр. пасуља.

в. Садржина протеина у Овару гајених француских пасуља приметно је већа од 21·45 пење се на 25·22% а садржуна целузе пак осетно се смањује. Према томе излази, да француски пасуљи у Мађарској гајени надмашују оргиналне.

г. Средња вредност протеина у Magyar—Ovar-у гајених мађарских пасуља приметно се увећава од 22 89 на 23·60%. Узрок овоме долази свакако од добре нагнојене и добро обрађене баштенске земље а одчести од поднебља и врло погодног времена јер је 1898 година била топлија и влажнија од осталих. Тако средња температура 1898 год била је 11·5° C. а средња температура за последњих 33 год. износила је 9·72° C. Количина воденог талога 1898 год. износила је 614·7 mm. а за последњих 38 год. 567·6 mm. Кад се упореди тежина зрна и запремина оригиналних и у Magyar—Ovar-у поново произведених пасуља, види се да се волумен произведених пасуља унеколико увећао, тежина зрна се пак углавном смањила нарочито код пасуља под бројем 8 и 9, што значи да се те сорте дегенерисале, с тога их не треба препоручивати. Од страних сората треба нарочито препоручити пасуљ под бројем 4 црвени шећерац.

Кошутани је сем тога код свију пасуља одређивао лакоћу кувања, ну о томе интересантном делу вратићемо се другом приликом.

Најзад вредно је поменути и ближа испитивања масти пасуља. Маст је отворено жуте боје слична маслиновом зејтину. Она садржи поред глицерида масних киселина доста лецитина и прилично сумпора.

Анализа је:

Специфична тежина	0·967
Хенеров број	78·5
Рајхерт Мајслов број	2·45
Сапонификације број	135·4
Јодни број	119·9
Рефракција на 40	72·5
„ „ 25	81·5

М. Бајић

ПИТИЈЕ ОД ВОЋА

ДРХТАЛИЦЕ, ПАЧЕ, ЛАДЕТИНЕ

У соку воћа је материја позната под именом *пектин* која кад се у кувању згусне до извесног степена и затим охлади има особину да се питијоше. Отуда и од свега воћа које има у себи пектина, могу се припремати воћне питије и на тај начин увећати њихова употребу, а питије су по себи не само врло укусне већ и врло здрава храна. По потреби питијама се могу додавати и расни зачини да би биле укусније а исто тако и боја да би биле лепше на изгледу. Могу се очувати за дуго времена а да се не укваре.

Питије треба да су прозрачне, да нису мекане ни сувише густе, да су укусне и да по могућству имају боју воћа од кога су и припремљене. Воће, које се жели за ово употребити, треба да је потпуно зрело, јер у питије ваља да пређу сви састојци воћа који дају воћу укус и арому, међутим, ако се узме зелено воће тих састојака не ће бити у питијама, зато, што њих или никако нема у таквом воћу или их има само у незнатним количинама. Осем тога и бољи је рачун кад се питије приређују од зрелога воћа јер ће у том случају требати мања количина шећера, који се, да би питије биле укусније, мора додавати и при употреби зрелога воћа. Ваља приметити да количина шећера треба да је толика, да се њиме неутралишу противне особине у питијама, међутим, у овоме се обично греши, т.ј. узима се обично много више шећера но што је то потребно, те питије због тога буду у толикој мери преслатке да се тиме покрије, изгуби укус самог воћа.

Кад сок остане и креће време на ваздуху прелази у превирање, зато је потребно да се по цеђењу приступи кувању што пре па и да се само кување врши што брже, јер ако се оно врши поступно, могућно је, да се укисели или да поцрни, а у том случају и тешко се питијоше. На површини сока, скупљају се обично у виду пене беланчевинске и друге материје због којих сок прелази брзо у превирање ако се и даље задрже, те је с тега потребно да се пена у кувању уклања.

Питије у највише случајева кувају се више мање подједнако: оцеђени сок из воћа меша се с већом или мањом количином шећера, према томе, да ли у воћу има више или мање киселине, и затим у бакреном, железном или земљаном суду кува дотле, док се количина сока не смањи на половину или не згусне до извесног степена. Питије су куване кад у густој маси с падају с кашике и кад се расечене плетењем иглом не лепе за ову. Тада их треба док су још вреле, разлити у тегле и кад се исхладе, питијошу, тегле повезати бешиком или пергаментском хартијом.

За цеђење сока има и нарочитих цедница, јевтинијих и скупљих пошто се њима брже ради, но који не би имао цедниде, може сок из воћа добити и на овај начин: Воће измуљати у каквом дрвеном или земљаном суду, па сок процедити кроз ореће платно. На платно може се ставити и какав терет, нпр. камен и удесити да се сок цеди на исти начин као и сурутка из подсиреног млека.

Од појединог воћа, питије се припремају на овај начин:

1. *Од јабука:* Најбоље су за ово ренете. Треба их исећи на 4 до 8 крижака, извадити тврдину и семке, кришке метути у суд за кување и прелити их с толико воде да се њоме покрију. Добро је додати и мало лимунове и циметове коре па зитим истија кувати дотле док кришке сасвим не одмекну. Кад то буде кришке с водом изручити на цедило (платно) или цедницу, па сок исцедити. Исцеђени сок измерити, додати му према тежини половину или нешто више шећера и брзо кувати на што јачем огњу док се сок не укува до 4 степена[1]) за које време мешати да не би загорео. Да питије буду првидне, треба у кувању додати по једну кашику истуцане креде на литар и по сока. Суд измаћи са огња, кад се капљице кануте на тањирић, питијошу, и пошто се сок нешто исхлади, напунити њима тегле.

На овај начин може се кувати сок који се на најподеснији начин оцеди из свежих (дакле не браних) јабука.

Исто тако, на исти начин, могу се припремити питије од *кожмура*, *љусака*, које заостају приликом љуштења јабука за сушење. Тада на сваки 5 килограма љусака треба узети $^1/_4$ литра воде. Љуске барити док потпуно не одмекну, затим оцедити сок, додати шећера и истуцане креде и кувати као и у поменутом случају. Од 16 килограма љусака добива се 2·5—3 кгр. питија.

Ако се соку пре него се њиме напуне тегле дода нешто јамајке — рума, онда ће питије добити мирис рума.

Питије су од јабука безбојне и зато се могу лако подесити да имају боју која се жели. Тако, додавањем мале количине есенције од руже или сока од цвекле, или кармина (неколико капи), добиће *ружичасту боју;* додавањем сока од боровнице, биће *сиве;* додавањем сока од спанаћа, биће *зелене;* а додавањем одвара од шафрана (или сирћета у коме је растворена боја шафранова) добиће *жуту боју*.

2. *Од крушака:* Питије од овога воћа, припремају се на исти начин као и од јабука,

3. *Од дуња:* Зреле дуње исећи у полутине, извадити тврдину и семке јер се у њима налази бињне слузевине која побија вредност ових питија; затим с полутина скинути прашак (не треба их љуштити) и потопити их у хладну воду, приставити на огањ и то што јачи, пазећи при том, да у суду у коме се кувају, буде толико воде, да покрива све кришке. Кад кришке потпуно одмекну (не треба да се распадну), извадити их из суда

[1]) Види чланак: *Укувано воће*, у 41 броју Тежака од ове године.

и кашу процедити кроз сито у суд, који тога ради, подметнути испод сита. На сваких пола килограма каше, сока, треба узети 375 грама шећера од кога укувати сируп до четвртог степена, додати му сока (каше) од дуња и кувати до потребне густине и разлити у тегле. Питије ће бити ружичасте боје, ароматне и сасвим прозрачне.

На сличан начин припремају се у Француској питије од дуња познате под именом cotignas d' Orléans. Разлика је у томе што се овде узима мање шећера, толико, колика је тежина дуња, а осем тога, често питије разливају и у дрвене судове различна облика, да би и питије, кад се из суда изруче, имале исти облик.

4. *Од шљива:* Најбоље је за ово употребити ренклоде и мирабелке но, удесне су и друге шљиве. Из зрелих шљива треба извадити коштице, метути у суд у коме ће се кувати, налити нешто воде и кувати док неодмекну; затим сок (кашу) процедити кроз платно па на сваких пола литара сока додати 10 до 15 кашика шећера и сок укувати до потребне густине. Или измуљати шљиве у каквом суду, исцедити сок и овај на што јачем огњу кувати за $^1/_4$ часа, соку на сваки пола литра додати 125 до 200 грама шећера, кувати поново док се капљице на тањирићу не почну питијосати, за то време уклањати пену, па кад се нешто исхлади разлити у тегле.

5. *Од бресака:* Припремају се на исти начин као и од шљива.

6. *Од вишања:* Могу се припремити на исти начин као и од шљива, а кувају се и на овај начин:

Зреле вишње, кисело-слатке, треба у каквом суду измуљати заједно с коштицом и оставити их да тако престоје за један дан. Затим кроз сито процедити сок и овоме додати исто толико сока од рибизла, тој смеси додати за половину или нешто више шећера и укувати до потребне густине, пазећи, да се за време кувања уклања пена.

7. *Од кајсија:* Кајсије исећи у половине, извадити из сваке коштицу, метути их у суд за кување у који сипати толико воде да се овом покрију и затим их барити дотле док потпуно не одмекну. Кад то буде, процедити сок, кашу, кроз сито, на сваких пола литра сока додати по 250 грама шећера који преходно укувати до петог степена, смесу укувати колико треба па кад се нешто исхлади, кад се на површини ухвати танка навлака, напунити њоме тегле.

8) Од *рибизла:* Узети подједнаке количине црвених и белих рибизла ставити у суд за кување, приставити на огањ, мешати што чешће и кад што боље одмекну, изручити их из суда, оцедити сок на најзгоднији начин и укувати до пет степена, спремити сируп као и код кајсија, т.ј. узети 250 грама на пола литра сока и даље радити као и код кајсија. Или: узети 1·5 килограм црвених рибизла, $^1/_2$ килограма белих и $^1/_2$ килограма белих или црвених малина, исцедити из њих сок, кувати за 15 минута и уклањати пену, затим додати шећера: 375 грама на пола литра сока и укувати до потребне густине. Кување се сврша обично за пола часа.

9) Од *црних рибизла:* Измерити рибизле, додати воде за половину њихове тежине, исцедити сок на најзгоднији начин, добивени сок процедити не колико пута док не буде потпуно прозрачан, додати на литар сока 330 грама шећера и укувати колико треба.

10. Од *огроза:* Огроз очистити од гранчица, ставити у суд за кување, налити с толико воде да се њом покрије и приставити на огањ. Кад се скува, измељати га, прокувати га још једном а затим оцедити сок и са шећером, (узети као и код рибизла) укувати до потребне густине.

11. Од *малина:* Узети 2 килограма зрелих малина и за 15 минута кувати са 1·5 литром воде, затим измуљати малине, оцедити сок, на сваки пола литра сока додати 30 грама шећера и укувати до потребне густине. Или: исцедити сок из свежих малина оставити га да престоји неки час, затим додати шећера и кувати на поменути начин. Напослетку може се малинама додати равна количина белих рибизала, на начин поменути у тачци 8, и пошто се соку дода шећера за половину тежине сока укувати до потребне густине.

12. Од *баштенских јагода:* Узети три килограма зрелих и лепших јагода, додати две чаше воде[1]) кувати дотле док у што кувању не облада мирис на јагоде, затим процедити сок додати $^3/_4$ литра сока од огроза и шећера колика је тежина и једног и другог сока па укувати до потребне густине.

[1]) Чаша за воду, обична.

13. Од *шумских јагода:* Узети подједнаке количине шумских јагода и белих рибизла с којих уклонити листасте делове и оцедити сок из њих, па оставити сок да се издвоји талог. Сок оцедити полако да остане талог, додати на сваких пола литра сока 250 до 500 грама шећера према томе, да ли се жели да питије буду мање или више слатке, приставити на огањ, уклањати пену и кад се пробом покаже да је добро укуван, напунити њиме тегле. Или: измуљати јагоде, кроз платно оцедити сок у подметнути суд па сок оставити тако да престоји 3 до 4 дана. Затим у сок метути шећера колико се жели и кад се овај раствори приставити на огањ, уклањати пену и укувати до потребне густине.

14. Од *купина:* Зреле купине пошто се очисте, прелити са нешто воде, измељати их, исцедити сок, додати му шећера колико се жели и укувати га колико треба.

15. Од *грожђа:* Узети бела што слађа грожђа, испрати га водом, па грожђе метути на сито да се вода оцеди. Затим грожђе кувати дотле док се размекша, и кад то буде оцедити сок кроз платно, на сваки литар додати 350 до 500 грама шећера, кувати док се не згусне колико треба и у кувању уклањати пену. Питије су врло укусне и миришљиве.

16. Од *јагодастог воћа у опште:* По *Семлеру*, питије од овога воћа припремају се: Воће се прелије врелом водом, вода оцеди кад се исхлади а из воћа исцеди сок на најзгоднији начин. Сок се затим кува на што јачем огњу, дода се шећера, према томе како је воће (на пола литра сока од малина, јагода и купина 250 грама, а за рибизле 375 грама шећера) и кува тако, да се за 15 минута укува колико треба.

Б. Д. Т.

О ЗНАЧАЈУ ПТИЦА У ПОЉОПРИВРЕДИ

Од огромног је значаја услуга, коју птице чине пољопривреди. У чему управо лежи та услуга и од колике је и какве вредности, видећемо из редова који за овима долазе.

Овде неће бити речи о томе, како нас многе певачице веселе умиљатом песмом својом; како оживљавају наше шуме, пропланке и лугове, па и читаве пределе; како нам шареним перјем својим красе рухо; како се многе од њих дају извежбати за лов и писмоносну службу и најзад, како нам многе од њих дају још и укусно месо за јело, као што су: голубови, гуске, пловке, тетребови, јаребице, препелице, чворци, дроздови, шеве, љештарке, косови и неке штакаре као што су: шљуке, вивци, ражњи и дропље. У овој прилици уставићемо се на једном значајнијем факту, на непосредној користи, коју наша пољопривреда има од птица. *То је голема и неизмерна услуга, коју они чине пољопривреди ревносним таманењем штетних инсеката.*

Колика је корист од те птичје сарадње у пољопривреди, може се најбоље судити из овога факта:

Када би неким несретњим случајем нестало птица, за врло кратко време би се преобразила наша родна поља, наше цветне ливаде, наши китњасти воћњаци и градине, наше шуме и лугови.

Птице су једини бодри и неуморни стражари у природи, који беспрекидно пазе и чувају, да се инсекти штетни пољопривреди јако не размноже и не оснаже на нашу преголему штету. И сав труд човеков, ма како развијен и разгранат, ни приближно не би постигао онај успех, који се постизава уз добру помоћ птица.

Један пример у потврду тога.

Око године 1870. приступише Чеси модерном уређењу шума. Ливаде и њиве почеше на јако крчити од џбуња и дрвећа. Као последица тога беше јако множење штетних инсеката, јер непријатељи његови — птице — изгубивши своја уточишта, винуше се на другу страну. Када се увидело све зло нестанком птица, тих главних пољопривредних чувара, онда се пришло свима могућим начинима, да се томе злу што скорије нађе помоћ. Тако бише основана, приватном иницијативом, многа друштва за штићење птица и ширење знања о њиховој користи путем поучних списа. А у исто доба би донесен и закон о чувању и штићењу птица, којим се строго забрањиваше њихово таманење. На не само то, њиме је једновремено ограничено и само хватање певачица зарад домаћег задовољства. На тај начин птице се поново одомаћише, те весело свијаху своја гнезда и вредно тамањаху милијарде штетних инсеката, којих има на свакој травчици, листу и џбуну.

Да приступимо разгледу појединих птица, како би смо могли боље уочити и правилније оценити њихову корист у пољопривреди.

Да почнемо најпре с грабљивицама.

Од тица грабљивица као пољопривредног пријатеља можемо поменути *сокола — мишара* (Butes vulgaris). Већ му и само име казује, да је ревносан утамањивач мишева, који су пољопривреднику од големе штете. „Он је врло вешт, окретан и издржљив ловац. Он хвата кртицу и ровчице чак и онда, када примети само покретање земље, дохвати миша кад и најмање затрепери каква лиска или маховина над њиме. А највише хвата пољске мишеве, који су му најглавнија храна, и када их има много, он поједе дневно 25—30 мишева. Он је дакле од велике користи онда, када се накоти много мишева, јер их он немилице тамани“,

Дакле корист његова за усеве и ливаде несумњива је.

После тога сокола ваља нам поменути *ноћну буљину* (Athene noctua), *врапчју буљину* (Mycroptunx passerina) *тумску буљину* (Strix otus) и *барску буљину* (Strix braehyotus) — јер све оне утамањују не само многе штетне инсекте, већ и многе штетне мишеве глодаре.

Из реда *ласта* (Hirundinida) и *ласта обична*, и *брегуница* и *ноћна ласта* и све друге врсте долазе у ревносне утамањиваче штетних инсеката, нарочито оних, који лебде у ваздуху. „Ласте су врло прождрљиве, услед непрекидног летења, а притом им је сваривање тако брзо, да је после јела врло тешко распознати у њиховом желуцу разне врсте прождрвених инсеката. Зато је њихов широки кљун и дугачко ждрело увек у послу и вазда готово да поново хвата нове и нове инсекте. *Ноћна ласта* управо је најкорисниија. *Фогт* вели: велики инсекти, чије ларве, корење или дрво глођу, дебели ноћни лептири, чије гусенице наше дрвеће и зеље пустоше; сав онај пустош од мува и мољаца, обада и других, све то находи свој гроб у кљуну ноћне ласте, која се често врзма по стајама и двориштима, јер туда највише и има тих инсеката. Сем буба ноћна ласта уништава још и мноштво вечерњих и ноћних лептирова, махом велике и дебеле женке, и то баш онда, када лепршајући по гранама остављају своја јаја“.

Највећу заштиту, саме по себи, уживају код нас ласте. Њих наш народ сматра у неку руку као свету тицу и с тога је увек штеди, тврдо и сам верујући, да је она нешкодљива и корисна. Но како она долази у ред селица, то се чешће дешава, да се по неке године у малом броју к нама враћају у пролеће. Узрок томе бива или каква недаћа, која их у путу задеси од непогоде, или у већем размеру буду похватане у јужним земљама, као нпр. у Италији, где се она сматра као посластицу.

Из породице *гавранова* на првоме месту ваља нам поменути *обичну врану и чавку*, које се беспрекидно шетају по пољанама и лукама, те сатиру врло ревносно мишеве, пужеве, црве и друге штетне инсекте, које сматрају за највећу посластицу. Исто је тако, па још и много више, користан и *чворак* (Sturnus vulgaris). „И ако се противу њега по кашто подижу тужбе, ипак су оне само у неколико основане и губе се пред оноликом користи, која се има од њега у пољу и ливадама. Сваковрсне црве, гусенице, пужеве прождире он и то увелико. По ливадама тражи он гусенице од разних лептирова. Штетни пољски пуж најглавнија му је храна. По вртовима и вотњацима тражи он гусеницу растовог смотавца (Tortrix oiridana) и остале лептирове што праве штету младом растовом лишћу. И мајске бубе тамани он врло радо. Укратко, корист, која се има од њега — очигледна је. Она штета што је он причињава по вртовима, воћу, ломећи цвеће, пупољке и лишће, или ждерући трешње и пустошећи покашто — када је у већим јатима — винограде; — сва та штета није тако велика, ни опасна, наспрам оне огромне користи, коју имамо од њега.

И ако не у толикој мери, а оно су ипак од користи *дроздови*, који се хране разним бубама ноћних лептирова и разноврсним ларвама штетних инсеката.

Сеница долази у ред најкорисниијих птица наших, јер нас нигда не оставља и у огромном мноштву затире штетне црве и ларве. „Сеница је врло прождрљива и јако тамани инсекте, пауке, бобице итд. Јаја лептирова и буба треби она са грана заједно с лисним вашима. У новије време оптужују многи сеницу, да неке врсте њезине својим правим зашиљеним кљуном кваре кору дрвећа, но та је тврдња од свију правих познавалаца птица опровргнута, јер су сваковрсне бубе узрок те их она тражи и пипка свуда, па и по дрвећу под кором. Зими је њезина радња још већа, јер је упућена једино на оне штеточине, што живе под кором дрвећа и она их тада гомилама сатире. Од зоре па до мрака она је у послу и колико користи тиме доприноси лако је замислити и оценити. Она се дакле може сматрати као најкорисниија наша птица, јер чисти и треби наше шумско дрвеће од туште и тма непозваних гостију, који су дрвећу од велике штете. Ниједна птица није тако у стању да оне скривене разноврсне гусенице тако вешто хвата и нађе, као сеница, па чак и сићушна јаја не оставља она на миру. У шумама хвата: борову пређу (gastropasha pini), главоњу (liparis dispar), дувну (liparis monacha) и остале шумске и баштенске штетне лептирове. По природи својој живахна, она никако не мирује и вечито је у послу, а како је окретна и сићушна, то може лако и брзо да испитује, тражи и хвата бубе, а притом има и добар вид. Када јој се излегу младунци, онда је њезина радња најживља и онда бубе и гусенице највише страдају. Немогуће је управо представити од колике је важности по пољопривредника птица певачица у опште, а сеница на по се. Она се може сматрати за највећег чувара и најбољег пријатеља шума и башта наших.“

Детлићи наши у свима врстама бодро пазе и чувају наше вотњаке, па и читаве шуме, од штете и пропасти, утамањујући вредно све врсте буба под кором, њихове ларве и јаја као и крпеље, гусенице и јаја штетних лептирова.

Царић, жуња, пузавац и кос брижљиво чисте њиве и ливаде од буба и разних штетних инсеката, а у недостатку ових, нарочито зими, задовољавају се плодом неких дрвета и семеном разна биља.

Сове свију врста утамањују преко мере много штетних ноћних инсеката, као и мноштво како пољских, тако и шумских пољопривреди штетних мишева, јер је доказано, да једна сова годишње треба за своју храну на 3600 мишева.

Већу пажњу ваљало би посветити *кукавици*, која се у много места сматра погрешно за штеточину, па је због тога и гоне. Међутим, из искуства се зна, да она по начину свога живота долази у ред најкориснијих птица. Она је вазда гладна и мучно се засићава, јер јој стомак необично брзо вари, те уништава необично много гусеница, нарочито оних великих и чупавих, вртовима, пољу и шуми најштетнијих, којих се друге птице брижљиво чувају.

Па и многе *водене птице*, које себе и своје младунце хране искључно мишевима, жабама, змијама и многим штетним бубама и црвима — долазе у ред наших заслужних пријатеља и пријатеља пољске привреде.

*

То су у најкраћем изводу неоцењени пријатељи наше пољске привреде. И уопште, када је реч о користи појединих врста птичјих, онда их не смемо потцењивати тиме, што оне покашто учине и неку штету. Њихову вредност одређује огромна услуга, коју врше наспрам пољске привреде, према којој се губи и ишчезава она незнатна штета, коју нам покашто наносе. Па и многе птице из реда грабљивца у много прилика су нам од користи, јер не само што затиру гмизавце (рептилије) огромне змије и гуштерове, већ прождиру и многу стрвину, која би иначе кужила ваздух.

Из свега што је досада речено о значају птица у пољопривреди, јасно излази, да су оне Богом благословени и да је њихова сарадња у пољској привреди од неоцењене вредности. У пределима, где се број птица из каквих му драго узрока смањио, вртови и вотњаци почињу венути и сушити се, а ако се баш и одрже, дају слаб принос, јер им различни инсекти подилазе под кору, уништавају пупољке чим се појаве, као и лишће и цвет, а доцније страда од њих и сам род, ако се могадне одржати. По лукама, које су због веће користи изоране у њиве, жита и усеви такође слабо напредују, јер им сметају у јаком броју намножени штетни инсекти.

Према томе сасвим је појамно, што је свакоме пољопривреднику једна од најпречих *дужности*, да обраћа пажњу на птице у својој околини и да на њих тако рачуна, као што рачуна на раднике, које нарочито погоди за требљење гусеница и уништавање њихових заметака. На тај начин сваки би лако дошао до правога сазнања: које би птице могао имати у својој околини, ако их сада нема, те би се старао да им олакша не само приступ, већ и живовање.

Прва је погодба, ако хоћемо да одржимо птице, *да имају довољно и згодних места за прављење гнезда*. Затим ваља их чувати од свега што изазива њихово нестајање и утамањивање. Зими, када су јаки мразеви и снег покрије земљу, ваља им покашто просути и по мало зрна, јер ће оне то стоструко накна-

дити. *„Чувајмо птице“*, те бодре и неуморне пољопривредне чуваре, нека се вазда одзива у души сваког пољопривредника, јер оне благотворним радом својим потпуно заслужују нашу пажњу и наше старање.

БЕЛЕШКЕ

Пернавска раж — Редакција пољопривредног листа *Деревнѣ* разаслала је својим претплатницима семе *пернавске ражи*, и том приликом учинила је ово саопштење, које може интересовати и наше пољопривреднике из брдских предела:

Ова је раж при првој појави својој, у многим газдинствима извојевала победу над другим врстама ражи. Пернавска раж одлично роди и на сразмерно лошим и посним земљама и добро подноси сурову зиму и непогодну јесен и пролеће. На око није бозна како допадљива, зрно јој није баш крупно, а неки пут није ни сасвим наливено, али зато она обилато роди, даје богату жетву, рентира се не може боље бити и даје добар хлеб.

Заинтересовав се пернавском ражи и лично у току неколико година без успеха испитујући културу многих других врсти ражи, решили смо се, те смо извели парарелне опите других врсти. Посејато је било по 8 кгр. од сваке сорте у 4 разна места и добивени су ови резултати:

ГДЕ ЈЕ СЕЈАТО?	ПИРНАВСКА	ШАМПАЊСКА	АЛПИСКА	ШЛАНШТЕДСКА	МЕСТНА
	РОДИЛО ЈЕ КИЛОГРАМА				
Псовски ујезд ·	89,6	25,6	—	48	4,16
Островски ујезд ·	112	84,8	104	—	—
Порховски „	192	91,2	80	—	—
Новоржев. ујезд	185,6	113,6	100,8	—	—

Као што се види из овога прегледа, пернавска је раж у свима случајевима дала највећу жетву.

По општим одзивима пољопривредника, пирнавска се раж одликује јаком издржљивошћу, подобношћу за хладне крајеве и посне земље и даје обилату жетву.

Први, који је о њојзи проговорио у руској литератури, био је пољопривредник Л. А. Лавов, из псовске губерније („Земледѣл. Газета“ 1882 г. бр. 24, стр. 453).

Досад је објављено преко 30 одзива о тој сорти и одзив пок. А. М. Бутлерова, професора универзитета и чувеног пчелара, који је ту раж сијао и добио просто неочекивани принос.

Желети је да се и у нас пирнавска раж испроба. Ко би је хтео сијати, семе треба да набави из псковске губерније, јер и руски пољопривредници одатле је набављају, пошто је одатле и стекла толико гласа и љубави.

ГЛАСНИК

Српском Пољопривредном Друштву. — Потписани решили смо се да дамо једну награду од 100 дин. ономе пољопривреднику из срезова: Рамског, Голубачког или Звишког, који у 1901 год. највећу количину чистог и белог пасуља произведе и ту количину нама прода најдаље до 1 новембра 1901 год.

Молимо вас изволите нам одговорити, да ли се можете примити да ову награду објавите и да је у своје време ономе који је заслужи издате, те да вам још сада пошљемо 100 дин.

Услови за добајање награде мислимо да буду овакви: уверење општинског суда да је дотични толико врећа пасуља сам у тој години произвео; наша потврда на томе уверењу да смо толико врећа и килограма примили, а кад добијете та уверења одреди ћете и издати награду ономе коме припада. Ово мислимо да је најпрактичније и најпростије, а ви можете и другојаче услове прописати.

С поштовањем
Браћа Р. Мијаиловићи

Практична шумарска школа у Краљеву. — Решењем г. Министра Народне Привреде од 16. септембра ове године Шбр. 16.933, које је објављено и преко званичних новини 4. октобра Бр. 223 ова ће школа продужити и даље свој рад. У њу ће се за наступајућу школску годину примити о државном трошку, — изузев одела и обуће, — до 40 младића који су свршили најмање основну школу, а поред тога примаће се и приватни питомци.

Пријаве се шаљу шумарском одељењу Министарства Народне Привреде или управи ове школе до 1 новембра закључно. Уз пријаву треба приложити; школску сведоџбу, крштеницу, лекарско уверење, војничку исправу и уверење од општине, потврђено полицијском влашћу, о владању.

ДРУШТВЕНИ И ПОДРУЖИНСКИ ПОСЛОВИ

ЗАПИСНИК XXV. СЕДНИЦЕ
Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва

Држане 16. септембра 1900. године у Београду.

Били су: Председник г. Милутин Савић, потпредседник г. Александар Секулић, благајник г. Благоје Тодоровић, чланови одбора г.г. Др. Марко Леко, Паја Тодоровић, Алекса Поповић, Илија Кремић, Нинко Јовановић и Мирко Миљковић, гост г. Вучко Богдановић.

Председавао председник г. Милутин Савић, бележио заступник секретара писар Радосав К. Спасовић.

197. Прочитан је Записних XXIII и XXIV седнице — Одбор усвоји са извесним изменама.

198. Чита се извештај председника о изложби говеди и оваца, коју је Друштво приредило у Крагујевцу — Одбор прима овај извештај са захвалношћу.

199. Чита се реферат благајников о правилима Врачарске Пољопривредне Подружине — Одбор прими ова Правила према благајниковом реферату, да се чл. 25 истих правила, у коме се говори о сазиву главног подружинског збора у месецу јануару, у толико измени, да се збор држи у другој половини децембра, како би се могао подружински рад саопштити годишњем друштвеном збору, који се држи у јануару.

200. Чита се извештај о стању благајне за месец јули који гласи: — Одбор прими к знању. (Види таб. на стр. 344).

201. Чита се реферат г. Милана Марковића друштвеног заступника по спору о плавом камену — Одбор прими овај извештај к знању, одредивши г. Марковићу хонорар по овој ствари у суми од 150 динара.

202. По извештају Ужичке Пољопривредне Подружине о одлагању изложбе — Одбор прими овај извештај к знању.

ЗАПИСНИК XXVI СЕДНИЦЕ.
Управног Одбора Српског Пољоправредног Друштва

држане 22. септембра 1900. године у Београду.

Били су: Председник г. Милутин Савић, потпредседник г. Александар Секулић, благајник г. Благоје Тодоровић, чланови одбора г.г. Паја Тодоровић, Јован Јекић и Нинко Јовановић.

Председавао председник г. Милутин Савић, бележио заступник секретара писар Радослав К. Спасовић.

203. Прочитан је реферат г. Милутина Јовановића окр. економа и бив. друштвеног секретара, о подизању радионице за пољопривредне справе и понуда г. В. Костовића за подизање исте — Одбор прими реферат г. Јовановићев к знању, а понуду г. Костовића упути одбору за набавку справа и семена, умоливши га да по истом донесе своје мишљење.

204. По предлогу уредника о хонорисању радова у „Тежаку“ — Одбор одреди награде.

205. Правила Пољопривредне Подружине у Г. Милановцу — Одбор усвоји према реферату благајниковом, пошто су учињеним изменама и допунама ова Правила у складу са друштвеним.

206. По питању у колико ће се примерака штампати Пољопривредни Календар и о повезу „Тежака“ из ранијих година Одбор је решио да се Пољопривведни Календар штампа у 10000 примерака а Тежак повеже у мек повез.

СТАЊЕ БЛАГАЈНЕ

Српског Пољопривредног Друштва за месец јули 1900. године

Ред. број	ПРИМАЊА	до јула		за јули		Свега	
		дин.	п.	дин.	п.	дин.	п.
1	По дневнику касе	—	—	—	—	146426	36
2	Депозит у новцу	—	—	—	—	35065	—
3	Депозит у хартијама	—	—	—	—	17560	50
	Свега	—	—	—	—	199051	86

Ред. број	ИЗДАВАЊА	до јула		за јули		Свега	
		дин.	п.	дин.	п.	дин.	п.
1	По дневнику касе	—	—	—	—	90603	—
2	Капитал. пољ. фон. код Упр. Ф.	—	—	—	—	19463	60
3	Капит. пољ. ф. у артијама	—	—	—	—	7440	50
4	Депозит разних лица у харт.	—	—	—	—	10120	—
5	На штедњу код Управе Фонд.	—	—	—	—	63654	70
6	Готова новца у каси	—	—	—	—	2214	26
7	Привремени издатци	—	—	—	—	5555	80
	Свега	—	—	—	—	199051	86

Ред. број	ПРИХОД	до јула		за јули		Свега	
		дин.	п.	дин.	п.	дин.	п.
1	Остатак по днев. касе за 1899. год.	3915	10	—	—	3915	10
2	Државна помоћ	7000	—	—	—	7000	—
3	Од претплате Тежака за 1900. и ран. г.	4384	80	343	50	4728	30
4	» улога чланова добротвора и утем.	1712	35	—	—	1712	35
5	» » » помагача	368	—	4	—	372	—
6	» прихода на капитал пољ. фонда	146	—	461	—	607	—
7	» продаје књига	471	55	97	17	568	72
8	» Пољопривредног Гласника	3	70	—	—	3	70
9	» » календара за 1900. и ран. г.	3100	25	58	50	3158	75
10	» » семена	13322	80	7	90	13330	70
11	» » справа	25726	31	2815	65	28541	96
12	» наплате дуга за семе и справе	527	90	37	25	565	15
13	» продаје плав. камена и прскалица.	66458	60	10436	65	76895	25
14	продаје запрашивача и сумпора	1967	—	277	70	2244	70
15	» друштвеног добра у Шапцу	2163	54	—	—	2163	54
16	Ванредни приходи	70	20	548	94	619	14
	Свега прихода	131338	10	15088	26	146426	36
	По одбитку расхода	86106	02	4496	98	90603	
	Остаје за 1 август	45232	08	10591	28	55823	36

Ред. број	РАСХОД	до јула		за јули		Свега	
		дин.	п.	дин.	п.	дин.	п.
1	Пољопривредном фонду	—	—	—	—	—	—
2	Депоновати приход (камату) по посл. тач. чл. 38. Правилника	—	—	607	—	607	—
3	На награде по расп. стеч. за напредн. начине радње	—	—	—	—	—	—
4	На прирећ. и држање 1 окр. изложбе	—	—	76	—	76	—
5	На помагање Пољопривред. Подружина	800	—	100	—	900	—
6	На издржавање друштв. питомаца	2488	45	—	—	2488	45
7	На остала помагања пољопр. проучавање прилика у земљи и осматрање друштв. и подружин. послова	157	90	—	—	157	90
8	На трошкове око друштв. славе	2	40	—	—	2	40
9	На прирећив. изложбе приликом друштвене славе	145	20	—	—	145	20
10	На набавку књига, новина, арвореза и повез књига и календара	2719	79	—	—	2719	79
11	На издавање практ. пољоприв. поука	543	—	—	—	543	—
12	На издавање повремен. списа (две свеске)	—	—	—	—	—	—
13	На награде саради. Тежака и Календара за 1900. и ран. године	1097	95	51	20	1149	15
14	На набавку и експедицију семена	12671	20	174	20	12845	40
15	На набавку и експедицију справа	21652	26	1806	95	23459	21
16	На набавку и експедицију плавог камена и прскалица	27481	93	-421	65	27903	58
17	На наб. и експед. запрашљивача и сумп.	3020	50	11	65	3032	15
18	На огрев, осветљење, канцеларијске потребе и намештај	676	30	303	10	979	40
19	На експед. Тежака, Календара и књига	125	25	27	60	152	85
20	На издржавање добра у Шапцу	2552	01	—	—	2552	01
21	На плату секретара	1200	—	200	—	1400	—
22	» » писара	1076	50	204	32	1280	82
23	» » експедитора	922	93	149	26	1072	19
24	» » двојице послужатеља	960	—	160	—	1120	—
25	» награду благајнику	480	—	80	—	560	—
26	» награду уреднику Тежака	420	—	70	—	490	—
27	» подизање павиљона изложбеног, претресање ограде, обрађ. друшт. врта, и поправку куће	621	45	26	—	647	45
28	На ванредне издатке	805	95	28	05	834	—
29	На штамп. Тежака и Пољ. Календара	3485	05	—	—	3485	05
	Свега расхода	86106	02	4496	98	90603	—

ЦЕНА ОГЛАСИМА:

Мањим од петит врсте једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупних писмена по 15 пара од врсте од ступца.

Већим огласима од целе стране 20 динара (10 фор. а. в.) пола стране 10 дин. (5 фор.) четврт стране 3 динара (2·50 фор.)

Поред тога за свако оглашавање по 20 пара дин. државне таксе.

За оглашавање више пута 10 од сто јевтиније.

Преглед 43. броја Тежака: Програм Славе Српског Пољопривредног Друштва: *Чланци*: О кукурузу. — О пасуљу у Мађарској. — Питије од воћа. — О значају птица у пољопривреди. — *Белешке.* — *Гласник.* — *Друштвени и подружински послови.* — *Цена огласима.*

ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА КРАЉЕВИНЕ СРБИЈЕ

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ
УПУЋУЈУ СЕ
СРП. ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ
У БЕОГРАДУ

ПРЕТПЛАТУ ПРИМАЈУ И СВЕ ПОШТЕ

НА ОСНОВУ НАЈВИШЕГ РЕШЕЊА ОД АПРИЛА 1869. ГОДИНЕ № 204. ПРЕПИСКУ ДРУШТВЕНУ НОСИ ПОШТА БЕСПЛАТНО.

Цена огласима изложена је на последњој страни.

ПОД МОЋНОМ ЗАШТИТОМ ЊЕГОВОГ ВЕЛИЧАНСТВА КРАЉА
АЛЕКСАНДРА I

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869. ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ

ЗА СРБИЈУ
НА ГОДИНУ 8 ДИН. НА ПОЛА ГОДИНЕ 4 ДИН. ЧЛАНОВИ ПОМАГАЧИ, ЧЛАНОВИ СВИХ ДРУШТВ. ПОДРУЖИНА, ОСНОВ. ШКОЛЕ, ВОЈНИЦИ СТАЛ. КАДРА, ЂАЦИ, МАНАСТИРИ, ЗЕМЉОРАДНИЧКЕ ЗАДРУГЕ И ЧУВАРИ ШУМА ДОБИЈАЈУ ЛИСТ У ПОЛА ЦЕНЕ, АКО ПОЛОЖЕ ПРЕТПЛАТУ УНАПРЕД ЗА ЦЕЛУ ГОДИНУ.

ВАН СРБИЈЕ
НА ГОД. 10 ФРАН. ИЛИ 5 ФОР. А. ВРЕД.; НО СРП. ПОЉОПРИВ. УДРУЖЕЊА И ЊИХОВИ ЧЛАНОВИ КАО И СРПСКЕ ЗЕМЉОРАД. ЗАДРУГЕ И ЧИТАОНИЦЕ, ДОБИЈАЈУ ЛИСТ ЗА 6 ФР. ИЛИ 3 ФОР. А. ВРЕД. КАД УНАПРЕД ПОЛОЖЕ ПРЕТПЛАТУ И КАД СЕ ПРЕТПЛАТИ КОД СВОГ УДРУЖЕЊА ПРЕКО КОГА ЋЕ ИМ СЕ И ЛИСТ СЛАТИ

ИЛУСТРОВАНИ ГЛАСНИК СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

ВЛАСНИК И ИЗДАВАЛАЦ
СРПСКО ПОЉОПРИВРЕДНО ДРУШТВО

КЊИЖЕВНИ ОДБОР:
ДР. М. Т. ЛЕКО, М. М. САВИЋ, П. Т. ТОДОРОВИЋ, А. ЖИВАНОВИЋ и Б. Д. ТОДОРОВИЋ.

ОДГОВОРНИ УРЕДНИК
АЛЕКСАНДАР М. СЕКУЛИЋ

БРОЈ 44. У БЕОГРАДУ, НЕДЕЉА 5. НОВЕМБРА 1900. ГОДИНЕ ГОДИНА XXXI

ЧЕТВРТА СЛАВА
СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

И ове је године Српско Пољопривредно Друштво свечано прославило своју Славу, четврту по реду и приредило веома обилату изложбу *воћа*, кукуруза и пасуља, која је такође четврта по реду.

Сечењу колача благоволео је присуствовати *Његово Величанство Краљ* ***Александар I***, Највиши Заштитник Друштва, а затим: Његово Високопреосвештенство митрополит г. *Инокентије* с епископима: г.г. *Димитријем*, *Никанором*, *Савом и Мелентијем*. Господа министри: Председник министарства г. Алекса Јовановић, Министар правде, г. Настас Антоновић, Министар народне привреде г. Душан Спасић, и Министар грађевина, г. Андра Јовановић и веома много чланова: оснивача, редовних, добротвора, утемељача и почасних.

После сечења колача, председник Друштва г. Милутин Савић, поздравио је Његово Величанство Краља говором, на који је Његово Величанство Краљ благоволео одговорити овако:

Ја сам желео да дођем на данашњу славу Пољопривредног Друштва, да тиме дам још један доказ колико полажем на развијање тога Друштва, јер вама је свима познато, да Сам у много прилика наглашавао, да је једна од најважнијих потреба, да се ради на развијању наше привреде, и да у данашњим приликама једна земља може да буде само онда снажна и јака, ако се у погледу привредног развића што боље усаврши и спреми.

За развиће привреде Пољопривредно Друштво може врло много да учини, ако буде практички утицало у том правцу, да наш народ што више приђе савременом и бољем начину привредног обделавања, и с тога Друштво може вазда рачунати на Моју заштиту, а Ја му и овом приликом желим срећну Славу и сваки успех у даљем раду. Живео, Живео, Живео!

Њено Величанство Краљица, ма да се живо интересује за рад Српског Пољопривредног Друштва није могла, као што је желела, амо доћи, али је овом приликом одредила Друштву један дар од 300 динара са жељом, да се из тога Њенога прилога издају награде оним излагачима воћа, кукуруза и пасуља, чији су производи најбољи а који су међутим најсиромашнији. (Бурно: Живела, Живела, Живела).

Четврта поучна изложба Српског Пољопривредног Друштва од овог је часа отворена. (Живео, Живео, Живео).

Говор председника г. Милутина Савића, гласи:

Ваше Величанство,

Краљу Заштитниче,

Мало је домова у Србији те среће да могу о својој слави под својим слеменом поздравити владаоца земље. Што овај дом има ту срећу, то је неизмерна владалачка милост, указана најмногобројнијим поданицима Вашег Величанства, српским пољопривредницима, ради чијег привредног унапређења и постоји овај дом, и у њему многобројни пријатељи привреде и пољопривредници.

Нека је допуштено данас мени, да у име другова, привредника и пријатеља привреде, Вашем Величанству изјавим најдубљу захвалност за ту неизмирну милост, и уједно замолим да је ни у будуће не ускрати овоме Друштву и његовим Подружинама.

Ова захвалност неће се задржати само на речима, већ и на делима, како то и доликује Ономе коме се намењује, и онима који ту захвалност исказују, који у овој земљи не представљају никакву секту, никакву партију или ма како велику групу — но управо скоро девет десетина свега народа српског.

Пре свега — сви данашњи излагачи воћа, кукуруза и пасуља чујући и видећи да су њихови производи били удостојени проматрања и пажње Вашег Величанства, слаће и у будуће своје производе; а тиме ће бити олакшан у многоме будући рад овога Друштва на унапређењу пољске привреде у Србији, а тиме и делом исказана захвалност за ову Највишу посету.

Кад српски *земљорадници* увиде који су производи и зашто одликовани, они ће их и умножавати.

Кад наши *извозници* увиде где, колико и каквих производа има, којима они тргују, они ће им тражити купца и проће, и кад се зна: да тражња изазива понуду то ће наши земљорадници у јачој мери оно производити, што се јаче и тражи.

Све ове користи биће *на дёлу изјављена захвалност*, а ми то и обричемо.

* * *

Из наших среских расадника кретаће се одсад унапређење ***воћарства***. Но да би се од многих врсти и сората воћа одабрале оне које заслужују и које треба размножавати у којем крају Србије, треба их зналачки оценити.

А ово се може учинити само кад се упоређују на једном месту као на оваквим изложбама, које опет нико боље ни јевтиније неможе приређивати, но ово Друштво са својом мобом и својим пријатељима.

Нарочити разлог, што се ово Друштво већ четврта година залаже, и прибира разне врсте воћа, ради проучавања, то је: да би се могао дати *трговински правац производима домаћег воћарства*. И ако је већ приликом ових изложаба састављена *листа појединих домаћих сората које треба у коме воћарском крају размножавати*, ипак, требаће да се ове *смотре* још неку годину настављају.

* * *

Од времена светске изложбе у Анверс-у наш **пасуљ** обратио је на се пажњу средње Јевроне, и он се сваке године све више на страну извози. Градиште је постало у тој мери средиште извоза и жижа одакле се производња постиче, да је једна разборита кућа понудила овоме Друштву и новчане награде за произвођаче који највеће количине пасуља ту продаду.

Овом приликом нека је допуштено поменути, да је Угарска сада, а Француска раније одређивала нарочите комисије за одабирање и проналажење најбоље врста пасуља.

И да Србија није земља у којој се од свих варива пасуљ највише троши, опет би само са ових тек поменутих разлога било оправдано што ово Друштво себе и своје пријатеље залаже да унесе разбора у онај велики број разних сората пасуља које се у нашој земљи гаје и за које се незна које су боље и прече.

* * *

А шта да се каже о **кукурузу**, који је у истини прва и најкориснија биљка у свој Србији и која скоро свуда у нас успевати може.

Шта више у својим планинским крајевима има Србија неоцењено злато у своме ситном домаћем, извесно најранијем кукурузу, који смо досад само зато запостављали, што га нисмо довољно познавали.

Кукурузом се *храни* наш народ; а њоме *крми* и своју стоку, и тако се највећим делом извози из земље у сланини (и месу) угојених свиња. На тај начин из земље се извозе само они делови које из ваздуха прима биље и на којима не може наићи оскудица, као кад би се износили многи минерални делови као што се то при извозу пшенице, на жалост, не може избећи.

Једна одредба привредног закона гласи: „Земља само позајима пољопривреднику оне делове којима се храни биље и тражи да јој се то савесно врати, иначе одриче зајам".

У Србији, према ступњу нашега привреднога развића мора се много радити за извоз на страну, и на тај циљ извози се пшеница највећим делом на страну, пошто се у земљи мало и троши. И већ се опажа с тога изпошћавање земље па зато што неможемо земљи плодност да накнадимо, местимице, као у Мачви, Стигу, пшеница постаје много лакша но што је била. Историја је пуна примера о томе да се земљорадник мора са земље селити ако земљи не враћа што је позајмио.

Код кукуруза је то другаче јер се сав скоро утроши у земљи или преради у шпиритус или штирак итд. И тако се уштеде преносни трошкови које и онако плаћа сам земљорадник кад на удаљене пијаце своју робу односи.

Но и кад се дешава да се кукуруз мора извозити због умањавања стоке или сточних болести или свакојаких тегоба и несугласица којих има при извозу живе стоке на граници, приступило се *вештачком сушењу кукуруза*. Овај кукуруз данас је овде први пут изложен, и сваки се може уверити да је рад, утрошен око тога посла, корисно употребљен, јер је окрунјен кукуруз доведен на 60% своје тежине. Ово је скоро у пола лакше за пренос, дакле нема могућности да се квари на гомили, лакши је за чување, а практичан и за употребу.

Напретци пољопривредне технике донели су собом и употребу плугова за прашење и окопавање, чиме се више и бољег рода добија и уштеђује силна радна снага за многе друге послове, о чему се може добити правог појма, кад се уочи да се кукуруз гаји у Србији на пола милиона ектара.

Користи од примене ових справа биће још веће, кад наш пољопривредник почне *уједињавати своја раштркана имања* за чим се неће дуго чекати.

Не мала корист и уштеда пољопривреднику долази и од *употребе сецкалица* којима се олакшава употреба тулузине за исхрану стоке. Тиме ће се уштедити многе хиљаде које сада пропадају сасвим неупотребљене.

* * *

Најбоље јемство да ће то народ у маси прихватити што је досад Друштво само на припад световало лежи у најновијој установи *државних економа*, којима, бесумње, добар део заслуге припада за овако обилато учешће привредника у изложби овој,

* * *

Као што је истина да је земљорадња стуб државе и ослонац њене моћи, тако је истина: да та земљорадња мора бити рационална т.ј. науком осветљена.

И као што видимо да је пут прибирања и проучавања најпречи за свестрано научно осветљавање појава наше земљорадње, тако је истина: да сви они који тај пут подржавају и потпомажу, истински служе јачању државе м њеног ослонца.

*

Све што је поменуто да ово Друштво ради, и све што обећава да ће у будуће радити за унапређење пољске привреде у Србији, све то изводи оно по раније утврђеном програму, са којим је удостојено било упознати и добити пристанак Вашег Величанства свога Највишег Заштитника, коме ће се оно и убудуће зато сваке године обраћати. Зато, молећи Ваше Величанство да ову изложбу благоволите отворити, срећан сам са свима другговима својим који у овоме Друштву раде и њему као пријатељи помажу, што могу из дубине душе узвикнути:

Слава Његовом Величанству Краљу Александру I. Највишем Заштитнику Српског Пољопривредног Друштва.

Слава Њеном Величанству Краљици Драги Највишој Заштитници корисног огранка пољопривредног, српског пчеларског Друштва.

Послуживши се славским житом из руку друштвеног председника, Његово Величанство Краљ благоволео је упутити се, у пратњи Своје свите, у одаје друштвене изложбе и разгледати како изложбу воћа тако и кукуруза и пасуља, разбирајући скоро при сваком предмету о стању привреде појединих крајева домовине, о промету воћа, његовом прерађивању, о најбољем гајењу кукуруза и пасуља и о њиховој трговинској вредности за земљу. Потребна обавештења давао је свуда Министар Нар. Привреде, г. *Душан Спасић*, а и поједини чланови управног одбора. Није остао ниједан кутић доста незгодних одаја друштвених а да на њих није пао врло пажљиво поглед Највишег Заштитника, Који је и овом приликом, походећи Српско Пољопривредно Друштво, његову славу и његову поучну изложбу, у најпотпунијој мери дао најугледнији пример свима члановима Друштва и свима пољопривредницима у Србији: како ваља поштовати земљорадњу и њене трудбенике.

По свршеном прегледу свију одељења изложбе, Његово Величанство Краљ благоволео је најмилостивије опростити се с господом: митрополитом, епископима, министрима и члановима Управног одбора друштвеног уз одушевљено клицање свију присутних: Живео Краљ!

СКВРЉА

(Saperda gracilis)

Где се налази — Скврља је добро позната у Јужној Русији, у Западној Јевроии, у Сеиерној Африци, а не давно уочена је и у Америци. И она, као и хесенска мушица, напада стрмна жита: озиму и јару пшеницу, озиму и јару раж, и озими и јари јечам. Овас не напада. Њене ларве, као и ларве хесенске мушице, живе у влату поменутог жита и влаће због њих увене и полегне.

Пре него се сазнало за скврљу, држало се, да увелост жита долази од погода т.ј. од ветра и кише, али то веровање ослабљавано је све више и више, тиме што се увелост појављиваше и онда кад пре тога није било ни ветра ни кише. Осем тога,

увелост се по њиви шири увек само у круговима, гумнима, међутим, кад би она долазила само од ветра и кише, морала би се ширити по целој њиви. С тога разлога приступило се ближем осматрању увелога влаћа, па се нашло, да је увелости узрок ларва инсекта познатог под именом скврља (Saperda gracilis).

Познавање штеточине — Савршен инсекат, *скврља*, дугачак је 7 милиметра, има, као што слика 1 показује четири танка мрежаста крила и труп танак, црн са отворено-жутим пегама.

Ларва је беличасто жута, дугачка око 5 милиметра и без ногу. На глави се виде малене црне очи а на леђима су две потврће црне чељусти. Стражњи део завршује се малом бодљом.

Лутка је омотана у прозрачну но подебљу чауру.

Начин живота — Савршен инсекат, мушица (сл. 1) јавља се у топлијим крајевима већ у априлу, а у хладнијим у мају. Женка у то доба снесе јаја у влаће пшенице, ражи, јечма и овсика (класњаче, Bromus secalinus). Легалицом начини најпре рупицу на влату и у ову остави по једно јаје. Након неколико дана, из јаја се изведе ларва, која се у прво доба налази у

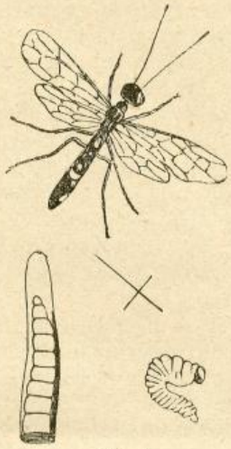

Сл. 1.
Скврља (мушица), ларва (црвић) и чаура, све нешто увећано.

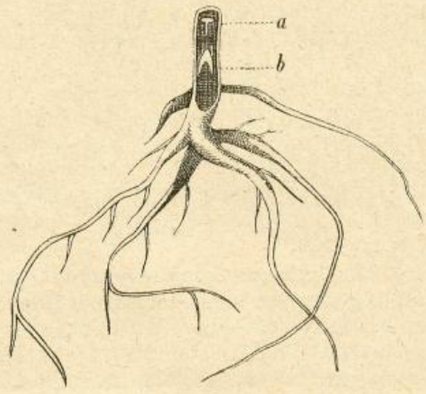

Сл. 2.
а) црвоточина б), ларва

шупљини у врху влата а доцније, у колико је старија, спушта се све ниже и ниже док не дође до земље, т.ј. до основе влата. Кад дође до овог места, онда је потпуно развијена, и остаје јој још, да се побрине за свој опстанак до пролећа т.ј. да горњи део влата куда је већ била, на неки начин удали, а сама при том да се задржи у делу влата који је у земљи и то дотле, док се не преобрази у савршени инсект — мушицу. Тога ради отпочне одмах нагризати изнад себе влат унаоколо, правећи на овоме са унутрашње стране све дубљу и дубљу браздицу. Нагризање продужава дотле, док влат не пресече сасвим. Горњи део влата због тога падне на земљу, т. ј. одвоји се од дела с којим је био у вези. Ларва остане у шупљини влата који вири из земље, као и стрњика, прикрије се испод црвоточине која је ту од нагризаног влата, па се затим учаури. Као чаура остаје до пролећа идуће године. На пролеће, у априлу, претвори се у лутку, из које на скоро изађе савршен, крилати инсекат: скврља. Скврља затим носи јаја на већ показан начин ради оснивања свога, новог, потомства.

Изглед оштећеног жита — Где се скврља угнезди, жита су често у толикој мери *увела* да се од њих по који пут не добије ни толико колико је отишло за семе, а бива, да понеко нема никаква приноса.

Увелост се јавља негде раније, негде доцније, према месту и житу на коме је скврља, али никад не наступа раније од јуна дакле у доба, кад жито и иначе отпочне жутети. Ражно влаће је тада више бело, међутим, здраво је жуто; та разлика између једног и другог влаћа уочљивија је у толико више, што су класови у првог усправни, међутим у другог повијени, с тога, што су први празни, штури, а други пуни, једри. На озимој пшеници, нарочито на белији, увелост је још уочљивија: здраво је влаће затвореније боје и има црвенкасте одблеске, нарочито у подне, ако је сунчани дан, и остале боје, најјаче испољавају, међутим оболело је више љубичасто или рђасто. И здраво и оболело влаће достиже једну исту висину па и клас им је подједнако развијен. Разлика је у зрну. На јаром, позно засејаном житу, у кога је и оболело влаће изузетно нешто мање, класови су често сасвим празни, а на озимом житу, и на јаром житу, но које је раније посејано, зрна су мања и смежурана, те по томе и знатно лакша од жита из здравих класова. По њиви, увелост се шири у круговима или гумнима, која су наравно у толико чешћа, у колико је зараза јача.

Повреде од скврље и хесенске мушице, у чему се разликују — Присуство скврље у житу обелодањује се тиме, што такво влаће полегне а по који пут лежи и по самој земљи као да је покошено, утучено градом или изгажено стоком. Такви су у главноме знаци и у случају, кад је жито оштећено хесенском мушицом, и да би се знало који је инсекат ту, потребно је, да се оболело влаће осмотри што пажљивије. Ако влат није сасвим одвојен од корена већ само повијен, ако је прегиб код другог чланка а место код прегиба истањено, сушно, неравно подломљено и без икаквих браздица и јамица са унутрашње стране и без црвоточине, онда је повреда од хесенске мушице. А, ако је полегли влат правилно засечен, наједен са унутрашње стране и то одмах изнад површине земље и ако је шупљина влата на том месту испуњена брашњавом белом или сивом црвоточином (сл. 2 а) онда је то повреда од скврље. Испод црвоточине, кад се влат расече, налази се влакнаста црвоточина, а испод ове малени, прозрачни *црвић*. Тај је црвић ларва скврљина. Она је ту нашла кутић у коме треба као чаура да претури зиму, па да се затим, на пролеће појави као савршен инсекат мушица, да на пониклом влаћу остави своја јаја, и на тај начин заснује ново потомство.

Колико се пута јавља преко године — Већ из овога што је досада поменуто, јасно је, да се скврља јавља преко године само *једанпут* а то с тога, што је за њено потпуно развијање потребна цела година, од пролећа једне, до пролећа друге године. По томе, скврља је мање опасан штеточина од хесенске мушице, јер ова, као што је познато, изводи преко године најмање две а често по три генерације. И зато, што се скврља тако тешко развија, могућно је сузбити је лакше, но хесенску мушицу а нарочито, кад јој се не дозволи да има стално легло.

Где је скврља опасан штеточина — Скврља се може размножити до те мере да буде опасна стрмном житу, само онамо, где се примитивно ради, т.ј. где се жита сеју на једној њиви устопце за више година, где се њиве, због изнурености пусте у парлог и где се земља за сетву не припрема као што треба. Другим речима, скврља ће се моћи развити, ако се у газдинству буде водио такав усевни ред и такав начин обраде земље, *да се стрњика, т.ј. делови влата, у којима су ларве скврље, задрже на њиви за целу годину, дакле од пролећа једне до пролећа друге године.*

По томе, ако се њива, на којој је жито било заражено скврљом не обрађује у идућој години, т.ј. ако се пусти у парлог; ако се стрњика не заоре с јесени или рано с пролећа и ако се за сетву, стрњишта само дрљају или плитко ору, биће жива згода за размножавања овога штеточине и обратно легло ће се уништити брзо: *ако се стрњика заоре* јер ће се у том случају и лавве претрпати земљом, и уништити.

Начин уништавања — Да се штеточина уништи, треба, као што је наведено, заорати стрњику и то по могућству одмах после жетве, да би до пролећа могла сатрунути, а с њима и ларве и чауре скврљине. А где је то могућно, добро је, да се најпре стрњика запали, па затим пепео заоре.

Б. Д. Т.

ДУЖНОСТИ СРЕСКИХ НАДЗОРНИКА СВИЛАРСТВА У МАЂАРСКОЈ

ЗА ВРЕМЕ ТРЕЋЕГ ПУТОВАЊА

1. ***Почетак путовања*** — По завршеном дељењу свилених буба, срески надзорник предузеће четврто путовање према утврђеном плану. Тада сем штампана материјала за треће путовање, има собом понети и прегледни табак трећег путовања.

Сваки срески надзорник добива за сваку општину потребан број плаката на језику, којим се говори у општини, да их истави на општинској кући и др. згодним местима.

2. ***Послови у општини*** — Кад срески надзорник дође у општину, дужан је посетити прегледача (извођача), да би сазнао, како је текао рад око гајења свилаца.

Затим ваља да прегледа табак за раздавање семена, да у њему исправи погрешке ако их има, и оба примерка с примедбом: „нашао исправно“ да потпише и узме.

На случај, да су у општини подељене све бубе, има се побринути, да се табак за раздавање семена ако је овај неподесно састављен, исправи на самом месту, па затим одузме од прегледача.

Примедба. Рубрике које се односе у овом табаку на раздавање семена треба испунити и чим се то уради 1 примерак послати окружном надзорнику свиларства са путним табаком четвртог путовања за тај дан.

Срески надзорник при оцењивању табака за раздавање семена има да пази, да су тачно испуњене све рубрике и да се види лепо које су расе семена раздате. Ако има каквих погрешака, ваља да их исправи.

3. ***Посета одгајивача*** — Срески надзорник посећиваће одгајиваче заједно с прегледачем. При томе се има старати, да посети што већи број одгајивача и да их што боље обучава. Најпре ваља да посети лошије одгајиваче и оне, чије су бубе болесне.

За време инспекције има се уверити:

а) имају ли одгајивачи пријавне књижнице и кратка упуства о гајењу свилених буба на матерњем језику;

б) је ли пријавна књижица попуњена тачно;

в) имају ли довољно свиларске хартије;

г) је ли на стану одгајивача прилепљена црвена цедуља.

Затим од одгајивача има да захтева:

а) да што боље проветравају собе у којима гаје свилене бубе;

б) да бубе до четвртог спавања хране крижаним лишћем;

в) да бубе хране после свака 3—4 часа, а нарочито после четвртог спавања, јер ако то не раде, развијаће се споро и добиће лошије мехурке;

г) да лишће што више штеде.

Приликом храњења треба полагати само по толико лишћа колико ће бити довољно до идућег храњења.

Примедба. Срески надзорник ваља да објасни одгајивачима, да у прво доба, кад требају мању количину лишћа, ово беру са удаљенијих дудова, да би им лишће с ближих дудова кад га требају у већој мери, било одмах на руци, чиме ће уштедити и у труду.

Штедњу у лишћу ваља срески надзорник да стави на срце сваком одгајивачу, јер је то само у њиховој корисги. Ваља да им објасни, да у почетку не треба брати више лишћа, но само толико, колико су бубе у стању појести и да ће се на тај начин моћи уштедити знатна количина лишћа.

Срески надзорник посећиваће општинске власти и уверити се, да ли контролишу брање лишћа, т.ј. да ли одгајивачи беру лишће само са оних дудова с којих је дозвољено брање лишћа.

д) да чешће чисте постељу испод буба, а поглавито после сваког спавања, да се због тога не би појавиле какве болести.

ђ) да се гајење не убрзава загревањем собе, јер се на тај начин добивају лакши и лошији мехурци, а осим тога тада могу бубе лако добити сањивицу и од ње пропасти.

Примедба. Ако се запази каква болест на појединим бубама, онда болесне бубе ваља одмах издвојити, спалити свиларску хартију на којој су биле и удесити локал тако, да му преко целог дана прилазн свеж ваздух.

У оваком случају најбоље је да се измени постеља и да се бубе пренесу у други промајнији локал.

е) да одгајивачима покаже да је у случају, ако би запазили да не ће имати довољно лишћа за гајење, боље бацити неки део буба него да их хране, јер ће се у том случају заостале бубе моћи добро исхранити;

ж) да спреме чаурнице као што треба;

з) да мехурке по завијању не скидају с чаурница пре 10 дана, колико је времена потребно, па да буду зреле;

и) да мехурке носе на откуп тек тада, кад им за ово буде дао дозволу прегледач;

ј) да за време кишевитих дана не носе мехурке на откуп, пошто су тада подложни квару;

к) да мехурке преносе ако је то икако могућно у котарицама. Ако би их носили у чаршавима, онда ваља да пазе, да се у путу не гњече, јер се такви мехурци не ће откупљивати.

Ни у ком случају, мехурци се не смеју преносити у џаковима.

Ко би преносио мехурке у сандуцима, мора на то пазити, да ови буду промајни, т.ј. ваља на њима да има потребан број рупа.

Приликом инспекције, дужан је надзорник уписати у пријавну књижницу одгајивача:

а) своје име;

б) дан, кад је вршио преглед;

в) како је затекао стање гајења, и

г) издати потребне наредбе о томе, шта одгајивач ваља даље да ради, те да поправи запажене погрешке.

4. Срески надзорник увериће се, да нису поскидани прилепљени плакати на општинској кући и другим местима. Ако је такав случај, прилепиће потребан број, а извесан број оставити прегледачу да их овај излепи по потреби. Одгајиваче ваља учинити пажљивим, да тачно врше све наредбе среског надзорника и прегледача, јер ће им се у противном случају бубе одузети.

Ако се срески надзорник увери да се који од одгајивача не придржава наредаба постављених у плакату, има о томе известити општину и од ње тражити, да од таквог одгајивача одузме бубе и ове одмах уништи, закопа. При томе морају бити присутни општински орган, срески надзорник и прегледач; они заједнички имају о томе саставити записник и овај послати централном заводу.

5. У погледу сортирања мехурака у класе, дужан је прегледач проучити добро своја правила о томе и строго придржавати.

Одгајиваче учинити пажљивим да следују наредбама које је издао прегледач, и да им се у случају, ако то не би хтели радити, закаже, да се њихови мехурци не ће откупити.

6. Срески надзорник у доба посете одгајивача, јавиће овима, којој ће станици за откупљивање мехурака носити своје мехурке на откуп, затим ваља да им обрати пажњу да никако сами не производе семе, јер ће у том случају сваки такав бити кажњен са 100 фор. према XXV чланку закона од 1885 године.

Ако би срески надзорник нашао код кога семе које је одгајивач сам произвео дужан је о томе известити завод телеграфским путем.

7. ***Исплата одгајивачу за извођење буба*** — Кад срески надзорник заврши посећивање одгајивача, онда ваља још да изда прегледачу (извођачу) на признаницу суму која му припада за извођење буба. Ако би надзорник ово превидео, и ако би о томе постојала каква наредба, казниће се строго новчано.

8. ***Спречавање брање лишћа*** — Срески надзорник дужан је посећивати општинске и државне власти и од њих тражити да сваке недеље у фебруару, мају и јуну објављују одгајивачима, да брање лишћа није ником забрањено по јавним местима. Срески надзорник има се уверити, да ли су поменуте власти објавиле такву наредбу.

Ако би се десио такав случај, да је ко спречавао брање лишћа. онда срески надзорник пошто се о томе добро увери, треба да састави записник и овај да пошље централном заводу.

Ако би случај био прешне природе онда о томе ваља телеграфским путем да извести завод, а од општинске власти да тражи помоћ.

9. ***Оштећавање дудова*** — Срески надзорник сазнаваће од општина а и сам ће се лично уверавати о томе, да дудове није који секао и штетио, кварио, и ако би приметио, да лица која су штетила дудове нису кажњена или да су мало кажњена, ваља о томе да извести завод но то тек онда, пошто се о стању ствари добро увери.

10. ***Контролисање прегледача*** — Пословање среског надзорника за време четвртог путовања управљено је у првом реду на то, да он што боље оцени и контролише прегледача.

За овај циљ он ће чинити местимичне пробе, да ли је прегледач пријежно посећивао одгајиваче као и да наредбе у одгајивачким књижицама није писао код своје куће.

Чим се срески надзорник увери да прегледач није вршио своју дужоост, ваља о томе писмено да извести централни завод и окружног надзорника. У такву општину ваља срески надзорник ако му је икако могућно чешће да се намине.

11. ***Писмен рад, одлазак из општине*** — Пре него срески надзорник оде из општине, дужан је да своје наредбе и упуства упише у књижицу прегледачеву, коме ваља поглавиту пажњу да обрати на то:

а) да одгајиваче пријежно посећује;

б) да их што боље обучава;

в) да сва упуства заводи тачно у њихову књижицу приликом посете;

г) да од њих одузме књижице кад се бубе почну завијати;

д) да их обучава сортирању мехурака у класе; и

ђ) да се за време откупљивања мехурака придржава тачно правила о томе.

Затим ће саставити дневни извештај т.ј. испунити табак за путовање, завести га у прегледни табак и после тога кренути се у другу општину.

У свој извештај ваља сваком приликом да јави и о томе:

а) колико је одгајивача посетио;

б) какве је погрешке код њих запазио;

в) је ли било и код кога болесних буба; и

г) како прегледач врши своју дужност.

12. ***Завршетак четвртог путовања. Рад у станици за откупљивање мехурака*** — Кад се бубе завију у мехурке у више општина и кад се срески надзорник увери да је време скидању мехурака с чаурнице онда је дужан о томе поднети извештај да би га зсвод могао упутити у коју оближну станицу за откупљивање мехурака те да у овој врши службу.

БЕЛЕШКЕ

Како коза плаћа своју храну? — Једна средња коза потребује дневно $1^1/_2$—2 килограма сена или неке друге хране која има толику вредносг колико $1^1/_2$—2 килограма сена. Једна крава средње величине и тежине потребује дневно 12—15 кгр. сена. Према овоме храном једне краве могло би се исхранити 7—8 коза, које при доброј нези и храни дају просечно 16 литара млека дневно и то кроз 8—9 месеци. Да би исту количину млека (око 4000 лит.) дала једна крава, морала би просечно дневно давати по 14 литара и то скоро пуних 10 месеца, што ређе бива. К овоме још ваља додати да 8 коза много мање коштају.

Ђубрење ливада — Ливаде се најуспешније могу ђубрити мешанцем (компостом), пепелом, сажеженим костима, иструлом сламом, осоком авлиском и размућеним ђубретом из нужника.

Ђубрење треба вршити у пролеће, ускоро пред забрањивањем ливада.

Ко не ђубри своје ливаде, тај не може с њих имати ни лепе траве ни доста сена, јер се то обоје само ђубрењем постиже. Појава маховине и љутих трава на нашим ливадама докази су, да су се оне испостиле и да их треба ђубрити.

Не бацајте кости! — И кости у пољопривреди могу бити од користи. У паметном свету оне се не бацају, већ се искоришћују. Неки их сажежу на ватри, истуку ситно и ђубре ливаде; други их на жрвњима измељу, па опет ђубре ливаде и градине. Овако измлевене кости врло су добро ђубре око воћки, нарочито за јагодасто воће.

Надати се, да ће и наши пољопривредници на овај начин искоришћавања костију обратити пажњу, те их, ваљда, неће и одсад, као досад, бацати узалуд.

Да кокош не испија јајце — Порок испијања јајци сусреће се често међу оним кокошкама, које носе јајца с танком љуском или и сасвим без љуске. Таквим кокошима у храну треба додавати сажежену и истуцану кост, замешену с обареним отпацима и мекињама.

Кости се могу сажећи у свакој пећи, а потом у ступи претворити у прах.

После таквог хранења кокоши отпочну носити јаја с тврдом љуском и испијање јаја или сасвим престане, или се сведе на најмању меру.

Да би се предупредио овај порок испијања, треба се држати сталног правила: да се јајца у гнезду не остављају; у место правог јајцета, треба оставити од камена или гипса; а тако исто не треба целе љуске избацивати онамо куда кокоши ходе.

У прилог гојењу свиња — Ма како да су ратарски производи наше пољске привреде веома важни с извозног гледишта, ипак их сточни производи на томе пољу знатно надмашују. А међу тим сточним производима, која иду на страна тржишта, прво место заузимају *говеда* и *свиње*.

Извоз говеда за последњих десет година био је најјачи у прошлој 1899 (71.602 комада) а најслабији у 1897. (38.193 ком.) Просечни број креће се између 50—70 хиљада ком. годишње.

Са свињама ствар већ стоји друкчије.

До године 1894. извоз свиња за Аустро-Угарску био је веома жив и обилат. Нарочито прасад и свиње неурањене (наслоције) извожене су у знатном броју, који је износио до 300.000 комада годишње. Но од тога доба тај је извоз због забране аустро-угарских власти сведен само на дебеле, урањене свиње, чија би тежина износила најмање 300 кгр. по пару. Из тога узрока извоз свиња знатно је опао. Година 1869 била је у томе погледу најслабија (48.000 ком.) а 1897. најјача (118.404 ком.).

Према свему, важност гајења свиња како за извоз тако и за домаћу потребу од толике је неоспорне вредности и значаја, да му се мора поклањати најозбиљнија и свестрана пажња, и онда, свака реч, која падне у прилог овоме питању, никако не може бити излишна.

Да ли је и у којој мери корисно гојење свиња за који му драго циљ?

Строгим израчунавањем, које су предузимали поједини пољопривредници, дошло се до оваког ресултата: чист принос годишњака грла, према нашим домаћим приликама, износи у средњу руку на 30 динара. Но тај се принос може знатно и повећати под повољним погодбама и када згодно употребимо при гојењу свиња све оно, што се у домаћем газдинству да корисно употребити.

Прелазећи преко свију питања, која се односе на подизање и негу свиња уопште, ми ћемо се летимице уставити само на ономе, које се искључиво односи на гојење свиња било за извоз, било за домаћу потребу, *а на основу својих властитих посматрања.*

Неудесно подигнути свињарници, лоше здравствене погодбе у погледу топлоте и проветравања, неуредно чишћење коже, непажња у храњењу — то су, ето, најобичнији узроци, који у јакој мери уде правилном гојењу свиња. Код нас се врло често смеће с ума, да свињарник ваља да је ваздa чист, сув и добро проветрен; да је топлота у њему зими не мања од 10°Р а лети не виша од 15°Ц.

Не знамо откуда, али је на више места дубоко укорењено погрешно мишљење, као да свињарник не мора бити чист, нарочито не лети, јер „свиња воли каљугу у кочини.“ Према томе није онда никако чудо, што нечистота кочине код свиња бива узрок многим болестима

Упоредо с тим иде и оно друго неосновано мишљење: „да је за свиње свака храна добра и чистота излишна.“ Неуредно храњење може да буде од големе штете, а непажња на чистоту судова из којих се свиње хране, може да буде још и опасна. Често пута они делови хране, који остају у неопраним судовима, поплесниве или почну трулити те буду повод разним побољевањима код свиња. И баш зато, што је свиња веома прождрљива, ваља строго на то мотрити: каква се храна даје с обзиром на варење. А ако хоћемо да свиње још сачувамо од бобица и других болести сличних овој онда их ваља чувати, како не би имале приступа измецима људским и угинулим животињама, који већ носе у себи клицу тих болести.

За гојење свиња уопште ваља имати у виду ових неколико практичних напомена, до којих се дошло огледима и искуством:

1. За гојење свиња ваља одабирати само одрасла и већ развијена грла;

2. Од тих грла најбоља су она, која су најразвијенија, која имају најугледнију длаку, најјаче ноге и која су најмирнија;

3. Одабраним за храну грлима ваља храну (кукуруз или јечам) просути по земљи, па онда посматрати: како који брав једе. Онај брав, који једе полако и притом пени, најбољи је за храну. Најгоре се гоје она грла, која зрна прождиру брзо;

4. Грла за храну ваља претходно уштројити.

5. Са храном не треба почињати пре, но крајем лета, када настану хладније ноћи;

6. Свињама намењеним гојењу с почетка ваља давати храну мање снажну и обимну, да привикне да много једе; храну треба добро солити. То изазива жеђ и помаже варењу;

7. При храњену ваља пазити на време и на количину оброчне хране. Свиње не ваља да се преједу. Боље је и да не доједу, но да се преједу;

8. Храна млевена ваља да је добро измешана;

9. Свеже воде ваља свиње да имају ваздa изобилно;

10. Да свиње не би добиле затвор, на тај начин изгубиле и прохтев за јело, ваља сваком грлу давати два пута недељно по 15—20 грама горке соли;

11. У размаку од неколико дана ваља свињама давати по мало овса, те да њиме истру зубе;

12. Свиње које се гоје, ваља да су у потпуном миру и тишини;

13. Судове, из којих се свиње хране, ваља држати у највећој чистоти и чешће их пепелом изапирати;

14. Свињама ваља често простирати, држати их у сувоти и потпуној чистоти;

15. За време мразева не ваља свињама давати одвећ студену храну. Па и воду за пиће ваља толико смлачити, да изумре студен;

16. При крају хранења ваља свињама давати поступно мање хране и иста да буде воденија; и

17. Чим се примети, да је брав изгубио прохтев за јело, не треба оклевати, већ га одмах ваља продати или заклати.

Нега коже код домаћих животиња. — Као што човек мора своју кожу неговати не само чистоће него и здравља ради, тако се мора неговати и у чистоти одржавату кожа наших домаћих животиња, јер она има јак утицај на здравље домаћих животиња и у опште на њихово расположење. Кожа је орган који излучује разна испарења из тела; она је основа и земљиште из кога длака и вуна расте и у коме налази своју храну. Као спољни огртач тела, стоји кожа у најближем међусобном саобраћају са унутрашњом површином тела и многих органа. Од овога међусобнога дејства између коже и појединих телесних органа зависи у многоме расположење и напредак дотичне животиње. По изгледу коже и длаке може се потпуно тачно судити о здрављу и напретку дотичне животиње. Животиње које стално у пољу живе, имаће већим делом чисту кожу, докле оне које су вечито у шталској загушљивом и прашљивом ваздуху; које од околине могу добити нечистоћу или им је лежиште и простирка рђава, морају се упрљати — морају имати нечисту кожу. Од наших домаћих животиња највише се прљају коњи, говеда и свиње. У интересу здравља ових животиња, мора им се кожа неговати и у највећој чистоти одржавати, мора се свака нечистоћа одмах удаљавати. Ово се врши свакодневним тимарењем чешагијом и четком, купањем и прањем целога тела или појединих упрљаних делова тела шишањем длаке нарочито код коња и говеда. Шишање коња спречава јако знојење и одклања тиме назеб и његове рђаве последице. Ошишани волови за гојење показују увек пошто се ошишају, много бољи апетит и много јаче искоришћују храну која им се даје. С тога ваља како волове за гојење тако и овнове и овце шишати и купати. Уопште сваки дан ваља два пута стоку, која се непрестано у шталама налази, тимарити и све прљавштине, нарочито на задњем делу тела млаком водом опрати. Тако исто ваља пазити да су чмар и полне усмине у чистом стању као и реп којим се стока од инсеката брани.

Нечистоћа коже узрок је многим кожним болестима и запаћивању вашију, које може доста новаца коштати док се излечи — а често пута грло се мора из реда приплодне стоке излучити.

Први услов за напредак стоке чистоћа је како саме животиње тако и стаја у којима она живи и колико је ово важно не може се довољно речима описати.

Јесења паша за млечну стоку. — Стока која се интензивно искоришћује, потребује кретања преко целога дана или бар по неколико сати дневно треба на пољу да се задржава. Ако овога кретања нема, или ако се стока не истерује у шетњу или на пашу бар по неколико часова дневно, — јако пати у здравственоме погледу. Ово последње нарочито важи за приплодну стоку од које очекујемо добар и здрав подмладак. У земљама где је интензивно гајење стоке, држи се она везана на ланцу у штали преко целога лета и јесени. с тога се тамо и јављају разне болештине, које стоку немилице сатиру. То се увидело и чим се стрњика дигне, чим трава мало ојача истерује се стока по цео дан на поље како би се у слободи што више кретала и што више чист ваздух удисала. Стока се пушта и на детелишта пошто је други пут покошено и пошто је трава већ ојачала. Стока која је навикла на преноћивање у шталама не треба ноћу да остаје на пољу, јер за то нема ни потребе. Потпуно је довољно да стока буде на паши од 9—12 часова пре и од 3—6 часова по подне, јер се за ово време довољно напасе и довољно прошета. У шталама треба овој стоци дати изјутра и у вече мало сена, сламе и јаче хране, У подне, ако су велике врућине, треба да има места где се може у хладовини одморити. Што год се више стока на лепом и сунчаном времену на пољу налази, боље је за њено здравље и напредак, она се тиме припрема и јача да може у зиму шталску храну, ваздух и искоришћавање издржати. Данас, кад је питање о сузбијању туберкулозе на дневном реду, морају се сва средства употребити, која стоку снаже и припремају да се може овој опакој болести одупирати.

Против паше говори се, да она умањава количину млека, јер се при шталском јаком хранењу више млека добија. Истина је, да краве дају мање млека кад су на паши но кад им се јача храна у штали даје — дакле кад немају никаквог кретања. али се опет мора признати, да је млеко крава које се крећу и на пашу излазе боље. Обично је, пошто су се краве на пашу свикле, већа количина масти у млеку, али да ово и није случај, ипак не треба се обзирати на мању количину млека, но стоку ваља и у лето и у јесен што је могуће више у слободне пашњаке терати, јер је то од неоцењене важности за здравље њено и њенога подмлатка. — У нас има доста пашњака и ливада с тога стока треба да је увек на паши докле год то време допушта. Разуме се, да јој поред паше ваља давати и јаче хране. Само болесну стоку и стоку која је у већем степену стеона ваља поштедити од дугог и заморног кретања.

Сточна стаја. — Главни услови који се траже од добре сточне стаје ови су:

1. Стаја мора бити довољно пространа тако да се свако грло по вољи може наместити, лежати, устати, корачати и места која су загађена, избећи. У крављим стајама рачуна се висина од 3·30 мет. до 4 метра за свако грло крупне стоке треба да има простора који је широк 1·30 мет. а дугачак 3 30 мет.; у воловским стајама захтева се простор за једног вола који има дужину 3·30 мет. и ширину 1·60—1·75 мет. Ако се држе волови, краве и говеда у једној истој стаји, онда они морају бити у раздвојеним просторима. Ови простори одвојени су гредама или дашченим зидом који је висок 1—1·25 метара. Ови зидови имају ту добру страну, да повећавају топлоту у шталама, јер је мања промаја, која је у већим и дужим стајама јака. Ово треба имати на уму.

2. Добра стаја мора бити топла. У топлој штали троши се мање хране, јер је одавна искуством потврђено, да животиње много више хране потребују, ако им је хладно, јер извесан део хране употребљују на развитак потребне им телесне топлоте.— У хладним шталама стока за гојење слабо напредује. млечна стока даје много мање млека а и болести се чешћи појављују. Најшкодљивија је промаја.

3. Најважнија је ствар, да штала има довољно светлости. Много се пута на ово нико не обзире, али неоспорна је истина да у мрачним шталама животиње губе своју свежину и веселост. Потребна светлост мора у шталу долазити кроз прозоре, који се могу добро затворити. Ови треба да су толико високи, да не може бити промаје кад се врата отворе и да животиње не могу на поље гледати, јер се тада од многих предмета плаше и на миру не могу ди остану.

4. У штали мора владати највећи ред и најбоља чистоћа. Паучина и досадни инсекти не смеју наћи места у штали. Прашина не сме стоци досађивати. Јасле и све друге шталске ствари морају бити добро опране. Остатак од хране и воде ако дођу у додир са тазе храном и водом производе укисељавање и кваре храну. Храна се не сме у штали чувати, јер она добија брзо рђав мирис и укус и нездрава је. Да би се одржала чистота ваља да се ђубре непрестано избацује и да се има доољно и добре простирке.

5. Патос мора бити калдрмисан бар код говеди или може бити и од глинуше иловаче, али канали за одвођење пиштевине морају бити направљени.

6. Најзгодније је кад је штала у непосредном додиру са кућом; али је саветније да тако не буде, јер је много већа могућност да се штала може запалити у несретном случају, а и дрвена грађа брже пропада услед испарења. Осим тога двориште и кућа били би увек нечисти, јер би се морала непрестано храна доносити и у непосредној близини стана припремати.

ГЛАСНИК

Одликовани — Указом Његовог Величанства Краља од 30. октобра ове године одликовани су: Орденом Св. Саве другим редом г. Милутин М. Савић, председник Српског Пољопривредног Друштва; орденом Св. Саве трећим редом г. Милисав П. Куртовић, редовни члан Српског Пољопривредног Друштва и уредник „Витеза,“ и орденом Св. Саве четвртим редом г. Александар М. Секулић, потпредседник Српског Пољопривредног Друштва и уредник *Тежака*.

Чланови утемељачи — На дан овогодишње славе Српског Пољопривредног Друштва, уписали су се за чланове утемељаче са улогом од 100 динара: г.г. *Јов. Ф. Вшетечка* индустријалац, *Коста М. Ђурић* и *Димитрије Ђирковић,* трговци из Београда.

Нека им је и од наше стране искрена хвала на овој пажњи коју су овим учинили нашем првом Пољопривредном Друштву, за унапређење пољске привреде.

Чланови помагачи — Приликом посете овогодишње славе и изложбе Српског Пољопривредног Друштва уписали су се за помажуће чланове: госпођица Стојанка Буринчићева учитељица основне школе у Бојнику, г.г. Митар А. Рајковић, економ среза нишког, Милован М. Миљковић, економ среза белопаланачког и Стојан Петровић, економ среза расинског са улогом од 4 динара годишње.

Напомена произвођачима дувана. — Погодити право време за калупљење дувана јесте од највеће важности.

Ако би се дуван калупио сувише сув, без довољно потребне влаге, лишће би се ломило и било би штете. Ако би се пак калупио сувише влажан, било да је то његова сопствена влага, било да ју је из ваздуха упио, буђао би се и за време превирања сасвим пропао.

Кад дуван треба калупити — То треба да знају сви произвођачи:

Да кад руком дотакну дуванско лишће, па ако се ломи, да је много сув, а кад се лишће руком згужвано не враћа у свој пређашњи положај, но остаје слепљено, да је сувише влажан. А кад се пак лишће руком згужвано, не слепљује, но одмах враћа у свој пређашњи положај, а при том је лишће изгубило своје зеленило, да га тада одмах треба калупити, па макар се и не обишле све свадбе и заветине.

Дакле, с калупљењем дувана треба сачекати најподесније време а то је: кад је дуван добро осушен од своје природне првобитне влаге кад му је лишће честим мењањем процента ваздушне влаге, изгубило свако зеленило а добило потребно загасито-жуту боју и напослетку, кад у лишћу имадне потребан проценат влаге.

Сем тога, што се може дуван погрешно скалупити још добро неосушен и са прекемерном влагом коју је из ваздуха упио, има у свим местима где се дуван гаји понеки од произвођача а у Врањи с малим изузетком сви, који својим себичним грамжењем још и вештачки влаже дуван, како би им изгледао мрснији и на кантару тежи.

Ти људи, грешећи против одредбе чл. 47. зак. О монополу дувана, навалице међу низе у влажне подруме, износе их на росу, на мраз, међу на пару у влажне сточне стаје; то пре калупљења а после калупљења пред сам откуп, покривају бале мокрим пољавама итд. Они то све чине, да дуванско лишће што више влаге упије, да изгледа мрсније и да на кантару буде теже, па макар се после превирања све бацило њих се мало тиче.

Ти људи таквим својим поступком чине Управи државних монопола огромне штете, јер дуван скалупљен са много влаге, па била она из ваздуха или на вештачки начин у њега унета, у превирању пропадне. И тако Управа државних монопола савршено нема могућности, да са *врањским* дуваном рукује без огромне своје штете а камо ли да с њим сме изаћи на светске тргове.

Да се за 150.000 кгр. врањског дувана у стоваришуу неизрађене робе за време превирања употреби двојином више раденика, него за сав остали дуван од 800.000 кгр. па опет да по 50 до 60.000 кгр. дувана и то од I и II класе пропадне то је факт, о коме се може свако уверити.

Те штете никад не би било да себичност није произвођаче нагонила, да дуван влаже.

Последица самовољне горосече. — Статистичко одељење министарства народне привреде издало је ових дана Статистику кривичног суђења у Србији за период од 1891—1895 године. По овој статистици у току ових пет година било је код првостепених судова свега 5362 предмета горосече, по којима су били оптужени 9702 лица за недопуштену горесечу. Од ових су ослобођени 3029 а осуђени 2637 лица. Остатак је прешао за суђење у 1896 годину. Од ових осуђених 2637 лица било их је осуђено на затвор и то: преко 4—5 год. једно, преко 2—3 г. једно лице, од 1—2 године 6 лица; од 6 месеци до 1 године 37 лица; од 1—6 месеца 905 лица, а испод једног месеца дана осуђено је 1601 лице. Кажњени су новчаном казном 83 лица и два као малолетна предата родитељпма.

Као што се из овог види, просечно је годишње лежало у затвору за горосечу и то од 1—2 год. по једно лице, од 6 месеца до 1 године по 8 лица; од 1—6 месеца по 181 лице; испод једног месеца по 320 лица.

Ово богме није од мале штете по пољску привреду, кад се зна да су ови осуђени горосечци махом тежаци, којима су док су лежали у затвору, остале непооране њиве, неокопан кукуруз, непокошене ливаде, неовршени стогови и многи други послови. Но ово још није све, за горосечу поред казне затвором плаћа се и накнада оштете, услед чега су многи остали без имања или у најмању руку плаћањем оштете задужени и уназађени.

Земљоделци! узмите се на ум, па се клоните самовласне сече, која вас упропашћује м материјално и морално.

ДРУШТВЕНИ И ПОДРУЖИНСКИ ПОСЛОВИ

ЗАПИСНИК XXVII. СЕДНИЦЕ

Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва

Држане 30. септембра 1900 год. у Београду

Били су: Председник г. Милутин Савић, потпредседник г. Александар Секулић, благајник г. Благоје Тодоровић, чланови одбора г.г. Др. Марко Леко, Јован Јекић, и Мирко Миљковић.

Председавао Председник г. Милутин Савић бележио заступник секретара Радослав К. Спасовић.

207. По питању о порученим прангијама за пуцање у облаке за рачун Смедеревске Пољопривредне Подружине, које иста није још могла подићи — Одбор је решио: Да прангије повуче натраг; да за исте плати по рачуну г. Маутнеру, као и пренос с лежарином, колико то по рачуну Паробродског Друштва буде изнело. Да се учини предлог Господину Министру Народне Привреде за откуп ових прангија, да би се са њима чиниле пробе у разним крајевима наше отаџбине.

208. Председник реферише да се приближује дан славе и изложбе и да би тога ради требало имати какво лице, које би до избора секретара, могло привремено вршити дужност овога и нарочито радити на припремама за славу и изложбу. — Одбор овласти председништво, да нађе удесно лице, коме ће се привремено моћи поверити вршење секретарске дужности. У том случају плата овога има пасти на терет плате секретарске, а досадашњи службеник друштвени Спасовић, који је досада примао плату из плате секретара, да прима ову из плате писара, која по буџету засада није заузета.

209. Чита се извештај о стању благајне за месец август који гласи: — Одбор прими овај извештај к знању. (Види таб. на стр. 352.)

210. Чита се реферат одбора за набавку семена и справа о попуди Владислава Костовића за подизање фабрике пољопривредних справа — Одбор усвоји овај реферат.

211. Чита се позив Српског Пчеларског Друштва за славу и изложбу — Одбор, пожеливши поменутом Друштву срећан рад, изјави жељу, да чланови Српског Пољопривредног Друштва у што већем броју посете славу и изложбу.

212. По молби Рошке Пољопривредне Подружине, да Друштво одреди једног изасланика који ће држати у Рогама предавање о употреби брдског плуга обртача — Одбор одлучи, да Друштво не може послати свога изасланика, већ да се умоли државни економ тога среза, коме то у дужност спада.

213. Књижевни одбор предлаже да се изда друга свеска Пољопривредног Гласпика — Управни одбор усвоји овај предлог.

214. Чита се писмо г. Дим. Буринчића, у коме саопштава, да је г. Антоније Мол директор ратарско-ланарске школе у Хумполцу (Чешка) поклонио 7 комада књига „Matice rolniske" Српском Пољопривредном Друштву — Одбор прими са захвалношћу.

215. Чита се молба Борислава Милутиновића и Миодрага Обреновића питомаца Министарства Народне Привреде, да им Друштво шаље бесплатно Тежак — Одбор одлучи, да се свима питомцима по струци земљоделској и шумарској као и полублаготојанцима шаље друштвени лист бесплатно.

СТАЊЕ БЛАГАЈНЕ

Српског Пољопривредног Друштва за месец август 1900. године

Ред. број	ПРИМАЊА	до августа дин.	до августа п.	за август дин.	за август п.	Свега дин.	Свега п.
1	По дневнику касе	—	—	—	—	160248	42
2	Депозит у новцу	—	—	—	—	35205	—
3	Депозит у хартијама	—	—	—	—	7560	50
	Свега	—	—	—	—	203013	92

Ред. број	ИЗДАВАЊА	до августа дин.	до августа п.	за август дин.	за август п.	Свега дин.	Свега п.
1	По дневнику касе	—	—	—	—	142624	60
2	Капитал. пољ. фон. код Упр. Ф.	—	—	—	—	19463	60
3	Капит. пољ. ф. у артијама	—		—		7440	50
4	Депозит разних лица у харт.	—	—	—	—	120	—
5	На штедњу код Управе Фонд.	—	—	—	—	16754	70
6	Готова новца у каси	—	—	—	—	3509	25
7	Привремени издатци	—	—	—	—	13101	27
	Свега	—	—	—	—	203013	92

Ред. број	ПРИХОД	до августа дин.	до августа п.	за август дин.	за август п.	Свега дин.	Свега п.
1	Остатак по днев. касе за 1899. год.	3915	10	—	—	3915	10
2	Државна помоћ	7000		4666	66	11666	66
3	Од претплате Тежака за 1900. и ран. г.	4728	30	221	40	4949	70
4	» улога чланова добротвора и утем.	1712	35	—	—	1712	35
5	» » » помагача	372	—	4	—	376	—
6	» прихода на капитал пољ. фонда	607	—	—	—	607	—
7	» продаје књига	568	72	51	80	620	52
8	» Пољопривредног Гласника	3	70	—	—	3	70
9	» » календара за 1900. и ран. г.	3158	75	25	—	3183	75
10	» » семена	13300	70	92	60	13423	30
11	» » справа	28541	96	1022	05	29564	01
12	» наплате дуга за семе и справе	565	15	465	80	1030	95
13	» продаје плав. камена и прскалица.	76895	25	7169	10	84064	35
14	продаје запрашивача и сумпора	2244	70	103	75	2348	45
15	» друштвеног добра у Шапцу	2163	54	—	—	2163	54
16	Ванредни приходи	619	14	—	—	619	14
	Свега прихода	146426	36	13822	06	160248	42
	По одбитку расхода	90603		52021	60	142624	60
	Остаје за 1 септембар	55823	36	38199	54	17623	82

Ред. број	РАСХОД	до августа дин.	до августа п.	за август дин.	за август п.	Свега дин.	Свега п.
1	Пољопривредном фонду	—	—	—	—	—	—
2	Депоновати приход (камату) по посл. тач. чл. 38. Правилника	607	—	61	—	668	60
3	На награде по расп. стеч. за напредн. начине радње	—	—	—	—	—	—
4	На прирећ. и држање 1 окр. изложбе	76	—	—	—	76	—
5	На помагање Пољопривред. Подружина	900	—	800	—	1700	—
6	На издржавање друштв. питомаца	2488	45	220	—	2708	45
7	На остала помагања пољопр. проучавање прилика у земљи и осматрање друштв. и подружин. послова	157	90	10	—	167	90
8	На трошкове око друштв. славе	2	40	—	—	2	40
9	На прирећив. изложбе приликом друштвене славе	145	20	—	—	145	20
10	На набавку књига, новина, дрвореза и повез књига и календара	2719	79	21	95	2741	74
11	На издавање практ. пољоприв. поука	543	—	—	—	543	—
12	На издавање повремен. списа (две свеске)	—	—	—	—	—	—
13	На награде саради. Тежака и Календара за 1900. и ран. године	1149	15	129	35	1278	50
14	На набавку и експедицију семена	12845	40	—	20	12845	40
15	На набавку и експедицију справа	23459	21	1223	89	24683	10
16	На набавку и експедицију плавог камена и прскалица	27903	58	48152	77	76056	35
17	На наб. и експед. запрашљивача и сумп.	3032	15	175	75	3207	90
18	На огрев, осветљење, канцеларијске потребе и намештај	979	40	21	45	1000	85
19	На експед. Тежака, Календара и књига	152	85	11	65	164	50
20	На издржавање добра у Шапцу	2552	01	—		2552	01
21	На плату секретара	1400	—	169	93	1569	93
22	» » писара	1280	82	115	33	1396	15
23	» » експедитора	1072	19	163	33	1235	52
24	» » двојице послужитеља	1120	—	160	—	1280	—
25	» награду благајнику	560	—	80	—	640	—
26	» награду уреднику Тежака	490	—	70	—	560	—
27	» подизање павиљона изложбеног, претресање ограде, обрађ. друштв. врта, и поправку куће	647	45	—	—	647	45
28	На ванредне издатке	834	—	314	60	1148	60
29	На штамп. Тежака и Пољ. Календара	3485	05	—	—	3485	05
30	На утакм. справа	—	—	120	—	120	—
	Свега расхода	90603	—	52021	60	142624	60

ЦЕНА ОГЛАСИМА:

Мањим од петит врсте једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупних писмена по 15 пара од врсте од ступца.

Већим огласима од целе стране 20 динара (10 фор. а. в.) пола стране 10 дин. (5 фор.) четврт стране 3 динара (2·50 фор.)

Поред тога за свако оглашавање по 20 пара дин. државне таксе.

За оглашавање више пута 10 од сто јевтиније.

Преглед 44. броја Тежака: Четврта слава Српског Пољопривредног Друштва: *Чланци*: Скврља. — Дужности срески надзорника свиларства у Мађарској за време четвртог путовања. — *Белешке.* — *Гласник.* — *Друштвени и подружински послови.* — *Цена огласима.*

ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА КРАЉЕВИНЕ СРБИЈЕ

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ
УПУЋУЈУ СЕ
СРП. ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ
У БЕОГРАДУ

ПРЕТПЛАТУ ПРИМАЈУ И СВЕ ПОШТЕ

НА ОСНОВУ НАЈВИШЕГ РЕШЕЊА ОД АПРИЛА 1869. ГОДИНЕ № 204. ПРЕПИСКУ ДРУШТВЕНУ НОСИ ПОШТА БЕСПЛАТНО.

Цена огласима изложена је на последњој страни.

ПОД МОЋНОМ ЗАШТИТОМ ЊЕГОВОГ ВЕЛИЧАНСТВА КРАЉА
АЛЕКСАНДРА I

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869. ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ

ЗА СРБИЈУ

НА ГОДИНУ 8 ДИН. НА ПОЛА ГОДИНЕ 4 ДИН ЧЛАНОВИ ПОМАГАЧИ, ЧЛАНОВИ СВИХ ДРУШТВ. ПОДРУЖИНА, ОСНОВ. ШКОЛЕ, ВОЈНИЦИ СТАЛ КАДРА, ЂАЦИ, МАНАСТИРИ, ЗЕМЉОРАДНИЧКЕ ЗАДРУГЕ И ЧУВАРИ ШУМА ДОБИЈАЈУ ЛИСТ У ПОЛА ЦЕНЕ, АКО ПОЛОЖЕ ПРЕТПЛАТУ УНАПРЕД ЗА ЦЕЛУ ГОДИНУ.

ВАН СРБИЈЕ

НА ГОД. 10 ФРАН. ИЛИ 5 ФОР. А. ВРЕД.; НО СРП. ПОЉОПРИВ. УДРУЖЕЊА И ЊИХОВИ ЧЛАНОВИ КАО И СРПСКЕ ЗЕМЉОРАД. ЗАДРУГЕ И ЧИТАОНИЦЕ, ДОБИЈАЈУ ЛИСТ ЗА 6 ФР. ИЛИ 3 ФОР. А. ВРЕД. КАД УНАПРЕД ПОЛОЖЕ ПРЕТПЛАТУ И КАД СЕ ПРЕТПЛАТИ КОД СВОГ УДРУЖЕЊА ПРЕКО КОГА ЋЕ ИМ СЕ И ЛИСТ СЛАТИ

ИЛУСТРОВАНИ ГЛАСНИК СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

ВЛАСНИК И ИЗДАВАЛАЦ
СРПСКО ПОЉОПРИВРЕДНО ДРУШТВО

КЊИЖЕВНИ ОДБОР:
ДР. М. Т. ЛЕКО, М. М. САВИЋ, П. Т. ТОДОРОВИЋ, А. ЖИВАНОВИЋ и Б. Д. ТОДОРОВИЋ.

ОДГОВОРНИ УРЕДНИК
АЛЕКСАНДАР М. СЕКУЛИЋ

БРОЈ 45. У БЕОГРАДУ, НЕДЕЉА 12. НОВЕМБРА 1900. ГОДИНЕ ГОДИНА XXXI

ЧЕТВРТА ПОУЧНА ИЗЛОЖБА
СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

Четврта поучна изложба, *воћа, кукуруза и пасуља*, коју је на дан Славе друштвене, 30 октобра тек. год. благоволео свечано отворити Његово Величанство Краљ, Највиши Заштитник Друштва, била је обилата као што се то види из говора председника Друштвеног, којим је поздравио Господина Министра Народне Привреде и присутне госте као пријатеље пољске привреде, приликом затварања исте изложбе.

Ову изложбу затворио је Господин Министар Народне Привреда 4 новембра у 11 часова пре подне, својим говором, који доносимо заједно са говором председниковим у овом листу.

ГОВОР

Господина Министра Народне Привреде, приликом затварања четврте поучне изложбе Пољопривредног Друштва, 4. новембра 1900 године

Господине председниче,

Господо,

Тридесет је већ година протекло, како је засновано Друштво, у чијем се дому данас налазимо. Кроз тих тридесет година, Друштво је имало да преживи и пријатних и непријатних дана: дана, кад је наилазило на велике сметње, често пута и неоправдане, и дана, кад је наилазило на потпору и одзив свију и свакога од нас. Скромно, као што је, Српско Пољопровредно Друштво није никад закукало на тегобе и сметње, које су му чињене често пута ненамерно, као год што није запевало ни онда, кад му је благоволење указивано. Скромно, марљиво, радно, вредно, оно је доиста за несразмерно кратко време показало више успеха, но што му се доскора у нас признавало, но што се доскора у нас могло да види.

Тек у најновије доба, ми смо стекли, тако да кажем, публику, која уме да да цени рад овога Друштва, тек у најновије доба заинтересовали су се за Друштво и његов рад, и кругови, који по своме занимању, по својој спреми нису ни позвани да цене рад Друштвени, нити умеју да га цене тачно. Сви ти кругови и стручни и нестручни, у најновије доба скренули су већу пажњу на Друштво и његов рад. и мени је мило што могу констатовати, да се оцена тих кругова, у најновије доба, изражава несравњено повољније, но што се доскора мислило. То би био већ један доказ, да Друштво није узалуд улагало свој труд и рад, но да је делима прокрчило себи пута, и да је делима засведочило своју вредност, да је делима обавестило све и показало свима, да је оно не само досада кристило, но да му тек сада предстоји велики задатак, који ће оно моћи да врши и изврши само тако, ако му се буде указивала пажња, коју оно заслужује, ако му се буде указивала помоћ, која треби да му се указује, те да свој рад успешно врши и изврши.

Ја нећу да помињем низ радова, које би требало овде, у овој прилици, поменути, нијз радова друштвених, које је Друштво с успехом извршило. Ја хоћу овде да укажем на последње радове, на последњу врсту радова друштвених, *на ове изложбице* које Друштво за ове четири године, о својој слави, о своме Патрону приређује.

По себи, та ствар, може бити изгледа, као да није тако важна. Мање обавештени људи могу мислити да је то једна парада. Међутим, господо, то је један врло важан посао, и Друштву се може честитати, што је тај посао предузело.

Задатак и циљ ових изложбица није никаква утакмица излагача, није утакмица такмичара, који се такмиче за награду новчану, материјалну. То је, као што је г. председник поменуо, тако рећи, учешће чланова и пријатеља друштвених у самој слави друштвеној.

Сви ови добри привредници, који су послали изложбене предмете, славе славу са Друштвом заједно већ тиме што су срећни, да могу да прикажу нешто лепо од својих производа.

Тежиште ових изложбица лежи у врло важној и корисној студији, коју Друштво има да изврши не за своје личне потребе и намере, него оно има да врши ту студију, и да је пружи Министру и Министарству, како би Министарство могло да се користи том студијом, и да даје правац унапређењу појединих наших производа целе земље.

Тако и на овој четвртој поучној изложбици, уз четврту славу, коју Друштво у своме дому прославља, видимо изложбу *воћа, кукуруза и пасуља.*

Главни је циљ те изложбе тај, да Друштво са својим стручњацима, пробере оно што ваља и оно што не ваља; па да Министру, Министарству, појединцима и корпорацијама каже: ово је добро, ово ваља гајити, подизати и размножавати, а ово неваља, ово немојте гајити, већ то одбаците.

У нас је настала потреба, да пољопривредник мора своју производњу да упућује једним правцем, у коме досада она није била упућивана.

У нас је производња на нашим малим имањима била упућивана више правцем за подмирење домаћих, месних потреба Данас настаје друга потреба. Настаје потреба, да сваки пољо-

привредник на своме имању упућује своју производњу правцем. који ће не само њему осигурати што више приноса, као ренту за труд и капитал уложен у тај посао, но да та производња загарантује и земљи, да загаранаује и држави што већи приход.

Престало је време, кад производња пољопривредна сме у нас да буде ситничарска, за подмирење месних, домаћих потреба; јер кад је таква производња, таква је и трговина, тако рећи ситничарска. Данас су потребе и појединаца и земље и народа веће, но што су некад биле. Данас пољопривредник мора да се стара, да производи онакву робу, која ће моћи да уђе у светску трговину, да не буде више трговина том робом ситничарска месна, већ да се омогући светска трговина тим производима.

С тога гледишта поглавито ценећи ове изложбице, оне су необично важне, јер оне указују свима, шта може да има светског гласа, шта може бити предмет светске трговине. Због тога сам и казао. да су ове изложбе необично важне, и да би било врло погрешно мишљење, које би их назвало каквом парадом.

Ја могу Друштву да честитам на томе кораку. Ја сам обавезан захвалношћу — Друштву, што оно тако марљиво врши своју задаћу, што и мени, као Министру Народне Привреде, и свима појединцима и корпорацијама, које се интересују за те ствари, указује: шта нам ваља производити а шта одбацити.

И данас, Господо, кад је време да затворим ову четврту поучну изложбу, ја, пре свега, морам да захвалим Друштву, да поновим што сам казао, да му веома велику захвалност дугујем за ту врсту његова рада, уверен, да ће Друштво тим путем послужити много и Министру Народне Привреде, да ће послужити много и појединцима, да ће послужити највише нашој отаџбини. И као што полажем много на овај рад друштвени, исто тако полажем а на остале врсте рада друштвеног.

Ја молим Друштво и његове пријатеље, да буду уверени, да ћу ја, са мојим друговима у кабинету вазда бити на његовој страни, да ћу све што Друштву треба чинити и указивати му све, зашто ми се Друштво буде обраћало. Одазива ћу се његовим жељама у толико радије и пре, што је Његово Величанство наш узвишени Господар у више прилика, па и ономад, благоволео се изразити, како много полаже на рад друштвени, и како је уверен, да ће Друштво много користити земљи и народу, утичући практички, да се приђе што сувременијем и бољем начину привредног рада.

Ја молим Друштво, да у том уверењу продужи свој рад, и да не застане у њему. За све, пак, што му треба, нека се обраћа Краљевској Влади, која ће увек радо и вољно прихватити свкки друштвени предлог, па и предлог, који је г. председник дотакао у своме говору, да се овај скромни друштвени дом, после тридесет година прошири, те да се створи могућност Друштву, да приређује веће и обилније изложбе, да приређују праве утакмице, а не само ове, тако рећи, смотре ради, веће. научне студије. Ја молим Друштво, да у том уверењу остане и дао би Бог, да будуће изложбе пруже материјала за оне резултате, којима Друштво и сви привредници теже.

Затварајући овогодишњу поучну изложбу друштвену, мени је прва и највећа жеља, да вас замолим да је затворимо са једнодушним изразом љубави, верности и одности Његовом Величанству Краљу. Највишем заштитнику овога Друштва, са усклико м:

Живело Његове Величанство Краљ ***Александар***, Највиши Заштитник Пољопривредног Друштва (Бурно и одушевљено: „Живео, Живео, Живео!“).

Живело Њено Величанство Краљица ***Драга***. (Одушевљено и громко: „Живела, Живела, Живела!“).

Оглашујем, да је четврта поучна изложба Пољопривредног Друштва затворена.

ГОВОР

Којим је Председник Срп. Пољопривредног Друштва поздравио господина Министра Нар. Привреде при затварању четврте поучне изложбе на дан 4. новембра 1900. године.

Господине Министре,

Поштовани другови и пријатељи привреде,

Приспео је дан и час одређен да се затвори ова скромна изложба, која је онако свечано отворена на дан св. срп. Краља Милутина.

Друштво је било те ретке среће да му тај дан честита славу и отвори изложбу Његово Величанство Краљ Највиши Заштитник овога Друштва.

Но Друштво има и своју надзорну власт у Вама г. Министре и радује се што сте лично дошли у средину нашега Друштва и у тренутку затварања изложбе, па се користи том приликом, и моли Вас да је Ви, изволите затворити, пошто саслушате извештај о њој.

Одзив *са шиљањем предмета* био је већи но што се очекивало и што просторије овога дома дозвољавају. Ово је толико више за похвалу излагачима што никакве новчане награде нису за ово учешће одређиване. — Ово је такмичење о част и славу, да се види ко је шта боље произвео, чиме се околини може предњачити, те да се умноже добри производи савршенијега и практичнијега рада.

ПОДЛИСТАК

БОГ НЕКА ТЕ НАГРАДИ!

Газда Станоје сеђаше удобно у својој мекој наслоњачи, посматрајући паметним испитивајућим очима свога најстаријег слугу, који стајаше пред њим. Овај махаше рукама по ваздуху, говорећи ватрено своме господару.

„Ствар је потпуно тачна и истинита. Никола је донео ту вест из вароши и стара Јелица се сетила целе историје“.

„Нови слуга је био са њом у служби и она се може заклети да је најмање дванаестину пута осуђиван. Најмање дванаестину пута, могуће много више, але она не може сигурно потврдити“.

„Јелица се могла преварити“, рече мирно поседник. „Напослетку, ако је нови слуга Марко постао уредан човек, зашто да будемо ми први, који ће о њему рђаво говорити! Ако је грешио, горе је за њега! Ако му нико не пружи руку, мораће пропасти.“

Слуга се ухвати за главу.

„Газда, буди паметан!“ Ако Марко остане на имању, за неколико дана нећеш имати ни једнога слугу. Сад кад је рад најпотребнији, помисли на то. Сви говоре, да са осуђеником неће остати у служби. Од како је Никола дошао из вароши, сакупе се слуге и слушкиње, саставе главе и шапућу. Сви ће отићи ако Марко што пре из ове куће не оде“.

Доброћудно лице сељаково намршти се кад му слуга о потребнм раду говораше.

„Пошљи ми Марка унутра“ рече кратко „и остави ме сама са њим“.

Са тешким корацима остави слуга собу у којој поседник овог имања оста дубоко замишљен. Тек пошто су се врата отворила и позвани смерно унутра ушао, подиже главу.

„Јеси ли ти Марко? Добро је те си дошао,“ рече љубазно, не гледајући слугу већ кроз прозор на поље. „Хтео сам те нешто питати. Слуге говоре што шта о теби, има ли истине у том говору?“

Марко гледаше укоченим поглодом у под, као да доле беше нечега особитог за гледање. После дужег времена проговори:

„Газда, ти си ме хтео ваљда питати, да ли сам осуђиван? При ступању у службу, није ме нико питао и ја нисам имао потребу да одговарам. Сад кад ме питаш, казаћу целу истину, порицање не би помогло, јер је довољно обелодањено. — Да, два пута сам осуђиван.....“ плашљиво и са устезањем одговори „због крађе“. Истина је што су Никола и Јелица говорили.„

„Нисам то о теби веровао“, рече Станоје полако, погледавши га при том оштро. Твој ми се рад допао, али ти не могу ништа помоћи. Мораш се за будућност побринути. Слуге су све противне, гледај те наћи друго место.“

Марко у највећем очајању ломљаше руке јецајући: „Не терај ме, иначе ће ме ђаво спет у своје замке ухватити! Ти не знаш како је тешко, кад се мора без куће по свету потуцати. Још дететом су ме узеле неке скитнице, за које не знам да ли су били моји родитељи. У пркос глади и сиротињи, одрастао сам здрав и снажан, а кад ми је било 14 година, узео ме је

Ово учешће изазвао је по нахођењу Друштва нови апарат наши државни *економи;* и ја сматрам за пријатну дужност пред Вама признати ту њихову ревност, и пред привредницима похвалити њихову несебичну преданост напретку привредном. Одавде им није могло бити заповедано, нити им је за то било у изгледу унапређење или какво одликовање; већ су они чинили да потпомогну унапређење привреде, и зато Друштво то не може пренутати и не сме заборавити. Ово је у толико веће хвале вредно што су наше подружине оскудне, и што не би могли из своје стручне инокоштине која се махом код њих осећа тај недостатак накнадити.

Но како ово Друштво мора водити рачуна о томе: чиме би се подстакла већа активност наших подружина, то ће у новој организацији, коју смера са изменом правила, унети одговарајуће одредбе које ће рад подружина чвршће везивати за Друштво и тиме боље ујемчити њихов погоднији рад. Но и пре тога једна се мера примењује, Друштво призива изасланике својих подружина на зборове, предавања и ове славе, и опет, одавде из управног одбора упућује људе у назор и нарочите специјалисте ради стручне помоћи подружинама у држању практичних предавања. Не мање ће Друштво и на томе порадити да преко својих пријатеља и редовних чланова из круга државних економа уноси више живота у њихов рад и одушевлења у њихове успехе, јер, добровољна помоћ коју су кадри указивати општој ствари појединих виђенији људи и напреднији привредници, не може нама бити на одмет.

Похвално су се одазвали учешћем у изложби и разни *државни заводи и установе*, што доказује да постоји чврста веза између позваних службеника и добровољних трупа у постизавању заједничкога циља.

Највише одликовање Његовог Величанства Краља, црквене јерархије, краљевске владе и осталих *у посети* славе и изложбе, коме сте и сами били сведок, било је у тој мери указано овоме Друштву, да ће се о томе водити *нарочитог* рачуна, и то ће неминовно утицати на управу друштвену и на њен све живљи рад око проналажења нових задатака којима ће она оправдати то одликовање. — Још брује у ушима свију нас владаочеве, приликом отварања изложбе, изговорене речи: „Друштво може *врло много да учини*, ако буде *практички утицало* у томе правцу да наш народ што више приђе *савременом и бољем начину привредног рада*“.

Увођењем савремених и бољих начина рада то је задатак коме се Друштво посветило и књигом и живом речи, а поглавито оваквим смотрама које су постале данас најбоља и најјевтинија школа, те су зато свуда у свету и омиљене.

Пре свега управа друштвена проучиће за тај циљ још једном и што *пажљивије* све оно, што је по правилу *дужна* и што јој је по средствима *могућно* радити, те да жељи Највишега Злштитника потпуно одговори. А у исто доба похитаће да до Главног Збора припреми све што треба ради одобравања средстава која јој требају да Највишу жељу најпотпуније оствари. О свима својим корацима неће пропустити да раније упозна и Његово Величанство Краља и Вас, Министре, те да обезбеди поред материјалне и моралну потпору која јој је потребна за потпуни успех.

На овој изложби учествовали су 65 срезова.

Највише су изложили ови срезови:

Неготински, Жички, Пожешки, Мачвански, Зајечарски, Јадрански, Посавски, Трстенички, Ресавски, Јасенички — у смедеревском округу. —

Најмање ови срезови:

Тимочки, Ариљски, Бољевачки, Студенички, Кључки, Ваљевски итд.

Бројно је изложено:

Сирових јабука	627
Крушака	192
Ораха	64
Дуња	53
Мушмула	46
Лешњика	17
Бадема	13
Кестена питоми	6
Сирови шљива	2
Сирове смокве	1
Оскоруше	1
	1022

Прерађеног воћа:

Суве шљиве	46
Слатко	36
Јабуковаче	16
Пекмез	13
Ракије	12
Суве крушке	5
Сува грожђа	1
Суџука	1
Укувана воћа (компот)	—
	130

Кукуруза	619
Брашна	36
Јарме	5
Шпиртус	1
Квасац од шп.	1
	662

један мали поседник да му чувам стоку. Мени се такав живот није свидео, где сам морао увек на једном месту бити у једној постељи спавати. Од њега сам побегао и лутао као прави нерадник. Савест ме није мучила, ако сам коме залогај хлеба одузео. — И време је било да ме жандарм два пута ухвати и у варош отера. Обадва пута био сам осуђен. Кад сам последњи пут, после осмомесечног затвора, ослобођен, живот ми је био тако мрзак, да сам хтео у воду скочити. На један пут ми је дошла мисао: зар ти не можеш бити честит и поштен, као остали људи? И ја сам све могуће чинио — Газда, радио сам тако да ми је крв испод ноката текла. Кад сам у вече мртав уморан легао на сламу, бејах тако задовољан, да исказати не могу. Али то није дуго трајало. Као да ветар од некуда донесе, сви сазнадоше да сам осуђиван, да сам лопов и ја се опет нађох на улици. — Газда, нема веће несреће, већ кад хоће неко честит да постане а неда му се. Кад му се сваког часа довикује: лупежу, теби није место међ поштеним људима, иди те пљачкај и кради, то је твој посао. Ја сам се поврх свега тога уздржао, јео најокорелији и буђави хлеб, док нисам овде место добио.“

Слузи тецијаху крупне сузе низ образе, паде на колена и преклињаше: „Не терај ме, нигде нисам био тако срећан као у твојој кући. Могу ти се заклети, да на мени нема више ничега рђавог. Зар нема на свету ни једног човека, који ће се на мене смиловати?“

Сељак се диже полако из своје наслоњаче, приђе клечећем слузи и рече: „Устани, ја ти верујем и видим да поштено мислиш.“

Затуривши руке на леђа, пређе неколико пута преко собе. Слуга праћаше сваки његов покрет, а срце му тако куцаше, као да хоћаше препући. Станоје се заустави и рече својим мирним и благим начином: „Покушаћу са тобом, можда ћу тиме прокрчити пут к небу. Иди и реци најстаријем слузи, нека сакупи све слуге, имам нешто да им саопштим.“

Маркове груди беху испуњене топлом искреном благодарношћу, али беше толико потресен да не умеде исказати. „Бог нека те награди, по хиљаду пута нека те награди!“ промуца Марко и похита да изврши заповест господареву.

После четврт часа, Станоје стајаше у кругу својих слугу и слушкиња говорећи им: „Марко ми се искрено исповедно, признао све што је са њим било и ја сам стекао уверење, да је он више био несрећан него рђав. Нико није без погрешке, да би се могао бацити каменом на другога, који у себи мисли, да је бољи. Марко ће остати на мом имању и ја нећу трпети да га ма ко вређа и да му пребацује, ко са тим није задовољан може слободно ићи ја му нећу на пут стати.“

Слуге гледаху ћутећи у земљу. На један пут изађе Никола из круга и рече пркосно: „ја идем газда, са лоповом не могу заједно радити.“

Марко уздрхта, песнице му се стиснуше, али се ипак савлада и ћута.

„Можеш одмах ићи, ја ћу ти зараду исплатити, рече Станоје, „само гледај да нађеш такво место, где сандук са овсем стоји дуже времена отворен.“

„У последње је време био затворен, одговори Никола збуњено.“ Да не мислиш да сам крао овас?“

„Најбоље ће знати белац механџије Томе“, одговори Станоје, а на челу му се указа једна бора. „Јесенас си често седео

Пасуља	382
Боба	7
	389

Списак награђених и одликованих предаће се јавности.

Изложбу је посетило преко пет хиљада душа.

У своме програму за овогодишњи рад Друштво је спремало и држање *повременог збора*, за расправљање важних питања о комасирању имања, о обезбеђењу од града и о јачој заштити и чувању пољских имања. Оно је за расправу тих питања набавило одличне референте. Већ је г. Андоновић проф. Велике Школе и редовни члан Друштва печатао своју расправу те тиме олакшао претресање и доношење одлука, али то није могло бити изведено због оскудице локала.

Друштво не може пропустити а да овом приликом не утврди пред Вама као Министром и ово: да је *дом друштвени за приређивање изложаба* у доле већем стилу, као и *за држање предавања* и повремених зборова, који би иначе најкорисније било везати за овакве изложбе, посве *недовољан*. Није то данас први пут како је то опажено, нити је опет Друштво сумњало да то незнате Ви, који сте своју јавну службу добрим делом под овим кровом провели, но је мени част да то нарочито *Вама* овом приликом наговестим, с тога, што имам слутњу да ће син онога, који је Друштво основао и који му је ово крова над главом подигао заложити себе да овом Друштву сада после 30 година рада дом тај прошири.

Нека би дао добри Бог да се та слутња и испуни.

Сви пријатељи пољске привреде који су из унутрашњости Србије амо приспели, сагласни су с добром Друштва да је та потреба стварна, суврeмена и оправдана. И сви се надају да ћете то Ви најбоље потпомоћи и да се уопште може остварити, ако се само сложно око Вас искупимо и договорно онај пут одаберемо, који нам неће везивати руке у употреби средстава, које имамо у нашој резерви, привредног фонда а тим пре, ако успемо створити и понеке нове изворе дохотка, које можемо отворити баш оснивањем тога дома и подесном употребом његових просторија.

Примера ради нека је поменут један веома користан предлог једног нашег друга у Друштву и Одбору, који у добро организованој сталној изложби у томе *дому* налази најбољега посредника у продаји готових земљоделских производа, а нема сумње и депо удесних справа наших вредних но оскудних занатлија који свога нарочитог депоа немају.

Ова посредничка улога и у продаји није и не сме остати страна овоме Друштву. Ово посредовање мора оно донекле и наметати својим пољопривредницима.

Ова је изложба утврдила све оне користи које је и досад доносила. Она је неки корак и даље коракнула, што може служити на понос нашим часним претходницима, који су ове смотре основали.

* * *

За све користи које отуда осете наши пољопривредници имамо топло захвалити Највишој Заштити владаоца, снажној потпори Министровој и молитвала Божијега угодника „међу царевима Краља Милутина“.

Зато ћемо и у будуће радити, и Богу се молити, „давати Богу Божије Краљу Краљево“.

И овом ћемо приликом ускликнути:

Слава Његовом Величанству Краљу Највишем Заштитнику
Слава Њеном Величанству Краљици Драги
Хвала Влади и Министру Народне Привреде

ДУЖНОСТИ СРЕСКИХ НАДЗОРНИКА СВИЛАРСТВА У МАЂАРСКОЈ

ЗА ВРЕМЕ ОТКУПЉИВАЊА МЕХУРАКА

1. ***Уређење локала за откупљивање мехурака*** — Срески надзорник свиларства ваља понајпре да се постара за уређење локала за откупљивање мехурака. Само пак уређење ваља да изврши овако:

Кревете тако наместити, да осем одређених радника не може у локал нико доћи. Кревета мора бити у довољном броју, при чему ваља имати на уму, да свака класа мехурака буде за себе, затим за мехурке чије су бубе боловале од сањивице и кречавице као и омележене мехурке даље да има кревета и за сортирање и сушење мехурака.

Вагу тако наместити, да одгајивачи могу без сметње доносити своје мехурке. За ову потребу употребљаваће се само децимална вага.

Свака децимална вага, мора се пре употребе добро тарирати. Ако у месту где је станица за откупљивање мехурака не би било контролора мера, то ће бити довољно, ако се та вага подеси према општинској вази.

Кад се вага намести, онда ће општина издати цертификат (потврду) о тачности ваге и овај ће се притврдити за вагу.

На вагу треба наместити један сандук за примање мехурака, и потом вагу подмерити гмизом (сачмом). Гмиза се мора ставити у кесу, која се потом има зашити и обесити о вагу. Остале предмете нпр. шљунак итд. не треба употребити за тарирање. Пошто је тежина сандука подложна промени због непогода и суше, то је потребно вагу више пута тарирати.

код Томе и пио, а ниси никад готовим новцем плаћао. На жалост, тек сам доцније сазнао, да си ти пио оно што је механџијин белац појео. Могао сам те одмах отпустити, али знајући да нећеш друго место моћи одмах наћи, хтео сам чекати до нове године. Са свим ми је право ако сад сам одеш.“

Са пљашљивим погледом одвуче се Никола у своју стају и спакова ствари. После једног часа није више био у овој кући....

Јесењи радови беху довршени. После тешког пољског рада настало је време одмора, које пољопривреднику у толико више пријатније пада јер је искупљено дугим трудом и напором. Шеве, ти омиљени познаници са њиве и поља, давно су одлетиле тамо далеко преко мора, њиве, по којима се лелујаше сребрно класје, мирисна поља по којима се разлегаше весела песма срећнога пастира, зелени лугови и росне долине, беху покривени белим једноставним покровом. На имању газда Стањојевом, беше све спремљено за овај одмор. Жито давно пожњевено, овршено и у кошеве сасути, сено покошено и брижљиво у камаре с денуто, поврће и воће узбрато, стаје за стоку поправљене, једном речи, све беше у свом реду.

Једног јануарског вечера сеђаху слуге у топлој соби, док слушкиње успремаху судове са трпезе иза које тек што беху устали. На њу хујаше хладан северац, чија се хладноћа осећаше кроз пукотине око прозора и чињаше топлу собу још удобнијом. Слуге се неусуђиваху да спавају, а незнајући како да прекрате време сеђаху ћутећи. На један пут прекиде тишину вараголасти стевица, који као и остали, сеђаше ћутећи крај пећи. „Хоћемо ли вечерас на посело код комшије Мирка, биће цело село на окупу.“

„Истина, ја сам са свим заборавио!“ рече Лука својим крупним гласом. „Добро би било кад би и ми могли отићи.“

„Ноћ је дуга, могли би се мало провеселити, иначе незна човек како би се цела ноћ преспавала, само би требало упитати газду Станоја“, мишљаше Митар.

„Нека упита Радомир, најстарији међу нама,“ предложи Стевица.

Најстарији слуга одговори: „Ја сам готов да вам то учиним, али мислим, да би било боље кад би Марко упитао, њему ће газда најпре одобрити.“

Слушкиње са привидном немарношћу ослушкиваху на чему ће се свршити. Оне радије изгледаху одобрење него слуге, само се хтедоше немарне показати, што је у осталом природна последица девојачке скромности, али се ипак не могаше уздржати а да и оне не замоле Марка.

Марко одговори благо, начином којим се увек наспрам својих другова служно: „Мени је тешко што вам морам ту молбу одбити, али се ипак надам да ћете ми опростити, јер за то не могу газду питати, а ако газда хоће да одобри, свеје једно или питао ја или који други.

Марко хтеде још нешто рећи, али се у том тренутку врата отворише и газда Станоје ступи у собу.

„Седите, седите! Јесте ли вечерали? Рече Станоје љубазно за тим се окрете Марку: „Марко, ти ћеш сутра натоварити 10 џакова пшенице и отерати на пијац да продаш. Дао нам је Бог те имамо ове године у изобиљу, а новац ће нам требати на пролеће кад настану радови. Ви ће те му помоћи да натовари а после ће моћи и сам. Сад можете спавати, лака вам ноћ!“

Није дозвољено употребљавати котарице за овај циљ[1])

Плакати у локалу за откупљивање мехурака, ваља да су на видном месту а исто тако и књига за жалбе. Сваки откупљивач треба да има сто и столицу.

У сваком локалу за откупљивање мехурака, мора се налазити на угледном месту кутија са стакленим поклопцем у којој су реале (мехурци I класе) као мустра. Такве се мустре морају послати на време свакој станици.

Срески надзорник дужан је уопште старати се за све, што му је потребно за откупљивање мехурака, т.ј. ваља да има довољно котарица, мушема за покривање мехурака, потребни штампани материјал, игле, пломбе и кљеште за пломбирање.

Напослетку, он се има старати да на време прибави лице за пренос мехурака на станицу железничку или паробродску и одавде празне котарице у станицу, пазећи при том, да се то лице плаћа што јевтиније.

Ако у каквој општини има више локала за откупљивање, то сваки откупљивач мора сам уредити своју станицу. Различни локали за откупљивање означиће се у оваком случају, нпр. *Баја*, *Баја* коконијер основна школа.

2. ***Шиљање шабана за раздавање семена*** — Други примерак табака за раздавање семена, саставиће срески надзорник пре но што отпочне откупљивање мехурака и послати га окружном надзорнику, а овај станици. Којој ће станице поједине општине доносити мехурке на откуп, дужан је о томе благовремено известити сваку станицу. Исто тако има он да уради и у случају кад у једном месту има више локала за откупљивање мехурака (нар. у коконијеру, основној школи итд.) т.ј. и тада има да утврди, које општине којој станици имају доносити на откуп мехурке, па и о томе да извести станице. Даље ће се окружни надзорник постарати да срески надзорник о овој подели извести прегледаче на што сигурнији начин, којима показати где су ти локали. Дужност је прегледача после 4 путовања среског надзорника, да о овоме обавести одгајиваче и затим да на њиховим пријавним књижицама испише име стана и где се налази станица, нпр. *Баја* коконијер.

3. ***Постављање откупљивача*** — Откупљивање мехурака врше откупљивачи. При постављању откупљивача има да важи као опште правило, да се на једног откупљивача рачуна до 8000 килограма а у коконијеру до 12000 килограма мехурака.

Срески надзорник не сме вршити откупљивање мехурака ни у ком случају.

Ако се срески надзорник премести у какву другу станицу, где му није седиште, онда у том случају за све време док траје откупљивање, добива додатак од 40 fl[1])

Приватне откупљиваче поставља окр. надзорник.

При постављању ових лица има закључити уговор, у коме ће бити обухваћене дужности откупљивача и изложен рок плаћања. Уговор чува окр. надзорник.

Колики ће број бити откупљивача, утврђује окружни надзорник.

По закљученом откупу и пошиљању мехурака, не ће се издати откупљивачу цела сума већ 80% а 20% задржаће се дотле, док се у заводу не оцени књига по којој је вршен откуп — Упутничкн дневник.

Сваки откупљивач добива за све време откупа по 3 фор. за писаћи материјал.

Откупљивачи мехурака издаваће одгајивачима попуњене упутнице по којима имају примити суму која им припада за откупљене мехурке. Откупљивач ни у ком случају не сме исплаћивати те упутнице. Ово имају да чине или само порески надзорници, општине или најзад овлашћена лица.

Оне откупљиваче који не стоје ни под каквим надзорништвом, дужни су пре него почне откупљивање мехурака како ваља у томе да обуче окружни надзорници или њихови помоћници, а оне, који стоје под надзорништвом, ваља да обуче срески надзорници.

4. ***Почетак откупљивања*** — Ког ће дана почети откупљивање, утврђује окружни надзорник свиларства.

Сваки надзорник и откупљивач дужни су удесити своју станицу на три дана пре откупа; тада надзорник, на три дана раније, ваља да одговори на питања о уређењу станице. Један примерак тога одговора треба да пошље окружном надзорнику а други да задржи за станицу за све време откупа, како би се на тај начин могла што боље контролисати станица од стране окружног надзорника односно његевога помоћника — адлетуса.

5. ***Повереник*** — Завод ће се побринути да за откупљивање мехурака општинска власт изабере за сваку станицу свога повереника, али не између трговаца и занатлија, с којима одгајивачи имају тесних веза. Делокруг ових повереника утврђен је у упутству за повереннке и има се на то и ограничити, да пази, да се мехурци тачно мере и да се на случај жалбе ови одмах и тачно заводе у књигу жалбе.

6. ***Постављање радника*** — При откупљивању мехурака мора се узети само неопходно потребан број радника. Све оне надница које се покажу као сувишне, мора накнадити сам срески надзорник. Сродннке не сме поставити.

[1]) У станици за откупљивање мехурака у Сегсарду има 3 откупљивача и свуда су употребљене котарице у облику сандука.

[1]) На откупљивање издато је 1896 год. 13800 fl.

[2]) На повереннке издато је у 1896 год 2340 fl.

Стевица кад виђе да се нико не усуди да упита, почеша се по глави и док још газда не беше изашао промуца: „ама спавали би, но знаш.... дуга ноћ....“

„Знам, знам Стевице шта си хтео рећи. Ти би отишао на посело? Прекиде га Станоје. „Па добро, идите. Летос си при најтежем раду веселио своје другове, заслужио си да се и сам провеселиш. Можете сви ићи!“

У Мирковом скромном али чистом и уљудном дому, беше се сакупила сва сеоска младеж, па и старији људи дошли мало на разговор. Ту се шалило, смејемо, ћаскало и веселило од сваке руке, при чему је Стевица највиднију улогу играо. Озбиљнији људи поседали око стола и разговарају о домазлуку, овогодишњој летини и др. Између осталог запитаће Мирко најстаријег Станојевог слугу: „Ама ја не видим Марка, зашто није он дошао?

„Он није никад беспослен, па и вечарас рече, да има да надгледа једну краву, која ће се ово дана отелити.“ Одговори слуга.

На мах преста смех и шала, кад чуше Маркове име, јер свако жељаше чути шта се о њему говори.

„Је ли истина, да је онакав радник и у сваком погледу одличан човек био осуђиван?“ Упита поново Мирко.

„Да, сам је признао и исповедио се пред газда Станојем.“ Одговори слуга.

„Није вајде, може служити за углед свакоме. Вредан је, радин, изјутра први на послу а последњи који се са истог враћа; скроман, са најмањим задовољан, поштен као каква девојка, миран, благ, никад никоме не рече једне опоре речи, једном речи, благо од човека.“ Говораше Митар одушевљено.

Почеше се надметати, ко ће више хвале изнети, јер свако имађаше по нешто добро о Марку казати, док их не прекиде стари чика-Павле са речима:

„Мило ми је децо, што чујем, да хвалите онога, који ту хвалу у свему заслужује. И ја сам га гледао, задовољавао се и дивио његовом раду. Ну није само његов рад, који вам може за пример служити, већ цео његов живот има за вас много поучнога. Будући сироче без оца и матере, није имао никога, ко би га на прави пут упутио, остављен у раној младости самом себи, изаарао је лакши начин живота, — лењствовање и крађе. Такав начин живота који је штетан како за појединца тако и за друштво, није могао некажњен остати. Као непослушан син од својих родитеља, Марко је кажњдн од државне власти, која и јесте за то, да будним оком мотри на рад и сигурност својих суграђана. Он је опоменут на своју дужност и тек тада се у њему пробудило право сазнање о човечјем позиву. Он није никад био рђав, већ му је оскудевало знање о правом животу. Његова племенитост, која је била незнањем покривена, пробудила се после опомене државне власти. Јесте, он је узор младић и ја желим да се сви на њега угледате,“ заврши чика Павле.

Озбиљну тишину која владаше после ових речи, наруши опет несташни Стевица:

„Тако је чика-Павле, то знамо сви. Ето и ја сам се на њега угледао, али вечерас морамо бити весели, Лука дај фоту!“

Марко је на Станојевом имању дочекао осамдесет година. Док је једним прстом могао мцати, радио је неуморно и није мало допринео да се лепо имање у низу година увећа.

7. ***Откупљивање. кад одгајивачи имају носити мехурке на откуп*** — Да би се избегла навала при откупљивању мехурака преко је потребно да одгајивачи доносе мехурке по извесном реду. Ради тога из једног места не сме носити мехурке једног дана више од осмине одгајивача.

Ако би нпр. било у општини 160 одгајивача, онда се дневно не сме пустити више од 20 одгајивача. Ако је у општини било више прегледача, онда и у том случају треба пазити, да ни један прегледач не упути више од осмине својих одгајивача. Тако нпр. ако један прегледач има 200 а други 184 одгајивача, онда од првог треба да носе 25, а од другог по 23

Да би се то извело, потребно је да прегледач, чим се свилене бубе почну завијати, покупи од одгајивача све пријавне књижице. Па, кад се буде уверио, да су мехурци зрели и да су подељени у класе, као што треба као и да су одређени да своје мехурке могу носити на откуп, онда је прегледач дужан да на насловном листу пријавне књижице испише дан, кад који одгајивач треба да носи мехурке на откуп, да ли су зрели и као што треба сортирани, па затим то све да утврди својим потписом. Кад то уради, онда предаје књижицу одгајивачу. Књижицу треба да му преда на кратко време пре него ће носити мехурке на откуп, а најраније може му предати у очи дана кад их има носити на откуп.

Ако се једног дана пријавило више одгајивача за дозволу да своје мехурке могу носити на откуп, онда је прегледач дужан да удеси ред по зрелости мехурака и да уопште учини распоред јер се број утврђен за један дан не сме никако реметити.

Ако би пак било мање пријава но што то пада на један дан, то се онда. као што се и по себи разуме, могу упућивати само они, чији су мехурци потпуно зрели.

Чауре оних одгајивача који немају пријавне књижице, или на чијим књижицама нема дозволе прегледача да се могу носити на откуп, не смеју се откупљивати.

Ако прегледач пошље више одгајивача но што пада на један дан, биће отпуштен.

У оним надзорништвима, у чијим општинама има много одгајивача (Бачка, Срем, поједини делови торонталске и темишварске жупаније), може окружни надзорник, где је то потребно у прво доба откупа, одредити способне људе који ће путовати и прегледаче контролисати: да ли су ови тачно прегледали мехурке као и јесу ли их као што треба упутили у свему што се тражи приликом откупљивања мехурака. За путовање добивају одређена лица накнаду трошкова о сем тога и за сваки дан по 2 форинте.

За време кишевитих и влажних дана, мехурци се не смеју откупљивати, па према томе ни носити на откуп.

Откупљивање вршиће се од 6 часова пре подне и траје док има пријава. Прекида се од 12 пре до $1^1/_2$ по подне као и у случају, кад је преко потребно да се мехурци морају експедовати.

Са откупљивањем треба брзо свршавати. Откупљивач, који је вешт овомэ послу, може дневно да прими око 100 одгајивача.

Надзорник (откупљивач) мотриће строго на то, да одгајивачи пе дају коме бакшише, да би тако могли што пре предати своје мехурке. О сваком таквом случају треба одмах да извести завод.

8. ***Мехурци донесени из општине која не припада станици*** — Ако су у какву станицу донесени мехурци које треба да откупи друга станица, т.ј. из друге општине, онда се такви мехурци неће откупити.

9, ***Мехурци произведени из семена које завод није раздао*** — Ако су донесени на откуп мехурци. за које није добивено семе од завода, онда се такви мехурци не смеју откупити, већ се одгајивач има упутити, да их пошље непосредно заводу у Сегсард. Откупљивач је дужан саставити за тај случај записник у ком ваља да је означено име одгајивача, где станује, број куће и од кога је добио семе, па га затим послати заводу.

10. ***Мехурци послани поштом*** — Мехурци који би се станици послали поштом, откупљиваће се само у Сегсарду. Зато, ако која станица буде добила какве мехурке на овај начин, не сме их примити, већ их послати у Сегсард.

11. ***Прегледање мехурака*** — У свима оним станицама где је срески надзорник, дужан је он уверити се о томе, да ли су мехурци зрели да нису влажни и да ли су добро сортирани, јер је он иначе увек одговоран за целу радњу приликом откупљивања мехурака.

Одгајивачи су дужни да своје мехурке на један сат пре откупа разастру на танко у хладу, затим да мехурке донесу подељене у класе и ако ово нису учинили, дужни су у томе поступити онако, како им буде наредио надзорник или надлежни орган. Док се то не изврши, мехурци се не смеју носити на вагу.

Строго је забрањено да се код оних мехурака који нису добро сортирани приликом мерења, одбија какав проценат.

При свакој станици, одредиће окружни надзорник потребан број помагача за надзиравање сортирање мехурака.

За сигурност, да ли су мехурци зрели или не, служи овај начин:

Од сваке партије мехурака узме се озго из средине и оздо обема рукама толико мехурака, колико их се може зграбити и затим их добро протрести. Ако лутке звече, онда су мехурци зрели.

Сем тога од сваке партије треба узети 10—12 мехурака, па их такође ослушнути да ли лутке клопарају приликом тресења или не.

Мехурке, у којима лутке не клопарају, треба што косије пресећи оштрим ножем. Ако је унутрашњост црна, бубе су боловале од сањивице. Такви се мехурци могу откупити.

12. ***Изглед незрелих мехурака*** — Ако је унутрашњост још беличаста или жућкаста, као и ако лутке нису кестенасте (кафене) боје, онда се не смеју откупити, јер нису још зрели, те их зато треба вратити одгајивачу да их тек тада донесе кад буду зрели.

Влажни и незрели мехурци, не смеју се откупити ни у ком случају, па и ако би на пријавној књижици било записано да су зрели и ког се дана имају носити, пошто није искључена могућност, да је прегледач могао ово превидети приликом прегледа,

Кад је одгајивач враћен с таким мехурцима, надзорник је дужан ставити му на књижицу примедбу, кад те своје мехурке сме донети. На насловном листу поред тога треба да стави и знак ×.

Ако у каквој партији буде и белих и зелених мехурака, то се оваки мехурци морају сместити на засебним креветима и слати у нарочитим котарицама. У котарицама с таквим мехурцима мора бити комад хартије на ком ће се исписати велики крст (+) црвеним плајвазом и речи: „укрштени мехурци“.

Ако ово није учињено, надзорник ће бити кажњен, па и ако он није вршио откупљивање, као и у случају, ако се буду слали прљави (нечисти) мехурци с мехурцима I и II класе.

13. ***Сортирање мехурака*** — Мехурци се откупљују и сортирају у класе, само док су лутке живе.

Само пак сортирање треба вршити овако:

Мехурци I класе. То су лепи, здрави, тврди (јаки) и чисти мехурци на којима нема никаквих мрља (Reale).

Данас управља имањем млади син Станојев, чија су дечица обично у наручју старог слуге. Једног дана, старац беше необично узбуђен. Милујући децу као и обично, говорио је нешто што она не могаху разумети. Ваљда десетак пута тихим гласом изговорио је: „Бог те по хиљаду пута наградио,“ и скрстив руке продужи: „Где бих ја сад без тебе био добри човече!“

После овога изврну се столичица, на којој је седео; није имао моћи подићи се, а није више ништа ни говорио, већ управив свој благи, меки поглед, на једну хумку која се из поља издизаше и из које провириваху дрвени и бели крстови, гледаше је сетно и дуго.

Дечица отрчаше оцу говорећи: „Тата, стари Марко се претурио са столице, а пре тога говорио је много пута: „Бог те наградио, добри човече и још нешто“.

Сутра дан се креташе лагано, уз јасне звуке црквених звона, мртвачки спровод, који отпрати Марка до његове вечне куће, у близини свога доброг газде.

По Frik's Rundschau

Рад. К. Спасовић

И мехурци чије су бубе боловале од кречавице, ако су исто тако добри као и поменути здрави мехурци, имају се уврстити у I класу.

Цена је једна форинта од килограма.

Мехурци II. класе. — Овде спадају слаби, иначе чисти мехурци (Cartella) с мало мрља (Machiata), даље они чије су бубе боловале од сањивице и у којима има по две и више лутака (Doppi).

Цена је 50 крајцара од килограма.

Неупотребљиви мехурци. То су сасвим нечисти (прљави) и влажни мехурци, који могу упрљати а друге мехурке (Bosco).

Цена је 10 крајцара од килограма.

Укратко речено, мехурци I класе морају бити у свему једнаки мустри која је у станици за откупљивање мехурака; неупотребљиви су мехурци они посве рђави, а остали су мехурци II класе.

Од велике је важности да сортирање буде као што треба, јер је 15-то годишњом праксом утврђено, да је само половина откупљених мехурака била *прима*, (прве каквоће) а друга половина била је лошије каквоће. Ово при откупљивању ваља имати на уму.

У будуће, биће нарочити преглед о томе, од којих се станица доносе мехурци па ће се тако утврдити, колики је проценат између реала и нереала у појединим станицама за откупљивање мехурака.

Како срески тако и окружни надзорник или помоћник овога, одговорни су, ако се проценат не буде приближавао проценту који се добива сортирањем у коконијеру.

14. ***Мерење мехурака*** — Пошто је за количину мехурака искључиво заводу одговоран откупљивач, то онда мерење мехурака не сме вршити нико други до он сам. С тога није дозвољено да мерење врше повереници или да за то буде нарочити мерач, пошто намештање тегова на вагу врши обично каква раденица, коју откупљивач може томе научити за пола часа.

Најпре треба мерити мехурке I класе затим мехурке II класе и најзад неупотребљиве мехурке (мехурке III класе).

При изручивању мехурака у сандук, ваља пазити на то, да ли се примећава какво шушкетање, по коме би се могло закључити, да мехурци нису штогод напуњени песком или чиме другим. У случају да буде таквих превара, дужан је откупљивач да у присуству два сведока састави записник и овај послати заводу.

На вагу имају се пуштати само по 2 одгајивача; мехурци се ни у ком случају не смеју уклањати с ваге пре, док се одгајивач не пита: да ли је с мером задовољан.

На случај, да не би био задовољан, или ако би уопште нашао какву зачкољицу, дужност је општинских повереника, да га о томе што боље обавесте.

Ако одгајивач има толико мехурака, да се на један пут не могу измерити, то се прво измерени мехурци не смеју растурити по креветима, док се не премери цела количина, да се тиме не би дала прилика одгајивачу да рече, е је имао више мехурака но што је предао.

15. ***Књига за жалбе*** — У сваком локалу за откупљивање мехурака, мора бити на угледном месту књига за жалбе. Сваки одгајивач има права жалити се противу откупљивача, завода или ма кога и ту жалбу своју уписати у ову књигу. Жалбу је дужан написати својеручно, ну ако је неписмен, онда потпис ваља да закрсти, означивши тачно место у коме станује и општинску станицу.

Ако одгајивач не би био задовољан сортирањем мехурака, и онда се има уписати жалба у поменуту књигу. У таком случају, мехурци овога одгајивача, морају се чувати засебно, док спор не реши окружни надзорник. Ако би се што год запазило у овом случају, да је срески надзорник ишао на очевидну неправду, онда ће се он отпустити.

Ну у књигу жалбе, не ће се уводити само жалбе оних одгајивача који предају мехурке, већ се у овој имају уписивати и све примедбе, које би се учиниле у току откупљивања. Тако нпр. ако је неки откупљивач потпуно задовољан мером за своје мехурке, али држи да је неком одгајивачу учињена у томе каква неправда, онда ће се и таква примедба уписивати у књигу жалбе.

О свакој жалби дужан је срески надзорник (откупљивач) послати извештај заводу као и своме окружном надзорнику.

На случај, да срески надзорник дочује што год противу завода или његовога особља, дужан је о томе одмах известити завод, да би се за испитивање ствари могао предузети нужан корак.

Из дугогодишњег искуства сазнало се, да се од стране необразованих одгајивача праве често такви огледи, да надзорници или откупљивачи више у сортирању теже њиховим интересима но интересима завода. Нека је овим стављено сваком на знање, да ће се сваки такав надзорник или откупљивач одмах или на крају године отпустити из службе, ако се противу њега у томе ма и најмање посумња.

Да би се надзорник (откупљивач) могао сачувати каквих приговора, потребно је, да се у свакој станици иза његова седишта налази црна табла, која ће бити тако намештена, да је може сваки видети.

Табла треба да је висока 80 см. а широка 60 см. Ваља да је црвеним пругама подељена на четири дела као што то показује приложена таблица.

Поред сваке табле треба о концу да виси сунђер.

ИМЕ И ПРЕЗИМЕ ОДГАЈИВАЧА	
I класе	КИЛОГРАМА
II класе	
неупотребљиви	
дашчица за креду	

Чим се мехурци измере, одмах на табли треба написати њихову тежину за сваку класу на по се, пазећи при том, да се то врши увек сасвим тачно и да су цифре сасвим читке.

Цифре се не смеју брисати пре докле се год не добије пристанак од одгајивача, да је с мером задовољан.

16. ***Исплата упутница*** — У оним станицама за откупљивање мехурака где је потребно да се исплата врши на више места, наредиће завод да се тако и исплаћује.

Одгајивачима приликом откупљивања мехурака треба казати, где ће се вршити исплата, и том им приликом обратити пажњу, да своје упутнице не смеју ником продавати. Упутнице су дужни лично донети ради исплате, пошто ће се ове исплаћивати само онима, на чије име гласе.

Већ је поменуто, (види тач. 3) да откупљивачи не могу ни у ком случају исплаћивати упутнице. Ако би се десио такав случај, да срески надзорник или лице које врши исплату, не би имали новаца, у ком би се случају и исплаћивање морало тренутно одложити, надзорник или откупљивач, дужан је, да и у том случају, обрати пажњу одгајивачима, да своје упутнице никако не продају, јер се новац по упутницама има, као што је речено, исплатити само ономе на чије име упутница гласи. Одгајивачи ваља дакле да се претрпе, док се не добије потребна сума новца за исплату.

17. ***Исплата изгубљене упутнице*** — Дешава се да одгајивач пре исплате изгуби своју упутницу. У таком случају он је дужан да се пријави откупљивачу, да је своју упутницу изгубио. Откупљивач ваља да састави записник, у коме ће изложити име одгајивача, место становања, број упутнице и количину откупљених мехурака, као и колико му за њих припада. Тај записник треба затим да потпишу откупљивач, односно издавалац упутнице, повереник општински и неколико одгајивача, па га затим послати заводу. Тада се треба уверити, да по тој упутници није случајно већ исплаћен новац лицу које ју је нашло.

Ако се ревизијом упутничког дневника нађе, да упутница о којој је реч није исплаћена, послаће се одгајивачу сума новца означена у упутници.

18. ***Контролисање исплате*** — Надзорник (откупљивач) и сви који врше инспекцију приликом откупљивања мехурака, дужни су контролисати чиновнике који врше исплату (државне, општинске и приватне):

1) да ли врше исплату тачно у одређеним часовима;

2) да ли врше исплату појединачно, јер је одузимање упутница и исплата у маси, строго забрањена;

3) да ли међу онима који траже наплату по упутници, нема и таквих, који су чију упутницу купили; и,

4. да ли се при томе не дешавају какве неуредности, којима би се теретио чиновник који врши исплату. Ако је такав случај, онда ваља саставити записник и послати га заводу.

19. *Упутнички дневник* — При откупљивању мехурака имају се употребити свеске упутничког дневника, које ће за овај циљ свакој станици послати завод. Свака свеска тога дневника има по 100 страна и на свакој страни 4 упутнице — купона, дакле свега 400 упутница.

Свака страна подељена је на два дела. Леви део стране је дневник а десни упутница. Сума срачуната при дну сваке стране на дневнику, показује рачун за откупљивање мехурака. Према овоме саставиће се по општинама и табаци за примање семена. Део купона је упутница (десни део) по којој се врши исплата. Број који се налази на страни дневника, мора се исписати и на упутници. Ови бројеви морају се за време целог откупљивања мехурака водити тако да теку по једном броју, т.ј. прва свеска почиње са 1 а свршава се са 400; друга почиње са 401, трећа са 801 итд. Исто тако морају се једним бројевима бележити и стране свеске. Прва свеска има 1—100 страна, друга 101—200 страна итд.

Свака свеска мора се обележити римским бројевима: I, II, III итд.

Упутнички дневник дужан је водити сам откупљивач. Строго је забрањено, да се у овој књизи чине какве поправке. Ако се каква упутница поквари, не сме се отцепити, ну ако је то већ учињено пре него је погрешка запажена, има се прилепити на своје место.

Овде се примећује, да је упутнички дневник врло важан документ.

Кад се упутница попуни, треба је одсећи и одмах предати одгајивачу. Сваку упутницу треба дакле за себе одсецати. На овај начин не може бити никакве забуне и сметње и кад су при том још ту и два одгајивача, онда се они могу увек узети као сведоци, да је цела радња као и мерење и сортирање мехурака било правилно.

Накнадне поправке као и радирања, нису дозвољена ни у ком случају, такви ће се документи сматрати као погрешни, због чега ће се подврћи строгом испитивању, па и у случају, да баш и нема стварних погрешака, сваки такав откупљивач казниће се новчано са 25 форината.

Откупљивач казниће се новчано исто тако и у случају, ако нема какве упутнице па се не нађе ни у упутничком дневнику ни код лица које је вршило исплату, а при том се зна, да је одгајивач није изгубио.

(свршиће се)

БЕЛЕШКЕ

Пашњаци за стоку. — Слободно кретање на чистом ваздуху у вези са потребним одмором и храњењем необично је важно за развијање младих грла. Оно је у исто доба и најприродније. Коштани скелет, мишићне жиле, и тетиве далеко су јаче и боље развијају на пашњацима него при одгајивању у стајама. Плућа, очи, копите и папци много се боље развију код стоке, која се на паши налази но у стајама, где су, услед загушљивог и нечистог ваздуха, влаге и пиштавине изложене кварy. Стока на паши у неку руку очвршћава, постаје дурашнија и издржљивија и много је мање изложена болестима. Доцније ова стока показује више воље за расплођавање и много се дуже може у запатима употребити од оне стоке, која је искључиво у стајама однегована.

Али да пашњак одговори свима захтевима који се од њега траже и да утиче на стоку у ономе правцу, који смо напред поменули, мора он добар бити. Прво мора имати толико траве на себи да може исхранити онај број грла који се на њега истера. Ни под којим условима не сме стока гладовати. Колико треба да је велики пашњак зависи од његове каквоће. Ако је пашњак добар, онда је довољно $^1/_2$ хектара за једно одрасло грло; а ако је пашњак рђав, онда треба најмање 1 хектар. За једногоду и двогоду ждребад треба два пута толико простора. Ако се стоци осим паше даје по мало мекиња, јарме овсене или кукурузне, онда се може на истоме простору више грла држати. Најбољи доказ да ли је пашњак довољно велики или добар за извесан број стоке, то је стање урањености дотичних грла. Ако је број грла сувише велики, онда ни најбољи пашњак неће моћи, па ма имао све саме најбоље траве, утицати на развитак тих грла.

Други услов који се тражи од доброга пашњака то је, да има довољно и добре, фришке и здраве пијаће воде. Ако се ова налази у каквом потоку или реци, онда не треба друга вода. Али ако ове нема у потоцима, онда се морају наместити корита која морају увек пуна бити, тако да стока по потреби може увек пити. Корита ваља наместити на лако приступачна места.

Осим овога стоци треба направити на пашњацима наслоне против сунчане припеке, кише и ветра. Ако нема никаквога дрвета на пашњаку, онда се морају наслони подизати. Кад наступи хладно и влажно време, онда може стока бар ноћу наћи заклона под овим наслонима.

Стока се мора у извесно доба на пашњаке истеривати. Ако се стока на пашњаке истера сувише рано кад је трава још сувише млада и нема довољно хране, онда од тога неће имати стока много користи, а пашњак ће брзо постати неупотребљив. Истерали се стока сувише доцкан, трава је већ тако ојачала, да је постала са свим тврда и тада се стока тешко на пашу привикне. Најбоље је време истеривања стоке на пашњаке месец мај. Докле ће стока на пашњацима остати зависи једино од времена. Обично треба да остане до конца октобра месеца, но ако су наступиле ноћи влажне и хладне треба стоку бар преко ноћи у стаје дотеривати. Обично су у месецу октобру пашњаци доста рђави, јер су искоришћени, а црви и кртице јако кваре траву земљом коју избацују, те је с тога и стока неће радо да једе.

Прелаз са стајске хране на пашу и прелаз из паше на стајску храну мора се постепено извршити, јер ако би овај прелаз био сувише брз, наступају код стоке појави колике и затвора — што нико не жели.

Прелаз са стајске хране на пашњачку да се најлакше тако извршити кад се, чим трава или детелина приспе, почне иста са сеном мешати и стоци давати. Трава и детелина треба да се провену и тако је треба са сеном мешати, да се сваки дан умањује сена а више зелене пиће меша, док се није са свим на зелену пићу прешло. Обратан је прелаз са пашњачке хране на суву стајску храну.

Ма какав пашњак да је, неће толико хране и у онаквом облику давати какву стока потребује, с тога ваља још стоци давати или мекиња или јарме.

ЦЕНА ОГЛАСИМА:

Мањим од петит врсте једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупних писмена по 15 пара од врсте од ступца.
Већим огласима од целе стране 20 динара (10 фор. а. в.) пола стране 10 дин. (5 фор.) четврт стране 3 динара (2·50 фор.)
Поред тога за свако оглашавање по 20 пара дин. државне таксе.
За оглашавање више пута 10 од сто јевтиније.

Преглед 45. броја Тежака: Четврта поучна изложба Српског Пољопривредног Друштва: *Чланци*: — Дужности срески надзорника свиларства у Мађарској за време откупљивање мехурака (свршиће се). — *Подлистак:* Бог ће те наградити. — *Белешке.* — *Цена огласима.*

ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА КРАЉЕВИНЕ СРБИЈЕ

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ
УПУЋУЈУ СЕ
СРП. ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ
У БЕОГРАДУ

ПРЕТПЛАТУ ПРИМАЈУ И СВЕ ПОШТЕ

НА ОСНОВУ НАЈВИШЕГ РЕШЕЊА ОД АПРИЛА 1869. ГОДИНЕ № 204. ПРЕПИСКУ ДРУШТВЕНУ НОСИ ПОШТА БЕСПЛАТНО.

Цена огласима изложена је на последњој страни.

ПОД МОЋНОМ ЗАШТИТОМ ЊЕГОВОГ ВЕЛИЧАНСТВА КРАЉА
АЛЕКСАНДРА I

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869. ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ

ЗА СРБИЈУ
НА ГОДИНУ 8 ДИН. НА ПОЛА ГОДИНЕ 4 ДИН. ЧЛАНОВИ ПОМАГАЧИ, ЧЛАНОВИ СВИХ ДРУШТВ. ПОДРУЖИНА, ОСНОВ. ШКОЛЕ, ВОЈНИЦИ СТАЛ. КАДРА, ЋАЦИ, МАНАСТИРИ, ЗЕМЉОРАДНИЧКЕ ЗАДРУГЕ И ЧУВАРИ ШУМА ДОБИЈАЛУ ЛИСТ У ПОЛА ЦЕНЕ, АКО ПОЛОЖЕ ПРЕТПЛАТУ УНАПРЕД ЗА ЦЕЛУ ГОДИНУ.

ВАН СРБИЈЕ
НА ГОД. 10 ФРАН. ИЛИ 5 ФОР. А. ВРЕД.; ПО СРП. ПОЉОПРИВ. УДРУЖЕЊА И ЊИХОВИ ЧЛАНОВИ КАО И СРПСКЕ ЗЕМЉОРАД. ЗАДРУГЕ И ЧИТАОНИЦЕ, ДОБИЈАЛУ ЛИСТ ЗА 6 ФР. ИЛИ 3 ФОР. А. ВРЕД. КАД УНАПРЕД ПОЛОЖЕ ПРЕТПЛАТУ И КАД СЕ ПРЕТПЛАТИ КОД СВОГ УДРУЖЕЊА ПРЕКО КОГА ЋЕ ИМ СЕ И ЛИСТ СЛАТИ

ИЛУСТРОВАНИ ГЛАСНИК СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

ВЛАСНИК И ИЗДАВАЛАЦ
СРПСКО ПОЉОПРИВРЕДНО ДРУШТВО

КЊИЖЕВНИ ОДБОР:
ДР. М. Т. ЛЕКО, М. М. САВИЋ, П. Т. ТОДОРОВИЋ, А. ЖИВАНОВИЋ и Б. Д. ТОДОРОВИЋ.

ОДГОВОРНИ УРЕДНИК
АЛЕКСАНДАР М. СЕКУЛИЋ

БРОЈ 46. У БЕОГРАДУ, НЕДЕЉА 19. НОВЕМБРА 1900. ГОДИНЕ ГОДИНА XXXI

ЈОШ НЕШТО О ПОДИЗАЊУ БАГРЕНА

У *„Тежаку“* је више пута до сада било речи о сађењу багрена, његовој ваљаности за разне употребе и подизању живе ограде од њега. Ти ступци Тежакови донели су користи нашим пољопривредницима, али не онакве и онолике као што би могле бити.

У пожаревачком округу има доста подигнутог младог багрена крајевима путева и њива, а без сумње, има га више мање и у другим окрузима. Али он се готово нигде правилно не гаји и не употребљава, па, наравно, с тога и нема од њега оне користи, која би се добила, кад би се он, било као жива ограда, било као забран правилно гајио и употребљавао.

С погледом на нестајање наших шума, неопходна је потреба обратити већу пажњу подизању багрена у виду забрана, а нарочито подизати га за живу ограду.

У западном крају Србије и у Шумадији, где се ограђени чаири за стоку још одржавају и одржаваће се годинама, багрен више треба подизати као живу ограду, а где је омање шума и као забран.

У источним крајевима наше домовине, где кошава нагло бесни, ваља на првом месту од багрена подизати забране, па за тим и живе ограде што више.

Багрен расте на свакој земљи изузев баруштине, и за то он не треба да изостане и у нашим брдовитим и кршевитим крајевима и свуда где има и где се појављују оспине и урвине по којима, најпрактичније је подизати га као забран.

Кад се багрен правилно гаји и употребљава, одпада и она бојазан наших пољопривредника, да се он нагло „тиши“ — пушта много изданака по њивама, ливадама и пашњацима. Он се тиши само кад се не гаји и запарложи.

Ако смо решени да подижемо забран или живу ограду од багрена, — а то је по свему нужно, — морамо се постарати да произведемо саднице. А да бисмо добили што више багренових садница, морамо их произвести из семена. Семе можемо са великих багренова набрати онда, кад готово све јесење послове посвршавамо, а оно је довољно дозрело.

Земљиште где ћемо ово семе посејати, треба да прериљамо ашовима. Најбоља је за то летошња градина на оцедитом месту, да је заграђена и да у њој земља није сувише посна ни одвећ јака и да је добро трошна.

У овако спремљену земљу ваља посејати семе у редове пола метра раздалеко, 5—7 сантиметара дубоко, а семе од семена да је око 5 сантиметара.

Ово ваља урадити одмах, с јесени док снег није пао и земља није смрзла, јер је стратификовање непрактично, а у пролеће посејано багреново семе не ниче.

По површини земљишта у које смо багреново семе посејали, ваља разастрети сламе 5 сантиметара дебљине, да ова одржава топлоту и влагу, како би семе у земљи преко зиме клијало. Чим сине пролеће, сламу ову ваља уклонити и на скоро ће избити клице од багрена. Кад оне мало одјаче, ваља их пажљиво очистити од траве и корова, а кад одрасту око 1 десиметар, пажљиво их опрашити, тако да до њих дође свежа земља; преко лета их окопавати и чувати да их трава и коров не обујме.

На овај начин до идуће јесени снабдећемо се са довољно багренових садница, и чим посвршавамо најпрешније јесење послове, предузећемо сађење ових на стално место, било као живу ограду, било као забран.

Ако су нам прилике такве да имамо више користи од подизања багренова забрана, онда ћемо саднице посадити у правилне четвртасте, а још боље у троугалне редове, онако као што се обично сади све дрвеће. Ну, ако нам је удесније и корисније да их садимо за живу ограду, учинићемо то на овај начин:

Земљиште, око кога намеравамо подићи живу ограду багренову, ваља крајем један метар ширине прериљати ашовом и земљу уситнити, па посадити багрен као што слика 1 показује. (На страни 362).

При сађењу ваља пазити да саднице дођу у правој линији А Б и једна од друге 1 метар (в) раздалеко, што се да постићи затегнутим канапом низ врсту, која се сади. Канап треба на сваком метру дужине распрести и у распредотину утиснути дрвце, за знак да је од дрвцета до дрвцета метар, јер је то практичније но да се на њему метри означе фарбом, зато што се ова ма и од суве земље одмах изгуби и не пада у очи да се садница брзо намести крај обележеног метра на конопцу. Дрвцетима је то очигледније, брже и лакше.

Другу врсту садити као и прву, али да између њих буде пола метра простора као што је на сл. 1 под г представљено и да су саднице троугално посађене, као што цела слика представља.

Саднице трэба да су што једначије и ваља их за једну трећину с врха засећи.

Боље је да сађење извршимо у јесен, али ако не бисмо могли постићи, онда у пролеће рано.

Преко лета их ваља прашити и окопавати да их трава не обујми и оне ће се довољно отргнути; ако их не би прашили и окопали, закржљале би и рад око њих онемилио би. То не треба да допустимо.

Друге године у пролеће од кад смо их посадили, саднице ваља оштрим маказама да превршимо на 1·5 метар висине од земље и бар два пут преко лета морамо да их опрашимо.

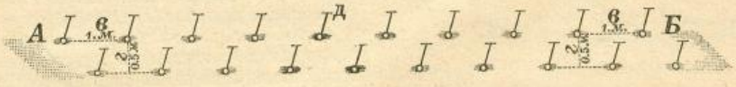

Треће године већ можемо крај њих да започнемо копати ендек, али само за један ашов дубине и да ту земљу набацамо између редова и око садница. Опет да их превршимо и грање превршивањем добивено да поставимо између редова поврх земље, коју смо из ендека избацили. Од овога ће саднице нагло напредовати, јер ће у набацану земљу око њих пустити жиле, које ће им удвостручити пораст.

Четврте године из започетог ендека ископаћемо још један ашов земље у дубину и ову земљу такође набацати између редова садница, па их превршити и грање као и прошле године између редова по избаченој земљи сложити.

Пете године довршићемо копање ендека крај посађене живе ограде, јер ће мо из њега и трећи ашов земље ископати и између редова ограде набацати, ограду превршити и добивено грање на ископану земљу набацати.

На овај начин подгајићемо живу ограду од багрена, преко које не сме и не може никакав хат прескочити, нити се може ирасе провући.

Даље гајење и употреба багренова дрвета са ове живе ограде, зависи од наших прилика. Тако: Ако хоћемо са ње сасецањем да добијемо притке за виноград, сасећемо је после две године дана, притке окресати и са њих скинуте гранчице такође оставити између садница ограде по врх ендека. Ако пак хећемо да добијемо појаче дрвеће за разне направе, нпр. држалице, летве на лотре, паоце и т. слично, онда ћемо ограду сасећи после три године. То ћемо учинити и ако желимо да добијемо крупнијих дрва за огрев. Обично при сасецању треба ендек да почистимо и на избачену земљу грање разредимо, тако да се ограда понавља, у колико се земља и грање од прошлих година слеже.

Овако негована и употребљавана жива ограда од багрена, с године на годину постајаће све јача и јача и даваће нам сасецањем све више и више дрва за огрев и разне направе. После једнога низа година, *она ће бити јача од зида и вредиће толико, колико и земљиште њоме ограђено.*

Једном речју, око ње ћемо уложити сразмерно мало труда, који ће нам донети разноврсне и велике користи, а у томе се и састоји паметно газдовање.

Вића П. Матић

СВИЊАРСТВО И СВИЊАРСКА ТРГОВИНА СРБИЈЕ

I

Од све домаће стоке у Србији, свињче је најважније, јер је оно и дан-дањи не само најважнији предмет извозне трговине српске, но је и један од њених главних извозних артикала уопште, а поред тога, свињче се троши, у великој мери и у земљи самој, на исхрану становништва: нема куће, ни најсиротније у Србији, која неће бар за Божић печеницу своју спремити, ако неће за зимницу бар и по једно угојено, ил' у пола урађено свињче заклати, за пастрму и рад масти.

Србија је одавна у свету чувена као сточна земља а с тим гласом упоредо, она је још и познатија као земља која обилује добрим сојем свиња и иностранство не само да их повлачи у извозу, трговином ради потрошње, већ и за запате.

Извоз свиња за последњих пет година, по службеним статистичким податцима, кретао се овако:

год.	дебелих свиња	у вредности динара	
1895	94.476	7,602.040	
1896	46.704	4,697.449	(сметње и забрана извоза)
1897	118.037	13,234.627	
1898	88.431	10,879.600	
1899	87.465	9,126.792	

Докле је извоз свих врста стоке износио од 1894—1898 *просечно годишње:*

Коња	1.730	грла у вредности динара			188.800
Говеди	56.540	„	„	„	9,784.900
Оваца и коза .	82.900	„	„	„	695.400
Свиња	109.280	„	„	„	10,463.500
Свега . .	250.450	грла у вредности динара			21,132.600

Значи, да у извозу свих врста домаће стоке, извоз свиња представља највећу вредност, *скоро половину*, (49.99%), целокупног сточног извоза српског.

По попису домаће стоке, који је извршен 1895 год., Србија је имала свега 5,619.030 грла разне стоке, што чини на сваки квадратни километар пространства 116·3, или на 1000 становника 2.429·8 грла. По вредности пак сва ова грла ценила су се, по месним ценама, на 140,377.680 динара, или просечно, сточно богатство Србије, даје на једног становника њеног по 60·70 динара.

Свиња опет било је свега 904.446 грла, или на сваки квадратни километар целокупног пространства Србије по 18·7 а на сваку 1000 становника по 391·1 грло.

И ако Србија, по броју, стоке, међ' европским државама долази *на друго место*, одмах после Енглеске, као најбогатије сточне земље, она се по каквоћи стоке не може ни из далека мерити са земљама напреднијим у сточарству, са земљама, које су улагале више знања и новца, труда и умешности, да домаћу своју стоку свих врста, по каквоћи тако дотерају, поправе и усаврше, да подмирују умножене посведневне потребе у сточним производима, те да и у сразмерно мањем броју представља и већу вредност и да далеко већу корист даје.

Ако смо у *коњарству* и могли, после турске владавине и поред употребе благородних арапских и турских пастува, у запату коња да попустимо и попузнемо тако, да у суседној Мађарској и дан-дањи, поред свега успеха и полета на тој врло важној грани земаљског сточарства, — постигнутих у последње време, трудом и суделовањем патриотских витешко-привредних удружења „Кнез Михаило“ — да и дан-дањи, за војну потребу купујемо потребан нам коњски материјал; ако у *говедарству* и данас, када је претходна студија раса и сојева утврдила, да имамо три важна и благословена стуба за подизање те врсте домаће стоке, у земљи, а у „сопственој крви“, да имамо врло добре сојеве: *колубарски, моравски и ужички* ако се, дакле, и данас још ограничавамо у квалитативном побољшању њиховом на пробе у маломе, на испитивање и студију; ако у *овчарству* и дан дањи, сем осамљених проба укрштања са свилоруним мерино и ромбујше овцама, са којима се тако ништа постићи није могло, нити се постићи може како је рађено, у поправци руна, вуне, ни до данас нисмо ваљда ни једну пробу могли да учинимо за увећање „черека“, за увећање тежине и крупноће, увођењем бар за пробу, крупних и гојазних енглеских, фризијских итд. раса оваца, па ма било само ради сталног спаривања са старо-влашком ил' рашком (краљевком), нашом најкрупнијом овцом.....

Све се то дâ и може још опростити и извинити и ако ће нас нпр. у коњарству и јучерањи Бугари, бој се, њиховим огромним жртвама и завидном трудољубивошћу на унапређењу свога земаљског коњарства, десет пута претећи, као што нас у „Витезу“, изасланици кола јахача „Кнез Михаило“ поучавају стручним прегледом, на лицу места, државних ергела и осталих коњарских завода бугарских.

Али, када Србија и у ***свињарству,*** *још једнако заостаје за Мађарском* и ако се прави полет мађарског свињарства датира тек од прве трећине овога века, имено од онога, по њих срећног доба, када је *сриско свињче* у запату свиња, стало се употребљавати као благородни приплодни материјал у укрштању с домаћим

сојевима, од како је у запату, мађарских свиња, српско свињче прокрчило у маси себи пута у свињарству њеном и готово сасвим потиснуло домаће сојеве њихове — онда је то за осуду нас свију. Када је Србија, управо Шумадија, у то доба, имала далеко бољу и благороднију расу свиња и кад је из ранијих година а нарочито од 1833 године палатин и надвојвода Јосиф, из домазлука Господара српског, Милоша Великог, за своје имање и за поправку свога домазлука увео шумадијску свињу, као свињу за гојење и маст, те је она послужила као родоначелник и основалац првог стабла, сада чувене, у целом свету *„монголице“*, једне читаве у целој Мађарској распрострте благородне свињске расе.... онда је за осуду, што Србија, првенствено сточна земља, којој свињче представља једнако половину извозне вредности сточарске, није умела да запат свога свињчета држи бар на истој висини, ако не и да по каквоћи и превазиђе мађарску монголицу.

Када је Мађарска и ако од вајкада свињарством врло јака земља, која је раније могла на бечку пијацу извозити своје бакоњске, а по том и салонтајске свиње, тамо већ у велико сретала се у конкуренцији са Србијом, што тамо опет, самостално, извози и своје много боље свиње, па су српском свињарском произвођачу бечки трговци чак и на ноге долазили, немогући своју потребу у дебелим свињама покривати цигло из Мађарске, већ слазећи ради куповине чопора чак и у Србију[1])..... онда је неопростиви грех наших меродавних кругова онога доба и то, што свињарски трг нису умели створити у својој земљи, но се подиже Штајнбрух, који својим модерним уређењем и огромним полетом од 1870 год. нарочито, на овамо, готово неограничено загосподари над нашим свињарством и над нашом свињарском трговином!

Кад о свему зрело поразмислимо и све околности узмемо у обзир, онда морамо признати, да је за свињарство и свињарску трговину, у нас, врло мало учињено, или бар да није учињено ни из далека оно и онолико, колико и шта та привредна грана у Србији, према важности својој заслужује.

Чињени су покушаји за поправку домаће расе свиња, увођењем разних бољих страних, нарочито енглеских свиња и то јоркшајирских и беркшајирских. Једно време нагло се, у западним крајевима Србије, поче ширити *буђеновка* („будимка“). У најновије време, од како нам Мађари дођоше у госте, да купују шумадијске нерасте, ради обнављања крви код своје „монголице“ и ми им враћамо посету, набавком њихове монголице у циљу расплода прво у сопственој крви а потом ради раздавања у народ, рад укрштања у циљу поправке домаћих свиња.

Тако је добијен један разнообразан и по каквоћи за приплод и измешан и врло сумњив материјал. Сам начин запата, у циљу поправке, вршен је тако, како се није могло ништа постићи, сем „полукрвности,“ а то ће рећи, да се добио у свињама материјал згодан за тренутну употребу, за гојење и за потрошњу, за трговину, те с тога и то укрштање рад поправке домаћих свиња, није могло никада да стигне да накнади и да попуни оно, што проберу и утроше: потрошња у земљи и извозна трговина.

И кад се ето, у најновије доба и у томе погледу почело ићи код нас правим путем у поправци стоке, па и у побољшавању домаћих свиња, управо у начину извршења те мере, укрштењем домаће стоке са страним признатим расама; кад се запат увезених грла поверавати стао најпре државним заводима, да се ту страна приплодна грла, на наше земаљске „животне услове“ привикну, аклиматизирају и даље у чистој крви расплоде; кад се дакле прво та набављена страна стока, а првенствено мађарска монголица, почела употребљавати, како и треба, за заснивање нарочитога приплодног стабла чистокрвне монголице, прилагођене у нашим приликама на „животне услове“ и приближио дан, да се нови приплодни материјал раздаје општинама, што су једним новим законом обвезане да држе и употребљавају најбоља приплодна грла свих врста домаће стоке.... онда, као некад у набављеним страним говедима: говеђа куга, па после јектика (туберкулоза), на једном искрсну *свињска куга* и сатре мал' не сав домазлук монголице, а да од њега шумадијска раса свиња и не могаде видети какве користи и вајде!

Болести и затре увежених, по добре паре набављених страних приплодних, нарочито мушких грла, требало би бар да нам послуже једном као опомена судбине, да се и сама природа противи досадашњим путевима и начинима за поправку по каквоћи наших домаћих сојева свих врста стоке, да нас поуче, како је укрштање са страном стоком непоуздано, дангубно, тешко и с великим жртвама скопчано, а по постигнутим резултатима, по правом стварном успеху, незнатно и никакво.... па да може бити чак и судбоносно. Није се набављала ради укрштања страна стока, само за поправку једног ил' другог домазлука ил' сточног стабла, или пасмине, већ читавих сојева и раса у *целој нашој земљи*. И, онда се често мислило, да је доста само то, набавити добро страно приплодно грло, па — бацити га у земљу, као и семе што га сејач библијски баца: — према томе гди падне јал' ће ничи, јал' неће. А. испунити претходне услове, подесити „животне услове“, да уколико је могуће буду ил' дођу приближније оним условима климе и месности, хране и неге, какве су та страна грла у постојбини уживали или имали..... беше главно, а још главније, да се има и некаквог правца, да се тежи некој сталној мети у запату стоке, у извршењу расплода путем укрштања, да се оно изводи доследно и умешно.

Овде ћу се ограничити, за сад, само на српске свиње и на оно, што је, у нас, овда-онда, на брзу руку и на крпат рађено на унапређењу домаћег свињарства, а на основу научне студије и података, прибираних од неколико година, ускоро ћу штампати и своју расправу: *„Зашто унапређење домаћег сточарства, кроз толики низ година, није показало готово никакве стварне резултате?“*.... Биће то и критика рада на томе послу, критика до сада предузиматих и препоручиваних мера, критика избираних страних раса за облагороћавање наше домаће стоке.... и на право научној основи, на студије наших раса, сојева и пасмина, показаће се у тој расправи пут и начин, којим се ***мора ићи*** у будуће, ако оћемо да видимо вајде од тога рада, од толиких жртава и ако нећемо више и после узакоњенога „закона о унапређењу домаћег сточарства“ да лутамо и грешимо као до сада и да немамо више оваку шареницу и мешавину домаћих сојева, стоке „поправљане“ и „облагороћаване“, стоку, која пати и скапава од разних недуга и болештина, дегенерисана је по крвним особинама, непропорцијонална по телесним формама и која, из године у годину, све горе се и горе између, докле талас моде и тежња за шаренилом не охвати и најудаљенија планинска места као и долине, прибрђа, као и поречја, сваки и најскривенији кутак наше домовине, те не погубимо и оно мало сопствене наше, оригиналне стоке, која бар има у себи добрих клица и склоности за поправку и за дотеривање на боље, поред неких добрих особина за наш екстензиван начин газдовања: издржљивост у сваком погледу, јаку отпорну снагу против сваковрсних болештина и зараза и темељ добар: *костур*, подесан и згодан за даље зидање и прекрајање.... а то је *главно*, то је ***најглавније***.

II

И сами Мађари признају данас, да је свињарство „подунавских кнежевина,“ а нарочито Србије, од врло великог уплива било по полет мађарског свињарства и по свињарску трговину њихову, нарочито у првој половини овога века.

„Оба Обреновића — вели *Родицки*,[1]) — у своје доба су се заузимали за свињарство у земљи. Кнез Милош и сам се бавио свињарском трговином и то као — монопол, задржавајући извоз за се слободан, докле утакмица осталих беше искључена високом извозном царином и тако је са јевтино куповатим чопорима могао потпуно прекрилити инострану пијацу. Он је извозио како боље долинске ћојеве, тако и очвршћале, теже гојазне планинске свиње, у великој количини и његове калаузе могао си наћи на свима пијацама.“

Ма да су противници Кнез-Милошеви ово износили као главни разлог против њега, опет нико нема већих заслуга од њега по свињарство домаће, јер се он бавио и запатом, одгајивањем свиња и његова пасмина свиња и данас још, у целој средње-европској литератури сточарској носи његово име, упоредо са именом монголице и да није никаквих других заслуга имао по Србију ослободилац њен, тим заслугама је већ овековечио своје име.

„Али и много пре но што је честити кнез себи у историји источно-европске свињарске трговине — *вели Родицки даље* — трајан споменик подигао, извоз Србије у свињама био је знатан. Докле је целокупни увоз стоке у Аустро-Угарску из Србије у 1796 години представљао вредност у 1,907.950 фор. 54 крајцаре дотле од те суме пада на свиње износ од 1,300.000 фоината.“

„Српски извоз достиже под кнезом Милошем свој врхунац, беше под кнез Михаилом у почетку шездесетих година знатан ал' од тада непрекидно опада.“

[1]) Види: Carl Monostori: *„Die Schweine Ungarns“* Berlin 1891.

[1]) *Studien über das Schwein etc.* von Eugen v. Rodiczky, Wien 1873.

„Од године 1831—1864 износио је имено мађарски увоз из Србије просечно годишње: 376.829 брава;

Од 1862—66 укупно 1,265.125 брава свиња, 3797 прасади, дакле просечно само:

	253.025	брава и 723 прасета
1870 из Србије би увежено · · ·	235.160	„
1871 „ „ „ „ · · · ·	119.090	„
од1895—99 просечно годишње · · ·	87.022	„

Клима и земљиште и оскудица подесних саобраћајних срестава, никакви трговци у земљи, неминовно су наређивали вођење екстензивног начина газдовања, а с тиме Србија беше упућена непрестано на сточарство. Простране и жирородне шуме, испусти и пашњаци, допуштали су врло јефтину исхрану великог броја свиња и оне су држате и за запат и гојење жиром по шумама; тада је извожен знатан број мршавих свиња, *багуна*, *палоција*, које су у Мађарској даље храњене и гојене.

Али, како се с једне стране измениште природни услови за јефтину производњу свиња, сатирањем горе, проређивањем шума, погоршавањем и пропадањем испуста и утрина и разоравањем многих земљишта, која су дотле служила као пасишта за стоку; с друге стране и пре обавезног подизања жељезничке мреже у Србији, подизањем јужне жељезнице у суседној монархији, Србија је била мало више помакнута западу, те је наступила могућност за преобраћање вредности и осталих земаљских производа њених, то не само, да је дотле потпуно дивље, сасвим природно држање и гајење свиња морало бити ограничено, те и омањен извоз наступити, већ поред квантитативног опадања, депекорације стоке, морало је наступити и квалитативно погоршавање њено, дегенерисање и свињарство нарочито, у том погледу је, после говеда, најгоре патило.

Србија не само да је Мађарској дала приплодна грла за стварање њеног самосталног запата свиња, већ она је за дуги низ година лиферовала јој и сировину у палоцпјама, мршавим свињама, које су тек тамо гојене, било за земаљску потрошњу, ил' за извоз у иностранство. Овом производњом меса и масти, Мађарска је добијала посредничку и фабричку корист, стварајући од *сировине* — свињчета српског — *прерађевину* — угојено свињче и продајом његовом наплаћујући се за свој труд и за утрошену храну, нарочито произведени у земљи кукуруз, на тај начин свом насељу стварајући рада и зараде а земаљском производу своме осигуравајући проходњу и бољу цену.

И ако је Мађарска далеко мањи број свиња извозила у иностранство, но што их је увозила из Србије, Румуније, и Босне, опет, кад се узме вредност извоза и увоза свиња, тек се види, колики ћар вуче Мађарска од свињарске трговине своје, већ у првим данима постајања штајнбрушког свињарског трга.

1869 године увежено је:

Из Србије	433.068	свиња	по 20 фор.	13.365	прасади 1 фор.
„ Румуније	52.436	„	„ „	310	„ „ „
„ тур. Крајине и Босне	85.527	„	„ „	6.820	„ „ „

Свега 572.031 брава по 20 фор. 20.495 прасади у укупној вредности од 11,460.115 фоpината.

На против извоз те године био је на врхунцу и износио је 737.967 брава у вредности 41,318.764 фоpината!

Што се тиче мера, које су код нас предузимате у земљи у циљу унапређења свињарства у земљи и избора раса, које су редом имале да послуже укрштању ради поправке домаће расе свиња, послужићемо се са два најновија званична рада, обадва у издању надлежног министарства нар. привреде.

Први је рад: „*Извештај о раду министарства привреде по струци пољопривредној у 1898. год.*“ Одатле ћемо навести извештаје завода који се запатом и одгајивањем стоке баве:

1. „Последњих пет година гајене су у Љубичеву само свиње мангулице расе, које су набављене из Мађарске са имања надвојводе Јосифа, које се врло много траже и сељаци их врло радо купују и нарочито остављају за приплод. То исто чине чак и сами свињарски трговци. Њихова је нарочито добра особина што су издржљиве на зими и што се брзо гоје, тако, да и само годишњаче достиже прописну тежину за извоз. Са тих разлога мисли управник г. А. Мијоковић — не треба ову расу свиња напуштати, него је ваља што јаче размножити и одомаћити.“

„У Добричеву пак гајене су опет само енглеске црне, зване беркширске свиње, које су по себи изванредне и дају изврсан продукт кад се мелезе са домаћим свињама, јер су мелези издржљивији и могу се за прописну тежину за извоз угојити у току од 4—5 месеца. На жалост оне су последњих година толико дегенерисане, да по величини готово више и не личе на првобитне беркширске свиње, те су почеле и тим да губе, ово долази отуда, што је прошлих година владала куга код свиња, па су и услед саме ове болести и поводом процеса аклиматизације, јако подлегле дегенерацији. Министарству међу тим није било могуће да набавља оригиналне нерастове ради освежавања крви, због забране увоза и извоза свиња за све време докле је трајала зараза. Али надати се да ће министарство бити вољно, да ову набавку сада што пре изврши, па да поред оригиналних нерастова набави и коју оригиналну крмачу, да би се што раније дошло до доброг приплодног стабла свиња беркширске расе у заводу.

РЕД. БРОЈ	Ч Е Г А?	БИЛО ЈЕ НА ДАН 31/XII 1897 г.	ПРИПЛОЂЕНО	ПРОДАТО	УГИНУЛО	БИЛО ЈЕ НА ДАН 31/XII 1898 г.
1	Нерастова · ·	6	8	12	—	2
2	Крмача · · ·	17	9	15	2	9
3	Назимади · ·	41	—	35	—	6
4	Прасади · · ·	26	91	33	9	49
	Свега · ·	90	190	95	11	66

„Помор је како матори свиња, тако и прасади, у овој години незнатан и ако се, у два маха, ове године, у околини јављала свињска куга, а то долази отуда, што су маторе свиње, па и њихова прасад у 1896 и 1897. прекужила ову болест, те је услед тога и њихов подмладак постао имунан за ову болест. Ова се иста особина опажа и код приватних одгајивача ове околине на њиховим свињама, што је, без сумње, врло велика добит за земљу, а нарочито за извознике трговце.

„Државни су нерастови обукарили ове године свега 46 приватних крмача и то опет за то, што је управа због наведених слабости, кад год се ова појављивала у околини, забрањивала приступ приватних крмача и тако је спречавала ширење заразе у своме чопору свиња.“

2. У топчидерској економији не гаје се више свиње од 1892—93 год. као ни овце, „због неповољних околности,“ а раније су гајене расе беркширска и јоркширска.

3. У ратарској школи у Краљеву гаје чистокрван беркширски сој. Да пустимо званичан извештај школске управе да говори:

„Рад поправке домаћег соја свиња у овој околини, школа је, у последње време учинила толико, да готово сваки поле бољи домаћин већ има, сем лепих мелезана и чистих беркшираца у своме чопору.

Да се до овако повољних резултата дође доста је допринело и то, што је одобрењем г. министра народне привреде дозвољено бесплатно довођење приватних крмача под школске нерасте ради букарења.

Бројно стање школског запата свиња, било је, у минулој години: 81 комад, од којих је 15 продато као приплодна грла, 6 издато као награда свршн. питомцима и 6 угојено и заклано за храну питомаца и за маст“.

4. У виноделско-воћарској школи у Букову држе чистокрвне нерасте монголице и „имали су 13 мушких и 27 женских грла, свега 40 а ове године, угинуло им 10 старих и сва прасад сисава од пролећа, од црвеног ветра, на концу године“.

Други такав званичан рад, то је споменица за светску изложбу у Паризу 1900 год.[1])

„У Србији има више сојева свиња, али је међу њима најраспрострањенији и у исто време најбољи *шумадијски сој*. Он се одликује дугачким телом, кратким ногама, малом њушком, великим и клемпавим ушима, правим леђима и обешеним трбухом. Осим тога, он се одликује питомошћу, великом гојазношћу и великом издржљивошћу према атмосферским променама и разним болестима. Али он има и својих мана а те су: *споро развијање* и *мала плодност*“.

„И свиње као и овце држе се у Србији примитивно. Оне се преко целе године држе на пољу, изузимајући зими, кад се склањају у кошаре, или под заклоне. Преко лета су непрестано

[1]) *Пољска привреда у Србији*, написао Л. Р. Јовановић. Београд 1900.

на паши а с јесени и преко зиме, пуштају се у жирородне шуме, или се код куће хране кукурузом, дулецима, или одпадцима од разних жита. Воде за њих има свуда довољно, јер је сва земља испресецана рекама, речицама и потоцима".

„У колико је држање свиња примитивно, у толико је опет производња свиња доста рационална и то је узрок, те се овај сој свиња тако дуго и добро одржао. За приплод бирају се из чопора најбоље крмаче а за парење траже се најбољи нерасти и ако их сам домаћин нема, он не жали труда и трошка, да их пронађе у кога другога, ма то било и у којем другом селу".

Шумадијско свињче мање је осетљиво спрам свињске куге и иначе заразних болести, видесмо, да су му мане споро развијање и мала плодност. „Да би се ове две мане уклониле, чињени су покушији укрштања домаћих свиња с неким признатим страним расама и то: беркширском, јоркширском и монголицом. Производи ових укрштања били су бољи у погледу горе поменутах мана, али су били осетљивији према атмосферским променама и према храни".

„То је био повод, те је Министар Народне Привреде решио, да се предузме *побољшање земаљске расе свиња у сопственој крви.* У тој намери установљен је у прошлој 1899 год. један повећи *свињарски завод*, у коме ће се по свима правилима рационалног сточарства држати и размножавати најодличнија грла свиња шумадијске расе, па онда распростирати по целој земљи".

„За овај завод изабрато је потребно земљиште до Добричева код Ћуприје, подигнуте се већ потребне грађевине и набављен је повећи број најбољих крмача и нерастова[1]) шумадијске расе свиња ради гојења и размножавања у сопственој крви. Завод ће се постепено увећавати, те ће већ после неколико година бити у стању да подмирује потпуно земаљску потребу у одличним приплодним грлима"....

„Осим овог завода, за унапређење свињарства постарала се Краљевска влада још и законом о унапређењу сточарства, по коме су све општине у Србији обвезане, да набаве и држе добре нерастове за оплођење крмача а тако исто и да поштроје све оне нерастове, који нису добри за приплод"....

Поред велике потрошње свиња у земљи и извоза живих свиња на будипештански трг, *извозе сада и заклане на бечки трг.*

„За клање и припремање свиња за извоз у закланом стању, подигнута је у Београду велика и модерно уређена кланица, која је у прошлој години отпочела да ради. С овом кланицом су у вези и модерно уређени обори за држање и гојење свиња, а тако исто и радионице за прераду свињског меса и сланине, као и за прављење сапуна. Кланица је везана с главном београдском жељезничком станицом, нарочитом жељезничком пругом ради олакшања саобраћаја."

Оволико из ова два најмеродавнија и најновија званична дела о стању свињарства — свињарске трговине и о мерама за њихово подизање и уређење, односно осигурање.

Према томе:

1. Побољшању домаће расе свиња тежило се укрштањем са чистокрвним приплодним грлима јоркшајрске и беркшајрске расе, кроз дужи низ година; по том и са мађарском монголицом.

2. Али мелезани и полукрвно потомство ових укрштања, ма да је добило раније доспевање, сазревање и већу плодност, није се могло потпуно прилагодити на промењене „животне услове" у нашој земљи, почело је пре дегенерисати, осетљивије је спрам болести и мање издржљиво спрам климе и спрам екстензивног начина храњења по пашњацима и утринама.

3. За то је потпуно оправдана мера установљење свињског завода, у коме ће се чистокрвна шумадинка најпре усавршити, да постигне конформитет и консангунитет (средњу, просечну крвну сугласност ил изједначење крви); најпре размножити да се створи једно одлично приплодно стабло, пасмина, пре но што се почне раздавање нерастова општинама.

И ако је *ово мера одлична и ако је ово прави пут, којим треба стално ићи у побољшавању домаће расе свиња*, опет по дужности стручњака у тим питањима, прозборићу, на своме месту, неку више о начину извршења запата самог, те да се осигура што бољи и трајнији успех, те да побољшање домаће расе свиња у сопственој крви, може донети за будућност сигурног бољитка и напретка свињарству у земљи.

4. Једна од учестаних забрана извоза свиња у Аустро-Угарску у 1896 год. која је трајала пола године, од јуна до краја те године, изазвала је врло жив покрет и прегнуће у целој земљи, против тих репресалија, које се под видом ветеринарско-полицијских мера, од суседне монархије предузимају, или увек висећи над главом Србије као Дамоклесов мач, или просто кад отежице извоза свиња и свињског меса у немачку царевину треба употребити, да се првенствено прокрчме спремљене мађарске дебеле свиње и искључи конкуренција Србије на светским трговима.[1])

Тај покрет и то прегнуће, поред предузетих студија и покушаја за трговачке додире и везе на другу коју страну, првенствено преко Солуна за Марсељ и Француску, донели су Србији и једну врло велику и важну тековину по будућност свињарске трговине и еманциповања њеног од штајнбрушког акционарског присиља.... створили су жртвама целе земље, свих њених синова и свију сталежа: „акционарско удружење за клање и прераду стоке" и његова модерно уређена кланица, као што знамо отпочела је у Београду стално да врши свој задатак.

5. Једна је важна новина код нас, што је ветеринарство потпало под делокруг и надлежност Министарства Привреде, те ће и урапређење сточарства, надајмо се, тиме добити новога полета.

(НАСТАВИЋЕ СЕ)

[1]) За Добричево, по сазнању, набављено је 1899 било 12 крмача и 2 нераста шумадијске расе, за тај свињарски завод. И садашње је стање приплодног стабла преко 100. Врло добро напредују.

ДУЖНОСТИ СРЕСКИХ НАДЗОРНИКА СВИЛАРСТВА У МАЂАРСКОЈ

ЗА ВРЕМЕ ОТКУПЉИВАЊА МЕХУРАКА

(СВРШЕТАК)

20. ***Вођење упутничког дневника*** — Из пријавне књижице које се добивају приликом откупљивања мехурака, треба попуњавати опште рубрике дневника, преневши одмерену тежину мехурака и одговарајућу цену, затим одбити таксу (штемпларину) и вредност свиларске хартије која је издата одгајивачу приликом деобе свилених буба. Остатак је сума, коју одгајивач треба да прими.

Примедба. На случај, да је одгајивач изгубио пријавну књижицу, што прегледач мора јавити писмено, надзорник (откупљивач) дужан је на основу табака за раздавање семена показати, да ли се тај одгајивач налази у списку и колико му је издато табака свиларске хартије.

За срачунавање таксе (штемпларине), служи ова скала: до 1·99 фор. не плаћа се ништа; од 2—20 фор. 7 крајцара; од 20—40 форинта 13 крајцара; од 40—60 фор. 19 крајцара; од 60—100 фор. 32 крајцаре; од 100—200 фор. 63 крајцара; од 200—300 фор. 94 крајцара.

Чим се попуни лева страна, онда исте податке треба пренети и у упутницу, коју потом одсећи и предати одгајивачу.

Кад се заврши дневни откуп, треба сумирати све главне преносне суме, па их затим уписати у таблицу, која је на последњој страни сваке упутничке свеске.

Да би се откупљивање мехурака вршило свуда подједнако, ваља се држати овога реда:

Чим откупљивач прегледа мехурке за откупљивање, узима од одгајивача пријавну књижицу и ради даље као што је поменуто. Ако одгајивач има још мехурака које ће од куће донети накнадно, онда му не треба вратити пријавну књижицу — то не треба сметнути са ума — већ му издати цедуљу на којој исписати број дневника под којим су уведени мехурци тога одгајивача, затим датум, потпис откупљивача и печат. Цедуља ова служи одгајивачу у место пријавне књижице која му је одузета, и с којом мора донети и заосталу количину мехурака. Тако ће исто радити откупљивач и у случају, кад који одгајивач доноси мехурке у 2—3 пута.

21. ***Извештај о мехурцима чије су бубе боловале од кречавице*** — Сваког оног одгајивача чије су бубе боловале од кречавице треба завести у нарочити списак, који по свршетку откупљивања послати окружном надзорнику.

22. ***Кревети на ногарима*** — Свака станица дужна је да набави поред кревета које има и кревете на ногарима за разастирање мехурака пре откупа. Зато је одгајивачима забрањено да мехурке разастру где било, пошто за своје мехурке могу добити поменуте кревете.

23. ***Рад с мехурцима после откупљивања*** — Откупљени мехурци сортирани по класама, разастираће се по креветима тако, да слој не буде дебљи од 12 см. Оне мехурке из I и II класе,

[1]) Ово не вели „пристрасан" Србин, већ непристрасни Француз види: *La Serbie économique et comercil*, par Rene Millet ancien ministre de France en Serbie. Paris et Nancy 1889.

који би били прљави, треба пребрати пажљиво, па их затим засебно на сунцу осушити.

Да би се мехурци могли лако експедовати, потребно је, да одгајивач има довољно котарица за паковање.

Ако у станици не би било довољно таквих котарица, откупљивач треба да их тражи од завода телеграфским путем.

За паковање смеју се употребити само суве котарице и такве које су у добром стању.

При паковању треба издвојити из мехурака I и II класе све прљаве и неупотребљиве мехурке.

Примедба. Може се десити да 3—4 прљава мехурка који су непажњом смешани с мехурцима I и II класе буду и упаковани с тим мехурцима и да се због њих укваре на 100 мехурака који су плаћени као мехурци I и II класе зато; за свако такво паковање, т.ј. ако се у котарици у којој су мехурци I и II класе буде нашло прљавих (неупотребљивих) мехурака, пошиљач ће искусити строгу новчану казну.

Често се дешава, да се у коконијеру у истој котарици налазе прљави и рђави мехурци у којој су били мехурци I и II класе, па и ако је откупљивач односно пошиљач у ову котарицу паковао само добре мехурке. То се може објаснити на овај начин: Најлепши и најбољи мехурци по спољашности, ако су његове бубе боловале од сањивице, имају у унутрашњости прљаву масу, која се тежином лако нагњечи, те тако испрља и друге мехурке ма да су ови пре паковања били сасвим лепи.

Слично се догађа и с мехурцима чије су бубе боловале од кречне болести, у којиме су лутке скречане. Код оваких мехурака кад се упакују, производи се често тако велика топлота, да прелазе у врење, због чега постану мекани и рђави, па и ако су пре паковања били у свему као што треба.

Да би се ове незгоде отклониле, потребно је, да се при откупљивању пази на то, да ли су примљени мехурци здрави или не и ако нису здрави онда их издвојити и тако издвојене паковати.

Сви они који не би овако радили, т.ј. који би послали заједно и здраве и болесне мехурке, искусиће новчану казну.

24. ***Мерење котарица*** — Пре него се мехурци изруче у котарицу, треба измерити дару котарице. Откупљивач је дужан дакле, да пре паковања мери и празне котарице, у којима су за време откупљивања мехурака ове једном биле транспортиране, пошто се код котарице за време преноса кад је време влажно или суво, мења њихова тежина.

Дару сваке поједине котарице треба уписати у надлежну рубрику у спроводници.

Адреса мора бити сасвим тачна, иначе ће надзорник бити кажњен.

25. ***Паковање мехурака*** — Пошто каквоћа спакованих мехувача опада сваког часа, то је отуда потребно, да се оне пакују на кратко време пре пошиљања.

Свака класа мехурака мора се паковати засебно.

Котарице за време пуњења треба растресати опрезно, да се мехурци не би згњечили.

Кад се котарица напуни мехурцима онда ваља ставити поклопац и потом котарицу пломбирати.

Пре намештању поклопца, треба за средину поклопца утврдити жицом лиману таблицу од 8 □ см. Крајеве жице са унутрашње стране ваља добро подавити, да се њима не би мехурци штетили. За лиману таблицу ваља утврдити број котарице, а да би се одмах знало и какви су мехурци у котарици, треба употребити:

За мехурке I класе белу цедуљу;
„ „ II класе црвену цедуљу, и
„ „ неупотребљиве плаву цедуљу.

За мелез-галете употребиће се исте цедуље, само тада мастилом преко броја треба повући једну црту, нпр.

Потребне нумере за овај циљ, послаће завод свакој станици,

Примедба. Откупљивач ваља да се споразуме са шефом железничке станице, да упуте магационара и раденике, да на ове цедуље не лепе своје цедуље, већ на котарице, пошто би се њиховим цедуљама морали покрити сви подаци на цедуљи.

Пломбирање котарице врши се овако:

Котарице напуњене мехурцима ваља да су снабдевене са 4 пломбе. За овај циљ на горњем делу котарице, умести се прстен од жице, а паралелно овим и на поклопцу, такође прстен од жице. Затим се прстен добро утврди жицом и канапом, тако, да поклопац потпуно прилегне. Жица треба добро да се подвије с доње стране поклопца, да се мехурци не би штетили.

Канап којим се котарица ушива, не треба да је дебео, јер не би могао да прође кроз пломбу, а не ваља ни да је сувише танак, јер би као такав био слаб; треба га двапут увезати и увући оба краја у пломбу; на доњем крају пломбе опет два пут везати и затим пломбу пресовати кљештима, да се на пломби може видети напис.

На овај начин учињено је све што је потребно, па да се мехурци не могу вадити из котарице а да се при том котарица не оштети.

Онај, који прими мехурке, има се уверити о томе, да пломбе нису искварене и да ли се на њима види напис.

Ако су у каквој коконијерној станици одвојене станице за откупљивање мехурака, да се због тога мехурци не могу директно преносити из локала за откуп у коконијер, онда се транспорт мехурака има вршити на исти начин као и у станицама за откупљивање мехурака.

26. ***Мерење пуних котарица*** — Пошто су мехурци спаковани онда треба мзмерити сваку котарицу. При мерењу треба пазити, да на вази буде сандук као и кесица с гмизом, пошто је вага тако тарирана.

Тачно мерење мехурака, препоручује се откупљивачу у толико више, што се у коконијеру свака пошиљка утврђује сведоцима.

27. ***Спроводница*** — Сви за транспорт спаковани мехурци, морају се тачно завести у спроводницу; подаци морају бити исписани чисто и читко. Спроводнице се пишу у два примерка, од којих се један придружи товарном листу и то тако, да се окрајак спроводнице мало подавије и за овај гумарабиком прилепи товарни лист. Друга спроводница остаје као важан документат у станици. Све спроводнице сравниће се по откупљивању мехурака.

Мерење мехурака има да врши надзорник с једним откупљивачем и на спроводници дужни су обојица потписати се.

28. ***Предаја мехурака*** — Коме ће се коконијеру слати откупљене мехурке о томе ће се у своје време известити свака станица за откупљивање мехурака, којом ће им се приликом јавити и то, колико ће износити подвознина железницом или лађом од 100 кгр. мехурака.

Изузевши недеље и празника после подне, мехурци се могу предавати сваког дана.

Брзовозом не ће се слати никакви мехурци, међутим, особени возови дужни су транспортовати их.

Пошиљке мехурака предаваће се увек као брзовозна роба, али без осигурања вредности, а за транспорт се мора *платити*.

Станице за откупљивање мехурака треба да шаљу мехурке тако, да не буде никакве штете, и зато у раденицима за ову потребу, не треба да чине никакву уштеду.

Тварни лист треба тачно испунити и као пошиљача означити увек „кр. угарско надзорништво свиларства“ или „кр. угар. станица за откупљивање мехурака“. Никад не сме фунгирати име дотичног пошиљача.

Кола, којима се транспортирају мехурци, треба увек да имају мушему, којом се котарице морају покрити, да не би покисле.

Откупљивачи су одговорни ако влажне мехурке предаду станици железничкој (или паробродској). Ове станице известиће о томе телеграфским путем завод, ако је такав случај.

Носач је дужан доносити суве котарице са станице; ако би донео влажне котарице, дужан је о томе известити откупљивача, а овај опет завод и то телеграфским путем.

Откупљивачима обраћа се пажња на то, да буду учтиви и предусретљиви према чиновницима железничким и паробродским, јер је већ било таквих случајева, да је због њихове непредусретљивости, завод имао поред непријатности још и извесне штете.

Откупљивач је одговоран за то, да свака пошиљка мехурака стигне на време. За сваку немарност у транспорту и иначе у станици, дужан је телеграфским путем известити завод.

29. ***Враћање празних котарица*** — Управници коконијера дужни су вратити одмах празне котарице дотичној станици по примању мехурака.

Ако станица увиди, да у доба кад врши откупљивање мехурака у јеку, не ће моћи добити од коконијера потребне котарице, треба о томе телеграфским путем да извести завод.

Станице за откупљивање мехурака не могу чинити никакве приговоре, ако од коконијера нису добиле празне котарице. Главно је да се котарице врате на време и у добром стању.

Сваки надзорник или откупљивач, који би мехурке слао у лошим котарицама, казниће се са 50 кр. од сваке котарице.

При крају откупа празне котарице не треба враћати као брзовозну робу већ у слагалишту причекати да се прибере што више котарица.

30. ***Извештај*** — Податке од дневног откупа треба увести у дневни извештај. У том извештају од којег један примерак слати окружном надзорнику а други заводу, па било да је вршено откупљивање или не, треба с највећом тачношћу испунити сваку рубрику.

Откупљивачи који су у месту где је коконијер, дужни су подносити поменути извештај управнику коконијера, јер се овде примљени мехурци књиже на основу тих извештаја.

Примедба. Ако у каквој станици раде више откупљивача, то онда податке о откупу у извештају треба засебно показивати и сумирати.

Рубрике у извештају морају се тачно слагати с рубрикама упутничког дневника, те отуда и показане суме морају бити подједнаке.

Суме из 2, 3. и 4. рубрике, морају се слагати са сумом у 5. рубрици.

У 6. рубрику треба завести суму по куповној цени мехурака дакле не треба одбијати припадајућу суму за таксу (штемпларину).

Дневни извештај треба почети слати првог дана чим се започне откупљивање мехурака. Њих ваља означити редним бројевима 1, 2 итд.

У примедби ваља сваког дана показати, колико је било мехурака I и II класе као и неупотребљивих посланих коконијеру, назначивши *бруто* и *нето* тежину. Даље показати и број спроводнице, којом је испослана пошиљка.

Ако којег дана мехурџи нису експедовани, онда то ваља навести у примедби. Овде се мора даље прибележити и то, које је лице постављено још сем откупљивача и колико му се плаћа месечно или дневно.

У дневном извештају на 3 страни показати откуп, а на 4 стање касе.

31. ***Преглед откупљених и експедованих мехурача*** — О подацима дневнога откупа и количини експедованих мехурака, дужан је откупљивач саставити преглед. У тај преглед ваља сваког дана да уноси податке из дневнога извештаја и спроводнице. Преглед се види у 1 примерку и по закључавању откупа шаље се као прилог окружном надзорнику. Циљ је прегледа, да се у свако доба зна, колико је мехурака откупљено, колико је за њих издато новаца, колико је одгајивача предало мехурака итд. а из њега могућно је и самог себе контролисати, јер се последње суме прегледа морају слагати са закљученом сумом упутничког дневника. На послетку, циљ је овога прегледа и тај, да органи који врше инспекцију, могу на основу њега лако извршити преглед своје касе.

32. ***Преглед по општинама*** — Откупљивач је дужан да на основи упутничког дневника, састави *Преглед откупљених мехурака по општинама.*

Циљ је овога прегледа да се добивени резултат утврди и покаже за сваку општину.

То се ради овако:

Откупљивач упише општине по азбучном реду (оне, из којих је добивао мехурке на откуп), затим проналази све пријаве из те општине и уписује одговарајуће податке из упутничког дневника. Тако ће уписати потребне податке за све општине.

Код сваке општине треба извести суму.

Количину откупљених мехурака једнога одгајивача, па и ако је он ову у више пута предао, треба завести само у једну рубрику, т.ј. његово име у општини ваља да се покаже само један пут. Главна сума овога прегледа мора се слагати с главном сумом упутничког дневника.

33. ***Закључивање откупљивања мехурака*** — Откупљивач може закључити откупљивање мехурака само по наредби окружног надзорника. Завод ће се побринути кад треба вршити исплату. Откупљивач не сме напустити станицу, док за то не добије дозволу, у противном случају, не ће добити што му припада.

Он је дужан благовремено известити управника коконијера коме је слао мехурке, да ће станица ускоро закључити откупљивање мехурака.

34. ***Поправке и чување ствари*** — Срески надзорник дужан је да по закључивању откупа доведе у ред све ствари, т.ј. ваља да их чува и после тога. О кесама које су добивене од прегледача с мустром мехурака дужан је саставити извештај и овај послати окружном надзорнику. Надзовник ће се даље побринути, којим ће коконијерима послати те кесе.

35. ***Шиљање докумената*** — По закључивању откупљених мехурака надзорник (откупљивач), је дужан послати окружном надзорнику најдаље до 15 августа сва документа, и то:

1. Упутнички дневник.
2. Преглед срећен по општинама.
3. Књигу жалбе.
4. Извештај о оним одгајивачима, који нису имали никаквих мехурака.
5. Извештај о оним одгајивачима који су имали мање од 5 кгр. мехурака.

Примедба. Подаци за извештаје у тач. 4 и 5 ваде се из упутничког дневника и прегледа по општинама.

6. Преглед откупљених мехурака.
7. Спроводнице.
8. Извештај о мехурцима чије су бубе боловале од сањивице и кречавице.

У ово доба дужан је послати оном среском надзорнику у чијем је срезу вршио откупљивање и све пријавне књижице одгајивача, који су своје мехурке предали станици.

Ове књижице прегледаће тачно срески надзорник и са извештајем послати окружном нодзорнику. У извештају поменути само оне књижице у којима су запажене какве погрешке, и такве књижице приложити засебно. Окружни надзорник водиће даље рачун о тим књижицама.

33. ***Остала предаја*** — Срески надзорник дужан је послати окружном надзорнику у одређеном року све што му по дужности има предати.

37. ***Казне*** — Они откупљивачи који не одговоре својим дужностима, казниће се новчано, а према природи кривице отпустити из саме службе.

Новчано ће се казнити у овим случајевима:

Ако откупе влажне и незреле мехурке, са 1 фор.

Ако шаљу влажне и незреле мехурке коконијеру, са 1 фор. од сваке котарице;

Ако лице које врши инспекцију нађе у станици загрејане мехурке, са 2 фор.

Ако је дневни извештај рђаво попуњен и испослан, за сваки случај по 50 кр.

Ако различне класе мехурка шаље у непоодвојеним котарицама 1 фор.

Ако је међу мехурциима I и II класе упаковано и прљавих мехурака, у сваком случају са по 2 фор.

Ако се за паковање употребиле лоше котарице, по 50 кр.

Ако се засебно не пакују мелез мехурци (беле и зелене), са 2 фор.

Ако се мерење мехурака вршило нетачно, казниће се и срески надзорник и откупљивач.

Пошто је у свакој станици за откупљиврње мехурака дужност среског надзорника да бди у свему, да се све што је у правилима тачно врши, то је он одговоран за све неисправности.

Изречене казне одузимају се без икаквог поговора из плате откупљивачеве.

38. ***Заступање*** — У свакој станици за откупљивање мехурака у којој нема среског надзорника, замењиваће овога окружни надзорник, и он се стара да одговори у свему дужностима среског надзорника.

Благ. Д. Тодоровић

ГЛАСНИК

Извоз грожђа из Смедерева. — Интересовање за извоз грожђа смедеревског било је ове године веће но икада досада. Као што дознајемо, досада је (4 нов.) само нашом државном железницом отправљено 22 вагона грожђа из Смедерева у Будим Пешту. Мимо то товарено је грожђе и преко Ковина, на аустро-угарској страни. Из Смедерева су возови у 9 часова вукли вагоне с грожђем до Београда, одатле су у Земун прелазили мађарским возом бр. 911, а даље су ишли брзим теретним возом бр. 943, који из Земуна полази у 1 час по подне, и који има у Будим-Пешти непосредну везу с Бечом. Овим се возом може отправљати грожђе без ограничења вагона.

КЊИЖЕВНИ ОГЛАС

ПОЉОПРИВРЕДНИ КАЛЕНДАР

ЗА ПРОСТУ 1901 ГОДИНУ

ИЗДАЊЕ

СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

УРАДИО

Лаја Ј. Тодоровић

Изашао је са овом садржином:

I. Календарски део:

Пасхалија просте 1901 год. — Покретни празници — Стари и нови календар 3
Колико има до сада година од важнијих догађаја и установа, у свету и у Србији 4
Календар светаца и Бележници 5
Помрчења у 1901. год. — Дани у које се радње затварају 29
Државне светковине у Краљевини Србији. — Српске народне и црквене светковине. — Слава пољопр. завода и удружења у Србији 30
Владалачки Краљевски Дом Српски 31
Ваше духовенство у Србији 32
Министарство Народне Привреде 33
Чланови Управе, оснивачи, утемељачи, почасни, редовни и помагачи Српског Пољопр. Друштва . 34
Пошта, телеграф и телефон 42
Извод из закона о државним таксама 50
Панађури у Краљевини Србији 55
Месечни радови у целој години 57

II. Пољопривредни потсетник:

Колико се годишње добива ђубрета од једног грла 71
Колико времена траје клијавост у појединих врста семена, и колико од сто клија семе кад је добре каквоће и чисто 71
Лек од главнице (снети) 72
Време сејања главнијих пољских усева 72
Шта за чим треба сејати 72
Подаци о сејању и жетви усева 74
Колико је потребно биљака у разном растојању . 77
На колико женака долази један мужак 78
Просечно трајање приплодне подобности 78
Време дојења у недељама 78
Просечно трајање бремености (брећавости) и извођење живине 78
Полни нагон (жар) код стоке 79
Из пчеларства 79
Гајење свилене бубе 79
Справљање бордовске чорбе 80
Сумпор противу грожђане плесни (оидиум) . . 80
Кад је забрањено рибу ловити 80
Кад које шумско дрвеће у нас цвета, кад зри, кад се бере и кад опада и колико му траје клијавост семена 81
О сејању шума 83
Подела и време ловљења дивљачи (из закону о лову) 83
Претварање ланаца земље у аре и хектаре . . . 84
Претварање дана орања, плугова земље, јутара земље или коса траве у аре и хектаре 85
Претварање ока у килограме и драмове у грамове 85
Претварање акова у хектолитре 86
Прва помоћ у несрећним случајевима и напрасном побољевању код људи, док лекар не дође . . 86
Прва помоћ у неколиким напрасним болестима код стоке 87

III. Пољопривредни заводи и установе:

Српско Пољопривредно Друштво и Подружине . . 90
Ниже пољопривредне школе 93
Управа државне ергеле 95
Управа топчидер. економије 95
Лозни расадници 96
Особље државних и лозних расадника 97
Путни наставници виноградарства 97
Окружна пољопривредна станица у Ћуприји . . . 97
Државни економи и њихови помоћници 97
Срески воћни расадници 99
Државни марвени лекари 100
Државни шумари и подшумари 101
Државни питомци 102
Главна управа свих „Кола Јахача Кнез Михаило“ . 103
Српско Пчеларско Друштво 103
Пчеларско-воћарска задруга у Београду 103
Пчеларско-воћарска задруга у Параћину 103
Крагујевачка пчеларска задруга 104
Савез Земљорадничких Задруга у Београду . . . 104
Савез ловачких удружења 104
Срп. акц. Друштво за земаљски сточни трг, клање и прераду стоке 104
Срп. Краљ. Државна Класна Лутрија 104
Стечај за популарну пољопривредну књижницу . 105
Награде за увођење напреднијих начина радње . . 106
Ценовник пољопривредних алата и машина . . . 107
Српске пољопривредне књиге и новине 109

IV. Поучни део:

Рана зелена пиња у пролеће 113
Рад кравама 120
Сађење високих воћака и неговање на сталном месту 124
Ране сорте грожђа 131
Мара живинарка. Пољопривредна приповетка . . 139

ЦЕНА ОГЛАСИМА:

Мањим од петит врсте једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупних писмена по 15 пара од врсте од ступца.
Већим огласима од целе стране 20 динара (10 фор. а. в.) пола стране 10 дин. (5 фор.) четврт стране 3 динара (2·50 фор.)
Поред тога за свако оглашавање по 20 пара дин. државне таксе.
За оглашавање више пута 10 од сто јевтиније.

Преглед 46. броја Тежака: *Чланци*: — Још нешто о подизању багрена. — Свињарство и свињарска трговина Србије (наставиће се). — Дужности среских надзорника свиларства у Мађарској за време откупљивања мехурака (свршетак). — *Гласник.* — *Књижевни оглас.* — *Цена огласима.*

ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА КРАЉЕВИНЕ СРБИЈЕ

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ
УПУЋУЈУ СЕ
СРП. ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ
У БЕОГРАДУ

ПРЕТПЛАТУ ПРИМАЈУ И СВЕ ПОШТЕ

НА ОСНОВУ НАЛВИШЕГ РЕШЕЊА ОД АПРИЛА 1869. ГОДИНЕ № 204. ПРЕПИСКУ ДРУШТВЕНУ НОСИ ПОШТА БЕСПЛАТНО.

Цена огласима изложена је на последњој страни.

ПОД МОЋНОМ ЗАШТИТОМ ЊЕГОВОГ ВЕЛИЧАНСТВА КРАЉА
АЛЕКСАНДРА I

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869. ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ

ЗА СРБИЈУ
НА ГОДИНУ 8 ДИН. НА ПОЛА ГОДИНЕ 4 ДИН. ЧЛАНОВИ ПОМАГАЧИ, ЧЛАНОВИ СВИХ ДРУШТВ. ПОДРУЖИНА, ОСНОВ. ШКОЛЕ, ВОЈНИЦИ СТАЛ. КАДРА, ЂАЦИ, МАНАСТИРИ, ЗЕМЉОРАДНИЧКЕ ЗАДРУГЕ И ЧУВАРИ ШУМА ДОБИЈАЈУ ЛИСТ У ПОЛА ЦЕНЕ, АКО ПОЛОЖЕ ПРЕТПЛАТУ УНАПРЕД ЗА ЦЕЛУ ГОДИНУ.

ВАН СРБИЈЕ
НА ГОД. 10 ФРАН. ИЛИ 5 ФОР. А. ВРЕД.; ПО СРП. ПОЉОПРИВ. УДРУЖЕЊА И ЊИХОВИ ЧЛАНОВИ КАО И СРПСКЕ ЗЕМЉОРАД. ЗАДРУГЕ И ЧИТАОНИЦЕ, ДОБИЈАЈУ ЛИСТ ЗА 6 ФР. ИЛИ 3 ФОР. А. ВРЕД. КАД УНАПРЕД ПОЛОЖЕ ПРЕТПЛАТУ И КАД СЕ ПРЕТПЛАТИ КОД СВОГ УДРУЖЕЊА ПРЕКО КОГА ЋЕ ИМ СЕ И ЛИСТ СЛАТИ

ИЛУСТРОВАНИ ГЛАСНИК СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

ВЛАСНИК И ИЗДАВАЛАЦ
СРПСКО ПОЉОПРИВРЕДНО ДРУШТВО

КЊИЖЕВНИ ОДБОР:
ДР. М. Т. ЛЕКО, М. М. САВИЋ, П. Т. ТОДОРОВИЋ, А. ЖИВАНОВИЋ и Б. Д. ТОДОРОВИЋ.

ОДГОВОРНИ УРЕДНИК
АЛЕКСАНДАР М. СЕКУЛИЋ

БРОЈ 47. У БЕОГРАДУ, НЕДЕЉА 26. НОВЕМБРА 1900. ГОДИНЕ ГОДИНА XXXI

НЕКОЛИКО ВАЖНИХ НАПОМЕНА ОДГАЈИВАЧИМА СТОКЕ

Прави пољопривредник не може се без стоке ни замислити. Она му је потребна, како ради исхране и одевања, тако и да њоме оре своје земље, вуче терете и своју снагу њеном замени. Она му даје још и ђубре за ђубрење испошћених земаља.

Па и ако му је она толико потребна, он јој ипак не поклања онолико пажње, колико она заслужује. Неки то чини с тога, што се од својих старих није бољем научио, а неки опет држи да је све учинио, ако јој је спремио нешто мало хране и склониште од студи преко зиме.

Међутим, то није довољно. Стоци треба доста добре хране и неге, па да напредује како треба, те да се од ње има права, истинска корист. Тога ради, изнећемо само неколико нужних напомена пољопривредницима и одгајивачима стоке, које треба да имају на уму при њеном гајењу.

Сваки пољопривредник треба да одабере и држи онолики број стоке, колики може добро надгледати и хранити. Већи број нека нипошто не држи.

У овом погледу многи наши пољопривредници греше. Они често пута држе већи број стоке но што могу исхранити, те ниједно грло не отхране како треба. Отуда и долази, да им је она ситна, цгољава и на тргу нема оне вредности коју би иначе могла да има. Боље је дакле држати мање а добре, но више а рђаве стоке.

Стоку ваља што боље хранити. Иначе у место добити од држања њеног, биће чиста штета. С мршавом и слабом стоком, човек није никуд пристао. Преко лета добра паша с нешто трица и јарме, а преко зиме добро сено поред репе и кртола, учиниће, те ће стока бити добро очувана за сваку употребу. Краве ће давати доста и добра млека, а радна стока биће у снази.

Храна дакле треба да је добра и свежа. Покварену храну не треба стоци давати. Од укварене хране могу по здравље стоке наступити штетне последице, а за приплодну и бремену стоку, она је отров. С тога, на ово ваља строго пазити.

Прелаз од зелене хране на суву и обратно, треба да је постепен, а тако и кад се прелази у хранењу од једне врсте другој. Нагли прелази штетни су а могу бити и опасни.

Хране треба спремити довољно. Не треба дочекати дан да се каже: „Данас се нема шта стоци положити.“ Ко би то дочекао боље је да се и не зове сточар.

Стоку треба хранити и појити у једно исто време. То треба да је закон у сточној стаји. Иначе, ако се храна не даје у одређено време и не пои кад треба, стока не може да троши храну и на своје развијње како ваља а тиме се штети сам одгајивач. Она, дакле, не сме гладовати, а тако исто не сме бити пресићена. И једно и друго шкоди. Најбоље је давати јој по мање хране, али почешће, па ће она сваки оброк боље појести и неће је растурати.

Судови из којих се стока храни, треба да су увек чисти, нарочито ако се жиђа храна даје, која се лако квари. Јасле такође треба да су чисте. Из њих ваља најпажљивије уклонити све остатке хране од првог оброка. А ако се он кад-кад нађе, може бити знак да дотично грло од чега болује. У јаслама не треба да има ексера, клинова и чапорова, на који се стока могла повредити, особито ако халапљиво храну једе.

У сточној стаји треба да влада примеран ред и поредак. Код стоке не треба викати, лупати и узнемиравати је, особито кад се храни. Чистоћа такође, треба да је примерна. У сточној стаји не треба држати балегу, јер она веома штетно утиче на здравље стоке. Из сточних стаја треба је одмах избацивати на ђубриште, А, ако у близини истој нема уређеног ђубришта, онда је ваља носити далеко од сточне стаје, да не кужи ваздух, пошто је он за добро успевање стоке веома потребан. Сточну стају треба од времена на време отварати ради проветравања, тако, да у њој ваздух буде увек свеж.

Сточна стаја треба да је сува и умерено топла. Велика топлота у сточној стаји није потребна. Кад је велика топлота у сточној стаји, стока се разнежи, омлитави и не може да једе с вољом храну, поред тога, што лако може да озебе. Тако исто, стаја не треба ни да је хладна, да се стока у њој мрзне. Јер тада јој треба више хране, те да топлоту накнади, што је опет штетно по одгајивача.

Нагло расхлађивање стаје и јака промаја у њој, шкодљива је, а може бити и опасна.

Ну, сем потребне чистоће у стаји, ваља и стоку тимарити и чисто држати. Кад се стока тимари и чисто држи здравија је, јер јој тада кожа боље ради и испарава. Напротив, кад се стока нечисто држи, тада се на њој напати гамад која јој дано-ноћно досађује и узнемирава је. Тада јој и храна не прија, па ма каква она била. Веома је дакле потребно стоку тимарити. Не каже се бадава: „Стока добро тимарена и чисто држата у пола је нахрањена.“

Влажну стоку, а особито радну, треба у стаји добро истрљати и осушити гужвом сламе, па ће бити здравија и много угледнија. А ако је време хладно, онда је покрити.

Свињама ваља често мењати воду у каљузи. Јер кад се дуго у једној води каљугају, ова се поквари, те постане шкодљива. И свиње воли свежу воду више него блато, а што кад кад и у блато легне, чини то с тога, што воде нема. Веома је погрешно мишљење да је свиње нечиста животиња и да за њега није потребна особита чистоћа.

Са стоком ваља пажљиво поступати. Не треба је тући и злостављати. Нарочито кад су грла млада, ваља их навикавати на чишћење, везивање, тимарење, дизање ногу, како би се доцније лакше могла поткивати. Ово нарочито вреди за ждребад. Ако се с њима у почетку не поступа благо, постају доцније злоћуда и неупотребљива за службу.

Радну стоку не треба великим теретима преоптерећивати, јер тада неће бити дуго у доброј снази, неће добро послужити. Нарочито у почетку и млађа грла треба од великог терета штедити.

Чим се примети да које грло не једе или да је невесело, знак је да је болесно па треба одмах звати сточног лекара, а не ићи врачарама на бајање. То ће бити много јевтиније, јер ће лекар указати праву помоћ а сачуваће на случај заразе и остале грла од побољевања. Свако друго поступање штетно је.

Јесен је на измаку а време је добро захладило, те ће сва стока пасти на стајску храну, па ће многим одгајивачима ово неколике напомене бити од потребе. У том циљу ми их и написасмо.

И. К.

СВИЊАРСТВО И СВИЊАРСКА ТРГОВИНА СРБИЈЕ

(НАСТАВАК)

III

Српска свињарска трговина с тиме је и ако још у доста маломе размеру, ал' тек за први почетак са благотворним утицајем, отпочела другу епоху еманциповања свога од иностранства: отпочела је клање и прерађивање производа од свиња угојених у земљи.

У првом раздобљу своме, жељезница је, усавршица саобраћајних средстава код нас, донела собом, раније отпочети процес ослобођавања српске свињарске трговине, од чисто посредничке, калауске улоге, коју је у велико вршила раније и са почетком подизања и модерног уређења Штајнбруха: извозом неурањених мршавих свиња, багунаца, у трговини званих „палоција;" мршаве српске свиње, као „сировина" свака, служиле привреди и трговини мађарској, да они стварају зараду својим људима и осигурану потрошњу, утврђену цену њиховим земаљским производима, нарочито кукурузу, да Мађарска „прерађевина" те „сировине" — гојењем свиња, односи сав ћар.

Поред тога, у раније доба, а нарочито све до тридесетих година овога века, када се оствари ц. кр. повлашћено дунавско паробродско друштво и отпоче пловидбу и сам начин транспорта свиња из Србије, ишао је на руку извозу мршавих брава и свиње су транспортоване искључиво „пешке," путем гоњења и терања.

Једна поворка кретала се преко Оршаве и Свињице кроз војничку границу на Лугош, Темишвар, Сегедин, за Пешту, Ђур и Беч.

За тако гоњење дебелих свиња требало је по 4—5 недеља времена и за све то време, трошкови око транспорта и исхране ишли су у прилог мађарској привреди а на уштрб српској.

Но главно било свињарске трговине кретало се дуж десне дунавске обале, од увозних тачака Ковина — Смедерева, Осека — Митровице, ка главној свињарској пијаци у Ђуру и Еденбургу, одакле је још у 1871. год. за бечку пијацу отерано тако — „пешке" — на 38.330 брава.

Отада транспорт водом, у нарочито за то удешеним лађама, гди су се збринули за храну и појење свиња, поче преовлађивати. У овим за смештај 300—400 брава удешеним лађама трајаше транспорт 14—20 дана, при чему сем редовног копњења свиња, опадања тежине, често и знатне штете других врста се дешаваше.

Но са подизањем југоисточне жељезничке пруге, државне жељезнице до Базјаша, на којој свиње базјашко-штајнбрушко растојање (од 54½ миље) отпочеше у нарочито сграђеним вагонима прелазити за цигло 17 часова — стаде се свињарска трговина концентрисати у Штанјбруху, који од тада постаде мађарски „Паркополис."

Наша жељезница послужила је даљем еманциповању свињарске трговине, поред свих доскочица, довијања и репресалија, велики мађарски трг, која је дуго година гутала све што је српско: ћар, чисту добит, велики део зараде, па и сам глас, име српских свиња на светском тргу: све је то појављивало се тамо под мађарским именом.

Установа кланице за свиње, у Београду, један је корак даље у еманциповању српског свињарства и свињарске трговине. Не само са непосредних веза са Бечом и са понављањем утакмице тамо српских сад клањих свиња, са мађарским свињама, већ што прерађивањем свињског меса, сланине и масти, потрошња тих производа у земљи искључује потрошњу страних сличних производа, пада на тас теразија, као ћар српској производњи и заради, као права фабричка прерада сваке сировине.

Да би боље уочили сву важност свињарства и свињарске трговине код нас и боље разумели шта нам све још у томе погледу оскудева, какве би мере било најнеопходније да се за даље предузму, те да се постигну још и бољи резултати, да се удари круна досадашњем еманциповању те важне привредне гране у Србији, са неколико речи посмотрићемо стање и развој мађарског свињарства и мађарске свињарске трговине, у односу на наше свињарство и трговину... те да отуд поцрпемо за се сву могућу поуку и корист како нам треба ударити што сигурнији камен темељац у унапређењу њиховом.

По *Родицком*, све у Мађарској свиње које се у Мађарској находе могу се поделити у две групе: *у свиње за месо и у свиње гојазне или за маст.*

До краја прошлог столећа — вели *Карло Моностори* проф. сточарства на мађарској марвено-лекарској академији у Буда-Пешти — не беше ни једне расе свиња у Мађарској, која би се одржала на гласу до данашњег дана. Крајем прошлог и у почетку овог столећа истиче се већ, по пореклу непознато, у комитатима Зала и Сомођи, домаће *Бакоњско свињче* (које чак и један *Натузијус* погрешно меша и брка с монголицом!) и оно излази на глас не само у земљи, но и у иностранству и оно је се овде-онде и дан-дањи одржало, а некада је служило, као главни извозни артикал њихове свињарске трговине, потиснуто по том као и сви остали сојеви монголицом, поставшом од шумадијске монголице.

Салонтајско свињче придружује се после тог времена бакоњскоме и донекле се и дан-дањи одржава „чистокрвно," уз планинско: дивљачно, слабо-гојазно, ал' врло добро за месо, прави „шункаши."

Српско је свињче дакле и по његовоме признању и по признању другог ауторитета у овом питању *Родицког*, родоначелник мађарске монголице. „И данас — вели *Моностори* — осетна конкуренција ових земаља (Србија и Румунија) датира се од тог доба и што она није могла да произведе застој и назадак у мађарском свињарству, има да се заблагодари нарочито тој околности, што тада још мађарски одгајивачи сасвим раскрстише са стајским гајењем њеним и одадоше се на јефтинији и боље се рентирајући пашњачки начин гајења, тежећи при том свима силама и средствима, да поред свињчета за месо, одгаји себи и свињче *рано-сиело* и благородно — свињче за маст, како би могли одржавати конкуренцију српском и румунском свињчету. И, да ту последњу циљ постигну мађарски се одгајивачи латише запата нарочито српског свињчета."

„Ово свињче, које се брже развија и више количином производи, убрзо је истисло све друге сојеве, потисло и бакоњско и салонтајско у планинске крајеве и сада увелико доминира над свима осталим свињама, које су постојале или које постоје у Мађарској."

Родицки тврди, да и бакоњско, а особито и одлично свињче за месо („Гица") — Салонтајско, бише убрзо абсорбовани укрштањем са свињчетом „куждраве длаке," гојазним свињчетом шумадијским, монголицом, тако да се на међама области њиховог

обостраног распространења — између гојазног свињчета коврџаве длаке и меснатог свињчета опружене чекиње — наоде многоструке прелазне форме.

Родицки и Моностори (овај вели опредељеније „хинеско"), придржавајући се за своју тврдњу *Х. Натузијуса*, тог највећег немачког зналца раса сточних целога света, тврде, да *„свињче куждраве длаке"*, дакле монголица, још од незапамћених времена мора да произлази од мешавине европског дивљег свињчета, са сада изумрлим, ил' непознатим преставником индијског свињчета.

У већ наведеном делу своме[1]) *Родицки* вели, даље, да се у Мађарској гојазно свињче куждраве длаке, зове и „српским" и да како оно, тако и турско, анодолско, сремско свињче, само су мало одступни варијетети истог гојазног свињчета, које је најраспрострањеније на југо-истоку Европе. Остале свиње, па и мађарске за месо, пореком су од дивљег европског свињчета и за доказ томе, да се оне с потомцима индијског свињчета (монголицом) не могу никад тако да кажем „хемијски потпуно да помешају" у једноставан конгломерат с карактером расе, но се цигло постиже поред свега усиља, једна „цигло механичка мешавина" — вели *Родицки* да могу послужити мелези та два свињчета, прасад из истога прасења, од којих се један део између на дивље свињче, а други део показује карактер расе куждравог свињчета. Чак и салонтајско свињче, које је већ доста консолидована мелезанска раса, показује то сасвим очигледно.

Важно је даље констатовати, *да кад се у таквом укрштању употреби нераст ирипадлежећи раси куждравог свињчета, он свој* (индијском домаћом свињчету својствени) ***облик главе*** *очевидно ирепоси наслеђем на потомство, докле се у исто доба, на костуру истог, непремено очитује* и испољава, врло често, уплив крви обичнога свињчета!

Монголица у Мађарској, заступљена је у три соја: *крупна, ситна бела*, и — *црна с белим трбухом* (тако звана *„ластавичава)"*.

Општи карактер: кратка глава, фина њушка, стрмо а широко чело, нешто упала носњача (односно конвексан профил — српски: прћав нос), широки образи, ваљкастог облика тело, широк размак ократких ногу, нешто оборена крста, једва чекињом назначен леђни хрбат, куждрава, коврџава длака.

Крупна монголица има клемпавије и веће уши, а код ситне су шиљастије и усправљеније. По боји длака је често сребрнобела, гдешто мелирана сиво, те с тога и цело свињче изгледа сиве боје.

Све ове пасмине монголице распростре су по комитатима: Араду, Барањи, Бихору, Бекешу, Красо, Тељешу, Сомоји.

Најчувеније су пасме, што воде порекло од српске монголице:

Надвојводе Јосифа у Киш-Јене. Темељ су томе запату 12 брава шумадијског свињчета од кнез Милошевог домазлука. Нешто више на ногама но куждраво свињче, длака хрбата прелива у руменикасто, ослаба мало у кичицама, тело опружено, трбу опуштан, уши повелике, клемпаве. Јако гојазна. Матори нерасти могу да теже 300, па и до 385 килограма.

Пасма кнежевско *Сулковских* спахилука у Панкоти и Баракоњи. И за ово стабло купљена су тридесетих година приплодна грла од кнеза Милоша. Педесетим годинама већ реномирана пасма, понова је набавком шумадијских нераста поткрепљена освежавањем крви од тада се на даље чистокрвно гаји под најстрожијим одабирањем приплодних грла. Јединствена пасма по финоћи и спретности главе и изједначености у телесној величини, која је осредња и ако је изврсне гојазности, месарска тежина по браву ретко превазилази 150 килограма.

Пасма Лудвика Симоњи у Вадачу: одлика врло фини костур итд....

И *Моностори* с правом, с поносом вели: „Отачаственe климатске и пољопривредне околности, утркивање одгајивача, као и олакшане сабраћајне и повољне трговинске прилике, све је то укупно допринело томе, да се ово свињче (које по сигурно од дивљег води порекло, али облагорођено хинеским), још боље и целисходније развије, тако, да и Србин мора на хаџилук у Мађарску, чим му устреба добар приплодни материјал"....

* * *

Свињарска трговина у Штајнбруху постепено је расла и напредовала. За првих 15 година од заснивања мађарског свињарског трга, по аутентичним податцима, кретала се овако:

ДОГОЊЕНО:	БРАВА	У ВРЕД. ФОРИНАТА
У годинама 1870—71	7,079.339	349,359.549
Заостатак 31/XII	55.118	2,747.450
Према томе продато	7,024.221	346,612.099
Утрошена храна износи	9,379.710 м. цен.	68,014.220
Укупна вредност		414,626·319

За транспорт оволиких догоњених свиња беше потребно 113.329 вагона.

ОДГОЊЕНО ЈЕ:	БРАВА	У ВРЕД. ФОРИНАТА
У Беч	2,428.676	153,375.825
„ Ческу и Немачку	2,236.060	149,233.985[1])
ПОТРОШЊА:		
У Пешти	1,896.671	106,766.410
На Г. Мађарску и транзито долази	462.814	22,817.215
Свега	7,024.221	432,193.435

За транспорт одгоњених свиња требало је 115.505 вагона.

Чиста добит је 17,567.116 форината.

У годинама 1884—1890 био је следећи обрт:

	БРАВА	У ВРЕД. ФОРИНАТА
У години 1885	567.950	18,960.720
За исхрану 966.300 м. ц. хране по 6 фор. =		6,377.580
Свега		25,338.300

	БРАВА	У ВРЕД. ФОРИНАТА
У години 1886	622.347	20,374.930
За исхрану 1,173.260 м.ц. хране по 6.5 фор. =		7,626.190
Свега		28,001.120

	БРАВА	У ВРЕД. ФОРИНАТА
У години 1887	514.977	18,909.240
За исхрану 929.266 м. ц. хране по 6·5 фор. =		6,040.190
Свега		4,949.430

	БРАВА	У ВРЕД. ФОРИНАТА
У години 1888	497.466	19,723.460
За исхрану 1,018.080 м. ц. хране по 6 фор. =		6,108.480
Свега		25,831.940

	БРАВА	У ВРЕД. ФОРИНАТА
У години 1889	606.463	22,977.570
За исхрану 1,134 788 м. ц. хране по 5·80 фор.		6,581.770
Свега		29,559.340

	БРАВА	У ВРЕД. ФОРИНАТА
У години 1890	605.796	22,676.360
За исхрану 1,419.670 м. ц. хране по 6·50 фор.		9,227.850
Свега		31,904.210

Значи дакле, да је за 21 годину штајнбрушки трг протурио 10,494.338 брава, у вредности 472,981.829 фор. и да је на њих за то време утрошено 16,021.068 метар цен. хране у вредности од 109,976.280 форината.

Према томе за 21 год. не беше мањи обрт на тамошњем тргу од ***582,958.109 форината*** на свињама и утрошеној храни у оборима штајнбрушким.

За транспорт догоњених свиња беше употребљено:

За првих 15 година	115.329 вагона
„ потоњих 6 година	49.744 „
За транспорт одгоњених свиња:	
За првих 15 година	115.505 вагона
„ потоњих 6 година	36,859 „
Свега	315.437 вагона

и железница за тај транспорт не мали је новац заслужила.

Што се цене тиче, то су оне у Штајнбруху за 21 годину (до 1890 закључно), колебале се односно мађарске робе између 34 и 60·5 кр., односно српске робе између 34·5 и 58·8 кр. односно румунске робе између 36·5 и 59·8 крајцара по комаду.

Све ове цифре довољно јасно говоре о великоме обиму свињарства и великом промету свињарске трговине у Мађарској.

[1]) Studien über das Schwein 1873.

[1]) Преко Боденбаха и Рутке.

IV.

Оба надлежна стручњачка мађарска *Родицки и Моностори* поред признања да је српско, шумадијско свињче, као родоначелник засновало благородну мађарску расу свиња: монголицу, зову једнако још исто свињче поред „шумадијске расе“ и „*српском монголицом.*“ Исто тако и др. Гидо *Крафт* (у своме чувеном делу Thierzuchtlehre III. Bd. од Lehrbuch der Landwirthschaft) и др. *Ђорђе Мај* (Schweinezucht).

Ми Срби избегавамо то име, или навлаш, ил' из неразумевања. Ваљда у томе једини изузетак чини писац сточарски *Гавриловић* (види: *Питање о поправци наше стоке* са 8 литографисаних таблица. Београд 1886), који је научно студирао у нас: мерењем и снимањем одабранијих грла и упоређивањем лобања и костура, наше расе, сојеве и пасме свих врста домаће стоке и један део те студије само изнео на јавност, а остало стоји још у рукопису и матрицама, јер је у немогућности, да без помоћи и предусретљивости туђе, тај свој материјал, толико важан по земаљско сточарство, може обелоданити и издати на јавност. Од колике је пак важности један такав рад, види се и по томе, што су и странци, који су писали о Србији и њеноме сточарству и то мало на јавност изнетог материјала и студије наших раса и сојева стоке, одмах употребили у својим радовима, тако *René Millet* у својој „Serbie economque et comerciale“ и *Dr. Carl Fraytag* проф. у Хали у „Eucyclopedie der gesamten Thierzucht und Thierheilkunde“ у чланку о сточарству Србије.

Само и ти странци у цитирању рада овог српског писца, нису без прекора и мана и то *Рене Миле* из неразумевања — као нестручњак, а *Фрајтаг* и као стручњак — или из рђаве обавештености с друге какве стране или навлаш.

„По *Херману Натузијусу и др. Ђорђу Мају*, ова раса — српска монголица — води порекло од дивљег свињчета (а у брошури: „Питање о поправци наше стоке“ лепо стоји, као и у овом чланку садашњем); по др. ауторима од једне расе у древно доба увезене из Индије (René Millet)... Али *Миле*, постаје оригиналан и за свој рачун, те и Мађарима гради исто такву збрку тврдећи ниже: „да су свиње из Србије, укрштане са свињама уведеним из Енглеске, створиле постојећу расу мађарску (Бакоњску) толико на гласу у целој Европи!“

Ама г. *др. Фрајтаг*, чини већ неправду српском свињарству, у једном онако важном и по величини и озбиљности, у Европи ваљда, за дуго година јединственоме делу, пришивајући српском свињчету ману: „*да често пати од трихина*“. Или је погрешио место: „Фина“ — бобица — као што ни један сточарски писац номачки ил' мађарски не пропушта ни пошто, да у побројању одлика и мана, као великуману, српском свињчету не убележи одмах — бобице.... А и њине свиње пате од те болести па ето где сад најако страдају и од свињске куге, докле је наше свињче далеко издржљивије, у томе погледу и данас.

Евген Родицки у најновије време[1]) с потпуно научном збиљом и непристрасношћу вели ово:

„Свињске расе с коврџавом (куждравом) длаком, показују следећи општи карактер: — Кратку оширу главу, фину њушку, нешто угнуту носњачу, кратак ваљкаст труп, широк размештај и размак ократких ногу, нешто оборена крста, коврџаву длаку, једва приметан чекињав хрбат. За њино развиће и до потпуно угојеног стања изискују доста времена и хране; за то су подобније за екстензивно газдовање. Форме су истих свиња српске и сремске (дакле све) и куждраве мађарске и молдавске свиње.“

„Српске и сремске свиње развијају се брже, ал' само у погледу плодности заостају за мађарским куждравим расама... *У најодличније сојеве рачуна се шумадинка*, из које је кнез Милош одгајио „Милошевску расу,“ која се у брзо у Мађарској одомаћила. И у плодној Мачви, и у суседној Посавини, великој од Саве, Дрине и Колубаре ограниченој равници, наодимо ми као монголицу названу, куждраву свињу за маст, као год и по пошумљеним планинама (Гучево, Борања, Медведник).

За опис потпун монголице, упућујем на *Гавриловићеву броширу* и на дело *Моносторија:* „Die Schweine Ungarns“.

За мене је овде од важности, што *Родицки* и у новој расправи о свињарству, по нова разликује две монголице: *крупну и ситнију*, те потврђује моје памћење из детињства, кад сам виђао крупног вепра шумадинца, високог као добро теле, а кад је угојен, петогодишњак вепар попуни потпуно обичне таљиге и још мора њушку да протури кроз шарагље. И нема ни четрдесет година како се је тај крупни сој, у Србији, сасвим затро и више га не виђам. Ситнији сој монголице потпуно је истиснуо крупнији сој за то што је прилагоднији за све, па и измењене прилике наше и обдарен бржим телесним развићем.

Но тамо, гди *Родицки* још у 1890 год. описује најодличнију расу куждравог свињчета, мало раније од тог времена, поче се у Србију нагло уносити и распростирати, имено преко Подриња и Мачве, у Ваљевску, у Шумадију, па дохватајући редом пожаревачки, моравски и крушевачки округ, друго једно свињче: *Буђеновка*, пореклом од црне ластавичаве (т.ј. с белим трбухом) мађарске монголице. И она, као и беркшајирски мелези, постаде, превасходна роба трговачка, коју свињарски трговци наши предпостављаше свима другим сојевима свињским, за метање на храну и гојење.

И навешћу овде своју белешку о томе, која је закључак нашег сточарског „јавног мнења“ више, но ли резултат мога посматрања и научне студије, пошто нисам имао прилике, да је и у колико проштудирам; ево шта сам прибележио себи о *Буђеновки*.

„Рано телесно развиће, брзо гојење, издржљивост, задовољавање с мало и лошије хране — те су, ретке особине у нашим приликама, са рђавим газдинским и привредним околностима (умалило жиропађа и пасишта, некад тако јевтиних и згодних за рационално држање свиња, сатирањем горе и планина; инокоштина; престајање обичаја заједничког чувања стоке итд.) ишле на руку брзом и наглом множењу ових свиња у Србији, па још кад се узме и то, да су оне и плодније од дегенерисаних куждравих, сурих шумадинки, на чијој поправци од кнез Милошево-Михаиловских времена није нико ни кључио, онда се може тврдити; да ће у скором времену овај сој потпуно истиснути и заменити ситнију српску монголицу, као што је и она за непуних 40—50 година сасвим утрла и истиснула крупну мангулицу.“

На жалост и овде је учестана свињска куга, претеране наде и очекивања развејала и буђеновку сузбила у најуже границе, јер велика већина произвођача, сасвим је запустила њен даљи запат и опет се вратила своме опробаном и утврђеном свињчету у нашим приликама, кроз векове можда.

И паметно је урадила.

(свршиће се)

КОЗА

Наша је коза за сиромаха оно што је крава за богаташа. За њу је тамо место, где нема довољно хране за краву или у стеновитим пределима где остале наше домаће животиње не могу да доспеју на стрме стеновите стране. Ту је држање и гајење козе на своме месту; ту је оно и корисно и исплаћује се добро, а богме у неким пределима нпр. на Лугу, козе су једина и искључива млечна стока и дају при разумном поступању далеко више млека од краве — ако се у сразмеру узме храна, коју коза потроши.

Колико је коза пробирачица и лакома при стајском хранењу, нарочито ако је пре тога живела у брдским пределима, у толико је задовољнија и пријемљивија на пашњаку. Њој је скоро све право, па и тамо, где човечија нога није нигда стала и у опште није доспела, у пустим брдима јужним, зна она увек себи хране да нађе.

Коза није човеку само с тога корисна, што му млеко и сир, справљен од истога, даје, који служе многим људима за свакодневну исхрану, већ се од ње може све узети: и месо, и кожа, и рогови, и козина, и лој и ђубре (балега). Њено је месо укусно, а слично је овнујскоме месу. Њена је кожа боља од овчије, а од ње направљене рукавице, најбоље су, с тога се она тако много тражи. Њена вуна или длака (козина) служи за прављење врло добрих штофова.

Исхрана козе у односу на принос, који се од ње има, врло је лака и незнатна. У лето кошта исхрана њена толико колико — ништа, јер свуда, па и на најстрменитијим странама и стенама, тражи она себи хране.

До душе и она воли сочне планинске биљке и ове претпоставља другима, а тражи их увек као најслађи залогај, али се она у недостатку ових задовољава и са најсувљим и најгорим травама, са зеленим и сувим лишћем од многих дрвета и од

[1]) Види: Handbuch der gesammten Landwirthschaft von Dr. Th. Freiherr von Golzt III. Bd. Die landw. *Thierhaltung* стр. 469 и 470; Tübingen 1890.

свију џбунова. Она може да једе скоро све могуће биљке, које јој ништа не шкоде, дочим су исте за осталу стоку врло шкодљиве и опасне. Такве су биљке млечика, кукута, ћелепуш и др. Па и сам дуван и отпатци цигарета не шкоде њој.

Коза се брзо размножава и тако јако да и овим своме газди користи доноси, па и због овога заслужује да јој се поклони већа пажња.

Коза је блиска сродница овци али се од ове разликује и и по спољашности и по њеном карактеру, врло јако. Она спада такође у фамилију преживара, али је по природи бистрија и живахнија од овце. Коза је средње величине, има јако, темељно тело и врло јаке и издржљиве ноге. Врат јој кратак и збијен; чело јој је широко; има живе очи на шиљак управљене, врло покретљиве уши а рогови су и код мужака и женке заокругљени па или су четворострани или двоивични. Годишњи прстенови јасни су на роговима, који се у виду полумесеца заокругљују. Али има коза, које немају рогова, а има опет таквих које имају 4 и 5 рогова. Коза је снабдевена са вименом и има две сисе. Све козе у опште имају фину вуну која је прекривена грубом длаком која се код неких врста развија у читаву гриву а на подбратку образује читаву шиљасту браду.

Као и остали преживари, нема ни коза у горњој вилици секутића; у доњој вилици има их 8, који се у погледу појављивања и мењања исто тако понашају као и секутићи код овце. Старост козе одређује се по прстеновима на роговима. При разумном гајењу и поступању може коза да живи 20 година.

Расе коза. Припитомљених коза има око 12 раса. Те су расе: *ситна коза, берберска коза, мисирска, непалиска, тебанска, кудрава коза, иљоснато-рога коза, суданска, мамберска, ангорска, кашмирска* и *европиска коза.*

Од свију ових раса најважније су ове три: 1. *ангорска коза,* 2. *кашмирска!* и 3. *домаћа коза.*

1. *Ангорска коза,* велика је и лепа животиња. Има јаке ноге, лепо тело, уши које висе, рогови су нарочито увијени и има лепу вуну. Рогови јој стоје сасвим друкчије но код наше домаће козе. Они иду од главе усправно и увијају се као завртањ коме је врх горе окренут. Женка има рогове краће и нису тако јако увијени као код мужака; козина јој је дугачка и фина; она је мало кудрава, свиласта је и има сјајну белу боју. Тело је равномерно покривено а само су уши, лице и доњи део ногу покривени кратком и глатком вуном. У лето отпада руно у повећем комаћу, а тело остаје услед тога потпуно голо. Друга вуна расте врло брзо. Кажу, да што год је старија коза и вуна јој је лошија, а то почиње бивати од 4 године, тако да се 6-годишње не држе више за производњу козине.

Козина се прерађује за разне штофове, као за сомот и камелот. Упредена длака зове се *кострет.*

Отаџбина ангора-козе то је турска област *Анадолија у Малој Азији,* и име јој долази од вароши *Ангоре,* која у тој области лежи. Овде, у вароши Ангори, врло се брижљиво негује ова коза, јер је њена козина важан трговински артикал. Варош Ангора продаје око 1,000.000 кгр. вуне што представља вредност преко милијон динара.

Прошлога столећа пренесена је ова коза и у Европу а од год 1854 нарочито се са успехом у Француској гаји. У Француској хране је са сеном, сламом и мекињама, јер она претпоставља суву храну зеленој. Чиста, бистра вода њена је потреба а сб, имају врло радо. Хладноћу и врућину подносе добро а само онда, пошто се ошишају, кратко су време осетљиве. Гајење Ангора-козе много је корисније од гајења овце.

2. *Кашмирска или тибетска коза,* исто је тако добра као и Ангора-коза. Она је прилично мала; има тело дугачко, округла леђа, јаке ноге, врло шиљасте папке, кратак врат, крупну главу и мале очи; уши су јој велике и висе. Рогови су дугачки, спљоштени и на горњим ивицама оштри, а увијени су шрафасто. Они се раздвајају и један иде на једну а други на другу страну. Руно се састоји из финог, меканог паперја, које је дугачком длаком покривено. Ово паперје мења коза с пролећа и од њега се праве тако звани и много чувени *кашмирски шалови.* Дугачка длака употребљује се за прављење обичних штофова. Боја кашмирске козе различна је и може бити бела, жута, загасита, црна итд. Паперјаста вуна код отворених коза, бела је, а код оних које су затворене боје, пепељаста. Највише се тражи бела вуна.

Њена је отаџбина у великом и малом Тибету. Покушало се, да се и у Европу пренесе и то је учинио један француски фабриканат шалова још 1819 год. Она је пренесена у Француску, где је гајена, но од ових добијена вуна — козина, тешко се прерађује и произведени штофови од ње немају ону финоћу и свилену сјајност, какви се добијају од увезене козине.

3. *Домаћа коза* изменула је се услед климе, начина хранења и неговања тако, да се поуздано не зна од које врсте води она порекло. Због њене многостране користи, распростртa је по целом свету и живи под најразноликијим приликама, но најбоље је да се држи слободна у пољу, а свака она коза, која се само у штали држи, само је сенка оне козе која се непрекидно у слободи креће.

Коза има нека природни нагон по коме је одана човеку. Она је частољубива и воли да се мази, а ову привржености ка човеку не губи ни онда, кад се у усамљеним пределима сама себи остави, као што се то често дешава у великим планинама — у Алпима швајцарским, где коза путника прати по пола часа умиљавајући се око њега.

У Шпанији, у њеним велнким планинама, употребљују овчари козу, због њене разборитости, као вођу своме стаду.

Коза је весела, неустрашима, храбра и окретна животиња. Она је живахна, ћудљива, несташна, непостојана, вицкаста и блене у све. Њено је највеће задовољство да се пуже уз стене, зидове, басамаке итд. и с тога ју је тешко чувати. Час стоји мирна, час трчи, скаче и бега као луда. Тако исто непостојана је при јелу. На пашњаку трчи на све стране, свуда брсти само врхове од биљака; нигде се не задржава дуго, па ни код најбољих трава, већ брсти час овде, час онде; осим тога облапорна је и са највећом вољом једе сав могући лист а при томе не штеди ни младе гранчице ни кору, с тога се и сматра као прави непријатељ свију башта, воћњака и шума младих.

Домаћа коза користи нам млеком, месом, кожом и роговима.

Млеко козје врло је масно и јако, но оно има извесан мирис на који се претходно мора навићи. Нарочито непријатан мирис има млеко оних коза, које су се храниле лишћем и гранчицама. За оне који пате од грудних болести употребљава се козје млеко као лек. Добро храњена коза даје годишње 700 литара млека из кога се може добити око 150 кгр. сира. Масло од козјег млека није добро и има одвратан мирис. Козји сир је врло укусан и у многим пределима главна је храна становништву. *Месо,* нарочито од младих јарића, врло је пријатно и доста нежно. Од коже козје прави се шафијан, а од коже јарца праве се панталоне и јаке рукавице. Велика и крупна длака, употребљује се за четке, а рогове употребљују дрехслери и праве од њих разне ствари.

Гајење коза. Коза је већ у другој половини прве године потпуно развијена и способна за размножавање. Но практичније је и боље је, да се не употребљава за приплод пре навршетка прве године. Воља за парењем обично се појављује у септембру, октобру и новембру месецу, а показује се немирноћом, трчањем тамо-амо, мечењем и махањем репом. Нос је обично тада управљен на горе, као да тражи по мирису јарца; млеко се умањује, згрушава се брзо, а често коза са свим пресушује. Кад-кад се појављује ова воља за парењем по други пут у мају месецу. Јарац има вољу за парење преко целе године и при томе је врло ватрен и жустар. Један једини јарац довољан је за 100 коза, па и више, али већ по навршетку 6 године ослаби и није за употребу.

Коза носи 21—22 недеље или 5 месеци и ојари обично 1 или 2 јарета. Ређе ојари 3 или 4 комада. Неколико минута по јарењу, устају јарићи, траже виме да сисају, а већ идућег дана трче, а после 4—5 дана могу да јуре за матером и старим козама куд год се хоће. Они расту брзо; у 2 месецу појављују се већ рогови и, по навршетку једне године, они су потпуно развијени.

Добра коза која се жели за приплод употребити мора бити: крупна и јако развијеног тела; треба да има широка крста и меснате бутине, живе очи, широко чело и широке прси, а лопатице треба да су месната. Виме треба да је довољно велико и пуно, једро; сисе треба да су јаке и велике. Козе које немају рогова, сматрају се као боље млекаре.

Добар приплодни јарац треба да је велики и да има леп облик. Он ваља да је снажан и храбар. Глава му треба да буде дугачка, уши велике и рогови дугачки. Очи ватрене, широка крста, пуне и јаке бутине, добри и правилно развијени полни органи, ствари су које сваки приплодни јарац мора имати. Он не сме бити старији од 6 до 7 година, а не ваља га за приплод употребљавати пре но што наврши $1^1|_2$—2 године, јер сувише млад јарац даје рђаво и слабуњаво потомство. Ако се не жели

да се јарац за приплод употребљава, ваља га *уштројити, угојити* па онда продати.

Неговање сјарих коза. За време бремености треба коза да је што је могућно склонитија од кише, хладноће и јаке припеке, а ваља пазити да се све оно учини неприступачним што би побацивање могло изазвати. Сувише брзо трчање, скакање преко шанаца и ограда као и тучење појединих коза у стаду самих међу собом или иначе, ваља отклањати.

Пре јарења треба дати кози бољу храну. Најбоље су овде кртоласти плодови. Пред само јарење, ваља кози давати куванога грашка уз воду.

Млечност се умањује пред јарење постепено и најзад престаје са свим. Коза не даје млека обично 3 месеца. Само врло млечне козе могу се мусти по шест недеља пред јарење, но ово се мора опрезно и паметно радити, како се неби младунчету у телу сувише хране одузело. Пред јарење дâ се кози место у топлој и чистој штали, а под њу се простре доста сламе.

Јарење. Предзнаци јарења ови су: Сисе се напуне и набрекну; коза вречи; из полног уда почиње излив слузастих материја. Јарење је често пута доста тешко, с тога се ваља увек наћи на месту како би се нужна помоћ могла указати. — Пометина се брзо после јарења избацује, само њу ваља одмах изнети и место где је јарење било добро очистити, јер ће иначе коза појести пометину.

По довршеном ојарењу ваља козу избрисати сламом, покрити покривачем и дати јој да пије воду у којој су помешане мекиње. Ово се даје пуних 8 дана, јер је коза слаба, а ако слабост узима маха, ваља јој и кришчице од хлеба давати.

Неговање јарића. Коза има само две сисе с тога може добро да одоји само два јарета. Ако би случајно имала више од два јарета, онда се остала морају или козјим млеком одрањивати или подметути под другу козу која је само једно јаре ојарила. Оне јариће која ће се за приплод употребити, треба оставити да сијају 4—6 недеља а ону која ће се продавати или клати ваља оставити да сисају само две недеље.

За приплод најбољи су *пролетњи јарићи*, а одбијање врши се тако, да се јарићи још за време дојења навикну на храну за што им ваља давати добро мекано сено, мекану траву и младо лишће. Кад се одбију премештају се од матере у другу стају али овде треба да се слободно крећу — не смеју бити везани. Хране им ваља довољно дати а поред ове и млека помешаног са $^2/_3$ воде и јечменог брашна. Доцније може им се и лебац давати а, кад мало ојачају, све оно што и маторе козе једу. У лето истерују се на пашњаке али још увек одвојено од матере и тек, пошто су се потпуно одвикли и на матер заборавили, могу се заједно на пашу истеривати.

Пошто је коза пробирачица и лакома, то ваља младим јарићима давати по мало хране како би се навикли да храну не презиру. Ову храну не треба баш бирати најбољу, но и лошију само да се јарићи навикну и да не постану пробирачи.

Неговање одраслих коза. Коза не тражи много неге и хране. Она је са мањим задовољда од овце. Али при бољој храни и пажљивијој нези успева она много боље а нарочито пење се количина млека како у погледу количине, тако и у погледу каквоће.

Од раног пролећа, па до позне јесени козе су на паши. Њима је најприроднија храна на пропланцима и брдима она мирисава трава и разнолика зеља. Влажна, ниска и мочарна места, ливаде такве и пашњаци са бујном травом нису за козу.

Врло је саветно, пре но што се козе изјутра на пашу истерује, да им се дâ мало сена или одпадака кухинских као: салате, лишћа од зеља разних, лишће од репе итд. Ово им треба дати и по повратку с паше свако вече. Чим почну мразеви и слане не треба их на пашу изгонити. Чопори коза на пашњацима ретко сд вићају, јер оне обично радо се распрште и почну да се пужу свугде. У виноградима, шумама, на њивама засејаним стрмнинама, у воћњацима и воћним расадницима чиње козе страховите штете. Велику припеку и кишу подносе добро, али су осетљиве и боје се зиме.

При *држању у стајама* најнужније је, да се у колико је то могућно храна мења, јер ако им се непрестано иста храна даје, не једу тако радо, дочим чим се храна промени и оне радије једу. У лето, ако се на пашу не истерују, ваља им давати добру, фришку и ситно исечену траву и чисто сено. Зелене пиће треба кози дневно до 8—12 килограма. У зиму даје се обично: сено, зеља разна (купус. кељ), репа, кромпир, лисник (најбољи од белог трна, буков, врбов, и од лозе) и разна слама (стрмнине, грахорка, пасуљ — мауне итд., сочиво и др.) Може се давати и требер из пивара помешан са ситно исецканим кромпиром или репом, што козе врло радо једу. Па и саме сплачине, козе не презиру.

Храну ваља увек у малим порцијама давати, јер коза врло лако постаје ћудљива, неће да једе и храна пропада. Дневно се обично храни 5 пута с тога што се мање порције дају. Водопој мора бити близу а вода мора бити тазе и добра. Појити треба два пута дневно. Сб једу козе радо те и њу ваља давати. На једно грло рачуна се 3·5 килограма годишње.

Од велике је важности каква је штала, јер она је од битног утицаја за напредак козе. Штала мора бити пространа; мора имати довољно ваздуха; мора бити сува, чиста и у зиму топла. Простирка мора бити сува, мора је увек бити у довољној количини, јер коза не може да поднесе ни влагу, ни хладноћу ни нечистоћу. С тога ваља простирку чешће мењати, јер и сама испарења од коза врло су непријатна. Посипањем штале са гипсом може се донекле овај смрад угушити. У осталом, у кратко речено, козја стаја мора иста онака бити као и овчија. Јасла морају бити од патоса висока 60 см. а више њих морају бити јасла за кабасту храну, само тако намештена, да храна из њих не пада па земљу но у јасле.

С немачког **М. Н. Лук.**

БЕЛЕШКЕ

Жетва светска у овој години. — По извештају мађарскога министарства привреде цени се овогодишња светска жетва и то:

Пшенице	870—890	милијона хектл.
Ражи	480—493	„ „
Јечам	308—320	„ „
Овас	1085—1100	„ „
Кукуруз	979—992	„ „

У прошлој година добило је се:

Пшенице	966—970	милијона хектл.
Ражи	567—570	„ „
Јечма	324—330	„ „
Овса	1130—1140	„ „
Кукуруза	998—1000	„ „

Кад је овогодишња жетва отпочела налазило је се још:

Пшенице	70—80	милијона хектл.
Ражи	29—32	„ „
Јечма	8—10	„ „
Овса	41—54	„ „
Кукуруза	28—35	„ „

Просечна годишња потрошња на целом свету цени се:

Од пшенице	926—953	милијона хектл.
„ ражи	520—540	„ „
„ јечма	327—346	„ „
„ овса	1101—1143	„ „
„ кукуруза	981—1005	„ „

Цвекла као салата за зиму. — У Бољевцу праве цвеклу за зимњу салату овако:

Пошто цвеклу добро очисте и исперу водом, онда је добро обаре, скину покожицу са ње, исеку на кришке онако исто, као што се роткве секу, па затим се слажу у ћуп, но тако, да најпре дође ред крижака цвекле, па озго танак слој ситно иступаног белог лука, па, опет, ред крижака цвекле, па бели лук и то тако непрестано, докле се пун ћуп не напуни. Када се ћуп напуни, онда се у њ успе лепо виново сирће, озго метне круг од дрвета, повеже чистим платном, да у њ не би падало труње и метне, као и сваки зимовник у подрум.

Овако направљена салата траје преко целе зиме, врло је здрава и пријатна за јело, а, што је толико исто важно и врло јевтина.

Издржљивост сората лозе према слани. — Јављено је, да је пролетос слана виноградима у Мађарској учинила много штете. Мислило се у први мах, да је берба у најважнијим виноградарским крајевима ове земље сасвим пропала. Али после се видело, да није тако. Чокоће се повратило, потерало други ластар, па уз то и род, тако да је берба испала слабија, али опет дотерала на средње. То је била прилика да се опази,

како све сорте лозе нису подједнако осетљиве према слани. Док су неке потпуно промрзле, на другима је ластар био потпуно неосетљив, или је само понеки пострадао. Много је на то утицао положај винограда, па и како је који ластар био заштићен. Опажања о овоме изнесена су у листу Ungar. Weinbau, која су врло поучна. Тако најслабија сорта према слани показао се *фурминт*, прва сорта токајског виноградарског предела. *Харшлевели* (Hàrslevelü), такође цењена сорта истога краја већ је био знатно издржљивији. *Шасла — сорте* доста су јаке према слани, и као да боље одољевају сорте у бојама но беле. Најиздржљивија се показала *Италијанска Грашевина* (Италијански Ризлинг). Док је фурминт у виноградима на вишим положајима, сасвим промрзао, а *Црвена Динка,* (Steinschiller), такође на вишим положајима, јако страдала, Италијанска Грашевина, која је била у виноградима на ниском земљишту није показала готово ни трага од слане. *Сланкаменка* је такође једна издржљивија сорта, док је *Португизац* много слабији. Тамо где се Сланкаменка одржала и понела још лепог рода, Португизац је скоро потпуно промрзао. Серемi-зелд (Széremi-zöld) и неке сорте *Тамњанике* показале су такође приличну издржљивост тамо где је фурминт много оштећен. Матијашеве сорте „Ezredéves emlék" на местима где је била најјача слана, одржале су се добро, и понеле су диван род. — Још је и то опажено: *Издржљивије сорте су понеле позни род пре но осетљивије.* Најзад и *димљење,* као средство противу слане, показало се сумњиво.

Кретање и одмор домаћих животиња. — Мало ће оних бити који знају оценити докле грло треба да ради, кад треба да се одмори и колико му је кретања, а колико одмора потребно. С тога пуштамо ово што један искусан стручњак у своме делу о кретању и одмору домаћих животиња вели, како би сваки пољопривредник могао увидети шта значи кретање, а шта одмор код домаћих животиња.

Једна од најглавнијих погодаба за добро здравље, то је *умерено* кретање. Кретање оживљава апетит, потпомаже сваривање, снажи мишиће и плућа, јача и челичи тело, и најбоља је предохрана од многих болести. Заморно, *прекомерно* кретање на против умањује апетит, спречава правилно сваривање и слаби тело. *Прекомерно* је кретање онда, кад се дотле тера да се доспе до крајње изнурености и изнемоглости. С тога, по правилу, ваља да се све домаће животиње посве-дневно на слободном и чистом ваздуху крећу, али при томе се мора имати извесна граница, преко које се не сме прећи до потпуне изнемоглости. Кретање не сме бити сувише брзо — ово је дозвољено само онда кад кратко време траје — нарочито никада одмах после храњења, јер тада треба животиња да се само лаганим кораком и мирно креће. Кретање је поглавито важно за млада грла, бремену стоку и ону која се храни јаком — снажном — али тешко сварљивом храном. Истина је, да животиње врло брза и заморна кретања могу поднети, али се на таква морају претходно свикнути. Најгоре пролазе теглећа грла. Што је код већа брзина кретања, што је код већи простор који животиња мора прећи, — у толико је бржа пропаст њена. Ово се најбоље може видети код трамвајских коња.

Најнужније је посве-дневно кретање за коња, јер цела телесна грађа његова упућује га на кретање. Но и за сву рогату стоку потребно је умерено кретање. Од овога се изузима стока за гојење.

По свршеном раду и кретању, веома је нужан *одмор.* Али исто онако као што кретање мора имати својих граница мора и одмор трајати само извесно време. Сувише дуг одмор слаби и успављује мишиће, тетиве, жиле и плућа, а потпомаже стварање и слагање сувишних материја у телу и с тога се и сматра као неопходно потребан код стоке која се гоји. Мали одмор после храњења врло је потребан. Ово се тиче главних оброка, а код преживара не сме се никад из вида губити, да је врло нужно да они храну потпуно прежвачу, што им је само онда могућно кад после храњења мало одмора имају. Даље, потребан је одмор и свима болесним, слабуњавим и младим животињама, (које расту) исто онако као што им је и умерено кретање нужно.

Потпуно се одмарају животиње само онда *кад леже* на меканој, угодној простирци. *Стојање* је само полуодмарање, јер се животиње при стајању, после дужег времена тако уморе, као да су се умерено кретале. Одмор мора бити без прекида и мора извесно време трајати, — дакле најбоље ноћу и на мирноме месту. Има до душе коња, који никада неће да легну, али уопште позната је истина, да нико ову особину код коња не воли. Једнострани рад мишића слаби, с тога после дужег стојања и само кретање једна је врста опорављења и за то коњи при дужем стојању сваки час мењају ноге и с њима праве разне покрете.

Пољопривредна настава код војника. — Раније су држата предавања војницима за време њихове службе у војсци у Дрезди а ова држаху тамошњи великопоседници. Данас, један сарадник једних пољопривредних новина обучава у пољопривр. наукама хусаре у Бону, пешаке и артиљеристе у Кобленцу. У месецу мају, јуну и јулу раде војници сваке недеље по двапута по подне и обучавају се стварима које ће им кад из војске изађу од користи бити. Њима је дата могућност и зимске школе да посећују и да у њима још више знања стекну. И у Белгији од пре некога времена предају се пољопривредне науке у 5 гарнизона. Војници се обучавају најпотребнијим знањима из науке о земљишту, о ђубрењу, о сетви и жетви а тако исто добијају најпотребнија знања о правилној исхрани, нези и поступању наспрам домаћих животиња.

Пољопривредна мађарска изложба у Паризу — У Будим Пешти. Мађарско Министарство Привреде закључило је, да све предмете, које је било по струци пољопривредној изложило у Паризу, пренесе у престоницу Мађарске — Будим-Пешту и да ове још једном на пролеће изложи. Учесници на париској изложби прихватили су радосно одлуку Министрову и дозволили су му, да све њихове предмете, пошто их добије из Париза и на даље задржи за ову изложбу у Будим-Пешти. Ни један излагач неће имати да сноси трошкове. Све трошкове сносиће Министарство Привреде. Тако ће се пружити прилика свима онима, који нису могли посетити изложбу у Паризу, да виде у Пешти шта је њихова држава изложила од својих пољопривредних производа.

Нови државни расадник америчке лозе у Хрватској. — Поред хрватске пољопривредне школе у Пожеги, оснива се ту и велики државни лозни расадник, који ће моћи да даје годишње од прилике 350.000 окаламљене лозе. Већ се отпочело са припремним радовима.

Пољопривредна изложба у Темишвару — биће с пролећа 1901 године. Овом приликом баће и велика изложба вина на којој ће учествовати и страни произвођачи.

Какве користи имамо од држања свиња? — Користи, које имамо од свиња, могу се лако у неколико тачака обухватити. Те су;

1. Потребујемо мали капитал.
2. Брзо долазимо до новаца.
3. Можемо сваку храну употребити.
4. Можемо да се управљамо по тржишној цени и да их тада продамо кад је најзгодније.
5. Брзо се може приплодно стабло да увећа.

Маленi уложни канитал долази отуда, што се свиње брзо множи.

Коњу треба око 4 год. говечету око $2^3/_4$, овци око 2 године старости, па да се може за приплод употребити и да нам дâ добро потомство. Свинче напротив већ у првој години може да опраси. Крмача опраси од једном 7—12 прасади, докле све горе именоване животиње врло ретко по двоје младих на свет донесе. С тога и не треба у свињарству велики уложни капитал а и онај који се улаже брзо се у новац преобраћа.

Свиња је, као што је познато, сваштојед у најширем смислу речи отуда је могућно све отпатке, који су нам иначе врло досадни, врло корисно употребити.

ГЛАСНИК

Бесплатна лоза из државних расадника. — Господин Министар Народне Привреде одобрио је: да се *резнице* америчке лозе за подлогу, до 1000 комада, из свих државних лозних расадника издају бесплатно. Но сваки који добије лозу бесплато прима на себе обавезу: да лозу употреби искључиво за своју потребу, да је засади и окалеми на правилно припремљеној земљи и да од ње оснује матичњак, како би се могао даље сам снабдевати потребном лозом, Ако би се коме одредио већи број лозе од 1000 ком., вредност више издате лозе наплатиће се по ценовнику, од 0·50 дин. 100 комада.

Да би се и преко сеоских основних школа утицало на шире познавање сората америчке лозе и калемљење ове, Господин Министар Народне Привреде одобрио је, да се и даље школама за *школске градине* (баште) издаје до 300 лозе бесплатно. Међу овом лозом биће највећи број резница, а нешто прпорака и калемова. И школским градинама потребно је такође од примљене лозе основати *матичњак*, како би се одатле могла добивати лоза за калемљење, па и за раздавање ученицима и сеоским грађанима.

И најзад, по одлуци Господина Министра, члановима *земљорадничких задруга* издаваће се и на даље прпорци и калемови у *пола цене*, а резнице добиваће бесплатно. На тај начин Господин Министар потпомаже идеју оснивања земљорадничких задруга, а чини и да чланови ових могу и обнављањем винограда предњачити, као што теже да и у другим пољопривредним пословима раде рационалније.

Сва лоза, која се на овај начин има издавати бесплатно, односно у пола цене, издаваће се само по *расиоредима*. Распореде предлажу управе државних лозних расадника; те по томе, који год желе да се овим повластицама користе, треба да подносе молбе непосредно управама расадника.

Ми поздрављамо ову меру као доказ неодољиве тежње, да се обнављање винограда у нас и на овај начин покреће брже и поузданије. Мимо то, то је доказ, колико се од стране државе подносе жртве, те да рад на подизању винограда америчком лозом што јевтиније стаје. Оволиких жртава од стране државе, ми не можемо наћи ни у којој држави.

† **Професор Емерих Ратај.** — 27 августа (9 септембра по нов. календару) преминуо је у Клостернајбургу веома уважени професор и директор енолошког и помолошког завода Клостернајбуршког Емерих Ратај, човек који је са својих научних радова далеко познат. И као директор једног од најстаријих завода, и као писац нарочито на виноградарској књижевности, па и као учитељ Срба који су полазили Клостернајбуршки завод заслужује да се и у нас помене.

Професор Ратај родио се у Пешти. По свршетку средње школе учио је политехнику и универзитет у Бечу. Најпре је служио као професор природних и математичких наука у средњој школи, па затим као асистенат за општу Зоологију и Ботанику на политехници у Бечу, док није постављен био за редовног професора природних наука на пољопривредној академији у Угарском Алтенбургу, где је пробавио 3 године. Од 1874. године је професор енолошког и помолошког завода клостернајбуршког, а од 1893 године је директор истога завода. Прошле године прославио је двадесетпетогодишњицу свога професоровања у том заводу.

Као зоолог и ботаничар по спреми, професор Ратај поглавито је користио пољској привреди радовима на биљним и животињским штеточинама. У истраживањима на том пољу био је сталан и неуморан, тако да је на томе обогатио науку са више својих оригиналних радова. Но између свих, у научном и практичном свету понајвише су га подигли радови на истраживању полова у домаће лозе. Он је код неких сората јевропских и америчких потврдио једнополност, о чему се пре није знало; а тај његов рад има голему вредност за практично виноградарство. Овим је објашњена честа појава неродности појединих сората, а чему је узрок једнополност, те се чокоље у цвету не оплоди. Отуда и поука: да се такве сорте не смеју садити у *чистом саду*, него само у мешовитом.

Ово је само *један* пример практичне примене тако строгог научног и обилатог рада проф. Ратаја. Болестима винове лозе он је сврћао велику пажњу, а међу овима нарочито: Перонспори и Блек-роту. Његова испитивања и његови погледи и савети о тим болестима били су свакада пресудни. У земљама изван Француске важио је као најпозванији за болест Блек-рот. Његови списи и његова предавања била су примљена с највећим задовољством, јер су била пуне језгрине и јасноће. Он је међу првима сврати пажњу на болест сличну Блек-роту, названој *Вајт-роту* (White-Rot), но која ни из дакека није тако опасна као Блек-рот. У своје време писао је много и о филоксери, нарочито *лисној* или шишарастој. Важни су му радови и о заразним болестима: Јумози и Антракнози. У клостернајбуршком заводу имао је богату збирку препарата и модела, тако да је то у овом заводу нешто најинтересантније. Осем тога имао је особено *огледно поље*, на коме је чинио истраживања и које му је помогло, да тако обилато користи науци и практици.

Ово је најлетимичнији преглед живота и деловања овога неуморног истраживача, великог научника и вреднога професора. Али и оволико, држимо, да је довољно, да покаже, колико професор Ратај и за нас, као земљу која ради ревносно на обнављању виноградарства, заслужује да га поменемо и да га се сећамо.

Нека је мир његову пепелу и вечан му помен....

СТЕЧАЈ

Управни Одбор Српског Пољопривредног Друштва у седници својој од 25 октобра ове године решио је, да се продужи стечај за избор друштвеног секретара до 1 фебруара идуће године због недовољног броја конкурената, када ће се узети у поновну оцену и документа до сад пријављених конкурената. Право за конкурисање за ово место имају према чл. 21 друштвених правила, редовни чланови друштвени, који докажу да поред стручне спреме познају и наше пољопривредне прилике,

А по члану 25 друштвених Правила дужности секретарске су ове: да води записник у седницама одбора и зборова (осем повремених), да води друштвену кореспонденцију, да рукује пољопривредним справама које Друштво наручује, да се стара о издавању и распростирању оних дела, која Друштво прими и награди, да потписује према председнику сва друштвена акта осем новчаних, да чува и одржава у реду пољопривредну збирку и књижницу друштвену; да израђује извештаје о друштвеној радњи, па да их пре збора на 20 дана предаје Управном Одбору, те да их он преко друштвеног органа, а по могућству и других новина предаје јавности — и за све то одговара морално и материјално.

Плата је годишња секретару према способности од 2000 до 3000 динара.

Позивају се они који желе добити ово место да се до 1 фебруара 1901 године закључно са писменом молбом пријаве Српском Пољопривредном Друштву у Београду и уз молбу поднесу доказе о својој спреми.

Бр. 5321. Из седнице Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва од 25 октобра 1900 године у Београду.

ЦЕНА ОГЛАСИМА:

Мањим од петит врсте једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупних писмена по 15 пара од врсте од ступца.

Већим огласима од целе стране 20 динара (10 фор. а. в.) пола стране 10 дин. (5 фор.) четврт стране 3 динара (2·50 фор.)

Поред тога за свако оглашавање по 20 пара дин. државне таксе.

За оглашавање више пута 10 од сто јевтиније.

Преглед 47. броја Тежака: *Чланци*: — Неколико важних напомена одгајивачима стоке. — Свињарство и свињарска трговина Србије (свршиће се). — Коза. — *Белешке.* — *Гласник.* — *Стечај.* — *Цена огласима.*

ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА КРАЉЕВИНЕ СРБИЈЕ

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ
УПУЋУЈУ СЕ
СРП. ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ
У БЕОГРАДУ

ПРЕТПЛАТУ ПРИМАЈУ И СВЕ ПОШТЕ

НА ОСНОВУ НАЈВИШЕГ РЕШЕЊА ОД АПРИЛА 1869. ГОДИНЕ № 204. ПРЕПИСКУ ДРУШТВЕНУ НОСИ ПОШТА БЕСПЛАТНО.

Цена огласима изложена је на последњој страни.

ПОД МОЋНОМ ЗАШТИТОМ ЊЕГОВОГ ВЕЛИЧАНСТВА КРАЉА
АЛЕКСАНДРА I

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869. ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ

ЗА СРБИЈУ

НА ГОДИНУ 8 ДИН. НА ПОЛА ГОДИНЕ 4 ДИН. ЧЛАНОВИ ПОМАГАЧИ, ЧЛАНОВИ СВИХ ДРУШТВ. ПОДРУЖИНА, ОСНОВ. ШКОЛЕ, ВОЈНИЦИ СТАЛ КАДРА, ЂАЦИ, МАНАСТИРИ, ЗЕМЉОРАДНИЧКЕ ЗАДРУГЕ И ЧУВАРИ ШУМА ДОБИЈАЈУ ЛИСТ У ПОЛА ЦЕНЕ, АКО ПОЛОЖЕ ПРЕТПЛАТУ УНАПРЕД ЗА ЦЕЛУ ГОДИНУ.

ВАН СРБИЈЕ

НА ГОД. 10 ФРАН. ИЛИ 5 ФОР. А. ВРЕД.; НО СРП. ПОЉОПРИВ. УДРУЖЕЊА И ЊИХОВИ ЧЛАНОВИ КАО И СРПСКЕ ЗЕМЉОРАД. ЗАДРУГЕ И ЧИТАОНИЦЕ, ДОБИЈАЈУ ЛИСТ ЗА 6 ФР. ИЛИ 3 ФОР. А. ВРЕД. КАД УНАПРЕД ПОЛОЖЕ ПРЕТПЛАТУ И КАД СЕ ПРЕТПЛАТИ КОД СВОГ УДРУЖЕЊА ПРЕКО КОГА ЋЕ ИМ СЕ И ЛИСТ СЛАТИ

ИЛУСТРОВАНИ ГЛАСНИК СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

ВЛАСНИК И ИЗДАВАЛАЦ
СРПСКО ПОЉОПРИВРЕДНО ДРУШТВО

КЊИЖЕВНИ ОДБОР:
ДР. М. Т. ЛЕКО, М. М. САВИЋ, П. Т. ТОДОРОВИЋ, А. ЖИВАНОВИЋ и Б. Д. ТОДОРОВИЋ.

ОДГОВОРНИ УРЕДНИК
АЛЕКСАНДАР М. СЕКУЛИЋ

БРОЈ 48. У БЕОГРАДУ, НЕДЕЉА 3. ДЕКЕМБРА 1900. ГОДИНЕ ГОДИНА XXXI

ДА-ЛИ ЈЕ СКОРАШЊЕ СЕМЕ БОЉЕ ОД СТАРИЈЕГ?

Ово је питање заиста оправдано и значајно.

Зима је време, кад се ми са семеном за пролетње сејање морамо снабдевати. И то је време већ на прагу, па с тога треба да будемо, у колико је то могуће, са горњим питањем начисто. На сваки начин, то питање није тако просто, на њега се не може и не сме олако и једнострано одговорити. Још то није чиста, није расправљена ствар: *да је скорашње семе од свију културних биљакā за наше цељи и за наше прилике — најбоље.* У том погледу треба исповест старих људи поштовати, и сваки онај, који не би хтео у ове, на дуго и дугогодишњем искуству основане исповести да верује, морао би се добро промислити, пре но-што би их онако на сунце само одбио. У исповести, у казивању старих практичара, има бар једно зрнце истине. И ако у новије време научари много што-шта својим научним испитивањем расветљују, ипак нису у стању да потру искуством стечене резултате старих практичара, који се доцније и научно објашњавају. Па знамо ми то врло добро, да мудрост често иза практичног искуства гегуца.

Оно је неоспорна истина, да скорашње семе боље клија и да услед тога, што у себи има пуно резервне хране, бујније и веселије порашћује. У њему се још ништа није засушило, оно је пуно као суза. Али ова природна снага скорашњег семена често нам је и штетна, јер услед бујног развитка жилā и лишћа, дотична нам се биљка у једностраном само правцу развија, па у место да цвета и плодове рађа, она се само у стабло и лишће исцрпи.

Овако једностраном развитку извесних биљакā, ми морамо стати на пут; ми ту бујност у лишћу и стаблу морамо спречавати, ако хоћемо до цвета и плода да дођемо. То ћемо лако учинити, ако припазимо на старост семена, и ако скорашње семе не сејемо у јаку, претилу земљу, у којој ће наћи пуно услова за бујнији пораст у лишће. То је искуство, то је исповест старих, од нас у многоме искуснијих практичара. Ми у то морамо да верујемо, јер треба само покушати и одмах ће нам бити јасно као сунце: да бујна, пуна и здрава семена, *од ког хоћемо што више и што бољег рода да добијемо,* не треба да сејемо у бујну, јаку и претилу, него у слабију земљу; а на против, старија, исушена и слаба семена, треба сејати у бујније земљиште. Из овога следује: посеј скорашње и здраво семе од диње, краставца итд. у *јаку* земљу, имаћеш много вреже и лишћа, а слабо рода; посеј га у *слабију* земљу, добићеш више рода, а слабију врежу.

У обичним приликама, у обичној боље урађеној баштенској земљи, *већином* ће *старије* семе извесног поврћа, *бољим родом уродити.*

Пођимо још мало даље.

Ми велимо и ово: кад хоћемо да подигнемо дуговечну, добро развијену, здраву и плодну воћку, ми је морамо правилним путем из семена извести. Ми и то врло добро знамо, да се у младости закржљала воћка, врло тешко даје опоравити, и да се од ње не може више подићи здраво ни добро развијено дрво. Да-ли није у једном ситном, сасушеном, али иначе потпуно клицавом, исто тако, као и у једном крупном, једром, са резервном храном препуном семену, од природе у напред већ одређен правац и начин будућег њиховог развића? Ја нећу сад у напред да кажем, да-ли ће се нпр. биљка бујније развити или ће кржљава остати; да-ли ће високо порастити, или ће остати ниска; да-ли ће се у лишћу и гранама јаче развити; да-ли ће бити дужег или краћег века, да-ли ће богато цветати и обилатим родом уродити. Али је свакојако вредно и корисно, да се уђе у траг оним, од старих практичарā постављеним правилима, која су постављена, не на основу науке, него на основу искуства, које је црпљено из живота и дуговременог рада. Доброта семена у опште, његов унутарњи састав и ђубрење — највише упливишу на будући развитак дотичне биљке.

Семе, извађено из једне исте диње, краставца итп., не рађа у једним истим приликама подједнако, и та разлика бива све јача и уочљивија, у колико су климатске и земљишне прилике разноврсније. На ту околност многи и не помишљају, па се онда у више прилика жале, да им семе, негде посејано, није уродило онаковим родом, као што беше онај плод, из ког је семе извађено.

Па то није само код плодоносних биљакā тако; исто је тако и код мириснога цвећа. Узмимо за пример *шебој.* Кад узмемо семе из једне исте мехунке, видећемо да је оно разно. Има га једрог, светлог, а има га и смежураног. Оно једро семе даће увек бујнији шебој и у порасту и у цвету, али ће цвет *увек* бити *прост;* а оно смежурано семе даће нижу, збијенију биљку, а *већином пуне* (дупле) цветове. — *Вūка,* посејана на јако ђубреној земљи, даје семе, које ће се и у слабијој земљи развити у бујне и лиснате биљке.

Да *старост* семена много упливише на родност *извесних биљакā,* о томе је посведневно искуство толико уверено, да у

у том погледу престаје свако даље објашњавање. Тако нпр. за сејање краставаца и диња у топлим лејама *не сме се* употребити скорашње семе, јер је топла леја место ограничено, на ком не сме порашћивати много лишће, него кратка врежа, на којој треба да буде што више плодова, а то може дати старије семе.

Исто тако не треба за сејање узети ни од пасуља, грашка, боба итп., скорашње семе него двогодишње или трогодишње. Двогодишња пшеница, јечам, кукуруз, сочиво итп. бољи су за сејање „у зрно“; лањско семе рађа вишу сламу.

Позивам и наше пољопривреднике да у том погледу чине опите и да их саопштавају Српском Пољопривредном Друштву, јер ће и њихово искуство дати по неки драгоцени ослонац за потпуније решавање тог заиста врло важног питања: *„Да-ли је и у ком случају боље сејати старије, а у ком опет скорашње семе?“* јер то „питање“ стоји још непрестано у „питању“ — оно још није потпуно решено.

др. Радић

ЖИВИНАРНИК ТРЕБА ЧИСТО ДРЖАТИ

Да би живина могла што боље напредовати, треба живинарник држати у највећој чистоти. Загушљив и нечист живинарник врло рђаво утиче на здравље и напредовање живине. С тога живинарник треба да је чист и промајан. Сваки дан, кад живина изађе, треба га почистити и ђубре из њега избацити напоље. А недељно бар једном изнети из њега: седала и гнезда, па их онда добро истрти и очистити од нечистоће, а стару сламу заменути новом. Дуварове ваља такође добро истрти каквом тврдом метлом, па скупљено ђубре избацити на опште ђубриште, сем случаја ако се ђубре од живине оставља на нарочито место.

Живина у близини великих градова, добро се плаћа, те има добру прођу.

С тога, не треба жалити оно мало трошка и труда који се око ње учини, јер ће се то добро исплатити.

Кокошке могу добро напредовати само онда, ако им је поред добре хране и живинарник чист. Иначе, ако живинарник није чист, а нарочито ако је загађен вашима и другом гамађу, онда ту ни добра храна ништа не помаже, па ма се она колико давала. У оваквом се живинарнику кокошке овашљиве, те се нарочито морају лечити. Вашљиве кокошке једу више но обично, па су при свем том ипак мршаве и ређе носе. А кад их ваши јаче нападну, оне онда сасвим престану носити. Ход им је бањгав, те сваки час посрћу. А ако се у скоро не очисте од вашију, оне се почну побољевати, па по том и скапавати.

Ово на први поглед изгледа невероватно ну у ствари је тако.

Ваши чешће нападају оне кокошке које се више држе у затвору и које мање имају кретања. Кокоши које ноћују напољу, на дрвима, поштеђене су унеколико од вашију, али оне опет промрзну, те никада не носе јаја колико би требало.

Да би, дакле, кокошке могле напредовати како треба нужно је да је живинарник чист. А кад се у њега гамад једном већ залеже, тешко га је исчистити.

С тога, дакле, потребно је живинарник недељно бар једном очистити, ђубре избацити, дуварове и седала добро остругати. Сваку шупљину ваља добро прегледати и очистити тако, да ниједна не остане неочишћена и непрегледана. Тако исто ваља пажљиво покупити све отпало перје, па га избацити из живинарника и спалити, јер се на њему налази вашију.

Кад се већ примети да се живинарник загадио гамађу, треба узети дувана крце, па га добро искувати и онда све шупљине, пукотине и места у која се могла гамад настанити, оном водом опрати. По себи се већ разуме да треба гнезда претходно спалити како би се с њима и сав гад уништио, пошто се он најрадије у њему задржава, па тек онда она места дуванском водом испрати.

Противу вашију препоручује се кречење смесом која се овако справља:

Треба узети 30 грама кристалне карболне киселине, па је онда растворити у 50 грама винскога шпиритуса и онда на сваки 10 грама киселине, додавати по један литар кречнога млека па тиме кречити. А ако би се и после тога посумњало да гамад још није уништена, онда треба узети парчади од коњских копита којих има пред сваком поткивачницом, па их на жару са сумпором запалити и онда оним димом живинарник окадити, а нарочито она места на која се сумња да у њима има још живе гамади.

Што се год буде чешће живинарник чистио на наведени начин, утолико ће се у њему сигурније ваши затрти. Чишћење треба предузимати и онда, кад се ваши у њему не примећавају, јер ће се само на тај начин моћи одржати тако потребна чистоћа живини.

Ако има квочака које леже на јајима, па је немогуће испод њих вадити гнезда, онда их треба добро запрашити прахом од истуцанога креча, а квочку прашком противу инсеката.

Она пак места на квочци до којих она својим кљуном не може да дохвати, треба намазати живином машћу.

Кокошке ће се противу вашију много лакше бранити, кад имају чистога сувога песка, да се у њему могу прпорушати и збацивати ваши. Песак овај треба такође често мењати, јер се и он може вашима загадити.

Ну, ако се при руци нема песка, онда ваља у земљи ископати рупу и напунити је сувом ситном земљом у којој ће се кокошке моћи прпорушати и бискати. Али свакојако, за ово је песак много бољи, особито кад се кокошке налазе у калдрмисаним авлијама, у којима саме ове прпоришта не могу градити.

И. К.

СВИЊАРСТВО И СВИЊАРСКА ТРГОВИНА СРБИЈЕ

(свршетак)

У претходним одељцима могли смо уочити неке важне тачке, које су ми потребне за даље разлагање о томе, шта се још мора учинити у запату свињчета у сопственој крви, те да се постигну сигурни резултати, у поправци његовој. У њима је и најбоље објашњење досадашњих неуспеха:

Видели смо, дакле, ту:

1. Да се нашим земаљском свињчету замера што му недостаје *брзо телесно развијање* и *што је мало илодно* — а ја налазим, да је и закржљало, односно, да није довољно крупно да дуго времена траје гојење и да би месо могло да буде укусније и мање влакнасто. Одлике ил' добре стране су му: — издржљивост на непогоди, задовољавање са сваком храном — није пробирач — отпорна снага против болештина, сало и маст издваја се од меса и не прорасти га а имају и велику једрину и чврстину, поред тога што дају мало чварака, за тим при гојењу чопора дају мало шкарта и ако се чопори скрћују са свих страна — дакле лако се постизава изједначеност и равномерност гојења у чопору.

Због спорог развијања су и главне мане: — дуготрајност гојења и неукусност меса, јер се одрасле, маторије свиње морају да мењу на храну; због дегенерисања: — закржљалост тела, — ситноћа и неплодност.

2. Ваља знати да ни мађарска монголица није много плоднија и она опраси по 5—8 прасади, а не сме ни два пут, а камо ли три пут (као што има још наших свиња) да се букари и праси, преко године, јер је то много напреже. За то су и предузели набавку шумадијских нерастова рад обнављања крви.

3. Српско свињче посебице, или југоисточно куждраво свињче уопште, по тврђењу научњака, а судећи и по формама нарочито лобање и костура, производ је укрштања: свињчета поставшег од дивљег европског, некада у древно доба укрштаном са неком од представника индијскога свињчета.

У новије су доба, почев крајем прошлог века, на тај начин с успехом створене културне расе енглеских: крупних, средњих и ситних свиња — укрштањем земаљског домаћег од дивљака происходећег свињчета, са хинеском, садашњим једним представником индијског, непронађеног више свињчета. За тим у најновије доба са свим ново свињче „поланд-хинеско“ у Америци, по тврђењу неких укрштањем увезеног пољског са хинеским свињчетом!

А ето *Родицки* тврди, да прелазне форме, мелезани укрштањем салонтајског и куждравог свињчета, разних по пореклу (обадва од природних раса: оно постало од свињчета пореклом од дивљака, а ово — и од индијског свињчета и дивљака) не консолидују се и не конформирају брзо и лако!

Докле опет толико-годишње укрштање нашег свињчета са енглеским расама и ако су по пореклу у главном истоветног скоро зачела, не дају сталних ни сигурних резултата, није у стању да нам створи ни једну бољу пасму, а то ли и расу у целој земљи, но се брзо и по „освежавању крви“ између и исповрће опет у наше свињче.... само што се ово све више разнежава и постаје погодније за дегенерисање и пријемчивије за болести!

4. Од све домаће стоке, свињче се највише мења, најлакше се између како на боље, тако и на горе. Наше свињче прилично је, видимо „константно“ — постојано, јер је, наравно потпуно прилагођено (и под процесом ове прилагоде једнако се и налази) на „животне услове: климу, храну и начин држања у земљи.

Прасад се једнако још праси, но не с попречним пругама, Дарвиновим знаком доместицирања, већ са уздужним (лонгитудалним) браздама устука (атавизма) на давнашњег претка свога дивљака.

Монголица по мерама костура свога ближе стоји дивљем свињчету, но и јоркшајирска, но и поланд-хинеска раса свиња:

Упоређење главних мера на костуру разних варијетета свињчета

НАИМЕНОВАЊЕ УЗЕТИХ МЕРА НА ПОЈЕДИНИМ ДЕЛОВИМА ТЕЛА	ОДРАСЛО ДИВЉЕ СВИЊЧЕ	МОНГОЛИЦА 2 год.	ЈОРКШАЈИР 3 год.	ПОЛАНД-ХИНА 2·5 год.
	САНТИМЕТАРА			
Дужина главе (од затиока до вршка коске рила)	39	30	34	26
Дужина кичме врата	16	18·5	21	
» » леђа } трупа	47	41·5	56	135
» » бедара	20	21·5	31	
Висина костура (од папоњака до краја ошљика гребених)	84	65	81	—
Дужина костура (од коске рила до чвора седњаче)	141	121	175	—
Дужина између плећкиног зглоба до чвора седњаче	104	92	136	—
Дужина пред. ноге од папоњака до задебљања лакатњаче	47	35	39	—

Исто тако повољније стоји хинеско свињче (преставник индијскога), као један предак монголице, спрам другога — дивљака — а спрам првобитне енглеске земаљске расе (једне стране предачке енглеског културног свињчета) по *Кивију*, *Самсону и Милеру*, у погледу *броја кичмених пршљенова, нарочито бедара*, којих дивље свињче има редовно 5: Кичмени пршљенова

Дивље свињче	14 леђа	5 бедара	4 крста
Хинеско свињче	15	„ 4	„ 4	„
Енглеско земаљско свињче	15	„ 6	„ 6	„

Натузијус[1]) чини пажљивим на то, како оне особености, којима се индијско свињче тако оштро разликује од оних сличних дивљаку и осталих од њега, имено *врло кратка сузна кост* и *раширеност небаца међ' премоларима* (првим кутњацима), најизразитије се налази заступљено код куждравог свињчета, као што је *Вилкенс* и на лобањама мађарског свињчета могао да потврди.

И све енглеске расе су по пореклу једно и исто: мешавина индијске расе, са тако званим простим дивљаку сличним свињчетом домаћим; код већине је учешће крви далеко веће а код осталих је она и до последњих тратова истисла и сваку капљицу крви простога свињчета..

И ови овде наведени научни податци, као и емпиричко искуство уче нас, да је у стварању, нарочито српске монголице, крв дивљег свињчета јаче заступљена, но што се и мисли; бар докле је било више шуме у Шумадији и дивљих нерастова по њима, те и прилике, за њихове ноћне посете питомим крмачама, за непосредну мешавину, докле је било могућности за природно обнављање крви код Шумадинки, дотле је и наше свињче било: *крупније, боље* и *плодније*.

5. Ја се потпуно слажем са најновијом намером и мером предузетом од Министарства Народне Привреде, да се рационалним одабирањем и вршењем запата, српске монголице, шумадинке, у нарочитом свињарском заводу, у чистој крви, одгаји засебна, квалитативно што могуће боља пасмина свиња, за даљи расплод у земљи, те да укрштањем у ужем смислу послужи за побољшање домаћег свињчета у земљи.

Само у нови запат свиња треба канути и коју кап, најпре оригиналне хинеске крви[1]) *а по том дивљег нерастa и овај последњи треба и доцније да послужи за обнављање крви у новоствореној, управо превображеној раси.*

Једино тим ће се путем постићи поправка свиња у земљи, сигурно и трајно и принешене жртве, трудови и напори, родиће жељеним успехом.

Опширније доказе за то изнећу доцније, у оној већој расправи својој о побољшавању свих врста наше домаће стоке.

6. ***Рано доспевање стоке*** и ако је, као што се обично мисли, „карактерна особина“ извесних „раса“, које се тиме одликују, или боље рећи у којима има више јединака што се тиме одликују, у самој ствари једна је од оних особина, коју, како Енглези веле у своме лаконском стилу можемо урачунати у ону групу особина за коју важи, енглеска изрека: „већа половина расе улази у стоку, кроз уста,“ т.ј. рано сазревање, ил' доспевање, брзо развиће стоке, *у главноме је резултат обилатог хранења, храном у којој има довољно беланчевине и фосфорних једињења.* Особина, која и ако се наследно преноси у клици, склоности, рецимо укрштањем енглеског свињчета, са шумадинком, на мелезе, производе тога укрштања, у брзо стукне назад, угаси се, када потомство такво буде на даље храњено, нарочито у првој младости друкчијом храном и на друкчији начин. С тога се такво потомство у брзо између, дегенериште; на пашњачком екстензивном начину држања свиња, ови мелезани, у брзо, већ *у првом укрштању*, добијају дуге ноге, дугу њушку и спорије телесно развиће, но што би, да се хране онако, како се морају, нарочито првих месеца хранити рано-спешне свиње, докле не сформирају своје коске, докле им не сраста шавови од костију и хрскавице не окошчају.

С тога се у почетку гојења прихрањују и споро-спешне свиње: фосфотним брашном, тамо, гди се свиње рационално гоје, те да се и пре потпуно угоје.

С друге опет стране, по вишестраним покушајима сточара научњака ***Вилкенса***[2]) *млада стока дуже времена хранења млеком — храном која има фосфата — и ако не припада раси с брзим телесним развићем, већ споро-спешној, постиже прво највећи прираст на тежини а друго и јако приметно брже сазревање.*

Дакле, ова се особина врло брзо постићи може и код наших свиња, бољим хранењем, дужим дојењем у младости; она се дакле добија одгајивањем а не запатом, ни наследним преношењем и чим се промене прилике, о час се исповрће и нестаје је, па и код раса, — рецимо енглеске, гајене чистокрвно у нашој земљи а на начин како се наше свиње гаје, — које се том особином иначе у велико одликују.

7. Ми имамо један одличан сој свиња за месо, шункаша, у књажевачком и пиротском крају, који ће по свој прилици бити од дивљег свињчета и које тамо зову: ***„Кожуше.“*** Оне су дугачке, опружене, високе на ногама, меснате, шаранских — грбавих — леђа, дугачке главе и њушке. Одрасло свињче, које је прудо, дивљачно, даје масти 15—20 а меса 30—40 килограма, докле обично, питомије свињче тамошње, даје, кад је исте величине, односно тежине, да 50 кгр. масти само 12 до 15 кгр. меса.

Жао ми је што ово свињче, нисам имао прилике, да боље проштудирам, нарочито не лобању и костур његов, ради тачног одређивања порекла и размера телесних, већ се моја студија ограничава на пролазно посматрање од ока, али и на основу тога наодим, да ће много вредети ако се не пожали труда ни трошка, да се опроба, од тога нашег примитивног свињчета, које је од незапамћених времена, удаљеношћу и издвојеношћу постојбине његове, остало зацело без сваке мешивине, чистокрвно у своме роду, да се опроба, да се од њега рационалним запатом створи родоначелник какве наше добре и крупне нове пасмине свиња.

И то овде бележим као напомену једну само, на своме месту.

V

У претходном одељку изнео сам своје мишљење о извршењу запата наших свиња у циљу поправке домаће расе, а сад треба да кажем коју реч о мерама за подизање свињарства и свињарске трговине уопште.

---

[1]) Види: *Grundzüge der Naturgeschichte der Hausthiere* von Dr. *Martin Wilckens*, Dresden 1880.

[1]) Но не импортирано из Угарске, као скоро и сва остала „оригинална крв“ бољих сточних раса и пасмина, што је махом отуд набављано.

[2]) *Allgemeine Grundzüge für Züchtung der langw. Haussäugethiere etc.* у Голцовом „Handbuch der Landwirthschaft“

1. Србија и као сточна земља и као земља првенствено и одлично сточна у свињама, ни до данас није приредила *ни једну земаљску изложбу свиња,* те да се на тој смотри из целе земље, прикупи, сазна и види, шта све имамо у земљи, каквих сојева и пасмина свиња, те да се оцени како досадањи рад на томе пољу, тако и правац, којим у будућности треба ићи.

До сада, ко је хтео да види излог српских, нарочито дебелих свиња, морао би ићи у Штајнбрух, али видети и претходне браве, оценити разне запате произвођача наших, ободрити их и подстаћи наградама и похвалама, те да још више прегну и да се такмиче у одгајивању ваљаног домазлука, то нико не хтеде да предузме иницијативу, да нам створи и приреди на једној изложби из целе земље: ни држава, ни поједина друштва.[1])

Крајње је време, дакле, да се пропуштено накнади и постигне и да се приреди земаљска изложба свиња, пошто се има шта изложити и пошто је прилика већ ту, да се из добричевског завода свињарског, нова пасмина монголице шумадинке, која је у првом стварању, може видети, оценити и за углед свима послужити, шта могу да учине рационално одабирање приплодних грла и лагодна нега и хранење, рационалан запат у цело, већ за тако кратко време, од обичне шумадинке.

2. Да се одмах заснују код свију државних завода, који се запатом свиња баве: „пасминске“ и „родословне књиге“ (матице) и да се стави у задатак пољопривредним подружинама, сточарским лекарима, окружним и среским економима, да заснивају друштва за запат бољих свиња, у свињарством богатим и чувенијим крајевима и местима, како би се знало рачуна о свима приплодним грлима, од куд су и кад набављена. Тако би и „закон о унапређењу сточарства“ по одредбама својим за шкартирање рђавих приплодних нераста, био потпуније и сигурније извршен и имао би се у свако доба тачан преглед свију запата у околини, а олакшавала би се и потребна контрола при инспекцијама.

3. Да се донесе *„закон о обезбеђењу домаће стаке,“* те да се створи материјална могућност за узајамно ил' обавезно осигурање сопственика стоке, како оних, који се баве запатом и одгајивањем, тако и гојењем свиња, да на случај заразних болести имају од куда очекивати накнаду за побијену ил' полипсалу стоку, а да не морају пропадати и одлазити честити појединци — одгајивачи у прошњу.

Уз државну помоћ ово би се могло, може бити, поверити да организују и наше земљорадничке задруге; те да обезбеђавање стоке не мора бити насилно, или обавезно, но остављено слободној вољи и увиђавности појединих произвођача ил' свињарских трговаца. Ма да би обавезно осигуравање све стоке, у целој земљи, било далеко целисходније у нашим приликама, јер би било најјефтиније и најсигурније — стало би годишње на свако грло или бравче, само неку пару динарску приреза с главе на главу, а било би од недогледне користи по напредак целокупног сточарства у земљи.

На овој последњој основици тежио је *Наполеон* III у Француској, у своме признатоме старању за заштиту пољске привреде у земљи, крајем шесетих година, да створи обезбеђење од пожара, града и сточних болести и осигура земљоделски сталеж од затре и несрећних случајева.

Пре десет година у Бадену су на тој истој основици, донели један закон, исто тако у Алзас-Лотарињији. Остале државе и државице немачке су створиле местна друштва за узајамно обезбеђење стоке, на основици приватне иницијативе и добре воље произвођача и сва та друштва, образују једну заједницу, један савез, те да се заштите међусобно од пропасти на случај заразе читавих покрајина.

У Алзас-Лотарињији све штете проузроковане од заразних болести плаћају се из државне касе; остале пак незаразне болести из касе друштава за обезбеђење стоке и преко ових у целој земљи организованих друштава, врши се упис и процена осигураних грла, процена и исплата оштете. И овде су сва местна друштва у заједници, у главном савезу међу собом.

Стока оболела или озлеђена, има да се лечи и да се процени колико се и шта се од ње употребити има и може. Оштете се плаћају за липсала грла $^{7}/_{10}$, а код побијених са $^{8}/_{10}$ процењене вредности и предвиђена је највећа сума за процену појединих грла и врста стоке.

Средства за исплату оштете добијају се:

а) прикупљањем *једног процента* годишње, од у катастру процењене вредности, која се наплаћује од сопственика стоке;

б) државном помоћу од 40 хиљада марака годишње.

Ако годишњи приноси и државна помоћ не би били довољни:

в) поновним ил' накнадним разрезом недостатка на местне заводе за обезбеђење, до износа од $^{3}/_{4}$ процената још пре 1% редовне уплате на суму процењене, осигуране вредности, а преко тога он се попуњава из државног фонда.

Уплате и све остало наплаћује се уз порез и на начин како се порез наплаћује.

По последњем попису (за који имам ове податке, а који је тада извршен) 1883 год. нпр. стање говеда у Алзас-Лотарињији било је 375.823 грла, у старости преко 6 месеца (до те старости се не прима ради обезбеде).

И онда на 300 хиљада (у округлој цифри) осигураних грла, са по 200 марака просечне вредности по грлу, дакле 60 милијуна укупне вредности и 2% годишњег губитка (код 95 местних друштава и 6 окружних била је тада (1890) просечна цифра губитка 1·94%) укупни добитак 1,200.000 марака. Ако се узме да се до овог износа половина са $^{7}/_{10}$ а друга половина са $^{8}/_{10}$ обезбеђене вредности исплатила, онда укупна оштета износи 900 хиљада марака т.ј. $1^{1}/_{2}$%.

Из оваког закона за Моравску, који је донет у седамдесетим а измењен у осамдесетим годинама, додајем, да се обезбеђење врши и рачуна засебно, по нарочито подељеним срезовима и за осигурање прибрате уплате једнога среза јамче само за стоку среску. За тим да је остављено на вољу сопственицима стоке, да говеда (пошто се на њих закон првенствено и односи) могу осигурати до суме једне од трију предвиђених категорија — 50, 100 ил' 150 форината.

Ове казне по овоме закону ил' ономе о унапређењу сточарства, вршене, иду у земаљски културни фонд, од куда се опет троше на унапређење пољске привреде!

И то је једна лепа мера за угледање!....

Колико много и на овоме пољу приватна иницијатива може да уради, може нам најбоље послужити као пример „удружење немачких одгајивача свиња“, које је са једним друштвом за обезбеђење стоке, ступило у пословну везу, те да чланови удружења осигурају своје браве и заштите се од губитка и затре од заразних болести, уз незнатну премију од 3% и од тога 1% остаје удружењу као резервни фонд за будућност, те према томе, у ствари, премија износи 2%. Удружење предузима и обезбеду свиња за клање с уплатом 1 марке по бравчету.

Телтовски округ у Немачкој има окружни завод за обезбеђење свиња на основу узајамности и то само за произвођаче (изузимају се касапи, свињарски трговци). До 1897 год. завод је примио укупно 243.124 марке а исплатио оштете 203.163 мар. Резервни фонд заснован је с 5000 мар. Осигурано беше 85.479 свиња, просечно 12.211 годишње; за свако бравче уплата обезбеде износила је просечно 2·625 марк. Оштете је исплаћено за 7.185 свиња и то 8·4% од осигураног броја. Просечно исплаћена оштета по бравчету износила је 28·247 марака.

Исто је тако сигенски округ преузео на себе обезбеђење свиња, пошто дотле поједина местна друштва нису могла дајанити и опстати, јер су понека дотерала висину премије на 14 марака по бравчету! — јер беше наступила затра од свињске куге и црвена ветра. За то окружна скупштина да те незгоде отклони, преузе 1896 обезбеђење свиња под гаранцијом округа, пошто баш на случај заразе, где затра целог запата наступити може, изискује се обезбеда и осигурање.

Висину премије одређује окружни одбор. За 1896 издато је 20 фенига ($^{1}/_{5}$ марке) на месец и на бравче и плаћа се месечно. Прве године био је резултат повољан. Ма да је постојало још ситних друштава за обезбеђење у округу, број обезбеђених свиња био је 9788 а сопственика 5139, који су платили укупно улога 14.448 марака. Издатци с плаћеном оштетом изнели су 9.505·85 а трошкови управни 728 марака; ма да су у појединим местима бесниле заразне болести, ипак је остао сувишак од 4.204·55 марака, тако, да је резервни фонд већ после прве године износио 5437·38 марака и за то могу и утврђену стопу премије од 20 фенига на месец и бравче знатно смањити.

Све је удешено просто и практично и процена и начин месечне одплате, тако, да вреди и код нас, кад се томе једном

[1]) Правда захтева да се овде помене, да је Српско Пољопривредно Друштво, уз обилату потпору Министарства Народне Привреде до сада већ неколико пута одређивало па и објављивало изложбе и свиња, — али да у томе није успело због сметњи које и г. писцу морају бити познате.

Уред. Тежака

приступи, угледати се на ове округе и њине заводе за обезбеду свиња.

4. Да се оснује *културни фонд*, у који би се уносиле све казне по пољопривредним законима, за тим све таксе од заснивања привредних друштава и извесан део — проценат — чистога прихода свих новчаних и привредних удружења, а нарочито од предузећа допуштених и основаних на основу закона о помагању домаће индустрије и радиности; за тим сви преостатци имовине таквих привредних и новчаних удружења, која би из ма ког узрока ликвидирала и престала дејствовати

Основни капитал пак да сачињавају или редовни годишњи улози државни на ојачање фонда, или једна повећа сума добијена зајмом једном за свагда, а за тим сви годишњи вишци и уштеде појединих буџетских партија државних прихода.

И да се у закону о фонду томе, за сточарство предвиди, да се троши годишње половина прихода тога фонда, а за свињарство рецимо ¼ до ½ суме одређене на потпомагање и подизање сточарства.

5. Да се помишља на потпуно еманциповање сточарске трговине српске, не само оснивањем извозне банке, која је у току остваривања, већ и тежњом за оснивањем самосталног великог сточног трга за целу земљу, у престоници, пошто она има највише услова са то.

Да се ово што потпуније и по целу земљу корисније уреди и оствари, не треба оставити сву бригу и старање само „друштву за клање и прераду стоке", већ држава са своје стране, треба, за извесан број година, предвиђањем и остављањем на страну извесне повеће суме (бар од по 100 хиљада динара), да друштву помогне, да ту преку потребу српскога сточарства оствари и у дело привреде.

Сваки дан и месец, а то ли година, која се пропусти и на даље, а да се ма шта стварно не уради за подизање самосталне српско сточног трга, не само, да је изгубљено по сточарство српско, губитком толике добити годишње, већ ће донети собом, да нас остварење сточнога трга, све више стаје труда и жртава.

Нека се делокруг рада садашњег друштва за клање и прераду стоке прошири а државна помоћ нека му се осигура за подизање земаљског сточног трга, а од њега нека се захтевају обвезе, које ће ићи у прилог подизању сточарства и сточарске, дакле у првом реду свињарства и свињарске трговине; да мора приређивати изложбе стоке, организовати оснивање запатних друштава, органа својих за бољи запат и гајење стоке итд. итд.

Од овога питања зависи напредак нашега сточарства. Решити њега, значи, подићи благостање Србије!

На нама је, да за потомство ударимо камене темељце на тој величанственој згради економног снажења и напредовања Србије!

6. Држава треба да се састара, да друштво за клање и прераду стоке, пошто је са свима већ главним спремама готово, што пре приступи остварењу оног другог дела свога главног задатка: преради стоке, изради меса, масти, сланине, саламе итд. те да се и од потрошње тих прерађевина у земљи и извоза његовог на југ и југоисток ако не на север и запад, црпе све користи од фабричке прераде стоке....

Време не чека, но бежи! Што пре остваримо ове тачке сточарског програма, све боље по нас и по нашу домовину, којој је данас заједнчен сталан економски напредак, просвећеном бригом и очинским старањем Највишег Заштитника српске привреде Нашег љубљеног Господара и Краља!...

И, напослетку и ако су све ове тачке, у самој ствари, само општи потези и главне напомене и да обрада сваке поједине од њих изискује читавих расправа у низу чланака, стављеним на срце и на душу српским сточарима, произвођачима, трговцима и сточним лекарима да поразмисле, да не ће бити доба, да се груписањем и здруживањем у једну заједницу, саветом и делом свију послуже, те да државни привредви програм на делу и стварно припомогну, да се што пре изврши и оствари, на опште добро Србије, свију нас!

IX. ПОЉОПРИВРЕДНО ПРЕДАВАЊЕ
ЗА ШИРИ КРУГ СЛУШАЛАЦА[1])

Сваки пољопривредник стара се, да се приносом од жетве наплати за уложени капитал и рад. Но могућност за ту наплату није увек једнака. Она се непрестано колеба и мења, јер на принос жетве утичу разни узроци, као: каквоћа земљишта, избор семена, топлота и хладноћа, суша и влага. О њима сваки уредан и марљив домаћин треба и мора да води озбиљан рачун. У томе је он бар ковач своје среће, јер уредним ђубрењем, поправком земљишта, нарочито одводњавањем и наводњавањем, добрим избором семена и паметним обделавањем и негом усева могао би насигурно рачунати на добру и обилну жетву и знатан принос, *да му непрети опасност од других не срећа и невоља као што су: неродица, поплаве, мразеви, сточне заразе и град*. Спрам тих учина, које су последице природних сила он је немоћан. Али ни један од њих није толико убитачан за пољопривредника, кога снађе, као град. То бива отуда што град долази изненадно и неопажено, што се често, тако рећи сваке године јавља, што је у стању да за неколико само тренутака уништи све усеве и тиме баци пољопривредника за неколико година у назадак, што често повлачи за собом знатно задужење па и подпуно осиромашење.

Колико је пута бивало и бива да је онај пољопривредник, који је пре града задовољно пролазио кроз своја поља на којима се таласало као море жито и кукуруз, кроз грозне винограде и воћњаке окићене родом и плодом и радујући се изгледом на добар берићет и богату жетву у мислима кројио план: како ће се о јесени одужити управи фондова или можда каквом зеленашу, чија га је позајмица јако тиштала, или како ће докупити коју њиву или ливаду те увећати своје имање, или купити коју кравицу или пар волова, — а после можда само неколико сахата на том пољу „ништа јадније ни жалосније, све сама пустош, где беше таласава пшеница и кукуруз, ту скошена стрњика и патрљци као да их је војска прегазила, где беху савијене гране од воћа пуне рода, ту омлаћене гране и лишће, и бели се лика."

Таком јаду и несрећи, таквој беди и невољи изложен је само пољопривредник, јер се готово све његово налази на отвореном пољу, под ведрим небом, те није у стању да предузме никакве предохране, које стоје на расположењу другим гранама занимања. За то греше сви они, који пољопривреду сматрају за сразмерно најсигурнији позив.[1])

С тога се у пољопривреди увек осећала и непрестано осећа велика потреба да обезбеди накнаде у случају штете од града. Та врста обезбеђења неоспорно заузима прво место у реду осталих пољопривредних обезбеђења. Оно има права на то место не само с тога, што се та врста несреће за разлику од пожара и мањкавања стоке од заразе ничим неда одклонити ни сузбити, колико за то, што је у појединим случајевима у питању целокупна жетва.

Што је обезбеђење накнаде за штету од града скорашњег датума, а код нас га још и нема никако, томе узрок поред незнања, неумешности и неувиђавности лежи може бити у првом: у особеној природи те непогоде, која ни најмање не зависи од људског утицаја, а затим још и у веровању, које у тој врсти човекове беде види прст и казну божију противу које се несме ништа предузимати већ се мора мирно да сноси. Ну најглавнији узрок јој је у немогућности да се унапред предвиди и израчуна њено наступање, у тешкоћи да се као што треба процени штета од ње. Досадања статистичка посматрања довело су једино до опажања да извесна места, па шта више и предели бивају за дужи низ година поштеђени од града докле друге опет више година узастопце у великој мери бије и штети град. Према томе ни за једну се област не може казати да је поштеђена од града. Ваздушне струје и електрични утецаји доприносе да не опажено и по изгледу без икаквог реда и правила бије град са већом или мањом жестином час овај час онај предео. Сем тога, места над морском површином и јако исеченом гором увећавају опасност од града.

Но противно другим врстама пољопривредног обезбеђења, обезбеђење накнаде за штету од града има ту добру страну, што је случај који износи штету, чисто елементарни учин, те се нема бојати зле воље и намере појединаца, нити је појави његовој потребно тражити узрок и постанак.

Но докле се штете од града нису раније тако јако осећале, дотле данас услед увећаних трошкова око пољопривредне производње и велике задужености сваки знатнији и осетнији мањак у очекиваним приносима знатно кочи сваки даљи рад и гони

[1]) Ово је предавање држао 19 новембра ов. год. у дому Срп. Пољопривредног Друштва г. Аца Борисављевић проф. Вел. Школе.

[1]) Buchenberg, Agrarwesen und Agrarpolitik.

пољопривредника новом задужењу. А осећаће се све више у колико поља буду интензивније обрађивана, и у колико се дубље буде орала, чешће браздила, брижљивије ситнила земља и више ђубрила. Отуда се јавља и већа потреба за накнаду штета од града, нарочито за пољопривреднике тањег и средњег стања, који и иначе слабо или никако не располажу новчаним средствима, којима би могли покрити изненадно губитке, а сувише мало или готово викако не уживају лични кредит, те им због штетом смањеног доходка прети опасност да буду сасвим утучени.

Па може ли се од те несреће да спасе пољопривредник или још боље може ли му се штета ма на који начин да заглади? Да ли се и колико би се то могло постићи променом у начину обделавања; пошумљавањем оголићених висова и пространих пескуша ради одбране места јако изложених граду, то је питање на које остаде још дужна одговора и наука и искуство. Али и кад би се тиме и могло што и постићи не би се могло тако лако и брзо извести. С тога не остаје ништа друго до обезбеђење накнаде за случај штете, јер се само на тај начин могу да ублаже осетне економске последице од града. С тога то обезбеђење треба пољопривреднику да је прво правило које му увиђавност налаже. Но оно није само од користи пољопривреднику већ и самој држави, јер одржава и осигурава економски рад и способност пољопривредника, а тиме одржава и ујемчава не само зараду него и пореску снагу његову, а то није од мале вредности по захтеве и прохтеве данашњих држава, који из дана у дан непрестано расту.

Па шта је управо обезбеђење, која му је права циљ? Запитаћете. Обезбеђење је таква екомска установа, коме је циљ да по могућству ублажи штетне последице непредвиђеног случаја који зовемо град. А постиже се на тај начин што се удружују више њих којима прети иста опасност али их не задеси све.

Тиме се не одклања случај нити се спречава, јер се не може ни одклонити ни спречити, његово наступање, већ се само олакшава терет и преноша са плећа једног на плећа више њих, тако да се он више не осећа у оној мери у којој се осетио у тренутку његовог наступања Тиме што ступа један за све и сви за једнога одговорено је на питање које може искрснути и које би гласило: у чему је утицај и моћ обезбеђења?

За то је на своме месту тврђење, да моћ обезбеђења лежи у моћи удружења, а погрешан назор који налази да је обезбеђење што и лутрија.[1]) То је упоређење згодно само у толико што се начин на који се прикупљају суме потребне да се накнади штета од града подудара са начином на који се покривају згодитци код лутрије. Јер као што се лутриски згодитци састављају на изгубљеним улозима оних, који немају среће на лутрији, тако се исто и суме потребне за накнаду штете од града састављају из улога свију обезбеђеника, којима прети опасност од града али их она не задеси, у овом случају дакле из улога срећних које град поштеди. У колико при обезбеђењу поједини обезбеђеници рескирају извесну суму која по свршеној жетви може за њих бити некорисно учињени издатак, у толико они те суме стављају на коцку. Али ако се и такав поступак сме назвати коцком, онда она има ту особину да само онај губи коме згодитак није потребан а да напротив само онај добија коме је згодитак необходно нужан што код лутрије редовно није случај. Између играња на лутрији и обезбеђења постоји огромна разлика већ у томе што онај који на лутрији игра жели да добије оно што нема а обезбеђени жели само да одржи оно што већ има.[2]) Сем тога постоји између њих још знатна разлика и у економској важности, јер докле је играње на лутрији луксуз који је често код многих играча за осуду, дотле је обезбеђење производан посао кога ни један увиђаван човек не треба да занемари.

Обезбеђење разгони немар који мори пољопривредника и кочи га у његовом раду, оно му подстиче и појачава вољу и енергију за већим радом, даје му могућности да не води рачуна о случају који се унапред нити даје предвидети нити може срачунати, а у стању је да промени и уништи све његове планове сав труд и замуку. Обезбеђење је у стању да сваке године сачува велики број пољопривредника и њихових породица од беде и немаштине као последице града наспрам којег су они немоћни.

Кад смо показали у чему је обезбеђење, у чему је његова моћ и снага да пређемо и изложимо на који се начин оно може да оствари.

[1]) E. Herman Die Theorie der Versicherung.

[2]) Suchsland, die Hagelversicherungsfrage.

Остављамо на страну дарежљивост добрих и болећивих људи, који желе да ублаже јад и недаћу својим ближњима јер је она милостиња на коју се не може рачунати и кад би сваки, што не бива пружао руку за милостињом, јер понижава човека а зависи од добре воље, на коју нико не може полагати право. Шта више, она је редовно и опасна, јер доводи и угрожава личну самосталност, кочи пољопривредника у раду и марљивости. Прелазимо, велимо преко дарежљивости и обраћамо се првом начину на који се може ублажити а накнадити штета од града а тај је: *самопомоћ* која се слаже са достојанством пољопривредника. Начело самопомоћи примењено на ову врсту пољопривредног обезбеђења изведено је на тај начин, што се више њих сложе да штету, коју ма који од њих буде претрпио заједнички поделе, што се, дакле, извесан број пољопривредника којима прети иста опасност од града удруже и саставе задругу, и штету коју претрпи ма који од њих огласи за заједничку т.ј. за такву, коју сваки од њих треба сразмерно да поднесе. Накнада која се тада даје ономе кога град оштети састављена је из улога разрезаног на сваког задругара а на основу предходног споразума и уговора, да ће заједнички поднети сваку штету појединих задругара. Исплатом дужног улога или и обећањем да ће накнадно положити колико се буде на њ разрезало у случају штете, задобија сваки задругар право на подпуну накнаду у случају да му град оштети усеве. Кад се величина улога упореди са опасношћу која сваком задругару прети од града, онда је лако оценити да је тај улог незнатна жртва за сваког од њих. Та увиђавност удружује пољопривреднике. Сваки од њих размишља од прилике овако: Једног од нас задесиће несрећа, оштетиће га град. Не знамо који ће тај бити, али знамо да ће штета изнети око 1000 динара. Уложимо нас стотина сваки по 10 дин., у заједничку, задружну касу, која ће исплатити 1000 дин. ономе кога снађе та беда.

Шта је основица таквом раду и споразуму? Заједница интереса. Сваки радо даје 10 динара да би у случају несреће примио 1000 динара. Коме ће се та сума дати, то решава случај.

Тада оштећени нема потребе да за накнаду благодари дарежљивости т.ј. туђој помоћи, већ самом себи, његовој увиђавности и удружењу са њему равним. Ту поједини задругар прискаче у помоћ осталима, накнађује им претрпљен губитак или штету и бива и сам од њих нађен у његовој штети. Тај начин обезбеђења од велике је економске вредности и практикује се у великим размерама у свима напреднијим државама. Поступак је сасвим прост, те се мора чудити како се још раније није дошло на такву срећну мисао, а још више да има земаља којима је и данас тај облик обезбеђења потпуно непознат.

Код тог облика обезбеђења *заснованог на самопомоћи као важном економском начелу за сваки рад, главно је да штета не сме бити толико велика, да од ње страдају сви усеви и сви задругари, или да неки буду често, други никако или ретко оштећени.* Јер би у првом случају улози или разрези достигли толику висину, да би боље било кад би сваки сам поднео своју штету. У другом случају број задругара далеко би изостао иза броја потребног за опстанак овакве задруге, јер тада они којима или никако не прети опасност од града или тек у малом степену не би ступали у једно коло, у једну задругу са онима који су јој изложени у јачој мери. *С тога штете од поплаве, земљотреса, скакаваца нису никад и нигде били предмет обезбеђења оваквих задруга.*

Задруге за обезбеђење штете од града почивају *на начелу чисте узајамности, на начелу услуге за услугу.* Услуга сваког појединог задругара осталим задругарима или задрузи, као њиховом преставнику којом он задобија право на накнаду у случају да претрпи штету од града зове се обично ***премија.*** *Она није ништа друго до један део штете, који поједини задругар има да прими на се од стварне или просечне штете свију градом оштећених.* Поред тога оне имају да покрију и управне трошкове задругине. Природно, да величина премије *не сме бити за све једнака* већ се мора одмерити према могућној користи сваког задругара, а то ће рећи *према величини штете коју може, у случају града сваки задругар да претрпи.* Она се даље и одмерава и према вероватности приноса који сваки може имати од својих усева. Што је већи принос и што је већа штета, коју му је задруга дужна у случају града да накнади, тим је већа корист коју он очекује од задруге. Сем тога величина премије одмерава се и према степену опасности од града, кад су разна места и разни усеви према њиховој осетљивости разно изложена. Да се

одреди тај степен опасности потребно је искуство и дата добивена посматрањем кроз дужи низ гудина. Тај степен опасности у вези са сумом за коју се усеви обезбеђују назива се *ризик*, али се овај израз преноси и на сам предмет обезбеђења, а то ће рећи на *земљиште* и *усеве*. Сва места и сви усеви нису подједнако изложени тој опасности, већ неки више неки мање. У првом случају задругар ће се чешће обраћати задрузи и потражити од ње накнаду, него обратно за њих у другом. С тога тада и његова премија мора бити већа. Кад је све то као што ваља удешено и у склад доведено, може се очекивати успех и напредак у задругином раду.

Ако би премије биле за све једнаке, онда би били у добитку само они задругари чију су усеви од веће вредности или који су изложени већој опасности, а сви други очигледно у штети. Кад се величина премије одмерава према вредности вероватног приноса онда се не треба бојати да ће наступити преваре и обмане приликом наплате накнаде, као што може врло лако да наступи кад се примија одмерава према вредности која се жели да обезбеди. Али је најтежи посао да се утврди величина или боље степен опасности од града, како су му поједина поља и усеви изложени, да би се и она узела у рачун при одмеравању величине премије. Јер та опасност зависи од разних околности и прилика, које се не могу увек да предвиде а још мање да утврде. Па и кад би се то могло да учини, незгода би се појавила тек при оцени њиховог утицаја, који је врло често неједнак.

Добра страна ових задруга основаних на начелу *чисте* узајамности (за што ударамо гласом на израз чиста узајмност видећемо мало ниже), у томе је што њима није потребан никакав основни капитал за накнаду штете, јер им за то служе једино премије задругара. Покаже ли се да је штета већа морају се и премије повећати и обратно. Како овој врсти задруга није циљ добит, то се премије и накнаде готово подпуно поклапају. Рекосмо готово, с тога што је потребан извесан незнатан сувишак за покриће управних трошкова задруге.

(свршиће се)

БЕЛЕШКЕ

Како ћемо одбити кртице од топлих леја? — И ако се кртица од научењака за зеленим столом препоручује пажњи и заштити, чему се и ја у неколико придружујем, јер сам уверен о њеној једностраној користи, опет је зато кртица многим пољопривредницима и баштованима на њивама и на ливадама исто тако и у баштама у истој мери непријатан гост, као и врабац што је, ког многи научењаци као корисну птицу препоручују. Било како му драго, али толико је сваком искуснијем пољопривреднику и баштовану познато, да је штета, коју црни „пријатељ“ под земљом, и онај други безобразник над земљом чине, већа од уображене и претерано срачунате њихове користи. И ако се кртица храни искључно ронцима и другим инсектима, који нагризају и кваре жиле и корење наших корисних биљака̂, а врабац опет већином гусеницама и другим штеточинама, опет их зато нико не воле, а најмање с пролећа и лети на засејаним и засађеним лејама, на којима кртица превелику штету почини издизањем кртичњака̂ и прављем ровова̂ испод саме земљине површине, у које засејано и засађено поврће упада и онда пропада. Али је још много већа и знатно осетљивија штета, кад се кртица увуче у топлу леју и тек ту отпочне да рови и да руши! Но за тако ограничен простор, као што је топла леја, наћи ће вешт баштован какво год средство, да кртицу ухвати и убије, али је свакојако боље, да се нађе начина, којим би се њен улазак у топлу леју спречио, којим би се она од топле леје одбила, јер она, чим у леју уђе, одмах штете почини.

Ускоро, па ће већ наступити време, да се праве и подижу топле леје, па сам уверен, да ће од користи бити да кажем начин, на који се могу кртице од топлих леја одбити да у њу не упадају и да нам не чине штете.

Ја сам топле леје увек тако правио, да сам у сваки ћошак ударио по један четвртаст колац, и за њих приковао по 3 лаке даске (крајнице), од површине рупине па на ниже, и тек на те даске прислонио сам сандук с прозорима. Сандук, дакле, прилегне на ивицу горње даске, а кртица се никад тако ниско под земљу спустити неће, да испод најдоње, треће даске у топлу леју продре. Али за сваку сигурност, треба узети кучине, или старе крпе, па их натопити гасом (петролеумом) и те крпе загурати, местимице, испод последње даске, и онда ћемо бити сигурни, да нам ни једна кртица ни испод дасака у леју неће ући, јер она мирис од гаса не може да трпи. Кад се гас, мало водом разблажен, успе у разгрнуте и отворене кртичњаке, све ће се кртице разбећи. Озиђивати топлу леју каменом или цигљом, било би најсигурније против кртица̂, али се то не може препоручити с тога, што камен и цигља одузимају леји многу топлоту на штету поврћа, и онда би на првом месту била с топлом лејом промашена цељ, нарочито с онима, које су одређене за производњу разних краставаца и диња.

Топле леје, унеколико даскама ограђене, као што сам напред објаснио, потпуно су осигурано од кртица, а у осталом свом циљу потпунце одговарају.

ГЛАСНИК

Бесплатна лоза среским расадницима. — Господин Министар Народне Привреде решио је, да се, у циљу подстицања и бржег обнављања винограда у нас, и среским воћним расадницима издаје лоза из државних лозних расадника *бесплатно*. По утврђеном основном плану уређења ових расадника, у свакоме ће бити једно *одељење за лозу*. У томе одељењу биће: *матичњак* од америчке лозе за производњу резница̂; *прпориште* за прпорење каламљене лозе и резница̂; и *виноград*, од каламљене лозе, ради угледа као и ради добивања домаће лозе за каламе (вијоке). Према томе, срески расадници добиће бесплатно лозе до 5000 комада, међу којом биће понајвише резница̂, нешто прпорака и каламљене лозе, и ова ће лоза служити као матица за подизање матичњака и винограда. На тај начин ће и срески расадници потпомоћи државне лозне расаднике, да се народ довољно снабде потребном лозом за подизање нових винограда. Разуме се, да ово важи само за среске расаднике, који се налазе у пределима где је констатована филоксерна зараза. А где нема ове, ту ће се у одељењу за лозу, гајити домаћа лоза.

Филоксера у округу подринском. — Још од пре неколико година посумњало се, да у неким виноградима испод Цера има филоксерне заразе. Ове године је наређено, да се та места која су била сумњива, као и у неким местима у срезу посаво-тамнавском, од куда се такође јављало о зарази, стручно прегледају и испитају. И по извештају државног економа округа подринског, констатована је филоксерна зараза у многим виноградима, и многи су од тога већ и савршено пропали. Та места су:

У *срезу поцерском:* Синошевић, Метлић, Добрић, Метковић, Варна и Цуљковић;

У *срезу посаво-тамнавском:* Крнуле, Крнић, Јаловик и Бресница.

Како су у овим местима виногради већином пропали, а што их још има сви су у велико заражени, Господин Министар Народне Привреде, одобрио је, да се тамо може садити америчка лоза ради подизања нових винограда.

Уједно се има намера, да се за срез поцерски узме веће земљиште за срески расадник, како би се *одељењу за лозу* дало више простора, те да расадник буде у стању производити више лозе за обнављање винограда у срезу.

Виногради у Мађарској. — Пре филоксерне заразе била је површина винограда у Мађарској 622.488 ланаца, а од те површине пропало је винограда 63%, а то је 395.000 ланаца. До сада је обновљено пропалих винограда на 127.000 ланаца (око 95.250 хектара).

За унапређење воћарства и прерађивања воћа у Мађарској. — Министар пољске привреде у Мађарској одобрио је, да се о трошку министарства набаве 20 цедница и муљача за јабуке, које ће се давати на позајмицу пољопривредницима, да од јабука, које не могу продати, могу правити јабуковачу. Исто тако набављени су бољи казани за препицање, а и апарати за сушење воћа (Ридерови), који ће се такође позајмљивати.

У Мађарској рачуна се на 60 милиона воћака, од којих је половина шљива. Овај број мисли се да се удесеторостручи, и то поглавито воћем за тржиште како би се од воћарства створила једна рентаблена привредна грана. У ту сврху Министар мађарски основао је више угледних воћњака и помолошких вртова,

воћних расадника за произвођење младица и облагорођених воћних садница. Из државних завода издато је на поклон пољопривредницима, свештеницима и учитељима на 250.000 комада. Како је производња још недовољна. Министар је намеран да повећа број завода. Да би се учитељи подстакли на подизање општинских воћњака одређене су награде (премије) у вредности 5000 круна. Мимо то, наређено је, да се држе више *курсева* за спремање добрих радника за гајење воћака, јер су досадашњи дали добре успехе.

КЊИЖЕВНИ ОГЛАС

ПОЉОПРИВРЕДНИ КАЛЕНДАР

ЗА ПРОСТУ 1901 ГОДИНУ

ИЗДАЊЕ

СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

УРАДИО

Паја Ј. Тодоровић

Изашао је са овом садржином:

I. Календарски део:

Пасхалија просте 1901 год. — Покретни празници — Стари и нови календар 3
Колико има до сада година од важнијих догађаја и установа, у свету и у Србији 4
Календар светаца и Бележници 5
Помрчења у 1901. год. — Дани у које се радње затварају 29
Државне светковине у Краљевини Србији. — Српске народне и црквене светковине. — Слава пољопр. завода и удружења у Србији 30
Владалачки Краљевски Дом Српски 31
Ваше духовенство у Србији 32
Министарство Народне Привреде 33
Чланови Управе, оснивачи, утемељачи, почасни, редовни и помагачи Српског Пољопр. Друштва . 34
Пошта, телеграф и телефон 42
Извод из закона о државним таксама 50
Панађури у Краљевини Србији 55
Месечни радови у целој години 57

II. Пољопривредни потсетник:

Колико се годишње добива ђубрета од једног грла 71
Колико времена траје клијавост у појединих врста семена, и колико од сто клија семе кад је добре каквоће и чисто 71
Лек од главнице (снети) 72
Време сејања главнијих пољских усева 72
Шта за чим треба сејати 72
Подаци о сејању и жетви усева 74
Колико је потребно биљака у разном растојању . 77
На колико женака долази један мужак 78
Просечно трајање приплодне подобности 78
Време дојења у недељама 78
Просечно трајање бремености (бређавости) и извођење живине 78
Полни нагон (жар) код стоке 79
Из пчеларства 79
Гајење свилене бубе 79
Справљање бордовске чорбе 80
Сумпор противу грожђане плесни (оидиум) . . 80
Кад је забрањено рибу ловити 80
Кад које шумско дрвеће у нас цвета, кад зри, кад се бере и кад опада и колико му траје клијавост семена 81
О сејању шума 83
Подела и време ловљења дивљачи (из закону о лову) 83
Претварање ланаца земље у аре и хектаре . . . 84
Претварање дана орања, плугова земље, јутара земље или коса траве у аре и хектаре . . . 85
Претварање ока у килограме и драмове у грамове 85
Претварање акова у хектолитре 86
Прва помоћ у несрећним случајевима и напрасном побољевању код људи, док лекар не дође . 86
Прва помоћ у неколиким напрасним болестима код стоке 87

III. Пољопривредни заводи и установе:

Српско Пољопривредно Друштво и Подружине . . 90
Ниже пољопривредне школе 93
Управа државне ергеле 95
Управа топчидер. економије 95
Лозни расадници 96
Особље државних и лозних расадника 97
Путни наставници виноградарства 97
Окружна пољопривредна станица у Ћуприји . . . 97
Државни економи и њихови помоћници 97
Срески воћни расадници 99
Државни марвени лекари 100
Државни шумари и подшумари 101
Државни питомци 102
Главна управа свих „Кола Јахача Кнез Михаило“ . 103
Српско Пчеларско Друштво 103
Пчеларско-воћарска задруга у Београду 103
Пчеларско-воћарска задруга у Параћину 103
Крагујевачка пчеларска задруга 104
Савез Земљорадничких Задруга у Београду . . . 104
Савез ловачких удружења 104
Срп. акц. Друштво за земаљски сточни трг, клање и прераду стоке 104
Срп. Краљ. Државна Класна Лутрија 104
Стечај за популарну пољопривредну књижницу . 105
Награде за увођење напреднијих начина радње . 106
Ценовник пољопривредних алата и машина . . . 107
Српске пољопривредне књиге и новине 109

IV. Поучни део:

Рана зелена пиња у пролеће 113
Рад кравама 120
Сађење високих воћака и неговање на сталном месту 124
Ране сорте грожђа 131
Мара живинарка. Пољопривредна приповетка . . 139

ЦЕНА ОГЛАСИМА:

Мањим од петит врсте једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупних писмена по 15 пара од врсте од ступца.

Већим огласима од целе стране 20 динара (10 фор. а. в.) пола стране 10 дин. (5 фор.) четврт стране 3 динара (2·50 фор.)

Поред тога за свако оглашавање по 20 пара дин. државне таксе.

За оглашавање више пута 10 од сто јевтиније.

Преглед 48. броја Тежака: *Чланци*: — Да ли је скорашње семе боље од старијег? — Живинарник треба чисто држати. — Свињарство и свињарска трговина Србије (свршетак). — IX. Пољопривредно предавање за шири круг слушалаца (свршиће се). — *Белешке.* — *Гласник.* — *Књижевни оглас.* — *Цена огласима.*

ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА КРАЉЕВИНЕ СРБИЈЕ

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ
УПУЋУЈУ СЕ
СРП. ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ
У БЕОГРАДУ

ПРЕТПЛАТУ ПРИМАЈУ И СВЕ ПОШТЕ

НА ОСНОВУ НАЈВИШЕГ РЕШЕЊА ОД АПРИЛА 1869. ГОДИНЕ № 204. ПРЕПИСКУ ДРУШТВЕНУ НОСИ ПОШТА БЕСПЛАТНО.

Цена огласима изложена је на последњој страни.

ПОД МОЋНОМ ЗАШТИТОМ ЊЕГОВОГ ВЕЛИЧАНСТВА КРАЉА
АЛЕКСАНДРА I

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869. ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ

ЗА СРБИЈУ
НА ГОДИНУ 8 ДИН. НА ПОЛА ГОДИНЕ 4 ДИН. ЧЛАНОВИ ПОМАГАЧИ, ЧЛАНОВИ СВИХ ДРУШТВ. ПОДРУЖИНА, ОСНОВ. ШКОЛЕ, ВОЈНИЦИ СТАЛ. КАДРА, ЂАЦИ, МАНАСТИРИ, ЗЕМЉОРАДНИЧКЕ ЗАДРУГЕ И ЧУВАРИ ШУМА ДОБИЈАЈУ ЛИСТ У ПОЛА ЦЕНЕ, АКО ПОЛОЖЕ ПРЕТПЛАТУ УНАПРЕД ЗА ЦЕЛУ ГОДИНУ.

ВАН СРБИЈЕ
НА ГОД. 10 ФРАН. ИЛИ 5 ФОР. А. ВРЕД.; НО СРП. ПОЉОПРИВ. УДРУЖЕЊА И ЊИХОВИ ЧЛАНОВИ КАО И СРПСКЕ ЗЕМЉОРАД. ЗАДРУГЕ И ЧИТАОНИЦЕ, ДОБИЈАЈУ ЛИСТ ЗА 6 ФР. ИЛИ 3 ФОР. А. ВРЕД. КАД УНАПРЕД ПОЛОЖЕ ПРЕТПЛАТУ И КАД СЕ ПРЕТПЛАТИ КОД СВОГ УДРУЖЕЊА ПРЕКО КОГА ЋЕ ИМ СЕ И ЛИСТ СЛАТИ

ИЛУСТРОВАНИ ГЛАСНИК СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

ВЛАСНИК И ИЗДАВАЛАЦ
СРПСКО ПОЉОПРИВРЕДНО ДРУШТВО

КЊИЖЕВНИ ОДБОР:
ДР. М. Т. ЛЕКО, М. М. САВИЋ, П. Т. ТОДОРОВИЋ, А. ЖИВАНОВИЋ и Б. Д. ТОДОРОВИЋ.

ОДГОВОРНИ УРЕДНИК
АЛЕКСАНДАР М. СЕКУЛИЋ

БРОЈ 49. У БЕОГРАДУ, НЕДЕЉА 10. ДЕКЕМБРА 1900. ГОДИНЕ ГОДИНА XXXI

ВИЛИНА КОСИЦА

— Cuscuta Epithymum —

Као и свако живо биће, тако и биљка подлежи разним болестима, које јој ометају правилан развитак, изазивају застој у развићу и често пута пропаст. Наука која се бави изучавањем болести биљних зове се *фитопатологија*. Она је наука новија и многобројним огледним испитивањима дошла је до резултата таквих, који пољопривреднику чине многе услуге показујући му пут и начин како да од тих болести очува своје усевне биљке или како да их излечи, ако су се болести већ појавиле.

Под *болешћу* биљном ваља разумети сваку *сметњу* која спречава биљку у њеном развићу. Обичне промене и изметнутости не треба сматрати као болести, јер оне имају сасвим други узрок.

Код сваке болести ваља тражити *узрок* њен и *последице* њене. Јер само ако то двоје знамо бићемо кадри да болест у даљем развићу спречимо и да ју потпуно отклонимо.

Узроци болести служе уједно и као основа за поделу болести биљних.

Биљка може оболети из два узрока:

1. Или на месту на коме се налази нема она свих услова за напредовање и услед тога закржљави, разболе се и угине; или

2. Она има свих услова који су јој нужни за развитак, али се изненада појави нешто, што тако утиче на *здраву* биљку да се она разболи.

Према овоме разни су узроци разбољевања а сви узроци биљних болести дали би се овако прегледно представити:

- 1. Биљка на своме станишту не налази свих услова за напредовање
- 2. Биљка има свих услова за напредовање, али *сиољашњи узроци*, изазивају болест.
  - а) разне повреде
    - наметнице животињског порекла
    - наметнице биљног порекла
  - б) без повреда

Фанерогаме | Криптогаме

Фанерогаме су биљке са видљивим и одвојеним органима за расплођавање т.ј. већ је наступила строга деоба органа за плођење и органа за растење.

Криптогаме су биљке са нејасним органима за расплођавање т.ј. органи са плођење и растење једна су иста ствар.

Под именом биљке наметнице (паразита) разуме се свака она биљка, која није у стању да се самостално храни но је приморана да се храни, сасвим или само једним делом, већ готовом храном друге биљке. Немогућност сопствене исхране почива на немању биљног зеленила, које је главни чинилац при стварању органских материја из неорганских у биљноме царству.

Таква је једна *биљка-наметница* и *вилина косица* (Cuscuta Epithymum, или C. Trifolii), коју хоћемо изближе да опишемо. Она ботанички спада у ред Cuscutace-a, које спадају у фамилију Convolvulace-a. Вилина је косица права наметница. Она нема лишћа, а клија из земље. Семе њено врло је ситно, ситније од семена обичне детелине. Боја семена није сјајна као код семена у детелине, већ је обично тамна. Осим тога има зрна и црнкастих и зеленкасто обојених, а сва су округла.

Као што се из слике види клица вилине косице нема листића при клијању већ је то један конац: корен и стабљика. Клијање иде врло брзо, али је неправилно. Семе њено клија *дуже* од семена детелине. Обично клија после 10—11 дана, а често пута тек после 6 недеља. Отуда се детелина обично прве године и осили, те се вилина косица и не види. Што се тиче самога клијања оно бива овако: прво се појави коренчић, а за тим стабло које се змијасто на све стране увија док не нађе какву биљку (детелину) и почне око ње да се обавија. Чим је вилина косица нашла детелину, она се око њеног стабла чврсто почне обвијати, корен јој угине, а она т.ј. стабло њено даље расте и биљку све више и више обавија. Од места на коме је вилина косица додирнула детелинско стабло, угине све до корена а *на овоме месту додира образује она органе за сисање*, који почну да сисају храњиви сок детелине и хране вилину косицу, која се сад све даље и даље развија. Обично иду после овога неколико обавијутака без сисаљака, а вилина косица онда тражи друго стабло, другу биљку на којој се прикачи, образује органе за сисање и то тако даље иде док не зарази велики део детелине. Важно је, дакле, знати да су органи за сисање храњивог сока само на месту додира вилине косице и детелинског стабла. *Сисаљке* вилине косице пробију кору и све слојеве покожице итд. до самих влакнасто-дрвених делова и ту се образују разни судови, који са судовима стабла детелинског потпуно се испреплићу и расту. Сисаљке се образују врло брзо и у врло великом броју.

Вилина косица расте у дужину 30—60 см. Боје је пурпурно-црвенкасте. Она цвета у почетку јуна па све до конца месеца септембра. Цветови су клупчасти, а семена се образује много и растура по детелишту или луцериште. Семе пада у земљу 1—1·5 см. дубоко и ту даље клија, а лозице ове вилине косице презиме око корена детелине или луцерне, да на пролеће брже и јаче се развију од саме детелине.

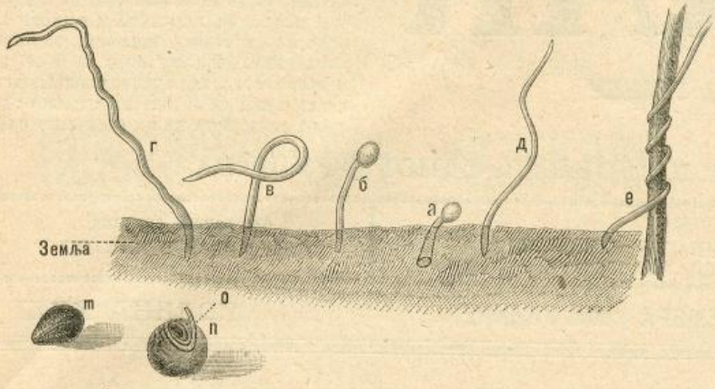

Вилина косица: а, б, в, г, д клица из земље, е биљка се обавија око детелине; m семе; o зачетак — нова клица, n пресак семена.

Вилина косица чини ужасне штете с тога се и сматра за највећега непријатеља детелишта и луцериште а осим ових биљака живи она још и на кромпиру, хмељу, конопљу, грахорици (Cuscuta europea) где такође чини огромне штете. Поред тога једна врста наметница је на лану (Cuscuta epilinum), а такође на врби, тополи итд. налази се она (Cuscuta lupuliformis). Борба против ње је тешка. Само семе детелине из трговина, које нам гарантују за чистоћу, може садржати у 1 кгр. од 20 до 78.000 семена вилине косице. Може се само замислити колико ће се вилине косице развити на њиви и колико ће биљака бити принуђено да и за себе и за њу храну спремају, а да и не говоримо о томе како ће нам брзо детелиште јадно и чемерно изгледати.

Предохрана од ове наметнице-биљке налазе се у *потпуној чистоћи* семена од детелине. С тога при куповини семена од детелине ваља се обраћати само оним трговцима за које се поуздано зна да је семе чисто без и једног једиога зрна од вилине косице.

Ако сами производимо семе или ако га купујемо од несигурна трговца, треба да га пречишћавамо. То се да најлакше извршити ситима која су нарочито за то удешена. Овака сита имају на 7 q. см. равно 22 рупице. Њима је лако одвојити семе од вилине косице. Ово семе, а и семе детелине са вилином косицом не сме се стоци давати, јер семе њено пролази потпуно здраво кроз животињу и доспева у ђубре, а с тим и на њиву, па ће нам се опет и тамо појавити, гди ни сањали нисмо. Осим ових сита постоје и нарочите машине за пречишћавање детелинског семена, но оне су сразмерно скупе, а, као што смо напоменули, и са овим ситима може се посао доста добро и сигурно извести.

Ако ипак имамо вилине косице на детелишту или луцериште, онда се морамо и требамо свим силама да трудимо да ју искоренимо, јер ћемо иначе имати огромне штете.

Овде ваља да напоменемо, да вилина косица није једногодишња биљка. Она је *вечита*. Она презими са младим јесењим изданцима детелинским и на пролеће се развија — не мора се дакле из семена развити. У другој години развија се најјаче, а увек се налази искључиво на надземним деловима биљним.

Начин како ћемо је на детелишту или луцериште уништити овај је:

Мора се *пре цветања* сасвим до земље посећи оно место где је се појавила заједно са биљкама на којима се налази. Све ово што је посечено треба врло нажљиво скупити и без губитка са детелишта удалити и *сагорети*. Сад ваља и на 50 до 60 см. даље целу околину покосити и тако исто спалити, јер се она често пута не може да примети пошто она само појединe кончиће распростире. Само је на овај начин могућно уништити вилину косицу. Ако нисмо баш сигурни да ћемо и на овај начин уништити сву вилину косицу, онда треба да оно парченце земље, са кога смо покосили вилину косицу и детелину, да за 2—3 сант. у дубину још земљу раскопамо и то однесемо. Главно је, дакле, да оно што до земље покосимо са свим са њиве однесемо и потпуно сагоремо. То парченце земље можемо брзо прекопати и семеном засејати, па ће нам детелина брзо нићи.

ПОДЛИСТАК

ГДЕ ЈЕ СРЕЋА?

од

ЧАРЛСА БАРНАРДА

ПРОФЕСОРА ГУТОНСКЕ ПОЉОПРИВРЕДНЕ ШКОЛЕ

(Америка)

Негда је у некоме селу живео један небатли човек. Дуго је у свему трпео оскудицу и све је очекивао да му се јави *срећа*. Напослетку, стрпљење га издаде, узме новаца што је имао, затвори кућу и пође путовати. Дуго је ишао и свакога, којега је год срео, питао је: *где ће наћи срећу?* Из одговора је видео, да код њих она није, и да је извесно негде далеко. Неки су му говорили, да је она код њих била недавно, или да је отишла у неко друго место; други су му казивали, да је она час тамо, час онамо. Пропутовав много и потрошив све новце, он се погружен врати кући, *и овде спази срећу*, која сеђаше и очекиваше његов повратак. Кад јој приђе, она брзо устаде и рече му:

„Ја овде очекујем тебе, надајући се да ћеш ме пустити у кућу. Но, ја сам очекивала тако дуго, да сад морам ићи другима, који су, може бити гостољубивији од тебе“.

Рекав то, срећа се огрну горњом хаљином па оде, и човек је нигда више не виде својим очима.

И сад многи мисле, да се срећа налази негде далеко од места њиховог становања, и кад би знали где је, они би тога часа пошли да је траже. Многи мисле, а негда и другима саветују, да траже срећу час у граду, час на мору, час у селу. Већина тих људи веле, да је срећу лакше наћи у граду.

Да ли је тако? Зна ли ко, у самој ствари, где је срећа? И зна ли ко, како ће се се наћи? Та су питања за многе врло важна и многи би хтели имати на њих одговора.

У првом реду да се упитамо: шта је то срећа? На то питање тешко је дати такав одговор, с којим би сваки био задовољан. Сваки срећу схвата на свој начин; један је види у овоме, други у ономе. Но већина сматра да је оно срећа, кад човек има или може збавити све, што му је за живот потребно: храну, одећу, стан, књиге, слике, кола итп. Ко све то има, за тога говоре да је срећан. А како се све то што желимо имати, може набавити, купити за новац, то већина срећу гледа у новцу. Богаташе људе сматрају за срећне, а сиромахе за несрећне. А отуда се рађа питање: како ће се доћи до новаца, куда ће се поћи да се они добију? Како ће се доћи до новаца! Млади људи, младићи и девојке, чим ступе у живот виде, да у старијих има новаца и чуде се, како су они до новаца дошли. Ако се коме било обрате молбом да им да новаца, буду одбијени. Излишног новца, као што се види, нема; но где било мора му бити извора. За новац се добива и рад, и храна, и све што је за живот потребно; и они мисле, да је све богатство приграбљено, да га је грабио ко је хтео и да младим људима, млађем нараштају, није остало ништа. Да ли богаство расте у градовима? Често се говори, да се овај или онај одселио и тамо обезбедио богат живот. Како је то урадио? Где је то нашао?

Може се на оним местима где се вилина косица појавила употребити и горење са сумпорном или хлороводоничном (солном) киселином али оне уништавају не само вилину косицу но и детелину — а и скупо су средство за лечење.

Има још један начин уништавања вилине косице а тај је, да се она заражена места поспу сламом и да се запале, па после да се земља прекопа и на ново засеје. И овај начин да се употребити, али само дотле док су места заражена мала.

Ако је вилина косица заузела велики простор и прети да са свим уништи детелиште, онда нема друге помоћи но истерати *овце* да га опасу и онда преорати и за дуже време на овој њиви не сејати детелину.

Код лана, грахорице, хмеља итд. да се вилина косица уништити просто чупањем заражених биљака.

Сва лечења код детелишта најбоље је предузети по првом кошењу.

У Аустрији постоји и закон о уништавању вилине косице. По њему је сваки онај који има њиву, ливаду, или пашњак, па било да је то његова својина или да је закупац, да уништава вилину косицу и то за *време њеног цветања*. Исто тако мора се уништити вилина косица и на границама имања, на шанчевима, усекама, путовима, а нарочито на жељезничким насипима. Цветале или прецветале вилине косице не сме се нигде наћи. Сваке године у доба цветања и после овога стручне комисије испитују поља и кажњавају оне који законске прописе нису извршили, а на њихову штету саме наређе те се вилина косица и друге штетне биљке униште. Председници општина имају да се старају о извршењу овога закона у првом реду и они имају право и морају сваког онога да казне ко не извршује овај закон и то новчано од 1—20 фоината или затвором од 12 сах. до 4 дана. Добивени новац иде у сиротињску касу дотичне општине.

Ово наведосмо само с тога да се види како се вилина косица сматра за штетну биљку и како чак и закони постоје и врло осетне казне за оне који га не извршују — а с намером да нашим пољопривредницима и онима који су у непосредном додиру с народом укажемо на ову штетну наметницу и да их умолимо да се старају да се она, ако се буде појавила, што пре уништава, јер није, можда, далеко време кад ћемо и ми морати и за то прописе стварати да би заштитили и осигурали земљорадника од многих и многих оваких и овим сличних недаћа.

М. Н. Лук.

IX. ПОЉОПРИВРЕДНО ПРЕДАВАЊЕ
ЗА ШИРИ КРУГ СЛУШАЛАЦА

(свршетак)

Најпростији је облик овог чистог узајамног обезбеђења кад се на крају године израчунају штете и потребна сума за њихову исплату разреже на сваког задругара према вредности за коју је обезбедио његове усеве, дакле кад се премије доцније полажу а тако исто и накнаде доцније исплаћују. Тада се ни најмање не води рачун о вероватности наступања града. Премије се у том случају тачно управљају према стварним штетама. Но разрез се може и унапред да изврши и то према вероватној просечној накнади, која се има у току године да изда. Тако разрезане суме морају се унапред и да положе. У случају да те унапред разрезане и наплаћене премије покажу неки сувишак по исплати накнаде за стварно претрпљене штете од града, онда се тај сувишак њен резервише да се њиме покрије мањак који би се јавио и ако би се јавио у којој од идућих година; или се враћа задругарима по сразмери њихових уплата, или се задржи за олакшицу идућих уплата. Ако пак сума потребна за накнаду стварних штета изнесе више но што преставља сума унапред разрезаних и наплаћених премија, онда се мањак попуњава у првом реду из резервног фонда, наравно ако га има а ако тога нема или није довољан онда се изврши накнадни разрез на задругаре.

Обезбеђење накнаде штета од града може се да изведе и у облику акционарских друштава. У том случају пољопривредници, који осећају потребу у обезбеђењу и ње су свесни, уместо да један другом врше ту услугу остављају тај посао трећем, који је од њега створио за се нарочит позив и за њ се наплаћује. Тај трећи редовно је какво акц. друштво. Разлика између овог облика за обезбеђење и задружног оличена је у спекулацији која је главна одлика акционар. друштава. Ње нема код задруга. Друга је одлика што је акц. друштвима потребан капитал за одправљање свог посла и ако служи више као резерва. Задругама није потребан основни капитал, јер им за тај циљ служе једино премије, које такође има и код акц. друштава. Потребан им капитал састављају акц. друштва, као што је познато у обиму

„Нашао је у граду," само то и могу одговорити. „Богатство је само у граду, тамо се мора и ићи, тамо ће се оно и наћи." На тај начин сваке године стотине младих људи и девојака настањују се у град, надајући се ма којим начином наћи тамо много жељену срећу. Неки је, до душе, и нађу, т.ј. постану богати но *многи је никада не нађу, једино зато, што су је код куће оставили.*

Веома је важно знати: откуда долази богатство? Где је и у чему је извор богаства? Оно мора одакле било долазити. Многи су га нашли. Било је доба, кад су они имали врло мало, или сасвим нимало. Ми знамо, да у досељеника, који су основали Плимут-Рок[1]) није имало ништа, осем један не баш велики простор земље на све. А сад је та стара насеобина једна од најбогатијих у Сједињеним Државама Америчким. Насељеници по морској обали — и у вишим и у нижим пределима, — били су људи сиромаси, а сад господаре милионима богатства. Нова Калифорнија[2]) је пре педесет година био предео сиротан, без градова, без капитала, а сад је богат крај. Каже нам се, да се тај крај обогатио копањем злата. Истина је: житељи калофорниски обогатили су се златом. У Пенсилванији[3]) копају из земље гвожђе и камани угаљ. По томе, гвожђе и камени угаљ чине богаство житеља те државе.

Из ових примера се види, да је *земља извор богатства.* Но где нема ни злата, ни сребра, ни каменог угља, ни гвоздених руда, откуда се тамо бере богаство? *Такође из земље.* Злато и сребро, бакар, гвожђе, камени угаљ, дијаманти и драго камење чине само мали део богатства сваке земље. Главно је богатство свакога краја и предела у обилности хране свакога рода, у обилности намирница за живот, — и све се то добива од земље и само с онога њезиног дела, који се зове *зиратна земља.* На тај начин очигледно се види, да је једини обилати извор главнога, суштаственог богаства у свету, — *зиратна земља.* Зато није никакво чудо, што је онај човек *нашао срећу код своје куће,* јер му је она била тако близу — лежала му је под ногама. ***Срећа се налази*** не у далеким градовима, већ вазда под ногама ***— на њиви, у воћњаку, на ливади, у шуми, иго равницама, у ренама, у великим и широким морима.*** Само на два се места срећа не може наћи — у пустињи и на градским мостовима.

Ето, где је срећа!

---

[1]) Сад град у Северо Америчким Државама, на обали атланског океана. Основана је од првих насељеника 1620 године.

[2]) Најзападнија државица Сједињених Држава.

[3]) Држава западно од Њу-Јорка.

акција и уплатом сума на које оне гласе. Акције се обично не уплаћују подпуно, већ само 10—20%, јер потребну суму за исплату накнада по правилу дају опет сами обезбеђивачи у облику премије а акционар. капитал служи као гарантни фонд, или резервни фонд у случају да премије не достигну. С тога се величина премија мора унапред тако да одмери како би укупна сума њихова према вероватности добивеној била довољна за покриће накнаде будућих стварних штета. Зато су акционар. друштвима и у много већем степену потребна статистичка дата, на основу којих би могла израчунати вероватност штетних случајева, које ће тек у будућности наступити. Код акц. друштва премија не само што је унапред утврђена, већ је и стална, тако да обезбеђеник није ни у ком случају дужан да положи ма какву доплату. Исплатом те сталне премије[1], а на основу закљученог уговора задобија он право на подпуну накнаду, али и ништа више. Ако укупна сума премија изнесе више но укупна сума исплаћених штета заједно са управним трошковима, то се тај сувишак не дели на обезбеђенике, већ припада акц. друштвима, и улази у састав зараде или дивиденде, која се при крају године и закључку рачуна даје акционарима. Тај сувишак, та управо добит или зарада и била је главна и једина побуда која је покренула и определила акц. друштво да се лати ове врсте обезбеђења. Зато опет мора акц. друштво само и да сноси губитке ако би накнаде, које се имају да исплате изнеле више но укупна сума наплаћених премија. Јер тиме њихове обвезе према осигураницима нити се мењају нити престају. За тај циљ служи им у првом реду уплаћени капитал. Осигуранике се ни најмање не тиче: да ли штете од града представљају већу или мању суму но укупна сума премија.

Капитал, који служи као гарантни фонд и резерва може доносити довољну ренту, ако се жели да друштво опстане. Према томе рента се јавља као прави и главни циљ ак. друштава. Рента је код њих оличена у разлици која се покаже између укупне суме премија, камате на њих за међу време, камате на резервни фонд с једне стране и стварно исплаћене накнаде с друге стране. Због тога ова врста обезбеђења постаје у рукама акционара чисто спекулативан посао са разним његовим последицама, од којих су неке повољне, као: већа, тако рећи трговачка тачност при исплатама накнада, економичније одправљање послова место фамилијарног; а други опет не повољни као: спекулативно проширавање посла, али само оног, који се добро рентира; мања савесност при избору средстава, већи управни трошкови, договор са такмичарима на штету оних који осећају потребу у обезбеђењу.

Да би се дошло до што веће зараде обично су премије што је могућно веће, а накнаде што је могућно мање, те отуда и већа дивиденда, која да би била још већа незазире ни од великог ризика. Главни је циљ само што већа разлика између премија и накнада које се за штете имају да плате.[1])

Најзад може се обезбеђења да лати и сама држава и то на два начина. Прво вршећи тај посао као и свако акционарско друштво или задруге и не нагонећи никога силом да се код ње обезбеди. Затим кад законом обвеже све пољопривреднике да се морају код ње да обезбеде. Онај први начин може бити двојак. Тако или држава врши обезбеђење упоредо са приватним друштвима и такмичећи се са њима; или она тај посао задржи искључно за се, онако исто као што то чини с поштама и телеграфима итп. Такмичење ретко даје повољне резултате и код других истоветних установа. Узрок је скупља државна управа и недостатак заинтересованости код њених органа. С тога и ни је за препоруку. Искључено право без принуда тако исто не би имало повољне резултате.

Према томе кад се изближе посмотри замисао о непосредном раду државе на овој грани пољоприв. обезбеђења онда се једино може захтевати *обавезно обезбеђење*, а то ће рећи кад се сваки пољопривредник *силом закона* нагони да своје усеве мора осигурати.

Када би се држава у томе послу такмичила са приватним друштвима њена би администрација неминовно била скупља, јер онда не би сва обезбеђења у земљи те врсте била сконцентрисана код ње. Ако би држава искључно за се задржала обезбеђивање али оно не би било обавезно, успех би зависио у многоме од увиђавности, које нити има довољно нити се може да претпостави код пољопривредника, над чијом главом као Демоклов мач стално виси опасност од града. Највећем се успеху може с правом и једино надати од *обавезног обезбеђења*. Није ни оно без мана. Јер нека би се обавеза ограничила на чист земљорад настаје питање где престаје земљорад а почиње градинарство, где су границе између земљорада из занимања и земљорада из уживања или ради домаће потребе, између земљорада и воћарства, земљорада и винодеља? Ако све оне чији усеви могу бити градом оштећена обвежемо да се морају обезбедити, онда ће принуда бити примењена и над онима који су најмање заинтересовани за обезбеђење. Ако би опет извесне радове искључили, то би оштетили многе којима је обезбеђење потребно колико и насушни хлеб.

Ну то мало исчезава испред огромних економских користи од обавезног обезбеђења. Јер што је ван питања и што се са сигурношћу може да тврди, то је да би обавезно обезбеђење с искључним правом за државу неоспорно најјевтиније било, због огромног броја обезбеђеника, који се ни на који други начин не могу у тој мери сконцетрисати; и да би услед тога оно мање жртве тражило него распарчена акционар. друштва и задруге.

* * *

Пре него би прешао на начин на који би, по моме мишљењу, требало извести ово обезбеђење у нас нека ми је дозвољено да укажем на једну грешку, која се као црвен конац провлачи при расправи питања о пољоприв. обезбеђењима у опште, а обезбеђењу накнаде за штете од града посебице. Многи сматрају да је начело узајамности спроведено једино код задруга. То је из основа погрешно, јер га има и онда кад се обезбеђења лати, било држава, било акц. друштво. Од куда то? Ево откуда! Без узајамности обезбеђење се не да ни замислити, а још мање извести. Јер се само помоћу ње а ни на који други начин не може штета једнога ни неколицине да огласи за штету свију, а у том се и састоји суштина самог обезбеђења. Обезбеђење у облику задруге разликује се од обезбеђења државног и акц. друштава једино у начину на који се узајамност изводи.

После овога кратког уметка коме је био циљ да објасни начело узајамности, покушаћемо да покажемо на који се начин по нашем мишљењу може у нас најбоље и најпрактичније извести ова врста пољопривредног обезбеђења.

Са акционар. друштвима биће мо брзо готови. Она могу бити или домаћа или страна. Да се ни једно страно друштво за обезбеђење не ће латити овога посла код кога ризик игра видну улогу, то је више но сигурно, кад се има на уму да код нас још нису извршена довољно тачна посматрања о опасностима којима су извесна места, а још мање извесни усеви изложни граду, нити прикупљени довољно тачни податци и величине штете, и да од толиких друштава за обезбеђење која од више година врше друге врсте обезбеђења у Србији ни једно није показало готовост и добру вољу да се привати тога посла, ни онда када то врши у својој домовини и у другим земљама. Али нека би било изгледа за то, нека би и које од већ постојећих код нас друштава или неко ново изјаснило за то, ипак по моме најскромнијем али најдубљем уверењу ни тај посао не бисмо требали да предајемо странцима, кад се сами можемо да постарамо за њ. Мени се чини, да је сувише кратковида економска политика која дели мишљење да наша отаџбина много добија у разним страним друштвима и капиталима. Јер друго је послужити се само страним капиталом за какав користан и производан посао, а друго оставити тај посао страним капиталистима и друштвима да га немилостиво експлоатишу на нашу штету и сву корист за себе вуку.

Сувише би искочили из оквира данашњег предавања кад бисмо се упустили у опширније излагање ове значајне и истините економске поставке којој се код нас не поклања достојна пажња.

Да ли не би било боље ако бисмо покушали да за тај посао створимо домаће акционар. друштво? Не би, јер неглеђећи на оне недостатке тог облика обезбеђења, којих се мало пре дотакосмо, тешко би ишло са остварењем таквог друштва или ако би се што и постигло с великим напором, пропустили бисмо доста време, а свако задоцњење да се уведе у живот оваква корисна установа, за којом помаже наш пољопривредник био би напротив грех, који би се и даље светио, остављајући млогог вредног и марљивог домаћина на милост и немилост немилосрдног елемента.

Тешкоће за остварење домаћег друштва акц. које би се латило обезбеђења накнаде за штете од града леже у првом

[1]) Wagner, Versicherungswesen, у Schönberg, Volkswirthschaftslehre II. свеска.

реду у недостатку поменутог посматрања и сатистич. података о опасности којој су изложена поједина места и усеви и тачне оцене стварних штета. Затим у недостатку готовости од стране нашег новчаног света, да своје капитале делимично уложе у једно предузеће, које им није у стању да унапред зајемчи извесну, доста знатну ренту. Код данашњих прилика, које пружају и сувише могућност за сигурнију и знатнију ренту у интересирању и ажиотажи ретки су ти који се тако лако решавају ма на какав посао, ма на какво економ. предузеће са мањом рентом. И ако се нађе по који, тај обично спада у ред осредњих капиталиста коме треба да смо захвални за његову предузимљивост, јер је он један од пионера наше привредне будућности.

Па можда би било корисније ако бисмо тај посао оставили задругама, које се оснивају по начелу самопомоћи, једном од најздравијих економских начела. И онда бисмо се само требали да потрудимо да и живом речју и писменим поукама порадимо да се такве задруге и склапају

Не, јер и кад било изгледа за остварење те жеље и кад би се, као што је потребно могле такве задруге да распростру по овој нашој лепој домовини брзо и у оној мери, која је потребна да би се жељени циљ постигао, може је тврдо уверење да то за сада не бисмо требали чинити. Два ме разлога на то опредељавају. Први је, што би тиме омели развој и напредак наших земљорадничких задруга, које тек што су почеле хватати корена, а којих се благотворни утицај на бољитак нашег пољопривредног живља почео у велико да осећа, за што имамо да заблагодаримо у првом реду прегаоштву оних који су ту дивну и корисну установу знали и умели са стране да унесу и да је прилагоде нашим приликама, те на тај начин попуне оне осетне празнине, које је за собом оставило неминовно пропадање наших красних породичких задруга, којима као захвални синови треба да смо благодарни за самостални државни живот и могућност да уђемо у коло културних народа.

Други разлог, који ме је определио да сам противан за сада да се ова врста пољоприв. обезбеђења остварује у облику задруге, тај је, што је код задруге за њихов успешни рад и напредак једна од најглавнијих погодаба да се *ограниче на што је могуће ужу област и на задругаре који се лично међу собом познају*, како би један другог контролисати могли, а код обезбеђења ове врсте необходно је потребно *да оно обухвати што већи простор*, ако се жели да буду од стварне користи, и то прво због неправилности и немогућности да се унапред израчуна појављивање града и његово просторно наступање, друго због тешкоће у техничком извођењу обезбеђења и утврђивању величине премија.

И онда на крају крајева не остаје ни један други пут но да се тога посла лати сама држава? Тако је. Ми смо с тиме на чисто јер обезбеђење накнаде за штете сматрамо за јаван посао онако исто као и обезбеђење правилног и уредног саобраћаја средством поштa и телеграфа. Држава која је позвана да се брине о свима редовима наших грађана не сме оставити такву једну неоспорно економску установу ча милост и немилост неувиђавности, незнању, неумешности па шат и сујеверју једног најмлогобројнијег реда кога напредак и благостање треба да је за њу највиши закон. Она не сме мирно да гледа како сваке године град немилостиво штети њену срж, остављајући за собом беду и невољу, водећи сиромаштву, и претераном задужењу, јер и она сама од тога трпи штету, јер губи пореске обвезнике и на њихово место добија бескућнике, који нису у стању да дају ни Богу Божје ни цару царево. Стара изрека у промењеном руву гласила би данас, за наше прилике: *богат пољопривредник богата и држава, сиромах пољопривредник сиромашна и држава.*

Заступајући мишљење да се ове врсте обезбеђења треба да лати држава и то што пре, додајем да оно мора бити *обвезно* или *иринудно* ако се жели да оно постигне жељени циљ. Само се на тај начин може да подмири код нас у оној мери потреба у обезбеђењу накнаде за штете од града у којој се она осећа. Јер није мала ствар кад прелиставајући статистичке годишњаке и израчунавајући по њима нађемо да штета од града у Србији износи просечно нешто јаче од 10 милиона динара годишње. Ограђујемо се одма од исправности тих дата, јер нам је познат начин процене штета које врше наше полицијске власти, али нека би та штета била за 40% мање, ипак је она толико велика, да се морамо чудити за што се данас чекало и гледало скрштених руку на ту напаст. Кад би смо веровали да је то дошло у очекивању на сигурни успех с покушајима да се нарочитим топовима разагнају градобитни облаци могли би смо још и прогледати кроз прсте, али смо уверени да је томе узрок мало наш немар коју смо особину међу осталим примили од наших старих угњетача неприхваћајући ништа што беше у њих добро.

Једино државно обезбеђење изведено принудним начином пружило би могућност да се сва обделана земљишта увуку у обезбеђење и на тај начин постигне најбоље изравнење у ризику, како се само пожелети може. Тиме би уједно била остварена и солидарност интереса пољопривредника у целој земљи и дало видна доказа уверењу о неопходности узајамне потпоре и помоћи.

Ако обезбеђење не би било обавезно онда би млоги, којима у ствари прети опасност од града остали не обезбеђени својом кривицом или и без ње. И то било из незнања и безбрижности или из оскудице наклоности за штедњу или због недостатка у добром и јевтином обезбеђењу. О томе се можемо уверити прелиставајући статистику обезбеђења у напредних држава, која нам казује да се без принуде обезбеђује највише 48%

Државно обезбеђење које би било обавезно не би се имало бојати утакмица, те би тај посао извело и удесило онако како би се најбоље одговорило општим интересима. Због тога, што би у том случају сва обезбеђења била сасредсређена на једном месту — у државној установи за обезбеђење, тај би се посао вршио млого јевтиније но када би обезбеђење било распарчано између већег броја друштава и задруга, тим пре што би га држава могла да споји са другим гранама државне управе. Због тога би и премије биле мање, њена наплата тачнија а исплата накнада бржа. Тако, наплата премија и исплата накнада могла би се да доведе у везу са пореским оделењима, а оцена штета са установом среских економа.

На овом месту ваља нама приметити, да у први мах обавезно обезбеђење од стране државе не би се, по нашем мишљењу могло извести код нас на начин на који се обезбеђење у опште практикује у напредним земљама, а то ће рећи: да се сваки пољопривредник обезбеђује за суму коју он хоће, да се величина премија удешава према тој суми и врсти усева и да држава буде безуслвно дужна исплатити потпуну накнаду према стварној штети. А не би се могло извести с тога што, као што смо то већ нагласили не располажемо са потребним за такво обезбеђење тачним податцима. Јер наша Државна Статистика не прикупља дата о опасностима, којима су поједине врсте усева изложене граду. Сем тога недовољна су и дата која нам пружа о тој опасности за поједина места. И најзад ни су тачна њена дата ни о штетама. Јер кад знамо, да Немачка показује 1.98 дин. штета од хектара, *кад се узму у рачун сва обделана земљишта;* Аустрија 2.90, Француска 3.30, онда је млого за Србију 5.50 динара, колико оно излази кад на основу Годишњака израчунамо просечну годишњу штету на 1 ha. Или кад штету од 1 ha. израчунамо према простору само оштећених земљишта, па нађемо да је она у Француској 36.25 дин. у Аустрији 28.00 дин. у Мађарској 36.50 дин. у Немачкој 32.50 дин., онда морамо признати да је штета од града претерано цењена кад по Годишњаку опет нађемо да она у Србији просечно износи 52.5 дин.

С тога нам и не остаје ништа друго, до, да се све дотле, докле нам не пристигну довољна, и што тачнија статистичка дата, почнемо онако како је то пре неколико година учинила Бугарска, која нас је у томе претекла.

А то ће рећи, треба да установимо нарочити *фонд за обезбеђење накнаде за штете од града*, који би стајао под непосредним надзором Министарства Народне Привреде. Њиме би руковала или самостална управа, или управа фондова. Ово друго, по моме мишљењу било би корисније, јер би се тиме знатно уштедило на управним трошковима. То би требало да буде тим пре, што Управа Фондова, чим стане на своје ноге, треба у делокруг њеног рада да унесе обезбеђење свију врста.

Овај фонд требао би, по могућности да обухвати све врсте усева и плодова.

Премије, које би он за своје услуге наплаћивао не би се одређивале према суми за коју би се појединац желео да обезбеди, нити према вероватности жетвеног приноса, већ према простору, а наплата би се вршила као прирез уз непосредни порез.

Од тога је ли прирез у време плаћен, зависило би право на потраживање накнаде.

На накнаду коју оштећени има да прими из овог фонда не би се могла ставити забрана, нити би се она могла узети у попис.

Штета мања од 15% пала би на терет оштећеног. Толико би се имало одбити и сваком оном, који би био оштећен преко 75%.

Ако би имаовина фондова, рачунајући ту и резерву, која би се образовала из могућих сувишака, показала недовољна за покриће накнада, онда би ове морале сразмерно свести.

Штету од града процењивали би вештаци, којима би председавао срески економ, а по нарочито прописаном поступку.

При оцени водио би се рачун: колики би био вероватни принос жетве, да није било града.

Штета би се оцењивала према најближој пијачној цени.

Противу процењене штете обезбеђеницима би се дало право жалбе на суд.

За важење обезбеђења оставили би се разни рокови, према врстама усева, али крајњи рок не би смео бити дужи од 15 октобра.

Обезбеђеници би били дужни да за 48 сах. пријаве сваку штету од града, и то месном кмету, који би опет за других 48 сах. био дужан да о томе извести среског економа, пошто претходно са три одборника приближно оцени простор, који је град захватио и штету од њега.

Срески економ био би дужан да у року од 5 дана сазове процењивачки одбор ради тачне процене штете.

За све време до коначне оцене, оштећени не би смео ништа предузимати на оштећеном пољу.

Не пријаве у време, подизање заоставши плодова и преоравање пре оцене повлачио би губитак права на накнаду.

За појачање фонда, сем дотације од стране државе, корисно би било довести га у везу са фондом за поплављање, с којим рукује данас Управа Фондова. Тако исто добро би било, ако би спојили и са општинским кошевима, јер је, по нашем мишљењу ова установа у њеном садашњем облику *застарела*, што је грехота код *данашњих развијених преносних средстава* остављати толики капитал да у натури бесплодно лежи и буде развлачен од репатих и кусих пацова, кад се кошевска храна може лепо да уновчи и на приплод уложи, а за новац у случају глади набави храна.

* * *

Незнам да ли сам био сретан и да ли ми је испало за руком убедити пријатеље наше пољопривреднике о потреби ове врсте пољопривредног обезбеђења и нужности и да га видимо што пре остварено? Незнам ни да ли сам успео задобити их за начин на који мислим да би обезбеђење накнаде за штете од града требало код нас у почетку извести? Али што знам и у што сам тврдо уверен, то је: да ако Пољопривредно Друштво, које је ставило себи у задатак, да се брине о свему што се клони напретку нашег пољопривредника, тог моћног чиниоца у нашој народној привреди, буде достојну пажњу поклонило овој важној установи, оно ће знати шта му треба радити за њено остварење. Тиме би Пољопривредно Друштво унело још један диван и мирисави цветак у киту својих заслуга на бољитак наше Пољопривреде.

БЕЛЕШКЕ

Сода предупређује укисељавање млека. — Под разним звонким називима, а за врло велику цену продају и препоручују разна средства за спречавање, да се млеко не укисели. Тачним испитивањем нашло се је, да је у тим средствама главни састојак — *сода* (угљено-кисели натрон), коју можемо у свакој апотеци, а још јефтиније у дрогерији добити. — Од пречишћене ове соде, треба узети на врх ножа и помешати с једним литром млека; та је количина довољна, да се млеко не укисели. Па и већ мало накисело млеко може се овим у толико поправити, да се окувати и јести може. Сода не даје млеку никакав задај. За млекаре је ово средство од превеликог значаја.

Да растерам жижак. — Познато је, да има читава поворка средстава, којима се жижак из пшенице, или из кошева истерује. Али врло просто и сигурно је средство *хмељ*. Где у кошу има жишка, па и пшеничних мољаца, треба по зидовима повешати хмељове лозе, коју треба сећи онда, кад је хмељ у развијеном цвету. Још је боље, кад се и у само жито угура по нека цела цваст од хмеља. Сигурно ће се жижак од тога разбећи. То сам чинио и препоручивао другима и увек беше успеха.

Мелем за рањаве воћке. — Наступа зима, па ће бити и од зечева оглоданих младих воћака. За рањаве воћке, које су зечеви оглодали, најбољи је мелем, најбоље је средство, да се рањава места најпре оштрим ножем исеку, лепо очисте, и онда следећим мелемом замажу, који се овако прави: Узми 1 килограм катрана и 4 килограма просејаног пепела од *каменог* угља, Све ово добро измешај и меси дотле, док буде као почвршће блато, па га онда, или одмах употреби, или га остави за доцнију употребу, јер се на хладном месту остављен, овај мелем врло дуго одржати може. Овај мелем држи се, на ранама намазан, много дуже од ма ког другог познатог мелема, продре у све пукотине и остаје увек гибак, те га с тога не може покварити ни јака летње пренека, ни јаки мразеви преко зиме. Овај је мелем још и с тога добар, што у катрану има карболне киселине, која сву шкодљиву гљивицу још у зачетку поништава. Поједини опити, које писац ове белешке чинио, потпуно су били задовољавајући, у тој мери, да се на основу сопственог искуства овај мелем сваком воћару може препоручити. И за замазивање пукотина од дасака, у којима су се улегле стенице, ово је средство врло добро.

Дуван против гусеница и бувача. — Изврсни немачки градинар *Мајер*, препоручује дуван за поништавање гусеница и бувача. Треба узети ситног прашка од љутог дувана, па га посути по оном површу на које су се наврзле поменуте штеточине, па ће их за цело нестати. О томе сам се нарочито уверио код ротквица, на којима је лишће било препуно бувача. Кад сам их посуо прашком од дувана, они се, или разбегоше, или поцркаше, јер моје ротквице осташе чисте од бувача.

ГЛАСНИК

Мађарска пољска привреда на парискоj изложби. — Мађарска пољска привреда била је на париској изложби заступљена видно. Од 423 излагача 30 од сто одликовано је. Добили су 18 излагача велику награду (grande prix), 40 златну медаљу, 54 сребрну медаљу 29 бронзану медаљу и 15 похвалницама (mention honorable). Четири велике награде добило је мађарско пољопривредно министарство. По извештајима које имамо при руци, мађарска половина монархије много је боље била представљена на изложби пољском привредом и заводима пољопривредним, но аустриска половина.

ДРУШТВЕНИ И ПОДРУЖИНСКИ ПОСЛОВИ

ЗАПИСНИК XXVIII. СЕДНИЦЕ
Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва

Држане 16. октобра 1900 год. у Београду

Били су: Председник г. Милутин Савић, потпредседник г. Александар Секулић, благајник г. Благоје Тодоровић, чланови одбора г.г. Паја Тодоровић, Илија Кремић, Јован Јекић, Мирко Миљковић и Нинко Јовановућ.

Председавао председник г. Милутин Савић, бележио писар Радослав К. Спасовић.

216. Прочитани су записници XXV, XXVI и XXVII седнице Управног Одбора — Одбор усваја прочитане записнике са извесним изменама.

217. Прочита се извештај о стању друштвене благајне за месец септембар ове године који гласи: — Прима се к знању. (Види таб. на стр. 391).

218. Прочита се реферат г. благајника друштвеног о правилима Рашке Подружине (у срезу пожешком) из кога се види да су ова правила саобразна прописима правила друштвених — Решено је, да се пре свега извиди да ли би потребало и корисно било, да се поред постојеће пожешке подружине у истоме срезу ствара нова подружина.

О овоме да се прибави мишљење од окружног економа.

219. Г. Председник саопштава Одбору како је мољена управа винодељско-воћарске школе у Гајзенхајму и Сан Михеле, да пошљу друштву разне мустре прерађеног воћа ради угледа и ради тога, да се прикажу и на изложби воћа приликом славе

СТАЊЕ БЛАГАЈНЕ

Српског Пољопривредног Друштва за месец септембар 1900. године

Ред. број	ПРИМАЊА	до септем. дин.	до септем. п.	за септем. дин.	за септем. п.	Свега дин.	Свега п.
1	По дневнику касе	—	—	—	—	169817	38
2	Депозит у новцу	—	—	—	—	35259	90
3	Депозит у хартијама	—	—	—	—	7461	50
	Свега	—	—	—	—	212538	78

Ред. број	ИЗДАВАЊА	до септем. дин.	до септем. п.	за септем. дин.	за септем. п.	Свега дин.	Свега п.
1	По дневнику касе	—	—	—	—	151785	85
2	Капитал. пољ. фон. у новцу код Упр. Ф	—	—	—	—	19463	60
3	Капит. пољ. ф. у артијама	—	—	—	—	7341	50
4	Депозит разних лица у харт.	—	—	—	—	120	—
5	На штедњу код Управе Фонд.	—	—	—	—	16754	70
6	Готова новца у каси	—	—	—	—	3971	86
7	Привремени издатци	—	—	—	—	13101	27
	Свега	—	—	—	—	212538	78

Ред. број	ПРИХОД	до септем. дин.	до септем. п.	за септем. дин.	за септем. п.	Свега дин.	Свега п.
1	Остатак по днев. касе за 1899. год.	3915	10	—	—	3915	10
2	Државна помоћ	11666	66	—	—	11666	66
3	Од претплате Тежака за 1900. и ран. г.	4949	70	888	35	5838	05
4	» улога чланова добротвора и утем.	1712	35	111	25	1823	60
5	» » » помагача	376	—	8	—	384	—
6	» прихода на капитал пољ. фонда	607	—	61	60	668	60
7	» продаје књига	620	52	190	—	810	52
8	» Пољопривредног Гласника	3	70	1	50	5	20
9	» » Календара за 1900. и ран. г.	3183	75	111	15	3294	90
10	» продаје семена	13423	30	21	30	13444	60
11	» » справа	29564	01	5024	66	34588	67
12	» наплате дуга за семе и справе	1030	95	4	60	1035	55
13	» продаје плав. камена и прскалица.	84064	35	235	—	84299	35
14	продаје запрашивача и сумпора	2348	45	—	—	2348	45
15	» друштвеног добра у Шапцу	2163	54	178	15	2341	69
16	Ванредни приходи	619	14	2733	40	3352	54
	Свега прихода	160248	42	9568	96	169817	38
	По одбитку расхода	142624	60	9161	25	151785	85
	Остаје за 1 октобар	17623	82	407	71	18031	53

Ред. број	РАСХОД	до септем. дин.	до септем. п.	за септем. дин.	за септем. п.	Свега дин.	Свега п.
1	Пољопривредном фонду	—	—	—	—	—	—
2	Деноновати приход (камату) по посл. тач. чл. 38. Правилника	668	60	—	—	668	60
3	На награде по расп. стеч. за напредн. начине радње	—	—	—	—	—	—
4	На прирећ. и држање 1 окр. изложбе	76	—	4832	46	4908	46
5	На помагање Пољопривред. Подружина	1700	—	—	—	1700	—
6	На издржавање друштв. питомаца	2708	45	554	88	3263	33
7	На остала помагања пољопр. проучавање прилика у земљи и осматрање друштв. и подружин. послова	167	90	407	15	575	05
8	На трошкове око друштв. славе	2	40	—	—	2	40
9	На приређив. изложбе приликом друштвене славе	145	20	152	—	2297	20
10	На набавку књига, новина, дрвореза и повез књига и календара	2741	74	—	—	2741	74
11	На издавање практ. пољоприв. поука	543	—	—	—	543	—
12	На издавање повремен. списа (две свеске)	—	—	—	—	—	—
13	На награде сарадн. Тежака и Календара за 1900. и ран. године	1378	50	157	20	1535	70
14	На набавку и експедицију семена	12845	40	14	10	12859	50
15	На набавку и експедицију справа	24683	10	2049	95	26733	05
16	На набавку и експедицију плавог камена и прскалица	76056	35	105	10	76161	45
17	На наб. и експед. запрашљивача и сумп.	3207	90	63	45	3271	35
18	На огрев, осветљење, канцеларијске потребе и намештај	1000	85	7	85	1008	70
19	На експед. Тежака, Календара и књига	164	50	20	95	185	45
20	На издржавање добра у Шапцу	2552	01	—	—	2552	01
21	На плату секретара	1569	93	100	—	1669	93
22	» » писара	1396	15	166	66	1562	81
23	» » експедитора	1235	52	80	—	1315	52
24	» » двојице послужитеља	1280	—	160	—	1440	—
25	» награду благајнику	640	—	80	—	720	—
26	» награду уреднику Тежака	560	—	70	—	630	—
27	» подизање павиљона изложбеног, претресање ограде, обрађ. друшт. врта, и поправку куће	647	45	—	—	647	45
28	На ванредне издатке	1148	60	39	50	1188	10
29	На штамп. Тежака и Пољ. Календара	3485	05	—	—	3485	05
30	На утакм. справа	120	—	100	—	240	—
	Свега расхода	142624	60	9161	25	151785	85

друштвене, те да се и наши привредници на тај начин упознају са овим рационалним прерадама воћа — Одбор одобрава учињену поруџбину и издатке који за овај циљ буду потребни.

220. Прочита се молба г. Димитрија Буринчића економа, којом моли да му се призна стипендија и за месец септембар и октобар ове године, пошто је раније и успешно завршио студирање и испит положио — Решено је, да се молитељу по молби учини.

221. Прочита се писмо Марка Марковића, учитеља и Ставре Манчића виноградара и воћара, којим извештавају Друштво да су подигли угледне воћњаке, према расписаном стечају за увођење напреднијег начина рада и моле да се подигнути воћњаци стручно оцене — Решено, да се за реферисање по овој ствари умоле: Председник г. М. Савић, члан одбора г. Паја Тодоровић и благајник г. Благоје Тодоровић.

222. Г. Председник предлаже да се приступи саставу оцењивачког суда, који ће оценити изложбене предмете који буду изложени на четвртој изложби — Решено је да се оцењивачки суд састави из три секције, које ће самостално извршити оцену изложбених предмета и решити, које излагаче и за које предмете треба одликовати похвалницима друштвеним.

А секције имају бити састављене овако:

I секција за свеже воће:

Чланови г.г. Благоје Тодоровић, Војтех Бурјан, Антоније Целба и Антоније Мајеровић.

II секција за прерађено воће:

Чланови г.г. Др. Марко Леко, Јован Бадемлић, Светолик Петковић и г. Риста Паранос.

III Секција за кукуруз и пасуљ:

Чланови г. г. Александар Секулић, Борислав Тодоровић, Др. Зега, Рафаило Мијаиловић, Фрања Вшетечки, Сима Племић и г. Аксентије Тодоровић.

А за случај да коме од чланова буде немогуће примити се овога посла овлашћује се председништво да друго стручно лице изабере.

223. Приступило се саветовању, на који ће начин Друштво умолити својега Највишег Заштитника Његово Величанство Краља Српског Александра, да би благоволео Својом високом посетом славу друштвену одликовати и приређену изложбу отворити, а у исто време Одбор се посаветовао и о начину како ће Друштво умолити Њено Величанство Краљицу Драгу, да би благоволела Својом високом посетом славу друштвену одликовати и приређену изложбу премилостиво разгледати — Решено, да у име Друштва за овај циљ поднесу најпонизнију молбу Њиховим Величанствима депутација у којој ће ући г.г. председник, потпредседник и секретар друштвени.

224. Прочита се писмо Браће Р. Мијаиловића из В. Градишта, којим извештавају Друштво, да му стављају на расположење 100 динара у томе циљу, да се ова сума употреби као награда од њихове стране, за најбољу и најјачу производњу белог пасуља у срезу рамском.

Износећи уједно своје гледиште о начину извршења ове њихове жеље, дародавци остављају управи друштвеној, да она у овој ствари уреди онако како за сходно нађе — Одбор прима са хвалом овај дар племенитих дародаваца, који је намењен да подстрекне вољу за бољу и јачу производњу тако важног и корисног артикла, као што је бели пасуљ, коме се у последње време све јача пажња поклања у извозној трговини.

У исто време Одбор умољава својега потпредседника г. Секулића и своје чланове г.г. Илију Кремића и Нинка Јовановића да израде прописе о употреби ове награде.

225. Према преставци г. Др. Милана Јовановића-Батута професора Велике Школе — Решено је, да се хигијенској лабораторији, којом г. Др. Батут рукује, шаље бесплатно „Тежак".

226. Заменик секретара реферише о извршеним припремама за славу и изложбу — Примљено к знању.

ЗАПИСНИК XXIX. СЕДНИЦЕ

Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва

Држане 25. октобра 1900. године у Београду.

Били су: Председник г. Милутин Савић, потпредседник г. Александар Секулић, благајник г. Благоје Д. Тодоровић: чланови одбора: г.г. Др. Марко Леко, Паја Тодоровић, Илија Кремић, Јован Јекић и Нинко Јовановић.

Председавао председник г. Милутин Савић, бележио писар Радослав К. Спасовић.

227. Председник саопштава Одбору, како је депутација, која је изабрата у прошлој седници одборској, почаствована аудијенцијом код Његовог Величанства Краља и у име Друштва молила Његово Величанство Краља, Највишег Заштитника Друштвеног, да би благоволео Својом високом посетом одликовати славу друштвену и отворити изложбу воћа, кукуруза и пасуља, која се том приликом приређује.

У исто време председник саопштава милу вест, да је ова депутација од Његовог Величанства најмилостивије примљена и да је Његово Величанство Краљ благоволео дати јој на знање, да ће се жељи друштвеној одазвати и славу посетити и приређену изложбу отворити — Одбор се одазва једнодушним усклико: Живео Краљ!

228. Поднесу се одбору на увиђај и оцену све молбе, које су Друштву поднесене, за упражњено место секретара друштвеног заједно с документима који су уз молбе од стране молитеља приложени — Решено: Да се обнови и продужи стечај за избор секретара до 1 фебруара 1901 године, због недовољног броја кандидата са квалификацијама, које су стечајем тражене.

229. Саопшти се Одбору предлог уредништва Тежака о наградама којима би требрло наградити радове штампане у броју 35, 36, 37 и 38 Тежака од ове године — Решено: да се ови радови награде по предлогу уредништва и по норми.

230. Председништво саопштава одбору, како је за присуствовање свечаноме отварању пољопривредне практичне школе на имању пољопривредне станице округа моравског изаслало као изасланике друштвене г.г. Аџу Живановића, Јована Јекића Милана Јованића, Нинка Јовановића и заменика секретарског Живка Шокорца.

Одбор ценећи важност ове нове тековине на пољу рада за напредак наше пољске привреде, са задовољством поздравља установљење практичне пољопривредне школе на имању прве српске пољопривредне станице и једнодушно одобрава поступак што је одбор овако лепо престављен био приликом ове значајне привредне свечаности.

У исто време одбор одређује изасланицима на име дијурне по 10 динара на дан и пошто су провели на путу око извршења ове мисије две ноћи и један дан, то по овој норми припада сваком по 20 динара.

231. На предлог друштвеног благајника — Решено: Да се због нагомиланог посла услед предстојеће славе и изложбе узме један привремени служитељ. Плату да му одреди г. председник, и да га задржи докле за сходно налазио буде. Издатак се има учинити из ванредног кредита.

232. Прочита се писмо г. Велимира Витровића наставника крушевачке гимназије, којим одговара на позив Друштва да на изложбу пошље његов тријер за сортирање сувих шљива и ораха и којим тражи 100 динара за покриће издатака учињених око реконструкције поменутог тријера — Решено: Да се г. Витровићу поред најбоље воље не може указати помоћ од 100 дин. јер нема буџетских средстава за то, него да би он могао за потребну помоћ да се обрати Министарству Народне Привреде, од кога је и прву помоћ за извођење конструкције његовог тријера добио. Трошак за пренос тријера од Крушевца до Београда и обратно признаће му се по рачуну.

233. Пошто је одбор саслушао и примио к знању радове које је председништво са администрацијом друштвеном свршило за славу друштвену и предстојећу изложбу, учинио је са локалима потребан распоред.

А за аранжере свечаности приређења изложбе одређени су г.г. Милош Хаџи-Поповић и Живко Шокорац.

ЦЕНА ОГЛАСИМА:

Мањим од петит врсте једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупних писмена по 15 пара од врсте од ступца.

Већим огласима од целе стране 20 динара (10 фор. а. в.) пола стране 10 дин. (5 фор.) четврт стране 3 динара (2·50 фор.)

Поред тога за свако оглашавање по 20 пара дин. државне таксе.

За оглашавање више пута 10 од сто јевтиније.

Преглед 49. броја Тежака: *Чланци*: — Вилина косица. — IX. Пољопривредно предавање за шири круг слушалаца. — *Подлистак:* Где је срећа? — *Белешке.* — *Гласник.* — *Друштвени и подружински послови* — *Цена огласима.*

ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА КРАЉЕВИНЕ СРБИЈЕ

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ
УПУЋУЈУ СЕ
СРП. ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ
У БЕОГРАДУ

ПРЕТПЛАТУ ПРИМАЈУ И СВЕ ПОШТЕ

НА ОСНОВУ НАЈВИШЕГ РЕШЕЊА ОД АПРИЛА 1869. ГОДИНЕ № 204. ПРЕПИСКУ ДРУШТВЕНУ НОСИ ПОШТА БЕСПЛАТНО.

Цена огласима изложена је на последњој страни.

ПОД МОЋНОМ ЗАШТИТОМ ЊЕГОВОГ ВЕЛИЧАНСТВА КРАЉА
АЛЕКСАНДРА I

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869. ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ

ЗА СРБИЈУ
НА ГОДИНУ 8 ДИН. НА ПОЛА ГОДИНЕ 4 ДИН. ЧЛАНОВИ ПОМАГАЧИ, ЧЛАНОВИ СВИХ ДРУШТВ. ПОДРУЖИНА, ОСНОВ. ШКОЛЕ, ВОЈНИЦИ СТАЛ. КАДРА, ЂАЦИ, МАНАСТИРИ, ЗЕМЉОРАДНИЧКЕ ЗАДРУГЕ И ЧУВАРИ ШУМА ДОБИЈАЈУ ЛИСТ У ПОЛА ЦЕНЕ, АКО ПОЛОЖЕ ПРЕТПЛАТУ УНАПРЕД ЗА ЦЕЛУ ГОДИНУ.

ВАН СРБИЈЕ
НА ГОД. 10 ФРАН. ИЛИ 5 ФОР. А. ВРЕД.; НО СРП. ПОЉОПРИВ. УДРУЖЕЊА И ЊИХОВИ ЧЛАНОВИ КАО И СРПСКЕ ЗЕМЉОРАД. ЗАДРУГЕ И ЧИТАОНИЦЕ, ДОБИЈАЈУ ЛИСТ ЗА 6 ФР. ИЛИ 3 ФОР. А. ВРЕД. КАД УНАПРЕД ПОЛОЖЕ ПРЕТПЛАТУ И КАД СЕ ПРЕТПЛАТИ КОД СВОГ УДРУЖЕЊА ПРЕКО КОГА ЋЕ ИМ СЕ И ЛИСТ СЛАТИ

ИЛУСТРОВАНИ ГЛАСНИК СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

ВЛАСНИК И ИЗДАВАЛАЦ
СРПСКО ПОЉОПРИВРЕДНО ДРУШТВО

КЊИЖЕВНИ ОДБОР:
ДР. М. Т. ЛЕКО, М. М. САВИЋ, П. Т. ТОДОРОВИЋ, А. ЖИВАНОВИЋ и Б. Д. ТОДОРОВИЋ.

ОДГОВОРНИ УРЕДНИК
АЛЕКСАНДАР М. СЕКУЛИЋ

БРОЈ 50. У БЕОГРАДУ, НЕДЕЉА 17. ДЕКЕМБРА 1900. ГОДИНЕ ГОДИНА XXXI

УТИЦАЈ КРУПНОЋЕ СЕМЕНА ЗА СЕЈАЊЕ НА ПРИНОС

проф. Dr. Edler

Од каквоће семена за сејање већим делом зависи исход жетве. Тачност овога тврђења, не оспорава се више данас, па се за то данас најбрижљивије припрема семе за сејање скоро свуда, докле се је то пре неколико десетина година само на појединим имањима чинило. Помоћу машина различних конструкција покушава се, да се семе сасвим ослободи од свих страних примесака и да се, у колико је то могућно, издвоје за сејање *најкруиниja,* односно *најтежа зрна.* Ово се чини с тога, што се, ослањајући се на посматрања и огледе, узима, да *најтежа* зрна *најразвијеније* и *најродније* биљке производе, па према томе осигуравају и *највећи* принос, докле биљке које су се развиле од *ситног,* односно *лаког* зрна, *слабије* су и не могу да издрже промене у времену или нападаје биљних и животињских непријатеља, а нарочито остају увек мале и мало зрна производе. И ако се у тачност ових огледа уопште сумњати не може ако се ствар тиче упоређења приноса *појединих* биљака, које су се из тежих и лакших зрна развиле, ипак је била сумња ту, да важност овога правила: да се при сејању лаких зрна има да очекује мањи принос него ли код сејања крупних зрна, није оправдана при сејању и гајењу на великим просторима. Многи пољопривредници и одгајивачи житâ заступају погледе, да се од већег броја биљака, које су се развиле из исте масе лаких зрна, далеко бољи принос очекује од оних биљака које су у мањем броју а развиле су се из тежих зрна.

Пошто већина огледа, које у овоме погледу имамо о утицају тежине зрна на принос, не допушта, да се о истинитости горњег тврђења можемо уверити, било је потребно, да се питање рашчисти нарочитим огледом. Овакав оглед извршен је на пољопривредном заводу у Јени и то на овај начин:

Узета је пшеница која је добијена с једне њиве и одвојена су *тешка* и *лака* зрна. Пребирањем рукама пазило се на то, да се потпуно издвоје сва повређена и закржљала зрна тако, да су како тешка, тако и лака дала потпуно чисто и здраво семе за сејање, које се је само тежином зрна разликовало.

1000 тешких зрна тежили су 50·90 грама
1000 лаких зрна тежили су 33·90 грама

Узета је једна парцела чије је земљиште добро било. На њој је пре огледа био грашак, а била је пођубрена са 400 кгр. суперфосфата и 100 кгр. чилске шалитре. На ову парцелу посејана су тешка зрна тако да су једанпут дошла *зрна у истом броју,* а други пут *зрна у истој тежини.* Да би се у колико је год могућно неједнакост земљишта одклонила, наизменично су сејана тешка и лака зрна у редове.

У првом огледу, за који је употребљен *исти број зрна* од обадва квалитета семена за сејање, посејана су зрна у редове на удаљење од по 10 см. У другом огледу, за који је употребљена *иста тежина* од тешких и лаких зрна било је остојање ред од реда као и у првом огледу 20 см., а тешка зрна дошла су у редовима на удаљење од 10 см., а лака на удаљење од 6,70 см., тако, да је од првих дошло 60 комада, а од других 90 зрна на ред који је био дугачак 6 мет. Пошто су 1000 тешких зрна тежила 50·90 гр., а 1000 зрна лаких 33·90 грама, то је износила тежина:

60 тешких зрна 3·054 грама
90 лаких зрна 3·051 грама

Тежина посејаних зрна била је, дакле, иста.

Разуме се, да је сејање извршено руком а пажљиво изводећи сва правила опрезности, да зрна добију исто остојање у редовима и да им се уосталом осигура потпуна једнакост у сејању.

Сејање је извршено 7 октобра 1899 год. и то засејано је 19 редова. Редови од 1—10 били су засејани *са истим бројем зрна;* редови 11—19 за огледе *са истом тежином семена* за сејање. Као што је напоменуто у оба случаја наизменично су долазили редови са пробама тако:

да су редови 1 3 5 7 9 били са тешким зрнима
„ „ „ 2 4 6 8 10 „ „ лаким „
„ „ „ 11 13 15 17 19 били са тешким зрнима
„ „ „ 12 14 16 18 били са лаким зрнима посејани.

Оглед је вршен на једноме пшеничном пољу тако, да нити је ред 1 нити 19 имао какве боље услове од осталих редова.

Испочетка је ишло све равномерно и добро и пшеница је дочекала зиму правилно развијена. Релативно јака зима уништила је неке биљке, а нарочито у последњим редовима, које су биле у једној врло слабој удољици у којој се је влага нешто више скупила. Даље растење било је без икаквих сметњи. Пшеница је два-пута окопавана.

Преко целога лета знатно су се боље развијали редови, који су са тежим зрнима засејани. Биљке су биле снажније и за 5 см. више од оних редова, који су били засејани са лакшим зрнима.

Жетва је свршена и то сваки ред засебно. Прво је одређен број биљака у реду, тада су биљке са свим до корена одсечене; са целог реда скупљене, везане и остављене да се осуше. Пошто је сушење довршено, одређена је тачно тежина биљака, свакога реда, а потоме су класови одсечени, избројани, измерени и искрушени. Добијена су зрна измерена и тачно одређена тежина 1000 зрна мереньем више проба.

Овде је се дошло до ресултата: *да су приноси са оних редова који су засејани тежим зрнима, већи од приноса оних редова, који су засејани лаким зрнима.*

Даљим упоређиваньем потврђено је: *Да су биљке, које су се развиле из тежих зрна далеко издржљивије од оних које су се развиле из лаких зрна.* У првоме огледу показали су редови засејани тешким семеном 3·4 случаја пропалих биљака од 60, а редови засејани лаким семеном 16·4 угинулих биљака. У другом огледу пропало је од 60 биљака произведених од тешких зрна 19·8 биљака, а од 90 биљака произведених из лакога семена пропало је 40·5 биљака. Временске прилике и остали утицаји уништили су, дакле, од тешких зрна 5·7%, односно 33·00%, просечно 19·4%; од лаких зрна 27·3%, односно 45·00%, просечно 36·2%. Од биљака произведених из лакога семена уништено је, дакле, 21·6%, односно 12·00%, просечно 16·8% више него ли од биљака произведених из тешког семена.

Да је ова истина од велике важности за оцену крупноће семена за сејање, није потребно даље објашњење.

Даље је утврђено: *да је принос зрна као и сламе у обадва огледа много већи код биљака које су се развиле из крупног (тешког) семена од онога, који се добија од биљака произведених из лакога семена.* Мањи принос код биљака које су се развиле из ситног (лаког) семена објашњава се тиме, што су многе биљке услед јаке зиме угинуле, те је с тога у редовима мањи број биљака остао.

Тешко семе дало је у обадва огледа *теже биљке* од биљака из лакога семена. Ове *теже биљке* имају *већи број стабљика са класовима;* они су опет *тежи и имају више зрна* тако, да биљка развијена из тешког семена има такође и већу тежину и производи више и зрна и сламе, али тако, да је зрна увек више од сламе. Осим тога и *каквоћа* зрна од биљака развијених из тежих зрна, *боља је* од зрна које су се добила из лаког семена.

Најзад из ових огледа изишао је још један важан закључак: *да принос од лаких зрна и онда мора знатно бити мањи од онога од тешких зрна, ако се од истих баш и иста тежина посеје.* Јер ваља имати на уму, да зима уништава много више биљака које су се из лаког семена развиле него ли од оних које су се из крупнога семена развиле и да и друге околности много штетније утичу на биљке развијене из лакога семена.

Из ових огледа ваља ову поуку извући:

Пажљиво очистити свако семе за сејање од свих страних примесака, закржљалих и повређених зрна, а одабрати најкрупнија и најздравија зрна за сејање, па ће и принос бити сигурно већи. —

М. Н. Лук.

ВЕРБЕНА

Вербену смо добили из Америке, где се, као и код нас, врло радо по цветњацима, и градинама у опште, као и у саксијама гаји. Са њене богате цватње, трајашности, врло лаке и незнатне неге и разнобојности, постала је с правом тако омиљено цвеће. Вербене имамо у врло разним сортама и бојама, као и у разном шаренилу, и све се сорте и одлике дају из семена размножавати, које треба најпре у неко сандуче или саксију посејати, па онда расад на своје одређено место расадити. Испало семе идућег пролећа поникне као самораст, и овај самораст, кад се на спремљену леју расади, много крупније и лепше цветове рађа од оног расада, који се од с пролећа посејаног семена добива. Али ипак има неке сорте, које се не дају у истој лепоти из семена размножавати, ни одржати, па мâ семе и од најлепших и најразвијенијих цветова узели. Те сорте можемо размножавати и у лепоти стало одржавати кључима (пелцерима), или ужиленим положницама.

Вербену можемо сејати око Ђурђевдана, али ће биљке много јаче и развијеније бити, па и цвеће ће бити много крупније, кад млад још расад „пикирамо“, т.ј. кад га пре, но-што ћемо га на стално место усадити, једно два пута с једног места на друго пресадимо. Кад *вербена* одпочне да цвета, онда не престаје цветати до пред саму зиму. Једно врло лепо и благодарно цвеће првог реда!

Ако не мислимо остављати семе, онда треба у половини прецветале цветове да посечемо; тиме ћемо подстаћи образованье нових пупољака, а осим тога, у половину прецветали цветови и не изгледају лепо. Под јесен већ на земљу прилегло грање ухвати жиле, и то се грање онда може од бокора одсећи, у саксије пресадити и у кућу, за зимњу цватњу, унети.

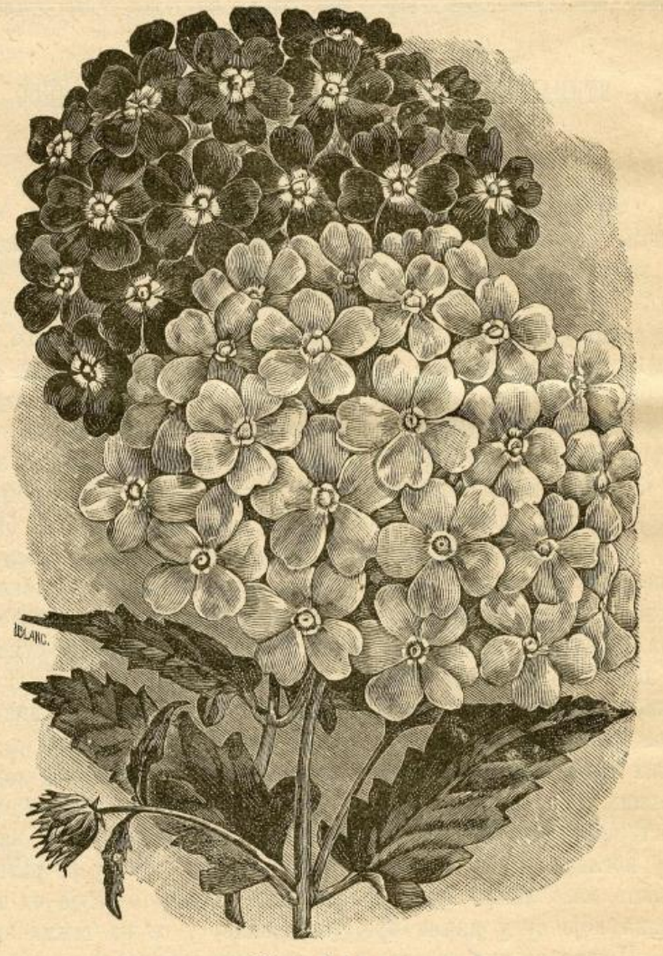

Вербена

Вербену најрадије употребљујемо за испуњаване читавих лешицâ (фигурâ), а лепо се преставља и у смеси с многим другим летњим цвећем. У фигурама треба пазити на леп распоред бојâ. Ако је леја округла, онда треба да су поједини венци у чистим бојама; а ако је леја у виду звезде, онда треба да буде у средини нека биљка с крупним листом, а сваки крак од звезде да је вербеном друге боје засађен, или, ако немамо толико бојâ, онда буду два и два супрота крака једном истом бојом засађена; то врло лепо изгледа. У средину може да дође и леп струк *смрдљевка* (пелагорније), *ваниле,* нека лепа, сасвим ниска *ружа,* ниска *крља* (рицинус) итп.

У *вербене* су најлепше боје: *бела, као небо* и *загасито илава, љубичаста* и разне живе *црвене* боје; друге су боје мање вредности. јер су тамније. Црвена и бела боја, и овде се најбоље слажу за улепшаване већих и мањих леја, јер најјаче бију

у очи. Да огранци не порашћују много у висину, треба их дрвеним кукицама на земљу прилубити; а онде, где су вербене измешане с другим цвећем, треба пустити да у висину расту.

У *талијанске вербене* цветови су уздуж пругасти и двобојни; али је од свију сорти *најлепша* она *са жутим лишћем и скрлетним цветом* (Verbena hybrida coccinea fol. aureis).

Радић.

X. ПОЉОПРИВРЕДНО ПРЕДАВАЊЕ [1])

ЗА ШИРИ КРУГ СЛУШАЛАЦА [2])

Јуна месеца ове године, почаствован сам од управе Српског Пољопривредног Друштва писмом бр. 3851, које гласи:

Господине,

Управа Српског Пољопривредног Друштва носи се мишљу, да у јесен ове године сазове један већи збор привредника из свију крајева наше Отаџбине.

Поред осталих послова и тема, које би управа пред овај збор изнела на оцену, као два веома важна и прешна питања код нас, Управа би желела да изнесе и теме:

1., О оснивању задруге за осигурање пољских усева од елементарних непогода, као и

2., Груписање сеоских имања на основу трамце.

Важност оба ова питања неоспорна је, а покретања истих на првом месту лежи на Управи Српског Пољопривредног Друштва, која је прегла да уз припомоћ свију спремних људи у земљи, што више и боље одговори своме задатку.

У то име Управа се обраћа на Вас Господине Професоре, с учтивом молбом, да бисте се изволели примити за референта, који ће дискусију о тој теми отворити, и потребне закључке за претресање предложити.

Ради веће потпуности самога посла, Управа има част молити Вас, да изволите примити се израде једног пројекта: *о груписању сеоских имања, на основу трамце с обзиром на наше прилике,* како би и ово, веома значајно и корисно питање по наш многобројни земљораднички сталеж, избило на дневни ред, и по могућству почело се приводити у дело.

У пуној нади, да ћете се Господине Професоре, одазвати по могућству жељи Управиној, част је Управи умолити Вас да изволите примити уверење одличног поштовања."

Но, како ми се 12. Октобра ове године Управа Српског Пољопривредног Друштва понова обратила писмом, којим ме умољава да се примим и држим и које предавање, то сам у најбољој намери да потпомогнем Управу у вршењу њене похвалне задаће, спремио ово неколико речи *о груписању имања* или о *комасацији,* које молим да имате стрпљења саслушати, како би после њега могли донети резолуцију, те да својој милој Отаџбини, као добри синови њени одужимо корисним радом колико толико оне жртве, које је на нас у своје време трошила.

Предавање *о осигурању усева од града* задржаћу, када буде скуп привредника, и када се може приступити и оснивању друштва.

Веома је похвално за Управу Српског Пољопривредног Друштва, што је у напред поменутом писму као неопходну потребу истакла *груписање имања.* Благодаран на части што је Управа мене изабрала за поменута питања, ја морам да истакнем и то, да је Управа и веома практично поступила, јер нарочито друго питање, о комасацији и преставља једну од многих задаћа, које спадају у заплаву моје геодетске струке, коју ево већ 25 година на нашој Великој Школи заступам. Неопходна потреба груписања имања је, питање веома прешно, — оно је неодложно, — и Геодезија ће нам помоћи да га и решимо како ваља, јер нам за то треба премер, треба нам катастар, — и ја морам слично Галилеју да изрекнем: па и *опет катастар.*

1. ***Геодезија државно-економска чињеница и појам о комасацији.***

— И заиста, ево опет прилике, да се и по хиљадити пут докаже, да је *Геодезија државна-економска чињеница,* а ја додајем и *културна* па и par exellance *финансиска чињеница* па и да се ево опет појима и увиди, колико ми баш у државно-економском и финансијском погледу грешимо, што тај факат превиђамо и пропуштамо да све користи у културној држави себи осигурамо. Пропуштамо да нам толики милиони пропадају, а овамо непрестано оскудевамо са новцем за подмирење најнеопходнијих потреба.

Још пре десет година говорио сам у својој брошури „о Катастру:"

„Може се увиђати или неувиђати прешност питања о катастарском премеру наше државе, али потреба за тачним катастарским плановима, који би одговарали свима условима за напредовање како у *нашем друштвеном* тако и у *нашем државном животу,* расте из дана у дан. Ова се потреба с напредовањем културе јављала и у свима другим културнијим државама, па ево је и код нас, у своме најизраженијем облику.

Оправдани захтев, да становништво наше државе, што је могућно боље, лакше, па и сигурније одговара свима својим даначним обвезама гони нас; да изналазимо нове привредне изворе у самој нашој земљи: да изналазимо нове привредне изворе у самој нашој земљи; да отварамо нова поља заради, ми морамо ово да учинимо што пре, ако желимо истински порадити на осигурању економске будућности нашега народа."

И доста се ако не и сувише, само писало о благостању, сада ваљда треба почети и радити, — јер: C'est la grande formule moderne: du travail, toujours du travail, et encore du travail."

Крајње је време, да сада већ једном почнемо вршити сваки своју дужност, па ће жељено благостање и по себи доћи.

За испитивање, или боље, за истраживање нових привредних извора, за отварање нових поља заради, добра је карта преко потребна, она је неопходно средство за то.

Ми мислимо, да ће се у овоме сложити с нама и наши економи и финанцисте, и да ће и они сваки са свога гледишта ово још и несумњиво доказати."

Прошло је више од једне деценије, од када је све напред поменуто говорено, писано и штампано, и у држави српској није се као да још са збиљом, коју ово питање налаже, приступило решавању његовом.

И ако је у модерним државама давно већ пречишћено питање, да је *сигурно и несумњиво обележавање добара нераздвојно од сваке интензивније пољопривреде,* па ако ствар још озбиљније узмемо, *готово нераздвојно и од помисли за унапређење пољопривреде, па и радиности у опште,* опет се код нас у томе погледу до сада није ни корак напред учинио.

И ако је земљиште оно што остаје на свагда, и ако је оно она немењива основа, коју наштаји наштајима предају, и ако је *оно темељ свега породичног и државног живота,* па га треба обележити и осигурати, па му треба усталити границе сваког појединог добра *са истом збиљом, па ако је потребно, и са истим жртвама,* као што осигуравамо и државне границе, за које је и крв проливана, — опет се ни до сада у нас није озбиљно побринуло за то осигурање.

„Свака шака земље, треба да је исто тако осигурана, као што је и *лична безбедност осигурана,* јер ће само тако из љубави према својој шаки земље, ниђи и порастити и *љубав према целокупној Отаџбини нашој.* Само ће нам катастар обележити, *осигурати границе појединих добара,* он ће нам *дати сигурну основу за унапређење пољопривреде и радиности у опште, он ће нам створити могућност за извршење реформа и то онако, како то модерној држави и доликује,* — та катастар ће нам и помоћи да извршимо високи привредни програм, који нам је *Његово Величанство, Наш преузвишени Краљ и Господар* пре три године у аманет ставио.

Будућност треба и мора да буде и наша, па за то треба тако и да радимо, да је себи и осигурамо. Од времена великих проналазака у природним наукама све је измењено; — потребе се из дана у дан развијају и траже свога задовољења.

И наша мила Отаџбина тражи јачега полета на свима пољима свога државнога па и друштвенога живота, — и ми морамо *много више од сада радити, но што смо до сада радили,* ми морамо више да привређујемо, ако хоћемо економску слободу себи и да осигурамо.

---

[1]) Ово је предавање држао г. Милан Андоновић, проф. Вел. Школе и редован члан Српског Пољопривредног Друштва.

[2]) **Дела употребљена при овој расправи:** 1. C. Zwicky, Feldweganlage, Feldbereinigung und Güterzusammenlegung 1891.

2. Die Zusammenlegung der landwirthschaftlichen Grundtücke, veröffentlicht. von K. K. Ackerbau Ministerium 1892.

3. Das Würtembergische Feldbereinigungsgesetz 1888.

4. Zeitschrift für Vermessungswesen.

Но катастар ће нам помоћи, да можемо својски приступити и похвалној задаћи, коју ево жели да види остварену и наше вредно Пољопривредно Друштво, а на име, да се већ једном приступи и *грушисању сеоских имања*, што је у другим државама познато под називом *комасација* земљишта, и под којом разумемо у најновије доба: *моћно културно средство, којим се може отклонити све оно, што смета, да чист принос буде што је могућно већи од земљишта*, — тога попришта нашега свеколиког рада и делања.

2. ***У општте о сметњама да чист принос од земљишта буде што већи.*** — Да бисмо се што је могућно боље разумели, као и да бисмо нашли, шта нам треба чинити, те да поменути *чист принос* буде што је могућно већи, ми ћемо се најпре у главним потезима упознати са оним, шта највише смета у пољопривреди њеном напредовању, и како би се те сметње дале отклонити.

Као прва сметња пада нам одмах у очи:

1. *Недостатак путова* на зиратном земљишту. Затим:
2. *Неподесан облик* земљишта за обделавање; и
3. *Расиарчаност земљишта.*

3. ***Недостатан путова на зиратном земљишту.*** — Кад је реч о томе, да ли су нам путеви у једном атару на зиратном земљишту, па ма који атар узели у нашој Краљевини, за *највећи* принос подесни, увиђамо, да то готово није нигде код нас случај. Путови су нам махом без икаквог претходног плана постајали, онако, како је најпреча потреба појединаца изискавала, а једном већ постали пут, и даље се *без икаквих обзира на највећи принос* продужавао, и зато и видимо или да путови иду уза стране у таласавом земљишту на више на ниже, по самом земљишту, без *потребних усека* или *потребних насипа*, а ако су на равнијем земљишту, они су тако *искривудани* и развијају се *посве* неправилно, да често пута и они сами *повећавају* неправилно ограничавање појединих добара, која су и онако и по себи већ и сувише неправилна.

Но поред тога, што је облик путова потпуно неправилан, неподесност путова јасна је и с тога, што су путови махом на земљишту и без икаквог нарочитог правлења, *без насипања постали, без шанчева за одвођење воде*, те, ако је суво време, они престављају дугачке урвине и засеке од точкова, а ако је кишно и влажно време, они су махом улокама покривени и претрпани толиким блатом, да стока и у једном и у другом случају са веома великим *напрезањем терета* извлачити може. Према таквом примитивном стању путова на зиратном земљишту, по себи је разумљиво, *да је тешко и у приступнијим и равнијим земљиштима послуживати све потребе*, без којих принос не може да буде већи, — а да је при таквом стању путова, велики део нашег стрмнијег и врлетнијег земљишта посве и неприступан колима, па дакле је неприступан гнојењу и свакој пољопривредној нези па и увећању чистога приноса, то се такође и на први поглед увиђа.

Но највећа је невоља и с тога, *што веома велики број имања и нема баш никаквих путова*, или је посјећивање појединих имања могућно тек на основу *права о службености*, које, и ако омогућава приступ једнима, скопчано је са штетама за суседне притежаоце имања, на чијем имању постоји право службености.

Да је пак, и по праву службености, многи и многи сусед ограничен да посјећује своја имања само у извесно доба године, па да је према томе и везан и *ограничен* да сеје онакве усеве, какви су према конкретном случају могућни, само да би се што мање користио правом службености, те да не би суседу газио имање, и то се лако увиђа.

На кратко, као што и из ових напомена видимо већ и због недостатка путова на зиратном земљишту, потребно је *грушисање и рационалан расиоред имања*, ако желимо, да наш земљораднички сталеж па и наша држава види од сваког хектара земље као и од уложеног рада, што више вајде.

4. ***Неиравилност облика зиратних иарцела.*** — А шта да речемо о штетама, које долазе од неподеснога облика земљишта, који имамо прилике сваки дан видети чим крочимо у поље.

Неправилност облика појединих зиратних парцела, и ако на први поглед може изгледати нестручноме оку, као ствар мање више споредније важности, — толико причињава, да је принос много мањи, но што би могао бити, да чини ми се не би даље требало о томе ни речи трошити.

Орница треба нарочито да има *правилне облике*, јер је то за рационално плужење неопходно, — а колико и колико кривина наилазимо готово на сваком већем или мањем зиратном земљишту. Осем тога, увиђа се и на први поглед, како је неправилне облике тешко белегама трајно и обележити, и да неговоримо о томе, како код нас, *где махом нема никаквих белега*, није редак случај, да у једнога суседа имање из године у годину расти, — докле опет у другога суседа опада.

Исто тако је велика махна код многих имања, која су на косијем терену, што дуже границе иду у правцу највећега пада, а не хоризонатно, а кад је ово, онда се лако увиђа, како је то за обделавање штетно, јер је свака бразда готово канал, па се претвара при јачој киши *у формални поточић*, те све оно, што би требало да остане, собом односи; — и да не говоримо о томе, како је у томе случају и плужење само у једном правцу могућно, и то *на ниже*.

Најпосле код добара, која се сучељавају са путовима, па и ако иначе имају правилан облик, но им је дужа страна до пута, ту је такав положај такође неподесан за плужење, као што је неподесан и приближно квадратан облик, пошто се у том случају, много времена губи због честога повраћања плуга и томе слично, и да не говоримо о неподесности троугаоних облика и свакојако искривуданим линијама ограничених добара, која и по себи у очи пада.

5. ***Расиарчаност иољоиривредних имања.*** — Но највећа је сметња у пољопривреди, да чист принос буде што већи, у томе, што су имања и сувише *расиарчана*, и тамо амо по атару разбацана.

При отпочетом катастарском премеру у ново ослобођеним крајевима показало се, да на површини од 60 ha, има по неколико стотина (400 до 500) парцела, где дакле свака појединa парцела нема ни површину од 20 или 30 ара, — а тако је и у осталим нашим крајевима. Реће се налазе веће парцеле уцело, а при том правилног облика, и при којима имамо десет, двајест па и више хектара површине.

Према статистичким подацима у нашој Краљевини има у свих пет редова зиратног земљишта, и то:

I-ог	реда		7913.64
II	„ „	1042	296.06
III	„ „	494	218.52
IV	„ „	490	113.08
V	„ „	313	999 87
Свега:		2360	835.87 ha.

Све зиратно земљиште подељено је на:

3 802 939 парцела, те тако свака парцела може имати највише по 62 ара површине. Но ово је само просечна величина парцела. Као што смо видели у ново ослобођеним крајевима су парцеле и испод 20 и 15 ара.

Оваква распарчаност зиратних имања очевидно је штетна за пољопривреду, јер:

а) Мала имања имају у односу према површини велики обим, па се услед тога много земљишта губи на само ограничавање имања;

в) При малим парцелама није могућно служити се машинама при раду, или се не би рентирала употреба машина;

с) При малим парцелама пак, највећи је губитак на времену, због честог трчања тамо и натраг, те да се само уопште свуда стићи може. Најпосле,

d) Толика распарчаност отежава увелико и сваку примену неопходних културтехничких поправака, па је чини и потпуно немогућном.

Све се ове тек у неколико побројане и наведене сметње, да чист принос буде што већи, и на први поглед увиђају, да не би о томе требало даље ни речи трошити, — а у упоређењу са извесно бољим особинама, када би парцеле биле много веће, лакше приступне и правилног облика. Потпуности ради само поменућемо, да што год су парцеле мање, да је онда и по себи разумљиво, да ће и већи број њих бити, који неће никаквог пута ни имати, или, да би се услед те сметње морало много земљишта изгубити, те да те мале парцеле постану у опште и приступне.

Хоће ли се *дренирање* или *наводњавање*, онда је при малим парцелама велики број сопственика, и онда може лако извесни број ових да се противи и једној и другој културтехничкој мери, те да тиме *мелиорацију* земљишта осујети итд. итд.

Као што се из ових кратких напомена види, наша пољопривреда трпи и од оскудице путова, од неподесног облика, од велике распарчаности имања, и свега, што је последица овакога примитивног стања, и да би смо јој помогли, треба да се потру-

димо, да јој све ове сметње отклонимо, *бољим распоредом шутова, преображајем постојећих неправилних облика*, и што је најважније, *груписањем малих имања у веће комплексе*, како бисмо могли применити све културне тековине на дизање нашег општег благостања, — на осигурање што већег приноса од зиратног земљишта.

Да бисмо пак све то могли урадити морамо имати при руци, неопходну геодетску основу — савремено израђене планове од свега зиратног земљишта, морамо имати катастарски премер наше целе државе, с којим упоредо може ићи и *исправка граница* па и *комасација земљишта*.

6. ***Извесни губитак, који долази од садањега стања пољопривредних имања.*** — И ако би све ово досад споменуто било и довољно, да се увиди потреба груписања или комасације, ја ћу и овим простим и веома лаким рачуном доказати очевидне губитке данашњега времена пре комасације, према ономе стању, које би после комасације неминовно следовало.

Ми смо видели, да по статистичким подацима износи величина парцела просечно 62 ара. Ако узмемо сада, да је свако имање ове величине, као што је махом случај, ограничено ендеком и банком, који заузимљу до скоро *2 метра у ширину*, па и да не узимамо у обзир, што и поред овакве границе, постоји бар још по један метар широко необделано земљиште за пролаз пешака или кола, онда се на свакој парцели од 6200 □ метара, губи очевидно по 648 □ метара, и целокупни губитак износи:

246 430·45 ha.

Овај број хектара, у најмању руку, губи извесно дакле наш земљораднички сталеж, само због велике распарчаности пољопривредних имања, па и тада само, кад би све парцеле биле правилног облика и имале бар дужину од 100 и ширину од 62 метра. — Али на жалост парцеле у нас, не само да немају све ту просечну величину, већ су многе мање, па при томе још и сасвим неправилне и сложене из свакојаких геометарских облика, што извесно чини, да ће губитак у ствари бити, много већи, ваљда већи и од 300.000 ha. Према статистичким подацима има у Србији 382.027 сопственика имања, и на свакога сопственика долази просечно по 6 ha 18 ара, или округло 6·2 ha. Када би се комасација извршила тако, да се имања групишу у 382.027 парцела, па да парцеле добију правилан облик, при чему би имале просечне димензије, дужину 500 а ширину 124 мет., тада би при ограничавању ендеком био губитак на земљишту, пошто је посебан губитак на парцели од 6·2 ha 2496 □ метара: 3820 × 2496 = 95354 ha.

Ми бисмо дакле само тиме око 200,000 ha мање губили, што значи, да би наш земљораднички сталеж, при истој садањој порези имао 200.000 ha зиратног земљишта више, које, ако би узели да би доносило поосечно чистог приноса само по 100 динара од једног хектара,[1]) оно би дало из године у годину 200.000 × 100 = 20,000.000 динара више.

Па да се зауставимо само на овоме броју. Није ли он довољно велики, те да прегнемо да овако стање прекинемо.

И, зар су добити извесне само од промене облика парцела и оваквог груписања. Добити су много веће од напред аргохі mative израчунатога броја, и услед многих других олакшица, које су неминовне; и које смо већ поменули: од употребе машина на већим имањима, од уштеде на времену, које се може корисно употребити и на друге послове итп.

(свршиће се)

БЕЛЕШКЕ

Користи које имамо од теглећих волова. — Држање волова за тешке теретне послове од врло је велике важности свугде, а има имања на коме се без њих уопште не може бити. Нарочито треба на оним имањима држати теглеће волове у близини којих се налазе фабрике шећера, шпиритуса, пиваре, фабрике штирка, јер се из ових фабрика могу јевтино добити отпатци, који су врло добра храна за теглеће волове. Тако исто треба држати волове за теглење и вучу тамо где се производи доста зелене пиће и сена, дакле у оним пределима где има довољно ливада и пашњака. У таквим пределима може се $^1/_3$ коња заменити потпуно воловима за теглење, а у врло згодним приликама могу се искључиво употребити волови за теглење као што је већим делом код нас случај.

Теглећи волови много су згоднији од коња, прво за то што не траже много и задовољни су са оном храном која им се да а осим тога врло добро искоришћују сву храну која им се да, јер имају добре органе за варење. Отуда је важно знати да се на таквим имањима сено, фабрични отпаци и др. хранљиве материје далеко боље искоришћују и примењују код теглећих волова него код коња.

На многим имањима вођени су тачни рачуни и дошло се до резултата, да држање волова јефтиније стаје од држања теглећих коња. Разуме се, да је овде рачунат и мањи капитал који се мора за куповину волова уложити, а сено и др. хранљиве материје нису имале добар трг, јер кад би то случај био, онда би можда држање теглећих коња било јефтиније.

Велика је корист од држања волова и то, што свако грло, које је постало за рад неупотребљиво и неспособно, можемо *угојити* и увек по добру цену продати, дакле не губимо ништа, док код коња сасвим друкчије стоји, јер они са старошћу необично много губе од вредности.

Често пута вели се за волове, да су лењи и троми на раду. То донекле у истини стоји, али волове и треба употребити за рад који не треба да се брзо ради, а при томе изискује велику снагу. Такви су радови: превлачење терета, хране итд. *Орање* је у правом смислу речи воловски специјалитет, јер се воловима може најбоље узорати. За радове, који траже да се са већом брзином врше, треба употребити коње. У осталом на сваком имању има веома мало запрежних радова, које не би волови могли вршити. — На влажним ливадама коњи врло тешко могу радити јер им ноге у мекану земљу упадају што је скоро увек случај и при косидби и при кошењу зелене пиће. Волови овде могу да одличне услуге укажу, јер их је природа обдарила таквим панцима, да у овоме погледу коње надмашују.

Осим свега овога во се да лако научити на рад, много брже но коњ. А кад се једном научи и најслабије дете може њиме по вољи управљати.

Ко има добар запат коштаних, развијених, а при том добро млечних грла; ко има доста и добрих пашњака и ливада, — тај је у срећном положају, да сам себи годиште одгаји, без великих трошкова, потребан број младих теглећих волова, а оне који су остарили и за рад онеспособили да угоји и прода и тим путем брзо до пара дође.

Кокошиња јаја — нису само по величини разна но се разликују и по облику и по боји. Неки мисле, да су јаја са жутом љуском укуснија од оних са белом љуском, но то није истина. Уопште влада уверење, да је мање јаје укусније од већег. Но укус јајета зависи једино од *хране*, којом се живина храни. Ако је живина слободна и може да иде куд хоће; ако она може да нађе довољно траве и црва; ако јој се поред овога да још доста здраве зрнасте хране, — онда ће без сумње и велико јајце бити тако исто укусно и свеже као и мало. У Немачкој радије купују јаја са белом љуском, а у Енглеској пре са жутом или затвореном љуском.

Огледи са вијом (луцерком). — Са луцерном чињени су опити у погледу приноса, састава, сварљивости и хранљиве вредности њене у разном стадијуму рашћења. Резултати били су ови:

1. Највећи принос у сену за годину добија се при раном кошењу и овај је све мањи и мањи што дуже биљка расте.

2. Рано покошена луцерна садржи највећу количину беланчевине и масти, дакле, најхранивије састојке хране, напротив има најмању количину влакна. Прве материје (беланчевина и маст) стално се умањују са развитком биљке, дочим влакно од првих цветова па до потпуног зрења биљке непрестаио се увећава.

3. При првој појави цветова ужа је сразмера између тежине лишћа и стабљике, него у периоди растења која за овом иде. Однос тежине лишћа према тежини стабљике овакав је у разним временима развијености:

При раном кошењу	42 : 53
Средње кошење	40 : 60
Доцне кошене	33 : 67

4. Прво кошење даје уопште највећи принос, треће најмањи. Друго кошење показује према трогодишњим огледима,

[1]) Види званичне статистичке податке, по којима је средњи принос; од једног хектара од земљишта под усевима 235·03; од винограда 654·39: од ливада 161·01 динара.

већи проценат протејина и влакна, а треће кошење нешто више масти и безазотних сувих материја. Испитиваоци учинили су и два већа покушаја са младим биковима, да би се објаснило какву храниву вредност има луцерна која је у разно време развијености кошена. Они су дошли до ресултата, да се одна има највећа добит од луцерне *кад се она коси рано и при првој појави цвета.* Најмања је добит онда кад се коси по све доцкан.

У бројевима изложено има: Рано кошена добит = 100, средње кошена = 85, а доцне = 75.

Животиње, које треба заштићавати и штедити. — *Слепи мишеви* треба да се заштићују. Све врсте слепих мишева који код нас живе од огромне су користи земљораднику. Њихова једина храна, то су они штетни ноћни зарезници, који нашим биљкама и воћњацима огромне штете чине и у толико више, што на њих већим делом баштовани и воћари не обраћају пажњу. Наши слепи мишеви допуњују рад наших корисних птица певачица хватајући и таманећи безбројне ноћне лептирове, паукове итд. Нарочито они уништавају опасне сроднике гундељеве. Домаћи слепи мишеви заслужују нашу заштиту и због тога што се врло слабо расплођавају — просечно годиште добију једно младо.

Ситни мишеви који у баштама живе заслужују такође заштиту. Из незнања они се сматрају за исто оно што и кућни и пољски мишеви, али они нису глодари. Они много више заслужују нашу пажњу а спадају у ред наших најкорисијих ситних животиња. Њихова храна не састоји се из биљних материја, већ само из животиња а највише и најрадије једу зарезнике, црве, пужеве итп. они се понајвише находе у баштама, по шупама и стајама. У лов излазе ноћу при чему им помаже необично развијено чуло мириса. Многи огледи показали су, да ови мишеви кад се ухвате радије угину у ропству него да једу биљну храну. Ваља, дакле, ову корисну животињицу бар у баштама на миру оставити.

Слепић се такође гони само из незнања и суровости. Он није у стању ни један једини коренчић биљни да прегризе, а живе скоро исто тако као и кртице од оних штеточина које у пољу и у башти уништавају наше растиње. Храна слепићева састоји се највећим делом из опасних и штетних црва, гусеница и пужева. Врло је за дивљење с каким апетитом уништава он своје непријатеље. Где се, дакле, у башти и у пољу нађе слепић, ваља га пустити да мирно живи — неће нам бити штетан.

Такође заслужују заштиту нашу и *гуштери*, који се на жалост непрестано гађају. Они не само да нису штетни, него су од врло велике користи, јер уништавају многе штетне зарезнике. Осим тога као брза, весела и окретна животињица буди само радосне осећаје код правог љубитеља природе.

ГЛАСНИК

Одликовани чланови Српског Пољопривредног Друштва. — Указом Његовог Величанства Краља од 6 овог месеца одликовани су:

Орденом Белог Орла петим редом:

г. Вића Поповић, прота из Јежевице, редован члан Друштв.

Орденом Таковског Крста четвртим редом:

г. Филип Јовановић, трговац из Крушевца, члан добротвор Друштва;

г. Драгослав-Драгољуб Кедровић, апотекар из Крушевца, почасни члан друштвени.

Орденом Таковског Крста петим редом:

г. Јанаћко Јанковић трговац из Београда, помажући члан друштвени;

г. Ђорђе П. Куртовић, трговац из Шапца, члан утемељач и почасни члан друштвени.

Орденом Св. Саве петим редои:

г. Владимир Ђорђевић, државни економ округа нишког, редовни члан Друштва.

Награђени виногадари. — На стечај који је расписан 14 јануара пр. г. о наградама виноградарима и виноградарским удружењима за успехе у обнављању винограда, пријавили су се Министарству Народне Привреде до 1 августа о. г., као рока за пријаву, *11 такмичара.* Од ових било је:

1, из округа моравског 1 такмичар
2, „ „ крушевачког 4 „
3, „ „ пожаревач. 2 „
4, „ „ крајинског 4 „

Из округа: подунавског, нишког, тимочког и крагујевачког није се нико јавио.

По предлозима оцењивачких комисија г. Министар Народне Привреде одлучио је, да се награде:

а, ***Новчаним наградама:***

1, из *округа крајинског:* Никола Димић трговац и виноградар из Неготина, првом наградом од 300 динара, Живојин Белић, путни наставник виноградарства за округ крајински, и Благоје Јовановић, благајник штедионички и виноградар оба из Неготина са по 200 динара;

2, из *округа крушевачког:* Јеврем Михајиловић, винарски трговац и виноградар из Александровца, првом наградом од 300 динара, и Чедомир Симић винарски трговац и виноградар из Александровца са 200 динара;

3, из *округа моравског:* Глигорије Стевановић економ, из Параћина, са 300 динара; и

4, из *округа пожаревачког:* поп Јеша Поповић и Данило Миловановић економ, оба из Петровца, са по 150 динара.

б, ***Похвалницама:***

1, из *округа крајинског:* Ђорђе Поповић, земљорадник из Михајиловца; и

2, из *округа крушевачког:* Панта Луковић, и Михајило Ракић, економ из Александровца.

Честитамо им, а хвала господину Министру!...

СТЕЧАЈ

Управни Одбор Српског Пољопривредног Друштва у седници својој од 25 октобра ове године решио је, да се продужи стечај за избор друштвеног секретара до 1 фебруара идуће године због недовољног броја конкурената, када ће се узети у поновну оцену и документа до сад пријављених конкурената. Право за конкурисање за ово место имају према чл. 21 друштвених правила, редовни чланови друштвени, који докажу да поред стручне спреме познају и наше пољопривредне прилике,

А по члану 25 друштвених Правила дужности секретарске су ове: да води записник у седницама одбора и зборова (осем повремених), да води друштвену коресподенцију, да рукује пољопривредним справама које Друштво наручује, да се стара о издавању и распростирању оних дела, која Друштво прими и награди, да потписује према председнику сва друштвена акта осем новчаних, да чува и одржава у реду пољопривредну збирку и књижницу друштвену; да израђује извештаје о друштвеној радњи, па да их пре збора на 20 дана предаје Управном Одбору, те да их он преко друштвеног органа, а по могућству и других новина предаје јавности — и за све то одговара морално и материјално.

Плата је годишња секретару према способности од 2000 до 3000 динара.

Позивају се они који желе добити ово место да се до 1 фебруара 1901 године закључно са писменом молбом пријаве Српском Пољопривредном Друштву у Београду и уз молбу поднесу доказе о својој спреми.

Бр. 5321. Из седнице Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва од 25 октобра 1900 године у Београду.

ДРУШТВЕНИ И ПОДРУЖИНСКИ ПОСЛОВИ

ЗАПИСНИК XXX СЕДНИЦЕ.

Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва

држане 31. октобра 1900. године у Београду.

Били су: Председник г. Милутин Савић, потпредседник г. Александар Секулић, благајник г. Благоје Д. Тодоровић, чланови одбора: Паја Тодоровић, Нинко Јовановић, Јован Јекић и Милан Јованић.

Бележио вршилац дужности секретарске Живко Шокорац.

234. Г. председник саопштава Одбору како је Њено Величанство Краљица Српска Драга благоволела премилостиво ставити на расположење управи друштвеној 300 динара с Највишом жељом да се из ове суме издаду награде излагачима, који су се одликовали својим производима на изложби приређеној приликом славе друштвене, а који су међутим слабијег стања.

Поред овога г. председник саопштава како је депутација друштвена, која је имала срећу молити Њено Величанство да би благоволела Својом Високом посетом одликовати славу друштвену и приређену изложбу, најмилостивије примљена од Њеног Величанства, но да Њеном Величанству стање здравља није дозволило да славу друштвену и изложбу посети.

Ну Њено Величанство Краљица благоволела је с највећим интересовањем и најмилостивије извештавати се о стању приређене изложбе — Одбор друштвени гледајући у овоме Високом дару српске Краљице и Њеном премилостивом интересовању за српску пољску привреду знаке материнске благонаклоности Њеног Величанства наспрам наше пољске привреде, дао је израза својој дубокој захвалности са једнодушним усклином: Живела Краљица Српска Драга.

Приступајући распореду поклоњене суме Одбор решава:

Да секције оцењивачког суда предложе које излагаче треба наградити и с каквим наградама, ну с тим, да то имају бити справе а не готов новац.

За сирово и прерађено воће, може се дати 140 динара а за кукуруз и пасуљ по 80 динара.

235. Г. председник саопштава Одбору да је сазнао, како су извесни државни економи имали особених издатака око прикупљања изложбених предмета — Решено: Овлашћује се г. председник да нареди исплату трошкова за овај циљ економима који се буду ради тога са рачунима Друштву јавили.

236. По извршеном саветовању о начину затварања изложбе — Решено је: Да се умоли г. Министар Народне Привреде да изложбу затвори, а о овоме да се известе сви чланови друштвени у Београду. Закуску од ладних јела да спреми г. благајник у границама буџета у дому друштвеном.

237. Приступи се расправљању питања о томе шта ће се радити са изложбеним предметима после свршене изложбе — Решено: Да се за аналисање пошље пољопр. огледној станици свежег воћа, кукуруза и пасуља од оних сората, за које председништво у споразуму с дотичним секцијама оцењивачког суда буде пашло за потребно. Оно ће и количине производа одредити. Исто тако председништво се овлашћује да потребне количине кукуруза, пасуља и воћа стави на расположење Министра Нар. Привреде за пољопр, установе и потребно испитивање.

Остатак да г. благајник прода на начин и по цену, како буде нашао за сходно г. председник у споразуму са г. благајником.

ЗАПИСНИК XXXI. СЕДНИЦЕ

Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва

Држане 11. новембра 1900. године у Београду

Били су: Председник г. Милутин Савић, благајник г. Благоје Тодоровић, чланови одбора г.г. Др. Марко Леко, Павла Тодоровић, Илија Кремић и Нинко Јовановић.

Бележио заменик секретара Ж. Шокорац.

238. Прочитани су записници XXVIII и XXIX седнице и с омањим изменама — примљени су.

239. Одбор је приступио саветовању о томе, на који ће начин Друштво изјавити најоданију благодарност Највишам Заштитнику своме Његовом Величанству Краљу, за висову почаст, коју је благоволео Друштву указати премилостивим похођењем славе и отварањем приређене изложбе као и за високо одликовање председништва друштвеног у коме Друштво гледа и своје одликовање.

У исто време Одбор се саветовао и о начину како ће изјавити најоданију благодарност за премилостиви поклон од 300 динара, ради награђивања одликованих излагача приликом IV изложбе. — Одбор једнодушно решава да Његовом Величанству Краљу и Њеном Величанству Краљици поднесе у име друштва изразе најоданије благодарности депутаанја коју ће од чланова Управног Одбора саставити председник и у коју ће ући председништво (председник и потпредседник са благајником и секротаром).

240. Прочита се молба Милутина Жујовића економа из Врачевића, да му се из новаца који се налазе код Управе Фондова укаже позајмица од 600 дин. за обнављање винограда.

Пошто се новац из Пољопр. Фонда не може изузимати а Друштво нема других извора одакле би молиоцу могло дати тражену позајмицу то — Одбор решава, да нема могућности да се молиоцу по молби учини.

241. Прочита се понуда Петра Убавкића скулптора из Београда, којом се нуди да изради попрсје (бисту) првог председника и оснивача Српског Пољопривредног Друштва г. Др. Милована Спасића. Овом приликом г. Председник објасни одбору, како је он позвао г. Убавкића да понуду поднесе, знајући за мишљење и располагање Одбора, да би требало на овај начин дати видна знака, на спрам првога покретача за оснивање Пољопривредног Друштва и његовог првог и дугогодишњег заслужног Председника — Одбор једнодушно прихвати предлог својега Председника и решава, да се израда бисте г. Др. Спасића повери г. Убавкићу под погодбама, које су у његовој понуди означене, а за понуђену цену од 400 динара.

Издатак да се учини из ванредног кредита.

Биста кад буде готова да се намести на угледном месту у дому друштвеном.

242. Прочита се писмо г. потпуковника Жујовића којим тражи да му се од изложених сората пасуља на IV изложби, уступе сорте у писму именоване ради размножења — Решено: да му се прво именована сорта „кириловац“ уступи а остале су намењене за расаднике и државне пољопривредне установе.

243. Прочита се молба овдашњег школског музеја, да му се извесне сорте кукуруза и пасуља и других производа са IV изложбе бесплатно уступе — Решено: да се по могућству приликом издвајања за пољопр. установе по нешто од оних производа којих има у већој количини, бесплатно уступи школском музеју.

244. Прочита се акт управе економије топчидерске, којим тражи да јој се извесна количина белог пасуља, ради засејавања и размножења уступе — Решено: да се приликом прављења распореда, води рачуна о овом тражењу и могућа количина белог пасуља бесплатно економији уступи.

245. Српско ђачко друштво „Шумадија“ у Прагу моли да му се и у будуће шаље *Тежак* бесплатно, благодарећи на досадашњем бесплатном шиљању — Одбор одобрава, да се овом друштву и у будуће *Тежак* бесплатно шиље.

246. Подноси се одбору на накнадно одобрење за издатак од 80 динара колико је исплаћено Живку М. Величковићу академском сликару из Београда зе израду скице за насловну слику за друштвени Календар — Одбор одобрава овај издатак од 80 динара.

247. Прочита се извештај жичке Подружине о приређеној изложби у Краљеву у септембру месецу ове године — Решено: да се овај извештај обзнани у *Тежаку*.

248. Прочита се реферат чиновника друштвеног г. Богавца о потребној набавци семена — Одбор упућује овај реферат на оцену и даљи рад ужем одбору за набавку семена и справа.

249. Прочита се реферат чинов. друштвсног г. Богавца о последњој набавци плавог камена — Решено: да стање ове

набавке прегледа комисија у коју да уђу г.г. благајник, заменик секретара и руковалац магацина.

250. Прочита се реферат чинов. друштвеног г. Спасовића о потреби прештампавања оних пољопривредних поука, којих има у малом броју — Решено: да се овај предмет упути на оцену и даљи рад надлежном књижевном одбору.

251. Прочита се молба Крсте Станојковића, качара из Врање којим нуди на откуп лозу из својега расадника — Решено: да се преко окружнога економа изишту детаљни податци о каквоћи лозе а условима продаје.

КЊИЖЕВНИ ОГЛАС

ПОЉОПРИВРЕДНИ КАЛЕНДАР

ЗА ПРОСТУ 1901 ГОДИНУ

ИЗДАЊЕ

СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

УРЕДИО

Лаја Ј. Јодоровић

Изашао је са овом садржином:

I. Календарски део:

Пасхалија просте 1901 год. — Покретни празници — Стари и нови календар 3
Колико има до сада година од важнијих догађаја и установа, у свету и у Србији 4
Календар светаца и Бележници 5
Помрчења у 1901. год. — Дани у које се радње затварају 29
Државне светковине у Краљевини Србији. — Српске народне и црквене светковине. — Слава пољопр. завода и удружења у Србији 30
Владалачки Краљевски Дом Српски 31
Ваше духовенство у Србији 32
Министарство Народне Привреде 33
Чланови Управе, оснивачи, утемељачи, почасни, редовни и помагачи Српског Пољопр. Друштва . 34
Пошта, телеграф и телефон 42
Извод из закона о државним таксама 50
Панађури у Краљевини Србији 55
Месечни радови у целој години 57

II. Пољопривредни потсетник:

Колико се годишње добива ђубрета од једног грла 71
Колико времена траје клијавост у појединих врста семена, и колико од сто клија семе кад је добре каквоће и чисто 71
Лек од главнице (снети) 72
Време сејања главнијих пољских усева 72
Шта за чим треба сејати 72
Подаци о сејању и жетви усева 74
Колико је потребно биљака у разном растојању . 77
На колико женака долази један мужак 78
Просечно трајање приплодне подобности 78
Време дојења у недељама 78
Просечно трајање бремености (брећавости) и извођење живине 78
Полни нагон (жар) код стоке 79
Из пчеларства 79
Гајење свилене бубе 79
Справљање бордовске чорбе 80
Сумпор противу грожђане плесни (оидиум) . . 80
Кад је забрањено рибу ловити 80
Кад које шумско дрвеће у нас цвета, кад зри, кад се бере и кад опада и колико му траје клијавост семена 81
О сејању шума 83
Подела и време ловљења дивљачи (из закону о лову) 83
Претварање ланаца земље у аре и хектаре . . . 84
Претварање дана орања, плугова земље, јутара земље или коса траве у аре и хектаре 85
Претварање ока у килограме и драмове у грамове 85
Претварање акова у хектолитре 86
Прва помоћ у несрећним случајевима и напрасном побољевању код људи, док лекар не дође . . 86
Прва помоћ у неколиким напрасним болестима код стоке 87

III. Пољопривредни заводи и установе:

Српско Пољопривредно Друштво и Подружине . . 90
Ниже пољопривредне школе 93
Управа државне ергеле 95
Управа топчидер. економије 95
Лозни расадници 96
Особље државних и лозних расадника 97
Путни наставници виноградарства 97
Окружна пољопривредна станица у Ћуприји . . . 97
Државни економи и њихови помоћници 97
Срески воћни расадници 99
Државни марвени лекари 100
Државни шумари и подшумари 101
Државни питомци 102
Главна управа свих „Кола Јахача Кнез Михаило“ . 103
Српско Пчеларско Друштво 103
Пчеларско-воћарска задруга у Београду 103
Пчеларско-воћарска задруга у Параћину 103
Крагујевачка пчеларска задруга 104
Савез Земљорадничких Задруга у Београду . . . 104
Савез ловачких удружења 104
Срп. акц. Друштво за земаљски сточни трг, клање и прераду стоке 104
Срп. Краљ. Државна Класна Лутрија 104
Стечај за популарну пољопривредну књижницу . 105
Награде за увођење напреднијих начина радње . . 106
Ценовник пољопривредних алата и машина . . . 107
Српске пољопривредне књиге и новине 109

IV. Поучни део:

Рана зелена пиња у пролеће 113
Рад кравама 120
Сађење високих воћака и неговање на сталном месту 124
Ране сорте грожђа 131
Мара живинарка. Пољопривредна приповетка . . 139

ЦЕНА ОГЛАСИМА:

Мањим од петит врсте једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупних писмена по 15 пара од врсте од ступца.

Већим огласима од целе стране 20 динара (10 фор. а. в.) пола стране 10 дин. (5 фор.) четврт стране 3 динара (2·50 фор.)

Поред тога за свако оглашавање по 20 пара дин. државне таксе.

За оглашавање више пута 10 од сто јевтиније.

Преглед 50. броја Тежака: *Чланци*: — Утицај крупноће семена за сејање на принос. — Вербена. — Х. Пољопривредно предавање за шири круг слушалаца (свршиће се). — *Белешке.* — *Гласник.* — *Стечај.* — *Друштвени и подружински послови.* — *Књижевни огласи.* — *Цена огласима.*

ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА КРАЉЕВИНЕ СРБИЈЕ

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ
УПУЋУЈУ СЕ
СРП. ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ
У БЕОГРАДУ

ПРЕТПЛАТУ ПРИМАЈУ И СВЕ ПОШТЕ

НА ОСНОВУ НАЈВИШЕГ РЕШЕЊА ОД АПРИЛА 1869. ГОДИНЕ № 204. ПРЕПИСКУ ДРУШТВЕНУ НОСИ ПОШТА БЕСПЛАТНО.

Цена огласима изложена је на последњој страни.

ПОД МОЋНОМ ЗАШТИТОМ ЊЕГОВОГ ВЕЛИЧАНСТВА КРАЉА
АЛЕКСАНДРА I

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869. ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ

ЗА СРБИЈУ

НА ГОДИНУ 8 ДИН. НА ПОЛА ГОДИНЕ 4 ДИН. ЧЛАНОВИ ПОМАГАЧИ, ЧЛАНОВИ СВИХ ДРУШТВ. ПОДРУЖИНА, ОСНОВ. ШКОЛЕ, ВОЈНИЦИ СТАЛ КАДРА, ЂАЦИ, МАНАСТИРИ, ЗЕМЉОРАДНИЧКЕ ЗАДРУГЕ И ЧУВАРИ ШУМА ДОБИЈАЈУ ЛИСТ У ПОЛА ЦЕНЕ, АКО ПОЛОЖЕ ПРЕТПЛАТУ УНАПРЕД ЗА ЦЕЛУ ГОДИНУ.

ВАН СРБИЈЕ

НА ГОД. 10 ФРАН. ИЛИ 5 ФОР. А. ВРЕД.; НО СРП. ПОЉОПРИВ. УДРУЖЕЊА И ЊИХОВИ ЧЛАНОВИ КАО И СРПСКЕ ЗЕМЉОРАД. ЗАДРУГЕ И ЧИТАОНИЦЕ, ДОБИЈАЈУ ЛИСТ ЗА 6 ФР. ИЛИ 3 ФОР. А. ВРЕД. КАД УНАПРЕД ПОЛОЖЕ ПРЕТПЛАТУ И КАД СЕ ПРЕТПЛАТИ КОД СВОГ УДРУЖЕЊА ПРЕКО КОГА ЋЕ ИМ СЕ И ЛИСТ СЛАТИ

ИЛУСТРОВАНИ ГЛАСНИК СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

ВЛАСНИК И ИЗДАВАЛАЦ
СРПСКО ПОЉОПРИВРЕДНО ДРУШТВО

КЊИЖЕВНИ ОДБОР:
ДР. М. Т. ЛЕКО, М. М. САВИЋ, П. Т. ТОДОРОВИЋ, А. ЖИВАНОВИЋ и Б. Д. ТОДОРОВИЋ.

ОДГОВОРНИ УРЕДНИК
АЛЕКСАНДАР М. СЕКУЛИЋ

БРОЈ 51. У БЕОГРАДУ, НЕДЕЉА 24. ДЕКЕМБРА 1900. ГОДИНЕ ГОДИНА XXXI

ПРАВИЛА ЗА СТОЧНЕ СТАЈЕ

I. ***Стаја је стан стоци.*** — Побрини се за *чисту, здраву*, и *довољно велику* сточну стају. Избегавај да ти стока на промаји у стаји стоји. Одржавај *топлоту* стаје између 16 и 18 С. *Хладна стаја* проузрокује рђаво искоришћавање хране; *одвећ топла* слаби животиње, а *промаја* проузрокује назебе а нарочито запаљење вимена. Гледај, да ти стаја буде *видна*, јер ћеш тиме потпомоћи напредак животиња и одржаћеш лакше чистоћу. Пази да *одвећ јака светлост* не иде право у очи животињама, јер их она узнемирава. Пази на чистоћу и угодност животиња у стаји; побрини се за добро и брзо одвођење пиштавине и уништи сву гамад.

II. ***Неговање животиња и поступање с њима.*** — Све послове обављај у стаји *лагано и мирно, у исто време* и *по правилу*. Подај животињама *спокојан одмор* у времену кад немаш у стаји шта да радиш. *Буди својој стоци искрен пријатељ.* Немој је гурати и тући; поступај с њоме *благо*. Одржавај животиње у чистоћи тиме што ћеш их редовно *тимарити* и *простирати им довољно чисте* и *суве* простирке. Побрини се, да јасле и корита буду увек чисте. Постарај се, да се животиње, нарочито млада грла *довољно крећу* на чистом ваздуху: на пашњаку или у испустима. *Поступај са бременом стоком благо и пажљиво.* Болесну стоку искрено и предано негуј; одвој ју, ако је могућно, насамо и за времена позови сточног лекара. Трговце и месаре не пуштај у стају, *јер могу донети прилепчиве заразне болести.* Упиши се за члана сточарских удружења. Немој узимати *она лица* за неговање стоке *која болују од заразних болести.* О свима појавама код стоке води *тачне белешке.*

III. ***Храњење домаћих животиња.*** — Стоци дај само *здраву, неукварену храну* и то увек у *довољној количини* и *доброј храњивој* вредности. Промену у храни извршуј постепено. При хранењу држи се увек *сталнога реда* којим ћеш стоци појединe храниве материје давати. Немој давати сву храну од једном, већ је подели на неколико мањих порција. Храни стоку према раду који ти врши; *бољим музарама подај више, а рђавим мање хране. Одвећ стеоне краве храни умерено.* Пој твоју стоку *добром, чистом, свежом, али не одвећ ладном водом.* Немој да заборавиш да ју редовно солиш. Не дај твојој стоци тако зване материје које потпомажу излучивање млека.

IV. ***Мужа и поступање с млеком.*** — Пре но што почнеш мусти *истрљај виме чистом, сувом крпом.* Ако пререш виме, онда чини то само ладном водом и брижљиво се постарај да не буде промаје. Поступај са кравом за време муже врло пријатељски. Музи унакрст са чистим рукама и то увек *потпуно измузај,* јер је последње млеко најмасније. *Прве капљице млека* из сваке сисе измузи на простирку, јер ово млеко увек је нечисто и може све остало покварити. Држи све судове сасвим чисто, а за чишћење и прање његово употреби соду. Одмах пошто си помузао, носи млеко из стаје, процеди га, расхлади га и остави на хладно место. Судове затвори тек онда, кад хоћеш млеко да шаљеш. *Млеко од болесних крава немој употребљавати за продају.* Млеко од крава после телења не продаји све дотле, док се не буде могло кувати. *О добивеному млеку води тачан рачун.*

V. ***Напомена.*** — *Пошаљи твога сина у пољопривредну стручну школу, где ће се он моћи темељно упознати са свима овим правилима.*

М. Н. Лук.

ПЛАМЕЊАЧА НА НАШИМ ЖИТИМА И СРЕДСТВА ЗА ЊЕНО СУЗБИЈАЊЕ

Опис пламењаче и њено развиће. На нашим житима до сада су посматране две врсте пламењаче, које се спољним знацима нимало не разликују једна од друге.

Пламењача производи на житима болест, којој народ приписује сасвим други узрок. Народ верује да је узрок тој болести топло сунце после киша, а то су само подесни услови за развиће пламењаче, као што ћемо после видети. Узрок пламењачи је у гљивици, која се развија и живи на житима трошећи за своје развиће рану, што су струкови жита за себе спремили. На тај начин жита немају довољно ране, те струкови закржљаве, пре времена сазревају и већином не доносе плода, ако се гљивица добро развије. Такве гљивице, које се развијају на живим биљкама, у овом случају на житима, називамо *паразитске гљивице* или *паразити.*

Пламењача почиње да се јавља с пролећа, већ при крају месеца марта, на стабљици, лишћу и лисним рукавицама, а доцније и на класу и класцима разних стрмних жита (пшенице, ражи, јечму и овсу). Прво се јавља на лишћу, а затим на стабљици у облику ситних растурених мрља прљаво-беле боје. Те се мрље доцније шире све више и више, постају све веће, а у исто време и боја им се мења: од прљаво беле прелази најпре на жуту и најпосле постаје црвенкаста. И тако од прљаво-белих мрља стварају се црвенкаста кврижице облика округласта или издужена. Ове кврижице су омотане опном, која се убрзо распукне, кад кврижице набубре, и из њих покуља жућкасто-црвени прах, састављен из веома ситних зрнаца, која називамо *спорама*, а за то, што се развијају лети, називамо их *летњим спорама*. Ове се

ветром разносе на оближње струкове, који још нису заражени, на њима проклијају и из њихових клица развијају се нове црвенкасте кврижице; у тим кврижицама постају опет летње споре, те према томе имају задатак да болест што више распростру. То доба развића паразита народ назива *пламењачом*, јер оболели струкови жита изгледају жућкасто-црвенкасти, као да су сунцем опаљени. Отуда народно веровање да пламењачу производи топло сунце после киша.

Међутим променљиво време, честе кише испрекидане топлим ведрим данима, у то доба развића жита чини, те развиће летњих спора брзо напредује. Развиће нових летњих спора поновиће се пет, шест, па и осам пута, оне ће се разнети на здраве струкове, које ће клијањем заразити и пошто се само једна летња спора после клијања може размножити у више стотина истих спора, лако је појмити зашто само неколико таквих спора могу да заразе читава поља. Ако ли је пак време топло, али није влажно, кишâ дакле нема или су врло ретке, развиће летњих спора биће веома успорено и оно мало, што их се развије, изубиће моћ клијања, јер нема довољно влаге, те је заражавање знатно ублажено. Отуда је развиће пламењаче различито разних година: у изобиљу је има оних година, кад има доста влаге у прво доба развића жита до класања, а мало, кад је суша у поменуто доба развића.

Поменуте црвенкасте кврижице, у којима постају летње споре развијају се од пролећа до почетка сазревања жита. Од тада њихово развиће постепено престаје и у поменутим кврижицама постају сасвим друга зрнца, друге споре, те од њих кврижице постају црне. Те нове споре презимиће на сламкама и зато се зову *зимске споре*, а клијаће тек идућег пролећа. Ако сада преко зиме обратимо пажњу на сламу, приметићемо на појединим сламкама црне мрље и кврижице округласте или дугуљасте, у којима се налази црн прах, састављен од зимских спора.

Зимске споре презимеће на сламкама, као што рекосмо, с пролећа ће проклијати и њихове клице разнеће се ветром као прах на све стране. Ако те клице падну на жита или на ма какву травку, неће проклијати, него ће угинути. Оне могу проклијати само ако падну на младо лишће пасдрена и шимширике,[1]) и после извесног времена на лицу и наличју њихова лишћа појавиће се мала бокаласта удубљења, испуњена по сазревању црвенкастим прахом, који је такође састављен из спора и разнеће се ветром на све стране. Само оне споре, које постају на наличју листа пасдрена и шимширике, ако се пренесу на млада жита, могу проклијати и произвести прво прљаво-беле мрље, затим жућкасте и најпосле црвенкасте кврижице, у којима ће постати летње споре, као што смо у почетку описа видели. Тиме је цео ток сложеног развића пламењаче описан.

Последица развића пламењаче и средства за сузбијање. Добро познавање пламењаче, а нарочито услова за њено развиће, важно је и за земљорадника и служи нам за излагање средстава, којима се сузбија.

Из описа пламењаче видели смо, да клице зимских спора не могу с пролећа проклијати на житима него на шимширци и пасдеру. Оне проклијају на њиховом лишћу и на наличју се развијају нарочите споре, које се преносе на младе струкове жита, где проклијају, те се после кратка времена из њих развијају летње споре. Из тога увиђамо да су пасдрен и шимширка врло важни за развиће пламењаче. Уклонити њих, значило би сасвим спречити пламењачу и зато је потребно, да се бар у близини жита свугде чупају и сатиру, а не да се још подижу као жива ограда или ради украса.

Нападање пламењаче најопасније је с пролећа у прво доба развића жита, док су струкови још млади. Ако је у то доба време кишовито; гљивица ће имати довољно влаге за своје развиће, летње споре ће се неколико пута убрзо развити и преносити на здраве струкове, те и њих заражавати. У том случају ће млада жита закржљати, јер ће се рана, одређена на растење струкова и стварање плода. утрошити на развиће гљивице и према томе ће прво лишће пожутети, струкови ће се слабо развијати и пре времена сазрети, али плодова неће бити или ће бити штури. Али ако се пламењача појави, кад су се жита већ отргла, кад су већ довољно развијена, те је почело заметање цветова и стварање класова, услови су се изменили. Струкови жита су већ у себи спремили довољно ране, која ће се утрошити на стварање цветова и плодова и у том случају жита су у стању, да сама издрже борбу против пламењаче, јер ће њен шкодљиви утицај трајати краће време и неће моћи произвести озбиљне штетне последице. Из свега овога увиђамо, да лепо време, нарочито у прво доба развића жита, успорава развиће пламењаче или сасвим ослаби, а кишовито потпомаже.

Количина влаге зависи од многих услова, којима не можемо да станемо на пут; али зато можемо да обратимо пажњу на земљиште, које ћемо да засејемо житима. Пре свега земљиште треба да је довољно уздигнуто и да има нагиба, како се не би на њему вода задржавала; ониска земљишта и без нагиба, која после киша могу постати подводна, треба избегавати, а ако смо принуђени да и њих житом засејавамо, потребно је да се на подесним местима прокопавају, како би се сувишна вода могла одводити.

Казали смо да зимске споре презиме на слами, према чему ће оне у пољима презимети на стрњици, те с пролећа проклијати и преко шимширике заразити жита. Зато је препоручљиво, да се жита идуће године не сеју на истом земљишту, него га треба засејати другим усевом. Ако је слама много заражена пламењачом, најбоље је спалити је и пепео однети на њиве, из кога ће жита примати важан део ране. Таква слама није ни за другу употребу: ако би се њоме ранила стока, нарочито коњи, може произвести разне болести у желуцу и цревима; ако би се употребила као стеља, она ће се опет на крају крајева с ђубретом однети на њиве, где ће се развити паразит и заразити жита.

Земљорадници требају нарочиту пажњу да обрате на ђубре и на начин како ђубре њиве. Многи греше прво што на њиве односе још несагорело ђубре, и друго што их прекомерно ђубре У несагорелом ђубрету има и сламе заражене пламењачом, која је у веома подесном стању да се преко зиме очува и да на пролеће проклија, па с тога ђубре треба да постоји бар годину дана, те да добро сагори, у ком ће случају клице пламењаче пропасти. Прекомерно ђубрење њива јаким ђубретом чини, те жита постају осетљивија према пламењачи и зато ђубрење треба да буде ограничено према каквоћи земљишта.

Најпосле и саме одлике жита утичу на развиће и ширење пламењаче. Жита полегла осетљивија су према пламењачи; она пак, која право расту и имају чврсту сламку издржљивија су према пламењачи и зато таква треба узимати за семе.

Развиће пламењаче, дакле, зависи од многих услова: од присутности шимширке и пасдрена, од влаге, висине, природе и положаја земљишта, од ђубрења и издржљивости самих одлика жита.

Ник. Ранојевић

[1]) *Шимширика* је шиб висине 2—3 метра, обрастао бодљама; лишће је обрнуто-јајасто са 2 трокраке бодље при основи; цветови су жути и поређани у дугачке обешене гроздове; плод је црвено јајасто-дугуљаста бобица; цвета у мају. Гаје је по градинама као украс или као живу ограду; расте у Србији и дивља.

ДЕСЕТ ЗАПОВЕСТИ ЗА ЧУВАЊЕ СТАЈСКОГ ЂУБРЕТА

1. Побрини се при прављењу ђубришта, да ти оно буде толико велико, да ти ђубре не буде у дебљем слоју од 1—1·5 мет. Већа висина штетна је, јер она изазива неједнако превирање у горњим и доњим слојевима. Ако је ђубриште сувише велико, онда је и велика површина разгрнутог ђубришта изложена утицају ваздуха, који га раствара, а тако исто при кишовитом времену много воде пада на њега. Ако је ђубриште сувише мало, онда се прави висока гомила или ђубре прелази преко самога места и онда се имају двогуби губитци. Обично се рачуна на једно грло рогате стоке 4 квадратна метра, а за једно грло коња 2—2·5 кв. мет.

2. Ваља се побринути, да ђубриште буде што је могућно склоништије од сунчаних зракова. На јаком сунцу исушују ђубре, распадање бива сувише брзо и ђубре сагорева. Обично се ђубриште прави на северној страни сточне стаје, да би му се направио самом зградом хлад. Ако привредне околности не дозвољавају северни положај, онда ваља ђубриште засадити около са дрвећем, најбоље са липама и тополама, или га ваља покрити, што се најлакше може крововом од грања учинити.

3. Треба се побринути да зидови и патос ђубришта буду непропустљиви. На ово се обично мала пажња обраћа, али је доказано, да код пропустљивог ђубришта има толико губитака да они износе на стотине и хиљаде динара. Како су према овим губитцима мали трошкови за прављење непропустљивог ђубришта!

Обично се ђубриште копа тако, да ђубре долази у извесну дубину. Ово удубљење је или равно или коритасто или са усправним али боље са косим побочним странама. Ово је много корисније него да се ђубре износи и оставља на површину земље, јер се тада и пиштавина боље очувава. Ако је дно ђубришта непропустљиво, онда се удубљење може још за 30—35 сантиметара ископати и са иловачом добро набити и тада калдрмисати. Сама калдрма само је онда довољна кад је дно јако иловачасто. Боље је кад се дно патоше са излупаним комадињима и цементом. Обична цигља није за ово употребљива, јер је она пропустљива и брзо се распада. Ако су зидови управни, онда треба да се с једне стране направи угодан улазак за кола.

4. Ваља се побринути за задржавање воде која пада и долази на ђубриште. И овде се много греши. Обично се ђубришта праве на најнижем делу дворишта, односно одвлачењем ђубрета и током воде направио је се постепен пад, куда тече сва вода која се слива са свију кровова од околних зграда. Ова вода излужује ђубре а њу брижљиво одводе даље у јаркове поред путева. Са мрком пиштавином отичу баш најбољи састојци ђубрета, који су и најважнија биљна храна. При јаком дотицању воде може се тако пиштавина разблажити, да ју је немогућно у бурадима вући, јер се то не исплаћује па с тога се ваља и побринути, да на ђубриште не дође одвише кишнице. Ђубриште треба опколити калдрмисаним каналом, који је на спољну страну нагнут и који сву страну воду одводи.

5. Дно ђубришта треба да има на једну страну мали пад на крају кога се налази јама за скупљање *сока из ђубрета* (пиштавина). *Пиштавина* пролази увек кроз ђубре и то увек у правцу на доле, те да би се опет у горње слојеве ђубрета вратила, нужно је да се скупи у једну јаму у коју је уметнута пумпа за пумпање пиштавине. — Такође ваља најозбиљнију пажњу обратити, да ова јама за пиштавине буде *потпуно непропустљива* јер је пиштавина и остали сок од ђубрета од неоцењене вредности. Најбоље је ову јаму цементовати или бетонирати. Ако је доњи слој иловача, онда је у толико лакше јаму начинити потпуно непропустљивом. Обично је пољопривредник задовољан са оно мало пиштавине што му се у јами скупи, а не води рачуна о оним најдрагоценијим и најважнијим делићима ситно растворено ђубрета, који кроз најмање отворе пролазе и за њега су потпуно изгубљени.

Горња ивица јаме за пиштавину мора стајати у истој равни са дном ђубришта, а веза између њих мора бити помоћу *решетке*. Пумпа је потребна, да се њом пиштавина избацује на ђубре или да се пуне бурад ради изношења на њиве.

6, Ђубриште треба *оградити*. Ово је нужно с тога, да можемо слободно стоку на њега истерати и оставити да га добро *угази*. Код зиданих ђубришта ваља и кочеве узидати, који ће служити за ограђивање ђубришта.

7. При изношењу ђубрета, ваља се побринути, да се *брижљиво измешају разне врсте ђубрета* и да се *равномерно расипоструг*. Суво, јако коњско ђубре распада се много брже од хладнога говеђега ђубрета као и од свињског. Да би било равномерно врење у целој гомили, потребно је да се све ђубре од разне стоке добро измеша. *Равномерно расипостирање* с тога је нужно што се тим путем спречава остављање празних простора који су повод образовању плесни, која кад се само на једном месту појави, брзо се распростре по целој гомили.

8. Ђубре треба *стоком нагазити*. И ово је нужно, да би се што је могућно боље ђубре сабило и тиме избегли празни простори, јер се тиме постигне равномерније превирање. Ако је ђубриште ограђено, онда отуда имамо ту корист што га можемо употребити као испуст стоци и на тај начин постићи двоје; *стоци дати могућности да буде у слободи и да нам ђубре добро нагази.*

9. Даље, треба се побринути да ђубре на ђубришту увек буде по мало влажно. Ово је с тога потребно да би *превирање ишло боље*. Ако је ђубре одвећ суво, оно се *брзо распада*, оно *сагорева;* ако је напротив одвећ влажно, оно се *збија, укисељава* и *испарује*. При правилно направљеном ђубришту код кога имамо и пумпу за пиштавину, лако је одржати потребну влагу, јер се пумпом, а помоћу цеви од каучука пиштавином ђубриште попрска према потреби, — обично лети сваки дан. Ово прскање ђубрета има ту добру страну што испаривањем умањује се водени садржај пиштавине тако, да се уштеђује извлачење пиштавине. При правилном поступању, не губе се овде важни састојци ђубрета. Ако за време суша нема пиштавине у њеној јами, онда се прскање ђубрета мора предузети обичном водом.

10. Ваља се побринути, да они делови ђубрета. који лако ветре, не пропадну. При врењу ђубрета образује се амонијак, који садржи азота. Овај гас смрди а то је онај исти што се и у стајама осећа. Ветрење амонијака наступа нарочито онда, ако је време сувише бурно; ако ђубре није добро нагажено тако да ваздух може унутра да продре; ако је ђубре изложено сунцу и ако се јако исуши. Предохране јасне су по себи. *Ђубре се мора добро нагазити, овлажити и мора бити у хладовини.* Ако се ипак амонијак у лето осећа, онда се мора ђубре *земљом покрити*. Земља везује и задржава амонијак тако, да је изветравање немогућно а у исто време увећава се и садржај азота у ђубрету нарочито ако се земљом из бара (глибовитом) покрије, јер она сама већ има азота. — Ако се неће или не може земљом да покрије, онда треба ђубриште посути са калијумом, кајинитом или гипсом јер и они чине добре услуге.

Прев. **М. Н. Лук.**

VI МЕЂУНАРОДНИ ПОЉОПРИВРЕДНИ КОНГРЕС У ПАРИЗУ

VI. Међународни пољопривредни конгрес, најважнији од свих париских пољопривредних конгреса, отворио је 1 јула Министар Привреде.

Мелин, отац француске пољопривреде, нагласио је пре свега „да пољска привреда сада ступа у један нов облик и да она мора у будуће све своје силе концентрисати на усавршавању њене организације, која јој још недостаје и која се већим делом објашњава њеном садањом невољом. Она је много учинила за *производњу* али је сада време, да се и са *продајом* позабави а за то је неопходно потребно, да се *трговински организује*, што јој је до сада недостојало. Овде је нужно, да се угледа на индустрију и њено понашање. Индустријалац не ограничава се само на то да јефтин еспап производи, већ — кад га је већ произвео — тражи и да га прода под најпробитачнијим условима, брижљиво избегавајући, да не падне у руке *посредницима*, који му већи део његове добити узимају. *Организација је оно, што пољопривреди недостаје, а нарочито произвођачима житâ.* Данас су тек пољопривредници разумели да су они све и сва; они су се пробудили и пустили су, да њихов глас чују јавне власти... Наш ће конгрес, ја не сумњам у то, показати, колико се јако пољопривреда цени и какво она место заузима у свима државама. Он ће пољопривредној производњи у свету дати методички и разумни правац, који ће свакоме народу од користи бити — радимо, дакле, на једноме делу, које ће и за пољопривреду и за цело човечанство корисно бити."

У погледу питања *о пољопривредној настави*, донео је конгрес ове одлуке:

1. Виши заводи за пољопривредно образовање треба нарочито да имају: Њиве за демонстрације ђацима и опитна поља за професоре; огледне стаје и стаје за демонстрације; хемиске, ботаничке, зоолошке, физиолошке, микробиолошке и др. лабораторије; треба да имају ботаничку башту и стаклене баште; збирке и библиотеку. Нужно је, да се они заводи снабдеју са свима потребним стварима за наставу и за огледна испитивања, који тога немају, а они који имају, треба у томе погледу да се усавршавају, а за њихов рад треба им дати потребан кредит.

2. Желети је, да су сви заводи довољно велики и тако удешени, да све способне младе људе приме, који би хтели наставу да слушају.

3. Признајући, да је виша пољопривредна настава најзаплетенија од свих врста пољопривредне наставе и да она досиста представља енциклопедију свих грана пољске привреде, ваљало би слушаоце, у извесном моменту, а с обзиром на крајни циљ коме они теже, упућивати у специјалне студије. — Од овога времена не треба више слушаоци да посећују без разлике све предмете и сва вежбања. Они се могу одати оним предметима, који их више интересују. Било би врло препоручљиво, да заводи који су до сада ученике само две године задржавали, оснују још и трећу годину.

4. Врло би било потребно, да виши заводи рад у лабораторијама, који је једино практично поље које може овакав завод својим ученицима директно да дâ, — да га што више и више разграђавају.

5. Виши пољопривредни заводи треба да су у варошима или још боље сасвим у близини вароши. Али овај положај обвезује их, да створе најинтимније односе са пољопривредним све-

том и да ове очувају. Требало би сва могућна средства употребити, да се ови односи штите и умножавају, нарочите огледне лабораторије и лабораторије за испитивање, којима се пољопривредник може користити. У овоме смислу било би интересантно да се организују јавна предавања из преко потребних предмета за пољопривредника. Ова предавања требала би да буду приликом великих пољопривредних скупова.

6. Основна настава карактерише се разноликошћу и подесности за пријем својих уређења, Међу овим уређењима, дале су код многих народа *зимске школе* доказа о њиховим неоцењеним услугама, које могу да учине. С обзиром на њихове услуге и на већ стечено искуство, конгрес изјављује жељу, *да се организација пољопривредне основне наставе што пре уведе и у оним земљама, које ју до сада нису имале, отварањем подесног броја зимских школа.*

7. Желети је, да универзитети наставу у природним наукама удесе што је могућно више на примену истих у пољопривреди.

На предлог *Криксона*, конгрес је донео ову одлуку:

VII. секција предлаже конгресу, да именује централну комисију за *патологију биљана* (науку о болестима биљним), која ће бити састављена од више лица разних народности. Ова ће комисија имати циљ да организује међународна испитивања о болестима културних биљака.

Она нека има право, да број својих чланова у тој мери повећа, како то буду захтевалѣ народности, које су у њој заступљене и како оне желе да учествују у овим радовима. Комисија ће издавати периодичан гласник. У свакој земљи има онај, који испитивањем руководи, да одреди, који ће облици болести у овој или оној групи за време од три или пет година бити предмет нарочитих испитивања. Они који се са тим или сличним болестима буду занимали, треба да се од времена на време (свако треће или пете године), једном у овој, други пут у другој земљи састају и да саопште своја посматрања; своја мишљења да измењају и да својим радовима осигурају користи заједничког плана.

Олзен (Италија) тражи да се предузму све нужне мере за *заштиту тица*. Он показује како су корисни ови мали помагачи пољопривреднику и народу. Њима је призната корист у Италији против ширења маларије. Он је мишљења, да питање о заштити тица може само онда бити правилно и добро решено, ако су све владе у томе сагласне.

Мелин опомиње, да је он као француски председник Министарства покренуо питање о општем споразуму, као што *Олзен* тражи. На жалост могли су Министри привреда само посредовањем Министра спољних послова, у преписци стајати. У осталом он на своја писма није одговора добијао. Треба, дакле, претпоставити, да заступници великих пољопривредних друштава у својим земљама примером предњаче, те да владе на заједнички рад покрену.

Дарањи, Олзен, Пини, сагласни су са *Мелином* и моле га да се он стави на чело овога покрета и да упути један циркулар у овоме смислу на пољопривредна друштва.

На закључку, донете су ове одлуке о питању и заштити тица:

1. Све тице, које нису баш сасвим као корисне признате, ваља да се опрезно штите за време од 5—6 месеци, у које доба пада њихово расплођавање. Изузетци се могу само чинити за љубав науке и кад се предвиђа праведна одбрана.

2. Сви начини за хватање тица у великој количини, па ма то били начини који су нарочито удешени за хватање у већој маси, као мреже, или то биле замке и лепљиве материје итд., које се у већој мери употребљавају и до истога резултата доводе, треба забранити.

3. Исто тако за време заштитног времена ваља забранити трговину, продају, куповину, торбаство свих оних тица на које се заштита односи. Тице селице, нарочито препелицу, чији се број сваким даном умањује, треба да се сасвим обезбеде.

4. Сваку државу треба умолити да нареди у своме територијуму испитивања орнитолошка и ентомолошка у циљу, да дозна исхрану појединих врста и да им одреди степен корисности. Извештаји ових испитивања, треба сваких пет година слати сталноме међународноме орнитолошком одбору.

5. Размножавање корисних тица нарочито оних који зарезнике уништавају, треба свима средствима потпомагати.

6. Међу младеж треба распростирати корисне књиге о биологији птица уопште.

У погледу стварања *удружења за гајење стоке* конгрес је одлучио после врло интересантног предавања *Бажерового* ово:

1. Образовање *удружења за гајење стоке*, за напредно и разумно развијање стоке чистих раса (говеда, свиња, оваца итд.), врло је нужно.

2. Прва дужност ових удружења та је, да бде над вођењем родословних књига, без којих је немогућан методички избор приплодних грла.

3. Приређивање сточних изложаба треба потпомагати, јер одгајивач тада има прилику, с једне стране да приплодни материјал обнови и с друге стране своје производе да прода.

4. Пропаганда предавањима, књигама, сликама итд. препоручује се.

Ресултат дебате о шпекулацији са житом био је:

1. Трговачке берзе треба да су предмет законске уредбе.

2. Трговачки закључци за пољопривредне производе, који не мисле на праву продају еспапа и који су проста шпекулација, остају без законске санкције. Дражење на игру треба одредбама казненог закона угушити.

3. Продавац на термине не треба да има више право, да дан за испоруку бира по својој вољи — у случају истека рока.

4. Одређивање цене пољопривредним производима треба да је ресултат свих понуђених цена а ефектованим закључцима сразмеран (који су били тога дана на трг. берзи). Ове погодбе треба да су предмет обавезног изјашњења.

5. Акционарска друштва, која намеравају да чине уговоре о испорукама пољопривредних производа, треба законски забранити.

Предлог *Димонов* о увођењу *диференцијалне царинске тарифе* према курсу злата у разним земљама, као и предлог *Фрибургов* о образовању сталнога статистичког биро-а за студију земљишта и његове вредности — упућени су међународној комисији.

Жеље саветника *Калвета* у погледу осигурања у пољопривреди примљени су и то:

1. У пољопривредном осигурању, које се односи на личност пољопривредникову (осигурање раденика у случаја несреће) или на његову покретност или непокретност (жетву, стоку) корисно је, да се поради на узајамној помоћи и то помоћу самосталних месних удружења, која су у што је могућно већој вези, узајамно солидарна, али увек под условом, да је одређени ризик довољан.

3. Ако одређивање ризика, од кога зависи утврђење улога, није са довољном тачношћу учињено, нужно је организацију осигурања удесити на узајамности пољопривредника.

4. Случајности изузевши, не треба да се основа законске обавезе распростре и на пољопривредно осигурање, али интервенцију државе ваља одобрити, ако она потпомаже образовање месних удружења на узајамности.

5. Да би се свакоме пољопривредноме осигурању на узајамности потребна сигурност дала, изгледа да је неопходно потребно да се заједнички отпочну посматрања и међународне студије. С тога је саветно, да се жеља изрази, да се за овај циљ образује један међународни пољопривредно-статистички одбор посредовањем међународног пољопривредног конгреса.

X. ПОЉОПРИВРЕДНО ПРЕДАВАЊЕ
ЗА ШИРИ КРУГ СЛУШАЛАЦА

(свршетак)

Кад би смо хтели *све користи* од комасација у најкраћим потезима напоменути, онда би оне по реду биле:

1., Имања се ослобођавају, од спољних сметња, које су последица правне неуређености, добијају се одрешене руке у располагању својином;

2., Сваки сопственик добија комасацијом већу површину;

3., Сваки сопственик добија на времену;

4.. Надзиравање и чување је олакшано код груписаног имања;

5., На радној је снази велика уштеда као и на семену;

6., Радност се зиратног земљишта знатно повећава;

7. Олакшава се чисто одржавање од свију шкодљивих наметница и корова;

8., Олакшава се одводњавање и наводњавање пољопривредних имања, а нарочито дренирање;

9., Добијају се подеснији путови и олакшава приступност;
10., Вредност имању расте услед напред наведених побољшања;
11., Престају свађе и парнице око границе, синора; и
12., Права службености престају, па и штете и заплети од ње.

И ако сам уверен, да се корист од извршења комасације и из ових напомена потпуно увиђа, хоћу да истакнем на увиђај и две општине, у којима је у Аустрији извршена комасација и које имам као издање цр. краљевског аустријског Министарства Земљорадње и молим да им поклоните пажњу.

I., Општина Raasdorf имала је *пре комасације:*

1., Садржај површине на основу катастарског премера · 998·8 ha
2., Сопственика · · · · · · · · · · · · · · · · · · 34 „
3., Свега катастарских парцела · · · · · · · · · · 1115 „
4., Пре комасације било је имање подељено на 232 места
5., Раздвојена имања имаћаху просечно:

а) садржај површине · · · · · · · · · · · · 4·31 ha
р) дужину · · · · · · · · · · · · · · · · 1033·00 m
с) ширину · · · · · · · · · · · · · · · · 41·4 „
d) однос ширине према дужини · · · · · · 1 : 16·6 „

Та иста општина *после комасације:*

1., Имала је садржај површине (без путева и рита) · · 997·9 ha
2., Сопственика опет · · · · · · · · · · · · · · · 34
3., Имање је подељено на места · · · · · · · · · · 41
4., Имања имаћаху просечно:

а) садржај површине · · · · · · · · · · · · 24·08 ha
b) дужину · · · · · · · · · · · · · · · · 654.00 m
с) ширину · · · · · · · · · · · · · · · · 368·00 m
d) Однос ширине према дужини · · · · · · · 1 : 1·19

5., *Вишак приноса од 32·4* ha најмање 119 форината или *округло 286 динара.*
6., Распарчаност опала по *82·3%*.

II., Општина *Ober-Siebenbrunn* пре комасације:

1., Површина која је комасирана беше · · · · · · · 2586·6 ha
2., Број становника · · · · · · · · · · · · · · · 108
3., Број катастарских парцела · · · · · · · · · · · 3027
4., Све је имање било на места · · · · · · · · · · 1926
5., Имања су имала просечно:

а) површине · · · · · · · · · · · · · · · · 1·11 ha
b) дужину · · · · · · · · · · · · · · · · · 703 m
с) ширину · · · · · · · · · · · · · · · · · 15 m
d) однос ширине према дуж. · · · · · · · · · 1 : 44·5

Та иста општина *после комасације:*

1., Имала је садржај површине · · · · · · · · · · 2590·3 ha
2., Број сопственика · · · · · · · · · · · · · · · 108
3., Имовина ових 108 сопственика била је подељена на 143 места
4., Имања су имала просечно:

а) површину · · · · · · · · · · · · · · · · од 14·25 ha
b) дужину · · · · · · · · · · · · · · · · · „ 711·11 m
с) ширину · · · · · · · · · · · · · · · · · „ 197·5 m
d) однос ширине према дуж. · · · · · · · · 1 : 3,6

5., Вишак приноса од 31,2 ha годишње најмање 96 форината или округло *228—230* динара
6., Распарчаност опала по *92·6%*.

Из ова два примера јасно се истичу у бројевима користи после комасације. У општини Raasdorf је при истој површини повећан чист приход *са 10* динара од хектара, — а у општини Ober-Siebenbrunn у опет при готово истој површини *са 8 динара.* — Да ми се не би пребацило да претерујем, ја ћу да узмем, да би се код нас повећао принос са средином из ова два броја дакле само са 9 динара, или и још мање, само са *6 динара од хектара*, те би вишак у целокупном газдинству био, пошто имамо зиратне земље 2,360.000 ha:

2,360.000 × 6 = 14,160.000 дин,
или у округлом броју око 14,000.000

Пошто би овај број дошао као вишак само од *бољег и рационалнијег обрађивања у опште*, — то онда ових 14,000.000 треба додати ономе броју, који је напред добивен као чисто површински средњи приход, — па да добијемо *целокупан данашњи губитак*, страшну цифру *од најмање 34,000.000 динара годишње*, што је половина нашег државног буџета.

Заиста страшно, — али је на жалост нашу, необитна истина: да наш привредни губитак износи тридесет четири милиона годишње, — ако остане стање овако, како је сад.

Прилика, за коју је ово неколико речи спремљено, да се шири кругови заинтересују за културне радове, који су Србији веома потребни и неопходни, не допушта ми, да се и у даља излагања упуштам, и сматрајући, да је и ово за истакнути циљ довољно, где су користи и велике и извесне, ја хоћу да завршим са добром надом, *да ће се већ једном и хтети приступити извршењу привредног програма*, који је Његово Величанство у своје време истакло, и који би већ и у велико и остварен био, да је се у овоме правцу у опште и хтело радити.

Годишњи сигурни губитак од 34,000.000 дин. могао би се с правом уписати у пасиву оних, који су у течају бар двеју последњих деценија требали, и чија је дужност била бринути се, да се тај губитак отклони. Но, ако нећемо да их задужујемо, онда се морамо сложити у оцени: да тај и толики губитак, па нека би био и много мањи губитак, дакле нека би био и само петнајест милиона годишње или и само десет милиона, у коме би случају од хектара само педесет динара приноса рачунали, искоришћава подобност, увиђавност, иницијативу па и проналазачки дух државника, који су поверењем Владаоца одликовани и позвани да се брину и да отварају нове изворе заради, — да се лате културних средстава, те да увећају чист приход од земљишта, како би наша мила Отаџбина, без задуживања, не само све своје културне потребе, но и своје потребе као Пијемонат Српски лакше подмиривати могла.

Треба ли да се упуштам и у потанко израчунавање сигурног целокупног губитка за прошлих двадесет година нашега нерада, нашега чекања скрштених руку, дакле оног знатог опасног оријенталског: laisser faire, laisser passer?

Треба ли да израчунам губитак државни, губитак национални, губитак школски, губитак стручни, губитак војни, губитак индустријски, губитак омладински, губитак поноса српског, губитак српских идеала и српске будућности?!

Не, ја нећу даље да идем, и оставићу да сваки прави закључке сам, али што морам рећи то је, да ако се озбиљно приступи извршењу неопходних културних радова, у које на прво место долази катастар, *тада неће бити богатије и срећније државе од наше миле Отаџбине*, а кад је тако, онда молим, да се у *државном буџету* учине уштеде, те да се почне да улаже у катастар, како би се ускоро сигуран губитак претворио у сигурну добит нашег земљорадничког сталежа, јер кад је њему добро, кад његов џеп буде пунији, биће и у целој држави боље.

Са тим уверењем предлажем, да Управа Пољопривредног Друштва, појачана изасланицима из свију округа умоли најпонизније *Његово Величанство, нашег преузвишеног Краља и Господара*, да благоизволи у смислу свога свасоносног привредног програма, препоручити Влади својој, да за наступајућу скупштину поднесе: закон о извршењу катастра са комасацијом земљишта.

Трошкови око катастра и комасације ишчезавају према користима, које неминовно после њега долазе.

Уверен, господо, да сте убеђени у неминовне корисне последице од извршења комасације и катастра, па и да сте нарочито ви господо, који сте на челу српске привреде дубоко убеђени, да је и дванаести час за темељне привредне реформе у нашој држави, ја и предлажем и молим да се својски заложимо сви, те да се поменути закон што пре донесе и тиме отпочне зидање боље будућности Србинове.

Та није ли неопростиви грех нашег нараштаја, што после епохе аграрних законодавстава Милоша Великог, неколико деценија пропустисмо те се није на томе пољу ама баш ништа урадило, што би заснивало нашу бољу будућност.

Закон од пет дана ораће земље; закон о кошевима; закон о чувању пољских имања; закон о шумама; закон о потесима; — то је све што имамо, па и ти су сви закони остајали мртво слово на хартији.

Крајње је време, да са политиком од данас до сутра прекинемо; крајње је време да створимо, бар ми садањи нараштај, сигурну основицу за културно напредовање наше, — за осигурање наше економске независности за којом неминовно следује и потпуно осигурање и политичке независности наше миле отаџбине.

Пропуштена брига и рад на овоме питању кроз две три деценије натоварила је Србији оволики дуг, те се она услед тога једва креће, — интензиван рад и недангубљење на покренутом питању само кроз *једну деценију у напред*, скинуће ову нашим сопственим нехатом, и лакомишљем натоварену мору са наше државе, и ми ћемо сви финан. ојачати, па ће и држава наша ојачати за свој историски позив, да буде и у ствари једном и моћни ослободилац неуједињенога Српства, да буде моћни Пијемонат наш.

Ако не бисмо ми сада прегли на посао који предлажем, онда бисмо дали себи сами сведоџбу: — *да нисмо достојни наших предака, који нам дадоше у наслеђе, најлепшу, најбогатију земљу под небом; — да нисмо достојни културног живота без кога се уједначавамо, са нашим некадањим турским господарима, којима је девиза јаваш, јаваш.* — Нека се нико више не извињава тобожном немаштином; средстава има и *она се морају наћи.*

Нека ми се не замери што са оваквим оштрим закључцима хоћу да завршим — јер ја сам од како сам дошао на Велику Школу покретао лично сва питања, која су за наше напредовање од осуднога значаја — али не нађох онакве збиље какву ова патања заслужују.

Сиђушни обзири *сгрешили су Србији, сгрешили су будућности српској веома много, и укидањем земљомерске школе и прекидом започетих радова сиречили да се удари темељ Србијином напредовању — Србијином богатству.*

Као Србин, као стручњак, и као отац породице, који желим да у уређеној, угледној, богатој и срећној Србији, буде и мојим милим добро; — који желим да наша отаџбина буде у ствари моћна и да се испне на висину српских идеала; — не могу да опростим свима онима, од којих је зависило да радове покрећу што су довели дотле да се на нашу државу натовари толики дуг — толики привредни дефицит — да се нашем нараштају толики милиони натоваре на леђа и то само карактеристичном летаргијом наше интелигенције, намерним избегавањем и сузбијањем стручних и спремних људи и *неслушањем искрених предлога у питањима општега добра, општега напретка.*

Сви мислени људи, сви пријатељи нашега напретка треба дакле да прегну да се прекине већ једном са оваквим стањем у нас.

Ми смо и сувише грешили досада! У нашем државном животу не сме бити ни једног греха више, ни једног часа више чекања ако хоћемо да нас време не прегази, — ако у опште још ценимо нашу *народну слободу*, — ако у опште још осећамо благодети *наше независности — и ако најпосле још љубимо идеале светлије сриске будућности.*

ЗВАНИЧНИ СТАТИСТИЧКИ ПОДАЦИ

О ПРИХОДУ ОД 1-ОГ ХЕКТАРА ЗЕМЉЕ

ОКРУЗИ	ПРОСЕЧНИ ПРИХОД У ДИНАРИМА С ЈЕДНОГА ХЕКТАРА		
	ЗЕМЉЕ ПОД УСЕВИМА	ВИНОГРАДА	ЛИВАДА
Ваљевски	175.31	629.94	68.65
Врањски	277.14	1702 84	194.92
Крагујевачки	255.70	272.55	171.83
Крајински	329.60	641.42	238.25
Крушевачки	279.40	475.51	122.94
Моравски	224.05	270.30	137.22
Нишки	317.45	1191.73	208.81
Пиротски	242.62	634.99	214.06
Подрински	221.23	574·36	210.04
Подунавски	227.27	958.13	152.31
Пожаревачки	220.79	451.88	238.15
Руднички	241.95	597.39	98.77
Тимочки	195.53	385.38	168.00
Топлички	153.23	805.12	171.14
Ужички	154.44	668.79	110.68
Средња вредност:	235.03	645.39	161.01

БЕЛЕШКЕ

Колико траје клијавост код семена разнога поврћа? — Врло је корисно, а при томе није тешко, да сваки сам себи припреми семе од разнога поврћа. Најглавнија добит је отуда та, што се тачно зна старост семена, што се код купљеног семена не може знати. Нужно је, да сваки зна, колико времена остаје семе способно за клијање од разног поврћа како би се у згодно време могло посејати. Биљка, која је одређена за добијање семена, мора бити јако развијена и потпуно здрава. Обично се од почетка цветања више не залива. Ако се, дакле, хоће да се биљка усемења, онда се све лишће поткрати услед чега се сок мање у вис пење и биљка брже сазрева.

Шпаргл од кога се жели семе да добије мора најмање две године стар бити. Семе задржи клијавост две године, Семе од *мркве* употребљиво је 3—5 година. Семе од *целера* добија се од двогодишње биљке, а задржава клијавост и може се употребити 3—4 године. Различна *зеља* морају одвојена бити, јер преношењем цветне прашине постају неупотребљива укрштања. Клицавост семена одржава се 5—6 година. Грашак мора у мехунама остати и онда се клицавост семена очува 5—6 година. Семе од *црног лука* задржи клицавост 3—4 године, од *краставаца* 10, а тако исто и од *бундева. Пасуљ* задржи клијавост 2 године, *салата* 3, *бостан* 10, *першун* 2, *врасилук* 2—3, *ротква месечарка* 4—5 год.

Шта не треба убијати? — У Француској, школске књиге не само да садрже по неку корисну поуку, не само дакле, да због своје садржине, но и због своје прецизне фирме и кратког и јасног језика, заслужују пуно признање и подражавање. Неколико примера.

О животињама се тамо вели:

Јеж. Живи понајвише од мишева, малих глодара, пужића и жукова. Не убијај јежа!

Жаба. Права помагачица земљоделчева. Свака потамани 20—30 инсеката на сат. Не убијате жабе!

Кртица. Непрекидно тамани гундеље, ларве (лутке) и друге земљодељу шкодљиве инсекте. У њеном желудцу, нико није ма кад могао наћи и трунку од биљне ране. Не убијај кртицу!

Птице. Свака земља претрпи свакогодишње огромне штете од инсеката. Птице тамане грдне инсекте, особито гусенице; оне су помагачице земљодељу и воћарству. Не хватајте и не убијајте птице!

Буба Мара. Најбоља пријатељица земљоделчева и баштованова, јер у грдним масама тамани лисне уши, тако штетне по рашће и млада дрвета. Чувајте буба Маре!

Леп пример за угледање. И код нас би школске књиге за децу, требало више овако корисних напомена, из свију грана пољске привреде, да имају.

ГЛАСНИК

Постављења и размештаји. — Указом Његовог Величанства Краља од 6 ов. мес. постављени су:

за контрактуалног државног економа друге класе среза јасеничког окр. крагујевачког, Антоније Мајеровић воћар винодељско воћарске школе;

за државног економа треће класе среза лесковачког окр. врањског, Милоје Петровић, државни економ исте класе среза јасеничког, окр. крагујевачког по службеној потреби;

за државног економа треће класе среза лужничког, окр. пиротског, Радојко Богојевић писар четврте класе, управе државне ергеле;

за ванредног писара четврте класе Министарства Народне Привреде, а да врши дужност државног економа среза жупског, окр. крагујевачког, и прима плату из плате овога, Светислава Пешића ванредног писара исте класе Министарства Народне Привреде и вршиоца дужности државног економа среза лесковачког, окр. врањског, по потреби службе; и

за писара четврте класе управе државне ергеле, Миладин Ђурђевић, практикант исте управе

Члан добротвор. — Г. *Макс Лео* трговац из Кенигсберга у Немачкој интересујући се за наше прилике нарочито привредне изволео је уписати се за члана добротвора Српског Пољоприв.

Друштва, на коју цељ преко нашег конзула г. Голдберга послао је Друштву 500 динара.

И од наше стране нека је искрена хвала г. Лео-у на овој пажњи према нашим привредним приликама.

Члан утемељач. — Фабрика пољопривредних справа г. *Ранка Гођевца* индустријалца из Београда уписала се за члана утемељача Српског Пољопривредног Друштва и улог у 100 динара положила друштвеној каси.

Вртарски курс за учитељице у Хруђиму. — Прошле јесени приређен је вртарски курс за учитељице у Хруђиму, при там. пољопривредној школи. Тај је курс сасвим нов начин обуке и први у целој Аустро-Угарској. За учитеље приређују се слични курсеви сваке године још од г. 1882.

За тај курс било је пријављено 12 учитељица, 3 приправнице и 2 неучитељице, свега дакле, 17 слушалаца.

За кратко време трајања тога курса постигнут је неочекиван успех. Сви вртарски радови били су објашњени и показани, па су их најзад и саме курзискиње вршиле по упуству наставника. „Не само што смо том приликом научиле нешто ново," пише једна учитељица са тога курса, „већ смо се још и узајамно познали и пријатно се занимали, тако, да смо се нерадо враћали кућама. Тако смо сада добили потребне појке у вртарству, те ћемо с највећом радошћу вршити те радове с нашим ученицима у школским вртовима, који су нам омилели, јер ће нашим ученицама, потоњим домаћицама, служити они за узор."

Највећи живинарник на свету. — Највећи живинарник на свету јесте неког Литна Кромптона, у држави Родисланду, Северној Америци. Сир Кромптон сваке године шаље по 1,800.000 ком. јаја у све делове света. Његов је живинарник устројен на сасвим правилној основи и састоји се из мноштва кућица, подигнутих у једноме стилу. Оне су високе 8 стопа, а широке 10—12 стопа. Посматрање из даљине, те кућице изгледају као неко тајанствено прибежиште кепеца. Сваки је кућерак намењен једноме петлу, где он пребива са 40—50 својих кока, које вредно носе јаја. Кућице су у растојању једна од друге на 30 корака.

Живина се рани рано изјутра куваним зеленом с кромпирима, које је измешано као каша, а у вече јечмом. Огромна количина хране разноси се у ниским колицима између кућица, а одатле је чувари живинарника носе и дају живини. Живина врло добро зна време својег оброка, па весело и с какотањем дочекује храну. У времену, када се после подне раздаје храна живини, купе се у исто доба и јаја тога дана снесена.

Зимња петомесечна школа за домаћице у Хруђиму. — Сјајни успех, кога је постигла летња школа за домаћице у Хруђиму, била је повод отварању и зимње школе у истом месту и циљу. Томе се придружила још и та околност, да би у ту школу могли слати своју децу и они земљорадници, који преко лета због оскудице у раду нису могли то учинити, а били би ради да им се женска деца снабду стручним образовањем.

Као што смо поменули, курс је петомесечан. Предавања су почела 10 новембра и трајаће до 10 априла 1901 год. За предавања и друге школске потребе уступљена је једна од највећих грађевина. Уведен је и интернат, исто као и при летњем курсу. За издржавање плаћа се 15 фор месечно, школарина се не плаћа, већ само уписна такса од 10 фоината.

Предавања су на курсу ова:

а) *теоријска:* моралне појке, чешки језик, рачун и књиговодство, природна историја, наука о здрављу, градинарство, млекарство, појке у домаћим пословима, нега стоке и повртарство.

б) *практична:* припрема и готовљење јела, консервирање зелени, сви женски домаћи послови, радови око рубина, женски ручни радови, гајење стоке и радови у млекару. Примљено је свега 16 девојака из места и околине.

Плетарски курс у Смедереву. — Још маја месеца о. г. покренута је мисао, да се у Смедереву приреди један, па по потреби, и два плетарска курса, како би се спремило довољно радника за израђивање подесних котарица за извоз грожђа. То је питање све до скоро лежало нерешено; јер се очекивао одговор од општине смедеревске и начелства окр. смедеревског (пређе подунавског) о томе у колико и какву помоћ могу они дати за приређивање курса. Тек је ових дана дошао одговор; и г. Министар Нар. Привреде одлучио је, да се у Смедереву идуће године приреди плетарски курс. Курс ће трајати од 1 фебруара па до 15 марта, и имаће задатак: да спреми раднике за израђивање практичнијих котарица за извоз воћа и грожђа. На тај курс примиће се 10—20 курсиста, а руковаће њим управник Топчидерске плетарске школе г. Арн. Храдецки. Да би се до тог времена спремило све што је потребно, а нарочито да би се сада још насекло довољно прућа, рогоза и осталог материјала, г. Министар је одобрио, да г. Храдецки оде одмах у Смедерево и изврши све припреме.

Једна велика потреба смедеревских виноградара овим ће сада бити подмирена. И ако се нађе, да један курс неће бити довољан да спреми довољно радника за овај посао приредиће се и други. Ми се надамо, да ће Смедеревци, сви *скуа*, прихватити овај корак и потпомоћи, да се на курс упуте млади људи, који ће бити вољни да на раду буду истрајни, корисни и себи и онима којима требају.

Утемељачи Подружине жичке. — За чланове утемељаче Српског Пољопривредног Друштва Подружине жичке, приликом овогодишње приређене изложбе: стоке, воћа и осталих пољопривредних производа, на дан 15 и 16 септембра, уписали су се, и утемељачки улог од 50 динара положили подружинској благајни: г.г. Михаило Чебинац индустријалац; Звездан М. Чебинац академ. вајар; Петар Богавац трг. из Краљева и Светозар Буњак трг. из Рибнице.

Нека је велика хвала и од наше стране овим пријатељима пољске привреде на овој племенитој пажњи и дарежљивости.

СТЕЧАЈ

Управни Одбор Српског Пољопривредног Друштва у седници својој од 25 октобра ове године решио је, да се продужи стечај за избор друштвеног секретара до 1 фебруара идуће године због недовољног броја конкурената, када ће се узети у поновну оцену и документа до сад пријављених конкурената. Право за конкурисање за ово место имају према чл. 21 друштвених правила, редовни чланови друштвени, који докажу да поред стручне спреме познају и наше пољопривредне прилике,

А по члану 25 друштвених Правила дужности секретарске су ове: да води записник у седницама одбора и зборова (осем повремених), да води друштвену коресподенцију, да рукује пољопривредним справама које Друштво наручује, да се стара о издавању и распростирању оних дела, која Друштво прими и награди, да потписује према председнику сва друштвена акта осем новчаних, да чува и одржава у реду пољопривредну збирку и књижницу друштвену; да израђује извештаје о друштвеној радњи, па да их пре збора на 20 дана предаје Управном Одбору, те да их он преко друштвеног органа, а по могућству и других новина предаје јавности — и за све то одговара морално и материјално.

Плата је годишња секретару према способности од 2000 до 3000 динара.

Позивају се они који желе добити ово место да се до 1 фебруара 1901 године закључно са писменом молбом пријаве Српском Пољопривредном Друштву у Београду и уз молбу поднесу доказе о својој спреми.

Бр. 5321. Из седнице Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва од 25 октобра 1900 године у Београду.

КЊИЖЕВНИ ОГЛАС

ПОЉОПРИВРЕДНИ КАЛЕНДАР

ЗА ПРОСТУ 1901 ГОДИНУ

ИЗДАЊЕ

СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

УРЕДИО

Паја Ј. Тодоровић

Изашао је са овом садржином:

I. Календарски део:

Пасхалија просте 1901 год. — Покретни празници — Стари и нови календар 3
Колико има до сада година од важнијих догађаја и установа, у свету и у Србији 4
Календар светаца и Бележници 5
Помрчења у 1901. год. — Дани у које се радње затварају 29
Државне светковине у Краљевини Србији. — Српске народне и црквене светковине. — Слава пољопр. завода и удружења у Србији 30
Владалачки Краљевски Дом Српски 31
Ваше духовенство у Србији 32
Министарство Народне Привреде 33
Чланови Управе, оснивачи, утемељачи, почасни, редовни и помагачи Српског Пољопр. Друштва . 34
Пошта, телеграф и телефон 42
Извод из закона о државним таксама 50
Панађури у Краљевини Србији 55
Месечни радови у целој години 57

II. Пољопривредни потсетник:

Колико се годишње добива ђубрета од једног грла 71
Колико времена траје клијавост у појединих врста семена, и колико од сто клија семе кад је добре каквоће и чисто 71
Лек од главнице (снети) 72
Време сејања главнијих пољских усева 72
Шта за чим треба сејати 72
Подаци о сејању и жетви усева 74
Колико је потребно биљака у разном растојању . 77
На колико женака долази један мужак 78
Просечно трајање приплодне подобности 78
Време дојења у недељама 78
Просечно трајање бремености (бређавости) и извођење живине 78
Полни нагон (жар) код стоке 79
Из пчеларства 79
Гајење свилене бубе 79
Справљање бордовске чорбе 80
Сумпор противу грожђане плесни (оидиум) . . 80
Кад је забрањено рибу ловити 80
Кад које шумско дрвеће у нас цвета, кад зри, кад се бере и кад опада и колико му траје клијавост семена 81
О сејању шума 83
Подела и време ловљења дивљачи (из закону о лову) 83
Претварање ланаца земље у аре и хектаре . . . 84
Претварање дана орања, плугова земље, јутара земље или коса траве у аре и хектаре . . . 85
Претварање ока у килограме и драмове у грамове 85
Претварање акова у хектолитре 86
Прва помоћ у несрећним случајевима и напрасном побољевању код људи, док лекар не дође . 86
Прва помоћ у неколиким напрасним болестима код стоке 87

III. Пољопривредни заводи и установе:

Српско Пољопривредно Друштво и Подружине . . 90
Ниже пољопривредне школе 93
Управа државне ергеле 95
Управа топчидер. економије 95
Лозни расадници 96
Особље државних и лозних расадника 97
Путни наставници виноградарства 97
Окружна пољопривредна станица у Ћуприји . . . 97
Државни економи и њихови помоћници 97
Државни воћни расадници 99
Државни марвени лекари 100
Државни шумари и подшумари 101
Државни питомци 102
Главна управа свих „Кола Јахача Кнез Михаило“ . 103
Српско Пчеларско Друштво 103
Пчеларско-воћарска задруга у Београду 103
Пчеларско-воћарска задруга у Параћину 103
Крагујевачка пчеларска задруга 104
Савез Земљорадничких Задруга у Београду . . . 104
Савез ловачких удружења 104
Срп. акц. Друштво за земаљски сточни трг, клање и прераду стоке 104
Срп. Краљ. Државна Класна Лутрија 104
Стечај за популарну пољопривредну књижницу . 105
Награде за увођење напреднијих начина радње . . 106
Ценовник пољопривредних алата и машина . . . 107
Српске пољопривредне књиге и новине 109

IV. Поучни део:

Рана зелена пиња у пролеће 113
Рад кравама 120
Сађење високих воћака и неговање на сталном месту 124
Ране сорте грожђа 131
Мара живинарка. Пољопривредна приповетка . . 139

ОГЛАС

НОВИХ ТОПЛОМЕРА

НАРОЧИТО ИЗРАЂЕНИХ СА ЈАСНИМ ПОДЕЛАМА

За Главинићеве Сушнице

ДОБИЛА ЈЕ ТРГОВИНА

ЈЕВТЕ М. ПАВЛОВИЋА И КОМПАНИЈЕ

5—10 БЕОГРАД

ЦЕНА ОГЛАСИМА:

Мањим од петит врсте једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупних писмена по 15 пара од врсте од ступца.
Већим огласима од целе стране 20 динара (10 фор. а. в.) пола стране 10 дин. (5 фор.) четврт стране 3 динара (2·50 фор.)
Поред тога за свако оглашавање по 20 пара дин. државне таксе.
За оглашавање више пута 10 од сто јевтиније.

Преглед 51. броја Тежака: *Чланци*: — Правила за сточне стаје. — Пламењача па нашим житима и средство за њено сузбијање. — Десет заповести за чување стајског ђубрета. — VI. Међународни пољопривредни конгрес у Паризу. — X. Пољопривредно предавање за шири круг слушалаца (свршетак). — *Белешке.* — *Гласник.* — *Стечај.* — *Књижевни огласи.* — *Оглас* — *Цена огласима.*

ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА КРАЉЕВИНЕ СРБИЈЕ

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ
УПУЋУЈУ СЕ
СРП. ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ
У БЕОГРАДУ.

ПРЕТПЛАТУ ПРИМАЈУ И СВЕ ПОШТЕ

НА ОСНОВУ НАЈВИШЕГ РЕШЕЊА ОД АПРИЛА 1869. ГОДИНЕ № 204. ПРЕПИСКУ ДРУШТВЕНУ НОСИ ПОШТА БЕСПЛАТНО.

Цена огласима изложена је на последњој страни.

ПОД МОЋНОМ ЗАШТИТОМ ЊЕГОВОГ ВЕЛИЧАНСТВА КРАЉА
АЛЕКСАНДРА I

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869. ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ

ЗА СРБИЈУ

НА ГОДИНУ 8 ДИН. НА ПОЛА ГОДИНК 4 ДИН. ЧЛАНОВИ ПОМАГАЧИ, ЧЛАНОВИ СВИХ ДРУШТВ. ПОДРУЖИНА, ОСНОВ. ШКОЛЕ, ВОЈНИЦИ СТАЛ. КАДРА, ЂАЦИ, МАНАСТИРИ, ЗЕМЉОРАДНИЧКЕ ЗАДРУГЕ И ЧУВАРИ ШУМА ДОБИЈАЈУ ЛИСТ У ПОЛА ЦЕНЕ, АКО ПОЛОЖЕ ПРЕТПЛАТУ УНАПРЕД ЗА ЦЕЛУ ГОДИНУ.

ВАН СРБИЈЕ

НА ГОД. 10 ФРАН. ИЛИ 5 ФОР. А. ВРЕД.; НО СРП. ПОЉОПРИВ. УДРУЖЕЊА И ЊИХОВИ ЧЛАНОВИ КАО И СРПСКЕ ЗЕМЉОРАД. ЗАДРУГЕ И ЧИТАОНИЦЕ, ДОБИЈАЈУ ЛИСТ ЗА 6 ФР. ИЛИ 3 ФОР. А. ВРЕД. КАД УНАПРЕД ПОЛОЖЕ ПРЕТПЛАТУ И КАД СЕ ПРЕТПЛАТИ КОД СВОГ УДРУЖЕЊА ПРЕКО КОГА ЋЕ ИМ СЕ И ЛИСТ СЛАТИ

ИЛУСТРОВАНИ ГЛАСНИК СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

ВЛАСНИК И ИЗДАВАЛАЦ
СРПСКО ПОЉОПРИВРЕДНО ДРУШТВО

КЊИЖЕВНИ ОДБОР:
ДР. М. Т. ЛЕКО, М. М. САВИЋ, П. Т. ТОДОРОВИЋ, А. ЖИВАНОВИЋ и Б. Д. ТОДОРОВИЋ.

ОДГОВОРНИ УРЕДНИК
АЛЕКСАНДАР М. СЕКУЛИЋ

БРОЈ 52. У БЕОГРАДУ, НЕДЕЉА 31. ДЕКЕМБРА 1900. ГОДИНЕ ГОДИНА XXXI

ПОЗИВ

СРПСКО ПОЉОПРИВРЕДНО ДРУШТВО

ДРЖАЋЕ СВОЈ

XXXII ГЛАВНИ ГОДИШЊИ СКУП

НА ДАН 28. ЈАНУАРА 1901 ГОДИНЕ У 9 ЧАСОВА ПРЕ ПОДНЕ У ДОМУ ДРУШТВЕНОМ (НЕМАЊИНА УЛИЦА БР. 11)

ДНЕВНИ ЈЕ РЕД ПРЕМА ЧЛ. 45. ДРУШТВЕНИХ ПРАВИЛА ОВАЈ:

1. Председник или његов заменик (чл. 24. Правила) отвара Збор;
2. Подноси се извештај о раду Управног Одбора, у који улази и годишњи рачун о приходу и расходу;
3. Председник подноси на решење писмене предлоге Одбора, Подружина и појединих чланова а затим долазе предлози појединих чланова на самоме Збору;
4. Бирају се чланови Управе према члану 20. и 21. друштвених Правилт;
5. Подноси се предрачун прихода и расхода за идућу годину, која почиње 1 јануара; и
6. Бирају се редовни и почасни чланови.

Позивају се друштвени чланови, Пољопривредне Подружине и њихови чланови и сви остали пријатељи Друштва и српске пољске привреде да дођу на овај Збор.

Бр. 5645. Из седнице Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва од 9. децембра 1900 године.

МИЛОШ ВЕЛИКИ
О КОМАСАЦИЈИ И КАТАСТРУ

ОД

МИЛАНА Ј. АНДОНОВИЋА
ПРОФ. ГЕОДЕЗИЈЕ НА ВЕЛ. ШКОЛИ

Пошто је оштампана моја брошура *Неколико речи о комасацији пољопривредних имања* добио сам од једнога пријатеља катастра „Новине Србске“ од године 1837. у којима је слово, којим је Књаз Милош Велики отворио скупштину о Спасову-дне 1837. године.

Не могу да пропустим а да потомцима Милоша Великог не саопштим драгоцену садржину, којом то његово слово изобилује, те да се и тим начином докаже, како је све оно, што ми у интересу нашег напретка желимо и тражимо да се уради, заиста неопходно.

Чини нам се, да кад за законе које ми тражимо, имамо уза се у помоћ велике идеје и изречне спасоносне одлуке Милоша Великог, — имамо дакле за се и ауторитет самога оснивача српске државе, онда је то и доста, па да жеље за срећу и блостање наше државе постану и дело.

Слово има 9 тачака, које представљају привредни програм Милоша Великог.

Ево садржине прве и треће тачке, које се тичу покренутих питања.

У првој се тачци вели:

„Невоља је народ наш принуждавала те се морао по шумама, гудурама и врлетима крити, и које где куће себи градити; — куће које су тако слабе биле, као што је слаба надежда била, да ће се бедни и онде сигурно и на дуже време станити моћи. — Како се невоља ова од 20 година овамо умаљавати и изчезавати почела народ се наш умножавао, осигуравао и боље становати почео, обогаћавајући себе разним добрама земним. Но што се он већма умножавао и распространавао, *што је све већу штету себи чинио, разштркан будући кућама и земљама својим.*

Толике се шуме утаманише, које да би се земље окрчиле, које да би се толике зграде поударале.“

„Толика земља безполезна под силним зградама лежи!“

Испуста за стоку нестаде сасвим, јербо људи позаграђиваше све. Тим пак утамани се стока, јер мора се утаманити почем нестаде за пашу места.

Куће осташе на далеко због чега ниш сосед са сосједом састати се, ни поразговорити, ниш један другому помоћи може.

А како ће и власти наредбе које од начелства свог добивају, народу саобштавати, и како ће заповјести објављивати? —

Ето стање, у ком се народ налази из узрока, *што куће нису уједно сбијене већ разбачене на толика удаленија!“*

Следећи указ Милоша Великог показује шта је Он осећао, шта је *онога дана,* када је путовао и зло видео *одмах* и наређивао.

„У К А З

Нашему Управителному Совјету

Пропутовавши данас од Крагујевца довдје, примјетили смо, да народ много сам себи шкоди тим, што села нису ушорена и уједно сбијена, већ цео атар једног села заузели су људи истог села кућама и зградама својима, тако да нити имају као што треба њиве, ни ливаде, ни испусте, ни шуме, већ испречали су једни другима просторе, на велику штету општаствену и поособну.

За уклонити препјатствија ова, ко умноженију благостојанија народног, сходно разговору који смо имали са Совјетом у предмету истом, нашли смо за добро рјешити, да се села уједно сбијају и ушоравају, и већ смо издали налог комисији, изиђи имајућој у Лепеницу, да села Чумиће, Трнаву и Жабаре ушори.

У следствију овог решенија нашег издајемо Совјету овај указ, којим препоручујемо, да Совјет циркулира по цјелому отечеству нашему, да власти и старјешине толкују народу штету произлазећу отуда, што су села растркана и ползу која произлази од ушоренија села и сбијања кућа уједно, па да свима силама постарају се, како старјешине тако и кметови мало по мало *села у једно сбијати и ушоравати, да би се благостојаније народно отуда произлазеће умножавало.*

№ 811
8. марта 1837
у Жабарима

Милош Обреновић
КЊАЗ СРБСКИ

ПО ЗАПОВЕСТИ КЊАЖЕСКОЈ
Јаков Живановић
ДИРЕКТОР КЊАЖЕСКЕ КАНЦЕЛАРИЈЕ

У трећој тачци слова вели се:

„Ја сам сваком приликом совјетовао да се данак по могућству разрезује, да сиромаху тежак не буде, и то сиромаху који је у правом смислу сиромах, који је честан и радин, но баштине не има, дечицом је обдарен или је који му драго честним образом убожан, не разумевајући под сиромахом битангу, ленштину, пијаницу и овим подобне, којима никад ништа праштао нисам и којима ништа праштати не треба. Но то се слабо у исполненије приводило, а данас се разрезује неправедно, по чему једни не осећају никаквог терета земаљског, а други изгубише се под теретом данка и Мени дотужаше тужбе сиротиње“.

„Да би се ово злоупотребленије предупредило Ја ево у Скупштини дајем Моје решеније као меру противу реченог злоупотребленија. Решепије пак Моје јест, да се данак по могућству и *што по земљи разрезује.* Ко има више земље тај нека више и даје; који мање земље има, на тог ће спасти да мање и даје. *Свако село зна колико који житељ истог земље притјежава; а за увјерити се о том, канва је мука сваког земљу мошком премјерити, па по овому лако је онда и данак расположити.* Па да би и при овому премјеренију земље још праведније данак расположио се, земљу ваља на 3 класе подјелити, као што и јесте нека земља добра, нека средња а нека рђава *и најпре по количеству, а по том по доброти земље данак расположити“.*

Све европејске државе по земљи данак плаћају. Кад не би оне увјерене биле, да је то тако боље, оне то сигурно чиниле не би. Потребно је да и ми по доброму овому примеру владамо се“.

На завршетку слова вели Милош Велики пророчким гледањем унапред изречно ово:

„Јер увјерени будите, да ако се неуредности ове не поправе, народ наш непримјетително у своју собствену пропаст корача, од које га нико ослободити не може“.

Овако је говорио о Спасову-дне 1837 године у Крагујевцу пред скупштином Милош Велики и то пре 63 године, а ми ни ни дан дањи, после толиких деценија нисмо нашли за потребно да следујемо доношењем закона о комасацији и закона о катастру, те да спасемо држави српској, да спасемо себи самима, све економске добити у њој.

Из ових навода поменутога слова види се, како је Милош Велики заиста превелики, но и како смо ми погрешили, што нисмо хтели да схватимо Његове речи и да заснујемо благостање српске државе, те величанствене творевине славних Обреновића.

Милош Велики створио је државу српску в предао нам је у аманет здраву и чилу, жељну одмереног и стварног напретка а ми смо век људски пропустили у нераду или га провели у рђавом и штетном раду но истински привредну моћ Србије.

И опет дакле излази, даће само извршење спасоносног привредног програма, који нам је Његово Величанство наш Господар и Краљ, по примеру Милоша Великог благоизволео у дужност ставити, спасти нашу државу од економских и свију осталих губитака, наравно ако се по томе програму буде што пре отпочело и радити.

Да би се видело шта наш узвишени Владалац од нас жели, ми радо исписујемо речи Његовог Величанства Краља.

Оне гласе:

„Последњи догађаји на истоку и посведочена решеност целе Европе да чувп мир створили су за Србију и могућност и дужност, да сву своју снагу посвети решавању питања која могу осигурати финанцијску, привредну и војну моћ Србије“.

„Да Србија буде снажна и угледна у свету, што је идеал који Ми је остављен у аманет од мојих предана и коме Ја хоћу да посветим цео Мој живот“.

Милош Велики дакле пре 63 године и Његово Величанство Краљ и Господар наш пре три и по године желе, да Србија заснује своју привредну, финанцијску и војну моћ; дакле желе, *да се у њој донесу закони за осигурање и извршење те тако огромне задаће, — донесу закони, који неминовно морају да претходе, да буду темељ привредном, финанцијском, па наравно и војном снажењу наше државе,* — али на жалост то ни до данас још није учињено.

После аграрних закона Милоша Великог а то су:

Закон о пет дана орања;
Закон о потесима;
Закон о чувању пољских имања;
Закон о кошевима;

Закон о шумама; нема ниједног закона више, који би и омогућавао и осигуравао истински привредни напредак наше државе, и ја понављам молбу, да се доношењу потребних закона што пре приступи и поправи оно, ако се то још уопште може, — што досада на очигледну штету нашу учињено није.

ОРАШАК

ПРЕДАВАНО НА XXXI САСТАНКУ ХЕМИЈСКОГ ДРУШТВА 15. НОВЕМБРА 1900. У ВЕЛИКОЈ ШКОЛИ

У нас има разноврсних биљака, које се на много начина употребљавају: неке као лек за људе, неке као лек за стоку, неке као храна, неке само да се крми стока итд. Нарочито ове биљке, које се узимају као лек и да се с времена на време крми стока, чувају се као тајна, и једва да се поверавају најбољим пријатељима, или блиским сродницима. Тај је разлог, и ако неоправдан, што су многе, можда корисне, биљке остале скоро потпуно неиспитане.[1])

[1]) Ми смо се пре 2—3 године обраћали преко „Тежака“ нашим сточарима, не би ли нам послали оне биљке, које се у нашем народу употребљавају за стоку, у разним болестима, као и оне, којима крме стоку из предострожности, па, на жалост, нико нам није ништа послао, и ако смо апеловали на г.г. свештенике и учитеље, као људе, који су у непосредном додиру с народом.

Ми смо, најзад, почели и сами прикупљати биљке, које су ма са које стране познате нашему народу као корисне, доносећи у исто време стручно мишљење о њима, заједно са анализама.

У ред таквих биљака могао би доћи и *Орашак* (Trapa natauns L. Halorgeae. Ова биљка расте у устојалим водама, има округласто лишће, жућкасто-зелене боје, збијено око стабла. Стабло је кратко, испод кога се пружају многобројне и веома дугачке жиле, које се често спуштају до дна воде. Ова се биљка појављује с пролећа, а ишчезава с јесени. Лети је милина погледати зеленкасти застор по површини такве воде, који представља збијено лишће. Како народ прича, овај лепи, варљиви застор, многога странога путника навео је на мамац, јер би се сваки лако преварио, да је неки плићак, који би се лако пребродно, међутим се под тим застором често крију дубине од неколико метара.

У осталом, нас се тиче поглавито плод ове биљке.

У густом лишћу, на краткој петељци, скривају се многобројни плодови, кестенастог изгледа, а на сваком плоду по четири рожаста израштаја. Језгро плода потпуно личи на језгро од кестена, не само по спољашности, већ и по укусу, па и по садржини. Отуда у околини, у којој ова биљка расте, околни становници често једу њен плод: варен, печен, или онако, само скинувши кору, а најчешће њиме хране свиње. Као што је наш народ и код других корисних биљака својим сопственим искуством дошао до убеђења, да је која биљка добра храна, тако је случај и код „Орашка.“ Хемијска анализа доказује, да се Орашак заиста може корисно употребити као храна, јер су приликом анализања нађени овакви резултати:

	I	II
Воде	37·19%	39·71%
Азотних материја	10·34 „	8·04 „
Масти	0·71 „	0·80 „
Угљених хидрата	48·99 „	48·49 „
Целулозе	1·36 „	1·27 „
Пепела	1·41 „	1·24 „
Фосф. киселине ($P_2 O_5$)	0·56 „	

Као што се види, два су разна плода анализана, и при томе је нађено, да бројеви у неколико варирају, али, у главноме, у плоду има доста материја које хране, као што су беланчевина и скроб.

Занимљиво је микроскопско посматрање скробних зрнаца овога плода: има их већим делом овалних, али има и округлих и неправилног облика, који подсећа на пресек целога плода. На многоме зрну опажају се кругови, који иду према центру, што доказује да има простих и сложених скробних зрнаца. Код скроба смо се задржали дуже, одређујући тачку, на којој се зрнад распадају: бубрење почиње већ на 62°Ц, прелажење у лепак почине тек преко 70°Ц., а не завршује се потпуно ни преко 76°Ц.

Ова је биљка позната и код других европских народа, али је тек у новије доба потанко испитивана. Др. Витштајн,[1]) говорећи о употреби, вели о тој биљци само оволико: „Плод је без мириса и садржи брашњасто језгро, које је, варено, кестенастог укуса.“ Говорећи о сталним састојцима, вели, да „има масног зејтина и шећера. На органске састојке није ближе испитиван.“ Ова биљка, вели даље, у толико заслужује да се помене, што, по Горуп-Безавецу, при сагоревању оставља пепео, у коме има доста гвожђа и мангана — факт, који је, у осталом, и код других водених биљака опажен.“

Међутим ми се нисмо задржавали код испитивања на метале, јер нам је то било као споредно; пепео смо испитивали поглавито на фосфорну киселину, које смо, сразмерно, у знатној количини и нашли, а фосфора киселина много нам је важнија, кад је питање о каквоћи ове биљке, као храни.

Од свију страних радника, највише се бавио испитивањем ове биљке Др П. Науман,[2]) обраћајући пажњу на све своје претходнике. Он завршује свој рад овако: „Из резултата ове анализе види се, да језгра плодова од биљке Trapa natans, због тога што садрже велику количину скроба и протеина, могу служити као врло добра храна.“ Н. Р. Мељников[3]) такође помиње овако о биљци Trapa natans:.... да је Орашак биљка, која се као средство за хрену може употребити, али да је култивисање ове биљке пренебрегнуто. У јужној Русији сади се врло лако по плитким језерима и баруштинама, и њено култивисање заиста за препоруку. Она садржи око 50—60% скроба. Она се може печена или непечена јести, укуса је пријатног, који подсећа на кестење, и осушен плод може се дуго сачувати.“

Поред ових, наведених, добрих страна плода ове биљке, по народном причању, овај је плод и лековит: док је плод зелен, његов се омотач вари, и вода се употребљава за пиће, против грознице.[1]) Да ли је ова употреба оправдана, и на чему се оснива, за сада нам није било могуће констатовати, али, како настану први зелени плодови, ми ћемо их подвргнути потанком испитивању у томе правцу.

Као што смо видели, у другоме свету старају се да култивишу ову биљку, која је код нас често прекривала многобројне мртваје, и која се, махом бескорисно, појављује с пролећа са својим многобројним плодовима, како би с јесени ишчезла са нечујним узвиком: народе, узми ме, и користи се мојом садржином!

Завршујући овај мали рад, уздамо се, да ће нас сви они, који долазе у додир са народом, известити, не само о појединостима „Орашка,“ већ и о многим корисним биљкама, које се крију, на штету народа и науке.

Др. Александар Зега

Др. Добр. М. Кнез-Милојковић.

ПОПИСИВАЊЕ СТАНОВНИШТВА И ДОМАЋЕ СТОКЕ У СРБИЈИ

На крају ове године, на заходу XIX века, који ће тада утонути у море вечности и припасти само историји, извршиће се у нашој отаџбини редован *петогодишњи попис становништва и домаће стоке*, по реду III-ћи, јер је у нас по примеру напреднијих и образованијих народа петогодишњи попис заведен тек 1890 г. Дотле је вршен нередовно, од времена на време, час у краћим, час у дужи размацима како се кад мислило да то државна потреба налаже.

Млоги у нас подцењују важност тога чина; понеки, нарочито тежаци држе га за државну беспослицу, по оној изреци: беспослен поп и јариће крсти, а огромна маса на њ са неком одвратношћу и неповерењем гледа, сматрајући га као претечу новог намета на вилајет. И кад је то истина која се не да оспорити и која се јављала, и још и данас јавља код понеких, нарочито јужних народа, са јачом уобразиљом, — онда се ни најмање не треба чудити што и они којима су ти бројеви неопходно потребни за њихове радове и планове, а у интересу самога народа са извесном бојажњу и предострожношћу користе датима добивеним пописима. То нас је и нагнало, да пред овим пописом проговоримо реч две о њему.

Одма истичемо да је попис људства пространи и темељан опис народа. Њиме се утврђује не само бројно стање но и каквоћа становништва, јер се тражи да се сазна подела његова по полу, старости, брачном стању, занимању, телесним и душевним особинама, вери, породичком односу, врсти пребивања, писмености, језику и народности, чак се том приликом не заборавља ни на старешине и становнике са и без кућа, јер се и према њима а с погледом на ступањ народне привреде оцењује благостање народно.

Истина, тиме се добијају *само бројеви* разбачени по хиљадама разних места, које затим у нарочитом надлештву треба средити и груписати по њиховој сродности и у особене таблице изложити, али ти голи и неми бројеви умеју и речито говорити, само им ваља душу уданути. Јер и ако бројеви не владају светом они неоспорно најбоље говоре како се њиме управља. Они су сведок, који се не да ни застрашити ни поткупити, који се с пуним поверењем и успехом може саслушати, ако се жели да добије обавештења о напретку државе и народа у њему. Они просипају светлост на благостање народно, на државну управу,

---

[1]) Dr. G. C. Wittstein: Handwörterbüch der Pkarmacoqnosie des Pflanzenreiches. — Breslau 1882.

[2]) Chemiker — Zeitung, Göfhen, 1899. № 3, 4, 5.

[3]) Chem. — Zeitung Reperet. 1898. № 22. 235.

[1]) Плод, који смо испитивали, добили смо из околине Смедерева, из Језаве, и у тој околини имају овакво мишљење о зеленом плоду; да ли овако мисле и по другим крајевима, није нам познато.

друштвено уређење и разне установе у држави и тиме пружају средство за подстицај у утакмици међу народима.

Без њих се нити може владати ни управљати народом као што треба. Сваки државник и управљач, ако хоће с правом да носи то име мора сваки час, при сваком иоле важном чину или предругојачењу у држави да претходно завири у њих, па тек онда да се реши и одлучи на коју ће страну. Зар би се код нас дошло на мисао, да се за порезу не може сељаку продати кућа и мало окућнице и она остварила, да се није пописима уверило како се из године у годину множи број земљорадника, бескућника услед самог закона о порези. Или да ли би постао закон о жигосању стоке да није пре тога утврђено пописом да је код нас и сувише пастува и бикова наспрам кобила и крава, поред тога што се знало да је већина првих приплодних грла и сувише лоша. Или би се зар у нашем Министарству Народне Привреде и кад озбиљно помишљало на мудро груписање распарчаних пољопривредних имања, да се при сваком попису не примећава како се она из године у годину све више цепкају на грдну штету наше пољопривреде. Као што се ни питање о најбољем начину обезбеђења штете од града, не може решити, пре но што се тачним и особеним пописима не буде тачно оцениле штете од те беде и опасности којима су граду изложени не само разни крајеви наше отаџбине и поједини атари у њима, већ и поједини усеви, итд. итд.

Па шта још других многих послова предстоје нашој државној управи, који чекају само на вредне руке, којима су за то неопходно потребни бројеви добивени пописима разне врсте и у разним добима. О томе би се дала читава књига написати, а томе није овде место, јер смо овом приликом хтели само да скренемо нарочиту пажњу нашим вредним пољопривредницима *да тачно и савесно испуњавају пописне листе* онако како се то долукује свесним грађанима, који познају своју дужност и који су вољни да јој савесно одговоре, јер све што се том приликом од њихтражи, чини се ради њих само, без икакве задње намере. С тога нека ни најмање не поклањају пажњу оним пакосним дошаптавањима која им трују душу уверавајући их како после свакогпописа треба да се надају новим наметима. Намети долазе сами по себи и без пописа кад то државна потреба захте, али увек по пристанку њихових представника у Народној скупштини. Са пописима они не стоје ни у каквој вези.

КОЈЕ ВОЋКЕ ЗАХТЕВАЈУ И КОЈЕ ПОДНОСЕ НАЈАЧЕ КРЕСАЊЕ?

За нас воћаре заиста важно питање.

У разним страним популарним књигама, исто тако и у њиховим школским уџбеницима, налазио сам ово изречено правило: „*да коштичаво воће не подноси у тој мери кресање, као јабучасто воће....*“ Тако сам слушао и из уста чувеног немачког воћара и управитеља на гласу воћарске школе у Рајтлингену, пок. *д-ра Лукаса*, а тако ми причаше и наши старији, доста искусни воћари.

За прошлих скоро 40 година моје праксе, ја сам, које својих, које туђих воћака разне врсте, више хиљада усадио и пресађивао, које сам првих година и сам својом руком већином и кресао. У томе сам довољно искуства стекао, и на основу тога стеченога искуства могу слободно да потврдим ово: *свеколико коштичаво воће не може се подједнако кресати, јер ниједна воћка не захтева и не подноси при сађењу и пресађивању исто тако и прве године после сађења, у тој мери кресање, као наша шљива пожегача (мађарка), а ниједна опет не захтева и не подноси мање кресања од трешње.*

Молим поштоване читаоце да ми дозволе, да им ово, што сам изрекао, укратко и објасним.

Бива, да се и старије шљиве, које су по 30—40 сантиметара по обиму дебеле, морају с једног места на друго пресађивати. Имао сам прилике, да и сам то учиним. Код овог пресађивања свакојако је потребно, да се круна до извесне висине и у извесном правцу скреше. Али баш у овом кресању многи греше, као што сам се до данас у више прилика уверио. Они не пазе на то, да оне дебеле, главне гране у круни онде пресеку: престружу, где се из њих *први тањи огранци одвајају*, па да више тих огранака пресеку, *јер су баш ти огранци нужни за образовање нове круне*, него пресецају што-но реч „у главу“ тако, да *све* огранке одсеку и остављају само кратке патрље од оних најдебљих грана. Па и опет зато избије шљива из тих привидно мртвих патрља нове огранке, од којих ће се моћи нова круна образовати, само ако је шљива иначе правилно и добро усађена. *Али и то само може бити код шљива; таку тиранију у кресању може само шљива да поднеле!*

Често избије из тих патрља врло много младих летораста, од којих треба *тек следеће године* све слабије и неподесно порасле посећи, а само јаче и правилно израсле треба за нову круну оставити.

Па и само кресање извршује се код нас обично и врло неподесним и тупим оруђем, без икаквог знања и вештине, без икаквог правила, па се на тај начин при обарању грана и кора сљушти, огули, пресек не поравњује итп. И сва та чуда шљива подноси, трпи и у снажно и родно дрво поново порашћује. А покушајте да тако што учините с трешњом; ви би јој само отпевали последњу песму! Може бити да би, у случају нужде, тако неразложно, тако тиранско кресање могла још поднети јабука, па и нека сорта крушака, али друга воћка никако. И опет кажем: једина је шљива у том погледу тако трпељива. Па још и више шта она подноси. Она снисходљиво пристаје да јој и главу одрубите, и она ће опет да живи и дуго и обилато да рађа.

Ево примера из моје скорашње праксе.

Беше то с пролећа 1898. године. У мојој башти беше једна запуштена шљива пожегача коју сам је затекао. Круна беше повисока, али изгледаше као неко сврачије гнездо. Разредити у њој грање и извести неку лепу круну, не беше могуће. Као оно лекар неки, кад хоће тешку операцију да изврши — или, или, — пресечем стабло на 30 сантиметара испод круне, оборим дакле целу круну са 30 сантиметара дугачким деблом, пресек поравним оштрим ножем и замажем калем-воском; лепо је опкопам, нађубрим и залијем преко ђубрета. Ђубре је било добро сагорело буњиште. *Дуж целог дебла моје мученице, иочне да избије силеџство огранака — летораста*, које сам за времена од оздо и по средини *све* скресао, а оставио сам само три најгорња да порашћују и да ми даду нову круну. И дадоше ми ју!

Запуштене, па макар и младе *трешње*, не би могле поднети овакав џелатски поступак, али се њиме не би могле ни спасти, јер би се трешњине ћелијице при онакој главосечи смежурале, увеле би, и никад се више не би могле опоравити; дрво би годину две кућало, али онда сигурно и пропало.

Новоусађене шљиве и тургује морамо за првих десет година редовно проређивати, ако хоћемо да одржимо лепу круну. Не учинимо ли то, ми ћемо добити, у место лепе, правилне, родне круне, једну густу „брезову метлу,“ у којој ће се унутарње гране сасушити, а с поља ће порасти кратки и слаби вијоци.

Код новоусађене трешње пак, нема шта много да се креше, јер су у ње гране ретке, изузимајући само оне непрекрштане, да једна према другој што лепше и правилније дођу. Као што рекох, трешња сама по себи, по природи својој, у грању ређе расте, и с тога се ш њом у основи мора другчије поступати, но са шљивом. Но ако би ми неко приметно, да овде није главна реч о проређивању, него о *кресању*, онда морам приметити, да је шљива и по „старом правилу“ најиздржљивија, да она и најмучније операције подноси, док би трешња и при најпростијем „уметничком,“ „вештачком“ *кресању* убрзо пропала. Поред шљиве, подносе од коштичавог воћа — у извесним приликама — и бресква, и кајсија, па и вишња, правилно вештачко кресање, али трешња — баш никако. Ја сам, нарочито брескву, ту иначе врло нежну и осетљиву воћку, на сваки могући начин кресао а у разним облицима одржавао, и увек с најбољим успехом, и кад год сам с трешњом нешто вештачити хтео, увек сам рђаво прошао.

Као год што је трешња под ножем и маказама осетљива и упорна, тако је, рекао бих, још упорнија дуња и мушмула. Приближи им само нож или маказе — одмах престану да рађају. После шљиве, најстрпељивија је јабука, па и крушка. О шљиву, јабуку и крушку очеше се и коњ и во, закаче и кола и колечка, па и опет ништа; а трешња би се, и после таквих спољних повреда, пре времена сасушила; добила би рака и смолоток, а то су за њу смртоносне болести.

Шљиву можемо „касапити“ како нам се год свиди, а са трешњом морамо бити много опрезнији.

Шљива и захтева и подноси најјаче, а трешња најскромније кресање.

др. Радић

РАЗВИТАК МЛЕКАРСТВА У УГАРСКОЈ

У последње доба као и да се код нас почиње млекарству поклањати живља пажња, какву оно, по својој важности, збиља и заслужује.

Приватном иницијативом основано је овде у Београду прво српско акционарско млекарско Друштво, чији су почетни радови истина своде за сада на врло скромну улогу: снабдевање друштвених чланова свежим и здравим млеком, али које може свој плодоносни рад разгранати и пренети на много шире поље, те да се благотворне последице његове знатно осете дубоко у самоме народу.

А наши пространи пашњаци на златиборском висоравну с дана у дан привлаче на се, зарад развитка млекарства, све то јачу пажњу пријатеља нашег привредног напретка уопште, и на по се наших подузетних сугрђана, који су вољни да уложе и труд и капитал око подизања једне модерне уређене млекарнице у томе крају. Говорити о важности тога предузећа, и за тај крај нарочито, био би узалудан посао, када се већ зна: колико сваког дана губи *сточни* народ онога краја само у томе, што није вичан преради млечних производа својих.

У овој прилици да се летимице зауставимо на развитку млекарства у Угарској, те да видимо шта су и како у томе погледу, а за веома кратко време, урадили вредни суседи наши.

*

Млекарство је данас у Угарској врло важан привредни огранак. Брзи развитак његов има се највише приписати тој околности, што се на заједничком послу срећно удружила производња млечних производа са заграничном продајом њиховом.

Још 1894 године угарско министарство народне привреде почело се носити мишљу да створи, нарочито малим домаћинима и посједницима, нов извор доходака. Тога ради нису пропуштане никакве мере ни начини, који су ишли на то, да се домаћим млечним производима створи што поузданија прођа на заграничним тржиштима.

Министар народне привреде, Андреја Бетлен, ступио је у везу с неким виђенијим заступницима угарског трговачког света, и када их је задобио за своју мисао, он оснује при самоме министарству засебно и самостално одељење за млекарство, чија се задаћа сводила на то, да угарско млекарство подигне на основима данског млекарства. Та је задаћа захтевала големих материјалних жртава, како би се бар почетне тешкоће могле савладати. А само тежиште посла лежало је у производњи масла за извоз, трајној продаји његовој на заграничним тржиштима и постигнућу добрих цена.

Зарад тога, да би се произвођачи упознали са правилном израдом доброг и чистог масла, одељење за млекарство при министарству народне привреде латило се свију мера, које му је стављала на расположење суремена и стручна наука. Једновремено с тим пословима потанко су проучаване прилике на туђим тржиштима, где су и купци живо потраживани. И већ год. 1895, дакле после једногодишње делатности, радило се у трима великим, модерно уређеним млекарницама.

Али влада угарска не допушташе извоз масла пре, док се претходно није уверила да је масло израђено у угарским млекарницама у стању издржати утакмичку борбу. С тога се нарочита пажња обратила на поправку каквоће масла. Та је мера била потпуно на своме месту. Прва појава угарског масла *лоше каквоће* затворила би себи пут и угарско млекарство задобило смртну рану. Осим тога не би се могла постићи поправка земљишта и повећање приноса. Ово је последње за Угарску врло значајно, пошто због оскудице у сточном ђубрету жетвени принос пшенице у Угарској знатно опада, како по каквоћи, тако и по количини.

Године 1896 би основано, владином потпором, десет нових млекарских друштава и млекарнице, које су подигла та друштва, производиле су годишње 10.000 килогр. масла. Но с каквоћом тога масла не беху још задовољни. Влада је у томе правцу предузимала и нове кораке и у току те године број млекарница у Угарској опет се умножио, те је толико масла произвођено, да је стало великих жртава и труда, док су му се нашли купци. Најзад се приступило подизању средишне млекарнице, великог размера, снабдевене свима модерним справама за прераду. На тај начин положен је темељ производњи масла изврсне каквоће, те данас угарско масло на страним тржиштима ужива најбољи глас и изазива велику тражњу.

Године 1894 не имађаху у Угарској још ни појма о рационалном млекарству. Шта више, за домаћу потребу морало се са стране довозити на 200.000 килогр. Године 1895 беху већ подигнуте три млекарнице, које ни приближно не могаху одговарати потреби. Године 1896 основаше се 10—15 нових млекарница, али на извоз прерађених продуката још се није смело ни мислити. Године 1897 већ је било у послу 40 млекарница, које су прерађивале млеко од 5.957 крава, тако, да је годишња производња масла износила 191.254 килограма, за које је добивено 540.000 круна. Године 1898 порастао је број млекарница на 70. које су прерађивале млеко од 19.701 ком. крава, а производња масла износила је 429.838 килогр. за које је добивено 1,158.456 круна. Године 1899 већ је имало у Угарској 145 млекарница, које су прерађивале млеко од 26 917 крава, а производња масла износила је 578.144 килогр., за које је узето 2,327,207 круна.

Угарски меродавни чиниоци нису се на томе уставили. Млекарнице се и даље журно подижу и очекује се, да ће се производња масла у Угарској брзо попети на 10 милиона кгр. и што је најглавније, томе се маслу већ находи купац по пристојну цену.

БЕЛЕШКЕ

Голуби у пољопривреди. — Многи су пољопривредници још и данас у недоумици, да ли да голубове убрајају у пилеж, или у птице, које само прелећу с једног места на друго. Међу одгајивачима голубова и данас је још у снази онај стари „закон“ оно дугом практиком освештано правило: голуб само дотле припада своме господару, докле се находи на његовој стрехи.

Голубарство се понегде сматра као страст и ако према другим страстима невина карактера. У бољим, то јест богатијим круговима долази голубарство у забаву, спорт. А како ли пољопривредник треба да сматра голубове? Ваљда су те птице у пређашња времена, када је пољопривредник имао више осећаја за ту бескрајну лепоту узвишене Божје природе, биле омиљене толико зарад материјалне користи, колико зарад и самога уживања у њихову начину живота. Како се красно по сред дворишта издиже голубарник на танаком стубу, око кога, као око кошнице, полећу јата разнобројних голубова.

Голубарство је код нас не само још веома неразвијено, него где се и гаји, оно је још и до краја занемарено, тако, да ни приближно не може дати оне користи, које пољопривредник с правом може од њега да ишчекује. Разумно гајење голубова не находи још ни на селу, ни у чаршији својих привржсника. Шта више, многи му се истичу чак као и непријатељи, који у опште поричу могућност рационалног гајења голубова. Поглавити узрок томе лежи у штети при одгајивању, а ова опет потиче махом с непажње и недовољног старања и контроле при одгајивању. Отуда једино долази оно често одметање голубова у туђа јата. А ако су голубарници још и близу стрехе, далеко од куће им су иначе непрактично постројени, онда голубови још често страдају од птица грабљивица, мачака и других напасти.

Још је већа сметња развитку голубарства код нас оно укорењено, а ничим неоправдано мишљење, као да наносе штете пољима. Предрасуда је сваком послу најјача сметња, па је тако и овде.

Да видимо сада, да ли голубови уопште могу бити какве штеточине, или су то невине животињице, од којих човек, уз незнатан труд, може да има још и лепе користи.

Голубовима се уписује у грех, да они нарочито при сејидби чине у пољу „огромне штете.“ Но као што већ рекосмо, то у ствари не постоји. Код нас при сејидби ако би које зрно и остало на површини и незаорано, оно се већ сматра за пропало, јер та и таква зрна купе голубови, који меканим кљуном својим никако не могу вадити ни најплиће заорана зрна.

На избор врсте голубова, код нас се обраћа врло мала пажња. С тога наши голубови и јесу ситни, лоши летачи, који нерадо полећу у поље и множе се у уском сродничком кругу. То је узрок што су тако мајушни и слаби и што губе од оне своје на далеко чувене плодности. С тога треба наћи добру врсту, згодно градиво, снажне, големе голубове, којима је оми-

лело поље и који често изводе велике и пуне меса голубиће. Ако би смо хтели да имамо плодне голубове, без обзира на њихову величину, онда нам ваља дати првенство *поштанском голубу*, који у поменутом смислу надмаша јако сва остала племена. Поштаоски голуб не само да вредно лежи (што јако утиче и на брзи пораст младунаца), по осам пута годишње изводи младунце, већ је још и добар летач, добар пољски голуб, врло је пријатна и укусна меса. Но најбољи је *мелез голуб*, који постаје парењем великог енглеског поштанског голуба с обичним нашим дивљим голубом. Тај се голуб може сматрати за идеалног голуба у рационалном гајењу голубова уопште.

Ево шта о томе, на основу свога искуства, вели *Јосиф Манцл*, председник бечког друштва за живинарство:

Мелез од енглеског поштанског голуба с голубом дивљим, надмаша све могуће врсте голубова својим добрим особинама нарочито својом плодношћу. Даје годишње осам гнезда, младунци се развијају врло брзо и за двадесет су дана већ добри за клање. То голубије племе (мелез од поштанског голуба с дивљим) јесте веома чисто, с тога му не удара месо као код других голубова; необично су меснати, јер је три четвртине трупа само месо; прса су добро развијена, а месо врло укусно. Осим тога они су врло срчани и издржљиви, нарочито у болестима и ни непогоди. Храна њихова у пољу своди се највише на семе разна кукоља. А како су брзи у лету, то се не дају лако ни разним грабљивцима.

Као што смо и раније нагласили, најјача је сметња добром развитку голубарства та околност, што одгајивач не познаје живот голубији, нити пак може, с обзиром на лоше постројене голубарнике, да их контролише и води над њима надзор. Голубарнике неопходно је тако удесити, да се може поуздано и лако размештати и да онемогућава превремено излетање младунаца. Нарочито голубарник ваља често чистити, јер не само што се услед нечистоће накупи много вашију, већ она постаје легло и многим опасним болестима, а често и сами голубови беже и напуштају запрљано легло своје. Зидове голубарника бар једном годишње ваља окречити и карболом попрскати.

Штета коју голубови у пољу причињавају тако је мала и незнатна, да о томе није вредно ни водити нарочиту реч. А корист пак од њих знатна је већ и само по томе, што брижљиво утамањују семе разна кукоља не само онога по њивама и ливадама, већ и онога у стајском ђубрету, које, као што је познато, за дуго одржава моћ клицавости. С тога голубове без сваке двоумице, можемо уврстити у корисне птице. Издаци на њихову храну, у времену када ову не находе у пољу, по све су незнатни. Најбољи је начин храњења голубова, када им дајемо само толико, колико с вољом и брзо могу појести. Уопште не треба их хранити много, јер тада се лако гоје и мање у гнезду леже.

Голубије месо одликује се својом хранивошћу; а њихова плодност и незнатан трошак око гајења треба да нас постиче, да и овој грани живинарства поклонимо ону пажњу, коју она по својој важности и приносности заслужује.

ДРУШТВЕНИ И ПОДРУЖИНСКИ ПОСЛОВИ

ЗАПИСНИК XXXII СЕДНИЦЕ

Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва

Држане 25. новембра 1900. године у Београду

Били су: Председник г. Милутин Савић, потпредседник г. Александар Секулић, чланови одбора: г.г. Павле Тодоровић, Илија Кремић, Нинко Јовановић и Јован Јекић.

Бележио заменик секретара Ж. Шокорац.

238. Прочита се записник XXXI седнице и прими сомањим изменама.

253. По предлогу г. председника приступи се саветовању о утицању Друштва на живљи рад Подружина а нарочито оних које су у раду малаксале и од дужег времена не дају жељених резултата.

На прво место узета је у оцену Подружина грочанска, као најближа.

Пошто се ова Подружина налази у таквим економским приликама, да би могла развити најживљи рад за унапређење пољске привреде у своме крају — то се овлашћује председништво да предузме потребне кораке у споразуму с окружном и среском влашћу и подружинском управом те да се приреди ванредни збор подружинских чланова и економа из грочанског среза и околине, када ће се расправљати питање о обнављању и ојачању рада грочанске Подружине. А г. председник умољава се да држи том приликом јавно предавање о обнављању винограда и унапређењу виноградарства.

Председништво се овлашћује да позове потребан број чланова Одбора који ће узети удела у раду овога збора.

За остале Подружине да се направи распоред за држање зборова ради саветовања о побољшању њиховог рада, а пошто стигну извештаји о стању и раду Подружина који су од њих тражени.

254. Пошто у Друштву има разних предмета који су потребни као учила за наставу из јестаственичких наука у средњим школама, а нису од потребе друштвеној збирци, то је — Решено, да се од ових предмета састави списак, па са овим списком да се бесплатно уступе гимназији крушевачкој с обзиром на то, што је у Крушевцу приређена прва окружна пољопривредна изложба и прва земаљска изложба воћа и што се тамо налази Подружина која се одликује својим потпомагањем друштвених циљева.

255. С обзиром на то, што чиновник овога Друштва г. Максим Богавац поред писарске дужности рукује справама и предметима за продају, библиотеком и осталом имаовином друштвеном. јер Друштво нема сталног секретара већ привременог заменика за чисто административне послове — Решено да му се повиси плата од 1. децембра ове године на 110 динара месечно с тим, да он буде после секретара најстарији службеник друштвени.

ЗАПИСНИК XXXIII СЕДНИЦЕ

Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва

држане 9. децембра 1900. године у Београду

Били су: Председник г. Милутин Савић, благајник г. Благоје Д. Тодоровић, чланови одбора: Паја Тодоровић, Илија Кремић, Нинко Јовановић, Јован Јекић.

Бележио вршилац дужности секретарске Живко Шокорац.

256. Председник предлаже да се одреди дан држања за XXXII Главни годишњи Збор и II повремени збор друштвени и да се дефинитивно утврде питања, која ће се претресати на повремоном збору; а у исто време, да се изберу референти који ће дискусију о појединим питањима отворити, на постављена питања од стране учасника збора давати потребна обавештења и подпети предлог збору за резолуцију о претресеним питањима. — Решено: Да се Главни годишњи збор држи на дан 28. јануара 1901. године а по завршетку рада овога збора у дане 29. и 30 истог месеца, да се држи повремени збор, на коме ће се претресати: питања о чувању пољских имања (пољској полицији), о уједињавању пољопривредних имања (комасацији) и о обезбеђењу накнаде штета од града. За референте Одбор изабра и то:

1. За питање о пољској полицији г.г. Перу Милићевића судију првостепеног суда у Смедереву; Др. Владу Марковића секретара министарства Нар. Привреде и г. Вићу Радовановића окружног економа.

2. За питање о накнади штете од града г.г. Александра Борисављевића, Рашу Милошевића и Александра Секулића.

3. За питање о комасацији г.г. Милана Андоновића, Косту Таушановића и Александра Мијоковића.

257. Износи се на дневни ред питање о набавци плавог камена и сумпора за идућу годину — Решено: да се сумпор за сада не набавља; а за плави камен да се распише стечај за понуђаче, под истим условима као што је расписан и прошле године, с тим, да понуђачи имају поднети своје оферте до 31. децембра ове године закључно а у садашњим условима да се из-

речно напомене и то: да бурад треба да буду довољно јака, како растура не би могло бити и да ће лицитација вредити кад је одобри Управни одбор.

ЗАПИСНИК XXXIV СЕДНИЦЕ

Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва

Држане 19. децембра 1900. године у Београду

Били су: Председник Милутин Савић, потпредседник Александар Секулић, благајник Благоје Тодоровић чланови одбора: Алекса Поповић, Алекса Живановић, Мирко Миљковић, Нинко Јовановић, Илија Кремић и Јован Јекић.

Гости: Редовни члан г. г. Вучко Богдановић, управник државне ергеле у Љубичеву и Блажа Мирковић, инспектор шумарског одељења Министарства Нар. Привреде.

Бележио заменик секретара Живко Шокорац.

258. Прочита се записник XXXII седнице — Усваја се.

259. Прочита се позив за XXXII Главни годишњи збор и за II повремени збор друштвени — Решено: да се за Главни годишњи збор изда засебан позив са дневним редом, који је прописан чланом 45 Правила друштвених; а за повремени збор, да се такође изда засебан позив, у коме ће се назначити питања, која ће се расправљати и том приликом обзнанити и имена референата за свако питање.

А што се реда тиче на прво место да дође питање о пољској полицији а после тога питању о накнади штете од града и комасацији пољопривредних имања.

260. Г. благајник предлаже да се оним члановима оцењивачког суда изложбе приређене приликом овогодишње славе друштвене, који нису из Београда, одреди накнада трошкова— Решено: да се овим члановима Оцењивачког суда призна на име путарине и дневнице по 10 динара дневно, рачунећи од дана поласка из места становања па до повратка у своје место. А подвозни тропак да им се призна по рачуну.

261. Г. благајник предлаже, да се призна издатак од 39 динара издатих г. Стевану Лукићу свршеном питомцу Винодел. воћарске школе, који је помагао у друштвеној канцеларији приликом овогодишње изложбе — Одбор одобрава овај издатак од 39 динара.

262. Г. благајник предлаже, да се одреди награда Степану Катићу столару из Топчидера за руковођење радова око израде изложбених стелажа, прибора и декоративних постројења за IV изложбу — Решено: да се за овај рад исплати поменутом мајстору тридесет динара одсеком.

263. Г. Уредник Тежака предлаже да се одреде награде за радове штампане у *Тежаку* а у бројевима докраја ове године Решено: да се ови радови награде по предлогу г. Уредниковом и усвојеној норми.

264. Прочита се реферат г. Уредника Пољопривредног Календара за 1901. годину од 12 овог месеца Бр. 5560 којим предлаже награде за радове штампане у овоме Календару — Одбор усваја све награде онако, како их је г. Уредник предложио, а уреднику г. Павлу Тодоровићу одређује новчану награду од две стотине динара за уређење Календара.

265. Књижевни Одбор предлаже: да се од идуће 1901 године утолико измени правилник за књижевне послове, што ће *Тежак* излазити сваких 10 дана и обратити нарочиту пажњу кратким поукама за масу пољопривредника, а сва друга саопштења друштвена и његових Подружина, да се штампају као прилог, а записници одборских седница у изводу. Према томе смањеном обиму да се смањи и цена — Одбор усвоји овај предлог и реши да цена *Тежаку* од идуће године буде шест динара и да он буде убудуће искључиво практичан лист, а уредништво да уради даље шта треба.

266. Председник предлаже, да се изберу три члана управног одбора за израду буџета за идућу годину — Одбор изабра председника г. Савића и чланове г.г. Пају Тодоровића и Илију Кремића.

267. Заступник секретара износи нацрт Извештаја о раду друштвеном за ову годину, како би се у смислу друштвених Правила могао штампати у *Тежаку* пре збора — Одбор овлашћује г.г. Павла Тодоровића и Благ. Д. Тодоровића да у споразуму са заступником секретараураде шта треба, да се тај извештај одштампа на време.

ЗАПИСНИК XXXV СЕДНИЦЕ

Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва

Држане 22. децембра 1900 год. у Београду

Били су: Председник Милутин Савић, потпредседник Александар Секулић, благајник Благоје Тодоровић чланови одбора: Нинко Јовановић, Илија Кремић, и Јован Јекић.

Бележио заменик секретара Живко Шокора.

268. Прочитају се записници XXXIII и XXXXIV седнице — Одбор усваја обадва записника с омањим изменама.

269. Г. председник напомиње, како се Одбор сада налази на завршетку рада за ову год. и у име Божје скоро ће ступити у нову годину, која је значајна но том, што се њоме почиње и нови век. Напоминући ово г. председник изјављује жељу, да г.г. Одборнике и у идућој години види вољне и сложне у заједничком раду за остварење друштвеног задатка, Друштву у чије име Одбор ради г. председник жели најповољније успехе у раду око унапређења пољске привреде, која је темељ снаге народне и извор моћи државне, на славу Највишег заштитника друштвеног Његовог Величанства Краља Србије Александра I и срећу миле нам отаџбине — Одбор прима са захвалношћу ову изјаву г. председника, кличући једнодушно да живи Краљ српски Александар I, живела Краљица српска Драга.

270. Прочита се Одбору овај записник — И он га прима без измене.

СТЕЧАЈ

Управни Одбор Српског Пољопривредног Друштва у седници својој од 25 октобра ове године решио је, да се продужи стечај за избор друштвеног секретара до 1 фебруара идуће године због недовољног броја конкурената, када ће се узети у поновну оцену и документа до сад пријављених конкурената. Право за конкурисање за ово место имају према чл. 21 друштвених правила, редовни чланови друштвени, који докажу да поред стручне спреме познају и наше пољопривредне прилике,

А по члану 25 друштвених Правила дужности секретарске су ове: да води записник у седницама одбора и зборова (осем повремених), да води друштвену кореспонденцију, да рукује пољопривредним справама које Друштво наручује, да се стара о издавању и распростирању оних дела, која Друштво прими и награди, да потписује према председнику сва друштвена акта осем новчаних, да чува и одржава у реду пољопривредну збирку и књижницу друштвену; да израђује извештаје о друштвеној радњи, па да их пре збора на 20 дана предаје Управном Одбору, те да их он преко друштвеног органа, а по могућству и других новина предаје јавности — и за све то одговара морално и материјално.

Плата је годишња секретару према способности од 2000 до 3000 динара.

Позивају се они који желе добити ово место да се до 1 фебруара 1901 године закључно са писменом молбом пријаве Српском Пољопривредном Друштву у Београду и уз молбу поднесу доказе о својој спреми.

Бр. 5321. Из седнице Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва од 25 октобра 1900 године у Београду.

КЊИЖЕВНИ ОГЛАС

ПОЉОПРИВРЕДНИ КАЛЕНДАР

ЗА ПРОСТУ 1901 ГОДИНУ

ИЗДАЊЕ

СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

УРЕДНО

Јаја Ђ. Ђорђевић

Изашао је са овом садржином:

I. Календарски део:

Пасхалија просте 1901 год. — Покретни празници — Стари и нови календар 3
Колико има до сада година од важнијих догађаја и установа, у свету и у Србији 4
Календар светаца и Бележници 5
Помрчења у 1901. год. — Дани у које се радње затварају 29
Државне светковине у Краљевини Србији. — Српске народне и црквене светковине. — Слава пољопр. завода и удружења у Србији 30
Владалачки Краљевски Дом Српски 31
Ваше духовенство у Србији 32
Министарство Народне Привреде 33
Чланови Управе, оснивачи, утемељачи, почасни, редовни и помагачи Српског Пољопр. Друштва . 34
Пошта, телеграф и телефон 42
Извод из закона о државним таксама 50
Панађури у Краљевини Србији 55
Месечни радови у целој години 57

II. Пољопривредни потсетник:

Колико се годишње добива ђубрета од једног грла 71
Колико времена траје клијавост у појединих врста семена, и колико од сто клија семе кад је добре каквоће и чисто 71
Лек од главнице (снети) 72
Време сејања главнијих пољских усева 72
Шта за чим треба сејати 72
Подаци о сејању и жетви усева 74
Колико је потребно биљака у разном растојању . 77
На колико женака долази један мужак 78
Просечно трајање приплодне подобности 78
Време дојења у недељама 78
Просечно трајање бремености (бређавости) и извођење живине 78
Полни нагон (жар) код стоке 79
Из пчеларства 79
Гајење свилене бубе 79
Справљање бордовске чорбе 80
Сумпор противу грожђане плесни (оидиум) . . 80
Кад је забрањено рибу ловити 80
Кад које шумско дрвеће у нас цвета, кад зри, кад се бере и кад опада и колико му траје клијавост семена 81
О сејању шума 83
Подела и време ловљења дивљачи (из закону о лову) 83
Претварање ланаца земље у аре и хектаре . . . 84
Претварање дана орања, плугова земље, јутара земље или коса траве у аре и хектаре 85
Претварање ока у килограме и драмове у грамове 85
Претварање акова у хектолитре 86
Прва помоћ у несрећним случајевима и напрасном побољевању код људи, док лекар не дође . 86
Прва помоћ у неколиким напрасним болестима код стоке 87

III. Пољопривредни заводи и установе:

Српско Пољопривредно Друштво и Подружине . . 90
Ниже пољопривредне школе 93
Управа државне ергеле 95
Управа топчидер. економије 95
Лозни расадници 96
Особље државних и лозних расадника 97
Путни наставници виноградарства 97
Окружна пољопривредна станица у Ћуприји . . . 97
Државни економи и њихови помоћници 97
Срески воћни расадници 99
Државни марвени лекари 100
Државни шумари и подшумари 101
Државни питомци 102
Главна управа свих „Кола Јахача Кнез Михаило“ . 103
Српско Пчеларско Друштво 103
Пчеларско-воћарска задруга у Београду 103
Пчеларско-воћарска задруга у Параћину 103
Крагујевачка пчеларска задруга 104
Савез Земљорадничких Задруга у Београду . . . 104
Савез ловачких удружења 104
Срп. акц. Друштво за земаљски сточни трг, клање и прераду стоке 104
Срп. Крал. Државна Класна Лутрија 104
Стечај за популарну пољопривредну књижницу . 105
Награде за увођење напреднијих начина радње . . 106
Ценовник пољопривредних алата и машина . . . 107
Српске пољопривредне књиге и новине 109

IV. Поучни део:

Рана зелена пиња у пролеће 113
Рад кравама 120
Сађење високих воћака и неговање на сталном месту 124
Ране сорте грожђа 131
Мара живинарка. Пољопривредна приповетка . . 139

ОГЛАС

НОВИХ ТОПЛОМЕРА

НАРОЧИТО ИЗРАЂЕНИХ СА ЈАСНИМ ПОДЕЛАМА

За Главинићеве Сушнице

ДОБИЛА ЈЕ ТРГОВИНА

ЈЕВТЕ М. ПАВЛОВИЋА И КОМПАНИЈЕ

5—10 БЕОГРАД

Уз овај број шаљемо и Садржину Тежака з 1900 годину.

ЦЕНА ОГЛАСИМА:

Мањим од петит врсте једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупних писмена по 15 пара од врсте од ступца. **Већим огласима** од целе стране 20 динара (10 фор. а. в.) пола стране 10 дин. (5 фор.) четврт стране 3 динара (2·50 фор.) Поред тога за свако оглашавање по 20 пара дин. државне таксе.

За оглашавање више пута 10 од сто јевтиније.

Преглед 52. броја Тежака: Позив на збор XXXII. *Чланци*: Милош велики о комасацији и катастру. — Орашак. — Пописивање становништва и домаће стоке у Србији. — Које воћке захтевају и које подносе најјаче кресање? — Развитак мл карства у Угарској. — *Белешке.* — *Друштвени и подружински послови.* — *Стечај.* — *Књижевни огласи.* — *Оглас* — *Цена огласим*

ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА КРАЉЕВИНЕ СРБИЈЕ